

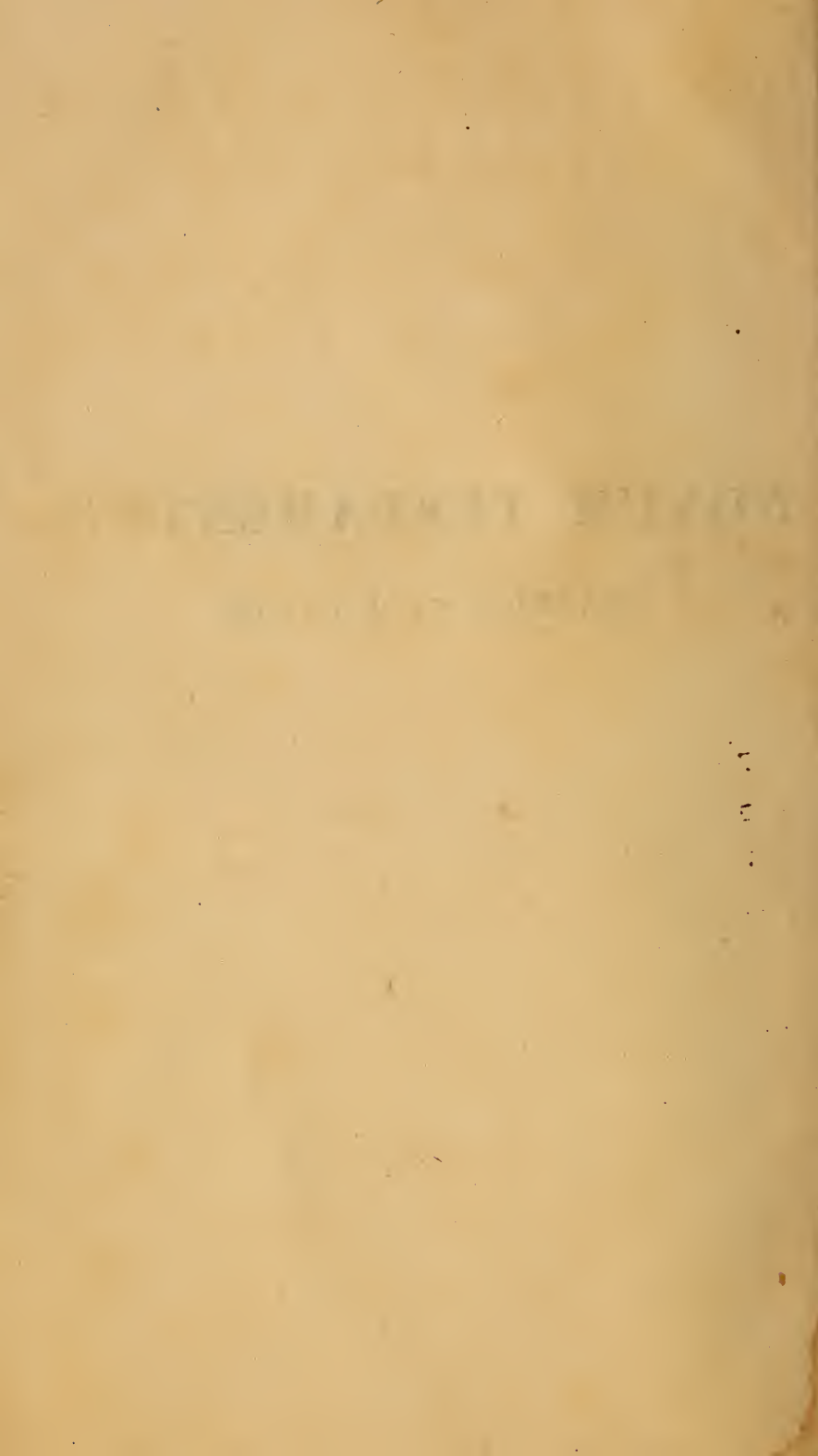

NOVUM TESTAMENTUM

GRAECE ET LATINE.

Mile
N O V U M
TESTAMENTUM
GRAECE ET LATINE

EXPRESSUM

AD BINAS EDITIONES A LECNE X. P. M. ADPROBATAS

COMPLUTENSEM SCILICET ET ERASMI ROTEROD.

ADDITAE SUNT

**ALIARUM NOVISSIMARUM RECENSIONUM VARIANTES
LECTIONES GRAECAE**

UNA CUM

VULGATA LATINA, EDITIONIS CLEMENTINAE

AD EXEMPLAR

**X TYPOGRAPHIA APOSTOLICA VATICANA, ROMÆ 1592. CORRECTIS CORRIGENDIS
X INDICIBUS CORRECTORIIS IBIDEM EDITIS, NEC NON CUM ADDITIS LECTIONIBUS
X VATICANIS EDITIONIBUS LATINIS DE ANNIS 1590. 1592. 1593. 1598. VARIANTIBUS,
ADPOSITISQUE LOCIS PARALLELIS.**

STUDIO ET CURA

LEANDRI VAN ESS,

S. THEOL. DOCTORIS.

TUBINGAE, 4

SUMTIBUS LUDOVICI FRIDERICI FUES.

~~~~~
1827.

BS1965
1827

P R A E F A T I O.

Inter nostros Sacrarum literarum orientalium studiosos ubiubi fervor se efferens perlaudabilis, simul ac felix eorum Sacrorum studiorum progressus, nec non et frequenter apud me concurrentia studiosorum vota, ut quo possim mediocri pro pretio illis distribuerem exemplaria novi testamenti graeco-latini, propositum diu animo ruminans ad effectum provocarunt, stimulumque addiderunt novum, studiosorum vota ut inirem, et propriam admoverem manum ad novam novi testamenti graeco-latini recensionem in lucem edendam, qualem instituendam diu mentis eram, a coepto perficiendo labor ni improbus, et alia negotiorum iuga mihi remoram dedissent. Occasione, qua plus quam 900. exemplaria *novi testamenti graeco-latini*, studio *D. P. A. GRATZ*, Tubingae 1821. partim gratis, partim mediocri pro pretio disseminavi inter Sacr. literarum studiosos, plura a pluribus bene literatis viris apud me concurrebant vota, novam graeco-latini novi testamenti recensionis methodum tangentia, quatenus pergrata isthaec vota praestare putabam, meis jungere votis non recusavi, quin tamen esset, essentialiter ut recederem a diu a me intenta recensionis methodo.

Quae ergo in hacce editione adoptata sit recensio et legis institutio, statuam:

recensitae sunt:

- 1) Editio Complutensis originalis.
- 2) Editio I. II. III. IV. V. Erasmi Roterod. originalis.
- 3) Roberti Stephani, cum praefatione: *O mirificam* ..... Parisiis 1546. 16°.
- 4) Christ. Frid. de Matthaei. Wittenbergae 1803—1807. Edit. II.
- 5) Nov. Test. graece, ex recensione Io. Jac. Griesbach cum selecta lectionum varietate. Lipsiae 1805. (editio manualis).

Quod ad *textum graecum* in hac mea recensione receptum adtinet, advertendum est:

- a) quod textus ex editione V. Erasmi fundamentaliter, et quidem cum istius praeferebatia receptus sit in locis, in quibus omnes supra nominatae editiones in textu cum hac editione V. Erasmi variant.
- b) Consentiens inter se binus textus, *Complutensis* scilicet et ille editionis V. *Erasmi*, — qui plerumque fere consentit, — semper receptus est, haud ulla ratione recentioris textus critici habita.
- c) Bino supra nominato inter se discrepante textu, unus aut alter receptus est, pro cuius parte stabat autoritas textus a *Griesbachio* recepti, juxta antesignatam manualement ejusdem editionem.
- d) Textus *Roberti Stephani*, et D. *Matthaei* pro recensione mea non decisionis momentum admisit aliud,

quam ut eorum lectio a textu recensione meae discrepans infra notata sit.

- e) Omnes ergo aliarum omnium supra a me nominatarum editionum lectiones, quae et quatenus a textu recensione hujusce meae discrepant, infra notatae inveniuntur; et ubi nulla earum editionum varia lectio infra notata invenitur, ibi textuum consensus constat.

In hacce igitur mea recensione vel *in* textu, vel *infra* textum reinveniendi patent:

- 1) textus Complutensis,
- 2) textus in quinque editionibus Erasmi receptus,
- 3) textus a Rob. Stephano receptus,
- 4) textus a D. Matthaeo receptus,
- 5) textus a Griesbachio receptus,

et quidem tali compendioso et contracto, inspectuque facili modo, quo praevia nulla exstitit editio altera, quae tam pro commodo manuali studiosorum, quam pro Sacrae criticae usu — licet non in latiori sensu, saltem respectu textuum supra memoratarum editionum longe celebrium — utiliorem se reddidit.

Quae me insuper et alia movebat ratio erat, ut nostris Sacrae litterarum studiosis offeram binum textum in *Complutensi*, et in editionibus *Erasmi* a Papa *Leone X.* probatum! *Latinus textus* e regione positus, est ille genuinus editionis vulgatae, juxta exemplar ex Typographia apostolica Vaticana Romae 1592, in quo ex indice correctorio Romano corrigenda correctae, nec non infra textum adpositae sunt lectiones, in exemplaribus Typographia Vaticana editis annorum 1590. 1592. 1593. 1598. variantes, additaeque sunt

loca parallela. Ceterum summis in votis est, ut hacce recensionis manuali editione Sacrarum literarum graeco-latinarum studiosorum aliorumque virorum commodis consulam et utilitati, salutique omnium aeternae, et ut *verbum Christi habitet in vobis abundanter* Col. 3, 16. *ut det vobis secundum divitias gloriae suae, virtute corroborari per Spiritum ejus in interiorem hominem, Christum habitare per fidem in cordibus vestris, in charitate radicati et fundati . . . . ut impleamini in omnem plenitudinem Dei. Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus, aut intelligimus secundum virtutem, quae operatur in nobis, ipsi gloria in Ecclesia, et in Christo Jesu, in omnes generationes seculi seculorum, Amen.* Eph. 3, 16. 17. 19—21.

Darmstadii 1827. Mense Maji.

Dr. L. van Ess.

DILECTO FILIO
ERASMO ROTERODAMO,
SACRAE THEOLOGIAE PROFESSORI.

LEO P. P. X.

Dilecte fili salutem, et apostolicam benedictionem. Valde nos delectarunt lucubrationes tuae in testamentum novum jam pridem aeditae, non tam quia nostro nomini dicatae fuerant, quam quod non vulgari, sed nova et insigni quadam eruditione praestabant, omniumque doctorum calculo, plurimum laudabantur. Quas nuper a te recognitas, et pluribus additis annotationibus locupletatas, illustratasque fuisse certiores facti, non mediocriter gavisi fuimus, ex prima illa aeditione, quae absolutissima videbatur, conjecturam facientes, qualis haec futura, quantumve boni Sacrae Theologiae studiosis, ac orthodoxae fidei nostrae sit allatura. Macte igitur istius animi tui esto, ac publicae utilitati studens, operi tam Sancto, ut in lucem exeat, sedulo invigila. Dignam quidem tot laborum mercedem ab ipso Deo relaturus: a nobis vero meritam commendationem, et cunctis Christi fidelibus perpetuam laudem consecuturus.

Datum Romae apud Sanctum Petrum. Sub annulo piscatoris.
Die X. Septembris. M.D.XVIII. Pontificatus nostri Anno Sexto.

Evangelista.

VENERABILI FRATRI
FRANCISCO EPISCOPO ABULEN.
ET DILECTO FILIO
FRANCISCO DE MENDOZA.

ARCHIDIACONO DE PEDROCHE IN ECCLESIA CORDUBENSI
VEL EORUM ALTERI.

LEO PAPA X.

Venerabilis frater et dilecte fili salutem et apostolicam benedictionem.

Dudum relatione Venerabilis fratris Bernardini Ep̄i Sabinē. et dilecti filii nostrorū Egidii tt. sancti Matthei presbyteri Cardinalis nobis facta: intelleximus, q̄ inter alia quae bonae memoriae Franciscus tt. sanctae Balbinae presbyter Cardinalis: antequam ex humanis excederet, summa cum laude absolvit: extat opus N. et V. Testamenti: novi videlicet in greco et latino: et veteris in graeco et latino p̄dictis necnō hebraeo et caldeo sermonibus ab eodem Francisco Cardinale multa cum vigilia et doctorum consensu compositum: et usque ad sexcenta volumina vel amplius impensa ejusdem Francisci Cardinalis impressa. Sed cum post impressionem hujusmodi subito dictus Franciscus Cardinalis morte esset ablatu: et noster ad publicationem dicti operis consensus petitus non esset: nequivit hactenus opus ipsum ad doctorum manus et publicam utilitatem, cui erit fructuosum, advenire. Manet insuper voluntas dicti Francisci Cardinalis in illius testamento notata pro parte inexsequuta: et est ex precio pro quo dicta volumina vendentur explenda. Unde nos indignum existimantes q̄ hujusmodi opus amplius cum publicae utilitatis jactura lateat et pia tam imitabilis viri voluntas diutius debita exequutione frustretur: et utrique damno nostrae provisionis ope subvenire volentes: Motu proprio et ex certa scientia nostra opus praefatum comprobantes: et ut tale in lucem per

doctorum et aliorum manus libere de caetero venire possit concedentes: discretioni vestrae: qui: sicut accepimus ex exsequutoribus dicti testamenti estis: per haec scripta mandamus: quatenus volumina praedicta pro precio de quo melius agi poterit: etiā sine aliis dicti testamenti exequutoribus: si qui sint: diligenter vendi procuretis: et faciatis ex ipso precio dictam voluntatem juxta vires ejusdem precii adimpleri. Et ne aliquod dictorū voluminum non venditum maneat: inhibemus universis et singulis tam ecclesiasticis quam secularibus personis cujuscunque dignitatis, status, gradus, ordinis et conditionis sint: sub excommunicationis lata sententia, a qua non nisi a nobis ip̄is vel de nostro speciali mandato: praeterq̄ in mortis articulo constituti: absolvi possint; nec non mille ducatorum auri de camera per quemlibet transgressorum solvendorum, et quos fabricae basilicae sancti Petri de urbe et nostrae camerae paribus portionibus applicamus: eo ipso incurrendis poenis: ne opus praedictum ab alio q̄ persona vel personis per vos vel alterum ex vobis ad id deputatis pro tempore usque ad septennium a die inchoatae venditionis h̄moi computandum emere vel illud durante septenio h̄moi imprimere quoquo modo presumant. Si vero temerarie inhibitionem hujusmodi: quod absit praeterire non expaverint: Vobis et vestrum cuique transgressores praedictos excommunicatos denunciandi, et eos ut tales evitari mandandi, nec non poena quingentorum ducatorum h̄moi singulariter mulctari, et quaevis alia desuper necessaria seu oportuna faciendi licentiam et facultatem tenore praesentium elargimur. Non obstant. constitutionibus et ordinationibus apostolicis ceterisque contrariis quibuscunque.

Datum Romae apud sanctum Petrum sub Annulo piscatoris die XXII. Martii. M.D.XX. Pontificatus nostri anno octavo.

N O T A N D A.

C. notat Complutensem textum.

Ed. 1. 2. 3. 4. 5. Er. notat Editionem primam, secundam, tertiam, quartam, quintam Erasmi.

Ed. omn. Er. notat Editiones omnes Erasmi.

St. notat editionem Stephani.

Gb. — ——— Griesbachii.

Mt. — ——— Matthaei.

omitt. — omittit.

add. — addit.

1590. 1592. 1593. 1598. notat editionem Vulgatam latinam ex Typographia apost. Vaticana Romae anno 1590. 1592. 1593. 1598. editam.

S A N C T U M
J E S U C H R I S T I
E V A N G E L I U M
S E C U N D U M
M A T T H A E U M.

C A P. I.

1. Βίβλος γενέσεως ἰησοῦ χριστοῦ, υἱοῦ δαυὶδ, υἱοῦ ἀβραάμ.

1. a) Liber generationis Jesu Christi filii David b), filii Abraham.

a) v. 1-17. Luc. 3, 23-38. b) Rom. 1, 3.

2. ἀβραάμ ἐγέννησε τὸν ἰσαάκ. ἰσαάκ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰακώβ. ἰακώβ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰούδαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ.

2. Abraham genuit Isaac. Isaac autem genuit Jacob. Jacob autem genuit Judam, et fratres ejus.

3. ἰούδας δὲ ἐγέννησε τὸν φαρῆς καὶ τὸν ζαρά ἐκ τῆς θαμάρ. φαρῆς δὲ ἐγέννησε τὸν ἐσρώμ. ἐσρώμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀράμ.

3. Judas autem a) genuit Phares, et Zaram de Thamar. Phares autem genuit Esron. Esron autem genuit Aram.

a) 1 Par. 2, 4-10.

4. ἀράμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀμιναδάβ. ἀμιναδάβ δὲ ἐγέννησε τὸν ναασσών. ναασσών δὲ ἐγέννησε τὸν σαλμών.

4. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naasson. Naasson autem genuit Salmon.

5. σαλμών δὲ ἐγέννησε τὸν βοὸζ ἐκ τῆς ῥαχάβ. βοὸζ δὲ ἐγέννησε τὸν ὠβηδ ἐκ τῆς ῥούθ. ὠβηδ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰεσσαί.

5. Salmon autem genuit Booz a) de Rahab. Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Jesse. Jesse autem genuit David regem.

a) Ruth 4, 17-22.

6. ἰεσσαί δὲ ἐγέννησε τὸν δαυίδ τὸν βασιλέα· δαυίδ δὲ ὁ βασιλεὺς ἐγέννησε τὸν σολομῶνα ἐκ τῆς τοῦ οὐρίου.

6. David autem rex a) genuit Salomonem ex ea, quae fuit Uriac.

a) 2 Reg. 12, 24.

7. σολομών δὲ ἐγέννησε τὸν ῥοβοάμ. ῥοβοάμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀβιά. ἀβιά δὲ ἐγέννησε τὸν ἀσά.

7. Salomon autem a) genuit Roboam. Roboam autem b) genuit Abiam. Abias autem c) genuit Asa. a) 3 Reg. 11, 43. b) 1 Par. 3, 10. 3 Reg. 14, 31. c) 3 Reg. 15, 8.

8. ἀσά δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωσαφάτ. ἰωσαφάτ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωράμ. ἰωράμ δὲ ἐγέννησε τὸν ὄζιαμ.

8. Asa autem a) genuit Josaphat. Josaphat autem b) genuit Joram. Joram autem c) genuit Oziam.

a) 3 Reg. 15, 24. b) 3 Reg. 22, 51. c) 1 Par. 3, 11.

9. ὀζίας δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωάθαμ.
ἰωάθαμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἄχαζ. ἄχαζ
δὲ ἐγέννησε τὸν ἔζεκιαν.

10. ἔζεκιᾶς δὲ ἐγέννησε τὸν μανασ-
σῆ. μανασσῆς δὲ ἐγέννησε τὸν ἀμών.
ἀμών δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωσίαν.

11. ἰωσίας δὲ ἐγέννησε τὸν ἰεχονίαν
καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς
μετοικεσίας βαβυλῶνος.

12. μετὰ δὲ τὴν μετοικεσίαν βαβυ-
λῶνος, ἰεχονίας ἐγέννησε τὸν σαλα-
θιήλ. σαλαθιήλ δὲ ἐγέννησε τὸν ζο-
ροβάβελ.

13. ζοροβάβελ δὲ ἐγέννησε τὸν ἄ-
βιούδ. ἀβιούδ δὲ ἐγέννησε τὸν ἐλια-
κειμ. ἐλιακειμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἄζωρ.

14. ἄζωρ δὲ ἐγέννησε τὸν σαδῶκ.
σαδῶκ δὲ ἐγέννησε τὸν † ἀχείμ. ἀχείμ
δὲ ἐγέννησε τὸν ἐλιούδ.

15. ἐλιούδ δὲ ἐγέννησε τὸν ἐλεάζαρ.
ἐλεάζαρ δὲ ἐγέννησε τὸν ματθάν.
ματθάν δὲ ἐγέννησε τὸν ἰακώβ.

16. ἰακώβ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωσήφ,
τὸν ἄνδρα μαρίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη
ἰησοῦς ὁ λεγόμενος χριστός.

17. πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ ἄβ-
ραὰμ ἕως δαυὶδ, γενεαὶ δεκατέσσα-
ρες· καὶ ἀπὸ δαυὶδ ἕως τῆς μετοικε-
σίας βαβυλῶνος, γενεαὶ δεκατέσσα-
ρες· καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας βαβυ-
λῶνος ἕως τοῦ χριστοῦ, γενεαὶ δεκα-
τέσσαρες.

18. τοῦ δὲ ἰησοῦ χριστοῦ ἡ † γέν-
νησις οὕτως ἦν· † μνησευθείσης γὰρ
τῆς μητρὸς αὐτοῦ μαρίας τῷ ἰωσήφ,
πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτοὺς, εὐρέθη ἐν
γαστρὶ ἔχουσα ἐκ πνεύματος ἁγίου.

19. ἰωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δί-
καιος ὢν, καὶ μὴ θέλων αὐτὴν πα-

9. Ozias autem ^{a)} genuit Joatham.
Joatham autem genuit Achaz. Achaz
autem ^{b)} genuit Ezechiam. a) 2 Par. 26, 23.
b) 2 Par. 28, 27. 4 Reg. 16, 1.

10. Ezechias autem ^{a)} genuit Ma-
nassen. Manasses autem ^{b)} genuit A-
mon. Amon autem ^{c)} genuit Josiam.
a) 2 Par. 52, 33. 4 Reg. 16, 20. b) 2 Par. 33, 20.
4 Reg. 21, 18. c) 2 Par. 33, 25.

11. Josias autem ^{a)} genuit Jecho-
niam ^{b)}, et fratres ejus in transmigra-
tione Babylonis. a) 2 Par. 36, 1.
4 Reg. 21, 24. b) 1 Par. 5, 16.

12. Et post transmigrationem Ba-
bylonis, Jechonias genuit Salathiel.
Salathiel autem genuit Zorobabel.

13. Zorobabel autem genuit Abiud.
Abiud autem genuit Eliacim. Eliacim
autem genuit Azor.

14. Azor autem genuit Sadoc. Sa-
doc autem genuit Achim. Achim au-
tem genuit Eliud.

15. Eliud autem genuit Eleazar.
Eleazar autem genuit Mathan. Mathan
autem genuit Jacob.

16. Jacob autem genuit Joseph, vi-
rum Mariae, de qua natus est JESUS,
qui vocatur Christus.

17. Omnes itaque generationes ab
Abraham usque ad David, generatio-
nes quatuordecim; et a David usque
ad transmigrationem Babylonis, ge-
nerationes quatuordecim; et a trans-
migratione Babylonis usque ad Chri-
stum, generationes quatuordecim.

18. CHRISTI autem generatio sic
erat: Cum esset desponsata mater ejus
Maria ^{a)} Joseph, antequam conveni-
rent, inventa est in utero habens de
Spiritu sancto. a) Luc. 1, 27. 35.

19. Joseph autem vir ejus, cum
esset justus, et nollet eam traduce-

ραδειγματίσαι, ἐβουλήθη λάθρα ἀπο-
λῦσαι αὐτήν.

20. ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέν-
τος, ἰδοὺ, ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ
ἐφάνη αὐτῷ, λέγων· ἰωσήφ, υἱὸς δα-
υὶδ, μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν μαριὰμ
τὴν γυναικά σου· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεν-
νηθὲν ἐκ πνεύματος ἔστιν ἁγίου.

21. τῆξεται δὲ υἱὸν, καὶ καλέσεις
τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ
σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρ-
τιῶν αὐτῶν.

22. τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα
πληρωθῆ ἡ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου
διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος·

23. ἰδοὺ, ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ
ἔξει, καὶ τῆξεται υἱὸν, καὶ καλέσου-
σι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐμμανουήλ· ὃ ἐστὶ
μεθερμηνεύμενον, μεθ' ἡμῶν ὁ θεός.

24. διεγερθεὶς δὲ ὁ ἰωσήφ ἀπὸ
τοῦ ὕπνου, ἐποίησεν ὡς προσέταξεν
αὐτῷ ὁ ἄγγελος κυρίου, καὶ παρέλα-
βε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.

25. καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτήν, ἕως
οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτό-
τοκον· καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ
ἰησοῦν.

re a), voluit occulte dimittere eam.

a) Num. 5, 12. sqq. Deut. 24, 1.

20. Haec autem eo cogitante, ecce!
Angelus Domini apparuit in somnis
ei dicens: Joseph fili David! noli ti-
mere accipere Mariam conjugem tuam;
quod enim in ea natum est, de Spiri-
tu sancto est.

21. Pariet autem filium, et voca-
bis nomen ejus JESUM a); ipse enim
salvum faciet b) populum suum a pec-
catis eorum. a) Luc. 1, 31. b) Act. 4, 12.

22. Hoc autem totum factum est,
ut adimpleretur, quod dictum est a
Domino per prophetam dicentem:

23. „Ecce virgo in utero habebit,
„et pariet filium; et vocabunt ¹) no-
„men ejus Emmanuel, quod est
„interpretatum: Nobiscum Deus a).”
a) Jes. 7, 14.

24. Exurgens autem Joseph a som-
no, fecit sicut praecepit ei Angelus
Domini, et accepit conjugem suam.

25. Et non cognoscebat eam, donec
peperit filium suum primogenitum; et
vocavit nomen ejus JESUM.

C A P. II.

1. Τοῦ δὲ ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν
βηθλεὲμ τῆς ἰουδαίας, ἐν ἡμέραις ἡ-
ρώδου τοῦ βασιλέως, ἰδοὺ, μάγοι ἀ-
πὸ ἀνατολῶν † παρεγένοντο εἰς ἱερο-
σόλυμα, λέγοντες·

2. ποῦ ἔστιν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν
ἰουδαίων; εἶδομεν γὰρ † αὐτοῦ τον
ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἤλθομεν
προσκυνῆσαι αὐτῷ.

3. ἀκούσας δὲ ἡρώδης ὁ βασιλεὺς
ἐταράχθη, καὶ πᾶσα ἱεροσόλυμα μετ'
αὐτοῦ.

4. καὶ συναγαγὼν πάντας τοὺς ἀρχ-

1. Cum ergo natus esset Jesus in
Bethlehem a) Juda in diebus Herodis
regis, ecce! Magi ab Oriente venerunt
Ierosolymam, a) Gen. 35, 19. Luc. 2, 4. sqq.

2. Dicentes: Ubi est qui natus est
rex Judaeorum? Vidimus enim stel-
lam ejus in Oriente, et venimus ado-
rare eum.

3. Audiens autem Herodes rex,
turbatus est, et omnis Ierosolyma cum
illo.

4. Et congregans omnes principes

v. 1. Ed. 2. Er. παραγενοντο. — v. 2. C. τον ἀστέρα αὐτε.

1) 1590. vocabitur.

ιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ, ἐ-
πνυθάνετο παρ' αὐτῶν, ποῦ ὁ χρι-
στὸς γεννᾶται.

5. οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· ἐν βηθλεὲμ
τῆς ἰουδαίας· † οὕτως γὰρ γέγραπται
διὰ τοῦ προφήτου·

6. καὶ σὺ βηθλεὲμ, γῆ ἰούδα, οὐ-
δαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν
ἰούδα· ἐκ σοῦ † γὰρ † ἐξελεύσεται
ἡγούμενος, ὅσις ποιμανεῖ τὸν λαόν
μου, τὸν ἰσραήλ.

7. τότε ἡρώδης λάθρα καλέσας
τοὺς μάγους, ἠκρίβωσε παρ' αὐτῶν
τὸν χρόνον τοῦ † φαινομένου ἀστέρος.

8. καὶ πέμψας αὐτοὺς εἰς βηθλεὲμ,
εἶπε· πορευθέντες, ἀκριβῶς ἐξετά-
σατε περὶ τοῦ παιδίου· ἐπ' αὐτὸν δὲ εὐ-
ρητε, ἀπαγγείλατέ μοι, ὅπως κἀγὼ
ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτῷ.

9. οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ βασιλέως,
ἐπορεύθησαν. καὶ ἰδὼν, ὁ ἀστὴρ, ὃν
εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ, προῆγεν αὐτοὺς,
ἕως ἐλθὼν ἔση ἐπάνω, οὗ ἦν τὸ παιδίον.

10. ἰδόντες δὲ τὸν ἀστέρα, ἐχάρη-
σαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα.

11. καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν,
† εἶδον τὸ παιδίον μετὰ μαρίας τῆς
μητρὸς αὐτοῦ· καὶ πεσόντες προσεκύ-
νησαν αὐτῷ· καὶ ἀνοίξαντες τοὺς θη-
σαυροὺς αὐτῶν, προσήνεγκαν αὐτῷ δῶ-
ρα, χρυσόν, καὶ λίβανον, καὶ σμύρναν.

12. καὶ χρηματισθέντες κατ' ὄναρ,
μὴ ἀνακάμψαι πρὸς ἡρώδη, δι' ἄλλης
ὁδοῦ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν.

13. ἀναχωρησάντων δὲ αὐτῶν,
ἰδὼν, ἄγγελος κυρίου φαίνεται κατ'
ὄναρ τῷ ἰωσήφ, λέγων· ἐγερθεὶς
παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα
αὐτοῦ, καὶ φεῦγε εἰς αἴγυπτον, καὶ
ἴσθι ἐκεῖ, ἕως ἂν εἶπω σοί· μέλλει
γὰρ ἡρώδης ζητεῖν τὸ παιδίον, τοῦ
ἀποκτεῖναι αὐτό.

Sacerdotum, et Scribas populi, scisci-
tabatur ab eis, ubi Christus nascere-
tur.

5. At illi dixerunt ei: In Bethle-
hem ^{a)} Judae ¹⁾); sic enim scriptum
est per Prophetam: a) Joh. 7, 42.

6. „Et tu Bethlehem terra Juda,
„nequaquam minima es in principibus
„Juda; ex te enim exiet dux, qui re-
„gat populum meum Israël ^{a)}.”
a) Mich. 5, 2.

7. Tunc Herodes, clam vocatis Ma-
gis, diligenter didicit ab eis tempus
stellae, quae apparuit eis;

8. Et mittens illos in Bethlehem,
dixit: Ite, et interrogate diligenter
de puero; et cum inveneritis, renun-
ciate mihi, ut et ego veniens adorem
eum.

9. Qui cum audissent regem, abie-
runt. Et ecce! stella, quam viderant in
Oriente, antecedebat eos, usquedum
veniens staret supra, ubi erat puer.

10. Videntes autem stellam gavisii
sunt gaudio magno valde.

11. Et intrantes domum, invene-
runt puerum cum Maria matre ejus,
et procidentes adoraverunt eum; et a-
pertis thesauris suis, obtulerunt ei mu-
nera, aurum, thus, et myrrham ^{a)}.
a) Ps. 71, 10. Jes. 60, 6. Luc. 2, 16.

12. Et responso accepto in somnis,
ne redirent ad Herodem, per aliam
viam reversi sunt in regionem suam.

13. Qui cum recessissent, ecce! An-
gelus Domini apparuit in somnis Jo-
seph, dicens: Surge et ²⁾ accipe pue-
rum, et matrem ejus, et fuge in Ae-
gyptum, et esto ibi, usque dum dicam
tibi; futurum est enim, ut Herodes
quaerat puerum ad perdendum eum.

v. 5. St. Mt. ἔτω. — v. 6. Ed. 1. Er. omitt. γαρ. — "Ed. omn. Er. add. μοι. —
v. 7. Ed. 1. 2. Er. φαιναμενς. — v. 11. Ed. omn. Er. εἶρον.

1) 1590. Juda. 2) 1590. omitt. et.

14. ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτὸς, καὶ ἀνεχώρησεν εἰς αἴγυπτον·

15. καὶ ἦν ἐκεῖ ἕως τῆς τελευτῆς ἡρώδου· ἵνα πληρωθῆ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος· ἔξ αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν† μου.

16. τότε ἡρώδης ἰδὼν, ὅτι ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν μάγων, ἐθυμώθη λίαν· καὶ ἀποστείλας ἀνεῖλε πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν βηθλεὲμ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῆς, ἀπὸ διετούς καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον, ὃν ἠκρίβωσε παρὰ τῶν μάγων.

17. τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν ὑπὸ ἱερεμίου τοῦ προφήτου, λέγοντος·

18. φωνὴ ἐν ῥαμᾷ ἠκούσθη, θρήνος καὶ κλανθμὸς καὶ ὄδυρμὸς πολὺς· ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς· καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσί.

19. τελευτήσαντος δὲ τοῦ ἡρώδου, ἰδὼν, ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ φαίνεται τῷ ἰωσήφ ἐν αἰγύπτῳ,

20. λέγων· ἐγερθεὶς παρέλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ πορεύου εἰς γῆν ἰσραὴλ· τεθνήκασι γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου.

21. ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἦλθεν εἰς γῆν ἰσραὴλ.

22. ἀκούσας δὲ, ὅτι ἀρχέλαος βασιλεύει ἐπὶ τῆς ἰουδαίας ἀντὶ ἡρώδου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν. χρηματισθεὶς δὲ κατ' ὄναρ, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τῆς γαλιλαίας.

23. καὶ ἐλθὼν κατοίκησεν εἰς πόλιν λεγομένην ναζαρέτ· ὅπως πληρωθῆ τὸ ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν, ὅτι ναζωραῖὸς κληθήσεται.

14. Qui consurgens, accepit puerum et matrem ejus nocte, et secessit in Aegyptum.

15. Et erat ibi usque ad obitum Herodis; ut adimpleretur, quod dictum est a Domino per Prophetam dicentem: „Ex Aegypto vocavi filium meum a).”
a) Hos. 11, 1.

16. Tunc Herodes videns, quoniam illusus esset a Magis, iratus est valde; et mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, et in omnibus finibus ejus, a bimatu et infra, secundum tempus, quod exquisierat a Magis.

17. Tunc adimpletum est, quod dictum est per Jeremiam Prophetam dicentem:

18. „Vox in Rama audita est, ploratus et ululatus multus; Rachel a) „plorans filios suos, et noluit consolari, quia non sunt b).” a) Gen. 55, 19.
b) Jer. 31, 15.

19. Defuncto autem Herode, ecce! Angelus Domini apparuit in somnis Joseph in Aegypto,

20. dicens: Surge, et accipe puerum et matrem ejus, et vade in terram Israël; defuncti sunt enim, qui quaerebant animam pueri.

21. Qui consurgens, accepit puerum, et matrem ejus, et venit in terram Israël.

22. Audiens autem, quod Archelaus regnaret in Judaea pro Herode patre suo, timuit illo ire; et admonitus in somnis, secessit in partes Galilaeae a).
a) Infra 3, 15.

23. Et veniens habitavit in civitate, quae vocatur Nazareth; ut adimpleretur, quod dictum est per Prophetas: „Quoniam Nazaraeus vocabitur a).”
a) Joh. 1, 46.

C A P. III.

1. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται ἰωάννης ὁ βαπτιστής, κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς ἰουδαίας,

2. καὶ λέγων· μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

3. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ῥηθεὶς ὑπὸ ἡσαίου τοῦ προφήτου, λέγοντος· φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.

4. αὐτὸς δὲ † ὁ ἰωάννης εἶχε τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν καμήλου, καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφύν αὐτοῦ. ἡ δὲ τροφή αὐτοῦ ἦν ἀκρίδες, καὶ μέλι ἄγριον.

5. τότε ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν ἱεροσόλυμα, † καὶ πᾶσα ἡ ἰουδαία, καὶ πᾶσα ἡ περίχωρος τοῦ ἰορδάνου·

6. καὶ ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ ἰορδάνῳ ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

7. ἰδὼν δὲ πολλοὺς τῶν φαρισαίων καὶ σαδδουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς· γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς;

8. ποιήσατε οὖν † καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας.

9. καὶ μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· πατέρα ἔχομεν τὸν ἀβραάμ· λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ ἀβραάμ.

10. ἤδη δὲ καὶ ἡ ἄξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται. πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν, ἐκκόπτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

11. ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς ἐν ὕδατι, εἰς μετάνοιαν· ὁ δὲ ὀπίσω μου

1. ^{a)} In diebus autem illis venit Iohannes Baptista praedicans in deserto Judaeae, ^{a) v. 1—12. Marc. 1, 1—8. Luc. 3, 1—18.}

2. et dicens: Poenitentiam agite! appropinquavit ^{I)} enim regnum coelorum ^{a)}. ^{a) c. 4, 17. Marc. 6, 12.}

3. Hic est enim, qui dictus est ²⁾ per Isaiam prophetam dicentem: „Vox clamantis in deserto! Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus ^{a)}.”

^{a) Jes. 40, 3.}

4. Ipse autem Iohannes habebat vestimentum de pilis camelorum, et zonam pelliceam circa lumbos suos; esca autem ejus erat locustae, et mel silvestre.

5. Tunc exibat ad eum Ierosoly-ma, et omnis Judaea, et omnis regio circa Jordanem;

6. et baptizabantur ^{a)} ab eo in Jordane, confitentes peccata sua.

^{a) Act. 19, 3. 4.}

7. Videns autem multos Pharisaeorum et Sadducaeorum, venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira?

8. Facite ergo fructum dignum poenitentiae!

9. Et ne velitis dicere intra vos: Patrem ^{a)} habemus Abraham; dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae.

^{a) Joh. 8, 53. 59.}

10. Jam enim securis ad radicem arborum ³⁾ posita est. Omnis ergo arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur.

11. Ego quidem baptizo vos in aqua in poenitentiam; qui autem post

v. 4. Ed. 3. 4. 5. Er. omitt. ὁ. — v. 5. C. και πασα ἰουδαία. — v. 8. Ed. omn. Er. καρπὸς ἄξιος.

1) 1590. appropinquabit.

2) 1590. de quo dictum est.

3) 1590. arboris.

ἐρχόμενος, ἰσχυρότερός μου ἐστίν, οὗ
οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς τὰ ὑποδήματα βασά-
σαι. αὐτὸς ὑμᾶς † βάπτισαι ἐν πνεύ-
ματι ἁγίῳ † καὶ πυρὶ.

12. Οὗ τὸ πτόνον ἐν τῇ χειρὶ αὐ-
τοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐ-
τοῦ, καὶ συναξει τὸν σῖτον αὐτοῦ εἰς
τὴν ἀποθήκην, τὸ δὲ ἄχυρον κατα-
καύσει πυρὶ ἀσβέσῳ.

13. τότε παραγίνεται ὁ ἰησοῦς ἀ-
πὸ τῆς γαλιλαίας † ἐπὶ τὸν ἰορδάνην
πρὸς τὸν ἰωάννην, τοῦ βαπτισθῆναι
ὑπὸ αὐτοῦ.

14. ὁ δὲ ἰωάννης διεκώλυεν αὐ-
τὸν, λέγων· ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ
βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς μέ;

15. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς εἶπε
πρὸς αὐτόν· ἄφες ἄρτι· οὕτω γὰρ
πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δι-
καιοσύνην. τότε ἀφίησιν αὐτόν.

16. καὶ βαπτισθεὶς ὁ ἰησοῦς ἀνέβη
εὐθύς ἀπὸ τοῦ ὕδατος· καὶ ἰδοὺ, ἀν-
εῳχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοὶ, καὶ εἶδε
τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ
περιστερᾶν, καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ αὐτόν.

17. καὶ ἰδοὺ, φωνὴ ἐκ τῶν οὐρα-
νῶν, λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου
ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.

me venturus est ^{a)}, fortior me est,
cujus non sum dignus calceamenta
portare; ipse vos baptizabit in Spi-
ritu sancto, et igni ¹⁾); a) Joh. 1, 15. 26. 33.

Act. 1, 5. 11, 16. 13, 25.

12. cujus ventilabrum in manu
sua, et permundabit aream suam, et
congregabit triticum suum in horre-
um ^{a)}; paleas autem comburet igni ²⁾)
inextinguibili. a) c. 13, 30.

13. ^{a)} Tunc venit Jesus a Galilaea
in Jordanem ad Ioannem, ut baptizaretur
ab eo. a) Marc. 1, 9—11. Luc. 3, 21—23.

14. Ioannes autem prohibebat eum,
dicens: Ego a te debeo baptizari, et
tu venis ad me?

15. Respondens autem Jesus, di-
xit ei: Sine modo! sic enim decet nos
implere omnem justitiam. Tunc dimi-
sit eum.

16. Baptizatus autem Jesus, confe-
stim ascendit de aqua; et ecce! aper-
ti sunt ei coeli; et vidit ^{a)} Spiritum
Dei descendentem sicut columbam, et
venientem super se. a) Joh. 1, 32.

17. Et ecce! vox de coelis, dicens:
Hic est filius meus dilectus, in quo
mihi complacui ^{a)}! a) c. 12, 18. 17, 5.
²⁾ Petr. 1, 17.

C A P. IV.

1. Τότε ὁ ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς τὴν
ἐρημον ὑπὸ τοῦ πνεύματος, πειρα-
σθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου.

2. καὶ νησεύσας ἡμέρας τεσσαρά-
κοντα καὶ νύκτας τεσσαράκοντα, ὕ-
περον ἐπεινάσε.

3. καὶ προσελθὼν αὐτῷ ὁ πειρά-
ζων, εἶπεν· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, εἰ-
πέ, ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται.

4. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπε· γέγρα-
πται· οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνῳ ζήσεται

1. ^{a)} Tunc Jesus ductus est in de-
sertum a Spiritu, ut tentaretur a dia-
bolo. a) v. 1—11. Marc. 1, 12. 13. Luc. 4, 1—13.

2. Et cum jejunasset quadraginta
diebus, et quadraginta noctibus, po-
stea esuriit.

3. Et accedens tentator dixit ei: Si
filius Dei es, dic, ut lapides isti panes
fiant.

4. Qui respondens dixit: Scriptum
est: „Non in solo pane vivit homo,

v. 11. Ed. 3. Er. βαπτίσει. — " C. Mt. omitt. και πυρι. — v. 13. C. εἰς.

1) 1590. igne. 2) 1590. igna.

ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ.

5. τότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ † ἵσῃσιν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερόνιον τοῦ ἱεροῦ.

6. καὶ λέγει αὐτῷ· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, † βάλε σεαυτὸν κάτω· γέγραπται γάρ· ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, καὶ ἐπὶ χειρῶν ἁροῦσί σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.

7. ἔφη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· πάλιν γέγραπται· οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν σου.

8. πάλιν παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν, καὶ δείκνυσιν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου, καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν,

9. καὶ λέγει αὐτῷ· ταῦτα † πάντα σοι δώσω, ἔὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι.

10. τότε λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ὕπαγε † ὀπίσω μου, σατανᾶ· γέγραπται γάρ· κύριον, τὸν θεόν σου, προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.

11. τότε ἀφίησιν αὐτὸν ὁ διάβολος· καὶ ἰδοὺ, ἄγγελοι προσῆλθον, καὶ διηκόνουν αὐτῷ.

12. ἀκούσας δὲ ὁ ἰησοῦς, ὅτι ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν γαλιλαίαν.

13. καὶ καταλιπὼν τὴν ναζαρέτ, ἔλθὼν κατόκησεν εἰς καπερναοὺμ, τὴν παραθαλασσίαν, ἐν ὁρίοις ζαβουλῶν καὶ νεφθαλεῖμ·

14. ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ ἠσαίου, τοῦ προφήτου, λέγοντος·

15. γῆ ζαβουλῶν καὶ † γῆ νεφθαλεῖμ, ὁδὸν θαλάσσης, πέραν τοῦ ἰορδάνου, γαλιλαία τῶν ἐθνῶν.

16. ὁ λαὸς, ὁ καθημέρος ἐν σκότει, εἶδε φῶς μέγα· καὶ τοῖς καθη-

sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei a).”

a) Deut. 8, 5. Sap. 16, 26.

5. Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem, et statuit eum super pinnaculum templi;

6. et dixit ei: Si Filius Dei es, mitte te deorsum! Scriptum est enim: „Quia angelis suis mandavit de te, et in manibus tollent ¹) te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum a).”

a) Ps. 90, 11. 12.

7. Ait illi Jesus: Rursum ²) scriptum est: „Non tentabis Dominum Deum tuum a)!”

a) Deut. 6, 16.

8. Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde; et ostendit ei omnia regna mundi, et gloriam eorum;

9. et dixit ei: Haec omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.

10. Tunc dicit ei Jesus: Vade, satana! Scriptum est enim: „Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies a).”

a) Deut. 6, 13.

11. Tunc reliquit eum diabolus et ecce! angeli accesserunt, et ^a) ministrabant ei.

a) Joh. 1, 51.

12. Cum autem audisset Jesus, quod Ioannes traditus esset a), recessit in Galilaeam;

a) c. 14, 5. sqq. Marc. 1, 14. Luc. 4, 14.

13. Et, relicta civitate Nazareth, venit, et habitavit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon et Nephthalim;

14. ut adimpleretur, quod dictum est per Isaiam prophetam:

15. „Terra Zabulon et terra Nephthalim, via maris trans Jordanem, Galilaea ³) gentium a).”

16. „Populus qui sedebat ⁴) in tenebris, vidit lucem magnam: et seden-

v. 5. Ed. 1. Er. ἔσησεν. — v. 6. Ed. omn. Er. βαλλε. — v. 9. Ed. omn. Er. ταυτα σοι παντα δωσω. — v. 10. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. omitt. ὀπισω μου. — v. 15. Ed. omn. Er. omitt. γη.

1) 1590. ut in ... tollant. 2) 1590. Jesus rursum: 3) 1590. Galilaea. 4) 1590. ambulabat.

μένοις ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς.

17. † ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ ἰησοῦς κηρῦσσειν, καὶ λέγειν· μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

18. περιπατῶν δὲ † παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς γαλιλαίας, εἶδε δύο ἀδελφοὺς, σίμωνα, τὸν λεγόμενον πέτρον, καὶ ἀνδρέαν, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλοντας ἀμφίβλητρον εἰς τὴν θάλασσαν· ἦσαν γὰρ ἀλιεῖς,

19. καὶ λέγει αὐτοῖς· δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων.

20. οἱ δὲ † εὐθὺς ἀφέντες τὰ δίκτυα, ἠκολούθησαν αὐτῷ.

21. καὶ προβάς ἐκεῖθεν, εἶδεν ἄλλους δύο ἀδελφοὺς, ἰάκωβον, τὸν τοῦ ζεβεδαίου, καὶ ἰωάννην, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ ζεβεδαίου, τοῦ πατρὸς αὐτῶν, καταρτίζοντας τὰ δίκτυα αὐτῶν· καὶ ἐκάλεσεν αὐτούς.

22. οἱ δὲ εὐθὺς ἀφέντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν, ἠκολούθησαν αὐτῷ.

23. καὶ περιῆγεν ὅλην τὴν γαλιλαίαν ὁ ἰησοῦς, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρῦσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ.

24. καὶ ἀπῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν συρίαν· καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας, πικίλαις νόσοις καὶ βασάνοις συνεχομένους, καὶ δαιμονιζομένους, καὶ σελήνιαζομένους, καὶ παραλυτικούς· καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς.

25. καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ ἀπὸ τῆς γαλιλαίας καὶ δεκαπόλεως καὶ ἱεροσολύμων καὶ ἰουδαίας καὶ πέραν τοῦ ἰορδάνου.

„tibus in regione umbrae mortis, lux orta est eis a).” a) Jes. 60, 2. sq. Luc. 1, 79.

17. a) Exinde coepit Jesus praedicare, et dicere: Poenitentiam agite! appropinquavit ¹) enim regnum coelorum.

a) Marc. 1, 14—22.

18. Ambulans autem Jesus juxta mare Galilaeae a), vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, et Andream fratrem ejus, mittentes rete in mare, erant enim piscatores.

a) Marc. 1, 16. sq. Luc. 5, 2—11.

19. Et ait illis: Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum.

20. At illi continuo, relictis retibus, secuti sunt eum.

21. Et procedens inde, vidit alios duos fratres, Jacobum Zebedaei, et Ioannem fratrem ejus, in navi cum Zebedaeo patre eorum, reficientes retia sua; et vocavit eos.

22. Illi autem statim relictis retibus et patre, secuti sunt eum.

23. Et circuibat Jesus totam Galilaeam, docens in synagogis a) eorum, et praedicans Evangelium regni, et sanans omnem languorem et omnem infirmitatem in populo b).

a) Luc. 4, 15. 44. Marc. 1, 39. b) Marc. 6, 55. 56.

24. Et abiit opinio ejus in totam Syriam, et obtulerunt ei omnes male habentes, variis languoribus et tormentis comprehensos, et qui daemonia habebant, et lunaticos a), et paralyticos; et curavit eos. a) c. 17, 14.

25. Et secutae sunt eum turbae multae de Galilaea a) et Decapoli, et de Ierosolymis, et de Judaea, et de trans Jordanem. a) Marc. 5, 7. Luc. 6, 17.

v. 17. Ed. 1. Er. και απο. — v. 18. St. Ed. omn. Er. Mt. add. ὁ ἰησους. — v. 20. Ed. omn. Er. αφεντες ευθειας.

1) 1590. appropinquabit.

C A P. V.

1. ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος· καὶ καθίσαντος αὐτοῦ, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.
2. καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, ἐδίδασκεν αὐτοὺς, λέγων·
3. μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.
4. μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.
5. μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν.
6. μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται.
7. μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.
8. μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται.
9. μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ θεοῦ κληθήσονται.
10. μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.
11. μακάριοί ἐστε, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσι, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν, ψενδόμενοι, ἕνεκεν ἐμοῦ.
12. χαίrete καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ἡμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ὅτι οὕτω γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφήτας τοὺς πρὸ ὑμῶν.
13. ὑμεῖς ἐστε τὸ ἄλας τῆς γῆς· εἰ δὲ τὸ ἄλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀλισθηθήσεται; εἰς οὐδὲν ἰσχύει ἔτι, εἰ μὴ βληθῆναι ἔξω, καὶ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.
14. ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου· οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ἢ ὄρους κειμένη·
1. Videns autem Jesus turbas, ascendit in montem, et cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus.
2. Et aperiens os suum docebat eos, dicens:
3. Beati pauperes spiritu ^{a)}! quoniam ipsorum est regnum coelorum.
- ^{a)} Luc. 6, 20. Jes. 57, 15.
4. Beati mites! quoniam ipsi possidebunt terram ^{a)}.
- ^{a)} Ps. 36, 11.
5. Beati, qui lugent! quoniam ipsi consolabuntur ^{a)}.
- ^{a)} Luc. 6, 21. Joh. 4, 14. 7, 37.
6. Beati, qui esuriunt et sitiunt justitiam! quoniam ipsi saturabuntur.
7. Beati misericordes! quoniam ipsi misericordiam consequentur.
8. Beati mundo corde! quoniam ipsi Deum videbunt.
9. Beati pacifici! quoniam filii Dei vocabuntur.
10. Beati, qui persecutionem patientur propter justitiam! quoniam ipsorum est regnum coelorum ^{a)}.
- ^{a)} Luc. 6, 22. Jac. 1, 12.
11. Beati estis, cum maledixerint vobis ¹⁾, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos mentientes, propter me ^{a)};
- ^{a)} Luc. 6, 22.
12. gaudete, et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis ^{a)}. Sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos. ^{a)} 2 Cor. 4, 17.
13. Vos estis sal terrae! Quodsi sal evanuerit, in quo salietur? Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, et conculcetur ab hominibus ^{a)}.
- ^{a)} Marc. 9, 20.
14. Vos estis lux mundi ^{a)}! Non potest civitas abscondi supra montem posita;
- ^{a)} Phil. 2, 15.

15. οὐδὲ καίουσι λύχνον, καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μύδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ.

16. οὕτως λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσιν τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

17. μὴ † νομίσητε, ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἢ τοὺς προφήτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι.

18. ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἐν, ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται.

19. ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, καὶ διδάξῃ οὕτως τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ὃς δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

20. λέγω γὰρ ὑμῖν, † ὅτι, ἐὰν μὴ περισσεύσῃ † ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν γραμματέων, καὶ φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

21. ἤκούσατε, ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις· οὐ φονεύσεις· ὃς δ' ἂν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει.

22. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει· ὃς δ' ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ῥακά, ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ, μωρὸς, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.

23. ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, † καὶ ἐκεῖ † μνησθῆς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τὸ κατὰ σοῦ·

15. neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt.

16. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent ^{a)} patrem vestrum, qui in coelis est.

17. Nolite putare, quoniam veni solvere legem, aut prophetas: non veni solvere, sed adimplere ^{a)}. Rom. 5, 31.

18. Amen quippe dico vobis, donec transeat coelum et terra, jota unum, aut unus apex non praeteribit a lege, donec omnia fiant ^{a)}.

^{a)} Luc. 16, 17. 21, 33.

19. Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno coelorum; qui autem fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno coelorum.

20. Dico enim, vobis, quia, nisi abundaverit justitia vestra plus, quam Scribarum, et Pharisaeorum, non intrabitis in regnum coelorum ^{a)}.

^{a)} Luc. 11, 39. 18, 11. 12.

21. Audistis, quia dictum est antiquis: „Non occides! qui autem occiderit, reus erit iudicio ^{a)}.”

^{a)} Exod. 20, 13. Deut. 5, 23.

22. Ego autem dico vobis: Quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca! reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue ^{a)}! reus erit gehennae ignis.

^{a)} 1 Joh. 3, 14. sqq.

23. Si ergo offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te;

24. ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμ-
προσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὑπα-
γε, πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ
σου, καὶ τότε ἔλθὼν πρόσφερε τὸ
δῶρόν σου.

25. ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίῳ σου
ταχὺ, ἕως ὅτου εἶ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐ-
τοῦ· μήποτε σε παραδῶ ὁ ἀντίδικος
τῷ κριτῇ, καὶ ὁ κριτὴς σε παραδῶ τῷ
ὑπρέτῃ, καὶ εἰς φυλακὴν βληθήσῃ.

26. ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλ-
θῃς ἐκεῖθεν, ἕως ἂν ἀποδῷς τὸν ἔ-
σχατον κοδράντην.

27. ἠκούσατε, ὅτι ἐρρέθη †· οὐ
μοιχεύσεις.

28. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ
βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι
† αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ
καρδίᾳ αὐτοῦ.

29. εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμὸς σου ὁ δεξιὸς
† σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτόν, καὶ
† βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι,
ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν σου, καὶ
μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῆ εἰς γέ-
ενναν.

30. καὶ εἰ ἡ δεξιὰ σου χεὶρ σκανδα-
λίζει σε, ἔκκοψον αὐτήν, καὶ † βάλε
ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι, ἵνα ἀπό-
ληται ἐν τῶν μελῶν σου, καὶ μὴ ὅ-
λον τὸ σῶμά σου βληθῆ εἰς γέενναν.

31. ἐρρέθη δὲ, † ὅτι, ὅς ἂν
† ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, δό-
τω αὐτῇ ἀποζῴσιον.

32. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι ὁς ἂν
ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκ-
τὸς λόγου πορνείας, ποιῇ αὐτήν μοι-
χεῖσθαι· καὶ ὁς ἐὰν ἀπολελυμένην γα-
μήσῃ, μοιχεύεται.

24. relinque ibi munus tuum ante
altare, et vade prius reconciliari fra-
tri tuo; et tunc veniens offeres mu-
nus tuum^{a)}.

a) Marc. 11, 25.

25. Esto consentiens adversario
tuo cito, dum es in via cum eo; ne
forte tradat te adversarius judici, et
judex tradat te ministro, et in car-
cerem mittaris^{a)}.

a) Luc. 12, 58.

26. Amen dico tibi: Non exies in-
de, donec reddas novissimum qua-
drantem^{a)}.

a) c. 6, 14. 18, 34. 35.

27. Audistis, quia dictum est an-
tiquis: „Non moechaberis^{a)}!“

a) Exod. 20, 14. Lev. 20, 10.

28. Ego autem dico vobis: Quia
omnis, qui viderit mulierem ad con-
cupiscendum eam, jam moechatus est
eam in corde suo.

29. Quod si oculus tuus dexter
scandalizat te; erue eum, et projice
abs te; expedit enim tibi, ut pereat
unum membrorum tuorum, quam to-
tum corpus tuum mittatur in gehen-
nam^{a)}.

a) Marc. 9, 46—48.

30. Et si dextra manus tua scan-
dalizat te; abscide¹⁾ eam, et projice
abs te; expedit enim tibi, ut pereat
unum membrorum tuorum, quam to-
tum corpus tuum eat in gehennam.

31. Dictum est autem: „Quicum-
que dimiserit uxorem suam, det ei
„libellum repudii^{a)}.“

a) Exod. 21, 24.

Lev. 24, 20. Deut. 19, 21.

32. Ego autem dico vobis: Quia
omnis, qui dimiserit uxorem suam,
excepta fornicationis causa, facit eam
moechari; et qui dimissam duxerit,
adulterat^{a)}.

a) c. 19, 9. Marc. 10, 4—12.

Luc. 16, 18. 1 Cor. 7, 10.

v. 27. Ed. omn. Er. add. τοις ἀρχαίοις. — v. 28. C. Mt. St. αὐτήν. — v. 29.
Ed. omn. Er. σκανδαλίζῃ. — "Ed. omn. Er. St. βαλλε. — v. 30. Ed. omn.
Er. St. βαλλε. — v. 31. Ed. omn. Er. omitt. ὅτι. — "Ed. 4. Er. ἀπολύσει.

1) 1590. abscinde.

33. πάλιν ἠκούσατε, ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις· οὐκ ἐπιορκήσεις, ἀποδώσεις δὲ τῷ κυρίῳ τοὺς ὄρκους σου.

34. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ὁμόσαι ὅλως· μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ·

35. μήτε ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστι τῶν ποδῶν αὐτοῦ· μήτε εἰς ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις ἐστὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως·

36. μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ σου ὁμόσης, ὅτι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα λευκὴν ἢ μέλαιναν ποιῆσαι.

37. ἔξω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν· ναὶ, ναί· οὐ, οὐ· τὸ δὲ περισσὸν τούτων, ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστίν.

38. ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη· ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος.

39. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ἀντισηῆναι τῷ πονηρῷ· ἀλλ' ὅστις σε ῥαπίσει ἐπὶ τὴν δεξιάν σου σιαγόνα, σφρέσον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην.

40. καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἀφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον.

41. καὶ ὅστις σε ἀγγαρεύσει μίλιον ἐν, ὕπαγε μετ' αὐτοῦ δύο.

42. τῷ αἰτοῦντί σε δίδου· καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι μὴ ἀποσραφῆς.

43. ἠκούσατε, ὅτι ἐρρέθη· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου.

44. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν· ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε † τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, καὶ προσεύχθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς, καὶ διωκόντων ὑμᾶς·

45. ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς

33. Iterum audistis, quia dictum est antiquis: „Non perjurabis! reddes „autem Domino juramenta tua ^{a)}!”

a) Levit. 19, 12.

34. Ego autem dico vobis, non jurare omnino; neque per coelum, quia thronus Dei est ^{a)}: a) Jes. 66, 1. Act. 7, 49.

35. neque per terram, quia scabellum est pedum ejus; neque per Ierosolymam, quia civitas est magni regis ^{a)}; a) Ps. 47, 2.

36. neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum.

37. Sit autem sermo vester: est, est! non, non! quod autem his abundantius est, a malo est.

38. Audistis, quia dictum est: „Oculus pro oculo, et dentem pro dente ^{a)}!”

a) Exod. 21, 24. Lev. 24, 20. Deut. 19, 21.

39. Ego autem dico vobis, non resistere malo; sed si quis te percussit in dexteram maxillam tuam, praebe illi et alteram.

40. Et ei, qui vult tecum ¹⁾ iudicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium ^{a)}!

a) Luc. 6, 29. Rom. 12, 17-19.

41. Et quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo et alia duo!

42. Qui petit a te, da ei! et volenti mutuari a te, ne avertaris ^{a)}!

a) Luc. 6, 30.

43. Audistis, quia dictum est: „Diliges proximum tuum ^{a)}, et odio „habebis inimicum tuum.” a) Lev. 19, 18.

44. Ego autem dico vobis: ^{a)} Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, et orate pro persecquentibus et calumniantibus vos;

a) v. 44-48. Luc. 6, 27. 28. 52-56.

45. ut sitis filii patris vestri, qui

v. 44. Ed. omn. Er. St. τες μισοντας.

1) 1590. in iudicio.

ἡμῶν τοῦ ἐν † οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροῦς καὶ ἀγαθοῦς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκοις.

46. ἐὰν γὰρ ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔχετε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσι;

47. καὶ ἐὰν ἀσπάσησθε τοὺς † ἀδελφοὺς ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν ποιεῖτε; οὐχὶ καὶ οἱ † τελῶναι † οὕτως ποιοῦσιν;

48. ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὥσπερ ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστι.

in coelis est, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos.

46. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne et publicani hoc faciunt?

47. Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Nonne et Ethnici hoc faciunt?

48. Estote ergo vos perfecti, sicut et pater vester coelestis perfectus est ^{a)}.

a) Lev. 11, 44. 19, 2.

C A P. VI.

1. Προσέχετε τὴν † ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς· εἰ δὲ μήγε, μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν † τοῖς οὐρανοῖς.

2. ὅταν οὖν ποιῆς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσῃς ἔμπροσθέν σου, ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς ῥύμαις, ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. ἀμὴν, λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν.

3. σοῦ δὲ ποιούντος ἐλεημοσύνην, μὴ γνώτω ἡ ἀριξερὰ σου, τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου·

4. ὅπως ἢ σου ἡ ἐλεημοσύνη ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου, ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, αὐτὸς ἀποδώσει σοὶ ἐν τῷ φανερῷ.

5. καὶ ὅταν προσεύχη; οὐκ ἔση ὥσπερ οἱ ὑποκριταί· ὅτι φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν ἐξῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως ἀνφανῶσι τοῖς ἀνθρώποις. ἀμὴν, λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν.

6. Σὺ δὲ, ὅταν προσεύχη, εἰσελ-

1. Attendite, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus ^{a)}, ut videamini ab eis; alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in coelis est.

a) c. 23, 5.

2. Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritae faciunt in synagogis, et in vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis: Receperunt mercedem suam.

3. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua;

4. ut sit eleemosyna tua in abscondito; et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi ^{a)}.

a) Luc. 14, 14.

5. Et cum oratis, non eritis sicut hypocritae, qui amant in synagogis et in angulis platearum stantes orare; ut videantur ab hominibus. Amen dico vobis: Receperunt mercedem suam.

6. Tu autem, cum oraveris, intra

v. 45. C. ἐν τοῖς ἔρανοις. — v. 47. C. Mt. φιλῶς. — " Gb. ἐθνικοί. — "' St. Mt. Gb. ἔτω. — v. 1. Gb. δικαιοσύνην. — " Ed. omn. Er. omitt. τοῖς.

θε εἰς τὸ † ταμιεῖόν σου, καὶ κλείσας in cubiculum tuum, et clauso ostio, τὴν θύραν σου, πρόσενξαι τῷ πατρί ora patrem tuum in abscondito; et σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ pater tuus, qui videt in abscondito, σου, ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀπο- reddet tibi. δώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ.

7. προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολο- γήσητε, ὥσπερ οἱ ἐθνικοί· δοκοῦσι γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσα- κουσθήσονται.

8. μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς· οἶδε γὰρ ὁ πατήρ ὑμῶν, ὃν χρεῖαν ἔχετε, πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτηῆσαι αὐτόν.

9. οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς· πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου.

10. ἔλθέτω ἡ βασιλεία σου· γενη- θήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

11. τὸν ἄροτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον.

12. καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.

13. καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πει- ρασμὸν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ †. † ἄμην.

14. εἰάν γὰρ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατήρ † ὑμῶν ὁ οὐράνιος.

15. εἰάν δὲ μὴ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώ- ποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατήρ ὑμῶν † ἀφήσει τὰ παραπτώ- ματα ὑμῶν.

16. ὅταν δὲ νησεύητε, μὴ γίνεσθε ὥσπερ οἱ ὑποκριταί, σκυθρωποί· ἀφανίζουσι γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ὅ- πως φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις νησεύον- τες. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν.

17. σὺ δὲ νησεύων, ἄλειψαί σου τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ πρόσωπόν σου νύψαι·

7. Orantes autem, nolite multum loqui, sicut Ethnici¹); putant enim, quod in multiloquio suo exaudiantur^a).

a) Jes. 1, 15. 3 Reg. 18, 26. sqq.

8. Nolite ergo assimilari eis; scit enim pater vester, quid opus sit vo- bis, antequam petatis eum.

9. Sic ergo vos orabit^a): Pater noster, qui es in coelis; sanctificetur^b) nomen tuum!

a) Luc. 11, 2-4. b) Ez. 36, 23.

10. Adveniat regnum tuum! Fiat voluntas tua, sicut in coelo, et in terra!

11. Panem nostrum supersubstan- tialem da nobis hodie!

12. Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris!

13. Et ne nos inducas in tenta- tionem^a), sed libera nos a malo. A- men. a) c. 26, 41. Luc. 22, 52. 1 Cor. 10, 13.

14. Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis pater vester coelestis delicta vestra.

15. Si autem non dimiseritis ho- minibus, nec pater vester dimittet vo- bis peccata vestra^a). a) c. 18, 21. etc.

16. Cum autem jejunatis, nolite fieri sicut hypocritae tristes; exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes. Amen dico vo- bis, quia receperunt mercedem suam.

17. Tu autem, cum jejunas, unge caput tuum, et faciem tuam lava;

v. 6. Ed. omn. Er. ταμειον. — v. 13. Ed. omn. Er. et Mt. add. ὅτι οὐ εἰσιν ἡ βασιλεια καὶ ἡ δυναμις καὶ ἡ δοξα εἰς τὰς αἰῶνας. — " ἄμην omitt. G. — v. 14. Ed. 1. 2. 3. Er. ἡμῶν. — v. 15. C. add. ὁ οὐράνιος.

1) 1590. add. faciunt.

18. ὅπως μὴ φανῆς τοῖς ἀνθρώποις κρυβέντων, ἀλλὰ τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου, ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι †.

19. μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς καὶ βροῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσι.

20. θησαυρίζετε δὲ ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὔτε σὴς οὔτε βροῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν, οὐδὲ κλέπτουσιν.

21. ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδιά ὑμῶν.

22. ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός· ἐὰν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου ἀπλοῦς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται·

23. ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου † σκοτεινὸν ἔσται. εἰ οὖν τὸ φῶς, τὸ ἐν σοὶ, σκότος ἐστὶ, τὸ σκότος πόσον;

24. οὐδεὶς δύναται δυοῖς κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἐνὸς ἀνθεξέσται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ † μαμμωνᾷ.

25. διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε καὶ τί πίητε· μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν, τί ἐνδύσησθε. οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖον ἐστὶ τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος;

26. ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπεύρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά. οὐχὶ † ὑμεῖς μᾶλλον † διαφέρετε αὐτῶν;

18. ne videaris hominibus jejunans^{a)}, sed patri tuo, qui est in abscondito; et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. a) Jes. 58, 5. etc.

19. a) Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi aerugo et tinea demolitur; et ubi fures effodiunt et furantur; a) v. 19—21. Luc. 12, 33, 34. Jac. 5, 2. etc.

20. thesaurizate autem vobis thesauros in coelo^{a)}, ubi neque aerugo, neque tinea demolitur; et ubi fures non effodiunt, nec furantur.

a) c. 19, 21. Luc. 16, 9. 1 Tim. 6, 17—19.

21. Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum.

22. Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex; totum corpus tuum lucidum erit^{a)}.

a) Luc. 11, 34. etc.

23. Si autem oculus tuus fuerit nequam; totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen, quod in te est, tenebrae sunt; ipsae tenebrae quantae erunt?

24. Nemo potest duobus dominis servire^{a)}; aut enim unum odio habebit, et alterum diliget; aut unum sustinebit, et alterum contemnet. Non potestis Deo servire, et mammonae.

a) Luc. 16, 13. 11, 23. 1 Joh. 2, 15. Jac. 4, 4.

25. a) Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animae vestrae quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini^{b)}. Nonne anima plus est quam esca? et corpus plus quam vestimentum?

a) v. 25—34. Luc. 12, 22—32. b) Ps. 36, 5.

Phil. 4, 6. 1 Petr. 5, 7.

26. Respicite volatilia coeli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea; et pater vester coelestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis^{a)}?

a) c. 10, 31. Hiob 38, 41. Ps. 146, 9. 10.

27. τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύ-
ναιται † προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν
αὐτοῦ πῆχυν ἕνα;

28. καὶ περὶ ἐνδύματος τί μερι-
μνᾶτε; καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ
ἀγροῦ, πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ, οὐ-
δὲ μίθει.

29. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ † σο-
λομῶν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιε-
βάλετο ὡς ἐν τούτων.

30. εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ,
σήμερον ὄντα, καὶ αὐριον εἰς κλίβανον
βαλλόμενον, ὁ θεὸς οὕτως ἀμφέννυσιν,
οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;

31. μὴ οὖν μεριμνήσητε, λέγοντες·
τί φάγωμεν, ἢ τί πίωμεν, ἢ τί περι-
βαλώμεθα;

32. πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη ἐπι-
ζητεῖ. οἶδε γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐ-
ράνιος, ὅτι ζητεῖτε τούτων ἀπάντων.

33. ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασι-
λείαν τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην
αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθή-
σεται ὑμῖν.

34. μὴ οὖν μεριμνήσητε εἰς τὴν αὐ-
ριον· ἢ γὰρ αὐριον μεριμνήσει τὰ ἐαν-
τήσ. ἀρκετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτήσ.

27. Quis autem vestrum cogitans
potest adjicere ad staturam suam cu-
bitum unum?

28. Et de vestimento, quid solliciti
estis? ¹⁾ Considerate lilia agri quo-
modo crescunt; non laborant, neque
nunt.

29. Dico autem vobis, quoniam
nec Salomon in omni gloria sua coo-
pertus est sicut unum ex istis.

30. Si autem ²⁾ foenum agri, quod
hodie est, et cras in clibanum mitti-
tur, Deus sic vestit; quanto magis
vos, modicae fidei ^{a)}? ^{a) c. 8, 26.}

31. Nolite ergo solliciti esse, di-
centes: Quid manducabimus, aut quid
bibemus, aut quo operiemur?

32. Haec enim omnia gentes inqui-
runt; scit enim pater vester, quia his
omnibus indigetis.

33. Quaerite ergo primum regnum
Dei; et justitiam ejus; et haec omnia
adjicientur vobis ^{a)}. ^{a) 1 Tim. 4, 3.}

34. Nolite ergo solliciti esse in cra-
stinum. Crastinus enim dies sollicitus
erit sibi ipsi. Sufficit diei malitia sua!

C A P. VII.

1. Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε.

2. ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε, κρι-
θήσεσθε· καὶ ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε,
† μετρηθήσεται ὑμῖν.

3. τί δε βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν
τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν
δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κα-
τανοεῖς;

4. ἢ πῶς εἰρεῖς τῷ ἀδελφῷ σου·

1. ^{a)} Nolite judicare, ut non judi-
cemini ³⁾; <sup>a) v. 1-6. Luc. 6, 5 7. etc. Rom. 2, 1.
1 Cor. 4, 5.</sup>

2. in quo enim judicio judicaveri-
tis, judicabimini; et in qua mensura
mensi fueritis, remetietur vobis.

3. Quid autem vides festucam in
oculo fratris tui; et trabem in oculo
tuo non vides?

4. Aut quomodo dicis fratri tuo: ⁴⁾

v. 27. Ed. omn. Er. προσθηται. — v. 29. C. ὁ σολομων. — v. 2. C. St. ἀν-
τιμετρηθησεται. Ed. omn. Er. μετριθησεται.

1) 1590. estis. 2) 1590. Si enim. 3) 1590. nolite judicare, et non judicabimini; nolite con-
demnare, et non condemnabimini. 4) 1590. a d d. frater!

ἄφες, ἐκβάλω τὸ κάρφος ἀπὸ τοῦ Sine! ejiciam festucam de oculo tuo;
ὀφθαλμοῦ σου· καὶ ἰδὸν, ἢ δοκὸς ἐν et ecce! trabs est in oculo tuo?
τῷ ὀφθαλμῷ σου;

5. ὑποκριτὰ, ἐκβαλε πρῶτον τὴν 5. Hypocrita! ejice primum trabem
δοκὸν ἐν τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τό- de oculo tuo; et tunc videbis, ejicere
τε διαβλέψεις, ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος ἐκ festucam de oculo fratris tui.

6. μὴ δώτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσί, 6. Nolite dare sanctum canibus;
μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν neque mittatis margaritas vestras ante
ἐμπροσθεν τῶν χοίρων, μήποτε κα- porcos; ne forte conculcent eas pedi-
ταπατήσωσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσὶν bus suis, et conversi dirumpant vos.

7. αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· 7. ^{a)} Petite, et dabitur vobis! quae-
ζητεῖτε, καὶ εὐρήσετε· κρούετε, καὶ rite, et invenietis! pulsate, et aperietur
ἀνοιγήσεται ὑμῖν.

8. πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ 8. Omnis enim, qui petit, accipit;
ὁ ζητῶν εὐρίσκει, καὶ τῷ κρούοντι et qui quaerit, invenit; et pulsanti
ἀνοιγήσεται.

9. ἢ τίς ἐστιν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, 9. Aut quis est ex vobis homo,
ὃν ἐὰν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, quem si petierit filius suus panem,
μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ;

10. † καὶ ἐὰν ἰχθῦν αἰτήσῃ, μὴ 10. Aut si pisces petierit, numquid
ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ;

11. εἰ οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ ὄντες, 11. Si ergo vos, cum sitis mali,
οἴδατε, δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς nostis bona data dare filiis vestris;
τέκνοις ὑμῶν, πόσω μᾶλλον ὁ πατὴρ quanto magis pater vester, qui in coe-
ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς ἔρανοις, δώσει ἀγα- lis est, dabit bona petentibus ^{a)} se?
θὰ τοῖς αἰτουῦσιν αὐτόν;

12. πάντα ἔν, ὅσα ἂν θέλητε, ἵνα 12. Omnia ergo, quaecumque vul-
ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, † οὕτω tis, ut faciant vobis homines, et vos
καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· † οὕτως facite illis ^{a)}. Haec est enim lex, et
γὰρ ἐστὶν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται.

13. εἰσέλθετε διὰ τῆς στενῆς πύ- 13. Intrate per angustam portam ^{a)};
λης· ὅτι πλατεῖα ἡ πύλη, καὶ εὐρύ- quia lata porta, et spatiosa via est,
χωρος ἡ ὁδὸς, ἢ ἀπάγσσα εἰς τὴν ἀ- quae ducit ad perditionem, et multi
πόλειαν, καὶ πολλοὶ εἰσὶν οἱ εἰσερ- sunt, qui intrant per eam. ^{a)} Luc. 13, 24.

14. † τί στενὴ ἡ πύλη, καὶ τεθλιμ- 14. Quam angusta porta, et arcta
μένη ἡ ὁδὸς, ἢ ἀπάγσσα εἰς τὴν ζωὴν, via est, quae ducit ad vitam; et pau-
καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν.

15. προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ψευδο-
προφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑ-
μᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν
δέ εἰσι λύκοι ἄρπαγες.

16. ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπι-
γνώσεσθε αὐτούς. μήτι συλλέγουσιν
ἀπὸ ἀκανθῶν σαφυλῆν, ἢ ἀπὸ τρι-
βόλων σῦκα;

17. οὕτω πᾶν δένδρον ἀγαθὸν καρ-
ποὺς καλοὺς ποιεῖ· τὸ δὲ σαπρὸν δέν-
δρον καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ.

18. οὐ δύναται δένδρον ἀγαθὸν
καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν, οὐδὲ δέν-
δρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν.

19. πᾶν δένδρον, μὴ ποιῶν καρ-
πὸν καλὸν, ἐκκόπτεται, καὶ εἰς πῦρ
βάλλεται.

20. ἄραγε ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐ-
τῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς.

21. οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, κύριε,
κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν
τῶν οὐρανῶν· ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλη-
μα τοῦ πατρὸς μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

22. πολλοὶ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ
ἡμέρᾳ· κύριε, κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνό-
ματι προσεφτεύσαμεν, καὶ τῷ σῷ ὀ-
νόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ
σῷ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσα-
μεν;

23. καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς·
ὅτι οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε
ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν.

24. πᾶς οὖν, ὅστις ἀκούει μου τοὺς
λόγους τούτους, καὶ ποιεῖ αὐτούς,
ὁμοιώσω αὐτὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις
ᾠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ
πέτρᾳ·

25. καὶ κατέβη ἡ βροχὴ, καὶ ἦλ-
θον οἱ ποταμοὶ, καὶ ἐπνευσαν οἱ ἄνε-
μοι, καὶ † προσέπεσον τῇ οἰκίᾳ ἐκεί-

15. Attendite a falsis prophetis,
qui veniunt ad vos in vestimentis o-
vium, intrinsecus autem sunt lupi ra-
paces a)! a) c. 24, 4. 5. 24. 1 Joh. 4, 1. Jer. 14, 14.

16. a) A fructibus eorum cognosce-
tis eos. Numquid colligunt de spinis
uvas, aut de tribulis ficus?

a) v. 16-21. c. 12, 55. Luc. 6, 45-46.

17. Sic omnis arbor bona fructus
bonos facit; mala autem arbor malos
fructus facit.

18. Non potest arbor bona malos
fructus facere; neque arbor mala bo-
nos fructus facere.

19. Omnis arbor, quae non facit
fructum bonum, excidetur, et in i-
gnem mittetur a).

a) Luc. 3, 9.

20. Igitur ex fructibus eorum co-
gnoscetis eos.

21. Non omnis, qui dicit mihi:
Domine, Domine! intrabit in regnum
coelorum; sed qui facit voluntatem
Patris mei, qui in coelis est, ipse in-
trabit a) in regnum coelorum.

a) Rom. 2, 13. Jac. 1, 22.

22. Multi dicent mihi in illa die a):
Domine, Domine! nonne in nomine
tuo prophetavimus? et in nomine tuo
daemonia b) ejecimus? et in nomine
tuo virtutes multas fecimus?

a) Luc. 13, 25-27. 6, 46. b) Act. 19, 15.

23. Et tunc confitebor illis: Quia
nunquam novi vos; discedite a) a me[†]),
qui operamini iniquitatem! a) c. 25, 41.

24. a) Omnis ergo, qui audit ver-
ba mea haec, et facit ea, assimilabi-
tur viro sapienti, qui aedificavit do-
mum suam supra petram. a) Luc. 6, 47-49.

25. Et descendit pluvia, et vane-
runt flumina, et flaverunt venti, et ir-
ruerunt in domum illam, et non ceci-

v. 25. Ed. omn. Er. προσεπεσαν.

1) 1590. add. omnes.

νη· καὶ οὐκ ἔπεσε· τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν.

26. καὶ πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους, καὶ μὴ ποιῶν αὐτοὺς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ μωρῷ, ὅστις ὠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἄμμον.

27. καὶ κατέβη ἡ βροχὴ, καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ, καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι, καὶ προσέκοψαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ· καὶ ἔπεσε· καὶ ἦν ἡ πτώσις αὐτῆς μεγάλη.

28. καὶ ἐγένετο, ὅτε † συνετέλεσεν ὁ ἰησοῦς τὰς λόγους τούτους, ἐξεπλήσσοντο οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

29. ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς.

dit; fundata enim erat super ¹) petram.

26. Et omnis, qui audit verba mea haec, et non facit ea, similis erit viro stulto, qui aedificavit domum suam super arenam.

27. Et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et eecidit; et fuit ruina illius magna.

28. Et factum est, cum consummasset Jesus verba haec, admirabantur turbae super doctrina ejus;

29. erat enim docens eos sicut potestatem habens, et non sicut Scribae eorum ²), et Pharisei ^{a)}. a) Marc. 1, 22. Joh. 7, 46. 1 Cor. 2, 4.

C A P. VIII.

1. Καταβάντι δὲ αὐτῷ ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί.

2. καὶ ἰδὼν, λεπρὸς ἐλθὼν προσέκυνε αὐτῷ, λέγων· κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι.

3. καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἤψατο αὐτοῦ ὁ ἰησοῦς, λέγων· θέλω, καθαρίσθητι. καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη αὐτοῦ ἡ λέπρα.

4. καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ὄρα; μηδεὶ εἰπῆς· ἀλλὰ ὕπαγε, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ, καὶ προσέφερε τὸ δῶρον, ὃ προσέταξε μωσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

5. εἰσελθόντι δὲ † αὐτῷ εἰς Καισαρείαν, προσῆλθεν αὐτῷ ἑκατόνταρχος παρακαλῶν αὐτὸν,

6. καὶ λέγων· κύριε, ὁ παῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικὸς, δεινῶς βασανιζόμενος.

1. ^{a)} Cum autem descendisset de monte, secutae sunt eum turbae multae. a) v. 1-4. Marc. 1, 40-45. Luc. 5, 12-14.

2. Et ecce! leprosus veniens, adorabat eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare.

3. Et extendens Jesus manum, tetigit eum, dicens: Volo; mundare! Et confestim mundata est lepra ejus.

4. Et ait illi Jesus: Vide! nemini dixeris ^{a)}; sed vade, ostende te sacerdoti ^{b)}, et offer munus, quod praecipit Moyses ^{c)}, in testimonium illis.

a) c. 9, 30. 12, 16. Marc. 5, 12. 5, 43. 7, 36. b) Luc. 17, 14. c) Lev. 14, 2. etc.

5. ^{a)} Cum autem introisset Capharnaum, accessit ad eum Centurio rogans eum, a) v. 5-13. Luc. 7, 1-10.

6. et dicens: Domine! puer meus jacet in domo paralyticus, et male torquetur.

7. καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἐγὼ
ἔλθὼν θεραπεύσω αὐτόν.

8. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἑκατόνταρ-
χος ἔφη· κύριε, οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς, ἵνα
μου ὑπὸ τὴν σέγγην εἰσέλθῃς· ἀλλὰ
μόνον εἰπέ ἡ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ
παῖς μου.

9. καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑ-
πὸ ἐξουσίαν, ἔχων ὑπ' ἐμαντὸν ζρα-
τιώτας· καὶ λέγω τούτῳ· πορεύθητι,
καὶ πορεύεται· καὶ ἄλλῳ· ἔρχου, καὶ
ἔρχεται· καὶ τῷ δούλῳ μου· ποιήσον
τῷτο, καὶ ποιεῖ.

10. ἀκούσας δὲ ὁ ἰησοῦς, ἐθαύμα-
σε, καὶ εἶπε τοῖς ἀκολουθοῦσιν· ἀμὴν
λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ ἰσραὴλ τοσαύ-
την πίστιν εὔρον.

11. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ
ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἥξουσι, καὶ
ἀνακλιθήσονται μετὰ ἀβραάμ καὶ ἰ-
σαὰκ καὶ ἰακώβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν
οὐρανῶν·

12. οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβλη-
θήσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον·
ἐκεῖ ἔξει ἡ ὁ κλανθμὸς καὶ ὁ βρονημὸς
τῶν ὀδόντων.

13. καὶ εἶπεν ὁ ἰησοῦς τῷ ἑκα-
τοντάρῳ· ὕπαγε, καὶ ὡς ἐπίευσας
γενηθήτω σοι· καὶ ἰάθη ὁ παῖς αὐ-
τοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ.

14. καὶ ἔλθων ὁ ἰησοῦς εἰς τὴν
οἰκίαν πέτρον, εἶδε τὴν πενθερὰν αὐ-
τοῦ βεβλημένην καὶ πνρῆσσουσαν·

15. καὶ ἤψατο τῆς χειρὸς αὐτῆς,
καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πνρῆτός· καὶ ἡ-
γέρθη, καὶ διηκόνει ἡ αὐτοῖς.

16. ὀψίας δὲ γενομένης προσήνεγ-
καν αὐτῷ δαίμονιζομένους πολλούς·
καὶ ἐξέβαλε τὰ πνεύματα λόγῳ, καὶ
πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθερά-
πεν·

7. Et ait illi Jesus: Ego veniam, et
curabo eum.

8. Et respondens Centurio ait: Do-
mine, non sum dignus, ut intres sub
tectum meum; sed tantum dic verbo,
et sanabitur puer meus.

9. Nam et ego homo sum sub pote-
state constitutus, habens sub me mi-
lites, et dico huic: Vade! et vadit;
et alii ¹⁾), Veni! et venit; et servo
meo: Fac hoc! et facit.

10. Audiens autem Jesus miratus
est, et sequentibus se dixit: Amen di-
co vobis, non inveni tantam fidem in
Israël!

11. Dico autem vobis, quod multi
ab Oriente et Occidente venient, et
recumbent cum Abraham, et Isaac, et
Jacob in regno coelorum ^{a)});

a) Mal. 1, 11. Luc. 13, 28, 29.

12. Filii autem regni ejicientur in
tenebras exteriores ^{a)}); ibi ²⁾) erit fle-
tus, et stridor dentium! ^{a) c. 21, 43.}
22, 13. 25, 30.

13. Et dixit Jesus Centurioni: Va-
de! et sicut credidisti, fiat tibi ^{a)}). Et
sanatus est puer in illa hora.

a) c. 9, 29. 15, 28. Marc. 9, 23.

14. ^{a)}) Et cum venisset Jesus in do-
mum Petri, vidit soecrum ejus jacen-
tem, et febricitantem, ^{a) v. 14-17.}
Marc. 1, 29-34. Luc. 4, 38-41.

15. et tetigit manum ejus, et dimi-
sit eam febris; et surrexit, et mini-
strabat eis.

16. Vespere autem facto, obtule-
runt ei multos daemonia habentes; et
ejiciebat spiritus verbo; et omnes ma-
le habentes curavit;

v. 8. Ed. omn. Er. λογον. — v. 12. C. κλανθμὸς. — v. 15. Ed. 1. Er. Mt.
Gb. ἑκατονταρχῆ. — v. 14. C. εἰσελθων. — v. 15. C. St. Mt. αὐτοῦ.

1) 1590. alio. 2) 1590. ubi.

17. ὅπως πληρωθῆ τὸ ῥηθὲν διὰ ἡσαίου τοῦ προφήτου, λέγοντος· αὐτὸς τὰς † ἀσθενείας ἡμῶν † ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους ἐβάρασεν.

18. ἰδὼν δὲ † ὁ ἰησοῦς πολλοὺς ὄχλους περὶ αὐτὸν, ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν.

19. καὶ προσελθὼν εἰς γραμματεὺς, εἶπεν αὐτῶ· διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι, ὅπου ἐὰν ἀπέροχη.

20. καὶ λέγει αὐτῶ ὁ ἰησοῦς· αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει, ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ.

21. ἕτερος δὲ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπεν αὐτῶ· κύριε, ἐπίτρεψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν, καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου.

22. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῶ· ἀκολούθει μοι, καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἐναντῶν νεκρούς.

23. καὶ ἐμβάντι αὐτῶ εἰς τὸ πλοῖον, ἠκολούθησαν αὐτῶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

24. καὶ ἰδὼν, σεισμὸς μέγας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσῃ, ὥστε τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων· αὐτὸς δὲ ἐκάθευδε.

25. καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ † ἤγειραν αὐτὸν, λέγοντες· κύριε, σῶσον † ἡμᾶς, † ἀπολλύμεθα.

26. καὶ λέγει αὐτοῖς· τί δειλοί ἐσε, ὀλιγόπιστοι; τότε ἐγερωθεὶς ἐπέτιμησε τοῖς ἀνέμοις, καὶ τῇ θαλάσῃ· καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη.

27. οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐθαύμασαν, λέγοντες· ποταπὸς ἐστὶν οὗτος, ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῶ;

17. Ut adimpleretur, quod dictum est per Isaiam prophetam, dicentem: „Ipse infirmitates nostras accepit, et „aegrotationes nostras portavit a).”

a) Jes. 53, 4.

18. Videns autem Jesus turbas multas circum se, jussit ¹) ire trans fretum a).

a) Marc. 4, 55. Luc. 8, 22.

19. a) Et accedens unus Scriba, ait illi: Magister! sequar te, quocumque ieris. a) v. 19-22. Luc. 9, 57-62.

20. Et dicit ei Jesus: Vulpes foveas habent, et volucres coeli nidos; Filius autem hominis non habet, ubi caput ²) reclinet a).

a) 2 Cor. 8, 9.

21. Alius autem de discipulis ejus ait illi: Domine! permitte me primum ire, et sepelire patrem meum.

22. Jesus autem ait illi: Sequere me, et dimitte mortuos a) sepelire mortuos suos! a) 1 Tim. 5, 6. Apoc. 5, 1. Eph. 2, 1. ss.

23. a) Et ascendente eo in naviculam, secuti sunt eum discipuli ejus.

a) v. 23-27. Marc. 4, 36-41. Luc. 8, 22-25.

24. Et ecce! motus magnus factus est in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus; ipse vero dormiebat.

25. Et accesserunt ad eum discipuli ejus, et suscitaverunt eum, dicentes: Domine! salva nos, perimus.

26. Et dicit eis Jesus: Quid timidi estis, modicae fidei? Tunc surgens, imperavit ventis et mari; et facta est tranquillitas magna.

27. Porro homines mirati sunt dicentes: Qualis est hic, quia venti et mare obediunt ei?

v. 17. Ed. 1. Er. ἀσθενείας. — "C. ἀνελαβε. — v. 18. Ed. 1. 3. 4. 5. Er. omitt. ὁ. — v. 25. C. St. add. αὐτός. — "Ed. 3. 4. 5. Er. ἡμᾶς. — "Ed. omn. Er. ἀπολλύμεθα.

1) 1590. add. discipulos. 2) 1590. add. summ.

28. καὶ ἔλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ πέραν εἰς † τὴν χώραν τῶν γεργεσηνῶν, ὑπήνητησαν αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι, ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ λίαν, ὥστε μὴ ἰσχύειν τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκεῖνης.

29. καὶ ἰδὸν, ἔκραξαν λέγοντες· τί ἡμῖν καὶ σοί, † ἰησοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ; ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς;

30. ἦν δὲ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη χοίρων πολλῶν βοσκομένη.

31. οἱ δὲ δαίμονες παρεκάλουν αὐτὸν, λέγοντες· εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς, † ἐπίτρεψον ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων.

32. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὑπάγετε. οἱ δὲ ἐξελθόντες ἀπῆλθον † εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων· καὶ ἰδὸν, ὥρμησε πᾶσα ἡ ἀγέλη † τῶν χοίρων κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀπέθανον ἐν τοῖς ὕδασι.

33. οἱ δὲ βόσκοντες ἔφυγον· καὶ ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν, ἀπήγγειλαν πάντα, καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων.

34. καὶ ἰδὸν, πᾶσα ἡ πόλις ἐξῆλλθεν εἰς συνάντησιν τῷ ἰησοῦ· καὶ ἰδόντες αὐτὸν, παρεκάλεσαν, ὅπως μεταβῆ ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.

28. ^{a)} Et cum venisset ¹⁾ trans fretum in regionem Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes daemonia, de monumentis exeuntes, saevi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam. a) v. 28-34. Marc. 5, 1-17. Luc. 8, 26-37.

29. Et ecce! clamaverunt dicentes: Quid nobis et tibi, Jesu fili Dei ^{a)}? Venisti huc ante tempus torquere nos? a) Luc. 4, 41.

30. Erat autem non longe ab illis grex multorum porcorum pascens.

31. Daemones autem rogabant eum dicentes: Si ejicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.

32. Et ait illis: Ite! At illi exeuntes abierunt in porcos, et ecce! ²⁾ impetu abiit totus grex per praeceps in mare; et mortui sunt in aquis.

33. Pastores autem fugerunt; et venientes in civitatem, nunciaverunt ³⁾ omnia, et de eis, qui daemonia habuerant.

34. Et ecce! tota civitas exiit obviam Jesu; et viso eo rogabant ⁴⁾, ut ⁵⁾ transiret a finibus eorum.

C A P. IX.

1. Καὶ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον, διεπέρασε, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν.

2. καὶ ἰδὸν προσέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλημένον. καὶ ἰδὼν ὁ ἰησοῦς τὴν πίσιν αὐτῶν, εἶπε

1. ^{a)} Et ascendens ⁶⁾ in naviculam, transfretavit, et venit in civitatem suam. a) v. 1-8. Marc. 2, 1-12. Luc. 5, 17-26.

2. Et ecce! offerebant ei paralyticum jacentem in lecto. Et videns ⁷⁾ Jesus fidem illorum, dixit paralytico:

v. 28. Ed. omn. Er. εἰς χωραν. — v. 29. Ἰησοῦ omitt. Gb. — v. 31. Gb. ἀποσειλον ἡμᾶς εἰς τὴν ἀγέλην τ. χ. — v. 32. Gb. εἰς τας χοιρας. — "των χοιρων omitt. Gb.

1) 1590. venisset Jesus. 1592. C. R. 1593. et 1598: venisset. 1593. 1599. venissent. 2) 1590. a d d. magno. 3) 1590. a d d. haec. 4) 1590. a d d. eum. 5) 1590. a d d. Jesus. 6) 1590. a d d. Jesus. 7) 1590. videns autem.

τῷ παραλυτικῷ· θάρσει τέκνον, ἀφρώνται σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

3. καὶ ἰδὼν, τινὲς τῶν γραμματέων εἶπον ἐν ἑαυτοῖς· οὗτος βλασφημεῖ.

4. καὶ ἰδὼν ὁ ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν, εἶπεν· ἵνατί ὑμεῖς ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;

5. τί γάρ ἐστιν † εὐκοπώτερον, εἰπεῖν· ἀφρώνται † σου αἱ ἁμαρτίαι· ἢ εἰπεῖν· † ἔγειραι καὶ περιπάτει;

6. ἵνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας· (τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ) ἔγειρθε ἄρῳ σου τὴν κλίνην, καὶ ἕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου.

7. καὶ ἔγειρθεὶς ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

8. ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐθαύμασαν, καὶ ἐδόξασαν τὸν θεόν, τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.

9. καὶ παράγων ὁ ἰησοῦς ἐκεῖθεν, εἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τῷ τελωνίῳ, ματθαῖον λεγόμενον· καὶ λέγει αὐτῷ· ἀκολούθει μοι. καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.

10. καὶ ἐγένετο, αὐτοῦ ἀνακειμένου ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἰδὼν, πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐλθόντες, συναρέκειντο τῷ ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.

11. καὶ ἰδόντες οἱ φαρισαῖοι, εἶπον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· διατί μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει ὁ διδάσκαλος ὑμῶν;

12. ὁ δὲ ἰησοῦς ἀκούσας, εἶπεν αὐτοῖς· οὐ χρειάν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες.

13. πορευθέντες δὲ μάθετε, τί ἐστιν † ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν· οὐ γὰρ ἤλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς † εἰς μετάνοιαν.

Confide, fili! remittuntur tibi peccata tua.

3. Et ecce! quidam de Scribis dixerunt intra se: Hic blasphematur!

4. Et cum vidisset Jesus cogitationes eorum^{a)}, dixit: Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?

a) Marc. 2, 8. Luc. 6, 8. Joh. 2, 24. etc.

5. Quid est facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata tua; an dicere: Surge, et ambula?

6. Ut autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge! tolle lectum tuum, et vade in domum tuam!

7. Et surrexit, et abiit in domum suam.

8. Videntes autem turbae timeverunt, et glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.

9. a) Et cum transiret inde Jesus, vidit hominem sedentem in telonio, Matthaeum nomine. Et ait illi: Sequere me! Et surgens secutus est eum.

a) v. 9—17. Marc. 2, 13—22. Luc. 5, 27—39.

10. Et factum est discumbente eo in domo, ecce multi publicani, et peccatores venientes, discumbebant cum Jesu, et discipulis ejus.

11. Et videntes Pharisei, dicebant discipulis ejus: Quare cum publicanis et peccatoribus^{a)} manducat Magister vester?

12. At Jesus audiens, ait: Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.

13. Euntes autem discite, quid est: „Misericordiam volo, et non sacrificium^{a)}.” Non enim veni vocare justos, sed peccatores. a) c. 12, 7. 23, 23.

Hos. 6, 6. 1 Reg. 15, 22.

14. τότε προσέρχονται αὐτῷ οἱ μαθηταὶ ἰωάννου, λέγοντες· διατί ἡμεῖς καὶ οἱ φarisαῖοι νηστεύομεν πολ-
λά, οἱ δε μαθηταὶ σου οὐ νηστεύουσι;

15. καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πεν-
θεῖν, ἐφ' ὅσον μετ' αὐτῶν ἐστὶν ὁ
νυμφίος; ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, ὅ-
ταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος,
καὶ τότε νηστεύσουσιν.

16. οὐδεὶς δὲ ἐπιβάλλει ἐπίβλημα
ράκου ἀγράφου ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ·
αἴρει γὰρ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ
ἱματίου, καὶ χειρόν σχίσμα γίνεται.

17. οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς
ἄσκους παλαιούς· εἰ δὲ μήγε, ῥή-
γνυνται οἱ ἄσκοι, καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖ-
ται, καὶ οἱ ἄσκοι ἀπολοῦνται. ἀλλὰ
βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἄσκους και-
ροὺς, καὶ † ἀμφοτέροι συντηροῦνται.

18. ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος αὐ-
τοῖς, ἰδοὺ, ἄρχων † εἰς ἐλθῶν προσ-
εκύει αὐτῷ, λέγων· ὅτι ἡ θυγάτηρ
μου ἄρτι ἐτελεύτησεν· ἀλλὰ ἐλθῶν,
ἐπίθεσ τὴν χειρά σου ἐπ' αὐτήν, καὶ
ζήσεται.

19. καὶ ἐγερθεὶς ὁ ἰησοῦς ἠκολού-
θησεν αὐτῷ, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

20. καὶ ἰδοὺ, γυνὴ αἰμορροοῦσα
δώδεκα ἔτη, προσελθοῦσα ὀπισθεν,
ἤψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου
αὐτοῦ.

21. ἔλεγε γὰρ ἐν ἑαυτῇ· ἐὰν μό-
ρον ἄψωμαι τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, σω-
θήσομαι.

22. ὁ δὲ ἰησοῦς ἐπιστραφείς, καὶ
ἰδὼν αὐτήν, εἶπε· θάρσει θύγατερ·
ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. καὶ ἐσώθη
ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

23. καὶ ἐλθὼν ὁ ἰησοῦς εἰς τὴν οἰ-
κίαν τοῦ ἄρχοντος, καὶ ἰδὼν τοὺς αὐ-
λητάς, καὶ τὸν ὄχλον θορυβούμενον,

14. Tunc accesserunt ad eum dis-
cipuli Ioannis, dicentes: Quare nos,
et Pharisaei, jejunamus frequenter;
discipuli autem tui non jejunant?

15. Et ait illis Jesus: Numquid
possunt filii sponsi lugere, quamdiu
cum illis est sponsus? Venient autem
dies, cum auferetur ab eis sponsus;
et tunc jejunabunt.

16. Nemo autem immittit commis-
suram panni rudis in vestimentum ve-
tus; tollit enim plenitudinem ejus a
vestimento, et pejor scissura fit.

17. Neque mittunt vinum novum
in utres veteres; alioquin rumpuntur
utres, et vinum effunditur, et utres
pereunt, sed vinum novum in utres
novos mittunt, et ambo conservantur.

18. a) Haec illo loquente ad eos,
ecce! princeps unus accessit, et ado-
rabat eum, dicens: Domine, filia mea
modo defuncta est: sed veni, impone
manum tuam super eam, et vivet.

a) v. 18-26. Marc. 5, 22-43. Luc. 8, 41-56.

19. Et surgens Jesus, sequebatur
eum, et discipuli ejus.

20. Et ecce mulier, quae sangui-
nis fluxum patiebatur duodecim annis,
accessit retro, et tetigit fimbriam ve-
stimenti ejus.

21. Dicebat enim intra se: Si te-
tigero tantum vestimentum ejus, sal-
va ero a). a) c. 14, 56. Marc. 5, 10, 6, 56.
Luc. 6, 19.

22. At Jesus conversus, et videns
eam, dixit: Confide, filia! fides tua
te salvam fecit a). Et salva facta est
mulier ex illa hora. a) Luc. 17, 19.

23. Et cum venisset Jesus in do-
mum principis, et vidisset tibicines a)
et turbam tumultuantem, dicebat:

a) 2 Par. 55, 25. Jer. 9, 17.

24. λέγει αὐτοῖς· ἀναχωρεῖτε· οὐ γὰρ ἀπέθανε τὸ κοράσιον, ἀλλὰ καθεύδει. καὶ κατεγέλων αὐτοῦ.

25. ὅτε δὲ ἐξεβλήθη ὁ ὄχλος, εἰσέλθων ἐκράτησε τῆς χειρὸς αὐτῆς· καὶ ἐγέρθη τὸ κοράσιον.

26. καὶ ἐξῆλθεν ἡ φήμη αὕτη εἰς ὅλην τὴν γῆν ἐκείνην.

27. καὶ παράγοντι ἐκεῖθεν τῷ ἰησοῦ, ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοὶ, κρᾶζόντες καὶ λέγοντες· ἐλέησον ἡμᾶς, νίε δαυίδ.

28. ἐλθόντι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφλοὶ, καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· πιζεύετε, ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; λέγουσιν αὐτῷ· ναὶ κύριε.

29. τότε ἤψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, λέγων· κατὰ τὴν πίσιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν.

30. καὶ ἀνεώχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί. καὶ ἐνεβριμήσατο αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, λέγων· ὄρατε, μηδεὶς γινώσκέτω.

31. οἱ δὲ ἐξεληθέντες † διεφήμισαν αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῆ ἐκείνῃ.

32. αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων, ἰδοὺ, προσήνεγκαν αὐτῷ ἄνθρωπον κωφὸν, δαιμονιζόμενον·

33. καὶ ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου, ἐλάλησεν ὁ κωφός. καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι, λέγοντες· † οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ ἰσραήλ.

34. οἱ δὲ φαρισαῖοι ἔλεγον· ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

35. καὶ περιῆγεν ὁ ἰησοῦς τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κώμας, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν †.

24. Recedite! non est enim mortua puella, sed dormit ^{a)}. Et deridebant eum.

a) Joh. 11, 11. sqq.

25. Et cum ejecta esset turba, intravit, et tenuit manum ejus, ¹⁾ et surrexit puella.

26. Et exiit fama haec in universam terram illam ^{a)}.

a) Luc. 7, 17.

27. Et transeunte inde Jesu, secuti sunt eum duo caeci, clamantes, et dicentes: Miserere nostri, fili David!

28. Cum autem venisset domum, accesserunt ad eum caeci. Et dicit eis Jesus: Creditis, quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Utique, Domine!

29. Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundum fidem vestram fiat vobis.

30. Et aperti sunt oculi eorum; et comminatus est illis Jesus, dicens: Videte, ne quis sciat ^{a)}.

a) c. 8, 4.

31. Illi autem exeuntes, diffama-verunt eum in tota terra illa.

32. Egressis autem illis, ecce! obtulerunt ei hominem mutum ^{a)}, daem-
nium habentem.

a) c. 12, 22. Luc. 11, 14.

33. Et ejecto daemonio, locutus est mutus, et miratae sunt turbae, dicentes: Numquam apparuit sic in Israël!

34. Pharisei autem dicebant: In principe daemoniorum ejicit daemones ^{a)}.

a) c. 12, 24. Marc. 3, 22. Luc. 11, 14. 15.

35. Et circuibat Jesus omnes civitates et castella, docens in synagogis eorum, et praedicans evangelium regni, et curans omnem languorem, et omnem infirmitatem ^{a)}.

a) c. 4, 23.

Marc. 6, 7. Luc. 15, 22. Act. 10, 38.

v. 54. Ed. omn. Er. διεφημισαν. — v. 55. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. add. ὅτι. — v. 55. Ed. omn. Er. Mt. St. add. ἐν τῷ λαῷ.

1) 1590. ejus, et dixit: Puella surge; et surrexit puella.

36. ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους, ἐσπλαγ-
χνίσθη περὶ αὐτῶν, ὅτι ἦσαν † ἐσκυλ-
μένοι καὶ ἐρριμμένοι, ὡσεὶ πρόβατα
μὴ ἔχοντα ποιμένα.

37. τότε λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐ-
τοῦ· ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ
ἐργάτοι ὀλίγοι.

38. δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ
θερισμοῦ, ὅπως ἐκβάλῃ ἐργάτας εἰς
τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.

36. Videns autem turbas, miser-
tus est eis; quia erant vexati, et ja-
centes sicut oves non habentes pa-
storem.

37. Tunc dicit discipulis suis: Mes-
sis quidem multa, operarii autem pau-
ci^{a)}.

a) Luc. 10, 2.

38. Rogate ergo Dominum messis,
ut mittat operarios in messem suam.

C A P. X.

1. Καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς δώ-
δεκα μαθητὰς αὐτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς
ἐξουσίαν † κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρ-
των, ὥστε ἐκβάλλειν αὐτὰ, καὶ θερα-
πεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μα-
λακίαν.

2. τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων τὰ
ὀνόματά † ἐσι ταῦτα· πρῶτος σίμων,
ὁ λεγόμενος πέτρος, καὶ ἀνδρέας, ὁ
ἀδελφὸς αὐτοῦ·

3. Ἰάκωβος ὁ τοῦ ζεβεδαίου, καὶ
ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ· φίλιππος,
καὶ βαρθολομαῖος· θωμᾶς, καὶ ματ-
θαῖος ὁ τελώνης· Ἰάκωβος ὁ τοῦ ἀλ-
φαιίου, καὶ λεββαῖος ὁ ἐπικληθεὶς
θαδδαῖος·

4. σίμων ὁ κανανίτης, καὶ ἰούδας
† Ἰσκαριώτης, ὁ καὶ παραδὸς αὐτόν.

5. τούτους τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν
ὁ ἰησοῦς, παραγγείλας αὐτοῖς, λέγων·
εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε, καὶ
εἰς πόλιν † σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθῃτε·

6. πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ
πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ.

7. πορευόμενοι δὲ κηρῦσσετε, λέ-
γοντες· ὅτι ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν
οὐρανῶν.

1. a) Et convocatis duodecim dis-
cipulis suis, dedit illis potestatem
spirituum immundorum, ut ejicerent
eos, et curarent omnem languorem,
et omnem infirmitatem^{b)}.

a) v. 1-4.

Marc. 3, 14-19. Luc. 6, 13-16. b) Marc. 6, 7.

Luc. 9, 1-6.

2. Duodecim autem Apostolorum
nomina sunt † haec^{a)}: Primus, Simon,
qui dicitur Petrus, et Andreas frater
ejus;

a) Act. 1, 13.

3. Jacobus Zebedaei, et Ioannes
frater ejus; Philippus, et Bartholo-
maeus; Thomas, et Matthaeus publi-
canus; Jacobus Alphaei, et Thad-
daeus;

4. Simon Chananaeus, et Judas
Iscariotes, qui et tradidit eum.

5. Hos duodecim misit Jesus, prae-
cipiens eis, ¹⁾ dicens: In viam gen-
tium ne abieritis, et in civitates Sa-
maritanorum ne intraveritis.

6. Sed potius ite ad oves, quae peri-
erunt, domus Israël^{a)}.

a) c. 15, 24.

Act. 13, 46.

7. Euntes autem praedicate, di-
centes: Quia appropinquavit regnum
coelorum.

v. 36. Ed. omn. Er. St. ἐλελυμένοι. — v. 1. Mt. C. omitt. κατα. —
v. 2. C. εἰσι. — v. 4. Gb. St. ὁ Ἰσκαριώτης. — v. 5. Ed. omn. Er. σαμαριτων.

1) 1590. add. et.

8. ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, † λεπροὺς καθαρίζετε, † νεκροὺς ἐγείρετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε· δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε.

9. μὴ κτήσησθε χρυσὸν, μηδὲ ἄργυρον, μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν.

10. μὴ πῆραν εἰς ὁδὸν, μηδὲ δύο χιτῶνας, μηδὲ ὑποδήματα, μηδὲ † ῥάβδον· ἄξιός γάρ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστίν.

11. εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν ἢ κώμην εἰσέλθητε, ἐξετάσατε, τίς ἐν αὐτῇ ἄξιός ἐστι· † κἀκεῖ μέναιτε, ἕως ἂν ἐξέλθητε.

12. εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, ἀσπάσασθε αὐτήν †.

13. καὶ εἰ μὲν ἦ ἡ οἰκία ἄξια, † ἐλθέτω ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτήν· εἰ δὲ μὴ ἦ ἄξια, ἡ εἰρήνη ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπιστραφήτω.

14. καὶ ὅς εἰ μὴ δέξηται ὑμᾶς, μηδὲ ἀκούσῃ τοὺς λόγους ὑμῶν, ἐξερχόμενοι τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκεῖνης, ἐκτινάξατε τὸν κοριοστὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν.

15. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται γῆ σοδόμων καὶ γομορράων ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῆ πόλει ἐκεῖνῃ.

16. ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί.

17. προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων· παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαρτυρώσουσιν ὑμᾶς·

18. καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας δὲ καὶ βασι-

8. Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, daemones e-
jicite^{a)}; gratis accepistis, gratis date.

a) Marc. 16, 17. 18.

9. a) Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris;

a) v. 9-13. Marc. 6, 8-15.

Luc. 9, 3. 10, 4.

10. non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam; dignus enim est operarius cibo suo^{a)}.

a) Luc. 10, 7.

11. In quacunque autem civitatem aut castellum intraveritis, interrogate, quis in ea dignus sit; et ibi manete, donec exeatis^{a)}.

a) Luc. 10, 7.

12. Intrantes autem in domum, salutate eam, dicentes: Pax huic domui!

13. Et si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam; si autem non fuerit digna, pax vestra revertetur ad vos^{a)}.

a) Luc. 10, 5. sqq.

14. Et quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros; exeuntes foras de domo, vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris^{a)}.

a) Luc. 9, 5. Act. 13, 51. 18, 6.

15. Amen dico vobis: Tolerabilius erit terrae Sodomorum et Gomorrhaeorum in die iudicii, quam illi civitati^{a)}.

a) c. 11, 22-24.

16. Ecce! ego mitto vos sicut oves in medio luporum^{a)}. Estote ergo prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae.

a) Luc. 10, 5.

17. Cavete autem ab hominibus! tradent enim vos in conciliis, et in synagogis suis flagellabunt vos^{a)};

a) c. 24, 9. Marc. 13, 9. Luc. 21, 12. sqq.

Act. 5, 40. 12, 1. sqq.

18. et ad praesides^{a)}, et ad re-

v. 8. Ed. 4. Er. Gb. νεκροὺς ἐγείρετε, λεπροὺς καθαρίζετε. — "C. omitt. νεκροὺς ἐγείρετε. — v. 10. C. St. ῥάβδος. — v. 11. Ed. omn. Er. καὶ ἐκεῖ. — v. 12. C. add. λεγοντες· εἰρήνη τῷ οἴκῳ τειτω. — v. 15. C. εἰσέλθητε.

λείς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἑμοῦ, εἰς μαρ-
τύριον αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσιν.

19. ὅταν δὲ παραδιδῶσιν ὑμᾶς,
μὴ μεριμνήσητε, πῶς ἢ τί λαλήσητε·
δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ,
τί + λαλήσετε.

20. οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες,
ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς ὑμῶν τὸ
λαλοῦν ἐν ὑμῖν.

21. παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελ-
φὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνον·
καὶ ἐπαραζηήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς,
καὶ θανατώσουσιν αὐτούς.

22. καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ
πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου· ὁ δὲ ὑπο-
μείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.

23. + ὅταν δὲ διώκωσιν ὑμᾶς ἐν
τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἄλ-
λην· ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τε-
λέσητε τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ, ἕως
ἂν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

24. οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν δι-
δάσκαλον, οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύ-
ριον αὐτοῦ.

25. ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ, ἵνα γέ-
νηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ
δοῦλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ. εἰ τὸν οἰ-
κοδεσπότην + βεελζεβὺλ + ἐκάλεσαν,
πόσῳ μᾶλλον τὲς + οἰκιακὰς αὐτῆς;

26. μὴ οὖν φοβηθῆτε αὐτούς· οὐ-
δὲν γὰρ ἔστι κεκαλυμμένον, ὃ οὐκ ἀ-
ποκαλυφθήσεται· καὶ κρυπτόν, ὃ οὐ
γνωσθήσεται.

27. ὃ λέγω ὑμῖν ἐν τῇ + σκοτίᾳ,
εἰπάτε ἐν τῷ φωτί· καὶ ὃ εἰς τὸ οὖς
ἀκούετε, κηρύττετε ἐπὶ τῶν δωματίων.

28. καὶ μὴ + φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν

ges^{b)} ducemini propter me, in testi-
monium illis, et gentibus. a) Act. 23, 53.
b) Act. 26, 1. sqq.

19. Cum autem tradent vos, nolite
cogitare, quomodo, aut quid loqua-
mini; dabitur enim vobis in illa ho-
ra, quid loquamini.

20. Non enim vos estis, qui loqui-
mini; sed Spiritus Patris vestri, qui
loquitur in vobis^{a)}. a) Marc. 13, 11.

Luc. 12, 11. 21, 15. Act. 2, 4. 4, 8.

21. Tradet autem frater fratrem
in mortem, et pater filium; et insur-
gunt filii in parentes, et morte eos af-
ficiunt.

22. Et eritis odio omnibus¹⁾ pro-
pter nomen meum; qui autem perse-
veraverit usque in finem, hic salvus
erit^{a)}. a) Marc. 13, 13. Luc. 22, 30.

23. Cum autem persequentur vos
in civitate ista, fugite in aliam. Amen
dico vobis: Non consummabitis civi-
tates Israël, donec veniat Filius ho-
minis.

24. Non est discipulus super ma-
gistrum, nec servus super dominum
suum^{a)}. a) Joh. 13, 16. 15, 20.

25. Sufficit discipulo, ut sit sicut
magister ejus; et servo, sicut domi-
nus ejus. Si patremfamilias Beelze-
bub^{a)} vocaverunt; quanto magis do-
mesticos ejus? a) c. 9, 34. Joh. 8, 48. 10, 20.

26. Ne ergo timueritis eos. ^{a)} Nihil
enim est opertum, quod non revela-
bitur; et occultum, quod non sciatur.
a) v. 26-32. Marc. 4, 22. Luc. 8, 17. 12, 1-9.

27. Quod dico vobis in tenebris,
dicite in lumine; et quod in aure au-
ditis, praedicate super tecta.

28. Et nolite timere eos, qui oc-

v. 19. Ed. omn. Er. λαλησητε. — v. 25. Gb. ὅταν δε διωκωσιν ὑμας ἐν τη
πόλει ταυτη, φευγετε εἰς την ἑτεραν· ἢ ἂν ἐκ ταυτης διωκωσιν ὑμας, φευγετε εἰς
την ἄλλην. — v. 25. C. βεελζεββ. — "C. ἀπεκαλεσαν. Gb. ἐπεκαλεσαν. —
"C. οἰκιακας. — v. 27. Ed. 1. Er. σκοτεια. — v. 28. Ed. omn. Er. St. φοβηθητε.

1) 1590. add. hominibus.

† ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένον ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ τὴν ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ.

29. ἔχι δύο ξροθία ἀσσαρίς πωλεῖται; καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν, ἄνευ τῆ πατρὸς ὑμῶν.

30. ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἡριθμημέναι εἰσί.

31. μὴ οὖν φοβηθῆτε· † πολλῶν ξροθίων διαφέρετε ὑμεῖς.

32. πᾶς οὖν, ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

33. ὅστις δ' ἂν ἀρνήσηται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν καὶ γὰρ ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

34. μὴ νομίσητε, ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν.

35. ἦλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς, καὶ νόμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς.

36. καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου, οἱ † οἰκιακοὶ αὐτοῦ.

37. ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος· καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος.

38. καὶ ὃς οὐ λαμβάνει τὸν ξανθὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω με, οὐκ ἔστι μου ἄξιος.

39. ὁ εὐρὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτῆ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὐρήσει αὐτήν.

40. ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος, δέχεται τὸν ἀποσειλάντά με.

cidunt corpus; animam autem non possunt occidere; sed potius timete eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam.

29. Nonne duo passeress asse vaeuunt; et unus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro?

30. Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt.

31. Nolite ergo timere; multis passeribus meliores estis vos.

32. Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo, qui in coelis est.

33. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo, qui in coelis est ^{a)}.

a) Marc. 8, 38. Luc. 9, 26. 12, 8. 9. 2 Tim. 2, 12.

34. ^{a)} Nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere in terram; non veni pacem mittere, sed gladium.

a) v. 34-36. Luc. 13, 49-55.

35. Veni enim separare ^{a)} hominem adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et nurum adversus socrum suam; ^{a) v. 21.}

36. et inimici hominis, domestici ejus.

37. Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus; et qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus ^{a)}. ^{a) Luc. 14, 26.}

38. Et qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus ^{a)}. ^{a) v. 38, 39. 16, 24. sqq. Marc. 8, 34. sqq. Luc. 9, 25. sqq. Joh. 12, 25.}

39. Qui invenit animam suam, perdet illam; et qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.

40. Qui recipit vos, me recipit; et qui me recipit, recipit eum ^{a)}, qui me misit. ^{a) Luc. 10, 16. Joh. 13, 20.}

41. ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτη, μισθὸν προφήτη λήψεται· καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου, μισθὸν δικαίου λήψεται.

42. καὶ ὃς ἐὰν ποτίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος, εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

41. Qui recipit prophetam in nomine prophetae, mercedem prophetae accipiet; et qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet.

42. Et quicumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquae frigidae tantum in nomine discipuli; amen dico vobis, non perdet mercedem suam ^{a)}.
a) Marc. 9, 41. Matth. 25, 4c.

C A P. XI.

1. Καὶ ἐγένετο, ὅτε ἐτέλεσεν ὁ ἰησοῦς διατάσσωσιν τοῖς δώδεκα μαθηταῖς αὐτῶν, μετέβη ἐκεῖθεν, τῷ διδάσκειν καὶ κηρύσσειν ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν.

2. ὁ δὲ ἰωάννης ἀκέσας ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ τὰ ἔργα τῷ χριστῷ, πέμψας δύο τῶν μαθητῶν αὐτῶν,

3. εἶπεν αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;

4. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· πορευθέντες ἀπαγγεῖλατε ἰωάννῃ, ἃ ἀκούετε καὶ βλέπετε.

5. τυφλοὶ ἀναβλέψασι, καὶ χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται, καὶ κωφοὶ ἀκούσονται, νεκροὶ ἐγείρονται, καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται·

6. καὶ μακάριός ἐστιν, ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί.

7. τῆσδε δὲ πορευομένων, ἤρξατο ὁ ἰησοῦς λέγειν τοῖς ὄχλοις περὶ ἰωάννου· τί ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον;

8. ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἡμφιεσμένον; ἰδὲ, οἱ τὰ μαλακὰ φορῶντες, ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλευσῶν εἰσίν.

9. ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; προφήτην; ναί, λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτη.

1. Et factum est, cum consummasset Jesus, praecipiens duodecim discipulis suis, transiit inde, ut doceret, et praedicaret in civitatibus eorum.

2. ^{a)} Ioannes autem, cum audisset in vinculis ^{b)} opera Christi, mittens duos de discipulis suis, ^{a)} Matth. 14, 3. sqq. ^{b)} v. 2-19. Luc. 7, 18-35.

3. ait illi: Tu es, qui venturus es? an alium exspectamus?

4. Et respondens Jesus, ait illis: Euntes renunciate Ioanni, quae audistis, et vidistis:

5. caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt ^{a)}, pauperes evangelizantur; ^{a)} c. 15, 30. Luc. 7, 11. sqq.

6. et beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me ^{a)}. ^{a)} c. 13, 56. sqq. Joh. 6, 66. 1 Cor. 1, 25.

7. Illis autem abeuntibus, coepit Jesus dicere ad turbas de Ioanne: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatum?

8. Sed quid existis videre? Hominem mollibus vestitum? Ecce! qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt.

9. Sed quid existis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, et plusquam prophetam ^{a)}!
^{a)} Luc. 1, 76.

10. ἔτος γὰρ ἔσι, περὶ ἧ γέγραπται· ἰδὲ, ἐγὼ ἀποσέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου.

11. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐκ τῆς ἐγγεγραμμένης ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων ἰωάννης τῆς βαπτιστῆς· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν ἔθνων, μείζων αὐτῷ ἔστιν.

12. ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν ἰωάννης τῆς βαπτιστῆς ἕως ἄρτι, ἡ βασιλεία τῶν ἔθνων βιάζεται, καὶ βιασαὶ ἀρπάξουσιν αὐτήν.

13. πάντες γὰρ οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος ἕως ἰωάννης προεφήτευσαν.

14. καὶ εἰ θέλετε δεῖξασθαι, αὐτός ἐστιν ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι.

15. ὁ ἔχων ὄτα ἀκούειν, ἀκούτω.

16. τίνοι δὲ ὁμοιώσω τὴν γενεὰν ταύτην; ὁμοία ἐστὶ τῶν παιδῶν ἐν τῷ ἀγοραῖς καθημένοις, καὶ προσφωνῶσι τοῖς ἐταίροις αὐτῶν,

17. καὶ λέγουσιν· τίς ἠψάλσαμεν ὑμῖν, καὶ ἐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνησαμεν ὑμῖν, καὶ ἐκ ἐκόψασθε.

18. ἦλθε γὰρ ἰωάννης μήτε ἐσθίων, μήτε πίνων· καὶ λέγουσιν· τί δαιμόνιον ἔχει.

19. ἦλθεν ὁ υἱὸς τῆς ἀνθρώπου ἐσθίων, καὶ πίνων· καὶ λέγουσιν· ἰδὲ, ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ ἁμαρτωλῶν· καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς.

20. τότε ἤρξατο ὀνειδίξειν τὰς πόλεις, ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλεῖσαι δυνάμεις αὐτῷ, ὅτι ἐμετενόησαν·

21. εἰ σοὶ τίς χοραζίν, εἰ σοὶ τίς βηθσαϊδὰν, ὅτι εἰ ἐν τυρῷ καὶ σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμε-

10. Hic est enim, de quo scriptum est: „Ecce! ego mitto angelum meum „ante faciem tuam, qui praeparabit „viam tuam ante te a).” a) Mal. 3, 1. 4, 5.

Marc. 1, 2.

11. Amen dico vobis: Non surrexit inter natos mulierum major Ioanne Baptista; qui autem minor est in regno coelorum, maior est illo.

12. A diebus autem Ioannis Baptistae usque nunc regnum coelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud a).

a) Luc. 16, 16.

13. Omnes enim prophetae et lex, usque ad Ioannem, prophetaverunt.

14. Et si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus est a).

a) c. 17, 12. Marc. 9, 11. sqq. Luc. 1, 17.

15. Qui habet aures audiendi, audiat.

16. Cui autem similem aestimabo generationem istam? Similis est pueris sedentibus in foro, qui clamantes coaequalibus,

17. dicunt: Cecinimus vobis, et non saltastis; lamentavimus, et non planxistis.

18. Venit enim Ioannes neque manducans neque bibens a), et dicunt: Daemonium habet! a) c. 3, 4. Luc. 7, 35.

19. Venit filius hominis manducans et bibens, et dicunt a): Ecce! homo vorax, et potator vini, publicanorum et peccatorum amicus. Et justificata est sapientia a filiis suis. a) c. 9, 11.

20. Tunc coepit exprobrare civitatibus, in quibus factae sunt plurimae virtutes ejus; quia non egissent poenitentiam.

21. a) Vae tibi, Corozain! vae tibi Bethsaida! quia, si in Tyro et Sidone factae essent virtutes, quae fa-

v. 11. Ed. omn. Er. ἐγγεγραμται. — v. 16. Ed. omn. Er. παιδαριος. — "C. ἀγορα. — v. 17. Ed. omn. Er. ἠψάλσαμεν. — v. 18. Ed. omn. Er. add. ὅτι. — v. 21. Ed. omn. Er. χοραζειν. — "C. Mt. βηθσαϊδα.

ναι ἐν ὑμῖν, πάσαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ μετενόησαν.

22. πλὴν λέγω ὑμῖν· τύρω καὶ σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσαι ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ ὑμῖν.

23. καὶ σὺν καπερναῦμ, ἡ ἕως τῆς ἑβρανῆ ὑψοθεῖσα, ἕως ἄδου καταβιβασθήσῃ· ὅτι εἰ ἐν σοδόμοις ἐγένοντο αἱ δυνάμεις, αἱ γενόμεναι ἐν σοὶ, ἔμειναν ἂν μέχρι τῆς σήμερον.

24. πλὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι γῆ σοδόμων ἀνεκτότερον ἔσαι ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ σοί.

25. ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς. εἶπεν· ἐξομολογοῦμαι σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις.

26. καὶ ὁ πατήρ, ὅτι ἔτως ἐγένετο εὐδοκία ἔμπροσθέν σου.

27. πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τῆς πατρὸς μου· καὶ ἑδεῖς ἐπιγινώσκει τὸν υἱὸν, εἰ μὴ ὁ πατήρ· ἑδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ὃ ἐὰν βέλῃται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι.

28. δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ ἐγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς.

29. ἄρατε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ· ὅτι πραῖός εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ· καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν.

30. ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστός, καὶ τὸ φορτίον μου ἑλαφρόν ἐστιν.

ctae sunt in vobis; olim in cilicio et cinere poenitentiam egissent.

a) v. 21-23. Luc. 10, 13-15.

22. Verumtamen dico vobis: Tyro et Sidoni remissius erit in die iudicii, quam vobis a).

a) c. 10, 15.

23. Et tu Capharnaum! numquid usque in coelum exaltaberis? Usque in infernum descendes! Quia, si in Sodomis factae fuissent virtutes, quae factae sunt in te, forte mansissent usque in hanc diem.

24. Verumtamen dico vobis: Quia terrae Sodomorum remissius erit in die iudicii, quam tibi a).

a) Luc. 12, 47. Joh. 15, 22.

25. In illo tempore respondens Jesus dixit a): Confiteor tibi, Pater! Domine coeli et terrae! quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis.

a) v. 25-27. Luc. 10, 21. sqq. 1 Cor. 1, 27.

26. Ita Pater! quoniam sic fuit placitum ante te.

27. Omnia mihi tradita sunt a) a Patre meo; et nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare b).

a) c. 28, 18. Joh. 3, 35. 17, 2. Eph. 1, 22. Phil. 2, 9-11. b) Joh. 1, 13. 7, 28. 29.

28. Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos a).

a) Jer. 31, 25.

29. Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum, et humilis corde; et invenietis requiem animabus vestris.

30. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve a).

a) c. 23, 4. 1 Joh. 5, 3. Jer. 6, 16.

C A P. XII.

1. Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπιορεύθη ὁ ἰησοῦς τοῖς σάββασι διὰ τῶν σπορίμων· οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτῷ ἐπέωσαν,

1. In illo tempore a) abiit Jesus per sata sabbato; discipuli autem ejus esurientes, coeperunt vellere spicas b).

καὶ ἤρξαντο τίλλειν σάχνας, καὶ ἰ- et manducare. a) Marc. 2, 23—28. Luc. 6, 1—5.
σθίειν. b) Deut. 23, 25.

2. οἱ δὲ φαρισαῖοι ἰδόντες, εἶπον 2. Pharisei autem videntes, dixe-
αὐτῶ· ἰδὲ, οἱ μαθηταὶ σε ποιεῖσιν ὃ runt ei: Ecce! discipuli tui faciunt,
οὐκ ἔξεσι ποιεῖν ἐν σαββάτῳ. quod non licet ¹⁾ facere sabbatis.

3. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἐκ ἀνέγνω- 3. At ille dixit eis: Non legistis,
τε, τί ἐποίησε δαυὶδ, ὅτε ἐπεινάσεν quid fecerit David ^{a)}, quando esuriit,
† αὐτὸς, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ; et qui cum eo erant ²⁾): a) 1 Reg. 21, 6.

4. πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ 4. Quomodo intravit in domum Dei,
θεοῦ, καὶ τὰς ἄρτας τῆς προθέσεως et panes propositionis ^{a)} comedit, quos
ἔφαγεν, ἐς ἐκ ἐξὸν ἦν αὐτῶ φαγεῖν, non licebat ei edere, neque his, qui
ἐδὲ τοῖς μετ' αὐτῶ, εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦ- cum eo erant, nisi solis sacerdoti-
σι μόνοις; bus ^{b)}? a) Lev. 24, 5—9. b) Exod. 29, 32. sqq.

5. ἢ ἐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ, ὅ- 5. Aut non legistis in lege, quia
τι τοῖς σάββασιν οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱε- sabbatis sacerdotes in templo sabbat-
ρῶ τὸ σάββατον βεβηλῶσι, καὶ ἀναί- tum violant ^{a)}, et sine crimine sunt?
τιοὶ εἰσι; a) Num. 28, 9. 10.

6. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι τοῦ ἱεροῦ 6. Dico autem vobis, quia templo
† μεῖζον ἐστὶν ὧδε. major est hic.

7. εἰ δὲ ἐγνώκετε, τί ἐστὶν † ἔλεον 7. Si autem sciretis, quid est:
θέλω καὶ οὐ θυσιάαν· οὐκ ἂν κατεδι- „Misericordiam volo, et non sacrifi-
κάσατε τοὺς ἀναιτίους. „cium ^{a)};" nunquam condemnassetis
innocentes. a) Hos. 6, 6. 1 Reg. 15, 22.

8. κύριος γάρ ἐστι † τοῦ σαββάτου 8. Dominus enim est Filius homi-
ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. nis etiam sabbati.

9. καὶ μεταβάς ἐνεῖθεν, ἦλθεν 9. Et cum inde transiisset ^{a)}, venit
εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν. in synagogam eorum. a) v. 9—14.
Marc. 3, 1—6. Luc. 6, 6—11.

10. καὶ ἰδὲ, ἄνθρωπος ἦν τὴν 10. Et ecce! homo manum habens
χεῖρα ἔχων ξηράν. καὶ ἐπηρώτησαν aridam; et interrogabant eum, di-
αὐτὸν, λέγοντες· εἰ ἔξεσι τοῖς σάβ- centes: Si licet sabbatis curare ^{a)}? ut
βασιν θεραπεύειν; ἵνα κατηγορήσωσιν accusarent eum. a) Luc. 13, 14. 14, 3.
αὐτοῦ. Joh. 9, 16.

11. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· τίς ἔσται 11. Ipse autem dixit illis: Quis
ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃς ἔξει πρόβα- erit ex vobis homo, qui habeat ovem
τον ἐν, καὶ ἐὰν ἐμπέσῃ τῆτο τοῖς σάβ- unam, et si ceciderit haec sabbatis in
βασιν εἰς βόθυνον, ἐλὶ κρατῆσει αὐ- foveam, nonne tenebit, et levabit
τὸ καὶ ἐγερεῖ; eam?

12. πόσω ἔν διαφέρει ἄνθρωπος 12. Quanto magis melior est homo
προβάτης; ὥς ἐξεσι τοῖς σάββασιν κα- ove? Itaque licet sabbatis benefacere.
λῶς ποιεῖν.

v. 3. αὐτος omitt. Gh. — v. 6. C. et Mt. μεῖζον. — v. 7. Ed. omn. Er. ἔλεος.
— v. 8. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. καὶ τσ.

1) 1590. add. eis. 2) 1590. erant?

13. τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ † ἐκ-
τεινον τὴν χειρὰ σου· καὶ ἐξέτεινε, καὶ
† ἀπεκατεσάθη ὑγίης, ὡς ἡ ἄλλη.

14. † οἱ δὲ φαρισαῖοι συμβέλιον
ἔλαβον κατ' αὐτῆς ἐξελθόντες, ὅπως
αὐτὸν ἀπολέσωσιν.

15. ὁ δὲ ἰησοῦς γινῶσκει ἀνεχώρησεν ἐκεῖ-
θεν· καὶ ἐκολέθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολ-
λοὶ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτὸς πάντας.

16. καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα
μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσιν.

17. ὅπως πληρωθῆ τὸ ῥηθὲν διὰ
ἡσαίου τοῦ προφήτου, λέγοντος·

18. ἰδὲ, ὁ παῖς μου, ὃν ἤρετίσα·
ὁ ἀγαπητός μου, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ
ψυχὴ μου· θήσω τὸ πνεῦμά μου ἐπ'
αὐτὸν, καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγ-
γελεῖ.

19. οὐκ ἐρίσει, οὐδὲ κραυγᾶσει,
οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις
τὴν φωνὴν αὐτοῦ.

20. κάλαμον συντετριμμένον οὐ
κατεάξει, καὶ λῖνον τυφόμενον οὐ
σβέσει, ἕως ἂν ἐκβάλῃ εἰς νίκος τὴν
κρίσιν.

21. καὶ † τῷ ὀνόματι αὐτῆς ἔθνη
ἐλπιούσι.

22. τότε προσηνήχθη αὐτῷ δαι-
μονιζόμενος, τυφλὸς καὶ κωφός· καὶ
ἐθεράπευσεν αὐτὸν, ὥς τὸν τυφλὸν
καὶ κωφὸν καὶ λαλεῖν καὶ βλέπειν.

23. καὶ ἐξίστατο πάντες οἱ ὄχλοι,
καὶ ἔλεγον· μήτι ἔτιός ἐστιν † ὁ υἱὸς
δαυὶδ;

24. οἱ δὲ φαρισαῖοι ἀκούσαντες,
εἶπον· ἔτιός ἐστιν ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια,
εἰ μὴ ἐν τῷ βεελζεβούλ, ἄρχοντι τῶν
δαιμονίων.

25. εἰδὼς δὲ ὁ ἰησοῦς τὰς ἐνθυμή-
σεις αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς· πᾶσα βα-
σιλεία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς, ἐρη-

13. Tunc ait homini: Extende ma-
num tuam! Et extendit, et restituta
est sanitati sicut altera.

14. Exeuntes autem Pharisei,
consilium faciebant adversus eum ^{a)},
quomodo perderent eum. a) Joh. 5, 18. 11, 55.

15. Jesus autem sciens recessit in-
de; et secuti sunt eum multi, et cu-
ravit eos omnes,

16. et praecepit eis, ne manife-
stum eum facerent ^{a)}; a) c. 8, 4. 9, 30.

17. ut adimpleretur, quod dictum
est per Isaiam Prophetam, dicentem:

18. „Ecce puer meus, quem elegi,
„dilectus meus, in quo bene compla-
„cuit animae meae. Ponam spiritum
„meum super eum, et iudicium gen-
„tibus nuntiabit.

19. „Non contendet, neque cla-
„mabit, neque audiet aliquis in pla-
„teis vocem ejus;

20. „arundinem quassatam non
„confringet, et linum fumigans non
„extinguet ^{a)}, donec eiciat ad victo-
„riam iudicium; a) Ez. 34, 16.

21. „et in nomine ejus gentes
„sperabunt ^{a)}.” a) Jes. 42, i. sqq.

22. ^{a)} Tunc oblatum est ei daemo-
nium habens, caecus, et mutus, et
curavit eum ita, ut loqueretur, et vi-
deret. a) v. 22—32. Marc. 3, 20—30. Luc. 11, 14—23.

23. Et stupebant omnes turbae,
et dicebant: Numquid hic est filius
David ^{a)}? a) c. 9, 27.

24. Pharisei autem audientes,
dixerunt: Hic non eicit daemones,
nisi in Beelzebub ^{a)} principe daemo-
niorum. a) c. 9, 34.

25. Jesus autem sciens ^{a)} cogita-
tiones eorum, dixit eis: Omne regnum
divisum contra se, desolabitur; et o-

v. 13. C. add. τῷ ἐξηραμμένῳ ἔχοντι τὴν χειρὰ. — "Ed. 1. Er. ἀποκατεσάθη. St. Gb. ἀποκατεσάθη. — v. 14. Ed. omn. Er. οἱ δε φαρισ. ἐξελθ. συμβ. ἔλαβον κατ' αὐτῆς, ὅπως. — v. 21. Ed. omn. Er. St. ἐν τῷ. — v. 23. C. add. ὁ υἱὸς δαυὶδ.

ῥῆται· καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία μερι-
σθεῖσα καθ' ἑαυτῆς, ἔσραθήσεται.

26. καὶ εἰ ὁ σατανᾶς τὸν σατα-
νᾶν ἐκβάλλει, ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη·
πῶς ἔν σραθήσεται ἡ βασιλεία αὐτῆς;

27. καὶ εἰ ἐγὼ ἐν βεελζεβὺλ ἐκ-
βάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν
τίνι ἐκβάλλετε; διὰ τῆτο αὐτοὶ ὑμῶν
ἔσονται κριταί.

28. εἰ δὲ † ἐγὼ ἐν πνεύματι θεῶ
ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν
ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

29. ἢ πῶς δύναται τις εἰσελθεῖν
εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἰσχυρῆς, καὶ τὰ σκεύη
αὐτῆς διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον δῆ-
σῃ τὸν ἰσχυρὸν; καὶ τότε τὴν οἰκίαν
αὐτῆς διαρπάσει.

30. ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ
ἔσι· καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ,
σκορπίζει.

31. διὰ τῆτο λέγω ὑμῖν· πᾶσα ἀ-
μαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται
τοῖς ἀνθρώποις· ἡ δὲ τῆς πνεύματος
βλασφημία ἐκ ἀφεθήσεται τοῖς ἀν-
θρώποις.

32. καὶ ὅς † ἐὰν εἴπῃ λόγον κατὰ
τῆς νῆς τῆς ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐ-
τῷ· ὅς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τῆς πνεύματος
τῆς ἀγίας, ἐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, ἕτε ἐν
† τῆτω τῷ αἰῶνι, ἕτε ἐν τῷ μέλλοντι.

33. ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον καλὸν,
καὶ τὸν καρπὸν αὐτῆς καλόν· ἢ ποιήσα-
τε τὸ δένδρον σαπρὸν, καὶ τὸν καρ-
πὸν αὐτοῦ σαπρὸν. ἐκ γὰρ τοῦ καρ-
ποῦ τὸ δένδρον γινώσκειται.

34. γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς δύ-
νασθε ἀγαθὰ λαλεῖν, πονηροὶ ὄντες;
ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρ-
δίας τὸ στόμα λαλεῖ.

35. ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τῆς ἀγα-

mnis civitas, vel domus divisa contra
se, non stabit. a) c. 9, 4.

26. Et si satanas satanam eicit,
adversus se divisus est; Quomodo er-
go stabit regnum ejus?

27. Et si ego in Beelzebub eicio
daemones; filii vestri in quo eji-
ciant? Ideo ipsi iudices vestri erunt!

28. Si autem ego in spiritu Dei eji-
cio daemones; igitur pervenit in vos
regnum Dei.

29. At quomodo potest quisquam
intrare in domum fortis, et vasa ejus
diripere, nisi prius alligaverit fortem?
et tunc domum illius diripiet.

30. Qui non est mecum, contra
me est; et qui non congregat mecum,
spargit a). a) Marc. 9, 40.

31. Ideo dico vobis: Omne pecca-
tum et blasphemia remittetur homini-
bus; Spiritus autem blasphemia^κ) non
remittetur.

32. Et quicumque dixerit verbum
contra Filium hominis, remittetur ei;
qui autem dixerit contra Spiritum san-
ctum, non remittetur ei, neque in hoc
saeculo, neque in futuro a).

a) Luc. 12, 10. Hebr. 6, 4-6. 10, 26.

33. Aut facite arborem bonam, et
fructum ejus bonum; aut facite arbo-
rem malam, et fructum ejus malum;
siquidem ex fructu arbor agnoscitur.

34. Progenies viperarum! quomo-
do potestis bona loqui, cum sitis ma-
li? Ex abundantia enim cordis os lo-
quitur.

35. Bonus homo de bono thesauro

v. 28. Gb. ἐν πνευματι θεος ἐγω. — v. 32. St. Gb. ἀν. — "C. St. Mt. τῷ
νῦν αἰῶνι.

1) 1590. blasphemiae.

θῆ + θησαυρῶ τῆς καρδίας ἐκβάλλει τὰ ἀγαθὰ· καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τῆς πονηρῆς θησαυρῶ ἐκβάλλει + πονηρά.

36. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι πᾶν ῥῆμα ἄργον, ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσεται + περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.

37. ἐκ γὰρ τῶν λόγων σε δικαιώθησιν, καὶ ἐκ τῶν λόγων σε καταδικασθήσιν.

38. τότε ἀπεκρίθησάν τινες τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων, λέγοντες· διδάσκαλε, θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν.

39. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον ἔδοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον ἰωνᾶ, τῷ προφήτῳ.

40. ὡσπερ γὰρ ἦν ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς κήτης τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, ἕτως ἔξαι ὁ υἱὸς τῆς ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας.

41. ἄνδρες νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν· ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα ἰωνᾶ. καὶ ἰδὲ, πλεῖον ἰωνᾶ ὦδε.

42. βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινεῖ αὐτήν· ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς, ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν + σολομῶνος. καὶ ἰδὲ, πλεῖον + σολομῶνος ὦδε.

43. ὅταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνέδρων τόπων, ζητῶν ἀπανασιν, καὶ οὐχ εὐρίσκει.

44. τότε λέγει· + ἐπιστρέψω εἰς τὸν

profert bona; et malus homo de malo thesauro profert mala ^{a)}. ^{a)} Luc. 6, 45.

36. Dico autem vobis: Quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii.

37. Ex verbis enim tuis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis.

38. ^{a)} Tunc responderunt ei quidam de Scribis et Pharisaeis, dicentes: Magister! volumus a te signum ^{b)} videre. ^{a)} v. 38-42. Luc. 11, 29-32. ^{b)} c. 16, 1. Marc. 8, 11. Joh. 6, 30.

39. Qui respondens, ait illis: Generatio mala et adultera signum quaerit; et signum non ^{a)} dabitur ei, nisi signum Jonae Prophetae. ^{a)} c. 13, 58. 16, 4.

40. Sicut enim fuit Jonas ^{a)} in ventre ceti tribus diebus, et tribus noctibus; sic erit Filius hominis in corde terrae tribus diebus, et tribus noctibus. ^{a)} Jon. 2, 1.

41. Viri Ninivitae surgent in iudicio cum generatione ista, et condemnabunt eam; quia poenitentiam egerunt in praedicatione Jonae ^{a)}. Et ecce! plus quam Jonas hic. ^{a)} Jon. 3, 5.

42. Regina austri surget in iudicio cum generatione ista, et condemnabit eam; quia venit ^{a)} a finibus terrae audire sapientiam Salomonis, et ecce! plus quam Salomon hic. ^{a)} 3 Reg. 10, 1. ² Par. 9, 1.

43. ^{a)} Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quaerens requiem, et non invenit, ^{a)} v. 43-45. Luc. 11, 24-26.

44. tunc dicit: Revertar in domum

v. 35. C. Mt. θησαυρος ἐκβάλλει ἀγαθὰ. Gb. τα ἀγαθὰ. — " C. add. τα. — v. 36. C. ὑπερ. — v. 42. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. σολομωντος. bis. — v. 44. C. ὑποστρέψω.

οἶκόν μου, ὅθεν ἐξῆλθον. καὶ ἐλθὼν, εὐρίσκει σχολάζοντα, σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον.

45. τότε πορεύεται, καὶ παραλαμβάνει μεθ' ἐαυτῆ ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα, πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ. καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ χεῖρονα τῶν πρώτων. ἕτως ἔσαι καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ, τῇ πονηρᾷ.

46. ἔτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις, ἰδοὺ, ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἰσῆκισαν ἔξω, ζητοῦντες, αὐτῷ λαλῆσαι.

47. εἶπε δὲ τις αὐτῷ· ἰδοὺ, ἡ μήτηρ σε καὶ οἱ ἀδελφοί σε ἔξω ἐσῆκασιν, ζητοῦντές σοι λαλῆσαι.

48. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπε τῷ εἰπόντι αὐτῷ· τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου, καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου;

49. καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς μαθητὰς αὐτῆ, εἶπεν· ἰδὲ, ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου.

50. ὅσις γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τῆ πατρὸς μου, τῆ ἐν οὐρανοῖς, αὐτός μου ἀδελφός καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν.

meam, unde exivi; et veniens invenit eam vacantem, scopis mundatam, et ornatam.

45. Tunc vadit, et assumit septem alios spiritus secum nequiores se, et intrantes habitant ibi; et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. Sic erit et generationi huic pessimae.

46. a) Adhuc eo loquente ad turbas, ecce! mater ejus et fratres stabant foris, quaerentes loqui ei.

a) v. 46—50. Marc. 3, 31—35. Luc. 8, 19—21.

47. Dixit autem ei quidam: Ecce! mater tua, et fratres^{a)} tui foris stant, quaerentes te.

a) c. 13, 55. Marc. 6, 5.

48. At ipse respondens dicenti sibi ait: Quae est mater mea? et qui sunt fratres mei?

49. Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce! mater mea, et fratres mei.

50. Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in coelis est, ipse meus frater, et soror, et mater est.

C A P. XIII.

1. Ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξεληθὼν ὁ ἰησοῦς ἀπὸ τῆς οἰκίας, ἐκάθητο παρὰ τὴν θάλασσαν.

2. καὶ συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν ὄχλοι πολλοὶ, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον ἐμβάντα καθῆσθαι. καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν εἰσῆκει.

3. καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς πολλὰ ἐν παραβολαῖς, λέγων· ἰδοὺ, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ † σπείρειν.

4. καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτὸν, ἃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν· καὶ ἦλθε τὰ πετεινὰ, καὶ κατέφαγεν αὐτά.

1. a) In illo die exiens Jesus de domo, sedebat secus mare.

a) v. 1—25. Marc. 4, 1—20. Luc. 8, 4—15.

2. Et congregatae sunt ad eum turbae multae, ita ut in naviculam ascendens sederet; et omnis turba stabat in littore.

3. Et locutus est eis multa in parabolis, dicens: Ecce! exiit, qui seminat, seminare¹⁾;

4. et dum seminat, quaedam ceciderunt secus viam; et venerunt volucres coeli, et comederunt ea.

v. 3. C. σπειραι.

1) 1590. add. semen suum.

5 ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώ-
δη, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλήν· καὶ
εὐθύως ἐξανέτειλε διὰ τὸ μὴ ἔχειν βά-
θος γῆς.

6 ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος, ἐκαν-
ματίσθη· καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν
ἐξηράνθη.

7 ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάν-
θας· καὶ ἀνέβησαν αἱ ἀκανθαὶ καὶ
ἀπέπνιξαν αὐτά.

8 ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν
καλὴν, καὶ ἐδίδου καρπὸν, ὃ μὲν ἐ-
κατόν, ὃ δὲ ἐξήκοντα, ὃ δὲ τριά-
κοντα.

9 ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.

10 καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταί,
εἶπον αὐτῷ· διατί ἐν παραβολαῖς λα-
λεῖς αὐτοῖς;

11 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐ-
τοῖς· ὅτι ὑμῖν δέδοται, γινῶναι τὰ
μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν,
ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται.

12 ὅστις γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐ-
τῷ, καὶ περισσευθήσεται· ὅστις δὲ ἔκ-
χει, καὶ ὃ ἔχει, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

13 διὰ τῆτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς
λαλῶ, ὅτι βλέποντες ἔ βλέπεσι, καὶ
ἀκούοντες ἔκ ακούουσιν, ἕδὲ συνῆουσιν.

14 καὶ ἀναπληροῦνται † αὐτοῖς ἡ
προφητεία ἡσαίου, ἡ λέγουσα· ἀκοῆ
ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· καὶ βλέ-
ποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε.

15 ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τῶ λαῶ
τέτε, καὶ τοῖς ὡσὶ βαρέως ἤκασαν,
καὶ τὰς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν,
μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ
τοῖς ὡσὶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ
† συνῶσι, καὶ ἐπιτρέψωσι, καὶ † ἰά-
σωμαι αὐτούς.

5. Alia autem ceciderunt in petro-
sa, ubi non habebant terram multam;
et continuo exorta sunt; quia non ha-
bebant altitudinem terrae.

6. Sole autem orto aestuaverunt;
et quia non habebant radicem, arue-
runt.

7. Alia autem ceciderunt in spinas;
et creverunt spinae, et suffocaverunt
ea.

8. Alia autem ceciderunt in terram
bonam; et dabant fructum, aliud cen-
tesimum, aliud sexagesimum, aliud
trigesimum.

9. Qui habet aures audiendi, au-
diat!

10. Et accedentes discipuli dixe-
runt ei: Quare in parabolis loqueris
eis?

11. Qui respondens, ait illis. Quia
vobis datum est nosse mysteria regni
coelorum; illis autem non est datum^{a)}.
a) c. 11, 25. Joh. 15, 15.

12. Qui enim habet, dabitur ei,
et abundabit; qui autem non habet,
et quod habet, auferetur ab eo^{a)}.
a) c. 25, 29. Joh. 15, 2.

13. Ideo in parabolis loquor eis;
quia videntes non vident, et audien-
tes non audiunt, neque intelligunt.

14. Et adimpletur¹⁾ in eis prophe-
tia Isaiae dicentis: „Auditu audietis,
„et non intelligetis: et videntes vide-
„bitis, et non videbitis.”

15. „Incrassatum est enim cor po-
„puli hujus, et auribus graviter au-
„dierunt, et oculos suos clauserunt:
„ne quando videant oculis, et auri-
„bus audiant, et corde intelligant,
„et convertantur, et sanem eos^{a)}.”
a) Jes. 6,9,10. Joh. 12,40. Act. 28,26. Rom. 11,8.

v. 14. Ed. omn. Er. St. ἐπ' αὐτοῖς.
C. et Mt. ἰασομαι.

v. 15. Ed. omn. Er. συνῶσι. —

1) 1590. ut adimpleatur.

16. ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί, ὅτι βλέπousι, καὶ τὰ ὅσα ὑμῶν, ὅτι ἀκούει.

17. ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ προφητῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν, ἰδεῖν, ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι, ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν.

18. ὑμεῖς οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολὴν τοῦ σπειροῦτος.

19. παντὸς ἀκούοντος τὸν λόγον τῆς βασιλείας, καὶ μὴ συνιέντος, ἔρχεται ὁ πονηρὸς, καὶ ἀρπάζει τὸ ἐσπαρμένον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν σπαρεῖς.

20. ὁ δὲ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπαρεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων, καὶ εὐθὺς μετὰ χαρᾶς λαμβάνων αὐτόν.

21. οὐκ ἔχει δὲ ῥίζαν ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ πρόσκαιρός ἐστι· γενομένης δὲ θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον, εὐθὺς σκανδαλίζεται.

22. ὁ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας σπαρεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων· καὶ ἡ μέριμνα τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλοῦτου συμπνίγει τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται.

23. ὁ δὲ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ συνιών· ὃς δὴ καρποφορεῖ, καὶ ποιεῖ, ὁ μὲν ἑκατὸν, ὁ δὲ ἑξήκοντα, ὁ δὲ τριάκοντα.

24. ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς, λέγων· ὁμοιωθῆ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ † σπειροῦντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ.

25. ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους, ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς, καὶ ἔσπειρε ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου, καὶ ἀπῆλθεν.

16. Vestri autem beati oculi, quia vident; et aures vestrae, quia audiunt a).

a) Luc. 10, 23. 24.

17. Amen quippe dico vobis: Quia multi prophetae a) et justī cupierunt videre, quae videtis, et non viderunt; et audire, quae auditis, et non audierunt.

a) 1 Petr. 1, 10. sqq.

18. Vos ergo audite parabolam seminantis.

19. Omnis, qui audit verbum regni, et non intelligit, venit malus, et rapit, quod seminatum est in corde ejus; hic est, qui secus viam seminatus est.

20. Qui autem super petrosa seminatus est; hic est, qui verbum audit, et continuo cum gaudio accipit illud;

21. non habet autem in se radicem, sed est temporalis. Facta autem tribulatione et persecutione propter verbum, continuo scandalizatur.

22. Qui autem seminatus est in spinis; hic est, qui verbum audit, et sollicitudo saeculi istius, et fallacia divitiarum, suffocat verbum, et sine fructu efficitur.

23. Qui vero in terram bonam seminatus est; hic est, qui audit verbum, et intelligit, et fructum affert, et facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud vero trigesimalum.

24. Aliam parabolam proposuit illis, dicens: Simile factum est regnum coelorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo a).

a) Marc. 4, 26.

25. Cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus, et superseminavit zizania in medio tritici, et abiit.

26. ὅτε δὲ ἐβλάξῃσεν ὁ χόρτος, καὶ καρπὸν ἐποίησε, τότε ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια.

27. προσελθόντες δὲ οἱ δοῦλοι τοῦ οἰκοδεσπότου εἶπον αὐτῶ· κύριε, οὐχὶ καλὸν σπέρμα ἔσπειρας ἐν τῷ σῶ ἄγρῳ; πόθεν οὖν ἔχει † ζιζάνια;

28. ὁ δὲ ἔφη αὐτοῖς· ἐχθρὸς ἄνθρωπος τοῦτο ἐποίησεν. οἱ δὲ δοῦλοι εἶπον αὐτῶ· θέλεις οὖν, ἀπελθόντες † συλλέξωμεν αὐτά;

29. ὁ δὲ ἔφη· οὐ· μήποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια, ἐκριζώσῃτε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον.

30. ἄφετε συναρξάνεσθαι ἀμφότερα μέχρι τοῦ θερισμοῦ· καὶ ἐν καιρῷ τοῦ θερισμοῦ ἐρῶ τοῖς θερισταῖς· συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια, καὶ δήσατε αὐτὰ εἰς δεσμάς, πρὸς τὸ κατακαῦσαι αὐτά· τὸν δὲ σῖτον † συναγάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην μου.

31. ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς, λέγων· ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔσπειρεν ἐν τῷ ἄγρῳ αὐτοῦ·

32. ὁ μικρότερον μὲν ἐστὶ πάντων τῶν σπερμάτων, ὅταν δὲ ἀύξηθῇ, μείζον † τῶν λαχάνων ἐστὶ· καὶ γίνεται δένδρον, ὧστε † ἐλθεῖν τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατασκηροῦν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.

33. ἄλλην παραβολὴν ἐλάλησεν αὐτοῖς· ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ † ἐνέκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐξυμώθη ὅλον.

34. ταῦτα πάντα ἐλάλησεν ὁ ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις, καὶ χωρὶς παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς·

35. ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ

26. Cum autem crevisset herba, et fructum fecisset; tunc apparuerunt et zizania.

27. Accedentes autem servi patrisfamilias, dixerunt ei: Domine! nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Unde ergo habet zizania?

28. Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt ei: Vis, imus, et colligimus ea?

29. Et ait: Non! ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis et triticum.

30. Sinite utraque crescere usque ad messem, et in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania, et alligate ea in fasciculos ad comburendum; triticum autem congregate in horreum meum.

31. ^{a)} Aliam parabolam proposuit eis dicens: Simile est regnum coelorum grano sinapis, quod accipiens homo seminavit in agro suo; ^{a)} v. 31. 32. Marc. 4, 30-32. Luc. 13, 18. sq.

32. quod minimum quidem est omnibus seminibus; cum autem creverit, majus est omnibus oleribus, et fit arbor; ita ut volucres coeli veniant, et habitent in ramis ejus.

33. Aliam ^{a)} parabolam locutus est eis: Simile est regnum coelorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinae satis tribus, donec fermentatum est totum. ^{a)} Luc. 13, 21.

34. Haec omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas; et sine parabolis non loquebatur eis ^{a)}; Marc. 4, 35. sq.

35. ut impleretur, quod dictum

v. 27. Ed. 1. 3. 4. 5. Er. St. add. τα. — v. 28. C. et Mt. συλλεξομεν. — v. 30. Ed. 1. Er. συναγετε. — v. 32. C. Mt. add. παντων. — "C. κατελθειν. — v. 33. Ed. 1. Er. Mt. ἐκρυψεν.

τοῖ προφήτου, λέγοντος· ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου· ἐρεύξομαι † κεκρυμμένα ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

36. τότε ἀφείς τοὺς ὄχλους, ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν ὁ ἰησοῦς· καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες· φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ.

37. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

38. ὁ δὲ ἀγρὸς ἐστὶν ὁ κόσμος· τὸ δὲ καλὸν σπέρμα, οὗτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας· τὰ δὲ ζιζάνια εἰσὶν οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ.

39. ὁ δὲ ἐχθρὸς, ὁ † σπείρας αὐτὰ, ἐστὶν ὁ διάβολος· ὁ δὲ θερισμὸς συντέλεια τοῦ αἰῶνος ἐστὶν· οἱ δὲ θερισταὶ ἄγγελοι εἰσιν.

40. ὥσπερ οὖν συλλέγεται τὰ ζιζάνια, καὶ πυρὶ † καίεται· οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τῷ αἰῶνος † τέτα.

41. ἀποσείλει ὁ υἱὸς τῷ ἀνθρώπῳ τὰς ἀγγέλους αὐτῶν, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτῶν πάντα τὰ σκάνδαλα καὶ τὰς ποιῶντας τὴν ἀνομίαν·

42. καὶ βαλῶσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμνον τῷ πυρὸς. ἐκεῖ ἔσται ὁ κλανθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

43. τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν, ὡς ὁ ἥλιος, ἐν τῇ βασιλείᾳ τῷ πατρὸς αὐτῶν. ὁ ἔχων ὄρα ἀκείνῳ ἀκέτω.

44. πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυροῦ κεκρυμμένου ἐν τῷ ἀγρῷ, ὃν εὐρών ἀνθρώπος ἔκρυψε, καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς αὐτοῦ ὑπάγει, καὶ πάντα, ὅσα ἔχει, πωλεῖ, καὶ ἀγοράζει τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον.

45. πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ, ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας.

erat per Prophetam dicentem: „Aperi-
riam in parabolis os meum, eructa-
bo abscondita a constitutione mun-
di a).”

a) Ps. 77, 2.

36. Tunc, dimissis turbis, venit in domum; et accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Edissere nobis parabolam zizaniorum agri.

37. Qui respondens ait illis: Qui seminat honori semen, est Filius hominis.

38. Ager autem est mundus. Bonum vero semen, hi sunt filii regni a). Zizania autem, filii sunt nequam b).

a) 1 Cor. 3, 9. b) 1 Joh. 3, 8.

39. Inimicus autem, qui seminavit ea, est diabolus. Messis vero, consummatio saeculi est. Messores autem, angeli sunt.

40. Sicut ergo colliguntur zizania, et igni ¹) comburuntur; sic erit in consummatione saeculi.

41. Mittet filius hominis angelos suos, et colligent de regno ejus omnia scandala, et eos, qui faciunt iniquitatem,

42. et mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, et stridor dentium.

43. Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum a). Qui habet aures audiendi, audiat! a) Dan. 12, 3.

44. Simile est regnum coelorum thesauro abscondito in agro, quem qui invenit homo, abscondit, et prae gaudio illius vadit, et vendit universa, quae habet, et emit agrum illum.

45. Iterum simile est regnum coelorum homini negotiatori, quaerenti bonas margaritas,

v. 35. Ed. omn. Er. ἀποκεκρυμμένα. — v. 59. Ed. omn. Er. St. Mt. σπειρων. — v. 40. Ed. omn. Er. St. κατακαισται. — C. omitt. τέτα.

1) 1590. igne.

46. † ὁς εὐρῶν ἓνα πολύτιμον μαρ-
γαρίτην, ἀπελθὼν πέπρακε πάντα,
ὅσα εἶχε, καὶ ἤθροασεν αὐτόν.

47. πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία
τῶν οὐρανῶν σαγήνῃ βληθείσῃ εἰς τὴν
θάλασσαν, καὶ ἐκ παντὸς γένους συν-
αγαρούσῃ·

48. ἦν, ὅτε ἐπληρώθη, ἀναβιβά-
σαντες ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν, καὶ καθίσαν-
τες, συνέλεξαν τὰ καλὰ εἰς † ἀγγεῖα,
τὰ δὲ σαπρὰ ἔξω ἔβαλον.

49. οὕτως ἔσαι ἐν τῇ συντελείᾳ τῆς
αἰῶνος. ἐξελεύσονται οἱ ἄγγελοι, καὶ
ἀφοριοῦσι τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου
τῶν δικαίων·

50. καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν
κάμνον τοῦ πυρός. ἐκεῖ ἔσαι ὁ κλαυ-
θμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

51. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· συνή-
κατε ταῦτα πάντα; λέγουσιν αὐτῷ·
καὶ, κύριε.

52. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· διὰ τῆτο πᾶς
γραμματεὺς, μαθητευθεὶς † εἰς τὴν
βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὁμοίος ἔστιν ἀν-
θρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ
τῆς θησαυρῆς αὐτῆς καιρὰ καὶ παλαιά.

53. καὶ ἐγένετο, ὅτε ἐτέλεσεν ὁ ἰη-
σοῦς τὰς παραβολὰς ταύτας, μετῆρην
ἐκεῖθεν.

54. καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα αὐ-
τῆς, ἐδίδασκεν αὐτὸς ἐν τῇ συναγωγῇ
αὐτῶν, ὥστε † ἐκπλήττεσθαι αὐτοὺς,
καὶ λέγειν· πόθεν τούτῳ ἡ σοφία
αὕτη, καὶ αἱ δυνάμεις;

55. οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος
υἱός; οὐχὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται μα-
ριάμ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος,
καὶ Ἰωσῆς, καὶ σίμων, καὶ Ἰούδας;

56. καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ οὐχὶ
παῖσαι πρὸς † ἡμᾶς εἰσι; πόθεν οὖν
τούτῳ ταῦτα πάντα;

46. inventa autem una pretiosa
margarita, abiit, et vendidit omnia,
quae habuit, et emit eam.

47. Iterum simile est regnum coe-
lorum sagenae missae in mare, et ex
omni genere piscium congreganti ^{a)},
_{a) c. 22, 10.}

48. quam, cum impleta esset, edu-
centes, et secus littus sedentes, ele-
gerunt bonos in vasa, malos autem
foras miserunt.

49. Sic erit in consummatione sae-
culi: exhibunt angeli, et separabunt
malos de medio justorum,

50. et mittent eos in caminum
ignis; ibi erit fletus, et stridor den-
tium.

51. Intellexistis haec omnia? Di-
cunt ei: Etiam!

52. Ait illis: Ideo omnis scriba do-
ctus in regno coelorum, similis est
homini patrifamilias, qui profert de
thesauro suo nova et vetera.

53. Et factum est, cum consum-
masset Jesus parabolae istas, transiit
inde.

54. ^{a)} Et veniens in patriam su-
am ^{b)}, docebat eos in synagogis eo-
rum, ita ut mirarentur, et dicerent:
Unde huic sapientia haec, et virtutes?
_{a) v. 54-58. Marc. 6, 1-6. b) c. 2, 23.}

55. Nonne hic est fabri filius ^{a)}?
Nonne mater ejus dicitur Maria? et
fratres ^{b)} ejus, Jacobus et Joseph, et
Simon, et Judas? <sub>a) Luc. 4, 22. Joh. 6, 42.
b) c. 12, 46. sqq. Marc. 6, 3.</sub>

56. Et sorores ejus, nonne omnes
apud nos sunt? Unde ergo huic omnia
ista?

v. 46. Gb. εὐρων δε. — v. 48. Ed. 1. Er. ἀγγη. — v. 52. Gb. τη βασιλεία. —
v. 54. C. ἐκπλήσσειται. — v. 56. Ed. 3. 4. Er. ἵμας.

57. καὶ ἐσκανδαλιζόντο ἐν αὐτῷ. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.

58. καὶ οὐκ ἐποίησεν ἐκεῖ δυνάμεις πολλὰς, διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.

57. Et scandalizabantur in eo. Jesus autem dixit eis: Non est propheta sine honore, nisi in patria sua, et in domo sua ^{a)}.

a) Luc. 4, 24. Joh. 4, 44.

58. Et non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem illorum.

C A P. XIV.

1. Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἤκουσεν ἡρῴδης ὁ τετράρχης τὴν ἀκοήν ἰησοῦ·

2. καὶ εἶπε τοῖς παισὶν αὐτοῦ· ἕτος ἔστιν ἰωάννης ὁ βαπτιστής· αὐτὸς ἠγγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ διὰ τῶν αἰδυνάμειν ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ.

3. ὁ γὰρ ἡρῴδης κρατήσας τὸν ἰωάννην, ἔδησεν αὐτὸν, καὶ ἔθετο τὸν ἐν φυλακῇ, διὰ ἡρωδιάδα τὴν γυναῖκα φιλιππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.

4. ἔλεγε γὰρ αὐτῷ ὁ ἰωάννης· οὐκ ἔξεσί σοι ἔχειν αὐτήν.

5. καὶ θέλων αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον.

6. τὴν γενεσίαν δὲ ἀγομένων τῶν ἡρώδης, ὠρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς ἡρωδιάδος ἐν τῷ μέσῳ· καὶ ἤρесе τῷ ἡρώδῃ.

7. ὅθεν μεθ' ὄρκου ὠμολόγησεν αὐτῇ δοῦναι, ὃ ἐὰν αἰτήσεται.

8. ἡ δὲ, προβιβασθεῖσα ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆς· δός μοι, φησὶν, ὡδε ἐπὶ πίναι τὴν κεφαλὴν ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ.

9. καὶ ἐλυπήθη ὁ βασιλεύς· διὰ δὲ τοὺς ὄρκους, καὶ τοὺς συνανακειμένους, ἐκέλευσε δοθῆναι τὴν.

10. καὶ πέμψας τὴν ἀπεκεφάλισε τὸν ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ.

11. τὴν καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ

1. ^{a)} In illo tempore audivit Herodes Tetrarcha famam Jesu, ^{a)} v. 1-12.

Marc. 6, 14-29. Luc. 9, 7-9. 3, 19. 20.

2. et ait pueris suis: Hic est Ioannes Baptista ^{a)}! ipse surrexit a mortuis, et ideo virtutes operantur in eo.

a) c. 16, 14.

3. Herodes enim tenuit Ioannem, et alligavit eum; et posuit in carcerem propter Herodiam uxorem fratris sui.

4. Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam ^{a)}.

a) Lev. 18, 16.

5. Et volens illum occidere, timuit populum; quia sicut prophetam eum habebant ^{a)}.

a) c. 21, 26.

6. Die autem natalis Herodis saltavit filia Herodiadis in medio, et placuit Herodi.

7. Unde cum juramento pollicitus est ei dare, quodeunque postulasset ab eo.

8. At illa praemonita a matre sua, da mihi, inquit, hic in disco caput Ioannis Baptistae!

9. Et contristatus est rex; propter iuramentum ¹⁾ autem, et eos, qui pariter recumbebant, jussit dari.

10. Misitque, et decollavit Ioannem in carcere.

11. Et allatum est caput ejus in

v. 3. Ed. omn. Er. εἰς φυλακην. — v. 6. Ed. 1. Er. γενεσις δὲ ἀγομενους. — v. 9. Ed. omn. Er. δοθῆναι αὐτῇ. — v. 10. Ed. omn. Er. ἀπεκεφαλῆσε. — v. 11. C. καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτῆς ἠνέχθη ἐπὶ πίναι, etc.

1) 1590. jusjurandum.

ἐπὶ πίνακι, καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ, καὶ ἤνεγκε τῇ μητρὶ αὐτῆς.

12. καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἦραν τὸ σῶμα, καὶ ἔθαψαν αὐτό· καὶ † ἐλθόντες ἀπήγγειλαν τῷ ἰησοῦ.

13. καὶ ἀκούσας ὁ ἰησοῦς, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἐν πλοίῳ εἰς ἔρημον τόπον κατ' ἰδίαν. καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι, ἠκολούθησαν αὐτῷ περὶ ἀπὸ τῶν πόλεων.

14. καὶ ἐξελθὼν ὁ ἰησοῦς, εἶδε πολὺν ὄχλον· καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτοῖς, καὶ ἐθεράπευσε τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν.

15. ὀψίας δὲ γενομένης, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες· ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἡ ὥρα ἤδη παρήλθεν· ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας, ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς βρώματα.

16. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· οὐ χρειᾶν ἔχουσιν ἀπελθεῖν· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.

17. οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ· οὐκ ἔχομεν ὧδε εἰ μὴ πέντε ἄρτους καὶ δύο ἰχθύας.

18. ὁ δὲ εἶπε· φέρετέ μοι αὐτούς ὧδε.

19. καὶ κελεύσας, τὰς ὄχλους ἀνακλιθῆναι ἐπὶ τὰς χόρτας, † λαβὼν τὰς πέντε ἄρτους καὶ τὰς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εὐλόγησεν· καὶ κλάσας, ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς τοὺς ἄρτους, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις.

20. καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἔχορτάσθησαν· καὶ ἦσαν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων, δώδεκα κοφίνους πλήρεις.

21. οἱ δὲ ἐσθίουσες ἦσαν ἄνδρες

disco, et datum est puellae, et attulit matri suae.

12. Et accedentes discipuli ejus, tulerunt corpus ejus, et sepelierunt illud; et venientes nunciaverunt Jesu.

13. a) Quod cum audisset Jesus, secessit inde in navicula ¹⁾, in locum desertum seorsum; et cum audissent turbae, secutae sunt eum pedestres de civitatibus. a) v. 15-21. Marc. 6, 51-44. Luc. 9, 10-17. Joh. 6, 2-15.

14. Et exiens vidit turbam multam, et misertus ^{a)} est eis, et curavit languidos eorum. a) c. 9, 36.

15. Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Desertus est locus, et hora jam praeteriit; dimitte turbas, ut euntes in castella, emant sibi escas.

16. Jesus autem dixit eis: Non habent necesse ire; date illis vos manducare!

17. Responderunt ei: Non habemus hic nisi quinque panes, et duos pisces ^{a)}. a) c. 15, 36.

18. Qui ait eis: Afferte mihi illos huc!

19. Et cum jussisset turbam discumbere super foenum, acceptis quinque panibus, et duobus piscibus, aspiciens in coelum benedixit, et fregit, et dedit discipulis panes, discipuli autem ²⁾ turbis.

20. Et manducaverunt omnes, et saturati sunt. Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fragmentorum ple- nos.

21. Manducantium autem fuit nu-

v. 12. C. ἐξελθόντες. Ed. 1. Er. omitt. και usque ad vers. 15. — v. 19. Ed. omn. Er. και λαβων.

1) 1590. naviculam.

2) 1590. add. dederunt.

† ὡσεὶ πεντακισχίλιοι, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων.

22. καὶ εὐθέως ἠνάγκασεν † ὁ ἰησῆς τὰς μαθητὰς † αὐτῷ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους.

23. καὶ ἀπολύσας τὰς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι. ὀψίας δὲ γενομένης, μόνος ἦν ἐκεῖ.

24. τὸ δὲ πλοῖον ἤδη μέσον τῆς θαλάσσης ἦν, βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων· ἦν γὰρ ἐναντίος ὁ ἄνεμος.

25. τετάρτη δὲ φυλακῇ τῆς νυκτὸς ἀπῆλθε πρὸς αὐτοὺς † ὁ ἰησοῦς, περιπατῶν † ἐπὶ τῆς θαλάσσης.

26. καὶ ἰδόντες αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τὴν θάλασσαν περιπατοῦντα, ἐταράχθησαν, λέγοντες· ὅτι φάντασμα ἐστὶ. καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἐκραξαν.

27. εὐθέως δὲ ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, λέγων· θαρσεῖτε· ἐγὼ εἰμὶ· μὴ φοβεῖσθε.

28. ἀποκριθεὶς δὲ αὐτῷ ὁ πέτρος, εἶπε· κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με πρὸς σε εἰσελθεῖν ἐπὶ τὰ ὕδατα.

29. ὁ δὲ εἶπεν· ἐλθέ. καὶ καταβὰς ἀπὸ τῆς πλοῖος ὁ πέτρος, περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα, ἐλθεῖν πρὸς τὸν ἰησοῦν.

30. βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον ἰσχυρὸν, ἐφοβήθη. καὶ ἀρξάμενος καταποντίζεσθαι, ἐκραξε, λέγων· κύριε, σῶσόν με.

31. † εὐθέως δὲ ὁ ἰησοῦς ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἐπελάβετο αὐτοῦ, καὶ † λέγει αὐτῷ· ὀλιγόπιστε, εἰς τί ἐδίσσασας;

32. καὶ ἐμβάντων αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον, ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος.

33. οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ, ἐλθόντες προσεκύνησαν αὐτῷ, λέγοντες· ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς εἶ.

merus quinque millia virorum, exceptis mulieribus et parvulis.

22. a) Et statim compulit Jesus discipulos ascendere in naviculam, et praecedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas.

a) v. 22-36.

Marc. 6, 45-56. Joh. 6, 15-21.

23. Et dimissa turba, ascendit in montem solus orare. Vespere autem facto solus erat ibi a).

a) Luc. 6, 12.

24. Navicula autem in medio mari jactabatur fluctibus; erat enim contrarius ventus.

25. Quarta autem vigilia noctis, venit ad eos ambulans super ¹) mare.

26. Et videntes eum super ²) mare ambulantem, turbati sunt, dicentes: Quia phantasma est! Et praetimore clamaverunt a).

a) Luc. 24, 37.

27. Statimque Jesus locutus est eis, dicens: Habete fiduciam! ego sum, nolite timere.

28. Respondens autem Petrus dixit: Domine! si tu es, jube me ad te venire super aquas.

29. At ipse ait: Veni! Et descendens Petrus de navicula, ambulabat super aquam, ut veniret ad Jesum.

30. Videns vero ventum validum, timuit; et cum coepisset mergi, clamavit dicens: Domine! salvum me fac.

31. Et continuo Jesus extendens manum, apprehendit eum, et ait illi: Modicae fidei! quare dubitasti?

32. Et cum ascendissent ³) in naviculam, cessavit ventus.

33. Qui autem in navicula erant, venerunt, et adoraverunt eum, dicentes: Vere Filius Dei es!

v. 21. Ed. 1. et 2. Er. ὡς. — v. 22. ὁ ἰησῆς omitt. Gb. — "αὐτὸς omitt. Mt. Gb. — v. 25. ὁ ἰησῆς omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. ἐπὶ τὴν θαλάσσην. — v. 31. C. καὶ εὐθέως ὁ ἰησῆς. — "Ed. omn. Er. εἶπεν.

1) 1590. supra.

2) 1590. supra.

3) 1590. ascendisset.

34. καὶ διαπεράσαντες, ἦλθον εἰς τὴν γῆν γεννησαρέτ.

35. καὶ ἐπιγρόντες αὐτὸν οἱ ἄνδρες τῷ τόπῳ ἐκεῖνῳ, ἀπέσειλαν εἰς ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην, καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας·

36. καὶ παρεκάλουν αὐτὸν, † ἵνα μόνον ἄψωνται τῷ κρασπέδῳ τῷ ἱματίῳ αὐτῷ· καὶ ὅσοι ἦψαντο, διεσώθησαν.

34. Et cum transfretassent, venerunt in terram Genesar.

35. Et cum cognovissent eum viri loci illius, miserunt in universam regionem illam, et obtulerunt ei omnes male habentes;

36. et rogabant eum, ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent. Et quicumque tetigerunt, salvi facti sunt.

C A P. XV.

1. Τότε προσέρχονται τῷ ἰησοῦ οἱ ἀπὸ ἱεροσολύμων γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, λέγοντες·

2. διατί οἱ μαθηταί σου παραβαίνουσι τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων; οὐ γὰρ νίπτονται τὰς χεῖρας αὐτῶν, ὅταν ἄρτον ἐσθίωσιν.

3. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· διατί καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολήν τῷ θεῷ, διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν;

4. ὁ γὰρ θεὸς ἐνετείλατο, λέγων· τίμα τὸν πατέρα, καὶ τὴν μητέρα· καὶ ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω.

5. ὑμεῖς δὲ λέγετε· ὅς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ, ἢ τῇ μητρὶ· δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφελήθῃς· καὶ οὐ μὴ † τιμήσῃ τὸν πατέρα αὐτῷ, ἢ τὴν μητέρα αὐτῷ.

6. καὶ ἠκυρώσατε τὴν ἐντολήν τοῦ θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν.

7. ὑποκριταί, καλῶς προεφήτευσεν περὶ ὑμῶν ἡσαΐας, λέγων·

8. † ἐγγίξει μοι ὁ λαὸς οὗτος τῷ σώματι αὐτῶν, καὶ τοῖς χεῖλεσί με τιμᾷ· ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ.

1. a) Tunc accesserunt ad eum ab Ierosolymis Scribae, et Phariseaei, dicentes:

a) v. 1-20. Marc. 7, 1-25.

2. Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem ¹⁾ seniorum? Non enim lavant manus suas, cum panem manducant.

3. Ipse autem respondens ait illis: Quare et vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit:

4. „Honora patrem, et matrem;” et: „Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur ^{a)}.” a) Exod. 20, 12. 21, 17. Levit. 20, 9. Deut. 5, 16.

5. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri, vel matri: Munus quodcumque est ex me, tibi proderit ^{a)},

a) Marc. 7, 11. 12.

6. et non honorificabit patrem suum, aut matrem suam. Et irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

7. Hypocritae! bene prophetavit de vobis Isaias, dicens:

8. „Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe est a me.

v. 36. C. ἵνα κἀν μόνον. — v. 5. Ed. omn. Er. τιμήσει. — v. 8. Gb. ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χεῖλεσι με τιμᾷ· omiss. ἐγγ. μοι τ. 5. αὐτῶν, καὶ.

1) 1590. traditiones.

9. μάτην δὲ σέβονται με, διδάσκοντες διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων.

10. καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον, εἶπεν αὐτοῖς· ἀκούετε καὶ συνίετε.

11. οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον· ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος, τοῦτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

12. τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἶπον αὐτῷ· οἶδας, ὅτι οἱ φαρισαῖοι ἠκούσαντες τὸν λόγον, ἠσκανδαλίσθησαν;

13. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπε· πᾶσα φυντεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ἡ πατὴρ μου ὁ οὐράνιος, ἐκρίζωθήσεται.

14. ἄφετε αὐτούς· ὁδηγοὶ εἰσι τυφλοὶ τυφλῶν. τυφλὸς δὲ τυφλὸν ἐὰν ὀδηγῇ, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον ἠσούνται.

15. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ πέτρος, εἶπεν αὐτῷ· φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν ταύτην.

16. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν· ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοὶ ἐξε;

17. ἔπω νοεῖτε, ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ στόμα, εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται;

18. τὰ δὲ ἐκπορευόμενα ἐκ τῆς στόματος, ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχεται, καὶ κείνα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

19. ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροὶ, ἠφρονοὶ, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι.

20. ταῦτά ἐσι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον· τὸ δὲ ἀπίστοις χερσὶ φαγεῖν, ἢ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

21. καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν ὁ ἰησοῦς, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τύρου καὶ σιδῶνος.

9. „Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas, et mandata hominum a).”

a) Jes. 29, 13.

10. Et convocatis ad se turbis, dixit eis: Audite, et intelligite:

11. Non quod intrat in os, coinquinat hominem; sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem a).

a) Rom. 14, 14. Tit. 1, 15.

12. Tunc accedentes discipuli ejus, dixerunt ei: Seis, quia Pharisaei, audito verbo hoc, scandalizati sunt?

13. At ille respondens ait: Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus coelestis, eradicabitur a).

a) Act. 5, 38.

14. Sinite illos! caeci sunt, et duces caecorum. Caecus autem si caeco ducatum praestet, ambo in foveam cadunt a).

a) c. 23, 16. Luc. 6, 39.

15. Respondens autem Petrus dixit ei: Edissere nobis parabolam istam.

16. At ille dixit: Adhuc et vos sine intellectu estis a)?

a) c. 16, 9.

17. Non intelligitis, quia omne, quod in os intrat, in ventrem vadit, et in secessum emittitur?

18. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, et ea coinquant hominem.

19. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae.

20. Haec sunt, quae coinquant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquant hominem.

21. a) Et egressus inde Jesus, secessit in partes Tyri et Sidonis.

a) v. 21–31. Marc. 7, 24–31.

v. 12. C. οἱ ἀκούσαντες. — "Ed. 1. 2. Er. ἐσκανδαλισθηθ. — v. 13. Ed. omn. Er. omitt. ὁ. — v. 14. C. ἐμπεσονται. — v. 19. Ed. 1. Er. φθνοιοι pro φοιοιοι.

22. καὶ ἰδὲ, γυνή † χαναναία ἀπὸ τῶν ὀρίων ἐκείνων ἐξελθοῦσα, † ἐκράγασεν, αὐτῷ λέγουσα· ἐλέησον με κύριε, υἱὲ δαυὶδ, † ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται.

23. ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῇ λόγον. καὶ προσελθόντες † οἱ μαθηταὶ αὐτῷ, ἠρώτων αὐτὸν, λέγοντες· ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὄπισθεν ἡμῶν.

24. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν· οὐκ ἀπεξάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ.

25. ἡ δὲ ἐλθοῦσα † προσεκύνει αὐτῷ, λέγουσα· κύριε, βοήθει μοι.

26. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν· οὐκ ἔστι καλὸν, λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.

27. ἡ δὲ εἶπε· ναὶ, κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν.

28. τότε ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῇ· ὦ γύναι, μεγάλη σε ἡ πίστις, γενηθήτω σοι ὡς θέλεις. καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

29. καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν ὁ ἰησοῦς, ἦλθε παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς γαλιλαίας· καὶ ἀναβὰς εἰς τὸ ὄρος, ἐκάθητο ἐκεῖ.

30. καὶ προσῆλθον † αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν χωλοὺς, τυφλοὺς, κωφοὺς, κνλλῆς, καὶ ἑτέροους πολλὰς· καὶ ἔρρίψαν αὐτὸς παρὰ τὰς πόδας τῷ ἰησοῦ· καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς.

31. ὡς τε τὰς ὄχλους θαυμάσαι βλέποντας, κωφοὺς λαλῆντας, κνλλῆς ὑγιεῖς, χωλοὺς περιπατῆντας, † καὶ τυφλοὺς βλέποντας· † καὶ ἐδόξασαν τὸν θεὸν Ἰσραὴλ.

32. ὁ δὲ ἰησοῦς προσκαλεσάμενος

22. Et ecce! mulier Chananaea a finibus illis egressa clamavit, dicens ei: Miserere mei Domine fili David! filia mea male a daemone vexatur.

23. Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli ejus rogabant eum, dicentes: Dimitte eam! quia clamat post nos.

24. Ipse autem respondens ait ^{a)}: Non sum missus, nisi ad oves, quae perierunt domus Israël. ^{a) c. 10, 6.}

25. At illa venit, et adoravit eum, dicens: Domine! adjuva me.

26. Qui respondens ait: Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus ^{a)}. ^{a) c. 7, 6.}

27. At illa dixit: Etiam Domine! nam et catelli edunt de micis, quae cadunt de mensa dominorum suorum.

28. Tunc respondens Jesus, ait illi: O mulier! magna est fides tua; fiat tibi, sicut vis. Et sanata est filia ejus ex illa hora.

29. Et cum transisset inde Jesus, venit secus mare Galilaeae; et ascendens in montem, sedebat ibi.

30. Et accesserunt ad eum turbae multae, habentes secum mutos, caecos, claudos, debiles, et alios multos; et projecerunt eos ad pedes ejus, et curavit eos,

31. ita ut turbae mirarentur, videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, caecos videntes ^{a)}; et magnificabant Deum Israël. ^{a) c. 11, 5.}

32. ^{a)} Jesus autem, convocatis dis-

v. 22. C. add. *τις*. — " Ed. 1. 3. 4. 5. Er. *ἐκράζεν*. Ed. 2. Er. *ἐκράσεν*. — " Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. omitt. *ἡ*. — v. 23. C. add. *αὐτῷ*. — v. 25. Mt. et Ed. omn. Er. *προσεκνησεν*. — v. 30. Ed. omn. Er. *προς αὐτον*. — v. 31. Ed. omn. Er. omitt. *καὶ*. — " C. *καὶ ἐδοξαζον τον θεον τς ἰσραηλ*.

τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, εἶπε· σπλαγ-
χνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἦδη † ἡ-
μέρας τρεῖς προσμένουσί μοι, καὶ οὐκ
ἔχουσι, τί φάγωσι· καὶ ἀπολύσαι αὐ-
τοὺς † νήσεις οὐ θέλω, μήποτε ἐκλυ-
θῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ.

33. καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ
αὐτῷ· πόθεν ἡμῖν ἐν ἐρημίᾳ ἄρτοι το-
σῶτοι, ὡς χορτάσαι ὄχλον τοσῶτον;

34. καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· πό-
σους ἄρτους ἔχετε; οἱ δὲ εἶπον †
ἑπτὰ, καὶ ὀλίγα ἰχθυΐδια.

35. καὶ ἐκέλευσε τοῖς ὄχλοις ἀνα-
πεσεῖν ἐπὶ τὴν γῆν.

36. καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους
καὶ τοὺς ἰχθυΐδας, † ἐνχαρισήσας, ἔ-
κλασε, καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς αὐ-
τοῦ· οἱ δὲ μαθηταὶ τῷ ὄχλῳ.

37. καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορ-
τάσθησαν· καὶ ἦραν τὸ περισσεῦον
τῶν κλασμάτων, ἑπτὰ σπυρίδας πλή-
ρεις.

38. οἱ δὲ ἐσθιόντες ἦσαν τετρα-
κισχίλιοι ἄνδρες, χωρὶς γυναικῶν καὶ
παιδίων.

39. καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους,
ἀνέβη εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἦλθεν εἰς
τὰ ὄρια μαγδαλά.

cipulis suis, dixit: Misereor turbae,
quia triduo jam perseverant mecum,
et non habent, quod manducent; et
dimittere eos jejunos nolo, ne defi-
ciant in via. a) v. 32-39. Marc. 8, 1-10.

33. Et dicunt ei discipuli: Unde
ergo nobis in deserto panes tantos,
ut saturemus turbam tantam?

34. Et ait illis Jesus: Quot habe-
tis panes? At illi dixerunt: Septem,
et paucos pisciculos.

35. Et praecepit turbae, ut dis-
cumberent super terram.

36. Et accipiens septem panes, et
piscis, et gratias agens, fregit, et
dedit discipulis suis, et discipuli de-
derunt populo a). c. 14, 19.

37. Et comederunt omnes, et sa-
turati sunt. Et quod superfuit de fra-
gmentis, tulerunt septem sportas ple-
nas.

38. Erant autem, qui manducave-
runt, quatuor millia hominum, extra
parvulos et mulieres.

39. Et, dimissa turba, ascendit in
naviculam; et venit in fines Magedan.

C A P. XVI.

1. καὶ προσελθόντες οἱ φαρισαῖοι
καὶ σαδδουκαῖοι, πειράζοντες ἐπηρώ-
τησαν αὐτὸν, σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρα-
νοῦ † δεῖξαι αὐτοῖς.

2. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς·
ὀψίας γενομένης λέγετε· εὐδία· πυρ-
ράζει γὰρ ὁ οὐρανός.

3. καὶ πρωί· σήμερον χειμῶν·
† πυρράζει γὰρ συγνάζων ὁ ἕρως.
ὑποκριταί, τὸ μὲν πρόσωπον τῷ ἕρα-
νῷ γινώσκετε διακρίνειν, τὰ δὲ σημεῖα
τῶν καιρῶν οὐ δύνασθε;

1. a) Et accesserunt ad eum Phari-
saei et Sadducaei tentantes; et roga-
verunt eum, ut signum de coelo osten-
deret eis. a) v. 1-12. Marc. 8, 11-21.

2. At ille respondens, ait illis: Fa-
cto vespere dicitis: Serenum erit, ru-
bicundum est enim coelum a); Luc. 12, 54.

3. et mane: Hodie tempestas, ru-
tilat enim triste coelum.

4. γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς ση-
μεῖον ἐπιζητεῖ· καὶ σημεῖον οὐ δοθή-
σεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον ἰωάν τῷ
προφήτου. καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς,
ἀπῆλθε.

5. καὶ ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ
εἰς τὸ πέραν, ἐπελάθοντο ἄρτους λα-
βεῖν.

6. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ὁρᾶτε
καὶ προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν φα-
ρισαίων καὶ σαδδουκαίων.

7. οἱ δὲ διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς,
λέγοντες· ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβομεν.

8. γνοὺς δὲ ὁ ἰησοῦς εἶπεν ἄν-
τοῖς· τί διαλογίζεσθε ἐν ἑαυτοῖς, ὀλι-
γόπιστοι, ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβετε;

9. οὐπω νοεῖτε, οὐδὲ μνημονεύετε
τοὺς πέντε ἄρτους τῶν πεντακισχιλί-
ων, καὶ πόσους κοφίνους ἐλάβετε;

10. οὐδὲ τοὺς ἑπτὰ ἄρτους τῶν
τετρακισχιλίων, καὶ πόσας σπυρίδας
ἐλάβετε;

11. πῶς οὐ νοεῖτε, ὅτι οὐ περὶ
ἄρτον εἶπον ὑμῖν, ἢ προσέχειν ἀπὸ
τῆς ζύμης τῶν φαρισαίων καὶ σαδδου-
καίων;

12. τότε συνῆκαν, ὅτι οὐκ εἶπε
προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τοῦ ἄρτου,
ἢ ἀλλ' ἀπὸ τῆς διδαχῆς τῶν φαρισαί-
ων καὶ σαδδουκαίων.

13. ἐλθὼν δὲ ὁ ἰησοῦς εἰς τὰ μέ-
ρη καισαρείας τῆς φιλιππου, ἠρώτα
τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων· τίνα
με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι, τὸν
υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;

14. οἱ δὲ εἶπον· οἱ μὲν, ἰωάννην
τὸν βαπτιστὴν· ἄλλοι δὲ, ἠλίαν· ἕτε-
ροι δὲ, ἰερεμίαν, ἢ ἓνα τῶν προφητῶν.

4. Faciem ergo coeli dijudicare no-
stis; signa autem temporum non po-
testis scire^{a)}? Generatio mala et ad-
ultera signum quaerit; et signum non
dabitur ei, nisi signum Jonae prophetae^{b)}. Et relictis illis, abiit.

a) c. 11, 4. b) c. 12, 39. sqq.

5. Et cum venissent discipuli ejus
trans fretum, obliti sunt panes acci-
pere.

6. Qui dixit illis: Intuemini, et ca-
vete a fermento Pharisaeorum et Sad-
ducaeorum^{a)}.

a) Luc. 12, 1. 1 Cor. 5, 6.

7. At illi cogitabant intra¹⁾ se
dicentes: Quia panes non accepimus!

8. Sciens autem Jesus, dixit: Quid
cogitatis intra²⁾ vos, modicae fidei!
quia panes non habetis?

9. Nondum intelligitis, neque re-
cordamini quinque panum in quinque
millia hominum, et quot cophinos
sumpsistis^{a)}?

a) c. 14, 17. sqq.

10. Neque septem panum in qua-
tuor millia hominum, et quot sportas
sumpsistis^{a)}?

a) c. 15, 34. sqq.

11. Quare non intelligitis, quia
non de pane dixi vobis: Cavete a fer-
mento Pharisaeorum et Sadducae-
orum?

12. Tunc intellexerunt, quia non
dixerit cavendum a fermento panum,
sed a doctrina Pharisaeorum et Sad-
ducaeorum.

13. ^{a)} Venit autem Jesus in partes
Caesareae Philippi; et interrogabat
discipulos suos, dicens: Quem dicunt
homines esse Filium hominis?

a) v. 13-28. Marc. 8, 27-39. Luc. 9, 18-27.

14. At illi dixerunt: Alii Ioannem
Baptistam^{a)}, alii autem Eliam, alii
vero Jeremiam, aut unum ex prophe-
tis.

a) c. 14, 2.

v. 8. αὐτοῖς omitt. Gb. — v. 11. Ed. 1. 2. 3. Er. προσεχετε. — v. 12. Ed. omn. Er. ἄλλα ἀπο.

1) 1590. inter se.

2) 1590. inter.

15. λέγει αὐτοῖς· ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;

16. ἀποκριθεὶς δὲ σίμων πέτρος, εἶπε· σὺ εἶ ὁ χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος.

17. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῷ· μακάριος εἶ, σίμων βᾶρ ἰωνᾶ· ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

18. ἀγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι σὺ εἶ πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν· καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς.

19. καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· καὶ ὅ ἐὰν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσαι ἄ δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ ὅ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσαι ἄ λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

20. τότε διεσείλατο τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν, ὅτι αὐτός ἐστιν ἰησοῦς ὁ χριστός.

21. ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς ἱεροσόλυμα, καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων, καὶ γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.

22. καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ πέτρος, ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ, λέγων· ἰλεώς σοι κύριε· οὐ μὴ ἔσαι σοι τοῦτο.

23. ὁ δὲ ζεφαρεὶς, εἶπε τῷ πέτρῳ· ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ· σκάνδαλὸν μου εἶ· ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.

24. τότε ὁ ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ

15. Dicit illis Jesus: Vos autem, quem me esse dicitis?

16. Respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus, Filius Dei vivi ^{a)}!

17. Respondens autem Jesus, dixit ei: Beatus es, Simon Bar-Jona! quia caro et sanguis non revelavit ^{a)} tibi, sed Pater meus, qui in coelis est.

^{a)} 1 Cor. 2, 14. 12, 3. 1 Joh. 4, 15.

18. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus ^{a)}, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam; et portae inferi non praevalerunt adversus eam.

^{a)} Joh. 1, 42.

19. Et tibi dabo claves ^{a)} regni coelorum; et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis ^{b)}.

^{a)} Jes. 22, 22. ^{b)} c. 18, 18. Joh. 20, 23.

20. Tunc praecepit discipulis suis, ut nemini dicerent, quia ipse esset Jesus Christus.

21. Exinde coepit Jesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Ierosolymam, et multa pati a Senioribus, et Scribis, et principibus Sacerdotum, et occidi; et tertia die resurgere ^{a)}.

^{a)} c. 17, 9. 22. 20, 18. sqq. 26, 32. Luc. 24, 46. Joh. 10, 17. sq.

22. Et assumens eum Petrus, coepit increpare illum dicens: Absit a te, Domine! non erit tibi hoc ^{a)}!

^{a)} Joh. 11, 8.

23. Qui conversus, dixit Petro: Vade post me, satana ^{a)}! scandalum es mihi! quia non sapis ea, quae Dei sunt, sed ea, quae hominum.

^{a)} 2 Reg. 19, 22.

24. Tunc Jesus dixit discipulis suis: Si quis vult post me venire, abneget semet ipsum, et tollat crucem

ἀράτω τὸν σαυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτω μοι.

25. ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὕρήσει αὐτήν.

26. τί γὰρ † ὠφελεῖται ἄνθρωπος, εἰ ἂν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῆ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;

27. μέλλει γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ· καὶ τότε ἀποδώσει ἐκάστῳ, κατὰ τὴν πράξιν αὐτοῦ.

28. ἀμὲν λέγω ὑμῖν, εἰσὶ τινες † ὧδε ἐσώτων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

suam, et sequatur me ^{a)}. a) c. 10, 38. sq.

25. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam; qui autem perdiderit animam suam propter me, inveniet eam ^{a)}.

a) Luc. 17, 33. Joh. 11, 25.

26. Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiat? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?

27. Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis; et tunc reddet unicuique secundum opera ejus ^{a)}. a) c. 25, 31. Act. 17, 31.

28. Amen dico vobis: sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo ^{a)}.

a) c. 26, 64.

C A P. XVII.

1. Καὶ μεθ' ἡμέρας ἕξ παραλαμβάνει ὁ ἰησοῦς τὸν πέτρον, καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν.

2. καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος· τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς.

3. καὶ ἰδοῦ, ὤφθησαν αὐτοῖς Μωσῆς καὶ ἠλίας, μετ' αὐτῶν συλλαλῶντες.

4. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ πέτρος, εἶπε τῷ ἰησοῦ· κύριε, καλὸν ἐστίν, ἡμᾶς ὧδε εἶναι· εἰ θέλεις, ποιήσωμεν ὧδε τρεῖς σκηνάς, σοὶ μίαν, καὶ Μωσῆ μίαν, καὶ ἠλίας ἑμίαν †.

1. ^{a)} Et post dies sex assumit ¹⁾ Jesus Petrum, et Jacobum et Ioannem fratrem ejus ^{b)}, et ducit ²⁾ illos in montem excelsum seorsum,

a) v. 1—13. Marc. 9, 1—13. Luc. 9, 28—56.

b) c. 26, 37. Marc. 13, 3. Luc. 8, 51.

2. et transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies ejus sicut sol; vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix.

3. Et ecce! apparuerunt illis Moyses et Elias cum eo loquentes.

4. Respondens autem Petrus, dixit ad Jesum: Domine! bonum est nos hic esse; si vis, faciamus hic tria tabernacula: tibi unum, Moysi unum, et Eliae unum.

v. 25. Ed. omn. Er. ὠφελήθησεται. — v. 28. C. St. των ὧδε ἐσηκωτων. Mt. ὧδε ἐσωτες. Gb. των ὧδε ἐσωτων. — v. 4. Ed. omn. Er. και ἡλια μίαν. —

1) 1590. 1593. assumpsit. C. R. 1593. assumit.

2) 1590. duxit.

5. ἔτι αὐτῆ λαλοῦντος, ἰδοὺ, νεφέ-
λη † φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτούς· καὶ
ἰδοὺ, φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης, λέγεται·
οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός,
ἐν ᾧ εὐδόκησα· αὐτοῦ ἀκούετε.

6. καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταί,
ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν, καὶ ἐφο-
βήθησαν σφόδρα.

7. καὶ προσελθὼν ὁ ἰησοῦς, ἤψα-
το αὐτῶν, καὶ εἶπεν· ἐγέρθητε, καὶ
μὴ φοβείσθε.

8. ἐπάραντες δὲ τὰς ὀφθαλμοὺς αὐ-
τῶν, εἶδον, εἰ μὴ τὸν ἰησοῦν μόνον.

9. καὶ καταβαινόντων αὐτῶν † ἐκ
τῆ ὄρει, ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς,
λέγων· μηδεὶ εἶπητε τὸ ὄραμα, ἕως
ᾧ ὁ υἱός τῶ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ.

10. καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μα-
θηταί αὐτοῦ, λέγοντες· τί οὖν οἱ
γραμματεῖς λέγουσιν, ὅτι ἡλίαν δεῖ
ἔλθειν πρῶτον;

11. ὁ δὲ ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, εἶπεν
αὐτοῖς· ἡλίας μὲν ἔρχεται πρῶτον, καὶ
ἀποκαταστήσει πάντα.

12. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι ἡλίας ἤδη
ἦλθε, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτὸν, ἀλλ'
ἐποίησαν ἐν αὐτῷ, ὅσα ἠθέλησαν·
† οὕτω καὶ ὁ υἱός τοῦ ἀνθρώπου μέλ-
λει πάσχειν ὑπὲρ αὐτῶν.

13. τότε συνῆκαν οἱ μαθηταί, ὅτι
περὶ ἰωάννη τῆ βαπτιστῆ εἶπεν αὐτοῖς.

14. καὶ ἐλθόντων αὐτῶν πρὸς τὸν
ὄχλον, προσῆλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος †,
γονυπετῶν † αὐτὸν,

15. καὶ λέγων· κύριε, ἐλέησόν μου
τὸν υἱόν, ὅτι σεληνιάζεται, καὶ κα-
κῶς πάσχει· πολλάκις γὰρ πίπτει εἰς
τὸ πῦρ, καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ.

16. καὶ προσήγγεγα αὐτὸν τοῖς μα-
θηταῖς σου, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν αὐ-
τὸν θεραπεῦσαι.

5. Adhuc eo loquente, ecce! nu-
bes lucida obumbravit eos. Et ecce!
vox de nube, dicens: Hic est Filius
meus dilectus, in quo mihi bene com-
placui; ipsum audite ^{a)}!

a) Marc. 1, 11. 2 Petr. 1, 16. sqq.

6. Et audientes discipuli ceciderunt
in faciem suam, et timuerunt valde.

7. Et accessit Jesus, et tetigit eos,
dixitque eis: Surgite, et nolite timere!

8. Levantes autem oculos suos,
neminem viderunt, nisi solum Jesum.

9. Et descendantibus illis de mon-
te, praecepit eis Jesus, dicens: Ne-
mini dixeritis visionem, donec Filius
hominis a mortuis resurgat ^{a)}. a) c. 16, 21.

10. Et interrogaverunt eum disci-
puli, dicentes: Quid ergo Scribae di-
cunt, quod Eliam oporteat primum
venire ^{a)}? a) Mal. 4, 5.

11. At ille respondens, ait eis:
Elias quidem venturus est, et resti-
tuet omnia.

12. Dico autem vobis, quia Elias
jam venit ^{a)}, et non cognoverunt eum;
sed fecerunt in eo, quaecumque vo-
luerunt. Sic et Filius hominis passu-
rus est ab eis. a) c. 11, 10. 14.

13. Tunc intellexerunt discipuli,
quia de Ioanne Baptista dixisset eis.

14. ^{a)} Et cum venisset ad tur-
bam, accessit ad eum homo genibus
provolutus ante eum, dicens: Domi-
ne! miserere filio meo, quia luna-
ticus est, et male patitur; nam saepe
cedit in ignem, et crebro in aquam.
a) v. 14-21. Marc. 9, 14-29. Luc. 9, 37-43.

15. Et obtuli eum discipulis tuis ^{a)};
et non potuerunt curare eum.

a) c. 10, 1.

17. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν· ὦ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; φέρετέ μοι αὐτὸν ὧδε.

18. καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον· καὶ † ἐθεραπεύθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

19. τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ τῷ ἰησοῦ κατ' ἰδίαν, εἶπον· διατί ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;

20. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· διὰ τὴν ἀπιστίαν ὑμῶν. ἀμὴν † γὰρ λέγω ὑμῖν, εἰ ἄν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σίν-άπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ· μεταβήθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται· καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσει ὑμῖν.

21. τοῦτο δὲ τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.

22. ἀναξερφομένων δὲ αὐτῶν ἐν τῇ γαλιλαίᾳ, εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων·

23. καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτὸν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται. καὶ ἐλυπήθησαν σφόδρα.

24. ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς καπερναοῦμ, προσῆλθον οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ πέτρῳ, καὶ εἶπον· ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα;

25. λέγει, ναί. καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, προέφθασεν αὐτὸν ὁ ἰησοῦς, λέγων· τί σοι δοκεῖ σίμων; οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσι † τέλη, ἢ κῆρσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἄλλοτρίων;

26. λέγει αὐτῷ ὁ πέτρος· ἀπὸ τῶν ἄλλοτρίων. ἔφη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἄραγε ἐλεύθεροὶ εἰσιν οἱ υἱοί.

16. Respondens autem Jesus, ait: O generatio incredula et perversa! Quousque ero vobiscum? usque quo patiar vos? Afferte huc illum ad me!

17. Et increpavit illum Jesus; et exiit ab eo daemionium; et curatus est puer ex illa hora.

18. Tunc accesserunt discipuli ad Jesum secreto, et dixerunt: Quare nos non potuimus ejicere illum?

19. Dixit illis Jesus: Propter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vobis: Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc illuc ¹)! et transibit, et nihil impossibile erit vobis ^a).

a) c. 21, 21. Luc. 17, 6. 1 Cor. 13, 2.

20. Hoc autem genus non ejicitur, nisi per orationem et jejunium.

21. ^a) Conversantibus autem eis in Galilaea, dixit illis Jesus: Filius hominis tradendus est in manus hominum; ^a) v. 21. sqq. Marc. 9, 30-33. Luc. 9, 44. 45.

22. et occident eum, et tertia die resurget ^a). Et contristati sunt vehementer.

a) c. 16, 21.

23. Et cum venissent Capharnaum, accesserunt, qui didrachma accipiebant, ad Petrum, et dixerunt ei: Magister vester non solvit didrachma ^a)?

a) Exod. 30, 13. sqq.

24. Ait: Etiam! Et cum intrasset in domum, praevenit eum Jesus, dicens: Quid tibi videtur, Simon? Reges terrae, a quibus accipiunt tributum vel censum? a filiis suis? an ab alienis?

25. Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Jesus: Ergo liberi sunt filii.

v. 18. Ed. 1. 2. Er. ἐθεραπευσθη. — v. 25. Ed. omn. Er. τα τελη.

v. 20. Ed. 1. Er. omitt. γαρ. —

1) 1590. omitt. illuc.

27. ἵνα δὲ μὴ † σκανδαλίσωμεν αὐ-
τοὺς, πορευθεῖς εἰς τὴν θάλασσαν,
† βάλε ἄγρινον, καὶ τὸν † ἀναβάντα
πρῶτον ἰχθὺν ἄρον· καὶ ἀνοίξας τὸ
στόμα αὐτοῦ, εὐρήσεις σατῆρα· † ἐκεῖ-
νον λαβὼν, δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ.

26. Ut autem non scandalizemus ^{a)}
eos, vade ad mare, et mitte hamum;
et cum piscem, qui primus ascenderit,
tolle; et aperto ore ejus, invenies sta-
terem; illum sumens, da eis pro me
et te.

a) c. 3, 15.

C A P. XVIII.

1. Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσῆλθον οἱ
μαθηταὶ τῷ ἰησοῦ, λέγοντες· τίς ἄρα
μεῖζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρα-
νῶν;

2. καὶ προσκαλεσάμενος ὁ ἰησοῦς
παιδίον, ἔξησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν,

3. καὶ εἶπεν· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰ ἂν
μὴ ζυγαφῆτε, καὶ γένησθε ὡς τὰ παι-
δία, οὐ μὴ εἰσελθῆτε εἰς τὴν βασιλεί-
αν τῶν οὐρανῶν.

4. ὅστις οὖν † ταπεινώσῃ ἑαυτὸν ὡς
τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτος ἐστὶν ὁ μεῖ-
ζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

5. καὶ ὃς εἰ ἂν δεξιῆται παιδίον † τοι-
οῦτον † ἐν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ
δέχεται.

6. ὃς δ' ἂν σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν
μικρῶν τούτων, τῶν πισεινόντων εἰς
ἐμὲ, συμφέροι αὐτῷ, ἵνα κρεμασθῇ
μύλος ὀγκὸς † ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐ-
τοῦ, καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελά-
γῳ τῆς θαλάσσης.

7. οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκαν-
δάλων. ἀνάγκη γάρ † εἶναι, ἔλθειν τὰ
σκάνδαλα· πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ
† ἐκείνῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται.

8. εἰ δὲ ἡ χεὶρ σου, ἢ ὁ ποῦς σου
σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον † αὐτὰ, καὶ
βάλε ἀπὸ σοῦ. καλὸν σοι ἐστὶν, εἰσελ-
θεῖν εἰς τὴν ζωὴν ἡλωὴν ἢ κυλλὸν, ἢ

1. ^{a)} In illa hora accesserunt disci-
puli ad Jesum, dicentes: Quis, putas,
major est in regno caelorum?

a) v. 1-9. Marc. 9, 35-49. Luc. 9, 46-50.

2. Et advocans Jesus parvulum,
statuit eum in medio eorum,

3. et dixit: Amen dico vobis, nisi
conversi fueritis, et efficiamini sicut
parvuli, non intrabitis in regnum coe-
lorum ^{a)}.

a) c. 19, 14.

4. Quicumque ergo humiliaverit se
sicut parvulus iste; hic est major in
regno caelorum.

5. Et qui susceperit unum parvu-
lum talem in nomine meo, me susci-
pit.

6. Qui autem scandalizaverit unum
de pusillis istis, qui in me credunt;
expedit ei, ut suspendatur mola asi-
naria in collo ejus, et demergatur in
profundum maris ^{a)}.

a) Luc. 17, 2.

7. Vae mundo a scandalis! Neces-
se est enim, ut veniant scandala; ve-
rumtamen vae homini illi, per quem
scandalum venit.

8. Si autem manus tua, vel pes
tuus scandalizat te; abscide ¹⁾ eum,
et projice abs te! bonum tibi est ad
vitam ingredi debilem, vel claudum,

v. 27. Ed. 2. Er. σκανδαλισωμεν. — " Ed. omn. Er. βαλλε. — " C. Mt. ἀνα-
βαινοντα. — " Ed. 1. Er. omitt. ἐκεινον λαβων. — v. 4. C. Mt. ταπεινωσει. —
v. 5. Ed. 1. Er. τοιστο. — " Ed. omn. Er. omitt. ἐν. — v. 6. Mt. εἰς. — v. 7. Ed.
omn. Er. omitt. ἐστιν. — " Ed. omn. Er. omitt. ἐκεινω. — v. 8. Ed. omn. Er.
αὐτον, και βαλλε απο σου.

1) 1590. abscinde.

δύο χεῖρας ἢ δύο πόδας ἔχοντα βλη-
θῆναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον.

9. καὶ εἰ † ὁ ὀφθαλμὸς σου σκαν-
δαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν, καὶ βάλε
ἀπὸ σοῦ. καλὸν σοι ἐστὶ, μονόφθαλ-
μον εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ δύο
ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν
γέενναν τοῦ πυρός.

10. ὁρᾶτε, μὴ καταφρονήσητε ἐνὸς
τῶν μικρῶν τούτων· λέγω γὰρ ὑμῖν,
ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ
παντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ
πατρὸς μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

11. ἦλθε γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
που, σῶσαι τὸ ἀπολωλός.

12. τί ὑμῖν δοκεῖ; ἐὰν γένηται τι
ἀνθρώπῳ ἑκατὸν πρόβατα, καὶ πλα-
νηθῆ ἓν ἐξ αὐτῶν· οὐχὶ ἀφείς τὰ
ἐνενηκονταεννέα, ἐπὶ τὰ ὄρη πορευ-
θεῖς, ζητεῖ τὸ πλανώμενον;

13. καὶ ἐὰν γένηται, εὐρεῖν αὐτὸ,
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι χαίρει ἐπ' αὐτῷ
μᾶλλον, ἢ ἐπὶ τοῖς ἐνενηκονταεννέα,
τοῖς μὴ πεπλανημένοις.

14. οὕτως οὐκ ἔστι θέλημα ἔμπροσ-
θεν τῶ πατρὸς ὑμῶν, τῶ ἐν ἑρανοῖς,
ἵνα ἀπόληται † εἷς τῶν μικρῶν τούτων.

15. ἐάν δὲ † ἀμαρτήσῃ εἰς σὲ ὁ
ἀδελφός σου, ὕπαγε, † καὶ ἐλέγξον
αὐτὸν μετὰξὺ σε καὶ αὐτῶ μόνου. ἐάν
σε † ἀκέσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου.

16. ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παρᾶλαβε
μετὰ † σοῦ ἓτι ἓνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ
ξόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν σαθῆ
πᾶν ῥῆμα.

17. ἐὰν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπὲ
τῇ ἐκκλησίᾳ. ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας
παρακούσῃ, ἔσω σοι ὡσπερ ὁ ἐθνικὸς
καὶ ὁ τελώνης.

quam duas manus, vel duos pedes ha-
bentem mitti in ignem aeternum^{a)}.

a) c. 5, 29, 30.

9. Et si oculus tuus scandalizat te;
erue eum, et projice abs te! bonum
tibi est cum uno oculo in vitam intra-
re, quam duos oculos habentem mitti
in gehennam ignis.

10. Videte! ne contemnatis unum
ex his pusillis; dico enim vobis: Quia
angeli^{a)} eorum in coelis semper vi-
dent faciem Patris mei, qui in coelis
est.

a) Ps. 33, 8. Hebr. 1, 14.

11. Venit enim Filius hominis sal-
vare, quod perierat^{a)}.

a) c. 9, 12.
Luc. 15, 4. sqq. 19, 10. 1 Tim. 1, 15.

12. Quid vobis videtur? Si fuerint
alicui centum oves, et erraverit una
ex eis; nonne relinquit nonaginta no-
vem in montibus, et vadit quaerere
eam, quae erravit?

13. Et si contigerit, ut inveniat
eam; amen dico vobis: Quia gaudet
super eam magis, quam super nona-
ginta novem, quae non erraverunt.

14. Sic non est voluntas ante Pa-
trem vestrum, qui in coelis est, ut
pereat unus de pusillis istis.

15. Si autem peccaverit in te fra-
ter tuus; vade, et corripe eum inter
te et ipsum solum! Si te audierit,
lucratus eris fratrem tuum^{a)};

a) Luc. 17, 5. Gal. 6, 1. Jac. 5, 19. sq.

16. si autem te non audierit, ad-
libe tecum adhuc unum, vel duos, ut
in ore duorum vel trium testium stet
omne verbum^{a)}.

a) Deut. 19, 15.

17. Quod si non audierit eos, dic
ecclesiae! Si autem ecclesiam non au-
dierit, sit tibi sicut ethnicus et publi-
canus^{a)}.

a) 2 Thess. 3, 14.

v. 9. Ed. omn. Er. omitt. ὁ. — v. 14. Ed. omn. Er. ἐν. — v. 15. C. ἀμαρ-
τη. Ed. 1. Er. ἀμαρτησει. — "και omitt. Gb. — "Ed. 1. Er. ἀκουσει. —
v. 16. Ed. 1. Er. σε.

18. ἀμὴν, λέγω ὑμῖν, ὅσα ἐὰν δῆ-
σητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ
οὐρανῷ· καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς
γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ.

19. πάλιν † λέγω ὑμῖν, ὅτι, ἐὰν
δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς
περὶ παντὸς πράγματος, οὗ ἐὰν αἰ-
τήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ
πατρὸς μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

20. οὗ γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνη-
γμένοι εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν
μέσῳ αὐτῶν.

21. τότε προσελθὼν αὐτῷ ὁ πέ-
τρος, εἶπε· κύριε, ποσάκις ἀμαρτή-
σει εἰς ἔμὲ ὁ ἀδελφός μου, καὶ ἀφήσω
αὐτῷ; ἕως ἐπτάκις;

22. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· οὐ λέγω
σοι, ἕως ἐπτάκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομη-
κοντάκις ἑπτά.

23. διὰ τοῦτο ὁμοιώθη ἡ βασι-
λεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ,
ὃς ἠθέλησε συναῖραι λόγον μετὰ τῶν
δούλων αὐτοῦ.

24. ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναῖρειν,
προσηρέθη αὐτῷ εἰς ὀφειλέτης μυ-
ρίων ταλάντων.

25. μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦ-
ναι, ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ
πραθῆναι, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ,
καὶ τὰ τέκνα, καὶ πάντα ὅσα εἶχε,
καὶ ἀποδοθῆναι.

26. πεσὼν ἔν ὃ δέσλος προσεκύνει
αὐτῷ, λέγων· κύριε, μακροθύμησον
ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω.

27. σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ κύριος τοῦ
δούλου ἐκείνου, ἀπέλυσεν αὐτὸν, καὶ
τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ.

28. ἐξελθὼν δὲ ὁ δούλος ἐκεῖνος,
εὔρεν ἓνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς
ᾤφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηράρια· καὶ
κρατήσας αὐτὸν ἔπνιγε, λέγων· ἀπό-
δος μοι, † εἴ τι ὀφείλεις.

18. Amen dico vobis: Quaecumque
alligaveritis super terram, erunt li-
gata et in coelo; et quaecumque sol-
veritis super terram, erunt soluta et
in coelo ^{a)}.

a) c. 16, 19.

19. Iterum dico vobis: Quia si duo
ex vobis consenserint super terram,
de omni re quaecumque petierint,
fiet illis a Patre meo, qui in coelis
est ^{a)};

a) c. 7, 7. 8.

20. ubi enim sunt duo vel tres con-
gregati in nomine meo, ibi sum in me-
dio eorum ^{a)}.

a) c. 23, 20.

21. Tunc accedens Petrus ad eum
dixit: Domine! quoties peccabit in
me frater meus, et dimittam ei ^{a)}?

usque septies?

a) c. 6, 14.

22. Dicit illi Jesus: Non dico tibi
usque septies, sed usque septuagies
septies.

23. Ideo assimilatum est regnum
coelorum homini regi, qui voluit ra-
tionem ponere cum servis suis.

24. Et cum coepisset rationem po-
nere, oblatus est ei unus, qui debe-
bat ei decem millia talenta.

25. Cum autem non haberet, un-
de redderet, jussit eum dominus ejus
venundari, et uxorem ejus, et filios,
et omnia, quae habebat, et reddi.

26. Procidens autem servus ille,
orabat eum dicens: Patientiam habe
in me, et omnia reddam tibi!

27. Misertus autem dominus servi
illius, dimisit eum, et debitum di-
misit ei.

28. Egressus autem servus ille,
invenit unum de conservis suis, qui
debebat ei centum denarios; et tenens
suffocabat eum, dicens: Redde, quod
debes!

29. πεσὼν οὖν ὁ σύνδεσλος αὐτῆς †, παρεκάλει αὐτὸν, λέγων· μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ † πάντα ἀποδώσω σοι.

30. ὁ δὲ ἐκ ἠθέλεν· † ἀλλὰ ἀπελθὼν, ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακὴν, ἕως οὗ ἀποδῶ τὸ ὀφειλόμενον.

31. ἰδόντες δὲ οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ τὰ γενόμενα, ἐλυπήθησαν σφόδρα· καὶ ἐλθόντες, διεσάφησαν τῷ κυρίῳ † αὐτῶν πάντα τὰ γενόμενα.

32. τότε προσκαλεσάμενος αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ, λέγει αὐτῷ· δοῦλε πονηρῆ, πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ παρεκάλεσάς με.

33. οὐκ ἔδει καὶ σε ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὡς καὶ ἐγὼ σε ἠλέησα;

34. καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισαῖς, ἕως οὗ ἀποδῶ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ.

35. † οὕτω καὶ ὁ πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος ποιήσει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτῆ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν † τὰ παραπτώματα αὐτῶν.

29. Et proci-dens conservus ejus, rogabat eum, dicens: Patientiam habebam in me, et omnia reddam tibi!

30. Ille autem noluit; sed abiit, et misit eum in carcerem, donec redderet debitum.

31. Videntes autem conservi ejus, quae fiebant, contristati sunt valde; et venerunt, et narraverunt domino suo omnia, quae facta fuerant.

32. Tunc vocavit illum dominus suus, et ait illi: Serve nequam! omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me;

33. nonne ergo oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui misertus sum?

34. Et iratus dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet universum debitum.

35. Sic et Pater meus coelestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.

C A P. XIX.

1. Καὶ ἐγένετο, ὅτε ἐτέλεσεν ὁ ἰησοῦς τὰς λόγους τούτους, μετήρην ἀπὸ τῆς γαλιλαίας, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὄρια τῆς ἰουδαίας, πέραν τῆ ἰορδάνου.

2. καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί· καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς ἐκεῖ.

3. καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ φαρισαῖοι, πειράζοντες αὐτὸν, καὶ λέγοντες αὐτῷ· εἰ ἔξεσις ἀνθρώπων ἀπολυθῆναι τὴν γυναῖκα αὐτῆ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν;

4. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· οὐκ ἀνέγνωτε, ὅτι ὁ ποιήσας ἀπ' ἀρχῆς, † ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς;

1. a) Et factum est, cum consummasset Jesus sermones istos, migravit a Galilaea, et venit in fines Judaeae trans Jordanem, a) v. 1-12. Marc. 10, 1-12.

2. et secutae sunt eum turbae multae, et curavit eos ibi.

3. Et accesserunt ad eum Pharisei tentantes eum, et dicentes: Si licet homini dimittere uxorem suam, quaecunque ex causa ¹).

4. Qui respondens, ait eis: Non legistis: Quia, qui fecit hominem ab initio, „masculum et feminam fecit „eos ²);” et dixit:

v. 29. C. St. Mt. add. εἰς τοὺς ποδας αὐτοῦ. — "C. Mt. omitt. παντα. — v. 50. Mt. ἀλλ'. — v. 51. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. Mt. ἐαυτῶν. — v. 55. C. ἄνω. — "Gb. omitt. τα παραπτώματα αὐτῶν. — v. 4. Ed. om. Er. ἀρσέν.

1) 1590. ex causa? 2) 1590. eos?

5. καὶ εἶπεν· ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα † καὶ τὴν μητέρα, καὶ † προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν·

6. ὥστε οὐδέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία. ὁ οὖν ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.

7. λέγουσιν αὐτῷ· τί οὖν μωσῆς ἐνετείλατο δοῦναι βιβλίον ἀποσασίου, καὶ ἀπολῦσαι αὐτήν;

8. λέγει αὐτοῖς· ὅτι μωσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολῦσαι τὰς γυναικὰς ὑμῶν· ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν † οὕτως.

9. λέγω δὲ ὑμῖν· ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτῆς, † μὴ ἐπὶ πορνείᾳ, καὶ † γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται· καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας, μοιχᾶται.

10. λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτῆ· εἰ ἔτι ἐστὶν ἡ αἰτία τῆ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικὸς, οὐ συμφέρει γαμῆσαι.

11. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλ' οἷς δέδοται.

12. εἰσὶ γὰρ ἐνῆχοι, οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐγεννήθησαν † ἔτι· καὶ εἰσιν ἐννοῦχοι, οἵτινες ἐννεχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· καὶ εἰσιν ἐννοῦχοι, οἵτινες ἐννούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρεῖτω.

13. τότε † προσηρέθη αὐτῷ παιδία, ἵνα τὰς χεῖρας ἐπιθῇ αὐτοῖς, καὶ προσεβύηται· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπέτιμήσαν αὐτοῖς.

14. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν· ἄφerte τὰ παιδία, † καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἔλθεῖν πρὸς με· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

5. „Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una a).”

a) Gen. 2, 24.

6. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.

7. Dicunt illi: Quid ergo Moyses mandavit a) dare libellum repudii, et dimittere?

a) Deut. 24, 1.

8. Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras; ab initio autem non fuit sic.

9. Dico autem vobis: Quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur; et qui dimissam duxerit, moechatur a).

a) c. 5, 32. Luc. 16, 18.

10. Dicunt ei discipuli ejus: Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere.

11. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est a).

a) 1 Cor. 7, 9. 17.

12. Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt; et sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus; et sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt a) propter regnum coelorum. Qui potest capere, capiat! a) 1 Cor. 7, 27.

13. a) Tunc oblatis sunt ei parvuli, ut manus eis imponeret, et oraret. Discipuli autem increpabant eos.

a) v. 13–15. Marc. 10, 13–16. Luc. 18, 15–17.

14. Jesus vero ait eis: Sinite parvulos! et nolite eos prohibere ad me venire; talium est enim regnum coelorum a).

a) c. 18, 3.

v. 5. C. add. αὐτῶ. — "Ed. 1. Er. κολληθήσεται. — v. 8. St. Mt. Gb. ἔτι. idem v. 12. — v. 9. Ed. omn. Er. εἰ μη. — "C. γαμήσει. — v. 15. C. προσηρέθησαν. — v. 14. Ed. 1. Er. omitt. και.

15. καὶ ἐπιθείς αὐτοῖς τὰς χεῖρας, ἐπορεύθη ἐκεῖθεν.

16. καὶ ἰδὼν, εἰς προσελθὼν, εἶπεν αὐτῷ· διδάσκαλε ἀγαθὲ, τί ἀγαθὸν ποιήσω, ἵνα ἔχω ζωὴν αἰώνιον;

17. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἰς, ὁ θεός. εἰ δὲ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν, τήρησον τὰς ἐντολάς.

18. λέγει αὐτῷ· ποίας; ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπε· τό· οὐ φονεύσεις· οὐ μοιχεύσεις· οὐ κλέψεις· οὐ ψευδομαρτυρήσεις.

19. τίμα † τὸν πατέρα, καὶ τὴν μητέρα· καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.

20. λέγει αὐτῷ ὁ νεανίσκος· πάντα ταῦτα † ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου· τί † ἔτι ὑσερῶ;

21. ἔφη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπάγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς· καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι.

22. ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος τὸν λόγον, ἀπῆλθε λυπούμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.

23. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι δυσκόλως † πλούσιος εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

24. † πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν, εὐκόπιότερόν ἐστι, κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος † διελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεῷ εἰσελθεῖν.

25. ἀκούσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ † αὐτοῦ, ἐξεπλήσσοντο σφόδρα, λέγοντες· τίς ἄρα δύναται σωθῆναι;

15. Et cum imposuisset eis manus, abiit inde.

16. ^{a)} Et ecce! unus accedens, ait illi: Magister bone! quid boni faciam, ut habeam vitam aeternam?

^{a)} v. 16-30. Marc. 10, 17-31. Luc. 18, 18-30.

17. Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Unus est bonus, Deus! Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata ^{a)}!

^{a)} Luc. 10, 26-28.

18. Dicit illi: Quae? Jesus autem dixit: „Non homicidium facies; Non „adulterabis; Non facies furtum; Non „falsum testimonium dices;

19. „Honora patrem tuum et matrem tuam;” et: „Dilige proximum „tuum sicut teipsum ^{a)}.”

^{a)} Exod. 20, 13-16. Levit. 19, 18.

20. Dicit illi adolescens: Omnia haec custodivi ¹⁾ a juventute mea; quid adhuc mihi deest?

21. Ait illi Jesus: Si vis perfectus esse, vade, vende ²⁾, quae habes, et da pauperibus! et habebis thesaurum in caelo ^{a)}: et veni, sequere me!

^{a)} c. 6, 20.

22. Cum audisset autem adolescens verbum, abiit tristis; erat enim habens multas possessiones.

23. Jesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnum caelorum ^{a)}.

^{a)} c. 13, 22.

24. Et iterum dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum caelorum.

25. Auditis autem his, discipuli mirabantur valde, dicentes: Quis ergo poterit salvus esse?

v. 17. Gb. τι με ἐρωτας περι του αγαθου; εις εστιν ο αγαθος. ει δε κ. τ. λ. — v. 19. St. πατερα σε και την μητερα. C. τον πατερα σε, και την μητερα σε. — v. 20. Ed. omn. Er. φυλαξα. — "Mt. εστι. — v. 25. Ed. omn. Er. πλουσιος δυσκολως. — v. 24. Ed. omn. Er. και παλιν omiss. δε. — "Mt. Gb. εισελθειν. — v. 25. αυτου omiss. Gb.

1) 1590. omiss. a juventute mea. 2) 1590. add. omnia.

26. ἐμβλέψας δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατόν ἐστι, παρὰ δὲ θεῶ πάντα † δυνατά.

27. τότε ἀποκριθεὶς ὁ πέτρος, εἶπεν αὐτῷ· ἰδοὺ, ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι· τί ἄρα ἔσαι ἡμῖν;

28. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνον δόξης αὐτοῦ, † καθίσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τῆ Ἰσραήλ.

29. καὶ πᾶς, ὃς ἀφήκῃν † οἰκίας, ἢ ἀδελφούς, ἢ ἀδελφάς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς, ἔνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, ἐκατονταπλασίονα λήψεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει.

30. πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι, ἔσχατοι· καὶ ἔσχατοι, πρῶτοι.

26. Aspiciens autem Jesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est; apud Deum autem omnia possible sunt.

27. Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce! nos reliquimus omnia, et secuti sumus te; quid ergo erit nobis?

28. Jesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suae^{a)}, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israël.

a) Luc. 22, 29. sq. Act. 3, 21.

29. Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam aeternam possidebit.

30. Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi^{a)}.

a) c. 20, 16. Luc. 13, 30.

C A P. XX.

1. ὁμοία γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐξῆλθεν ἅμα πρῶτῷ, μισθώσασθαι ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ.

2. † συμφωνήσας δὲ μετὰ τῶν ἐργατῶν ἐκ δηναρίῳ τὴν ἡμέραν, ἀπέστειλεν αὐτὰς εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτῶ.

3. καὶ ἐξελθὼν περὶ † τρίτην ὥραν, εἶδεν ἄλλους ἐσῶτας ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀργῆς.

4. † καὶ κείνοις εἶπεν· ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα· καὶ ὃ ἐὰν ἦ δίκαιον, δώσω ὑμῖν.

5. οἱ δὲ ἀπῆλθον. πάλιν ἐξελθὼν περὶ ἕκτην καὶ † ἑνάτην ὥραν, ἐποίησεν ὡσαύτως.

1. Simile est regnum coelorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam.

2. Conventione autem facta cum operariis ex denario diurno, misit eos in vineam suam.

3. Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos,

4. et dixit illis: Ite et vos in vineam meam! et quod justum fuerit, dabo vobis.

5. Illi autem abierunt. Iterum autem exiit circa sextam et nonam horam; et fecit similiter.

v. 26. Ed. omn. Er. Mt. δυνατά ἐστιν. — v. 28. Ed. 4. Er. καθεσοθησεσθε. Ed. 2. 3. Er. καθεσοσθε. — v. 29. C. οἰκίαν. — v. 2. C. Mt. και συμφωνησας. — v. 3. Ed. omn. Er. et St. add. την. — v. 4. Mt. και ἐκεινοις; idem Ed. omn. Er. — v. 5. C. et Mt. ἐνατην.

6. περὶ δὲ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν ἐξελθὼν, εὗρεν ἄλλους ἐσῶτας † ἀρουροὺς, καὶ λέγει αὐτοῖς· τί ὧδε ἐσῆκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί;

7. λέγουσιν αὐτῷ· ὅτι οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο. λέγει αὐτοῖς· ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὁ ἕαν ἡ δίκαιον, λήψεσθε.

8. ὀψίας δὲ γενομένης, λέγει ὁ κύριος τῷ ἀμπελῶνος τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτῷ· κάλεσον τὲς ἐργάτας, καὶ ἀπόδος αὐτοῖς τὸν μισθόν, ἀρχάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων, ἕως τῶν πρώτων.

9. καὶ ἐλθόντες οἱ περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν, ἔλαβον ἀνὰ δηνάριον.

10. ἐλθόντες δὲ οἱ πρώτοι, ἐνόμισαν, ὅτι † πλείονα λήψονται· καὶ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀνὰ δηνάριον.

11. λαβόντες δὲ ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότου,

12. λέγοντες· ὅτι ἔτοι οἱ ἔσχατοι μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσως † ἡμῶν αὐτοὺς ἐποίησας, τοῖς βαζάσαισι τὸ βάρος τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν καύσωνα.

13. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν ἐν αὐτῶν· ἑταῖρε, οὐκ ἀδικῶ σε· οὐχὶ δηνάριον συνεφώνησάς μοι;

14. ἄρον τὸ σόν, καὶ ὑπάγε· θέλω δὲ τούτῳ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὡς καὶ σοί.

15. ἢ ἐκ ἕξι μοι ποιῆσαι ὁ θέλω ἐν τοῖς ἐμοῖς; † εἰ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρός ἐστιν, ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι;

16. ἔτως ἔσονται οἱ ἔσχατοι, πρώτοι· καὶ οἱ πρώτοι, ἔσχατοι. πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.

17. καὶ ἀναβαίνων ὁ ἰησοῦς εἰς ἱεροσόλυμα, παρέλαβε τοὺς δώδεκα μαθητάς κατ' ἰδίαν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ εἶπεν αὐτοῖς·

6. Circa undecimam vero exiit, et invenit alios stantes, et dicit illis: Quid hic statis tota die otiosi?

7. Dicunt ei: Quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Ite et vos in vineam meam!

8. Cum sero autem factum esset, dicit Dominus vineae procuratori suo: Voca operarios, et redde illis mercedem! incipiens a novissimis usque ad primos.

9. Cum venissent ergo qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios.

10. Venientes autem et primi, arbitrati sunt, quod plus essent accepturi; acceperunt autem et ipsi singulos denarios.

11. Et accipientes murmurabant adversus patremfamilias,

12. dicentes: Hi novissimi una hora fecerunt, et pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei et aestus!

13. At ille respondens uni eorum, dixit: Amice! non facio tibi injuriam; nonne ex denario convenisti mecum?

14. Tolle, quod tuum est, et vade! volo autem et huic novissimo dare sicut et tibi.

15. Aut, non licet mihi, quod volo facere? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?

16. Sic erunt novissimi primi, et primi novissimi ^{a)}. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

a) c. 19, 50. Luc. 13, 30.

17. ^{a)} Et ascendens Jesus Ierosolymam, assumpsit duodecim discipulos secreto, et ait illis:

a) v. 17-19. Marc. 10, 32-34. Luc. 18, 31-34.

18. ἰδὲ, ἀναβαίνομεν εἰς ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τῆ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσι· καὶ κατακρινῶσιν αὐτὸν θανάτῳ·

19. καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι, καὶ μασιγῶσαι, καὶ ξανθῶσαι· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

20. τότε προσῆλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν ζεβεδαίου, μετὰ τῶν υἱῶν αὐτῆς, προσκυνῶσα, καὶ αἰτοῦσά τι παρ' αὐτοῦ.

21. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ· τί θέλεις; λέγει αὐτῷ, εἰπέ, ἵνα καθίσωσιν ἔτοι οἱ δύο υἱοί μου, εἷς ἐκ δεξιῶν σε, καὶ εἷς ἐξ ἐναντίων σου, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.

22. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν· ἐκ οἴδατε, τί αἰτεῖσθε. δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον, ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν, καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθῆναι; λέγουσιν αὐτῷ· δυνάμεθα.

23. καὶ λέγει αὐτοῖς· τὸ μὲν ποτήριόν μου πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, καὶ βαπτισθήσεσθε· τὸ δὲ καθίσει ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ ἐναντίων μου καὶ ἐκ ἐξῆς ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἠτοίμασαι ὑπὸ τῆ πατρὸς μου.

24. καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα, ἠγανάκτησαν περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν.

25. ὁ δὲ ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτούς, εἶπεν· οἴδατε, ὅτι καὶ οἱ ἀρχόντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν.

26. οὐχ ἰτα ἔσται ἰν ὑμῖν· ἀλλ' ὅς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι, καὶ ἔστω ὑμῶν διάκονος·

27. καὶ ὅς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, καὶ ἔστω ὑμῶν δοῦλος.

18. Ecce! ascendimus Ierosolymam, et Filius hominis tradetur principibus Sacerdotum, et Scribis, et condemnabunt eum morte;

19. et tradent eum gentibus ^{a)} ad illudendum, et flagellandum, et crucifigendum, et tertia die resurget ^{b)}.

a) c. 27, 2. b) c. 16, 21.

20. ^{a)} Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedaei cum filiis suis adorans et petens aliquid ab eo.

a) v. 20-28. Marc. 10, 35-45.

21. Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic, ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, et unus ad sinistram, in regno tuo.

22. Respondens autem Jesus, dixit: Nescitis, quid petatis! Potestis bibere calicem ^{a)}, quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus! ^{a)} Joh. 18, 11.

23. Ait illis: Calicem quidem meum bibetis; sedere autem ad dexteram meam vel sinistram, non est meum, dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo ^{a)}.

a) c. 25, 34.

24. Et audientes decem, indignati ^{a)} sunt de duobus fratribus.

a) Luc. 23, 24. sqq.

25. Jesus autem vocavit eos ad se, et ait: Scitis, quia principes gentium dominantur eorum; et qui majores sunt, potestatem exercent in eos.

26. Non ita erit inter vos; sed quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister ^{a)};

a) c. 18, 4. 23, 11.

27. et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus;

v. 21. *σε* omitt. Ed. omn. Er. — v. 22. *καὶ το* usque *βαπτισθῆναι* omitt. Gb. C. Mt. ἢ *το*. — v. 23. *καὶ το* usque *βαπτισθήσεσθε* omitt. Gb. — "Ed. 1. 2. Er. *βαπτισθήσεσθε*. — "Ed. 2. Er. omitt. *με*. — v. 25. Ed. 2. Er. omitt. *οἱ*. — v. 26. Mt. *ἔτω*. — " *δε* add. C. — " C. Mt. *ἔσαι*. — v. 27. C. *ἔσαι*.

28. ὡσπερ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.

29. καὶ ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ ἱεριχοῦ, ἠκολούθησεν αὐτῷ ὄχλος πολλός.

30. καὶ ἰδού, δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδὸν, ἀκούσαντες ὅτι ἰησοῦς παράγει, ἔκραξαν, λέγοντες· ἐλέησον ἡμᾶς, κύριε, † υἱὸς δαυὶδ.

31. ὁ δὲ ὄχλος ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα σιωπήσωσιν· οἱ δὲ μείζον † ἔκραζον, λέγοντες· ἐλέησον ἡμᾶς κύριε, υἱὸς δαυὶδ.

32. καὶ σὰς ὁ ἰησοῦς ἐφώνησεν αὐτὸς, καὶ εἶπε· τί θέλετε ποιήσω ὑμῖν;

33. λέγουσιν αὐτῷ· κύριε, ἵνα ἀνοιχθῶσιν † ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοί.

34. σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, ἤψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν· καὶ εὐθέως ἀνέβλεψαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί· καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

28. sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare a), et dare animam suam, I) redemptionem pro multis b).

a) Joh. 13, 4. sqq. Phil. 2, 7. sqq. b) c. 18, 11. Gal. 1, 4. Eph. 1, 7. 1 Petr. 1, 18. sqq. 1 Tim. 2, 6.

29. a) Et egredientibus illis ab Jericho, secuta est eum turba multa; a) v. 29—34. Marc. 10, 46—52. Luc. 18, 35—43.

30. et ecce! duo caeci sedentes secus viam, audierunt, quia Jesus transiret, et clamaverunt, dicentes: Domine! miserere nostri, fili David!

31. Turba autem increpabat eos, ut tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Domine! miserere nostri, fili David!

32. Et stetit Jesus, et vocavit eos, et ait: Quid vultis, ut faciam vobis?

33. Dicunt illi: Domine! ut aperiantur oculi nostri.

34. Misertus autem eorum Jesus, tetigit oculos eorum. Et confestim viderunt, et secuti sunt eum.

C A P. XXI.

1. Καὶ ὅτε † ἤγγισαν εἰς ἱεροσόλυμα, καὶ ἦλθον εἰς † βηθθαφαγὴν, πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, τότε ὁ ἰησοῦς ἀπέστειλε δύο μαθητὰς,

2. λέγων αὐτοῖς· πορεύθητε εἰς τὴν κώμην τὴν † ἀπέναντι ὑμῶν, καὶ εὐθέως εὐρήσετε ὄνον δεδεμένην, καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς· λύσαντες ἀγάγετέ μοι.

3. καὶ εἰάν τις ὑμῖν εἴπη τι, ἐρεῖτε, ὅτι ὁ κύριος αὐτῶν χρειάν ἔχει· εὐθέως δὲ † ἀποστέλλει αὐτούς.

4. τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος·

1. a) Et cum appropinquassent Ierosolymis, et venissent Bethphage ad montem Oliveti; tunc Jesus misit duos discipulos,

a) v. 1—11. Marc. 11, 1—10. Luc. 19, 29—44. Joh. 12, 12—15.

2. dicens eis: Ite in castellum, quod contra vos est! et statim invenietis asinam alligatam, et pullum cum ea; solvite, et adducite mihi!

3. Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite: quia Dominus his opus habet; et confestim dimittet eos.

4. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur, quod dictum est per Prophetam dicentem:

v. 30 et 31. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. *υἱε*. — v. 31. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. *ἐκραξαν*. — v. 33. Ed. 1. 2. 3. Er. *ὑμων*. — v. 4. Ed. 1. Er. *ἤγγισεν*. — "C. βηθθαφαγῆ. — v. 2. C. *κατεναντι*. — v. 3. Ed. 5. Er. St. *ἀποστέλλει*.

1) 1590. add. in.

5. εἶπατε τῇ θυγατρὶ σιών· ἰδὼν, ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι † πραῦς, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον, καὶ πῶλον, υἱὸν ὑποζυγίου.

6. πορευθέντες δὲ οἱ μαθηταί, καὶ ποιήσαντες καθὼς προσέταξεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς,

7. ἤγαγον τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον; καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω αὐτῶν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, † καὶ ἐπεκάθισεν ἐπάνω αὐτῶν.

8. ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος ἔσρωσαν ἐ-
αυτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ· ἄλλοι δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων, καὶ ἐσρώωννον ἐν τῇ ὁδῷ.

9. οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθῆντες, ἔκραζον, λέγοντες· ὡσαννὰ τῷ υἱῷ δαυὶδ· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου· ὡσαν-
νὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.

10. καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς ἱε-
ροσόλυμα, ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις, λέγουσα· τίς ἐσὶν οὗτος;

11. οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον· οὗτός ἐστιν ἰησοῦς ὁ προφήτης, ὁ ἀπὸ ναζαρετ τῆς γαλιλαίας.

12. καὶ εἰσῆλθεν ὁ ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν τῆ θεῆ, καὶ ἐξέβαλε πάντα τὰς πωλῆντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱε-
ρῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβι-
σῶν κατέσρεψε, καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλόντων τὰς περιστεράς.

13. καὶ λέγει αὐτοῖς· γέγραπται· ὁ οἶκός μου, οἶκος προσευχῆς κληθή-
σεται· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπή-
λαιον λησῶν.

14. καὶ προσῆλθον αὐτῷ † τυφλοὶ καὶ χωλοὶ ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ ἐθεράπευ-
σεν αὐτούς.

15. ἰδόντες † δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὰ θαυμάσια, ἃ ἐποί-

5. „Dicite filiae Sion: Ecce! Rex „tuus venit tibi mansuetus, sedens „super asinam, et pullum filium sub- „jugalis ^{a)}.”

a) Zach. 9, 9. Jes. 62, 11.

6. Euntes autem discipuli fecerunt, sicut praecepit illis Jesus;

7. et adduxerunt asinam et pul- lum; et imposuerunt super eos vesti- menta sua, et eum desuper sedere fe- cerunt.

8. Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via; alii autem cae- debant ramos de arboribus, et ster- nebant in via;

9. turbae autem, quae praecede- bant, et quae sequebantur, clama- bant, dicentes: Hosanna filio David! Benedictus, qui venit in nomine Do- mini; hosanna in altissimis!

10. Et cum intrasset Ierosolymam, commota est universa civitas, dicens: Quis est hic?

11. Populi autem dicebant: Hic est Jesus propheta a Nazareth Galilaeae!

12. ^{a)} Et intravit Jesus in templum Dei; et eiciebat omnes vendentes et ementes in templo; et mensas num- mulariorum, et cathedras vendentium columbas evertit;

a) v. 12-16.

Marc. 11, 15-18. Luc. 19, 45-48.

13. et dicit eis: Scriptum est: „Domus mea domus orationis vocabi- „tur;” ^{a)} vos autem fecistis illam spe- luncam latronum!

a) Jes. 56, 7. Jer. 7, 11.

14. Et accesserunt ad eum caeci et claudi in templo; et sanavit eos.

15. Videntes autem principes Sa- cerdotum, et Scribae mirabilia, quae

v. 5. Ed. omn. Er. πραος. — v. 7. Ed. 1. Er. ἐκαθισει. Ed. 3. 4. 5. Er. ἐπε-
καθησαν. Ed. omn. Er. αὐτης. — v. 14. C. et Mt. χωλοι και τυφλοι. — v. 15. Ed.
omn. Er. omitt. δε.

ησε, καὶ τοὺς παῖδας κράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ λέγοντας· ὡσαννὰ τῷ υἱῷ δαυὶδ, ἠγανάκτησαν·

16. καὶ εἶπον αὐτῷ· ἀκούεις, τί οὗτοι λέγουσιν; ὁ δὲ ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς· ναί· οὐδέποτε ἀνέγνωτε, ὅτι ἐκ σόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον;

17. καὶ καταλιπὼν αὐτούς, ἐξῆλθεν ἕξω τῆς πόλεως εἰς βηθανίαν· καὶ ἠυλίσθη ἐκεῖ.

18. πρωίας δὲ ἐπανάγων εἰς τὴν πόλιν, ἐπεινάσε.

19. καὶ ἰδὼν συκῆν μίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἦλθεν ἐπ' αὐτήν, καὶ οὐδὲν εὗρεν ἐν αὐτῇ, εἰ μὴ φύλλα μόνον· καὶ λέγει αὐτῇ· μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ ἐξηράνθη παραχρῆμα ἡ συκῆ.

20. καὶ ἰδόντες οἱ μαθηταί, ἐθαύμασαν, λέγοντες· πῶς παραχρῆμα ἐξηράνθη ἡ συκῆ;

21. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίσυν, καὶ μὴ διακριθῆτε, οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς ποιήσετε, ἀλλὰ † καὶ τῷ ὄρει τούτῳ εἴπητε· ἄρθητι, καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν, γενήσεται.

22. καὶ πάντα, ὅσα † ἂν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ, πιστεύοντες, λήψετε.

23. καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ ἱερόν, προσῆλθον αὐτῷ διδάσκοντι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῆς λαῶς, λέγοντες· ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν ταύτην;

24. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· ἐρωτήσω ὑμᾶς καὶ γὰρ λόγον ἓνα· ὃν ἐὰν εἴπητέ μοι, καὶ ἐγὼ ὑμῖν ἐρῶ, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

fecit, et pueros clamantes in templo, et dicentes: Hosanna filio David! indignati sunt,

16. et dixerunt ei: Audis, quid isti dicunt? Jesus autem dixit eis: Utique! Nunquam legistis: „Quia ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem a) ?”

a) Ps. 8, 5.

17. a) Et relictis illis, abiit foras extra civitatem in Bethaniam; ibique mansit.

a) v. 17—22. Marc. 11, 11—14. 19—26.

18. Mane autem revertens in civitatem, esuriit.

19. Et videns fici arborem unam secus viam, venit ad eam; et nihil invenit in ea, nisi folia tantum, et ait illi: Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum! Et arefacta est continuo ficulnea a).

a) Luc. 13, 6. 7.

20. Et videntes discipuli, mirati sunt, dicentes: Quomodo continuo aruit!

21. Respondens autem Jesus, ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem a), et non haesitaveritis, non solum de ficulnea facietis, sed et si monti huic dixeritis: Tolle, et jacta te in mare! fiet.

a) c. 17, 19.

22. Et omnia quaecunque petieritis in oratione credentes, accipietis a).

a) c. 7, 7.

23. a) Et cum venisset in templum, accesserunt ad eum docentem, principes Sacerdotum, et Seniores populi, dicentes: In qua potestate haec facis? Et quis tibi dedit hanc potestatem?

a) v. 25—32. Marc. 11, 27—33. Luc. 20, 1—8.

24. Respondens Jesus dixit eis: Interrogabo vos et ego unum sermonem; quem si dixeritis mihi, et ego vobis dicam, in qua potestate haec facio.

25. τὸ βάπτισμα ἰωάννου πόθεν ἦν; ἐξ οὐρανοῦ, ἢ ἐξ ἀνθρώπων; οἱ δὲ διελογίζοντο παρ' ἑαυτοῖς, λέγοντες· ἐὰν εἴπωμεν, ἐξ οὐρανοῦ· ἐρεῖ ἡμῖν· διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;

26. ἐὰν δὲ εἴπωμεν, ἐξ ἀνθρώπων· φοβούμεθα τὸν ὄχλον· πάντες γὰρ † ἔχουσι τὸν ἰωάννην ὡς προφήτην.

27. καὶ ἀποκριθέντες τῷ ἰησοῦ, εἶπον· οὐκ οἶδαμεν. ἔφη αὐτοῖς καὶ αὐτός· οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

28. τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ; ἄνθρωπος † εἶχε τέκνα δύο, καὶ προσελθὼν τῷ πρώτῳ, εἶπεν· τέκνον, ὕπαγε, σήμερον ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελῶνί μου.

29. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν· οὐ θέλω. ὕστερον δὲ μεταμεληθεὶς, ἀπῆλθε.

30. καὶ προσελθὼν τῷ † δευτέρῳ, εἶπεν ὡσάντως. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν· ἐγὼ κύριε· καὶ οὐκ ἀπῆλθε.

31. τίς ἐκ τῶν δύο ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς; λέγουν αὐτῷ· ὁ πρῶτος. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάξουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

32. ἦλθε γὰρ πρὸς ὑμᾶς ἰωάννης ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ· οἱ δὲ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι ἐπίστευσαν αὐτῷ· ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐ μετεμελήθητε ὕστερον, τοῦ πισεῦσαι αὐτῷ.

33. ἄλλην παραβολὴν ἀκούσατε· ἄνθρωπος † τις ἦν οἰκοδεσπότης, ὅστις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκε, καὶ ὥρυξεν ἐν αὐτῷ ληνόν, καὶ ἔκοδομήσεν πύργον,

25. Baptismus Ioannis unde erat? E coelo? an ex hominibus? At illi cogitabant inter se, dicentes:

26. Si dixerimus: e coelo; dicet nobis: Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus: ex hominibus; timemus turbam; omnes enim habebant Ioannem sicut prophetam ^{a)}.

a) c. 14, 5.

27. Et respondentibus Jesu, dixerunt: Nescimus! Ait illis et ipse: Nec ego dico vobis, in qua potestate haec facio.

28. Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios, et accedens ad primum dixit: Fili! vade hodie, operare in vinea mea.

29. Ille autem respondens, ait: Nolo! Postea autem, poenitentia motus, abiit.

30. Accedens autem ad alterum, dixit similiter. At ille respondens, ait: Eo, domine! et non ivit.

31. Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Dicit illis Jesus: Amen dico vobis, quia publicani et meretrices praecedent vos in regnum Dei.

32. Venit enim ad vos Ioannes in via iustitiae ^{a)}, et non credidistis ei; publicani autem, et meretrices crediderunt ei; vos autem videntes, nec poenitentiam habuistis postea, ut crederetis ei.

a) c. 5, 1. sqq. c. 22, 16.

33. ^{a)} Aliam parabolam audite: Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, et sepe circumdedit ei, et fodit in ea torcular, et aedificavit turrim, et locavit eam agricolis, et pere-

καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς, καὶ ἀπεδῆμησεν.

34. ὅτε δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς γεωργοὺς, λαβεῖν τοὺς καρποὺς αὐτοῦ.

35. καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ, ὃν μὲν ἔδειραν, ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν.

36. πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, πλείονας τῶν πρώτων· καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς ὡσαύτως.

37. ὕστερον δὲ ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, λέγων· ἐντραπήσονται τὸν υἱὸν μου.

38. οἱ δὲ γεωργοὶ ἰδόντες τὸν υἱὸν, εἶπον ἐν ἑαυτοῖς· οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος, δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτὸν, καὶ κατάσχωμεν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ.

39. † καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελώνου, καὶ ἀπέκτειναν·

40. ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελώνου, τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις;

41. λέγουσιν αὐτῷ· κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτούς, καὶ τὸν ἀμπελώνα † ἐκδώσεται ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν.

42. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· οὐδέποτε ἀνίγνωτε ἐν ταῖς γραφαῖς· λίθον, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαναμαξὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν;

43. διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀρθήσεται ἀπὸ ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς.

44. καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον

gre profectus est. a) v. 35-46. Marc. 13, 1-12. Luc. 20, 9-19.

34. Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas, ut acciperent fructus ejus.

35. Et agricolae, apprehensis servis ejus, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero lapidaverunt.

36. Iterum misit alios servos plures prioribus, et fecerunt illis similiter a).

37. Novissime autem misit ad eos filium suum, dicens: Verebuntur 1) filium meum!

38. Agricolae autem videntes filium, dixerunt intra se: Hic est heres! venite, occidamus eum, et habebimus hereditatem ejus!

39. Et apprehensum eum ejecerunt extra vineam et occiderunt.

40. Cum ergo venerit dominus vineae, quid faciet agricolis illis?

41. Ajunt illi: Malos male perdet; et vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis.

42. Dicit illis Jesus: Nunquam legistis in Scripturis: „Lapidem quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli; a Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris a) ?” a) Ps. 118, 22.

Act. 4, 11. seqq.

43. Ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur a) genti facienti fructus ejus. a) c. 8, 11. seq. c. 22, 8. sqq. Act. 13, 46.

44. Et qui ceciderit super lapidem

v. 59. C. και λαβοντες, εξεβαλον αυτον εξω. — v. 41. Ed. omn. Er. Mt. εκδωσεται.

1) 1590. a d d. forte.

τοῦτον, συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' αὖν πέση, λιμνήσει αὐτόν.

45. καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι τὰς παραβολὰς αὐτοῦ, ἔγνωσαν, ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει.

46. καὶ ζητοῦντες αὐτὸν κρατῆσαι, ἐφοβήθησαν τοὺς ὄχλους· ἐπειδὴ ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον.

istum, confringetur; super quem vero ceciderit, conteret eum.

45. Et cum audissent principes sacerdotum et Pharisaei parabolas ejus, cognoverunt, quod de ipsis diceret.

46. Et quacrentes eum tenere, timuerunt turbas; quoniam sicut prophetam eum habebant ^{a)}. a) Luc. 7, 16.

C A P. XXII.

1. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, πάλιν εἶπεν αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς, λέγων·

2. ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ.

3. καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ, καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους, καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν.

4. πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, λέγων· εἶπατε τοῖς κεκλημένοις· ἰδὲ, τὸ ἄριστόν με ἠτοιμάσα, οἱ ταῦροί με καὶ τὰ σιτισὰ τεθυμένα, καὶ πάντα ἔτοιμα· δεῦτε εἰς τοὺς γάμους.

5. οἱ δὲ ἀμελήσαντες, ἀπήλθον, † ὁ μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὁ δὲ εἰς τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ.

6. οἱ δὲ λοιποὶ, κρατήσαντες τὰς δόλας αὐτῆ, ὕβρισαν, καὶ ἀπέκτειναν.

7. † ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ὠργίσθη· καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ, ἀπώλεσε τοὺς φονεῖς ἐκείνους, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησε.

8. τότε λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ· ὁ μὲν γάμος ἔτοιμός ἐστιν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι.

9. πορεύεσθε ὃν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους † εἰὰν εὔρητε, καλέσατε εἰς τοὺς γάμους.

10. καὶ ἐξελθόντες οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὁδούς, συνήγαγον πάντας,

1. ^{a)} Et respondens Jesus, dixit iterum in parabolis eis, dicens:

a) v. 1. sqq. Luc. 14, 16. sqq.

2. Simile factum est regnum caelorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo.

3. Et misit servos suos, vocare invitatos ad nuptias, et nolebant venire.

4. Iterum misit alios ^{a)} servos, dicens: Dicite invitatis: Ecce prandium meum paravi, tauri mei et altilia occisa sunt, et omnia parata; venite ad nuptias!

a) c. 21, 36.

5. Illi autem neglexerunt; et abierunt, alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam.

6. Reliqui vero tenuerunt servos ejus, et contumeliis affectos occiderunt.

7. Rex autem, cum audisset, iratus est; et missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos; et civitatem illorum succendit.

8. Tunc ait servis suis: Nuptiae quidem paratae sunt, sed qui invitati erant, non fuerunt digni.

9. Ite ^{a)} ergo ad exitus viarum, et quoscunque inveneritis, vocate ad nuptias!

a) c. 21, 43.

10. Et egressi servi ejus in vias, congregaverunt omnes ^{a)}, quos inve-

ὄσους εὐρον, πονηροὺς τε καὶ ἀγαθούς· καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων.

nerunt, malos et bonos; et impletæ sunt nuptiæ discumbentium.

a) c. 13, 47. sqq.

11. εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους, εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον, οὐκ ἐνδεδυμένον ἐνδυμα γάμου.

11. Intravit autem Rex, ut videret discumbentes; et vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali,

12. καὶ λέγει αὐτῷ· ἑταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε, μὴ ἔχων ἐνδυμα γάμου; ὁ δὲ ἐφिमώθη.

12. et ait illi: Amice! quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit.

13. τότε εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς διακόνοις· δῆσαντες αὐτῆ ἄποδας καὶ χεῖρας, ἄρατε αὐτὸν, καὶ ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος, τὸ ἑξώτερον. ἐκεῖ ἔσται ὁ κλανθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

13. Tunc dixit Rex ministris: Ligatis manibus et pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores; ibi erit fletus, et stridor dentium.

14. πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.

14. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi a).

a) c. 20, 16.

15. τότε πορευθέντες οἱ φαρισαῖοι, συμβούλιον ἔλαβον, ὅπως αὐτὸν παγιδεύσασιν ἐν λόγῳ.

15. a) Tunc abeuntes Pharisei, consilium inierunt, ut caperent eum in sermone; a) v. 15-33. Marc. 12, 13-27.

Luc. 20, 20-40.

16. καὶ ἀποσέλλουσιν αὐτῷ τὸς μαθητὰς αὐτῶν μετὰ τῶν ἡρωδιανῶν, λέγοντες· διδάσκαλε, οἴδαμεν, ὅτι ἀληθὴς εἶ, καὶ τὴν ὁδὸν τῆ θεῆ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις, καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις ἄνθρωπον ἄνθρωπων.

16. et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, dicentes: Magister! scimus, quia verax es, et viam Dei in veritate doces, et non est tibi cura de aliquo; non enim respicis personam hominum;

17. εἰπὲ οὖν ἡμῖν, τί σοι δοκεῖ; ἔξεσι, δοῦναι κῆρσον καίσαρι, ἢ οὐ;

17. dic ergo nobis: Quid tibi videtur, licet censum dare Caesari, an non?

18. γινούσ δὲ ὁ ἰησοῦς τὴν πονηρίαν αὐτῶν, εἶπε· τί μὲ πειράζετε, ὑποκριταί;

18. Cognita autem Jesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis, hypocritæ?

19. ἐπιδείξατέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κῆρσον. οἱ δὲ προσήνεγκαν αὐτῷ δηνάριον.

19. Ostendite mihi numisma census! At illi obtulerunt ei denarium.

20. καὶ λέγει αὐτοῖς· τίνος ἢ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή;

20. Et ait illis Jesus: Cujus est imago haec, et superscriptio?

21. λέγουσιν αὐτῷ· καίσαρος. τότε λέγει αὐτοῖς· ἀπόδοτε οὖν τὰ καίσαρος καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ.

21. Dicunt ei: Caesaris! Tunc ait illis: Reddite ergo, quae sunt Caesaris, Caesari a); et quae sunt Dei, Deo!

a) Rom. 13, 7.

22. καὶ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν·
καὶ ἀφέντες αὐτὸν, ἀπῆλθον.

23. ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθον
αὐτῷ σαδδουκαῖοι, οἱ λέγοντες, μὴ εἶ-
ναι ἀνάσσειν· καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν,

24. λέγοντες· διδάσκαλε, μωσῆς
εἶπεν· εἴαν τις ἀποθάνῃ, μὴ ἔχων τέ-
κνα, ἐπιγαμβρεύσει ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ
τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἀναστήσει
σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

25. ἦσαν δὲ παρ' ἡμῖν ἑπτὰ ἀδελ-
φοί. καὶ ὁ πρῶτος, γαμήσας, ἐτελεύ-
τησε, καὶ μὴ ἔχων σπέρμα, ἀφῆκε τὴν
γυναῖκα αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

26. ὁμοίως καὶ ὁ δεύτερος, καὶ ὁ
τρίτος, ἕως τῶν ἑπτὰ.

27. ὕστερον δὲ πάντων ἀπέθανε
† καὶ ἡ γυνή.

28. ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει τίτος τῶν
ἑπτὰ ἔξαι γυνή; πάντες γὰρ ἔσχον
αὐτήν.

29. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν
αὐτοῖς· πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς
γραφὰς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ.

30. ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γα-
μοῦσιν, οὔτε ἐγκαμίζονται, ἀλλ' ὡς
ἄγγελοι τοῦ θεοῦ ἐν οὐρανῷ εἰσι.

31. περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως τῶν
νεκρῶν οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ὑμῖν
† ὑπὸ τοῦ θεοῦ, λέγοντος·

32. ἐγὼ εἰμι ὁ θεὸς ἀβραὰμ, καὶ
ὁ θεὸς ἰσαὰκ, καὶ ὁ θεὸς ἰακώβ; οὐκ
ἔστιν ὁ θεὸς θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζών-
των.

33. καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι, ἔξε-
πλήσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

34. οἱ δὲ φαρισαῖοι, ἀκούσαντες,
ὅτι ἐφίμωσε τοὺς σαδδουκαίους, συν-
ῆχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό.

35. καὶ ἐπηρώτησεν εἰς ἕξ αὐτῶν
ρομικὸς †, περιάζων αὐτὸν, καὶ λέγων·

22. Et audientes mirati sunt, et
relicto eo, abierunt.

23. In illo die accesserunt ad eum
Sadducei, qui dicunt, non esse re-
surrectionem ^{a)}; et interrogaverunt
eum,

a) Act. 23, 8.

24. dicentes: Magister! Moyses
dixit: „Si quis mortuus fuerit non
„habens filium, ut ducat frater ejus
„uxorem illius, et suscitetur semen fra-
„tri suo ^{a)}.”

a) Deut. 25, 5.

25. Erant autem apud nos septem
fratres; et primus, uxore ducta, de-
functus est; et non habens semen,
reliquit uxorem suam fratri suo.

26. Similiter secundus, et tertius,
usque ad septimum.

27. Novissime autem omnium et
mulier defuncta est.

28. In resurrectione ergo cujus e-
rit de septem uxor? Omnes enim ha-
buerunt eam.

29. Respondens autem Jesus, ait
illis: Erratis, nescientes Scripturas,
neque virtutem Dei.

30. In resurrectione enim, neque
nubent, neque nubentur; sed erunt
sicut angeli Dei in coelo.

31. De resurrectione autem mor-
tuum non legistis, quod dictum
est a Deo dicente vobis:

32. „Ego sum Deus Abraham, et
„Deus Isaac, et Deus Jacob ^{a)}?” Non
est Deus mortuorum, sed viventium.

a) Exod. 3, 6.

33. Et audientes turbæ, miraban-
tur in doctrina ejus.

34. ^{a)} Pharisei autem audientes,
quod silentium imposuisset Saddu-
caeis, convenerunt in unum;

a) v. 34-40. Marc. 12, 28-34.

35. et interrogavit eum unus ex
eis legis doctor, tentans eum:

36. διδάσκαλε, ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ;

37. ὁ δὲ ἰησοῦς + ἔφη αὐτῷ· ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐν ὅλῃ + τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου.

38. αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή.

39. δευτέρα δὲ ὁμοία + αὐτῇ· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.

40. ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὁλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμονται.

41. συνηγμένων δὲ τῶν φαρισαίων ἐπρωτότησεν αὐτοὺς ὁ ἰησοῦς, λέγων·

42. τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ χριστοῦ; τίνος υἱὸς ἐστὶ; λέγουσιν αὐτῷ· τοῦ δαυὶδ.

43. λέγει αὐτοῖς· πῶς οὖν δαυὶδ ἐν πνεύματι κύριον αὐτὸν καλεῖ, λέγων·

44. εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου;

45. εἰ οὖν δαυὶδ + καλεῖ αὐτὸν κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστὶ;

46. καὶ οὐδεὶς + ἐδύνατο αὐτῷ ἀποκριθῆναι λόγον· οὐδὲ ἐτόλμησέ τις ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας + ἐπερωτῆσαι αὐτὸν οὐκέτι.

36. Magister, quod est mandatum magnum in lege?

37. Ait illi Jesus: „Diliges Dominum, num Deum tuum ex toto corde tuo, „et in tota anima tua, et in tota mente tua a).”

a) Deut. 6, 5.

38. Hoc est maximum, et primum mandatum.

39. Secundum autem simile est huic: „Diliges proximum tuum, sic, „ut te ipsum a).”

a) Lev. 19, 18.

Matth. 7, 12. Rom. 13, 9.

40. In his duobus mandatis universa lex pendet, et prophetae.

41. a) Congregatis autem Pharisaeis, interrogavit eos Jesus,

a) v. 41—46. Marc. 12, 35—37. Luc. 20, 41—44.

42. dicens: Quid vobis videtur de Christo? cujus filius est? Dicunt ei: David a)!

a) Joh. 7, 42.

43. Ait illis: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens:

44. „Dixit Dominus Domino meo; „sede a dextris meis, donec ponam „inimicos tuos scabellum pedum tuorum a)?”

a) Ps. 109, 1.

45. Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est?

46. Et nemo poterat ei respondere verbum; neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.

C A P. XXIII.

1. Τότε ὁ ἰησοῦς ἐλάλησε τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,

2. λέγων· ἐπὶ τῆς μωσείως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι.

1. a) Tunc Jesus locutus est ad turbas, et ad discipulos suos,

a) v. 1. sqq. Marc. 12, 38—40. Luc. 20, 45—47.

2. dicens: Super cathedram Moysi sederunt Scribae et Pharisei;

v. 37. Ed. omn. Er. St. εἶπεν. τη ad καρδ. et ψυχη omitt. Mt. Ed. omn. Er. omitt. ter τη. — v. 39. Mt. ὁμοία αὐτη. — v. 45. Ed. omn. Er. κυριον αὐτον καλεῖ. — v. 46. C. ἡδυνατο. — "C. ἐπερωταν.

3. πάντα οὖν, ὅσα † ἂν εἴπωσιν ὑμῖν τηρεῖν, τηρεῖτε, καὶ ποιεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε· λέγουσι γὰρ, καὶ οὐ ποιοῦσι.

4. δεσμεύουσι γὰρ φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα, καὶ ἐπιτιθέουσιν ἐπὶ τὰς ὤμους τῶν ἀνθρώπων· τῷ δὲ δακτύλῳ αὐτῶν ἔθελουσι κινήσαι αὐτά.

5. πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ποιῶσι πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις· πλατύνουσι δὲ τὰ φυλακτήρια † αὐτῶν, καὶ μεγαλύνουσι τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν.

6. φιλοῦσί τε † τὴν πρωτοκλισίαν ἐν τοῖς δαίπνοις καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς,

7. καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ῥαββί, † ῥαββί.

8. ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε ῥαββί. εἰς γὰρ ἐσιν ὑμῶν ὁ καθηγητῆς, † ὁ χριστός· πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοὶ ἐσε.

9. καὶ πατέρα μὴ καλέσητε † ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· εἰς γὰρ ἐσιν ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

10. μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί· εἰς γὰρ ὑμῶν ἐσιν ὁ καθηγητῆς, ὁ χριστός.

11. ὁ δὲ μείζων ὑμῶν ἔσαι ὑμῶν διάκονος.

12. ὅστις δὲ † ὑψώσει ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται· καὶ ὅστις ταπεινώσει ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται.

13. † οὐαὶ δὲ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι κατεσθίετε τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι· διὰ τῆτο λήψετε περισσότερον κρίμα.

14. οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀν-

3. Omnia ergo, quaecunque dixerint vobis, servate, et facite; secundum opera vero eorum nolite facere; dicunt enim, et non faciunt.

4. Alligant ^{a)} enim onera gravia, et importabilia, et imponunt in humeros hominum; digito autem suo nolunt ea movere. ^{a)} Luc. 11, 46. Act. 15, 10.

5. Omnia vero opera sua faciunt, ut videantur ^{a)} ab hominibus; dilatant enim phylacteria ^{b)} sua, et magnificant fimbrias ^{c)}. ^{a)} c. 6, 1.

^{b)} Deut. 6, 8. ^{c)} Num. 15, 38.

6. Amant autem primos recubitus in coenis, et primas ^{a)} cathedras in synagogis,

^{a)} Luc. 11, 43.

7. et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi.

8. Vos autem nolite vocari Rabbi; unus est enim Magister vester; omnes autem vos fratres estis.

9. Et patrem nolite vocare vobis super terram; unus est enim Pater vester, qui in coelis est.

10. Nec vocemini magistri; quia Magister vester unus est, Christus.

11. Qui ^{a)} major est vestrum, erit minister vester. ^{a)} c. 20, 26.

12. Qui ^{a)} autem se exaltaverit, humiliabitur; et qui se humiliaverit, exaltabitur. ^{a)} Luc. 14, 11, 18, 14. 1 Petr. 5, 5.

Prov. 29, 23. Hiob 22, 29.

13. Vae autem vobis, Scribae et Pharisei hypocritae! quia clauditis ^{a)} regnum coelorum ante homines; vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare. ^{a)} Luc. 11, 52.

14. Vae vobis, Scribae et Pharisei hypocritae! quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes;

v. 5. C. Mt. ἐαν. — v. 5. Ed. omn. Er. ἐαντων. — v. 6. Ed. omn. Er. πρωτοκλισιας. — v. 7. Ed. omn. Er. omitt. ῥαββι. — v. 8. ὁ χριστος omitt. Gb. — v. 9. Ed. omn. Er. ὑμιν. — v. 12. Ed. omn. Er. ὑψωση ... et ταπεινωση. — v. 15. In Ed. omn. Er. versus 14. versui 15. praecedit.

θρώπων· ὑμεῖς γὰρ ἐν † εἰσερχεσθε, ἐδὲ τὲς εἰσερχομένους ἀφίστε εἰσελθεῖν.

15. οὐαὶ ὑμῶν γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, ὑποκριταὶ, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν, ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον· καὶ ὅταν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν.

16. οὐαὶ ὑμῶν ὀδηγοὶ τυφλοὶ, οἱ λέγοντες· ὃς ἂν ὁμόσῃ ἐν τῷ ναῷ, οὐδὲν ἐσιν· ὃς δ' ἂν ὁμόσῃ ἐν τῷ χρυσῷ τοῦ ναοῦ, ὀφείλει.

17. μωροὶ καὶ τυφλοὶ· τίς γὰρ μείζων ἐσιν, ὁ χρυσὸς, ἢ ὁ ναὸς, ὁ ἀγιάζων τὸν χρυσόν;

18. καὶ· ὃς ἐὰν ὁμόσῃ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδὲν ἐσιν· ὃς † δὲ ἂν ὁμόσῃ ἐν τῷ δώρῳ, τῷ ἐπάνω αὐτοῦ, ὀφείλει.

19. μωροὶ καὶ τυφλοὶ. τί γὰρ μείζων, τὸ δῶρον, ἢ τὸ θυσιαστήριον; τὸ ἀγιάζων τὸ δῶρον;

20. ὁ οὖν ὁμόσας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ὁμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν πᾶσι, τοῖς ἐπάνω αὐτοῦ.

21. καὶ ὁ † ὁμόσας ἐν τῷ ναῷ ὁμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ † κατοικῆσαντι αὐτόν.

22. καὶ ὁ ὁμόσας ἐν τῷ οὐρανῷ ὁμνύει ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ θεοῦ καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω αὐτοῦ.

23. οὐαὶ ὑμῶν, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, ὑποκριταὶ, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύσμον, καὶ τὸ ἀνηθον, καὶ τὸ κύμινον· καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν, καὶ τὸν ἔλεον, καὶ τὴν πίσιν. ταῦτα † ἔδει ποιῆσαι, καὶ κεῖνα μὴ ἀφίεναί.

24. ὀδηγοὶ τυφλοὶ, οἱ διῦλιζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες.

25. οὐαὶ ὑμῶν, γραμματεῖς καὶ φα-

propter hoc amplius accipietis iudicium.

15. Vae vobis, Scribae et Pharisei hypocritae! quia circuitis mare et aridam, ut faciatis unum proselytum; et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennae duplo quam vos.

16. Vae vobis, duces ^{a)} caeci! qui dicitis: Quicumque juraverit per templum, nihil est; qui autem juraverit in auro templi, debet ^{b)}. a) c. 15, 14.
b) c. 5, 33. sqq.

17. Stulti et caeci! Quid enim majus est, aurum? an templum, quod sanctificat aurum?

18. Et quicumque juraverit in altari, nihil est; quicumque autem juraverit in dono, quod est super illud, debet.

19. Caeci! Quid enim majus est, donum? an altare, quod sanctificat donum?

20. Qui ergo jurat in altari, jurat in eo, et in omnibus, quae super illud sunt;

21. et quicumque juraverit in templo, jurat in illo, et in eo, qui habitat in ipso;

22. et qui jurat in coelo, jurat in throno Dei, et in eo, qui sedet super eum.

23. Vae vobis, Scribae et Pharisei hypocritae! qui decimatis mentham, et anethum, et cyminum; et reliquistis, quae graviora sunt legis, iudicium, et misericordiam, et fidem. Haec oportuit facere, et illa non omittere.

24. Duces caeci, excolantes culicem, camelum autem glutientes!

25. Vae vobis, Scribae et Phari-

ρισταῖοι, ὑποκριταὶ, ὅτι καθαρίζετε τὸ ἔσωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ἐξ ἀρπαγῆς καὶ † ἀδικίας.

26. φαρισαῖε τυφλὲ, καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτῶν καθαρὸν.

27. οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, ὑποκριταὶ, ὅτι † παρομοιάζετε τάφοις κεκοιμημένοις, ὅτινες ἔσωθεν μὲν φαίνονται ὡραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀσέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας.

28. οὐτῶ καὶ ὑμεῖς ἔσωθεν μὲν φαίνεσθε τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι, ἔσωθεν δὲ μεσοὶ ἐξε ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας.

29. οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, ὑποκριταὶ, ὅτι οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν, καὶ κοσμεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων.

30. καὶ λέγετε † εἰ ἤμεθα ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν † ἤμεθα κοινῶν αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν.

31. ὡσε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς, ὅτι υἱοὶ ἐξε τῶν φονευσάντων τοὺς προφήτας.

32. καὶ ὑμεῖς πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν.

33. ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γενένης;

34. διὰ τῆτο, ἰδὲ, ἐγὼ ἀποσέλλω πρὸς ὑμᾶς προφήτας, καὶ σοφῆς, καὶ γραμματεῖς· καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενεῖτε καὶ σαυρώσετε, καὶ ἐξ αὐτῶν μαζιγώσετε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν, καὶ διώξετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν.

35. ὅπως ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν αἰ-

saei hypocritae! quia ¹) mundatis ^{a)}, quod deforis est calicis et paropsidis; intus autem pleni estis rapina, et immunditia.

a) Marc. 7, 4. Luc. 11, 39.

26. Pharisaeae caece! munda prius, quod intus est calicis et paropsidis, ut fiat id, quod deforis est, mundum.

27. Vae vobis Scribae et Pharisei hypocritae! quia similes ^{a)} estis sepulcris dealbatis, quae aforis parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum; et omni spurcitia.

a) Luc. 11, 44.

28. Sic et vos aforis quidem parentis hominibus justi; intus autem pleni estis hypocrisi et iniquitate.

29. Vae vobis, Scribae et Pharisei hypocritae! qui aedificatis ^{a)} sepulcra prophetarum, et ornatis monumenta justorum,

a) Luc. 11, 47.

30. et dicitis: Si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum.

31. ^{a)} Itaque testimonio estis vobismetipsis; quia filii estis eorum, qui prophetas occiderunt;

a) v. 31 - 36.

Luc. 11, 48-52.

32. et vos implete mensuram patrum vestrorum.

33. Serpentes genimina viperarum! quomodo fugietis a iudicio gehennae?

34. Ideo ecce! ego mitto ad vos Prophetas, et Sapientes, et Scribas, et ex illis occiditis, et crucifigitis, et ex eis flagellabitis in synagogis vestris, et persequemini de civitate in civitatem;

35. ut veniat super vos omnis san-

v. 25. Ed. omn. Er. ἀκρασίας. — v. 27. Ed. 4. Er. ὁμοιάζετε. — v. 30. C. ὅτι εἰ. — " C. ἡμῶν.

1) 1590. qui.

μα δίκαιον, ἐκχυνόμενον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ αἵματος ἄβελ, τοῦ δικαίου, ἕως τοῦ αἵματος ζαχαρίου, υἱοῦ βα-
ραχίου, ὃν ἐφονεύσατε μεταξὺ τοῦ
ναοῦ καὶ τοῦ θνυσιαστηρίου.

36. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, † ὅτι ἤξει
† ταῦτα πάντα ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην.

37. ἱερουσαλήμ, ἱερουσαλήμ, ἣ † ἀ-
ποκτείνουσα τὰς προφῆτας, καὶ λιθο-
βολῶσα τὰς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν·
ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ
τέκνα σε, ὃν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις
τὰ νόσσια ἐαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας;
καὶ οὐκ ἠθέλησατε.

38. ἰδοὺ, ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος
ὑμῶν ἔρημος.

39. λέγω γὰρ ὑμῖν· οὐ μὴ με ἴδητε
ἀπ' ἄρτι, ἕως ἂν εἴπητε· εὐλογημέ-
νος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

guis justus, qui effusus est super ter-
ram, a sanguine Abel^{a)} justi usque ad
sanguinem Zachariae^{b)}, filii Bara-
chiaie, quem occidistis inter templum
et altare. a) Gen. 4, 8. sqq. b) 2 Par. 24, 20—22.

36. Amen dico vobis: Venient haec
omnia super generationem istam!

37. a) Jerusalem, Jerusalem! quae
occidis prophetas, et lapidas eos, qui
ad te missi sunt; quoties volui con-
gregare filios tuos, quemadmodum gal-
lina congregat pullos suos sub alas, et
noluisti? a) v. 37—59. Luc. 13, 34. 35.

38. Ecce! relinquetur^{a)} vobis do-
mus vestra deserta. a) Luc. 19, 43. sq.

39. Dico enim vobis: Non me vi-
debitis amodo, donec dicatis: Bene-
dictus, qui venit in nomine Domini!

C A P. XXIV.

1. Καὶ ἐξελθὼν ὁ ἰησοῦς ἐπορεύε-
το ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ· καὶ προσῆλθον οἱ
μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐπιδειξάσαι αὐτῷ τὰς
οἰκοδομὰς τοῦ ἱεροῦ.

2. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· οὐ
βλέπετε † πάντα ταῦτα; ἀμὴν λέγω
ὑμῖν· οὐ μὴ ἀφεθῆ ὧδε λίθος ἐπὶ λί-
θον, ὃς οὐ † καταλυθήσεται.

3. καθήμενος δὲ αὐτῷ ἐπὶ τῷ ὄρει
τῶν ἐλαιῶν, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μα-
θηταὶ κατ' ἰδίαν, λέγοντες· εἰπέ † ἡ-
μῖν, πότε ταῦτα ἔξαι, καὶ τί τὸ ση-
μεῖόν τῆς σῆς παρουσίας καὶ τῆς συν-
τελείας τοῦ αἰῶνος;

4. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν
αὐτοῖς· βλέπετε, μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ.

5. πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ
ὀνόματί μου, λέγοντες· ἐγὼ εἰμὶ ὁ
χριστός· καὶ πολλοὺς πλανήσουσι.

1. a) Et egressus Jesus de templo,
ibat. Et accesserunt discipuli ejus, ut
ostenderent ei aedificationes templi.

a) v. 1—56. Marc. 13, 1—37. Luc. 21, 5—36.

2. Ipse autem respondens dixit illis:
Videtis haec omnia? Amen dico vobis:
Non^{a)} relinquetur hic lapis super lapi-
dem, qui non destruat. a) Luc. 19, 44.

3. Sedente autem eo super mon-
tem oliveti, accesserunt ad eum dis-
cipuli secreto, dicentes: Dic nobis,
quando haec erunt? et quod signum
adventus tui, et consummationis sae-
culi^{a)}? a) v. 56. sqq.

4. Et respondens Jesus, dixit eis:
Videte, ne quis vos seducat!

5. a) Multi enim venient in nomi-
ne meo, dicentes: Ego sum Chri-
stus: et multos seducent^{b)}!

a) v. 11. 23. 24. Act. 5, 36. 37. b) Joh. 5, 45.

v. 36. Ed. omn. Er. omitt. ὅτι. — "C. πάντα ταῦτα. — v. 57. C. et Mt.
ἀποκτείνουσα. — v. 2. C. Mt. ταῦτα πάντα. — "Ed. omn. Er. St. ἡ μὴ.
— v. 3. C. Ed. 2. 3. 4. Er. Mt. ὑμῖν.

6. μελλήσετε δὲ ἀκούειν πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων. ὁρᾶτε, μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ † πάντα γενέσθαι· ἀλλ' οὐπω ἐστὶ τὸ τέλος.
7. ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθρος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν· καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ λοιμοὶ καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους.
8. πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὠδίνων.
9. τότε παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψιν, καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς· καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἔθνων διὰ τὸ ὄνομά μου.
10. καὶ τότε σκανδαλισθήσονται πολλοὶ, καὶ ἀλλήλους παραδώσουσι, καὶ μισήσουσιν ἀλλήλους.
11. καὶ πολλοὶ ψευδοπροφήται ἐγερθήσονται, καὶ πλανήσουσι πολλούς.
12. καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν.
13. ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, ὠστος σωθήσεται.
14. καὶ κηρυχθήσεται τῆτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ, εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι· καὶ τότε ἔξει τὸ τέλος.
15. ὅταν οὖν ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ἐρηθὲν διὰ δανιὴλ τοῦ προφήτου, † ἐξὸς ἐν τόπῳ ἀγίῳ· ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω·
16. τότε οἱ ἐν τῇ ἰουδαίᾳ φεγγέτωσαν ἐπὶ τὰ ὄρη.
17. ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβαινέτω, ἄραι † τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ.
18. καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ, μὴ ἐπιστρέψατω ὀπίσω, ἄραι † τὰ ἱμάτια αὐτοῦ.
6. Audituri enim estis praelia, et opinionones praeliorum; videte! ne turbemini; oportet enim haec fieri, sed nondum est finis.
7. Consurget enim gens in gentem, et regnum in regnum, et erunt pestilentiae, et fames, et terrae motus per loca.
8. Haec autem omnia initia sunt dolorum.
9. Tunc ^{a)} tradent vos in tribulationem, et occident vos; et eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum.
10. Et tunc scandalizabuntur multi, et invicem tradent, et odio habebunt invicem.
11. Et multi pseudoprophetae surgent ^{a)}, et seducent multos.
12. Et quoniam abundavit ¹⁾ iniquitas, refrigescet caritas multorum.
13. Qui ^{a)} autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.
14. Et praedicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus, et tunc veniet consummatio.
15. Cum ergo videritis abominationem desolationis, quae dicta est a Daniele ^{a)} propheta, „stantem in loco sancto:” qui legit, intelligat!
16. Tunc qui in Judaea sunt, fugiant ad montes;
17. et ^{a)} qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo sua;
18. et qui in agro, non revertatur tollere tunicam suam.

a) Joh. 16, 2.

a) 2 Petr. 2, 1. sqq.

a) c. 10, 22. Apoc. 2, 10.

a) Dan. 9, 27.

19. οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχοῦσαις, καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

20. προσεύχεσθε δὲ, ἵνα μὴ γένηται ἡ φρυγὴ ὑμῶν χειμῶνος, μηδὲ † σαββάτω·

21. ἔσαι γὰρ τότε θλίψις μεγάλη, οἷα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου, ἕως τοῦ νῦν, οὐδ' οὐ μὴ γένηται.

22. καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ· διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι.

23. τότε εἰάν τις ὑμῖν εἴπῃ· ἰδοὺ, ὧδε ὁ χριστὸς, ἢ ὧδε· μὴ πισεύσητε.

24. ἐγερθήσονται γὰρ ψευδοχριστοὶ καὶ ψευδοπροφῆται, καὶ δώσουσι σημεῖα μεγάλα καὶ τέρατα, ὥστε † πλανῆσαι, εἰ δυνατὸν, καὶ τὰς ἐκλεκτούς.

25. ἰδοὺ, προείρηκα ὑμῖν.

26. εἰάν οὖν εἴπωσιν ὑμῖν· ἰδοὺ, ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐσί· μὴ ἐξέλθητε· ἰδοὺ, ἐν τοῖς ταμείοις· μὴ πισεύσητε.

27. ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν, οὕτως ἔσαι † καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

28. ὅπερ γὰρ εἰάν ἦ τὸ πτᾶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἄετοί.

29. εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ † αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται.

30. καὶ τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τῆ νιῆ τῆ ἀνθρώπου ἐν τῷ ἔρανῳ· καὶ τότε κόψονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ ὄψονται τὸν υἱὸν τῆ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τῆ β-
ρανῆ, μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς.

19. Vae autem praegnantibus et nutrientibus in illis diebus!

20. Orate autem, ut non fiat fuga vestra in hieme, vel sabbato ^{a)}.

a) Exod. 16, 29.

21. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet;

22. et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro; sed propter electos breviabuntur dies illi.

23. Tunc ^{a)} si quis vobis dixerit: Ecce! hic est Christus, aut illic; nolite credere!

a) Luc. 17, 23.

24. Surgent enim pseudochristi, et pseudoprophetæ; et dabunt signa magna, et prodigia, ita, ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi.

25. Ecce! praedixi vobis.

26. Si ergo dixerint vobis: Ecce! in deserto est, nolite exire; ecce! in penetralibus, nolite credere!

27. Sicut ^{a)} enim fulgur exit ab Oriente, et paret usque in Occidentem; ita erit et adventus Filii hominis.

a) Luc. 17, 24.

28. Ubicunque fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilae.

29. Statim autem post tribulationem dierum illorum, sol ^{a)} obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellae cadent de coelo, et virtutes coelorum commovebuntur;

a) Ezech. 32, 7. 8.

30. et tunc parebit signum Filii hominis ^{a)} in coelo; et tunc plangent omnes tribus terrae; et videbunt Filium hominis venientem in nubibus caeli cum virtute ^{b)} multa, et majestate.

a) Dan. 7, 13. b) c. 16, 27.

31. καὶ ἀποσελεῖ τὰς ἀγγέλους αὐτῶν μετὰ σάλπιγγος ἠ φωνῆς μεγάλης· καὶ ἐπισυνάξουσιν τὰς ἐκλεκτὰς αὐτῶν ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπὸ ἄκρων ἑρανοῦ ἕως ἄκρων αὐτῶν.

32. ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολὴν· ὅταν ἤδη ὁ κλάδος αὐτῆς γένηται ἀπαλὸς, καὶ τὰ φύλλα ἐκφυῆ, γινώσκετε, ὅτι ἐγγὺς τὸ θερος.

33. ἡ οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε ἅπαντα ταῦτα, γινώσκετε, ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἐπὶ ἡ θύρα.

34. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ παρελθῆ ἡ γενεὰ αὕτη, ἕως ἂν ἅπαντα ταῦτα γένηται.

35. ὁ ἑρανοῦ καὶ ἡ γῆ ἡ παρελεύσονται· οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρελθῶσι.

36. περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ἡ ὥρας ἂν οἶδεν, ἂν οἱ ἄγγελοι τῶν ἑρανοῦ, εἰ μὴ ὁ πατήρ ἡ μόνος.

37. ὡσπερ δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ νόε, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

38. ὡσπερ γὰρ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις ταῖς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τρώγοντες καὶ πίνοντες, γαμοῦντες καὶ ἐγκαμιζόντες, ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσῆλθε νόε εἰς τὴν κιβωτὸν,

39. καὶ οὐκ ἔγνωσαν, ἕως ἡλθεν ὁ κατακλυσμὸς, καὶ ἤρεν ἅπαντας· οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

40. τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ· ἡ εἷς παραλαμβάνεται, καὶ ἡ εἷς ἀφίεται.

41. δύο ἀλήθουσιν ἐν τῷ μύλωνι· ἡ μία παραλαμβάνεται, καὶ ἡ μία ἀφίεται.

42. γρηγορεῖτε ἔν, ὅτι ἐκ οὐρανοῦ ποῖα ὥρα ὁ κύριος ὑμῶν ἔρχεται.

31. Et mittet angelos suos cum tuba, et voce magna; et congregabunt electos ejus a quatuor ventis, a summis coelorum usque ad terminos eorum.

32. Ab arbore autem ficī discite parabolam: cum jam ramus ejus tener fuerit, et folia nata, scitis, quia prope est aestas.

33. Ita et vos, cum videritis haec omnia, scitote! quia prope est in januis.

34. Amen dico vobis: Quia non praeteribit generatio haec, donec omnia ^{a)} haec fiant.

35. Coelum et terra transibunt, verba autem mea non praeteribunt.

36. De die autem illa ^{a)} et hora nemo scit ^{b)}; neque angeli coelorum, nisi solus pater.

37. ^{a)} Sicut autem in diebus Noe ^{b)}, ita erit et adventus filii hominis.

^{a)} v. 37-39. Luc. 17, 26-29. ^{b)} Gen. 6, 5.

38. Sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes et bibentes, nubentes et nuptui tradentes, usque ad eum diem, quo intravit Noe in arcam;

39. et non cognoverunt, donec venit ^{a)} diluvium, et tulit omnes; ita erit et adventus Filii hominis.

^{a)} Gen. 7, 6. sqq.

40. Tunc duo erunt in agro; unus ^{a)} assumetur, et unus relinquetur;

^{a)} Luc. 17, 34. sqq.

41. duae molentes in mola; una assumetur, et una relinquetur.

42. ¹⁾ Vigilate ^{a)} ergo! quia nescitis, qua hora Dominus vester venturus sit.

^{a)} c. 25, 13.

v. 31. C. καὶ φωνῆς μεγάλης. — v. 33. C. ἕως. — "C. et Mt. ταῦτα πάντα. — "Ed. 1. Er. θύρας. — v. 35. Gb. παρελεύσονται. — v. 36. Ed. omn. Er. St. τῆς ὥρας. — "μὲς omitt. Gb. — v. 40. Ed. 1. Er. omitt. ὁ bis.

1) 1590. add. duo in Lecto, unus assumetur, et unus relinquetur.

43. ἐκεῖνο δὲ γινώσκετε, ὅτι, εἴ ἦδει ὁ οἰκοδεσπότης, ποίᾳ φυλακῇ ὁ κλέπτης ἔρχεται, ἐρηγόρησεν ἂν, καὶ οὐκ ἂν εἶπασε † διορυγῆναι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ.

44. διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἔτοιμοι· ὅτι, ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

45. τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος, ὃν κατέστησεν ὁ κύριός † αὐτῷ ἐπὶ τῆς θραπέας αὐτῷ, τῷ † διδοῖναι αὐτοῖς τὴν τροφὴν ἐν καιρῷ;

46. μακάριος ὁ δῆλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὐρήσει ποιοῦντα οὕτως.

47. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτῷ καταστήσει αὐτόν.

48. εἰάν δὲ εἴπῃ ὁ κακὸς δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· χρονίζει ὁ κύριός μου ἐλθεῖν·

49. καὶ ἄρξῃται τύπτειν τοὺς συνδούλους, † ἐσθίειν δὲ καὶ πίνειν μετὰ τῶν μεθύοντων·

50. ἦξει ὁ κύριος τῷ δέλῳ ἐκεῖνῳ ἐν ἡμέρᾳ, ἣ οὐ προσδοκᾷ, καὶ ἐν ὥρᾳ, ἣ ἔγνωσκε·

51. καὶ διχοτομήσει αὐτόν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν θήσει. ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

43. Illud autem scitote^{a)}, quoniam si sciret paterfamilias, qua hora fur venturus esset, vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam.

a) Luc. 12, 39. 1 Thess. 5, 2. 2 Petr. 3, 10. sqq. Apoc. 16, 15.

44. Ideo et vos estote parati! quia, qua nescitis hora, Filius hominis venturus est.

45. a) Quis, putas, est fidelis servus, et prudens, quem constituit dominus suus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore?

a) v. 45-51. Luc. 12, 42-46.

46. Beatus ille servus, quem, cum venerit dominus ejus, invenerit sic facientem!

47. Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum.

48. Si autem dixerit malus servus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire!

49. et coeperit percutere conseruos suos, manducet autem et bibat cum ebriosis;

50. veniet dominus servi illius in die, qua non sperat, et hora, qua ignorat;

51. et dividet eum, partemque ejus ponet cum hypocritis. Illic erit fletus, et stridor dentium!

C A P. XXV.

1. Τότε ὁμοιωθήσεται ἡ βασιλεία τῶν ὐρανῶν δέκα παρθένοις, αἵτινες λαβῆσαι τὰς λαμπάδας αὐτῶν, ἐξῆλθον εἰς † ἀπάντησιν τοῦ νυμφίου.

2. πέντε δὲ ἦσαν ἐξ αὐτῶν † φρόνιμοι, καὶ αἱ πέντε μωραί.

3. αἵτινες μωραί, λαβοῦσαι τὰς

1. Tunc simile erit regnum coelorum decem virginibus, quae accipientes lampades suas, exierunt obviam sponso et sponsae.

2. Quinque autem ex eis erant fatuae, et quinque prudentes;

3. sed quinque fatuae, acceptis

v. 43. Ed. omn. Er. διορυγῆναι. — v. 45. αὐτὸς omitt. Ed. omn. Er. — "Gb. δῆναι. — v. 49. Mt. Gb. ἐσθιῆ δε και πινῆ. — v. 1. Ed. 1. Er. ὑπαντησιν. — v. 2. Ed. omn. Er. μωραί, και αἱ πεντε φρονιμοί.

λαμπάδας † αὐτῶν, οὐκ ἔλαβον μεθ' lampadibus, non sumpserunt oleum
ἐαυτῶν ἔλαιον· secum;

4. αἱ δὲ φρόνιμοι ἔλαβον ἔλαιον 4. prudentes vero acceperunt oleum
ἐν τοῖς ἀγγείοις αὐτῶν, μετὰ τῶν in vasis suis cum lampadibus.
λαμπάδων † αὐτῶν.

5. χρονίζοντας δὲ τοῦ νυμφίου, 5. Moram autem faciente sponso,
ἐνύσαξαν πᾶσαι, καὶ ἐκάθευδον. dormitaverunt omnes et dormierunt.

6. μέσης δὲ νυκτὸς κραυγὴ γέγο- 6. Media autem nocte, clamor fa-
εν· ἰδοὺ, ὁ νυμφίος ἔρχεται· ἐξέρ- ctus est: Ecce, sponsus venit, exite
χεσθε εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ. obviam ei!

7. τότε ἠγέρθησαν πᾶσαι αἱ παρ- 7. Tunc surrexerunt omnes virgines
θένοι ἐκεῖνοι, καὶ ἐκόσμησαν τὰς illae, et ornaverunt lampades ^{a)}
λαμπάδας αὐτῶν. suas. ^{a)} Luc. 12, 35.

8. αἱ δὲ μωραὶ ταῖς φρονίμοις εἶ- 8. Fatuae autem sapientibus dixe-
πον· δότε ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐλαίου ὑμῶν, runt: Date nobis de oleo vestro! quia
ὅτι αἱ λαμπάδες ἡμῶν σβέννυνται. lampades nostrae extinguntur.

9. ἀπεκρίθησαν δὲ αἱ φρόνιμοι, 9. Responderunt prudentes, di-
λέγουσαι· μήποτε ἐκ † ἀρκέσει ἡμῖν καὶ centes: Ne forte non sufficiat nobis
ὑμῖν· πορεύεσθε † δὲ μᾶλλον πρὸς τὰς et vobis, ite potius ad vendentes,
πωλῶντας, καὶ ἀγοράσατε ἑαυταῖς. et emite vobis!

10. ἀπερχομένων δὲ αὐτῶν ἀγο- 10. Dum autem irent emere, ve-
ράσαι, ἦλθεν ὁ νυμφίος· καὶ αἱ ἔτοι- nit sponsus; et quae paratae erant,
μοι εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς γά- intraverunt cum eo ad nuptias, et
μους, καὶ ἐκλείσθη ἡ θύρα. clausa ^{a)} est janua. ^{a)} Luc. 13, 25.

11. ὕστερον δὲ ἔρχονται καὶ αἱ λοι- 11. Novissime vero veniunt et re-
παὶ παρθένοι, λέγουσαι· κύριε, κύ- liquae virgines, dicentes: Domine,
ριε, ἀνοιξὸν ἡμῖν. Domine, aperi nobis!

12. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· ἀμὴν, 12. At ille respondens ait: Amen
λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς. dico vobis: Nescio vos!

13. γρηγορεῖτε οὖν, † ὅτι οὐκ οἶ- 13. Vigilate ^{a)} itaque! quia nesci-
δατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν, † ἐν tis diem, neque horam. ^{a)} c. 24, 42.
ἢ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται. Marc. 13, 35. 1 Thess. 5, 6.

14. ὥσπερ γὰρ ἄνθρωπος † ἀπο- 14. ^{a)} Sicut enim homo peregre
δημῶν ἐκάλεσε τὰς ἰδίους δέλτας, καὶ proficiscens, vocavit servos suos, et
παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ· tradidit illis bona sua; ^{a)} v. 14—30.
^{a)} Marc. 13, 34 sqq. Luc. 19, 12—27.

15. καὶ ᾧ μὲν ἔδωκε πέντε τάλαν- 15. et uni dedit quinque talenta,
τα, ᾧ δὲ δύο, ᾧ δὲ ἓν· ἐκάστῳ κατὰ alii autem duo, alii vero unum, uni-
τὴν ἰδίαν δύναμιν· καὶ ἀπεδήμησεν cuique secundum propriam virtutem,
εὐθέως. et profectus est statim.

16. πορευθεὶς δὲ ὁ τὰ πέντε τά- 16. Abiit autem, qui quinque ta-

v. 3. Ed. omn. Er. ἐαυτων. — v. 4. αὐτων omitt. Ed. omn. Er. — v. 9. C. ἀρκεσει. — "δε omitt. Gb. — v. 13. Ed. 1. Er. omitt. ὅτι. — "Gb. omitt. ἐν ἢ usque ἔρχεται. — v. 14. Ed. omn. Er. add. τις.

λαντα λαβών, εἰργάσατο ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐποίησεν ἄλλα πέντε τάλαντα.

17. ὡσαύτως καὶ ὁ τὰ δύο, ἐκέρδησε καὶ αὐτὸς ἄλλα δύο.

18. ὁ δὲ τὸ ἐν λαβών, ἀπελθὼν ὠρύξεν ἐν τῇ γῆ, καὶ ἀπέκρυψε τὸ ἀργύριον τοῦ κυρίου αὐτοῦ.

19. μετὰ δὲ χρόνον πολὺν ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων, † καὶ συναίρει μετ' αὐτῶν λόγον.

20. καὶ προσελθὼν ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβών, προσήνεγκεν ἄλλα πέντε τάλαντα, λέγων· κύριε, πέντε τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε, ἄλλα πέντε τάλαντα ἐκέρδησα † ἐπ' αὐτοῖς.

21. ἔφη † δὲ αὐτῷ ὁ κύριος αὐτῷ· εὖ, δὲλε ἀγαθὲ καὶ πισέ· ἐπὶ ὀλίγα ἦς πισός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω. εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τῆ κυρίε σε.

22. προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὰ δύο τάλαντα λαβών, εἶπε· κύριε, δύο τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε, ἄλλα δύο τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς.

23. ἔφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτῷ· εὖ, δὲλε ἀγαθὲ καὶ πισέ· ἐπὶ ὀλίγα ἦς πισός· ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω. εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τῆ κυρίε σε.

24. προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὸ ἐν τάλαντον † εἰληφώς, εἶπε· κύριε, ἔγνων σε, ὅτι † σκληρὸς εἶ ἄνθρωπος, θερίζων, ὅπως ἐκ ἔσπειρας, καὶ συναίρων, ὅθεν οὐ διεσκόρπισας.

25. καὶ φοβηθεὶς, ἀπελθὼν ἔκρυψε τὸ τάλαντόν σου ἐν τῇ γῆ· ἴδε, ἔχεις τὸ σόν.

26. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ κύριος αὐτῷ, εἶπεν αὐτῷ· πονηρὲ δὲλε καὶ ὀκνηρὲ, ἦδεις, ὅτι θερίζω, ὅπως ἐκ ἔσπειρα, καὶ συνάγω, ὅθεν οὐ διεσκόρπισα·

27. ἔδει ἔν σε βαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπέζιταις· καὶ ἐλθὼν ἐγὼ

lenta acceperat, et operatus est in eis, et lucratus est alia quinque.

17. Similiter et qui duo acceperat, lucratus est alia duo.

18. Qui autem unum acceperat, abiens fodit in terram, & abscondit pecuniam domini sui.

19. Post multum vero temporis venit dominus servorum illorum, & posuit rationem cum eis.

20. Et accedens, qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine! quinque talenta tradidisti mihi; ecce! alia quinque superlucratus sum.

21. Ait illi dominus ejus: Euge! serve bone et fidelis; quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium domini tui!

22. Accessit autem & qui duo talenta acceperat, & ait: Domine! duo talenta tradidisti mihi; ecce! alia duo lucratus sum.

23. Ait illi dominus ejus: Euge! serve bone & fidelis; quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium domini tui!

24. Accedens autem & qui unum talentum acceperat, ait: Domine! scio, quia homo durus es; metis, ubi non seminasti, et congregas, ubi non sparsisti;

25. et timens abii, et abscondi talentum tuum in terra; ecce! habes, quod tuum est.

26. Respondens autem dominus ejus, dixit ei: Serve male & piger! sciebas, quia meto, ubi non semino, & congrego, ubi non sparsi;

27. oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis, ¹) &

v. 19. C. και συναιρει λογον μετ' αυτων. — v. 20. Ed. omn. Er. εν. — v. 21. δε omitt. Gb. — v. 24. Ed. omn. Er. λαβων. — "Ed. omn. Er. αυσηρος.

1) 1590. ut veniens.

ἐκομισάμην ἂν τὸ ἕμὸν σὺν τόκῳ.

veniens ego recepissem utique, quod meum est, cum usura.

28. ἄρατε οὖν ἀπ' αὐτοῦ τὸ τάλαντον, καὶ δότε τῷ ἔχοντι τὰ δέκα τάλαντα.

28. Tollite itaque ab eo talentum, & date ei, qui habet decem talenta!

29. τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται, καὶ περισσευθήσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, † καὶ ὃ ἔχει, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

29. Omni ^{a)} enim habenti dabitur, & abundabit; ei autem, qui non habet, et quod videtur habere, auferetur ab eo.

a) c. 13, 12.

30. καὶ τὸν ἀρχεῖον δῶλον † ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσαι ὁ κλανθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

30. Et inutilem servum eijcite ^{a)} in tenebras exteriores! illic erit fletus, & stridor dentium!

a) c. 8, 12.

31. ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ † ἄγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ.

31. Cum autem venerit ^{a)} Filius hominis in majestate sua, & omnes angeli ¹⁾ cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suae;

a) c. 16, 27.
1 Thess. 4, 15. Act. 17, 31.

32. καὶ † συναχθήσεται ἔμπροσθεν αὐτῆ πάντα τὰ ἔθνη· καὶ † ἀφοριεῖ αὐτὰς ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων.

32. & congregabuntur ante eum omnes ^{a)} gentes, & separabit ^{b)} eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hoedis.

a) Rom. 14, 10. 2 Cor. 5, 10.
b) c. 13, 49.

33. ἡ σήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτῆ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ ἐκωνόμων.

33. Et statuet oves quidem a dextris suis, hoedos autem a sinistris.

34. τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτῆ· δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τῆ πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην † ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

34. Tunc dicet Rex his, qui a dextris ejus erunt: Venite, benedicti Patris mei! possidete paratum ^{a)} vobis regnum a constitutione mundi.

a) c. 20, 23.

35. ἐπεινάσα γὰρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με· ξένος ἦμην, καὶ συνηγάγετέ με·

35. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare; sitivi, et dedistis mihi bibere; hospes eram, et collegistis me;

36. γυμνὸς, καὶ περιεβάλετέ με· ἡσθένησα, καὶ ἐπεσκέψασθέ με· ἐν φυλακῇ ἦμην, καὶ ἦλθετε πρὸς με.

36. nudus, et cooperuistis me; infirmus, et visitastis me; in carcere eram, et venistis ad me.

37. τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι, λέγοντες· κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα, καὶ ἐθρέψαμεν, ἢ διψῶντα, καὶ ἐποτίσαμεν;

37. Tunc respondebunt ei justi, dicentes: Domine! quando te vidimus esurientem, et pavimus te? sitientem, et dedimus tibi potum?

38. πότε δέ σε εἶδομεν ξένον, καὶ

38. Quando autem te vidimus ho-

v. 29. C. καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν. — v. 30. Ed. omn. Er. St. ἐκβάλλετε. — v. 31. ἄγιοι omitt. Gb. — v. 32. C. συναχθησονται. — "Ed. 1. 2. Er. ἀφορισει. v. 34. Mt. omitt. ὑμιν.

1) 1590. add. ejus.

συνηγάγομεν; ἢ γυμνὸν, καὶ περιεβάλομεν;

39. πότε δέ σε εἶδομεν ἀσθενῆ, ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ ἤλθομεν πρὸς σε;

40. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς, ἐρεῖ αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐν τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.

41. τότε ἐρεῖ καὶ τοῖς ἐξ ἐωνύμων· πορεύεσθε ἀπ' ἐμῶ οἱ κατηγορούμενοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτῷ.

42. ἐπείνασα γὰρ, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με·

43. ξένος ἤμην, καὶ οὐ συνηγάγετέ με· γυμνός, καὶ οὐ περιεβάλετέ με· ἀσθενῆς καὶ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθέ με.

44. τότε ἀποκριθήσονται † καὶ αὐτοὶ, λέγοντες· κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα, ἢ διψῶντα, ἢ ξένον, ἢ γυμνόν, ἢ ἀσθενῆ, ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐ διηκονήσαμεν σοι;

45. τότε ἀποκριθήσεται αὐτοῖς, λέγων· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἐν τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε.

46. καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον· οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.

spitem, et collegimus te? aut nudum, et cooperuimus te?

39. Aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, et venimus ad te?

40. Et respondens Rex, dicit illis: Amen dico vobis: Quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.

41. Tunc dicit et his, qui a sinistris erunt: Discedite ^{a)} a me, maledicti! in ignem aeternum, qui paratus est diabolo, et angelis ejus. ^{a)} c. 7, 23.

42. Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare; sitivi, et non dedistis mihi potum;

43. hospes eram, et non collegistis me; nudus, et non cooperuistis me; infirmus, et in carcere, et non visitastis me.

44. Tunc respondebunt ei et ipsi, dicentes: Domine! quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, et non ministravimus tibi?

45. Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis: Quamdiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis.

46. Et ibunt ^{a)} hi in supplicium aeternum; justi autem in vitam aeternam. ^{a)} Joh. 5, 29.

C A P. XXVI.

1. καὶ ἐγένετο, ὅτε ἐτέλεσεν ὁ ἰησοῦς πάντας τοὺς λόγους τούτους, εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ·

2. οἴδατε, ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ πάσχα γίνεται, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ θάνατον·

1. ^{a)} Et factum est, cum consummasset Jcsus sermones hos omnes, dixit discipulis suis: ^{a)} v. 1-5.

2. Scitis, quia post biduum Pascha fiet, et Filius hominis tradetur ^{a)}, ut crucifigatur. ^{a)} c. 16, 21. Joh. 13, 1.

v. 44. Ed. omn. Er. St. add. αὐτῷ.

3. τότε συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως, τοῦ λεγομένου καϊάφα·

4. καὶ συνεβουλεύσαντο, ἵνα τὸν ἰησοῦν † δόλω κρατήσωσι, καὶ ἀποκτείνωσιν.

5. ἔλεγον δὲ, μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, ἵνα μὴ θόρυβος γένηται ἐν τῷ λαῷ.

6. τῆ δὲ ἰησοῦ γενομένε ἐν βηθανίᾳ ἐν οἰκίᾳ σίμωνος τῆ λεπροῦ,

7. προσῆλθεν αὐτῷ γυνή, ἀλάβασρον μύρε ἔχουσα βαρυτίμη, καὶ κατέχευεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῆ ἀνακειμένη.

8. ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἠγανάκτησαν, λέγοντες· εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη;

9. ἠδύνατο γὰρ τῆτο † τὸ μύρον πρᾶθῆναι πολλῆ, καὶ δοθῆναι † πτωχοῖς.

10. γνῶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· τί κόπας παρέχετε τῇ γυναικί; ἔργον γὰρ καλὸν εἰργάσατο εἰς ἐμέ.

11. † πάντοτε γὰρ τὰς πτωχὰς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.

12. βλοῦσα γὰρ αὕτη τὸ μύρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου, πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι με ἐποίησεν.

13. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἂν κηρυχθῆ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὁ ἐποίησεν αὕτη, εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.

14. τότε πορευθεῖς εἰς τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος ἰούδας † ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς,

15. εἶπε· τί θέλετέ μοι δοῦναι, † καὶ γὰρ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; οἱ δὲ ἔξησαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια.

3. Tunc congregati ^{a)} sunt principes Sacerdotum, et Seniores populi, in atrium principis Sacerdotum, qui dicebatur Caiphas; a) Joh. 11, 47.

4. Et consilium fecerunt, ut Jesum dolo tenerent, et occiderent.

5. Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.

6. ^{a)} Cum autem Jesus esset in Bethania in domo Simonis leprosi, a) v. 6-13. Marc. 14, 3-9. Joh. 12, 1-8.

7. accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi, et effudit super caput ipsius recumbentis.

8. Videntes autem discipuli, indignati sunt dicentes: Ut quid perditio haec?

9. Potuit enim istud venundari multo, et dari pauperibus.

10. Sciens autem Jesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me.

11. Nam semper pauperes habetis ¹⁾ vobiscum; me autem non semper habetis ²⁾.

12. Mittens enim haec unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit.

13. Amen dico vobis, ubicumque praedicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur & quod haec fecit in memoriam ejus.

14. ^{a)} Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Judas Iscariotes, ad principes Sacerdotum, a) v. 14-16. Marc. 14, 10. sqq. Luc. 22, 3-6.

15. et ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos.

v. 4. Ed. omn. Er. κρατήσωσι δολω. — v. 9. το μύρον omitt. Gb. — "C. add. τοις. — v. 11. Mt. τὰς πτωχὰς γὰρ παντοτε. — v. 14. Ed. omn. Er. add. ὁ. — v. 15. C. καὶ ἔγω.

1) 1590. habebitis. 2) 1590. habebitis.

16. καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτει εὐκαι-
ρίαν, ἵνα αὐτὸν παραδῶ.

17. τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἀζύμων προσ-
ῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ ἰησοῦ, λέγοντες
αὐτῷ· ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι
φαγεῖν τὸ πάσχα;

18. ὁ δὲ εἶπεν· ὑπάγετε εἰς τὴν
πόλιν πρὸς τὸν δεῖνα, καὶ εἴπατε αὐ-
τῷ· ὁ διδάσκαλος λέγει· ὁ καιρὸς μὲ
ἐγγύς ἐστι, πρὸς σε ποιῶ τὸ πάσχα
μετὰ τῶν μαθητῶν μου.

19. καὶ ἐποίησαν οἱ μαθηταὶ ὡς
συνέταξεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, καὶ ἤτοι-
μασαν τὸ πάσχα.

20. ὀψίας δὲ γενομένης, ἀνέκειτο
μετὰ τῶν δώδεκα.

21. καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν, εἶπεν·
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν πα-
ραδώσει με.

22. καὶ λυπούμενοι σφόδρα, ἤρ-
ξαντο λέγειν αὐτῷ ἕκαστος αὐτῶν·
μήτι ἐγὼ εἰμι, κύριε;

23. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν· ὁ ἐμ-
βάψας μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ τὴν
χεῖρα, οὗτός με παραδώσει.

24. ὁ μὲν υἱὸς τῆ ἀνθρώπου ὑπά-
γει, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ·
οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ
ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται·
καλὸν ἦν αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ
ἄνθρωπος ἐκεῖνος.

25. ἀποκριθεὶς δὲ ἰούδας, ὁ πα-
ραδιδὸς αὐτὸν, εἶπε· μήτι ἐγὼ εἰμι,
ῥαββί; λέγει αὐτῷ· σύ εἶπας.

26. ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ
ἰησοῦς τὸν ἄρτον, καὶ † εὐλόγησας,
ἔκλασε, καὶ ἐδίδον τοῖς μαθηταῖς,
καὶ εἶπε· λάβετε, φάγετε· τοῦτό ἐστι
τὸ σῶμά μου.

27. καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, καὶ
εὐχαρισήσας, ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων·
πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες·

16. Et exinde quaerebat opportu-
nitatem, ut eum traderet.

17. ^{a)} Prima autem die azymorum ^{b)}
accesserunt discipuli ad Jesum, di-
centes: Ubi vis paremus tibi come-
dere Pascha? ^{a)} v. 17-29. Marc. 14, 12-25.
^{b)} Exod. 12. Deut. 16.

18. At Jesus dixit: Ite in civita-
tem ad quendam, & dicite ei: Magi-
ster dicit: Tempus meum prope est,
apud te facio Pascha cum discipulis
meis.

19. Et fecerunt discipuli, sicut
constituit illis Jesus, et paraverunt
Pascha.

20. ^{a)} Vespere autem facto, discum-
bebat cum duodecim discipulis suis.
^{a)} v. 20-26. Joh. 13, 21-30.

21. Et edentibus illis, dixit: Amen
dico vobis, quia unus vestrum me
traditurus est.

22. Et contristati valde, coepe-
runt singuli dicere: Numquid ego sum,
Domine?

23. At ipse respondens, ait: Qui
intingit mecum manum in paropside,
hic me tradet.

24. Filius quidem hominis vadit,
sicut scriptum est de illo; vae autem
homini illi, per quem Filius hominis
tradetur! bonum erat ei, si natus
non fuisset homo ille.

25. Respondens autem Judas, qui
tradidit eum, dixit: Numquid ego
sum, Rabbi? Ait illi: Tu dixisti!

26. Coenantibus ^{a)} autem eis, ac-
cepit Jesus panem, & benedixit, ac
fregit, deditque discipulis suis, &
ait: Accipite & comedite; hoc est cor-
pus meum. ^{a)} 1 Cor. 11, 23. sqq.

27. Et accipiens calicem, gratias
egit, et dedit illis, dicens: Bibite
ex hoc omnes!

28. τὸτο γὰρ ἐστὶ τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

29. λέγω δὲ ὑμῖν, † ὅτι οὐ μὴ πῖω ἀπ' ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ † γεννήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καιρὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς μου.

30. καὶ ὑμνήσαντες, ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν.

31. τότε λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ· γέγραπται γάρ· πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα τῆς ποιμνῆς.

32. μετὰ δὲ τὸ ἐγεροθῆναί με, προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν γαλιλαίαν.

33. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ πέτρος, εἶπεν αὐτῷ· εἰ † καὶ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοὶ, ἐγὼ † δὲ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι.

34. ἔφη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ, πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρεῖς ἀπαρνήσῃ με.

35. λέγει αὐτῷ ὁ πέτρος· κἂν δέη με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε † ἀπαρνήσομαι. ὁμοίως † καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον.

36. τότε ἔρχεται μετ' αὐτῶν ὁ ἰησοῦς εἰς χωρίον, λεγόμενον γεθσημανῆ· καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς· καθίσατε αὐτῷ, ἕως οὗ ἀπελθὼν προσεύξομαι ἐκεῖ.

37. καὶ παραλαβὼν τὸν πέτρον καὶ τὰς δύο υἱοὺς ζεβεδαίου, ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν.

38. τότε λέγει αὐτοῖς †· περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· μείνατε ὧδε, καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ.

28. Hic est enim sanguis ^{a)} meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem ^{b)} peccatorum.

a) Exod. 24, 8. b) c. 20, 28.

29. Dico autem vobis: non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno ^{a)} Patris mei.

a) Luc. 14, 15.

30. ^{a)} Et hymno dicto, exierunt in montem Oliveti.

a) v. 30-35.

Marc. 14, 26-31. Luc. 22, 39.

31. Tunc dicit illis Jesus: Omnes vos scandalum patiemini in me, in ista nocte; scriptum est enim: „Percutiam pastorem, & dispergentur „oves gregis ^{a)}.”

a) Zach. 13, 7.

32. Postquam autem resurrexero, praecedam ^{a)} vos in Galilaeam. a) c. 28, 7.

33. Respondens autem Petrus, ait illi: Etsi omnes scandalizati fuerint in te; ego nunquam scandalizabor.

34. Ait ^{a)} illi Jesus: Amen dico tibi: Quia in hac nocte, antequam gal-
lus cantet, ter me negabis.

a) v. 75. Luc. 22, 31-34.

35. Ait illi Petrus: Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt.

36. ^{a)} Tunc venit Jesus cum illis in villam, quae dicitur Gethsemani, & dixit discipulis suis: Sedete hic! donec vadam illuc, & orem.

a) v. 36-46. Marc. 14, 32-42. Luc. 22, 40-46.

37. Et assumpto Petro & duobus filiis Zebedaei, coepit contristari & moestus esse.

38. Tunc ait illis: Tristis ^{a)} est anima mea usque ad mortem! sustinete hic, & vigilate mecum!

a) Joh. 12, 27.

v. 29. Ed. omn. Er. omitt. ὅτι. — "Mt. γεννήματος. — v. 35. και omitt. Mt. Gb. — "C. omitt. δε. — v. 35. C. Mt. ἀπαρνησωμαι. — "C. Mt. add. δε. — v. 38. Ed. omn. Er. Mt. add. ὁ ἰησοῦς.

39. καὶ † προελθὼν μικρὸν, ἔπε-
σεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ προσεχό-
μενος, καὶ λέγων· πάτερ με, εἰ δυ-
νατὸν ἐστὶ, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ
ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ
θέλω, ἀλλ' ὡς σύ.

40. καὶ ἔρχεται πρὸς τὰς μαθητάς,
καὶ εὐρίσκει αὐτὰς καθεύδοντας, καὶ
λέγει τῷ πέτρῳ· ἕως ἕν ἰσχύσατε
μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἐμῆ;

41. γρηγορεῖτε, καὶ προσεύχεσθε,
ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν. τὸ
μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ
ἀσθενής.

42. πάλιν ἐκ δευτέρου ἀπελθὼν,
προσηύξατο, λέγων· πάτερ με, εἰ ἔ-
δύναται τῆτο τὸ ποτήριον παρελθεῖν
ἀπ' ἐμῆ, ἐὰν μὴ αὐτὸ πάω, γενηθή-
τω τὸ θέλημά σου.

43. καὶ ἔλθὼν εὐρίσκει αὐτοὺς
πάλιν καθεύδοντας· ἦσαν γὰρ αὐ-
τῶν οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι.

44. καὶ ἀφείς αὐτούς, ἀπελθὼν
πάλιν, προσηύξατο ἐκ τρίτου, τὸν αὐ-
τὸν λόγον εἰπών.

45. τότε ἔρχεται πρὸς τὰς μαθητάς
αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς· καθεύδετε τὸ
λοιπὸν, καὶ ἀναπαύεσθε· ἰδὲ †, ἤγ-
γκεν ἡ ὥρα, καὶ ὁ υἱὸς τῆ ἀνθρώπου
παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀμαρτωλῶν.

46. ἐγείρεσθε, ἄγωμεν· ἰδὲ, ἤγ-
γκεν ὁ παραδιδέσ με.

47. καὶ ἔτι αὐτῆ λαλοῦντος, ἰδὲ,
ιοῦδας, εἷς τῶν δώδεκα, ἦλθε, καὶ
μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαι-
ρῶν καὶ ξύλων, ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων
καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ.

48. ὁ δὲ † παραδίδεσ αὐτὸν, ἔδω-
κεν αὐτοῖς σημεῖον, λέγων· ὃν ἂν φι-
λήσω, αὐτός ἐστι· κρατήσατε αὐτόν.

49. καὶ εὐθέως προσελθὼν τῷ

39. Et progressus pusillum, proci-
dit in faciem suam, orans, & dicens:
Pater mi! si possibile est, transeat
a me calix iste; verumtamen non sic-
ut ego volo, sed sicut tu.

40. Et venit ad discipulos suos,
& invenit eos dormientes, & dicit
Petro: Sic non potuistis una hora vi-
gilare mecum? ¹⁾)

41. Vigilate, & orate, ut non in-
tretis in tentationem; spiritus quidem
promptus est, caro autem infirma.

42. Iterum secundo abiit, & ora-
vit, dicens: Pater mi! si non potest
hic calix transire, nisi bibam illum;
fiat voluntas tua!

43. Et venit iterum, & invenit
eos dormientes; erant enim oculi eo-
rum gravati.

44. Et relictis illis, iterum abiit,
& oravit tertio, eundem sermonem
dicens.

45. Tunc venit ad discipulos suos,
& dicit illis: Dormite jam, & requies-
cite! ecce! appropinquavit hora, &
Filius hominis tradetur in manus pec-
catorum.

46. Surgite, eamus! ecce! appro-
pinquavit, qui me tradet.

47. ^{a)} Adhuc eo loquente, ecce Ju-
das unus de duodecim venit, & cum
eo turba multa, cum gladiis & fusti-
bus, missi a principibus Sacerdotum,
& Senioribus populi. ^{a) v. 47-56.}

Marc. 14, 43-52. Luc. 22, 47-53. Joh. 13, 2-11.

48. Qui autem tradidit eum, dedit
illis signum, dicens: Quemcumque
osculatus fuero, ipse est, tenete eum!

49. Et confestim accedens ad Je-

ἰησοῦ, εἶπε· χαῖρε, ῥαββί· καὶ κατ-
εφίλησεν αὐτόν.

50. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ἑταί-
ρε, † ἐφ' ὃ πάρει; τότε προσελθόν-
τες ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν ἰη-
σοῦν, καὶ ἐκράτησαν αὐτόν.

51. καὶ ἰδὲ, εἰς τῶν μετὰ ἰησοῦ,
ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἀπέσπασε τὴν
μάχαιραν αὐτῷ· καὶ πατάξας τὸν δῆ-
λον τῷ ἀρχιερέως, ἀφείλεν αὐτῷ τὸ
ὠτίον.

52. τότε λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἀ-
πόσρεψόν σε τὴν μάχαιραν εἰς τὸν τό-
πον αὐτῆς· πάντες γὰρ οἱ † λαβόντες
μάχαιραν, ἐν μαχαίρᾳ † ἀπολοῦνται.

53. ἢ δοκεῖς, ὅτι εἰ δύναμαι ἄρτι
παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου, καὶ
παρασῆσει μοι πλείους ἢ δώδεκα λε-
γεῶνας ἀγγέλων;

54. πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ γρα-
φαί, ὅτι † οὕτως δεῖ γενέσθαι;

55. ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εἶπεν ὁ ἰη-
σοῦς τοῖς ὄχλοις· ὡς ἐπὶ ληστὴν ἐξήλ-
θετε μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων, συλ-
λαβεῖν με· καθ' ἡμέραν πρὸς ὑμᾶς
† ἐκαθεζόμενον, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ,
καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με.

56. τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα
πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ τῶν προφη-
τῶν. τότε οἱ μαθηταὶ πάντες, ἀφέν-
τες αὐτόν, ἔφυγον.

57. οἱ δὲ κρατήσαντες τὸν ἰησοῦν,
ἀπήγαγον πρὸς καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα,
ὅπου οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτε-
ροι συνήχθησαν.

58. ὁ δὲ πέτρος ἠκολούθει αὐτῷ
ἀπὸ μακρόθεν, ἕως τῆς ἀλλῆς τοῦ
ἀρχιερέως· καὶ εἰσελθὼν ἔσω, ἐκάθη-
το μετὰ τῶν ὑπηρετῶν, ἰδεῖν τὸ τέλος.

sum, dixit: Ave, Rabbi! Et oscula-
tus est eum.

50. Dixitque illi Jesus: Amice!
ad quid venisti? Tunc accesserunt,
& manus injecerunt in Jesum, & te-
nuerunt eum.

51. Et ecce! unus ex his, qui erant
cum Jesu, extendens manum, exemit
gladium suum, & percutiens servum
principis sacerdotum, amputavit au-
riculam ejus.

52. Tunc ait illi Jesus: Convertite
gladium tuum in locum suum! om-
nes ^{a)} enim, qui acceperint gladium,
gladio peribunt. a) Gen. 9, 6.

53. An putas, quia non possum
rogare patrem meum, & exhibebit
mihi modo plus quam duodecim legio-
nes angelorum? ¹⁾)

54. Quomodo ergo implebuntur ^{a)}
Scripturae, quia sic oportet fieri?
a) Luc. 24, 25. sqq.

55. In illa hora dixit Jesus turbis:
Tanquam ad latronem existis cum gla-
diis & fustibus comprehendere me;
quotidie apud vos sedebam docens in
templo, & non me tenuistis.

56. Hoc autem totum factum est,
ut adimplerentur Scripturae prophe-
tarum. Tunc discipuli omnes, reli-
cto eo, fugerunt ^{a)}. a) v. 31.

57. ^{a)} At illi tenentes Jesum, du-
xerunt ad Caipham principem Sacer-
dotum, ubi Scribae & Seniores con-
venerant. a) v. 57. 58. Marc. 14, 53. 54.
Luc. 22, 54. sq. Joh. 18, 12-15. coll. 24.

58. Petrus autem sequebatur eum
a longe, usque in atrium principis Sa-
cerdotum. Et ingressus intro, sede-
bat cum ministris, ut videret finem.

v. 50. C. ἐφ' ὃ. — v. 52. Ed. omn. Er. λαμβανοντες. — "C. Mt. ἀποθα-
νενται. — v. 54. Mt. ἔτω. — v. 55. Ed. omn. Er. ἐκαθεζομην.

1) 1593. angelorum. C. R. 1593. Angelorum?

59. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύ-
τεροι καὶ τὸ συνέδριον ὅλον ἐζήτουν
ψευδομαρτυρίαν κατὰ τοῦ ἰησοῦ, ὅ-
πως † αὐτὸν θανατώσωσι.

60. καὶ οὐχ εὔρον. † καὶ πολλῶν
ψευδομαρτύρων προσελθόντων, † ἐχ
εὔρον. ὕστερον δὲ προσελθόντες δύο
ψευδομάρτυρες,

61. εἶπον· ἔστος ἔφη· δύναμαι κα-
ταλῦσαι τὸν ναὸν τῆ θεῆ, καὶ διὰ
τριῶν ἡμερῶν οἰκοδομηῆσαι αὐτόν.

62. καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς, εἶ-
πεν αὐτῷ· οὐδὲν ἀποκρίνη; τί οὐτοί
σου καταμαρτυροῦσιν;

63. ὁ δὲ ἰησοῦς εἰσιώπα. καὶ ἀπο-
κριθεὶς ὁ ἀρχιερεὺς, εἶπεν αὐτῷ· ἐξ-
ορκίζω σε κατὰ τῆ θεῆ † τῆ ζῶντος,
ἵνα ἡμῖν εἴπῃς, εἰ σὺ εἶ ὁ χριστός, ὁ
υἱὸς τοῦ θεοῦ;

64. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· σὺ εἶπας.
πλὴν λέγω ὑμῖν· ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν
υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δε-
ξιῶν τῆς δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον
ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.

65. τότε ὁ ἀρχιερεὺς διέδρόξε τὰ
ἱμάτια αὐτοῦ, λέγων· ὅτι ἐβλασφή-
μησε. τί ἔτι χρειάν ἐχομεν μαρτύρων;
† ἴδε, νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν
αὐτοῦ.

66. τί ὑμῖν δοκεῖ; οἱ δὲ ἀποκρι-
θέντες, εἶπον· ἔνοχος θανάτου ἐστὶ.

67. τότε ἐπέτυσαν εἰς τὸ πρόσω-
πον αὐτοῦ, καὶ ἐκολάφισαν αὐτόν·
οἱ δὲ ἐρράπισαν,

68. λέγοντες· προφήτευσον ἡμῖν,
χριστέ· τίς ἐστὶν ὁ παῖσας σε;

69. ὁ δὲ πέτρος ἔξω ἐκάθητο ἐν
τῇ αὐλῇ. καὶ προσῆλθεν αὐτῷ μία
παιδίσκη, λέγουσα· καὶ σὺ ἦσθα με-
τὰ ἰησοῦ, τοῦ γαλιλαίου.

59. ^{a)} Principes autem Sacerdotum,
& omne concilium quaerebant falsum
testimonium contra Jesum, ut eum
morti traderent. ^{a)} v. 59-68. Marc. 14, 55-65.

60. Et non invenerunt, cum multi
falsi testes accessissent. Novissime
autem venerunt duo falsi testes,

61. et dixerunt: Hic dixit: Pos-
sum destruere templum Dei, et post ^{a)}
triduum reaedificare illud. ^{a)} Joh. 2, 19, 21.

62. Et surgens princeps Sacerdo-
tum, ait illi: Nihil respondes ad ea,
quae isti adversum te testificantur?

63. Jesus autem tacebat. Et prin-
ceps sacerdotum ait illi: Adjuro te
per Deum vivum! ut dicas nobis, si
tu es Christus Filius Dei.

64. Dicit illi Jesus: Tu dixisti!
verumtamen dico vobis: Amodo vide-
bitis Filium hominis sedentem a dex-
tris virtutis Dei, & venientem ^{a)} in
nubibus coeli. ^{a)} c. 16, 27. 24, 30.

65. Tunc princeps sacerdotum sci-
dit vestimenta sua, dicens: Blasphe-
mavit ^{a)}! quid adhuc egemus testibus?
ecce! nunc audistis blasphemiam!

^{a)} Joh. 5, 18.

66. Quid vobis videtur? At illi
respondentes dixerunt: Reus ^{a)} est
mortis!

^{a)} Lev. 24, 16. Joh. 19, 7.

67. Tunc exspuerunt in faciem e-
jus, & colaphis eum ceciderunt; alii
autem palmas in faciem ejus dederunt,

68. dicentes: Prophetiza nobis,
Christe! quis est, qui te percussit?

69. ^{a)} Petrus vero sedebat foris in
atrio; & accessit ad eum una ancilla,
dicens: Et tu cum Jesu Galilaeo eras!

^{a)} v. 69-75. Marc. 14, 66-72. Luc. 22, 56-62.

Joh. 18, 15-18. 25-27.

v. 59. C. Mt. θανατώσωσιν αὐτόν. — v. 60. και omitt. Gb. — " ἐχ εὔρον
omitt. Gb. — v. 65. C. omitt. τς. — v. 65. Ed. omn. Er. ἴδε.

70. ὁ δὲ ἠρνήσατο ἔμπροσθεν πάντων, λέγων· ἐκ οἶδα, † τί λέγεις.

71. ἐξελθόντα δὲ αὐτὸν εἰς τὸν πυλῶνα, εἶδεν αὐτὸν ἄλλη, καὶ λέγει † τοῖς ἐκεῖ· καὶ οὗτος ἦν μετὰ Ἰησοῦ, τοῦ ναζωραίου.

72. καὶ πάλιν ἠρνήσατο μεθ' ὅρου· ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον.

73. μετὰ μικρὸν δὲ προσελθόντες οἱ ἐσῶτες, εἶπον τῷ πέτρῳ· ἀληθῶς καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ· καὶ γὰρ ἡ λαλιά σου δῆλόν σε ποιεῖ.

74. τότε ἤρξατο † καταθεματίζειν, καὶ ὀμνύειν· ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησε.

75. καὶ ἐμνήσθη ὁ πέτρος τοῦ ῥήματος † Ἰησοῦ, εἰρηκότος αὐτοῦ· ὅτι, πρὶν † ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρεῖς ἀπαρνήθη με. καὶ ἐξελθὼν ἔξω, ἔκλαυσε πικρῶς.

C A P. XXVII.

1. Πρωῖας δὲ γενομένης, συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, † ὥστε θανατῶσαι αὐτόν.

2. καὶ δήσαντες αὐτόν, ἀπήγαγον, καὶ παρέδωκαν αὐτὸν ποντίῳ πιλάτῳ, τῷ ἡγεμόνι.

3. τότε ἰδὼν ἰούδας, ὁ παραδίδς αὐτόν, ὅτι κατεκρίθη, μεταμεληθεὶς, ἀπέσρεψε τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς πρεσβυτέροις,

4. λέγων· ἡμαρτον, παραδοὺς αἵμα ἁθῶν. οἱ δὲ εἶπον· τί πρὸς ἡμᾶς; σὺ ὄφει.

5. καὶ ρίψας τὰ ἀργύρια ἐν τῷ ναῷ, ἀνεχώρησε· καὶ ἀπελθὼν, ἀπήρξατο.

70. At ille negavit coram omnibus, dicens: Nescio, quid dicis!

71. Exeunte autem illo januam, vidit eum alia ancilla, & ait his, qui erant ibi: Et hic erat cum Jesu Nazareno!

72. Et iterum negavit cum juramento: Quia non novi hominem.

73. Et post pusillum accesserunt, qui stabant, & dixerunt Petro: Vere & tu ex illis es! nam & loquela tua manifestum te facit.

74. Tunc coepit detestari & jurare, quia non novisset hominem. Et continuo gallus cantavit.

75. Et recordatus est Petrus verbi ^{a)} Jesu, quod dixerat: Prius, quam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras, flevit amare. ^{a)} cf. v. 54.

1. Mane ^{a)} autem facto, consilium inierunt omnes principes Sacerdotum & Seniores populi adversus Jesum, ut eum morti traderent.

^{a)} Marc. 15, 1. Luc. 22, 66.

2. Et vinctum adduxerunt eum, & tradiderunt ^{a)} Pontio Pilato praesidi.

^{a)} Joh. 18, 28.

3. Tunc videns Judas, qui eum tradidit, quod damnatus esset, poenitentia ductus retulit triginta argenteos Principibus Sacerdotum & Senioribus,

4. dicens: Peccavi! tradens sanguinem justum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris!

5. Et projectis argenteis in templo, recessit; & abiens laqueo se suspendit.

v. 70. C. ἀπαντων. Mt. Gb. αὐτων παντων. — "Ed. 4. Er. ὁ λεγεις. — v. 71. C. αὐτοις ἐκει. Mt. αὐτοις· ἐκει. — v. 74. Ed. omn. Er. St. καταθεματίζω. — v. 75. Gb. τς Ἰησ. — "C. ἀλεκτορα. — v. 1. C. ὅπως αὐτον θανατωσωσιν.

6. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς, λαβόντες τὰ ἀργύρια, εἶπον· οὐκ ἔξεσι βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν † κορβανᾶν· ἐπεὶ τιμὴ αἵματος ἐστὶ.

7. συμβούλιον δὲ λαβόντες, ἡγόρασαν ἐξ αὐτῶν τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις.

8. διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς ἐκεῖνος, ἀγρὸς αἵματος, ἕως τῆς σήμερον.

9. τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ ἱερεμίου τοῦ προφήτου, λέγοντος· καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου, ὃν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ·

10. καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως· † καθὰ συνέταξέ μοι κύριος.

11. ὁ δὲ ἰησοῦς ἔση ἔμπροσθεν τῆ ἡγεμόνος· καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ ἡγεμὼν, λέγων· σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; ὁ δὲ ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ· σὺ λέγεις.

12. καὶ ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων, οὐδὲν ἀπεκρίνατο.

13. τότε λέγει αὐτῷ ὁ πιλάτος· οὐκ ἀκούεις, πόσα σου καταμαρτυροῦσι;

14. καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸς οὐδὲ ἐν ῥῆμα, ὥστε θαυμάζειν τὸν ἡγεμόνα λίαν.

15. κατὰ δὲ ἑορτὴν εἰώθει ὁ ἡγεμὼν ἀπολύειν † ἓνα τῷ ὄχλῳ δέσμιον, ὃν ἤθελον.

16. εἶχον δὲ τότε δέσμιον ἐπίσημον, λεγόμενον βαραββᾶν.

17. συνηγμένων οὖν αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς ὁ πιλάτος· τίνα θέτετε ἀπολύσω ὑμῖν; βαραββᾶν, ἢ ἰησοῦν, τὸν λεγόμενον χριστόν;

6. Principes autem Sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam; quia pretium sanguinis est.

7. Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli, in sepulturam peregrinorum.

8. Propter ^{a)} hoc vocatus est ager ille, Haceldama, hoc est, ager sanguinis, usque in hodiernum diem.

a) Act. 1, 18. sq.

9. Tunc impletum est, quod dictum est per Jeremiam prophetam, dicentem: „Et acceperunt triginta „argenteos pretium appretiati, quem „appretiaverunt a filiis Israel;

10. „et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus ^{a)}.”

a) Jer. 32, 7-9. Zach. 11, 12. 13.

11. ^{a)} Jesus autem stetit ante praesidem, et interrogavit eum praeses, dicens: Tu es Rex Judaeorum? Dicit illi Jesus: Tu dicis!

a) v. 11-31.

Marc. 15, 2-20. Luc. 23, 2-25. Joh. 18, 33-38. 19, 15.

12. Et cum accusaretur a principibus Sacerdotum, et Senioribus, nihil respondit.

13. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis; quanta adversum te dicunt testimonia?

14. Et non respondit ei ad ullum verbum, ita ut miraretur praeses vehementer.

15. Per diem autem solemnem consueverat praeses populo dimittere unum vinctum, quem voluissent.

16. Habebat autem tunc vinctum insignem, qui dicebatur Barabbas.

17. Congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Quem vultis, dimittam vobis, Barabbam? an Jesum, qui dicitur Christus?

18. ἤδει γὰρ, ὅτι διὰ φθόρον παρέδωκαν αὐτόν.

19. καθημένον δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βήματος, ἀπέσειλε πρὸς αὐτὸν ἡ γυνὴ αὐτοῦ, λέγουσα· μηδὲν σοι καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ· πολλὰ γὰρ ἔπαθον σήμερον κατ' ὄναρ δι' αὐτόν.

20. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς ὄχλους, ἵνα αἰτήσονται τὸν βαραββᾶν, τὸν δὲ ἰησοῦν ἀπολέσωσιν.

21. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἡγεμὼν, εἶπεν αὐτοῖς· τίνα θέλετε ἀπὸ τῶν δύο ἀπολύσω ὑμῖν; οἱ δὲ εἶπον· βαραββᾶν.

22. λέγει † αὐτοῖς ὁ πιλᾶτος· τί ἔν ποιήσω ἰησοῦν, τὸν λεγόμενον χριστόν; λέγουν αὐτῷ πάντες· ζαυρωθήτω.

23. ὁ δὲ ἡγεμὼν ἔφη· τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; οἱ δὲ περισσῶς ἔκραζον, λέγοντες· ζαυρωθήτω.

24. ἰδὼν δὲ ὁ πιλᾶτος, ὅτι οὐδὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον θόρουβος γίνεται, λαβὼν ὕδωρ, ἀπενίψατο τὰς χεῖρας ἀπέναντι τοῦ ὄχλου, λέγων· ἀθῶός εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου τούτου· ὑμεῖς ὄψεσθε.

25. καὶ ἀποκριθεὶς πᾶς ὁ λαὸς, εἶπε· τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν.

26. τότε ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν βαραββᾶν, τὸν δὲ ἰησοῦν φραγελλώσας, παρέδωκεν †, ἵνα ζαυρωθῇ.

27. τότε οἱ στρατιῶται τοῦ ἡγεμόνος, παραλαβόντες τὸν ἰησοῦν εἰς τὸ πραιτώριον, συνήγαγον ἐπ' αὐτὸν ὄλην τὴν σπεῖραν.

28. καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν, περιέθηκάν αὐτῷ χλαμύδα κοκκίνην.

29. καὶ πλέξαντες ζέφανον ἐξ ἀκανθῶν, ἐπέθηκάν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ κάλαμον ἐπὶ τὴν δεξιὰν

18. Sciebat enim, quod per invidiam ^{a)} tradidissent eum. ^{a)} Joh. 11, 47. sqq.

19. Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum uxor ejus, dicens: Nihil tibi, et justo illi! multa enim passa sum hodie per visum propter eum.

20. Principes autem Sacerdotum, et Seniores, persuaserunt populis, ut peterent Barabbam, Jesum vero perderent.

21. Respondens autem praeses, ait illis: Quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt: Barabbam.

22. Dicit illis Pilatus; Quid igitur faciam de Jesu, qui dicitur Christus?

23. Dicunt omnes: Crucifigatur! Ait illis praeses: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant, dicentes: Crucifigatur!

24. Videns autem Pilatus, quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret, accepta aqua, lavit manus coram populo, dicens: Innocens ego sum a sanguine justii hujus; vos videritis!

25. Et respondens universus populus, dixit: Sanguis ejus super nos, & super filios nostros!

26. Tunc dimisit illis Barabbam; Jesum autem flagellatum tradidit eis, ut crucifigeretur.

27. Tunc milites praesidis suscipientes Jesum in praetorium, congregaverunt ad eum universam cohortem;

28. & exeuntes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei;

29. & plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput ejus, & arundinem in dextera ejus. Et genu

αὐτοῦ· καὶ γονυπετήσαντες ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ἐνέπαιζον αὐτῷ, λέγοντες· χαῖρε, ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων.

30. καὶ ἐμπτύσαντες εἰς αὐτὸν, ἔλαβον τὸν κάλαμον, καὶ ἔτυπτον εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

31. καὶ ὅτε ἐνέπαιζαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν χλαμύδα, καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ· καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ σαρῳῶσαι.

32. ἐξερχόμενοι δὲ, εὗρον ἄνθρωπον κυρηναῖον, ὀνόματι σίμωνα· τῆτον ἠγγάρευσαν, ἵνα ἕρῃ τὸν σαρῶν αὐτοῦ.

33. καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον, λεγόμενον γολγοθᾶ, † ὃ ἐστὶ λεγόμενος κρανίον τόπος,

34. ἔδωκαν αὐτῷ πιεῖν ὄξος μετὰ χολῆς μεμιγμένον· καὶ γευσάμενος, οὐκ ἤθελε πιεῖν.

35. σαρῳῶσαντες δὲ αὐτὸν, διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον †.

36. καὶ καθήμενοι ἐτήρουν αὐτὸν ἐκεῖ.

37. καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτῆ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ γεγραμμένην· οὗτός ἐστι ἰησοῦς, ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων.

38. τότε σαρῳῶνται σὺν αὐτῷ δύο λησαί, εἷς ἐκ δεξιῶν, καὶ εἷς ἐξ ἐνῶντων.

39. οἱ δὲ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν, κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν,

40. καὶ λέγοντες· ὁ καταλύων τὸν

flexo ante eum, illudebant ei, dicentes: Ave, Rex Judaeorum!

30. Et expuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant caput ejus.

31. Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamide, & induerunt eum vestimentis ejus, & duxerunt eum, ut crucifigerent.

32. ^{a)} Exeuntes autem invenerunt hominem Cyrenaeum, nomine Simonem; huic angariaverunt, ut tolleret crucem ejus. a) v. 32-66. Marc. 15, 21-47. Luc. 23, 26-56. Joh. 19, 17-42.

33. Et venerunt in locum, qui dicitur Golgatha, quod est calvariae locus.

34. Et dederunt ei vinum bibere cum felle mistum; et cum gustasset, noluit bibere.

35. Postquam autem crucifixerunt eum, diviserunt vestimenta ejus, sortem mittentes; ¹⁾ ut impleretur, quod dictum est per prophetam dicentem: „Diviserunt sibi vestimenta mea; & „super vestem meam miserunt sortem ^{a)}.”

a) Ps. 21, 19.

36. Et sedentes, servabant eum.

37. Et imposuerunt super caput ejus causam ipsius scriptam: HIC EST JESUS REX JUDAEORUM!

38. Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones; unus a dextris, & unus a sinistris.

39. Praetereuntes autem blasphemabant eum, moventes capita sua,

40. & dicentes: Vah! qui destruis

v. 55. Ed. 3. 4. 5. Er. ὄς. — v. 35. Ed. omn. Er. add. ἵνα πληρωθῇ το ὄθεν ὑπο τς προφητς· διεμερίσαντο τα ἱμάτια με ἕαντοις, καὶ ἐπι τον ἱματισμον με ἔβαλον κληρον.

1) 1590. om. ut impleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem.

καὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδο-
μῶν, σῶσον σεαυτόν. εἰ υἱὸς εἶ τοῦ
θεοῦ, κατὰβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.

41. ὁμοίως † δὲ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς
ἐμπαίζοντες, μετὰ τῶν γραμματέων
καὶ πρεσβυτέρων † ἔλεγον·

42. ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύ-
ναται σῶσαι. εἰ βασιλεὺς Ἰσραὴλ ἐσὶ,
καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ
πιεεύσομεν † αὐτῷ.

43. πέποιθεν ἐπὶ τὸν θεόν. ῥυσά-
σθω νῦν αὐτόν, εἰ θέλει αὐτόν. εἶπε
γάρ· ὅτι θεοῦ εἶμι υἱός.

44. τὸ δ' αὐτὸ καὶ οἱ λησαὶ οἱ
† συσταυρωθέντες αὐτῷ, ὠνειδίζον αὐ-
τόν.

45. ἀπὸ δὲ ἕκτης ὥρας σκότος
ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ἕως ὥρας
ἐνάτης.

46. περὶ δὲ τὴν ἐνάτην ὥραν ἀνε-
βόησεν ὁ ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων·
ἤλι, ἤλι, † λαμὰ σαβαχθανί; τοῦτ'
ἔστι· θεέ μου, θεέ μου, ἵνατί με ἐγ-
κατέλιπες;

47. τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ ἐσώτων,
ἀκούσαντες, ἔλεγον· ὅτι ἡλίαν φωνεῖ
οὗτος·

48. καὶ εὐθέως δραμῶν εἰς εἴς αὐ-
τῶν, καὶ λαβῶν σπόγγον, πλήσας τε
ὄξος, καὶ περιθεὶς καλάμῳ, ἐπότι-
ζεν αὐτόν.

49. οἱ δὲ λοιποὶ ἔλεγον· ἄφες, ἵ-
δωμεν, εἰ ἔρχεται ἡλίας, σῶσον αὐτόν;

50. ὁ δὲ ἰησοῦς πάλιν κράξας φω-
νῇ μεγάλῃ, ἀφῆκε τὸ πνεῦμα.

51. καὶ ἰδὸν, τὸ καταπέτασμα τῆ
ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ ἀνωθεν
ἕως κάτω· καὶ ἡ γῆ ἐσεισθη, καὶ
αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν·

52. καὶ τὰ μνημεῖα † ἀνεώχθη-

templum Dei, & in triduo illud reae-
dificas; salva temetipsum! si Filius
Dei es, descende de cruce!

41. Similiter & principes Sacer-
dotum illudentes cum Scribis & Se-
nioribus dicebant:

42. Alios salvos fecit, seipsum non
potest salvum facere! si Rex Israël
est, descendat nunc de cruce, & cre-
dimus ei!

43. Confidit in Deo: liberet nunc,
si vult eum¹⁾); dixit enim: Quia Fi-
lius Dei sum.

44. Idipsum autem & latrones, qui
crucifixi erant cum eo, impropere-
bant ei.

45. A sexta autem hora tenebrae
factae sunt super universam terram
usque ad horam nonam.

46. Et circa horam nonam clama-
vit Jesus voce magna, dicens: Eli,
Eli^{a)}, lamma sabachthani! hoc est:
Deus meus, Deus meus, ut quid de-
reliquisti me?
a) Ps. 21, 1.

47. Quidam autem illic stantes &
audientes, dicebant: Eliam vocat iste!

48. Et continuo currens unus ex
eis acceptam spongiam implevit ace-
to, & imposuit arundini, et dabat
ei bibere.

49. Ceteri vero dicebant: Sine! vi-
deamus, an veniat Elias, liberans eum!

50. Jesus autem iterum clamans
voce magna, emisit spiritum.

51. Et ecce velum^{a)} templi scis-
sum est in duas partes a summo us-
que deorsum, & terra mota est, &
petrae scissae sunt;

52. & monumenta aperta sunt, &

v. 44. Ed. omn. Er. omitt. δε. — "C. Mt. add. και φαρισαιων. — v. 42. C. Mt. ἐπ' αὐτω. — v. 44. Ed. omn. Er. συνσταυρ. — v. 46. C. Mt. λημα. St. λειμα. — v. 52. Ed. omn. Er. ἠνεωχθησαν. —

1) 1593. et C. R. 1592. si vult eum. 1592. si vult, eum. 1590. eum, si vult.

σαν· καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἀγίων † ἠγέρθη.

53. καὶ ἐξεληθόντες ἐκ τῶν μνημείων, μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ, εἰσῆλθον εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν, καὶ † ἐφανερίσθησαν πολλοῖς.

54. ὁ δὲ ἐκατόνταρχος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, τηροῦντες τὸν ἰησοῦν, ἰδόντες τὸν σεισμόν καὶ τὰ γενόμενα, ἐφοβήθησαν σφόδρα, λέγοντες· ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος.

55. ἦσαν δὲ ἐκεῖ γυναῖκες πολλαί, ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι, αἵτινες ἠκολούθησαν τῷ ἰησοῦ ἀπὸ τῆς γαλιλαίας, διακονοῦσαι αὐτῷ·

56. ἐν αἷς ἦν μαρία, ἡ μαγδαληνή, καὶ μαρία, ἡ τῆ ἰακώβε καὶ ἰωσή μητρῆς, καὶ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν ζεβεδαίς.

57. ὄψίας δὲ γενομένης, ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος ἀπὸ ἀριμαθαίας, † τοῦνομα ἰωσήφ, ὃς καὶ αὐτὸς ἐμαθήτευσε τῷ ἰησοῦ.

58. οὗτος προσελθὼν τῷ πιλάτῳ, ἠτήσατο τὸ σῶμα τῆ ἰησῆ. τότε ὁ πιλάτος ἐκέλευσεν ἀποδοθῆναι τὸ σῶμα.

59. καὶ λαβὼν τὸ σῶμα ὁ ἰωσήφ, ἐνετύλιξεν αὐτὸ σινδόνι καθαρῇ·

60. καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν τῷ καινῷ αὐτοῦ μνημείῳ, ὃ ἐλατόμησεν ἐν τῇ πέτρῳ· καὶ προσκυλίσας λίθον μέγαν τῇ θύρῃ τοῦ μνημείου, ἀπῆλθεν.

61. ἦν δὲ ἐκεῖ μαρία, ἡ μαγδαληνή, καὶ ἡ ἄλλη μαρία, καθήμεναι ἀπέναντι τοῦ τάφου.

62. τῇ δὲ ἐπαύριον, ἣτις ἐστὶ μετὰ τὴν παρασκευῆν, συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι πρὸς πιλάτον,

63. λέγοντες· κύριε, ἐμνήσθημεν, ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν, ἔτι ζῶν· μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι.

multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.

53. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus venerunt in sanctam civitatem, & apparuerunt multis.

54. Centurio autem, & qui cum eo erant, custodientes Jesum, viso terrae motu, et his, quae fiebant, timuerunt valde, dicentes: Vere Filius Dei erat iste!

55. Erant autem ibi mulieres multae a longe, quae secutae ^{a)} erant Jesum a Galilaea, ministrantes ei;

a) Luc. 8, 2. sq.

56. inter quas erat Maria Magdalene, & Maria, Jacobi & Joseph mater, & mater filiorum Zebedaei.

57. Cum autem sero factum esset, venit quidam homo dives ab Arimathaea ¹⁾, nomine Joseph, qui & ipse discipulus erat Jesu.

58. Hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus Jesu. Tunc Pilatus jussit reddi corpus.

59. Et accepto corpore, Joseph involvit illud in sindone munda.

60. Et posuit illud in monumento suo novo, quod exciderat in petra. Et advolvit saxum magnum ad ostium monumenti, & abiit.

61. Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria, sedentes contra sepulcrum.

62. Altera autem die, quae est post Parasceven, convenerunt principes Sacerdotum & Pharisei ad Pilatum,

63. dicentes: Domine! recordati sumus, quia seductor ille dixit ^{a)} adhuc vivens: Post tres dies resurgam.

a) c. 16, 21.

v. 52. " Ed. 1. 2. Er. ἠγερθησαν. — v. 53. Ed. omn. Er. ἐνεφανηθησαν. — v. 57. Ed. omn. Er. το ὄνομα.

1) 1590. Arimathia.

64. κέλευσον οὖν, ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον ἕως τῆς τρίτης ἡμέρας· μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ †, κλέψωσιν αὐτὸν, καὶ εἰπωσὶ τῷ λαῷ ἡγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν· καὶ ἔσαι ἡ ἐσχάτη πλάνη χειρῶν τῆς πρώτης.

65. ἔφη † αὐτοῖς ὁ πιλάτος· ἔχετε κουςωδία· ὑπάγετε, ἀσφαλίσασθε, ὡς οἶδατε.

66. οἱ δὲ πορευθέντες, ἡσφαλίσαντο τὸν τάφον, σφραγίσαντες τὸν λίθον, μετὰ τῆς κουςωδίας.

64. Jube ergo custodiri sepulcrum usque in diem tertium, ne forte veniant discipuli ejus, & furentur eum, et dicant plebi: Surrexit a mortuis; et erit novissimus error pejor priore.

65. Ait illis Pilatus: Habetis custodiam! ite, custodite, sicut scitis!

66. Illi autem abeuntes munierunt sepulcrum, signantes lapidem cum custodibus.

C A P. XXVIII.

1. Ὅψι δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, ἦλθε μαρία ἡ μαγδαληνή, καὶ ἡ ἄλλη μαρία, θεωρῆσαι τὸν τάφον.

2. καὶ ἰδοὺ, σεισμὸς ἐγένετο μέγας· ἄγγελος γὰρ κυρίου, καταβάς ἐξ οὐρανοῦ, προσελθὼν ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας, καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ.

3. ἦν δὲ ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπή, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν † ὡσεὶ χιῶν.

4. ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ ἐσεισθησαν οἱ τηροῦντες, καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ νεκροί.

5. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγγελος, εἶπε ταῖς γυναιξί· μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς· οἷδα γὰρ, ὅτι ἰησοῦν τὸν ἐσανρωμένον ζητεῖτε.

6. οὐκ ἔστιν ὧδε· ἡγέρθη γὰρ, καθὼς εἶπε. δεῦτε, ἴδετε τὸν τόπον, ὅπου ἔκειτο ὁ κύριος.

7. καὶ ταχὺ πορευθεῖσαι, εἶπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι ἡγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν· καὶ ἰδοὺ, προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε. ἰδοὺ, εἶπον ὑμῖν.

1. a) Vespere autem sabbati, quae lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalene, & altera b) Maria, videre sepulcrum. a) v. 1-15. Marc. 16, 1-14. Luc. 24, 1-12. Joh. 20, 1-13. b) c. 27, 56.

2. Et ecce! terrae motus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de coelo, & accedens revolvit lapidem, & sedebat super eum;

3. erat autem aspectus ejus sicut fulgur, & vestimentum ¹⁾ ejus sicut nix.

4. Prae timore autem ejus exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui.

5. Respondens autem Angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos! scio enim, quod Jesum, qui crucifixus est, quaeritis;

6. non est hic! surrexit enim, sicut dixit a); venite! et videte locum, ubi positus erat Dominus. a) c. 16, 21.

7. Et cito euntes dicite discipulis ejus, quia surrexit; et ecce! praecedit ²⁾ a) vos in Galilaeam; ibi eum videbitis, ecce! praedixi vobis.

a) c. 26, 52.

v. 64. νυκτος add. C. et Mt. — v. 65. δεs add. C. et Mt. — v. 3. et 4. Ed. 1. Er. ωs.

1) 1590. vestimenta.

2) 1590. praecedet.

8. καὶ ἐξεληθῆσαι ταχὺ ἀπὸ τῆ μη- 8. Et exierunt cito de monumen-
 μείσ μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς μεγάλης, to cum timore, et gaudio magno, cur-
 ἔδραμον, ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς rentes, nuntiare discipulis ejus.
 αὐτοῦ.
9. ὡς δὲ ἐπορεύοντο ἀπαγγεῖλαι 9. Et ecce! Jesus occurrit illis, di-
 τοῖς μαθηταῖς αὐτῶ, καὶ ἰδὼ, † ἰησοῦς cens: Avete! Illae autem accesserunt,
 ἀπήντησεν αὐταῖς, λέγων· χαίρετε. αἱ & tenuerunt pedes ejus, & adorave-
 δὲ προσελθῆσαι, ἐκράτησαν αὐτῶ τὰς runt eum.
 πόδας, καὶ προσεκύνησαν αὐτῶ.
10. τότε λέγει αὐταῖς ὁ ἰησοῦς· μὴ 10. Tunc ait illis Jesus: Nolite ti-
 φοβεῖσθε· ὑπάγετε, ἀπαγγεῖλατε τοῖς mere! ite, nuntiate fratribus meis! ut
 ἀδελφοῖς μου, ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν eant in Galilaeam; ibi ^{a)} me videbunt.
 γαλιλαίαν· † κἀκεῖ με ὄψονται. ^{a)} Act. 1, 3.
11. πορευομένων δὲ αὐτῶν, ἰδὼ, 11. Quae cum abiissent, ecce! qui-
 τινὲς τῆς κερσωδίας ἐλθόντες εἰς τὴν dam de custodibus venerunt in civita-
 πόλιν, ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν tem, & nuntiaverunt principibus Sa-
 ἅπαντα τὰ γενόμενα. cerdotum omnia, quae facta fuerant.
12. καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν 12. Et congregati cum Senioribus,
 πρεσβυτέρων, συμβεβηκότες τε λαβόντες, consilio accepto, pecuniam copiosam
 ἀργύρια ἱκανὰ ἔδωκαν τοῖς ξρατιώταις, dederunt militibus,
13. λέγοντες· εἴπατε, ὅτι οἱ μα- 13. dicentes: Dicite: Quia disci-
 θηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς ἐλθόντες, ἐκλε- puli ejus nocte venerunt, & furati sunt
 ψαν αὐτὸν, ἡμῶν κοιμωμένων. eum, nobis dormientibus;
14. καὶ ἐὰν ἀκροσθῇ τῆτο ἐπὶ τῆ 14. & si hoc auditum fuerit a prae-
 ἡγεμόνος, ἡμεῖς πείσομεν αὐτὸν, καὶ sidente, nos suadebimus ei, & securos
 ὑμᾶς ἀμερίμνους ποιήσομεν. vos faciemus.
15. οἱ δὲ, λαβόντες τὰ ἀργύρια, 15. At illi, accepta pecunia, fece-
 ἐποίησαν, ὡς ἐδιδάχθησαν. καὶ διε- runt sicut erant edocti. Et divulga-
 φημίσθη ὁ λόγος ἔτος παρὰ ἰσδαίοις tum est verbum istud apud Judaeos,
 μέχρι τῆς σήμερον. usque in hodiernum diem.
16. οἱ δὲ ἕνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύ- 16. ^{a)} Undecim autem discipuli ab-
 θησαν εἰς τὴν γαλιλαίαν, εἰς τὸ ὄρος, ierunt in Galilaeam, in montem, ubi
 οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς. constituerat ^{b)} illis Jesus. ^{a)} v. 16-20.
^{Marc. 16, 15-18. b) c. 26, 32.}
17. καὶ ἰδόντες αὐτὸν, προσεκύν- 17. Et videntes eum, adoraverunt;
 ησαν αὐτῶ· οἱ δὲ ἐδίξασαν. quidam autem dubitaverunt ^{a)}.
^{a)} Joh. 20, 25.
18. καὶ προσελθὼν ὁ ἰησοῦς ἐλά- 18. Et accedens Jesus, locutus est
 λησεν αὐτοῖς, λέγων· ἐδόθη μοι πᾶσα eis, dicens: Data ^{a)} est mihi omnis
 ἐξουσία ἐν οὐρανῶ καὶ ἐπὶ γῆς. potestas in coelo & in terra!
^{a)} Joh. 13, 3. Phil. 2, 9. sqq.
19. πορευθέντες † μαθητεύσατε 19. Euntes ergo docete omnes gen-

v. 9. Gb. ὁ ἰησοῦς. — v. 10. Mt. καὶ ἐκεῖ. — v. 19. Ed. omn. Er. St. add. ἐν.

πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτούς *tes, baptizantes eos in nomine Patris,*
εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ & Filii, & Spiritus sancti;
υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος,

20. διδάσκοντες αὐτὲς τηρεῖν πάν- 20. docentes eos servare omnia,
τα, ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· καὶ ἰδὲ, quaecumque mandavi vobis; & ecce!
ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέ- ego ^{a)} vobiscum sum omnibus diebus,
ρας, ἕως τῆς συντελείας τῆ αἰῶνος. † usque ad consummationem saeculi.

a) c. 18, 20.

SANCTUM

JESU CHRISTI

EVANGELIUM

SECUNDUM

MARCUM.

CAP. I.

1. Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου ἰησοῦ χρι-
στοῦ, υἱοῦ τοῦ θεοῦ.

2. ὡς γέγραπται † ἐν τοῖς προφή-
ταις· ἰδὲ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν
μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει
τὴν ὁδόν σου † ἔμπροσθέν σου.

3. φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ·
ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας
ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ·

4. ἐγένετο ἰωάννης βαπτίζων ἐν
τῇ ἐρήμῳ, καὶ κηρύσσων βάπτισμα
μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

5. καὶ † ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν
πᾶσα ἡ ἰουδαία χώρα, καὶ † οἱ ἱερο-
σολυμίται· καὶ ἐβαπτίζοντο πάντες ἐν
τῷ ἰορδάνῃ ποταμῷ ὑπὸ αὐτοῦ, ἕξο-
μολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

1. ^{a)} Initium Evangelii Jesu Chri-
sti, filii Dei. a) v. 1-8. Matth. 3, 1-12.
Luc. 3, 1-18.

2. Sicut scriptum est in Isaia pro-
pheta: „Ecce ego mitto angelum me-
um ante faciem tuam, qui praepa-
rabit viam tuam ante te.”

3. „Vox clamantis in deserto! Pa-
rate viam Domini, rectas facite se-
mitas ejus ^{a)}.” a) Mal. 3, 1. 4, 5. Jes. 40, 3.

4. Fuit Ioannes in deserto bap-
tizans, & praedicans baptismum poe-
nitentiae ^{a)} in remissionem peccato-
rum. a) Act. 13, 24.

5. Et egrediebatur ad eum omnis
Judaeae regio, & Ierosolymitae uni-
versi, & baptizabantur ab illo in Jorda-
nis flumine, confitentes peccata sua.

v. 20. C. Mt. add. ἀμην. — v. 2. Gb. ἐν ἠσαιο, τῷ προφήτῃ. — "ἐμπροσ-
θεν σου omitt. Gb. — v. 5. Ed. omn. Er. ἐξεπορευοντο. — "Gb. οἱ ἱεροσολυ-
μίται πάντες· καὶ ἐβαπτίζοντο.

6. ἦν δὲ † ὁ ἰωάννης ἐνδεδυμένος
τριχάς καμήλα, καὶ ζώνην δερματί-
νην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ· καὶ ἐσθίων
ἀκρίδας καὶ μέλι ἄγριον.

7. καὶ ἐκήρυσσε, λέγων· ἔρχεται
ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου, ἃ ἐκ
εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα
τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ.

8. ἐγὼ μὲν ἐβάπτισα ὑμᾶς ἐν
ὑδατι· αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν
πνεύματι ἁγίῳ.

9. καὶ ἐγένετο ἐν ἐκείναις ταῖς ἡ-
μέραις, ἦλθεν † ἰησοῦς ἀπὸ ναζαρέτ
τῆς γαλιλαίας, καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ
ἰωάννη † εἰς τὸν ἰορδάνην.

10. καὶ εὐθέως ἀναβαίνων ἀπὸ
† τῆ ὑδατος, εἶδε σχιζομένους τὸς ἑρα-
νὸς, καὶ τὸ πνεῦμα, † ὡσεὶ περιζε-
ραν, καταβαῖνον ἐπ' αὐτόν.

11. καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῶν οὐ-
ρανῶν· σὺ εἶ ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπη-
τός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.

12. καὶ † εὐθὺς τὸ πνεῦμα αὐτὸν
ἐκβάλλει εἰς τὴν ἔρημον.

13. καὶ ἦν † ἐκεῖ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἡ-
μέρας τεσσαράκοντα, πειραζόμενος ὑ-
πὸ τοῦ σατανᾶ· καὶ ἦν μετὰ τῶν θη-
ρίων· καὶ οἱ ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ.

14. μετὰ δὲ τὸ παραδοθῆναι † τὸν
ἰωάννην, ἦλθεν † ὁ ἰησοῦς εἰς τὴν γα-
λιλαίαν, κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς
βασιλείας τοῦ θεοῦ,

15. καὶ λέγων· ὅτι πεπλήρωται
ὁ καιρὸς, καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ
θεοῦ· μετανοεῖτε, καὶ πιθεύετε ἐν τῷ
εὐαγγελίῳ.

16. περιπατῶν δὲ † παρὰ τὴν θά-
λασσαν τῆς γαλιλαίας, εἶδε σίμωνα
καὶ ἀνδρέαν, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ †,

6. Et erat Ioannes vestitus pilis ca-
meli¹⁾, & zona pellicea circa lumbos
ejus; & locustas, & mel sylvestre e-
debat. Et praedicabat, dicens:

7. Venit²⁾ fortior me post me, cu-
jus non sum dignus procumbens solve-
re corrigiam calceamentorum ejus.

8. Ego baptizavi vos aqua; ille ve-
ro baptizabit vos Spiritu sancto.

9. a) Et factum est, in diebus il-
lis venit Jesus a Nazareth Galilaeae;
& baptizatus est a Iohanne in Jordane.
a) v. 9-13. Matth. 3, 13-4, 11. Luc. 3, 21. 22. 4, 1-13.

10. Et statim ascendens de aqua,
vidit coelos apertos, & Spiritum³⁾
tanquam columbam descendentem, &
manentem in ipso.

11. Et vox facta est de coelis: Tu
es filius meus dilectus, in te compla-
cui!

12. Et statim Spiritus expulit eum
in desertum.

13. Et erat in deserto quadraginta
diebus, & quadraginta noctibus; &
tentabatur a satana; eratque cum be-
stiis, & angeli ministrabant illi.

14. a) Postquam autem traditus est
Ioannes, venit Jesus in Galilaeam,
praedicans Evangelium regni Dei,
a) v. 14. 15. Matth. 4, 12-17. Luc. 4, 14.

15. & dicens: Quoniam impletum
est tempus, & appropinquavit regnum
Dei; poenitemini, & credite Evange-
lio!

16. a) Et praeteriens secus Mare
Galilaeae, vidit Simonem, & Andream
fratrem ejus, mittentes retia in mare

v. 6. ὁ omitt. Gb. — v. 9. C. add. ὁ. — "Ed. omn. Er. ἐν τῷ ἰορδανῷ.
— v. 10. Ed. 1. Er. omitt. τριχάς. — "Gb. ὡς. — v. 12. Ed. omn. Er. Ἰ. ἐν θρωόν.
— v. 13. ἐκεῖ omitt. Gb. — v. 14. Ed. omn. Er. St. omitt. τον. — "Ed.
om. Er. omitt. ὁ. — v. 16. Ed. 1. Er. περι. — "C. Mt. add. τριχάς σιμωνος.

1590. camelorum.

2) 1590. veniet.

3) 1590. add. Sanctum.

† βάλλοντας † ἀμφίβλησρον ἐν τῇ (erant enim piscatores); a) v. 16–20.
θαλάσῃ· ἦσαν γὰρ ἀλιεῖς. Matth. 4, 18–22. Luc. 5, 2–11.

17. καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· 17. & dixit eis Jesus: Venite post
δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω, ὑμᾶς me! et faciam vos fieri piscatores ho-
γενέσθαι ἀλιεῖς ἀνθρώπων. minum.

18. καὶ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα 18. Et protinus relictis retibus, se-
αὐτῶν, ἠκολούθησαν αὐτῷ. cuti sunt eum.

19. καὶ προβάς ἐκεῖθεν ὀλίγον, εἶ- 19. Et progressus inde pusillum,
δεν ἰάκωβον, τὸν τῆ ζεβεδαιῖς, καὶ ἰω- vidit Jacobum Zebedaei, & Ioannem
άννην, τὸν ἀδελφὸν αὐτῆ, καὶ αὐτὸς fratrem ejus, & ipsos componentes re-
ἐν τῷ πλοίῳ καταρτίζοντας τὰ δίκτυα. tia in navi;

20. καὶ εὐθέως ἐκάλεσεν αὐτούς. 20. & statim vocavit illos. Et re-
καὶ ἀφέντες τὸν πατέρα αὐτῶν ζεβε- relicto patre suo Zebedaeo in navi cum
δαῖον ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τῶν † μισθω- mercenariis, secuti sunt eum.

21. καὶ εἰσπορεύονται εἰς καπερ- 21. a) Et ingrediuntur Capharna-
νάμ. καὶ εὐθέως τοῖς σάββασι εἰσ- um; et statim sabbatis ingressus in
ελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν, ἐδίδασκεν. synagogam, docebat eos. a) v. 21–28.
Luc. 4, 31–37.

22. καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ δι- 22. Et stupebant a) super doctrina
δαχῇ αὐτῆ· ἦν γὰρ διδάσκων αὐτούς, ejus; erat enim docens eos, quasi po-
ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ ἐχὼς οἱ γραμ- testatem habens, & non sicut Scribae.
ματεῖς. a) Matth. 7, 28. 29. Joh. 7, 46.

23. καὶ ἦν ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν 23. Et erat in synagoga eorum ho-
ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ, mo in spiritu immundo, & exclamavit,
καὶ † ἀνέκραξε,

24. λέγων· ἕα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ, 24. dicens a): Quid nobis, & tibi,
ἰησοῦ ναζαρηνέ; ἦλθες, ἀπολέσαι ἡ- Jesu Nazarene! venisti ¹) perdere nos?
μᾶς; οἶδά σε, τίς εἶ· ὁ ἅγιος τῆ θεῆ. scio, qui ²) sis, Sanctus Dei.
a) c. 3, 11. Matth. 8, 29.

25. καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, 25. Et comminatus est ei Jesus, di-
λέγων· σιωπήθητι, καὶ ἐξελθε ἐξ αὐτῆ. cens: Obmutesce, et exi de homine!

26. καὶ σπαράξαν αὐτὸν τὸ πνεῦ- 26. Et discerpens eum spiritus im-
μα, τὸ ἀκάθαρτον, καὶ κράξαν φω- mundus, & exclamans voce magna,
νῆ μεγάλη, ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ. exiit ab eo.

27. καὶ ἐθαμβήθησαν πάντες, ὡς- 27. Et mirati sunt omnes, ita ut
τε † συζητεῖν πρὸς † αὐτούς, λέγον- conquirerent inter se dicentes: Quid-
τας· τί ἐστὶ τῆτο; τίς ἡ διδαχῆ, ἡ nam est hoc? Quae nam doctrina haec
καινὴ αὕτη, ὅτι κατ' ἐξουσίαν καὶ nova? quia in potestate etiam spiriti-
τοῖς πνεύμασι, τοῖς ἀκαθάρτοις, ἐπι- bus immundis imperat, & obediunt ei.
τάσσει, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ;

v. 16. " Gb. ἀμφιβάλλοντας. — "" Ed. omn. Er. ἀμφίβλησρα. — v. 20. Mt. μαθητων. — v. 23. Ed. 1. 2. 3. Er. ἀνεκραξε. — v. 27. Ed. 1. Er. συζητεῖν. — " C. ἐαντες.

1) 1590. add. ante tempus.

2) 1590. quod sis.

28. ἐξῆλθε δὲ ἡ ἀκοὴ αὐτῆ εὐθύς εἰς ὅλην τὴν περιχώρον τῆς γαλιλαίας.

29. καὶ εὐθέως ἐκ τῆς συναγωγῆς ἐξεληθόντες, ἦλθον εἰς τὴν οἰκίαν σίμωνος καὶ ἀνδρέου μετὰ ἰακώβου καὶ ἰωάννου.

30. ἡ δὲ πενθερὰ τῆς σίμωνος κατέκειτο, πυρέσσουσα· καὶ εὐθέως λέγουσιν αὐτῷ περὶ αὐτῆς.

31. καὶ προσελθὼν ἤγειρεν αὐτήν, κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς· καὶ ἀψῆκεν αὐτήν ὁ πυρετὸς εὐθέως· καὶ διηκόνει αὐτοῖς.

32. ὁψίας δὲ γενομένης, ὅτε ἔδν ὁ ἥλιος, ἔφερον πρὸς αὐτὸν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας, καὶ τοὺς δαιμονιζομένους.

33. καὶ ἡ πόλις ὅλη τῆς ἐπισυννηγμένη ἦν πρὸς τὴν θύραν.

34. καὶ ἐθεράπευσε πολλὰ κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις· καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλε, καὶ οὐκ ἤφιε λαλεῖν τὰ δαιμόνια, ὅτι ἤδεισαν αὐτόν.

35. καὶ πρῶτ' ἐννεχον λίαν ἀναστὰς ἐξῆλθε, καὶ ἀπῆλθεν τὸ ὄρος εἰς ἔρημον τόπον· κακεῖ προσήχητο.

36. καὶ κατεδίωξαν αὐτόν τὸ σίμων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ.

37. καὶ εὐρόντες αὐτόν, λέγουσιν αὐτῷ· ὅτι πάντες τῆς ζήτησίν σε.

38. καὶ λέγει αὐτοῖς· ἄγωμεν εἰς τὰς ἐχόμενας κωμοπόλεις τῆς ἰνα καὶ ἐκεῖ κηρύξω· εἰς τοῦτο γὰρ ἐξελέλυθα.

39. καὶ ἦν κηρύσσων τῆς ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, εἰς ὅλην τὴν γαλιλαίαν, καὶ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλον.

40. καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτόν λεπρῶς, παρακαλῶν αὐτόν, καὶ γονυπετῶν τῆς αὐτόν, καὶ λέγων αὐτῷ· ὅτι ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι.

28. Et processit ^{a)} rumor ejus statim in omnem regionem Galilaeae.

^{a)} Matth. 4, 24.

29. ^{a)} Et protinus egredientes de synagoga, venerunt in domum Simonis & Andreae, cum Jacobo & Ioanne. ^{a)} v. 29-34. Matth. 8, 14-17. Luc. 4, 38-41.

30. Decumbebat autem socrus Simonis febricitans; & statim dicunt ei de illa.

31. Et accedens elevavit eam, apprehensa manu ejus; & continuo dimisit eam febris, & ministrabat eis.

32. Vespere autem facto, cum occidisset sol, afferebant ad eum omnes male habentes, & daemonia habentes;

33. & erat omnis civitas congregata ad januam.

34. Et curavit multos, qui vexabantur variis languoribus, & daemonia multa ejiciebat, & non sinebat ea loqui, quoniam ^{a)} sciebant eum. ^{a)} cf. v. 24

35. ^{a)} Et diluculo valde surgens, egressus abiit in desertum locum, ibique orabat. ^{a)} v. 35-39. Luc. 4, 42-44.

36. Et persecutus est eum Simon, & qui cum illo erant;

37. & cum invenissent eum, dixerunt ei: Quia omnes quaerunt te!

38. Et ait illis: Eamus in proximos vicos, & civitates, ut & ibi praedicem; ad hoc enim veni.

39. Et erat praedicans in synagogis eorum, & in omni Galilaea, & daemonia ejiciens.

40. ^{a)} Et venit ad eum leprosus, deprecans eum, et genu flexo dixit ¹⁾ ei: Si vis, potes me mundare.

^{a)} v. 40-45. Matth. 8, 1-4. Luc. 5, 12-16.

v. 30. C. add. τσ. — v. 33. C. *συννηγμένη*. — v. 35. ὁ ἰησοῦς omitt. Gb. Mt. — v. 36. Ed. 1. Er. omitt. ὁ. — v. 37. C. Mt. *σε ζητῶσι*. — v. 38. St. κακεῖ. C. ἰνα ἐκεῖ. — v. 39. Gb. *εἰς τὰς συναγωγὰς*. — v. 40. Ed. omn. Er. *αὐτῶ*.

1) 1590. dicit.

41. ὁ δὲ ἰησοῦς σπλαγχνισθεὶς, ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἤψατο αὐτὴν καὶ λέγει αὐτῷ· θέλω, καθαρίσθητι.

42. καὶ εἰπόντος αὐτοῦ, εὐθέως ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ἡ λέπρα, καὶ ἐκαθαρίσθη.

43. καὶ ἐμβριμησάμενος αὐτῷ, εὐθέως ἐξέβαλεν αὐτόν.

44. καὶ λέγει αὐτῷ· ὄρα, μηδενὶ τὴν χεῖρα σου εἰπάς· ἀλλὰ ἕπαρε, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου, ὡς προσέταξε μωσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

45. ὁ δὲ ἐξελθὼν ἤρξατο κηρύσσειν πολλὰ, καὶ διαφημίζειν τὸν λόγον, ὥστε μηκέτι αὐτὸν δύνασθαι φανερωῶς εἰς πόλιν εἰσελθεῖν· ἀλλ' ἔξω ἐν ἐρήμοις τόποις ἦν, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν πανταχόθεν.

41. Jesus autem misertus ejus, extendit manum suam, & tangens eum, ait illi: Volo, mundare!

42. Et cum dixisset, statim discessit ab eo lepra, & mundatus est.

43. Et comminatus est ei, statimque ejecit illum,

44. & dicit ei: Vide ^{a)}, nemini dixeris! sed vade, ostende te principi Sacerdotum, & offer pro emundatione tua, quae praecepit Moyses ^{b)}, in testimonium illis. ^{a)} Matth. 8, 4. ^{b)} Lev. 13.

45. At ille egressus coepit praedicare, & diffamare sermonem, ita, ut jam non posset manifeste introire in civitatem; sed foris in desertis locis esset, & conveniebant ad eum undique.

C A P. II.

1. καὶ τὴν ἑξῆς εἰσῆλθεν εἰς καπερναοὺμ δι' ἡμερῶν. καὶ ἠκούσθη, ὅτι εἰς οἶκόν ἐστι.

2. καὶ εὐθέως συνήχθησαν πολλοί· ὥστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν· καὶ ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον.

3. καὶ ἔρχονται πρὸς αὐτὸν παραλυτικὸν φέροντες, αἰρόμενον ὑπὸ τεσσάρων.

4. καὶ μὴ δυνάμενοι προσεγγίσει αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἀπεξέγασαν τὴν σέγγην, ὅπου ἦν· καὶ ἐξορύξαντες χαλῶσι τὸν κράββατον, ἐφ' ᾧ ὁ παραλυτικὸς κατέκειτο.

5. ἰδὼν δὲ ὁ ἰησοῦς τὴν πίσιν αὐτῶν, λέγει τῷ παραλυτικῷ· τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

6. ἦσαν δὲ τινες τῶν γραμματέων

1. ^{a)} Et iterum intravit Capharnaum post dies ¹). ^{a)} v. 1-12. Matth. 9, 1-8. Luc. 5, 17-26.

2. Et auditum est, quod in domo esset, et convenerunt multi, ita, ut non caperet neque ad januam; et loquebatur eis verbum.

3. Et venerunt ad eum, ferentes paralyticum, qui a quatuor portabatur.

4. Et cum non possent offerre eum illi prae turba, nudaverunt tectum, ubi erat; & patefacientes submiserunt grabatum, in quo paralyticus jacebat.

5. Cum autem vidisset Jesus fidem illorum, ait paralytico: Fili! dimituntur tibi peccata tua.

6. Erant autem illic quidam de Scri-

v. 41. Ed. 1. Er. omitt. την. — v. 44. C. omitt. μηδεν. — v. 45. C. ἐξωθεν. — v. 1. C. Mt. εἰσῆλθε παλιν. — v. 5. Gb. ἀφαιωνται σε αι ἁμαρτιαι.

1) 1590. add. octo.

ἐκεῖ καθήμενοι, καὶ διαλογιζόμενοι ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν·

7. τί οὗτος οὕτω λαλεῖ βλασφημίας; τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ εἷς ὁ θεός;

8. καὶ εὐθέως ἐπιγνὼς ὁ ἰησοῦς τῷ πνεύματι αὐτοῦ, ὅτι ἔτως ἄντοί διαλογίζονται ἐν ἑαυτοῖς, εἶπεν αὐτοῖς· τί ταῦτα διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;

9. τί ἐσιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν τῷ παραλυτικῷ· ἀφέωνταί ἄ σου αἱ ἁμαρτίαι· ἢ εἰπεῖν· ἄγειρε καὶ ἄρῃ σε τὸν κράββατον, καὶ περιπάτει;

10. ἵνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἄφιέναι ἐπὶ τῆς γῆς ἁμαρτίας· (λέγει τῷ παραλυτικῷ·)

11. σοὶ λέγω· ἄγειρε, καὶ ἄρῃ τὸν κράββατόν σου; καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου.

12. ἄ και ἠγέρθη εὐθέως; καὶ ἄρας τὸν κράββατον ἐξῆλθεν ἐναντίον πάντων· ὥσε ἐξίσασθαι πάντας, καὶ δοξάζειν τὸν θεόν, λέγοντας· ὅτι οὐδέποτε οὕτως εἶδομεν.

13. καὶ ἐξῆλθε πάλιν παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἠρχετο πρὸς αὐτόν, καὶ ἐδίδασκεν αὐτούς.

14. καὶ παράγων ἄ εἶδε λευὴν, τὸν τοῦ ἀλφαῖς, καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον. καὶ λέγει αὐτῷ· ἀκολύθει μοι. καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.

15. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακεῖσθαι αὐτόν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ συναρέκειντο τῷ ἰησοῦ, καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ἦσαν γὰρ πολλοὶ, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

bis sedentes, et cogitantes in cordibus suis:

7. Quid hic sic loquitur! blasphemat! Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?

8. Quo statim cognito ^{a)} Jesus spiritu suo, quia sic cogitarent intra se, dicit illis: Quid ista cogitatis in cordibus vestris?

a) Matth. 12, 25.

Luc. 6, 8. 9, 47. Joh. 2, 24. sq.

9. Quid est facilius, dicere paralytico: Dimittuntur tibi peccata; an dicere: Surge! tolle grabatum tuum, & ambula?

10. Ut autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem, in terra dimittendi peccata, (ait paralytico:)

11. Tibi dico: Surge! tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam.

12. Et statim surrexit ille; & sublato grabato, abiit ¹⁾) coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, & honorificarent Deum, dicentes: Quia nunquam sic vidimus!

13. ^{a)} Et egressus est rursus ad mare; omnisque turba veniebat ad eum, & docebat eos.

a) v. 15-23.

Matth. 9, 9-17. Luc. 5, 27-39.

14. Et cum praeteriret, vidit Levi Alphaei sedentem ad telonium, et ait illi: Sequere me! Et surgens secutus est eum.

15. Et factum est, cum accumberet in domo illius, multi publicani, et peccatores simul discumbebant cum Jesu, et discipulis ejus; erant enim multi, qui & ²⁾) sequebantur eum.

v. 8. αὐτοὶ ομῖτ. Ed. omn. Er. — v. 9. Ed. omn. Er. σοὶ. — "C. ἐγειραι καὶ ἄρον τον κραββατον σε. Gb. ἐγειρε, ἄρον σε τον κραββατον. Mt. ἐγειραι. — v. 10. Mt. Gb. ἐπὶ της γης ἀφιεναι. — v. 11. C. Mt. ἐγειραι, καὶ ἄρον. Gb. ἐγειρε, ἄρον. — v. 12. C. καὶ εὐθεως ἠγερθη. — v. 14. Ed. omn. Er. add. ὁ ἰησοῦς.

1) 1590. add. inde.

2) 1590. o m. et.

16. καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι, ἰδόντες αὐτὸν ἐσθίοντα μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν, ἔλεγον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· τί ὅτι μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν ἐσθίει καὶ πίνει;

17. καὶ ἀκούσας ὁ ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς· οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. οὐκ ἦλθον, καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἀμαρτωλοὺς † εἰς μετάνοιαν.

18. καὶ ἦσαν οἱ μαθηταὶ ἰωάννου καὶ † οἱ τῶν φαρισαίων νησεύοντες· καὶ ἔρχονται καὶ λέγουσιν αὐτῷ· διατί οἱ μαθηταὶ ἰωάννου καὶ οἱ τῶν φαρισαίων νησεύουσιν, οἱ δὲ σοὶ μαθηταὶ οὐ νησεύουσι;

19. καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστι, νησεύειν; ὅσον χρόνον μεθ' ἐαυτῶν ἔχουσι τὸν νυμφίον, οὐ δύνανται νησεύειν.

20. ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νησεύσουσιν ἐν † ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

21. † καὶ εἰδὲς ἐπίβλημα ῥάκας ἀγράφε ἐπιρῥάπτει ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· εἰ δὲ μὴ, αἶρει τὸ πλήρωμα αὐτοῦ τὸ καινὸν τοῦ παλαιοῦ, καὶ χεῖρον σχίσμα γίνεται.

22. καὶ εἰδὲς βάλλλι οἶνον νέον εἰς ἀσκὸς παλαιῶς· εἰ δὲ μὴ, ῥήσσει ὁ οἶνος, ὁ νέος, τὰς ἀσκὸς, καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολύονται· ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀσκὸς καινὸς βλητέον.

23. καὶ ἐγένετο, παραπορεύεσθαι αὐτὸν † ἐν τοῖς σάββασι διὰ τῶν σπορίμων, καὶ ἤρξαντο οἱ μαθηταὶ αὐτῷ ὁδὸν ποιεῖν, τίλλοντες τὰς σάκκας.

16. Et Scribae, & Pharisei videntes, quia manducaret cum publicanis, & peccatoribus, dicebant ¹⁾) discipulis ejus: Quare cum publicanis, et peccatoribus manducat et bibit Magister vester?

17. Hoc audito Jesus ait illis: Non necesse ^{a)} habent sani medico, sed qui male habent: non enim veni vocare justos, sed peccatores. ^{a)} Matth. 9, 11–15.

18. Et erant discipuli Ioannis, & Pharisei jejunantes, & veniunt, & dicunt illi: Quare discipuli Ioannis & Pharisaeorum jejunant, tui autem discipuli non jejunant?

19. Et ait illis Jesus: Numquid possunt filii nuptiarum, quamdiu sponsus cum illis est, jejunare? Quanto tempore habent secum sponsum, non possunt jejunare.

20. Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus; & tunc ^{a)} jejunabunt in illis diebus. ^{a)} Joh. 16, 20.

21. Nemo assumentum panni rudis assuit vestimento veteri; alioquin auferet supplementum novum a veteri, & major scissura fit.

22. Et nemo mittit vinum novum in utres veteres; alioquin dirumpet vinum utres, & vinum effundetur, & utres peribunt; sed vinum novum in utres novos mitti debet.

23. ^{a)} Et factum est iterum cum Dominus sabbatis ambularet per sata, & ²⁾ discipuli ejus coeperunt progredi, et vellere spicas. ^{a)} v. 23–28.

Matth. 12, 1–8. Luc. 6, 1–5.

v. 17. εἰς μετάνοιαν omitt. Gb. — v. 18. Gb. οἱ φαρισαῖοι. — v. 20. Gb. ἐκείνη τῇ ἡμέρᾳ. — v. 21. καὶ omitt. Gb. — v. 23. Ed. omn. Er. omitt. ἐν.

1) 1590. dixerunt.

2) 1590. omitt. et.

24. καὶ οἱ φαρισαῖοι ἔλεγον αὐτῷ· ἴδε, τί ποιῶσιν ἐν τοῖς σάββασι, ὃ οὐκ ἔξεσι;

25. καὶ αὐτὸς ἔλεγεν αὐτοῖς· οὐδέποτε ἀνέγνωτε, τί ἐποίησε δαυὶδ, ὅτε χρεῖαν ἔσχεν, καὶ ἐπέινασεν αὐτὸς, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ;

26. πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τῆ θεοῦ ἐπὶ ἀβιάθαρ, † τοῦ ἀρχιερέως, καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἔξεσι φαγεῖν, εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι, καὶ ἔδωκε καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ οὔσι.

27. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον.

28. ὡσεὶ κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.

24. Pharisei autem dicebant ei: Ecce! quid faciunt ¹⁾ sabbatis, quod non licet?

25. Et ait illis: Numquam legistis, quid fecerit David ^{a)}, quando necessitatem habuit, & esuriit ipse, & qui cum eo erant?

26. Quomodo introivit in domum Dei sub Abiathar principe Sacerdotum, & panes propositionis manducavit, quos non licebat manducare, nisi ²⁾ ^{a)} Sacerdotibus, & dedit eis, qui cum eo erant?

27. Et dicebat eis: Sabbatum propter hominem factum est; & non homo propter sabbatum.

28. Itaque Dominus est Filius hominis, etiam sabbati.

C A P. III.

1. καὶ εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὴν συναγωγὴν· καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρωπος ἐξηραμμένην ἔχων τὴν χεῖρα·

2. καὶ παρατήρουν αὐτὸν, εἰ τοῖς σάββασι θεραπεύσει αὐτὸν, ἵνα καταγγορήσωσιν αὐτοῦ.

3. καὶ λέγει τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ἐξηραμμένην ἔχοντι τὴν χεῖρα· † ἔγειρε εἰς τὸ μέσον.

4. καὶ λέγει αὐτοῖς· ἔξεσι τοῖς σάββασι ἀγαθοποιῆσαι, ἢ κακοποιῆσαι; ψυχὴν σῶσαι; ἢ ἀποκτεῖναι; οἱ δὲ † ἐσιώπων.

5. καὶ περιβλεψάμενος αὐτὸς μετ' ὀργῆς, συλλυπέμενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς καρδίας αὐτῶν, λέγει τῷ ἀνθρώπῳ· ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου. καὶ ἐξέτεινε, καὶ † ἀπεκατεσάθη ἡ χεὶρ αὐτῆ † ὑγιῆς, ὡς † ἡ ἄλλη.

1. ^{a)} Et introivit iterum in synagogam; & erat ibi homo habens manum aridam. ^{a)} v. 1-6. Matth. 12, 9-14. Luc. 6, 6-11.

2. Et observabant eum, si sabbatis curaret, ut accusarent illum.

3. Et ait homini habenti manum aridam: Surge in medium!

4. Et dicit eis: Licet sabbatis bene facere, an male? animam salvam facere, an perdere? At illi tacebant.

5. Et circumspiciens eos cum ira, contristatus super caecitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuam! Et extendit, et restituta est manus illi.

v. 26. τσ omitt. Mt. — v. 3. C. Mt. ἐχειραι. — v. 4. Ed. omn. Er. ἐσιωπων. — v. 5. Ed. 1. Er. ἀποκατεσάθη. — "ὄργης ὡς ἡ ἄλλη. omitt. Gb. — "Ed. 1. Er. omitt. ἡ.

1) 1590. add. discipuli tui.

2) 1590. add. solis.

6. καὶ ἐξεληθόντες οἱ φαρισαῖοι, εὐθέως μετὰ τῶν ἡρωδιανῶν συμβούλιον ἐποίουν κατ' αὐτοῦ, ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσι.

7. † καὶ ὁ ἰησοῦς ἀνεχώρησε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν· καὶ πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς γαλιλαίας † ἠκολούθησαν αὐτῷ, καὶ † ἀπὸ τῆς ἰουδαίας,

8. καὶ ἀπὸ ἱεροσολύμων, καὶ ἀπὸ τῆς ἰδουμαίας, καὶ πέραν τοῦ ἰορδάνου, καὶ οἱ περὶ τύρον καὶ σιδῶνα, πλῆθος πολὺ, ἀκούσαντες, ὅσα ἐποίει, ἦλθον πρὸς αὐτόν.

9. καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα πλοιάριον † προσκαρτερῇ αὐτῷ, διὰ τὸν ὄχλον, ἵνα μὴ θλίβωσιν αὐτόν.

10. πολλὰς γὰρ ἐθεράπευσεν, ὥστε ἐπιπίπτειν αὐτῷ, ἵνα αὐτοῦ ἄψωνται, ὅσοι εἶχον μάστιγας.

11. καὶ τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα, ὅταν αὐτὸν ἐθεώρει, προσέπιπτεν αὐτῷ, καὶ ἐκραζε, λέγοντα· ὅτι σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.

12. καὶ πολλὰ ἐπετίμα αὐτοῖς, ἵνα μὴ † φανερόν αὐτὸν ποιήσωσι.

13. καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος; καὶ προσκαλεῖται, οὓς ἤθελεν αὐτός· καὶ ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν.

14. καὶ ἐποίησε δωδεκα, ἵνα ὦσι μετ' αὐτοῦ, καὶ ἵνα ἀποπέμψῃ αὐτούς κηρύσσειν,

15. καὶ ἔχειν ἐξουσίαν θεραπεύειν τὰς νόσους, καὶ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια.

16. καὶ ἐπέθηκε τῷ σίμωνι ὄνομα πέτρον.

17. καὶ ἰάκωβον τὸν τοῦ ζεβεδαίου,

6. Exeuntes autem Pharisei, statim cum Herodianis consilium faciebant adversus eum, quomodo eum perderent.

7. Jesus autem cum discipulis suis secessit ad mare; & multa turba a Galilaea & Judaea secuta est eum.

8. Et ab Ierosolymis, & ab Idumaea, & trans Jordanem; & qui circa Tyrum, & Sidonem, multitudo magna, audientes, quae faciebat, venerunt ad eum.

9. Et dixit ¹⁾ discipulis suis, ut ²⁾ navicula sibi deserviret propter turbam, ne comprimerent eum.

10. Multos enim sanabat, ita ut irruerent in eum, ut illum tangerent ³⁾, quotquot habebant plagas. ^{a)} Matth. 9, 21.

11. Et spiritus immundi, cum illum videbant, procidebant ei; & clamabant, dicentes:

12. Tu ^{a)} es Filius Dei! Et vehementer comminabatur eis, ne ^{b)} manifestarent illum. ^{a)} c. 1, 24. ^{b)} Matth. 3, 4.

13. ^{a)} Et ascendens in montem, vocavit ad se, quos voluit ipse; & venerunt ad eum. ^{a)} v. 13-19.

Matth. 10, 1-4. Luc. 6, 12-16.

14. Et fecit, ut essent duodecim cum illo; & ut mitteret eos praedicare.

15. Et dedit illis potestatem curandi infirmitates, & ejiciendi daemonia.

16. Et imposuit ^{a)} Simoni nomen Petrus; ^{a)} Joh. 1, 42.

17. et Jacobum ^{a)} Zebedaei, & Io-

v. 7. Gb. καὶ ὁ ἰησοῦς μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτῶν ἀνεχώρησεν εἰς τὴν θάλασσαν. — "C. ἠκολούθησεν. — "C. ἀπὸ ἰουδαίας. — v. 9. C. προσκαρτερῇ. — v. 12. Ed. omn. Er. St. αὐτὸν φανερόν.

1) 1590. add. Jesus.

2) 1590. in navicula sibi deservirent.

καὶ ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν τοῦ ἰακώβου·
καὶ ἐπέθηκεν αὐτοῖς ὀνόματα βοανερ-
γῆς, ὃ ἔστιν, υἱὸὶ βροντῆς·

18. καὶ ἀνδρέαν, καὶ φίλιππον, καὶ
βαρθολομαῖον, καὶ ματθαῖον, καὶ θω-
μᾶν, καὶ ἰάκωβον τὸν τῷ ἀλφαίῳ, καὶ
θαδδαῖον, καὶ σίμωνα τὸν κανανίτην,

19. καὶ ἰούδαν ἰσκαριώτην, ὃς καὶ
παρέδωκεν αὐτόν.

20. καὶ ἔρχονται εἰς οἶκον· καὶ
συνέρχεται πάλιν ὄχλος, ὥστε μὴ δύ-
νασθαι αὐτοὺς μήτε † ἄρτον φαγεῖν.

21. καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐ-
τοῦ, ἐξῆλθον † κρατῆσαι αὐτόν· ἔλε-
γον γάρ· ὅτι † ἐξέση.

22. καὶ οἱ γραμματεῖς οἱ ἀπὸ ἱε-
ροσολύμων καταβάντες, ἔλεγον· ὅτι
βεελζεβὺλ ἔχει, καὶ, ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι
τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

23. καὶ προσκαλεσάμενος αὐτοὺς,
ἐν παραβολαῖς ἔλεγεν αὐτοῖς· πῶς δύ-
ναται σατανᾶς σατανᾶν ἐκβάλλειν;

24. καὶ ἐὰν βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν
μερισθῆ, οὐ δύναται σταθῆναι ἢ βα-
σιλεία ἐκείνη.

25. καὶ ἐὰν οἰκία ἐφ' ἑαυτὴν με-
ρισθῆ, οὐ δύναται σταθῆναι ἢ οἰκία
ἐκείνη.

26. καὶ εἰ ὁ σατανᾶς ἀνέση ἐφ'
ἑαυτόν καὶ μεμέριζαι, οὐ δύναται
σταθῆναι, ἀλλὰ τέλος ἔχει.

27. † οὐδεὶς δύναται τὰ σκεύη τῷ
ἰσχυρῷ, εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν αὐ-
τοῦ, διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον τὸν
ἰσχυρὸν δῆσῃ· καὶ τότε τὴν οἰκίαν
αὐτοῦ † διαρπάσει.

28. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι πάντα
ἀφεθήσεται τὰ ἁμαρτήματα τοῖς υἱ-
οῖς τῶν ἀνθρώπων καὶ † βλασφημίαι,
ὅσας ἂν βλασφημήσωσιν·

annem fratrem Jacobi, & imposuit eis
nomina Boanerges, quod est, Filii to-
nitruī;

a) Matth. 4, 21.

18. et Andream & Philippum, &
Bartholomaeum, & Matthaeum, & Tho-
mam, & Jacobum Alphaei, & Thad-
daeum, & Simonem Cananaeum,

19. et Judam Iscariotem, qui &
tradidit illum.

20. a) Et veniunt ad domum; et
convenit iterum turba, ita, ut non
possent neque panem manducare.

a) v. 20—30. Matth. 12, 22—32. Luc. 11, 14—25.

21. Et cum audissent sui, exierunt,
tenere eum; dicebant enim: Quoniam
in furorem versus est.

22. Et Scribae, qui ab Ierosolymis
descenderant, dicebant: Quoniam Be-
elzebub habet; et quia a) in principe
daemoniorum ejicit daemonia.

a) Matth. 9, 34.

23. Et convocatis eis, in parabo-
lis dicebat illis: Quomodo potest sata-
nas satanam ejicere?

24. Et si regnum in se dividatur,
non potest regnum illud stare.

25. Et si domus super semetipsam
dispertiat, non potest domus illa
stare.

26. Et si satanas consurrexerit in
semetipsum, dispertitus est, et non
poterit stare, sed finem habet.

27. Nemo potest vasa fortis, in-
gressus in domum, diripere, nisi prius
fortem alliget, et tunc domum ejus di-
ripiet.

28. Amen dico vobis, quoniam om-
nia dimittentur filiis hominum peccata,
et blasphemiae, quibus blasphemave-
rint;

v. 20. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἀρτῆς. — v. 21. Ed. 2. Er. κερτῆσαι. — "Ed. 5.
Er. ἐξεσται. — v. 27. Ed. omn. Er. εἰ δυνατὶ ἐδεῖς. — "C. Mt. διαρπασῆ. —
v. 28. Gh. αἰ βλασφημῖαι.

29. ὃς δ' ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλ' ἔνοχός ἐστιν αἰωνίου κρίσεως.

30. ὅτι ἔλεγον· πνεῦμα ἀκάθαρτον ἔχει.

31. † καὶ ἔρχονται ἡ μήτηρ αὐτῆς καὶ οἱ ἀδελφοί, καὶ ἔξω ἐξηκότες ἀπέσειλαν πρὸς αὐτὸν, φωνῶντες αὐτόν.

32. καὶ ἐκάθητο ὄχλος περὶ αὐτόν· εἶπον δὲ αὐτῷ· ἰδοὺ, ἡ μήτηρ σε καὶ οἱ ἀδελφοί σε † ἔξω ζητοῦσί σε.

33. καὶ ἀπεκρίθη αὐτοῖς, λέγων· τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου, † ἢ οἱ ἀδελφοί μου;

34. † καὶ περιβλεψάμενος κύκλω τὰς περὶ αὐτὸν καθημένους, λέγει· † ἴδε ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου.

35. ὃς γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, † οὗτος ἀδελφός μου, καὶ ἀδελφή μου, καὶ μήτηρ ἐστίν.

29. qui autem blasphemaverit ^{a)} in Spiritum sanctum, non habebit remissionem in aeternum, sed reus erit aeterni delicti.

a) Matth. 12, 32.

30. Quoniam dicebant: Spiritum immundum habet.

31. ^{a)} Et veniunt mater ejus et fratres, et foris stantes, miserunt ad eum, vocantes eum,

a) Matth. 12, 46—50. Luc. 8, 19—21.

32. et sedebat circa eum turba; et dicunt ei: Ecce! mater tua, et fratres tui foris quaerunt te!

33. Et respondens eis, ait: Quae est mater mea, et fratres mei?

34. Et circumspiciens eos, qui in circuitu ejus sedebant, ait: Ecce! mater mea, et fratres mei.

35. Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, et soror mea, et mater est.

C A P. IV.

1. καὶ πάλιν ἤρξατο διδάσκειν παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ συνήχθη πρὸς αὐτὸν ὄχλος πολὺς, ὥστε αὐτὸν ἐμβάντα εἰς † τὸ πλοῖον, καθῆσθαι ἐν τῇ θαλάσῃ· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἦν.

2. καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν παραβολαῖς πολλὰ, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ·

3. ἀκούετε· ἰδοὺ, ἐξηλλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπειρίαι.

4. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ σπείρειν, ὃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ ἤλθε τὰ πετεινὰ †, καὶ κατέφαγεν αὐτό.

5. ἄλλο δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὸ † πετρῶ-

1. ^{a)} Et iterum coepit docere ad mare; et congregata est ad eum turba multa, ita ut navim ascendens, sederet in mari, et omnis turba circa mare super terram erat.

a) v. 1—20. Matth. 13, 1—23. Luc. 8, 4—15.

2. Et docebat eos in parabolis multa, et dicebat illis in doctrina sua:

3. Audite! Ecce! exiit seminans ad seminandum.

4. Et dum seminat, aliud cecidit circa viam, et venerunt volucres coeli, et comederunt illud.

5. Aliud vero cecidit super petrosa,

v. 31. C. et Mt. ἔρχονται ἐν οἱ ἀδελφοί καὶ ἡ μήτηρ αὐτῆς· καὶ ἔξω ἔσωτες. Gb. ἔρχονται ἐν ἡ μήτηρ αὐτῆς καὶ οἱ ἀδελφοί αὐτῆς· καὶ ἔξω ἔσωτες. — v. 32. C. et Mt. add. καὶ αἱ ἀδελφαί σε. — v. 33. Ed. omn. Er. καὶ οἱ ἀδελφοί μου. — v. 34. Ed. 5. Er. καὶ περιβλεψάμενος τὰς κύκλω περὶ αὐτὸν μαθητὰς καθήμενους, λέγει. — Ed. om. Er. ἴδου. — v. 35. C. εἶτος μου ἀδελφός, καὶ ἀδελφή, καὶ μήτηρ ἐστίν. — v. 1. Ed. 1. 2. Er. omitt. το. — v. 4. Ed. omn. Er. add. τὰ ἔραν. — v. 5. Ed. omn. Er. πετρῶδη.

δες, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλήν· καὶ εὐθέως ἔξανέτειλε, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς.

6. ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος ἐκανματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν, ἐξηράνθη.

7. καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὰς ἀκάνθας· καὶ ἀνέβησαν αἱ ἀκανθαί, καὶ συνέπνιξαν αὐτὸ, καὶ καρπὸν οὐκ ἔδωκε.

8. καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν τὴν καλήν· καὶ ἐδίδου καρπὸν ἀναβαίνοντα καὶ αὐξάνοντα· καὶ ἔφερεν, ἐν τριάκοντα, καὶ ἐν ἐξήκοντα, καὶ ἐν ἑκατόν.

9. καὶ ἔλεγεν †· ὁ ἔχων ὠτα ἀκέειν, ἀκέτω.

10. ὅτε δὲ ἐγένετο καταμόνας, ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ περὶ αὐτὸν σὺν τοῖς δώδεκα τὴν παραβολήν.

11. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· ὑμῖν δέδοται γινῶναι τὸ μυστήριον τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ· ἐκείνοις δὲ τοῖς ἔξω ἐν παραβολαῖς τὰ πάντα γίνονται·

12. ἵνα βλέποντες βλέπωσι, καὶ μὴ ἴδωσι· καὶ ἀκούοντες ἀκούωσι, καὶ μὴ συνιῶσι· μήποτε ἐπιστρέψωσι, καὶ ἀφεθῇ αὐτοῖς τὰ ἀμαρτήματα.

13. καὶ λέγει αὐτοῖς· οὐκ οἴδατε τὴν παραβολὴν ταύτην; καὶ πῶς πάσας τὰς παραβολὰς γινώσσετε;

14. ὁ σπείρων, τὸν λόγον σπείρει.

15. οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ παρὰ τὴν ὁδὸν, ὅπῃ σπείρεται ὁ λόγος· καὶ ὅταν ἀκίσωσιν, εὐθέως ἔρχεται ὁ σατανᾶς, καὶ † αἶρει τὸν λόγον τὸν ἐσπαρμένον ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν.

16. καὶ οὗτοι εἰσιν ὁμοίως οἱ ἐπὶ τὰ πετρῶδη σπειρόμενοι, οἱ, ὅταν ἀκούσωσι τὸν λόγον, εὐθέως μετὰ χαρᾶς λαμβάνουσιν αὐτόν.

ubi non habuit terram multam; et statim exortum est, quoniam non habebat altitudinem terrae;

6. et quando exortus est sol, exaestuavit; et eo quod non habebat radicem, exaruit.

7. Et aliud cecidit in spinas; et ascenderunt spinae, et suffocaverunt illud, et fructum non dedit.

8. Et aliud cecidit in terram bonam, et dabat fructum ascendentem, et crescentem; et afferebat unum ¹⁾ triginta, unum sexaginta, et unum centum.

9. Et dicebat: Qui habet aures audiendi, audiat!

10. Et cum esset singularis, interrogaverunt eum hi, qui cum eo erant duodecim, parabolam.

11. Et dicebat eis: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei; illis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt:

12. „ut ^{a)} videntes videant, et non „videant; et audientes audiant, et non „intelligent; nequando convertantur, „et dimittantur eis peccata.”

a) Matth. 15, 14.

13. Et ait illis: Nescitis parabolam hanc? et quomodo omnes parabolas cognoscetis?

14. Qui seminat, verbum seminat.

15. Hi autem sunt, qui circa viam, ubi seminatur verbum, et cum audierint, confestim venit satanas, et aufert verbum, quod seminatum est in cordibus eorum.

16. Et hi sunt similiter, qui super petrosa seminantur; qui cum audierint verbum, statim cum gaudio accipiunt illud;

v. 9. Ed. omn. Er. add. αὐτοῖς. — v. 15. Ed. omn. Er. ἀρει.

1) 1590. trigesimum, unum sexagesimum, et unum centesimum.

17. καὶ οὐκ ἔχουσι ῥίζαν † ἐν ἑαυτοῖς, ἀλλὰ πρόσκαιροὶ εἰσὶν· εἴτα, γενομένης θλίψεως, ἢ διωγμῶ διὰ τὸν λόγον, † εὐθέως σκανδαλίζονται.

18. καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ εἰς τὰς ἀκάνθας σπειρόμενοι, † οὗτοί εἰσιν οἱ τὸν λόγον ἀκούοντες·

19. καὶ αἱ μέριμναι τοῦ αἰῶνος † τέττε, καὶ ἡ ἀπάτη τῆ πλάττε, καὶ αἱ περὶ τὰ λοιπὰ ἐπιθυμίαι εἰσπορευόμεναι συμπνίγνωσι τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται.

20. καὶ ἔτοι εἰσιν οἱ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρέντες, οἵτινες ἀκούουσι τὸν λόγον, καὶ παραδέχονται, καὶ καρποφοροῦσιν, ἐν τριάκοντα, καὶ ἐν ἐξήκοντα, καὶ ἐν ἑκατόν.

21. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· μήτι ὁ λύχνος † ἔρχεται, ἢ ὑπὸ τὸν μόδιον τεθῆ, ἢ ὑπὸ τὴν κλίνην; οὐχ ἵνα ἐπὶ τὴν λυχνίαν ἐπιτεθῆ;

22. οὐ γὰρ ἐστὶ † τι κρυπτόν, ὃ ἐὰν μὴ φανερωθῆ· οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον, ἀλλ' ἵνα εἰς φανερόν ἔλθῃ.

23. εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκούετω.

24. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· βλέπετε, τί ἀκούετε. ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, † μετρηθήσεται ὑμῖν, † καὶ προστεθήσεται ὑμῖν τοῖς ἀκούουσιν.

25. ὃς γὰρ ἂν † ἔχη, δοθήσεται αὐτῷ· καὶ ὃς οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

26. καὶ ἔλεγεν· οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τῆ θεῶ, ὡς ἐὰν ἄνθρωπος βάλη τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς,

27. καὶ καθεδύῃ, καὶ ἐγειρήται

17. et non habent radicem in se, sed temporales sunt; deinde orta tribulatione et persecutione propter verbum, confestim scandalizantur.

18. Et alii sunt, qui in spinis seminantur; hi sunt, qui verbum audiunt,

19. et aerumnae saeculi, et deceptio divitiarum, et circa reliqua concupiscentiae introeuntes suffocant verbum, et sine fructu efficitur.

20. Et hi sunt, qui super terram bonam seminati sunt, qui audiunt verbum, et suscipiunt et fructificant, unum triginta, unum sexaginta, et unum centum.

21. ^{a)} Et dicebat illis: Numquid venit lucerna, ut sub modio ponatur, aut sub lecto? Nonne ut ^{b)} super candelabrum ponatur?

a) v. 21-25.
Luc. 8, 16-18. b) Matth. 5, 15.

22. Non est enim aliquid absconditum, quod non manifestetur; nec factum est occultum, ¹⁾ sed ut in palam veniat.

23. Si quis habet aures audiendi, audiat!

24. Et dicebat illis: Videte! quid audiatis: In qua ^{a)} mensura mensi fueritis, remetietur vobis, et adjicietur vobis.

a) Matth. 7, 2. Luc. 6, 33.

25. Qui enim ^{a)} habet, dabitur illi: & qui non habet, etiam quod habet, auferetur ab eo.

a) Matth. 13, 12.

26. Et dicebat: Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo jaciat sementem in terram,

27. & dormiat, & exurgat nocte

v. 17. Mt. omitt. ἐν. — "C. εὐθεως. — v. 18. C. Mt. omitt. ἔτοι εἰσιν. — v. 19. τεττε omitt. Gb. — v. 21. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. καιεται. — v. 22. τι omitt. Mt. — v. 24. Ed. omn. Er. μετρηθησεται. — "και προστ. ὑμιν τοις ακουσιν omitt. Gb. — v. 25. Ed. omn. Er. ἔχει.

1) 1590. quod non in palam veniat.

νύκτα καὶ ἡμέραν· καὶ ὁ σπόρος βλα- & die; & semen germinet, & incre-
 ζάνη, καὶ † μηκύνηται, ὡς οὐκ οἶ- scat, dum nescit ille.
 δεν αὐτός.

28. αὐτομάτη γὰρ ἡ γῆ καρπογο- 28. Ultra enim terra fructificat,
 ρεῖ, πρῶτον χόρτον, εἶτα ζάχνην, εἶ- primum herbam, deinde spicam, dein-
 τα πλήρη σῖτον ἐν τῷ ζάχνι.

29. ὅταν δὲ παραδῶ ὁ καρπός, 29. Et cum ¹⁾ produxerit fructus,
 εὐθέως ἀποξελλεῖ τὸ δρέπανον, ὅτι statim mittit falcem, quoniam adest
 παρέστηκεν ὁ θερισμός.

30. καὶ ἔλεγε· τίμη † ὁμοιωσωμεν 30. ^{a)} Et dicebat: Cui assimila-
 τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ; ἢ ἐν † ποία bimus regnum Dei? Aut cui parabo-
 παραβολῇ † παραβάλλωμεν αὐτήν; lae comparabimus illud? ^{a)} v. 30-32.
 Matth. 13, 31. sqq. Luc. 13, 18. sqq.

31. ὡς † κόκκον σινάπεως, ὃς, 31. Sicut granum sinapis, quod
 ὅταν σπαρῇ ἐπὶ τῆς γῆς, μικρότερος cum seminatum fuerit in terra, mi-
 πάντων τῶν σπερμάτων ἐστὶ, τῶν ἐπὶ nus est omnibus seminibus, quae sunt
 τῆς γῆς.

32. καὶ ὅταν σπαρῇ, ἀναβαίνει, 32. & cum ²⁾ seminatum fuerit,
 καὶ γίνεται πάντων τῶν λαχάνων μεί- ascendit, et fit majus omnibus olc-
 ζων, καὶ ποιεῖ κλάδους μεγάλους, & facit ramos magnos; ita ut
 ὥστε δύνασθαι ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ possint sub umbra ejus aves coeli ha-
 τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηροῦν. bitare.

33. καὶ τοιαύταις παραβολαῖς πολ- 33. Et talibus multis parabolis lo-
 λαῖς ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον, καθ- quebatur eis verbum, prout poterant
 ὡς † ἐδύνατο ἀκούειν.

34. χωρὶς δὲ παραβολῆς οὐκ ἐλά- 34. sine ^{a)} parabola autem non lo-
 λει αὐτοῖς· κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς μαθη- quebatur eis; seorsum autem discipu-
 ταῖς αὐτοῦ ἐπέλεγε πάντα.

35. καὶ λέγει αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ 35. ^{a)} Et ait illis in illa die, cum se-
 ἡμέρᾳ, ὁψίας γενομένης· διέλθωμεν ro esset factum: Transeamus contra!
 εἰς τὸ πέραν. ^{a)} v. 35-40. Matth. 8, 18. 23-27. Luc. 8, 22-25.

36. καὶ ἀφέντες τὸν ὄχλον, παρα- 36. Et dimittentes turbam, assu-
 λαμβάνουσιν αὐτὸν, ὡς ἦν ἐν τῷ πλοίῳ· munt eum ita, ut erat in navi; & a-
 καὶ ἄλλα δὲ † πλοίαρια ἦν μετ' αὐτῶν. liae naves erant cum illo.

37. καὶ γίνεται λαίλαψ ἀνέμου με- 37. Et facta est procella magna
 γάλη· τὰ δὲ κύματα † ἐπέβαλεν εἰς τὸ venti, & fluctus mittebat in navim,
 πλοῖον, ὥστε αὐτὸ ἤδη γεμίζεσθαι· ita ut impleretur navis.

38. καὶ ἦν αὐτός † ἐπὶ τῇ πρῦμνῃ, 38. Et erat ipse in puppi super
 ἐπὶ τὸ προσκεφάλαιον καθεύδων· καὶ cervical dormiens; & excitant eum,

v. 27. Ed. 3. 4. Er. *μηκνυται*. — v. 30. Ed. omn. Er. *ὁμοιωσομεν*. —
 " Ed. 2. 5. 4. 5. Er. *ἐν τινι παραβολῇ*. — " C. *παραβαλλεμέν*. — v. 31. St.
 κοικωφ. — v. 35. St. Mt. Gb. *ἠδύναντο*. — v. 36. Gb. *πλοια*. — v. 37. Gb. Mt.
ἐπεβαλλεν. — v. 38. Gb. *ἐν*.

1) 1590. add. ex se.

2) 1590. natum fuerit ascendit in arborem, et fit ...

διεγείρασιν αὐτὸν, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· & dicunt illi: Magister! non ad te perdidάσκαλε, ἢ μέλει σοι, ὅτι ἀπολλύμεθα;

39. καὶ διεγερθεὶς, ἐπετίμησε τῷ ἀνέμῳ, καὶ εἶπε τῇ θαλάσῃ· σιώπα, πεφίμωσο. καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη.

40. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τί δειλοί ἐξε ἢ οὕτως; πῶς οὐκ ἔχετε πίστιν;

41. καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν, καὶ ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;

39. Et exurgens, comminatus est vento, & dixit mari: Tace, obmutescet! et cessavit ventus; et facta est tranquillitas magna.

40. Et ait illis: Quid timidi estis? necdum habetis fidem? Et timuerunt timore magno, & dicebant ad alterutrum: Quis, putas, est iste, quia & ventus & mare obediunt ei?

C A P. V.

1. Καὶ ἦλθον εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης, εἰς τὴν χώραν τῶν γαδαρηνῶν.

2. καὶ ἐξεληθόντι αὐτῷ ἐν τῇ πλοίᾳ, εὐθέως ἀπήρτησεν αὐτῷ ἐκ τῶν μνημείων ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ·

3. ὃς τὴν κατοικίην εἶχεν ἐν τοῖς ἡμέραις, καὶ οὔτε ἀλύσειν οὐδεὶς ἠδύνατο αὐτὸν δῆσαι,

4. διὰ τὸ αὐτὸν πολλάκις πέδαις καὶ ἀλύσεισι δεδέσθαι, καὶ διεσπᾶσθαι ὑπ' αὐτοῦ τὰς ἀλύσεις, καὶ τὰς πέδας συντετριφῆναι· καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἴσχυε δαμάσαι.

5. καὶ διαπαντὸς, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἐν τοῖς ἡμέραις καὶ ἐν τοῖς ὄρεσιν ἦν κράζων, καὶ κατακόπτων ἑαυτὸν λίθοις.

6. ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ μακρόθεν, ἔδραμεν, καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ·

7. καὶ κράζας φωνῇ μεγάλῃ, εἶπε· τί ἐμοὶ καὶ σοὶ, Ἰησοῦ, υἱὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου; ὀρκίζω σε τὸν θεόν, μὴ με βασανίσῃς.

1. ^{a)} Et venerunt trans fretum maris in regionem Gerasenorum.

^{a)} v. 1-17. Matth. 8, 28-34. Luc. 8, 26-37.

2. Et exeunti ei de navi, statim occurrit de monumentis homo in spiritu immundo,

3. qui domicilium habebat in monumentis, et neque catenis jam ququam poterat eum ligare;

4. quoniam saepe compedibus & catenis vinctus, dirupisset catenas, & compedes comminuisset, et nemo poterat eum domare.

5. Et semper die ac nocte in monumentis, & in montibus erat, clamans, et concidens se lapidibus.

6. Videns autem Jesum a longe, cucurrit, & adoravit eum,

7. & clamans voce magna, dixit^{a)}: Quid mihi, & tibi, Jesu, fili Dei altissimi? adjuro te per Deum! ne me torqueas.

^{a)} c. 1, 24.

v. 40. St. Mt. Gb. ἕτω. — v. 5. Ed. omn. Er. μνημείοις. — "Mt. ἔδραματο. — v. 4. Ed. omn. Er. ἰσχυσε. — v. 5. Ed. omn. Er. St. Mt. ὄρεσι καὶ ἐν τοῖς μνημασιν.

8. ἔλεγέ γάρ αὐτῷ· ἔξελθε, τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον, ἐκ τοῦ ἀνθρώπου.

9. καὶ ἐπηρώτα αὐτόν· τί σοι ὄνομα; † καὶ ἀπεκρίθη, λέγων· λεγεὼν ὄνομά μοι, ὅτι πολλοὶ ἐσμεν.

10. καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ, ἵνα μὴ αὐτὸς ἀποσείλῃ ἔξω τῆς χώρας.

11. ἦν δὲ ἐκεῖ πρὸς † τῷ ὄρει ἀγέλη χοίρων μεγάλη βοσκομένη.

12. καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν † πάντες οἱ δαίμονες, λέγοντες· πέμψον ἡμᾶς εἰς τὰς χοίρας, ἵνα εἰς αὐτὰς εἰσελθωμεν.

13. καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς εὐθέως ὁ ἰησοῦς. καὶ ἔξελθόντα τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα, εἰσῆλθον εἰς τὰς χοίρας· καὶ ὄρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τὴν κρημνὴν εἰς τὴν θάλασσαν· ἦσαν † δὲ ὡς δισχίλιοι· καὶ ἐπνίγοντο ἐν τῇ θαλάσῃ.

14. οἱ δὲ βόσκοντες † τὰς χοίρας, ἔφυγον, καὶ † ἀνήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τὰς ἀγρούς. καὶ ἔξῆλθον ἰδεῖν, τί ἐστὶ τὸ γεγονός.

15. καὶ ἔρχονται πρὸς τὸν ἰησοῦν, καὶ θεωροῦσι τὸν δαιμονιζόμενον, καθήμενον καὶ ἱματισμένον, καὶ σωφρονοῦντα, τὸν ἐσχηκότα τὸν λεγεῶνα· καὶ ἐφοβήθησαν.

16. † καὶ διηγήσαντο αὐτοῖς οἱ ἰδόντες, πῶς ἐγένετο τῷ δαιμονιζόμενῳ, καὶ περὶ τῶν χοίρων.

17. καὶ ἤρξαντο παρακαλεῖν αὐτὸν, ἀπελθεῖν ἀπὸ τῶν ὄρειων αὐτῶν.

18. καὶ ἐμβάντος αὐτοῦ εἰς τὸ πλοῖον, παρεκάλει αὐτὸν ὁ δαιμονισθεὶς, ἵνα ἦ μετ' αὐτοῦ.

19. † ὁ δὲ ἰησοῦς οὐκ ἀφῆκεν αὐτόν, ἀλλὰ λέγει αὐτῷ· ὕπαγε εἰς τὸν

8. Dicebat enim illi: Exi, spiritus immunde, ab homine ¹⁾!

9. Et interrogabat eum: Quod tibi nomen est? Et dicit ei: Legio mihi nomen est, quia multi sumus.

10. Et deprecabatur ²⁾ eum multum, ne se expelleret extra regionem.

11. Erat autem ibi circa montem grex porcorum magnus, pascens ³⁾.

12. Et deprecabantur eum spiritus, dicentes: Mitte nos in porcos! ut in eos introeamus.

13. Et concessit ei ⁴⁾ statim Jesus. Et exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos; & magno impetu grex praecipitatus est in mare ad duo milia, et suffocati sunt in mari.

14. Qui autem pascabant eos, fugerunt et nunciaverunt in civitatem, et in agros. Et egressi sunt videre, quid esset factum;

15. et veniunt ad Jesum; et vident illum, qui a daemonio vexabatur, sedentem, vestitum, et sanae mentis, et timuerunt.

16. Et narraverunt illis, qui viderant, qualiter factum esset ei, qui daemonium habuerat, et de porcis.

17. Et rogare coeperunt eum, ut discederet de finibus eorum.

18. ^{a)} Cumque ascenderet navim, coepit illum deprecari, qui a daemonio vexatus fuerat, ut esset cum illo.

a) v. 18-20. Luc. 8, 33. 39.

19. Et non admisit eum, sed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos,

v. 9. Gb. και λεγει αυτω. — v. 11. Ed. omn. Er. τα ορη. — v. 12. παντες omitt. Gb. — v. 13. C. γαρ. — v. 14. Gb. βοσκοντες αυτss. — "Gb. ἀπηγγειλαν. — v. 16. C. et Mt. omitt. και, et add. δε. — v. 19. Gb. και οὐκ ἀφηκεν.

1) 1590. add. isto. 2) 1590. deprecabantur. 3) 1590. add. in agris. 4) 1590. eis. 1592. 93. 98. ei.

οἰκόν σου πρὸς τὰς σὺς, καὶ ἀνάγγει- & annuntia illis, quanta tibi Domi-
λον αὐτοῖς, ὅσα σοι ὁ κύριος † πε- nus fecerit, & misertus sit tui.
ποίηκε, καὶ ἠλέησέ σε.

20. καὶ ἀπῆλθε, καὶ ἤρξατο κη- 20. Et abiit, et coepit praedicare
ρύσσειν ἐν τῇ δεκαπόλει, ὅσα ἐποίη- in Decapoli, quanta sibi fecisset Je-
σεν αὐτῷ ὁ ἰησῆς· καὶ πάντες ἐθαύ- sus; & omnes mirabantur.

21. καὶ διαπεράσαντος τοῦ ἰησοῦ 21. ^{a)} Et cum transcendisset ¹⁾ Je-
ἐν τῷ πλοίῳ πάλιν εἰς τὸ πέραν, sus in navi rursum trans fretum, con-
συνήχθη ὄχλος πολὺς ἐπ' αὐτόν· καὶ venit turba multa ad eum, & erat cir-
ἦν παρὰ τὴν θάλασσαν. ca mare.

a) v. 21-45. Matth. 9, 18-26.
Luc. 8, 40-56.

22. καὶ ἰδὲ, ἔρχεται εἰς τῶν ἀρχι- 22. Et venit quidam de archisyna-
συναγωγῶν, ὀνόματι ἰάειρος· καὶ ἰδὼν gogis; nomine Jairus; et videns eum,
αὐτόν, πίπτει πρὸς τὰς πόδας αὐτῆ, procidit ad pedes ejus,

23. καὶ παρεκάλει αὐτόν πολλὰ, 23. & deprecabatur eum multum,
λέγων· ὅτι τὸ θυγάτριόν μου ἐσχάτως dicens: Quoniam filia mea in extre-
ἔχει· ἵνα ἐλθὼν ἐπιθῆς † αὐτῇ τὰς mis est: Veni, impone manum ²⁾ su-
χεῖρας, ὅπως σωθῆ· καὶ ζήσεται. per eam! ut salva sit, & vivat.

24. καὶ ἀπῆλθε μετ' αὐτοῦ· καὶ 24. Et abiit cum illo, & sequeba-
† ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος πολὺς, καὶ tur eum turba multa, & comprimebant
συνέθλιβον αὐτόν. eum.

25. καὶ γυνή τις οὖσα ἐν ζύσει αἵ- 25. Et mulier, quae erat in proflu-
ματος ἔτη δώδεκα, vio sanguinis annis duodecim,

26. καὶ πολλὰ παθεῖσα † ἐπὶ πολ- 26. & fuerat multa perpessa a com-
λῶν ἰατρῶν, καὶ δαπανήσασα τὰ παρ' pluribus medicis; et erogaverat omnia
† ἑαυτῆς πάντα, καὶ μηδὲν ὠφελη- sua, nec quidquam profecerat; sed mag-
θεῖσα, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον ἐλ- gis deterius habebat;

27. ἀκούσασα περὶ τοῦ ἰησοῦ, ἐλ- 27. cum audisset de Jesu, venit
θοῦσα ἐν τῷ ὄχλῳ ὀπισθεν, ἤψατο in turba retro, et tetigit vestimentum
τοῦ ἱματίου αὐτοῦ. ejus.

28. ἔλεγε γάρ· † ὅτι κἄν τῶν ἱμα- 28. Dicebat enim: Quia si vel ve-
τίων αὐτοῦ ἄψωμαι, σωθήσομαι. stimentum ejus tetigero, salva ero.

29. καὶ ἐνθέως ἐξηράνθη ἡ πηγὴ 29. Et confestim siccatus est fons
τῆ αἵματος αὐτῆς· καὶ ἔγνω τῷ σώ- sanguinis ejus; et sensit corpore, quia
ματι, ὅτι ἴαται ἀπὸ τῆς μάστιγος †. sanata esset a plaga.

30. καὶ ἐνθέως ὁ ἰησῆς ἐπιγνὼς ἐν 30. Et statim Jesus in semet ipso
ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτῆ δύναμιν ἐξελεθῆ- cognoscens virtutem, quae exierat de
σαν, ἐπιτραφεὶς ἐν τῷ ὄχλῳ, ἔλεγε· illo, conversus ad turbam, ajebat:
τίς μου ἤψατο τῶν ἱματίων;

v. 19. " St. ἐποίησε. — v. 25. Ed. omu. Er. αὐτῷ. — v. 24. Ed. 1. Er. ἠκο-
λῶθη. — v. 26. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἀπο. — " Mt. Gb. αὐτῆς. — v. 28. Ed.
omn. Er. omitt. ὅτι. — v. 29. C. add. αὐτῆς.

1) 1590. ascendisset.

2) 1590. add. tuam.

31. καὶ ἔλεγον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτῷ· βλέπεις τὸν ὄχλον συνθλίβοντά σε, καὶ λέγεις· τίς με ἤψατο;
32. καὶ περιεβλέπετο ἰδεῖν τὴν τῆ-
το † ποιήσασαν.
33. ἡ δὲ γυνή, φοβηθεῖσα καὶ τρέ-
μυσα, εἰδυῖα, ὃ γέγονεν ἐπ' αὐτῇ,
ἦλθε καὶ προσέπεσεν αὐτῷ, καὶ εἶ-
πεν αὐτῷ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν.
34. ὃ δὲ εἶπεν αὐτῇ· θύγατερ, ἡ
πίσις σε σέσωκέ σε· ὕπαγε εἰς εἰρήνην,
καὶ ἴσθι ὑγιῆς ἀπὸ τῆς μάστιγός σε.
35. ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἔρχονται
ἀπὸ τοῦ ἀρχισυναγώγου, λέγοντες· ὅτι
ἡ θυγάτηρ σου ἀπέθανε· τί ἔτι σκύ-
λεις τὸν διδάσκαλον;
36. ὃ δὲ ἰησῦς εὐθέως ἀκῆσας τὸν
λόγον λαλέμενον, λέγει τῷ ἀρχισυνα-
γώγῳ· μὴ φοβῆ, μόνον πίστευε.
37. καὶ οὐκ ἀφῆκεν εἰδὲνα αὐτῷ συν-
ακολουθῆσαι, εἰ μὴ πέτρον, καὶ ἰακώ-
βον, καὶ ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν ἰακώβου.
38. καὶ ἔρχεται εἰς τὸν οἶκον τῆ ἀρ-
χισυναγώγου, καὶ θεωρεῖ θόρον, † καὶ
κλαίοντας καὶ ἀλαλάζοντας πολλὰ.
39. καὶ εἰσελθὼν λέγει αὐτοῖς· τί
θορυβεῖσθε καὶ κλαίετε; τὸ παιδίον
οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει.
40. καὶ κατεγέλων αὐτῷ. ὃ δὲ ἐκ-
βαλὼν † πάντας, παραλαμβάνει τὸν
πατέρα τῆ παιδὸς, καὶ τὴν μητέρα,
καὶ τὸς μετ' αὐτῷ, καὶ εἰσπορεύεται,
ὅπως ἦν τὸ παιδίον † ἀνακείμενον.
41. καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς τοῦ
παιδίου, λέγει αὐτῇ· ταλιθα, κοῦμι·
ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύμενον· τὸ κορά-
σιον, σοὶ λέγω, † ἔγειρε.
42. καὶ εὐθέως ἀνέστη τὸ κοράσιον,
καὶ περιεπάτει· ἦν γὰρ ἑτῶν δώδεκα.
καὶ ἐξέστησαν † ἐκστάσει μεγάλῃ.
31. Et dicebant ei discipuli sui:
Vides turbam comprimentem te, & di-
cis: Quis me tetigit?
32. Et circumspiciebat videre eam,
quae hoc fecerat.
33. Mulier vero timens et tremens,
sciens, quod factum esset in se, ve-
nit, & procidit ante eum, & dixit ei
omnem veritatem.
34. Ille autem dixit ei: Filia, fi-
des tua te salvam fecit; vade in pa-
ce, et esto sana a plaga tua!
35. Adhuc eo loquente, veniunt ¹⁾
ab archisynagogo, dicentes: Quia fi-
lia tua mortua est; quid ultra vexas
Magistrum?
36. Jesus autem audito verbo, quod
dicebatur, ait archisynagogo: Noli ti-
mere! tantummodo crede!
37. Et non admisit quemquam se
sequi, nisi Petrum, & Jacobum, &
Ioannem fratrem Jacobi.
38. Et veniunt in domum archi-
synagogi, & videt tumultum, et flen-
tes, & ejulantes multum.
39. Et ingressus, ait illis: Quid
turbamini, et ploratis? puella non
est mortua, sed dormit.
40. Et irridebant eum. Ipse vero,
ejectis omnibus, assumit patrem, &
matrem puellae, & qui secum erant,
& ingreditur, ubi puella erat jacens.
41. Et tenens manum puellae, ait
illi: Talitha, cumi, quod est inter-
pretatum: Puella! (tibi dico:) surge!
42. Et confestim surrexit puella, &
ambulabat; erat autem annorum duo-
decim; & obstupuerunt stupore magno.

v. 32. Ed. omn. Er. *πεποιηκυιαν*. — v. 38. C. Mt. omitt. *καί*. — v. 40. Ed. omn. Er. St. *ἀπαντας*. — " Gb. omitt. *ἀνακείμενον*. — v. 41. C. Mt. *ἐγειραι*. — v. 42. Ed. omn. Er. *ἐκστασιν μεγαλην*.

1) 1590. veniunt nuncii ad archisynagogum.

43. καὶ διεσεύλατο αὐτοῖς πολλὰ, ἵνα μηδεὶς γινῶ τοῦτο· καὶ εἶπε δοθῆναι αὐτῇ φαγεῖν.

43. Et praecepit ^{a)} illis vehementer, ut nemo id sciret; et ¹⁾ dixit dari illi manducare. a) Matth. 8, 4.

C A P. VI.

1. Καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ· καὶ ἀκούοντο οὖν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

1. ^{a)} Et egressus inde, abiit in patriam suam; et sequebantur eum discipuli sui. a) v. 1-6. Matth. 13, 53-58.

2. καὶ γενομένου σαββάτου, ἤρξατο ἐν τῇ συναγωγῇ διδάσκειν· καὶ πολλοὶ ἀκούοντες ἐξεπλήρσοντο, λέγοντες· πόθεν οὗτω ταῦτα; καὶ, τίς ἢ σοφία ἢ δοθεῖσα αὐτῷ, καὶ, δυνάμεις τοιαῦται διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γίνονται;

2. Et facto sabbato coepit in synagoga docere; & multi audientes admirabantur in doctrina ejus, dicentes: Unde huic haec omnia? & quae est sapientia, quae data est illi! et virtutes tales, quae per manus ejus efficiuntur!

3. οὐκ οὗτός ἐστιν ὁ τέκτων, ὁ υἱὸς μαρίας, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου, καὶ Ἰωσή, καὶ Ἰούδα, καὶ σίμωνος; καὶ οὐκ εἰσὶν αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ ὡς πρὸς ἡμᾶς; καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ.

3. Nonne hic est faber? filius Mariae, frater Jacobi, et Joseph, et Judae, et Simonis? nonne et sorores ejus hic nobiscum sunt? Et scandalizabantur in illo.

4. ἔλεγε δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ὅτι οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς συγγενέσι, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.

4. Et dicebat illis Jesus: Quia non est propheta sine honore, nisi in patria sua, et in domo sua, et in cognatione sua.

5. καὶ οὐκ ἠδύνατο ἐκεῖ οὐδεμίαν δύναμιν ποιῆσαι, εἰ μὴ ὀλίγοις ἀρρώστοις ἐπιθεῖς τὰς χεῖρας, ἐθεράπευσε.

5. Et non poterat ibi virtutem ullam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curavit.

6. καὶ ἐθαύμαζε διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, καὶ περιῆγε τὰς κώμας κύκλω, διδάσκων.

6. Et mirabatur propter incredulitatem eorum, et circuibat ^{a)} castella in circuitu, docens. a) Matth. 9, 35.

7. καὶ προσκαλεῖται τοὺς δώδεκα, καὶ ἤρξατο αὐτοὺς ἀποστέλλειν δύο δύο· καὶ ἐδίδον αὐτοῖς ἕξουσίαν τῶν πνευμάτων τῶν ἀκαθάρτων.

7. ^{a)} Et vocavit duodecim; et coepit eos mittere binos, et dabat illis potestatem spirituum immundorum.

a) v. 7-12. Matth. 10, 1-14. Luc. 9, 1-6.

8. καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς, ἵνα μηδὲν αἴρωσιν εἰς ὁδόν, εἰ μὴ ῥάβδον μόνον· μὴ πῆραν, μὴ ἄρτον, μὴ εἰς τὴν ζώνην χαλκόν·

8. Et praecepit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum; non peram, non panem, neque in zona aes,

9. ἀλλ' ὑποδεδεμένους σανδάλια· καὶ μὴ † ἐνδύσθητε δύο χιτῶνας.

9. sed calcatos sandaliis, et ne induerentur duabus tunicis.

10. καὶ ἔλεγε αὐτοῖς· ὅπου εἶεν

10. Et dicebat eis: Quocumque in-

v. 9. Ed. omn. Er. ἐνδυσασθαι.

1) 1590. et jussit.

εἰσέλθητε εἰς οἰκίαν, ἐκεῖ μένετε, ἕως ἂν ἐξέλθητε ἐκεῖθεν.

11. καὶ ὅσοι † εἰάν μὴ † δέξωνται ὑμᾶς, μηδὲ ἀκούσωσιν ὑμῶν, ἐκπορευόμενοι ἐκεῖθεν, ἐκτινάξατε τὸν † χῶν τὸν ὑποκάτω τῶν ποδῶν ὑμῶν, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. † ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσαι σοδόμοις ἢ γομῶροις ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

12. καὶ ἐξεληθόντες, ἐκήρυσσον, ἵνα μετανοήσωσι.

13. καὶ δαιμόνια πολλὰ † ἐξέβαλλον, καὶ ἤλειπον ἐλαίῳ πολλὰς ἀρρώσους, καὶ ἐθεράπευον.

14. καὶ ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης· φανερὸν γὰρ ἐγένετο τὸ ὄνομα αὐτῆ· καὶ ἔλεγεν· ὅτι ἰωάννης ὁ βαπτίζων ἐκ νεκρῶν ἠγέρθη, καὶ διὰ τῆτο ἐνεργῶσιν αἱ δυνάμεις ἐν αὐτῷ.

15. ἄλλοι ἔλεγον, ὅτι ἡλίας ἐστίν· ἄλλοι δὲ ἔλεγον· ὅτι προφήτης ἐστίν, † ὡς εἷς τῶν προφητῶν.

16. ἀκούσας δὲ † ὁ Ἡρώδης, εἶπεν· ὅτι ὃν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα ἰωάννην, † ἕτός ἐστιν· αὐτὸς ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν.

17. αὐτὸς γὰρ ὁ Ἡρώδης, ἀποσεύλας ἐκράτησε τὸν ἰωάννην, καὶ ἔδησεν αὐτὸν ἐν † φυλακῇ διὰ Ἡρωδιάδα, τὴν γυναῖκα φιλιππε, τῆ ἀδελφῆ αὐτῆ, ὅτι αὐτὴν ἐγάμησεν.

18. ἔλεγε γὰρ ὁ ἰωάννης τῷ Ἡρώδῃ· ὅτι ἐκ ἔξεσί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τῆ ἀδελφῆ σου.

19. ἡ δὲ Ἡρωδιάς ἐνεῖχεν αὐτῷ, καὶ ἠθέλεν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, καὶ ἐκ ἰδύνατο.

20. ὁ γὰρ Ἡρώδης ἐφοβεῖτο τὸν ἰωάννην, εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ ἄγρον· καὶ συνετήρει αὐτὸν, καὶ

troieritis in domum; illic manete, donec exeatis inde.

11. Et ¹⁾ quicumque non receperint vos, nec audierint vos, exeuntes inde, excutite pulverem de pedibus vestris, in testimonium illis.

12. Et exeuntes praedicabant, ut poenitentiam agerent;

13. et daemonia multa eiciebant, et unguebant ^{a)} oleo multos aegros, et sanabant ²⁾. ^{a)} Jac. 5, 14.

14. ^{a)} Et audivit Rex Herodes (manifestum enim factum est nomen ejus) et dicebat: Quia Ioannes ^{b)} Baptista resurrexit a mortuis! et propterea virtutes operantur in illo. ^{a)} v. 14-29. Matth. 14, 1-12. Luc. 9, 7-9. 3, 19, 20. ^{b)} Matth. 16, 14.

15. Alii autem dicebant: Quia Elias est! Alii vero dicebant: Quia Propheta est, quasi unus ex prophetis!

16. Quo audito, Herodes ait: Quem ego decollavi Ioannem, hic a mortuis resurrexit.

17. Ipse enim Herodes misit, ac tenuit Ioannem, & vinxit eum in carcere ³⁾, propter Herodiam, uxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam.

18. Dicebat enim Ioannes Herodi: Non ^{a)} licet tibi habere uxorem fratris tui. ^{a)} Lev. 13, 16.

19. Herodias autem insidiabatur illi; & volebat occidere eum, nec poterat.

20. Herodes enim metuebat Ioannem, sciens eum virum justum & sanctum; & custodiebat eum, & audito

v. 11. St. Gb. ἀν. — "Ed. 2. 3. 4. Er. δεξονται. — "Ed. omn. Er. χων. — "Ed. ἀμὴν usque ἐκεῖνη omitt. Gb. — v. 15. Gb. et Mt. ἐξεβαλλον. — v. 15. Ed. omn. Er. ἢ ὡς. — v. 16. C. et Mt. omitt. ὁ. — "Gb. ἕτος ἠγέρθη ἐκ νεκρων. — v. 17. Ed. omn. Er. τῇ φυλ.

1) 1590. 93. quicumque. C. R. 1593. et quicumque. 2) 1590. sanabantur. 3) 1590. carcerem.

ἀκούσας αὐτοῦ, πολλὰ ἐποίει, καὶ εὐχάρια αὐτοῦ ἤκουε. eo multa faciebat & libenter eum audiebat.

21. καὶ γενομένης ἡμέρας εὐκαιροῦ, ὅτε ἡρώδης τοῖς γενεσίοις αὐτῷ δεῖπνον ἐποίει τοῖς μεγιστῶν † αὐτῷ, καὶ τοῖς χιλιάρχοις, καὶ τοῖς πρώτοις τῆς γαλιλαίας. 21. Et cum dies opportunus accidisset, Herodes natalis sui coenam fecit principibus, & tribunis, & primis Galilaeae,

22. καὶ εἰσελθούσης τῆς θυγατρὸς αὐτῆς τῆς ἡρωδιάδος, καὶ ὀρχησαμένης, καὶ ἀρεσάσης τῷ ἡρώδῃ καὶ τοῖς συνανακειμένοις, εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ κορασίῳ· αἰτήσόν με, ὃ ἐὰν † θέλῃς, καὶ δώσω σοί. 22. Cumque introisset filia ipsius Herodiadis, & saltasset, & placuisset Herodi, simulque recumbentibus; Rex ait puellae: Pete a me, quod vis, & dabo tibi!

23. καὶ ᾤμοσεν αὐτῇ, ὅτι ὃ ἐὰν † με αἰτήσῃς, δώσω σοι, ἕως ἡμίσεως τῆς βασιλείας μου. 23. Et juravit illi: Quia, quidquid petieris, dabo tibi, licet dimidium regni mei.

24. ἡ δὲ ἐξεληλυθῶσα, εἶπε τῇ μητρὶ αὐτῆς· τί αἰτήσομαι; ἡ δὲ εἶπε· τὴν κεφαλὴν ἰωάννου τῷ βαπτιστῷ. 24. Quae cum exisset, dixit matri suae: Quid petam? At illa dixit: Caput Ioannis Baptistae.

25. καὶ εἰσελθούσα εὐθέως μετὰ σπεύδου πρὸς τὸν βασιλέα, ἠτήσατο λέγειν· θέλω, ἵνα μοι δῶς ἐξ αὐτῆς ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν ἰωάννου τοῦ βαπτιστῷ. 25. Cumque introisset statim cum festinatione ad Regem, petivit dicens: Volo, ut protinus des mihi in disco caput Ioannis Baptistae.

26. καὶ περίλυπος γενόμενος ὁ βασιλεὺς, διὰ τὰς ὄρκους καὶ τὰς συνανακειμένους ἐκ ἠθέλησεν αὐτὴν ἀθετεῖσαι. 26. Et contristatus est rex: ¹⁾ propter jusjurandum, & ²⁾ propter simul discumbentes noluit eam contristare;

27. καὶ εὐθέως ἀποσεύλαξεν ὁ βασιλεὺς σπεκουλάτωρα, † ἐπέταξεν ἐνεχεθῆναι τὴν κεφαλὴν αὐτῷ. 27. sed, ³⁾ misso spicatore, praecipit afferri caput ejus in disco. Et decollavit eum in carcere.

28. ὁ δὲ ἀπελθὼν ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ· καὶ ἤνεγκε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν τῷ κορασίῳ· καὶ τὸ κοράσιον ἔδωκεν αὐτὴν τῇ μητρὶ αὐτῆς. 28. & attulit caput ejus in disco; & dedit illud puellae, & puella dedit matri suae.

29. καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ αὐτῷ, ἦλθον, καὶ ἤραν τὸ πτώμα αὐτῷ, καὶ ἔθηκαν αὐτὸ ἐν † μνημείῳ. 29. Quo audito, discipuli ejus venerunt, & tulerunt corpus ejus; & posuerunt illud in monumento.

30. καὶ συνάγονται οἱ ἀπόστολοι πρὸς τὸν ἰησοῦν, καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ πάντα, καὶ ὅσα ἐποίησαν, καὶ ὅσα ἐδίδαξαν. 30. ^{a)} Et convenientes Apostoli ad Jesum, renuntiaverunt ei omnia, quae egerant, & docuerant. a) v. 30-44.

Matth. 14, 13-21. Luc. 9, 10-17. Joh. 6, 2-15.

v. 21. Ed. omn. Er. omitt. αὐτῷ. — v. 22. Ed. omn. Er. θελεῖς. — v. 23. C. omitt. με. — v. 27. Ed. omn. Er. ἐκελευσεν. — v. 29. St. τῷ μνημ.

1) 1590. gr. est rex propter ... 1593. et C. R. 1592. est rex: propter ... 2) 1590. sed propter. 3) 1590. et misso.

31. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· δεῦτε ὑμεῖς αὐτοὶ κατ' ἰδίαν εἰς ἔρημον τόπον, καὶ † ἀναπαύεσθε ὀλίγον· ἦσαν γὰρ οἱ ἐρχόμενοι καὶ οἱ ὑπάγοντες πολλοί· καὶ ὑδὲ φαγεῖν † ἠνυκαίρουν.

32. καὶ † ἀπῆλθον εἰς ἔρημον τόπον τῷ πλοίῳ κατ' ἰδίαν.

33. καὶ εἶδον αὐτοὺς ὑπάγοντας † καὶ ἐπέγνωσαν † αὐτὸν πολλοί· καὶ περὶ ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων συνέδραμον ἐκεῖ, † καὶ προῆλθον αὐτοὺς, καὶ † συνῆλθον πρὸς αὐτόν.

34. καὶ ἐξελθὼν εἶδεν † ὁ ἰησοῦς πολὺν ὄχλον, καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτοῖς, ὅτι ἦσαν ὡς πρόβατα, μὴ ἔχοντα ποιμένα· καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς πολλὰ.

35. καὶ ἤδη ὥρας πολλῆς γενομένης, προσελθόντες αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγουσιν· ὅτι ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἤδη ὥρα πολλή.

36. ἀπόλυσον αὐτοὺς, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τοὺς κύκλῳ ἀγροὺς καὶ κώμας, ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς ἄρτους· τί γὰρ φάγωσιν οὐκ ἔχουσιν.

37. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν. καὶ λέγουσιν αὐτῷ· ἀπελθόντες ἀγοράσωμεν † δηναρίων διακοσίων ἄρτους, καὶ δώμεν αὐτοῖς φαγεῖν;

38. ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· πόσους ἄρτους ἔχετε; ὑπάγετε, καὶ ἴδετε. καὶ γνόντες, λέγουσιν πέντε, καὶ δύο ἰχθύας.

39. καὶ ἐπέταξεν αὐτοῖς, † ἀνακλίνειν πάντας, συμπόσια συμπόσια, ἐπὶ τῷ χλωρῷ γόρτῳ.

40. καὶ † ἀνέπεσον πρᾶσαι πρᾶσαι, ἀνὰ ἑκατὸν καὶ ἀνὰ πενήκοντα.

41. καὶ λαβὼν τὸς πέντε ἄρτους καὶ

31. Et ait illis: Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum! Erant enim, qui veniebant & redibant multi; & nec spatium manducandi habebant.

32. Et ascendentes in navim, abierunt in desertum locum seorsum.

33. Et viderunt eos abeuntes, & cognoverunt multi; & pedestres de omnibus civitatibus concurrerunt illuc, et praevenērunt eos.

34. Et exiens, vidit turbam multam Jesus; & misertus^{a)} est super eos, quia erant sicut oves non habentes pastorem, et coepit illos docere multa.

a) Matth. 9, 36.

35. Et cum jam hora multa fieret, accesserunt discipuli ejus, dicentes: Desertus est locus hic, et jam hora praeteriit;

36. dimitte illos, ut euntes in proximam villam, & vicos, emant sibi cibos, quos manducent.

37. Et respondens, ait illis: Date illis vos manducare! Et dixerunt ei: Euntes emamus ducentis denariis panes, et dabimus illis manducare.

38. Et dicit eis: Quot panes habetis? ite, & videte! Et cum cognovissent, dicunt: Quinque, & duos pisces.

39. Et praecepit illis, ut accumbere facerent omnes secundum contubernia super viride foenum.

40. Et discubuerunt in partes, per centenos et quinquagenos.

41. Et acceptis quinque panibus,

v. 31. Ed. omn. Er. ἀναπαυσασθε. — "C. et Mt. εὐκαιρουν. — v. 32. Ed. omn. Er. ἀπῆλθεν. — v. 33. Ed. 5. Er. add. οἱ ὄχλοι. — "αὐτον omitt. Gb.; Mt. vero legit αὐτους. — "Gb. omitt. καὶ προῆλθον αὐτους καὶ συνῆλθον πρὸς αὐτον. — "C. ἦλθον. — v. 34. ὁ ἰησοῦς omitt. Gb. — v. 37. Ed. omn. Er. διακοσίων δηναρίων. — v. 39. Ed. omn. Er. ἀνακλιθῆναι. — v. 40. Ed. omn. Er. ἀνεπεσαν.

τὰς δύο ἰχθύνας, ἀναβλέψας εἰς τὸν ἔθραν, ἐβλόγησε, καὶ κατέλασε τὰς ἄρτους· καὶ ἐδίδα τοῖς μαθηταῖς αὐτῆ, ἵνα παραθῶσιν αὐτοῖς· καὶ τὰς δύο ἰχθύνας † ἐμέρισε πᾶσι.

42. καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἔχορτάσθησαν.

43. καὶ ἦσαν κλασμάτων δώδεκα κοφίνους πλήρεις, καὶ ἀπὸ τῶν ἰχθύων.

44. καὶ ἦσαν οἱ φαρόντες τοὺς ἄρτους † πεντακισχίλιοι ἄνδρες.

45. καὶ εὐθέως ἠνάγκασε τὰς μαθητὰς αὐτῆ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν εἰς τὸ πέραν πρὸς † βηθσαϊδάν, ἕως αὐτοῦ ἀπολύσει τὸν ὄχλον.

46. καὶ ἀποταξάμενος αὐτοῖς, ἀπῆλθεν εἰς τὸ ὄρος, προσεύξασθαι.

47. καὶ ὀψίας γενομένης, ἦν τὸ πλοῖον ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης, καὶ αὐτὸς μόνος ἐπὶ τῆς γῆς.

48. καὶ εἶδεν αὐτὸς βασανιζόμενος ἐν τῷ ἐλαύνειν· ἦν γὰρ ὁ ἄνεμος ἐναντίος αὐτοῖς· καὶ περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἔρχεται πρὸς αὐτοῦς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης· καὶ ἤθελε παρελθεῖν αὐτούς.

49. οἱ δὲ ἰδόντες αὐτὸν, περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἔδοξαν φάντασμα εἶναι, καὶ ἀνέκραξαν.

50. πάντες γὰρ αὐτὸν εἶδον, καὶ ἐταράχθησαν. καὶ εὐθέως ἐλάλησε μετ' αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς· θαρσεῖτε· ἐγὼ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε.

51. καὶ ἀνέβη πρὸς αὐτούς εἰς τὸ πλοῖον· καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος· καὶ λίαν ἐκ περισσοῦ ἐν ἑαυτοῖς ἐξίσταντο, καὶ ἐθαύμαζον.

52. οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις· ἦν γὰρ † ἡ καρδία αὐτῶν πεπωρωμένη.

& duobus piscibus, intuens in coelum, benedixit, & fregit panes; et dedit discipulis suis, ut ponerent ante eos; & duos pisces divisit omnibus.

42. Et manducaverunt omnes, & saturati sunt.

43. Et sustulerunt reliquias fragmentorum, duodecim cophinos plenos, & de piscibus.

44. Erant autem, qui manducaverunt, quinque millia virorum.

45. ^{a)} Et statim coëgit discipulos suos ascendere navim, ut praecederent eum trans fretum ad Bethsaidam, dum ipse dimitteret populum.

a) v. 45-56. Matth 14, 22-56. Joh. 6, 16-21.

46. Et cum dimisisset eos, abiit in montem orare.

47. Et cum sero esset, erat navis in medio mari, & ipse solus in terra.

48. Et videns eos laborantes in remigando (erat enim ventus contrarius eis) et ¹⁾ circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans supra mare; & volebat praeterire eos.

49. At illi, ut viderunt eum ambulantem supra mare, putaverunt, phantasma esse, & exclamaverunt.

50. Omnes enim viderunt eum, et conturbati sunt. Et statim locutus est cum eis, et dixit eis: Confidite! ego sum, nolite timere.

51. Et ascendit ad illos in navim, et cessavit ^{a)} ventus. Et plus magis intra se stupebant; a) Marc. 4, 39.

52. non ^{a)} enim intellexerunt de panibus; erat enim cor eorum obcaecatum. a) Marc. 8, 17. sqq.

v. 41. Mt. ἐμερησε. — v. 44. Ed. omn. Er. add. ὡσεὶ et omitt. τὰς ἄρτους. — v. 45. Ed. omn. Er. βηθσαϊδα. — v. 52. Mt. et Ed. omn. Er. αὐτῶν ἢ καρδία.

1) 1590. om. et.

53. καὶ διαπερράσαντες ἦλθον ἐπὶ τὴν γῆν γενησαρέτ, καὶ † προσωρμίσθησαν.

54. καὶ ἐξελθόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ πλοίου, εὐθέως ἐπιγνόντες αὐτὸν,

55. περιδραμόντες ὅλην τὴν περιχωρον ἐκείνην, ἤρξαντο ἐπὶ τοῖς κραβάτοις τοὺς κακῶς ἔχοντας περιφέρειν, ὅπου ἤκουον, ὅτι ἐκεῖ ἔστι.

56. καὶ ὅπῃ ἂν εἰσεπορεύετο εἰς κώμας, ἢ πόλεις, ἢ ἀγροὺς, ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἐτίθουν τὰς ἀσθενεῦντας, καὶ παρεκάλειν αὐτὸν, ἵνα κἄν τῷ κρασπέδῳ τῆ ἱματίου αὐτοῦ ἄψωνται· καὶ ὅσοι ἂν ἤπτοντο αὐτῷ, ἐσώζοντο.

53. Et cum transfretassent, venerunt in terram Genesareth, et applicuerunt.

54. Cumque egressi essent de navi, continuo cognoverunt eum.

55. Et percurrentes universam regionem illam, coeperunt in grabatis eos, qui se male habebant, circumferre, ubi audiebant, eum esse.

56. Et quocumque introibat, in vicos, vel in villas, aut civitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent ^{a)}; et quotquot tangebant eum, salvi fiebant.

a) Matth. 9, 21.

C A P. VII.

1. Καὶ συνίγονται πρὸς αὐτὸν οἱ φαρισαῖοι, καὶ τινες τῶν γραμματέων, ἐλθόντες ἀπὸ ἱεροσολύμων.

2. καὶ ἰδόντες τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ κοιναῖς χερσὶ, τῷ ἔστιν, ἀνίπτους, ἐσθίοντας ἄρτους, † ἐμέμψαντο.

3. οἱ γὰρ φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ πνυγῆ νίψωνται τὰς χεῖρας, ἐκ ἐσθίσει, κρατεῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων·

4. καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς, ἐὰν μὴ βαπτίσωνται, ἐκ ἐσθίσει· καὶ ἄλλα πολλά ἔστιν, ἃ παρέλαβον κρατεῖν, βαπτισμὸς ποτηρίων, καὶ ξεσῶν, καὶ χαλκίων, καὶ κλινοῶν.

5. ἔπειτα ἐπερωτῶσιν αὐτὸν οἱ φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς· διατί οἱ μαθηταὶ σε ἐ περιπατεῖσι κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλὰ † ἀνίπτους χερσὶν ἐσθίσει τὸν ἄρτον;

6. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· ὅτι καλῶς προεφήτευσεν Ἡσαΐας περὶ ὑμῶν τῶν ὑποκριτῶν, ὡς γέγραπται·

1. ^{a)} Et conveniunt ad eum Pharisaei, et quidam de Scribis, venientes ab Ierosolymis. a) v. 1-25. Matth. 15, 1-20.

2. Et cum vidissent quosdam ex discipulis ejus communibus manibus, id est, non lotis, manducare panes, vituperaverunt.

3. Pharisei enim, et omnes Judaei, nisi crebro laverint manus, non manducant, tenentes traditionem Seniorum;

4. et a foro ¹⁾ nisi baptizentur, non comedunt; et alia multa sunt, quae tradita sunt illis servare, baptismata ^{a)} calicum, et urceorum, et aementorum, et lectorum. a) Matth. 23, 25.

5. Et interrogabant eum Pharisei et Scribae: Quare discipuli tui non ambulant juxta traditionem Seniorum, sed communibus manibus manducant panem?

6. At ille respondens, dixit eis: Bene prophetavit Isaias de vobis hypocritis, sicut scriptum est: „Popu-

v. 55. Ed. omn. Er. προσωρμισθησαν. — v. 2. ἐμεμψαντο omitt. Gb. — v. 5. Gb. κοιναῖς.

1) 1590. a foro venientes nisi ... 1592. 93. 98. a foro nisi ...

ἔτος ὁ λαὸς τοῖς χεῖλεσί με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ.

7. μάτην δὲ σέβονται με, διδάσκοντες διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων.

8. ἀφέντες γὰρ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, βαπτισμὸς ξεσῶν καὶ ποτηριῶν· καὶ ἄλλα παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε.

9. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· καλῶς ἀθετεῖτε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, ἵνα τὴν παράδοσιν ὑμῶν τηρήσητε.

10. μωσῆς γὰρ εἶπε· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου· καὶ ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω.

11. ὑμεῖς δὲ λέγετε· ἐὰν εἴπῃ ἀνθρώπος τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρί· κορβάν, ὃ ἐστὶν, δῶρον, ὃ ἐὰν εἴξῃ ἐμοῦ, ὠφελήθης·

12. καὶ οὐκέτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν ποιῆσαι τῷ πατρὶ αὐτοῦ, ἢ τῇ μητρὶ αὐτοῦ,

13. ἀκυρῶντες τὸν λόγον τῆς θεᾶς τῇ παραδόσει ὑμῶν, ἣ παρεδώκατε· καὶ παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε·

14. καὶ προσκαλεσάμενος πάντα τὸν ὄχλον, ἔλεγεν αὐτοῖς· ἀκούετε μου πάντες, καὶ συνίετε.

15. οὐδὲν ἐστὶν ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου εἰσπορευόμενον εἰς αὐτὸν, ὃ δύναται αὐτὸν κοινοῦσαι· ἀλλὰ τὰ ἐκπορευόμενα ἀπ' αὐτοῦ, ἐκεῖνά ἐστι τὰ κοινοῦντα τὸν ἀνθρώπον.

16. εἴ τις ἔχει ὠτὰ ἀκούειν, ἀκείτω.

17. καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς οἶκον ἀπὸ τῆς ὄχλου, ἐπηρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τῆς παραβολῆς.

„Ius hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.

7. „In vanum autem me colunt, docentes doctrinas, et praecepta hominum a).”

a) Jes. 29, 13.

8. Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditionem ¹⁾ hominum, baptismata urceorum et calicum; et alia similia his facitis multa.

9. Et dicebat illis: Bene irritum facitis ²⁾ praeceptum Dei, ut traditionem vestram servetis.

10. Moyses enim dixit: „Honora patrem tuum et matrem tuam.” Et: „Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur a).”

a) Exod. 20, 12. Lev. 20, 9.

11. Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri aut matri, Corban (quod est donum) quodcumque ex me, tibi profuerit;

12. et ultra non dimittitis eum quidquam facere patri suo, aut matri,

13. rescindentes verbum Dei per traditionem vestram, quam tradidistis; et similia hujusmodi multa facitis.

14. Et advocans iterum turbam, dicebat illis: Audite me omnes, et intelligite!

15. Nihil ^{a)} est extra hominem ³⁾ introiens in eum, quod possit eum inquinare; sed quae de homine procedunt, illa sunt, quae communicant ⁴⁾ hominem.

a) Math. 15, 17–20.

16. Si quis habet aures audiendi, audiat!

17. Et cum introisset in domum a turba, interrogabant eum discipuli ejus parabolam.

1) 1590. traditiones.

2) 1590 fecistis.

3) 1593. add. et C. R. 1593. om. et.

4) 1590. coinquant.

18. καὶ λέγει αὐτοῖς· † ἕως καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐσε; † οὐ νοεῖτε, ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἢ δύναται αὐτὸν κοινοῦσαι;

19. ὅτι ἢ εἰσπορεύεται αὐτῷ εἰς τὴν καρδίαν, ἀλλ' εἰς τὴν κοιλίαν· καὶ εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκπορεύεται, † καθαρίζον πάντα τὰ βρώματα.

20. ἔλεγε δὲ, ὅτι τὸ ἐκ τῷ ἀνθρώπου ἐκπορευόμενον, ἐκεῖνο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

21. ἔσωθεν γὰρ ἐκ τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπορεύονται, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, φόνοι,

22. κλοπαὶ, πλεονεξίαι, πονηρίαι, δόλος, † ἀσέλγεια, ὀφθαλμὸς πονηρὸς, † βλασφημία, ὑπερηφανία, ἀφροσύνη.

23. πάντα ταῦτα τὰ πονηρὰ ἔσωθεν ἐκπορεύεται, καὶ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

24. καὶ ἐκεῖθεν ἀναστὰς, ἀπῆλθεν εἰς τὰ μεθόρια τυρός καὶ σιδῶνος. καὶ εἰσελθὼν εἰς † τὴν οἰκίαν, οὐδένα ἤθελε γνῶναι· καὶ ἢ ἠδυνήθη λαθεῖν.

25. ἀκούσασα γὰρ γυνὴ περὶ αὐτοῦ, ἧς εἶχε τὸ θυγάτριον † αὐτῆς πνεῦμα ἀκάθαρτον, ἔλθοῦσα προσέπεσε πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ·

26. ἦν δὲ ἡ γυνὴ ἑλληνίς, † σύρα φοινίκισσα τῷ γένει· καὶ ἠρώτα αὐτὸν, ἵνα τὸ δαιμόνιον † ἐκβάλῃ ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς.

27. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ· ἄφες πρῶτον χορτάσθῃναι τὰ τέκνα· οὐ γὰρ καλὸν ἐστὶ, λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.

28. ἡ δὲ ἀπεκρίθη, καὶ λέγει αὐτῷ· ναὶ, κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια

18. Et ait illis: Sic et vos imprudentes estis? Non intelligitis, quia omne extrinsecus introiens in hominem, non potest eum communicare¹);

19. quia non intrat in cor ejus, sed in ventrem vadit, et in secessum exit, purgans omnes escas?

20. Dicebat autem: Quoniam, quae de homine exeunt, illa communicant²) hominem;

21. ab intus enim de corde hominum malae cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia,

22. furta, avaritiae, nequitiae, dolus, impudicitiae, oculus malus, blasphemia, superbia, stultitia.

23. Omnia haec mala ab intus procedunt, et communicant³) hominem.

24. ^{a)} Et inde surgens, abiit in fines Tyri et Sidonis; et ingressus domum, neminem voluit scire, et non potuit latere.

25. Mulier enim statim ut audivit de eo, cujus filia habebat spiritum immundum, intravit, et procidit ad pedes ejus.

26. Erat enim mulier gentilis, Syrophenissa genere, et rogabat eum ut daemonium ejiceret de filia ejus.

27. Qui dixit illi: Sine prius saturari filios! non est enim bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus.

28. At illa respondit, et dixit illi: Utique, Domine! nam et catelli com-

v. 18. St. Mt. ἔτω. — "Ed. omn. Er. ἔτω. — v. 19. Ed. 1. Er. καθαρίζον Ed. 2. Er. ἐκαθαρίζον. Ed. 3. 4. 5. Er. ἐκαθαρίζον. — v. 22. C. ἀσέλγεια. — "Ed. omn. Er. βλασφημιαί. — v. 24. τὴν omitt. Mt. et Ed. omn. Er. — v. 25. C. omitt. αὐτῆς. — v. 26. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. συροφονισσα. — "Ed. omn. Er. St. ἐκβαλλῃ.

1) 1590. coinquinare. 2) 1590. coinquant. 3) 1590. coinquant.

ὑποκάτω τῆς τραπέζης ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιγίων τῶν παιδίων. edunt sub mensa de micis puerorum.

29. καὶ εἶπεν αὐτῇ· διὰ τοῦτον τὸν λόγον ὕπαγε· ἐξεληλυθε τὸ δαιμόνιον ἐκ τῆς θυγατρὸς σου. 29. Et ait illi: propter hunc sermonem vade! exiit daemonium a filia tua.

30. καὶ ἀπελθοῦσα εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, εὔρε τὸ δαιμόνιον ἐξεληλυθὸς, καὶ τὴν θυγατέρα βεβλημένην ἐπὶ τῆς κλίνης. 30. Et cum abiisset domum suam, ¹⁾ invenit puellam jacentem supra lectum, et daemonium existiisse.

31. καὶ πάλιν ἐξελθὼν ἐκ τῶν ὀρίων τύρον καὶ σιδῶνος, ἦλθε † πρὸς τὴν θάλασσαν τῆς γαλιλαίας, ἀνὰ μέσον τῶν ὀρίων δεκαπόλεως. 31. Et iterum exiens de finibus Tyri, venit per Sidonem ad mare Galilaeae inter medios fines Decapoleos.

32. καὶ φέρονσιν αὐτῷ κωφὸν † μουγγιλάλον, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν, ἵνα ἐπιθῇ αὐτῷ τὴν χεῖρα. 32. Et adducunt ei surdum et mutum, et deprecabantur eum, ut imponat illi manum.

33. καὶ † ἀπολαβόμενος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὄχλου κατ' ἰδίαν, ἔβαλε τὰς δακτύλους αὐτῆ εἰς τὰ ὦτα αὐτῆ· καὶ πτύσας ἤφατο τῆς γλώσσης αὐτῆ. 33. Et apprehendens eum de turba seorsum, misit digitos suos in auriculas ejus; et exspuens ^{a)}, tetigit linguam ejus; ^{a) c. 8, 23.}

34. καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐξέταξε, καὶ λέγει αὐτῷ· ἐφραθὰ, ὃ ἐσι, διανοίχθητι. 34. Et suspiciens in coelum, ingemuit, et ait illi: Ephpheta! quod est, adaperire.

35. καὶ ἐνθέως διηνοιχθησαν αὐτῆ αἱ ἀκοαί· καὶ ἐλύθη ὁ δεσμὸς τῆς γλώσσης αὐτῆ, καὶ ἐλάλει ὀρθῶς. 35. Et statim apertae sunt aures ejus, et solutum est vinculum linguae ejus; et loquebatur recte.

36. καὶ διεσεύλατο αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ εἰπωσιν· ὅσον δὲ αὐτὸς αὐτοῖς διεσέλλετο, μᾶλλον περισσότερον ἐκήρυσσον. 36. Et praecepit ^{a)} illis, ne cui dicerent. Quanto autem eis praeceperat, tanto magis plus praedicabant; ^{a) Matth. 8, 4.}

37. καὶ ὑπερπερισσῶς ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες· καλῶς πάντα ποιήκε· καὶ τὰς κωφὰς ποιεῖ ἀκέειν, καὶ τὰς ἀλάλους λαλεῖν. 37. et eo amplius admirabantur, dicentes: Bene omnia fecit! et surdos fecit audire, et mutos loqui.

C A P. VIII.

1. Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, παμπόλλη ὄχλος ὄντος, καὶ μὴ ἐχόντων τί φάγωσι, προσκαλεσάμενος † ὁ ἰησοῦς τὰς μαθητὰς αὐτῆ, λέγει αὐτοῖς· 1. ^{a)} In diebus illis, iterum cum turba multa esset ²⁾, nec haberent, quod manducarent, convocatis discipulis, ait illis: ^{a) v. 1-10. Matth. 15, 32-39.}

v. 31. Gb. εἰς. — v. 32. C. μουγγιλάλον. — v. 33. C. ἐπιλαβομενος. — v. 1. ὁ ἰησοῦς omitt. Gb.

1) 1593. add. et C. R. 1593. om. et.

2) 1590. add. cum Jesu.

2. σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη † ἡμέρας τρεῖς προσμένονσί μοι, καὶ οὐκ ἔχουσι τί φάγωσι.

3. καὶ ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νήσεις εἰς ὄκλον αὐτῶν, ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ· τινὲς γὰρ αὐτῶν μακρόθεν † ἦ-
κασι.

4. καὶ ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτῷ· πόθεν τέττες δυνήσεταί τις ὧδε χορτάσαι ἄρτων ἐπ' ἐρημίας;

5. καὶ ἐπηρώτα αὐτούς· πόσους ἔχετε ἄρτους; οἱ δὲ εἶπον· ἑπτὰ.

6. καὶ παρήγγειλε τῷ ὄχλῳ, ἀναπεσεῖν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους, ἔ ευχαρισήσας ἔκλασε, καὶ ἐδίδοε τοῖς μαθηταῖς αὐτῷ, ἵνα παραθῶσι· καὶ παρέθηκεν τῷ ὄχλῳ.

7. καὶ εἶχον ἰχθυῖδια ὀλίγα· καὶ ἐυλογήσας, εἶπε † παραθεῖναι καὶ αὐτά.

8. ἔφαγον δὲ, καὶ ἔχορτάσθησαν· καὶ ἦσαν περισσεύματα κλασμάτων, ἑπτὰ σπυρίδας.

9. ἦσαν δὲ οἱ φαγόντες ὡς τετραμισχίλιοι· καὶ ἀπέλυσεν αὐτούς.

10. καὶ ἐνθέως ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἦλθεν εἰς τὰ μέρη δαλμανουθά.

11. καὶ ἐξῆλθον οἱ φαρισαῖοι, καὶ ἤρξαντο συζητεῖν αὐτῷ, ζητῶντες παρ' αὐτοῦ σημεῖον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, πειράζοντες αὐτόν.

12. καὶ ἀνασενάξας τῷ πνεύματι αὐτοῦ, λέγει· τί ἡ γενεὰ αὕτη σημεῖον ἐπιζητεῖ; ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰ δοθήσεται τῇ γενεᾷ ταύτῃ σημεῖον.

13. καὶ ἀφείδεν αὐτούς, ἐμβὰς πάλιν εἰς † πλοῖον, ἀπῆλθεν εἰς τὸ πέραν.

14. καὶ ἐπελάθοντο λαβεῖν ἄρτους, καὶ εἰ μὴ ἓνα ἄρτον ἔκ † εἶχον μεθ' † ἑαυτῶν ἐν τῷ πλοίῳ.

2. Misereor super turbam! quia ecce jam triduo sustinent me, nec habent, quod manducent;

3. Et si dimisero eos jejunos in domum suam, deficient in via; quidam enim ex eis de longe venerunt.

4. Et responderunt ei discipuli sui: Unde illos quis poterit hic saturare panibus in solitudine?

5. Et interrogavit eos: Quot panes habetis? Qui dixerunt: Septem.

6. Et praecepit turbae discumbere super terram. Et accipiens septem panes, gratias agens fregit, et dabat discipulis suis, ut apponerent; et apposuerunt turbae.

7. Et habebant pisciculos paucos; et ipsos benedixit, et jussit apponi.

8. Et manducaverunt, et saturati sunt; et sustulerunt, quod superaverat de fragmentis, septem sportas.

9. Erant autem, qui manducaverant, quasi quatuor millia; et dimisit eos.

10. Et statim ascendens navim cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha.

11. ^{a)} Et exierunt Pharisei, et coeperunt conquirere cum eo, quae-
rentes ^{b)} ab illo signum de coelo, tentantes eum. ^{a)} v. 11—21. Matth. 16, 1—12.
^{b)} Matth. 12, 38.

12. Et ingemiscens spiritu, ait: Quid generatio ista signum quaerit? Amen dico vobis: Si dabitur generationi isti signum!

13. Et dimittens eos, ascendit iterum navim et abiit trans fretum.

14. Et oblitum sunt panes sumere; et nisi unum panem non habebant secum in navi.

v. 2. Mt. Gb. ἡμεραι. — v. 3. Ed. 1. 2. Er. Mt. Gb. ἡμεραι. — v. 6. Mt. και ευχαρισησας. — v. 7. Ed. omn. Er. παραθηραι. — v. 13. Gb. το πλοιον. — v. 14. Ed. omn. Er. εσχον. — "μετ' αὐτων.

15. καὶ διεσέλλετο αὐτοῖς, λέγων· ὁρᾶτε, βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν φαρισαίων, καὶ τῆς ζύμης ἡρώδου.

16. καὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλλή-
λους, λέγοντες· ὅτι ἄρτες ἐκ ἔχομεν.

17. καὶ γὰρ ὁ ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς· τί διαλογίζεσθε, ὅτι ἄρτες ἐκ ἔχετε; ἔγω νοεῖτε, ἐδὲ συνίετε; ἔτι πεπω-
ρωμένην ἔχετε τὴν καρδίαν ὑμῶν;

18. ὀφθαλμοὺς ἔχοντες οὐ βλέπετε; καὶ ὦτα ἔχοντες οὐκ ἀκούετε; καὶ οὐ
† μνημονεύετε;

19. ὅτε τὰς πέντε ἄρτους ἔκλασα
εἰς τοὺς πεντακισχιλίους, πόσους κο-
φίνους † πλήρεις κλασμάτων ἤρατε; λέγουσιν αὐτῷ· δώδεκα.

20. ὅτε δὲ τὰς ἑπτὰ εἰς τὰς τε-
τρακισχιλίους, πόσων σπυρίδων πλη-
ρώματα κλασμάτων ἤρατε; οἱ δὲ εἶ-
πον· ἑπτὰ.

21. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· πῶς οὐ
† συνίετε;

22. καὶ ἔρχεται εἰς † βηθσαϊδάν·
καὶ φέρουσιν αὐτῷ τυφλόν, καὶ πα-
ρακαλοῦσιν αὐτὸν, ἵνα αὐτῷ ἄψηται.

23. καὶ ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς
τοῦ τυφλοῦ, ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω τῆς
κώμης· καὶ πύσας εἰς τὰ ὄμματα
αὐτῷ, † ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτῷ,
ἐπηρώτα αὐτὸν, εἴ τι βλέπει;

24. καὶ ἀναβλέψας, ἔλεγε· † βλέ-
πω τοὺς ἀνθρώπους ὡς δένδρα πε-
ριπατοῦντας.

25. εἶτα πάλιν ἐπέθηκε τὰς χεῖ-
ρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ
ἐποίησεν αὐτὸν ἀναβλέψαι· καὶ † ἀ-
ποκατεσάθη, καὶ † διέβλεψε τηλαυ-
γῶς ἅπαντας.

15. Et praecipiebat eis, dicens: Vi-
dete, et cavete a fermento Pharisaeo-
rum, et fermento Herodis.

16. Et cogitabant ad alterutrum,
dicentes: Quia panes non habemus!

17. Quo cognito, ait illis Jesus:
Quid cogitatis, quia panes non habe-
tis? nondum ^{a)} cognoscitis, nec intel-
ligitis? adhuc caecatum habetis cor
vestrum?

a) c. 6, 52.

18. Oculos habentes non videtis?
et aures habentes non auditis? Nec
recordamini,

19. quando quinque panes fregi in
quinque millia; quot ^{a)} cophinos fra-
gmentorum plenos sustulistis? Dicunt
ei: Duodecim.

a) c. 6, 43.

20. Quando et septem panes in qua-
tuor millia; quot sportas fragmento-
rum tulistis? Et dicunt ei: Septem ^{a)}.

a) cf. v. 8.

21. Et dicebat eis: Quomodo non-
dum intelligitis?

22. Et veniunt Bethsaidam, et ad-
ducunt ei caecum, et rogabant eum,
ut illum tangeret.

23. Et apprehensa manu caeci, edu-
xit eum extra vicum; et exspuens ^{a)}
in oculos ejus, impositis manibus suis,
interrogavit eum, si quid videret.

a) c. 7, 33. Joh. 9, 6.

24. Et aspiciens, ait: Video homi-
nes velut arbores, ambulantes.

25. Deinde iterum imposuit manus
super oculos ejus; et coepit videre, et
restitutus est ita, ut clare videret om-
nia.

v. 18. Ed. 1. Er. μνημονευτε. — v. 19. C. κλασματων πληρεις. — v. 21. Ed. omn. Er. νοειτε. — v. 22. C. βηθσαϊδα. — v. 23. Ed. omn. Er. add. και. — v. 24. Ed. omn. Er. Mt. St. βλεπω τας ανθρωπους οτι ως δενδρα ορω περιπατηντας. — v. 25. Ed. 3. Er. Mt. απευατεσαθη. — "C. Ed. 1. Er. St. Mt. ανεβλεψε.

26. καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς † τὸν οἶκον αὐτοῦ, λέγων· μηδὲ εἰς τὴν κώμην εἰσελθῆς, μηδὲ εἴπῃς τινὶ ἐν τῇ κώμῃ.

27. καὶ ἐξῆλθεν ὁ ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὰς κώμας † καισαρείας τῆς φιλιππου· καὶ ἐν τῇ ὁδοῦ ἐπηρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων αὐτοῖς· τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι;

28. οἱ δὲ ἀπεκρίθησαν· ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν· καὶ ἄλλοι, ἡλίαν· ἄλλοι δὲ, ἓνα τῶν προφητῶν.

29. καὶ αὐτὸς λέγει αὐτοῖς· ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶς δὲ ὁ πέτρος, λέγει αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ χριστός.

30. καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ λέγωσι περὶ αὐτοῦ.

31. καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς, ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τῆς ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ † ἀρχιερέων, καὶ γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι· καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστῆναι.

32. καὶ παρόρησια τὸν λόγον ἐλάλει. καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ πέτρος, ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ.

33. ὁ δὲ ἐπιστραφεὶς, καὶ ἰδὼν τὰς μαθητὰς αὐτοῦ, ἐπετίμησε τῷ πέτρῳ, λέγων· ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ· ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.

34. καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτῆς, εἶπεν αὐτοῖς· ὅστις θέλει ὀπίσω με ἀκολουθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράξω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ † ἀκολουθεῖτω μοι.

35. ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτῆς σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν

26. Et misit illum in domum suam, dicens: Vade in domum tuam! & si in vicum introieris, nemini ^{a)} dixeris.

a) Matth. 8, 4.

27. ^{a)} Et egressus est Jesus, et discipuli ejus in castella Caesareae Philippi; et in via interrogabat discipulos suos, dicens eis: Quem me dicunt esse homines?

a) v. 27-59.

Matth. 16, 15-28. Luc. 9, 18-27.

28. Qui responderunt illi, dicentes: ¹⁾ Ioannem ^{a)} Baptistam, alii E-liam, alii vero quasi unum de prophetis.

a) Matth. 14, 2.

29. Tunc dicit illis: Vos vero quem me esse dicitis? Respondens Petrus, ait ei: Tu es Christus!

30. Et comminatus ^{a)} est eis, ne cui dicerent de illo.

a) c. 9, 3.

31. Et coepit ^{a)} docere eos, quoniam oportet Filium hominis pati multa, & reprobari a Senioribus, & a summis Sacerdotibus, & Scribis, & occidi; & post tres dies resurgere.

a) Matth. 16, 21.

32. Et palam verbum loquebatur. Et apprehendens eum Petrus, coepit increpare ^{a)} eum.

a) Joh. 11, 8.

33. Qui conversus, et videns discipulos suos, comminatus est Petro, dicens: Vade retro me, satana ^{a)}! quoniam non sapis, quae Dei sunt, sed quae sunt hominum.

a) 2 Reg. 19, 22.

34. Et convocata turba cum discipulis suis, dixit eis: Si quis vult me sequi, deneget semetipsum, & tollat ^{a)} crucem suam, & sequatur me.

a) Matth. 10, 38. sq.

35. Qui enim ^{a)} voluerit animam suam salvam facere, perdet eam; qui

v. 26. τον omitt. Gb. — v. 27. Ed. omn. Er. καισαρίας. — v. 51. Mt. Gb. των αρχιερων, και των γραμματεων. — v. 54. Ed. omn. Er. ακολουθητω.

1) 1590. add. alii.

ἀπολέσῃ τὴν † εἰ αὐτῆ ψυχὴν ἕνεκεν ἐμῆ
καὶ τῆ εὐαγγελίᾳ, † ἕτος σώσει αὐτήν.

36. τί γὰρ ὠφελήσει † ἄνθρωπον,
ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον, καὶ
ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ;

37. ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλ-
λαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;

38. ὃς γὰρ † ἂν ἐπαισχυνηθῇ με
καὶ τὰς ἐμὰς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ
τῇ μοιχαλίδι καὶ ἁμαρτωλῷ, καὶ ὁ
υἱὸς τῆ ἀνθρώπου ἐπαισχυνηθήσεται αὐ-
τὸν, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τῆ πατρὸς
αὐτῆ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων.

autem perdidit animam suam pro-
pter me, & Evangelium, salvam faci-
et eam.

a) Joh. 12, 25.

36. Quid enim proderit homini, si
lucetur mundum totum, & detrimen-
tum animae suae faciat?

37. Aut quid dabit homo commu-
tationis pro anima sua?

38. Qui enim me confusus ¹⁾ fue-
rit, et verba mea, in generatione ista
adultera & peccatrice; & Filius homi-
nis confundetur ²⁾ a) eum, cum vene-
rit ^{b)} in gloria patris sui cum angelis
sanctis. a) Matth. 10, 55. b) Matth. 25, 51.

C A P. IX.

1. Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω
ὑμῖν, ὅτι εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐσηκό-
των, οἵτινες ἢ μὴ γέσωσονται θανάτου,
ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ
ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει.

2. καὶ μεθ' ἡμέρας ἕξ παραλαμ-
βάνει ὁ ἰησοῦς τὸν πέτρον, καὶ τὸν ἰά-
κωβον, καὶ † ἰωάννην, καὶ ἀναφέρει
αὐτὰς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν μό-
νης· καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐ-
τῶν.

3. καὶ τὰ ἱμάτια αὐτῆ ἐγένετο σίλ-
βοντα, λευκὰ λίαν ὡς χιῶν, οἷα γρα-
φεὺς ἐπὶ τῆς γῆς ἢ δύναται λευκᾶναι.

4. καὶ ὠφθη αὐτοῖς ἡλίας σὺν † μω-
σεῖ· καὶ ἦσαν συλλαλῶντες τῷ ἰησοῦ.

5. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ πέτρος, λέγει
τῷ ἰησοῦ· ῥαββὶ, καλὸν ἐστίν, ἡμᾶς ὄ-
δε εἶναι· καὶ ποιήσωμεν σκηναὶς τρεῖς,
σοὶ μίαν, καὶ † μωσεῖ μίαν, καὶ ἡλίᾳ
μίαν.

6. οὐ γὰρ ᾔδει, τί † λαλήσῃ· ἦ-
σαν γὰρ † ἐκφοβοί.

39. Et dicebat illis: Amen dico vo-
bis, quia sunt quidam de hic stanti-
bus, qui non gustabunt mortem, do-
nec videant ^{a)} regnum Dei, veniens
in virtute. a) Matth. 26, 64.

1. ^{a)} Et post dies sex assumit Jesus
Petrum, & Jacobum, & Joannem; &
ducit illos in montem excelsum seor-
sum solos, & transfiguratus est co-
ram ipsis. a) v. 1—12. Matth. 17, 1—15.
Luc. 9, 28—56.

2. Et vestimenta ejus facta sunt
splendentia, & candida nimis velut
nix, qualia fullo non potest super ter-
ram candida facere.

3. Et apparuit illis Elias cum Moy-
se; & erant loquentes cum Jesu.

4. Et respondens Petrus, ait Jesu:
Rabbi! bonum est nos hic esse, & fa-
ciamus tria tabernacula, Tibi unum,
& ³⁾ Moysi unum, & Eliae unum.

5. Non enim sciebat, quid diceret;
erant enim timore exterriti.

v. 55. Ed. omn. Er. St. ψυχὴν αὐτῆ. — " ἕτος omitt. Gb. — v. 56. Ed. omn. Er. ἄνθρωπος. — v. 58. C. omitt. ἂν. — v. 2. Ed. omn. Er. τὸν ἰωάννην. — v. 4. Ed. omn. Er. μωσῆ. — v. 5. Ed. 5. Er. μωσῆ. — v. 6. C. Mt. λαλήσει. — " C. ἐκφοβοί.

1) 1590. confessus.

2) 1590. confitebitur.

3) 1590. o m. et.

7. καὶ ἐγένετο νεφέλη ἐπισκιάζουσα αὐτοῖς· καὶ ἤλθε φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης † λέγουσα· ἔτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός· αὐτῷ ἀκούετε.

8. καὶ ἐξάπινα περιβλεψάμενοι, ἔκτι ἰδόντες εἶδον, † ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον μεθ' ἑαυτῶν.

9. καταβαινόντων δὲ αὐτῶν ἀπὸ τῆς ὄρεος, διεσεύλατο αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ διηγῆσονται, ἃ εἶδον, εἰ μὴ, ὅταν ὁ υἱός τῶ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.

10. καὶ τὸν λόγον ἐκράτησαν πρὸς ἑαυτὰς, συζητῶντες, τί ἐστὶ τὸ, ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι.

11. καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν, λέγοντες· ὅτι λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, ὅτι ἡλίαν δεῖ ἔλθεῖν πρῶτον;

12. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· ἡλίας μὲν ἔλθων πρῶτον, ἀποκαθιστᾷ πάντα· καὶ πῶς γέγραπται ἐπὶ τὸν υἱὸν τῶ ἀνθρώπου, ἵνα πολλὰ πάθῃ, καὶ ἐξουδενωθῇ.

13. ἀλλὰ λέγω ὑμῖν, ὅτι † καὶ ἡλίας ἐλήλυθε, καὶ ἐποίησαν αὐτῷ, ὅσα ἠθέλησαν, καθὼς γέγραπται ἐπ' αὐτόν.

14. καὶ ἔλθων πρὸς † τὰς μαθητάς, εἶδεν ὄχλον πολὺν περὶ αὐτὰς, καὶ γραμματεῖς συζητῶντας αὐτοῖς.

15. καὶ εὐθέως πᾶς ὁ ὄχλος ἰδὼν αὐτόν, ἐξεθαμβήθη, καὶ προστρέχοντες ἠσπάζοντο αὐτόν.

16. καὶ ἐπηρώτησε † τὰς γραμματεῖς· τί συζητεῖτε πρὸς † αὐτὰς;

17. καὶ ἀποκριθεὶς εἰς ἐκ τῶ ὄχλου, εἶπε· διδάσκαλε, ἤνεγκα τὸν υἱόν μου πρὸς σε, ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον·

18. καὶ ὅπως ἂν αὐτόν καταλάβῃ, ῥήσσει αὐτόν· καὶ ἀφρίζει, καὶ τρίζει τὰς ὀδόντας αὐτῆ, καὶ ξηραίνεται·

6. Et facta est nubes obumbrans eos, & venit ^{a)} vox de nube, dicens: Hic est filius meus carissimus; audite illum! ^{a)} Matth. 3, 17. 12, 18. 2 Petr. 1, 17.

7. Et statim circumspicientes, neminem amplius viderunt, nisi Jesum tantum secum.

8. Et descendantibus illis de monte, praecepit ^{a)} illis, ne cuiquam, quae vidissent, narrarent; nisi cum Filius hominis a mortuis resurrexerit. ^{a)c.} 8, 50.

9. Et verbum continuerunt apud se, conquirentes, quid esset: Cum a mortuis resurrexerit.

10. Et interrogabant eum, dicentes: Quid ergo dicunt Pharisei & Scribae, quia Eliam oportet venire primum?

11. Qui respondens, ait illis: Elias cum venerit primo, restituet omnia; & quomodo scriptum est in Filium hominis, ut multa patiatur, et contemnatur.

12. Sed dico vobis, quia et Elias ^{a)} venit (et fecerunt illi, quaecumque voluerunt) sicut scriptum est de eo.

^{a)} Matth. 11, 14.

13. ^{a)} Et veniens ad discipulos suos, vidit turbam magnam circa eos, & Scribas conquirentes cum illis.

^{a)} v. 15-28. Matth. 17, 14-21. Luc. 9, 57-45.

14. Et confestim omnis populus videns Jesum, stupefactus est, & excurrerunt, & accurrentes salutabant eum.

15. Et interrogavit eos: Quid inter vos conquiritis?

16. Et respondens unus de turba, dixit: Magister! attuli filium meum ad te habentem spiritum mutum,

17. qui ubicumque eum apprehenderit, allidit illum, & spumat, & stridet dentibus, & arescit; & dixi disci-

v. 7. λεγουσα omitt. Mt. Gb. — v. 8. C. εἰ μὴ. — v. 15. Ed. omn. Er. omitt. και. — v. 14. St. omitt. τες. — v. 16. Gb. ἐπηρωτησας αὐτους· τι κ. τ. λ. — " C. εαυτους.

καὶ εἶπον τοῖς μαθηταῖς σβ, ἵνα αὐ-
τὸ ἐκβάλωσι, καὶ ἐκ ἰσχυσαν.

19. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς † αὐτῷ, † λέ-
γει· ὦ γενεὰ ἄπιστος, ἕως πότε πρὸς
ὑμᾶς ἔσομαι; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑ-
μῶν; φέρετε αὐτὸν πρὸς με.

20. καὶ ἤνεγκαν αὐτὸν πρὸς αὐ-
τόν. καὶ ἰδὼν αὐτὸν, εὐθέως τὸ πνεῦ-
μα ἐσπάραξεν αὐτόν. καὶ πεσὼν ἐπὶ
τῆς γῆς, ἐκυλίετο, ἀφρίζων.

21. καὶ ἐπηρώτησε τὸν πατέρα αὐ-
τῆ, πόσος χρόνος ἐστίν, ὡς τῆτο γέγο-
νεν αὐτῷ; ὁ δὲ εἶπε· παιδιόθεν·

22. καὶ πολλάκις αὐτὸν καὶ εἰς † τὸ
πῦρ ἔβαλε καὶ εἰς † ὕδατα, ἵνα ἀπο-
λέσῃ αὐτόν· ἀλλ' εἴ τι δύνασαι, βοή-
θησον ἡμῖν, σπλαγχνισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς.

23. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· τὸ,
εἰ δύνασαι πισεῦσαι· πάντα δυνατὰ
τῷ πισεύοντι.

24. καὶ εὐθέως κρᾶζας ὁ πατὴρ τῆ
παιδὸς, μετὰ δακρῶν ἔλεγε· πισεύω,
† κύριε, βοήθει με τῇ ἀπιστίᾳ.

25. ἰδὼν δὲ ὁ ἰησοῦς, ὅτι ἐπισυντρέ-
χει † ὄχλος, ἐπετίμησε τῷ πνεύματι
τῷ ἀκαθάρτῳ, λέγων αὐτῷ· τὸ πνεῦ-
μα τὸ ἄλαλον καὶ κωφόν, ἐγὼ σοι
ἐπιτάσσω· ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ, καὶ μη-
εὶ εἰσελθῆς εἰς αὐτόν.

26. καὶ † κρᾶζαν, καὶ πολλὰ † σπα-
ράξαν αὐτόν, ἔξηλθε· καὶ ἐγένετο ὡς-
εὶ νεκρὸς, ὥστε πολλοὺς λέγειν, ὅτι
ἀπέθανεν.

27. ὁ δὲ ἰησοῦς κρατήσας † αὐτόν
τῆς χειρὸς, ἤγειρεν αὐτόν, καὶ ἀνέστη.

28. καὶ εἰσελθόντα αὐτόν εἰς οἴ-
κον, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπηρώτων αὐ-
τόν κατ' ἰδίαν· ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἠδυνή-
θημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;

29. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τοῦτο τὸ

pulis tuis, ut ejicerent illum, et non
potuerunt.

18. Qui respondens eis, dixit: O
generatio incredula! quamdiu apud vos
ero? quamdiu vos patiar? afferte illum
ad me!

19. Et attulerunt eum. Et cum vi-
disset eum, statim spiritus conturba-
vit illum; & elisus in terram, volu-
tabatur spumans.

20. Et interrogavit patrem ejus:
Quantum temporis est, ex quo ei hoc
accidit? At ille ¹⁾) ait: Ab infantia.

21. Et frequenter eum in ignem, &
in aquas misit, ut eum perderet; sed
si quid potes, adjuva nos, misertus
nostri.

22. Jesus autem ait illi: Si potes
credere, omnia possibilia sunt cre-
denti.

23. Et continuo exclamans pater
pueri, cum lacrymis aiebat: Credo,
Domine! adjuva incredulitatem meam.

24. Et cum videret Jesus concur-
rentem turbam, comminatus est spi-
ritui immundo, dicens illi: Surde &
mute spiritus! ego praecepit tibi, exi
ab eo, & amplius ne introcas in eum!

25. Et exclamans, & multum dis-
cerpens eum, exiit ab eo, & factus
est sicut mortuus, ita, ut multi di-
cerent: Quia mortuus est!

26. Jesus autem tenens manum e-
jus, elevavit eum, & surrexit.

27. Et cum introisset in domum,
discipuli ejus secreto interrogabant e-
um: Quare nos non potuimus ejicere
eum?

28. Et dixit illis: Hoc genus in nul-

v. 19. Gb. αὐτοῖς. — " C. εἶπεν. — v. 22. Ed. omn. Er. St. omitt. το. —
" C. εἰς το ὕδωρ. — v. 24. κυριε omitt. Gb. — v. 25. Mt. ὁ ὄχλος. — v. 26. Gb.
κραζας. — " σπαραζας sine αυτον. — v. 27. C. της χειρος αυτης.

1) 1590. et ille.

γένος ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελεθεῖν, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηξείᾳ.

30. καὶ ἐκεῖθεν ἐξεληθόντες, παρεπορευόντο διὰ τῆς γαλιλαίας· καὶ οὐκ ἤθελον, ἵνα τις γῶσθ.

31. ἐδίδασκε γὰρ τὸς μαθητὰς αὐτῶ, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· ὅτι ὁ υἱὸς τῶ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενεῖσιν αὐτόν· καὶ ἀποκτανθεὶς, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

32. οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτόν ἐπερωτῆσαι.

33. καὶ ἦλθεν εἰς καπερναῦμ. καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ γενόμενος, ἐπηρώτα αὐτῶ· τί ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς ἑαυτῶς διελογίζεσθε;

34. οἱ δὲ ἐσιώπων· πρὸς ἀλλήλους γὰρ διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ, τίς μείζων.

35. καὶ καθίσας ἐφώνησε τὸς δώδεκα, καὶ λέγει αὐτοῖς· εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται πάντων ἔσχατος, καὶ πάντων διάκονος.

36. καὶ λαβὼν παιδίον, ἔσησεν τὸ αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν· καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὸ, εἶπεν αὐτοῖς·

37. ὃς ἐὰν ἐν τῶν τούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὃς ἐὰν ἐμὲ δέξηται, ἐκ ἐμὲ δέχεται, ἀλλὰ τὸν ἀποσειλάντά με.

38. ἀπεκρίθη δὲ τὸ αὐτῷ τῷ ἰωάννῃ, λέγων· διδάσκαλε, εἶδομέν τινα, τὸν ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, τὸν ὃς ἐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν· καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτόν ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν.

39. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπε· μὴ κωλύετε αὐτόν· οὐδεὶς γὰρ ἐστιν, ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογῆσαί με.

lo potest exire, nisi in oratione et jejunio.

29. a) Et inde profecti praetergredebantur Galilaeam; nec volebat quemquam scire.

a) v. 29-31. Matth. 17, 21. sq. Luc. 9, 44. sq.

30. Docebat autem discipulos suos, & dicebat illis: Quoniam a) Filius hominis tradetur in manus hominum, & occident eum, & occisus, tertia die resurget.

- a) Matth. 16, 21.

31. At illi ignorabant verbum, & timebant interrogare eum.

32. a) Et venerunt Capharnaum. Qui cum domi essent, interrogabat eos: Quid in via tractabatis?

a) v. 32-49. Matth. 18, 1-9. Luc. 9, 46-48.

33. At illi tacebant; siquidem in via inter se disputaverant, quis eorum major esset?

34. Et residens vocavit duodecim, & ait illis: Si quis a) vult primus esse, erit omnium novissimus, & omnium minister.

a) Matth. 20, 26.

35. Et accipiens puerum, statuit eum in medio eorum; quem eum complexus esset, ait illis:

36. Quisquis unum ex hujusmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit; et quicumque me susceperit, non me suscipit, sed eum, qui misit me.

37. Respondit illi Ioannes, dicens: Magister! vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem daemonia, qui non sequitur nos; et prohibuimus eum.

38. Jesus autem ait: Nolite prohibere eum! Nemo est enim, qui faciat virtutem in nomine meo, & possit cito male loqui de me.

v. 36. Ed. omn. Er. omitt. αὐτῶ. — v. 37. C. παιδιῶν τοιστων. — v. 38. Ed. 1. Er. omitt. αὐτῶ. — "C. Mt. ὁ ἰωαννης. — "Ed. omn. Er. St. ἐν τῶ. — "" ὃς ἐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν omitt. Gb.

40. ὃς γὰρ οὐκ ἔστι † καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἔστιν.

41. ὃς γὰρ ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς ποτήριον ὕδατος ἐν ὀνόματί † μου, ὅτι χριστοῦ ἔσθε· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ † ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

42. καὶ ὃς † ἂν σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν † τῶν πιεζονόντων εἰς ἐμέ, καλὸν ἔστιν αὐτῷ μᾶλλον εἰ περιέκειται λίθος μυλικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ βέβληται εἰς τὴν θάλασσαν.

43. καὶ ἐὰν σκανδαλίξῃ σε ἡ χεὶρ σε, ἀπόκοπον αὐτήν· καλὸν σοὶ ἔστι, κυλλὸν εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ τὰς δύο χεῖρας ἔχοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον·

44. ὅπου ὁ σκόληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

45. καὶ ἐὰν ὁ πῆξ σε † σκανδαλίξῃ σε, ἀπόκοπον αὐτόν· καλὸν ἔστι † σοι, εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν, ἢ τὰς δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον·

46. ὅπου ὁ σκόληξ αὐτῶν ἢ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ ἢ σβέννυται.

47. καὶ ἐὰν ὁ ὀφθαλμὸς σε † σκανδαλίξῃ σε, ἔβαλε αὐτόν· καλὸν σοὶ ἔστι, μονόφθαλμον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῆς θεῆς, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα, βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τῆς πυρός·

48. ὅπου ὁ σκόληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

49. πᾶς γὰρ πυρὶ ἀλισθήσεται, καὶ πᾶσα θυσία ἀλὶ ἀλισθήσεται.

50. καλὸν τὸ ἄλας· ἐὰν δὲ τὸ ἄλας ἀναλον γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ † ἀρτύσετε; ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἄλας, καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις.

39. Qui ^{a)} enim non est adversum vos, pro vobis est. ^{a)} Matth. 12, 50.

40. Quisquis ^{a)} enim potum dederit vobis calicem aquae ¹⁾ in nomine meo, quia Christi estis; Amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

^{a)} Matth. 10, 42.

41. Et quisquis ^{a)} scandalizaverit unum ex his pusillis credentibus in me; bonum est ei magis, si circumdaretur mola asinaria collo ejus, & in mare mitteretur. ^{a)} Luc. 17, 2.

42. ^{a)} Et si scandalizaverit te manus tua, abscinde ²⁾ illam! bonum est tibi debilem introire in vitam, quam duas manus habentem, ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, ^{a)} Matth. 5, 29. sqq.

43. ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

44. Et si pes tuus te scandalizat, amputa illum! bonum est tibi claudum introire in vitam aeternam, quam duos pedes habentem, mitti in gehennam ignis inextinguibilis,

45. ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

46. Quod si oculus tuus scandalizat te, ejice eum! bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quam duos oculos habentem, mitti in gehennam ignis,

47. ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

48. Omnis enim igne salietur, & omnis victima sale ^{a)} salietur. ^{a)} Lev. 2, 13.

49. Bonum est sal; quod si sal ^{a)} insulsum fuerit, in quo illud condicetis? Habete in vobis sal, et pacem ^{b)} habete inter vos! ^{a)} Matth. 5, 13, ^{b)} Rom. 12, 13.

v. 40. Ed. omn. Er. καθ' ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν. — v. 41. μὲς omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. ἀπολέσει. — v. 42. C. Ed. 1. 2. Er. ἐὰν. — "C. μικρῶν τῶν πιεζονόντων. — v. 45. Ed. 1. Er. σκανδαλίξει. — "Ed. omn. Er. σε. — v. 47. Ed. 1. Er. σκανδαλίξει. — v. 50. Ed. 1. 3. 4. 5. Er. St. ἀρτύσεται.

1) 1590. add. frigidæ.

b) 1590. 92. abscinde 1593. abscide.

C A P. X.

1. † Κακείθεν ἀναστὰς ἔρχεται εἰς τὰ ὄρια τῆς ἰουδαίας, διὰ τῆ πέραν τῆ ἰορδάνης· καὶ συμπορεύονται πάλιν ὄχλοι πρὸς αὐτόν· καὶ, ὡς εἰώθει, πάλιν ἐδίδασκεν † αὐτὰς.

2. καὶ προσελθόντες † φαρισαῖοι, † ἐπηρώτησαν αὐτόν, εἰ ἔξεστιν ἀνδρὶ γυναῖκα ἀπολύσαι· πειράζοντες αὐτόν.

3. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· τί ὑμῖν ἐνετείλατο μωσῆς;

4. οἱ δὲ εἶπον· μωσῆς ἐπέτρεψε βιβλίον ἀποσάσις γράψαι, καὶ ἀπολύσαι.

5. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἔγραψεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν ταύτην.

6. ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτὰς ὁ θεός †.

7. ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ·

8. καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. ὥστε ἕκείτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ μία σάρξ.

9. ὁ ἔν ὁ θεός συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.

10. καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάλιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπηρώτησαν αὐτόν.

11. καὶ λέγει αὐτοῖς· ὅς ἐάν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται ἐπ' αὐτήν.

12. καὶ ἐάν γυνὴ ἀπολύσῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆς, καὶ γαμηθῇ ἄλλω, μοιχᾶται.

13. καὶ προσέφερον αὐτῷ παιδία, ἵνα ἄψηται αὐτῶν· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμων τοῖς προσφέρουσιν.

1. ^{a)} Et inde exsurgens venit in fines Judaeae ultra Jordanem; et conveniunt iterum turbae ad eum; et sicut consueverat, iterum docebat illos.

a) v. 1—12. Matth. 19, 1—12.

2. Et accedentes Pharisei interrogabant eum: Si licet viro uxorem dimittere? tentantes eum.

3. At ille respondens, dixit eis: Quid vobis praecepit Moyses?

4. Qui dixerunt: Moyses ^{a)} permittit libellum repudii scribere, & dimittere.

a) Matth. 5, 31.

5. Quibus respondens Jesus, ait: Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis praeceptum istud;

6. ab initio autem creaturae „masculum, & feminam fecit eos Deus ^{a)}).

a) Gen. 1, 27.

7. „Propter hoc relinquet homo „patrem suum, et matrem, et adhaerebit ad uxorem suam;

8. „et erunt duo in carne una ^{a)}.” Itaque jam non sunt duo, sed una caro.

a) Gen. 2, 24.

9. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.

10. Et in domo iterum discipuli ejus de eodem interrogaverunt eum.

11. Et ait illis: Quicumque ^{a)} dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit super eam.

a) Matth. 5, 32. 19, 9. Luc. 16, 18. 1 Cor. 7, 10.

12. Et si uxor dimiserit virum suum, et alii nupsarit, moechatur.

13. ^{a)} Et offerebant illi parvulos, ut tangeret illos. Discipuli autem comminabantur offerentibus.

a) v. 15—16. Matth. 19, 15—15. Luc. 18, 15—17.

v. 1. C. και ἐκειθεν. — "Ed. 1. Er. αὐτήν. — v. 2. Mt. οἱ φαρισαῖοι. — C. ἐπηρωτων. — v. 6. C. add. και εἶπεν.

14. ἰδὼν δὲ ὁ ἰησοῦς ἠγανάκτησε, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρὸς με, † μὴ καλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

15. ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὃς ἐὰν μὴ δεξιῆται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσελθῆ εἰς αὐτήν.

16. καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτά, τιθεὶς τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτά, † ἠϋλόγει αὐτά.

17. καὶ ἐκπορευομένης αὐτῆ εἰς ὀδὸν, προσδραμών † εἰς, καὶ γονυπετήσας αὐτόν, ἐπηρώτα αὐτόν· διδάσκαλε ἀγαθὲ, τί ποιήσω, ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;

18. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός.

19. τὰς ἐντολάς οἶδας· μὴ † μοιχεύσης· μὴ φονεύσης· μὴ κλέψης· μὴ ψευδομαρτυρήσης· μὴ ἀποσερήσης· τίμα τὸν πατέρα σε καὶ τὴν μητέρα.

20. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτῷ· διδάσκαλε, ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου.

21. ὁ δὲ ἰησοῦς ἐμβλέψας αὐτῷ, ἠγάπησεν αὐτόν, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἕν σοι ὑσερεῖ· ὕπαγε, ὅσα ἔχεις, πώλησον, καὶ δὸς † τοῖς πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρόν ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι, ἄρας τὸν θάνατον.

22. ὁ δὲ στεννάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ, ἀπῆλθε λυπόμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.

23. καὶ περιβλεψάμενος ὁ ἰησοῦς, λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτῶ· πῶς δύσκολως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰς τὴν βασιλείαν τῆ θεῶ εἰσελεύσονται.

14. Quos cum videret Jesus, indignè tulit, et ait illis: Sinite parvulos venire ad me, & ne prohibueritis eos! talium ^{a)} enim est regnum Dei.

a) Matth. 18, 3.

15. Amen dico vobis: Quisquis non receperit regnum Dei velut parvulus, non intrabit in illud.

16. Et complexans eos, et imponens manus super illos, benedicebat eos.

17. ^{a)} Et cum egressus esset in viam ¹⁾, procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum ²⁾: Magister bone! quid faciam, ut vitam aeternam percipiam? ^{a)} v. 17-31.

Matth. 19, 16-30. Luc. 18, 18-30.

18. Jesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum ³⁾? Nemo bonus, nisi unus Deus.

19. Praecepta nosti: „Ne adulteres; ne occidas; ne fureris; ne falsum testimonium dixeris; ne fraudem feceris; honora patrem tuum & „matrem ^{a)}.”

a) Exod. 20, 12. sqq.

Deut. 5, 16. sqq.

20. At ille respondens, ait illi: Magister! haec omnia observavi a juventute mea.

21. Jesus autem intuitus eum, dilexit eum, et dixit ei: Unum tibi deservit! vade! quaecumque habes, vende, et da pauperibus, et habebis ^{a)} thesaurum in coelo; & veni, sequere me!

a) Matth. 6, 20.

22. Qui contristatus in verbo, abiit moerens; erat enim habens multas possessiones.

23. Et circumspiciens Jesus, ait discipulis suis: Quam difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt!

v. 14. C. St. και μη. — v. 16. Ed. omn. Er. εὐλογησεν. Mt. εὐλογει. — v. 17. C. τις. — v. 19. Ed. 1. Er. μοιχευσεις. — v. 21. C. Mt. omitt. τοις.

1) 1590. via. 2) 1590. add. dicens. 3) 1590. bonum.

24. οἱ δὲ μαθηταὶ ἐθαμβήντο ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ. ὁ δὲ ἰησοῦς πάλιν ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτοῖς· τέκνα, πῶς δύσκολόν ἐστι, τὴν πεποιθότατον ἐπὶ τοῖς χρήμασιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν;

25. εὐκοπώτερόν ἐστι, κάμηλον διὰ τῆς τρυμμαλιᾶς τῆς ῥαφίδος + εἰσελθεῖν, ἢ πλείσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν.

26. οἱ δὲ περισσῶς ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες πρὸς ἑαυτούς· καὶ τίς δύναται σωθῆραι;

27. ἐμβλέψας δὲ αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, λέγει· παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατον ἐστίν, ἀλλ' ἐκ πατρὸς + τοῦ θεοῦ· + πάντα γὰρ δυνατὰ ἐστὶν παρὰ τοῦ θεοῦ.

28. + ἤρξατο + ὁ πέτρος λέγειν αὐτῷ· ἰδὲ, ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολοθήσαμεν σοι.

29. + ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἂν τις ἐξ ὑμῶν, ὅς ἀφήκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφούς, ἢ ἀδελφάς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ + ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου,

30. εἰ μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, οἰκίας, καὶ ἀδελφούς, καὶ ἀδελφάς, καὶ μητέρας, καὶ τέκνα, καὶ ἀγροὺς, μετὰ διωγμῶν, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον.

31. πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι, ἔσχατοι· καὶ + ἔσχατοι, πρῶτοι.

32. ἦσαν δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἀναβαίνοντες εἰς ἱεροσόλυμα· καὶ ἦν προάγων + αὐτούς ὁ ἰησοῦς, καὶ ἐθαμβήντο, καὶ ἀκολουθεῖντες ἐφοβήντο. καὶ παραλαβὼν + πάλιν τὴν δώδεκα, ἤρξατο ἀν-

24. Discipuli autem obstupescerant in verbis ejus. At Jesus rursus respondens, ait illis: Filioli! quam difficile est, confidentes in pecuniis, in regnum Dei introire!

25. Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei.

26. Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest salvus fieri?

27. Et intuens illos Jesus, ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum; omnia enim possibilia sunt apud Deum.

28. Et coepit ei Petrus dicere: Ecce! nos dimisimus omnia, et secuti sumus te.

29. Respondens Jesus, ait: Amen dico vobis: Nemo ^{a)} est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & propter evangelium;

a) Matth. 19, 28. sqq.

30. qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros, cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam aeternam.

31. Multi autem erunt primi novissimi, & novissimi primi.

32. ^{a)} Erant autem in via ascendentes Ierosolymam; et praecedebat illos Jesus, et stupebant; et sequentes timebant. Et assumens iterum duodecim, coepit illis dicere, quae essent

v. 24. C. et Mt. omitt. τοις. — v. 25. C. add. γαρ. — "Ed. 1. 2. Er. omitt. της. — "Gb. διελθεῖν. — v. 27. Ed. 1. Er. add. ἐστίν. — "C. Ed. 1. Er. Mt. omitt. τῶν. — "Ed. 1. Er. omitt. παντα usque ad θεῶν. — v. 28. Ed. omn. Er. Mt. St. add. και. — "C. add. δε. — v. 29. C. και ἀποκριθεὶς. Gb. ἀποκρ. ὁ ἰησοῦς. Ed. 1. Er. ἀποκρ. ὁ δε. — "Ed. omn. Er. St. omitt. ἕνεκεν. — v. 31. Ed. omn. Er. St. και οἱ ἔσχατοι. — v. 32. C. αὐτῶν. — "Ed. omn. Er. add. ὁ ἰησοῦς.

τοῖς λέγειν τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν·

33. ὅτι ἰδὲ, ἀναβαίνομεν εἰς ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς γραμματεῦσι, καὶ κατακρινῶσιν αὐτὸν θανάτῳ, καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσι·

34. καὶ ἐμπαίξουσιν αὐτῷ, καὶ μαζιγώσουσιν αὐτὸν, καὶ ἐμπτύσουσιν αὐτῷ, καὶ ἀποκτενεῦσιν αὐτόν· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

35. καὶ προσπορεύονται αὐτῷ Ἰάκωβος, καὶ ἰωάννης, οἱ υἱοὶ ζεβεδαιῶν, λέγοντες· διδάσκαλε, θέλωμεν, ἵνα, ὃ ἐὰν αἰτήσωμεν, ποιήσῃς ἡμῖν.

36. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· τί θέλετε ποιῆσαί με ὑμῖν;

37. οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· δὸς ἡμῖν, ἵνα εἰς ἐκ δεξιῶν σε, καὶ εἰς ἐξ ἐναντύμων σε καθίσωμεν ἐν τῇ δόξῃ σε.

38. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ἔκ οἴδατε, τί ἂν αἰτεῖσθε. δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον, ὃ ἐγὼ πίνω, καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθῆναι;

39. οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· δυνάμεθα. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· τὸ μὲν ποτήριον, ὃ ἐγὼ πίνω, πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε·

40. τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ ἐναντύμων ἡμῶν, ἔκ ἐσιν ἐμὸν, δεῖναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασαι.

41. καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα, ἠρξάντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακώβου καὶ ἰωάννου.

42. ὁ δὲ ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτούς, λέγει αὐτοῖς· οἴδατε, ὅτι οἱ δοκῶντες ἀρχεῖν τῶν ἐθνῶν κατακυ-

ei eventura. a) v. 32-34. Matth. 20, 17-19. Luc. 18, 51-54.

33. Quia ecce! ascendimus Ierosolymam, & Filius hominis tradetur principibus Sacerdotum, & Scribis & Senioribus, & damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus.

34. Et illudent ei, & conspuent eum, et flagellabunt eum, et interficient ^{a)} eum; et tertia die resurget. a) Matth. 16, 21.

35. ^{a)} Et accedunt ad eum Jacobus & Ioannes, filii Zebedaei, dicentes: Magister! volumus, ut quodcumque petierimus, facias nobis. a) v. 35-45. Matth. 20, 20-28.

36. At ille dixit eis: Quid vultis, ut faciam vobis?

37. Et dixerunt: Da nobis, ut unus ad dexteram tuam, et alius ad sinistram tuam sedeamus, in gloria tua.

38. Jesus autem ait eis: Nescitis, quid petatis! potestis bibere calicem, quem ego ^{a)} bibo? aut baptismum, quo ego ^{b)} baptizor, baptizari? a) Joh. 18, 11. b) Luc. 12, 50.

39. At illi dixerunt ei: Possumus! Jesus autem ait eis: Calicem quidem, quem ego bibo, bibetis; et baptismum, quo ego baptizor, baptizabimini;

40. sedere autem ad dexteram meam, vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum ^{a)} est. a) Matth. 25, 54.

41. Et audientes decem ¹⁾ coeperunt indignari ^{a)} de Jacobo et Ioanne. a) Luc. 22, 24. sqq.

42. Jesus autem vocans eos, ait illis: Scitis, quia hi, qui videntur principari gentibus, dominantur eis;

v. 33. τοις omitt. Mt. — v. 35. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. ὑμῶν. — v. 38. Ed. 1. Er. αἰτεῖσθαι. — v. 40. μου omitt. Mt. Gb.

1) 1590. indignati sunt.

ριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι αὐ-
τῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν.

43. οὐχ ἄρα οὕτω δὲ ἔσαι ἐν ὑμῖν·
ἀλλ', ὅς ἐάν τις θέλη γενέσθαι μέγας
ἐν ὑμῖν, ἔσαι ἢ ὑμῶν διάκονος.

44. καὶ ὁς ἂν θέλη ὑμῶν γε-
νέσθαι πρῶτος, ἔσαι πάντων δούλος.

45. καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
οὐκ ἦλθε, διακονηθῆναι, ἀλλὰ δια-
κονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐ-
τοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.

46. καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεριχὼ. καὶ
ἐκπορευομένους αὐτῶν ἀπὸ Ἱεριχῶ, καὶ
τῶν μαθητῶν αὐτῶν, καὶ ὄχλος ἰκανῶν,
υἱὸς Τιμαίου, βαρτίμαϊος, ὁ τυφλὸς,
ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδόν, προσαιτῶν.

47. καὶ ἀκούσας, ὅτι ἰησοῦς ὁ τῆς να-
ζαρεῶνος ἔστιν, ἤρξατο κράζειν, καὶ λέ-
γειν· ὁ υἱὸς Δαυὶδ, ἰησοῦ, ἐλέησόν με.

48. καὶ ἐπετίμων αὐτῷ πολλοὶ,
ἵνα σιωπήσῃ· ὁ δὲ πολλῶν μᾶλλον ἐ-
κράζειν· υἱὲ Δαυὶδ, ἐλέησόν με.

49. καὶ σὺς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν, αὐ-
τὸν φωνηθῆναι· καὶ φωνοῦσι τὸν τυ-
φλόν, λέγοντες αὐτῷ· θάρσει, ἔγει-
ραι· φωνεῖ σε.

50. ὁ δὲ ἀποβαλὼν τὸ ἱμάτιον αὐ-
τοῦ, ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν ἰησοῦν.

51. καὶ ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτῷ
ὁ ἰησοῦς· τί θέλεις ποιῆσω σοι; ὁ δὲ
τυφλὸς εἶπεν αὐτῷ· ἴδω, ἵνα
ἀναβλέψω.

52. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ὕπαγε·
ἡ πίστις σε σέσωκέ σε. καὶ εὐθέως ἀν-
έβλεψε, καὶ ἠκολούθει τῷ ἰησοῦ ἐν
τῇ ὁδῷ.

& principes eorum potestatem habent
ipsorum.

43. Non ita est autem in vobis,
sed quicumque a) voluerit fieri major,
erit vester minister; a) Matth. 20, 26. sqq.

44. & quicumque voluerit in vo-
bis primus esse, erit omnium servus.

45. Nam & Filius hominis non ve-
nit, ut ministraretur ei; sed ut mini-
straret, & daret animam suam red-
emptionem pro multis.

46. a) Et veniunt Jericho; et pro-
ficiscente eo de Jericho, et discipulis
ejus, et plurima multitudine, filius
Timaei Bartimaeus caecus, sedebat
juxta viam mendicans. a) v. 46-52.

Matth. 20, 29-34. Luc. 18, 35-43.

47. Qui cum audisset, quia Jesus
Nazarenus est, coepit clamare et di-
cere: Jesu, fili David! miserere mei.

48. Et comminabantur ei multi,
ut taceret. At ille multo magis cla-
mabat: Fili David! miserere mei.

49. Et stans Jesus praecepit illum
vocari. Et vocant caecum, dicentes
ei: Animaequior esto! surge, vocat
te!

50. Qui projecto vestimento suo
exiliens, venit ad eum.

51. Et respondens Jesus dixit illi:
Quid tibi vis, faciam? Caecus autem
dixit ei: Rabbuni! ut videam.

52. Jesus autem ait illi: Vade!
fides tua te salvum fecit. Et confestim
vidit, et sequebatur eum in via.

C A P. XI.

1. Καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱερου-
σαλὴμ, εἰς τὴν βηθσαφαγὴν καὶ βηθανίαν

1. a) Et cum appropinquarent Ie-
rosolymae, & Bethaniae ad montem

v. 45. C. Ed. 1. Er. ἕως. — "Ed. omn. Er. add. ὑμῶν. — "'Ed. 1. 5. St. διακονος ὑμῶν. — v. 44. Ed. omn. Er. St. ἀν. — v. 46. Ed. 1. Er. ἐρχεται. — v. 47. Ed. omn. Er. ναζαριαίος. — v. 51. C. St. ῥαββυ. Mt. Gb. ῥαββυ. — v. 52. Gb. ἠκολούθει αὐτῷ. C. ἠκολούθησας. — v. 1. C. βηθσαφαγῆ.

πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ἀποσέλλει
δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ,

2. καὶ λέγει αὐτοῖς· ὑπάγετε εἰς
τὴν κώμην, τὴν κατέναντι ὑμῶν. καὶ
εὐθέως εἰσπορευόμενοι εἰς αὐτὴν, εὐ-
ρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδ-
εὶς ἀνθρώπων κεκάθικε· λύσαντες
αὐτὸν ἀγάγετε.

3. καὶ ἐάν τις ὑμῶν εἴπῃ· τί ποι-
εῖτε τῷτο; εἶπατε· ὅτι ὁ κύριος αὐ-
τοῦ χρεῖαν ἔχει· καὶ εὐθέως αὐτὸν
† ἀποσέλλει ὧδε.

4. ἀπῆλθον δὲ, καὶ εὗρον † πῶ-
λον δεδεμένον πρὸς τὴν θύραν ἔξω ἐπὶ
τοῦ ἀμφοδου, καὶ λύουσιν αὐτόν.

5. καὶ τινες τῶν ἐκεῖ † ἐσηκώτων
ἔλεγον αὐτοῖς· τί ποιεῖτε λύοντες τὸν
πῶλον;

6. οἱ δὲ εἶπον αὐτοῖς, καθὼς ἐνε-
τείλατο ὁ ἰησοῦς· καὶ ἀφῆκαν αὐτέες.

7. καὶ ἤγαγον τὸν πῶλον πρὸς τὸν
ἰησοῦν, καὶ † ἐπέβαλον αὐτῷ τὰ ἱμά-
τια αὐτῶν· καὶ ἐκάθισεν ἐπ' αὐτῷ.

8. πολλοὶ δὲ τὰ ἱμάτια αὐτῶν
ἔσρωσαν εἰς τὴν ὁδόν· ἄλλοι δὲ † σοι-
βάδας ἔκοπτον ἐκ τῶν δένδρων, καὶ
ἔσρώννον εἰς τὴν ὁδόν.

9. καὶ οἱ προάγοντες καὶ ἀκολουθῶν-
τες ἔκραζον, λέγοντες· ὡσαννὰ, εὐλο-
γημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου·

10. εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασι-
λεία † ἐν ὀνόματι κυρίου, τῷ πατρὸς ἡ-
μῶν δαυΐδ· ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.

11. καὶ εἰσῆλθεν εἰς ἱεροσόλυμα
ὁ † ἰησοῦς, † καὶ εἰς τὸ ἱερόν· καὶ πε-
ριβλεψάμενος πάντα, ὁψίας ἤδη ἔσης
τῆς ὥρας, ἐξῆλθεν εἰς βηθανίαν μετὰ
τῶν δωδεκα.

Olivarum, mittit duos ex discipulis
suis, a) v. 1—10. Matth. 21, 1—11. Luc. 19, 29—44.
Joh. 12, 12—15.

2. & ait illis: Ite in castellum, quod
contra vos est, & statim introeuntes
illuc, invenietis pullum ligatum, su-
per quem nemo adhuc hominum sedit;
solvite illum, & adducite!

3. Et si quis vobis dixerit: Quid
facitis? Dicitis, quia Domino necessa-
rius est! & continuo illum dimittet
huc.

4. Et abeuntes invenerunt pullum
ligatum ante januam foris in bivio;
& solvunt eum.

5. Et quidam de illic stantibus di-
cebant illis: Quid facitis solventes
pullum?

6. Qui dixerunt eis, sicut praece-
perat illis Jesus, et dimiserunt eis¹⁾).

7. Et duxerunt pullum ad Jesum;
& imponunt illi vestimenta sua, &
sedit super eum.

8. Multi autem vestimenta sua strae-
verunt in via; alii autem frondes cae-
debant de arboribus, & sternebant in
via.

9. Et qui praeibant, & qui seque-
bantur, clamabant, dicentes: Hosanna
na!

10. Benedictus a), qui venit, in
nomine Domini! Benedictum, quod
venit, regnum patris nostri David!
Hosanna in excelsis! a) Ps. 117, 25. sqq.

11. Et introivit Ierosolyman in
templum; & circumspexit omnibus,
cum jam vespera esset hora, a) exiit
in Bethaniam cum duodecim.

a) v. 11—14. Matth. 21, 17. sqq.

v. 3. Ed. omn. Er. St. ἀποσείλει. — v. 4. C. St. Mt. τον πωλον. — v. 5. C. ἐσωτων. — v. 7. Gb. ἐπιβάλλουσιν. — "Ed. 1. Er. ἐπ' αὐτην. — v. 8. Ed. omn. Er. εἰσβάδας. — v. 10. ἐν ὀνομ. κυρ. omitt. Gb. — v. 11. Ed. omn. Er. ὁ κύριος. — "C. omitt. και.

1) 1590. eos.

12. καὶ τῇ ἐπαύριον, ἐξεληθόντων αὐτῶν ἀπὸ βηθανίας, ἐπεινάσε.

13. καὶ ἰδὼν συκὴν μακρόθεν, ἔχουσαν φύλλα, ἦλθεν, εἰ ἄρα εὐρήσει τι ἐν αὐτῇ· καὶ ἐλθὼν ἐπ' αὐτήν, οὐδὲν εὗρεν, εἰ μὴ φύλλα· οὐ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων.

14. καὶ ἀποκριθεὶς † ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῇ· μηκέτι ἐκ σοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μηδεὶς καρπὸν † φάγοι. καὶ ἤκουον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

15. καὶ ἔρχονται εἰς ἱεροσόλυμα· καὶ εἰσελθὼν † ὁ ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν, ἤρξατο ἐκβάλλειν τὰς πωλῶντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν, καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περισερὰς κατέσρεψε.

16. καὶ οὐκ ἤφιεν, ἵνα τις διενέγκῃ σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ.

17. καὶ ἐδίδασκε, λέγων αὐτοῖς· οὐ γέγραπται· ὅτι ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν; ὑμεῖς δὲ ἐποιήσατε αὐτὸν σπήλαιον ληστῶν.

18. καὶ ἤκουσαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ ἐζήτουν, πῶς αὐτὸν † ἀπολέσουσιν· ἐφοβοῦντο γὰρ αὐτόν· ὅτι πᾶς ὁ ὄχλος ἐξεπλήσσετο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

19. καὶ ὅτε ὀψὲ ἐγένετο, ἐξεπορεύετο ἔξω τῆς πόλεως.

20. καὶ πρῶτ' παραπορευόμενοι, εἶδον τὴν συκὴν ἐξηραμμένην ἐκ ῥιζῶν.

21. καὶ ἀναμνηθεὶς ὁ πέτρος, λέγει αὐτῷ· ῥαββὶ, ἴδε, ἡ συκὴ, ἣν κατηράσω, † ἐξήρανται.

22. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς· ἔχετε πίστιν θεοῦ.

12. Et alia die cum exirent a Bethania, esuriit.

13. Cumque vidisset a longe ficum habentem folia, venit, si quid forte inveniret in ea; et cum venisset ad eam, nihil invenit praeter folia; non enim erat tempus ficorum.

14. Et respondens dixit ei: Jam ^{a)} non amplius in aeternum ex te fructum quisquam manducet! Et audiebant discipuli ejus. ^{a) Luc. 15, 6, 7.}

15. ^{a)} Et veniunt ¹⁾ Ierosolymam. Et cum introisset in templum, coepit ejicere vendentes, & ementes in templo; & emensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit.

^{a) v. 15-18. Matth. 21, 12-15. Luc. 19, 45-48. Joh. 2, 15-18.}

16. Et non sinebat, ut quisquam transferret vas per templum.

17. Et docebat, dicens eis: Nonne scriptum est: „Quia domus mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus ^{a)}?” Vos autem fecistis eam speluncam latronum.

^{a) Jes. 56, 7. Jer. 7, 11.}

18. Quo audito, principes Sacerdotum & Scribae quaerebant ^{a)}, quomodo eum perderent; timebant enim eum, quoniam universa turba admirabatur super doctrina ejus. ^{a) Luc. 20, 19.}

19. ^{a)} Et cum vespera facta esset, egrediebatur de civitate. ^{a) v. 19-26.}

^{Matth. 21, 20-22.}

20. Et cum mane transirent, viderunt ficum aridam factam a radicibus.

21. Et recordatus Petrus, dixit ei: Rabbi! ecce! ficus, cui maledixisti, aruit.

22. Et respondens Jesus ait illis: Habete fidem Dei!

v. 14. ὁ ἰησοῦς. omitt. Gb. — "C. φαγγ. — v. 15. ὁ ἰησοῦς omitt. Gb. — v. 18. C. Mt. ἀπολέσουσιν. — v. 21. Ed. omn. Er. ἐξήρανται.

1) 1590. a dd. iterum.

23. ἀμὴν † γὰρ λέγω ὑμῖν, ὅτι, ὃς ἂν εἴπῃ τῷ ὄρει τούτῳ· ἄρθητι, καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ μὴ διακριθῆ ἔν τῃ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ † πισεύσῃ, ὅτι, ἃ λέγει, γίνεται· ἔσαι αὐτῷ, ὃ εἰπὼν εἴπῃ.

24. διὰ τῷτο λέγω ὑμῖν· πάντα, ὅσα ἂν προσευχόμενοι † αἰτεῖσθε, πι-
σεύετε, ὅτι λαμβάνετε· καὶ ἔσαι ὑμῖν.

25. καὶ ὅταν· σήμετε προσευχόμε-
νοι, ἀφίετε, εἴ τι ἔχετε κατὰ τινος·
ἵνα καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὃ ἐν τοῖς οὐ-
ρανοῖς, ἀφῆ ὑμῖν τὰ παραπτώματα
ὑμῶν.

26. † εἰ δὲ ὑμεῖς ἐκ ἀφίετε, οὐδὲ
ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὃ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,
ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

27. καὶ ἔρχονται πάλιν εἰς ἱερο-
σόλυμα. καὶ ἐν τῷ ἱερῷ περιπατῶν-
τος αὐτῷ, ἔρχονται πρὸς αὐτὸν οἱ
ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ γραμματεῖς, καὶ οἱ
πρεσβύτεροι·

28. καὶ λέγουσιν αὐτῷ· ἐν ποίᾳ ἐξου-
σία ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι τὴν ἐξου-
σίαν ταύτην ἔδωκεν, ἵνα ταῦτα ποιῆς;

29. ὃ δὲ ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, εἶπεν
αὐτοῖς· ἐπερωτήσω ὑμᾶς † καὶ ἐγὼ
ἓνα λόγον· καὶ ἀποκρίθητέ μοι, καὶ
ἐρῶ ὑμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσία ταῦτα ποιοῦ.

30. τὸ βάπτισμα ἰωάννης ἐξ οὐρα-
νῆ ἦν, ἢ ἐξ ἀνθρώπων; ἀποκρίθητέ
μοι.

31. καὶ ἐλογίζοντο πρὸς ἑαυτοὺς,
λέγοντες· εἰπὼν εἴπωμεν, ἐξ οὐρανοῦ·
ἐρεῖ· διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;

32. ἀλλ' † εἰπὼν εἴπωμεν, ἐξ ἀνθρώ-
πων· ἐφοβοῦντο τὸν λαόν· ἅπαντες
γὰρ εἶχον τὸν ἰωάννην, ὅτι ὄντως
προφήτης ἦν.

23. Amen dico vobis: Quia, qui-
cumque dixerit huic monti: Tollere,
& mittere in mare! & non haesitave-
rit in corde suo, sed crediderit, quia,
quodcumque dixerit, fiat: fiet ei.

24. Propterea dico vobis: Omnia^{a)}
quaecumque orantes petitis, credite,
quia accipietis, & evenient vobis.

a) Matth. 7, 7. sqq.

25. Et cum stabitis^{a)} ad orandum,
dimittite, si quid habetis adversus ali-
quem; ut et Pater vester, qui in coe-
lis est, dimittat vobis peccata vestra.

a) Matth. 5, 23. sqq.

26. Quod^{a)} si vos non dimiseritis;
nec Pater vester, qui in coelis est, di-
mittet vobis peccata vestra.

a) Matth. 6, 14. sq.

27. a) Et veniunt rursus Ieroso-
lymam. Et cum ambularet in templo,
accedunt ad eum summi Sacerdotes,
et Scribae, & Seniores, a) v. 27—33.

Matth. 21, 23—32. Luc. 20, 1—8.

28. & dicunt ei: In qua potestate
haec facis? & quis dedit tibi hanc po-
testatem, ut ista facias?

29. Jesus autem respondens, ait
illis: Interrogabo vos & ego unum
verbum, et respondete mihi; & dicam
vobis, in qua potestate haec faciam.

30. Baptismus Ioannis, de coelo
erat? an ex hominibus? Respondete
mihi:

31. At illi cogitabant secum, di-
centes: Si dixerimus: De coelo! di-
cet¹⁾): Quare ergo non credidistis ei?

32. Si dixerimus: Ex hominibus!
timemus populum; omnes enim habe-
bant^{a)} Ioannem, quia vere propheta
esset.

a) Matth. 14, 5.

v. 23. Ed. omn. Er. omitt. γαρ. — " C. πισευσει. — v. 24. C. αἰτησθε. —
v. 26. deest in Edit. omn. Erasmi. — v. 29. St. Gb. κερω. — v. 32. C. et
Mt. omitt. εαν.

1) 1590. add. nobis.

33. καὶ ἀποκριθέντες, λέγσει τῷ ἰησοῦ· ἔκ οὐδαμην. καὶ ὁ ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτοῖς· ἕδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

33. Et respondententes, dicunt Jesu: Nescimus. Et respondens Jesus ait illis: Neque ego dico vobis, in qua potestate haec faciam.

C A P. XII.

1. καὶ ἤρξατο αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς † λέγειν· ἀμπελῶνα ἐφύτευσεν ἄνθρωπος, καὶ περιέθηκε φραγμὸν, καὶ ὄρυσεν ὑπολήριον, καὶ ᾠκοδόμησε πύργον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς· καὶ ἀπεδήμησε.

1. ^{a)} Et coepit illis in parabolis loqui: Vineam pastinavit homo, & circumdedit sepem, & fodit lacum, & aedificavit turrim, & locavit eam agricolis, & peregre profectus est.

a) v. 1-12. Matth. 21, 33-46. Luc. 20, 9-19.

2. καὶ ἀπέσειλε πρὸς τὰς γεωργὰς τῷ καιρῷ δέλον, ἵνα παρὰ τῶν γεωργῶν λάβῃ ἀπὸ τῆ καρπῷ τῆ ἀμπελῶνος.

2. Et misit ad agricolas in tempore servum, ut ab agricolis acciperet de fructu vineae.

3. οἱ δὲ λαβόντες αὐτὸν, ἔδειραν, καὶ ἀπέσειλαν † κενόν.

3. Qui apprehensum eum ceciderunt, & dimiserunt vacuum.

4. καὶ πάλιν ἀπέσειλε πρὸς αὐτὰς ἄλλον δέλον· † κἀκεῖνον λιθοβολήσαντες ἐκεφαλαίωσαν, καὶ ἀπέσειλαν ἠτιμωμένον.

4. Et iterum misit ad illos alium servum; & illum in capite vulneraverunt, & contumeliis affecerunt.

5. καὶ † πάλιν ἄλλον ἀπέσειλε· κἀκεῖνον ἀπέκτειναν· καὶ πολλοὺς ἄλλους, τοὺς μὲν † δέροντες, τοὺς δὲ † ἀποκτείνοντες.

5. Et rursum alium misit; et illum occiderunt, et plures alios: quosdam caedentes, alios vero occidentes ^{a)}.

a) Act. 7, 52.

6. ἔτι οὖν ἕνα υἱὸν ἔχων, ἀγαπητὸν αὐτοῦ, ἀπέσειλε καὶ αὐτὸν πρὸς αὐτοὺς ἔσχατον, λέγων· ὅτι ἐντραπήσονται τὸν υἱὸν μου.

6. Adhuc ergo unum habens filium carissimum; & illum misit ad eos novissimum, dicens: Quia verebuntur filium meum!

7. ἐκεῖνοι δὲ οἱ γεωργοὶ εἶπον πρὸς † ἑαυτούς· ὅτι οὐτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτὸν, καὶ † ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία.

7. Coloni autem dixerunt ad invicem: Hic est haeres! venite, occidamus eum! & nostra erit haereditas.

8. καὶ λαβόντες αὐτὸν, ἀπέκτειναν, καὶ ἐξέβαλον ἔξω τῆ ἀμπελῶνος.

8. Et apprehedentes eum, occiderunt; & ejecerunt extra vineam.

9. τί ἔν ποιήσει ὁ κύριος τῆ ἀμπελῶνος; ἐλεύσεται, καὶ ἀπολέσει τὰς γεωργὰς, καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις.

9. Quid ergo faciet Dominus vineae? Veniet et perdet colonos; & dabit vineam aliis.

10. οὐδὲ τὴν γραφὴν ταύτην ἀνέγνωτε; λίθον, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ

10. Nec scripturam hanc legistis: „Lapidem, quem reprobaverunt aedi-

v. 1. Ed. omn. Er. λαλειν. — v. 3. Ed. 1. 2. Er. καινον. — v. 4. Ed. omn. Er. και ἐκεινον. — v. 5. Gb. omitt. παλιν. — "C. Mt. δαιροντες. — "C. αποκτενοντες. — v. 7. C. αυτες. — "Ed. 1. 2. 3. Er. υμων.

οικοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας·

11. παρὰ κυρίως ἐγένετο αὕτη· καὶ ἔστι θαυμασὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν.

12. καὶ ἐζήτησαν αὐτὸν κρατῆσαι, καὶ ἐφοβήθησαν τὸν ὄχλον· ἐγνώσαν γὰρ, ὅτι πρὸς αὐτὸς τὴν παραβολὴν εἶπε· καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον.

13. καὶ ἀποξελλουσι πρὸς αὐτὸν τινὰς τῶν φαρισαίων καὶ ἡρώδιανῶν, ἵνα αὐτὸν ἀγρεύσωσι λόγῳ.

14. οἱ δὲ ἐλθόντες λέγουσιν αὐτῷ· διδάσκαλε, οἶδαμεν, ὅτι ἀληθὴς εἶ, καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπὶ ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ διδάσκεις· ἔξεσι κῆρσον καίσαρι δοῦναι, ἢ οὐ, δῶμεν, ἢ μὴ δῶμεν;

15. ὁ δὲ εἰδὼς αὐτῶν τὴν ὑπόκρισιν, εἶπεν αὐτοῖς· τί με πειράζετε; φέρετέ μοι δηνάριον, ἵνα ἴδω.

16. οἱ δὲ ἤνεγκαν, καὶ λέγει αὐτοῖς· τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη, καὶ ἡ ἐπιγραφή; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· καίσαρος.

17. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ἀπόδοτε τὰ καίσαρος καίσαρι· καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ· καὶ ἐθαύμασαν ἐπ' αὐτῷ.

18. καὶ ἔρχονται σαδδουκαῖοι πρὸς αὐτὸν, οἵτινες λέγουσιν ἀνάσασιν μὴ εἶναι· καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν, λέγοντες·

19. διδάσκαλε, μωσῆς ἔγραψεν ἡμῖν, ὅτι, ἐάν τις ἀδελφὸς ἀποθάνῃ, καὶ ἡ καταλείψῃ γυναῖκα, καὶ τέκνα μὴ ἔσῃ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς τὴν γυναῖκα αὐτῆς, καὶ ἔξασπασῇ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτῆς.

20. ἑπτὰ ἀδελφοὶ ἦσαν· καὶ ὁ

„ficantes, hic factus est in caput anguli;

11. „a Domino factum est istud, „& est mirabile in oculis nostris^{a)}?”
a) Ps. 117, 22.

12. Et quaerebant eum tenere; & timuerunt turbam; cognoverunt enim, quoniam ad eos parabolam hanc dixerit. Et relicto eo, abierunt.

13. a) Et mittunt ad eum quosdam ex Phariseis & Herodianis, ut eum caperent in verbo. a) v. 13-27. Matth. 22, 15-35. Luc. 20, 20-40.

14. Qui venientes, dicunt ei: Magister, scimus, quia verax es, & non curas quemquam; nec enim vides in faciem hominum, sed in veritate viam Dei doces; licet dari¹⁾ tributum Caesari? an non dabimus?

15. Qui sciens versutiam illorum, ait illis: Quid me tentatis? afferte mihi denarium, ut videam.

16. At illi attulerunt ei. Et ait illis: Cujus est imago haec & inscriptio? Dicunt ei: Caesaris.

17. Respondens autem Jesus dixit illis: Reddite^{a)} igitur, quae sunt Caesaris, Caesari; & quae sunt Dei, Deo. Et mirabantur super eo. a) Rom. 13, 7.

18. Et venerunt ad eum Sadducei, qui dicunt^{a)} resurrectionem non esse, & interrogabant eum, dicentes:
a) Act. 23, 8.

19. Magister! Moyses nobis scripsit, ut, „si cuius frater mortuus fuerit, & dimiserit uxorem, & filios non reliquerit, accipiat frater ejus uxorem ipsius, & resuscitet semen fratri suo^{a)}.”
a) Deut. 25, 5.

20. Septem ergo fratres erant; &

v. 11. Mt. ὕμων. — v. 15. C. omitt. των. — v. 19. Ed. omn. Er. St. καταλείπει.

2) 1590. dare.

πρῶτος ἔλαβε γυναῖκα; καὶ ἀποθνήσκων οὐκ ἀφῆκε σπέρμα.

21. καὶ ὁ δεύτερος ἔλαβεν αὐτήν, καὶ ἀπέθανε, καὶ οὐδὲ αὐτὸς ἀφῆκε σπέρμα· καὶ ὁ τρίτος † ὡσαύτως.

22. καὶ ἔλαβον αὐτήν οἱ ἑπτὰ, καὶ οὐκ ἀφῆκαν σπέρμα. ἑσχάτη † πάντων ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή.

23. ἐν τῇ † ἔν ἀναστάσει, ὅταν ἀναστῶσι, τίνος αὐτῶν ἔσαι γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔσχον αὐτήν γυναῖκα.

24. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· οὐ διὰ τῆτο πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ;

25. ὅταν γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν, ἅτε γαμῶσιν, ἅτε † γαμίσκονται, ἀλλ' εἰσὶν, ὡς ἄγγελοι, † οἱ ἐν τοῖς ἕρανοῖς.

26. περὶ δὲ τῶν νεκρῶν, ὅτι ἐγείρονται, ἐκ ἀνέγνωτε ἐν τῇ βίβλῳ μουσέως, ἐπὶ † τῆ βάτε ὡς εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸς, λέγων· ἐγὼ ὁ θεὸς ἀβραάμ, καὶ ὁ θεὸς ἰσαάκ, καὶ ὁ θεὸς ἰακώβ;

27. † οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ θεὸς ζώντων· ὑμεῖς οὖν πολὺ πλανᾶσθε.

28. καὶ προσελθὼν εἰς τῶν γραμματέων ἀκούσας αὐτῶν συζητούντων, εἰδὼς, ὅτι καλῶς † αὐτοῖς ἀπεκρίθη, ἐπηρώτησεν αὐτόν· ποία ἐστὶ πρώτη † πασῶν ἐντολή;

29. ὁ δὲ ἰησοῦς ἀπεκρίθη αὐτῷ· ὅτι πρώτη † πασῶν τῶν ἐντολῶν· ἀκουε ἰσραὴλ· κύριος, ὁ θεὸς ἡμῶν, κύριος εἷς ἐστὶ·

30. καὶ ἐγαπήσεις κύριον τὸν θεόν

primus accepit uxorem, et mortuus est, non relicto semine.

21. Et secundus accepit eam, & mortuus est; & nec iste reliquit semen. Et tertius similiter.

22. Et acceperunt eam similiter septem; & non reliquerunt semen. Novissima omnium defuncta est & mulier.

23. In resurrectione ergo cum resurrexerint, cujus de his erit uxor? Septem enim habuerunt eam uxorem.

24. Et respondens Jesus, ait illis: Nonne ideo erratis, non scientes Scripturas, neque virtutem Dei?

25. Cum enim a mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed sunt ^{I)} sicut angeli in coelis.

26. De mortuis autem, quod resurgant, non legistis in libro Moysi, super rubum quomodo dixerit illi Deus, inquit: „Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob?“ ^{a)}

a) Exod. 3. 6.

27. Non est Deus mortuorum, sed vivorum. Vos ergo multum erratis.

28. ^{a)} Et accessit unus de Scribis, qui audierat illos conquiritentes, & videns, quoniam bene illis responderit, interrogavit eum, quod esset primum omnium mandatum. ^{a)} v. 28—34.

Matth. 22, 34—40.

29. Jesus autem respondit ei: Quia primum omnium mandatum est: „Audi, Israël! Dominus Deus tuus, Deus unus est:

30. „Et diliges Dominum Deum

v. 21. Ed. 1. 2. Er. ὡσαντος. — v. 22. Ed. omn. Er. add. δε. — v. 23. C. et Mt. omitt. ἐν. — v. 25. C. ἐγαμίσκονται. — "οἱ omitt. Gb. — v. 26. C. της. — v. 27. C. ἐκ ἐστὶν ὁ θεὸς θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζωντων. Gb. Mt. ἐκ ἐστὶν ὁ θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζωντων. — v. 28. C. omitt. αὐτοῖς. — "Ed. 1. 2. 5. Er. Gb. παντων. — v. 29. Mt. Gb. παντων ἐντολη.

1) 1590. erunt sicut angeli Dei.

σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου. αὕτη πρώτη ἐντολή.

31. καὶ δευτέρα ὁμοία, αὕτη ἄγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν. μείζων τούτων ἄλλη ἐντολή οὐκ ἔστι.

32. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γραμματεὺς· καλῶς, διδάσκαλε, ἐπ' ἀληθείας εἶπας, ὅτι εἷς ἔστι †, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν αὐτοῦ.

33. καὶ τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς συνέσεως, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος, καὶ τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν, πλείον ἐστι πάντων τῶν ὀλοκαυτωμάτων καὶ † θυσιῶν.

34. καὶ ὁ ἰησοῦς ἰδὼν † αὐτὸν, ὅτι νυνεχῶς ἀπεκρίθη, εἶπεν αὐτῷ· ὦ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ. καὶ ἔδειξεν ἑκείνῳ ἐτόλμα αὐτὸν ἐπερωτῆσαι.

35. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς ἔλεγεν, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ· πῶς λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, ὅτι ὁ χριστὸς υἱὸς ἔστι δαυὶδ;

36. αὐτὸς γὰρ δαυὶδ εἶπεν ἐν † πνεύματι ἁγίῳ· † λέγει ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.

37. αὐτὸς ἔν δαυὶδ λέγει αὐτὸν κύριον· καὶ πόθεν υἱὸς αὐτοῦ ἔστι; καὶ † ὁ πολὺς ὄχλος ἤκουεν αὐτῷ ἡδέως.

38. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· βλέπετε ἀπὸ τῶν γραμματέων, τῶν θελόντων ἐν σολαῖς περιπατεῖν, καὶ ἀσπασμὸς ἐν ταῖς ἀγοραῖς,

39. καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ † πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δείπνοις·

„tuum ex toto corde tuo, & ex tota „anima tua, & ex tota mente tua, & „ex tota virtute tua.” ^{a)} Hoc est primum mandatum. ^{a)} Deut. 6, 4, 5.

31. Secundum autem simile est illi: „Diliges ^{a)} proximum tuum, tanquam te ipsum.” Majus horum aliud mandatum non est. ^{a)} Lev. 19, 18. Matth. 22, 39.

32. Et ait illi Scriba: Bene, Magister! in veritate dixisti, quia unus est Deus, & non est alius praeter eum.

33. Et ut diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine; & diligere proximum tanquam se ipsum, majus est omnibus holocaustibus ¹⁾ & sacrificiis.

34. Jesus autem videns, quod sapienter respondisset, dixit illi: Non es longe a regno Dei. Et nemo jam audebat eum interrogare.

35. ^{a)} Et respondens Jesus dicebat, docens in templo: Quomodo dicunt Scribae, Christum filium esse David? ^{a)} v. 35-37. Matth. 22, 41-46. Luc. 20, 41-44.

36. Ipse enim David dicit in Spiritu sancto: „Dixit Dominus Domino „meo, sede a dextris meis, donec „nam inimicos tuos scabellum pedum „tuorum.” ^{a)} ^{a)} Ps. 109, 1.

37. Ipse ergo David dicit eum Dominum, et unde est filius ejus? Et multa turba eum libenter audivit.

38. ^{a)} Et dicebat eis in doctrina sua: Cavete a Scribis, qui volunt in stolis ambulare, & salutari in foro: ^{a)} v. 38-40. Luc. 20, 45-47. Matth. 23, 1, sqq.

39. & in primis cathedris sedere in synagogis, & primos discubitus in coenis;

v. 32. Ed. omn. Er. εἷς ἐστι θεός. — v. 33. Ed. omn. Er. των θυσιων. — v. 34. Ed. omn. Er. omitt. αυτον. — v. 36. St. τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ. — Ed. omn. Er. εἶπεν. — v. 37. C. omitt. ὁ. — v. 39. C. πρωτοκλισιας.

1) 1590. holocaustomatibus.

40. οἱ κατεσθίοντες τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προσάσει μακρὰ προσευχόμενοι· οὗτοι λήφονται περισσότερον κρίμα.

41. καὶ καθίσας ὁ ἰησοῦς κατέναντι τοῦ γαζοφυλακίου, ἐθεώρει, πῶς ὁ ὄχλος βάλλει χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον· καὶ πολλοὶ πλουσιοὶ † ἐβαλλον πολλά.

42. καὶ ἐλθοῦσα μία χήρα πτωχή, ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὃ ἐστὶ κοδράντης.

43. καὶ προσκαλεσάμενος τὸς μαθητὰς αὐτῶν, † εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἢ πτωχὴ πλεῖον πάντων βέβληκε τῶν † βαλόντων εἰς τὸ γαζοφυλάκιον.

44. πάντες γὰρ ἐκ τῆ περισεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον· αὕτη δὲ ἐκ τῆς ὑπερήσειος αὐτῆς πάντα ὅσα εἶχεν ἔβαλεν, ὅλον τὸν βίον αὐτῆς.

40. qui devorant domos viduarum sub obtentu prolixae orationis; hi accipient prolixius iudicium.

41. ^{a)} Et sedens Jesus contra gazophylacium, aspiciebat, quomodo turba jactaret aes in gazophylacium, et multi divites jactabant multa.

a) v. 41-44. Luc. 21, 1-4.

42. Cum venisset autem vidua una pauper, misit duo minuta, quod est quadrans:

43. Et convocans discipulos suos, ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua haec pauper plus ^{a)} omnibus misit; qui miserunt in gazophylacium.

a) 2 Cor. 8, 12.

44. Omnes enim ex eo, quod abundabat illis, miserunt; haec vero de penuria sua omnia, quae habuit, misit totum victum suum.

C A P. XIII.

1. Καὶ ἐκπορευομένη αὐτῆ ἐκ τῆ ἱερῆ, λέγει αὐτῶ εἰς † τῶν μαθητῶν αὐτῆ· διδάσκαλε, ἴδε, ποτακοὶ λίθοι, καὶ ποταπαὶ οἰκοδομαί.

2. † καὶ ὁ ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτῶ· βλέπετε ταύτας τὰς μεγάλας οἰκοδομάς; ἢ μὴ ἀφεθῆ λίθος ἐπὶ † λίθῳ, ὃς οὐ μὴ καταλυθῆ.

3. καὶ καθημένη αὐτῆ εἰς τὸ ὄρος τῶν ἔλαιων κατέναντι τῆ ἱερῆ, ἐπηρώτων αὐτὸν κατ' ἰδίαν πέτρος, καὶ ἰάκωβος, καὶ ἰωάννης, καὶ ἀνδρέας·

4. εἰπὲ † ἡμῖν, πότε ταῦτα ἔσαι, καὶ τί τὸ σημεῖον, ὅταν † μέλλῃ † πάντα ταῦτα συντελεῖσθαι;

5. ὁ δὲ ἰησοῦς ἀποκριθεὶς αὐτοῖς,

1. ^{a)} Et cum egrederetur de templo, ait illi unus ex discipulis suis: Magister! aspice, quales lapides, et quales structurae!

a) v. 1-37.

Math. 24, 1-56. Luc. 21, 5-56.

2. Et respondens Jesus, ait illi: Videtes has omnes magnas aedificationes? Non relinquetur ^{a)} lapis super lapidem, qui non destruat.

a) Luc. 19, 44.

3. Et cum sederet in monte Olivarum contra templum, interrogabant eum separatim Petrus, et Jacobus, et Ioannes, et Andreas:

4. Dic nobis, quando ista fient? et quod signum erit, quando haec omnia incipient consummari?

5. Et respondens Jesus, coepit

v. 41. C. ἔβαλον. — v. 45. Ed. omn. Er. Mt. St. λέγει. — "C. Ed. 1. 2. Er. βαλλοντων. — v. 1. C. add. ἐκ. — v. 2. C. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς. — "Ed. omn. Er. λιθς. — v. 4. Ed. 1. 2. 3. Er. ὑμῖν. — "Ed. omn. Er. St. μέλλει. — "C. ταυτα παντα.

ἤρξατο λέγειν· βλέπετε, μή τις ὑμᾶς
πλανήσῃ.

6. πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ
ὀνόματί μου, λέγοντες· ὅτι ἐγὼ εἰμι·
καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν.

7. ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ
ἀκοῆς πολέμων, μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ
γενέσθαι· ἀλλ' οὐπω τὸ τέλος.

8. ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθ-
νος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν· καὶ
ἔσονται σεισμοὶ κατὰ τόπους, καὶ ἔ-
σονται λιμοὶ καὶ ταραχαί.

9. ἀρχαὶ ὠδίνων ταῦτα. βλέπετε
δὲ ὑμεῖς ἑαυτούς· παραδώσουσι γὰρ
ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ εἰς συναγω-
γὰς δαρήσεσθε, καὶ ἐπὶ ἡγεμόνων καὶ
βασιλέων † σαθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ,
εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

10. καὶ εἰς πάντα τὰ ἔθνη δεῖ
πρῶτον κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον.

11. ὅταν δὲ † ἀγάγωσιν ὑμᾶς πα-
ραδιδόντες, μὴ προμεριμνᾶτε, τί λα-
λήσητε, μηδὲ μελετᾶτε· ἀλλ' ὃ ἐὰν
δοθῇ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, τοῦτο
λαλεῖτε· ἢ γὰρ ἔξε ὑμεῖς οἱ λαλοῦν-
τες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

12. παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελ-
φὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνον·
καὶ ἐπανασήσουσιν τέκνα ἐπὶ γονεῖς,
καὶ θανατώσουσιν αὐτούς.

13. καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ
πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου· ὃ δὲ ὑπο-
μείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.

14. ὅταν δὲ ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς
ἐρημώσεως, † τὸ ἐθρῆν ὑπὸ δανιὴλ
τοῦ προφήτου, † ἐσὸς, ὅπου οὐ δεῖ·
ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω· τότε οἱ ἐν τῇ
ἰουδαίᾳ φενητάωσαν εἰς τὰ ὄρη·

15. ὃ δὲ ἐπὶ τοῦ δώματος, μὴ
καταβάτω εἰς † τὴν οἰκίαν, μηδὲ εἰς-
ελθῆτω, ἄραί τι ἐκ τῆς οἰκίας αὐτῆς.

dicere illis: Videte, ne quis vos se-
ducat!

6. Multi enim venient in nomine
meo, dicentes, quia ego sum; et mul-
tos seducent.

7. Cum audieritis autem bella, et
opiniones bellorum, ne timueritis; o-
portet enim haec fieri; sed nondum
finis.

8. Exsurget enim gens contra gen-
tem, et regnum super regnum, et e-
runt terrae motus per loca, et fames.
Initium dolorum haec.

9. Videte ^{a)} autem vosmet ipsos!
Tradent enim vos in conciliis, et in
synagogis vapulabitis, et ante praesi-
des et reges stabitis propter me, in
testimonium illis. ^{a)} Matth. 10, 17. sq.

10. Et in omnes gentes primum o-
portet praedicari Evangelium.

11. Et cum duxerint vos traden-
tes, nolite ^{a)} praecogitare, quid loqua-
mini; sed quod datum vobis fuerit in
illa hora, id loquimini. Non enim vos
estis loquentes, sed Spiritus sanctus.
^{a)} Matth. 10, 19. sq.

12. Tradet autem frater fratrem in
mortem, et pater filium; et consurgent
filii in parentes, et morte afficient eos.

13. Et eritis odio omnibus propter
nomen meum. Qui ^{a)} autem sustinuerit
in finem, hic salvus erit. ^{a)} Matth. 24, 13.

14. Cum ^{a)} autem videritis abomi-
nationem desolationis stantem, ubi non
debet, qui legit, intelligat! tunc, qui
in Judaea sunt, fugiant in montes;
^{a)} Matth. 24, 15.

15. Et qui ^{a)} super tectum, ne descen-
dat in domum, nec introeat, ut tollat
quid de domo sua; ^{a)} Matth. 24, 17.

v. 9. Ed. omn. Er. ἀχθησεσθε. — v. 11. Gb. ἀγωσιν. — v. 14. το ἐθρην ὑπ. δαν. τε προφ. omitt. Gb. — " St. Mt. Gb. ἐσωσ. — v. 15. C. omitt. την.

16. καὶ ὁ εἰς τὸν ἀγρὸν ὦν, μὴ ἐπισρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω, ἄραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ.

17. οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις, καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

18. προσεύχεσθε δὲ, ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος.

19. ἔσονται γὰρ αἱ ἡμέραι ἐκείναι θλίψις, οἷα οὐ γέγονε τοιαύτη ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως, ἧς ἔκτισεν ὁ θεός, ἕως τοῦ νῦν, καὶ οὐ μὴ γένηται.

20. καὶ εἰ μὴ κύριος ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ· ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐλεκτοὺς, οὓς ἐξελέξατο, ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας.

21. καὶ τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ· ἰδοὺ, ὧδε ὁ χριστός· † ἢ, ἰδοὺ, ἐκεῖ· μὴ † πιστεύετε.

22. ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται· καὶ δώσουσι σημεῖα καὶ τέρατα, πρὸς τὸ ἀποπλανῆναι, εἰ δυνατόν, καὶ τὸς ἐλεκτές.

23. ὑμεῖς δὲ βλέπετε· ἰδοὺ, προεῖρηκα ὑμῖν πάντα.

24. ἀλλ' ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, μετὰ τὴν θλίψιν ἐκείνην, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς·

25. καὶ οἱ ἀστέρες τῷ ὕραν ἔσονται ἐκπίπτοντες, καὶ αἱ δυνάμεις, αἱ ἐν τοῖς ὕρανοις, σαλευθήσονται.

26. καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλαις μετὰ δυνάμεως πολλῆς, καὶ δόξης.

27. καὶ τότε ἀποσελεῖ τὸς ἀγγέλους αὐτῶν, καὶ ἐπισυνάξει τὸς ἐκλεκτούς αὐτῶν ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἀκροῦ γῆς ἕως ἀκροῦ ὕρανοῦ.

28. ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν· ὅταν † αὐτῆς ἦδη ὁ κλα-

16. et qui in agro erit, non revertatur retro tollere vestimentum suum.

17. Vae autem praegnantibus, et nutrientibus in illis diebus!

18. Orate vero, ut hyeme non fiant.

19. Erunt enim dies illi tribulationes tales, quales non fuerunt ab initio creaturae, quam condidit Deus, usque nunc, neque fient.

20. Et nisi breviasset Dominus dies, non fuisset salva omnis caro; sed propter electos, quos elegit, brevavit dies.

21. Et tunc^{a)}, si quis vobis dixerit: Ecce! hic est Christus, ecce! illic; ne credideritis. a) Luc. 17, 23.

22. Exsurgent enim pseudochristi^{a)}, & pseudoprophetae, & dabunt signa, & portenta ad seducendos, si fieri potest, etiam electos.

a) of. v. 6. Matth. 7, 15.

23. Vos ergo videte! ecce, praedixi vobis omnia.

24. Sed in illis diebus, post tribulationem illam, sol contenebrabitur, & luna non dabit splendorem suum;

25. & stellae coeli erunt decedentes, et virtutes, quae in coelis sunt, movebuntur.

26. Et tunc videbunt^{a)} Filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa, & gloria.

a) Matth. 24, 29. sq. 26, 64.

27. Et tunc mittet angelos suos, & congregabit electos suos a quatuor ventis, a summo terrae, usque ad summum coeli.

28. A ficu autem discite parabolam. Cum jam ramus ejus tener fue-

δος ἀπαλὸς γένηται, καὶ ἐκφυῆ τὰ φύλλα, γινώσκετε, ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρους ἐστίν.

29. † ἄτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ταῦτα ἴδητε γινόμενα, γινώσκετε, ὅτι ἐγγὺς ἐστίν ἐπὶ θύραις.

30. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, μέχρις οὗ πάντα ταῦτα γένηται.

31. ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ † παρελεύσονται· οἱ δὲ λόγοι μου ἔμεινεν ἀπαράκλητοι.

32. περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης † καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν· οὐδὲ οἱ ἄγγελοι οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ υἱὸς, εἰ μὴ ὁ πατήρ.

33. βλέπετε, ἀγρυπνεῖτε, καὶ προσεύχεσθε· οὐκ οἴδατε γὰρ, πότε ὁ καιρὸς ἐστίν·

34. ὡς ἄνθρωπος ἀπόδημος, ἀφείλετο τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, καὶ δούλους τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἐκέλευε τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ τῷ θυρωρῷ ἐνετείλατο, ἵνα γρηγορῇ.

35. γρηγορεῖτε ἔν· ἵνα οἴδατε γὰρ πότε ὁ κύριος τῆς οἰκίας ἔρχεται, ὅψε, ἢ μεσονυκτίου, ἢ ἀλεκτοροφωνίας, ἢ πρωί·

36. μὴ ἐλθὼν ἐξαίφνης, εὔρη † ὑμᾶς καθεύδοντας.

37. ἀ δὲ ὑμῖν λέγω, πᾶσι λέγω· γρηγορεῖτε.

rit, & nata fuerint folia, cognoscitis, quia in proximo sit aestas;

29. sic et vos cum videritis haec fieri, scitote, quod in proximo sit in ostiis.

30. Amen dico vobis, quoniam non transibit generatio haec, donec omnia ^{a)} ista fiant.

a) v. 6-29.

31. Coelum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

32. De die autem illo, vel hora nemo scit, neque angeli in caelo, neque Filius, nisi Pater.

33. Videte ^{a)}, vigilate, et orate! nescitis enim, quando tempus sit.

a) Matth. 25, 13.

34. Sicut ^{a)} homo, qui peregre profectus, reliquit domum suam, et dedit servis suis potestatem cujusque operis, et janitori praecepit, ut vigilet.

a) Matth. 25, 14-30. Luc. 19, 12. sqq.

35. Vigilate ergo! (nescitis enim, quando dominus domus veniat; sero an media nocte, an galli cantu, an mane)

36. ne cum venerit repente, inveniat vos dormientes.

37. Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate!

C A P. XIV.

1. Ἦν δὲ τὸ πάσχα, καὶ τὰ ἄζυμα μετὰ δύο ἡμέρας· καὶ ἐζήτηεν οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, πῶς αὐτὸν † ἐν δόλῳ κρατήσαντες ἀποκτείνωσιν.

2. ἔλεγον δὲ· μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, μήποτε θόρυβος ἔξαι τοῦ λαοῦ.

1. ^{a)} Erat autem Pascha ^{b)} et Azyma post biduum; et quaerebant ^{c)} summi Sacerdotes & Scribae, quomodo eum dolo tenerent, & occiderent.

a) v. 1. 2. Matth. 26, 1-5. Luc. 21, 57-22, 2.

b) Matth. 26, 17. c) Joh. 11, 47. sqq.

2. Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.

v. 29. Ed. omn. Er. ἑτως. — v. 31. Gb. παρελευσεται. — v. 32. C. καὶ ὥρας. Mt. ἡ ὥρας. Gb. ἡ τῆς ὥρας. — "C. add. τῆ. — v. 36. Ed. 2. Er. ὑμεις. — v. 1. Mt. omitt. ἐν.

3. καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν βηθανίᾳ, ἐν τῇ οἰκίᾳ σίμωνος τοῦ λεπρῶ, κατακειμένα αὐτῷ, ἦλθε γυνὴ ἔχουσα ἀλάβαστρον μύρου, νόστος πιρικῆς πολυτελῆς, καὶ συντριψασα τὸ ἀλάβαστρον, κατέχευεν αὐτῷ κατὰ τῆς κεφαλῆς.

4. ἦσαν δὲ τινες ἀγανακτοῦντες πρὸς ἑαυτοὺς, καὶ λέγοντες· εἰς τί ἡ ἀπόλειπα αὕτη τοῦ μύρου γέγορον;

5. ἠδύνατο γὰρ τοῦτο † πρᾶθῆναι ἐπάνω τριακοσίων δηναρίων, καὶ δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς· καὶ ἐνεβριμῶντο αὐτῇ.

6. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν· ἄφετε αὐτήν· τί αὐτῇ κόπους παρέχετε; καλὸν ἔργον εἰργάσατο † ἐν ἐμοί.

7. πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, καὶ ὅταν θέλητε, δύνασθε αὐτοὺς εὖ ποιῆσαι· ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.

8. ὁ † ἔσχεν αὕτη, ἐποίησε· πρόελαβε, μυρίσαι μου τὸ σῶμα εἰς τὸν ἐνταφιασμόν.

9. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου † ἐὰν κηρυχθῆ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὁ ἐποίησεν αὕτη, λαληθήσεται εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.

10. καὶ ὁ ἰούδας, ὁ ἰσκαριώτης, εἷς τῶν δώδεκα, ἀπῆλθε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, ἵνα παραδῶ αὐτὸν αὐτοῖς.

11. οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν, καὶ ἐπηγγείλαντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι· καὶ ἐζήτηι, πῶς εὐκαίρως αὐτὸν παραδῶ.

12. καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ πάσχα ἔθνον, λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· ποῦ θέλεις ἀπελθόντες † ἐτοιμάσομεν, ἵνα φάγῃς τὸ πάσχα;

13. καὶ ἀποπέμψεν δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς· ὑπά-

3. ^{a)} Et cum esset Bethaniae in domo Simonis leprosi, & recumberet; venit mulier habens alabastrum unguenti nardi spicati pretiosi, et fracto alabaastro effudit super caput ejus.

a) v. 5-9. Matth. 26, 6-13. Joh. 12, 1-8.

4. Erant autem quidam indigne ferentes intra semetipsos, & dicentes: Ut quid perditio ista unguenti facta est?

5. Poterat enim unguentum istud vaenundari plus, quam trecentis denariis, & dari pauperibus. Et fremebant in eam.

6. Jesus autem dixit: Sinite eam! quid illi molesti estis? Bonum opus operata est in me.

7. Semper enim pauperes habetis vobiscum; et cum volueritis, potestis illis benefacere; me autem non semper habetis.

8. Quod habuit haec, fecit; praevenit ungere corpus meum in sepulturam.

9. Amen dico vobis: Ubiicumque praedicatum fuerit Evangelium istud in universo mundo, & quod fecit haec, narrabitur in memoriam ejus.

10. ^{a)} Et Judas Iscariotes unus de duodecim abiit ad summos sacerdotes, ut proderet eum illis.

a) v. 10. 11. Matth. 26, 14-16. Luc. 22, 3-6.

11. Qui audientes, gavisii sunt; & promiserunt ei pecuniam se daturus. Et quaerebat, quomodo illum opportune traderet.

12. ^{a)} Et primo die Azymorum, quando Pascha immolabant, dicunt ei discipuli: Quo vis eamus, et paremus tibi, ut manduces Pascha ^{b)}?

a) v. 12-25. Matth. 26, 17-29. Luc. 22, 7-23.

b) Exod. 12.

13. Et mittit duos ex discipulis suis, & dicit eis: Ite in civitatem; &

v. 5. Gb. add. το μύρον. — v. 6. Ed. omn. Er. St. εἰς ἐμε. — v. 8. Ed. omn. Er. St. εἶχεν. — v. 9. Gb. ἀν. — v. 12. Gb. Mt. ἐτοιμασομεν.

γετε εἰς τὴν πόλιν· καὶ ἀπαντήσῃ occurret vobis homo, lagenam aquae
 ὑμῖν ἄνθρωπος, κεράμιον ὕδατος βα- bajulans, sequimini eum ;
 ζάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ.

14. καὶ ὅπου ἐὰν εἰσέλθῃ, εἶπατε 14. et quocumque introierit, dicite
 τῷ οἰκοδεσπότη· ὅτι ὁ διδάσκαλος λέ- domino domus, quia Magister dicit:
 γει· ποῦ ἐστὶ τὸ κατάλυμα, ὅπου τὸ Ubi est refectio mea, ubi Pascha cum
 πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγο; discipulis meis manducem ?

15. καὶ αὐτὸς ὑμῖν δείξει † ἀνώ- 15. Et ipse vobis demonstrabit coe-
 γερον μέγα, ἐσρωμένον, ἔτοιμον· ἐκεῖ naculum grande, stratum; & illic pa-
 ἐτοιμάσατε † ἡμῖν. rate nobis.

16. καὶ ἐξῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐ- 16. Et abierunt discipuli ejus, &
 τοῦ, καὶ ἦλθον εἰς τὴν πόλιν, καὶ venerunt in civitatem; & invenerunt,
 εὔρον, καθὼς εἶπεν αὐτοῖς· καὶ ἡ- sicut dixerat illis, & paraverunt Pa-
 τοίμασαν τὸ πάσχα. scha.

17. καὶ ὀψίας γενομένης ἔρχεται 17. Vespere autem facto, venit cum
 μετὰ τῶν δώδεκα. duodecim.

18. καὶ ἀνακειμένων αὐτῶν, καὶ 18. Et discumbentibus eis, & man-
 ἐσθιόντων, εἶπεν ὁ ἰησοῦς· ἀμὴν λέ- ducantibus, ait Jesus: Amen dico vo-
 γω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει bis, quia unus ex vobis tradet me, qui
 με, ὁ ἐσθίων μετ' ἐμοῦ. manducat mecum.

19. οἱ δὲ ἤρξαντο λυπεῖσθαι, καὶ 19. At illi coeperunt contristari,
 λέγειν αὐτῷ, εἷς καθ' εἷς· μή τι ἐγώ; & dicere ei singulatim: Numquid ego ?
 καὶ ἄλλος· μή τι ἐγώ;

20. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· 20. Qui ait illis: Unus ex duode-
 εἷς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ ἐμβαπτόμενος cim, qui intingit^{a)} mecum manum in
 μετ' ἐμοῦ εἰς τὸ τρυβλίον. catino.

a) Joh. 13, 18.

21. ὁ μὲν υἱὸς τῆ ἀνθρώπου ὑπά- 21. Et Filius quidem hominis vadit,
 γει, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτῆ. εἰαὶ sicut scriptum est de eo; vae autem
 δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' ἧ ὁ υἱὸς homini illi, per quem Filius hominis
 τῆ ἀνθρώπου παραδίδοται· καλὸν ἦν tradetur! bonum erat ei, si non esset
 αὐτῷ, εἰ ἔκ ἐγενήθη ὁ ἄνθρωπος natus homo ille.
 ἐκεῖνος.

22. καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν, λαβὼν 22. Et manducantibus illis, acce-
 ὁ ἰησοῦς ἄρτον, † εὐλόγησας ἔκλασε, pit^{a)} Jesus panem; & benedicens fre-
 καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ εἶπε· λάβετε, git, et dedit eis, et ait: Sumite, hoc
 † φάγετε· τῆτό ἐστὶ τὸ σῶμά μου. est corpus meum.

a) 1 Cor. 11, 23. sqq.

23. καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, ἐν- 23. Et accepto calice, gratias agens
 χαρισήσας ἔδωκεν αὐτοῖς· καὶ ἔπιον dedit eis; et biberunt ex illo omnes.
 ἐξ αὐτοῦ πάντες.

24. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τοῦτό ἐστὶ 24. Et ait illis: Hic est sanguis me-
 τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, us novi testamenti, qui pro multis ef-
 τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον. fundetur.

v. 15. C. ἀναγαιον. — "Mt. ὑμιν. — v. 22. C. add. και. — "φαγετε omitt. Gb.

25. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐκέτι ἔ
μὴ πίω ἐκ τῆ ἄ γεννήματος τῆς ἀμπέ-
λων, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν ἀν-
τὸ πίω καιρὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῆ θεῶ.

26. καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ
ὄρος τῶν ἐλαιῶν.

27. καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ὅτι
πάντες σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἑμοὶ ἐν
τῇ νυκτὶ ταύτῃ· ὅτι γέγραπται· πα-
τάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθή-
σεται τὰ πρόβατα.

28. ἀλλὰ μετὰ τὸ ἐγερθῆναί με,
προάξω ἑμεῖς εἰς τὴν γαλιλαίαν.

29. ὁ δὲ πέτρος ἔφη αὐτῷ· καὶ
εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται ἑμεῖς, ἀλλ'
οὐκ ἐγώ.

30. καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἀμὴν
λέγω σοι, ὅτι ἑνὶ σήμερον ἐν τῇ
νυκτὶ ταύτῃ, πρὶν ἢ δις ἀλέκτορα
φωνῆσαι, τοὺς ἀπαρήσῃ με.

31. ὁ δὲ ἐκ περισσοῦ ἔλεγε μᾶλ-
λον· εἰάν με δέῃ συναποθανεῖν σοι,
οὐ μὴ σε ἑ ἀπαρήσομαι. ἀσάφως
δὲ καὶ πάντες ἔλεγον.

32. καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον, οὗ
τὸ ὄνομα ἑ γεθσημανῆ· καὶ λέγει τοῖς
μαθηταῖς αὐτοῦ· καθίσατε ὧδε, ἕως
ἑ ἀπελθῶν προσεύξομαι.

33. καὶ παραλαμβάνει τὸν πέτρον,
καὶ ἑ ἰάκωβον, καὶ ἰωάννην μεθ' ἐαν-
τοῦ· καὶ ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ
ἀδημονεῖν.

34. καὶ λέγει αὐτοῖς· περιλυπὸς
ἔστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· μέ-
νετε ὧδε, καὶ γρηγορεῖτε ἑ.

35. καὶ ἑ προσελθὼν μικρὸν, ἔπεσεν
ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ προσήύετο, ἵνα, εἰ
δυνατὸν ἔστι, παρέλθῃ ἀπ' αὐτῆ ἡ ὥρα.

25. Amen dico vobis, quia jam non
bibam de hoc genimine vitis, usque in
diem illum, cum illud bibam novum
in regno Dei.

26. ^{a)} Et hymno dicto exierunt in
montem Olivarum. ^{a)} v. 26-31.
Matth. 26, 30-35. Luc. 22, 39.

27. Et ait eis Jesus: Omnes scan-
dalizabimini in me in nocte ista, quia
scriptum est: „Percutiam pastorem, et
„dispergentur oves ^{a)}.” ^{a)} Zach. 13, 7.

28. Sed postquam surrexero,
praecedam ^{a)} vos in Galilaeam. ^{a)} c. 16, 7.

29. Petrus ^{a)} autem ait illi: Et si
omnes scandalizati fuerint in te: sed
non ego. ^{a)} Luc. 22, 35.

30. Et ait illi Jesus: Amen dico
tibi: Quia tu hodie in nocte hac, prius-
quam gallus vocem bis dederit, ter me
es negaturus ^{a)}. ^{a)} cf. v. 66. sqq.

31. At ille amplius loquebatur: Et
si oportuerit me simul commori ^{a)} ti-
bi, non te negabo. Similiter autem et
omnes dicebant. ^{a)} Joh. 13, 37.

32. ^{a)} Et veniunt in praedium, cui
nomen Gethsemani, et ait discipulis
suis: Sedete hic, donec orem.
^{a)} v. 32-46. Matth. 26, 36-50. Luc. 22, 40-54.
Joh. 13, 1.

33. Et assumit ^{a)} Petrum, et Jaco-
bum, et Ioannem secum; et coepit pa-
vere, et taedere. ^{a)} Matth. 17, 1.

34. Et ait illis: Tristis ^{a)} est ani-
ma mea usque ad mortem! sustinete
hic, et vigilate! ^{a)} Joh. 12, 27.

35. Et cum processisset paululum,
procidit super terram; et orabat, ut
si fieri posset, transiret ab eo hora,

v. 25. Mt. γεννηματος. — v. 28. C. ἕμων. — v. 29. C. add. ἐν σοι. —
v. 30. σν omitt. Ed. omn. Er. St. — v. 31. C. ἀπαρησώμαι. — v. 32. Ed. omn.
Er. γεθησημανει. — " C. Ed. 1. Er. St. Mt. omitt. ἀπελθων. Gb. προσευξομαι
omis. ἀπελθων. — v. 33. Ed. omn. Er. St. τον ιακωβον. — v. 34. μετ' ἐμου
add. C. — v. 35. Ed. 1. Er. Mt. προσελθων.

36. καὶ ἔλεγεν· ἀββᾶ ὁ πατήρ, πάντα δυνατά σοι· παρένεγκε τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ τοῦτο· ἀλλ' οὐ τί ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ τί σύ.
36. et dixit: Abba pater! omnia tibi possibilia sunt, transfer calicem hunc a me, sed non, quod ego volo, sed quod tu.
37. καὶ ἔρχεται, καὶ εὗρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας· καὶ λέγει τῷ πέτρῳ· σίμων, καθεύδεις· οὐκ ἴσχυσας μίαν ὥραν γρηγορῆσαι;
37. Et venit, et invenit eos dormientes. Et ait Petro: Simon! dormis? non potuisti una hora vigilare?
38. γρηγορεῖτε καὶ † προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν· τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής.
38. Vigilate, et orate, ut non intretis in tentationem; Spiritus quidem promptus est, caro vero infirma.
39. καὶ πάλιν ἀπελθὼν προσηύξατο, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπὼν.
39. Et iterum abiens, oravit, eundem sermonem dicens.
40. καὶ ὑποστρέψας εὗρεν αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντας· ἦσαν γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν βεβαρημένοι· καὶ οὐκ ᾔδεισαν, τί αὐτῷ ἀποκριθῶσι.
40. Et reversus, denuo invenit eos dormientes (erant enim oculi eorum gravati), et ignorabant, quid responderent ei.
41. καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον, καὶ λέγει αὐτοῖς· καθεύδετε † τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε· ἀπέχει ἡλθεν ἡ ὥρα· ἰδὲ, παραδίδοται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀμαρτωλῶν.
41. Et venit tertio, et ait illis: Dormite jam, et requiescite! Sufficit! venit hora! ecce! Filius hominis tradetur in manus peccatorum.
42. ἐγείρεσθε, ἄγωμεν· ἰδὸν, ὁ παραδιδούς με ἤγγικε.
42. Surgite, eamus! ecce! qui me tradet, prope est.
43. καὶ εὐθέως, ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, παραγίνεται ἰούδας, εἷς ἃν τῶν δώδεκα, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, παρὰ τῶν ἀρχιερέων, καὶ τῶν γραμματέων, καὶ τῶν πρεσβυτέρων.
43. ^{a)} Et, adhuc eo loquente, venit Judas Iscariotes, unus de duodecim, et cum eo turba multa, cum gladiis et lignis, ^I) a summis Sacerdotibus, et Scribis, et Senioribus.
44. δεδώκει δὲ ὁ παραδιδούς αὐτὸν † σύσσημον αὐτοῖς, λέγων· ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστι· κρατήσατε αὐτὸν, καὶ ἀπαγάγετε ἀσφαλῶς.
44. Dederat autem traditor ejus signum eis, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum, et ducite caute.
45. καὶ ἐλθὼν, εὐθέως προσελθὼν αὐτῷ, † λέγει· † ῥαββί, ῥαββί· καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.
45. Et cum venisset, statim accedens ad eum, ait: Ave, Rabbi! et osculatus est eum.
46. οἱ δὲ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ ἐκράτησαν αὐτόν.
46. At illi manus injecerunt in ²⁾ eum, et tenuerunt eum.

a) v. 43-52. Matth. 26, 47-56. Luc. 22, 47-53. Joh. 12, 2-11.

v. 38. Ed. 1. 2. Er. προσευχετε. — v. 40. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἡδυσαν. — v. 41. Ed. 1. Er. omitt. το. — v. 44. Ed. 4. 5. Er. συσημον. — v. 45. Ed. omn. Er. λεγει αὐτω. — "C. χαιρε, ῥαββι.

1) 1590. add. missi. 2) 1590. in Jesum.

47. εἷς δὲ † τις τῶν παρεξηκότων, σπασάμενος τὴν μάχαιραν, ἔπαισε τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἀφείλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον.

48. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· ὡς ἐπὶ ληστὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, συλλαβεῖν με.

49. καθ' ἡμέραν ἤμην πρὸς ὑμᾶς ἐν τῷ ἱερῷ, διδάσκων· καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με. ἀλλ' ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαί.

50. καὶ ἀφέντες αὐτὸν πάντες ἔφυγον.

51. καὶ εἷς τις νεανίσκος † ἤκολούθει αὐτῷ, περιβεβλημένος σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ· καὶ κρατοῦσιν αὐτὸν οἱ νεανίσκοι.

52. ὁ δὲ καταλιπὼν τὴν σινδόνα, γυμνὸς ἔφυγεν ἀπ' αὐτῶν.

53. καὶ ἀπήγαγον τὸν ἰησοῦν πρὸς τὸν ἀρχιερέα· καὶ συνέρχονται αὐτῷ πάντες οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ γραμματεῖς.

54. καὶ ὁ πέτρος ἀπὸ μακρόθεν ἠκολούθησεν αὐτῷ ἕως ἔσω εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως· καὶ ἦν συγκαθήμενος μετὰ τῶν ὑπηρετῶν, καὶ θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς.

55. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ ὅλον τὸ συνέδριον ἐζήτην κατὰ τοῦ ἰησοῦ μαρτυρίαν, εἰς τὸ θανατῶσαι αὐτόν· καὶ οὐχ εὔρισκον.

56. πολλοὶ γάρ ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ, καὶ ἴσαι αἱ μαρτυρίαι οὐκ ἦσαν.

57. καὶ τινες ἀνασάντες, ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ, λέγοντες·

58. ὅτι ἡμεῖς ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγοντος· ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν

47. Unus autem quidam de circumstantibus, educens gladium, percussit servum summi Sacerdotis, & amputavit illi auriculam.

48. Et respondens Jesus, ait illis: Tanquam ad latronem existis cum gladiis, et lignis comprehendere me?

49. Quotidie ^{a)} eram apud vos in templo docens, & non me tenuistis. Sed ut impleantur ^{b)} Scripturae.

^{a)} Joh. 18, 20. ^{b)} Matth. 26, 54.

50. Tunc discipuli ejus relinquentes eum, omnes fugerunt.

51. Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus sindone super nudo; & tenuerunt eum.

52. At ille, rejecta sindone, nudus profugit ab eis.

53. ^{a)} Et adduxerunt Jesum ad summum Sacerdotem; & convenerunt omnes Sacerdotes, & Scribae, & Seniores.

^{a)} v. 53. 54. Matth. 26, 57. 58.

Luc. 22, 54. sq. Joh. 18, 12-15.

54. Petrus autem a longe secutus est eum, usque intro in atrium summi Sacerdotis; & sedebat cum ministris ad ignem, & calefaciebat se.

55. ^{a)} Summi vero Sacerdotes, & omne concilium quaerebant adversus Jesum testimonium, ut eum morti traderent; nec inveniebant.

^{a)} v. 55-65. Matth. 26, 59-68.

56. Multi enim testimonium falsum dicebant adversus eum; & convenientia testimonia non erant.

57. Et quidam surgentes, falsum testimonium ferebant adversus eum, dicentes:

58. Quoniam nos audivimus eum dicentem: Ego. ^{a)} dissolvam templum

τοῦτον † τὸν χειροποίητον, καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον ἀχειροποίητον οἰκοδομήσω.

59. καὶ οὐδὲ οὕτως † ἴση ἦν ἡ μαρτυρία αὐτῶν.

60. καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἰς † μέσον, ἐπηρώτησε τὸν ἰησοῦν, λέγων· οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;

61. ὁ δὲ ἐσιώπα, καὶ οὐδὲν ἀπεκρίνατο. πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτα αὐτὸν, καὶ λέγει αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ;

62. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν· ἐγὼ εἰμι. καὶ ὅψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου † ἐκ δεξιῶν καθήμενον τῆς δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.

63. ὁ δὲ ἀρχιερεὺς διαρρήξας τοὺς χιτῶνας αὐτοῦ, λέγει· τί ἔτι χρειάν ἔχομεν μαρτύρων;

64. ἠκέσατε τῆς βλασφημίας. τί ὑμῖν † φαίνεται; οἱ δὲ πάντες κατέκριναν αὐτὸν † εἶναι ἔνοχον θανάτου.

65. καὶ ἤρξαντό τινες ἐμπύειν αὐτῷ, καὶ περικαλύπτειν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ κολαφίζειν αὐτὸν, καὶ λέγειν αὐτῷ· προφήτευσον. καὶ οἱ ὑπὴρέται ῥαπίσμασιν αὐτὸν ἔβαλλον.

66. καὶ ὄντος τοῦ πέτρου ἐν τῇ αὐλῇ κάτω, ἐρχεται μία τῶν παιδικῶν τοῦ ἀρχιερέως·

67. καὶ ἰδύσα τὸν πέτρον θερμαίνοντα, ἐμβλέψασα αὐτῷ, λέγει· καὶ σὺ μετὰ τῆ βαζαρηγῆ ἰησοῦ ἦσθα.

68. ὁ δὲ ἠρνήσατο, λέγων· οὐκ οἶδα, † οὐδὲ ἐπίσταμαι, τί † σὺ λέγεις. καὶ ἐξῆλθεν ἔξω εἰς τὸ προαύλιον· καὶ ἀλέκτωρ ἐφώνησε.

hoc, manu factum, & per ¹⁾ triduum, aliud, non manu factum, aedificabo.

a) Matth. 26, 61.

59. Et non erat conveniens testimonium illorum.

60. Et exurgens summus Sacerdos in medium, interrogavit Jesum, dicens: Non respondes quidquam ad ea, quae tibi objiciuntur ab his?

61. Ille autem tacebat, & nihil respondit. Rursum summus Sacerdos interrogabat eum, & dixit ei: Tu es Christus, Filius Dei benedicti!

62. Jesus autem dixit illi: Ego sum; & videbitis ^{a)} Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus caeli.

a) c. 13, 26.

63. Summus autem Sacerdos, scindens vestimenta sua, ait: Quid adhuc desideramus testes?

64. Audistis blasphemiam; quid vobis videtur? Qui omnes condemnaverunt ^{a)}, eum esse reum mortis.

a) Matth. 26, 66.

65. Et coeperunt quidam conspuere eum, & velare faciem ejus, & colaphis eum caedere, & dicere ei: Prophetiza! & ministri alapis eum caedebant.

66. ^{a)} Et cum esset Petrus in atrio deorsum, venit una ex ancillis summi Sacerdotis;

a) v. 66-72. Matth. 26, 69-75. Luc. 22, 56-62. Joh. 18, 14-18. 25-27.

67. et cum vidisset Petrum calefacientem se, aspiciens illum, ait: Et tu cum Jesu Nazareno eras!

68. At ille negavit, dicens; Neque scio, neque novi, quid dicas. Et exiit foras ante atrium, & gallus cantavit.

v. 58. Ed. 1. Er. omitt. τον. — v. 59. Ed. 1. 2. Er. ἴσαι ἦν ἡ μαρτυρία αὐτων. Ed. 3. 4. Er. ἴσαι ἦν αἱ μαρτυριαὶ αὐτων. Ed. 5. Er. ἦσαν αἱ μαρτυριαὶ αὐτων. — v. 60. Ed. omn. Er. St. το μέσον. — v. 62. Ed. omn. Er. καθήμενον ἐκ δεξιῶν. — v. 64. Ed. 1. 2. 3. Er. φαίνετε. — "C. ἐνοχον εἶναι. — v. 68. C. ἴτε. — " Ed. omn. Er. omitt. σι.

1) 1590. et post.

69. καὶ ἡ παιδίσκη ἰδοῦσα αὐτὸν πάλιν, ἤρξατο λέγειν τοῖς παρεστηκόσιν· ὅτι οὗτος ἐξ αὐτῶν ἐστιν.

70. ὁ δὲ πάλιν ἠρνεῖτο. καὶ μετὰ μικρὸν πάλιν οἱ παρεστῶτες ἔλεγον τῷ πέτρῳ· ἀληθῶς ἐξ αὐτῶν εἶ· καὶ γὰρ γαλιλαῖος εἶ· καὶ ἡ λαλιά σε ὁμοιάζει·

71. ὁ δὲ ἤρξατο ἀναθεματίζειν καὶ † ὀμνύειν· ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, ὃν λέγετε.

72. καὶ ἐκ δευτέρως ἀλέκτωρ ἐφάρησε. καὶ ἀνεμνήσθη ὁ πέτρος † τῷ ῥήματος, ἃ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ὅτι, πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι δις, ἀπαρνήσῃ με τρίς. καὶ ἐπιβαλὼν, ἔκλαιε.

69. Rursus autem cum vidisset illum ancilla, coepit dicere circumstantibus: Quia hic ex illis est!

70. At ille iterum negavit. Et post pusillum rursus, qui astabant, dicebant Petro: Vere ex illis es! nam & Galilaeus es.

71. Ille autem coepit anathematizare, & jurare: Quia nescio hominem istum, quem dicitis.

72. Et statim gallus iterum cantavit. Et recordatus est Petrus verbi, quod dixerat ^{a)} ei Jesus: Prius quam gallus cantet bis, ter me negabis. Et coepit flere. a) v. 30.

C A P. XV.

1. Καὶ εὐθέως ἐπὶ τὸ πρωτὸ συμβέλιον ποιήσαντες οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων, καὶ ὄλον τὸ συνέδριον, δῆσαντες τὸν ἰησοῦν, ἀπήνεγκαν, καὶ παρέδωκαν τῷ πιλάτῳ.

2. καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ πιλάτος· σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτῷ· σὺ λέγεις.

3. καὶ κατηγοροῦν αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς πολλά †.

4. ὁ δὲ πιλάτος πάλιν ἐπηρώτησεν αὐτὸν, λέγων· οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; ἴδε, πόσα σου καταμαρτυροῦσιν.

5. ὁ δὲ ἰησοῦς οὐκέτι οὐδὲν ἀπεκρίθη, ὥστε θαυμάζειν τὸν πιλάτον.

6. κατὰ δὲ ἑορτὴν ἀπέλυεν αὐτοῖς ἓνα δέσμιον, ὃνπερ ἤτοῦντο.

7. ἦν δὲ ὁ λεγόμενος βαραββᾶς μετὰ τῶν συσασιασῶν δεδεμένος, οὔτινες ἐν τῇ ἡμέρᾳ φόνον † πεποιήκεισαν.

1. Et ^{a)} confestim, mane consilium facientes summi Sacerdotes, cum Senioribus, & Scribis, & universo concilio, vincientes Jesum, duxerunt, & tradiderunt Pilato. a) Matth. 27, 1.

2. ^{a)} Et interrogavit eum Pilatus: Tu es Rex Judaeorum? At ille respondens, ait illi: Tu dicis! a) v. 2-20. Matth. 27, 11-31. Luc. 23, 2-25. Joh. 18, 33-39, 16.

3. Et accusabant eum summi Sacerdotes in multis.

4. Pilatus autem rursus interrogavit eum, dicens: Non respondes quidquam? vide! in quantis te accusant.

5. Jesus autem amplius nihil respondit, ita ut miraretur Pilatus.

6. Per diem autem festum solebat dimittere illis unum ex vincetis, quemcumque petissent.

7. Erat autem, qui dicebatur Barabbas, qui cum seditiosis erat vincetus, qui in seditione fecerat homicidium.

v. 71. Mt. Gb. ὀμνυμαι. — v. 72. C. Mt. το ῥημα, ὁ. — v. 3. αὐτος δε ἰδει ἀπεκριναιτο add. C. — v. 7. Ed. 2. Er. πεποιηκασιν. Ed. 3. Er. ἐπεποιηκειαν. Ed. 4. 5. Er. ἐπεποιηκειαν.

8. καὶ ἀναβοήσας ὁ ὄχλος, ἤρξατο αἰτεῖσθαι, καθὼς αἰεὶ ἐποίει αὐτοῖς.

9. ὁ δὲ πιλάτος ἀπεκρίθη αὐτοῖς, λέγων· θέλετε, ἀπολύσω ὑμῖν τὸν βασιλέα τῶν ἰουδαίων;

10. ἐγίνωσκε γὰρ, ὅτι διὰ φθόνου παραδεδώκεισαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς.

11. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς ἀνέσεισαν τὸν ὄχλον, ἵνα μᾶλλον τὸν βαραββᾶν ἀπολύσῃ αὐτοῖς.

12. ὁ δὲ πιλάτος ἀποκριθεὶς, πάλιν εἶπεν αὐτοῖς· τί ὑν θέλετε ποιήσω ὃν λέγετε βασιλέα τῶν ἰουδαίων;

13. οἱ δὲ πάλιν ἔκραξαν· ξαύρωσον αὐτόν.

14. ὁ δὲ πιλάτος ἔλεγεν αὐτοῖς· τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; οἱ δὲ † περισοτέρως ἔκραξαν· ξαύρωσον αὐτόν.

15. ὁ δὲ πιλάτος βεβλόμενος τῷ ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι, ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν βαραββᾶν· καὶ παρέδωκε τὸν ἰησοῦν, γραγγελλῶσας, ἵνα ξανρωθῇ.

16. οἱ δὲ ξρατιώται ἀπήγαγον αὐτὸν ἔσω τῆς αὐλῆς, ὃ ἐσι πραιτώριον· καὶ συγκαλῶσιν ὅλην τὴν σπεῖραν.

17. καὶ ἐνδύουσιν αὐτὸν πορφύραν, καὶ περιτιθέουσιν αὐτῷ πλέξαντες ἀκάνθινον ξέφανον.

18. καὶ ἤρξαντο ἀσπάζεσθαι αὐτόν· † χαῖρε ὁ † βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων.

19. καὶ ἔτυπτον αὐτῷ τὴν κεφαλὴν καλάμῳ, καὶ ἐνέπτνον αὐτῷ· καὶ τιθέντες τὰ γόνατα, προσεκύνεν αὐτῷ.

20. καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν πορφύραν, καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια τὰ ἴδια· καὶ ἐξάργυσιν αὐτόν, ἵνα ξανρώσωσιν αὐτόν.

21. καὶ ἀγγαρεύσει παράγοντά τινα σίμωνα, κρηναῖον, ἐρχόμενον † ἀπ

8. Et cum ascendisset turba, coepit rogare; sicut semper faciebat illis.

9. Pilatus autem respondit eis, & dixit: Vultis dimittam vobis regem Judaeorum?

10. Sciebat enim, quod per invidiam tradidissent eum summi Sacerdotes.

11. Pontifices autem concitaverunt turbam, ut magis Barabbam ^{a)} dimitteret eis.

a) Act. 3, 14.

12. Pilatus autem iterum respondens, ait illis: Quid ergo vultis faciam regi Judaeorum?

13. At illi iterum clamaverunt: Crucifige eum!

14. Pilatus vero dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant: Crucifige eum!

15. Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barabbam, & tradidit Jesum flagellis caesum, ut crucifigeretur.

16. Milites autem duxerunt eum in atrium praetorii, et convocant totam cohortem;

17. et induunt eum purpura, & imponunt ei plectentes spineam coronam;

18. et coeperunt salutare eum: Ave, Rex Judaeorum!

19. Et percutiebant caput ejus a rundine: & conspuebant eum, & ponentes genua, adorabant eum.

20. Et postquam illuserunt ei, exuerunt illum purpura, & induerunt eum vestimentis suis; & educunt illum, ut crucifigerent eum.

21. ^{a)} Et angariaverunt praeter euntem quempiam, Simonem Cyrenac-

ἀγρῶ, τὸν πατέρα ἀλεξάνδρου καὶ ῥέ-
φου, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτῶ.

22. καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ τὴν γολ-
γοθᾶ τόπον· ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμε-
νον, κρανίου τόπος.

23. καὶ ἐδίδουσαν αὐτῷ πιεῖν ἐσμυρ-
νισμένον οἶνον· ὃ δὲ οὐκ ἔλαβε.

24. καὶ σταυρώσαντες αὐτὸν, τὴν δι-
αμερίζονται τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλ-
οντες κλήρον ἐπὶ αὐτὰ, τίς τί ἄρῃ.

25. ἦν δὲ ὥρα τρίτη, καὶ ἐσαύ-
ρωσαν αὐτόν.

26. καὶ ἦν ἡ ἐπιγραφὴ τῆς αἰτίας
αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένη· Ο ΒΑΣΙ-
ΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.

27. καὶ σὺν αὐτῷ σταυροῦσι δύο
ληξιάς· ἓνα ἐκ δεξιῶν, καὶ ἓνα ἐξ
ἐναντίων αὐτοῦ.

28. καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφὴ ἡ λέ-
γουσα· καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη.

29. καὶ οἱ παραπορευόμενοι ἐ-
βλασφήμουν αὐτόν, κινοῦντες τὰς κε-
φαλὰς αὐτῶν, καὶ λέγοντες· τὴν οὐκ
ὁ καταλύων τὸν ναὸν, καὶ ἐν τρισὶν
ἡμέραις οἰκοδομῶν·

30. σῶσον σεαυτὸν, καὶ κατάβα
ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.

31. ὁμοίως τὴν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς,
ἐμπαίζοντες πρὸς ἀλλήλους, μετὰ
τῶν γραμματέων, ἔλεγον· ἄλλους ἐ-
σωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι.

32. ὁ χριστὸς, ὁ βασιλεὺς τῆ Ἰσραὴλ,
καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἵνα ἴδω-
μεν καὶ πιεσώσωμεν τὴν. καὶ οἱ συνε-
σταυρωμένοι αὐτῷ ὠνείδιζον αὐτόν.

33. γενομένης δὲ ὥρας ἕκτης, σκό-
τος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν, ἕως ὅ-
ρας τὴν ἑνάτης.

34. καὶ τῇ ὥρᾳ τῇ τὴν ἑνάτης ἐβόη-

um, venientem de villa, patrem Ale-
xandri, & Rufi, ut tolleret crucem e-
jus.

a) v. 21-47. Matth. 27, 32-61.

Luc. 23, 26-56. Joh. 19, 17-42.

22. Et perducunt illum in Golgo-
tha locum, quod est interpretatum:
Calvariae locus.

23. Et dabant ei bibere myrrha-
tum vinum; & non accepit.

24. Et crucifigentes eum, divise-
runt vestimenta ejus, mittentes sor-
tem super eis, quis quid tolleret.

25. Erat autem hora tertia; et
crucifixerunt eum.

26. Et erat titulus causae ejus in-
scriptus: REX JUDAEORUM.

27. Et cum eo crucifigunt duos la-
trones: unum a dextris, et alium a
sinistris ejus.

28. Et impleta est scriptura, quae
dicit: „Et cum iniquis reputatus est^{a)}.”

a) Jes. 53, 12.

29. Et praetereuntes blasphema-
bant eum, moventes capita sua, et
dicentes: Vah! qui^{a)} destruis templum
Dei, et in tribus diebus reaedificas;

a) c. 14, 58.

30. salvum fac te ipsum, de-
scendens de cruce!

31. Similiter et summi Sacerdotes
illudentes, ad alterutrum cum Scribis
dicebant: Alios salvos fecit, seipsum
non potest salvum facere.

32. Christus Rex Israël! descendat
nunc de cruce, ut videamus, et cre-
damus. Et qui cum eo crucifixi erant,
convitiabantur ei.

33. Et facta hora sexta, tenebrae
factae sunt per totam terram, usque
in horam nonam.

34. Et hora nona exclamavit Je-

v. 22. C. γολγοθαν. — v. 24. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. διαμερίζον. — v. 29. Ed. omn. Er. εαι. — v. 31. Ed. 1. Er. ὁμοίως δε οί. — v. 32. Mt. addit αὐτῷ. — v. 33. C. Ed. 1. Er. Mt. ἑνατης. — v. 34. C. Ed. 1. Er. Mt. ἑνατη.

σεν ὁ ἰησοῦς φωνῆ μεγάλη, λέγων· ἔλωί, ἔλωί, † λαμὰ σαβαχθανί; ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον· ὁ θεός † με, ὁ θεός με, εἰς τί με † ἐγκατέλιπες;

35. καὶ τινες τῶν παρεστηκότων ἀκούσαντες, ἔλεγον· ἰδοῦ, ἡλίαν φωνεῖ.

36. δραμῶν δὲ εἷς, καὶ † γεμίσας σπόγγον ὄξους, † περιθείς τε καλάμῳ, ἐπότιζεν αὐτόν, λέγων· ἄφετε· ἴδωμεν, εἰ ἔρχεται ἡλίας, καθελεῖν αὐτόν.

37. ὁ δὲ ἰησοῦς ἀφείς φωνῆν μεγάλην, ἐξέπνευσε.

38. καὶ τὸ καταπέτασμα τῆ νῆσ ἐσχίσθη εἰς δύο, ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω.

39. ἰδὼν δὲ ὁ κεντυρίων, ὁ παρεστηκὸς ἐξ ἐναντίας αὐτοῦ, ὅτι † ἔτως κρούσας ἐξέπνευσεν, εἶπεν· ἀληθῶς ὁ ἄνθρωπος ἔτος υἱὸς ἦν θεῶ.

40. ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι· ἐν αἷς ἦν † μαρία † ἡ μαγδαληνή, καὶ μαρία † ἡ τῆ ἰακώβε τῆ μικροῦ, καὶ ἰωσῆ μητέρα, καὶ σαλώμη·

41. αἱ καὶ, ὅτε ἦν ἐν τῇ γαλιλαίᾳ, † ἠκολούθηον αὐτῷ, † καὶ διηκόνουν αὐτῷ· καὶ ἄλλαι πολλαὶ, αἱ συναναβῆσαι αὐτῷ εἰς ἱεροσόλυμα.

42. καὶ ἤδη ὀψίας † γενομένης, ἐπεὶ ἦν παρασκευῆ, ὃ ἐστὶ προσάββατον·

43. † ἦλθεν ἰωσήφ, ὁ ἀπὸ ἀριμαθαίας, εὐσχήμων βουλευτῆς, ὃς καὶ αὐτὸς ἦν προσδεχόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, † τολμήσας εἰσελθεῖν πρὸς πιλᾶτον, καὶ ἠτήσατο τὸ σῶμα τοῦ ἰησοῦ.

sus voce magna, dicens: Eloi ^{a)}, Eloi, lamma sabachthani! quod est interpretatum: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me! ^{a)} Ps. 21, 2.

35. Et quidam de circumstantibus audientes, dicebant: Ecce! Eliam vocat.

36. Currens autem unus, et implens spongiam aceto, circumponensque calamo, potum dabat ei, dicens: Sinite! videamus, si veniat Elias ad deponendum eum.

37. Jesus ^{a)} autem emissa voce magna exspiravit. ^{a)} Joh. 19, 30.

38. Et velum templi scissum est in duo, a summo usque deorsum.

39. Videns autem Centurio, qui ex adverso stabat, quia sic clamans exspirasset, ait: Vere hic homo Filius Dei erat!

40. Erant autem et mulieres de longe aspicientes; inter quas erat Maria Magdalene ^{a)}, et Maria, Jacobi minoris, et Joseph mater, et Salome; ^{a)} Luc. 8, 2.

41. et cum esset in Galilaea, sequebantur eum, et ministrabant ei, et aliae multae, quae simul cum eo ascenderant Ierosolymam.

42. Et cum jam sero esset factum (quia erat parasceve, quod est ante sabbatum)

43. venit Joseph ab Arimathaea ¹⁾ nobilis decurio, qui et ipse erat expectans regnum Dei; et audacter introivit ad Pilatum, et petiit corpus Jesu.

v. 34. " C. Mt. λιμα. Gb. λαμμα. — " Ed. 1. Er. omitt. us. — "" Ed. 1. Er. ἐγκατελιπας. — v. 36. Ed. omn. Er. γεμισας. — " Ed. 1. Er. και περιθειεις omis. τε. — v. 39. St. Mt. Gb. ἔτω. — v. 40. Gb. Mt. add. και. — " Ed. 1. Er. omitt. ἡ. — "" Ed. omn. Er. omitt. ἡ τε. — v. 41. Mt. ἠκολούθησαν. — " Ed. 1. Er. omitt. και διηκ. αὐτω. — v. 42. Ed. 1. Er. γεννομένης. — v. 43. Mt. ἔλθων. — " C. και τολμησας.

1) 1590. Arimathia.

44. ὁ δὲ πιλάτος ἐθαύμασεν, εἰ ἤδη τέθνηκεν. καὶ προσκαλεσάμενος τὸν κεντυρίωνα, ἐπηρώτησεν αὐτὸν, εἰ πάλοι ἀπέθανε.

45. καὶ γνῶς ἀπὸ τοῦ κεντυρίωνος, ἐδώρησατο τὸ σῶμα τοῦ ἰωσήφ.

46. καὶ ἀγοράσας σινδόνα, καὶ καθελῶν τὸ αὐτὸν, ἐνείλησε τῇ σινδόνι καὶ κατέθηκεν αὐτὸν ἐν μνημείῳ, ὃ ἦν λελατομημένον ἐκ πέτρας· καὶ προσεκύλισε λίθον ἐπὶ τὴν θύραν τοῦ μνημείου.

47. ἡ δὲ μαρία, ἡ μαγδαληνὴ, καὶ μαρία ἰωσή, ἐθεώρουν, πῶς τίθεται.

44. Pilatus autem mirabatur, si jam obiisset. Et accersito centurione, interrogavit eum, si jam mortuus esset.

45. Et cum cognovisset a centurione, donavit corpus Joseph.

46. Joseph autem mercatus sindonem, & deponens eum involvit¹) sindone, & posuit eum in monumento, quod erat excisum de petra, & advolvit lapidem ad ostium monumenti.

47. Maria autem Magdalene, & Maria Joseph aspiciabant, ubi poneretur.

C A P. XVI.

1. Καὶ διαγενομένων τῶ σαββάτῃ, μαρία ἡ μαγδαληνὴ, καὶ μαρία ἰακώβ, καὶ σαλώμη, ἠγόρασαν ἀρώματα, ἵνα ἐλθῶσαι ἀλείψωσι τὸν αὐτόν.

2. καὶ λίαν πρωτὶ τῆς μιᾶς σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου.

3. καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτάς· τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου;

4. καὶ ἀναβλέψασαι θεωροῦσιν, ὅτι ἀποκεκύλισαι ὁ λίθος· ἦν γὰρ μέγας σφόδρα.

5. καὶ εἰσελθῶσαι εἰς τὸ μνημεῖον, εἶδον νεανίσκον καθήμενον ἐν τοῖς δεξιούσις, περιβεβλημένον σολὴν λευκὴν· καὶ ἐξεθαμβήθησαν.

6. ὁ δὲ λέγει αὐταῖς· μὴ ἐκθαμβεῖσθε· ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν ναζαρητὸν, τὸν ἐξανρωμένον· ἠγέρθη, ἔστιν ὧδε· ἴδε, ὁ τόπος, ὅπου ἔθηκεν αὐτόν.

7. ἀλλ' ὑπάγετε, εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτῶ, καὶ τῷ πέτρῳ, ὅτι προ-

1. ^{a)} Et cum transisset sabbatum, Maria Magdalene, & Maria Jacobi, & Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum. ^{a)} v. 1-14.

Matth. 28, 1-15. Luc. 24, 1-12. Joh. 20, 1-13.

2. Et valde mane una sabbatorum, veniunt ad monumentum, orto jam sole;

3. et dicebant ad invicem: Quis revolvat nobis lapidem ab ostio monumenti?

4. Et respicientes, viderunt revolutum lapidem; erat quippe magnus valde.

5. Et introeuntes in monumentum, viderunt juvenem sedentem in dextris, coopertum stola candida, & obstupuerunt.

6. Qui dicit illis: Nolite expavescere! Jesum quaeritis Nazarenum, crucifixum; surrexit, non est hic, ecce locus, ubi posuerunt eum.

7. Sed ite, dicite discipulis ejus, & Petro ^{a)}, quia praecedet ^{b)} ²⁾ vos in

v. 46. Ed. 1. Er. αὐτο. — "Ed. 1. Er. add. της. — v. 1. Gb. ἡ τὸ ἰακώβ. — "C. τον ἰησοῦν.

1) 1590, add. in.

2) 1590. praecedet.

ἀγει ὑμᾶς εἰς τὴν γαλιλαίαν· ἐκεῖ ἀν-
τὸν ὄψεσθε, καθὼς εἶπεν ὑμῖν.

8. καὶ ἐξελθῆσαι † ἐφυγον ἀπὸ τῆ
μνημεῖν· εἶχε δὲ αὐτὰς τρόμος καὶ ἔκ-
σασις· καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον· ἐφο-
βοῦντο γάρ.

9. ἀναστὰς δὲ †, πρῶτ', πρῶτῃ
σαββάτου ἐφάνη πρῶτον μαρία τῇ
μαγδαληνῇ, ἀφ' ἧς † ἐκβεβλήκει ἑπτὰ
δαιμόνια.

10. ἐκείνη πορευθεῖσα ἀπήγγειλε
τοῖς μετ' αὐτοῦ γενομένοις, πενθοῦσι
καὶ κλαίουσι.

11. κἀκεῖνοι, ἀκούσαντες, ὅτι ζῆ,
καὶ ἐθεάθη ὑπ' αὐτῆς, ἠπίσησαν.

12. μετὰ δὲ ταῦτα δυσὶν ἐξ αὐτῶν
περιπατοῦσιν ἐφανερώθη ἐν ἑτέρῃ
μορφῇ, πορευομένοις εἰς ἀγρόν.

13. κἀκεῖνοι ἀπελθόντες ἀπήγγει-
λαν τοῖς λοιποῖς· ὑδὲ ἐκείνοις ἐπίξεν-
σαν.

14. ὕθερον, ἀρακιμένοις αὐτοῖς
τοῖς ἕνδεκα ἐφανερώθη, καὶ ἀνείδισε
τὴν ἀπισίαν αὐτῶν καὶ σκληροκαρδί-
αν, ὅτι τοῖς θεασαμένοις αὐτὸν ἐγη-
γεμένον οὐκ ἐπίξενσαν.

15. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· πορευθέν-
τες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξα-
τε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει.

16. ὁ πισεύσας καὶ βαπτισθεὶς,
σωθήσεται· ὁ δὲ ἀπισήσας, κατακρι-
θήσεται.

17. σημεῖα δὲ τοῖς πισεύουσι ταῦ-
τα παρακολουθήσει· ἐν τῷ ὀνόματί
μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι· γλώσσαις
λαλήσουσι καιναῖς·

18. ὄφεις ἄροῦσι· καὶ θανάσι-

Galilaeam; ibi eum videbitis, sicut di-
xit vobis. a) c. 14, 72. b) c. 14, 28.

8. At illae exeuntes, fugerunt de
monumento; invaserat enim eas tre-
mor & pavor; & nemini quidquam di-
xerunt; timebant enim.

9. Surgens autem ¹⁾ mane, prima
sabbati, apparuit primo Mariae Mag-
dalene, de qua ^{a)} ejecerat septem dae-
monia. a) Luc. 8, 2.

10. Illa vadens nunciavit his, qui
cum eo fuerant, lugentibus, & flenti-
bus.

11. Et illi audientes, quia vive-
ret, & visus esset ab ea, non credi-
derunt.

12. Post ^{a)} haec autem duobus ex
his ambulantiibus ostensus est in alia
effigie, euntibus in villam.
a) Luc. 24, 13. sqq.

13. Et illi euntes nunciaverunt ce-
teris; nec illis crediderunt.

14. Novissime ²⁾ recumbentibus
illis undecim apparuit ^{a)}; & exprobra-
vit incredulitatem eorum, & duritiam
cordis; quia iis, qui viderant eum re-
surrexisse, non crediderunt.

a) Luc. 24, 36. sqq. Joh. 20, 19. sqq. Joh. 21, 1. sqq.

15. ^{a)} Et dixit eis: Euntes in mun-
dum universum praedicate Evangelium
omni creaturae! a) v. 15-18. Matth. 28, 16-20.

16. Qui crediderit ^{a)}, & baptizatus
fuerit, salvus erit; qui vero non cre-
diderit, condemnabitur.

a) Joh. 3, 18. 36. Act. 2, 38. Rom. 10, 9.

17. Signa ^{a)} autem eos, qui cre-
diderint, haec sequentur: In nomine
meo daemonia ^{b)} ejicient; linguis ^{c)} lo-
quentur novis; a) Matth. 10, 8.

b) Act. 5, 16. 3, 7. c) Act. 2, 4. 10, 46. 1 Cor. 12, 10.

18. serpentes ^{a)} tollent; & si mor-

μόν τι πίωσιν; οὐ μὴ αὐτοὺς † βλά-
ψη· ἐπὶ ἀρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι,
καὶ καλῶς ἔξουσιν.

19. ὁ μὲν ἔν κύριος, μετὰ τὸ λα-
λῆσαι αὐτοῖς, ἀνελήφθη εἰς τὸν ἄρα-
νόν, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ.

20. ἐκεῖνοι δὲ ἐξελθόντες ἐκήρυξαν
πανταχῆ, τῷ κυρίῳ συνεργῶντος, καὶ
τὸν λόγον βεβαιῶντος διὰ τῶν ἑπακο-
λεθάντων σημείων. †

tiferum quid biberint, non eis noce-
bit; super ^{b)} aegros manus imponent,
& bene habebunt. ^{a)} Act. 28, 5. ^{b)} Act. 28, 8.

19. Et ^{a)} Dominus quidem Jesus,
postquam locutus est eis, assumptus est
in coelum, & sedet a dextris Dei.

^{a)} Luc. 24, 50. sqq. Act. 1, 9.

20. Illi autem profecti praedicave-
runt ubique Domino cooperante, &
sermonem confirmante, sequentibus si-
gnis.

v. 18. Ed. omn. Er. St. βλαψει. — v. 20. C. Mt. add. ἀμην.

S A N C T U M
J E S U C H R I S T I
E V A N G E L I U M
S E C U N D U M
L U C A M.

C A P. I.

1. Ἐπειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρησαν
ἀνατάξασθαι διήγησιν περὶ τῶν πε-
πληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων,

2. καθὼς † παρέδωσαν ἡμῖν οἱ ἀπὸ
ἀρχῆς ἀντόπται καὶ ὑπηρέται γενό-
μενοι τοῦ λόγου·

3. ἔδοξε καὶ μοι, παρηκολουθηκῶτι
ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς, καθεξῆς σοι
γράψαι, κράτιστε θεόφιλε·

4. ἵνα ἐπιγνώσῃς περὶ ὧν κατηγγήθης
λόγων τὴν ἀσφάλειαν.

5. Ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις ἡρώ-
δε, τῷ βασιλείῳ τῆς ἰσθαίαις, ἱερέως

1. Quoniam quidem multi conati
sunt ordinare narrationem, quae in
nobis completae sunt, rerum;

2. sicut tradiderunt nobis, qui ^{a)}
ab initio ipsi viderunt, & ministri fue-
runt sermonis;

^{a)} 1 Joh. 1, 1.

3. visum est et mihi, assecuto om-
nia a principio diligenter, ex ordine
tibi scribere, optime Theophile ^{a)}!

^{a)} Act. 1, 1.

4. ut cognoscas eorum verborum,
de quibus eruditus es, veritatem.

5. Fuit in diebus Herodis, regis
Judaeae, Sacerdos quidam nomine Za-

v. 2. St. Mt. παρεδωσαν.

τις, ὀνόματι Ζαχαρίας, ἐξ ἑφημερίας ἀβιά· καὶ ἡ γυνὴ αὐτῆς ἐκ τῶν θυγατέρων ἁαρὼν, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐλισάβητ.

6. ἦσαν δὲ δίκαιοι ἀμφοτέρωθεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, πορευόμενοι ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιοσύμασι τοῦ κυρίου ἀμεμπτοί.

7. καὶ οὐκ ἦν αὐτοῖς τέκνον, καθότι ἡ ἐλισάβητ ἦν στείρα, καὶ ἀμφοτέρωθεν προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν ἦσαν.

8. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἱερατεύειν αὐτὸν ἐν τῇ τάξει τῆς ἑφημερίας αὐτοῦ ἐναντι τοῦ Θεοῦ,

9. κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἱερατείας, ἔλαχε τοῦ θυμιάσαι, εἰσελθὼν εἰς τὸν ναὸν τοῦ κυρίου.

10. καὶ πᾶν τὸ πλῆθος τῆς λαῆς ἦν προσευχόμενον ἔξω, τῇ ὥρᾳ τῆς θυμιάματος.

11. ὤφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος κυρίου, ἐσὼς ἐκ δεξιῶν τῆς θυμιάσεως τῆς θυμιάματος.

12. καὶ ἐταράχθη Ζαχαρίας ἰδὼν, καὶ φόβος τῆς ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτόν.

13. εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ ἄγγελος· μὴ φοβοῦ, Ζαχαρία· διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου· καὶ ἡ γυνὴ σου ἐλισάβητ γεννήσει υἱόν σοι, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἰωάννην.

14. καὶ ἔσαι χαρὰ σοι καὶ ἀγαλλίασις, καὶ πολλοὶ ἐπὶ τῇ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ χαρήσονται.

15. ἔσαι γὰρ μέγας ἐνώπιον τῆς κυρίου· καὶ οἶνον καὶ σίκερα οὐ μὴ πίῃ· καὶ πνεύματος ἁγίου πλησθήσεται ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ.

16. καὶ πολλοὺς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπιστρέψει τῆς ἐπὶ κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν.

charias, de vice Abia^{a)}; & uxor illius de filiabus Aaron, & nomen ejus Elisabeth.

a) 1 Par. 25, 10, 19.

6. Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & justificationibus Domini sine querela.

7. Et non erat illis filius, eo quod esset Elisabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis.

8. Factum est autem, cum Sacerdotio fungeretur¹⁾ in ordine vicis suae ante Deum,

9. secundum consuetudinem Sacerdotii, forte exiit, ut incensum poneret, ingressus in templum Domini;

10. & omnis multitudo populi erat orans foris^{a)} hora incensi. a) Lev. 16, 17.

11. Apparuit autem illi Angelus Domini, stans a dextris altaris^{a)} incensi.

a) Exod. 50, 1. sqq.

12. Et Zacharias turbatus est videns, et timor irruit super eum.

13. Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas, Zacharia! quoniam exaudita est deprecatio tua; et²⁾ uxor tua Elisabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Iohannem;

14. & erit gaudium tibi, & exultatio, & multi in nativitate ejus gaudebunt;

15. erit enim magnus^{a)} coram Domino: et³⁾ vinum & siceram non^{b)} bibit, & Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suae;

a) Matth. 11, 11. b) Num. 6, 2. sqq.

16. & multos filiorum Israël convertet ad Dominum Deum ipsorum;

v. 10. Mt. Gb. ἦν τὸ λαός. — v. 12. Ed. 1. Er. ἐπέσεν. — v. 14. Gb. γενέσει. — v. 15. C. add. τὸ. — v. 16. Ed. omn. Er. πρὸς.

1) 1590. add. Zacharias.

2) 1590. om. et

3) 1590. om. et.

17. καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει ἡλίας, ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων, ἑτοιμάσαι κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον.

18. καὶ εἶπε Ζαχαρίας πρὸς τὸν ἄγγελον· κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο; ἐγὼ γάρ εἰμι πρεσβύτης, καὶ ἡ γυνή μου προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς.

19. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος, εἶπεν αὐτῷ· ἐγὼ εἰμι γαβριήλ, ὁ παρεστηκὸς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ· καὶ ἀπεστάλην λαλῆσαι πρὸς σε, καὶ εὐαγγελίσασθαί σοι ταῦτα.

20. καὶ ἰδὲ, ἔση σιωπῶν, καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι, ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα, ἀνθ' ὧν ἐκ ἐπίσευσας τοῖς λόγοις μου, οὔτινες πληρωθήσονται εἰς τὸν καιρὸν αὐτῶν.

21. καὶ ἦν ὁ λαὸς προσδοκῶν τὸν Ζαχαριαν· καὶ ἐθαύμαζον ἐν τῷ χρόνῳ εἶναι αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ.

22. ἐξελθὼν δὲ ἐκ ἡδύνατο λαλῆσαι αὐτοῖς· καὶ ἐπέγνωσαν, ὅτι ὀπτασίαν ἑώρακεν ἐν τῷ ναῷ· καὶ αὐτὸς ἦν διανεύων αὐτοῖς· καὶ † διέμενε κωφός.

23. καὶ ἐγένετο, ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτῆ, ἀπήλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆ.

24. μετὰ δὲ ταύτας τὰς ἡμέρας συνέλαβεν Ἐλισάβετ ἡ γυνὴ αὐτοῦ· καὶ περιέκρυβεν ἑαυτὴν μῆνας πέντε, λέγουσα·

25. ὅτι † οὕτως μοι πεποιήκεν ὁ κύριος ἐν ἡμέραις, αἷς ἐπειδὴν ἀφελῆν τὸ ὄνειδος μου ἐν ἀνθρώποις.

26. ἐν δὲ τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ ἀπέστάλη ὁ ἄγγελος γαβριήλ ὑπὸ τοῦ θεοῦ εἰς πόλιν τῆς γαλιλαίας, ἣ ὄνομα ναζαρεθ,

17. & ipse praecedet ante illum in spiritu et virtute Eliae ^{a)}; ut ^{b)} convertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam justorum, parare Domino plebem perfectam.

a) Matth. 11, 14. b) Matth. 3, 2. sqq.

18. Et dixit Zacharias ad Angelum: Unde hoc sciam? ego enim sum senex, et uxor mea processit in diebus suis?

19. Et respondens Angelus dixit ei: Ego sum Gabriel ^{a)}, qui ^{b)} asto ante Deum; & missus sum loqui ad te, & haec tibi evangelizare. ^{a)} Dan. 8, 16.

b) Matth. 13, 10.

20. Et ecce! eris tacens, & non poteris loqui usque in diem, quo haec fiant, pro eo, quod non credidisti verbis meis, quae implebuntur in tempore suo.

21. Et erat plebs exspectans Zachariam; & mirabantur, quod tardaret ipse in templo.

22. Egressus autem non poterat loqui ad illos, & cognoverunt, quod visionem vidisset in templo. Et ipse erat innuens illis, & permansit mutus.

23. Et factum est, ut impleti sunt dies officii ejus, abiit in domum suam.

24. Post hos autem dies concepit Elisabeth uxor ejus, & occultabat se mensibus quinque, dicens:

25. Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium ^{a)} meum inter homines.

a) Genes. 30, 23.

26. In mense autem sexto, missus est Angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilaeae, cui nomen Nazareth,

27. πρὸς παρθένον μεμνησενυμένην ἄνδρῖ, ᾧ ὄνομα ἰωσήφ, ἐξ οἴκου δαυὶδ· καὶ τὸ ὄνομα τῆς παρθένου, μαριὰμ.

28. καὶ εἰσελθὼν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτήν, εἶπε· χαῖρε, κεχαριτωμένη· ὁ κύριος μετὰ σοῦ· ἐνδοξομένη σὺ ἐν γυναιξίν.

29. † ἡ δὲ ἰδοῦσα διαταράχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ· καὶ διελογίζετο, ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος.

30. καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος αὐτῇ· μὴ φοβοῦ, μαριὰμ· εὐρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ θεῷ·

31. † καὶ ἰδὼν, συλλήψη ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἰησοῦν.

32. οὗτος ἔσται μέγας, καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται· καὶ δώσει αὐτῷ κύριος ὁ θεὸς τὸν θρόνον δαυὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

33. καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος.

34. εἶπε δὲ μαριὰμ πρὸς τὸν ἄγγελον· πῶς ἔσται † τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;

35. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῇ· πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σε, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον † ἄγιον, κληθήσεται υἱὸς θεοῦ.

36. καὶ ἰδὼν, ἐλισάβετ, ἡ συγγενής σου, καὶ αὐτῇ σενεκτηθεῖσα υἱὸν ἐν † γήρει αὐτῆς· καὶ οὗτος μὴν ἕκτος ἐστὶν αὐτῇ τῇ καλουμένῃ στείρῃ.

37. ὅτι οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τῷ θεῷ πᾶν ῥῆμα.

38. εἶπε δὲ μαριὰμ· ἰδὼν, ἡ δούλη κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου· καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος.

27. ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph ^{a)}, de domo David, & nomen virginis Maria.

^{a)} c. 2, 4. sq. Matth. 1, 18.

28. Et ingressus Angelus ad eam dixit: Ave, gratia plena! Dominus tecum! Benedicta tu in mulieribus!

29. Quae cum audisset, turbata est in sermone ejus, & cogitabat, qualis esset ista salutatio.

30. Et ait Angelus ei: Ne timeas, Maria! invenisti enim gratiam apud Deum;

31. ecce! concipies in utero, & paries filium, & vocabis ^{a)} nomen ejus Jesum. ^{a)} Matth. 1, 21. Luc. 2, 21.

32. Hic erit magnus, & Filius ^{a)} Altissimi vocabitur; & dabit ^{b)} illi Dominus Deus sedem David patris ejus; & regnabit in domo Jacob in aeternum, ^{a)} Marc. 5, 7. ^{b)} 2 Reg. 7, 12. sqq. Jes. 9, 2. sqq.

33. & regni ^{a)} ejus non erit finis. ^{a)} Dan. 7, 14. 27. Mich. 4, 7.

34. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud? quoniam virum non cognosco?

35. Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te; & virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.

36. Et ecce! Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua; & hic mensis sextus est illi, quae vocatur sterilis;

37. quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.

38. Dixit autem Maria: Ecce! ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit ab illa Angelus.

v. 29. Gb. ἡ δε ἐπι τῷ λόγῳ διαταράχθη· καὶ διελογ. κ. τ. λ. — v. 31. Ed. omn. Er. omitt. καὶ. — v. 34. Mt. ἔσται μοι. — v. 35. C. Ed. 4. Er. add. ἐκ οὐ. — v. 36. St. γηρα.

39. ἀναστῆσα δὲ μαριὰμ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, ἐπορεύθη εἰς τὴν ὀρεινὴν μετὰ σπυδῆς, εἰς πόλιν ἰούδα.

40. καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον Zacharías, καὶ ἠσπάσατο τὴν ἐλισάβετ.

41. καὶ ἐγένετο, ὡς ἤκουσεν ἡ ἐλισάβετ τὸν ἀσπασμὸν τῆς μαρίας, ἠεὶ ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς· καὶ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου ἡ ἐλισάβετ·

42. καὶ ἀνεφώνησε φωνῇ μεγάλῃ, καὶ εἶπεν· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου.

43. καὶ πόθεν μοι τῆτο, ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τῆ κυρίας με πρὸς με;

44. ἰδὲ γὰρ, ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ σου εἰς τὰ ὦτά μου, ἠεὶ ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν ἀγαλλιάσει ἐν τῇ κοιλίᾳ μου.

45. καὶ μακαρία ἡ πισεύουσα, ὅτι ἔσαι τελειώσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ κυρίου.

46. καὶ εἶπε μαριὰμ· μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν κύριον·

47. καὶ ἠγαλλίασε τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ θεῷ σωτηρὶ μου·

48. ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπεινότητα τῆς δούλης αὐτῆς· ἰδὲ γὰρ, ἀπὸ τῆ νῦν μακαριῶσί με πᾶσαι αἱ γενεαί,

49. ὅτι ἐποίησέ μοι μεγαλεῖα ὁ δυνατὸς, καὶ ἅγιον τὸ ὄνομα αὐτῆ·

50. καὶ τὸ ἔλεος αὐτῆ εἰς ἡμετέρας γενεῶν τοῖς φοβημένοις αὐτὴν.

51. ἐποίησε κράτος ἐν brachio αὐτῆ· διεσκόπισεν ὑπερηφάνους διατροίαις καρδίας αὐτῶν.

52. καθεῖλε δυνάμεις ἀπὸ θρόνων, καὶ ὑψώσε ταπεινοὺς.

39. Exsurgens autem Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione, in civitatem Juda.

40. Et intravit in domum Zachariae, & salutavit Elisabeth.

41. Et factum est, ut audivit salutationem Mariae Elisabeth, exultavit infans in utero ejus; & repleta est Spiritu sancto Elisabeth:

42. Et exclamavit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui!

43. Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?

44. Ecce! enim, ut facta est vox salutationis tuae in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo.

45. Et beata, quae credidisti, quoniam perficientur ea, quae dicta sunt tibi a Domino.

46. Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum;

47. & exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

48. Quia respexit humilitatem ancillae suae; ecce! enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

a) Genes. 50, 15.

49. Quia fecit mihi magna, qui potens est; & sanctum nomen ejus!

50. Et misericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum.

a) Ps. 102, 17.

51. Fecit potentiam in brachio suo; dispersit superbos mente cordis sui.

52. Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles.

a) Ps. 146, 6.

53. πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν, καὶ πλετῶντας ἐξαπέσειλε κενός.

54. ἀντελάβετο ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ, μνησθῆναι ἐλεύους,

55. (καθὼς ἐλάλησε πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν,) τῷ ἀβραάμ, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, † εἰς τὸν αἰῶνα.

56. ἔμεινε δὲ μαριάμ σὺν αὐτῇ ὡσεὶ μῆνας τρεῖς· καὶ ὑπέσχεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

57. τῇ δὲ ἐλισάβετ ἐπλήσθη ὁ χρόνος τοῦ τεκεῖν αὐτήν· καὶ ἐγέννησεν υἱόν.

58. καὶ ἤκουσαν οἱ περίοικοι καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῆς, ὅτι ἐμεγάλυνε κύριος τὸ ἔλεος αὐτῆ μετ' αὐτῆς· καὶ συνέχαιρον αὐτῇ·

59. καὶ ἐγένετο, ἐν τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ ἦλθον περιτεμεῖν τὸ παιδίον, καὶ ἐκάλουν αὐτὸ, ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ζαχαρίαν.

60. καὶ ἀποκριθεῖσα ἡ μήτηρ αὐτοῦ, εἶπεν· οὐχί· ἀλλὰ κληθήσεται ἰωάννης.

61. καὶ † εἶπον πρὸς αὐτήν· ὅτι οὐδεὶς ἐστὶν ἐν τῇ συγγενείᾳ σου, ὃς καλεῖται τῷ ὀνόματι τούτῳ.

62. ἐνένευον δὲ τῷ πατρὶ αὐτοῦ, τὸ τί ἂν θέλοι καλεῖσθαι αὐτόν.

63. καὶ αἰτήσας πινακίδιον, ἔγραψε, λέγων· ἰωάννης ἐστὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. καὶ ἐθαύμασαν πάντες.

64. ἀνεῴχθη δὲ τὸ στόμα αὐτοῦ παρακρῆμα, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ † καὶ ἐλάλει εὐλογῶν τὸν θεόν.

65. καὶ ἐγένετο ἐπὶ πάντας φόβος τῶν περιουκῶντων αὐτούς· καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ὄρεινῃ τῆς ἰουδαίας διελαλεῖτο πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα.

66. καὶ ἔθεντο πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, λέγοντες· τί

53. Esurientes implevit bonis; & divites ^{a)} dimisit inanes. ^{a)} Ps. 33, 11.

54. Suscepit Israël puerum suum, recordatus ^{a)} misericordiae suae; ^{a)} Ps. 97, 5.

55. Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham ^{a)}, et semini ejus in saecula. ^{a)} Gen. 17, 7. 19. 22, 17. sqq. 18, 18.

56. Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus; & reversa est in domum suam.

57. Elisabeth autem impletum est tempus pariendi, & peperit filium.

58. Et audierunt vicini et cognati ejus, quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa, et congratulabantur ei.

59. Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere ^{a)} puerum, et vocabant eum nomine patris sui, Zachariam. ^{a)} Gen. 17, 12.

60. Et respondens mater ejus, dixit: Nequaquam! sed vocabitur ^{a)} Ioannes. ^{a)} cf. v. 15.

61. Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine.

62. Innuebant autem patri ejus, quem vellet vocari eum.

63. Et postulans pugillarem scripsit, dicens: Ioannes est nomen ejus! Et mirati sunt universi.

64. Apertum est autem illico os ejus, et lingua ejus, et loquebatur benedicens Deum.

65. Et factus est timor super omnes vicinos eorum; et super omnia montana Judaeae divulgabantur omnia verba haec;

66. et posuerunt omnes, qui audierant, in corde suo, dicentes: Quis,

ἄρα τὸ παιδίον τῆτο ἔσαι; καὶ χεῖρ κυρίας ἦν μετ' αὐτῆ.

67. καὶ Ζαχαρίας ὁ πατὴρ αὐτῆ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου· καὶ προεφήτευσεν, λέγων·

68. εὐλογητός κύριος, ὁ θεὸς τῆ ἰσραήλ, ὅτι ἐπεσκέψατο, καὶ ἐποίησεν λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτῆ·

69. καὶ ἤγειρε κέρασ σωτηρίας ἡμῶν, ἐν τῷ οἴκῳ δαυὶδ τῷ παιδὸς αὐτῆ·

70. (καθὼς ἐλάλησε διὰ στόματος τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνος προφητῶν αὐτοῦ·)

71. σωτηρίαν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν, καὶ ἐκ χειρὸς πάντων τῶν μισάντων ἡμᾶς.

72. ποιῆσαι ἐλεός μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ μνησθῆναι διαθήκης ἁγίας αὐτοῦ.

73. ὄρκον, ὃν ᾤμοσε πρὸς ἄβραάμ τὸν πατέρα ἡμῶν, τῆ δῆναι ἡμῶν·

74. ἀφόβως, ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν ὀυσθέντας, λατρεύειν αὐτῷ,

75. ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ ἐνώπιον αὐτοῦ, πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν.

76. καὶ σὺν, παιδίον, προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ· προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου κυρίας, ἐτοιμάσαι ὁδὸν αὐτῆ·

77. τοῦ δοῦναι γνῶσιν σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ, ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν τῶν αὐτῶν·

78. διὰ σπλάγχνα ἐλέους θεοῦ ἡμῶν, ἐν οἷς ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἀνατολῇ ἐξ ὕψους·

79. ἐπιφᾶναι τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις, τῆ κατενθῆναι τὰς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης.

putas, puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo.

67. Et Zacharias pater ejus repletus est spiritu sancto; et prophetavit, dicens:

68. Benedictus Dominus Deus Israëli, quia visitavit, et fecit redemptionem plebis suae.

69. Et erexit cornu salutis nobis, in domo David pueri sui;

70. Sicut^{a)} locutus est per os Sanctorum, qui a seculo sunt, prophetarum ejus.

a) Jes. 35, 4. Jer. 23, 6. 50, 10.

71. Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium, qui oderunt nos.

72. Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris; & memorari testamenti^{a)} sui sancti;

a) Gen. 17, 7.

73. jusjurandum, quod^{a)} juravit ad Abraham patrem nostrum, datum se nobis;

a) Gen. 22, 16.

74. ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi,

75. in sanctitate & justitia coram ipso, omnibus diebus nostris.

76. Et tu puer! propheta^{a)} Altissimi vocaberis; praeibis^{b)} enim ante faciem Domini parare vias ejus;

a) cf. v. 17. Matth. 11, 9. b) Matth. 3, 3.

77. ad dandam scientiam salutis plebi ejus, in remissionem peccatorum eorum;

78. per viscera misericordiae Dei nostri; in quibus visitavit nos Oriens^{a)} ex alto;

a) Matth. 4, 16.

79. illuminare his, qui^{a)} in tenebris, & in umbra mortis sedent; ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

a) Jes. 9, 2.

80. τὸ δὲ παιδίον ἤρξανε καὶ ἐκρα-
ταιοῦτο πνεύματι· καὶ ἦν ἐν ταῖς ἐρη-
μοῖς ἕως ἡμέρας ἀναδειξέως αὐτοῦ
πρὸς τὸν Ἰσραὴλ.

80. Puer autem crescebat, et con-
fortabatur spiritu; & erat in deser-
tis usque in diem ostensionis suae ad
Israël.

C A P. II.

1. Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐ-
κείναις, ἐξῆλθε δόγμα παρὰ καίσαρος
αὐγούστου, ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν
οἰκουμένην.

2. (αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένε-
το ἡγεμονεύοντος τῆς συρίας κυρηνίου.)

3. καὶ ἐπορεύοντο πάντες ἀπογρά-
φεσθαι, ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν.

4. ἀνέβη δὲ καὶ Ἰωσήφ ἀπὸ τῆς
γαλιλαίας, ἐκ πόλεως ναζαρέτ, εἰς
τὴν Ἰουδαίαν, εἰς πόλιν δαυὶδ, ἣτις
καλεῖται βηθλεὲμ (διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν
ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς δαυὶδ),

5. ἀπογράψασθαι σὺν μαριὰμ, τῇ
μεμνησμενῇ αὐτῷ γυναικί, ἕσθ ἐγκύφ.

6. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς
ἐκεῖ, ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τε-
κεῖν αὐτήν.

7. καὶ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν
πρωτότοκον, καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐ-
τὸν, καὶ ἀνέκλιεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτ-
ρῃ· διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ
καταλύματι.

8. καὶ ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ
τῇ αὐτῇ ἀγρουλοῦντες, καὶ φυλάσ-
σοιτες † φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὴν
ποιμνὴν αὐτῶν.

9. καὶ ἰδὲ, ἄγγελος κυρίου ἐπέση
αὐτοῖς, καὶ δόξα κυρίου περιέλαμψεν
αὐτούς· καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν.

10. καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἄγγελος·
μὴ φοβεῖσθε· ἰδὲ γὰρ, εὐαγγελίζομαι
ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἣτις ἔσται παντὶ
τῷ λαῷ·

11. ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σω-

1. Factum est autem in diebus il-
lis, exiit edictum a Caesare Augusto,
ut describeretur universus orbis.

2. Haec descriptio prima, facta est
a praeside Syriae Cyrino;

3. & ibant omnes, ut profiterentur
singuli, in suam civitatem.

4. Ascendit autem & Joseph Gali-
laea, de civitate Nazareth, in Judae-
am, in civitatem David ^{a)}, quae voca-
tur Bethlehem ^{b)}; eo quod ^{c)} esset de
domo & familia David, ^{a)} 1 Reg. 16, 1. 4.
^{b)} Matth. 2, 5. ^{c)} c. 1, 27.

5. ut profiteretur cum Maria despon-
sata sibi uxore praegnanter. Matth. 1, 18.

6. Factum est autem, cum essent
ibi, impleti sunt dies, ut pareret;

7. & peperit filium suum primoge-
nitum, & pannis eum involvit, & re-
clinavit eum in praesepio; quia non
erat eis ¹⁾ locus in diversorio.

8. Et pastores erant in regione ea-
dem vigilantes, & custodientes vigi-
lias noctis super gregem suum.

9. Et ecce! Angelus Domini stetit
juxta illos, & claritas Dei circumful-
sit illos, & timuerunt timore magno.

10. Et dixit illis Angelus: Nolite
timere, ecce! enim evangelizo vobis
gaudium magnum, quod erit omni po-
pulo:

11. quia natus est vobis hodie Sal-

v. 8. C. add. τας,

1) 1590. ei.

τήρ, ὃς ἐστὶ χριστὸς, κύριος, ἐν πόλει δαυὶδ.

12. καὶ τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον· εὐρήσετε βρέφος ἐσπαργανωμένον, κείμενον ἐν φάτνῃ.

13. καὶ ἐξαίφνης ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλῆθος στρατιᾶς οὐρανόου, αἰνούντων τὸν θεόν, καὶ λεγόντων·

14. δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ· † ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.

15. καὶ ἐγένετο, ὡς ἀπῆλθον ἀπ' αὐτῶν εἰς τὸν ὕραν ὁ ἀγγελος, καὶ οἱ ἄνθρωποι, οἱ ποιμένες, εἶπον πρὸς ἀλλήλους· διέλθωμεν δὴ ἕως † βηθλεέμ, καὶ ἴδωμεν τὸ ῥήμα τῆτο τὸ γεγονός, ὃ ὁ κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν.

16. καὶ ἦλθον σπεύσαντες, καὶ ἀνεῦρον τὴν τε μαριὰμ, καὶ τὸν ἰωσήφ, καὶ τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ.

17. ἰδόντες δὲ, διεγνώρισαν περὶ τοῦ ῥήματος τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου.

18. καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων πρὸς αὐτούς.

19. ἡ δὲ μαριὰμ πάντα συνετήρει τὰ ῥήματα ταῦτα, συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς.

20. καὶ ὑπέστρεψαν οἱ ποιμένες; δοξάζοντες καὶ αἰνούντες τὸν θεόν ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἤκουσαν καὶ εἶδον, καθὼς ἐλαλήθη πρὸς αὐτούς.

21. καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν ἡμέραι ὅσων τὸ περιτεμεῖν † αὐτὸν, καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἰησοῦς, τὸ κληθῆν ἐπὶ τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ συληθηθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ κοιλίᾳ.

22. καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ † αὐτῶν κατὰ

vator, qui est Christus Dominus in civitate David.

12. Et hoc vobis signum: Invenistis infantem pannis involutum, & positum in praesepio.

13. Et subito facta est cum Angelo multitudo militiae coelestis laudantium Deum, & dicentium:

14. Gloria in altissimis Deo! & in terra pax ^{a)} hominibus bonae voluntatis!

15. Et factum est, ut discesserunt ab eis Angeli in coelum; pastores loquebantur ad invicem: Transeamus usque ¹⁾ Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum est, quod ²⁾ Dominus ostendit nobis.

16. Et venerunt festinantes; & invenerunt Mariam, & Joseph, & infantem positum in praesepio.

17. Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de pueri hoc.

18. Et omnes, qui audierunt, mirati sunt; et de his, quae dicta erant a pastoribus ad ipsos.

19. Maria autem conservabat ^{a)} omnia verba haec, conferens in corde suo. ^{a)} cf. v. 51.

20. Et reversi sunt pastores, glorificantes, & laudantes Deum in omnibus, quae audierant & viderant, sicut dictum est ad illos.

21. Et postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur ^{a)} puer, vocatum ^{b)} est nomen ejus Jesus, quod vocatum est ab Angelo prius, quam in utero conciperetur. ^{a)} c. 1, 59. ^{b)} c. 1, 51.

22. Et postquam impleti sunt dies purgationis ejus secundum ^{a)} legem

v. 14. Ed. 1. 2. 5. Er. omitt. ἐν. — v. 15. C. add. *sic*. — v. 21. Ed. omn. Er. τὸ παιδίον. — v. 22. C. αὐτῆς.

1) 1590. add. ad.

2) 1590. quod fecit Dominus, et ostendit nobis.

τὸν νόμον μωσέως, ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς ἱεροσόλυμα, παρασῆσαι τῷ κυρίῳ·

23. (καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ κυρίου· ὅτι πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν, ἅγιον τῷ κυρίῳ κληθήσεται·)

24. καὶ τῆ δῆναι θυσίαν, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν νόμῳ κυρίου, ζευγὸς τρυγόνων, ἢ δύο νεοσσὸς περισερῶν.

25. καὶ ἰδὲ, ἦν ἄνθρωπος ἐν ἱερουσαλὴμ, ᾧ ὄνομα Σιμεὼν· καὶ ὁ ἄνθρωπος ἕτος δίκαιος καὶ εὐλαβὴς, προσδεχόμενος παρακλήσιν τῆ Ἰσραήλ. καὶ πνεῦμα † ἦν ἅγιον ἐπὶ αὐτόν.

26. καὶ ἦν αὐτῷ κεκηρηματισμένον ὑπὸ τῆ πνεύματος τῆ ἀγίας, μὴ ἰδεῖν θάνατον, πρὶν † ἢ ἰδεῖν τὸν Χριστὸν κυρίου.

27. καὶ ἦλθεν ἐν τῷ πνεύματι εἰς τὸ ἱερόν. καὶ ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν τοὺς γονεῖς τὸ παιδίον ἰησοῦν, τῆ ποιῆσαι αὐτὸς κατὰ τὸ εἰθισμένον τῆ νόμου περὶ αὐτῆ,

28. καὶ αὐτὸς ἐδέξατο αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτῆ, καὶ εὐλόγησε τὸν θεὸν, καὶ εἶπε·

29. νῦν ἀπολύεις τὸν δούλον σου, δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου, ἐν εἰρήνῃ·

30. ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου,

31. ὃ ἠτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν·

32. πῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραήλ.

33. † καὶ ἦν ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ † αὐτοῦ θαυμάζοντες ἐπὶ τοῖς λαλομένοις περὶ αὐτῆ.

34. καὶ εὐλόγησεν αὐτὸς Σιμεὼν, καὶ εἶπε πρὸς μαριὰμ τὴν μητέρα αὐ-

Moysi, tulerunt illum in Jerusalem, ut sisterent eum Domino, a) Lev. 12, 2. sqq.

23. sicut scriptum est in lege Domini: „Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur a).”

a) Exod. 15, 1. 2.

24. Et ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege a) Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.

a) Lev. 12, 8.

25. Et ecce! homo erat in Jerusalem, cui nomen Simeon, & homo iste justus & timoratus, exspectans consolationem Israël, & Spiritus sanctus erat in eo.

26. Et responsum acceperat a Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini.

27. Et venit in spiritu in templum. Et cum inducerent puerum Jesum parentes ejus, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo;

28. & ipse accepit eum in ulnas suas, & benedixit Deum, & dixit:

29. Nunc dimittis servum tuum, Domine! secundum verbum tuum in pace;

30. quia viderunt oculi mei salutare tuum,

31. quod parasti ante faciem omnium populorum;

32. lumen a) ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuae Israël.

a) Jes. 42, 6. 49, 6.

33. Et erat ^I) pater ejus & mater mirantes super his, quae dicebantur de illo.

34. Et benedixit illis Simcon, & dixit ad Mariam matrem ejus: Ecce!

v. 25. Ed. omn. Er. St. ἅγιον ἦν. — 26. Ed. omn. Er. omitt. ἦ. — v. 35. C. St. Mt. καὶ ἦν ἰωσηφ καὶ ἡ μητὴρ αὐτοῦ. — " Gb. ponit αὐτοῦ post πατὴρ.

1) 1590. pater, et mater ejus.

τῷ ἰδοῦν, οὗτος κεῖται εἰς πτώσιν καὶ ἀνάσσειν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον·

35. (καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία·) ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί.

36. καὶ ἦν ἄννα προφῆτις, θυγάτηρ φανυῆλ, ἐκ φυλῆς Ἀσήρ· αὕτη προβεβηκυῖα ἐν ἡμέραις πολλαῖς, ζήσασα ἔτη μετὰ ἀνδρὸς ἑπτὰ ἀπὸ τῆς παρθενίας αὐτῆς.

37. καὶ αὕτη χήρα ὡς ἐτῶν ὀγδοηκοντατεσσάρων, ἣ οὐκ ἀφίεζατο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, νηστείαις καὶ δεήσεσι λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν.

38. καὶ αὕτη, αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐπιζῶσα, ἀνθρωπολογεῖτο τῷ κυρίῳ, καὶ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ πᾶσι τοῖς προσδεχομένοις λότρωσιν ἐν ἱερουσαλήμ.

39. καὶ ὡς ἐτέλεσαν ἅπαντα † τὰ κατὰ τὸν νόμον κυρίου, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν γαλιλαίαν, εἰς † τὴν πόλιν † αὐτῶν, ναζαρέτ.

40. τὸ δὲ παιδίον ἠῤῥαζε, καὶ ἐκραταιῶτο πνεύματι, πληρόμενον σοφίας· καὶ χάρις θεῆ ἦν ἐπὶ † αὐτό.

41. καὶ ἐπορεύοντο οἱ γονεῖς αὐτοῦ κατ' ἔτος εἰς ἱερουσαλήμ τῇ ἑορτῇ τοῦ πάσχα.

42. καὶ ὅτε ἐγένετο ἐτῶν δώδεκα, ἀναβάντων αὐτῶν εἰς ἱεροσόλυμα, κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἑορτῆς·

43. καὶ τελειωσάντων τὰς ἡμέρας, ἐν τῷ ὑποστρέφειν αὐτοὺς, † ὑπέμεινεν ἰησοῦς ὁ παῖς ἐν ἱεροσαλήμ· καὶ ἐκ † ἔγνω ἰωσήφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτῆ.

positus ^{a)} est hic in ruinam et in resurrectionem multorum in Israël; & in signum, cui contradicetur;

a) Matth. 21, 42. 44. Rom. 9, 33. 1 Cor. 1, 23.

35. & tuam ^{a)} ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes. a) Joh. 19, 25.

36. Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel de tribu Aser; haec processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem a virginitate sua.

37. Et haec vidua ¹⁾ usque ad annos octoginta quatuor; quae non discedebat de templo, jejuniis & obsecrationibus serviens ^{a)} nocte ac die.

a) 1 Tim. 5, 5.

38. Et haec, ipsa hora superveniens, confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus, qui exspectabant ^{a)} redemptionem Israël.

a) cf. v. 25. Marc. 15, 43.

39. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galilaeam in civitatem suam Nazareth.

40. Puer autem crescebat & confortabatur, plenus sapientia; & gratia Dei erat in illo.

41. Et ibant parentes ejus per omnes ^{a)} annos in Jerusalem in die solemni Paschae.

a) Deut. 16, 16.

42. Et cum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Ierosolymam secundum consuetudinem diei festi,

43. consummatisque diebus, cum redirent, remansit puer Jesus in Jerusalem, & non cognoverunt parentes ejus.

v. 39. Ed. 1. 2. Er. omitt. τα. — "την omitt. Ed. omn. Er. — "C. εαντων. — v. 40. C. αυτον. — v. 43. Ed. 1. Er. απεμεινεν. — "Ed. omn. Er. εγνωσαν οι γονεις αυτης.

1) 1590. erat usque.

44. νομίσαντες δὲ, αὐτὸν ἐν τῇ συνοδίᾳ εἶναι, ἦλθον ἡμέρας ὁδόν, καὶ ἀνεζήτην αὐτὸν ἐν τοῖς συγγενέσι καὶ † ἐν τοῖς γνωστοῖς.

45. καὶ μὴ εὐρόντες † αὐτὸν, ὑπέσχεσαν εἰς ἱερουσαλήμ, ζητῆντες αὐτόν.

46. καὶ ἐγένετο, μεθ' ἡμέρας τρεῖς εὗρον αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ † καθεζόμενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων, καὶ ἀκούοντα αὐτῶν, καὶ ἐπερωτῶντα αὐτῆς.

47. ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ, ἐπὶ τῇ συνέσει καὶ ταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ.

48. καὶ ἰδόντες αὐτόν, ἐξεπλάγησαν· καὶ πρὸς αὐτόν ἡ μήτηρ αὐτοῦ εἶπε· τέκνον, τί ἐποίησας ἡμῶν οὕτως; ἰδοὺ, ὁ πατήρ σου καὶ ἐγὼ ὀδυρόμενοι ἐζητοῦμέν σε.

49. καὶ εἶπε πρὸς αὐτῆς· τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ ᾔδειτε, ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς μου δεῖ εἶναι με;

50. καὶ αὐτοὶ οὐ συνῆκαν τὸ ῥῆμα, ὃ ἐλάλησεν αὐτοῖς.

51. καὶ κατέβη μετ' αὐτῶν, καὶ ἦλθεν εἰς ναζαρέτ· καὶ ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς. † καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ διετήρει πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς.

52. καὶ ἰησοῦς προέκοπτε σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι παρὰ θεῶν καὶ ἀνθρώπων.

44. Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos & notos;

45. & non invenientes, regressi sunt in Jerusalem, requirentes eum.

46. Et factum est, post triduum invenerunt illum in templo, sedentem in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem eos.

47. Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super prudentia et responsis ejus.

48. Et videntes admirati sunt. Et dixit mater ejus ad illum: Fili! quid fecisti nobis sic? Ecce! pater tuus & ego, dolentes quaerebamus te.

49. Et ait ad illos: Quid est, quod me quaerebatis? nesciebatis, quia in his, quae patris mei sunt, oportet me esse?

50. Et ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est ad eos.

51. Et descendit cum eis, & venit Nazareth; & erat subditus illis. Et mater ejus conservabat ^{a)} omnia verba haec in corde suo. a) cf. v. 19.

52. Et Jesus proficiebat sapientia, & aetate, & gratia apud Deum & homines.

C A P. III.

1. Ἐν ἔτει δὲ πεντεκαδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας τιβερίου καίσαρος, ἡγεμονεύοντος ποντίας πιλάτου τῆς ἰουδαίας, καὶ τετραρχῶντος τῆς γαλιλαίας ἡρώδης, φιλίππου δὲ τῷ ἀδελφεῷ αὐτῷ τετραρχῶντος τῆς ἰταραίας καὶ τραχωνίτιδος χώρας, καὶ λυσανίας τῆς ἀβιληνῆς τετραρχῶντος,

1. ^{a)} Anno autem quintodecimo imperii Tiberii Caesaris, procurante Pontio Pilato Judaeam, tetrarcha autem Galilaeae Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarchâ Ituraeae, & Trachonitidis regionis, & Lysaniâ Abilinae tetrarchâ,

v. 44. ἐν omitt. Gb. — v. 45. αὐτόν omitt. Gb. — v. 46. Ed. omn. Er. καθεζόμενον. — v. 51. Ed. omn. Er. ἡ δε μητηρ omiss. και.

2. † ἐπὶ ἀρχιερέως ἄννα καὶ καϊά-
φρα, ἐγένετο ῥῆμα θεῷ ἐπὶ ἰωάννην
τὸν † τῆ ζαχαρίας υἱὸν, ἐν τῇ ἐρήμῳ.

3. καὶ ἦλθεν εἰς πᾶσαν τὴν περι-
χωρον τοῦ ἰορδάνου, κηρύσσων βά-
πτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρ-
τιῶν·

4. ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ λόγων
ἡσαΐα τῆ προφήτου, λέγοντος· φωνὴ
βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἐτοιμάσατε τὴν
ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρί-
βους αὐτοῦ.

5. πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται,
καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσε-
ται· καὶ ἔξαι τὰ σκολιὰ εἰς εὐθείαν,
καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδὸς λείας·

6. καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σω-
τήριον τοῦ θεοῦ.

7. ἔλεγεν οὖν τοῖς ἐκπορευομένοις
ὄχλοις βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ· γεν-
νήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν
φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς;

8. ποιήσατε ἔν καρπὸς ἀξίους τῆς
μετανοίας· καὶ μὴ ἄρξησθε λέγειν ἐν
ἑαυτοῖς· πατέρα ἔχομεν τὸν ἄβραάμ.
λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι δύναται ὁ θεὸς
ἐκ τῶν λίθων τέτων ἐγεῖραι τέκνα τῶ
ἄβραάμ.

9. ἦδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν
ρίζαν τῶν δένδρων κεῖται. πᾶν ἔν δέν-
δρον μὴ ποιῶν καρπὸν καλὸν, ἐκκό-
πτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

10. καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν οἱ ὄχλοι,
λέγοντες· τί οὖν ποιήσομεν;

11. ἀποκριθεὶς δὲ λέγει αὐτοῖς·
ὁ ἔχων δύο χιτῶνας, μεταδότω τῶ
μὴ ἔχοντι· καὶ ὁ ἔχων βρώματα, ὁ-
μοίως ποιεῖτω.

12. ἦλθον δὲ καὶ τελῶναι βαπτι-
σθῆναι, καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν· δι-
δάσκαλε, τί ποιήσομεν;

2. sub principibus Sacerdotum An-
na & Caïpha, factum est verbum Do-
mini super Ioannem, Zachariae filium,
in deserto.

3. Et venit in omnem regionem Jor-
danis, praedicans baptismum ^{a)} poe-
nitentiae in remissionem peccatorum,
^{a)} Act. 19, 4.

4. sicut scriptum est in libro ser-
monum Isaiae Prophetae: „Vox cla-
„mantis in deserto: Parate viam Do-
„mini! rectas facite semitas ejus!

5. „Omnis vallis implebitur; & o-
„mnis mons et collis humiliabitur; &
„erunt prava in directa, & aspera in
„vias planas;

6. „& videbit omnis caro salutare
„Dei ^{a)}.”
^{a)} Jes. 40, 3.

7. Dicebat ergo ad turbas, quae ex-
ibant, ut baptizarentur ab ipso: Ge-
nimina viperarum! quis ostendit vobis
fugere a ventura ira?

8. Facite ergo fructus dignos poe-
nitentiae, & ne ^{a)} coeperitis dicere: Pa-
trem habemus Abraham. Dico enim vo-
bis: Quia potens est Deus de lapidibus
istis suscitare filios Abrahæ.
^{a)} Joh. 8, 33, 59.

9. Jam enim securis ad radicem [†]) ar-
borum posita est. Omnis ergo arbor,
non faciens fructum bonum, excide-
tur, et in ignem mittetur.

10. Et interrogabant eum turbae,
dicentes: Quid ergo faciemus?

11. Respondens autem, dicebat il-
lis: Qui ^{a)} habet duas tunicas, det non
habenti; et qui habet escas, similiter
faciat.
^{a)} 1 Joh. 3, 17.

12. Venerunt autem et publicani,
ut baptizarentur, et dixerunt ad illum:
Magister! quid faciemus?

13. ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς· μηδὲν πλέον παρὰ τὸ διατεταγμένον ὑμῖν πράσσετε.

14. ἐπηρώτων δὲ αὐτὸν καὶ ζητούντες, λέγοντες· καὶ ἡμεῖς τί ποιήσομεν; καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· μηδένα διασεισητε, μηδὲ συγκοφανθήσητε· καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὄψωνίοις ὑμῶν.

15. προσδοκῶντος δὲ τοῦ λαοῦ, καὶ διαλογιζομένων πάντων ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν περὶ τοῦ ἰωάννου, μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ χριστός·

16. ἀπεκρίνατο ὁ ἰωάννης, ἀπασί λέγων· ἐγὼ μὲν ὕδατι βαπτίζω ὑμᾶς· ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου, ὃ ἐκ ἐμὴ ἰκανὸς λύσαι τὸν ἰμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ.

17. ὃ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἀλώνα αὐτοῦ, καὶ συναΐξει τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ· τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέσῳ.

18. πολλὰ μὲν ἔτι καὶ ἕτερα παρακαλῶν ἐξηγγελίετο τὸν λαόν.

19. ὁ δὲ ἠρώδης ὁ τετραρρχῆς, ἐλεγχόμενος ὑπὸ αὐτοῦ περὶ ἠεροδιάδος, τῆς γυναικὸς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ περὶ πάντων ὧν ἐποίησε πονηρῶν ὁ ἠρώδης,

20. προσέθηκε καὶ τῷτο ἐπὶ πᾶσι, καὶ κατέκλεισε τὸν ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ.

21. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ βαπτισθῆναι ἅπαντα τὸν λαόν, καὶ ἰησοῦ βαπτισθέντος, καὶ προσευχομένου, ἀνεῳχθῆναι τὸν οὐρανόν,

22. καὶ καταβῆναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον σωματικῶς εἶδει, ὡσεὶ περιεσφραγισμένην, ἐπ' αὐτόν· καὶ φωνὴν ἐξ οὐρανόθεν

13. At ille dixit ad eos: Nihil amplius, quam quod constitutum est vobis, faciatis?

14. Interrogabant autem eum milites, dicentes: Quid faciemus et nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis; et ¹⁾ contenti estote stipendiis vestris.

15. Existimante autem populo, et cogitantibus omnibus in cordibus suis de Iohanne, ne forte ^{a)} ipse esset Christus,

a) Joh. 1, 19. sqq.

16. respondit Iohannes, dicens omnibus: Ego ^{a)} quidem aqua baptizo vos; veniet autem fortior me, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum ejus ²⁾; ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et ³⁾ igni;

a) Matth. 3, 11.

17. Cujus ventilabrum in manu ejus, et purgabit aream suam, et congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni ⁴⁾ inextinguibili.

18. Multa quidem et alia exhortans, evangelizabat populo.

19. Herodes autem ^{a)} tetrarcha, cum corripere ab illo de Herodiade uxore fratris sui, et de omnibus malis, quae fecit Herodes,

a) Matth. 14, 2. sqq.

20. adjecit et hoc super omnia, et inclusit Iohannem in carcere.

21. ^{a)} Factum est autem cum baptizaretur omnis populus, et Jesu baptizato et orante, apertum est coelum;

a) v. 21, 22. Matth. 3, 13-17. Marc. 1, 9-11.

22. et descendit Spiritus sanctus corporali specie, sicut columba in ipsum; et vox de coelo facta est: Tu ^{a)}

v. 17. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. omitt. τη. — v. 18. Ed. omn. Er. τῷ λαῷ. — v. 19. C. add. φιλιππος, St. vero φιλιππος τε ἀδελφος αὐτοῦ. — "Ed. omn. Er. ἐποίει.

1) 1590. sed contenti.

2) 1590. o m. ejus.

3) 1590. igne.

4) 1590. igne.

γενέσθαι, λέγσαν· σὺ εἶ ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν σοὶ ἠρέσθησα.

23. καὶ αὐτὸς ἦν ὁ ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος, ὧν (ὡς ἐνομίζετο) υἱὸς ἰωσήφ, τοῦ ἡλὶ,

24. τοῦ ἡμαθθα, τοῦ λεβὶ, τοῦ μελχὶ, τοῦ ἰαννά, τοῦ ἰωσήφ,

25. τῆ ματταθίαι, τῆ ἁμὸς, τῆ ναοῦμ, τοῦ ἑσλί, τοῦ ἡναγγαί,

26. τῆ μαῦθ, τῆ ματταθίαι, τῆ σεμεὶ, τῆ ἰωσήφ, τῆ ἰδα,

27. τῆ ἰωαννά, τῆ ῥησα, τῆ ζοροβάβελ, τῆ σαλαθιήλ, τῆ νηρί,

28. τῆ μελχὶ, τῆ ἀδδὶ, τῆ κωσάμ, τοῦ ἑλμωδάμ, τοῦ ἡρ,

29. τῆ ἰωσή, τῆ ἐλιέζερ, τῆ ἰωρεὶμ, τῆ ἡμαθθα, τῆ λεβὶ,

30. τῆ συμεὼν, τῆ ἰδα, τῆ ἰωσήφ, τῆ ἰωνάν, τῆ ἐλιακίμ,

31. τῆ μελεᾶ, τῆ ἡμῖν, τῆ ἡμαθθα, τῆ ναθάν, τῆ δαυὶδ,

32. τῆ ἰεσσαὶ, τῆ ὠβηδ, τῆ ἡβοὺζ, τῆ σαλμών, τῆ ναυσσών,

33. τῆ ἀμναδάβ, τῆ ἀράμ, τῆ ἑσρώμ, τῆ φαρῆς, τῆ ἰδα,

34. τῆ ἰακώβ, τῆ ἰσαὰκ, τῆ ἀβραάμ, τῆ ἡθάρρα, τῆ ναχώρ,

es Filius meus dilectus! in te complacui mihi.

a) Matth. 12, 18. 17, 5. Marc. 9, 8. Luc. 9, 35. 2 Petr. 1, 17.

23. a) Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut b) putabatur, filius Joseph, qui fuit Heli, qui fuit Matthat;

a) v. 25-38. Matth. 1, 1-17. b) Matth. 13, 55.

24. qui fuit Levi, qui fuit Melchi, qui fuit Janne, qui fuit Joseph,

25. qui fuit Matthathiae, qui fuit Amos, qui fuit Nahum, qui fuit Helli, qui fuit Nagge,

26. qui fuit Mahath, qui fuit Matthathiae, qui fuit Semei, qui fuit Joseph, qui fuit Juda,

27. qui fuit Ioanna, qui fuit Resa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri,

28. qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cosan, qui fuit Elmadan, qui fuit Her,

29. qui fuit Jesu, qui fuit Eliezer, qui fuit Jorim, qui fuit Matthat, qui fuit Levi,

30. qui fuit Simeon, qui fuit Juda, qui fuit Joseph, qui fuit Jona, qui fuit Eliakim,

31. qui fuit Melea¹⁾, qui fuit Menna, qui fuit Matthatha, qui fuit Nathan, qui fuit David^{a)},

a) 2 Reg. 5, 14.

32. qui fuit Jesse^{a)}, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naasson,

a) Ruth 4, 21. 22.

33. qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Esron, qui fuit Phares, qui fuit Judae,

34. qui fuit Jacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abrahæ, qui fuit Thare, qui fuit Nachor,

v. 23. C. omitt. ὁ ἰησοῦς. — v. 24. Ed. 1. Er. μαθαν. — v. 25. Ed. 1. Er. ἀμσ. — "Ed. omn. Er. ναγγε. — v. 26. Ed. omn. Er. ἰωσήφ. — v. 27. C. ἰωαναν. — "Ed. omn. Er. ῥησα. — v. 28. Ed. omn. Er. ἐλμαδαμ. — "ἡρ. — v. 29. Ed. omn. Er. ἰησοῦ. — "μαθθα. — v. 31. Ed. 2. 3. 4. Er. μηναμ. Ed. 1. 5. Er. μεναμ. — "Ed. 1. 2. 3. 4. Er. μαθαθαν. Ed. 5. Er. μαθαθαμ. — v. 32. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. βοωζ. Ed. 5. Er. βοωσ. — v. 34. St. Gb. Mt. θαρα.

1) 1590. Melcha.

35. τοῦ † σερέχ, τοῦ ῥαγαῦ, τοῦ φαλέκ, τοῦ † ἑβήρ, τοῦ σαλά,

36. τοῦ καϊνάν, τοῦ ἀρφαξὰδ, τοῦ σὴμ, τοῦ νῶε, τοῦ λάμεχ,

37. τοῦ μαθυσάλα, τοῦ ἐνώχ, τοῦ † ἱαρέδ, τοῦ μαλελεήλ, τοῦ καϊνάν,

38. τοῦ ἐνώς, τοῦ σὴθ, τοῦ ἀδάμ, τοῦ θεοῦ.

35. qui fuit Sarug, qui fuit Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale,

36. qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad^{a)}, qui fuit Sem, qui fuit Noë^{b)}, qui fuit Lamech, ^{a) Gen. 11, 10. b) Gen. 5, 23. 29.}

37. qui fuit Mathusale, qui fuit Henoch^{a)}, qui fuit Jared^{b)}, qui fuit Malaleel, qui fuit Cainan, ^{a) Gen. 5, 21. b) Gen. 5, 12. 15. 12.}

38. qui fuit Henos^{a)}, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei. ^{a) Gen. 5, 9. 6. 3.}

C A P. IV.

1. † Ἰησοῦς δὲ πνεύματος ἁγίου πλήρης ὑπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ ἰορδάνου· καὶ ἦγετο ἐν τῷ πνεύματι εἰς † τὴν ἔρημον

2. ἡμέρας τεσσαράκοντα, πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου. καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις· καὶ συντελεσθεισῶν αὐτῶν ὕσερον ἐπίνασε.

3. † καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, εἰπέ τῷ λίθῳ τούτῳ, ἵνα γένηται ἄρτος.

4. καὶ ἀπεκρίθη ἰησοῦς πρὸς αὐτὸν, λέγων· γέγραπται· ὅτι οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνῳ ζήσεται † ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι θεοῦ.

5. καὶ ἀναγαγὼν αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλόν, ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης ἐν στιγμή χρόνου.

6. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος· σοὶ δώσω τὴν ἔξουσίαν ταύτην ἅπασαν, καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν· ὅτι ἐμοὶ παραδεδόται· καὶ ὃ ἐὰν θέλω, δίδωμι αὐτήν.

7. σὺ οὖν εἰὰν προσκυνήσῃς ἐνώπιον † μου, ἔσαι σὺ † πᾶσα.

1. ^{a)} Jesus autem plenus Spiritu sancto regressus est a Jordane; et agebatur a Spiritu in desertum ^{a) v. 1-15. Matth. 4, 1-11. Marc. 1, 12. sq.}

2. diebus quadraginta, et tentabatur a diabolo. Et nihil manducavit in diebus illis; et consummatis illis esuriit.

3. Dixit autem illi diabolus: Si Filius Dei es, dic lapidi huic, ut panis fiat.

4. Et respondit ad illum Jesus: Scriptum^{a)} est: „Quia non in solo pane „vivit homo, sed in omni verbo Dei.” ^{a) Deut 8, 3.}

5. Et duxit illum diabolus in montem excelsum, et ostendit illi omnia regna orbis terrae in momento temporis;

6. et ait illi: Tibi dabo potestatem hanc universam et gloriam illorum; quia mihi tradita sunt, et cui volo, do illa.

7. Tu ergo si ¹⁾ adoraveris coram me, erunt tua omnia.

v. 35. Ed. omn. Er. σαρχ. — "ἑβερ. — v. 37. Ed. omn. Er. ἱαρεθ. — v. 1. C. ἰησους δε πληρης πνευμ. ἁγιο. — "Ed. 1. Er. εἰς το ἔρημον. — v. 3. Ed. omn. Er. εἰπε δε αυτω ο διαβ. — v. 4. Gb. add. ο. — v. 7. C. Mt. εμσ. — "Ed. omn. Er. παντα.

1) 1590. add. procidens.

8. καὶ ἀποκριθεὶς αὐτῷ; εἶπεν ὁ ἰησοῦς· † ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ· γέγραπται † † προσκυνήσεις κύριον τὸν θεόν σου, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.

9. καὶ ἤγαγεν αὐτὸν εἰς ἱερουσαλήμ, καὶ ἔστη αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερυγίον τῆς ἱερῆς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, † βάλε σεαυτὸν ἐντεῦθεν κάτω·

10. γέγραπται γάρ· ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, τοῦ διαφυλάξαι σε·

11. καὶ † ἐπὶ χειρῶν ἄρουσί σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.

12. καὶ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ὅτι † εἴρηται· οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν σου.

13. καὶ συντελέσας πάντα πειρασμὸν ὁ διάβολος, ἀπέστη ἀπὸ αὐτοῦ ἄχρι καιροῦ.

14. καὶ ὑπέστρεψεν ὁ ἰησοῦς ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος εἰς τὴν γαλιλαίαν· καὶ φήμη ἐξῆλθε καθ' ὅλης τῆς περιχώρου περὶ αὐτοῦ.

15. καὶ αὐτὸς ἐδίδασκεν ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, δοξαζόμενος ὑπὸ πάντων.

16. καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ναζαρέτ, οὗ ἦν τεθραμμένος· καὶ εἰσῆλθε, κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων, εἰς τὴν συναγωγὴν· καὶ ἀνέστη ἀναγνῶναι.

17. καὶ ἐπέδότη αὐτῷ βιβλίον ἡσαΐε τῆς προφητείας· καὶ ἀναπτύξας τὸ βιβλίον, εὗρε τὸν τόπον, οὗ ἦν γεγραμμένον·

18. πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ· ἔ † ἐνεκεν ἔγχεσέ με· † εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς, ἀπέσταλκέ με, † ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν,

8. Et respondens Jesus, dixit illi: Scriptum est: „Dominum Deum tuum adorabis; et illi soli servies a).”

a) Deut. 6, 13.

9. Et duxit illum in Jerusalem, et statuit eum super pinnam templi, et dixit illi: Si filius Dei es, mitte te hinc deorsum!

10. Scriptum est enim: Quod „Angelis suis mandavit de te, ut conservent te;

11. „et quia in manibus tollent te, „ne forte offendas ad lapidem pedem „tuum a).”

a) Ps. 90, 11.

12. Et respondens Jesus, ait illi: Dietum est: „Non tentabis Dominum „Deum tuum a).”

a) Deut. 6, 16.

13. Et consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo, usque ad tempus.

14. a) Et regressus est Jesus in virtute Spiritus in Galilaeam, et fama exiit per universam regionem de illo.

a) v. 14. sqq. Matth. 4, 12. sqq. Marc. 1, 14. sqq.

15. Et ipse docebat in synagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus.

16. Et venit Nazareth, ubi erat nutritus, & intravit secundum consuetudinem suam die sabbati in synagogam, & surrexit legere.

17. Et traditus est illi Liber Isaiae prophetae; & ut revolvit librum, invenit locum, ubi scriptum erat:

18. „Spiritus Domini super me; „propter quod unxit me, evangelizare „re pauperibus misit me, sanare con- „tritos corde;

v. 8. ὕπαγε ὀπίσω μου, σατ. omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. add. γαρ. — "Ed. 3. 4. Er. προσκυνήσεις. — v. 9. Ed. omn. Er. βάλλε. — v. 11. St. Gb. καὶ ὅτι. — v. 12. Ed. 1. Er. ἴρηται. — v. 18. Ed. omn. Er. ἐνεκεν. — "St. εὐαγγελίσεισθαι. — "ἰάσασθαι usque καρδίαν omitt. Gb.

19. κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφρων, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποσεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, κηρύξαι ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτόν.

20. καὶ πτύξας τὸ βιβλίον, ἀποδοὺς τῷ ὑπηρέτῃ, ἐκάθισε· καὶ πάντων ἐν τῇ συναγωγῇ οἱ ὀφθαλμοὶ ἤσαν ἀτενίζοντες αὐτῷ.

21. ἤρξατο δὲ λέγειν πρὸς αὐτούς· ὅτι σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφὴ αὐτῇ ἐν τοῖς ὠσίν ὑμῶν.

22. καὶ πάντες ἐμαρτύρουν αὐτῷ, καὶ ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος, τοῖς ἐκπορευομένοις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἔλεγον· οὐχ οὐτός ἐστιν ὁ υἱὸς Ἰωσήφ;

23. καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· πάντως ἐρεῖτέ μοι τὴν παραβολὴν ταύτην· ἰατρὲ, θεράπευσον σεαυτὸν· ὅσα ἠκέσαμεν γενόμενα † ἐν τῇ καπερναῦμ, ποιήσον καὶ ὧδε ἐν τῇ πατρίδι σε.

24. εἶπε δέ· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς προφήτης δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ.

25. ἐπ' ἀληθείας † δὲ λέγω ὑμῖν· πολλαὶ χῆραι ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις ἡλίας ἐν τῷ Ἰσραὴλ, ὅτε ἐκλείσθη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ ἔτι τρία καὶ μῆνας ἕξ, ὡς ἐγένετο λιμὸς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.

26. καὶ πρὸς ἰδεμίαν αὐτῶν ἐπέμφθη ἡλίας, εἰ μὴ εἰς † σάρεπτα † τῆς σιδῶνος, πρὸς γυναῖκα χήραν.

27. καὶ πολλοὶ λεπροὶ ἦσαν ἐπὶ ἐλισσαίῃ τῷ προφήτῃ ἐν τῷ Ἰσραὴλ· καὶ ἰδεὶς † αὐτῶν ἐκαθαρίσθη, εἰ μὴ νεεμὰν ὁ σύρος.

28. καὶ ἐπλήσθησαν πάντες θυμῷ ἐν τῇ συναγωγῇ, ἀκούοντες ταῦτα.

29. καὶ ἀναστάντες ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως, καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἕως ὀφρύος τῷ ὄρει, ἐφ' ᾧ ἡ πό-

19. „praedicare captivis remissionem, & caecis visum, dimittere confractos in remissionem; praedicare annum Domini acceptum, & diem retributionis a).”

a) Jes. 61, 1.

20. Et cum plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit; et omnium in synagoga oculi erant intendentes in eum.

21. Coepit autem dicere ad illos: Quia hodie impleta est haec scriptura in auribus vestris.

22. Et omnes testimonium illi dabant; et mirabantur in verbis gratiae, quae procedebant de ore ipsius, et dicebant: Nonne hic est filius Joseph?

23. Et ait illis: Utique dicetis mihi hanc similitudinem: Medice! cura te ipsum; quanta audivimus facta in Capharnaum a), fac et hic in patria tua:

a) Matth. 4, 15.

24. Ait autem: Amen dico vobis, quia a) nemo propheta acceptus est in patria sua.

a) Matth. 13, 57.

25. In veritate dico vobis: Multae viduae erant in diebus Eliae in Israël, quando clausum est coelum annis tribus et mensibus sex; cum facta esset fames magna in omni terra;

26. et ad a) nullam illarum missus est Elias, nisi in Sarepta Sidoniae, ad mulierem viduam.

a) 3 Reg. 17, 9-24.

27. Et multi leprosi erant in Israël sub Elisaeo propheta; et nemo eorum mundatus est, nisi a) Naaman Syrus.

a) 4 Reg. 5, 9-15.

28. Et repleti sunt omnes in synagoga ira, haec audientes.

29. Et surrexerunt, et eiecerunt illum extra civitatem, et duxerunt illum usque ad supercilium montis, su-

λις αὐτῶν ὀκοδόμητο, † εἰς τὸ κατακορμηνίσαι αὐτόν.

30. αὐτὸς δὲ διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν, ἐπορεύετο.

31. καὶ κατήλθεν εἰς καπερναῦμ, πόλιν τῆς γαλιλαίας· καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς ἐν τοῖς σάββασι.

32. καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ· ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ.

33. καὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦν ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα δαιμονίᾳ ἀκαθάρτου, καὶ ἀνέκραξε φωνῇ μεγάλῃ,

34. λέγων· ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ, ἰησοῦ ναζαρηνέ; ἤλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε, τίς εἶ, ὁ ἅγιος τῷ θεῷ.

35. καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, λέγων· σιωπήθητι, καὶ ἐξελθε ἐξ αὐτῷ· καὶ ῥίψαν αὐτόν τὸ δαιμόνιον εἰς μέσον, ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτῷ, μηδὲν βλάψαν αὐτόν.

36. καὶ ἐγένετο θάμβος ἐπὶ πάντας· καὶ συνελάλουν πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες· τίς ὁ λόγος ἔτος, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει ἐπιτάσσει τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι, καὶ ἐξέρχονται;

37. καὶ ἐξεπορεύετο ἡχος περὶ αὐτῷ εἰς πάντα τόπον τῆς περιχώρου.

38. ἀναστὰς δὲ ἐκ τῆς συναγωγῆς, εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν σίμωνος· † πενθερὰ δὲ τῷ σίμωνος ἦν συνεχομένη πνευρωτῶ μεγάλῳ· καὶ ἠρώτησαν αὐτόν περὶ αὐτῆς.

39. καὶ ἐπιστὰς ἐπάνω αὐτῆς, ἐπετίμησεν τῷ πνευρωτῷ, καὶ ἀφῆκεν αὐτήν, παραχρηῖμα † δὲ ἀναστὰσα διηκόνει αὐτοῖς.

40. δύνοντος δὲ τῷ ἡλίῳ, † πάντες ὅσοι εἶχον ἀσθενῆντας νόσοις ποιμίλαις, ἤγαγον αὐτὸς πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ ἐνὶ ἐκάσῳ αὐτῶν τὰς χεῖρας ἐπιθεῖς, ἐθεράπευσεν αὐτούς.

per quem civitas illorum erat aedificata, ut praecipitarent eum.

30. Ipse autem transiens ^{a)} per medium illorum, ibat. ^{a)} Joh. 8, 59.

31. ^{a)} Et descendit in Capharnaum civitatem Galilaeae, ibique docebat illos sabbatis. ^{a)} v. 31–37. Marc. 1, 21–28.

32. Et stupebant in doctrina ejus, quia in potestate erat sermo ipsius.

33. Et in synagoga erat homo habens daemonium immundum, & exclamavit voce magna,

34. dicens: Sine! quid nobis & tibi, Jesu Nazarene? venisti perdere nos? scio te, qui ¹⁾ sis: Sanctus Dei.

35. Et increpavit illum Jesus, dicens: Obmutesce, & exi ab eo! Et cum projecisset illum daemonium in medium, exiit ab illo, nihilque illum nocuit.

36. Et factus est pavor in omnibus, & colloquebantur ad invicem, dicentes: Quod est hoc verbum, quia in potestate & virtute imperat immundis spiritibus, & exeunt?

37. Et divulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.

38. ^{a)} Surgens autem Jesus de synagoga, introivit in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus; & rogaverunt illum pro ea. ^{a)} v. 38–41. Matth. 8, 14–17. Marc. 1, 29–34.

39. Et stans super illam, imperavit febrim; & dimisit illam. Et continuo surgens, ministrabat illis.

40. Cum autem sol occidisset, omnes, qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat eos.

v. 29. Gb. ὥστε κατακορμηνίσαι. —

v. 39. Ed. omn. Er. omitt. δε. —

v. 40. Ed. omn. Er. ἀπαντες.

v. 38. Ed. omn. Er. ἡ πενθερα. —

v. 40. Ed. omn. Er. ἀπαντες.

1) 1590. 92. qui. 1593. quis.

41. ἐξήρχετο δὲ καὶ δαιμόνια ἀπὸ πολλῶν, κράζοντα καὶ λέγοντα· ὅτι σὺ εἶ ἢ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τῆς θεᾶς. καὶ ἐπιτιμῶν ἔκ εἶα αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι ἤδεισαν, τὸν χριστὸν αὐτὸν εἶναι.

42. γενομένης δὲ ἡμέρας, ἐξεληθὼν ἐπορεύθη εἰς ἔρημον τόπον· καὶ οἱ ὄχλοι † ἐζήτην αὐτὸν, καὶ ἦλθον ἕως αὐτοῦ· καὶ κατεῖχον αὐτὸν, τοῦ μὴ πορεύεσθαι ἀπὸ αὐτῶν.

43. ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς· ὅτι καὶ ταῖς ἐτέραις πόλεσιν εὐαγγελίσασθαι με δεῖ τὴν βασιλείαν τῆς θεᾶς· ὅτι εἰς τῆτο ἀπέξαλμαι.

44. καὶ ἦν κηρύσσων ἐν ταῖς συναγωγαῖς τῆς γαλιλαίας.

41. Exhibant autem daemonia a multis, clamantia & dicentia: Quia tu es Filius Dei! & increpans, non sinebat ea loqui, quia sciebant, ipsum esse Christum.

42. a) Facta autem die egressus ibat in desertum locum, & turbae requirebant eum, & venerunt usque ad ipsum; & detinebant illum, ne discederet ab eis. a) v. 42-44. Marc. 1, 35-39.

43. Quibus ille ait: Quia & aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei; quia ideo missus sum.

44. Et erat praedicans in synagogis Galilaeae.

C A P. V.

1. Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν ὄχλον ἐπιχεισθαι αὐτῷ τῆ ἀκίειν τὸν λόγον τῆς θεᾶς, καὶ αὐτὸς ἦν ἐξὼς παρὰ τὴν λίμνην γεννησαρέτ·

2. καὶ εἶδε δύο πλοῖα ἐξῶτα παρὰ τὴν λίμνην· οἱ δὲ ἀλιεῖς ἀποβάαντες ἀπὸ αὐτῶν, ἀπέπλυναν τὰ δίκτυα.

3. ἐμβὰς δὲ εἰς ἐν τῶν πλοίων, ὃ ἦν τῆ σίμωνος, ἠρώτησεν αὐτὸν, ἀπὸ τῆς γῆς ἐπαναγαγεῖν ὀλίγον· καὶ καθίσας ἐδίδασκεν ἐκ τῆς πλοῖας τὴς ὄχλους.

4. ὡς δὲ ἐπαύσατο λαλῶν, εἶπε πρὸς τὸν σίμωνα· ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος, καὶ χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγρην.

5. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ σίμων, εἶπεν αὐτῷ· ἐπιστάτα, δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κοπιᾶσαντες, ἐδὲν ἐλάβομεν· ἐπὶ δὲ τῷ ῥήματί σε χαλάσω τὸ δίκτυον.

6. καὶ τῆτο ποιήσαντες, † συνέκλεισαν πλῆθος ἰχθύων πολὺ· διεῤῥήγνυτο δὲ τὸ δίκτυον αὐτῶν.

1. Factum est autem, cum turbae irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, & ipse stabat secus stagnum Genesareth.

2. a) Et vidit duas naves stantes secus stagnum; piscatores autem descenderant, & lavabant retia.

a) v.2-11. Matth.4,13-22. Marc.1,6-20.

3. Ascendens autem in unam navim, quae erat Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum; & sedens docebat de navicula turbas.

4. Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum! & laxate retia vestra in capturam.

5. Et respondens Simon, dixit illi: Praeceptor! per totam noctem laborantes, nihil cepimus; in verbo autem tuo laxabo rete.

6. Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum.

7. καὶ κατένευσαν τοῖς μετόχοις τοῖς ἐν τῷ ἐτέρῳ πλοῖῳ, τῷ ἐλθόντας συλλαβέσθαι αὐτοῖς· καὶ ἦλθον, καὶ ἔπλησαν ἀμφότερα τὰ πλοῖα, ὥστε βυθίζεσθαι αὐτά.

8. ἰδὼν δὲ σίμων πέτρος, προσέπεσε τοῖς γόνασιν † τῷ ἰησοῦ, λέγων· ἔξελθε ἀπ' ἐμῆ, ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλός εἰμι, κύριε.

9. θάμβος γὰρ περιέσχεν αὐτὸν καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ, ἐπὶ τῇ ἄγρῳ τῶν ἰχθύων, ἧ συνέλαβον·

10. ὁμοίως δὲ καὶ ἰάκωβον καὶ ἰωάννην, υἱὸς ζεβεδαίου, οἱ ἦσαν κοινωνοὶ τῷ σίμωνι. καὶ εἶπε πρὸς τὸν σίμωνα ὁ ἰησοῦς· μὴ φοβῆ· ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔσῃ ζωγρῶν.

11. καὶ καταγαρόντες τὰ πλοῖα ἐπὶ τὴν γῆν, ἀφέντες ἅπαντα, ἠκολούθησαν αὐτῷ.

12. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν μιᾷ τῶν πόλεων, καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ πλήρης λέπρας· καὶ ἰδὼν τὸν ἰησοῦν, πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον, ἔδεήθη αὐτῷ, λέγων· κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι.

13. καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἥψατο αὐτῷ, εἰπὼν· θέλω, καθαρίσθητι. καὶ εὐθέως ἡ λέπρα ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ.

14. καὶ αὐτὸς παρήγγειλεν αὐτῷ μηδενὶ εἰπεῖν· ἀλλὰ ἀπελθὼν δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε περὶ τῆς καθαρισμῆς σε, καθὼς προσέταξε μωσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

15. διήρχετο δὲ μᾶλλον ὁ λόγος περὶ αὐτοῦ· καὶ συνήρχοντο ὄχλοι πολλοὶ ἀκούειν, καὶ θεραπεύεσθαι ὑπ' αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀσθενειῶν αὐτῶν.

16. αὐτὸς δὲ ἦν ὑποχωρῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις, καὶ προσευχόμενος.

7. Et annuerunt sociis, qui erant in alia navi, ut venirent, & adjuverent eos. Et venerunt, & impleverunt ambas naviculas, ita, ut pene mergerentur.

8. Quod cum videret Simon Petrus, proccidit ad genua Jesu, dicens: Exi a me, ¹⁾ quia homo peccator sum, Domine!

9. Stupor enim circumdederat eum, & omnes, qui cum illo erant, in captura piscium, quam ceperant,

10. similiter autem Jacobum, & Ioannem, filios Zebedaei, qui erant socii Simonis. Et ait ad Simonem Jesus: Noli timere! ex hoc jam homines eris capiens.

11. Et subductis ad terram navibus, relictis omnibus secuti sunt eum.

12. ^{a)} Et factum est, cum esset in una civitatum, & ecce vir plenus lepra, & videns Jesum, & procidens in faciem, rogavit eum, dicens: Domine! si vis, potes me mundare. ^{a)} v. 12-16. Matth. 8, 1-4. Marc. 1, 40-45.

13. Et extendens manum, tetigit eum ²⁾, dicens: Volo; mundare! Et confestim lepra discessit ab illo.

14. Et ipse praecepit illi ^{a)}, ut nemini diceret; sed: Vade! ostende te Sacerdoti, & offer pro emundatione tua, sicut ^{b)} praecepit Moyses, in testimonium illis. ^{a)} Matth. 8, 4. ^{b)} Lev. 14, 2. sqq.

15. Perambulabat autem magis sermo de illo; & conveniebant turbae multae, ut audirent, & curarentur ab infirmitatibus suis.

16. Ipse autem secedebat in desertum, & orabat.

v. 8. C. et Mt. omitt. τς.

1) 1590. Domine, quia homo peccator sum.

2) 1590. a d d. Jesus.

17. καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, καὶ αὐτὸς ἦν διδάσκων· καὶ ἦσαν καθήμενοι φαρισαῖοι καὶ νομοδιδάσκαλοι, οἳ ἦσαν ἰληλυθότες ἐκ πάσης κώμης τῆς γαλιλαίας, καὶ ἰουδαίας, καὶ ἱερουσαλήμ· καὶ δύναμις κυρίῃ ἦν εἰς τὸ ἰᾶσθαι αὐτούς.

18. καὶ ἰδὼν, ἄνδρες φέροντες ἐπὶ κλίνης ἄνθρωπον, ὃς ἦν παραλελυμένος· καὶ ἐζήτην αὐτὸν εἰσενεγκεῖν, καὶ θεῖναι ἐνώπιον αὐτοῦ.

19. καὶ μὴ εὐρόντες, † ποίας εἰσενέγκωσιν αὐτὸν, διὰ τὸν ὄχλον, ἀναβάντες ἐπὶ τὸ δῶμα, διὰ τῶν κεράμων καθῆκαν αὐτὸν σὺν τῷ κλινιδίῳ εἰς τὸ μέσον ἔμπροσθεν τοῦ ἰησοῦ.

20. καὶ ἰδὼν τὴν πίσιν αὐτῶν, εἶπεν † αὐτοῖς· ἄνθρωπε, ἀφέωνται σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

21. καὶ ἤρξαντο διαλογίζεσθαι οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι, λέγοντες· τίς ἐστιν οὗτος, ὃς λαλεῖ βλασφημίας; τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ θεός;

22. † ἐπιγνὼς δὲ ὁ ἰησοῦς τὰς διαλογισμοὺς αὐτῶν, ἀποκριθεὶς εἶπε πρὸς αὐτούς· τί διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;

23. τί ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν· ἀφέωνται σοι αἱ ἁμαρτίαι σου· ἢ εἰπεῖν· † ἔγειραι καὶ περιπάτει;

24. ἵνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας (εἶπε τῷ † παραλελυμένῳ)· σοὶ λέγω, † ἔγειραι· καὶ ἄρας τὸ κλινιδίον σου, πορεύου εἰς τὸν οἶκόν σου.

25. καὶ παραχρῆμα ἀναστὰς ἐνώπιον αὐτῶν, ἄρας † ἐφ' ᾧ κατέκειτο, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, δοξάζων τὸν θεόν.

17. ^{a)} Et factum est in una dierum, & ipse sedebat docens. Et erant Pharisaei sedentes, & legis doctores, qui venerant ex omni castello Galilaeae, & Judaeae, & Jerusalem; & virtus Domini erat ad sanandum eos.

a) v. 17-26. Matth. 9, 1-8. Marc. 2, 1-12.

18. Et ecce! viri portantes in lecto hominem, qui erat paralyticus; et quae-rebant eum inferre, et ponere ante eum.

19. Et non invenientes, qua parte illum inferrent praé turba, ascenderunt supra tectum, et per tegulas summiserunt eum cum lecto in medium ante Jesum.

20. Quorum fidem, ut vidit, dixit: Homo! remittuntur tibi peccata tua.

21. Et coeperunt cogitare Scribae et Pharisaei, dicentes: Quis est hic, qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?

22. Ut cognovit ^{a)} autem Jesus cogitationes eorum, respondens, dixit ad illos: Quid cogitatis ¹⁾ in cordibus vestris?

a) Matth. 12, 25. Joh. 2, 25.

23. Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata? An dicere: Surge, et ambula?

24. Ut autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata (ait paralytico): Tibi dico, surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam!

25. Et confestim consurgens coram illis, tulit lectum, in quo jacebat; et abiit in domum suam, magnificans Deum.

v. 19. Ed. omn. Er. δια ποιᾶς. — v. 20. αὐτοῖς omitt. Gb. — v. 22. Ed. 2. 3. Er. ἐπιγνῶν. — v. 23. Gb. ἐγειρε. — v. 24. Ed. omn. Er. παραλυτικῷ. — "Gb. ἐγειρε. — v. 25. Mt. Ed. omn. Er. ἐφ' ὃ.

1) 1590. add. mala.

26. καὶ ἔκστασις ἔλαβεν † ἅπαντας, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεόν· καὶ ἐπλήσθησαν φόβου, λέγοντες· ὅτι εἶδομεν παράδοξα σήμερον.

27. καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆλθε, καὶ ἐθεάσατο τελώνην ὀνόματι λεβὶν, καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀκολούθει μοι.

28. καὶ καταλιπὼν ἅπαντα, ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.

29. καὶ ἐποίησε δοχὴν μεγάλην λεβὶς αὐτῷ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῆ· καὶ ἦν ὄχλος τελωνῶν πολλὸς, καὶ ἄλλων, οἵ ἦσαν μετ' αὐτῶν κατακείμενοι.

30. καὶ ἐγόγγυζον οἱ γραμματεῖς † αὐτῶν καὶ οἱ φαρισαῖοι πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγοντες· διατί μετὰ † τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίετε καὶ πίνετε;

31. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπε πρὸς αὐτούς· ἢ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες.

32. οὐκ ἐλήλυθα καλεῖσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.

33. οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτὸν· διατί οἱ μαθηταὶ ἰωάννου † νηστεύουσι πνευματικά, καὶ δεήσεις ποιοῦνται, ὁμοίως καὶ οἱ τῶν φαρισαίων· οἱ δὲ σοὶ ἐσθίουσι καὶ πίνουσιν;

34. ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς· μὴ δύνασθε τὰς νύκτας τῆ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστίν, ποιῆσαι νηστεύειν;

35. ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, καὶ ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος· τότε νηστεύουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

36. ἔλεγε δὲ καὶ παραβολὴν πρὸς αὐτούς· ὅτι οὐδεὶς ἐπίβλημα ἱματίου καινοῦ ἐπιβάλλει ἐπὶ ἱμάτιον παλαιόν· εἰ δὲ μήγε, καὶ τὸ καινὸν σχίζει, καὶ τῷ παλαιῷ οὐ συμφωνεῖ † τὸ ἐπίβλημα ἀπὸ τοῦ καινοῦ.

26. Et stupor apprehendit omnes, et magnificabant Deum. Et repleti sunt timore, dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie!

27. ^{a)} Et post haec exiit, et vidit publicanum nomine Levi, sedentem ad telonium: et ait illi: Sequere me!

a) v 27-39. Matth. 9,9-17. Marc. 2,13-22.

28. Et relictis omnibus, surgens secutus est eum.

29. Et fecit ei convivium magnum Levi in domo sua; et erat turba multa publicanorum, et aliorum, qui cum illis erant discumbentes.

30. Et murmurabant Pharisaei et Scribae eorum, dicentes ad discipulos ejus: Quare cum publicanis et peccatoribus manducatis et bibitis ^{a)}?

a) Marc. 2, 16.

31. Et respondens Jesus, dixit ad illos: Non egent, qui sani sunt, medico, sed qui male habent;

32. non veni vocare justos, sed peccatores ad poenitentiam.

33. At illi dixerunt ad eum: Quare discipuli Ioannis jejunant frequenter, & obsecrationes faciunt, similiter & Pharisaeorum? tui autem edunt, & bibunt?

34. Quibus ipse ait: Numquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere jejunare?

35. Venient autem dies, cum ablatu fuerit ab illis sponsus; tunc ^{a)} jejunabunt in illis diebus.

a) Joh. 16, 20.

36. Dicebat autem et similitudinem ad illos: Quia nemo commissuram a novo vestimento immittit in vestimentum vetus; alioquin & novum rumpit, & veteri non convenit commissura a novo.

v. 26. Ed. 1. Er. παντας. — v. 30. Ed. omn. Er. omitt. αὐτων. — " των omitt. Ed. omn. Er. — v. 33. Ed. 2. Er. νηστευουσι. — v. 36. C. Mt. το απο του καινου. omiss. επιβλημα. Gb. επιβλημα το απο του καινου.

37. καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκὸς παλαιὸς· εἰ δὲ μίγξει ὁ νέος οἶνος τὸς ἀσκὸς, καὶ αὐτὸς ἐκχυθήσεται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολῶνται.

38. ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς βλητέον· καὶ ἀμφοτέροι συντηροῦνται.

39. καὶ οὐδεὶς πιών παλαιὸν, ἐνθέως θέλει νέον· λέγει γάρ· ὁ παλαιὸς χρηστότερός ἐστιν.

37. Et nemo mittit vinum novum in utres veteres; alioquin rumpet vinum novum utres, & ipsum effundetur, & utres peribunt;

38. sed vinum novum in utres novos mittendum est; & utraque conservantur.

39. Et nemo bibens vetus, statim vult novum, dicit enim: Vetus melius est!

C A P. VI.

1. Ἐγένετο δὲ ἐν σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ διαπορεύεσθαι αὐτὸν διὰ τῶν σπορίμων· καὶ ἔτιλλον οἱ μαθηταὶ αὐτῷ τὸς σάββους, καὶ ἦσθιον, ψάχοντες ταῖς χερσὶ.

2. τινὲς δὲ τῶν φαρισαίων εἶπον αὐτοῖς· τί ποιεῖτε ὃ οὐκ ἔξεσι ποιεῖν ἐν τοῖς σάββασιν;

3. καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτὸς εἶπεν ὁ ἰησοῦς· ἰδὲ τῆτο ἀνέγνωτε, ὃ ἐποίησε δαυὶδ, ὅποτε ἐπέινασεν αὐτὸς, καὶ οἱ μετ' αὐτῷ ὄντες;

4. ὡς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, καὶ τὸς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔλαβε, καὶ ἔφαγε, καὶ ἔδωκε καὶ τοῖς μετ' αὐτῷ· οὓς οὐκ ἔξεσι φαγεῖν, εἰ μὴ μόνους τοὺς ἱερεῖς.

5. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· ὅτι κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.

6. ἐγένετο δὲ καὶ ἐν ἑτέρῳ σαββάτῳ εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ διδάσκειν. καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρωπος, καὶ ἡ χεὶρ αὐτῷ ἡ δεξιὰ ἦν ξηρά.

7. παρετήρουν δὲ αὐτὸν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι, εἰ ἐν τῷ σαββάτῳ θεραπέυσει, ἵνα εὕρωσι κατηγορίαν αὐτοῦ.

1. ^{a)} Factum est autem in sabbato secundo primo, cum transiret per sabbata, vellebant discipuli ejus spicas, & manducabant, confricantes manibus.

^{a)} v. 1-5. Matth. 12, 1-8. Marc. 2, 23-28.

2. Quidam autem Phariseorum dicebant illis: Quid facitis, quod non licet ^{a)} in sabbatis? ^{a)} Deut. 23, 25.

3. Et respondens Jesus ad eos, dixit: Nec hoc legistis, quod fecit ^{a)} David, cum esurisset ipse, et qui cum illo erant? ^{a)} 1 Reg. 21, 6.

4. Quomodo intravit in domum Dei, et panes propositionis sumpsit, & manducavit, & dedit his, qui cum ipso erant, quos non licet manducare nisi ^{a)} tantum Sacerdotibus? ^{a)} Lev. 24, 5. sqq.

5. Et dicebat illis: Quia dominus est Filius hominis, et etiam sabbati.

6. ^{a)} Factum est autem & in alio sabbato, ut intraret in synagogam, & doceret. Et erat ibi homo, & manus ejus dextra erat arida.

^{a)} v. 6-11. Matth. 12, 9-14. Marc. 3, 1-6.

7. Observabant autem Scribae & Pharisei, si in sabbato curaret; ut invenirent, unde accusarent eum.

8. αὐτὸς δὲ ἦδει τὰς διαλογισμὰς αὐτῶν· καὶ εἶπε τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ξηρὰν ἔχοντι τὴν χεῖρα· ἐγειραι, καὶ σῆθι εἰς τὸ μέσον. ὁ δὲ ἀναστὰς ἔξη.

9. εἶπεν ἔν ὃ ἰησῆς πρὸς αὐτούς· ἐπερωτήσω ὑμᾶς· τί ἔξεξι τοῖς σάββασιν, ἀγαθοποιῆσαι, ἢ κακοποιῆσαι; ψυχὴν σῶσαι, ἢ ἄποκτεῖναι;

10. καὶ περιβλεψάμενος πάντας αὐτούς, εἶπεν ἄντῳ· ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου. ὁ δὲ ἐποίησε ἄντῳ· καὶ ἄποκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἡ ὕγιής ὡς ἡ ἄλλη.

11. αὐτοὶ δὲ ἐπλήσθησαν ἀνοίας, καὶ διελάλουν πρὸς ἀλλήλους, τί ἂν ποιήσειαν τῷ ἰησοῦ.

12. ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, ἔξηλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι· καὶ ἦν διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ θεοῦ.

13. καὶ ὅτε ἐγένετο ἡμέρα, προσεφώνησε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· καὶ ἐλεξάμενος ἀπὸ αὐτῶν δώδεκα, οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασε·

14. σίμωνα, ὃν καὶ ὠνόμασε πέτρον, καὶ ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἰάκωβον καὶ ἰωάννην, φίλιππον καὶ βαρθολομαῖον·

15. ματθαῖον καὶ θωμᾶν, ἰάκωβον τὸν τοῦ ἀλφαίου, καὶ σίμωνα τὸν καλούμενον ζηλωτὴν.

16. ἰσίδαν ἰακώβε, καὶ ἰσκαριώτην, ὃς καὶ ἐγένετο προδότης.

17. καὶ καταβὰς μετ' αὐτῶν, ἔξη ἐπὶ τόπῳ πεδινῷ· καὶ ὄχλος μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ πλῆθος πολὺ τῶ λαῷ ἀπὸ πάσης τῆς ἰουδαίας, καὶ ἱερουσαλὴμ, καὶ τῆς παραλίης τύρου καὶ σιδῶνος, οἳ ἦλθον ἀκῆσαι αὐτοῦ, καὶ ἰαθῆναι ἀπὸ τῶν νόσων αὐτοῦ·

8. Ipse vero sciebat ^{a)} cogitationes eorum; & ait homini, qui habebat manum aridam: Surge, & sta in medium! Et surgens stetit. ^{a)} cf. c. 5, 22.

9. Ait autem ad illos Jesus: Interrogo vos, si licet sabbatis benefacere, an male? animam salvam facere, an perdere?

10. Et circumspexit omnibus dixit homini: Extende manum tuam! Et extendit; & restituta est manus ejus.

11. Ipsi autem repleti sunt insipientia, & colloquebantur ad invicem, quidnam facerent ¹⁾ Jesu.

12. ^{a)} Factum est autem in illis diebus, exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei. ^{a)} v. 12-16. Matth. 10, 1-4. Marc. 5, 15-19.

13. Et, cum dies factus esset, vocavit discipulos suos; & elegit duodecim ex ipsis (quos et Apostolos nominavit):

14. Simonem, quem cognominavit Petrum, & Andream fratrem ejus, Jacobum & Ioannem, Philippum et Bartholomaeum,

15. Matthaeum, & Thomam, Jacobum Alphaei, & Simonem, qui vocatur Zelotes,

16. & Judam Jacobi, & Judam Iscariotem, qui fuit proditor.

17. Et descendens cum illis, stetit in loco campestri, & turba discipulorum ejus, & multitudo copiosa plebis ab omni Judaea, & Jerusalem, & maritima, & Tyri, & Sidonis,

v. 9. Ed. omn. Er. St. ἀπολεσαι. — v. 10. Ed. omn. Er. St. τῷ ἀνθρώπῳ. — "C. add. οὕτως. St. οὕτω. — ""Mt. ἀπεκατεσταθη. — ""ὑγιης omitt. Gb.

1) 1590. add. de.

18. καὶ οἱ ὀχλόμενοι † ὑπὸ πνευ-
μάτων ἀκαθάρτων· καὶ ἐθεραπεύοντο.

19. καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐζήτει ἄπτε-
σθαι αὐτῷ· ὅτι δύναμις παρ' αὐτῷ
ἐξήρχετο, καὶ ἰᾶτο πάντας.

20. καὶ αὐτὸς ἐπάρας τὸς ὀφθαλ-
μὸς αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητὰς † αὐτοῦ,
ἔλεγε· μακάριοι οἱ πτωχοί· ὅτι ὑμε-
τέρα ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

21. μακάριοι οἱ πεινῶντες νῦν·
ὅτι χορτασθήσεσθε. μακάριοι οἱ κλαί-
οντες νῦν· ὅτι γελάσετε.

22. μακάριοί ἐξε, ὅταν μισήσω-
σιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι, καὶ † ὅταν
ἀφορίσωσιν ὑμᾶς, καὶ ὀνειδίωσι,
καὶ ἐκβάλωσι τὸ ὄνομα ὑμῶν ὡς πο-
νηρὸν, † ἕνεκα τῆς νῆς τῆς ἀνθρώπου.

23. † χάρητε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ
καὶ σικιτήσατε· ἰδοὺ γὰρ, ὁ μισθὸς
ὑμῶν πολλὸς † ἐν τῷ οὐρανῷ· κατὰ
ταῦτα γὰρ ἐποίουν τοῖς προφήταις οἱ
πατέρες αὐτῶν.

24. πλὴν οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλεσίοις·
ὅτι ἀπέχετε τὴν παράκλησιν ὑμῶν.

25. οὐαὶ ὑμῖν, οἱ ἐμπλησθέντες·
ὅτι πεινάσετε. οὐαὶ ὑμῖν οἱ γελώντες
νῦν· ὅτι πενήσετε καὶ κλαύσετε.

26. † οὐαὶ ὑμῖν, ὅταν καλῶς ὑμᾶς
εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι· κατὰ
ταῦτα γὰρ ἐποίουν τοῖς ψευδοπροφή-
ταις οἱ πατέρες αὐτῶν.

27. † ἀλλ' ὑμῖν λέγω τοῖς ἀκού-
ουσιν· ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν·
καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς.

28. εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους
† ὑμᾶς· † προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπ-
ηρεαζόντων ὑμᾶς.

18. qui venerant, ut audirent eum,
& sanarentur a languoribus suis; & qui
vexabantur a Spiritibus immundis, cu-
rabantur a). a) Matth. 4, 23. sq.

19. Et omnis turba quaerebat eum
tangere a); quia virtus de illo exibat,
& sanabat omnes. a) Matth. 9, 21.

20. Et ipse elevatis oculis in disci-
pulos suos, dicebat: Beati a) pauperes!
quia vestrum est Regnum Dei.
a) Matth. 5, 3.

21. Beati a), qui nunc esuritis! quia
saturabimini. Beati, qui nunc fletis!
quia ridebitis. a) Matth. 5, 6.

22. Beati a) eritis, cum vos oderint
homines, et cum separaverint vos, et
exprobraverint, et ejecerint nomen ve-
strum tamquam malum, propter Fili-
um hominis; a) Matth. 5, 11. 12.

23. gaudete in illa die, et exulta-
te! ecce, enim merces vestra multa
est in coelo; secundum haec enim facie-
bant Prophetis patres eorum.

24. Verumtamen vae vobis diviti-
bus a)! quia ¹⁾ habetis consolationem
vestram. a) Marc. 10, 24.

25. Vae vobis, qui saturati estis!
quia esurietis. Vae vobis, qui ridetis
nunc! quia lugebitis, et flebitis.

26. Vae, cum benedixerint vobis ²⁾
homines! secundum haec enim facie-
bant pseudoprophetae patres eorum.

27. Sed vobis dico, qui auditis:
Diligite a) inimicos vestros, benefaci-
te his, qui oderunt vos. a) Matth. 5, 44.

28. Benedicite maledicentibus vo-
bis, et orate pro calumniantibus vos.

v. 18. Mt. Gb. ἀπο. — v. 20. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. omitt. αὐτῶν. — v. 22. Ed. 1.
2. 3. 4. Er. omitt. ὅταν. — "C. ἕνεκεν. — v. 25. Ed. omn. Er. χαιρῶν. —
"ἐν τοῖς ἔθροισι. — v. 26. C. εἰ, ὅταν καλῶς εἴπωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι. St.
Gb. et Mt. εἰ ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσιν οἱ ἄνθρωποι. — v. 27. C. ἀλλὰ. —
v. 28. C. St. Mt. ἕμιν. — "Ed. omn. Er. add. καί.

1) 1590. qui.

2) 1590. add. omnes.

29. τῷ τύπτοντί σε ἐπὶ τὴν σιαγόνα, πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην· καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντός σου τὸ ἱμάτιον, καὶ τὸν χιτῶνα μὴ κωλύσης.

30. παντὶ δὲ τῷ αἰτοῦντί σε, δίδου· καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντος τὰ σὰ, μὴ ἀπαίτει.

31. καὶ καθὼς θέλετε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε αὐτοῖς ὁμοίως.

32. καὶ εἰ ἀγαπᾶτε τὰς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τὰς ἀγαπῶντας αὐτὰς ἀγαπῶσι.

33. καὶ ἐὰν ἀγαθοποιῆτε τὰς ἀγαθοποιῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸ ποιῶσι.

34. καὶ ἐὰν δανείζητε παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ † ἁμαρτωλοὶ ἁμαρτωλοῖς δανείζουσιν, ἵνα ἀπολάβωσι τὰ ἴσα.

35. πλὴν ἀγαπᾶτε τὰς ἐχθρὰς ὑμῶν, καὶ ἀγαθοποιεῖτε, καὶ δανείζετε, μηδὲν ἀπελπίζοντες· καὶ ἔσαι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς, καὶ ἔσεσθε † υἱοὶ ὁ † ὑψίσε· ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστίν· ἐπὶ τοὺς ἀχαρίζους καὶ πονηροὺς.

36. γίνεσθε ἕν ὀικτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστί.

37. † καὶ μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε· μὴ καταδικάζετε, καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε· ἀπολύετε, καὶ ἀπολυθήσεσθε.

38. δίδοτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· μέτρον καλὸν, πεπεισμένον καὶ σεσαλευμένον καὶ ὑπερεκχυνόμενον δώσουσιν εἰς τὸν κόλπον ὑμῶν. τῷ γὰρ αὐτῷ μέτρῳ, ᾧ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν.

29. Et qui ^{a)} te percutit in maxillam ¹⁾, praebe et alteram. Et ab eo, qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. ^{a)} Matth. 5, 39. sqq.

30. Omni ^{a)} autem petenti te, tribue; et qui aufert, quae tua sunt, ne repetas. ^{a)} Matth. 5, 42.

31. Et prout ^{a)} vultis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis similiter. ^{a)} Matth. 7, 12.

32. ^{a)} Et si diligitis eos, qui vos diligunt, quae vobis est gratia? Nam et peccatores diligentes se diligunt. ^{a)} v. 32—36. Matth. 5, 44—48.

33. Et si benefeceritis his, qui vobis benefaciunt, quae vobis est gratia? Siquidem et peccatores hoc faciunt.

34. Et si mutuum dederitis his, a quibus speratis recipere, quae gratia est vobis? Nam et peccatores peccatoribus foenerantur, ut recipiant aequalia.

35. Veruntamen diligite inimicos vestros; benefacite, et mutuum date, nihil inde sperantes; et erit merces vestra multa, et eritis filii Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos et malos.

36. Estote ergo misericordes, sicut et Pater vester misericors est.

37. Nolite ^{a)} iudicare, et non iudicabimini; nolite condemnare, et non condemnabimini; dimittite, et dimittimini; ^{a)} Matth. 7, 1.

38. date, et dabitur vobis; mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem ^{a)} quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis. ^{a)} Matth. 7, 2. Marc. 4, 24.

v. 34. Gb. οἱ ἁμαρτωλοὶ. — v. 35. C. St. οἱ υἱοὶ. — "Ed. omn. Er. St. τὸ ὑψίσε. — v. 37. Ed. omn. Er. omitt. καί.

1) 1590. maxillam unam, praebe illi et ...

39. εἶπε δὲ παραβολὴν αὐτοῖς· μή-
τι δύναται τυφλὸς τυφλὸν ὁδηγεῖν;
ἔχι ἀμφοτέροι εἰς βόθυνον πεσεῖνται;

39. Dicebat autem illis et similitu-
dinem: Numquid ^{a)} potest caecus cae-
cum ducere? Nonne ambo in foveam
cadunt?

^{a)} Matth. 15, 14.

40. οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τοῦ δι-
δάσκαλον αὐτοῦ· κατηρτισμένος δὲ
πᾶς ἔσται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ.

40. Non est discipulus ^{a)} super ma-
gistrum; perfectus autem omnis erit,
si sit sicut magister ejus. ^{a)} Matth. 10, 24.

41. τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ
ἐν τῷ ὀφθαλμῷ † τοῦ ἀδελφοῦ σου,
τὴν δὲ δοκὸν τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ ὀφθαλ-
μῷ οὐ κατανοεῖς;

41. Quid ^{a)} autem vides festucam
in oculo fratris tui, trabem autem, quae
in oculo tuo est, non consideras?

^{a)} Matth. 7, 3-5.

42. ἢ πῶς δύνασαι λέγειν τῷ ἀδελ-
φῷ σου· ἀδελφὲ, ἄφες, ἐκβάλω τὸ
κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σε· αὐτὸς
τὴν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σε δοκὸν εἰ βλέ-
πων; ὑποκριτὰ, ἐκβαλε πρῶτον τὴν
δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σε, καὶ τότε
διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος τὸ ἐν
τῷ ὀφθαλμῷ τῷ ἀδελφῷ σε.

42. Aut quomodo potes dicere fra-
tri tuo: Frater! sine, ejiciam festu-
cam de oculo tuo; ipse in oculo tuo
trabem non videns? Hypocrita! ejice
primum trabem de oculo tuo; et tunc
perspicies, ut educas festucam de ocu-
lo fratris tui.

43. οὐ γάρ ἐστι δένδρον καλὸν,
ποιοῦν καρπὸν σαπρὸν· οὐδὲ δένδρον
σαπρὸν, ποιοῦν καρπὸν καλόν.

43. ^{a)} Non est enim arbor bona,
quae facit fructus malos; neque arbor
mala, faciens fructum bonum.

^{a)} v 43-46. Matth. 7, 16-21.

44. ἕκαστον γὰρ δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου
καρπῆ γνωσκειται· οὐ γὰρ ἐξ ἀκαν-
θῶν συλλέγσει σῦκα, οὐδὲ ἐκ βάτου
τρηνῶσι σαφυλήν.

44. Unaquaeque enim arbor de fru-
ctu suo cognoscitur; neque enim de
spinis colligunt ficus; neque de rubo
vindemiant uvam.

45. ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ
ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ
προφέρει τὸ ἀγαθόν· καὶ ὁ πονηρὸς
ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ
τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ πο-
νηρόν· ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς
καρδίας λαλεῖ τὸ σῶμα αὐτοῦ.

45. Bonus homo de bono thesauro
cordis sui profert bonum; et malus ho-
mo de malo thesauro profert malum;
ex ^{a)} abundantia enim cordis os loqui-
tur.

^{a)} Matth. 12, 34. sq.

46. τί δέ με καλεῖτε, κύριε, κύ-
ριε· καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω;

46. Quid autem vocatis me Domi-
ne, Domine: et non facitis, quae dico?

47. πᾶς ὁ ἐρχόμενος πρὸς με, καὶ
ἀκέων με τῶν λόγων, καὶ ποιῶν αὐ-
τὰς, ὑποδείξω ὑμῖν, τίτι ἐσὶν ὅμοιοι.

47. ^{a)} Omnis, qui venit ad me, et
audit sermones meos, et facit eos; o-
stendam vobis, cui similis sit!

^{a)} v. 47-49. Matth. 7, 24-27.

48. ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδο-
μῶντι οἰκίαν, ὃς ἔσκαψε, καὶ ἐβά-
θυνε, καὶ ἔθηκε θεμέλιον ἐπὶ τὴν πέ-

48. Similis est homini aedificanti
domum, qui fodit in altum, et posuit
fundamentum super ¹⁾ petram; inun-

v. 41. Ed. omn. Er. St. omitt. τσ.

1) 1590. supra.

τραν· πλημύρας δὲ γενομένης, προσ-
ἔρρηξεν ὁ ποταμὸς τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ,
καὶ ἔκ ἰσχυσε σαλευῖσαι αὐτήν· τεθε-
μελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν.

49. ὁ δὲ ἀκούσας καὶ μὴ ποιήσας,
ὁμοίως ἔστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομήσαντι
οἰκίαν ἐπὶ τὴν γῆν χωρὶς θεμελίας· ἣ
προσεῖρρηξεν ὁ ποταμὸς· καὶ εὐθέως
ἔπεσε, καὶ ἐγένετο τὸ ἔρημα τῆς οἰ-
κίας ἐκείνης μέγα.

datione autem facta, illisum est flu-
men domui illi, et non potuit eam mo-
vere; fundata enim erat super ¹⁾ pe-
tram.

49. Qui autem audit, et non fa-
cit; similis est homini aedificanti do-
mum suam super ²⁾ terram sine fun-
damento; in quam illisus est fluvius,
et continuo cecidit; et facta est ruina
domus illius magna.

C A P. VII.

1. Ἐπεὶ δὲ ἐπλήρωσε πάντα τὰ ῥή-
ματα αὐτῷ εἰς τὰς ἀκοὰς τῆ λαῶ,
εἰσῆλθεν εἰς καπερναῦμ.

2. ἑκατοντάρχον δὲ τινος δοῦλος,
κακῶς ἔχων, ἤμελλε τελευτᾶν, ὃς ἦν
αὐτῷ ἔντιμος.

3. ἀκούσας δὲ περὶ τῷ ἰησοῦ, ἀπέ-
σειλε πρὸς αὐτὸν πρεσβυτέρους τῶν
ισδαίων, ἐρωτῶν αὐτὸν, ὅπως ἐλ-
θῶν † διασώσῃ τὸν δῆλον αὐτῷ.

4. οἱ δὲ παραγενόμενοι πρὸς τὸν ἰη-
σοῦν, παρεκάλουν αὐτὸν σπυδαίως, λέγον-
τες, ὅτι ἀξιὸς ἔστιν, ᾧ παρέξει τοῦτο·

5. ἀγαπᾷ γὰρ τὸ ἔθνος ἡμῶν, καὶ
τὴν συναγωγὴν αὐτὸς ᾠκοδόμησεν ἡμῖν.

6. ὁ δὲ ἰησοῦς ἐπορεύετο σὺν αὐ-
τοῖς. ἦδη δὲ αὐτῷ ἐ μακρὰν ἀπέχοντος
ἀπὸ τῆς οἰκίας, ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν
ὁ ἑκατόνταρχος φίλος, λέγων αὐτῷ·
κύριε, μὴ σκύλλῃς ἐ γάρ εἰμι ἰκανὸς,
ἵνα † ὑπὸ τὴν στέγην μου εἰσέλθῃς.

7. διὸ οὐδὲ ἐμαντὸν ἠξίωσα πρὸς
σε εἰλθεῖν· ἀλλ' εἶπέ λόγῳ, καὶ ἰα-
θήσεται ὁ παῖς μου.

8. καὶ γὰρ ἐγὼ ἀνθρώπος εἰμι ὑπὸ
ἐξουσίαν τασσόμενος, ἔχων ὑπ' ἐμαν-
τὸν ζουατιώτας· καὶ λέγω τέτῳ πο-
ρεύθητι, καὶ πορεύεται· καὶ ἄλλῳ·
ἔρχῃς, καὶ ἔρχεται· καὶ τῷ δούλῳ μου·
ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ.

1. ^{a)} Cum autem implesset omnia
verba sua in aures plebis, intravit Ca-
pharnaum. ^{a)} v. 1-10. Matth. 8, 5-15.

2. Centurionis autem cujusdam ser-
vus male habens, erat moriturus, qui
illi erat pretiosus.

3. Et cum audisset de Jesu, misit
ad eum seniores Judaeorum, rogans e-
um, ut veniret, et salvaret ³⁾ servum
ejus.

4. At illi cum venissent ad Jesum,
rogabant eum sollicite, dicentes ei: Quia
dignus est, ut hoc illi praestes;

5. diligit enim gentem nostram, et
synagogam ipse aedificavit nobis.

6. Jesus autem ibat cum illis; et
cum jam non longe esset a domo, mi-
sit ad eum Centurio amicos, dicens:
Domine, noli vexari! non enim sum
dignus, ut sub tectum meum intres.

7. Propter quod et me ipsum non
sum dignum arbitratus, ut venirem ad
te; sed dic verbo, et sanabitur puer
meus.

8. Nam et ego homo sum sub pote-
state constitutus, habens sub me mili-
tes; et dico huic: Vade! et vadit: et
alii: Veni! et venit: et servo meo:
⁴⁾ Fac hoc! et facit.

9. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ ἰησοῦς, ἐθαύμασεν αὐτὸν· καὶ γραφεὶς, τῷ ἀκολουθῶντι αὐτῷ ὄχλῳ εἶπε· λέγω ὑμῖν, ἡμεῖς ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν οὐκ εὑροῦμεν.

10. καὶ ὑποστρέψαντες οἱ πεμφθέντες εἰς τὸν οἶκον, εὑρον τὸν ἀσθενοῦντα δοῦλον ὑγιαίνοντα.

11. καὶ ἐγένετο ἐν τῇ ἐξῆς, ἐπορεύετο εἰς πόλιν, καλεσμένην Νάϊν· καὶ συνεπορεύοντο αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἰκανοὶ, καὶ ὄχλος πολὺς.

12. ὡς δὲ ἤγγισε τῇ πόλει τῆς πόλεως, καὶ ἰδοὺ, ἐξεκομίζετο ἄνθρωπος νεκρῶς, υἱὸς μονογενῆς τῇ μητρὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὴ ἄνθρωπος ἄνθρωπος· καὶ ὄχλος τῆς πόλεως ἰκανὸς ἦν μετὰ αὐτῆς.

13. καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ κύριος, ἐσπλαγχνίσθη· καὶ ἐπὶ αὐτῇ, καὶ εἶπεν αὐτῇ· μὴ κλαῖε.

14. καὶ προσελθὼν ἤψατο τῆς σοφοῦ· οἱ δὲ βασιάζοντες ἐξήσαν. καὶ εἶπε· νεανίσκε, σοὶ λέγω· ἐγέρθητι.

15. καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεκρὸς, καὶ ἤρξατο λαλεῖν· καὶ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ.

16. ἔλαβε δὲ φόβος πάντας, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεόν, λέγοντες· ὅτι προφήτης μέγας ἐγήγερται ἐν ἡμῖν, καὶ ὅτι ἐπεσκέψατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ.

17. καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος οὗτος ἐν ὅλῃ τῇ Ἰουδαίᾳ περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ.

18. καὶ ἀπήγγειλαν ἰωάννη οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ πάντων τούτων.

19. καὶ προσκαλεσάμενος δύο τιμῶν τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἰωάννης, ἐπέμψεν πρὸς τὸν ἰησοῦν, λέγων· σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν;

v. 9. C. εἶπε. — v. 12. Ed. 1. Er. τεθνηκως. Ed. 2. Er. τεθνακως. — " Ed. omn. Er. add. ἡν. — " Gb. ἡν συν. — v. 15. Ed. omn. Er. ἐπ' αὐτην. — v. 16. St. ἀπαντας. — v. 19. Ed. 1. Er. omitt. ὁ.

1) 1590. add. Jesus.

9. Quo audito, Jesus miratus est; et conversus sequentibus se turbis, dixit: Amen dico vobis, nec in Israël tantam fidem inveni!

10. Et reversi, qui missi fuerant, domum, invenerunt servum, qui languerat, sanum.

11. Et factum est: deinceps ibat in civitatem, quae vocatur Naim; et ibant cum eo discipuli ejus, et turba copiosa.

12. Cum autem appropinquaret portae civitatis, ecce! defunctus efferebatur filius unicus matris suae; et haec vidua erat; et turba civitatis multa cum illa.

13. Quam cum vidisset Dominus, misericordia motus super eam, dixit illi: Noli flere!

14. Et accessit, et tetigit loculum, (Hi autem, qui portabant, steterunt.) et ait: Adolescens! tibi dico, surge.

15. Et resedit, qui erat mortuus, et coepit loqui. Et dedit illum matri suae.

16. Accepit autem omnes timor; et magnificabant Deum, dicentes: Quia propheta magnus surrexit in nobis! et quia Deus visitavit plebem suam!

17. Et exiit hic sermo in universam Judaeam de eo, et in omnem circa regionem.

18. ^{a)} Et nunciaverunt Ioanni discipuli ejus de omnibus his.

a) v. 18—35. Matth. 11, 2—19.

19. Et convocavit duos de discipulis suis Ioannes, et misit ad Jesum, dicens: Tu es, qui venturus es? an alium expectamus?

20. παραγεγόμενοι δὲ πρὸς αὐτὸν οἱ ἄνδρες, εἶπον· ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς ἀπέσταλκεν ἡμᾶς πρὸς σε, λέγων· σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν;

21. ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ὥρᾳ ἐθεράπευσε πολλὰς ἀπὸ νόσων καὶ μασιγῶν καὶ πνευμάτων πονηρῶν· καὶ τυφλοῖς πολλοῖς ἐχαρίσατο τὸ βλέπειν.

22. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· πορευθέντες ἀπαγγέilate ἰωάννη, ἃ εἶδετε καὶ ἠκούσατε· ὅτι τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν, χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται, κωφοὶ ἀκούουσιν, νεκροὶ ἐγείρονται, πτωχοὶ εὐαγγελίζονται.

23. καὶ μακάριός ἐστιν, ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί.

24. ἀπελθόντων δὲ τῶν ἀγγέλων ἰωάννου, ἤρξατο λέγειν πρὸς τὸν ὄχλον περὶ ἰωάννου· τί ἐξεληλύθατε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον;

25. ἀλλὰ τί ἐξεληλύθατε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἡμφιεσμένον; ἰδοὺ, οἱ ἐν ἱματισμῷ ἐνδόξῳ καὶ τρυφῇ ὑπάρχοντες, ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσίν.

26. ἀλλὰ τί ἐξεληλύθατε ἰδεῖν; προφήτην; ναὶ λέγω ὑμῖν, καὶ περὶ σφόδρα προφήτου.

27. οὗτός ἐστι, περὶ οὗ γέγραπται· ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου.

28. λέγω γὰρ ὑμῖν· μεῖζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν προφήτης ἰωάννης τῆ βαπτιστῆ εἰς εἰς ἐστίν· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῆ θεῆ, μεῖζων αὐτῆ ἐστίν.

29. καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἀκούσας καὶ οἱ τελῶναι ἐδικαίωσαν τὸν θεόν, βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα ἰωάννου.

20. Cum autem venissent ad eum viri, dixerunt: Ioannes Baptista misit nos ad te, dicens: Tu es, qui venturus es? an alium expectamus?

21. (In ipsa autem hora multos curavit a langoribus, & plagis, & spiritibus malis, & caecis multis donavit visum.)

22. Et respondens, dixit illis: Euntes renunciate Ioanni, quae audistis, & vidistis: Quia caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur;

23. et beatus est, quicumque non fuerit scandalizatus in me.

24. Et cum discessissent nuncii Ioannis, coepit de Ioanne dicere ad turbas: Quid existis in desertum videre? arundinem ^{a)} vento agitatum?

a) Eph. 4, 14.

25. Sed quid existis videre? hominem mollium ^{a)} vestimentis indutum? Ecce! qui in veste pretiosa sunt & deliciis, in domibus regum sunt.

a) Matth. 5, 4.

26. Sed quid existis videre? prophetam? Utique dico vobis, et plus quam prophetam!

27. Hic est, de quo scriptum est: „Ecce! mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit viam tuam ante te ^{a)}.”

a) Mal. 3, 1.

28. Dico enim vobis: Major inter natos mulierum propheta Ioanne Baptista nemo est; qui autem ^{a)} minor est in regno Dei, major est illo.

a) Matth. 13, 17.

29. Et omnis populus audiens & publicani ^{a)}, justificaverunt Deum, baptizati baptismo Ioannis.

a) cf. c. 3, 12 sq.

30. οἱ δὲ φαρισαῖοι καὶ οἱ νομο-
κοῖ τὴν βελὴν τῆ θεῷ ἠθέτησαν εἰς
ἑαυτὰς, μὴ βαπτισθέντες ὑπὸ αὐτῆ.

31. † τίνοι οὖν ὁμοιώσω τοὺς ἀν-
θρώπους τῆς γενεᾶς ταύτης; καὶ τί-
νι εἰσὶν ὅμοιοι;

32. ὅμοιοί εἰσι παιδίοις τοῖς ἐν
ἀγορᾷ καθημένοις, καὶ προσφωνῶσιν
ἀλλήλοις, καὶ λέγουσιν· ἠυλόσαμεν
ὑμῖν, καὶ ἐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνήσα-
μεν ὑμῖν, καὶ ἐκ ἐκλαύσατε.

33. ἐλήλυθε γὰρ ἰωάννης ὁ βαπτι-
στῆς, μήτε ἄρτον ἐσθίων, μήτε οἶνον
πίνων· καὶ λέγετε· δαιμόνιον ἔχει.

34. ἐλήλυθεν ὁ υἱὸς τῆ ἀνθρώπου
ἐσθίων καὶ πίνων· καὶ λέγετε· ἰδὲ,
ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, † φί-
λος τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν.

35. καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ
τῶν τέκνων αὐτῆς † πάντων.

36. ἠρώτα δὲ τις αὐτὸν τῶν φα-
ρισαίων, ἵνα φάγη μετ' αὐτοῦ· καὶ
εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ φαρι-
σαίου, ἀνεκλίθη.

37. καὶ ἰδοὺ, γυνὴ ἐν τῇ πόλει,
ἣτις ἦν ἀμαρτωλὸς, ἐπιγνοῦσα, ὅτι
ἀνάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ φαρισαίου,
κομίσασα ἀλάβαστρον μύρου,

38. καὶ ξᾶσα † παρὰ τοὺς πόδας
αὐτοῦ ὀπίσω, κλαίωσα, ἠρξάτο βρέ-
χειν τοὺς πόδας αὐτοῦ τοῖς δάκρυσι·
καὶ ταῖς θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέ-
μασσε, καὶ κατεφίλει τοὺς πόδας αὐ-
τοῦ, καὶ ἤλειψε τῷ μύρῳ.

39. ἰδὼν δὲ ὁ φαρισαῖος ὁ καλέ-
σας αὐτὸν, εἶπεν ἐν ἑαυτῷ, λέγων·
οὗτος, εἰ ἦν προφήτης, εἰδὼς ἂν,
τίς καὶ ποταπὴ ἡ γυνή, ἣτις ἄπτε-
ται αὐτοῦ, ὅτι ἀμαρτωλὸς ἐστίν.

30. Pharisei autem, & legisperiti
consilium Dei spreverunt in semet i-
psos, non baptizati ab eo.

31. Ait autem Dominus: Cui ergo
similes dicam homines generationis hu-
jus? & cui similes sunt?

32. Similes sunt pueris sedentibus
in foro, & loquentibus ad invicem, &
dicentibus: Cantavimus vobis tibiis, &
non saltastis; lamentavimus, & non
plorastis.

33. Venit enim Ioannes Baptista,
neque manducans panem, neque bibens
vinum, & dicitis: Daemonium habet!

34. Venit Filius hominis mandu-
cans, & bibens, & dicitis^{a)}: Ecce,
homo devorator, & bibens vinum, a-
micus publicanorum & peccatorum!

a) Matth. 9, 11.

35. Et justificata est sapientia ab
omnibus filiis suis.

36. Rogabat autem illum quidam
de Phariseis, ut manducaret cum il-
lo. Et ingressus domum Pharisei dis-
cubuit.

37. Et ecce! mulier, quae erat in
civitate peccatrix, ut cognovit, quod
¹⁾ accubisset in domo Pharisei, at-
tulit alabastrum unguenti;

38. & stans retro secus pedes ejus,
lacrymis coepit rigare pedes ejus, et
capillis capitis sui tergebat, & oscula-
batur pedes ejus, & unguento unge-
bat.

39. Videns autem Phariseus, qui
vocaverat eum, ait intra se, dicens:
Hic si esset propheta, sciret utique,
quae & qualis est mulier, quae tangit
eum; quia peccatrix est.

v. 31. Ed. omn. Er. add. εἶπε δε ὁ κυριος· τινι κ. τ. λ. — v. 34. Ed. omn.
Er. St. τελ. φιλος. — v. 35. Ed. 1. Er. omitt. παντων. — v. 38. Gb. ὀπίσω
παρα κ. τ. λ.

1) 1590. add. Jesus.

40. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτόν· σίμων, ἔχω σοί τι εἰπεῖν. ὁ δὲ φησὶ· διδάσκαλε, εἰπέ.

41. δύο χρεωφειλέται ἦσαν δανεισῆν τινὶ· ὁ εἷς ᾤφειλε δηράρια πεντακόσια, ὁ δὲ ἕτερος πεντήκοντα.

42. μὴ ἐχόντων δὲ αὐτῶν ἀποδῆναι, ἀμφοτέροις ἐχαρίσατο. τίς οὖν αὐτῶν, εἰπέ, πλεῖον αὐτὸν ἀγαπήσει;

43. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ σίμων, εἶπεν· ὑπολαμβάνω, ὅτι ᾧ τὸ πλεῖον ἐχαρίσατο. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· ὀρθῶς ἐκρίνας.

44. καὶ στραφεὶς πρὸς τὴν γυναῖκα, τῷ σίμωνι ἔφη· βλέπεις ταύτην τὴν γυναῖκα; εἰσῆλθόν σε εἰς τὴν οἰκίαν· ὕδωρ ἐπὶ τὰς πόδας μου ἐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ τοῖς δάκρυσιν ἔβρεξέ με τὰς πόδας, καὶ ταῖς θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέμαξε.

45. φίλημά μοι οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ, ἀφ' ἧς εἰσῆλθόν, οὗ τ' διέλιπε καταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας.

46. ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου οὐκ ἤλειψας· αὕτη δὲ μύρῳ ἤλειψέ με τοὺς πόδας.

47. οὗ χάριν, λέγω σοι, ἀφείωνται αἱ ἁμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαὶ, ὅτι ἠγάπησε πολὺ· ᾧ δὲ ὀλίγον ἀφείωνται, ὀλίγον ἀγαπήσῃ.

48. εἶπε δὲ αὕτῃ· ἀφείωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι.

49. καὶ ἤρξαντο οἱ συνανακειμένοι λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· τίς οὗτός ἐστιν, ὃς καὶ ἁμαρτίας ἀφίησιν;

50. εἶπε δὲ πρὸς τὴν γυναῖκα· ἡπίσις σου σέσωκέ σε· πορεύου εἰς εἰρήνην.

40. Et respondens Jesus, dixit ad illum: Simon! habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magister! dic.

41. Duo debitores erant cuidam foeneratori; unus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta;

42. non habentibus illis unde redderent, donavit utrisque. Quis ergo eum plus diligit?

43. Respondens Simon dixit: Aestimo, quia is, cui plus donavit. At ille dixit ei: Recte judicasti!

44. Et conversus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intravi in ¹⁾ domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti; haec autem lacrymis rigavit pedes meos, & capillis suis tersit.

45. Osculum mihi non dedisti; haec autem, ex quo intravit, non cessavit osculari pedes meos.

46. Oleo caput meum non unxisti; haec autem unguento unxit pedes meos.

47. Propter quod dico tibi: Remittuntur ^{a)} ei peccata multa, quoniam dilexit multum! Cui autem minus dimittitur, minus diligit. ^{a)} 1 Petr. 4, 8.

48. Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata ²⁾!

49. Et coeperunt, qui simul accubebant, dicere intra se: Quis ^{a)} est hic, qui etiam peccata dimittit? ^{a)} cf. e. 5, 21.

50. Dixit autem ad mulierem: Fides tua te salvam fecit; vade in pace!

C A P. VIII.

1. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ καθεξῆς, καὶ αὐτὸς διώδευε κατὰ πόλιν καὶ

1. Et factum est deinceps, & ipse iter faciebat per civitates & castella,

v. 44. τῆς κεφ. omitt. Gb. — v. 45. Ed. omn. Er. διελελυτε.

1) 1590. om. in. 2) 1590. add. tua.

κόμην, κηρύσσων καὶ εὐαγγελιζόμε-
νος τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· καὶ οἱ
δώδεκα σὺν αὐτῷ,

2. καὶ γυναῖκες τινες, αἱ ἦσαν
τεθεραπευμέναι ἀπὸ πνευμάτων πο-
νηρῶν, καὶ ἀσθενειῶν· μαρία, ἡ κα-
λουμένη μαγδαληνή, ἀφ' ἧς δαιμόνια
ἐπτα ἐξεληλύθει,

3. καὶ ἰωάννα, γυνὴ χεζῶ, ἐπιτρό-
πε ἠρώδου, καὶ σεσάννα, καὶ ἕτεραι
πολλαὶ, αἵτινες διηκόνουν † αὐτῷ ἀ-
πὸ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς.

4. συνιόντος δὲ ὄχλου πολλῆς, καὶ
τῶν κατὰ πόλιν ἐπιπορευομένων πρὸς
αὐτὸν, εἶπε διὰ παραβολῆς·

5. ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείρου
τὸν σπόρον † αὐτοῦ· καὶ ἐν τῷ σπεί-
ρειν αὐτὸν, ὃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν
ὁδὸν, καὶ κατεπατήθη, καὶ τὰ πε-
τεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατέφαγεν αὐτό.

6. καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν πέ-
τραν· καὶ φρὲν ἐξηράνθη, διὰ τὸ
μὴ ἔχειν ἰκμάδα.

7. καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐν μέσῳ τῶν
ἀκανθῶν· καὶ συμφρεῖσαι αἱ ἀκαν-
θαι ἀπέπνιξαν αὐτό.

8. καὶ ἕτερον ἔπεσεν † ἐπὶ τὴν
γῆν τὴν ἀγαθὴν· καὶ φρὲν ἐποίησε
καρπὸν ἑκατονταπλασίονα. ταῦτα λέ-
γων, ἐφώνει· ὁ ἔχων ὠτα ἀκούειν,
ἀκούτω.

9. ἐπηρώτων δὲ αὐτὸν οἱ μαθη-
ταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, τίς εἴη ἡ πα-
ραβολὴ αὕτη.

10. ὁ δὲ εἶπεν· ὑμῖν δέδοται γινῶ-
ναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ
θεοῦ, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς,
ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι, καὶ ἀκού-
οντες μὴ συνῶσιν.

11. ἔστι δὲ αὕτη ἡ παραβολή· ὁ
σπόρος, ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ.

praedicans & evangelizans regnum Dei,
& duodecim cum illo,

2. et mulieres aliquae, quae erant
curatae a spiritibus malignis, & infir-
mitatibus: Maria ^{a)}, quae vocatur Mag-
dalene, de qua septem daemonia exie-
rant,

a) Marc. 16, 9.

3. et Ioanna uxor Chusae procura-
toris Herodis, & Susanna, et aliae mul-
tae, quae ministrabant ei de facultati-
bus suis.

4. ^{a)} Cum autem turba plurima con-
venirent, & de civitatibus properarent
ad eum, dixit per similitudinem:

a) v. 4-15. Matth. 13, 1-23. Marc. 4, 1-20.

5. Exiit, qui seminat, seminare se-
men suum; & dum seminat, aliud ce-
cidit secus viam, et conculcatum est,
& volucres coeli comederunt illud.

6. Et aliud cecidit supra petram; &
natum aruit, quia non habebat humo-
rem.

7. Et aliud cecidit inter spinas, &
simul exortae spinae suffocaverunt il-
lud.

8. Et aliud cecidit in terram bo-
nam; & ortum fecit fructum centu-
plum. Haec dicens clamabat: Qui ha-
bet aures audiendi, audiat!

9. Interrogabant autem eum disci-
puli ejus, quae esset haec parabola.

10. Quibus ipse dixit: Vobis datum
est nosse mysterium regni Dei, caete-
ris autem in parabolis; ut ^{a)} videntes
non videant, & audientes non intel-
ligant.

a) Matth. 11, 25.

11. Est autem haec parabola: Se-
men est verbum Dei.

12. οἱ δὲ παρὰ τὴν ὁδὸν, εἰσὶν οἱ ἀκέσοντες· εἴτα ἔρχεται ὁ διάβολος, καὶ αἶρει τὸν λόγον ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτῶν, ἵνα μὴ πιστεύσαντες σωθῶσιν.

13. οἱ δὲ ἐπὶ τῆς πέτρας, οἱ, ὅταν ἀκέσωσι, μετὰ χαρᾶς δέχονται τὸν λόγον· καὶ ἔτι οὐκ ἔχουσιν, οἱ πρὸς καιρὸν πιστεύουσι, καὶ ἐν καιρῷ πειρασμῷ ἀφίστανται.

14. τὸ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας πεσὼν, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκούσαντες, καὶ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου πόρενόμενοι συμπίπνυονται, καὶ οὐ τελεσφοροῦσι.

15. τὸ δὲ ἐν τῇ καλῇ γῆ, ἔτι οἱ εἰσιν, οἵτινες ἐν καρδίᾳ καλῇ καὶ ἀγαθῇ, ἀκέσαντες τὸν λόγον, κατέχουσιν, καὶ καρποφοροῦσιν ἐν ὑπομονῇ. †

16. οὐδεὶς δὲ λύχνον ἄρας, καλύπτει αὐτὸν σκέυει, ἢ ὑποκάτω κλίνης τίθεισιν· ἀλλ' ἐπὶ λυχνίας ἐπιτίθεισιν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι βλέπωσι τὸ φῶς.

17. ἢ γὰρ ἐστὶ κρυπτόν, ὃ ἢ φανερόν γενήσεται· ἢ δὲ ἀπόκρυφον, ὃ ἢ γνωσθήσεται, καὶ εἰς φανερόν ἔλθῃ.

18. βλέπετε ἔν, πῶς ἀκούετε· ὅς γάρ † ἐὰν ἔχη, δοθήσεται αὐτῷ· καὶ ὅς † ἐὰν μὴ ἔχη, καὶ, ὃ δοκεῖ ἔχειν, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

19. παρεγένοντο δὲ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῆς, καὶ ἔκ ἡδύνατο συντυχεῖν αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον.

20. καὶ † ἀπηγγέλη αὐτῷ, λεγόντων· ἡ μήτηρ σε καὶ οἱ ἀδελφοί σε ἐσῆκασιν ἔξω, ἰδεῖν σε θέλοντες.

21. ὃ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπε πρὸς αὐτούς· μήτηρ με καὶ ἀδελφοί με

12. Qui autem secus viam, hi sunt, qui audierunt; deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant.

13. Nam qui supra petram; qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt verbum; et hi radices non habent; ¹⁾ qui ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt.

14. Quod autem in spinas cecidit; hi sunt, qui audierunt, et a sollicitudinibus et divitiis et voluptatibus vitae, euntes suffocantur, et non referunt fructum.

15. Quod autem in bonam terram; hi sunt, qui in corde bono et optimo audientes verbum retinent, et fructum afferunt in patientia.

16. ^{a)} Nemo autem lucernam accendens, operit eam vase, aut subtus lectum ponit; sed supra candelabrum ponit, ut intrantes videant lumen.

a) v. 16-18. Matth. 5, 15. Marc. 4, 21-25.

17. Non est enim occultum, quod non manifestetur; nec absconditum, quod non cognoscatur, et in palam veniat.

18. Videte ergo, quomodo audistis! Qui ^{a)} enim habet, dabitur illi; et quicumque non habet, etiam quod putat se habere, auferetur ab illo.

a) Matth. 13, 12.

19. ^{a)} Venerunt autem ad illum mater et fratres ejus, et non poterant adire eum prae turba.

a) v. 19-21. Matth. 12, 46-50. Marc. 3, 31-35.

20. Et nunciatum est illi: Mater tua, et fratres tui stant foris, volentes te videre.

21. Qui respondens, dixit ad eos: Mater mea et fratres mei hi sunt, qui

v. 15. C. add. ταυτα λεγων εφωνει· ὃ ἔχων ὡτα ἀκροῖται, ἀκροῖται. — v. 18. St. Gb. ἀν — Gb. ἀν. — v. 20. Ed. 1. 2. Er. ἀπηγγέλλη. Ed. 3. 4. 5. Er. ἀπηγγέληθ.

1) 1590. quia.

οὗτοί εἰσιν, οἱ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἀκούοντες καὶ ποιοῦντες † αὐτόν. *verbum Dei audiunt et faciunt.*

22. καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, καὶ αὐτὸς † ἐνέβη εἰς πλοῖον, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν τῆς λίμνης. καὶ ἀνήχθησαν.

23. πλεόντων δὲ αὐτῶν, ἀφύπνωσε. καὶ κατέβη λαίλαψ ἀνέμου εἰς τὴν λίμνην, καὶ συνεπληροῦντο, καὶ ἐκινδύνεον.

24. προσελθόντες δὲ διήγειραν αὐτόν, λέγοντες· † ἐπισάτα, ἐπισάτα, ἀπολλύμεθα. ὁ δὲ ἐγεγνημένος ἐπετίμησε τῷ ἀνέμῳ καὶ τῷ κλύδωνι τῷ ὕδατος· καὶ ἐπαύσαντο, καὶ ἐγένετο γαλήνη.

25. εἶπε δὲ αὐτοῖς· πῶς ἐσιν ἡ πίσις ὑμῶν; φοβηθέντες δὲ ἐθαύμασαν, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους· τίς ἄρα ἔτός ἐσιν, ὅτι καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπιτάσσει καὶ τῷ ὕδατι, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ;

26. καὶ κατέπλευσαν εἰς τὴν χώραν τῶν γαδαρηῶν, ἧτις ἐσὶν † ἀντιπέραν τῆς γαλιλαίας.

27. ἐξελθόντι δὲ † αὐτῷ ἐπὶ τὴν γῆν, ὑπήντησεν αὐτῷ ἀνὴρ τις ἐκ τῆς πόλεως, ὃς εἶχε δαιμόνια ἐκ χρόνων ἱκανῶν, καὶ ἱμάτιον ἐκ ἐνεδιδύσκετο, καὶ ἐν οἰκίᾳ ἐκ ἔμενεν, ἀλλ' ἐν τοῖς μνήμασιν.

28. ἰδὼν δὲ τὸν ἰησοῦν, καὶ ἀνακράξας, προσέπεσεν αὐτῷ, καὶ φωνῇ μεγάλῃ εἶπε· τί ἐμοὶ καὶ σοὶ, ἰησοῦ, υἱὲ τοῦ θεοῦ † τοῦ ὑψίστου; δέομαι σου, μὴ με βασανίσῃς.

29. † παρήγγειλε γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, ἐξελεῖν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου. πολλοῖς γὰρ χρόνοις συνηπάκει αὐτόν· καὶ ἔδεσμεῖτο ἀλύσει

22. ^{a)} Factum est autem in una die-
rum; et ipse ascendit in naviculam,
et discipuli ejus, et ait ad illos: Trans-
fretemus trans stagnum! Et ascende-
runt. ^{a)} v. 22-25. Matth. 8, 23-27. Marc. 4, 35-41.

23. Et navigantibus illis, obdormi-
vit, et descendit procella venti in sta-
gnum, et complebantur ¹⁾, et pericli-
tabantur.

24. Accedentes autem, suscitaverunt eum, dicentes: Praeceptor! peri-
mus. At ille surgens, increpavit ven-
tum, et tempestatem aquae, et cessa-
vit; et facta est tranquillitas.

25. Dixit autem illis: Ubi est fides vestra? Qui timentes, mirati sunt ad invicem, dicentes: Quis putas hic est, quia ²⁾ et ventis et mari imperat, et obediunt ei?

26. ^{a)} Et navigaverunt ad regionem Gerasenorum, quae est contra Galilaeam. ^{a)} v. 26-37. Matth. 8, 28-34. Marc. 5, 1-17.

27. Et cum ³⁾ egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam, qui habebat daemonium jam temporibus multis, et vestimento non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis.

28. Is, ut vidit Jesum, procidit ante illum, et exclamans voce magna, dixit: Quid mihi et tibi est? Jesu Fili Dei Altissimi! obsecro te, ne me torqueas.

29. Praecipiebat enim spiritui immundo, ut exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, et vinciebatur catenis et compedibus cu-

v. 21. αὐτόν omitt. Ed. 1. Er. Gb. — v. 22. Ed. omn. Er. ἀνεβη. — v. 24. C. ἐπισατα semel. — v. 26. Ed. omn. Er. ἀντιπερα. — v. 27. Ed. 1. 2. Er. τῷ αὐτῷ. — v. 28. Ed. 1. 2. Er. omitt. τσ. — v. 29. C. παρηγγελλε.

1) 1590. compellebantur.

2) 1590. om. et.

3) 1590. add. de navi.

καὶ πέδαις, φυλασσόμενος· καὶ διαρρήσων τὰ δεσμά, ἠλάνετο ὑπὸ τοῦ δαίμονος εἰς τὰς ἐρήμους.

30. ἐπηρώτησε δὲ αὐτὸν ὁ ἰησοῦς, λέγων· τί σοί ἐστιν ὄνομα; ὃ δὲ εἶπε· λεγεώ· ὅτι δαιμόνια πολλὰ εἰσῆλθεν εἰς αὐτόν.

31. καὶ † παρεκάλει αὐτόν, ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς, εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν.

32. ἦν δὲ ἐκεῖ ἀγέλη χοιρῶν ἰκανῶν βοσκομένων ἐν τῷ ὄρει· καὶ παρεκάλει αὐτόν, ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς, εἰς ἐκεῖνας εἰσελθεῖν· καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς.

33. ἐξελθόντα δὲ τὰ δαιμόνια ἀπὸ τῆ ἀνθρώπου, † εἰσῆλθεν εἰς τοὺς χοίρους· καὶ ὄρησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τῆ † κρημνῆ εἰς τὴν λίμνην, καὶ ἀπεπνίγη.

34. ἰδόντες δὲ οἱ βόσκοντες τὸ † γεγενημένον, ἔφυγον· καὶ † ἀπήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τὰς ἀγροάς.

35. ἐξῆλθον δὲ ἰδεῖν τὸ γεγονός· καὶ ἦλθον πρὸς τὸν ἰησοῦν, καὶ εὐρον καθήμενον τὸν ἄνθρωπον, ἀφ' οὗ τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει, ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα, παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἰησοῦ· καὶ ἐφοβήθησαν.

36. ἀπήγγειλαν δὲ αὐτοῖς καὶ οἱ ἰδόντες, πῶς ἐσώθη ὁ δαιμονισθείς.

37. καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν ἅπαν τὸ πλῆθος τῆς περιχώρου τῶν γαδαρηνῶν, ἀπελθεῖν ἀπ' αὐτῶν· ὅτι φόβῳ μεγάλῳ συνείχοντο· αὐτὸς δὲ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον, ὑπέσχεψεν.

38. ἰδέετο † δὲ αὐτοῦ ὁ ἀνὴρ, ἀφ' οὗ † ἐξεληλύθει τὰ δαιμόνια, εἶναι σὺν αὐτῷ. ἀπέλυσε δὲ αὐτόν ὁ ἰησοῦς, λέγων·

39. † ὑπόσχεφε εἰς τὸν οἶκόν σε,

stoditus, et ruptis vinculis agebatur a daemone in deserta.

30. Interrogavit autem illum Jesus, dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit: Legio; quia intraverant daemonia multa in eum.

31. Et rogabant illum, ne imperaret illis, ut in abyssum irent.

32. Erat autem ibi grex porcorum multorum, pascentium, in monte; et rogabant eum, ut permetteret eis in illos ingredi. Et permisit illis.

33. Exierunt ergo daemonia ab homine, et intraverunt in porcos; et impetu abiit grex per praeceps in stagnum, et suffocatus est.

34. Quod ut viderunt factum qui pascebant, fugerunt, et nunciaverunt in civitatem et in villas.

35. Exierunt autem videre, quod factum est, et venerunt ad Jesum; et invenerunt hominem sedentem, a quo daemonia exierant, vestitum ac sana mente ad pedes ejus, et timuerunt.

36. Nunciaverunt autem illis et qui viderant, quomodo sanus factus esset a legione;

37. et rogaverunt illum omnis multitudo regionis Gerasenorum, ut discederet ab ipsis; quia magno timore tenebantur. Ipse autem ascendens navim, reversus est.

38. ^{a)} Et rogabat illum vir, a quo daemonia exierant, ut cum eo esset. Dimisit autem eum Jesus, dicens:

a) v. 38. 39. Marc. 5, 18-20.

39. Redi in domum tuam, et nar-

v. 31. Ed. omn. Er. παρεκαλεν. — v. 33. Mt. εισηλθον. — Ed. 1. 2. Er. κρημν. — v. 34. C. γενομενον. Gb. γεγονός. — "C. add. ἀπελθοντες. — v. 38. Ed. omn. Er. γαρ. — "C. τα δαιμονια ἐξεληλυθει. — v. 39. Ed. omn. Er. ὑποσχεψον.

καὶ διηγῆ, ὅσα ἐποίησέ σοι ὁ θεός.
καὶ ἀπῆλθε, καθ' ὅλην τὴν πόλιν κη-
ρύσσων, ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ ἰησῆς.

40. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ὑποσρέφαι
τὸν ἰησῆν, ἀπεδέξατο αὐτὸν ὁ ὄχλος·
ἦσαν γὰρ πάντες προσδοκῶντες αὐτόν.

41. καὶ ἰδὲ, ἦλθεν ἀνὴρ, ᾧ ὄνο-
μα ἰάειρος, καὶ αὐτὸς ἄρχων τῆς
συναγωγῆς ὑπῆρχε· καὶ πεσὼν παρὰ
τὰς πόδας τῷ ἰησῆ, παρεκάλει αὐ-
τόν, εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ·

42. ὅτι θυγάτηρ μονογενῆς ἦν αὐ-
τοῦ ὡς ἐτῶν δώδεκα, καὶ αὕτη ἀπέ-
θνησκεν. ἐν δὲ τῷ ὑπάγειν αὐτόν, οἱ
ὄχλοι συνέπνιγον αὐτόν.

43. καὶ γυνή, ἕσα ἐν ῥύσει αἵμα-
τος ἀπὸ ἐτῶν δώδεκα, ἣτις † ἰατροῖς
προσαναλώασα ὅλον τὸν βίον, οὐκ
ἴσχυσεν ὑπὸ οὐδενὸς θεραπευθῆναι,

44. προσελθῆσα † ὀπισθεν, ἤψατο
τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ·
καὶ παραχοῆμα ἔση ἡ ῥύσις τοῦ αἵμα-
τος αὐτῆς.

45. καὶ εἶπεν ὁ ἰησῆς· τίς ὁ ἀφά-
μερός με; ἀρνεμένων δὲ πάντων, εἶ-
πεν ὁ πέτρος, καὶ οἱ † μετ' αὐτῶ· ἐπι-
στάτα, οἱ ὄχλοι συνέχουσί σε καὶ ἀπο-
θλίβουσι· καὶ λέγεις· τίς ὁ ἀφάμερός
μου;

46. ὁ δὲ ἰησῆς εἶπεν· ἤψατό με
τίς· ἐγὼ γὰρ ἔγνω δύναμιν ἐξελθῆ-
σαν ἀπ' ἐμοῦ.

47. ἰδῶσα δὲ ἡ γυνή, ὅτι ἐκ ἔλα-
θε, τρέμεισα ἦλθε, καὶ προσπεσῶσα
αὐτῷ, δι' ἣν αἰτίαν ἤψατο αὐτοῦ,
ἀπήγγειλεν αὐτῷ ἐνώπιον παντὸς τοῦ
λαοῦ, καὶ ὡς ἰάθη παραχοῆμα.

48. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ· θάρσει, θύ-
γατερ· ἡ πίστις σε σέσωκέ σε· πορεύε
εἰς εἰρήνην.

ra, quanta tibi fecit Deus. Et abiit
per universam civitatem, praedicans,
quanta illi fecisset Jesus.

40. ^{a)} Factum est autem, cum rediis-
set Jesus, excepit illum turba. Erant
enim omnes exspectantes eum.

a) v. 40—56. Matth. 9, 1. 18—26. Marc. 5, 21—45.

41. Et ecce! venit vir, cui nomen
Jairus, et ipse princeps synagogae e-
rat; et cecidit ad pedes Jesu, rogans
eum, ut intraret in domum ejus,

42. quia unica filia erat ei fere an-
norum duodecim, et haec moriebatur.
Et contingit, dum iret, a turbis com-
primebatur.

43. Et mulier quaedam erat in flu-
xu sanguinis ab annis duodecim, quae
in medicos erogaverat omnem substan-
tiam suam, nec ab ullo potuit curari,

44. accessit retro, et tetigit fim-
briam vestimenti ejus; et confestim ste-
tit fluxus sanguinis ejus.

45. Et ait Jesus: Quis est, qui me
tetigit? Negantibus autem omnibus,
dixit Petrus, et qui cum illo erant:
Praeceptor! turbae te comprimunt et
affligunt, et dicis: Quis me tetigit?

46. Et dixit Jesus: Tetigit me ali-
quis; nam ¹) ego novi virtutem de me
exiisse.

47. Videns autem mulier, quia non
latuit, tremens venit, et procidit ante
pedes ejus; et ob quam causam tetige-
rit eum, indicavit coram omni popu-
lo; et quemadmodum confestim sana-
ta sit.

48. At ipse dixit ei: Filia! fides
tua salvam te fecit; vade in pace!

v. 43. Ed. omn. Er. St. εἰς ἰατροῦς.
v. 45. Gb. συν αὐτῷ.

— v. 44. Ed. omn. Er. add. δε. —

49. ἔτι † αὐτῷ λαλῶντος, ἔρχεταιί τις παρὰ τῆ ἀρχισυναγωγῆς, λέγων αὐτῷ· ὅτι τέθνηκεν ἡ θυγάτηρ σου· μὴ σκύλλε τὸν διδάσκαλον.

50. ὁ δὲ ἰησοῦς ἀκούσας, ἀπεκρίθη αὐτῷ, λέγων· μὴ φοβοῦ· μόνον πίστευε, καὶ σωθήσεται.

51. † ἔλθων δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, ἔκ αἰῶντος εἰσελθεῖν ἄδενά, εἰ μὴ πέτρον καὶ † ἰωάννην καὶ ἰάκωβον, καὶ τὸν πατέρα τῆς παιδὸς καὶ τὴν μητέρα.

52. ἔκλαιον δὲ πάντες, καὶ ἐκόπτοντο αὐτήν. ὁ δὲ εἶπε· μὴ κλαίετε· οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει.

53. καὶ κατεγέλων αὐτῷ, εἰδότες, ὅτι ἀπέθανεν.

54. αὐτὸς δὲ ἐκβαλὼν ἔξω πάντας, καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς, ἐφώνησε, λέγων· ἡ παῖς, ἐγείρε.

55. καὶ ἐπέσχευε τὸ πνεῦμα αὐτῆς, καὶ ἀνέστη παραχρῆμα. καὶ διέταξεν, αὐτῇ δοθῆναι φαγεῖν.

56. καὶ ἐξέζησαν οἱ γονεῖς αὐτῆς· ὁ δὲ παρηγγείλεν αὐτοῖς, μηδεὶ εἰπεῖν τὸ γεγονός.

49. Adhuc illo loquente, venit quidam ad principem synagogae, dicens ei: Quia mortua est filia tua, noli vexare illum.

50. Jesus autem, audito hoc verbo, respondit patri puellae: Noli timere, crede tantum, et salva erit.

51. Et cum venisset domum, non permisit intrare secum quemquam, nisi ^{a)} Petrum et Jacobum et Ioannem, et patrem et matrem puellae. ^{a)} Matth. 17, 1.

52. Flebant autem omnes, et plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere! non est mortua puella, sed dormit ^{a)}.

^{a)} Joh. 11, 11.

53. Et deridebant eum, scientes, quod mortua esset.

54. Ipse autem tenens manum ejus clamavit, dicens: Puella, surge!

55. Et reversus est spiritus ejus; et surrexit continuo. Et jussit illi dari manducare.

56. Et stupuerunt parentes ejus, quibus praecepit ^{a)}, ne alicui dicerent, quod factum erat. ^{a)} Matth. 8, 4.

C A P. IX.

1. Συγκαλεσάμενος δὲ τὰς δώδεκα †, ἔδωκεν αὐτοῖς δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια, καὶ νόσους θεραπεύειν.

2. καὶ ἀπέστειλεν αὐτούς, κηρύσσειν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἰᾶσθαι τοὺς ἀσθενοῦντας.

3. καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· μηδὲν αἴρετε εἰς τὴν ὁδόν, μήτε † ῥάβδον, μήτε πήραν, μήτε ἄρτον, μήτε ἀργύριον, μήτε ἀνὰ δύο χιτῶνας ἔχειν.

4. καὶ εἰς ἣν ἂν οἰκίαν εἰσελθῆτε, ἐκεῖ μένετε, καὶ ἐκεῖθεν ἐξέρχεσθε.

1. ^{a)} Convocatis autem ¹⁾ duodecim Apostolis, dedit illis virtutem et potestatem super omnia daemonia, et ut languores curarent. ^{a)} v. 1-6.

Matth. 10, 1. sqq. Marc. 6, 7-15.

2. Et misit illos praedicare regnum Dei, & sanare infirmos.

3. Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via, neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis;

4. et in quamcumque domum intraveritis, ibi manete, et inde ne exeatis.

v. 49. C. add. δε. — v. 51. C. St. Mt. εἰσελθων. — "Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἰακωβον καὶ ἰωαννην. — v. 1. C. St. add. μαθητας. — v. 3. C. St. Mt. ῥαβδασ.

1) 1590. add. Jesus.

5. καὶ ὅσοι † ἐὰν μὴ † δεξῶνται ὑμᾶς, ἐξερχόμενοι ἀπὸ τῆς πόλεως ἐκείνης, καὶ τὸν κοινορτὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν ἀποτινάξατε, εἰς μαρτύριον ἐπ' αὐτούς.

6. ἐξερχόμενοι δὲ διήρχοντο κατὰ τὰς κώμας, εὐαγγελιζόμενοι † καὶ θεραπεύοντες πανταχοῦ.

7. ἤκουσε δὲ Ἡρώδης ὁ τετράρχης τὰ γινόμενα ὑπ' αὐτῆ πάντα· καὶ διηπόρει, διὰ τὸ λέγεσθαι ὑπὸ τινων, ὅτι Ἰωάννης ἐγήγερται † ἐκ νεκρῶν.

8. ὑπὸ τινων δὲ, ὅτι Ἠλίας ἐφάνη· ἄλλων δὲ, ὅτι προφήτης εἰς τῶν ἀρχαίων ἀνέστη.

9. καὶ εἶπεν Ἡρώδης· Ἰωάννην ἐγὼ † ἀπεκεφάλισα· τίς δὲ ἐστὶν οὗτος, περὶ οὗ ἐγὼ ἀκῶ τοιαῦτα; καὶ ἐζητεῖ ἰδεῖν αὐτόν.

10. καὶ ὑποσρέψαντες οἱ ἀπόστολοι διηγήσαντο αὐτῷ, ὅσα ἐποίησαν· καὶ παραλαβὼν αὐτούς, ὑπεχώρησε κατ' ἰδίαν εἰς τόπον ἔρημον πόλεως, καλεμένης βηθσαϊδά.

11. οἱ δὲ ὄχλοι γρόντες, ἠκολούθησαν αὐτῷ. καὶ δεξάμενος αὐτούς, ἐλάλει αὐτοῖς περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς χρεῖαν ἔχοντας θεραπείας ἰᾶτο.

12. ἡ δὲ ἡμέρα ἤρξατο κλίνειν. προσελθόντες δὲ οἱ δώδεκα εἶπον αὐτῷ· ἀπόλυσον τὸν ὄχλον, ἵνα † ἀπελθόντες εἰς τὰς κύκλω κώμας καὶ τοὺς ἀγρούς, καταλύσωσι, καὶ εὗρωσιν ἐπισιτισμόν· ὅτι ὧδε ἐν ἐρήμῳ τόπῳ ἐσμέν.

13. εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν· οἱ δὲ εἶπον· οὐκ εἰσὶν ἡμῖν † πλεῖον ἢ πέντε ἄρτοι καὶ † ἰχθύες δύο, εἰ μὴ τι πορευθέντες

5. Et quicumque non receperint vos; exeuntes de civitate illa, etiam pulverem pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos.

6. Egressi autem circuibant per castella, evangelizantes et curantes ubique.

7. ^{a)} Audivit autem Herodes tetrarcha omnia, quae fiebant ab eo, et haesitabat eo, quod diceretur ^{a)} v. 7-9. Luc. 3, 19. sqq. Matth. 14, 1. sqq. Marc. 6, 14-29.

8. a quibusdam: Quia Ioannes surrexit a mortuis! a quibusdam vero: Quia Elias apparuit! ab aliis autem: Quia propheta unus de antiquis surrexit!

9. Et ait Herodes: Ioannem ego decollavi; quis est autem iste, de quo ego talia audio? Et quaerebat ^{a)} videre eum. ^{a)} c. 23, 8.

10. ^{a)} Et reversi Apostoli, narrauerunt illi, quaecumque fecerunt; et assumptis illis, secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaida.

^{a)} v. 10-17. Matth. 14, 13-21. Marc. 6, 30-44. Joh. 6, 2-15.

11. Quod cum cognovissent turbae, secutae sunt illum; et excepit eos, et loquebatur illis de regno Dei, & eos, qui cura indigebant, sanabat.

12. Dies autem coeperat declinare. Et accedentes duodecim dixerunt illi: Dimitte turbas! ut euntes in castella, villasque, quae circa sunt, divertant, & inveniant escas; quia hic in loco deserto sumus.

13. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare! At illi dixerunt: Non sunt nobis plus, quam quinque panes, & duo pisces; nisi forte nos camus,

v. 5. Gb. ἀν. — "Ed. 1. Er. δεχονται. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. δεξονται. — v. 6. Ed. 3. Er. δε pro και. — v. 7. C. ἀπο των νεκρων. — v. 9. Ed. omn. Er. ἀπεκεφαλισα. — v. 12. Gb. πορευθεντες. — v. 13. Ed. omn. Er. πλεω. — "Ed. omn. Er. St. δυο ιχθυες.

ἡμεῖς † ἀγοράσωμεν εἰς πάντα τὸν
† λαὸν τοῦτον βρώματα.

14. ἦσαν γὰρ ὡσεὶ ἄνδρες πεντα-
μισχίλιοι. εἶπε δὲ πρὸς τὰς μαθητὰς
αὐτοῦ· κατακλίνατε αὐτοὺς † κλισίας
ἀνὰ πενήκοντα.

15. καὶ ἐποίησαν † οὕτως, καὶ
† ἀνέκλιναν ἅπαντας.

16. λαβὼν δὲ τοὺς πέντε ἄρτους,
καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς
τὸν οὐρανὸν, ἐλόγησεν αὐτοὺς, καὶ
κατέκλασε, καὶ ἐδίδον τοῖς μαθηταῖς,
παρατιθέναι τῷ ὄχλῳ.

17. καὶ ἔφαγον, καὶ ἐχορτάσθη-
σαν πάντες· καὶ ἦρθη τὸ περισσεῦσαν
αὐτοῖς κλασμάτων, κόφινοι δώδεκα.

18. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν
προσενχόμενον καταμόνας, συνῆσαν
αὐτῷ οἱ μαθηταί· καὶ ἐπηρώτησεν
αὐτοὺς, λέγων· τίνα με λέγεσιν οἱ
ὄχλοι εἶναι;

19. οἱ δὲ ἀποκριθέντες, εἶπον·
ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν· ἄλλοι δὲ, ἡ-
λίαν· ἄλλοι δὲ, ὅτι προφήτης τις τῶν
ἀρχαίων ἀνέστη.

20. εἶπε δὲ αὐτοῖς· ὑμεῖς δὲ τίνα
με λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶς δὲ † πέ-
τρος, εἶπε· τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ.

21. ὁ δὲ ἐπιτιμῆσας αὐτοῖς, παρ-
ήγγειλε, μηδενὶ † εἰπεῖν τοῦτο,

22. εἰπών· ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ
ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδο-
κιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ
ἀρχιερέων καὶ γραμματέων, καὶ ἀπο-
κτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερ-
θῆναι.

23. ἔλεγε δὲ πρὸς πάντας· εἴ τις
θέλει ὀπίσω μου † ἐλθεῖν, ἀπαρνησά-
σθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν

& emamus in omnem hanc turbam
escas.

14. Erant autem fere viri quinque
millia. Ait autem ad discipulos suos:
Facite illos discumbere per convivia
quinguagenos.

15. Et ita fecerunt. Et ¹) discum-
bere fecerunt omnes.

16. Acceptis autem quinque pani-
bus et duobus piscibus, respexit in coe-
lum, & benedixit illis; & fregit, &
distribuit discipulis suis, ut ponerent
ante turbas.

17. Et manducaverunt omnes, &
saturati sunt. Et sublatum est, quod
superfuit illis, fragmentorum cophini
duodecim.

18. ^{a)} Et factum est, cum solus es-
set orans, erant cum illo et discipuli;
& interrogavit illos, dicens: Quem me
dicunt esse turbae? a) v. 18-27.

Math. 16, 15-23. Marc. 8, 27-39.

19. At illi responderunt, & dix-
erunt: Ioannem Baptistam, alii autem
Eliam, alii vero, quia unus propheta
de prioribus surrexit.

20. Dixit autem illis: Vos autem,
quem me esse dicitis? Respondens Si-
mon Petrus, dixit: Christum Dei.

21. At ille increpans illos, praece-
pit, ne cui dicerent hoc,

22. dicens: Quia ^{a)} oportet Filium
hominis multa pati, & reprobari a Se-
nioribus, & principibus Sacerdotum,
& Scribis, et occidi, & tertia die re-
surgere. a) Matth. 16, 21.

23. Dicebat autem ad omnes: Si
quis ^{a)} vult post me venire, abneget
semetipsum; & tollat crucem suam quo-

v. 15. " C. ἀγοράσωμεν. — " Ed. 4. Er. ὄχλον. — v. 14. Ed. 3. 4. 5. Er. κλισίως. — v. 15. St. Mt. Gb. ἴσω. — " Ed. omn. Er. St. κατεκλιναν. — v. 20. Gb. ὁ πέτρος. — v. 21. Gb. λεγειν. — v. 25. Gb. ἐρχεσθαι, ἀρνησασθω.

1) 1590. et discubuerunt omnes.

αὐτοῦ † καθ' ἡμέραν, καὶ ἀκολουθεῖ-
τω μοι.

24. ὃς γὰρ † ἐὰν θέλῃ τὴν ψυχὴν
αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς
δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν
ἐμοῦ, οὗτος σώσει αὐτήν.

25. τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος,
κερδήσας τὸν κόσμον ὅλον, ἐαυτὸν
δὲ ἀπολέσας, ἢ ζημιωθείς;

26. ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυθῇ με καὶ
τοὺς ἐμούς λόγους, τοῦτον ὁ υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου ἐπαισχυθήσεται, ὅταν ἔλ-
θῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ τοῦ πα-
τρὸς, καὶ τῶν ἀγίων ἀγγέλων.

27. λέγω δὲ ὑμῖν ἀληθῶς· εἰσὶ
τινες τῶν ὧδε † ἐσώτων, οἳ οὐ μὴ
† γενύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι
τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

28. ἐγένετο δὲ μετὰ τοὺς λόγους
† τέτρες, ὡσεὶ ἡμέραι ὀκτώ, καὶ πα-
ραλαβὼν † πέτρον, καὶ Ἰωάννην, καὶ
Ἰάκωβον, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος, προσ-
εῦξασθαι.

29. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ † προσεύ-
χεσθαι αὐτὸν τὸ εἶδος τοῦ προσώπου
αὐτοῦ ἕτερον, καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ
λευκὸς ἕξαζράπτων.

30. καὶ ἰδὲ, ἄνδρες δύο συνελάλουν
αὐτῷ, οἵτινες ἦσαν Μωσῆς καὶ Ἠλίας·

31. οἳ ὀφθέντες ἐν δόξῃ, ἔλεγον
τὴν ἕξοδον αὐτοῦ, ἣν ἔμελλε πληροῦν
ἐν Ἱερουσαλήμ.

32. ὁ δὲ πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ
ἦσαν βεβαρημένοι ὕπνῳ. διαρηγορή-
σαντες δὲ εἶδον τὴν δόξαν αὐτῶ, καὶ
τὰς δύο ἄνδρας τὰς συνεσῶτας αὐτῶ.

33. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαχωρίζε-
σθαι αὐτὰς ἀπ' αὐτῶ, εἶπεν † ὁ πέτρος
πρὸς τὸν Ἰησοῦν· ἐπιστάτα, καλὸν ἐστιν

tidie, & sequatur me. a) Matth 10, 38. sqq.

24. Qui enim voluerit animam su-
am salvam facere, perdet illam; nam,
qui perdiderit animam suam propter
me, salvam faciet illam.

25. Quid enim proficit homo, si lu-
cretur universum mundum, se autem
ipsum perdat, et detrimentum sui fa-
ciat?

26. Nam qui a) me erubuerit, et me-
os sermones; hunc Filius hominis eru-
bescet, cum venerit in majestate sua,
& Patris, & sanctorum Angelorum.

a) c. 12, 9. Matth. 10, 32. sq.

27. Dico autem vobis vere: sunt
aliqui hic stantes, qui non gustabunt
mortem, donec a) videant regnum Dei.

a) c. 22, 13. Matth. 26, 64.

28. a) Factum est autem post haec
verba fere dies octo, et assumpsit Pe-
trum, & Jacobum, & Ioannem, & a-
scendit in montem, ut oraret.

a) v. 28—36. Matth. 17, 1—13. Marc. 9, 1—12.

29. Et facta est, dum oraret, spe-
cies vultus ejus altera; et vestitus ejus
albus & refulgens.

30. Et ecce! duo viri loquebantur
cum illo. Erant autem Moyses et Elias,

31. visi in majestate, & dicebant
excessum ejus, quem completurus erat
in Jerusalem.

32. Petrus vero, & qui cum illo
erant, gravati erant somno. Et evigi-
lantes viderunt majestatem ejus, & du-
os viros, qui stabant cum illo.

33. Et factum est, cum discederent
ab illo, ait Petrus ad Jesum: Praecep-
tor! bonum est nos hic esse; et fa-

v. 23. "C. Mt. omitt. καθ' ἡμέραν. — v. 24. St. Gb. ἀν. — v. 27. Ed. omn. Er. St. ἐρηγοροῦν. — "Mt. Gb. γυνωσονται. — v. 28. Ed. 3. 4. 5. Er. omitt. τέτρες. — Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. add. τον. — v. 29. Ed. 1. 2. Er. προσεῦξασθαι. — v. 33. ὁ omitt. Mt.

ἡμᾶς, ὧδε εἶναι· καὶ ποιήσωμεν σκη-
νὰς τρεῖς, μίαν σοι, καὶ † μίαν μο-
σεῖ, καὶ μίαν ἡλίᾳ· μὴ εἰδῶς, ὃ λέγει.

34. ταῦτα δὲ αὐτοῦ λέγοντος, ἐ-
γένετο νεφέλη, καὶ ἐπεσκίασεν αὐτούς.
ἐφοβήθησαν δὲ ἐν τῷ ἐκείνῳ εἰσελ-
θεῖν εἰς τὴν νεφέλην·

35. καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῆς νε-
φέλης, λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου
ὁ ἀγαπητός· αὐτοῦ ἀκούετε.

36. καὶ ἐν τῷ γενέσθαι τὴν φωνήν,
εὐρέθη ὁ ἰησοῦς μόνος· καὶ αὐτοὶ ἐσί-
γησαν, καὶ ἕθεν ἀπήγγειλαν ἐν ἐκεί-
ναις ταῖς ἡμέραις ἕδὲν, ὧν ἑωράκασι.

37. ἐγένετο δὲ ἐν τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ,
κατελθόντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους,
συνήντησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς.

38. καὶ ἰδὼν, ἀνὴρ ἀπὸ τοῦ ὄχλου
ἀνεβόησε, λέγων· διδάσκαλε, δέομαί
σε, † ἐπίβλεψαι ἐπὶ τὸν υἱόν μου,
ὅτι μονογενὴς ἐστὶ μοι·

39. καὶ ἰδὼν, πνεῦμα λαμβάνει αὐ-
τὸν, καὶ ἐξαίφνης κράζει, καὶ σπα-
ράσσει αὐτὸν μετὰ ἁφρῶν, καὶ μόγις
ἀποχωρεῖ ἀπ' αὐτοῦ, συντρίβον αὐτόν.

40. καὶ ἐδεήθη τῶν μαθητῶν σε,
ἵνα † ἐκβάλωσιν αὐτὸ, καὶ οὐκ ἠδύ-
νηθησαν.

41. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν·
ὦ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως
πότε ἔσομαι πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἀνέξομαι
ὑμῶν; προσάγαγε † ὧδε τὸν υἱόν σε.

42. ἔτι δὲ προσερχομένῳ αὐτοῦ,
ἔρῳηξεν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον, καὶ συν-
εσπάραξεν. ἐπετίμησε δὲ ὁ ἰησοῦς τῷ
πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, καὶ ἴασατο
τὸν παῖδα, καὶ ἀπέδωκεν αὐτὸν τῷ
πατρὶ αὐτοῦ.

43. ἐξεπλήσσαντο δὲ πάντες ἐπὶ
τῇ μεγαλειότητι τοῦ θεοῦ. πάντων δὲ
θαυμαζόντων ἐπὶ πᾶσιν, οἷς † ἐποί-

ciamus tria tabernacula, unum Tibi,
& unum Moysi, & unum Eliae; nesci-
ens quid diceret.

34. Haec autem illo loquente, fa-
cta est nubes, & obumbravit eos: &
timuerunt, intransibus illis in nubem.

35. Et vox facta est de nube, di-
cens ^{a)}: Hic est Filius meus dilectus,
ipsum audite!

^{a)} Matth. 3, 17. 12, 18.
Marc. 1, 11. 2 Petr. 1, 16. sqq.

36. Et dum fieret vox, inventus
est Jesus solus. Et ipsi tacuerunt, &
nemini dixerunt in illis diebus quid-
quam ex his, quae viderant.

37. ^{a)} Factum est autem in sequen-
ti die, descendentibus illis de monte,
occurrit illis turba multa. ^{a)} v. 37-45.

Matth. 17, 14-21. Marc. 9, 13-28.

38. Et ecce vir de turba exclama-
vit, dicens: Magister! obsecro te, re-
spice in filium meum, quia unicus est
mihi.

39. Et ecce! spiritus apprehendit
eum, & subito clamat, & elidit, &
dissipat eum cum spuma, & vix disce-
dit dilanians eum:

40. Et rogavi discipulos tuos, ut
ejicerent illum, & non potuerunt.

41. Respondens autem Jesus, dixit:
O generatio infidelis, & perversa! us-
quequo ero apud vos, & patiar vos?
Adduc huc filium tuum!

42. Et cum accederet elisit illum
daemonium, & dissipavit.

43. Et increpavit Jesus spiritum
immundum, & sanavit puerum, & red-
didit illum patri ejus.

44. Stupebant autem omnes in ma-
gnitudine Dei; omnibusque miranti-
bus in omnibus, quae faciebat, di-

v. 33. "Ed. omn. Er. St. μωσει μιαν. — v. 38. St. ἐπιβλεψον. — v. 40. Ed. omn. Er. St. ἐκβάλλωσιν. — v. 41. C. et Mt. τον υἱόν σε ὧδε. — v. 45. Gb. ἔποιει.

ησεν † ὁ ἰησοῦς, εἶπε πρὸς τοὺς μαθητάς αὐτοῦ·

44. θέσθε ὑμεῖς εἰς τὰ ὄρα ὑμῶν τοὺς λόγους τέτεις· ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων.

45. οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα τοῦτο, καὶ ἦν παρακαλελυμένον ἀπ' αὐτῶν, ἵνα μὴ αἰσθῶνται αὐτό· καὶ ἐφοβῆντο ἐρωτῆσαι αὐτὸν περὶ τῆς ῥήματος τέτεις.

46. εἰσῆλθε δὲ διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς, τὸ, τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν.

47. ὁ δὲ ἰησοῦς, ἰδὼν τὸν διαλογισμὸν τῆς καρδίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενος † παιδίον, ἔξησεν αὐτὸ παρ' ἑαυτοῦ,

48. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὅς ἐάν δέξηται τῷτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὅς ἐάν ἐμὲ δέξηται, δέχεται τὸν ἀποσεύλατά μου. ὁ γὰρ μικρότερος ἐν πᾶσιν ὑμῶν ὑπάρχων, οὗτος ἔσται μέγας.

49. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰωάννης, εἶπεν· ἐπιστάτα, εἶδομέν τινα ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα † τὰ δαιμόνια, καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτὸν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν.

50. καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ ἰησοῦς· μὴ κωλύετε· ὅς γὰρ οὐκ ἔστι καθ' ἡμῶν, ὑπερ † ἡμῶν ἔστιν.

51. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐσήριξε τοῦ πορευέσθαι εἰς ἱερουσαλήμ.

52. καὶ ἀπέστειλεν ἀγγέλους πρὸ προσώπου αὐτοῦ· καὶ πορευθέντες εἰσῆλθον εἰς κένυρ † σαμαρειτῶν, ὥστε ἐτοιμάσαι αὐτόν.

53. καὶ οὐκ ἐδέξαντο αὐτὸν, ὅτι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἦν πορευόμενον εἰς ἱερουσαλήμ.

xit ^{a)} ad discipulos suos: Ponite vos in cordibus vestris sermones istos! Filius enim hominis futurum est, ut tradatur in manus hominum. ^{a)} v. 44. sq.

Matth. 17, 22. sqq. Marc. 9, 29–32.

45. At illi ignorabant verbum istud, & erat velatum ante eos, ut non sentirent illud: & timebant eum interrogare de hoc verbo.

46. ^{a)} Intravit autem cogitatio in eos, quis eorum major esset.

^{a)} v. 46–50. Matth. 13, 1–9. Marc. 9, 32–38.

47. At Jesus videns ^{a)} cogitationes cordis illorum, apprehendit puerum, & statuit illum secus se, ^{a)} Joh. 2, 24. sq.

48. & ait illis: Quicumque ^{a)} susceperit puerum istum in nomine meo, me recipit; & quicumque me receperit, recipit eum, qui me misit. Nam qui minor est inter vos omnes, hic major est. ^{a)} Matth. 10, 40.

49. Respondens autem Ioannes, dixit: Praeceptor! vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem daemonia, & prohibuimus eum; quia non sequitur ¹⁾ nobiscum.

50. Et ait ad illum Jesus: Nolite prohibere! qui enim ^{a)} non est adversum vos, pro vobis est. ^{a)} c. 11, 23.

¹⁾ 1 Cor. 12, 3.

51. Factum est autem, dum complerentur dies assumptionis ejus, et ipse faciem suam firmavit, ut iret in Jerusalem.

52. Et misit nuncios ante conspectum suum; & euntes intraverunt in civitatem Samaritanorum, ut pararent illi.

53. Et non receperunt eum; quia ^{a)} facies ejus erat euntis in Jerusalem.

^{a)} Joh. 4, 9.

v. 45. "Ed. omn. Er. omitt. ὁ ἰησοῦς. — v. 47. C. παιδίον. — v. 49. C. Mt. omitt. τα. — v. 50. Gb. bis ὑμῶν. — v. 52. Ed. omn. Er. σαμαριτων.

1) 1590. sequitur nos.

54. ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, Ἰακώβος καὶ Ἰωάννης, εἶπον· κύριε, θέλεις, εἰπόμεν πῦρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀναλωσαὶ αὐτούς, ὡς καὶ ἡλίας ἐποίησε;

55. Στραφεὶς δὲ † ἐπετίμησεν αὐτοῖς, καὶ εἶπεν· οὐκ οἴδατε, οἶον πνεύματος ἔξε ὑμεῖς.

56. † ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε ψυχὰς ἀνθρώπων ἀπολέσαι, ἀλλὰ σῶσαι. καὶ ἐπορεύθησαν εἰς ἑτέραν κώμην.

57. ἐγένετο δὲ, πορευομένων αὐτῶν, ἐν τῇ ὁδῷ εἶπε τις πρὸς αὐτόν· ἀκολοθήσω σοι, ὅπου ἂν ἀπέρχῃ, † κύριε.

58. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσουσι· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει, ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ.

59. εἶπε δὲ πρὸς ἕτερον· ἀκολούθει μοι. ὁ δὲ εἶπε· κύριε, † ἐπίτρεψόν μοι ἀπελθόντι πρῶτον θάψαι τὸν πατέρα μου.

60. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς· σὺ δὲ ἀπελθὼν † διάγγειλε τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

61. εἶπε δὲ καὶ ἕτερος· ἀκολοθήσω σοι, κύριε· πρῶτον δὲ † ἐπίτρεψόν μοι ἀποτάξασθαι τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου.

62. εἶπε δὲ † πρὸς αὐτόν ὁ ἰησοῦς· οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω, εὐθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

54. Cum vidissent autem discipuli ejus Jacobus & Ioannes, dixerunt: Domine! vis dicimus, ut ignis^{a)} descendat de coelo, & consumat illos?

a) 4 Reg. 1, 10-12.

55. Et conversus increpavit illos, dicens: Nescitis, cujus spiritus estis!

56. Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare. Et abierunt in aliud castellum.

57. Factum est autem: ambulantes illis in via, dixit quidam ad illum: Sequar te, quocumque ieris!

a) v. 57-62. Matth. 8, 19-22.

58. Dixit illi Jesus: Vulpes foveas habent, & volucres coeli nidos; Filius autem hominis non habet, ubi caput¹⁾ reclinet.

59. Ait autem ad alterum: Sequere me! Ille autem dixit: Domine! permittite mihi primum ire, & sepelire patrem meum.

60. Dixitque ei Jesus: Sine! ut mortui sepeliant mortuos suos; tu autem vade, & annuncia regnum Dei!

61. Et ait alter: Sequar te, Domine! sed permittite mihi primum renunciare his, quae domi sunt.

62. Ait ad illum Jesus: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.

C A P. X.

1. μετὰ δὲ ταῦτα ἀνέδειξεν ὁ κύριος καὶ ἑτέρος ἑβδομήκοντα, καὶ ἀπ-

1. Post haec autem designavit Dominus & alios septuaginta duos, & mi-

v. 55. Ed. omn. Er. add. ὁ ἰησοῦς. — v. 56. ὁ γὰρ usque σῶσαι omitt. Gb. — v. 57. Ed. omn. Er. omitt. κυριε. — v. 59. Ed. 1. 2. Er. ἐπιστραφον. — v. 60. Ed. 1. 2. 3. Er. Gb. Mt. διαγγελλε. C. διαγγελε. — v. 61. Ed. 1. 2. Er. ἐπιστραφον. — v. 62. C. Mt. ὁ ἰησοῦς πρὸς αὐτόν.

1) 1590. add. suum.

ἔσειλεν αὐτὸς ἀνά δύο πρὸ προσώπου αὐτοῦ, εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον, οὗ ἔμελλεν αὐτὸς ἔρχεσθαι.

2. ἔλεγεν οὖν πρὸς αὐτούς· ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι· δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ, ὅπως † ἐκβάλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.

3. ὑπάγετε· ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποσέλλω ὑμᾶς ὡς ἄρνας ἐν μέσῳ λύκων.

4. μὴ βασιάζετε βαλάντιον, μὴ πήραν, μηδὲ ὑποδήματα· καὶ μηδένα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάσησθε.

5. εἰς ἣν δ' ἂν οἰκίαν εἰσέρχησθε, πρῶτον λέγετε· εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.

6. καὶ ἐὰν † ἦ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, ἐπαναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν ἡ εἰρήνη ὑμῶν· εἰ δὲ μήγε, ἐφ' ὑμᾶς ἀνακάμψει.

7. ἐν αὐτῇ δὲ τῇ οἰκίᾳ μένετε, ἐσθίοντες καὶ πίνοντες τὰ παρ' αὐτῶν· ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ ἔστι. μὴ μεταβαίνετε ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν.

8. καὶ εἰς ἣν † δ' ἂν πόλιν εἰσέρχησθε, καὶ δέχωνται ὑμᾶς, ἐσθίετε τὰ παρατιθέμενα ὑμῖν.

9. καὶ θεραπεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθενεῖς, καὶ λέγετε αὐτοῖς· ἤγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

10. εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν εἰσέρχησθε, καὶ μὴ δέχωνται ὑμᾶς, ἐξελθόντες εἰς τὰς πλατείας αὐτῆς, εἶπατε·

11. καὶ τὸν κοριοστὸν, † τὸν κοληθέντα ἡμῶν ἐκ τῆς πόλεως ὑμῶν, ἀπομασσόμεθα ὑμῖν· πλὴν τοῦτο γινώσκετε, ὅτι ἤγγικεν † ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

12. λέγω † ὑμῖν, ὅτι σοδόμοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀνεκτότερον ἔσται, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

sit illos binos ante faciem suam in omnem civitatem & locum, quo erat ipse venturus.

2. Et dicebat illis: Messis^{a)} quidem multa, operarii autem pauci; rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. a) Matth. 9, 37-sq.

3. Ite! ecce! ego mitto vos, sicut agnos inter lupos;

4. a) nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta, & neminem per viam salutaveritis. a) v. 4. sqq.

cf. Matth. 10, 9. sqq.

5. In quamcunque domum intraveritis, primum dicite: Pax huic domui!

6. Et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra; sin autem, ad vos revertetur.

7. In eadem autem domo manete, edentes & bibentes, quae apud illos sunt; dignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domum.

8. Et in quamcunque civitatem intraveritis, & susceperint vos, manducate, quae apponuntur vobis;

9. & curate infirmos, qui in illa sunt, & dicite illis: Appropinquavit in vos regnum Dei!

10. In quamcunque autem civitatem intraveritis, & non susceperint vos, exeuntes in plateas ejus, dicite:

11. Etiam pulverem, qui adhaesit nobis de civitate vestra, extergimus in vos! tamen hoc scitote, quia appropinquavit regnum Dei.

12. Dico vobis: Quia Sodomis in die illa remissius erit, quam illi civitati.

v. 2. Ed. omn. Er. ἐκβαλλῃ. — v. 6. Ed. 3. 4. 5. Er. ἐὰν μὲν. — v. 8. Ed. omn. Er. Mt. omitt. δ'. — v. 11. C. omitt. τον. — "ἐφ' ὑμᾶς omitt. Gb. — v. 12. C. add. δε.

13. οὐαί σοι, χοραζὶν, οὐαί σοι, βηθσαϊδά· ὅτι, εἰ ἐν τύρῳ καὶ σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γερόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ καθήμεναι μετενόησαν.

14. πλὴν τύρῳ καὶ σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσαι ἐν τῇ κρίσει, ἢ ὑμῖν.

15. καὶ σὺ καπερναοῦμ, ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθεῖσα, ἕως ἄδε καταβιβασθήσῃ.

16. ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει· καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν ἀθετεῖ τὸν ἀποσειλλαντά μου.

17. ὑπέσρεψαν δὲ οἱ ἐβδομήκοντα μετὰ χαρᾶς, λέγοντες· κύριε, καὶ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου.

18. εἶπε δὲ αὐτοῖς· ἐθεώρην τὸν σατανᾶν ὡς ἄσραφὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα.

19. ἰδοῦ, δίδωμι ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τῆ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τῆ ἐχθρῆ· καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ † ἀδικήσῃ.

20. πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται· χαίρετε δὲ †, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

21. ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἠγαλλιάσατο τῷ πνεύματι ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν· ἔξομολογῆμαί σοι, πάτερ, κύριε τῆ βράνθ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις· ναί, ὁ πατήρ, ὅτι ἔτως ἐγένετο εὐδοκία ἐμπροσθέν σου.

22. † πάντα † μοι παρεδόθη ὑπὸ τῆ πατρὸς μου· καὶ ἑδεῖς γινώσκει, τίς ἐστὶν ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ πατήρ· καὶ τίς

13. ^{a)} Vae tibi, Corozain! vae tibi Bethsaida! quia, si in Tyro & Sidone factae fuissent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cilicio et cinere sedentes poeniterent. ^{a)} v. 13-15.

Matth. 11, 21-23.

14. Verumtamen Tyro & Sidoni remissus erit in iudicio, quam vobis.

15. Et tu, Capharnaum! usque ad coelum exaltata, usque ad infernum demergeris!

16. Qui vos audit ^{a)}, me audit; & qui vos spernit, me spernit; qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me. ^{a)} Matth. 10, 40. Joh. 13, 20.

17. Reversi sunt autem septuaginta duo cum gaudio, dicentes: Domine! etiam daemonia subjiciuntur nobis in nomine tuo.

18. Et ait illis: Videbam ^{a)} satanam sicut fulgur de coelo cadentem.

^{a)} Joh. 12, 31.

19. Ecce! dedi ^{a)} vobis potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici; & nihil vobis nocebit. ^{a)} Marc. 16, 17. sq.

20. Verumtamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subjiciuntur; gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt in coelis.

21. In ipsa hora exultavit ¹⁾ Spiritu sancto, & dixit ^{a)}: Confiteor tibi, Pater, Domine coeli & terrae! quod abscondisti haec a sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Etiam, Pater! quoniam sic placuit ante te. ^{a)} v. 21. 22. Matth. 11, 25. sqq.

22. Omnia mihi tradita sunt a Patre meo; et nemo scit, quis sit Filius, nisi Pater; & quis sit Pater, nisi Fi-

v. 19. Ed. omn. Er. ἀδικήσει. — v. 20. Ed. 3. 4. 5. Er. δε μλλον. — v. 22. C. et Mt. add. και τραφεις προς της μαθητας, ειπε. — "Ed. omn. Er. παρεδοθη μοι.

¹⁾ 1590. add. in.

ἔξιν ὁ πατήρ, εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ᾧ
ἐὰν βέλῃται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι.

23. καὶ γραφεὶς πρὸς τὰς μαθη-
τάς, κατ' ἰδίαν εἶπε· μακάριοι οἱ
ὀφθαλμοὶ οἱ βλέποντες, † ἂ βλέπετε.

24. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ
προφῆται καὶ βασιλεῖς ἠθέλησαν ἰδεῖν,
ἂ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ ἔκ εἶδον· καὶ
ἀκῆσαι, ἂ ἀκούετε, καὶ ἔκ ἤκουσαν.

25. καὶ ἰδὼν, νομικός τις ἀνέστη,
ἐκπειράζων αὐτόν, καὶ λέγων· διδά-
σκαλε, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κλη-
ρονομήσω;

26. ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν· ἐν τῷ
νόμῳ τί γέγραπται; πῶς ἀναγινώσκεις;

27. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν· ἀγα-
πήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης
τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυ-
χῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου,
καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου· καὶ τὸν
πλησίον σου ὡς σεαυτόν.

28. εἶπε δὲ αὐτῷ· ὀρθῶς ἀπεκρί-
θης· τοῦτο ποίει, καὶ ζήσῃ.

29. ὁ δὲ, θέλων δικαιοῦν ἑαυτόν,
εἶπε πρὸς τὸν ἰησοῦν· καὶ τίς ἐστὶ με-
πλησίον;

30. ὑπολαβὼν δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν·
ἄνθρωπος τις κατέβαινεν ἀπὸ ἱερουσα-
λὴμ εἰς ἱεριχὼν, καὶ λησαῖς περιέπε-
σεν, οἱ καὶ † ἐκδύσαντες αὐτόν, καὶ
πληγὰς ἐπιθέντες, ἀπῆλθον, ἀφέροντες
ἡμιθανῆ τυγχάνοντα.

31. κατὰ συγκυρίαν δὲ ἱερεὺς τις
κατέβαινεν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ· καὶ ἰδὼν
αὐτόν, ἀντιπαρῆλθεν.

32. ὁμοίως δὲ καὶ λευίτης, γενό-
μενος κατὰ τὸν τόπον, ἐλθὼν καὶ ἰ-
δὼν, ἀντιπαρῆλθε.

33. † σαμαρείτης δὲ τις ὁδεύων,
ἦλθε κατ' αὐτόν, καὶ ἰδὼν αὐτόν,
ἐσπλαγχνίσθη.

lius, & cui voluerit Filius revelare.

23. Et conversus ad discipulos su-
os, ¹⁾ dixit: Beati ^{a)} oculi, qui vident,
quae vos videtis! a) Matth. 13, 16. sq.

24. Dico enim vobis: Quod multi
prophetae et reges voluerunt videre,
quae vos videtis & non viderunt; &
audire, quae auditis, & non audierunt.

25. Et ecce quidam Legisperitus
surrexit, tentans illum, et dicens: Ma-
gister! quid faciendo vitam aeternam
possidebo?

26. At ille dixit ad eum: In lege
quid scriptum est? quomodo legis?

27. Ille respondens dixit: „Diliges
„^{a)} Dominum Deum tuum ex toto cor-
„de tuo, & ex tota anima tua, & ex
„omnibus viribus tuis, & ex omni men-
„te tua; & proximum ^{b)} tuum sicut te
„ipsum.” a) Deut. 6, 5. b) Lev. 19, 18.

28. Dixitque illi: Recte respondi-
sti! hoc fac, & vives ^{a)}! a) Rom. 10, 5.

29. Ille autem volens justificare se-
ipsum, dixit ad Jesum: Et quis est me-
us proximus?

30. Suscipiens ²⁾ autem Jesus, di-
xit: Homo quidam descendebat ab Je-
rusalem in Jericho, et incidit in latro-
nes, qui etiam despoliaverunt eum;
et plagis impositis, abierunt semivivo
relieto.

31. Accidit autem, ut Sacerdos
quidam descenderet eadem via; et viso
illo, praeterivit.

32. Similiter et Levita, cum esset
secus locum, et videret eum, pertrans-
iit.

33. Samaritanus ^{a)} autem quidam
iter faciens, venit secus eum, et vi-
dens eum, misericordia motus est;

a) Joh. 4, 9.

v. 23. Ed. omn. Er. ἂ ὑμεῖς βλέπετε. — v. 30. Ed. omn. Er. ἐξεδύσαν. —
v. 33. Ed. omn. Er. σαμαριτης.

1) 1595. dicit.

2) 1590. Suspiciens.

34. καὶ προσελθὼν κατέδησε τὰ τραύματα αὐτοῦ, ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον· ἐπιβιάσας δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτήνος, ἤγαγεν † αὐτὸν εἰς πανδοχεῖον, καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ.

35. καὶ ἐπὶ τὴν αὐρίον ἐξελθὼν, ἐκβαλὼν δύο δηνάρια ἔδωκε τῷ πανδοχεῖ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἐπιμελήθητι αὐτοῦ· καὶ ὁ, τι ἂν προσδαπανήσης, ἐγὼ ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαί με, ἀποδώσω σοι.

36. τίς οὖν τούτων τῶν τριῶν † πλησίον δοκεῖ σοι γεγονέναι τοῦ ἑμπεσόντος εἰς τοὺς ληστές;

37. ὁ δὲ εἶπεν· ὁ ποιήσας τὸ ἔλεος μετ' αὐτοῦ. εἶπεν † οὖν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· πορεύε, καὶ σὺ ποιεῖ ὁμοίως.

38. ἐγένετο δὲ, ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτοὺς, καὶ αὐτὸς εἰσῆλθεν εἰς κώμην τινά· γυνὴ δέ τις, ὀνόματι μάρθα, ὑπέδεξαστο αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

39. καὶ τῆδε ἦν ἀδελφὴ καλεσμένη μαρία, ἣ καὶ παρακαθίσασα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἰησοῦ, ἤκουε τὸν λόγον αὐτοῦ.

40. ἣ δὲ μάρθα περιεσπάτο περὶ πολλὴν διακονίαν· ἐπιστᾶσα δὲ εἶπε· κύριε, οὐ μέλει σοι, ὅτι ἡ ἀδελφὴ μου μόνην με † κατέλιπε διακονεῖν; εἰπέ ἔν αὐτῇ, ἵνα μοι συναντιλάβηται.

41. ἀποκριθεὶς δὲ † εἶπεν αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· μάρθα, μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τρυβάζῃ περὶ πολλά.

42. ἐνὸς δὲ ἐστὶ χρεία. μαρία † δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξαστο, ἣτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς.

34. et appropinquans alligavit vulnera ejus, infundens oleum et vinum; et imponens illum in jumentum suum, duxit in stabulum, et curam ejus egit.

35. Et altera die protulit duos denarios, et dedit stabulario, et ait: Curam illius habe! et quodcumque supererogaveris, ego, cum rediero, reddam tibi.

36. Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones?

37. At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Jesus: Vade, et tu fac similiter!

38. Factum est autem, dum irent, et ipse intravit in quoddam castellum; et mulier quaedam Martha ^{a)} nomine, excepit illum in domum suam:

a) Joh. 11, 1. 12, 2. 3.

39. Et huic erat soror nomine Maria, quae etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius.

40. Martha autem satagebat circa frequens ministerium; quae stetit, et ait: Domine! non est tibi curae, quod soror mea reliquit me solam ministrare? dic ergo illi, ut me adjuvet.

41. Et respondens, dixit illi Dominus: Martha, Martha! sollicita es, et turbaris erga plurima;

42. porro unum est necessarium. Maria optimam ^{a)} partem elegit, quae non auferetur ab ea. a) Matth. 6, 20. 33.

C A P. XI.

1. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τόπῳ τινὶ προσευχόμενον, ὡς ἐπαύ-

1. Et factum est, cum esset in quodam loco orans, ut cessavit, dixit u-

v. 34. C. omitt. αὐτον. — v. 36. Ed. omn. Er. St. δοκεῖ σοι πλησιον. — v. 37. Gb. εἶπε δε. — v. 40. Ed. omn. Er. κατέλιπε. — v. 41. C. ὁ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ. — v. 42. Ed. omn. Er. omitt. δε.

σατο, εἰπέ τις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς αὐτόν· κύριε, διδάξον ἡμᾶς προσεύχασθαι, καθὼς καὶ Ἰωάννης ἐδίδαξε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ.

2. εἶπε δὲ αὐτοῖς· ὅταν προσεύχεσθε, λέγετε· πάτερ † ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σε· ἐλθέτω † ἡ βασιλεία σε· † γενήθῃτω τὸ θέλημά σε, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

3. τὸν ἄρτον † ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδε † ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν.

4. καὶ ἄφες ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφίεμεν παντὶ ὀφείλοντι ἡμῖν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, † ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

5. καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον, καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίαι, καὶ εἴπῃ αὐτῷ· φίλε, χρῆσόν μοι τρεῖς ἄρτους,

6. ἐπειδὴ φίλος † με παρεγένετο εἰς ὁδοῦ πρὸς με, καὶ οὐκ ἔχω, ὃ παραθήσω αὐτῷ;

7. καὶ κεῖνος ἔσωθεν ἀποκριθεὶς εἶπῃ· μὴ μοι κόπως πάρεχε· ἤδη ἡ θύρα κέκλεισαι, καὶ τὰ παιδία με μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν κοίτην εἰσίν· οὐ δύναμαι ἀναστὰς δοῦναί σοι.

8. λέγω ὑμῖν· εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ ἀναστὰς, διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ φίλον, διὰ γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἐγενήθει δώσει αὐτῷ, † ὅσων ζητήσει.

9. καὶ γὰρ ὑμῖν λέγω· αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὕρησεται· κρᾶτε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν.

10. πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει·

nus ex discipulis ejus ad eum: Domine! doce nos orare, sicut docuit et Iohannes discipulos suos.

2. ^{a)} Et ait illis: Cum oratis, dicite: Pater, sanctificetur nomen tuum! Adveniat regnum tuum ¹⁾!

a) v. 2-4. Matth. 6, 9-13.

3. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie!

4. Et dimitte nobis peccata nostra, siquidem et ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentationem!

5. Et ait ad illos: Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice! commoda mihi tres panes;

6. quoniam amicus meus venit de via ad me, et non habeo, quod ponam ante illum;

7. & ille deintus respondens dicat: Noli mihi molestus esse! jam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili; non possum surgere, & dare tibi.

8. Et si ille perseveraverit ^{a)} pulsans; dico vobis, etsi non dabit illi surgens, eo quod amicus ejus sit, propter improbitatem tamen ejus surget, & dabit illi, quotquot habet necessarios.

a) cf. c. 13, 1-5.

9. ^{a)} Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis! quaerite, & invenietis! pulsate, & aperietur vobis!

a) v. 9-13. Matth. 7, 7-11.

10. Omnis enim, qui petit, accipit;

v. 2. ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς omitt. Gb. — "Gb. σε ἡ βασιλεία. — "' γενήθῃτω usque γῆς omitt. Gb. — v. 3. Ed. 1. 2. 3. Er. ἡμῶν. — "Mt. ἡμῖν. — v. 4. ἀλλὰ et reliqua omitt. Gb. — v. 6. C. et Mt. omitt. μσ. — v. 8. C. Mt. ὅσων.

1) 1590. add. Fiat voluntas tua sicut in caelo, et in terra.

καὶ ὁ ζητῶν εὕρισκει· καὶ τῷ κρῖνον-
τι ἀνοιγέσεται.

11. τίνα δὲ ὑμῶν τὸν πατέρα αἰ-
τήσει ὁ υἱὸς ἄρτον, μὴ λίθον † ἐπι-
δώσει αὐτῷ; † ἢ καὶ ἰχθῦν, μὴ ἀντὶ
ἰχθύος ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ;

12. ἢ καὶ εἶαν † αἰτήσῃ ὄον, μὴ
ἐπιδώσει αὐτῷ σκορπίον;

13. εἰ οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ ὑπάρ-
χοντες, οἴδατε † δόματα ἀγαθὰ δι-
δόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῃ μᾶλ-
λον ὁ πατήρ, ὁ ἐξ οὐρανοῦ, δώσει
πνεῦμα ἅγιον τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν;

14. καὶ ἦν ἐκβάλλον δαιμόνιον,
καὶ αὐτὸ ἦν κωφόν. ἐγένετο δὲ, τοῦ
δαιμονίᾳ ἐξεληθόντος, ἐλάλησεν ὁ κω-
φός· καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι.

15. τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον· ἐν
βεελζεβούλ, ἄρχοντι τῶν δαιμονίων,
ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

16. ἔτεροι δὲ, πειράζοντες, ση-
μεῖον παρ' αὐτοῦ ἐζήτην ἐξ οὐρανοῦ.

17. αὐτὸς δὲ εἰδὼς † αὐτῶν τὰ
διανοήματα, εἶπεν αὐτοῖς· πᾶσα βα-
σιλεία ἐφ' ἐαυτήν † διαμερισθεῖσα
ἐρημοῦται, καὶ οἶκος ἐπὶ οἶκον πίπτει.

18. εἰ δὲ † καὶ ὁ σατανᾶς ἐφ' ἐαν-
τὸν † διεμερίσθη, πῶς σαθήσεται ἡ
βασιλεία αὐτοῦ; ὅτι λέγετε, ἐν βελ-
ζεβούλ ἐκβάλλειν με τὰ δαιμόνια.

19. εἰ δὲ ἐγὼ ἐν βεελζεβούλ ἐκ-
βάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν
τίνι ἐκβάλλουσιν; διὰ τοῦτο κριταὶ ὑ-
μῶν αὐτοὶ ἔσονται.

20. εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ θεοῦ ἐκβάλ-
λω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἐφθασεν ἐφ' ὑ-
μᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

21. ὅταν ὁ ἰσχυρὸς καθωπλισμέ-
νος † φυλάσῃ τὴν ἑαυτοῦ αὐλήν, ἐν
εἰρήνῃ ἐσὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ.

& qui quaerit, invenit; & pulsanti a-
perietur.

11. Quis autem ex vobis patrem
petit panem, numquid lapidem dabit
illi? Aut piscem: numquid pro pisce
serpentem dabit illi?

12. Aut si petierit ovum; numquid
porriget illi scorpionem?

13. Si ergo vos, cum sitis mali,
nostis bona data dare filiis vestris;
quanto magis Pater vester ¹) de coe-
lo dabit spiritum bonum petentibus se?

14. ^{a)} Et erat ejiciens daemonium,
& illud erat mutum. Et cum eiecisset
daemonium, locutus est mutus, & ad-
miratae sunt turbae.

a) v. 14-25.

Matth. 12, 22-32. Marc. 3, 22-30.

15. Quidam autem ex eis dixerunt:
^{a)} In Beelzebub principe daemoniorum
ejicit daemonia!

a) Matth. 9, 34.

16. Et alii tentantes, signum ^{a)} de
coelo quaerebant ab eo.

a) Matth. 12, 38.

17. Ipse autem, ut vidit ^{a)} cogita-
tiones eorum, dixit eis: Omne regnum
in seipsum divisum desolabitur, & do-
mus supra domum cadet.

a) Joh. 2, 24. sq.

18. Si autem & Satanias in seipsum
divisus est, quomodo stabit regnum e-
jus? quia dicitis, in Beelzebub me eji-
cere daemonia.

19. Si autem ego in Beelzebub ejicio
daemonia; filii vestri in quo ejiciunt?
Ideo ipsi judices vestri erunt!

20. Porro si in digito Dei ejicio dae-
monia; profecto pervenit in vos regnum
Dei.

21. Cum fortis armatus custodit a-
trium suum, in pace sunt ²) ea, quae
possidet;

v. 11. C. δωσε. — "Ed. omn. Er. St. εἰ. — v. 12. Ed. 1. 2. Er. αἰτησε
— v. 13. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. ἀγαθα δοματα. — v. 17. C. τα διανοηματα
αὐτων. — "C. μερισθεισα. — v. 18. και ομιττ. Mt. — "C. ἐμερισθη. —
v. 21. Ed. omn. Er. φυλασσει.

1) 1590. add. caelestis.

2) 1590. sunt omnia, quae.

22. ἐπὶ δὲ ὁ ἰσχυρότερος αὐτοῦ ἐπελθὼν νικήσῃ αὐτόν, τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ αἶρει, ἐφ' ἣ ἐπεποίθει, καὶ τὰ σκῆλα αὐτοῦ διαδίδωσιν.

23. ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἔσει· καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει.

24. ὅταν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνδρῶν τόπων, ζητοῦν ἀνάπαυσιν· καὶ μὴ εὐρίσκον, λέγει· ὑποσφύσω εἰς τὸν οἶκόν μου, ὅθεν ἐξῆλθον.

25. καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον.

26. τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει ἑπτὰ ἔτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ. καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείναι χειρότερα τῶν πρώτων.

27. † ἐγένετο δὲ ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν ταῦτα, ἐπάρασά τις γυνὴ φωνήν ἐκ τοῦ ὄχλου, εἶπεν αὐτῷ· μακαρία ἡ κοιλία, ἡ βασάσασά σε, καὶ μασοί, οὓς ἐθήλασας.

28. αὐτὸς δὲ εἶπε· μενοῦνγε μακάριοι οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ φυλάσσοντες † αὐτόν.

29. τῶν δὲ ὄχλων ἐπαθροισομένων, ἤρξατο λέγειν· ἡ γενεὰ αὕτη πονηρὰ ἔστι· σημεῖον † ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον ἰωνᾶ, † τοῦ προφήτου.

30. καθὼς γὰρ ἐγένετο ἰωνᾶς σημεῖον τοῖς νινεβίταις, οὕτως ἔσει καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τῇ γενεᾷ ταύτῃ.

31. βασίλισσα νότις ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινεῖ αὐτούς· ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς, ἀκῶσαι τὴν σοφίαν σολομῶνος· καὶ ἰδὲ, πλεῖον σολομῶνος ᾧδε.

22. si autem fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, & spolia ejus distribuet.

23. Qui non est ^{a)} mecum, contra me est; & qui non colligit mecum, dispergit. a) Matth. 6, 24.

24. ^{a)} Cum immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquosa, quaerens quietem; & non inveniens dicit: Revertar in domum meam, unde exivi! a) v. 24-26. Matth. 12, 43-45.

25. Et cum venerit, invenit eam scopis mundatam & ornatam;

26. tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et fiunt ^{a)} novissima hominis illius pejora prioribus. a) 2 Petr. 2, 20.

27. Factum est autem, cum haec diceret; extollens vocem quaedam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter, qui te portavit, & ubera, quae suxisti!

28. At ille dixit: Quin immo beati, qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud!

29. ^{a)} Turbis autem concurrentibus coepit dicere: Generatio haec, generatio nequam est! signum quaerit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonae prophetae. a) v. 29-32. Matth. 12, 38-42.

30. Nam sicut fuit Jonas signum Ninivitis; ita erit et Filius hominis generationi isti.

31. Regina ^{a)} Austri surget in iudicio cum viris generationis hujus, et condemnabit illos; quia venit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis; et ecce! plus quam Salomon hic. a) 3 Reg. 10, 1.

32. ἄνδρες † νινευὶ ἀναζηήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν· ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα ἰωνᾶ· καὶ ἰδὲ, πλεῖον ἰωνᾶ ᾧδε.

33. οὐδεὶς † δὲ † λύχνον ἄψας, εἰς † κρυπτὴν τίθησιν, οὐδὲ ὑπὸ τὸν μῶδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι τὸ † φέγγος βλέπωσιν.

34. ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός. ὅταν οὖν ὁ ὀφθαλμός σε ἀπλοῦς ᾦ, † καὶ ὅλον τὸ σῶμά σε φωτεινόν ἐστιν· ἐπὶ δὲ πονηρὸς ᾦ, καὶ τὸ σῶμά σε σκοτεινόν †.

35. σκόπει οὖν, μὴ τὸ φῶς, τὸ ἐν σοὶ, σκότος ἐξῆν.

36. εἰ οὖν τὸ σῶμά σε ὅλον φωτεινόν, μὴ ἔχον τι μέρος † σκοτεινόν, ἔσαι φωτεινόν ὅλον, ὡς ὅταν ὁ λύχνος τῇ ἀσραπῇ † φωτίζη σε.

37. ἐν δὲ τῷ λαλήσῃ, ἠρώτα αὐτὸν φαρισαῖός τις, ὅπως ἀριζήσῃ παρ' αὐτῷ. εἰσελθὼν δὲ ἀνέπεσεν.

38. ὁ δὲ φαρισαῖος ἰδὼν ἐθαύμασεν, ὅτι οὐ προῶτον ἐβαπτίσθη πρὸ τοῦ ἀρῆσε.

39. εἶπε δὲ ὁ κύριος πρὸς αὐτόν· νῦν ὑμεῖς, οἱ φαρισαῖοι, τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πίνακος καθαρίζετε· τὸ δὲ ἔσωθεν ὑμῶν γέμει ἀρπαγῆς καὶ πονηρίας.

40. ἄφρονες, οὐχ ὁ ποιήσας τὸ ἔξωθεν καὶ τὸ ἔσωθεν ἐποίησε;

41. πλὴν τὰ ἐνόητα δότε ἐλεημοσύνην· καὶ ἰδὲ, πάντα καθαρὰ ὑμῖν ἐστίν.

42. ἀλλ' εἰ ὑμῖν τοῖς φαρισαίοις, ὅτι ἀποδεκατέτε τὸ ἡδύσμον καὶ τὸ πήγανον καὶ πᾶν λάχανον, καὶ παρ-

32. Viri Ninivitae surgent in iudicio cum generatione hac,^b et condemnabunt illam; quia^{a)} poenitentiam egerunt ad praedicationem Jonae; & ecce! plus quam Jonas hic. a) Jon. 3, 5.

33. Nemo lucernam accendit, & in abscondito ponit, neque sub modio; sed supra candelabrum, ut, qui ingrediuntur, lumen videant.

34. Lucerna^{a)} corporis tui est oculus tuus; si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit; si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. a) Matth. 6, 23. sq.

35. Vide ergo, ne lumen, quod in te est, tenebrae sint!

36. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum; erit lucidum totum, & sicut lucerna fulgoris illuminabit te.

37. Et cum loqueretur, rogavit illum quidam Pharisaeus, ut pranderet apud se. ¹⁾ Et ingressus recubuit.

38. Pharisaeus autem coepit intra se reputans dicere, quare^{a)} non baptizatus esset ante prandium. a) Matth. 15, 2.

39. Et ait Dominus ad illum: Nunc vos, Pharisaei! quod deforis^{a)} est calicis et catini, mundatis; quod autem intus est vestrum, plenum est rapina et iniquitate. a) Matth. 23, 25.

40. Stulti! nonne qui fecit, quod deforis est, etiam id, quod deintus est, fecit?

41. Verumtamen quod superest, date eleemosynam; & ecce omnia munda sunt vobis!

42. Sed vae vobis Pharisaeis! quia²⁾ decimatis^{a)} mentham et rutam, & omne olus; & praeteritis iudicium & charita-

v. 32. Ed. 1. 2. Er. νινευη. Ed. 3. 4. 5. Er. νινευιται. — v. 33. δε ομिट. Ed. omn. Er. — "Ed. omn. Er. λυχνιον. — "Ed. omn. Er. κρυπτον. — "Ed. omn. Er. φως. — v. 34. C. ομिट. και. — "Ed. 5. Er. add. ἐστ. Ed. 1. Er. add. ἔσαι. — v. 36. Mt. σκοτινον. — "Ed. omn. Er. φωτιζει.

1) 1590. Jesus autem ingressus. 2) 1590. qui.

έρχεσθε τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀγάπην τῆς Θεᾶς. ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, καὶ κείνη μὴ ἀφίεναι.

43. οὐαὶ ὑμῖν τοῖς φαρισαίοις, ὅτι ἀγαπᾶτε τὴν πρωτοκαθεδρίαν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς.

44. εἰ καὶ ὑμῖν † γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἐξὲ † ὡς τὰ μνημεῖα τὰ ἄδηλα, καὶ οἱ ἄνθρωποι † περιπατοῦντες ἐπάνω οὐκ οἶδασιν.

45. ἀποκριθεὶς δὲ τις τῶν νομικῶν, λέγει αὐτῷ· διδάσκαλε, ταῦτα λέγων καὶ † ἡμᾶς ὑβρίζεις.

46. ὁ δὲ εἶπε· καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς εἰ καὶ, ὅτι φορτίζετε τὰς ἀνθρώπων φορτία δυσβάστακτα, καὶ αὐτοὶ ἐνὶ τῶν δακτύλων ὑμῶν οὐ προσψάυετε τοῖς φορτίοις.

47. οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν προφητῶν, οἱ δὲ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς.

48. ἄρα μαρτυρεῖτε, καὶ συνενδοκεῖτε τοῖς ἔργοις τῶν πατέρων ὑμῶν, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπέκτειναν αὐτούς, ὑμεῖς δὲ οἰκοδομεῖτε αὐτῶν τὰ μνημεῖα.

49. διὰ τῆς σοφίας καὶ ἡ σοφία τῆς Θεᾶς εἶπεν· ἀποσελῶ εἰς αὐτὰς προφήτας καὶ ἀποστόλους, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενεῖσι καὶ † ἐκδιώξουσιν·

50. ἵνα ἐκζητηθῇ τὸ αἷμα πάντων τῶν προφητῶν, τὸ ἐκχυνόμενον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης·

51. ἀπὸ τῆς αἱματος ἄβελ, ἕως τῆς αἱματος ζαχαρίας, τῆς ἀπολομένης μεταξὺ τῆς θυσιαστηρίου καὶ τῆς οἴκῃ· καὶ λέγω ὑμῖν, ἐκζητηθήσεται ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης.

tem Dei; haec autem oportuit facere, et illa non omittere. a) Matth. 23, 23.

43. Vae vobis Pharisaeis! quia ¹⁾ diligitis ^{a)} primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro. a) Matth. 23, 6.

44. Vae vobis! quia ²⁾ estis ^{a)} ut monumenta, quae non apparent, & homines ambulantes supra, nesciunt. a) Matth. 23, 27. sq.

45. Respondens autem quidam ex Legisperitis, ait illi: Magister! haec dicens, etiam contumeliam nobis facis.

46. At ille ait: Et vobis Legisperitis vae! quia ^{a)} oneratis homines oneribus, quae portare non possunt; et ipsi uno digito vestro non tangitis sarcinas. a) Matth. 23, 4.

47. Vae vobis! qui aedificatis ^{a)} monumenta Prophetarum; patres autem vestri occiderunt illos. a) Matth. 23, 29.

48. ^{a)} Profecto, testificamini, quod consentitis operibus patrum vestrorum! quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem aedificatis eorum sepulera. a) v. 48—52. Matth. 23, 31—36.

49. Propterea et sapientia Dei dixit: Mittam ad illos Prophetas, et Apostolos, et ex illis occident, et persequentur;

50. ut inquiratur sanguis omnium Prophetarum, qui effusus est a constitutione mundi a generatione ista,

51. a sanguine Abel ^{a)}, usque ad sanguinem Zachariae ^{b)}, qui periit inter altare et aedem. Ita dico vobis, requiretur ab hac generatione!

a) Gen. 4, 8. b) 2 Par. 24, 20. sqq.

v. 44. γραμματεῖς usque ὑποκριταί omitt. Gb. — " Ed. 3. Er. τα ὡς. — St. Gb. οἱ περιπατηντες. — v. 45. Ed. 4. Er. ἡμᾶς. — v. 49. Ed. omn. Er. διώξουσιν.

1) 1590. qui.

2) 1590. qui.

52. οὐαὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως· αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθετε, καὶ τοὺς εἰσερχομένους ἐκωλύσατε.

53. λέγοντος δὲ αὐτῆ ταῦτα πρὸς αὐτούς, ἤρξαντο οἱ ἑβραῖοι καὶ οἱ φαρισαῖοι δεινῶς ἑνεργεῖν, καὶ ἀποσοματίζειν αὐτὸν περὶ πλειόνων,

54. ἐνεδρεύοντες αὐτὸν, ζητοῦντες θηρεῦσαί τι ἐκ τῆς σόματος αὐτῆ, ἵνα ἑκατηγορήσωσιν αὐτῆ.

52. Vae vobis Legisperitis! quia ¹⁾ tulistis clavem scientiae, ipsi non introistis, et eos, qui introibant, prohibuistis.

53. Cum autem haec ad illos diceret, coeperunt Pharisei et Legisperiti graviter insistere, et eos ejus opprimere de multis,

54. insidiantes ei, et quaerentes ^{a)} aliquid capere de ore ejus, ut accusarent eum.

a) Marc. 12, 15.

C A P. XII.

1. Ἐν οἷς ἐπισυναχθεισῶν τῶν μυριάδων τῆ ὄχλου, ὥστε καταπατεῖν ἀλλήλους, ἤρξατο λέγειν πρὸς τὰς μαθητάς αὐτῆ· πρῶτον προσέχετε ἑαυτοῖς ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν φαρισαίων, ἣτις ἐστὶν ὑπόκρισις.

2. οὐδὲν δὲ συγκαλυμμένον ἐστὶν, ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται· καὶ κρυπτόν, ὃ οὐ γινωσκθήσεται.

3. ἀνθ' ὧν, ὅσα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶπατε, ἐν τῷ φωτὶ ἀκρωθήσεται· καὶ ὃ πρὸς τὸ οὖς ἐλάλησατε ἐν τοῖς ταμείοις, κηρυχθήσεται ἐπὶ τῶν δωματίων.

4. λέγω δὲ ὑμῖν τοῖς φίλοις μου· μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἑκτείνοντων τὸ σῶμα, καὶ μετὰ ταῦτα μὴ ἐχόντων περισσότερόν τι ποιῆσαι.

5. ὑποδείξω δὲ ὑμῖν, τίνα φοβηθῆτε· φοβήθητε τὸν, μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι, ἐξουσίαν ἔχοντα ἐμβαλεῖν εἰς τὴν γέενναν· ναὶ λέγω ὑμῖν, τοῦτον φοβήθητε.

6. οὐχὶ πέντε σαρδέαια ἑκτείνονται ἀσσαρίων δύο; καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐκ ἐστὶν ἐπιλησμένον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

7. ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς

1. ^{a)} Multis autem turbis circumstantibus ²⁾, ita ut se invicem conculerent, coepit dicere ad discipulos suos: Attendite ^{b)} a fermento Pharisaeorum, quod est hypocrisis!

a) v. 1-9. Matth. 10, 26-32. b) Matth. 16, 6.

2. Nihil ^{a)} autem ³⁾ opertum est, quod non reveletur; neque absconditum, quod non sciatur. a) c. 8, 17.

3. Quoniam, quae in tenebris dixistis, in lumine dicentur; et quod in aurem locuti estis in cubiculis, praedicabitur in tectis.

4. Dico autem vobis amicis meis: Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, et post haec non habent amplius quid faciant.

5. Ostendam autem vobis, quem timeatis: timete eum, qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam; ita dico vobis, hunc timete!

6. Nonne quinque passereres vaeneunt dipondio, et unus ex illis non est in oblivione coram Deo?

7. Sed et capilli ^{a)} capitis vestri o-

v. 53. Ed. omn. Er. νομικοι. — "C. συνεχειν. — "Ed. omn. Er. ἀποσομιζειν. — v. 54. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. καταγορησωσιν. — v. 4. St. ἀποκτενοντων. — v. 6. Ed. 4. 5. Er. πωλειτε. — "Ed. 3. 4. 5. Er. το ἐν.

3) 1590. qui.

2) 1590. turbis concurrentibus.

3) 1590. Nihil enim.

λῆς ὑμῶν πᾶσαι ἡρίθμηνται. μὴ οὖν φοβεῖσθε· † πολλῶν σκεθίων διαφέρετε †.

8. λέγω δὲ ὑμῖν· πᾶς, ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁμολογήσει ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ.

9. ὁ δὲ ἀρνησάμενός με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ἀπαρνηθήσεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ.

10. καὶ πᾶς, ὃς ἐρεῖ λόγον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· τῷ δὲ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα βλασφημήσαντι οὐκ ἀφεθήσεται.

11. ὅταν δὲ προσφέρωσιν ὑμᾶς ἐπὶ τὰς συναγωγὰς καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, μὴ μεριμνᾶτε, πῶς, ἢ τί † ἀπολογήσησθε, ἢ τί εἴπητε.

12. τὸ γὰρ ἅγιον πνεῦμα διδάξει ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῇ ᾠρᾷ, ἃ δεῖ εἰπεῖν.

13. εἶπε δὲ τις αὐτῷ ἐκ τῆς ὄχλου· διδάσκαλε, εἰπέ τῷ ἀδελφῷ μου, μερίσασθαι μετ' ἐμῆ τὴν κληρονομίαν.

14. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· ἄνθρωπε, τίς με κατέστησε δικαστὴν ἢ μεριστὴν ἐφ' ὑμᾶς;

15. εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· ὁρᾶτε καὶ φυλάσσετεσθε ἀπὸ τῆς πλεονεξίας· ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὲ ἢ ζωῇ αὐτῶ ἐσιν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶ.

16. εἶπε δὲ παραβολὴν πρὸς αὐτούς, λέγων· ἄνθρωπε τινὸς πλοσίε εὐφόρησεν ἢ χώρα.

17. καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ, λέγων· τί ποιήσω, ὅτι οὐκ ἔχω, ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου;

18. καὶ εἶπε· τῆτο ποιήσω. καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μείζονας

mnas numerati sunt. Nolite ergo timere; multis passeribus pluris estis vos.

a) c. 21, 13.

8. Dico autem vobis: Omnis, qui cumque confessus fuerit me coram hominibus, et Filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei;

9. qui a) autem negaverit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei.

a) c. 9, 26.

10. Et omnis, qui dicit verbum in Filium hominis, remittetur illi; ei autem a), qui in Spiritum sanctum blasphemaverit, non remittetur.

a) Hebr. 6, 4-6.

11. Cum autem inducent vos in synagogas, et ad magistratus et potestates, nolite solliciti esse, qualiter, aut quid respondeatis, aut quid dicatis;

12. Spiritus a) enim sanctus docebit vos in ipsa hora, quid oporteat vos dicere.

a) Matth. 10, 19. sq.

13. Ait autem ei quidam de turba: Magister! dic fratri meo, ut dividat mecum haereditatem.

14. At ille dixit illi ¹): Homo! quis me constituit judicem, aut divisorem super vos?

15. Dixitque ad illos: Videte, et cavete ab omni avaritia! quia non in abundantia cujusquam vita ejus est, ex his, quae possidet.

16. Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cujusdam divitis uberes fructus ager attulit;

17. et cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quia non habeo, quo congregem fructus meos?

18. Et dixit: Hoc faciam: Destruam horrea mea, et majora faciam; et

οικοδομήσω· καὶ συναΐξω ἐκεῖ πάντα
† τὰ γενήματά μου καὶ τὰ ἀγαθὰ μου.

19. καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· ψυχῇ,
ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη
πολλά· ἀναπαύσῃ, φάγε, πίε, εὐ-
φραίνεσθαι.

20. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ θεός· † ἄφρον,
ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σε ἀπαι-
τῶσιν ἀπὸ σῆ· ἅ δὲ ἠτοίμασας, τί νῦν
ἔξαι;

21. οὕτως ὁ θησαυρίζων ἐαυτῷ,
καὶ μὴ εἰς θεὸν πλετωῖν.

22. εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς αὐ-
τῷ· διὰ τῆτο ὑμῖν λέγω· μὴ μεριμνᾶ-
τε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε· μηδὲ
τῷ σώματι, τί ἐνδύσθητε.

23. ἡ ψυχὴ πλεῖον ἔστι τῆς τροφῆς,
καὶ τὸ σῶμα, τοῦ ἐνδύματος.

24. κατανοήσατε τοὺς κόρακας,
ὅτι οὐ σπεύρουσιν, οὐδὲ θεοφύξουσιν· οἷς
οὐκ ἔστι ταμεῖον, οὐδὲ ἀποθήκη, καὶ
ὁ θεὸς τρέφει αὐτούς. πόσω μᾶλλον
ὑμεῖς διαφέρετε τῶν πετεινῶν;

25. τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δὴ-
ναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐ-
τοῦ πῆχυν ἕνα;

26. εἰ οὖν οὕτε ἐλάχιον δύνασθε,
τί περὶ τῶν λοιπῶν μεριμνᾶτε;

27. κατανοήσατε τὰ κρίνα, πῶς
αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει. λέγω
δὲ ὑμῖν· οὐδὲ σολομῶν ἐν πάσῃ τῇ δό-
ξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων.

28. εἰ δὲ τὸν χόρτον, ἐν τῷ ἄρῳ
σήμερον ὄντα, καὶ αὔριον εἰς κλίβα-
νον βαλλόμενον, ὁ θεὸς ἔτις ἀμφιέν-
νυσι, πόσω μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;

29. καὶ ὑμεῖς μὴ † ζητεῖτε, τί φά-
γητε, ἢ τί πίητε· καὶ μὴ μετεωρί-
ζεσθε.

illuc congregabo omnia, quae nata sunt
mihi, et bona mea,

19. et dicam animae meae: Ani-
ma! habes multa bona posita in annos
plurimos; requiesce, comede, bibe, e-
pulare!

20. Dixit autem illi Deus: Stulte!
hac nocte animam tuam repetunt a te;
quae autem parasti, cujus erunt?

21. Sic est, qui tibi thesaurizat,
& non est in Deum dives^{a)}.

a) Matth. 6, 20. 1 Tim. 6, 17-19.

22. ^{a)} Dixitque ad discipulos suos:
Ideo dico vobis: Nolite solliciti esse a-
nimae vestrae, quid manducetis; ne-
que corpori, quid induamini.

a) v. 22-32. Matth. 6, 25-34.

23. Anima plus est quam esca; et
corpus plus quam vestimentum.

24. Considerate corvos, quia non
seminant, neque metunt, quibus non
est cellarium, neque horreum, et De-
us pascit illos. Quanto magis vos plu-
ris estis illis?

25. Quis autem vestrum cogitando
potest adjicere ad staturam suam cu-
bitum unum?

26. Si ergo neque, quod minimum
est, potestis? quid de ceteris solliciti
estis?

27. Considerate lilia, quomodo cre-
scent? non laborant, neque nent; di-
co autem vobis, nec Salomon in omni
gloria sua vestiebatur sicut unum ex
istis!

28. Si autem foenum, quod hodie
est in agro, et cras in clibanum mitti-
tur, Deus sic vestit; quanto magis vos?
pusillae fidei!

29. Et vos nolite quaerere, quid
manducetis, aut quid bibatis, et no-
lite in sublime tolli;

30. ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἐπίζητεῖ· ὑμῶν δὲ ὁ πατὴρ οἶδεν, ὅτι χρεῖζετε τούτων.

31. πλὴν ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.

32. μὴ τ φοβοῦ, τὸ μικρὸν ποιμῖον· ὅτι εὐδόκησεν ὁ πατὴρ ἡμῶν, δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν.

33. πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν, καὶ δότε ἐλεημοσύνην. ποιήσατε ἑαυτοῖς τ βαλάντια μὴ παλαιούμενα, θησαυρὸν ἀνέκλειπτον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅπως κλέπτῃς οὐκ ἐγγίξει, οὐδὲ σὴς διαφθείρει.

34. ὅπως γὰρ ἐστὶν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδιά ὑμῶν ἔσται.

35. ἔξωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες περιεξωσμένοι, καὶ οἱ λύχροι καιόμενοι,

36. καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοι τὸν κύριον τ ἑαυτῶν, πότε ἀναλύσει ἐκ τῶν γάμων· ἵνα ἐλθόντος καὶ κρούσαντος, εὐθέως ἀνοιξῶσιν αὐτῷ.

37. μακάριοι οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι, οὓς ἐλθὼν ὁ κύριος εὐρήσει γρηγοροῦντας· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι περιζώσεται, καὶ ἀνακλινεῖ αὐτούς, καὶ παρελθὼν διακονήσει αὐτοῖς.

38. καὶ ἐὰν ἐλθῃ ἐν τῇ δευτέρᾳ φυλακῇ, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ φυλακῇ ἐλθῃ, καὶ εὐρη τ οὕτως, μακάριοί εἰσιν οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι.

39. τῆτο δὲ γινώσκετε, ὅτι, εἰ ἦδει ὁ οἰκοδεσπότης, ποῖα ὥρα ὁ κλέπτῃς ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν ἂν, καὶ οὐκ τ ἂν ἀφῆκε διορνῆσαι τὸν οἶκον αὐτοῦ.

40. καὶ ὑμεῖς ὄν γίνεσθε ἔτοιμοι· ὅτι ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε ὁ υἱὸς τῶ ἀνθρώπου ἔρχεται.

30. haec enim omnia gentes mundi quaerunt. Pater autem vester scit, quoniam his indigetis.

31. Verumtamen quaerite primum regnum Dei, et justitiam ejus; et haec omnia adjicientur ^{a)} vobis. ^{a)} 1 Tim. 4, 8.

32. Nolite timere, pusillus grex! quia complacuit patri vestro dare vobis regnum.

33. Vendite ^{a)}, quae possidetis, et date elemosynam! Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in coelis; quo fur non appropriat, neque tinea corrumpit.

^{a)} cf. c. 18, 22.

34. Ubi enim thesaurus vester est, ibi et cor vestrum erit!

35. ^{a)} Sint lumbi vestri praecincti, & lucernae ardentes in manibus vestris, ^{a)} v. 35-37. Matth. 25, 1, sqq.

36. & vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis; ut, cum venerit, et pulsaverit, confestim aperiant ei.

37. Beati servi illi! quos, cum venerit dominus, invenerit vigilantes; Amen dico vobis: Quod praecinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.

38. Et si venerit in secunda vigilia, et si in tertia vigilia venerit, et ita invenerit, beati sunt servi illi!

39. Hoc ^{a)} autem scitote! quoniam si sciret pater familias, qua hora fur veniret, vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam. ^{a)} Matth. 24, 43, sq.

40. Et vos estote parati! quia ^{a)}, qua hora non putatis, Filius hominis veniet.

^{a)} c. 21, 35.

41. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ πέτρος· κύριε, πρὸς ἡμᾶς τὴν παραβολὴν ταύτην λέγεις, ἢ καὶ πρὸς πάντας;

42. εἶπε δὲ ὁ κύριος· τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ, τοῦ διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον;

43. μακάριος ὁ δούλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὕρησει ποιοῦντα οὕτως.

44. ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτῷ καταστήσει αὐτόν.

45. εἰάν τις εἴπῃ ὁ δῆλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῷ· χρονίζεις ἢ ὁ κύριός μου ἔρχεσθαι· καὶ ἄρξεται τύπτειν τὰς παῖδας καὶ τὰς παιδίσκας, ἐσθίειν τε καὶ πίνειν καὶ μεθύσκεσθαι·

46. ἦξει ὁ κύριος τῷ δέλῳ ἐκεῖνῳ ἐν ἡμέρᾳ, ἣ ἐσπεροῦται, καὶ ἐν ὥρᾳ, ἣ ἐσπέρηται· καὶ ἢ διχοτομήσει αὐτόν, καὶ τὸ μέρος αὐτῷ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει.

47. ἐκεῖνος δὲ ὁ δῆλος ὁ γνῶνς τὸ θέλημα τῷ κυρίῳ ἢ ἑαυτῷ, καὶ μὴ ἐτοιμάσας, μηδὲ ποιήσας πρὸς τὸ θέλημα αὐτῷ, δαρήσεται πολλάς.

48. ὁ δὲ μὴ γνῶνς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσεται ὀλίγας. παντὶ δὲ ὃ ἐδόθη πολὺ, πολὺ ζητηθήσεται παρ' αὐτῷ· καὶ ὃ παρέθεντο πολὺ, περισσότερον αἰτήσονται αὐτόν.

49. πῦρ ἦλθον βαλεῖν εἰς τὴν γῆν, καὶ τί θέλω, εἰ ἤδη ἀνήφθη;

50. βάπτισμα δὲ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι, ἕως οὗ τελεσθῆ;

41. Ait autem ei Petrus: Domine! ad nos dicis hanc parabolam? an et ad omnes?

42. ^{a)} Dixit autem Dominus: Quis, putas, est fidelis dispensator, et prudens, quem constituit dominus supra familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? ^{a)} v. 42-46. Matth. 24, 45-51.

43. Beatus ille servus! quem, cum venerit dominus, invenerit ita facientem.

44. Vere dico vobis! quoniam supra omnia, quae possidet, constituet illum.

45. Quod si dixerit servus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire! et coeperit percutere servos, & ancillas, et edere, & bibere, & inebriari;

46. veniet dominus servi illius, in die, qua non sperat, & hora, qua nescit, & dividet eum, partemque ejus cum infidelibus ponet.

47. Ille autem servus, qui cognovit voluntatem domini sui, et non ¹⁾ praeparavit, et non fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multis;

48. qui autem non cognovit, et fecit ²⁾ digna, plagis vapulabit paucis. Omni autem, cui multum datum est, multum quaeretur ab eo; & cui commendaverunt multum, plus petent ab eo.

49. ^{a)} Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut accendatur?

^{a)} v. 49-53. Matth. 10, 34-36.

50. Baptismo ^{a)} autem habeo baptizari; & quomodo coarctor usquedum perficiatur! ^{a)} Marc. 10, 38.

v. 45. Ed. omn. Er. *μὲν ὁ κύριος.* — v. 46. Ed. 1. 2. Er. *διχοτομῆσει.* — v. 47. C. *αὐτῷ.*

1) 1590. add. se. 2) 1590. 92. et fecit digna, plagis vapulabit paucis. 1593. 98. 1624. et fecit digna plagis, vapulabit paucis.

51. δοκεῖτε, ὅτι εἰρήνην παρεγενόμεν ἔρχομαι εἰς τὴν γῆν; οὐκ, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἢ διαμερισμόν.

52. ἔσονται γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν πέντε ἐν οἴκῳ ἐνὶ διαμεμερισμένοι, τρεῖς ἐπὶ δυοῖ, καὶ δύο ἐπὶ τρισί.

53. διαμερισθήσεται πατὴρ ἓξ υἱῶν, καὶ υἱὸς ἐπὶ πατρί· μήτηρ ἐπὶ θυγατρὶ, καὶ θυγάτηρ ἐπὶ μητρί· πενθερὰ ἐπὶ τὴν νύμφην αὐτῆς, καὶ νύμφη ἐπὶ τὴν πενθερὰν αὐτῆς.

54. ἔλεγε δὲ καὶ τοῖς ὄχλοις· ὅταν ἴδῃτε τὴν νεφέλην ἀνατέλλουσαν ἀπὸ δυσμῶν, εὐθέως λέγετε· ὄμβρος ἔρχεται· καὶ γίγνεται ἓξ οὕτως.

55. καὶ ὅταν νότον πνεύοντα, λέγετε· ὅτι καύσων ἔσται καὶ γίγνεται.

56. ὑποκριταί, τὸ πρόσωπον ἓξ τῆς γῆς καὶ τῆς ἐρανεῖ οἴδατε δοκιμάζειν· τὸν δὲ καιρὸν τῆτον πῶς ἔδοκιμάζετε;

57. τί δὲ καὶ ἀφ' ἐαυτῶν ἔ κρίνετε τὸ δίκαιον;

58. ὡς γὰρ ὑπάγεις μετὰ τῆς ἀντιδικίας σε ἐπὶ ἄρχοντα, ἐν τῇ ὁδῷ δὸς ἐργασίαν ἀπηλλάχθαι ἀπ' αὐτῆς· μήποτε κατασύρῃ σε πρὸς τὸν κριτὴν, καὶ ὁ κριτὴς σε παραδῶ τῷ πράκτορι, καὶ ὁ πράκτωρ ἓξ σε βάλῃ εἰς φυλακὴν.

59. λέγω σοι, ἔ μη ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν, ἔως ἔ καὶ τὸ ἔσχατον λεπτὸν ἀποδοῖς.

51. Putatis, quia pacem veni dare in terram? Non! dico vobis, sed separationem;

52. erunt enim ex hoc quinque in domo una divisi; tres in duos, et duo in tres

53. dividuntur; pater in filium, et filius in patrem suum; mater in filiam, & filia in matrem; socrus in nurum suam, & nurus in socrum suam.

54. Dicebat autem et ad turbas: Cum videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis: Nimbus venit! et ita fit.

55. Et cum austrum flantem, dicitis: Quia aestus erit! & fit.

56. Hypocritae! faciem coeli et terrae nostis probare; hoc autem tempus quomodo non probatis?

57. Quid autem & a vobis ipsis non iudicatis, quod justum est?

58. Cum^{a)} autem vadis cum adversario tuo ad principem, in via da operam liberari ab illo, ne forte trahat te ad iudicem, et iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem.

a) Matth. 5, 25.

59. Dico tibi: Non exies inde, donec etiam novissimum minutum reddas.

C A P. XIII.

1. Παρῆσαν δὲ τινες ἐν ἓξ αὐτῷ τῷ καιρῷ, ἀπαγγέλλοντες αὐτῷ περὶ τῶν γαλιλαίων, ὧν τὸ αἷμα πιλάτος ἔμιξε μετὰ τῶν θυσιῶν αὐτῶν.

2. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· δοκεῖτε, ὅτι οἱ γαλιλαῖοι ἔσονται ἁμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τὰς γαλιλαίους ἐγένοντο, ὅτι τοιαῦτα πεπόνθασι;

1. Aderant autem quidam ipso in tempore, nunciantes illi de Galilaeis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum.

2. Et respondens dixit illis: Putatis^{a)}, quod hi Galilaei prae omnibus Galilaeis peccatores fuerint, quia talia passi sunt?

a) Joh. 9, 2. 5.

3. οὐχὶ, λέγω ὑμῖν· ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοήτε, πάντες ὡσαύτως ἀπολεισθε.

4. ἢ ἐκεῖνοι οἱ δέκα καὶ ὀκτώ, ἐφ' ἃς ἔπεσον ὁ πύργος ἐν τῷ σιλωάμ, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτούς, δοκεῖτε, ὅτι ἔτοι ὀφειλέται ἐγένοντο παρὰ πάντας ἀνθρώπους τὰς κατοικῶντας ἐν ἱερουσαλήμ;

5. οὐχὶ, λέγω ὑμῖν· ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοήτε, πάντες ὁμοίως ἀπολεισθε.

6. ἔλεγε δὲ ταύτην τὴν παραβολὴν· συκῆν εἶχε τις ἐν τῷ ἀμπελωῖνι αὐτῆ πεφυτευμένην· καὶ ἦλθε † ζητῶν καρπὸν ἐν αὐτῇ, καὶ εὗρεν.

7. εἶπε δὲ πρὸς τὸν ἀμπελουργόν· ἰδοὺ, τρία ἔτη ἔρχομαι, ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ, καὶ † οὐχ εὕρισκω. ἔκκοψον αὐτήν· ἵνατί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ;

8. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτῷ· κύριε, ἄφες αὐτήν καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, ἕως ὅτε σκάσω περὶ αὐτήν, καὶ βάλω † κόπρια·

9. καὶ μὲν ποιήσῃ καρπὸν· εἰ δὲ μήγε, εἰς τὸ μέλλον ἐκκόψεις αὐτήν.

10. ἦν δὲ διδάσκων ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν ἐν τοῖς σάββασι.

11. καὶ ἰδὼς, γυνὴ ἦν πνεῦμα ἔχουσα † ἀσθενείας ἔτη δέκα καὶ ὀκτώ· καὶ ἦν συγκύπτουσα, καὶ μὴ δυναμένη ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελές.

12. ἰδὼν δὲ αὐτήν ὁ ἰησοῦς, προσεφώνησε, καὶ εἶπεν αὐτῇ· γύναι, ἀπολέλυσαι † τῆς ἀσθενείας σου.

13. καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ τὰς χεῖρας· καὶ παραχρῆμα ἀνωρθώθη, καὶ ἐδόξαζε τὸν θεόν.

14. ἀποκριθεὶς δὲ † ὁ ἀρχισυνάγωγος, ἀγανακτῶν, ὅτι τῷ σαββάτῳ ἔθε-

3. Non! dico vobis; sed nisi poenitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.

4. Sicut illi decem et octo, supra quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos; putatis, quia & ipsi debitores fuerint praeter omnes homines habitantes in Jerusalem?

5. Non! dico vobis; sed si poenitentiam non egeritis ¹⁾, omnes similiter peribitis.

6. Dicebat autem & hanc similitudinem: Arborem ficī habebat quidam plantatam in vinea sua, et venit quaerens fructum in illa, & non invenit.

7. Dixit autem ad cultorem vineae: Ecce! anni tres sunt, ex quo venio quaerens fructum in ficulnea hac, et non invenio; succide ergo illam; ut quid etiam terram occupat?

8. At ille respondens, dicit illi: Domine! dimitte illam et hoc anno, usquedum fodiam circa illam, & mittam stercora;

9. et si quidem fecerit fructum; sin autem, in futurum succides eam.

10. Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis.

11. Et ecce! mulier, quae habebat spiritum infirmitatis annis decem et octo; et erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere.

12. Quam cum videret Jesus, vocavit eam ad se, et ait illi: Mulier! dimissa es ab infirmitate tua.

13. Et imposuit ^{a)} illi manus, et confestim erecta est, et glorificabat Deum.

a) Marc. 7, 32. Act. 9, 12. 17. 18.

14. Respondens autem archisynagogus, indignans, quia sabbato curasset

v. 6. Ed. omn. Er. St. καρπον ζητων. — v. 7. C. .σκ. — v. 8. Ed. omn. Er. St. κοπριαν. — v. 11. C. ασθενειας. — v. 12. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. add. απο. — v. 14. Ed. 3. 4. 5. Er. omitt. ο.

1) 1590. habueritis.

ράπευσεν ὁ ἰησῆς, ἔλεγε τῷ ὄχλῳ· ἕξ ἡμέραι εἰσὶν, ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι· ἐν ταύταις ἔν ἐρχόμενοι θεραπεύεσθε, καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τῆ σαββάτου.

15. ἀπεκρίθη ἔν αὐτῷ ὁ κύριος, καὶ εἶπεν· † ὑποκριτὰ, ἕκαστος ὑμῶν τῷ σαββάτῳ ἢ λύει τὸν βῆν αὐτῆ, ἢ τὸν ὄνον ἀπὸ τῆς φάττης, καὶ ἀπαγαγὼν ποτίζει;

16. ταύτην δὲ, θυγατέρα ἀβραὰμ ἔσαν, ἣν ἔδησεν ὁ σατανᾶς ἰδὲ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, ἕκ ἔδει λυθῆναι ἀπὸ τῆ δεσμῆ τέτς τῇ ἡμέρᾳ τῆ σαββάτου;

17. καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτῆ, καταρῆχύνοντο πάντες οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἔχαιρεν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐνδόξοις τοῖς γινομένοις ὑπ' αὐτῆ.

18. ἔλεγε δέ· τίμη ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῆ θεῆ, καὶ τίμη ὁμοιώσω αὐτήν;

19. ὁμοία ἐστὶ κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔβαλεν εἰς κῆπον ἐαυτῆ· καὶ ἤρξησε, καὶ ἐγένετο εἰς δένδρον μέγα, καὶ τὰ πετεινὰ τῆ ἄρανῆ κατεσκήνωσεν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτῆ.

20. † καὶ πάλιν εἶπε· τίμη ὁμοιώσω τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ;

21. ὁμοία ἐστὶ ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ † ἐνέκρυπεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον.

22. καὶ διεπορεύετο κατὰ πόλεις καὶ κώμας διδάσκων, καὶ πορείαν ποιούμενος εἰς ἱερουσαλήμ.

23. εἶπε δέ τις αὐτῷ· κύριε, εἰ ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι; ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς·

24. ἀγωνίεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς † πύλης· ὅτι πολλοὶ, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν εἰσελθεῖν, καὶ οὐκ ἴσχύουσιν.

25. ἀφ' οὗ ἂν ἐγερθῆ ὁ οἰκοδε-

Jesus, dicebat turbae: Sex dies sunt, in quibus oportet operari; in his ergo venite, et curamini, et non in die sabati.

15. Respondens autem ad illum Dominus, dixit: Hypocritae! unusquisque vestrum sabdato non solvit bovem suum aut asinum a praesepio, et ducit adaquare?

16. Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligavit satanas, ecce! decem et octo annis, non oportuit solvi a vinculo isto die sabati?

17. Et cum haec diceret, erubescerant omnes adversarii ejus; et omnis populus gaudebat in universis, quae gloriose fiebant ab eo.

18. Dicebat ergo: Cui simile est regnum Dei, et cui simile aestimabo illud?

19. Simile^{a)} est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, et crevit, et factum est in arborem magnam; et volucres coeli requieverunt in ramis ejus. a) Matth. 13, 31. Marc. 4, 30-32.

20. Et iterum dixit: Cui simile aestimabo regnum Dei?

21. Simile^{a)} est fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinae sata tria, donec fermentaretur totum.

a) Matth. 13, 33.

22. Et ibat^{a)} per civitates et castralla, docens, et iter faciens in Jerusalem. a) Matth. 9, 35.

23. Ait autem illi quidam: Domine! si pauci sunt, qui salvantur? Ipse autem dixit ad illos:

24. Contendite intrare per angustam^{a)} portam! quia multi, dico vobis, quaerent intrare, et non poterunt.

a) Matth. 7, 13.

25. Cum^{a)} autem intraverit pater-

σπότης, καὶ ἀποκλείσῃ τὴν θύραν, καὶ ἄρξησθε ἕξω ἐξάναι, καὶ κρούειν τὴν θύραν, λέγοντες· κύριε, κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν· καὶ ἀποκριθεὶς ἐρεῖ ἡμῖν· οὐκ οἶδα ὑμᾶς, πόθεν ἐσε̅.

26. τότε † ἄρξεσθε λέγειν· ἐφάγομεν ἐνώπιόν σε, καὶ ἐπίομεν, καὶ ἐν ταῖς πλατείαις ἡμῶν ἐδίδαξας.

27. καὶ ἐρεῖ· λέγω ὑμῖν, ἐκ οἶδα ὑμᾶς, πόθεν ἐσε̅. ἀπόζητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες † οἱ ἐργάται τῆς ἀδικίας.

28. ἐκεῖ ἔσαι ὁ κλανθρὸς καὶ ὁ βρυγγὸς τῶν ὀδόντων, ὅταν ὄψησθε ἄβραάμ καὶ ἰσαὰκ καὶ ἰακώβ καὶ πάντας τὰς προφήτας ἐν τῇ βασιλείᾳ τῆς θεῆς, ὑμᾶς δὲ ἐκβαλλομένους ἕξω.

29. καὶ ἦξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ † βορρᾶ καὶ νότῃ· καὶ ἀνακλιθήσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.

30. καὶ ἰδοὺ, εἰσὶν ἔσχατοι, οἳ ἔσονται πρῶτοι, καὶ εἰσὶ πρῶτοι, οἳ ἔσονται ἔσχατοι.

31. ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθόν τινες φαρισαῖοι, λέγοντες αὐτῷ· ἔξελθε, καὶ πορεύσθε ἐντευθεν· ὅτι ἡρώδης θέλει σε ἀποκτεῖναι.

32. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· πορευθέντες εἴπατε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ· ἰδοὺ, ἐκβάλλω δαιμόνια, καὶ ἰάσεις ἐπιτελοῦ σήμερον καὶ αὔριον, καὶ τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι.

33. πλὴν δεῖ με σήμερον καὶ αὔριον καὶ τῇ ἐχομένῃ πορεύεσθαι· ὅτι οὐκ ἐνδέχεται, προφήτην ἀπολέσθαι ἕξω ἱερουσαλήμ.

34. ἱερουσαλήμ, ἱερουσαλήμ, ἢ † ἀποκτείνουσα τὰς προφῆτας, καὶ λιθοβολῶσα τὰς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα

familias, et clauserit ostium, incipientis foris stare, et pulsare ostium, dicentes: Domine! aperi nobis; et respondens dicit vobis: Nescio vos, unde sitis!

a) Matth. 25, 10.

26. Tunc incipietis dicere: Manducavimus coram te, et bibimus, et in plateis nostris docuisti.

27. Et dicit vobis: Nescio vos, unde sitis! discedite a) a me, omnes operarii iniquitatis!

a) Matth. 7, 23. 25, 41.

28. Ibi erit fletus, et stridor dentium; cum videritis Abraham, et Isaac, et Jacob, et omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras.

29. Et venient ab Oriente, et Occidente, et Aquilone, et Austro, et accumbent in regno Dei.

30. Et ecce! sunt a) novissimi, qui erunt 1) primi, et sunt primi, qui erunt 2) novissimi.

a) Matth. 19, 30. 20, 16 Marc. 10, 31.

31. In ipsa die accesserunt quidam Phariseeorum, dicentes illi: Exi, et vade hinc! quia Herodes vult te occidere.

32. Et ait illis: Ite, et dicite vulpi illi: Ecce! ejicio daemonia, et sanitates perficio hodie et cras, et tertia die consummor.

33. Verumtamen oportet me hodie et cras et sequenti die ambulare; quia non capit prophetam perire extra Jerusalem.

34. a) Jerusalem, Jerusalem! quae occidis Prophetas, et lapidas eos, qui mittuntur ad te, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum avis

v. 26. Ed. 1. 2. Er. ἀρξεσθαι. — v. 27. Ed. omn. Er. omitt. οἳ. — v. 29. Gb. ἀπο βορρᾶ. — v. 34. C. Mt. ἀποκτενουσα.

1) 1590. erant.

2) 1590. erant.

σε, ὃν τρόπον ὄρνις † τὴν ἐαυτῆς
ροσσιὰν ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ
ἠθέλησατε;

35. ἰδὲ, ἀφίεται ὑμῶν ὁ οἶκος ὑ-
μῶν † ἔρημος. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐ
μὴ με ἴδητε, ἕως ἂν ἦξῃ, ὅτε εἴπη-
τε· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνό-
ματι κυρίου.

nidum suum sub pennis, et noluisti?
a) v. 34. 35. Matth. 23, 37. sqq.

35. Ecce! relinquetur vobis domus
vestra deserta^{a)}. Dico autem vobis,
quia non videbitis me, donec veniat,
cum dicetis: Benedictus, qui venit in
nomine Domini! a) Luc. 19, 43. sq.

C A P. XIV.

1. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐλθεῖν αὐ-
τὸν εἰς οἶκόν τινος τῶν ἀρχόντων τῶν
φαρισαίων σαββάτῳ φαγεῖν ἄρτον, καὶ
αὐτοὶ ἦσαν παρατηρέμενοι αὐτόν.

2. καὶ ἰδὲ, ἄνθρωπός τις ἦν ὑ-
δρωπικὸς ἐμπροσθεν αὐτῆ.

3. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς εἶπε
πρὸς τοὺς νομικοὺς καὶ φαρισαίους,
λέγων· εἰ ἔξεσι † τῷ σαββάτῳ θερα-
πεύειν; οἱ δὲ ἠσύχασαν.

4. καὶ ἐπιλαβόμενος ἰάσατο αὐτόν,
καὶ ἀπέλυσεν.

5. καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτούς,
εἶπε· τίνας ὑμῶν † ὄνος ἢ βοῦς εἰς
φρέαρ ἐμπεσεῖται, καὶ οὐκ εὐθέως
ἀνασπάσει αὐτόν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ
σαββάτου;

6. καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἀνταποκριθῆ-
ναι αὐτῷ πρὸς ταῦτα.

7. ἔλεγε δὲ πρὸς τοὺς κεκλημένους
παραβολὴν, ἐπέχων, πῶς τὰς πρωτο-
κλισίας ἐξελέγοντο, λέγων πρὸς αὐτούς·

8. ὅταν κληθῆς ὑπὸ τινος εἰς γά-
μους, μὴ κατακλιθῆς εἰς τὴν πρωτο-
κλισίαν· μήποτε ἐντιμότερός σε ἢ
κεκλημένος ὑπ' αὐτοῦ·

9. καὶ ἐλθὼν ὁ σὲ καὶ αὐτόν κα-
λέσας, ἐρεῖ σοι· δὸς τούτῳ τόπον·
καὶ τότε ἀρξῇ μετ' αἰσχύνῃς τὸν ἐ-
σχατον τόπον κατέχειν.

10. ἀλλ' ὅταν κληθῆς, πορευθεὶς,

1. Et factum est, cum intraret¹⁾ Je-
sus in domum cujusdam principis Pha-
risaeorum sabbato manducare panem,
et ipsi observabant^{a)} eum. a) c. 6, 7.

2. Et ecce! homo quidam hydrophi-
cus erat ante illum.

3. Et respondens Jesus dixit ad Le-
gisperitos et Phariseos, dicens: Si
licet^{a)} sabbato curare? a) Matth. 12, 10.

4. At illi tacuerunt. Ipse vero ap-
prehensum sanavit eum, ac dimisit.

5. Et respondens ad illos dixit: Cu-
jus vestrum asinus aut bos in puteum
cadet, et non continuo extrahet illum
die sabbati?

6. Et non poterant ad haec respon-
dere illi.

7. Dicebat autem et ad invitatos pa-
rabolam, intendens, quomodo primos
accubitus eligerent, dicens ad illos:

8. Cum invitatus fueris ad nuptias,
non discumbas^{a)} in primo loco, ne for-
te honoratior te sit invitatus ab illo,
a) c. 11, 43.

9. et veniens is, qui te et illum vo-
cavit, dicat tibi: Da huic locum! et
tunc incipias cum rubore novissimum
locum tenere.

10. Sed cum vocatus fueris, vade,

v. 34. "C. add. ἐπιονναγε. — v. 35. ἔρημος omitt. Mt. Gb. — v. 3. Ed. omn. Er. add. ἐν — v. 5. Mt. vios.

1) 1590. introisset.

† ἀνάπεσον εἰς τὸν ἔσχατον τόπον· ἵνα, ὅταν ἔλθῃ ὁ κεκληκώς σε, εἴπῃ σοι· φίλε, προσανάβηθι ἀνώτερον. Amice, ascende superius! Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus.

11. ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται· καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται.

12. ἔλεγε δὲ καὶ τῷ κεκλητότι αὐτόν· ὅταν ποιῆς ἄρισον ἢ δεῖπνον, μὴ φώνει τὰς φίλους σε, μηδὲ τὰς ἀδελφούς σε, μηδὲ τὰς συγγενεῖς σε, μηδὲ γείτονας πλυσίους· μήποτε καὶ αὐτοὶ σε ἀντικαλέσωσι, καὶ γένηταί σοι ἀνταπόδομα.

13. ἀλλ' ὅταν ποιῆς δοχὴν, κάλει πτωχούς, ἀναπήρους, χωλούς, τυφλούς.

14. καὶ μακάριος ἔσῃ, ὅτι ἐκ ἔχουσιν ἀνταποδῆναί σοι· ἀνταποδοθήσεται γάρ σοι ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων.

15. ἀκούσας δὲ τις τῶν συνακακισμένων † ταῦτα, εἶπεν αὐτῷ· μακάριος, ὃς φάγεται † ἄρτον ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.

16. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· ἄνθρωπός τις ἐποίησε δεῖπνον μέγα, καὶ ἐκάλεσε πολλούς·

17. καὶ ἀπέστειλε τὸν δούλον αὐτῷ τῇ ὥρᾳ τῆ δεῖπνου, εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις· ἔρχεσθε, ὅτι ἤδη ἕτοιμά ἐστι πάντα

18. καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι πάντες. ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ· ἄρρον ἠγόρασα, καὶ ἔχω ἀνάγκην, ἐξελθεῖν καὶ ἰδεῖν αὐτόν· ἔρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένον.

19. καὶ ἕτερος εἶπε· ζεύγη βοῶν ἠγόρασα πέντε, καὶ πορευόμεναι δοκιμάσαι αὐτά· ἔρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένον.

recumbe in novissimo loco! ut, cum venerit, qui te invitavit, dicat tibi: Amice, ascende superius! Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus:

11. Quia ^{a)} omnis, qui se exaltat, humiliabitur: et qui se humiliat, exaltabitur.

a) Matth. 23, 12.

12. Dicebat autem et ei, qui se invitaverat: Cum facis prandium, aut coenam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos ¹⁾ divites; ne forte te et ipsi reinvitent, et fiat ^{a)} tibi retributio.

a) c. 6, 35.

13. Sed cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos, et caecos;

14. et beatus eris, quia non habent retribuere tibi; retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

15. Haec cum audisset quidam de simul discumbentibus, dixit illi: Beatus, qui manducabit panem in regno Dei!

16. At ipse dixit ei: Homo ^{a)} quidam fecit coenam magnam, et vocavit multos.

a) Matth. 22, 2. sqq.

17. Et misit servum suum hora coenae dicere invitatis, ut venirent, quia jam parata sunt omnia.

18. Et coeperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, et necesse habeo exire, et videre illam; rogo te, habe me excusatum!

19. Et alter dixit: Juga boum emi quinque, et eo probare illa; rogo te, habe me excusatum!

v. 10. C. et Mt. ἀναπεσε. Gb. ἀναπεσαι. — v. 15. Ed. 3. 4. 5. Er. omitt. ταυτα. — " C. Mt. ἄρισον.

1) 1590. add. neque.

20. καὶ ἕτερος εἶπε· γυναῖκα ἔγημα, καὶ διὰ τῆτο ἔ δύναμαι εἰθεῖν.

21. καὶ παραγενόμενος ὁ δοῦλος † ἐκεῖνος ἀπήγγειλε τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα. τότε ὀργισθεὶς ὁ οἰκοδεσπότης εἶπε τῷ δέλω αὐτῷ· ἔξελθε ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ ὁύμας τῆς πόλεως, καὶ τὲς πτωχῆς καὶ ἀναπήρης † καὶ χωλῆς καὶ τυφλῆς εἰσάγαγε ὧδε.

22. καὶ εἶπεν ὁ δῶλος· κύριε, γέγονεν, ὡς ἐπέταξας, καὶ ἔτι τόπος ἐστί.

23. καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δῶλον· ἔξελθε εἰς τὰς ὁδὲς καὶ φραγμῆς, καὶ ἀνάγκασον εἰσελθεῖν, ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκός μου.

24. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι ἕδεις τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν κεκλημένων γενέσεταιί μου τῷ δεῖπνῳ.

25. συνεπορεύοντο δὲ αὐτῷ ὄχλοι πολλοί· καὶ στραφεὶς εἶπε πρὸς αὐτούς·

26. εἴ τις ἔρχεται πρὸς με, καὶ ἔ μισεῖ τὸν πατέρα † αὐτῷ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τὲς ἀδελφῆς, καὶ τὰς ἀδελφῆς, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτῷ ψυχὴν, ἔ δύναται † μου μαθητῆς εἶναι.

27. καὶ ὅστις ἔ βασιάζει τὸν σαυρόν αὐτῷ, καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, ἔ δύναται † μου εἶναι μαθητῆς.

28. τίς γὰρ ἐξ ὑμῶν, † θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι, οὐχὶ πρῶτον καθίσας ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει † τὰ πρὸς ἀπαρτισμόν;

29. ἵνα μήποτε θέντος αὐτῷ θεμέλιον, καὶ μὴ ἰσχύοντος ἐκτελέσαι, πάντες οἱ θεωρῶντες ἄρξονται ἐμπαίξειν αὐτῷ,

30. λέγοντες· ὅτι ἔτος ὁ ἄνθρωπος ἤρξατο οἰκοδομεῖν, καὶ ἔκ ἰσχύσεν ἐκτελέσαι.

20. Et alius dixit: Uxorem duxi, et ideo non possum venire.

21. Et reversus servus nunciavit haec domino suo. Tunc iratus paterfamilias, dixit servo suo: Exi cito in plateas et vicos civitatis! et pauperes, ac debiles, et caecos, et claudos introduce huc.

22. Et ait servus: Domine! factum est, ut imperasti, et adhuc locus est.

23. Et ait dominus servo: Exi^{a)} in vias, et sepes, et compelle intrare, ut impleatur domus mea. a) Matth. 3, 11. sq.

24. Dico autem vobis, quod nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabit coenam meam.

25. Ibant autem turbae multae cum eo; et conversus dixit ad illos:

26. Si quis^{a)} venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus. a) Matth. 10, 35. 37.

27. Et qui non bajulat crucem suam, et venit post me, non potest meus esse discipulus.

28. Quis enim ex vobis volens turrim aedificare, non¹⁾ prius sedens computat sumptus, qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum,

29. ne, posteaquam posuerit fundamentum, et non potuerit perficere, omnes qui vident, incipiant illudere ei,

30. dicentes: Quia hic homo coepit aedificare, et non potuit consummare!

v. 21. Ed. omn. Er. omitt. ἐκεῖνος. — "C. καὶ τυφλῆς καὶ χωλῆς. — v. 26. St. Gb. ἑαυτῷ. — "C. μου εἶναι μαθητῆς. — v. 27. C. εἶναι μου μαθητῆς. — v. 28. C. add. ὁ. — "Gb. εἰ ἔχει εἰς ἀπαρτισμόν.

1) 1590. nonne.

31. ἢ τίς βασιλεὺς πορευόμενος συμβαλεῖν ἑτέρῳ βασιλεῖ εἰς πόλεμον, ἐκὼν καθίσας πρῶτον βελεύεται, εἰ δυνατός ἐστιν, ἐν δέκα χιλιάσιν ἀπαρτῆσαι τῷ μετὰ εἴκοσι χιλιάδων ἐρχομένῳ ἐπὶ αὐτόν;

32. εἰ δὲ μήγε, ἔτι † αὐτῆ πόρρω ὄντος, πρεσβείαν ἀποσεύλας, ἐρωτᾷ τὰ πρὸς εἰρήνην.

33. ἅτως ἔν, πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὃς ἐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτῆ ὑπάρχουσιν, ἢ δύνатаί μὲ εἶναι μαθητής.

34. καλὸν τὸ ἄλας· ἐὰν δὲ τὸ ἄλας μωρανθῆ, ἐν τίνι ἀρτυθήσεται;

35. οὔτε εἰς γῆν, οὔτε εἰς κοπρίαν εὐθετόν ἐστιν· ἔξω βάλλουσιν αὐτό. ὁ ἔχων ὠτα ἀκείν, ἀκείτω.

31. Aut quis rex iturus committere bellum adversus alium regem; non sendens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se?

32. Alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens rogat ea, quae pacis sunt.

33. Sic ergo omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus, quae possidet, non potest meus esse discipulus.

34. Bonum^{a)} est sal! Si autem sal evanuerit, in quo condietur?

a) Matth. 5, 13.

35. Neque in terram, neque in sterquilinum utile est, sed foras mittetur. Qui habet aures audiendi, audiat!

C A P. XV.

1. Ἦσαν δὲ ἐγγίζοντες αὐτῷ πάντες οἱ τελῶναι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ, † ἀκείν αὐτῆ.

2. καὶ διεγόγγυζον οἱ φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς, λέγοντες· ὅτι ἔστος ἁμαρτωλὸς προσδέχεται, καὶ συνεσθίει αὐτοῖς.

3. εἶπε δὲ πρὸς αὐτὰς τὴν παραβολὴν ταύτην, λέγων·

4. τίς ἀνθρώπος ἐξ ὑμῶν ἔχων ἑκατὸν πρόβατα, καὶ ἀπολέσας ἓν ἐξ αὐτῶν, ἢ καταλείπει τὰ ἐνενημηταεννέα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ πορεύεται ἐπὶ τὸ ἀπολωλὸς, ἕως εὗρη αὐτό;

5. καὶ εὐρῶν, ἐπιτίθεισιν ἐπὶ τὰς ὤμας ἑαυτῆ χαίρων·

6. καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν οἶκον, συγκαλεῖ τὰς φίλας καὶ τὰς γείτονας, λέγων αὐτοῖς· συγχαρήτε μοι, ὅτι εὗρον τὸ πρόβατόν μου τὸ ἀπολωλὸς.

7. λέγω ὑμῖν, ὅτι ἅτως χαρὰ ἔσται ἐν τῷ θρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ με-

1. Erant autem appropinquantibus ei publicani et peccatores, ut audirent illum.

2. Et murmurabant Pharisei et Scribae, dicentes: Quia^{a)} hic peccatores recipit, et manducat cum illis!

a) Matth. 9, 11.

3. Et ait ad illos parabolam istam, dicens:

4. Quis^{a)} ex vobis homo, qui habet centum oves, et si perdiderit unam ex illis, nonne dimittit nonaginta novem in deserto, et vadit ad illam, quae perierat, donec inveniat eam?

a) Matth. 13, 11. sqq.

5. Et cum invenerit eam, imponit in humeros suos gaudens;

6. et veniens domum, convocat amicos et vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quae perierat?

7. Dico vobis, quod ita gaudium erit in caelo super uno peccatore poe-

τανοῦντι, ἢ ἐπὶ ἐνενηκονταεπνέα δι-
καίοις, οἵτινες ἔ χρεῖαν ἔχουσι μετα-
νοίας.

8. ἢ τίς γυνή δραχμὰς ἔχουσα δέκα,
ἐὰν ἀπολέσῃ δραχμὴν μίαν, ἐχὶ ἄπτει
λύχνον, καὶ σαροῦ τὴν οἰκίαν, καὶ
ζητεῖ ἐπιμελῶς, ἕως ὅτε † εὔρη;

9. καὶ εὔρεσα, συγκαλεῖται τὰς
φίλας καὶ τὰς γείτονας, λέγουσα· συγ-
χαρήτέ μοι, ὅτι εὔρον τὴν δραχμὴν,
ἣν ἀπώλεσα.

10. ἔτωσ, λέγω ὑμῖν, χαρὰ γίνε-
ται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τῆ θεῶ ἐπὶ
ἐνὶ ἁμαρτωλῶ μετανοῦντι.

11. εἶπε δὲ ἄνθρωπός τις εἶχε
δύο υἱός.

12. καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος ἀντῶν
τῶ πατρί· πάτερ, δός μοι τὸ ἐπι-
βάλλον μέρος τῆς ἐσίας. καὶ διεῖλεν
αὐτοῖς τὸν βίον.

13. καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας
† συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱός,
ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακράν· καὶ
ἐκεῖ διεσκόρπισε τὴν ἐσίαν αὐτῆ, ζῶν
ἀσώτως.

14. δαπανήσαντος δὲ αὐτῆ πάντα,
ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὸς κατὰ τὴν χώραν
ἐκείνην· καὶ αὐτὸς ἤρξατο ὑστερεῖσθαι.

15. καὶ πορευθεὶς ἐκολλήθη ἐνὶ
τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης, καὶ
ἐπεμψεν αὐτὸν εἰς τὰς ἀγρὸς αὐτῆ,
βόσκειν χοίρους.

16. καὶ ἐπεθύμει γεμίσει τὴν κοι-
λίαν αὐτῆ ἀπὸ τῶν κερατίων, ὧν ἤ-
σθιον οἱ χοῖροι· καὶ εἶδες ἐδίδοε αὐτῶ.

17. εἰς ἐναντὸν δὲ ἐλθὼν, εἶπε·
πόσοι μίσθιοι τῆ πατρός μου περισσεύ-
ουσιν ἄρτων; ἐγὼ δὲ † λιμῶ ἀπόλλυ-
μαι.

18. ἀναστὰς πορεύσομαι πρὸς τὸν

nitentiam agente, quam super nona-
ginta novem justis, qui non indigent
poenitentia.

8. Aut quae mulier habens drach-
mas decem, si perdiderit drachmam u-
nam, nonne accendit lucernam, et e-
verrit ¹⁾ domum, et quaerit diligenter,
donec inveniat ²⁾?

9. Et cum invenerit, convocat a-
micas et vicinas, dicens: Congratula-
mini mihi, quia inveni drachmam, quam
perdideram. ³⁾

10. Ita dico vobis, gaudium erit co-
ram angelis Dei super uno peccatore
poenitentiam agente.

11. Ait autem: Homo quidam ha-
buit duos filios;

12. et dixit adolescentior ex illis
patri: Pater! da mihi portionem sub-
stantiae, quae me contingit. Et divi-
sit illis substantiam.

13. Et non post multos dies, con-
gregatis omnibus, adolescentior filius
peregre profectus est in regionem lon-
ginquam, et ibi dissipavit substantiam
suam vivendo luxuriose.

14. Et postquam omnia consum-
masset, facta est fames valida in re-
gione illa, et ipse coepit egere.

15. Et abiit, et adhaesit uni civi-
um regionis illius; et misit illum in
villam suam, ut pasceret porcos.

16. Et cupiebat implere ventrem
suum de siliquis, quas porci mandu-
cabant; et nemo illi dabat.

17. In se autem reversus, dixit:
Quanti mercenarii in domo patris mei
abundant panibus, ego autem hic fame
pereo!

18. Surgam, et ibo ad patrem me-

v. 8. Ed. omn. Er. εὔροι. — v. 15. Ed. 1. 2. 3. Er. συναγωγῶν. —
v. 17. Gb. δε ὡδε.

1) 1590. evertit.

2) 1590. add. eam.

3) 1590. perdideram?

πατέρα μου, καὶ ἐρῶ αὐτῷ· πᾶτερ, ἤμαρτον εἰς τὸν ὕρανόν, καὶ ἐνώπιόν σου·

19. † καὶ ἐκέτι εἰμὶ ἄξιός, κληθῆναι υἱός σου· ποίησόν με ὡς ἓνα τῶνμισθίων σου.

20. καὶ ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα † εἰ αὐτῷ. ἔτι δὲ αὐτῷ μακρὰν ἀπέχοντος, εἶδεν αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτῷ, καὶ ἐσπλαγγίσθη· καὶ δραμῶν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.

21. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ υἱός· πᾶτερ, ἤμαρτον εἰς τὸν ὕρανόν, καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ ἐκέτι εἰμὶ ἄξιός, κληθῆναι υἱός σου.

22. εἶπε δὲ ὁ πατὴρ πρὸς τὰς δούλους αὐτῷ· ἐξενέγκατε τὴν χρυσὴν τὴν πρώτην, καὶ ἐνδύσατε αὐτόν, καὶ δότε δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτῷ, καὶ ὑποδήματα εἰς τὰς πόδας.

23. καὶ † ἐνέγκαντες τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν θύσατε· καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν·

24. ὅτι ἕτος ὁ υἱός μου νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπολωλὸς ἦν, καὶ εὐρέθη. καὶ ἠρξάντο εὐφραίνεσθαι.

25. ἦν δὲ ὁ υἱός αὐτῷ ὁ πρεσβύτερος ἐν ἀγρῷ. καὶ ὡς ἐρχόμενος ἤγγισε τῇ οἰκίᾳ, ἤκουσε συμφωνίας καὶ χορῶν·

26. καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα τῶν παιδῶν †, ἐπυνθάνετο, τί εἶη ταῦτα.

27. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἦκει· καὶ ἔθυσεν ὁ πατὴρ σου τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν, ὅτι ὑγιήνοντα αὐτόν ἀπέλαβεν.

28. ὠργίσθη δὲ, καὶ οὐκ ἠθέλην εἰσελθεῖν. ὁ δὲ πατὴρ αὐτῷ ἐξελεθῶν, παρεκάλει αὐτόν·

29. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ πατρὶ· ἰδὲ, τοσαῦτα ἔτη δελεύω σοι, καὶ ἐδέεπτε ἐντολήν σου παρῆλθον,

um, et dicam ei: Pater! peccavi in coelum, et coram te;

19. jam non sum dignus vocari filius tuus; fac me sicut unum de mercenariis tuis!

20. Et surgens venit ad patrem suum. Cum autem adhuc longe esset; vidit illum pater ipsius, et misericordia motus est, et accurrens cecidit super collum ejus, et osculatus est eum.

21. Dixitque ei filius: Pater! peccavi in coelum, et coram te; jam non sum dignus vocari filius tuus.

22. Dixit autem pater ad servos suos: Cito proferte stolam primam, et induite illum; et date annulum in manum ejus, et calceamenta in pedes ejus;

23. et adducite vitulum saginatum, et occidite; et manducemus, et epulemur;

24. quia hic filius meus mortuus erat, & revixit; perierat, et inventus est. Et coeperunt epulari.

25. Erat autem filius ejus senior in agro; et cum veniret, et appropinquaret domui, audivit symphoniam et chorum;

26. et vocavit unum de servis, et interrogavit, quid haec essent.

27. Isque dixit illi: Frater tuus venit, et occidit pater tuus vitulum saginatum, quia salvum illum recepit.

28. Indignatus ^{a)} est autem, et volebat introire. Pater ergo illius egressus, coepit rogare illum. ^{a)} cf. v. 2.

29. At ille respondens, dixit patri suo: Ecce! tot annis servio tibi; et numquam mandatum tuum praeterivi,

καὶ ἐμοὶ ἑδέποτε ἔδωκας ἔρινον, ἵνα μετὰ τῶν φίλων με εὐφρανθῶ.

30. ὅτε δὲ ὁ υἱός σε ἔτος, ὁ καταφαγὼν σε τὸν βίον μετὰ πορνῶν, ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν.

31. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· τέκνον, σὺ πάντοτε μετ' ἐμῆ εἶ, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐσιν.

32. εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφός σε ἔτος νεκρός ἦν, καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπολωλὼς ἦν, καὶ εὐρέθη.

et numquam dedisti mihi hoedum, ut cum amicis meis epularer;

30. sed postquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum.

31. At ipse dixit illi: Fili! tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt;

32. epulari autem et gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est.

C A P. XVI.

1. Ἐλεγε δὲ καὶ πρὸς τὰς μαθητὰς αὐτῆ· ἄνθρωπός τις ἦν πλέσιος, ὃς εἶχεν οἰκονόμον· καὶ ἔτος διεβλήθη αὐτῷ ὡς διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα αὐτῆ.

2. καὶ φωνήσας αὐτὸν, εἶπεν αὐτῷ· τί τῷτο ἀκῶο περὶ σῆ; ἀπόδος τὸν λόγον τῆς οἰκονομίας σε· ἐ γὰρ δυνήσῃ ἐπι οἰκονομεῖν.

3. εἶπε δὲ ἐν ἑαυτῷ ὁ οἰκονόμος· τί ποιήσω, ὅτι ὁ κύριός με ἀφαιρεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπ' ἐμῆ; σκάπτειν ἐκ ἰσχύω, ἐπαιτεῖν αἰσχύνομαι.

4. ἔγνων, τί ποιήσω, ἵνα, ὅταν μετασθῶ τῆς οἰκονομίας, † δεξωνταί με εἰς τὰς οἴκους αὐτῶν.

5. καὶ προσκαλεσάμενος ἕνα ἕκασον τῶν χρεωφειλετῶν τῆ κυρίας † ἑαυτῆ, ἔλεγε τῷ πρώτῳ· πόσον ὀφείλεις τῷ κυρίῳ με;

6. ὁ δὲ εἶπεν· ἑκατὸν βάτες ἐλαίς. καὶ εἶπεν αὐτῷ· δέξαι σε τὸ γράμμα, καὶ † καθίσας ταχέως γράψον πενήτηκοντα.

7. ἔπειτα ἐτέρῳ εἶπε· σὺ δὲ πόσον ὀφείλεις; ὁ δὲ εἶπεν· ἑκατὸν κό-

1. Dicebat autem et ad discipulos suos: Homo quidam erat dives, qui habebat villicum; et hic diffamatus est apud illum, quasi dissipasset bona ipsius.

2. Et vocavit illum, et ait illi: Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuae! jam enim non poteris villicare.

3. Ait autem villicus intra se: Quid faciam, quia dominus meus aufert a me villicationem? fodere non valeo, mendicare erubesco.

4. Scio, quid faciam, ut, cum amotus fuero a villicatione, recipiant me in domos suas.

5. Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino meo?

6. At ille dixit: Centum cados olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam; et sede cito, scribe quinquaginta!

7. Deinde alii ¹) dixit: Tu vero quantum debes? Qui ait: Centum co-

v. 4. Ed. 2. Er. δεξονται. — v. 5. Ed. 1. Er. αὐτῆ. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. αὐτῆ.
— v. 6. Ed. 3. Er. καθηρας.

1) 1590. alio.

ρος σίτε. καὶ λέγει αὐτῷ· δεῦξαι σε τὸ γραμμα, καὶ γραφον ὀγδοήκοντα.

8. καὶ ἐπήνεσεν ὁ κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας, ὅτι φρονίμως ἐποίησεν· ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τέτε φρονιμώτεροι ὑπὲρ τὰς υἱὰς τοῦ αἰῶνος εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν εἰσι.

9. καὶ γὰρ ὑμῖν λέγω· ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα, ὅταν ἔκλιπῃτε, δεῦξωται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς.

10. ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ, καὶ ἐν πολλῷ πιστὸς ἐστὶ· καὶ ὁ ἐν ἑλαχίστῳ ἀδικος, καὶ ἐν πολλῷ ἀδικὸς ἐστίν.

11. εἰ ἔν ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾶ πιστοὶ ἐκ ἐγένεσθε, τὸ ἀληθινὸν τίς ὑμῖν πιστεύσει;

12. καὶ εἰ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ πιστοὶ ἐκ ἐγένεσθε, τὸ ὑμέτερον τίς ἡμῖν δώσει;

13. ἑδεῖς οἰκέτης δύναται δυοῖς κυρίοις δελεῦν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἐνὸς ἀντιέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. ὁ δὲ δύνασθε θεῷ δελεῦν καὶ μαμωνᾶ.

14. ἤκουον δὲ ταῦτα πάντα καὶ οἱ φαρισαῖοι, φιλάργυροι ὑπάρχοντες· καὶ ἐξεμνητήριζον αὐτόν.

15. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὑμεῖς ἐσεοὶ δικαιοῦντες ἑαυτὰς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων· ὁ δὲ θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν· ὅτι τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλὸν, βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ἐστίν.

16. ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως ἰωάννη· ἀπὸ τότε ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ εὐαγγελίζεται, καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται.

17. ἐνκοπώτερον δὲ ἐστὶ, τὸν ἕρπον καὶ τὴν γῆν παρελθεῖν, ἢ τοῦ νόμου μίαν κεραίαν πεσεῖν.

ros tritici. Ait illi: Accipe litteras tuas, et scribe octoginta!

8. Et laudavit dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset; quia filii hujus seculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.

9. Et ego vobis dico: facite^{a)} vobis amicos de mammona iniquitatis; ut, cum defeceritis, recipiant^{b)} vos in aeterna tabernacula. ^{a)} c. 19, 8. ^{b)} Matth. 6, 20.

10. Qui fidelis^{a)} est in minimo, et in majori fidelis est; et qui in modico iniquus est, et in majori iniquus est. ^{a)} c. 19, 17.

11. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis, quod verum est, quis credet vobis?

12. Et si in alieno fideles non fuistis; quod vestrum est, quis dabit vobis?

13. Nemo^{a)} servus potest duobus dominis servire; aut enim unum odiet, et alterum diligit; aut uni adhaerebit, et alterum contemnet; non potestis Deo servire et mammonae. ^{a)} Matth. 6, 24.

14. Audiebant autem omnia haec Pharisei, qui erant avari^{a)}; et deridebant illum. ^{a)} Matth. 23, 14 25.

15. Et ait illis: Vos estis, qui justificatis^{a)} vos coram hominibus; Deus autem novit corda vestra; quia, quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum. ^{a)} Matth. 23, 27.

16. Lex^{a)} et prophetae, usque ad Ioannem; ex eo regnum Dei evangelizatur, et omnis in illud vim facit. ^{a)} Matth. 11, 12. 15.

17. Facilius^{a)} est autem coelum et terram praeterire, quam de Lege unum apicem cadere. ^{a)} Matth. 5, 18.

18. πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτῆς, καὶ γαμῶν ἑτέραν, μοιχεύει· καὶ πᾶς ὁ ἀπολελυμένην ἀπὸ ἀνδρὸς γαμῶν, μοιχεύει.

19. ἄνθρωπος δέ τις ἦν πλάσιος, καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον, εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς.

20. πτωχὸς δέ τις ἦν ὀνόματι Λάζαρος, ὃς ἐβέβλητο πρὸς τὸν πυλῶνα αὐτῆς ἡλωμένος,

21. καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῆς πλεσίης· ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἀπέλειχον τὰ ἔλκη αὐτῆς.

22. ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχόν, καὶ ἀπενεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον † ἀβραάμ. ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ πλάσιος, καὶ ἐτάφη.

23. καὶ ἐν τῷ ᾄδῃ ἐπάρας τὸς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὄρᾳ τὸν ἀβραάμ ἀπὸ μακρόθεν, καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς.

24. καὶ αὐτὸς φωνήσας εἶπε· Πάτερ ἀβραάμ, ἐλέησόν με, καὶ πέμψον Λάζαρον, ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τῆς δακτύλου αὐτῆς † ὕδατος, καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσάν μου· ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ.

25. εἶπε δὲ ἀβραάμ· τέκνον, μνήσθητι, ὅτι ἀπέλαβες † τὰ ἀγαθὰ σε ἐν τῇ ζωῇ σε, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακὰ· νῦν δὲ † ὅδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾷσαι.

26. καὶ ἐπὶ πᾶσι τέτοις, μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χάσμα μέγα ἐσήρικται, ὅπως οἱ θέλοντες διαβῆναι † ἐνθεν πρὸς ὑμᾶς μὴ † δύνωνται, μηδὲ οἱ ἐκεῖθεν πρὸς † ἡμᾶς διαπερῶσιν.

18. Omnis ^{a)}, qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, moechatur; et qui dimissam a viro ducit, moechatur.

a) Matth. 5, 32. 19, 7. sqq.

Marc. 10, 4. sqq. 1 Cor. 7, 10.

19. Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura et bysso; et epulabatur quotidie splendide.

20. Et erat quidam mendicus, nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus, ulceribus plenus,

21. cupiens saturari de micis, quae cadebant de mensa divitis, et nemo illi dabat; sed et canes veniebant, et lingebant ulcera ejus.

22. Factum est autem ut moreretur mendicus, et portaretur ab Angelis in sinum ^{a)} Abrahæ. Mortuus est autem et dives, et sepultus est in inferno.

a) cf. c. 13, 28.

23. Elevans autem oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, et Lazarum in sinu ejus;

24. et ipse clamans dixit: Pater Abraham! miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

25. Et dixit illi Abraham: Fili! recordare, quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala; nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris.

26. Et in his omnibus, inter nos et vos chaos magnum firmatum est; ut hi, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare.

v. 22. C. add. τς. — v. 24. Ed. 1. Er. ὕδατι. — v. 25. C. Mt. add. σρ. — "Mt. ὁδε. — v. 26. Ed. 1. 5. Er. St. ἐνθενθεν. — "Ed. 3. 4. 5. Er. δυνανται. — "Ed. 1. Er. ἕμας.

27. εἶπε δὲ ἔρωτώ οὖν σε, πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου.

28. ἔχω γὰρ πέντε ἀδελφούς· ὅπως διαμαρτύρηται αὐτοῖς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασάνου.

29. λέγει αὐτῷ Ἀβραάμ· ἔχῃς μουσέα, καὶ τοὺς προφήτας· ἀκισιάτωσαν αὐτῶν.

30. ὁ δὲ εἶπεν· ἐγὼ, πάτερ Ἀβραάμ· ἀλλ' ἐάν τις ἀπὸ νεκρῶν πορευθῆναι πρὸς αὐτούς, μετανοήσουσιν.

31. εἶπε δὲ αὐτῷ· εἰ μουσέως καὶ τῶν προφητῶν ἔκ ακίσειν, ἔδὲ ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι, πεισθήσονται.

27. Et ait: Rogo ergo te, pater! ut mittas eum in domum patris mei;

28. habeo enim quinque fratres; ut testetur illis, ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum.

29. Et ait illi Abraham: Habent Moysen et prophetas! audiant illos!

30. At ille dixit: Non, pater Abraham! sed si quis ex mortuis ierit ad eos, poenitentiam agent.

31. Ait autem illi: Si Moysen et prophetas non audiunt; neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

C A P. XVII.

1. Εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς· ἀνένδεκτόν ἐστι τοῦ μὴ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· οὐαὶ δὲ, δι' οὗ ἔρχεται.

2. λυσιτελεῖ αὐτῷ, εἰ μύλος ὀνυκὸς περικείται περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔρριπται εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἵνα σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τέτων.

3. προσέχετε ἑαυτοῖς· ἐάν τις ἁμαρτήν εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σε, ἐπιτίμησον αὐτῷ· καὶ ἐάν μετανοήσῃ, ἄφες αὐτῷ.

4. καὶ ἐάν ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἁμαρτήν εἰς σὲ, καὶ ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἐπιζήσῃ, λέγων· μετανοῶ· ἀφήσεις αὐτῷ.

5. καὶ εἶπον οἱ ἀπόστολοι τῷ κυρίῳ· πρόσθετες ἡμῖν πίσις.

6. εἶπε δὲ ὁ κύριος· εἰ ἔχετε πίσις ὡς κόκκον σινάπεως, ἐλέγετε ἂν τῇ συκαμίνῳ παύτη· ἐκρίζωθητι, καὶ φυτεύθητι ἐν τῇ θαλάσσῃ· καὶ ὑπήκουσεν ἂν ὑμῖν.

1. Et ait ad discipulos suos: Impossibile^{a)} est, ut non veniant scandala; vae autem illi, per quem veniunt!

a) Matth. 18, 6. sqq.

2. Utilius est illi, si lapis molaris imponatur circa collum ejus, et projiciatur in mare, quam ut scandalizet unum de pusillis istis.

3. Attendite vobis! Si^{a)} peccaverit in te frater tuus, increpa illum; et si poenitentiam egerit, dimitte illi.

a) Matth. 18, 15. sqq.

4. Et si^{a)} septies in die peccaverit in te, et septies in die conversus fuerit ad te, dicens: Poenitet me; dimitte illi!

a) Matth. 18, 21.

5. Et dixerunt Apostoli Domino: Adauge nobis fidem!

6. Dixit autem Dominus: Si habueritis^{a)} fidem, sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro: Eradicare, et transplantare in mare! et obediet vobis.

a) Matth. 17, 19.

7. τίς δὲ ἐξ ἡμῶν δέλον ἔχων ἀροτριῶντα, ἢ ποιμαίνοντα, ὃς εἰσελθόντι † ἐκ τῆ ἀγροῦ ἐρεῖ εὐθέως· παρελθὼν † ἀνάπεσαι,

8. ἀλλ' ἐγὶ ἐρεῖ αὐτῷ· ἐτοίμασον, τί δειπνήσω, καὶ περιζωσάμενος διακόνει μοι, ἕως φάγω καὶ πίω· καὶ μετὰ ταῦτα φάγεσαι καὶ πίεσαι σὺ;

9. μὴ χάριν ἔχει τῷ δέλω ἐκείνῳ, ὅτι ἐποίησε τὰ διαταχθέντα †; οὐ δοκῶ.

10. † ἄτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῶν, λέγετε· ὅτι δέλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν· ὅτι ὁ ὠφείλομεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν.

11. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτὸν εἰς ἱερουσαλήμ, καὶ αὐτὸς διήρχετο διὰ μέσση † σαμαρείας καὶ γαλιλαίας.

12. καὶ εἰσερχομένῳ αὐτῷ εἰς τινα κώμην, ἀπήντησαν αὐτῷ δέκα λεπροὶ ἄνδρες, οἱ ἔσησαν πόρρωθεν.

13. καὶ αὐτοὶ ἤραν φωνήν, λέγοντες· ἰησοῦ ἐπιστάτα, ἐλέησον ἡμᾶς.

14. καὶ ἰδὼν εἶπεν αὐτοῖς· πορευθέντες ἐπιδείξατε ἑαυτοὺς τοῖς ἱερεῦσι. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτοὺς, ἐκαθαρίσθησαν.

15. εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν, ἰδὼν, ὅτι ἰάθη, ὑπέσχεψε, μετὰ φωνῆς μεγάλης δοξάζων τὸν θεόν.

16. καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον παρὰ τῆς πόδας αὐτοῦ, εὐχαριζῶν αὐτῷ· καὶ αὐτὸς ἦν † σαμαρείτης.

17. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν· ἐγὶ οἱ δέκα ἐκαθαρίσθησαν; οἱ δὲ ἐννέα πῦ;

18. † ἐχ εἰρέθησαν ὑποσρέψαντες, δεῖναι δόξαν τῷ θεῷ, εἰ μὴ ὁ ἀλλογενῆς ἔτος;

7. Quis autem vestrum habens servum arantem aut pascentem ¹⁾, qui regresso de agro dicat illi: Statim transi, recumbe!

8. Et non dicat ei: Para, quod coenam, et praecinge te, et ministra mihi, donec manducem et bibam, et post haec tu manducabis et bibes?

9. Numquid gratiam habet servo illi, quia fecit, quae ei imperaverat?

10. Non puto! Sic et vos, cum feceritis omnia, quae praecepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus! quod debuimus facere, fecimus.

11. Et factum est, dum iret in Jerusalem, transibat per mediam Samariam et Galilaeam.

12. Et cum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt a longe ^{a)};

a) Lev. 13, 46.

13. et levaverunt vocem, dicentes: Jesu praeceptor! miserere nostri.

14. Quos ut vidit dixit: Ite, ostendite ^{a)} vos Sacerdotibus! Et factum est, dum irent, mundati sunt. a) Matth. 8, 4.

15. Unus autem ex illis, ut vidit, quia mundatus est, regressus est, cum magna voce magnificans Deum;

16. et cecidit in faciem ante pedes ejus, gratias agens; et hic erat Samaritanus.

17. Respondens autem Jesus, dixit: Nonne decem mundati sunt? et novem ubi sunt?

18. Non est inventus, qui rediret, et daret gloriam Deo, nisi hic alienigena?

v. 7. Ed. 3. 4. 5. Er. add. αὐτῷ. — "C. Mt. ἀναπεσε. — v. 9. Ed. omn. Er. St. add. αὐτῷ. — v. 10. St. Mt. Gb. ἄτω. — v. 11. Ed. omn. Er. σαμαρίας. — v. 16. Ed. omn. Er. σαμαριτης. — v. 18. Ed. 1. 2. Er. ἐχι.

1) 1590. add. boves.

19. καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀναστὰς πο-
ρεύε· ἡ πίστις σε σέσωκέ σε.

20. ἐπερωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν φα-
ρισαίων, πότε ἔρχεται ἡ βασιλεία τῆ
θεῆ, ἀπεκρίθη αὐτοῖς, καὶ εἶπεν· ἔκ-
ἔρχεται ἡ βασιλεία τῆ θεῆ μετὰ παρα-
τηρήσεως·

21. ἰδὲ ἐρῶσιν· ἰδὲ ὧδε, † ἢ ἰδὲ
ἐκεῖ· ἰδοὺ γὰρ, ἡ βασιλεία τῆ θεῆ
ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν.

22. εἶπε δὲ † πρὸς τὰς μαθητάς·
ἐλεύσονται ἡμέραι, ὅτε ἐπιθυμήσετε,
μίαν τῶν ἡμερῶν τῆ νύκτος τῆ ἀνθρώπου
ἰδεῖν· καὶ ἔκ ὄψεσθε.

23. καὶ ἐρῶσιν ὑμῖν· ἰδὲ ὧδε, † ἰδὲ
ἐκεῖ· μὴ ἀπέλθῃτε, μηδὲ διώξητε.

24. ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἢ ἀστρά-
πτουσα ἐκ τῆς ὑπὲρ ἕρανόν, εἰς τὴν ὑπὲρ
ἕρανόν λάμπει· ἕτως ἔσαι † ὁ υἱὸς
τῆ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτῆ.

25. πρῶτον δὲ δεῖ αὐτὸν πολλὰ
παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ
τῆς γενεῆς ταύτης.

26. καὶ καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡ-
μέραις † νῶε, ἕτως ἔσαι καὶ ἐν ταῖς
ἡμέραις τοῦ νιοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

27. ἦσθιον, ἐπινον, ἐγάμην, ἐξε-
γαμίζοντο, ἄχρη ἦς ἡμέρας εἰσηλθε
νῶε εἰς τὴν κιβωτόν· καὶ ἦλθεν ὁ κα-
τακλυσμὸς, καὶ ἀπώλεσεν ἅπαντας.

28. ὁμοίως καὶ ὡς ἐγένετο ἐν ταῖς
ἡμέραις λώτ· ἦσθιον, ἐπινον, ἡγό-
ραζον, ἐπώλην, ἐφύτευον, ὠκοδόμην·

29. ἢ δὲ ἡμέρᾳ ἐξῆλθε λώτ ἀπὸ
σοδόμων, ἐβρεξε πῦρ καὶ θεῖον ἀπὸ
ἕρανῶν, καὶ ἀπώλεσεν ἅπαντας.

30. κατὰ ταῦτα ἔσαι, ἢ ἡμέρᾳ ὁ
υἱὸς τῆ ἀνθρώπου ἀποκαλύπτεται.

19. Et ait illi: Surge, vade! quia
fides tua te salvum fecit.

20. Interrogatus autem a Pharisae-
is: Quando venit regnum Dei? respon-
dens eis, dixit: Non^{a)} venit¹⁾ regnum
Dei cum observatione; a) cf. Joh. 18, 36. 37.

21. neque dicent: Ecce, hic, aut
ecce illic! Ecce, enim regnum Dei intra
vos est!

22. Et ait ad discipulos suos: Ve-
nient dies, quando desideretis videre
unum diem Filii hominis, et non vide-
bitis.

23. Et dicent^{a)} vobis: Ecce, hic,
et ecce illic! Nolite ire, neque secte-
mini.

a) Matth. 24, 25. sqq.

24. Nam sicut fulgur coruscans de
sub coelo, in ea, quae sub coelo sunt,
fulget; ita erit Filius hominis in die
sua.

25. Primum autem oportet illum
multa pati, et reprobari a generatione
haec.

26. Et sicut^{a)} factum est in diebus
Noë, ita erit et in diebus Filii homi-
nis.

a) Matth. 24, 37-39.

27. Edebant, et bibebant; uxores
ducebant, et dabantur ad nuptias, us-
que in diem, qua intravit Noë in ar-
cam; et venit diluvium, et perdidit om-
nes.

28. Similiter sicut factum est in
diebus Lot: Edebant, et bibebant; e-
mebant, et vendebant; plantabant, et
aedificabant;

29. qua die^{a)} autem exiit Lot a So-
domis, pluit ignem et sulphur de coe-
lo, et omnes perdidit. a) Gen. 19, 15. sqq.

30. Secundum haec erit, qua die
Filius hominis revelabitur:

v. 21. C. omitt. ἢ. — v. 22. C. add. καὶ. — v. 23. St. Gb. Mt. ἢ ἰδε. —
v. 24. Ed. 3. 4. 5. Er. St. καὶ ὁ υἱὸς. — v. 26. Ed. omn. Er. St. τὸ νῶε.

1) 1590, veniet.

31. ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὃς ἕξει ἐπὶ τῷ δώματος, καὶ τὰ σκευὴ αὐτῷ ἐν τῇ οἰκίᾳ, μὴ καταβάτω, ἄραι αὐτά· καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ, ὁμοίως, μὴ ἐπισρεφάτω εἰς τὰ ὀπίσω.

32. μνημονεύετε † τῆς γυναικὸς λώτ.

33. ὃς ἐὰν ζητήσῃ, τὴν ψυχὴν αὐτῷ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὃς ἐὰν ἀπολέσῃ αὐτήν, ζωογονήσει αὐτήν.

34. λέγω ὑμῖν· † ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἔσονται δύο ἐπὶ κλίνης μιᾶς· † εἷς παραληφθήσεται, ὃ ἕτερος ἀφεθήσεται.

35. δύο ἔσονται ἀλήθεσαι ἐπὶ τὸ αὐτό· † ἢ μία παραληφθήσεται, καὶ ἢ ἕτέρα ἀφεθήσεται.

36. †

37. καὶ ἀποκριθέντες λέγουν αὐτῷ· ποῦ κύριε; ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ὅπως τὸ σῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται † καὶ οἱ ἄετοί.

31. In illa hora ^{a)}, qui fuerit in tecto, et vasa ejus in domo, ne descendat tollere illa; et qui in agro, similiter non redeat retro. ^{a)} Matth. 24, 16. sqq.

32. Memores estote uxoris ^{a)} Lot! ^{a)} Gen. 19, 26.

33. Quicumque ^{a)} quaesierit animam suam salvam facere, perdet illam; et quicumque perdiderit illam, vivificabit eam. ^{a)} Matth. 10, 39.

34. Dico vobis: In illa ^{a)} nocte erunt duo in lecto uno; unus assumetur, et alter relinquetur; ^{a)} Matth. 24, 40. sqq.

35. duae erunt molentes in unum; una assumetur, et altera relinquetur; duo in agro; unus assumetur, et alter relinquetur;

36. Respondentes dicunt illi: Ubi, Domine?

37. Qui dixit illis: Ubiicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilae.

C A P. XVIII.

1. Ἐλεγε δὲ καὶ παραβολὴν αὐτοῖς, πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι, καὶ μὴ ἐκκακεῖν·

2. λέγων· κριτῆς τις ἦν ἐν τινὶ πόλει, τὸν θεὸν μὴ φοβούμενος, καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐντρέπόμενος.

3. χήρα δὲ † ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ· καὶ ἤρχετο πρὸς αὐτὸν, λέγουσα· ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου.

4. καὶ οὐκ ἠθέλησεν ἐπὶ χρόνον. μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν ἐν ἑαυτῷ· εἰ καὶ τὸν θεὸν ἂ φοβέμαι, καὶ ἄνθρωπον οὐκ ἐντρέπομαι,

1. Dicebat autem et parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare ^{a)}, et non deficere, ^{a)} Rom. 12, 12. 1 Thess. 5, 17.

2. dicens: Judex quidam erat in quadam civitate, qui Deum non timebat, et hominem non reverebatur.

3. Vidua autem quaedam erat in civitate illa, et veniebat ad eum, dicens: Vindica me de adversario meo!

4. Et nolebat per multum tempus. Post haec autem dixit intra se: Etsi Deum non timeo, nec hominem revereor;

v. 32. Ed. 5. 4. 5. Er. add. δε. — v. 34. Ed. omn. Er. add. ἐν. — "Ed. omn. Er. ὁ εἷς. — v. 35. C. et Mt. omitt. ἢ. — versum 36. add. Ed. C.: δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ· ὁ εἷς παραληφθήσεται, καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται. — v. 37. καὶ omitt. Gb. et Mt.

NB. Vulgatae versionis versus 35 versum 35 et 36 textus graeci, textus graeci versus 37 versum 36 et 37 vulgatae versionis complectitur.

v. 3. Ed. omn. Er. add. τῆς.

5. διὰ γε τὸ παρέχειν μοι κόπον τὴν χήραν ταύτην, ἐδικήσω αὐτήν· ἵνα μὴ εἰς τέλος ἐρχομένη † ὑποπιᾶξῃ με.

6. εἶπε δὲ ὁ κύριος· ἀκούσατε, τί ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας λέγει.

7. ὁ δὲ θεὸς ἔ μὴ † ποιήσει τὴν ἐδικήσιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτῶν, τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ μακροθυμῶν ἐπ' αὐτοῖς;

8. † λέγω ὑμῖν, ὅτι ποιήσει τὴν ἐδικήσιν αὐτῶν ἐν τάχει. πλὴν ὁ υἱὸς τῆ ἀνθρώπου ἐλθὼν ἄρα εὕρησει τὴν πίσιν ἐπὶ τῆς γῆς;

9. εἶπε δὲ † καὶ πρὸς τινὰς τοὺς πεποιθότας ἐφ' ἑαυτοῖς, ὅτι εἰσὶ δίκαιοι, καὶ ἐξθευῖντας τὰς λοιπὰς, τὴν παραβολὴν ταύτην·

10. ἄνθρωποι δύο ἀνεβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι· ὁ εἰς φαρισαῖος, καὶ ὁ ἕτερος τελώνης.

11. ὁ φαρισαῖος σαθεὶς, πρὸς ἑαυτὸν ταῦτα προσήνετο· ὁ θεὸς, εὐχαρισῶ σοι, ὅτι ἐκ εἰμὶ ὡσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοὶ, ἢ καὶ ὡς ἕτος ὁ τελώνης.

12. νησεύω δις τῆ σαββάτῃ· ἀποδεκατῶ πάντα, ὅσα κτῶμαι.

13. καὶ ὁ τελώνης μακρόθεν ἐξῶς ἐκ ἠθέλεν, εἰδὲ τὰς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν ἔρανὸν ἐπάρει· ἀλλ' ἔτυπτεν εἰς τὸ σῆθος αὐτῆ, λέγων· ὁ θεὸς, ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.

14. λέγω ὑμῖν, κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἢ † γὰρ ἐνεῖνος· ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται· ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται.

15. προσέφερον δὲ αὐτῷ καὶ τὰ βρέφη, ἵνα αὐτῶν ἅπτηται. ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ ἐπετίμησαν αὐτοῖς.

5. tamen, quia ^{a)} molesta est mihi haec vidua, vindicabo illam, ne, in novissimo veniens, sugillet me. ^{a)} c.11,8.

6. Ait autem Dominus: Audite, quid iudex iniquitatis dicit:

7. Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis?

8. Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum. Verumtamen Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?

9. Dixit autem et ad quosdam, qui in se confidebant tanquam justi, et aspernabantur ceteros, parabolam istam:

10. ¹⁾ Duo homines ascenderunt in templum, ut orarent; unus Pharisaeus, et alter Publicanus.

11. Pharisaeus stans, haec apud se orabat: Deus! gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum: raptores, injusti, adulteri: velut etiam hic Publicanus.

12. Jejuno bis in sabbato; decimas ^{a)} do omnium, quae possideo. ^{a)} c.11,42.

13. Et Publicanus a longe ^{a)} stans, lebat nec oculos ad coelum levare; sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus! propitius esto mihi peccatori.

^{a)} Ps.50,19.

14. Dico vobis, descendit hic justificatus in domum suam ab illo; quia omnis, qui se exultat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur.

15. ^{a)} Afferebant autem ad illum et infantes, ut eos tangeret. Quod cum viderent discipuli, increpabant illos.

^{a)} v.15-17. Matth.19,13-15. Marc.10,13-16.

v. 5. St. ὑποπιᾶξῃ. — v. 7. C. et Mt. ποιησῃ. — v. 8. C. add. να. — v. 9. C. et Mt. omitt. και. — v. 14. γαρ omitt. Éd. omn. Er.

1) 1590. dicens: Duo homines ascendebant.

16. ὁ δὲ ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτὰ, εἶπεν· ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρὸς με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

17. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς ἐὰν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ὡς ἄ παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.

18. καὶ ἐπηρώτησέ τις ἄ τον ἄρχων, λέγων· διδάσκαλε ἀγαθε, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;

19. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· τί με λέγεις ἀγαθόν; ἕδεις ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός.

20. τὰς ἐντολάς οἶδας· μὴ ἄ μοι χεύσης· μὴ φονεύσης· μὴ κλέψῃς· μὴ ψευδομαρτυρήσης· τίμα τὸν πατέρα σε καὶ τὴν μητέρα σε.

21. ὁ δὲ εἶπε· ταῦτα πάντα ἐφυλάξαμην ἐκ νεότητός μου.

22. ἀκίσσας δὲ ταῦτα ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῷ· ἔτι ἐν σοι λείπει· πάντα, ὅσα ἔχεις, πώλησον, καὶ διάδος πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο, ἀκολέθει μοι.

23. ὁ δὲ, ἀκίσσας ταῦτα, περιίλυπος ἐγένετο· ἦν γὰρ πλέσιος σφόδρα.

24. ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ ἰησοῦς περιίλυπον γενόμενον, εἶπε· πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ;

25. ἐνκοπώτερον γάρ ἐστι, κάμηλον διὰ τρυμαλιᾶς ῥαφίδος εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν.

26. εἶπον δὲ οἱ ἀκούσαντες· καὶ τίς δύναται σωθῆναι;

27. ὁ δὲ εἶπε· τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις δυνατὰ ἐστὶ παρὰ τοῦ θεοῦ.

16. Jesus autem convocans illos, dixit: Sinite pueros venire ad me, et nolite vetare eos; talium est enim regnum Dei.

17. Amen dico vobis: Quicumque non acceperit regnum Dei sicut puer, non intrabit in illud.

18. ^{a)} Et interrogavit eum quidam princeps, dicens: Magister bone! quid faciens, vitam aeternam possidebo?

a) v. 18-30. Marc. 10, 17-31. Matth. 19, 16-30.

19. Dixit autem ei Jesus: Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus.

20. Mandata nosti: „Non occides! „Non moechaberis! Non furtum facies! Non falsum testimonium dices! „Honora patrem tuum et matrem ^{a)}!”

a) Exod. 20, 12. sqq.

21. Qui ait: Haec omnia custodivi a juventute mea.

22. Quo audito, Jesus ait ei: Adhuc unum tibi deest; omnia, quaecumque habes, vende, et da pauperibus, et habebis thesaurum in coelo; et veni, sequere me!

23. His ille auditis, contristatus est; quia dives erat valde.

24. Videns autem Jesus illum tristem factum, dixit: Quam difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt!

25. Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei.

26. Et dixerunt, qui audiebant: Et quis potest salvus fieri?

27. Ait illis: Quae impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.

28. εἶπε δὲ † ὁ πέτρος· ἰδὲ, ἡμεῖς ἀφῆκαμεν πάντα, καὶ ἠκολοθήσασμέν σοι.

29. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἰδεῖς ἐσιν, ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν, ἢ γονεῖς, ἢ ἀδελφούς, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἕνεκεν τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ,

30. ὃς ἔ μὴ ἀπολάβῃ πολλαπλάσιον ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζῶν αἰώνιον.

31. παραλαβὼν δὲ τὸς δώδεκα, εἶπε πρὸς αὐτούς· ἰδὲ, ἀναβαίνομεν εἰς ἱεροσόλυμα, καὶ τελεσθήσεται πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῷ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου.

32. παραδοθήσεται γὰρ τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐμπαιχθήσεται, καὶ ὑβρισθήσεται, καὶ ἐμπτυσθήσεται.

33. καὶ μᾶσιγώσαντες ἀποκτενεῖσιν αὐτόν· καὶ τῇ † ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἀναστήσεται.

34. καὶ αὐτοὶ οὐδὲν τούτων συνῆκαν, καὶ ἦν τὸ ῥήμα τοῦτο κεκρυμμένον ἀπὸ αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐγίνωσκον τὰ λεγόμενα.

35. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίσειν αὐτόν εἰς ἱεριχὰ, τυφλὸς τις ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν.

36. ἀκούσας δὲ ὄχλου διαπορευομένου, ἐπυνθάνετο, τί εἶη τοῦτο.

37. ἀπήγγειλαν δὲ αὐτῷ, ὅτι ἰησοῦς ὁ ναζωραῖος παρέρχεται.

38. καὶ ἐβόησε, λέγων· ἰησοῦ, υἱὲ δαυὶδ, ἐλέησόν με.

39. καὶ οἱ προάγοντες ἐπετίμων αὐτῷ, ἵνα σιωπήσῃ· αὐτὸς δὲ πολλῷ μᾶλλον † ἐκραζεν· υἱὲ δαυὶδ, ἐλέησόν με.

40. σταθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς ἐκέλευσεν, αὐτὸν ἀχθῆναι πρὸς αὐτόν. ἐγγίσαντος δὲ αὐτοῦ, ἐπηρώτησεν αὐτόν,

28. Ait autem Petrus: Ecce, nos dimisimus omnia, et secuti sumus te!

29. Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est, qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei;

30. et non recipiat multo plura in hoc tempore, et in seculo venturo vitam aeternam.

31. ^{a)} Assumpsit autem Jesus duodecim, et ait illis: Ecce! ascendimus Jerosolymam, et consummabuntur omnia, quae scripta sunt per prophetas de Filio hominis.

^{a)} v. 31-34.

^{c)} Matth. 20, 17-19. Marc. 10, 32-34.

32. Tradetur enim Gentibus, et illudetur, et flagellabitur, et conspuetur;

33. et postquam ^{a)} flagellaverint, occident eum, et tertia die resurget.

^{a)} Matth. 16, 21.

34. Et ipsi nihil horum intellexerunt, et erat verbum istud absconditum ab eis, et non intelligebant, quae dicebantur.

35. ^{a)} Factum est autem, cum appropinquaret Jericho, caecus quidam sedebat secus viam, mendicans.

^{a)} v. 35-45. Matth. 20, 29-34. Marc. 10, 46-52.

36. Et cum audiret turbam praeteruentem, interrogabat, quid hoc esset.

37. Dixerunt autem ei, quod Jesus Nazarenus transiret.

38. Et clamavit, dicens: Jesu fili David, miserere mei!

39. Et qui praeibant, increpabant eum, ut taceret. Ipse vero multo magis clamabat: Fili David, miserere mei!

40. Stans autem Jesus jussit illum adduci ad se. Et cum appropinquasset, interrogavit illum,

41. λέγων· τί σοι θελεῖς ποιήσω; ὁ δὲ εἶπε· κύριε, ἵνα ἀναβλέψω.

42. καὶ ὁ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ἀνάβλεψον· ἡ πίστις σε σέσωκέ σε.

43. καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψε, καὶ ἠκολούθει αὐτῷ, δοξάζων τὸν θεόν· καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἰδὼν ἔδωκεν αἶνον τῷ θεῷ.

41. dicens: Quid tibi vis faciam? At ille dixit: Domine! ut videam.

42. Et Jesus dixit illi: Respice, fides tua te salvum fecit!

43. Et confestim vidit, et sequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs, ut vidit, dedit laudem Deo.

C A P. XIX.

1. Καὶ εἰσελθὼν διήρχετο τὴν ἰεριχώ.

2. καὶ ἰδὲ, ἀνὴρ ὀνόματι καλέμενος Ζακχαῖος· καὶ αὐτὸς ἦν ἀρχιτελώνης, καὶ ἕτος ἦν πλούσιος.

3. καὶ ἐζήτηε ἰδεῖν τὸν ἰησοῦν, τίς ἐστι, καὶ οὐκ ἠδύνατο ἀπὸ τῆ ὄχλου, ὅτι τῆ ἡλικία μικρὸς ἦν.

4. καὶ † προδρομῶν ἔμπροσθεν, ἀνέβη ἐπὶ † συκομωρέαν, ἵνα ἴδῃ αὐτόν· ὅτι † ἐκείνης ἡμελλε διέρχεσθαι.

5. καὶ ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, ἀναβλέψας ὁ ἰησοῦς εἶδεν αὐτόν, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· Ζακχαῖε, σπεύσας κατάβηθι· σήμερον † γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μείναι.

6. καὶ σπεύσας κατέβη, καὶ ὑπέδεξατο αὐτόν χαίρων.

7. καὶ ἰδόντες † ἅπαντες διεγόγγυζον, λέγοντες· ὅτι παρὰ ἁμαρτωλῶ ἀνδρὶ εἰσῆλθε καταλῦσαι.

8. σταθεὶς δὲ Ζακχαῖος εἶπε πρὸς τὸν κύριον· ἰδὲ, τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων μου, κύριε, δίδωμι τοῖς πτωχοῖς· καὶ εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλῆν.

9. εἶπε δὲ πρὸς αὐτόν ὁ ἰησοῦς· ὅτι σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τέτρω ἐγένετο, καθότι καὶ αὐτὸς υἱὸς ἀβραάμ ἐστιν.

10. ἦλθε γὰρ ὁ υἱὸς τῆ ἀνθρώπων † ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός.

1. Et ingressus perambulabat Jericho.

2. Et ecce! vir nomine Zachaeus: et hic princeps erat publicanorum, et ipse dives;

3. et quaerebat videre Jesum, quis esset; et non poterat prae turba, quia statura pusillus erat.

4. Et praecurrens ascendit in arborem sycomorum, ut videret eum; quia inde erat transiturus.

5. Et cum venisset ad locum, suspiciens Jesus vidit illum, et dixit ad eum: Zachae! festinans descende; quia hodie in domo tua oportet me manere.

6. Et festinans descendit, et excepit illum gaudens.

7. Et cum viderent omnes, murmurabant, dicentes, quod ad hominem peccatorem divertisset.

8. Stans autem Zachaeus, dixit ad I) Dominum: Ecce! dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus; et si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum.

9. Ait Jesus ad eum: Quia hodie salus domui huic facta est, eo quod et ipse filius a) sit Abrahae. a) Gal. 3, 7.

10. Venit a) enim Filius hominis quaerere et salvum facere, quod perierat. a) Matth. 18, 11.

v. 4. C. προδρομων. — "Ed. omn. Er. St. συκομωραιαν. — "Ed. omn. Er. St. δι' ἐκείνης. — v. 5. Ed. 3. 4. Er. και pro γαρ. — v. 7. C. παντες. — v. 10. C. ζητῆσαι.

1) 1590. ad Jesum.

11. ἀκούοντων δὲ αὐτῶν ταῦτα, προσθεὶς εἶπε παραβολὴν, διὰ τὸ ἐγγὺς αὐτὸν εἶναι Ἱερουσαλήμ, καὶ δοκεῖν αὐτὸς, ὅτι παραχοῆμα μέλλει ἡ βασιλεία τῆ θεῶ ἀναφαινεσθαι.

12. εἶπεν ἔν· ἄνθρωπος τις εὐγενὴς ἐπορεύθη εἰς χώραν μακρὰν, λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν, καὶ ὑποστρέψαι.

13. καλέσας δὲ δέκα δούλους ἑαυτῷ, ἔδωκεν ἑαυτοῖς δέκα μνᾶς, καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· πραγματεύσασθε ἕως ἔρχομαι.

14. οἱ δὲ πολῖται αὐτῷ ἐμίσην αὐτὸν, καὶ ἀπέσειλαν πρεσβείαν ὀπίσω αὐτῷ, λέγοντες· οὐ θέλομεν τοῦτον βασιλεῦσαι ἐφ' ἡμᾶς.

15. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτὸν λαβόντα τὴν βασιλείαν, ἑ καὶ εἶπε, φωνηθῆναι αὐτῷ τὸς δούλους τῆς, οἷς ἔδωκε τὸ ἀργύριον· ἵνα γνῶ, τίς τί διεπραγματεύσατο.

16. παρεγένετο δὲ ὁ πρῶτος, λέγων· κύριε, ἡ μνᾶ σε προσεργάσατο δέκα μνᾶς.

17. καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἑ εὖ, ἀγαθὲ δούλε· ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ πιστὸς ἐγένεθ, ἵσθι, ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω δέκα πόλεων.

18. καὶ ἦλθεν ὁ δεύτερος, λέγων· κύριε, ἡ μνᾶ σε ἐποίησε πέντε μνᾶς.

19. εἶπε δὲ καὶ τῷ τρίτῳ· καὶ σὺ γίνε ἐπάνω πέντε πόλεων.

20. καὶ ἔτερος ἦλθε λέγων· κύριε, ἰδὲ ἡ μνᾶ σε, ἣν εἶχον ἀποκειμένην ἐν σαδάρῳ.

21. ἐφοβήμην γάρ σε, ὅτι ἄνθρωπος ἀνσηρὸς εἶ· αἴρεις, ὃ οὐκ ἔσθης, καὶ θερίζεις, ὃ οὐκ ἔσπειρας.

22. λέγει ἑ δὲ αὐτῷ· ἐκ τῷ στόματός σε κρινῶ σε, πονηρὲ δούλε· ἦδεις,

11. a) Haec illis audientibus, adiciens dixit parabolam, eo quod esset prope Jerusalem; et quia existimarent, quod confestim regnum Dei manifestaretur.

a) v. 11—27. Matth. 25, 14—30. Marc. 15, 34—36.

12. Dixit ergo: Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum, et reverti.

a) Marc. 16, 19.

13. Vocatis autem decem servis suis, dedit eis decem mnas, et ait ad illos: Negotiamini, dum venio.

14. Cives autem ejus oderant eum; et miserunt legationem post illum, dicentes: Nolumus hunc regnare super nos!

15. Et factum est, ut rediret accepto regno; et jussit vocari servos, quibus dedit pecuniam, ut sciret, quantum quisque negotiatus esset.

16. Venit autem primus dicens: Domine! mna tua decem mnas acquisivit.

17. Et ait illi: Euge, bone serve! quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem civitates.

a) Luc. 16, 10.

18. Et alter venit dicens: Domine! mna tua fecit quinque mnas.

19. Et huic ait: Et tu esto super quinque civitates!

20. Et alter venit dicens: Domine! ecce, mna tua, quam habui repositam in sudario;

21. Timui enim te, quia homo austerus es; tollis, quod non posuisti, et metis, quod non seminasti.

22. Dicit ei: De ore tuo te judico, serve nequam! Sciebas, quod ego ho-

ὅτι ἐγὼ ἄνθρωπος αὐστηρός εἰμι, αἴρω, ὃ οὐκ ἔθρηκα, καὶ θερίζω, ὃ οὐκ ἔσπειρα.

23. καὶ διατί οὐκ ἔδωκας τὸ ἀργύριόν μου † ἐπὶ τὴν τράπεζαν, καὶ † ἐγὼ ἐλθὼν σὺν τόκῳ ἂν ἔπραξα αὐτό;

24. καὶ τοῖς παρεσῶσιν εἶπεν· ἄρατε ἀπ' αὐτῆ τὴν μνᾶν, καὶ δότε τῷ τὰς δέκα μνᾶς ἔχοντι.

25. καὶ εἶπον αὐτῷ· κύριε, ἔχει δέκα μνᾶς.

26. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται· ἀπὸ δὲ τῆ μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ ἔχει, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτῆ.

27. πλὴν τὰς ἐχθρούς μου ἐκείνους, τὰς μὴ θελήσαντάς με βασιλεῦσαι ἐπ' αὐτὰς, ἀγάγετε ὧδε, καὶ κατασφάξατε ἔμπροσθέν μου.

28. καὶ εἰπὼν ταῦτα, ἐπορεύετο ἔμπροσθεν, ἀναβαίνων εἰς ἱεροσόλυμα.

29. καὶ ἐγένετο, ὡς ἤγγισέν εἰς † βηθσαρῆ καὶ βηθανίαν, πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον ἐλαιῶν, ἀπέστειλε δύο τῶν μαθητῶν αὐτῆ,

30. εἰπὼν· ὑπάγετε εἰς τὴν κατ' ἐναντίον κώμην· ἐν ἧ εἰσπορευόμενοι εὐρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων ἐκάθισεν· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε.

31. καὶ εἰάν τις ἡμᾶς ἐρωτῆ· διατί λύετε; οὕτως ἐρεῖτε αὐτῷ· ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει.

32. ἀπελθόντες δὲ οἱ ἀπεσταλμένοι, εὔρον, καθὼς εἶπεν αὐτοῖς.

33. λυόντων δὲ αὐτῶν τὸν πῶλον, εἶπον οἱ κύριοι αὐτῆ πρὸς αὐτούς· τί λύετε τὸν πῶλον;

mo austerus sum, tollens, quod non posui, et metens, quod non seminavi;

23. et ¹) quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, ut ego veniens cum usuris utique exegissem illam?

24. Et astantibus dixit: Auferte ab illo mnam, et date illi, qui decem mnas habet.

25. Et dixerunt ei: Domine! habet decem mnas.

26. Dico autem vobis, quia ^{a)} omni habenti dabitur, et abundabit; ab eo autem, qui non habet, et quod habet, auferetur ab eo. a) Matth. 13, 12.

27. Verumtamen inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc; et interficite ante me.

28. Et his dictis, praecedebat ascendens Jerosolymam.

29. ^{a)} Et factum est, cum appropinquasset ad Bethphage et Bethaniam ^{b)}, ad montem, qui vocatur Oliveti, misit duos discipulos suos, a) v. 29-44. Matth. 21, 1-11. Marc. 11, 1-10. Joh. 12, 12-15.

b) Joh. 12, 1.

30. dicens: Ite in castellum, quod contra ²) est! in quod introeuntes, invenietis pullum asinae alligatum, cui nemo umquam hominum sedit; solvite illum, et adducite!

31. Et si quis vos interrogaverit: Quare solvitis? sic dicetis ei: Quia Dominus operam ejus desiderat.

32. Abierunt autem, qui missi erant; et invenerunt, sicut dixit illis, stantem pullum.

33. Solventibus autem illis pullum, dixerunt domini ejus ad illos: Quid solvitis pullum?

v. 23. C. τοις τραπέζιταις. Mt. ἐπι τραπεζαν. — "C. ἐλθων ἐγω. — v. 29. C. βηθσαρῆ.

1) 1590. omitt. et. 2) 1590. add. vos.

34. οἱ δὲ εἶπον· ὁ κύριος αὐτοῦ
χρειάν ἔχει.

35. καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν
ἰησοῦν· καὶ ἐπιθήσαντες ἑαυτῶν τὰ
ἱμάτια ἐπὶ τὸν πῶλον, ἐπεβίβασαν
τὸν ἰησοῦν.

36. πορευομένης δὲ αὐτῆς, ὑπεστρώ-
νον τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ.

37. ἐγγίζοντός δὲ αὐτῆς ἤδη πρὸς
τῆ καταβάσει τῆ ὄρεις τῶν ἐλαιῶν,
ἤρξαντο ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν μαθη-
τῶν χαίροντες ἀνεῖν τὸν θεὸν φωνῇ
μεγάλῃ, περὶ πασῶν, ὧν εἶδον δυ-
νάμεων,

38. λέγοντες· εὐλογημένος ὁ ἐρ-
χόμενος βασιλεὺς ἐν ὀνόματι κυρίου· εὐ-
λόγη ἐν ἕρανῳ, καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις.

39. καὶ τινες τῶν φαρισαίων ἀπὸ
τῆ ὄχλης εἶπον πρὸς αὐτόν· διδάσκα-
λε, ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σε.

40. καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς·
λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν οὗτοι σιωπήσω-
σιν, οἱ λίθοι κεκραύξονται.

41. καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πό-
λιν, ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῇ, λέγων·

42. ὅτι εἰ ἔγνων καὶ σὺ, καί γε
ἐν τῇ ἡμέρᾳ σε ταύτῃ, τὰ πρὸς εὐ-
λόγην σε· νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλ-
μῶν σε.

43. ὅτι ἤξεσιν ἡμέραι ἐπὶ σε, καὶ
περιβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί σε χάρακά σοι,
καὶ περικνυλώσασί σε, καὶ συνέξωσι
σε πάντοθεν·

44. καὶ ἐδαφιοῦσί σε καὶ τὰ τέκνα
σε ἐν σοί· καὶ οὐκ ἀφήσεσιν ἐν σοί
λίθον ἐπὶ λίθῳ· ἀνθ' ὧν οὐκ ἔγνων
τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σε.

45. καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν,
ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας ἐν
αὐτῷ καὶ ἀγοράζοντας,

46. λέγων αὐτοῖς· γέγραπται· ὁ

34. At illi dixerunt: Quia Dominus
eum necessarium habet.

35. Et duxerunt illum ad Jesum.
Et jactantes vestimenta sua supra pul-
lum, imposuerunt Jesum.

36. Eunte autem illo, substerne-
bant vestimenta sua in via.

37. Et cum appropinquaret jam ad
descensum montis Oliveti, coeperunt
omnes turbæ ¹⁾ discipulorum gauden-
tes laudare Deum voce magna super om-
nibus, quas viderant, virtutibus,

38. dicentes: Benedictus, qui ve-
nit Rex in nomine Domini! pax in coe-
lo, et gloria in excelsis!

39. Et quidam Pharisaeorum de tur-
bis, dixerunt ad illum: Magister! in-
crepa discipulos tuos.

40. Quibus ipse ait: Dico vobis, quia
si hi tacuerint, lapides clamabunt.

41. Et ut appropinquavit, videns
civitatem, flevit super illam, dicens:

42. Quia si cognovisses et tu, et
quidem in hac die tua, quae ad pacem
tibi! nunc autem abscondita sunt ab
oculis tuis.

43. Quia venient dies in te; et cir-
cumdabunt te inimici tui vallo, et cir-
cumdabunt te; et coangustabunt te un-
dique;

44. et ad terram prosternent te, et
filios tuos, qui in te sunt; et non re-
linquent in te lapidem super lapidem,
eo quod non cognoveris tempus visita-
tionis tuae.

45. ^{a)} Et ingressus in templum, coe-
pit ejicere vendentes in illo, et emen-
tes, ^{a)} v. 45—48. Matth. 21, 12—15. Marc. 11, 15—18.

46. dicens illis: Scriptum est: „Quia

1) 1590. turbæ descendendum.

οἴκος μου, οἴκος προσευχῆς ἐστίν· ὑμεῖς
δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον λησῶν.

47. καὶ ἦν διδάσκων τὸ καθ' ἡμέ-
ραν ἐν τῷ ἱερῷ· οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ
οἱ γραμματεῖς ἐζήτουν αὐτὸν ἀπολέσαι,
καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ.

48. καὶ οὐκ εὑρίσκον, τὸ τί ἠποι-
ήσωσιν· ὁ λαὸς γὰρ ἅπας ἐξεκρέμα-
το αὐτοῦ ἀκούων.

„domus mea domus orationis est a);”
vos autem fecistis illam speluncam la-
tronum!

a) Jes. 56, 7. Jer. 7, 11.

47. Et erat docens quotidie in tem-
plo. Principes autem Sacerdotum, et
Scribae, et Principes plebis quaerebant
illum perdere;

48. et non inveniabant, quid face-
rent illi; omnis enim populus suspen-
sus erat, audiens illum.

C A P. XX.

1. Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν
ἐκείνων, διδάσκοντος αὐτοῦ τὸν λαὸν
ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εὐαγγελιζομένου, ἐπέ-
σησαν οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ γραμ-
ματεῖς σὺν τοῖς πρεσβυτέροις,

2. καὶ εἶπον πρὸς αὐτὸν, λέγον-
τες· εἰπὲ ἡμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦ-
τα ποιεῖς, ἢ τίς ἐστίν ὁ δούς σοι τὴν
ἐξουσίαν ταύτην;

3. ἀποκριθεὶς δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς·
ἐρωτήσω ὑμᾶς καὶ γὰρ ἓνα λόγον, καὶ
εἰπάτέ μοι.

4. τὸ βάπτισμα ἰωάννου ἐξ ὑρανῶ
ἦν, ἢ ἐξ ἀνθρώπων;

5. οἱ δὲ συνελογίσαντο πρὸς ἑαν-
τὺς, λέγοντες· ὅτι εἰάν εἴπωμεν· ἐξ
ὑρανῶ· ἐρεῖ· διατί ἢ ἔν ἐκ ἐπιστεύ-
σατε αὐτῷ;

6. εἰάν δὲ εἴπωμεν· ἐξ ἀνθρώπων·
πᾶς ὁ λαὸς καταλιθάσει ἡμᾶς· πε-
πεισμένος γὰρ ἐστίν, ἰωάννην προφή-
την εἶναι.

7. καὶ ἀπεκρίθησαν, μὴ εἰδέναι
πόθεν.

8. καὶ ὁ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ὑδὲ
ἐγὼ λέγω ὑμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦ-
τα ποιῶ.

9. ἤρξατο δὲ πρὸς τὸν λαὸν λέ-
γειν τὴν παραβολὴν ταύτην· ἀνθρω-

1. a) Et factum est in una dierum,
docente illo populum in templo, et ev-
angelizante, convenerunt principes Sa-
cerdotum, et Scribae cum Senioribus,

a) v. 1-3. Matth. 21, 23-52. Marc. 11, 27-33.

2. et ajunt, dicentes ad illum: Dic
nobis, in qua potestate haec facis? aut:
Quis est, qui dedit tibi hanc potesta-
tem?

3. Respondens autem Jesus, dixit
ad illos: Interrogabo vos et ego unum
verbum! Respondete mihi:

4. Baptismus Ioannis de coelo erat?
an ex hominibus?

5. At illi cogitabant intra se, di-
centes: Quia si dixerimus: De coelo!
dicet: Quare ergo non credidistis illi?

6. Si autem dixerimus: Ex homi-
nibus! plebs universa lapidabit nos;
certi a) sunt enim, Ioannem prophetam
esse.

a) Matth. 14, 5.

7. Et responderunt, se nescire, un-
de esset.

8. Et Jesus ait illis: Neque ego di-
co vobis, in qua potestate haec facio.

9. a) Coepit autem dicere ad plebem
parabolam hanc: Homo ¹⁾) plantavit

v. 48. C. ποιησων. — v. 1. Mt. ἱερεῖς. — "Ed. omn. Er. omitt. οἱ. —
v. 5. C. Mt. omitt. ἐν.

1) 1590. add. quidam.

πος † ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἐξέ-
δοτο αὐτὸν γεωργοῖς· καὶ ἀπεδήμησε
χρόνος ἱκανός.

10. καὶ ἐν καιρῷ ἀπέσειλε πρὸς
τοὺς γεωροὺς δοῦλον, ἵνα ἀπὸ τοῦ
καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος δῶσιν αὐτῷ·
οἱ δὲ γεωργοὶ, δείραντες αὐτὸν, ἐξ-
απέσειλαν κενόν.

11. καὶ προσέθετο † πέμψαι ἕτε-
ρον δούλον· οἱ δὲ κακείνον δείραντες
καὶ ἀτιμάσαντες, ἐξαπέσειλαν κενόν.

12. καὶ προσέθετο πέμψαι τρίτον·
οἱ δὲ καὶ τοῦτον τραυματίσαντες ἐξέ-
βαλον.

13. εἶπε δὲ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶ-
νος· τί ποιήσω; πέμψω τὸν υἱόν μου
τὸν ἀγαπητόν· ἴσως τοῦτον ἰδόντες
ἐντραπήσονται.

14. ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ γεωργοὶ,
διελογίζοντο πρὸς ἑαυτοὺς, λέγοντες·
ἔτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε, ἀπο-
κτείνωμεν αὐτὸν, ἵνα ἡμῶν γένηται
ἡ κληρονομία.

15. καὶ ἐκβαλόντες αὐτὸν ἔξω τῆ
ἀμπελῶνος, ἀπέκτειναν. τί ἔν ποιή-
σει αὐτοῖς ὁ κύριος τῆ ἀμπελῶνος;

16. ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς
γεωροὺς τούτους, καὶ δώσει τὸν ἀμ-
πελῶνα ἄλλοις. ἀκούσαντες δὲ εἶπον·
μὴ γένοιτο.

17. ὁ δὲ, ἐμβλέψας αὐτοῖς, εἶπε·
τί ἔν ἐστι τὸ γεγραμμένον τῷ λίθῳ,
ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομῶντες, ἕ-
τος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας;

18. πᾶς ὁ πεσὼν ἐπ' ἐκεῖνον τὸν
λίθον, συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν
πέσῃ, λιμῆσει αὐτόν.

19. καὶ ἐζήτησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ
οἱ γραμματεῖς ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτόν

vineam et locavit eam colonis; et ipse
peregre fuit multis temporibus.

a) v. 9-19. Matth. 21, 33-46. Marc. 12, 2-12.

10. Et in tempore ¹⁾ misit ad cul-
tores servum, ut de fructu vineae da-
rent illi. Qui caesum dimiserunt eum
inanem.

11. Et addidit alterum servum mit-
tere. Illi autem hunc quoque caeden-
tes et afficientes contumelia, dimise-
runt inanem.

12. Et addidit tertium mittere; qui
et illum vulnerantes ejecerunt.

13. Dixit autem dominus vineae:
Quid faciam? mittam filium meum di-
lectum! forsitan, cum hunc viderint,
verebuntur.

14. Quem cum vidissent coloni, co-
gitaverunt intra se, dicentes: Hic est
haeres, occidamus illum, ut nostra fiat
haereditas!

15. Et ejectum illum extra vineam,
occiderunt. Quid ergo faciet illis do-
minus vineae?

16. Veniet, et perdet colonos istos,
et dabit vineam aliis. Quo audito, di-
xerunt illi: Absit!

17. Ille autem aspiciens eos ait:
Quid est ergo hoc, quod scriptum est:
„Lapidem, quem reprobaverunt aedi-
ficantes, hic factus est in caput an-
guli a)?”

a) Ps. 117, 22.

18. Omnis, qui ceciderit super il-
lum lapidem, conquassabitur; super
quem autem ceciderit, comminuet illum.

19. Et quaerebant principes Sacer-
dotum, et Scribae mittere in illum ma-

v. 9. Ed. omn. Er. St. add. *τις*. — v. 11. Ed. omn. Er. add. *ἔτι*.

1) 1590. add. *illo*.

τὰς χεῖρας ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, καὶ ἐφοβήθησαν † τὸν λαόν· ἔγνωσαν γὰρ, ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν ταύτην εἶπε.

20. καὶ παρατηρήσαντες ἀπέσει-
λαν ἐγκαθέτους ὑποκρινομένους, ἐναντὺς
δικαίως εἶναι· ἵνα ἐπιλάβωνται αὐτῷ
† λόγῳ, εἰς τὸ παραδῆναι αὐτὸν τῇ
ἀρχῇ καὶ τῇ ἔξουσίᾳ τῆς ἡγεμονίας.

21. καὶ ἐπρωτότησαν αὐτὸν, λέ-
γοντες· διδάσκαλε, οἴδαμεν, ὅτι ὀρ-
θῶς λέγεις καὶ διδάσκεις, καὶ οὐ λαμ-
βάνεις πρόσωπον, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας
τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ διδάσκεις.

22. ἔξῃσιν ἡμῖν, καίσαρι φόρον
δοῦναι, ἢ οὐ;

23. κατανοήσας δὲ αὐτῶν τὴν παν-
εργίαν, εἶπε πρὸς αὐτούς· τί με πει-
ράζετε;

24. † ἐπιδείξατέ μοι δηνάριον· τί-
νος ἔχει εἰκόνα καὶ ἐπιγραφήν; ἀπο-
κριθέντες † δὲ εἶπον· καίσαρος.

25. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἀπόδοτε
τοῖνν τὰ καίσαρος καίσαρι, καὶ τὰ
τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ.

26. καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἐπιλαβέσθαι
αὐτοῦ ῥήματος ἐναντίον τοῦ λαοῦ·
καὶ θαυμάσαντες ἐπὶ τῇ ἀποκρίσει
αὐτοῦ, ἐσίγησαν.

27. προσελθόντες δὲ τινες τῶν
σαδδουκαίων, οἱ ἀντιλέγοντες, ἀνά-
σασιν μὴ εἶναι, ἐπρωτότησαν αὐτὸν,

28. λέγοντες· διδάσκαλε, μωσῆς
ἔγραψεν ἡμῖν· ἐάν τις ἀδελφὸς ἀ-
ποθάνῃ, ἔχων γυναῖκα, καὶ οὗτος
ἄτεκνος ἀποθάνῃ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελ-
φὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα, καὶ ἐξανα-
σῆσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

29. ἑπτὰ οὖν ἀδελφοὶ ἦσαν· καὶ

nus ¹⁾ in illa hora; et timuerunt po-
pulum; cognoverunt enim, quod ad i-
psos dixerit similitudinem hanc.

20. ^{a)} Et observantes miserunt in-
sidiatores, qui se justos simularent,
²⁾ ut caperent eum in sermone, ut tra-
derent illum principatui et potestati
praesidis.

a) v. 20-40. Matth. 22, 15-35.
Marc. 12, 15-27.

21. Et interrogaverunt eum, dicen-
tes: Magister! scimus, quia recte di-
cis et doces; et non accipis personam,
sed viam Dei in veritate doces;

22. licet nobis tributum dare Cae-
sari? an non?

23. Considerans autem dolum illo-
rum, dixit ad eos: Quid me tentatis?

24. Ostendite mihi denarium! cu-
jus habet imaginem et inscriptionem?
Respondentes dixerunt ei: Caesaris!

25. Et ait illis: Reddite ergo, quae
sunt Caesaris, Caesari; et quae sunt
Dei, Deo!

26. Et non potuerunt verbum ejus
reprehendere coram plebe; et mirati in
responso ejus, tacuerunt.

27. Accesserunt autem quidam Sad-
ducaeorum, qui negant ^{a)} esse resur-
rectionem, et interrogaverunt eum,

a) Act. 23, 8.

28. dicentes: Magister! Moyses scri-
psit nobis: „Si frater alicujus mortu-
us fuerit habens uxorem, et hic sine
„liberis fuerit, ut accipiat eam frater
„ejus uxorem, et suscitetur semen fratri
„suo ^{a)}.”

a) Deut. 25, 5.

29. Septem ergo fratres erant; et

v. 19. C. et Mt. omitt. τον λαον. — v. 20. Ed. 1. Er. αὐτε λογον. Ed. 2.
3. 4. 5. Er. αὐτε λογωφ. — v. 24. Gb. δειξατε. — "Ed. omn. Er. omitt. δε.

1) 1590. omitt. in.

2) 1590. ut caperent ... et traderent.

ὁ πρῶτος λαβὼν γυναῖκα, ἀπέθανεν ἄτεκνος.

30. καὶ ἔλαβεν ὁ δεύτερος τὴν γυναῖκα, καὶ οὗτος ἀπέθανεν ἄτεκνος.

31. καὶ ὁ τρίτος ἔλαβεν αὐτὴν ἡμίσητος δὲ καὶ οἱ ἑπτὰ ἄλλοι οὐ κατέλιπον τέκνα, καὶ ἀπέθανον.

32. ἕσπερον ἄλλοι δὲ πάντων ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή.

33. ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει, τίνος αὐτῶν γίνεται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ ἕσπερον αὐτὴν γυναῖκα.

34. καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου γαμοῦσι καὶ ἐγαμίζονται.

35. οἱ δὲ καταξιοθέντες, τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τυχεῖν καὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκ νεκρῶν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἄλλοι ἐγαμίζονται.

36. οὔτε γὰρ ἀποθανεῖν ἔτι δύνανται· ἰσάγγελοι γὰρ εἰσὶ καὶ ἄλλοι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες.

37. ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροὶ, καὶ Μωϋσῆς ἐμήνυσεν ἐπὶ τῆς βάτῃ, ὡς λέγει κύριον τὸν Θεὸν Ἀβραάμ, καὶ τὸν Θεὸν Ἰσαὰκ, καὶ τὸν Θεὸν Ἰακώβ.

38. Θεὸς δὲ οὐκ ἔστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων· πάντες γὰρ αὐτῷ ζῶσιν.

39. ἀποκριθέντες δὲ τινες τῶν γραμματέων, εἶπον· διδάσκαλε, καλῶς εἶπας.

40. οὐκ ἔτι δὲ ἐτόλμων ἐπερωτᾶν αὐτὸν οὐδέν.

41. εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· πῶς λέγετε, τὸν Χριστὸν υἱὸν Δαυὶδ εἶναι;

42. καὶ αὐτὸς Δαυὶδ λέγει ἐν βίβλῳ ψαλμῶν· εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· κάθισ ἐκ δεξιῶν μου,

primus accepit uxorem, et mortuus est sine filiis.

30. Et sequens accepit illam, et ipse mortuus est sine filio.

31. Et tertius accepit illam. Similiter et omnes septem, et non reliquerunt semen, et mortui sunt.

32. Novissime omnium mortua est et mulier.

33. In resurrectione ergo, cujus eorum erit uxor? siquidem septem habuerunt eam uxorem.

34. Et ait illis Jesus: Filii hujus seculi nubunt, et traduntur ad nuptias;

35. illi vero, qui digni habebuntur seculo illo, et resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores;

36. neque enim ¹⁾ ultra mori poterunt; aequales enim Angelis sunt, et filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis.

37. Quia vero resurgant mortui, et Moyses ostendit secus rubum, „sicut „dicit Dominum, Deum Abraham, et „Deum Isaac, et Deum Jacob a).”

a) Exod. 3, 6.

38. Deus autem non est mortuorum, sed vivorum; omnes enim vivunt ei.

39. Respondentes autem quidam Scribarum, dixerunt ei: Magister! bene dixisti.

40. Et amplius non audebant eum quidquam interrogare.

41. a) Dixit autem ad illos: Quomodo dicunt Christum filium esse David? a) v. 41—44. Matth. 22, 41—45. Marc. 12, 35—37.

42. Et ipse David dicit in libro Psalmorum: „Dixit Dominus Domino meo, „sede a dextris meis,

v. 31. Mt. αὐτὴν ὡσαντως· ὡσαντως δε. — "Ed. omn. Er. καὶ ὁ. —
v. 32. Ed. omn. Er. omitt. δε. — v. 35. C. et Mt. ἐγαμίζονται. —
v. 36. Ed. omn. Er. add. οἱ.

1) 1590. neque etiam.

43. ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθροὺς σε ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σε;

44. δαυὶδ οὖν κύριον αὐτὸν καλεῖ· καὶ πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἔστιν;

45. ἀκούοντος δὲ παντὸς τοῦ λαοῦ, εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ·

46. προσέχετε ἀπὸ τῶν γραμματέων, τῶν θελούντων περιπατεῖν ἐν ξολαῖς, καὶ φιλοῦντων ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δεῖπνοις·

47. οἱ κατεσθίσει τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει μακρὰ προσεύχονται. οὗτοι λήψονται περισσότερον κρίμα.

43. „donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum a).” a) Ps. 109, 1.

44. David ergo Dominum illum vocat; et quomodo filius ejus est?

45. a) Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis: a) v. 45-47. Marc. 12, 38-40. Matth. 23, 1. sqq.

46. Attendite a Scribis! qui volunt ambulare in stolis, et amant salutationes in foro, et primas cathedras in synagogis, et primos discubitus in conviviis;

47. qui devorant domos viduarum, simulantes longam orationem. Hi accipient damnationem majorem.

C A P. XXI.

1. ἀναβλέψας δὲ εἶδε τὰς βάλλοντας τὰ δῶρα αὐτῶν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον πλεσίως.

2. εἶδε δὲ † τινα καὶ χήραν πενήτην βάλλυσαν ἐκεῖ δύο λεπτά.

3. καὶ εἶπεν· ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ὅτι † ἡ χήρα ἡ πτωγὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλεν.

4. ἅπαντες γὰρ ἔτοι ἐκ τῆ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα τῆ θεῆ· αὕτη δὲ ἐκ τῆ ὑσερήματος αὐτῆς ἅπαντα τὸν βίον, ὃν εἶχεν, ἔβαλε.

5. καὶ τινων λεγόντων περὶ τοῦ ἱεροῦ, ὅτι λίθοις καλοῖς καὶ ἀναθήμασι κεκόσμηται, εἶπε·

6. ταῦτα, ἃ θεωρεῖτε, ἐλεύσονται ἡμέραι, ἐν αἷς ἐκ ἀφεθήσεται λίθος ἐπὶ † λίθῳ, ὃς ἔ καταλυθήσεται.

7. ἐπηρώτησαν δὲ αὐτὸν, λέγοντες· διδάσκαλε, πότε ἔν ταῦτα ἔξαι,

1. a) Respiens autem vidit eos, qui mittebant munera sua in gazophylacium, divites. a) v. 1-4. Marc. 12, 41-44.

2. Vidit autem et quamdam viduam pauperulam mittentem aera minuta duo.

3. Et dixit: Vere dico vobis, quia vidua haec pauper, plus quam omnes misit!

4. Nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt in munera Dei; haec autem ex eo, quod deest illi, omnem victum suum, quem habuit, misit.

5. a) Et quibusdam dicentibus de templo, quod bonis lapidibus et donis ornatum esset, dixit: a) v. 5-36. Matth. 24, 1-36. Marc. 13, 1-37.

6. Haec, quae videtis, venient dies, in quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur.

7. Interrogaverunt autem illum, dicentes: Praeceptor! quando haec erunt,

καὶ τί τὸ σημεῖον, ὅταν † μελλῆ ταῦ-
τα γίνεσθαι;

8. ὁ δὲ εἶπε· βλέπετε, μὴ πλανη-
θῆτε· πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῶ
ὀνόματί μου, λέγοντες· ὅτι ἐγὼ εἰμι·
καὶ ὁ καιρὸς ἤγγικε. μὴ οὖν πορευ-
θῆτε ὀπίσω αὐτῶν.

9. ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ
ἀκαταστασίας, μὴ πτοηθῆτε· δεῖ γὰρ
ταῦτα γενέσθαι πρῶτον· ἀλλ' οὐκ
εὐθέως τὸ τέλος.

10. τότε ἔλεγεν αὐτοῖς· ἐγερθή-
σεται ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλεία
ἐπὶ βασιλείαν·

11. σεισμοὶ τε μεγάλοι κατὰ τό-
πους, καὶ λιμοὶ, καὶ λοιμοὶ ἔσονται·
φοβητρά τε καὶ σημεῖα ἀπ' οὐρανοῦ
μεγάλα ἔσται.

12. πρὸ δὲ τῶν † πάντων ἐπι-
βαλῶσιν ἐφ' ὑμᾶς τὰς χεῖρας αὐτῶν,
καὶ διώξουσιν, παραδιδόντες εἰς συνα-
γωγὰς καὶ φυλακὰς, ἀγομένους ἐπὶ βα-
σιλεῖς καὶ ἡγεμόνας, ἕνεκεν τῆ ὀνό-
ματός μου.

13. ἀποβήσεται δὲ ὑμῖν εἰς μαρ-
τύριον.

14. θέσθε οὖν εἰς τὰς καρδίας ὑ-
μῶν, μὴ προμελετᾶν ἀπολογηθῆναι.

15. ἐγὼ γὰρ δώσω ὑμῖν ζῶμα καὶ
σοφίαν, ἣ οὐ δυνήσονται ἀντιπεῖν,
† οὐδὲ ἀντιζηῖναι πάντες οἱ ἀντικείμε-
νοι ὑμῖν.

16. παραδοθήσεσθε δὲ καὶ ὑπὸ
γονέων † καὶ ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν
καὶ φίλων· καὶ θανατώσεσιν ἐξ ὑμῶν.

17. καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ
πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου.

18. καὶ θριξὲν ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν
οὐ μὴ † ἀπόληται.

et quod signum, cum fieri incipient?

8. Qui dixit: Videte, ne seducami-
ni! multi ^{a)} enim venient in nomine
meo, dicentes, quia Ego sum, et tem-
pus appropinquavit; nolite ergo ire post
eos!

a) Act. 5, 36. sqq. 2 Thess 2, 9. sqq.

9. Cum autem audieritis praelia et
seditiones, nolite terreri; oportet ¹⁾
primum haec fieri, sed nondum statim
finis.

10. Tunc dicebat illis: Surget gens
contra gentem, et regnum adversus re-
gnum;

11. et terrae motus magni erunt per
loca, et pestilentiae, et fames terrores-
que de coelo, et signa magna erunt.

12. Sed ante haec omnia injicient
vobis manus suas, et persequentur, tra-
dentes in synagogas et custodias, tra-
hentes ad reges et praesides, propter
nomen meum.

13. Continget autem vobis in testi-
monium.

14. Ponite ergo in cordibus vestris,
non praemeditari, quemadmodum re-
spondeatis;

15. ego enim dabo vobis os et sa-
pientiam, cui non ^{a)} poterunt resistere
et contradicere omnes adversarii vestri.

a) Act. 6, 10.

16. Trademini autem a parentibus,
et fratribus, et cognatis, et amicis, et
morte afficient ex vobis;

17. et eritis odio omnibus ²⁾ pro-
pter nomen meum;

18. et capillus ^{a)} de capite vestro
non peribit.

a) Luc. 12, 7.

v. 7. Ed. omn. Er. μελλει. — v. 12. C. St. Mt. ἀπαντων. — v. 15. Gb. ἡ.
— v. 16. C. et Mt. και συγγενων και φιλων και ἀδελφων. — v. 18. Ed. 1. 2.
Er. ἀπολλνται. Ed. 3. 4. 5. Er. ἀπολληται.

1) 1590. add. enim.

2) 1590. add. hominibus

19. ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσα-
σθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

20. ὅταν δὲ ἴδῃτε κυλιζομένην ὑπὸ
στρατοπέδων τὴν ἱερουσαλήμ, τότε γνώ-
τε, ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρημωσις αὐτῆς.

21. τότε οἱ ἐν τῇ ἰουδαίᾳ φευγέτω-
σαν εἰς τὰ ὄρη· καὶ οἱ ἐν μέσῳ αὐτῆς
ἐκχωρείτωσαν· καὶ οἱ ἐν ταῖς χώραις,
μὴ εἰσερχέσθωσαν εἰς αὐτήν.

22. ὅτι ἡμέραι ἐκδικήσεως αὐταῖ
εἰσι, τοῦ † πληρωθῆναι πάντα τὰ
γεγραμμένα.

23. οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχέουσας,
καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς
ἡμέραις· ἔσαι γὰρ ἀνάγκη μεγάλη ἐπὶ
τῆς γῆς, καὶ ὄργη † ἐν τῷ λαῷ τέτω.

24. καὶ πεσῶνται ζόματι μαχαί-
ρας, καὶ αἰχμαλωτισθήσονται εἰς
πάντα τὰ ἔθνη· καὶ ἱερουσαλήμ ἔσαι
πατεμένη ὑπὸ ἐθνῶν, ἄχρι πληρω-
θῶσι καιροὶ ἐθνῶν.

25. καὶ ἔσαι σημεῖα ἐν ἡλίῳ, καὶ
σελήνῃ, καὶ ἀστροῖς, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς
συνοχὴ ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ, ἡχέσης θα-
λάσσης καὶ σάλος·

26. ἀποψυχόντων ἀνθρώπων ἀπὸ
φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπερχομέ-
νων † τῇ οἰκεμένη· αἱ γὰρ δυνάμεις
τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται.

27. καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν
τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλῃ,
μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς.

28. ἀρχομένων δὲ τέτων γίνεσθαι,
ἀνακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς
ὑμῶν· διότι ἐγγίξει ἡ ἀπολύτρωσις
ὑμῶν.

29. καὶ εἶπε παραβολὴν αὐτοῖς·
ἴδετε τὴν συκῆν καὶ πάντα τὰ δένδρα·

30. ὅταν προβάλωσιν ἤδη, βλέ-
ποντες ἀφ' ἐαυτῶν γνώσκετε, ὅτι
ἤδη ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν.

31. † ἔτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδῃτε

19. In patientia vestra possidebitis
animas vestras.

20. Cum autem videritis circumda-
ri ab exercitu Jerusalem; tunc scito-
te! quia appropinquavit desolatio ejus.

21. Tunc qui in Judaea sunt, fu-
giant ad montes; et qui in medio ejus,
discedant; et qui in regionibus, non
intrent in eam.

22. Quia dies ultionis hi sunt; ut
impleantur omnia, quae scripta sunt.

23. Vae autem praegnantibus et nu-
trientibus in illis diebus! erit enim pres-
sura magna super terram, et ira po-
pulo huic.

24. Et cadent in ore gladii; et ca-
ptivi ducentur in omnes Gentes; et Je-
rusalem calcabitur a Gentibus; donec^{a)}
impleantur tempora nationum.

a) Rom. 11, 25.

25. Et erunt signa in sole, et luna,
et stellis, et in terris pressura Genti-
um prae confusione sonitus maris et
fluctuum;

26. arescentibus hominibus prae ti-
more, et exspectatione, quae super-
venient universo orbi; nam virtutes
coelorum movebuntur;

27. et tunc videbunt^{a)} Filium ho-
minis venientem in nube cum potestate
magna et majestate.

a) Matth. 26, 64.

28. His autem fieri incipientibus,
respicite, et levate capita vestra! quo-
niam appropinquat redemptio vestra.

29. Et dixit illis similitudinem: Vi-
dete ficulneam, et omnes arbores!

30. Cum producant jam ex se fru-
ctum, scitis, quoniam prope est aestas.

31. Ita et vos cum videritis haec

ταῦτα γινόμενα, γινώσκετε, ὅτι ἐγ-
γὺς ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

32. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ
παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἕως ἂν πάντα
γένηται.

33. ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσον-
ται, οἱ δὲ λόγοι μου ἔμεινον.

34. προσέχετε δὲ ἑαυτοῖς, μήποτε
† βαρῆθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κρα-
πάλλῃ, καὶ μέθῃ, καὶ μερίμναις βιω-
τικαῖς, καὶ αἰφνίδιος ἐφ' ἡμᾶς ἐπι-
ῆ ἡ ἡμέρα ἐκείνη.

35. ὡς παγὶς γὰρ ἐπελεύσεται ἐπὶ
πάντας τοὺς καθημένους ἐπὶ πρόσωπον
πάσης τῆς γῆς.

36. ἀγρυπνεῖτε ἕν ἑν παντὶ και-
ρῷ, δεόμενοι, ἵνα καταξιωθῆτε ἐκ-
φυγεῖν † ταῦτα πάντα τὰ μέλλοντα
γίνεσθαι, καὶ σταθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ
κυρίου τοῦ ἀνθρώπου.

37. ἦν δὲ τὰς ἡμέρας ἐν τῷ ἱερῷ
διδάσκων, τὰς δὲ νύκτας ἐξερχόμε-
νος ἠνύλιζετο εἰς τὸ ὄρος τὸ καλόμε-
νον ἑλαιῶν.

38. καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἄκουε πρὸς
αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ, ἀκρίβειαν αὐτοῦ.

fieri, scitote, quoniam prope est re-
gnum Dei!

32. Amen dico vobis, quia non ^{a)}
praeteribit generatio haec, donec om-
nia fiant.

a) Luc. 9, 27.

33. Coelum et terra transibunt; ver-
ba autem mea non transibunt.

34. Attendite autem vobis, ne for-
te graventur corda vestra in crapula,
et ebrietate, et curis hujus vitae; et
superveniat in vos repentina dies illa;

35. tamquam laqueus enim super-
veniet ^{a)} in omnes, qui sedent super
faciem omnis terrae.

a) 1Thess. 5, 5. sqq.

36. Vigilate itaque, omni tempore
orantes, ut digni habeamini fugere i-
sta omnia, quae futura sunt, et stare
ante Filium hominis.

37. ^{a)} Erat autem diebus docens in
templo; noctibus vero exiens, mora-
batur in monte, qui vocatur Oliveti.

a) v. 37.—22, 2. Matth. 26, 1—5. Marc. 14, 1, 2.

38. Et omnis populus manicabat
ad eum in templo audire eum.

C A P. XXII.

1. Ἦγγιζε δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἄζυ-
μων, † ἡ λεγομένη πάσχα.

2. καὶ ἐξήτην οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ
γραμματεῖς, τὸ πῶς ἀνέλωσιν αὐτόν·
ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαόν.

3. εἰσῆλθε δὲ † σατανᾶς εἰς ἰού-
δαν τὸν ἐπικαλούμενον Ἰσκαριώτην,
ὄντα ἓκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα.

4. καὶ ἀπελθὼν συνελάλησε τοῖς
ἀρχιερεῦσι καὶ † τοῖς γραμματέσι, τὸ
πῶς αὐτὸν παραδῶ αὐτοῖς.

1. Appropinquabat autem dies fe-
stus ^{a)} Azymorum, qui dicitur Pascha;

a) Exod. 12.

2. et quaerebant principes Sacer-
dotum, & Scribae, quomodo Jesum
interficerent; timebant vero plebem.

3. ^{a)} Intravit autem satanas in Ju-
dam, qui cognominabatur Iscariotes,
unum de duodecim.

a) v. 3—6.

Matth. 26, 14—16. Marc. 14, 10—11. Joh. 13, 2, 27.

4. Et abiit, & locutus est cum
principibus Sacerdotum, & magistrati-
bus, quemadmodum illum traderet eis.

5. καὶ ἐχάρησαν· καὶ συνέθεντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι.

6. καὶ ἐξωμολόγησε· καὶ ἐζήτη εὐκαιρίαν τοῦ παραδοῦναι αὐτὸν αὐτοῖς ἄτερ ὄχλου.

7. ἦλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ πάσχα.

8. καὶ ἀπέστειλε πέτρον καὶ ἰωάννην, εἰπών· πορευθέντες ἐτοιμάσατε ἡμῖν τὸ πάσχα, ἵνα φάγωμεν.

9. οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· ποῦ θέλεις † ἐτοιμάσωμεν;

10. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἰδὲ, εἰσελθόντων ὑμῶν εἰς τὴν πόλιν, συναντήσῃ ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βασίζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν, οὗ εἰσπορεύεται.

11. καὶ ἐρεῖτε τῷ οἰκοδεσπότῃ τῆς οἰκίας· λέγει σοι ὁ διδάσκαλος· πᾶς ἐξὶ τὸ κατάλυμα, ὅπως τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν με φάγω;

12. καὶ κεινὸς ὑμῖν δείξει † ἀνώγειον μέγα ἐξρωμένον· ἐκεῖ ἐτοιμάσατε.

13. ἀπελθόντες δὲ εὗρον, καθὼς εἶρηκεν αὐτοῖς· καὶ ἠτοίμασαν τὸ πάσχα.

14. καὶ ὅτε ἐγένετο ἡ ὥρα, ἀνέπεσε, καὶ οἱ δώδεκα ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ.

15. καὶ εἶπε πρὸς αὐτάς· ἐπιθυμία ἐπεθύμησα, τῆτο τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν, πρὸ τοῦ με παθεῖν.

16. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ φάγω ἐξ αὐτοῦ, ἕως ὅτε πληρωθῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.

17. καὶ δεξάμενος ποτήριον, εὐχαριστήσας εἶπε· λάβετε τοῦτο, καὶ διαμερίσατε † ἑαυτοῖς.

18. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ πῖω ἀπὸ τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως ὅτε ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἔλθῃ.

5. Et gavisi sunt, & pacti sunt pecuniam illi dare.

6. Et spondit. Et quaerebat oportunitatem, ut traderet illum sine turbis.

7. ^{a)} Venit autem dies Azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha.

^{a)} v. 7-25. Matth. 26, 17-29. Marc. 14, 12-25.

8. Et misit Petrum & Ioannem, dicens: Euntes parate nobis Pascha, ut manducemus.

9. At illi dixerunt: Ubi vis, paremus?

10. Et dixit ad eos: Ecce! introeuntibus vobis in civitatem, occurret vobis homo quidam amphoram aquae portans; sequimini eum in domum, in quam intrat,

11. & dicetis patrifamilias domus: Dicit tibi Magister: Ubi est diversorium, ubi Pascha cum discipulis meis manducem?

12. Et ipse ostendet vobis coenaculum magnum stratum, & ibi parate!

13. Euntes autem, invenerunt, sicut dixit illis, et paraverunt Pascha.

14. Et cum facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo.

15. Et ait illis: Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar!

16. Dico enim vobis: Quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei.

17. Et accepto calice, gratias egit, & dixit: Accipite, & dividite inter vos!

18. Dico enim vobis: quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat.

19. καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαριστήσας ἔκλασε· καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων· τῆτό ἐστι τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἑμὴν ἀνάμνησιν.

20. ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον, μετὰ τὸ δευπνήσαι, λέγων· τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον.

21. πλὴν ἰδὲ, ἡ χεὶρ τῆ παραδόντος με μετ' ἐμῆ ἐπὶ τῆς τραπέζης.

22. καὶ ὁ μὲν υἱὸς τῆ ἀνθρώπου πορεύεται κατὰ τὸ ὠρισμένον· πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ παραδίδοται.

23. καὶ αὐτοὶ ἤρξαντο συζητεῖν πρὸς ἑαυτούς, τὸ τίς ἄρα εἶη ἐξ αὐτῶν ὁ τοῦτο μέλλων πρᾶσσειν.

24. ἐγένετο δὲ καὶ φιλονεικία ἐν αὐτοῖς, τὸ τίς αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων.

25. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν κυριεύουσιν αὐτῶν· καὶ οἱ ἐξουσιάζουσιν αὐτῶν, εὐεργέται καλοῦνται.

26. ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλ' ὁ μείζων ἐν ὑμῖν, γενέσθω ὡς ὁ νεώτερος· καὶ ὁ ἡγέμενος, ὡς ὁ διακονῶν.

27. τίς γὰρ μείζων, ὁ ἀνακείμενος, ἢ ὁ διακονῶν; οὐχί. ὁ ἀνακείμενος; ἐγὼ δὲ εἰμι ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ὁ διακονῶν.

28. ὑμεῖς δὲ ἐσε οἱ διαμεμενηκότες μετ' ἐμῆ ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου.

29. καὶ γὰρ διατίθεμαι ὑμῖν, καθὼς διέθετό μοι ὁ πατήρ μου, βασιλείαν·

30. ἵνα ἐσθίητε καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου, ἐν τῇ βασιλείᾳ μου· καὶ † καθίσεσθε ἐπὶ θρόνων, κθιρόντες τὰς δώδεκα φυλάς τῆ Ἰσραήλ.

31. εἶπε δὲ ὁ κύριος· σίμων, σί-

19. Et accepto ^{a)} pane, gratias agit, & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur; hoc facite in meam commemorationem.

a) 1 Cor. 11, 23. sqq.

20. Similiter & calicem, postquam coenavit, dicens: Hic est calix, novum testamentum ^{a)} in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

a) Exod. 24, 8.

21. Verumtamen ecce! manus tradentis me, mecum est in mensa.

22. Et quidem Filius hominis, secundum quod definitum est, vadit; verumtamen vae homini illi, per quem tradetur!

23. Et ipsi coeperunt quaerere inter se, quis esset ex eis, qui hoc facturus esset.

24. Facta est autem & contentio ^{a)} inter eos, quis eorum videretur esse major.

a) Matth. 18, 1. sqq. 20, 21-25.

25. Dixit autem eis: Reges Gentium dominantur eorum; & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur.

26. Vos autem non sic! sed qui major est in vobis, fiat sicut minor; & qui praecessor est, sicut ministrator.

27. Nam quis major est, qui recumbit, an qui ministrat? nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat.

28. Vos autem estis, qui persistis mecum in tentationibus meis;

29. et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum,

30. ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeat ^{a)} super thronos judicantes duodecim tribus Israel.

a) Matth. 19, 28.

31. ^{a)} Ait autem Dominus: [†]) Si-

μων, ἰδοὺ, ὁ σατανᾶς ἐξητήσατο ὑμᾶς, τοῦ σιναῖσαι ὡς τὸν σῖτον·

32. ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σῶ, ἵνα μὴ † ἐκλείπῃ ἡ πίστις σε· καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας, σήριξον τὰς ἀδελφάς σε.

33. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· κύριε, μετὰ σῶ ἔτοιμός εἰμι, καὶ εἰς φυλακὴν καὶ εἰς θάνατον πορεύεσθαι.

34. ὁ δὲ εἶπε· λέγω σοι, πέτρε, ἢ μὴ † φωνήσῃ σήμερον ἀλέκτωρ, πρὶν ἢ τρεῖς ἀπαρνήσῃ, μὴ εἰδέναι με.

35. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὅτε ἀπέσει-
λα ὑμᾶς ἄτερ βαλαντίς, καὶ πήρας,
καὶ ὑποδημάτων, μὴ τινος ὑσερήσα-
τε; οἱ δὲ εἶπον· οὐδενός.

36. εἶπεν οὖν αὐτοῖς· ἀλλὰ νῦν, ὁ ἔχων βαλάντιον, ἀράτω, ὁμοίως καὶ πήραν· καὶ ὁ μὴ ἔχων, † πωλη-
σάτω † τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ † ἀγο-
ρασάτω μάχαιραν.

37. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι ἔτι τοῦτο
τὸ γεγραμμένον δεῖ τελεσθῆναι ἐν ἐ-
μοί, τό· καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη.
καὶ γὰρ τὰ περὶ ἐμοῦ τέλος ἔχει.

38. οἱ δὲ εἶπον· κύριε, ἰδοὺ μά-
χαιραι ὧδε δύο. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς·
ικανόν ἔσι.

39. καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη κατὰ
τὸ ἔθος εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν· ἡ-
κολούθησαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ
† αὐτοῦ.

40. γενόμενος δὲ ἐπὶ τοῦ τόπου,
εἶπεν αὐτοῖς· προσεύχεσθε, μὴ εἰς-
ελθεῖν εἰς πειρασμόν.

41. καὶ αὐτὸς ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐ-
τῶν ὡσεὶ λίθου βολῆν, καὶ θεῖς τὰ
γόνατα προσήύχετο,

42. λέγων· πάτερ, εἰ βούλει παρ-

mon, Simon! ecce, satanas expetivit
vos, ut cribraret sicut triticum;

a) v. 31-34. Matth. 26, 30-35.

32. ego autem rogavi a) pro te, ut
non deficiat fides tua; & tu aliquando
conversus, confirma fratres tuos.

a) Joh. 17, 11. 15.

33. Qui dixit ei: Domine! tecum
paratus sum et in carcerem et in mor-
tem ire.

34. At ille dixit: Dico tibi, Petre!
non cantabit hodie gallus, donec ter
abneges, nosse me. Et dixit eis:

35. Quando a) misi vos sine saccu-
lo, & pera, & calceamentis, numquid
aliquid defuit vobis? a) Luc. 9, 2. sqq.

36. At illi dixerunt: Nihil! Dixit
ergo eis: Sed nunc qui habet saccu-
lum, tollat! similiter & peram; & qui
non habet, vendat tunicam suam, &
emat gladium!

37. Dico enim vobis, quoniam ad-
huc hoc, quod scriptum est, oportet
impleri in me: „Et cum iniquis depu-
tatus est.” a) Etenim ea, quae sunt
de me, finem habent. a) Jes. 53, 12.

38. At illi dixerunt: Domine! ecce
duo gladii hic. At ille dixit eis: Sa-
tis est!

39. Et egressus ibat secundum a)
consuetudinem in montem Olivarum.
Secuti sunt autem illum & discipuli.

a) Luc. 21, 37.

40. a) Et cum pervenisset ad locum,
dixit illis: Orate, ne intretis in tenta-
tionem!

a) v. 40-46. Matth. 26, 36-46.

Marc. 14, 32-42.

41. Et ipse avulsus est ab eis, quan-
tum jactus est lapidis; et positus geni-
bus orabat,

42. dicens: Pater! si vis, trans-

v. 32. Mt. ἐκλείπη. — v. 34. C. et Mt. φωνήσῃ. — v. 36. C. et Mt. πωλήσει.
— "το omitt. Ed. 1. 2. Er. — "C. et Mt. ἀγοράσει. — v. 39. Ed. omn. Er.
omitt. αὐτός.

ενεγκεῖν τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ·
πλὴν μὴ τὸ θέλημά μου, ἀλλὰ τὸ σὸν
† γενέσθω.

43. ὤφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπὸ
οὐρανοῦ, ἐπισχύων αὐτόν.

44. καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ, ἐκ-
τενέζετον προσηύχετο· ἐγένετο δὲ ὁ
ἰδρὼς αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος
καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν.

45. καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς προσευ-
χῆς, ἔλθὼν πρὸς τὰς μαθητὰς † εὐ-
ρεν αὐτὰς κοιμωμένους ἀπὸ τῆς λύπης.

46. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τί καθεύ-
δετε; ἀναστάντες προσεύχεσθε, ἵνα μὴ
εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν.

47. ἔτι δὲ αὐτοῦ λαλῶντος, ἰδοὺ
ὄχλος· καὶ ὁ λεγόμενος Ἰούδας, εἷς
τῶν δώδεκα, προήρχετο † αὐτὰς, καὶ
ἤγγισε τῷ Ἰησοῦ φιλησαὶ αὐτόν †.

48. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ἰού-
δα, φιλήματι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου
παραδίδως;

49. ἰδόντες δὲ οἱ περὶ αὐτόν τὸ
ἐσόμενον, εἶπον αὐτῷ· κύριε, εἰ πα-
τάξομεν ἐν μαχαίρᾳ;

50. καὶ ἐπάταξεν εἷς τις ἐξ αὐ-
τῶν τὸν δῆλον τῆ ἀρχιερέως, καὶ
ἀρπείλεν αὐτῷ τὸ ἄρ τὸ δεξιόν.

51. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν·
ἔατε ἕως τούτου· καὶ ἀψάμενος τοῦ
ὤπις αὐτοῦ, ἴσατο αὐτόν.

52. εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς πρὸς τὰς πα-
ραγενομένους † ἐπ' αὐτόν ἀρχιερεῖς,
καὶ στρατηγούς τοῦ ἱεροῦ, καὶ πρεσ-
βυτέρους· ὡς ἐπὶ ληστὴν ἐξεληλύθατε
μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων.

53. καθ' ἡμέραν ὄντος μου μεθ'

fer calicem^{a)} istum a me; verumtamen
non mea voluntas, sed tua fiat!

a) Matth. 20, 22.

43. Apparuit autem illi Angelus de
coelo, confortans eum. Et factus in
agonia, prolixius orabat.

44. Et factus est sudor ejus, sicut
guttae sanguinis decurrentis in terram.

45. Et cum surrexisset ab oratio-
ne, et venisset ad discipulos suos, in-
venit eos dormientes prae tristitia,

46. et ait illis: Quid dormitis? sur-
gite, orate! ne intretis in tentationem.

47. ^{a)} Adhuc eo loquente, ecce tur-
ba! et qui vocabatur Judas, unus de
duodecim, antecedebat eos; et appro-
pinquavit Jesu, ut oscularetur eum.

a) v. 47-53. Matth. 26, 47-56. Marc. 14, 43-52.

Joh. 18, 2-11.

48. Jesus autem dixit illi: Juda!
osculo Filium hominis tradis?

49. Videntes autem hi, qui circa
ipsum erant, quod futurum erat, di-
xerunt ei: Domine! si percutimus in
gladio?

50. Et percussit unus ex illis ser-
vum principis Sacerdotum, et ampu-
tavit auriculam ejus dexteram.

51. Respondens autem Jesus, ait:
Sinite usque huc! Et cum tetigisset au-
riculam ejus, sanavit eum.

52. Dixit autem Jesus ad eos, qui
venerant ad se, principes Sacerdotum,
et magistratus templi, et Seniores:
Quasi ad latronem existis cum gladiis
et fustibus?

53. Cum quotidie vobiscum fuerim

v. 42. Ed. 1. 2. 3. Er. γενέσθω. — v. 45. Ed. omn. Er. add. αὐτῶν. —
v. 47. Ed. omn. Er. αὐτῶν. — "C. add. τιστο γὰρ σημεῖον δεδωκεν αὐτοῖς· ὅν
ἀν φιλησῶ, αὐτὸς ἐστίν. — v. 52. C. προς.

ὑμῶν ἐν τῷ ἱερῷ, οὐκ ἐξετείνετε τὰς χεῖρας ἐπ' ἐμέ· ἀλλ' αὕτη ὑμῶν ἔστιν ἡ ὥρα καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους.

54. συλλαβόντες δὲ αὐτὸν, ἤγαγον, καὶ † εἰσήγαγον † αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχιερέως. ὁ δὲ πέτρος ἠκολούθει μακρόθεν.

55. ἀπάντων δὲ πῦρ ἐν μέσῳ τῆς αὐλῆς, καὶ συγκαθισάντων αὐτῶν, ἐκάθητο ὁ πέτρος ἐν μέσῳ αὐτῶν.

56. ἰδῶσα δὲ αὐτὸν παιδίσκη τις καθήμενον πρὸς τὸ φῶς, καὶ ἀτενίσασα αὐτῷ, εἶπε· καὶ οὗτος σὺν αὐτῷ ἦν.

57. ὁ δὲ ἠρηγήσατο αὐτὸν, λέγων· γύναι, οὐκ οἶδα αὐτόν.

58. καὶ μετὰ βραχὺ ἕτερος ἰδὼν αὐτὸν, ἔφη· καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ. ὁ δὲ πέτρος εἶπεν· ἄνθρωπε, οὐκ εἰμί.

59. καὶ διασάσης ὡσεὶ ὥρας μιᾶς, ἄλλος τις διίσχυρίζετο, λέγων· ἐπ' ἀληθείας καὶ οὗτος μετ' αὐτοῦ ἦν· καὶ γὰρ γαλιλαῖός ἐστιν.

60. εἶπε δὲ ὁ πέτρος· ἄνθρωπε, οὐκ οἶδα, ὃ λέγεις. καὶ παραχρῆμα, ἔτι λαλοῦντος αὐτοῦ, ἐφώνησεν † ἀλέκτωρ.

61. καὶ στραφεὶς ὁ κύριος ἐνέβλεψε τῷ πέτρῳ· καὶ ὑπεμνήσθη ὁ πέτρος τοῦ λόγου τοῦ κυρίου, ὡς εἶπεν αὐτῷ· ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, ἀπαρνήσῃ με τρίς.

62. καὶ ἐξελθὼν ἔξω † ὁ πέτρος, ἔκλανσε πικρῶς.

63. καὶ οἱ ἄνδρες, οἱ συνέχοντες τὸν ἰησοῦν, ἐνέπαιζον αὐτῷ, δέροντες.

64. καὶ περικαλύψαντες αὐτὸν, ἔτυπτον αὐτοῦ τὸ πρόσωπον· καὶ ἐπ' ἡρώτων αὐτὸν, λέγοντες· προφήτευσον, τίς ἐστιν ὁ παῖσας σε.

in templo, non extendistis manus in me; sed haec est hora vestra, et potestas tenebrarum.

54. ^{a)} Comprehendentes autem eum, duxerunt ad domum principis Sacerdotum; Petrus vero sequebatur ¹⁾ a longe.

^{a)} v. 54. sq. Matth. 26, 57. sqq. Marc. 14, 53. sqq. Joh. 18, 12-14. 25.

55. Accenso autem igne in medio atrii, et circumsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum.

56. ^{a)} Quem cum vidisset ancilla quaedam sedentem ad lumen, et eum fuisset intuita, dixit: Et hic cum illo erat!

^{a)} v. 56-62. Matth. 26, 69-75. Marc. 14, 66-72. Joh. 18, 15-18. 25-27.

57. At ille negavit eum, dicens: Mulier, non novi illum!

58. Et post pusillum alius videns eum, dixit: Et tu de illis es! Petrus vero ait: O homo! non sum.

59. Et intervallo facto quasi horae unius, alius quidam affirmabat, dicens: Vere et hic cum illo erat! nam et Galilaeus est.

60. Et ait Petrus: Homo! nescio, quid dicis. Et continuo adhuc illo loquente, cantavit gallus.

61. Et conversus Dominus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi ^{a)} Domini, sicut dixerat: Quia prius quam gallus cantet, ter me negabis;

^{a)} cf. v. 34.

62. et egressus foras Petrus, fleuit amare.

63. Et viri, qui tenebant illum, iludebant ei; caedentes.

64. Et velaverunt eum, et percutiebant faciem ejus; et interrogabant eum, dicentes: Prophetiza! quis est, qui te percussit?

v. 54. Ed. 3. 4. 5. Er. εσηγαγον. — C. omitt. αὐτον. — v. 60. St. add. ὁ. — v. 62. ὁ πετρος. omitt. Gb.

1) 1590. add. eum.

65. καὶ ἕτερα πολλὰ βλασφημῶν-
τες ἔλεγον εἰς αὐτόν.

66. καὶ ὡς ἐγένετο ἡμέρα, συν-
ήχθη τὸ πρεσβυτέριον τῷ λαῷ, ἀρχι-
ιερεῖς † τε καὶ γραμματεῖς, καὶ ἀνή-
γαγον αὐτὸν εἰς τὸ συνέδριον † αὐ-
τῶν, λέγοντες· εἰ σὺ εἶ ὁ χριστός;
εἰπέ ἡμῖν.

67. εἶπε δὲ αὐτοῖς· ἐὰν ὑμῖν εἴ-
πω, οὐ μὴ † πισεύσητε·

68. ἐὰν δὲ καὶ ἐρωτήσω, οὐ μὴ
ἀποκριθῆτέ μοι, ἢ † ἀπολύσητε.

69. ἀπὸ τοῦ νῦν ἔσαι ὁ υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου καθήμενος ἐκ δεξιῶν τῆς
δυναμείως τοῦ θεοῦ.

70. εἶπον δὲ πάντες· σὺ οὖν εἶ
ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ; ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς
ἔφη· ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἐγώ εἰμι.

71. οἱ δὲ εἶπον· τί ἔτι χρειάν ἔ-
χομεν μαρτυρίας; αὐτοὶ γὰρ ἠκούσα-
μεν ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ.

65. Et alia multa blasphemantes di-
cebant in eum.

66. Et ut ^{a)} factus est dies, con-
venerunt Seniores plebis, et principes
Sacerdotum, et Scribae, et duxerunt
illum in concilium suum, dicentes: Si
tu es Christus, dic nobis!

a) Matth. 27, 1. Marc. 15, 1.

67. Et ait illis: Si vobis dixerō,
non credetis mihi;

68. si autem et interrogavero, non
respondebitis mihi, neque dimittetis.

69. Ex hoc autem erit ^{a)} Filius ho-
minis sedens a dextris virtutis Dei.

a) Matth. 26, 64.

70. Dixerunt autem omnes: Tu er-
go es Filius Dei? Qui ait: Vos dicitis,
quia ego sum!

71. At illi dixerunt: Quid adhuc de-
sideramus testimonium? ipsi enim au-
divimus de ore ejus.

C A P. XXIII.

1. Καὶ ἀναστὰς ἅπαν τὸ πλῆθος
αὐτῶν, † ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸν πι-
λάτον.

2. ἤρξαντο δὲ κατηγορεῖν αὐτοῦ,
λέγοντες· τοῦτον εὗρομεν διαστρέφον-
τα τὸ ἔθνος, καὶ κωλύοντα καίσαρι
φόρους διδόναι, λέγοντα ἑαυτὸν χριστὸν
βασιλέα εἶναι.

3. ὁ δὲ πιλάτος ἐπηρώτησεν αὐτὸν,
λέγων· σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰσδαίων;
ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ, ἔφη· σὺ λέγεις.

4. ὁ δὲ πιλάτος εἶπε πρὸς τοὺς
ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ὄχλους· οὐδὲν εὐ-
ρίσκω αἴτιον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ.

5. οἱ δὲ ἐπίσχυρον, λέγοντες· ὅτι
ἀνασειεί τὸν λαόν, διδάσκων καθ'

1. ^{a)} Et surgens omnis multitudo
eorum, duxerunt illum ad Pilatum.

a) v. 1-25. Matth. 27, 11-51. Marc. 15, 2-20.

Joh. 18, 33-19, 1-16.

2. Coeperunt autem illum accusare
dicentes: Hunc invenimus subverten-
tem gentem nostram, et prohibentem ^{a)}
tributa dare ¹⁾ Caesari, et dicentem
se Christum regem esse.

a) cf. c. 20, 25.

3. Pilatus autem interrogavit eum,
dicens: Tu es rex Judaeorum? At ille
respondens ait: Tu dicis!

4. Ait autem Pilatus ad principes
Sacerdotum et turbas: Nihil invenio
causae in hoc homine.

5. At illi invalescebant, dicentes:
Commovet ²⁾ populum docens per uni-

v. 66. τε omitt. Ed. omn. Er. Mt. — "St. Gb. ἐαντων. — v. 67. Ed. 1.
Er. πισυοεεε. — v. 68. Ed. 1. Er. ἀπολυοεεε. — v. 1. Ed. 1. Er. ἠγαγον.
Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. ἠγαγεν.

1) 1590. dari. 2) 1590. commovit.

ὅλης τῆς Ἰουδαίας, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς γαλιλαίας ἕως ὧδε.

6. πιλάτος δὲ ἀκούσας † γαλιλαίαν, ἐπηρώτησεν, εἰ ὁ ἄνθρωπος γαλιλαῖός ἐστι.

7. καὶ ἐπιγνὼς, ὅτι ἐκ τῆς ἐξεσίας Ἡρώδης ἐστίν, ἀνέπεμψεν αὐτὸν πρὸς Ἡρώδη, ὅντα καὶ αὐτὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις.

8. ὁ δὲ Ἡρώδης, ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν, ἐχάρη λίαν· ἦν γὰρ θέλων ἐξ ἱκανοῦ ἰδεῖν αὐτὸν, διὰ τὸ ἀκούειν πολλὰ περὶ αὐτοῦ· καὶ ἠλπίζε τι σημεῖον ἰδεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ γινόμενον.

9. † ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν ἐν λόγοις ἱκανοῖς· αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῷ.

10. εἰσηύμισαν δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, εὐτόνως κατηγοροῦντες αὐτοῦ.

11. ἐξεδηνήσας δὲ αὐτὸν ὁ Ἡρώδης σὺν τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ, καὶ ἐμπαΐξας, περιβαλὼν αὐτὸν ἐσθῆτα λαμπράν, ἀνέπεμψεν αὐτὸν τῷ πιλάτῳ.

12. ἐγένοντο δὲ φίλοι ὁ τε πιλάτος καὶ † ὁ Ἡρώδης ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μετ' ἀλλήλων· προὑπῆρχον γὰρ ἐν ἐχθρᾷ ὄντες πρὸς ἑαυτούς.

13. πιλάτος δὲ, συγκαλεσάμενος τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ τοὺς ἄρχοντας, καὶ τὸν λαόν,

14. εἶπε πρὸς αὐτούς· προσηρέγκατέ μοι τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, ὡς ἀποσρέφοντα τὸν λαόν· καὶ ἰδοὺ, ἐγὼ, ἐνώπιον ὑμῶν ἀνακρίτας, οὐδὲν εὔρον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ αἴτιον, ὃν κατηγορεῖτε κατ' αὐτοῦ·

15. ἀλλ' οὐδὲ Ἡρώδης· ἀνέπεμψα γὰρ ὑμᾶς πρὸς αὐτὸν, καὶ ἰδὲ, οὐδὲν ἄξιον θανάτου ἐστὶ πεπραγμένον αὐτῷ.

16. παιδεύσας ἔν αὐτὸν ἀπολύσω.

versam Judaeam, incipiens a Galilaea usque huc.

6. Pilatus autem audiens Galilaeam, interrogavit, si homo Galilaeus esset.

7. Et ut cognovit, quod de Herodis^{a)} potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui et ipse Jerosolymis erat illis diebus.

a) cf. c. 3, 1.

8. Herodes autem viso Jesu gavisus est valde. Erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audierat multa de eo, et sperabat signum aliquod videre ab eo fieri.

9. Interrogabat autem eum multis sermonibus; at ipse nihil illi respondebat.

10. Stabant autem principes Sacerdotum et Scribae constanter accusantes eum.

11. Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo, et illudit indutum veste alba, et remisit ad Pilatum.

12. Et facti sunt amici Herodes et Pilatus in ipsa die; nam antea inimici erant ad invicem.

13. Pilatus autem convocatis principibus Sacerdotum, et magistratibus, et plebe,

14. dixit ad illos! Obtulistis mihi hunc hominem quasi avertentem populum, et ecce! ego coram vobis interrogans, nullam causam inveni in homine isto ex his, in quibus eum accusatis.

15. Sed neque Herodes; nam remisi vos ad illum, et ecce! nihil dignum morte actum est ei;

16. emendatum ergo illum dimittam.

17. ἀνάγκην δὲ εἶχεν, ἀπολύειν αὐτοῖς † κατὰ ἑορτήν ἓνα.

18. ἀνέκραξαν δὲ παμπληθεὶ, λέγοντες· αἴρε τοῦτον, ἀπόλυσον δὲ ἡμῖν † τὸν βαρραβᾶν·

19. ὅσις ἦν διὰ ζάσιν τινὰ γενομένην ἐν τῇ πόλει καὶ φόνον βεβλημένος εἰς φυλακὴν.

20. πάλιν ἔν ὁ πιλᾶτος προσεφώησε, θέλων ἀπολύσαι τὸν ἰησοῦν.

21. οἱ δὲ † ἐπεφώνησαν, λέγοντες· ζαύρωσον, ζαύρωσον αὐτόν.

22. ὁ δὲ τρίτον εἶπε πρὸς αὐτούς· τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν οὗτος; οὐδὲν αἴτιον θανάτου εὑρον ἐν αὐτῷ· παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω.

23. οἱ δὲ ἐπέκειντο φωναῖς μεγάλαις, αἰτούμενοι αὐτὸν σαρωθῆναι· καὶ κατίσχυον αἱ φωναὶ αὐτῶν καὶ τῶν ἀρχιερέων.

24. ὁ δὲ πιλᾶτος ἐπέκρισε γενέσθαι τὸ αἴτημα αὐτῶν.

25. ἀπέλυσε δὲ † τὸν διὰ ζάσιν καὶ φόνον βεβλημένον εἰς τὴν φυλακὴν, ὃν ἠτοῦντο· τὸν δὲ ἰησοῦν παρέδωκε τῷ θελήματι αὐτῶν.

26. καὶ ὡς ἀπήγαγον αὐτόν, ἐπιλαβόμενοι σίμωνός τινος κυρηναίου, ἐρχομένου ἀπ' ἀγροῦ, ἐπέθηκαν αὐτῷ τὸν σαυρὸν, φέρειν ὀπισθεν τῆς ἰησῦ.

27. ἠκολούθει δὲ αὐτῷ πολὺ πλῆθος τοῦ λαοῦ καὶ γυναικῶν, αἱ καὶ ἐκόπτοντο καὶ ἐθρήνεν αὐτόν.

28. στραφεὶς δὲ πρὸς αὐτάς ὁ ἰησοῦς, εἶπε· θυγατέρες ἱερουσαλήμ, μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμὲ, πλὴν ἐφ' ἑαυτάς κλαίετε καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν.

29. ὅτι ἰδοὺ, ἔρχονται ἡμέραι, ἐν αἷς ἐροῦσι· μακάριαι αἱ στείραι, καὶ κοιλίαι, αἱ οὐκ ἐγέννησαν, καὶ μασοὶ, οἱ οὐκ ἐθίλασαν.

17. Necessesse autem habebat dimittere eis per diem festum, unum.

18. Exclamavit autem simul universa turba, dicens: Tolle hunc, et dimitte nobis Barabbam!

19. Qui erat propter seditionem quamdam factam in civitate et homicidium, missus in carcerem.

20. Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere Jesum.

21. At illi succlamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum!

22. Ille autem tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis invenio in eo; corripiam ergo illum, et dimittam.

23. At illi instabant vocibus magnis postulantes, ut crucifigeretur; et invalescebant voces eorum.

24. Et Pilatus adjudicavit fieri petitionem eorum.

25. Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium et seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant; Jesum vero tradidit voluntati eorum.

26. ^{a)} Et cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem quemdam Cyrenensem, venientem de villa, et imposuerunt illi crucem portare post Jesum.

a) v. 26-56. Matth. 27, 32-61. Marc. 15, 21-27.

Joh. 19, 17-42.

27. Sequebatur autem illum multa turba populi et mulierum, quae plangebant, et lamentabantur eum.

28. Conversus autem ad illas Jesus, dixit: Filiae Jerusalem! nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, et super filios vestros!

29. Quoniam ecce! venient dies, in quibus dicent: Beatæ steriles, et ventres, qui non genuerunt, et ubera, quae non lactaverunt.

30. τότε ἄρχονται λέγειν τοῖς ὄρεσι· πέσετε ἐφ' ἡμᾶς· καὶ τοῖς βεροῖς· καλύψατε ἡμᾶς.

31. ὅτι, εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ξύλῳ ταῦτα ποιεῖσιν, ἐν τῷ ξηρῷ τί γένηται;

32. ἤγοντο δὲ καὶ ἕτεροι δύο κακοῦργοι σὺν αὐτῷ, ἀναιρεθῆναι.

33. καὶ ὅτε ἀπῆλθον ἐπὶ τὸν τόπον τὸν καλούμενον κρανίον, ἐκεῖ ἐξανύρωσαν αὐτὸν καὶ τὴς κακίργας· ὃν μὲν ἐκ δεξιῶν, ὃν δὲ ἐξ ἀριστερῶν.

34. ὁ δὲ ἰησοῦς ἔλεγε· πᾶτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασι, τί ποιοῦσι. διαμεριζόμενοι δὲ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, † ἔβαλον κλήρον.

35. καὶ εἰσῆκει ὁ λαὸς θεωρῶν. † ἐξεμνητήριζον δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες σὺν αὐτοῖς, λέγοντες· ἄλλες ἔσωσε, σωσάτω ἑαυτὸν, εἰ οὗτός ἐστιν ὁ χριστός, ὁ τοῦ θεοῦ ἐκλεκτός.

36. ἐνέπαιζον δὲ αὐτῷ καὶ οἱ στρατιῶται, προσερχόμενοι καὶ ὄζος προσφέροντες αὐτῷ,

37. καὶ λέγοντες· εἰ σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, σῶσον σεαυτόν.

38. ἦν δὲ καὶ † ἐπιγραφή γεγραμμένη ἐπ' αὐτῷ γραμμασιν ἑλληνικοῖς καὶ ῥωμαϊκοῖς καὶ ἑβραϊκοῖς· ΟΥΤΟΣ ΕΣΤΙΝ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.

39. εἷς δὲ τῶν κρεμασθέντων κακίργων ἐβλασφήμει αὐτὸν, λέγων· εἰ σὺ εἶ ὁ χριστός, σῶσον σεαυτόν καὶ ἡμᾶς.

40. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἕτερος ἐπέτιμα αὐτῷ, λέγων· ἰδὲ φοβῆ σὺ τὸν θεόν, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι εἶ;

41. καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως· ἄξια γὰρ, ὧν ἐπράξαμεν, ἀπολαμβάνομεν· οὗτος δὲ οὐδὲν ἄτοπον ἐπραξε.

42. καὶ ἔλεγε τῷ ἰησοῦ· μνήσθητί

30. Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos! et collibus: Operite nos!

31. Quia ^{a)} si in viridi ligno haec faciunt, in arido quid fiet? ^{a)} 1 Petr. 4, 17.

32. Ducebantur autem et alii duo nequam cum eo, ut interficerentur.

33. Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Calvariae, ibi crucifixerunt eum; et latrones, unum a dextris, et alterum a sinistris.

34. Jesus autem dicebat: Pater, dimitte illis! Non enim ^{a)} sciunt, quid faciunt. Dividentes vero vestimenta ejus, miserunt sortes. ^{a)} Act. 3, 17.

35. Et stabat populus spectans, et deridebant eum principes cum eis, dicentes: Alios salvos fecit, se salvum faciat, si hic est Christus Dei electus!

36. Illudebant autem ei et milites accedentes, et acetum offerentes ei,

37. et dicentes: Si tu es rex Judaeorum, salvum te fac!

38. Erat autem et superscriptio scripta super eum litteris Graecis, et Latinis, et Hebraicis: HIC EST REX JUDAEORUM.

39. Unus autem de his, qui pendebant, latronibus, blasphemabat eum, dicens: Si tu es Christus, salvum fac te ipsum et nos!

40. Respondens autem alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, quod ¹⁾ in eadem damnatione es!

41. Et nos quidem juste, nam digna factis recipimus; hic vero nihil mali gessit.

42. Et dicebat ad Jesum: Domine!

v. 30. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. ἡμας. —
v. 35. Ed. 2. 3. Er. ἐξεμνητηρισον. —

v. 34. Ed. omn. Er. ἐβαλλον. —
v. 38. C. ἡ ἐπιγραφή.

1) 1590. qui in ...

μῆ, κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασι-
λείᾳ σβ.

43. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἀ-
μὴν λέγω σοι, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔση
ἐν τῷ παραδείσῳ.

44. ἦν δὲ ὡσεὶ ὥρα ἕκτη, καὶ
σκοτός ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν, ἕως
ὥρας † ἐννάτης.

45. καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος, καὶ ἐ-
σχίσθη τὸ καταπέτασμα τῆ νῆσ μέσον.

46. καὶ φωνήσας φωνῇ μεγάλη ὁ
ἰησοῦς, εἶπε· πάτερ, εἰς χεῖράς σβ
παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου. καὶ ταῦ-
τα εἰπὼν ἐξέπνευσεν.

47. ἰδὼν δὲ ὁ ἐκατόνταρχος τὸ γε-
νόμενον, ἐδόξασε τὸν θεόν, λέγων·
ὄντως ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος ἦν.

48. καὶ πάντες οἱ συμπαραγερό-
μενοι ὄχλοι ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην,
θεωροῦντες τὰ γενόμενα, τύπτοντες
ἐαυτῶν τὰ στήθη † ὑπέσχερον.

49. εἰσῆκισαν δὲ πάντες οἱ γνω-
σοὶ αὐτῷ μακρόθεν, καὶ γυναῖκες αἱ
συνακολοθεήσασαι αὐτῷ ἀπὸ τῆς γα-
λιλαίας, ὁρῶσαι ταῦτα.

50. καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ ὀνόματι ἰω-
σήφ, βελεντῆς ὑπάρχων, ἀνὴρ ἀγα-
θὸς καὶ δίκαιος,

51. (οὗτος οὐκ ἦν συγκαταθεμι-
μένος τῇ βελῇ καὶ τῇ πράξει αὐτῶν)
ἀπὸ ἀριμαθαίας πόλεως τῶν Ἰουδαίων,
ὃς † καὶ προσεδέχετο καὶ αὐτὸς τὴν
βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

52. οὗτος προσελθὼν τῷ πιλάτῳ,
ἤτήσατο τὸ σῶμα τοῦ ἰησοῦ.

53. καὶ καθελὼν αὐτὸ, ἐνετύλι-
ξεν αὐτὸ σινδόνι, καὶ ἔθηκεν αὐτὸ
ἐν μνήματι λαξευτῷ, οὗ οὐκ ἦν οὐ-
δέπω οὐδεὶς κείμενος.

54. καὶ ἡμέρα ἦν παρασκευῆ, † καὶ
σάββατον ἐπέφωσκε.

memento mei, cum veneris in regnum
tuum.

43. Et dixit illi Jesus: Amen dico
tibi: Hodie mecum eris in paradiso!

44. Erat autem fere hora sexta, et
tenebrae factae sunt in universam ter-
ram usque in horam nonam.

45. Et obscuratus est sol; et ve-
lum ^{a)} templi scissum est medium.

a) Exod. 26, 31—33. Hebr. 9, 5. sqq.

46. Et clamans voce magna Jesus,
ait: Pater ^{a)}, in manus tuas commen-
do spiritum meum! Et haec dicens, ex-
spiravit.

a) Ps. 30, 6.

47. Videns autem Centurio, quod
factum fuerat, glorificavit Deum, di-
cens: Vere hic homo justus erat!

48. Et omnis turba eorum, qui si-
mul aderant ad spectaculum istud, et
videbant, quae fiebant, percutientes pe-
ctora sua revertebantur.

49. Stabant autem omnes noti ejus
a longe; et mulieres, quae secutae eum
erant a Galilaea, haec videntes.

50. Et ecce! vir nomine Joseph,
qui erat decurio, vir bonus et justus;

51. hic non consenserat consilio et
actibus eorum, ab ^{I)} Arimathaea ci-
vitate Judaeae, qui exspectabat et ipse
regnum Dei.

52. Hic accessit ad Pilatum, et pe-
tiit corpus Jesu;

53. et depositum involvit sindone,
et posuit eum in monumento exciso, in
quo nondum quisquam positus fuerat.

54. Et dies erat parasceves, et sab-
batum illucescebat.

v. 44. C. et Mt. ἐνάτης. — v. 48. Ed. 1. 2. 5. 4. Er. ὑπέσχερον. — v. 51. C. omitt. καὶ. — v. 54. C. et Mt. omitt. καὶ.

1) 1590. Arimathia.

55. κατακολεθῆσασαι δὲ † καὶ γυναῖκες, αἵτινες ἦσαν συνελθυθῆναι αὐτῷ ἐκ τῆς γαλιλαίας, ἐθεάσαντο τὸ μνημεῖον, καὶ ὡς ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ.

56. ὑποσρέψασαι δὲ ἡτοιμάσαν ἀρώματα καὶ μύρα· καὶ τὸ μὲν σάββατον ἡσύχασαν κατὰ τὴν ἐντολήν.

55. Subsecutae autem mulieres ^{a)}, quae cum eo venerant de Galilaea, viderunt monumentum, et quemadmodum positum erat corpus ejus.

a) Luc. 8; 2. sq.

56. Et revertentes paraverunt aromata, et unguenta; et sabbato quidem siluerunt secundum mandatum ^{a)}.

a) Exod. 20, 10.

C A P. XXIV.

1. Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων, ὄρθρος βαθείος, ἦλθον ἐπὶ τὸ μνημα, φέρουσαι ἃ ἡτοιμάσαν ἀρώματα· καὶ τινες σὺν αὐταῖς.

2. εὔρον δὲ τὸν λίθον ἀποκεκλιμένον ἀπὸ τοῦ μνημεῖου.

3. καὶ εἰσελθοῦσαι οὐκ εὔρον τὸ σῶμα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ.

4. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαπορεῖσθαι αὐτάς περὶ τούτους, καὶ ἰδοὺ, † ἄνδρες δύο ἐπέστησαν αὐταῖς ἐν † ἐσθήσεσιν ἄσραπτούσαις.

5. † ἐφόβων δὲ γενομένων αὐτῶν, καὶ κλινουσῶν τὸ πρόσωπον εἰς τὴν γῆν, εἶπον πρὸς αὐτάς· τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν;

6. οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ' ἠγέρθη. μνήσθητε, ὡς ἐλάλησεν ὑμῖν, ἔτι ὂν ἐν τῇ γαλιλαίᾳ,

7. λέγων· ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἀμαρτωλῶν, καὶ συνρωθῆναι· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι.

8. καὶ ἐμνήσθησαν τῶν ῥημάτων αὐτοῦ.

9. καὶ ὑποσρέψασαι ἀπὸ τοῦ μνημεῖου, ἀπήγγειλαν † ταῦτα πάντα τοῖς ἕνδεκα καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς.

10. † ἦσαν δὲ ἡ μαρθαλήνῃ μαρία, καὶ ἰωάννα, καὶ μαρία † ἰακώβου.

1. ^{a)} Una autem sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum, portantes, quae paraverant, aromata.

a) v. 1-12. Matth. 28, 1-15. Marc. 16, 1-14.

Joh. 20, 1-13.

2. Et invenerunt lapidem revolutum a monumento.

3. Et ingressae non invenerunt corpus Domini Jesu.

4. Et factum est, dum mente consternatae essent de isto, ecce! duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti.

5. Cum timerent autem, et declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid quaeritis viventem cum mortuis?

6. Non est hic, sed surrexit! recordamini, qualiter locutus est vobis, cum adhuc in Galilaea esset,

7. dicens: Quia ^{a)} oportet Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, et crucifigi, et die tertia resurgere.

a) Luc. 9, 22.

8. Et recordatae sunt verborum ejus;

9. et regressae a monumento nunciaverunt haec omnia illis undecim, et ceteris omnibus.

10. Erat autem Maria Magdalene, et Ioanna, et Maria Jacobi, et ceterae,

v. 55. C. Mt. omitt. καὶ. — v. 4. Ed. omn. Er. δύο ἄνδρες. — "C. ἐσθήσεσιν. — v. 5. Ed. omn. Er. ἐφόβων. — v. 9. Ed. 1. 2. Er. πάντα ταῦτα. — v. 10. Ed. omn. Er. ἡν. — "Mt. ἡ ἰακώβου.

βη, καὶ αἱ λοιπαὶ σὺν αὐταῖς, αἶ
ἔλεγον πρὸς τοὺς ἀποστόλους ταῦτα.

11. καὶ ἐφάνησαν ἐνώπιον αὐτῶν
ὡσεὶ λῆρος τὰ ῥήματα αὐτῶν, καὶ
ἠπίεσαν αὐταῖς.

12. ὁ δὲ πέτρος ἀναξὰς ἔδραμεν
ἐπὶ τὸ μνημεῖον· καὶ παρακύβας
βλέπει τὰ ὀθόνια κείμενα μόνα· καὶ
ἐπήλθε, πρὸς ἐαυτὸν θαναμάζων τὸ
γεγονός.

13. καὶ ἰδοὺ, δύο ἐξ αὐτῶν ἦσαν
πορευόμενοι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ εἰς κώ-
μην, ἀπέχεσαν ξαδίους ἐξήκοντα ἀπὸ
ἱερουσαλήμ, ἣ ὄνομα ἔμμαους.

14. καὶ αὐτοὶ ὠμίλουν πρὸς ἀλλή-
λους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων
τούτων.

15. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὁμιλεῖν αὐ-
τοὺς καὶ συζητεῖν, καὶ αὐτὸς ὁ ἰη-
σοῦς ἐγγίσας, συνεπορεύετο αὐτοῖς.

16. οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἔηρα-
τοῦντο, τοῦ μὴ ἐπιγῶναι αὐτόν.

17. εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· τίτες οἱ
λόγοι οὗτοι, οὓς ἀντιβάλλετε πρὸς
ἀλλήλους περιπατοῦντες, καὶ ἔσε σκν-
θρωποί;

18. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εἷς, ᾧ ὄνο-
μα κλεόπας, εἶπε πρὸς αὐτόν· σὺ
μόνος παροικεῖς † ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ
ἔγνωσ τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡ-
μέραις ταύταις;

19. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ποῖα; οἱ δὲ
εἶπον αὐτῷ· τὰ περὶ ἰησοῦ τοῦ ναζω-
ραίου, ὃς ἐγένετο ἀνὴρ προφήτης, δυ-
νατὸς ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ, ἐναντίον τῷ
θεῷ καὶ παντὸς τῷ λαῷ·

20. ὅπως τε παρέδωκαν αὐτὸν οἱ
ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν εἰς
κρίμα θανάτου, καὶ ἐσαύρωσαν αὐτόν.

21. ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν, ὅτι αὐ-
τός ἐστιν ὁ μέλλων λυτροῦσθαι τὸν

quae cum eis erant, quae dicebant ad
Apostolos haec.

11. Et visa sunt ante illos, sicut
deliramentum, verba ista; et non cre-
diderunt illis.

12. Petrus autem surgens cucurrit
ad monumentum; et procumbens vidit
linteramina sola posita, et abiit secum
mirans, quod factum fuerat.

13. Et ecce ^{a)}! duo ex illis ibant
ipsa die in castellum, quod erat in spa-
tio stadiorum sexaginta ab Jerusalem,
nomine Emmaus. ^{a)} Marc. 16, 12.

14. Et ipsi loquebantur ad invicem
de his omnibus, quae acciderant.

15. Et factum est, dum fabularen-
tur, et secum quaerent; et ipse Jesus
appropinquans ibat cum illis;

16. oculi autem illorum teneban-
tur ^{a)}, ne eum agnoscerent.

^{a)} Joh. 20, 14. 21, 4.

17. Et ait ad illos: Qui sunt hi ser-
mones, quos confertis ad invicem am-
bulantes, et estis tristes?

18. Et respondens unus, cui nomen
Cleophas ^{a)}, dixit ei: Tu solus peregrini-
nus es in Jerusalem, et non cognovi-
sti, quae facta sunt in illa his diebus?

^{a)} Joh. 19, 25.

19. Quibus ille dixit: Quae? Et di-
xerunt: De Jesu Nazareno, qui fuit vir
propheta, potens in opere et sermone
coram Deo et omni populo;

20. et quomodo eum tradiderunt
summi Sacerdotes et Principes nostri
in damnationem mortis, et crucifixerunt
eum.

21. Nos autem sperabamus, quia i-
pse esset redempturus Israël; et nunc

Ἰσραήλ· ἀλλὰ γε σὺν πᾶσι τούτοις, super haec omnia, tertia dies est ho-
 τρίτην ταύτην ἡμέραν ἄγει σήμερον, die, quod haec facta sunt.
 ἀφ' οὗ ταῦτα ἐγένετο.

22. ἀλλὰ καὶ γυναῖκες τινες ἐξ ἡ- 22. Sed et mulieres quaedam ex no-
 μῶν ἐξέξησαν ἡμᾶς, γενόμεναι ὄρθριαi stris terruerunt nos, quae ante lucem
 ἐπὶ τὸ μνημεῖον. fuerunt ad monumentum;

23. καὶ μὴ εὐροῦσαι τὸ σῶμα αὐ- 23. et, non invento corpore ejus,
 τοῦ, ἦλθον, λέγσαι, καὶ ὅπτασίαν venerunt, dicentes, se etiam visionem
 ἀγγέλων ἑωρακέναι, οἱ λέγσιν, αὐ- angelorum vidisse, qui dicunt, eum vi-
 τὸν ζῆν. vere.

24. καὶ ἀπῆλθόν τινες τῶν σὺν 24. Et abierunt quidam ex nostris
 ἡμῖν ἐπὶ τὸ μνημεῖον, καὶ εὔρον † ε- ad monumentum, et ita invenerunt,
 τως, καθὼς καὶ αἱ γυναῖκες εἶπον, sicut mulieres dixerunt, ipsum vero
 αὐτὸν δὲ οὐκ εἶδον. non invenerunt.

25. καὶ αὐτὸς εἶπε πρὸς αὐτούς· 25. Et ipse dixit ad eos: O stulti,
 ὦ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ et tardi corde ad credendum in omni-
 πιεσύνειν ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἐλάλησαν οἱ bus, quae locuti sunt Prophetae!

26. ἐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν χρι- 26. Nonne haec oportuit pati Chri-
 στὸν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτῆ; stum, et ita intrare in gloriam suam?

27. καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ μωσέως, 27. Et incipiens a Moysē, et omni-
 καὶ ἀπὸ πάντων τῶν προφητῶν, δι- bus Prophetis, interpretabatur illis in
 ηρημήρευεν αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς γρα- omnibus scripturis, quae de ipso erant.

28. καὶ ἤγγισαν εἰς τὴν κόμην, 28. Et appropinquaverunt castello,
 οὗ ἐπορεύοντο· καὶ αὐτὸς προσεποι- quo ibant; et ipse se finxit longius ire.
 εῖτο πορρωτέρω πορεύεσθαι.

29. καὶ παρεβιάσαντο αὐτὸν, λέ- 29. Et coegerunt illum, dicentes:
 γοντες· μεῖνον μεθ' ἡμῶν, ὅτι πρὸς Mane nobiscum, quoniam advespera-
 ἐσπέραν ἐσι, καὶ κέκλιεν ἡ ἡμέρα. scit, et inclinata est jam dies! Et in-
 καὶ εἰσῆλθε τοῦ μεῖναι σὺν αὐτοῖς. travit cum illis.

30. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακλι- 30. Et factum est, dum recumbe-
 θῆναι αὐτὸν μετ' αὐτῶν, λαβὼν τὸν ret cum eis, accepit ^{a)} panem, et be-
 ἄρτον, εὐλόγησε, καὶ κλάσας ἐπέδι- nedixit, ac fregit, et porrigebat illis.
 δε αὐτοῖς. a) c. 22, 19.

31. αὐτῶν δὲ διηνοίχθησαν οἱ ὀ- 31. Et aperti sunt oculi eorum, et
 φθαλμοὶ, καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν· καὶ cognoverunt eum; et ipse evanuit ex
 αὐτὸς ἄφαντος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν. oculis eorum.

32. καὶ εἶπον πρὸς ἀλλήλους· ἐχὶ 32. Et dixerunt ad invicem: Non-
 ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν ἡμῖν, ne cor nostrum ardens erat in nobis,
 ὡς ἐλάλει ἡμῖν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὡς dum loqueretur in via, et aperiret no-
 διήνοιγεν ἡμῖν τὰς γραφάς; bis Scripturas?

33. καὶ ἀναστάντες αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, ὑπέβρεσαν εἰς ἱερουσαλήμ· καὶ εὗρον συνηθροισμένους τοὺς ἕνδεκα καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς,

34. λέγοντας· ὅτι ἠγέρθη ὁ κύριος ὄντως, καὶ ὤφθη σίμωνι.

35. καὶ αὐτοὶ ἐξηγοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὡς ἐγνώσθη αὐτοῖς ἐν τῇ κλάσει τῆ ἄρτου.

36. ταῦτα δὲ αὐτῶν λαλούντων, † αὐτὸς † ὁ ἰησοῦς ἐξῆ ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς· εἰρήνῃ ὑμῖν.

37. πτοηθέντες δὲ καὶ ἔμφοβοι γενόμενοι, ἐδόκην πνεῦμα θεωρεῖν.

38. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τί τεταραγμένοι ἐσθε, καὶ διατὶ διαλογισμοὶ ἀναβαίνουσιν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;

39. ἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου, ὅτι αὐτὸς ἐγὼ εἰμι· ψηλαφήσατέ μου καὶ ἴδετε· ὅτι πνεῦμα σὰρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα.

40. καὶ τοῦτο εἰπὼν, † ἐπέδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας.

41. ἔτι δὲ ἀπισούντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς, καὶ θαυμαζόντων, εἶπεν αὐτοῖς· ἔχετε τι βρώσιμον ἐνθάδε;

42. οἱ δὲ ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτῆ μέρος, καὶ ἀπὸ † μελισσῆς κηρίου.

43. καὶ λαβὼν, ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγεν.

44. εἶπε δὲ αὐτοῖς· ἔτοι οἱ λόγοι, οὓς ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς, ἔτι ὢν σὺν ὑμῖν, ὅτι δεῖ πληρωθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ μωσέως, καὶ προφηταῖς, καὶ ψαλμοῖς, περὶ ἐμοῦ.

45. τότε διήνοιξεν αὐτῶν τὸν νῦν, τοῦ συνιέναι τὰς γραφάς·

46. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὅτι οὕτως

33. Et surgentes eadem hora regressi sunt in Jerusalem; et invenerunt congregatos undecim, et eos, qui cum illis erant,

34. dicentes: Quod surrexit Dominus vere, et apparuit Simoni.

35. Et ipsi narrabant, quae gesta erant in via, et quomodo cognoverunt eum in fractione panis.

36. Dum autem haec loquuntur, stetit ^{a)} Jesus in medio eorum, et dicit eis: Pax vobis! ego sum; nolite timere!

a) Marc. 16, 14. Joh. 20, 19. sqq.

37. Conturbati vero, et conterriti, existimabant se spiritum videre.

38. Et dixit eis: Quid turbati estis, et cogitationes ascendunt in corda vestra?

39. Videte manus meas, et pedes, quia ego ipse sum; palpate, et videte! quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.

40. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus et pedes.

41. Adhuc autem illis non credentibus, et mirantibus prae gaudio, dixit: Habetis hic aliquid, quod manducetur?

42. At illi obtulerunt ei partem piscis assi et favum mellis.

43. Et cum manducasset coram eis, sumens reliquias, dedit eis.

44. Et dixit ad eos: Haec sunt verba, quae locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum; quoniam necesse est impleri omnia, quae scripta sunt in lege Moysi, et Prophetis, et Psalmis de me.

45. Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas.

46. Et dixit eis: Quoniam sic scri-

γέγραπται, καὶ οὕτως ἔδει παθεῖν τὸν χριστὸν, καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ,

47. καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ἀρξάμενον ἀπὸ ἱερουσαλήμ.

48. ὑμεῖς δὲ ἔσε μάρτυρες τῶν.

49. καὶ ἰδὲ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τῷ πατρός μου ἐφ' ὑμᾶς· ὑμεῖς δὲ καθίστατε ἐν τῇ πόλει † ἱερουσαλήμ, ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους.

50. ἐξήγαγε δὲ αὐτοὺς ἔξω ἕως εἰς βηθανίαν· καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ, εὐλόγησεν αὐτούς.

51. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτούς, διέση ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν.

52. καὶ αὐτοὶ προσκυνήσαντες αὐτὸν, ὑπέβρεψαν εἰς ἱερουσαλήμ μετὰ χαρᾶς μεγάλης.

53. καὶ ἦσαν διαπαντός ἐν τῷ ἱερῷ, αἰνῶντες καὶ εὐλογῶντες τὸν θεόν. † ἀμήν.

ptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die, et praedicari in nomine ejus poenitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Jerusalem.

48. Vos ^{a)} autem testes estis horum.

a) 1 Joh. 1, 1.

49. Et ego ¹⁾ mitto promissum ^{a)} Patris mei in vos. Vos autem sedete in civitate ^{b)}, quoadusque induamini virtute ex alto.

a) Joh. 14, 16. b) Act. 1, 4. 2, 1. sqq.

50. Eduxit autem eos foras in Bethaniam, et elevatis manibus suis benedixit eis.

51. Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, et ferebatur ^{a)} in coelum.

a) Marc. 16, 19. Act. 1, 9.

52. Et ipsi adorantes regressi sunt in Jerusalem cum gaudio magno.

53. Et erant ^{a)} semper in templo, laudantes et benedicentes Deum. Amen.

a) Act. 1, 14. 2, 46. 5, 42.

v. 49. ἱερουσαλήμ omitt. Gb. — v. 53. ἀμήν omitt. Gb. 1) 1590. mittam.

S A N C T U M

J E S U C H R I S T I

E V A N G E L I U M

S E C U N D U M

I O A N N E M.

C A P. I.

1. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.

1. In principio ^{a)} erat Verbum, et Verbum ^{b)} erat apud ^{c)} Deum, et Deus ^{d)} erat verbum.

a) Gen. 1, 1. b) cf. v. 14.

c) c. 17, 5. d) 1 Joh. 5, 20.

2. οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.

3. πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονεν.

4. ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων.

5. καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν.

6. ἐγένετο ἄνθρωπος, ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ· ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης.

7. οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ.

8. οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός.

9. ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.

10. ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω.

11. εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον.

12. ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν, τέκνα θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ·

13. οἱ ἄν ἐξ αἱμάτων, ἢ δὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ θεοῦ ἐγενήθησαν.

14. καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο· καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.

15. Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, καὶ κέκραγε, λέγων· οὗτος ἦν, ὃν εἶπον· ἰὸ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἔμπροσθέν μου γέγονεν· ὅτι πρῶτός μου ἦν.

2. Hoc erat in principio apud^{a)} Deum.

3. Omnia^{a)} per ipsum facta sunt; et sine ipso factum est nihil¹⁾, quod factum est.

4. In ipso vita^{a)} erat, et vita erat lux^{b)} hominum.

5. Et lux in tenebris lucet, et tenebrae eam non^{a)} comprehenderunt.

6. Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Ioannes.

7. Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum.

8. Non erat ille lux, sed ut testimonium^{a)} perhiberet de lumine.

9. Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

10. In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit.

11. In propria venit, et sui eum non receperunt.

12. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios^{a)} Dei fieri, his, qui credunt in nomine ejus;

13. qui non ex sanguinibus^{a)}, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo^{b)} nati sunt.

14. Et Verbum caro^{a)} factum est, et habitavit in nobis; et vidimus gloriam ejus^{b)}, gloriam quasi unigeniti^{c)} a patre, plenum gratiae et veritatis.

15. Ioannes testimonium perhibet de ipso, et clamat, dicens: Hic erat, quem dixi: Qui post me venturus est, ante me factus est; quia prior^{a)} me erat.

v. 15. Ed. 1. Er. omitt. ὁ.

1) 1590. nihil: quod factum est in ipso vita erat.

a) c. 3, 13.

a) Col. 1, 16. sqq.

a) c. 5, 26. b) c. 8, 12.

a) v. 10, 12. 3, 19.

a) v. 19. sqq.

a) Rom. 8, 15. sqq.

a) Matth. 3, 9. b) 1 Petr. 1, 23.

a) Luc. 2, 7. b) cf. c. 2, 11, 11, 40. c) Matth. 3, 17.

a) cf. v. 30. 8, 58.

16. † καὶ ἐκ τῆ πληρώματος αὐτῆ
ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν
ἀντὶ χάριτος.

17. ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη
ἢ χάρις καὶ ἢ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ χρι-
στοῦ ἐγένετο.

18. Θεὸν ἑδεῖς ἐώρακε πώποτε·
ὁ μονογενὴς υἱὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλ-
πον τῆ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.

19. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τῆ
ἰωάννης, ὅτε ἀπέσειλαν οἱ ἰουδαῖοι ἐξ
ιεροσολύμων ἱερεῖς καὶ λευῖτας, ἵνα
ἐρωτήσωσιν αὐτόν· σὺ τίς εἶ;

20. καὶ ὁμολόγησε, καὶ οὐκ ἠρ-
νήσατο· καὶ ὁμολόγησεν· ὅτι οὐκ
εἰμὶ ἐγὼ ὁ χριστός.

21. καὶ ἠρώτησαν αὐτόν· τί εἶ;
ἢ ἤλιος εἶ σύ; καὶ λέγει· οὐκ εἰμὶ· ὁ
προφήτης εἶ σύ; καὶ ἀπεκρίθη· οὐ.

22. εἶπον οὖν αὐτῷ· τίς εἶ; ἵνα
ἀποκρισὶν δώμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς·
τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ;

23. ἔφη· ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν
† τῇ ἐρήμῳ· εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου·
καθὼς εἶπεν ἡσαΐας ὁ προφήτης.

24. καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ
τῶν φαρισαίων.

25. καὶ ἠρώτησαν αὐτόν, καὶ εἶ-
πον αὐτῷ· τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ
οὐκ εἶ ὁ χριστός, οὔτε ἤλιος, οὔτε ὁ
προφήτης;

26. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰωάννης,
λέγων· ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι· μέσος
δὲ ὑμῶν ἔστηκεν, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε·

27. † αὐτός ἐστιν ὁ ὀπίσω μου ἐρ-
χόμενος, † ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν·
οὐ ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἄξιος, ἵνα λύσω αὐ-
τοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος.

28. ταῦτα ἐν † βηθανίᾳ ἐγένετο
πέραν τοῦ ἰορδάνου, ὅπου ἦν ἰωάννης
βαπτίζων.

16. Et de plenitudine ^{a)} ejus nos o-
mnes accepimus, et gratiam ^{b)} pro gra-
tia.

a) Col. 2, 9. b) Eph. 1, 3.

17. Quia lex per Moysen data est,
gratia ^{a)} et veritas per Jesum Christum
facta est.

a) Gal. 3, 13. 14.

18. Deum ^{a)} nemo vidit umquam;
unigenitus filius, qui est in sinu pa-
tris, ipse enarravit.

a) Matth. 11, 27.

Joh. 6, 46. 1 Joh. 4, 12.

19. Et hoc est testimonium Ioan-
nis, quando miserunt Judaei ab Jero-
solymis Sacerdotes et Levitas ad eum,
ut interrogarent eum: Tu quis es?

20. Et confessus est, et non nega-
vit; et confessus est: Quia non sum
ego Christus.

21. Et interrogaverunt eum: Quid
ergo? Elias es tu? Et dixit: Non sum.
Propheta ^{a)} es tu? Et respondit: Non.

a) Matth. 16, 14.

22. Dixerunt ergo ei: Quis es, ut
responsum demus his, qui miserunt
nos? quid dicis de te ipso?

23. Ait: „Ego vox clamantis in de-
„serto; dirigite viam Domini ^{a)},” sic-
ut dixit Isaias Propheta.

a) Jes. 40, 3.

24. Et qui missi fuerant, erant ex
Pharisaeis.

25. Et interrogaverunt eum, et di-
xerunt ei: Quid ergo baptizas, si tu
non es Christus, neque Elias, neque
Propheta?

26. Respondit eis Ioannes, dicens:
Ego baptizo in aqua; medius autem
vestrum stetit, quem vos nescitis.

27. Ipse est, qui post me venturus
est, qui ante ^{a)} me factus est; cujus e-
go non sum dignus, ut solvam ejus
corrigiam calceamenti.

a) cf. v. 15.

28. Haec in Bethania facta sunt
trans Jordanem, ubi erat Ioannes ba-
ptizans.

29. τη ἐπαύριον βλέπει † ὁ ἰωάννης τὸν ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν, καὶ λέγει· ἴδε, ὁ ἀμνὸς τῆ θεῆ, ὁ αἶρων τὴν ἁμαρτίαν τῆ κόσμου.

30. οὗτός ἐστι, περὶ ἧ ἐγὼ εἶπον· ὀπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν· ὅτι πρῶτός μου ἦν.

31. καὶ γὰρ οὐκ ᾔδειν αὐτόν· ἀλλ' ἵνα φανερωθῆ τῷ ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ, ἐν τῷ ὕδατι βαπτίζων.

32. καὶ ἐμαρτύρησεν ἰωάννης, λέγων· ὅτι τεθέσθαι τὸ πνεῦμα καταβαῖνον † ὡσεὶ περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν.

33. καὶ γὰρ οὐκ ᾔδειν αὐτόν· ἀλλ' † ὁ πέμφας με βαπτίζειν ἐν † ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον, καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

34. καὶ γὰρ εἶώρακα, καὶ μεμαρτύρηκα, ὅτι ἕτός ἐστιν ὁ υἱὸς τῆ θεῆ.

35. τῆ ἐπαύριον πάλιν εἰσῆκει ὁ ἰωάννης, καὶ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο.

36. καὶ ἐμβλέψας τῷ ἰησοῦ περιπατῶντι, λέγει· ἴδε, ὁ ἀμνὸς τῆ θεῆ.

37. καὶ ἤκουσαν αὐτῆ οἱ δύο μαθηταὶ λαλῶντος, καὶ ἠκολούθησαν τῷ ἰησοῦ.

38. στραφεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, καὶ θεωσάμενος αὐτὰς ἀκολουθεῦντας, λέγει αὐτοῖς·

39. τί ζητεῖτε; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· ῥαββί, ὁ † λέγεται ἐρμηνεύμενον, διδάσκαλε, ποῦ μένεις;

40. λέγει αὐτοῖς· ἔρχεσθε καὶ ἴδετε. ἦλθον καὶ εἶδον, ποῦ μένει· καὶ παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην· ὥρα † ἦν ὡς δεκάτη.

29. Altera die vidit Ioannes Jesum venientem ad se, et ait: Ecce agnus^{a)} Dei, ecce qui tollit^{b)} peccatum¹⁾ mundi! a) 1 Petr. 1, 18. sq. Apoc. 6, 16. b) 1 Joh. 3, 5.

30. Hic est, de quo dixi^{a)}: Post me venit vir, qui ante me factus est; quia prior me erat. a) cf. v. 15.

31. Et ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israēl, propterea veni ego in aqua baptizans.

32. Et testimonium perhibuit Ioannes, dicens: Quia vidi^{a)} Spiritum descendentem quasi columbam de coelo, et mansit super eum. a) Matth. 3, 16.

33. Et ego nesciebam eum; sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, et manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto^{a)}. a) Matth. 3, 11.

34. Et ego vidi; et testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei.

35. Altera die iterum stabat Ioannes, et ex discipulis ejus duo.

36. Et respiciens Jesum ambulantes, dicit²⁾: Ecce, agnus^{a)} Dei! a) cf. v. 29.

37. Et audierunt eum duo discipuli loquentem, et secuti sunt Jesum.

38. Conversus autem Jesus, et videns eos sequentes se, dicit eis: Quid quaeritis? Qui dixerunt ei: Rabbi! (quod dicitur interpretatum Magister) ubi habitas?

39. Dicit eis: Venite, et videte! Venerunt, et viderunt, ubi maneret, et apud eum manserunt die illo; hora autem erat quasi decima.

v. 29. ὁ ἰωάννης omitt. Mt. Gb. — v. 32. Gb. ὡς. — v. 33. Ed. 1. 2. Er. omitt. ὁ. — "Ed. 1. Er. add. τῶ. — v. 39. Ed. 3. 4. 5. Er. λεγετε. — v. 40. Ed. omn. Er. ὥρα δε.

1) 1590. peccata.

2) 1593. dixit: C. R. 1593. dicit.

41. ἦν ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς σίμωνος πέτρος, εἷς ἐκ τῶν δύο τῶν ἀκροαμένων παρὰ ἰωάννη, καὶ ἀκολουθησάντων αὐτῷ.

42. εὐρίσκει ἕτος πρῶτος τὸν ἀδελφὸν τὸν ἰδίον σίμωνα, καὶ λέγει αὐτῷ· εὐρήκαμεν τὸν † μεσσίαν· ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύμενον † χριστός·

43. καὶ ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν ἰησοῦν. ἐμβλέψας † αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, εἶπε· σὺ εἶ σίμων, ὁ υἱὸς ἰωνᾶ· σὺ κληθήσῃ κηφᾶς, ὃ ἐρμηνεύεται πέτρος.

44. τῆ ἐπαύριον ἤθελῆσεν † ἐξελεῖν εἰς τὴν γαλιλαίαν· καὶ εὐρίσκει φίλιππον, καὶ λέγει αὐτῷ †· ἀκολουθεῖ μοι.

45. ἦν δὲ ὁ φίλιππος ἀπὸ βηθσαῖδᾶ, ἐκ τῆς πόλεως ἀνδρέε καὶ πέτρος.

46. εὐρίσκει φίλιππος τὸν ναθαναήλ, καὶ λέγει αὐτῷ· ὃν ἔγραψε μοῦσῆς ἐν τῷ νόμῳ, καὶ οἱ προφητῶν, † εὐρήκαμεν, ἰησοῦν τὸν υἱὸν † τοῦ ἰωσήφ, τὸν ἀπὸ † ναζαρέθ.

47. καὶ εἶπεν αὐτῷ ναθαναήλ· ἐκ † ναζαρέθ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι; λέγει αὐτῷ φίλιππος· ἔρχε καὶ ἴδε.

48. εἶδεν ὁ ἰησοῦς τὸν ναθαναήλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν, καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ· ἴδε, ἀληθῶς ἰσραηλῆτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι.

49. λέγει αὐτῷ ναθαναήλ· πόθεν με γινώσκεις; ἀπεκρίθη † ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· πρὸ τῆ σε φίλιππον φωνῆσαι, ὄντα ὑπὸ τὴν συκῆν, εἰδόν σε.

50. ἀπεκρίθη ναθαναήλ, καὶ λέγει αὐτῷ· ῥάββι, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ ἰσραήλ.

51. ἀπεκρίθη ἰησοῦς, καὶ εἶπεν

40. Erat autem Andreas, frater ^{a)} Simonis Petri, unus ex duobus, qui audierant a Ioanne, et secuti fuerant eum.

a) Matth. 4, 13.

41. Invenit hic primum fratrem suum Simonem, et dicit ei: Invenimus Messiam (quod est interpretatum Christus).

42. Et adduxit eum ad Jesum. Intuitus autem eum Jesus, dixit: Tu es Simon filius ¹⁾ Jona! tu vocaberis ^{a)} Cephas. Quod interpretatur Petrus.

a) Matth. 16, 18.

43. In crastinum voluit exire in Galilaeam, et invenit Philippum. Et dicit ei Jesus: Sequere me!

44. Erat autem Philippus a Bethsaida, civitate Andreae et Petri.

45. Invenit Philippus Nathanaël, et dicit ei: Quem scripsit Moyses ^{a)} in lege, et Prophetae ^{b)}, invenimus Jesum filium Joseph a Nazareth.

a) Deut. 18, 15. sqq. b) Luc. 24, 27.

46. Et dixit ei Nathanaël: A Nazareth ^{a)} potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni, et vide!

a) Joh. 7, 41.

47. Vidit Jesus Nathanaël venientem ad se, et dicit de eo: Ecce! vere Israelita, in quo delus non est!

48. Dicit ei Nathanaël: Unde me nosti? Respondit Jesus, et dicit ei: Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, vidi te.

49. Respondit ei Nathanaël, et ait: Rabbi! Tu es Filius Dei, tu es rex Israel!

50. Respondit Jesus, et dicit ei:

v. 42. C. et Mt. *μεισιαν*. — "St. ὁ χριστος. — v. 43. δs add. C. et Mt. — v. 44. Ed. omn. Er. St. add. ὁ ἰησοῦς. — "C. et Mt. add. ὁ ἰησοῦς. — v. 46. Ed. 1. Er. *εὐρηκαμεν*. — "C. omitt. *τs*. — "C. et Mt. *ναζαρετ*. — v. 47. C. et Mt. *ναζαρετ*. — v. 49. Ed. omn. Er. St. Mt. ὁ ἰησοῦς.

1) 1590. filius Ioanna.

αὐτῷ· ὅτι εἶπόν σοι, εἰδὼν σε ὑποκάτω τῆς συκῆς, πισεύεις· μείζω τῶν ὄψει.

52. καὶ λέγει αὐτῷ· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεφρότα, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

Quia dixi tibi: Vidi te sub ficu, credis; majus his videbis.

51. Et dicit ei: Amen, amen dico vobis, videbitis coelum apertum, et Angelos Dei ascendentes, et descendentes supra Filium hominis.

C A P. II.

1. Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γάμος ἐγένετο ἐν κανῆ τῆς γαλιλαίας· καὶ ἦν ἡ μήτηρ τοῦ ἰησοῦ ἐκεῖ.

2. ἐκλήθη δὲ καὶ ὁ ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον.

3. καὶ ὑπερήσαντος οἴνου, λέγει ἡ μήτηρ τοῦ ἰησοῦ πρὸς αὐτόν· οἶνον οὐκ ἔχουσι.

4. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· τί ἐμοὶ καὶ σοὶ, γύναι; οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου.

5. λέγει ἡ μήτηρ αὐτῷ τοῖς διακόνοις· ὅ, τι ἂν λέγῃ ὑμῖν, ποιήσατε.

6. ἦσαν δὲ ἐκεῖ ὑδρίαὶ λίθιναι ἑξ κείμεναι, κατὰ τὸν καθαρισμόν τῶν ἰσδαίων, χωρεῖσαι ἀνά τε μετρητάς δύο ἢ τρεῖς.

7. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· τε γέμισατε τὰς ὑδρίας ὕδατος. καὶ τε ἐγέμισαν αὐτὰς ἕως ἄνω.

8. καὶ λέγει αὐτοῖς· ἀντλήσατε νῦν, καὶ φέρετε τῷ ἀρχιτρικλίνῳ. καὶ ἤνεγκαν.

9. ὡς δὲ ἐγεύσατο ὁ ἀρχιτρικλίνος τὸ ὕδωρ οἶνον γεγενημένον, καὶ οὐκ ᾔδει, πόθεν ἐξῖν· οἱ δὲ διάκονοι ᾔδεισαν, οἱ ἠντληκότες τὸ ὕδωρ· ἄνωγ' ἔτι τὸν νυμφίον ὁ ἀρχιτρικλίνος,

10. καὶ λέγει αὐτῷ· πᾶς ἄνθρωπος πρῶτον τὸν καλὸν οἶνον τίθεισι, καὶ ὅταν μεθυσθῶσι, τότε τὸν ἐλάσσων· σὺ τετήρηκας τὸν καλὸν οἶνον ἕως ἄρτι.

1. Et die tertia^{a)} nuptiae factae sunt in Cana Galilaeae; et erat mater Jesu ibi.

a) cf. c. 1, 45.

2. Vocatus est autem et Jesus, et discipuli ejus ad nuptias.

3. Et deficiente vino, dicit mater Jesu ad eum: Vinum non habent!

4. Et dicit ei Jesus: Quid mihi et tibi est, mulier! nondum venit hora mea.

5. Dicit mater ejus ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite!

6. Erant autem ibi lapideae hydrae sex positae secundum^{a)} purificationem Judaeorum, capientes singulae metretas binas vel ternas.

a) Marc. 7, 5.

7. Dicit eis Jesus: Implete hydrias aqua! Et impleverunt eas usque ad summum.

8. Et dicit eis Jesus: Haurite nunc, et ferte architriclino! Et tulerunt.

9. Ut autem gustavit architriclinus aquam vinum factam, et non sciebat, unde esset (ministri autem sciebant, qui hauserant aquam), vocat sponsum architriclinus,

10. et dicit ei: Omnis homo primum bonum vinum ponit; et cum inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est; tu autem servasti bonum vinum usque adhuc!

v. 5. Ed. omn. Er. λεγει. — v. 6. γεμισατε. — Ed. omn. Er. γεμησαν.

Mt. μετρητας. — v. 7. Ed. omn. Er.

11. ταύτην ἐποίησε τὴν ἀρχὴν τῶν σημείων ὁ ἰησοῦς ἐν κανῆ τῆς γαλιλαίας, καὶ ἐφανερώσε τὴν δόξαν αὐτοῦ· καὶ ἐπίσενσαν εἰς αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

12. μετὰ τοῦτο κατέβη εἰς καπερναῦμ, αὐτὸς καὶ μήτηρ αὐτῆς, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῆς, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῆς· καὶ ἐκεῖ ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας.

13. καὶ ἐγγὺς ἦν τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη εἰς ἱεροσόλυμα ὁ ἰησοῦς.

14. καὶ εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ τὰς πωλῆντας βόας, καὶ πρόβατα, καὶ περισερὰς, καὶ τὰς κερματιστὰς καθήμενας.

15. καὶ ποιήσας † φραγγέλιον ἐκ † σχοινίων, πάντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, τὰ τε πρόβατα καὶ τὰς βόας· καὶ τῶν † κολλυβιστῶν ἐξέχευε τὸ κέρμα, καὶ τὰς τραπέζας ἀνέσχευε·

16. καὶ τοῖς τὰς περισερὰς πωλοῦσιν εἶπεν· ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν· † μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τῆς πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου.

17. ἐμνήσθησαν δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτῆς, ὅτι γεγραμμένον ἐστίν· ὁ ζῆλος τῆς οἴκου σου † καταφάγεται με.

18. ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ εἶπον αὐτῷ· τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι ταῦτα ποιεῖς;

19. ἀπεκρίθη † ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· λύσατε τὸν ναὸν τῆτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.

20. εἶπον ἔν οι Ἰουδαῖοι· τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτεσιν ὠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος· καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν;

21. ἐκείνος δὲ ἔλεγε περὶ τῆς ναῦ τῆς σῶματος αὐτῆς.

11. Hoc fecit initium signorum Jesus in Cana Galilaeae; et manifestavit gloriam suam, et crediderunt in eum discipuli ejus.

12. Post hoc ¹⁾ descendit Capharnaum ipse, et mater ejus, et fratres ^{a)} ejus, et discipuli ejus; et ibi manserunt non multis diebus. a) Matth. 13, 55.

13. Et prope erat Pascha Judaeorum, et ascendit Jesus Jerosolymam;

14. et invenit in templo vendentes boves, et oves, et columbas, et numularios sedentes.

15. ^{a)} Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo, oves quoque, et boves, et numulariorum effudit aes, et mensas subvertit. a) v. 15-18. Matth. 21, 12, 15. Marc. 11, 15-18. Luc. 19, 45-48.

16. Et his, qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, et nolite facere domum patris mei, domum negotiationis.

17. Recordati sunt vero discipuli ejus, quia scriptum est: „Zelus domus tuae comedit me ^{a)}.” a) Ps. 68, 10.

18. Responderunt ergo Judaei, et dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis, quia haec facis?

19. Respondit Jesus, et dixit eis: Solvite ^{a)} templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud! a) Matth. 16, 21.

20. Dixerunt ergo Judaei: Quadraginta et sex annis aedificatum est templum hoc, et tu in tribus diebus excitabis illud?

21. Ille autem dicebat de templo ^{a)} corporis sui. a) 1 Cor. 6, 19.

v. 15. Ed. 1. 2. Er. φραγγέλιον. — " C. σχοινίω. — "' Ed. 1. Er. κολλυβιστων. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. κολλυβιστων. — v. 16. Ed. omn. Er. add. και. — v. 17. Ed. omn. Er. καταφαγε. — v. 19. C. et Mt. omitt. ὁ.

1) 1590. Post haec.

22. ὅτε ἐν ἡγέρῳθῃ ἐκ τῆ νεκρῶν, ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτῷ, ὅτι τῷτο ἔλεγεν τῷ αὐτοῖς, καὶ ἐπίξενσαν τῇ γραφῇ καὶ τῷ λόγῳ, ᾧ εἶπεν ὁ ἰησοῦς.

23. ὡς δὲ ἦν ἐν τῷ τοῖς ἱεροσολύμοις ἐν τῷ πάσχα ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίξενσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, θεωρῶντες αὐτῷ τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίει.

24. αὐτὸς δὲ ὁ ἰησοῦς οὐκ ἐπίξενεν ἑαυτὸν αὐτοῖς, διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν πάντας·

25. καὶ ὅτι ἐ χρείαν εἶχεν, ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ τῷ ἀνθρώπῳ· αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκε, τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

22. Cum ergo resurrexisset a mortuis, recordati sunt discipuli ejus, quia hoc dicebat, et crediderunt scripturae, et sermoni, quem dixit Jesus.

23. Cum autem esset Jerosolymis in Pascha in die festo, multi crediderunt in nomine ejus, videntes signa ejus, quae faciebat.

24. Ipse autem Jesus non credebat semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes,

25. et quia opus ei non erat, ut quis testimonium perhiberet de homine; ipse enim sciebat, quid esset in homine.

C A P. III.

1. Ἦν δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῶν φαρισαίων, निकόδημος ὄνομα τῷ αὐτῷ, ἄρχων τῶν ἱεδαιῶν.

2. ἔτος ἦλθε πρὸς τὸν ἰησοῦν νυκτὸς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ῥάββι, οἶδαμεν, ὅτι ἀπὸ θεῶ ἐλήλυθας διδάσκαλος· ἔδεις γὰρ ταῦτα τὰ σημεῖα δύναται ποιεῖν, ἃ σὺ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ἦ ὁ θεὸς μετ' αὐτῷ.

3. ἀπεκρίθη ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω σοι· ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

4. λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ निकόδημος· πῶς δύναται ἄνθρωπος γεννηθῆναι, γέροντων ὄν; μὴ δύναται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ δευτερον εἰσελθεῖν, καὶ γεννηθῆναι;

5. ἀπεκρίθη τῷ ἰησοῦς· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, ἐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῷ θεῷ.

6. τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς

1. Erat autem homo ex Pharisaeis, Nicodemus ^{a)} nomine, princeps Judaeorum.

a) c. 7, 50. 19, 39.

2. Hic venit ad Jesum nocte ^{a)}, et dixit ei: Rabbi! scimus, quia a Deo venisti Magister; nemo enim potest haec signa facere, quae tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.

a) cf. c. 12, 42.

3. Respondit Jesus, et dixit ei: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei.

4. Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo nasci, cum sit senex? Numquid potest in ventrem matris suae iterato introire, et renasci?

5. Respondit Jesus: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus ^{a)} fuerit ex aqua, et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

a) Tit. 5, 5. Marc. 16, 16. Matth. 5, 11.

6. Quod natum est ex carne, caro

v. 22. C. add. των. — " αὐτοῖς omitt. Ed. 1. 2. Er. Mt. Gb. — v. 25. τοῖς omitt. St. Ed. omn. Er. — v. 1. αὐτῷ omitt. Ed. omn. Er. — v. 2. Mt. Gb. προς αὐτον. — v. 5. Ed. omn. Er. St. ὁ ἰησοῦς.

σάρξ ἐστὶ καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος πνεῦμά ἐστι.

7. μὴ θαυμάσης, ὅτι εἶπόν σοι· † δεῖ ὑμᾶς γεννηθῆναι ἄνωθεν.

8. τὸ πνεῦμα, ὅπως θέλει, πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτῆ ἀκούεις, ἀλλ' ἐκ οἴδας, πόθεν ἔρχεται, καὶ πῶς ὑπάγει· ἔτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ πνεύματος.

9. ἀπεκρίθη निकόδημος, καὶ εἶπεν αὐτῷ· πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι;

10. ἀπεκρίθη ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ διδάσκαλος τοῦ ἰσραήλ, καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις;

11. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι, ὃ οἴδαμεν, λαλοῦμεν, καὶ, ὃ ἑώρακαμεν, μαρτυροῦμεν· καὶ τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν οὐ λαμβάνετε.

12. εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν, καὶ † οὐ πισεύετε· πῶς, εἰάν εἶπω ὑμῖν τὰ ἐπερᾶνια, † πισεύσετε;

13. καὶ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ.

14. καὶ καθὼς μοῦσῆς ὑψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψοθῆναι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου·

15. ἵνα πᾶς ὁ πισεύων εἰς αὐτὸν, μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον.

16. † οὕτως γὰρ ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν· ἵνα πᾶς ὁ πισεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον.

17. οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνη τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῆ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ.

18. ὁ πισεύων εἰς αὐτὸν, οὐ κρίνεται· ὁ δὲ μὴ πισεύων, ἤδη κέκρι-

est; et quod natum est ex spiritu; spiritus est.

7. Non mireris, quia dixi tibi: Oportet vos nasci denuo.

8. Spiritus ubi vult spirat; et vocem ejus audis, sed nescis, unde veniat, aut quo vadat; sic est omnis, qui natus est ex spiritu.

9. Respondit Nicodemus, et dixit ei: Quomodo possunt haec fieri?

10. Respondit Jesus, et dixit ei: Tu es magister in Israēl, et haec ignoras?

11. Amen, amen dico tibi, quia, quod^{a)} scimus, loquimur, et quod vidimus, testamur; et testimonium nostrum non accipitis. a) cf. v. 32. 8, 26.

12. Si terrena dixi vobis, et non creditis; quomodo, si dixero vobis coelestia, credetis?

13. Et nemo ascendit^{a)} in coelum, nisi qui descendit de coelo, Filius hominis, qui est in coelo.

a) c. 1, 1. 14. 6, 38. 16, 28.

14. Et sicut Moyses exaltavit^{a)} serpentem in deserto; ita exaltari oportet Filium hominis; a) Num. 21, 9.

15. ut omnis, qui credit^{a)} in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam. a) Rom. 3, 25.

16. Sic enim Deus dilexit^{a)} mundum, ut Filium suum unigenitum daret; ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam.

a) Rom. 5, 8. 1 Joh. 4, 9.

17. Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut judicet^{a)} mundum, sed ut salvetur^{b)} mundus per ipsum. a) c. 12, 47. b) Matth. 18, 11.

18. Qui credit in eum, non judicatur; qui autem non credit, jam ju-

v. 7. Ed. omn. Er. add. ὅτι. — v. 12. Ed. 4. Er. ἐν ἐπισευσῆτε. Ed. 2. 3. 4. Er. ἐν ἠπισευσῆτε. Ed. 5. Er. ἐπισευετε. — "Ed. 2. 3. 4. 5. Er. πισευσατε. — v. 16. St. Mt. Gb. ἔτω.

ται· ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ.

19. αὕτη δέ ἐστιν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἡγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος, ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ πονηρὰ αὐτῶν τὰ ἔργα.

20. πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσων, μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

21. ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν, ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα, ὅτι ἐν θεῷ ἐστὶν ἐργασμένα.

22. μετὰ ταῦτα ἦλθεν ὁ ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν ἰσδαίαν γῆν· καὶ ἐκεῖ διέτριβε μετ' αὐτῶν, καὶ ἐβάπτισεν.

23. ἦν δὲ καὶ ἰωάννης βαπτίζων ἐν αἰνὸν, ἐγγὺς τοῦ † σαλείμ, ὅτι ὕδατα πολλὰ ἦν ἐκεῖ· καὶ παρεγίνοντο, καὶ ἐβαπτίζοντο.

24. οὐπω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ ἰωάννης.

25. ἐγένετο οὖν ζήτησις ἐκ τῶν μαθητῶν ἰωάννης μετὰ † ἰσδαίων περὶ καθαρισμοῦ.

26. καὶ ἦλθον πρὸς τὸν ἰωάννην, καὶ εἶπον αὐτῷ· ῥάββι, ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν τοῦ ἰορδάνου, ὃ σὺ μεμαρτύρηκας, ἴδε, οὗτος βαπτίζει, καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν.

27. ἀπεκρίθη ἰωάννης καὶ εἶπεν· οὐ δύναται ἄνθρωπος λαμβάνειν οὐδὲν, εἰ μὴ ἢ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

28. αὐτοὶ ἑμῆς † μοι μαρτυρεῖτε, ὅτι εἶπον· ἕκ εἰμι ἐγὼ ὁ χριστός, ἀλλ' ὅτι ἀπελαμένος εἰμὶ ἔμπροσθεν ἐκείνου.

dicatus est; quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei.

19. Hoc est autem iudicium: quia^{a)} lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem; erant enim eorum mala opera. a) c. 1, 4.

20. Omnis enim, qui male agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus;

21. qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta.

22. Post haec venit Jesus, et discipuli ejus in terram Judaeam, et illic demorabatur cum eis, et baptizabat.

a) cf. c. 4, 2.

23. Erat autem et Ioannes baptizans in Aennon, juxta Salim; quia aquae multae erant illic, et veniebant, et baptizabantur.

24. Nondum enim missus fuerat Ioannes in carcerem.

25. Facta est autem quaestio ex discipulis Ioannis cum Judaeis de purificatione.

26. Et venerunt ad Ioannem, et dixerunt ei: Rabbi! qui erat^{a)} tecum trans Jordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce! hic baptizat, et omnes veniunt ad eum. a) cf. c. 1, 29. Matth. 3, 11. 14.

27. Respondit Ioannes, et dixit: Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de coelo.

28. Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, quod dixerim^{a)}: Non sum ego Christus; sed quia missus sum ante illum. a) cf. c. 1, 20.

29. ὁ ἔχων τὴν νύμφην νυμφίος ἐστίν· ὁ δὲ φίλος τῆς νυμφίως, ὁ ἐξηκὼς καὶ ἀκούων αὐτῆς, χαρᾷ χαίρει διὰ τὴν φωνὴν τῆς νυμφίως. αὐτὴ ἐν ἡ χαρὰ ἢ ἐμὴ πεπλήρωται.

30. ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττεῖσθαι.

31. ὁ ἀνωθεν ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν. ὁ ἂν ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς ἐστίν, καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ. ὁ ἐκ τοῦ ἔρανος ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν.

32. καὶ ὁ εἶδεν καὶ ἤκουσε, τῷτο μαρτυρεῖ καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει.

33. ὁ λαβὼν αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν, ἐσφράγισεν, ὅτι ὁ θεὸς ἀληθὴς ἐστίν.

34. ὃν γὰρ ἀπέστειλεν ὁ θεός, τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ λαλεῖ· οὐ γὰρ ἐκ μέτρος δίδωσιν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα.

35. ὁ πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱόν, καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ.

36. ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱόν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ υἱῷ, οὐκ ὄψεται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτόν.

29. Qui habet sponsam, sponsus est; amicus autem sponsi, qui stat et audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est.

30. Illum oportet crescere, me autem minui.

31. Qui desursum^{a)} venit, super omnes est. Qui est de terra, de terra est, et de terra loquitur. Qui de caelo venit, super omnes est. a) c. 1, 15. 30.

32. Et quod vidit^{a)} et audivit, hoc testatur; et testimonium ejus nemo accipit. a) cf. v. 11.

33. Qui¹⁾ accepit ejus testimonium, signavit, quia Deus verax est.

34. Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur; non enim^{a)} ad mensuram dat Deus spiritum. a) Col. 1, 19.

35. Pater diligit Filium, et omnia dedit in manu ejus.

36. Qui credit in Filium, habet vitam aeternam; qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

C A P. IV.

1. Ὡς οὖν ἔγνω ὁ ἰσχυρὸς, ὅτι ἤκουσαν οἱ φαρισαῖοι, ὅτι ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει, ἢ ἰωάννης·

2. καίτοιγε ἰησοῦς αὐτὸς οὐκ ἐβάπτιζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ·

3. ἀφῆκε τὴν ἰσδαίαν, καὶ ἀπῆλθεν ἰσραὴλ εἰς τὴν γαλιλαίαν.

4. ἔδει δὲ αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς σαμαρείας.

5. ἔρχεται οὖν εἰς πόλιν ἰσραὴλ ἰσραὴλ σαμαρείας, λεγομένην συχάρ, πλησίον τοῦ χωρίου, ἰσραὴλ ἰσραὴλ ἰσραὴλ τῷ υἱῷ αὐτοῦ.

1. Ut ergo cognovit Jesus, quia audierunt Pharisei, quod Jesus^{a)} plures discipulos facit et baptizat, quam Ioannes,

2. (quamquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus:)

3. reliquit Judaeam, et abiit iterum in Galilaeam.

4. Oportebat autem eum transire per²⁾ Samariam.

5. Venit ergo in civitatem Samariae, quae dicitur Sichar, juxta praedium, quod^{a)} dedit Jacob Joseph filio suo. a) Gen. 48, 22. Jos. 24, 32.

v. 36. τὴν add. C. Mt. — v. 1. C. ἰησοῦς. — v. 5. C. et Mt. omitt. παλιῶν. — v. 4. Ed. omn. Er. σαμαρίας. — v. 5. C. omitt. τῆς. — "Ed. omn. Er. σαμαρίας. — "Ed. omn. Er. St. et Mt. ὁ.

1) 1590. add. autem. 2) 1590. add. mediam.

6. ἦν δὲ ἐκεῖ πηγή τοῦ ἰακώβ. ὁ οὖν ἰησοῦς κεκοπιαικῶς ἐκ τῆς ὁδοπορίας, † ἐκαθέζετο οὕτως ἐπὶ τῆ πηγῆ. ὥρα ἦν ὡσεὶ ἕκτη.

7. ἔρχεται γυνὴ ἐκ τῆς † σαμαρείας, ἀντλήσαι ὕδωρ. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· δός μοι πιεῖν.

8. (οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσι.)

9. λέγει οὖν αὐτῷ ἡ γυνὴ ἡ σαμαρεῖτις· πῶς σὺ, ἰσδαῖος ὢν, παρ' ἐμοῦ πιεῖν αἰτεῖς, ἕσης γυναικὸς σαμαρείτιδος; (οὐ γὰρ συγχρῶνται ἰσδαῖοι σαμαρείταις.)

10. ἀπεκρίθη ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῇ· εἰ ἤδεις τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ, καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι· δός μοι πιεῖν· σὺ ἂν ἤτησας αὐτὸν, καὶ ἔδωκεν ἂν σοι ὕδωρ ζῶν.

11. λέγει αὐτῷ ἡ γυνὴ· κύριε, ἕτε ἀντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ· πόθεν ἔν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν;

12. μὴ σὺ μείζων εἶ τῷ πατρὸς ἡμῶν ἰακώβ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ, καὶ αὐτὸς ἔξ αὐτῷ ἔπιε, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῷ, καὶ τὰ θρέμματα αὐτῷ;

13. ἀπεκρίθη † ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῇ· πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τῆς, διψήσει πάλιν·

14. ὃς δ' ἂν πίη ἐκ τῷ ὕδατος, ἃ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, ἃ μὴ † διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα· ἀλλὰ τὸ ὕδωρ, ὃ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.

15. λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ γυνὴ· κύριε, δός μοι τῆτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ † ἐρχομαι ἐνθάδε ἀντλεῖν.

16. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· ὕπαγε, φώνησον τὸν ἄνδρα σε, καὶ ἐλθὲ ἐνθάδε.

6. Erat autem ibi fons Jacob. Jesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem. Hora ¹⁾ erat quasi sexta.

7. Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Jesus: Da mihi bibere!

8. (Discipuli enim ejus abierant in civitatem, ut cibos emerent.)

9. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu, Judaeus cum sis, bibere a me poscis, quae sum mulier Samaritana? non enim coutuntur Judaei Samaritanis.

10. Respondit Jesus, et dixit ei: Si scires donum Dei, et quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere! tu forsitan petisses ab eo, et dedisset tibi aquam vivam ^{a)}.

a) c. 7, 38.

11. Dicit ei mulier: Domine! neque in quo haurias habes, et puteus altus est; unde ergo habes aquam vivam?

12. Numquid tu major es patre nostro Jacob, qui dedit nobis puteum, et ipse ex eo bibit, et filii ejus, et pecora ejus?

13. Respondit Jesus, et dixit ei: Omnium, qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum; qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum;

14. sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam.

15. Dicit ad eum mulier: Domine! da mihi hanc aquam, ut non sitiam, neque veniam huc haurire.

16. Dicit ei Jesus: Vade, voca virum tuum, et veni huc!

v. 6. Ed. omn. Er. ἐκαθέζετο. — v. 7. Ed. omn. Er. σαμαρίας. — v. 13. Ed. omn. Er. St. ὁ ἰησοῦς. — v. 14. Ed. 2. 3. 4. Er. St. Mt. Gb. διψησῇ. — v. 15. C. ἐρχομαι.

1) 1590. add. autem.

17. ἀπεκρίθη ἡ γυνή, καὶ εἶπεν· † οὐκ ἔχω ἄνδρα. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· καλωσ εἶπας· ὅτι ἄνδρα οὐκ ἔχω.

18. πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχες· καὶ νῦν, ὃν ἔχεις, ἐκ ἔσι σε ἀνήρ· τῷτο ἀληθῆς εἶρηκας.

19. λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· κύριε, θεωρῶ, ὅτι προφήτης εἶ σύ.

20. οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τέτρω προσεκύνησαν· καὶ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἐν ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος, ὅπερ δεῖ προσκυνεῖν.

21. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· γύναι, πίψουσόν μοι, ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε ἔτε ἐν τῷ ὄρει τέτρω, ἔτε ἐν ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρί.

22. ὑμεῖς προσκυνεῖτε, ὃ ἐκ οἶδατε· ἡμεῖς προσκυνῶμεν, ὃ οἶδαμεν· ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν ἰουδαίων ἐστίν.

23. ἀλλ' ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ· καὶ γὰρ ὁ πατὴρ τοῦτος ζητεῖ τὴν προσκυνῆντας αὐτόν.

24. πνεῦμα ὁ θεός· καὶ τὴν προσκυνῆντας αὐτόν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.

25. λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· οἶδα, ὅτι † μεσσίας ἔρχεται, ὁ λεγόμενος χριστός. ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν † πάντα.

26. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· ἐγὼ εἰμι ὁ λαλῶν σοι.

27. καὶ ἐπὶ τέτρω ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτῷ, καὶ † ἐθαύμασαν, ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει. ἐδίδου μὲντοι εἶπε· τί ζητεῖς; ἢ· τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς;

28. ἀφῆκεν ἔν τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἡ γυνή, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις·

17. Respondit mulier, et dixit: Non habeo virum. Dicit ei Jesus: Bene dixisti, quia non habeo virum;

18. quinque enim viros habuisti; et ^I) nunc quem habes, non est tuus vir; hoc vere dixisti.

19. dicit ei mulier: Domine! video, quia Propheta es tu.

20. Patres nostri in monte hoc adoraverunt ^{a)}, et vos dicitis, quia ^{b)} Jerusolymis est locus, ubi adorare oportet.

^{a)} 4 Reg. 17, 26. sqq. ^{b)} 3 Reg. 9, 3. Deut. 12, 13.

21. Dicit ei Jesus: Mulier! crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Jerusolymis adorabitis Patrem.

22. Vos adoratis ^{a)}, quod nescitis; nos adoramus, quod scimus, quia salus ex Judaeis est.

^{a)} 4 Reg. 17, 29.

23. Sed venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate. Nam et Pater tales quaerit, qui adorent eum.

24. Spiritus est Deus; et eos, qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare.

25. Dicit ei mulier: Scio, quia Messias venit (qui dicitur Christus); cum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia.

26. Dicit ei Jesus: Ego sum, qui loquor tecum.

27. Et continuo venerunt discipuli ejus; et mirabantur, quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit: Quid quaeris, aut quid loqueris cum ea?

28. Reliquit ergo hydriam suam mulier, et abiit in civitatem, et dicit illis hominibus:

v. 17. Ed. omn. Er. add. αὐτῷ. — Er. ἀπαντα. — v. 27. Gb. ἐθαυμαζον.

1) 1590. hunc, quem.

v. 25. C. et Mt. μεσσίας. — "Ed. omn.

29. δεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον, ὃς εἶπέ μοι πάντα, ὅσα ἐποίησα. μήτι ἔτός ἐστιν ὁ χριστός;

30. ἐξῆλθον ἔν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἦρχοντο πρὸς αὐτόν.

31. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἡρώτων αὐτόν οἱ μαθηταὶ ἔειπον, λέγοντες· ῥαββὶ, φάγε.

32. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἐγὼ βρωσὶν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς ἐκ οὐδατε.

33. ἔλεγον ἔν οἱ μαθηταὶ ἔειπον πρὸς ἀλλήλους· Μή τις ἠνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν;

34. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἐμὸν βρωμά ἐστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τῷ πατρι μου, καὶ τελειώσω αὐτῷ τὸ ἔργον.

35. ἔειπον ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἔτι τετραμήνης ἔστι, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; ἰδὲ, λέγω ὑμῖν, ἐπάρατε τὰς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη.

36. ἔειπε καὶ ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον· ἵνα καὶ ὁ σπειρὼν ὁμοῦ χαίρει, καὶ ὁ θερίζων.

37. ἐν γὰρ τῷ αὐτῷ ὁ λόγος ἐστὶν ὁ ἀληθινός, ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ σπειρὼν, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων.

38. ἐγὼ ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν, ὃ ἔχει ὑμεῖς κεκοπιάκατε· ἄλλοι κεκοπιάκασιν, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε.

39. ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπέβησαν εἰς αὐτὸν τῶν σαμαρειτῶν, διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς μαρτυρήσας· ὅτι εἶπέ μοι πάντα, ὅσα ἐποίησα.

40. ὡς ἔν ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ σαμαρεῖται, ἡρώτων αὐτὸν μένειν παρ' αὐτοῖς· καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας.

29. Venite, et videte hominem, qui dixit mihi omnia, quaecumque feci; numquid ipse est Christus?

30. Exierunt ergo de civitate, et veniebant ad eum.

31. Interea rogabant eum discipuli, dicentes: Rabbi, manduca!

32. Ille autem dicit eis: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis.

33. Dicebant ergo discipuli ad invicem: Numquid aliquis attulit ei manducare?

34. Dicit eis Jesus: Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me, ut perficiam opus ejus.

35. Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menses sunt, et messis venit? Ecce, dico vobis: Levate oculos vestros, et videte regiones, quia albae^{a)} sunt jam ad messem.

a) Matth. 9, 37.

36. Et qui metit, mercedem accipit, et congregat fructum in vitam aeternam; ut, et qui seminat, simul gaudeat, et qui metit.

37. In hoc enim est verbum verum: quia alius est, qui seminat, et alius est, qui metit.

38. Ego misi vos metere, quod vos non laborastis; alii laboraverunt, et vos in labores eorum introistis.

39. Ex civitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis: Quia dixit mihi omnia, quaecumque feci.

40. Cum venissent ergo ad illum Samaritani, rogaverunt eum, ut ibi maneret. Et mansit ibi duos dies,

v. 30. ἐν omitt. Mt. Gb. — v. 31. C. add. αὐτῶν. — v. 35. C. add. αὐτῶν. — v. 35. C. ἐκ. — " omitt. ἐκ. — " Ed. omn. Er. τετραμήνον. — v. 36. καὶ omitt. Gb.

41. καὶ πολλῶ πλείους ἐπίσεισαν
† διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ.

42. τῇ τε γυναικὶ ἔλεγον· ὅτι οὐκ
ἐτι διὰ τὴν σὴν λαλιὰν πιστεύομεν·
αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἶδαμεν,
ὅτι ἔτος ἐξιν ἀληθῶς ὁ σωτὴρ τοῦ
κόσμου, ὁ χριστός.

43. μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλ-
θεν ἐκεῖθεν, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν γα-
λιλαίαν.

44. αὐτὸς γὰρ † ἰησοῦς ἐμαρτύ-
ρησεν, ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πα-
τριδί τιμὴν οὐκ ἔχει.

45. ὅτε ἐν ἦλθεν εἰς τὴν γαλι-
λαίαν, ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ γαλιλαῖοι,
πάντα ἐωρακότες, ἃ ἐποίησεν ἐν ἱε-
ροσολύμοις ἐν τῇ ἐορτῇ· καὶ αὐτοὶ
γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἐορτήν.

46. † ἦλθεν οὖν ὁ ἰησοῦς πάλιν εἰς
τὴν κανᾶ τῆς γαλιλαίας, ὅπως ἐποίη-
σε τὸ ὕδωρ οἶνον. καὶ ἦν τις βασιλι-
κός, οὗ ὁ υἱὸς ἡσθένει ἐν καπερναύμ.

47. ἔτος ἀκέσας, ὅτι ἰησοῦς ἦκει
ἐκ τῆς ἰουδαίας εἰς τὴν γαλιλαίαν, ἀπ-
ῆλθε πρὸς αὐτὸν, καὶ ἠρώτα αὐτὸν,
ἵνα καταβῆ καὶ ἰάσῃται αὐτῆ τὸν
υἱόν· ἡμελλε γὰρ ἀποθνήσκειν.

48. εἶπεν ἐν ὁ ἰησοῦς πρὸς αὐτόν·
ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε, ἢ
μὴ πισεύσητε.

49. λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλικός·
κύριε, κατάβηθι, πρὶν ἀποθανεῖν τὸ
παιδίον μου.

50. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· πορεύε,
ὁ υἱός σε ζῆ. καὶ ἐπίσεισεν ὁ ἄνθρω-
πος τῷ λόγῳ, ᾧ εἶπεν αὐτῷ † ὁ ἰη-
σοῦς· καὶ ἐπορεύετο.

51. ἤδη δὲ αὐτῆ καταβαίνοντος,
οἱ δῆλοι αὐτῆ ἀπήνησαν αὐτῷ, καὶ
ἀπήγγειλαν, λέγοντες· ὅτι ὁ παῖς σε ζῆ.

52. ἐπύθετο ἐν παρ' αὐτῶν τὴν
ῥῶραν, ἐν ἣ κομψότερον ἔσχε, καὶ εἶ-

41. et multo plures crediderunt in
eum propter sermonem ejus.

42. Et mulieri dicebant: Quia jam
non propter tuam loquelam credimus;
ipsi enim audivimus et scimus, quia
hic est vere Salvator mundi.

43. Post duos autem dies exiit in-
de, et abiit in Galilaeam.

44. Ipse enim Jesus testimonium
perhibuit, quia ^{a)} Propheta in sua pa-
tria honorem non habet. ^{a)} Matth. 13, 57.

45. Cum ergo venisset in Galilae-
am, exceperunt eum Galilaei, cum om-
nia vidissent, quae fecerat Jerosoly-
mis in die festo; et ipsi enim venerant
ad diem festum.

46. Venit ergo iterum in Cana Ga-
lilaeae, ubi ^{a)} fecit aquam vinum. Et
erat quidam regulus, cujus filius in-
firmabatur Capharnaum. ^{a)} c. 2, 9.

47. Hic cum audisset, quia Jesus
adveniret a Judaea in Galilaeam, abi-
iit ad eum, et rogabat eum, ut descen-
deret et sanaret filium ejus; incipiebat
enim mori.

48. Dixit ergo Jesus ad eum: Nisi
signa et prodigia videritis, non creditis.

49. Dicit ad eum regulus: Domine!
descende prius quam moriatur filius
meus.

50. Dicit ei Jesus; Vade, filius tu-
us vivit! Credit homo sermoni, quem
dixit ei Jesus, et ibat.

51. Jam autem eo descendente, ser-
vi occurrerunt ei, et nunciaverunt di-
centes, quia filius ejus viveret.

52. Interrogabat ergo horam ab eis,
in qua melius habuerit. Et dixerunt

v. 41. C. add. εἰς αὐτόν. — v. 44. C. et Mt. add. ὁ. — v. 46. C. et Mt.
ἦλθεν ἐν παλιν ὁ ἰησοῦς. Gb. ἦλθεν ἐν παλιν, omiss. ἰησοῦς. — v. 50. ὁ omitt. Gb.

πον αὐτῷ· ὅτι χθὲς ὄρα·ν ἐβδόμην
ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πυρετός.

53. ἔγνω ἔν ὁ πατήρ, ὅτι ἐν ἐκεί-
νῃ τῇ ὥρᾳ, ἐν ἣ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς·
ὅτι ὁ υἱός σου ζῆ. καὶ ἐπίστευσεν αὐτός
καὶ ἡ οἰκία αὐτῆ ὅλη.

54. τῷτο πάλιν δεύτερον σημεῖον
ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς, ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἰου-
δαίας εἰς τὴν γαλιλαίαν.

ei: Quia heri hora septima reliquit eum
febris.

53. Cognovit ergo pater, quia illa
hora erat, in qua dixit ei Jesus: Filius
tuus vivit; et credidit ipse et domus
ejus tota.

54. Hoc iterum secundum^{a)} signum
fecit Jesus, cum venisset a Judaea in
Galilaeam.

a) cf. c. 2, 11.

C A P. V.

1. Μετὰ ταῦτα ἦν † ἑορτὴ τῶν
Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη ὁ ἰησοῦς εἰς ἱερο-
σόλυμα.

2. ἔστι δὲ ἐν τοῖς ἱεροσολύμοις,
ἐπὶ τῇ προβατικῇ, κολυμβήθρα, ἣ
ἐπιλεγομένη ἑβραϊστὶ † βηθεσδὰ, πέν-
τε σοῦς ἔχουσα.

3. ἐν ταύταις κατέκειτο πλῆθος
πολὸ τῶν ἀσθενούντων, τυφλῶν, χω-
λῶν, ξηρῶν, (ἐκδεχομένων τὴν τοῦ
ὑδατος κίνησιν.)

4. ἄγγελος γὰρ κατὰ καιρὸν κατ-
έβαινε ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ, καὶ † ἐ-
τάρασσε τὸ ὕδωρ. ὁ ἔν πρῶτος ἐμ-
βάς μετὰ τὴν ταραχὴν τῆ ὑδατος, ὑ-
γίης ἐγίνετο, ᾧ δῆποτε κατείχετο νο-
σήματι.)

5. ἦν δὲ τις ἄνθρωπος ἐκεῖ, † τρι-
άκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτη ἔχων ἐν τῇ ἀ-
σθενείᾳ.

6. τῷτον ἰδὼν ὁ ἰησοῦς κατακείμε-
νον, καὶ γνῶς, ὅτι πολὺν ἤδη χρόνον
ἔχει, λέγει αὐτῷ· θέλεις ὑγίης γενέ-
σθαι;

7. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν· κύ-
ριε, ἄνθρωπον ἐκ ἔχω, ἵνα, ὅταν τα-
ραχθῇ τὸ ὕδωρ, † βάλλῃ με εἰς τὴν
κολυμβήθραν· ἐν ᾧ δὲ ἐρχομαι ἐγώ,
ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει.

8. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἔγειραι,
ἔσθρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει.

1. Post haec erat dies festus Judaeo-
rum, et ascendit Jesus Jerosolymam.

2. Est autem Jerosolymis Probatica
piscina, quae cognominatur Hebraice
Bethsaida, quinque porticus habens.

3. In his jacebat multitudo magna
languentium, coecorum, claudorum,
aridorum, expectantium aquae motum.

4. Angelus autem Domini descen-
debat secundum tempus in piscinam;
et movebatur aqua. Et qui prior de-
scendisset in piscinam post motionem
aquae, sanus fiebat, a quacumque de-
tinebatur infirmitate.

5. Erat autem quidam homo ibi, tri-
ginta et octo annos habens in infirmi-
tate sua.

6. Hunc cum vidisset Jesus jacen-
tem, et cognovisset, quia jam multum
tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri?

7. Respondit ei languidus: Domine!
hominem non habeo, ut, cum turbata
fuerit aqua, mittat me in piscinam;
dum venio enim ego, alius ante me
descendit.

8. Dicit ei Jesus: Surge, tolle gra-
batum tuum, et ambula!

v. 1. C. ἡ ἑορτή. — v. 2. Ed. 2. Er. βηθεσδα. — v. 4. C. et Mt. ἐταρασσετο.
— v. 5. C. et Mt. τριακοντα ὀκτω. — v. 7. Ed. omn. Er. βαλλῃ.

9. καὶ εὐθέως ἐγένετο ὑγιῆς ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἦρε τὸν κράββατον αὐτοῦ, καὶ περιπάτει. ἦν δὲ σάββατον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ.

10. ἔλεγον ἔν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ τεθεραπευμένῳ· σάββατόν ἐστιν, ἕκ ἐξ ἐσίσσοι ἄραι τὸν κράββατον.

11. ἀπεκρίθη αὐτοῖς· ὁ ποιήσας με ὑγιῆ, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἄρον τὸν κράββατόν σε, καὶ περιπάτει.

12. ἠρώτησαν ἔν αὐτόν· τίς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, ὁ εἰπὼν σοι· ἄρον τὸν κράββατόν σε, καὶ περιπάτει;

13. ὁ δὲ Ἰουδαῖος ἕκ ἧδε, τίς ἐστὶν ὁ γὰρ Ἰησοῦς ἐξένευσεν, ὅχλις ὄντος ἐν τῷ τόπῳ.

14. μετὰ ταῦτα εὗρισκει αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἴδε, ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται.

15. ἀπῆλθεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἀνήγγειλε τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ ποιήσας αὐτὸν ὑγιῆ.

16. καὶ διὰ τῆτο ἐδίωκον τὸν Ἰησοῦν οἱ Ἰουδαῖοι, † καὶ ἐζήτην αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ὅτι ταῦτα ἐποίει ἐν σαββάτῳ.

17. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς· ὁ πατήρ με ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι.

18. διὰ τῆτο ἔν μᾶλλον ἐζήτην αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι, ὅτι ἔμμόνον ἔλνε τὸ σάββατον, ἀλλὰ καὶ πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ.

19. ἀπεκρίνατο ἔν ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ἔδύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἅψ ἑαυτῆ ἕδεν, ἐὰν μὴ τι βλέπη τὸν πατέ-

9. Et statim sanus factus est homo ille; et sustulit grabatum suum, et ambulabat. Erat autem sabbatum in die illo.

10. Dicebant ergo Judaei illi, qui sanatus fuerat: Sabbatum est! non licet tibi tollere grabatum tuum!

11. Respondit eis: Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum¹⁾, et ambula!

12. Interrogaverunt ergo eum: Quis est ille homo, qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum, et ambula?

13. Is autem, qui²⁾ sanus fuerat effectus, nesciebat, quis esset. Jesus enim declinavit a turba constituta in loco.

14. Postea invenit eum Jesus in templo, et dixit illi: Ecce, sanus factus es! jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

15. Abiit ille homo, et nunciavit Judaeis, quia Jesus esset, qui fecit eum sanum.

16. Propterea persequiebantur Judaei Jesum, quia haec faciebat in sab-
bato.

17. Jesus autem respondit eis: Pater meus usque modo operatur, et ego operor.

18. Propterea ergo magis quaerebant eum Judaei interficere; quia^{a)} non solum solvebat sabbatum, sed et patrem suum dicebat Deum, aequalem se faciens Deo. Respondit itaque Jesus, et dixit eis:

a) c. 10, 51-55.
Matth. 26, 65-66.

19. Amen, amen dico vobis: Non potest^{a)} Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem; quaecumque enim ille fecerit, haec et

v. 16. καὶ ἐζήτην αὐτὸν ἀποκτεῖναι omitt. Gb.

1) 1590. o mitt. tuum.

2) 1593. quis.

1590. 92. C. R. 1593. qui.

ρα ποιῶντα· ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος † ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ.

20. ὁ γὰρ πατὴρ φιλεῖ τὸν υἱὸν, καὶ πάντα δεικνύσιν αὐτῷ, ἃ αὐτὸς ποιεῖ· καὶ μείζονα τῶν δειξεί αὐτῷ ἔργα, ἵνα ὑμεῖς θαυμάζητε.

21. ὡσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἐγείρει τὸς νεκροὺς καὶ ζῶοποιεῖ, † ἕως καὶ ὁ υἱὸς, ἕς θέλει, ζῶοποιεῖ.

22. ἐδὲ γὰρ ὁ πατὴρ κρίνει ἐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ·

23. ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν υἱὸν, καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα. ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱὸν, ἔ τιμᾷ τὸν πατέρα, τὸν πέμψαντα αὐτόν.

24. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούσων, καὶ πιστεύσων τῷ πέμψαντί με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· καὶ εἰς κρίσιν ἐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τῆς θανάτου εἰς τὴν ζωὴν.

25. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τῆς υἱῆς τῆς θεῆς· καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται.

26. ὡσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, ἕως ἔδωκε καὶ τῷ υἱῷ, ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ·

27. καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ καὶ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν.

28. μὴ θαυμάζετε τῆτο· ὅτι ἔρχεται ὥρα, ἐν ἣ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτῆς·

29. καὶ ἐκπορεύσονται, οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως.

30. οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἑμαυτῆς ἐδέν. καθὼς ἀκούω, κρίνω· καὶ ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δίκαια ἐστίν· ὅτι οὐ

Filius similiter facit. a) c. 8, 28. sqq.

20. Pater enim diligit Filium, et omnia demonstrat ei, quae ipse facit; et majora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini.

21. Sicut enim Pater suscitatur mortuos, et vivificat; sic et Filius, quos vult, vivificat.

22. Neque enim Pater judicat quemquam; sed omne iudicium^{a)} dedit Filio; a) Matth. 25, 51.

23. ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem; qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum.

24. Amen, amen dico vobis: Quia qui verbum meum audit, et credit ei, qui misit me, habet vitam aeternam, et in iudicium non venit, sed transiit¹⁾ a) a morte in vitam. a) c. 8, 51.

25. Amen, amen dico vobis: Quia venit hora, et nunc est^{a)}, quando mortui audient vocem Filii Dei; et qui audierint, vivent. a) Luc. 7, 14. sqq. Joh. 11, 45 sqq.

26. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso; sic dedit et Filio habere vitam in semetipso;

27. et potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.

28. Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei;

29. et procedent^{a)}, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitae; qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii. a) Matth. 25, 46.

30. Non possum ego a me ipso^{a)} facere quidquam; sicut audio, iudico; et iudicium meum iustum est; quia non

ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ
θέλημα τῆ πέμψαντός με † πατρός.

31. ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαντῆ,
ἢ μαρτυρία με ἐκ ἐξιν ἀληθείας.

32. ἄλλος ἐξιν ὁ μαρτυρῶν περὶ
ἐμῆ, καὶ οἶδα, ὅτι ἀληθείας ἐξιν ἢ
μαρτυρία, ἣν μαρτυρεῖ περὶ ἐμῆ.

33. ὑμεῖς ἀπεσάλκατε πρὸς ἰωάν-
νην, καὶ μεμαρτύρηκε τῇ ἀληθείᾳ.

34. ἐγὼ δὲ ἔ παρὰ ἀνθρώπου τὴν
μαρτυρίαν λαμβάνω· ἀλλὰ ταῦτα λέ-
γω, ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε.

35. ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμε-
νος καὶ φαίνων· ὑμεῖς δὲ ἠθέλησατε
† ἀγαλλιασθῆναι πρὸς ὥραν ἐν τῷ
φωτὶ αὐτοῦ.

36. ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μεί-
ζω τῆ ἰωάννης· τὰ γὰρ ἔργα, ἃ ἔδω-
κέ μοι ὁ πατήρ, ἵνα τελειώσω αὐτὰ,
αὐτὰ τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, μαρτυ-
ρεῖ περὶ ἐμῆ, ὅτι ὁ πατήρ με ἀπέσალκε.

37. καὶ ὁ πέμψας με πατήρ, αὐ-
τὸς μεμαρτύρηκε περὶ ἐμῆ. ἅτε φω-
ρὴν αὐτῆ ἀκηκόατε πώποτε, ἅτε εἶδος
αὐτῆ ἐωράκατε.

38. καὶ τὸν λόγον αὐτῆ ἐκ ἔχετε
μένοντα ἐν ὑμῖν· ὅτι, ὃν ἀπέσειλεν
ἐκεῖνος, τέτρω ὑμεῖς ἔ πιζεύετε.

39. ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς, ὅτι ὑ-
μεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον
ἔχειν· καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι
περὶ ἐμῆ·

40. καὶ ἔ θέλετε ἐλθεῖν πρὸς με,
ἵνα ζωὴν ἔχητε.

41. δόξαν παρὰ ἀνθρώπων οὐ
λαμβάνω·

42. ἀλλ' ἔγνωκα ὑμᾶς, ὅτι τὴν
ἀγάπην τῆ θεῆ ἐκ ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς.

quaero voluntatem meam, sed volun-
tatem ejus, qui misit me. a) cf. v. 19.

31. Si ego testimonium perhibeo
de me ipso, testimonium meum non
est verum;

32. alius a) est, qui testimonium
perhibet de me; et scio, quia verum
est testimonium I), quod perhibet de
me. a) Matth. 3, 17. Joh. 8, 18.

33. Vos misistis a) ad Ioannem; et
testimonium perhibuit veritati.

a) cf. c. 1, 19. sqq.

34. Ego autem non ab homine te-
stimonium accipio; sed haec dico, ut
vos salvi sitis.

35. Ille erat lucerna ardens et lu-
cens; vos autem voluistis ad horam ex-
ultare in luce ejus.

36. Ego autem habeo testimonium
majus Ioanne; opera enim a), quae de-
dit mihi Pater, ut perficiam ea; ipsa
opera, quae ego facio, testimonium
perhibent de me, quia Pater misit me;
a) cf. c. 10, 25. 11, 42. 14, 11.

37. et qui misit me Pater, ipse te-
stimonium a) perhibuit de me; neque
vocem ejus umquam audistis, neque
speciem ejus vidistis. a) cf. v. 36. 59.

38. Et verbum ejus non habetis in
vobis manens; quia quem misit ille,
huic vos non creditis.

39. Scrutamini Scripturas! quia vos
putatis in ipsis vitam aeternam habere;
et illae sunt, quae testimonium perhi-
bent de me;

40. et non vultis venire ad me, ut
vitam habeatis.

41. Claritatem ab hominibus non
accipio;

42. sed cognovi vos, quia dilectio-
nem Dei non habetis in vobis.

v. 30. pater omitt. Gb. — v. 35. C. προς ὥραν ἀγαλλιασθῆναι. Mt. Gb.
ἀγαλλιασθῆναι π. ὦ.

1) 1590. add. ejus.

43. ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τῆ πατρὸς μου, καὶ ὑμεῖς λαμβάνετε με. εἰς ἄλλο ἐλθὼν ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψετε.

44. πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι, δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τῷ μόνῳ θεῷ οὐ ζητεῖτε;

45. μὴ δοκεῖτε, ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν πατέρα· ἐστὶν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν, μωσῆς, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίζατε.

46. εἰ γὰρ ἐπιστεύετε τῷ μωσῇ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμὲ ἐκεῖνος ἔγραψεν.

47. εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασι οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύετε;

43. Ego veni in nomine Patris mei, et non accipitis ¹⁾ me; si alius ^{a)} venerit in nomine suo, illum accipietis.
a) Matth. 24, 5.

44. Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ^{a)} ab invicem accipitis; et gloriam, quae a solo Deo est, non quaeritis ²⁾.

45. Nolite putare, quia ego accusaturus sim vos apud patrem; est, qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis.

46. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi; de me ^{a)} enim ille scripsit. a) Gen. 3, 15. 22, 18. Deut. 18, 15. sqq.

47. Si autem illius litteris non creditis; quomodo verbis meis credetis?

C A P. VI.

1. Μετὰ ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ ἰησοῦς πέραν τῆς θαλάσσης τῆς γαλιλαίας, εἰς τῆς τιβεριάδος.

2. καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος πολλὸς, ὅτι εἶδον τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων.

3. ἀνῆλθε δὲ εἰς τὸ ὄρος ὁ ἰησοῦς, καὶ ἐκεῖ ἐκάθητο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

4. ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα, ἡ ἑορτὴ τῶν ἰσραηλῶν.

5. ἐπάρας ἔν ὁ ἰησοῦς τὰς ὀφθαλμοὺς, καὶ θεασάμενος, ὅτι πολλὸς ὄχλος ἔρχεται πρὸς αὐτὸν, λέγει πρὸς τὸν φίλιππον· πόθεν τῷ ἀγοράσομεν ἄρτους, ἵνα φάγωσιν ἔτι;

6. τῷ δὲ ἔλεγε, πειράζων αὐτόν. αὐτὸς γὰρ ᾔδει, τί ἤμελλε ποιεῖν.

7. ἀπεκρίθη αὐτῷ φίλιππος· διακοσίων δηναρίων ἄρτοι ἔκ ἀρκούντων αὐτοῖς, ἵνα ἕκαστος αὐτῶν βραχύ τι λάβῃ.

1. ^{a)} Post haec abiit Jesus trans mare Galilaeae, quod est Tiberiadis:
a) v. 1-15. Matth. 14, 13-21. Marc. 6, 30-44.
Luc. 9, 10-17.

2. Et sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa, quae faciebat super his, qui infirmabantur.

3. Subiit ergo in montem Jesus; et ibi sedebat cum discipulis suis.

4. Erat autem proximum Pascha, dies festus Judaeorum.

5. Cum sublevasset ergo oculos Jesus, et vidisset, quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Unde ememus panes, ut manducet hi?

6. Hoc autem dicebat tentans eum; ipse enim sciebat, quid esset factururus.

7. Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat.

v. 46. C. μωσει. — v. 2. αὐτε omitt. Gb. — v. 5. Ed. omn. Er. ἀγορασομεν.

1) 1590. accepistis.

2) 1590. quaeritis?

8. λέγει αὐτῷ εἰς ἓκ τῶν μαθη-
τῶν αὐτῷ, ἀνδρέας, † ὁ ἀδελφὸς σί-
μωνος πέτρος·

9. ἔστι παιδάριον ἔν ᾧδε, ὃ ἔχει
πέντε ἄρτους κριθίνους, καὶ δύο ὀψά-
ρια· ἀλλὰ ταῦτα τί ἔστιν εἰς τοσούτους;

10. εἶπε δὲ ὁ ἰησοῦς· ποιήσατε τὰς
ἀνθρώπους ἀναπεσεῖν. ἦν δὲ χόρτος
πολὺς ἐν τῷ τόπῳ. ἀνέπεσον ἔν οἱ
ἄνδρες, τὸν ἀριθμὸν ὡσεὶ πεντακισ-
χίλιοι.

11. ἔλαβε δὲ τὰς ἄρτους ὁ ἰησοῦς,
καὶ εὐχαριστήσας διέδωκε τοῖς μαθη-
ταῖς, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ἀνακειμέ-
νοις ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν ὀψαρίων,
ὅσον † ἤθελον.

12. ὡς δὲ ἐνεπλήσθησαν, λέγει
τοῖς μαθηταῖς αὐτῷ· συναγάγετε τὰ
περισσεύσαντα κλάσματα, ἵνα μὴ τι
ἀπόληται.

13. συνήγαγον ἔν, καὶ † ἐρέμισαν
δώδεκα κοφίνους κλασμάτων ἐκ τῶν
πέντε ἄρτων τῶν κριθίνων, ἃ ἔπε-
ρίσσευσε τοῖς βεβρωκόσιν.

14. οἱ ἔν ἄνθρωποι, ἰδόντες, ὃ
ἐποίησε σημεῖον ὁ ἰησοῦς, ἔλεγον· ὅτι
ἔστος ἔστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης, ὃ ἐρ-
χόμενος εἰς τὸν κόσμον.

15. ἰησοῦς ἔν γινῆς, ὅτι μέλλουσιν
ἐρχέσθαι, καὶ ἀρπάξειν αὐτὸν, ἵνα
ποιήσωσιν αὐτὸν βασιλεῦ, † ἀνεχώ-
ρησεν πάλιν εἰς τὸ ὄρος αὐτὸς μόνος.

16. ὡς δὲ ὀψία ἐγένετο, κατέβη-
σαν οἱ μαθηταὶ αὐτῷ ἐπὶ τὴν θάλασ-
σαν.

17. καὶ ἐμβάντες εἰς τὸ πλοῖον,
ἦρχοντο πέραν τῆς θαλάσσης εἰς κα-
περναῦμ. καὶ σκοτία ἤδη ἐγεγόνει,
καὶ ἐκ ἐλθῆναι πρὸς αὐτὰς ὁ ἰησοῦς.

18. ἦ τε θάλασσα, ἀνέμω μεγάλῳ
πνέοντος, διηγεῖρετο.

8. Dicit ei unus ex discipulis ejus,
Andreas frater Simonis Petri:

9. Est puer unus hic, qui habet
quinque panes hordeaceos et duos pi-
scis; sed haec quid sunt inter tantos?

10. Dixit ergo Jesus: Facite ho-
mines discumbere! Erat autem foenum
multum in loco. Discubuerunt ergo vi-
ri, numero quasi quinque millia.

11. Accepit ergo Jesus panes; et
cum gratias egisset, distribuit discum-
bentibus; similiter et ex piscibus, quan-
tum volebant.

12. Ut autem impleti sunt, dixit
discipulis suis: Colligite, quae super-
averunt fragmenta, ne pereant!

13. Collegerunt ergo, et impleve-
runt duodecim cophinos fragmentorum,
ex quinque panibus hordeaceis ¹⁾, quae
superfuerunt his, qui manducaverant.

14. Illi ergo homines, cum vidis-
sent, quod Jesus fecerat signum, di-
cebant: Quia hic est vere Propheta,
qui venturus est in mundum!

15. Jesus ergo cum cognovisset,
quia venturi essent, ut raperent eum,
et facerent eum regem, fugit ^{a)} iterum
in montem ipse solus.

16. ^{a)} Ut autem sero factum est,
descenderunt discipuli ejus ad mare.

a) v. 16-21. Matth. 14, 22-34. Marc. 6, 45-54.

17. Et cum ascendissent navim, ve-
nerunt trans mare in Capharnaum; et
tenebrae jam factae erant; et non ve-
nerat ad eos Jesus.

18. Mare autem, vento magno flante,
exurgebat.

v. 8. C. omitt. ὁ. — v. 11. Ed. 1. 2. Er. ἠθέλων. — v. 15. Ed. omn. Er. ἐγεμνησαν. — v. 15. C. πάλιν ἀνεχώρησε. Mt. omitt. πάλιν.

1) 1590. add. et duobus piscibus.

19. ἑλληλακότες ἦν ὡς ξαδίς εἰκοσιπέντε ἢ τριάκοιτα, θεωροῦσι τὸν ἰησοῦν περιπατῶντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐγγὺς τῷ πλοίῳ γινόμενον· καὶ ἐφοβήθησαν.

20. ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· ἐγὼ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε.

21. ἤθελον ἔν λαβεῖν αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον· καὶ εὐθέως τὸ πλοῖον ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς ἣν ὑπῆγον.

22. τῇ ἐπαύριον ὁ ὄχλος, ὁ ἐσηκῶς πέραν τῆς θαλάσσης, ἰδὼν, ὅτι πλοιάριον ἄλλο οὐκ ἦν ἐκεῖ, εἰ μὴ ἔν τ' ἐκεῖνο, εἰς ὃ ἐνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτῶ, καὶ ὅτι ἔσυνεισῆλθε τοῖς μαθηταῖς αὐτῶ ὁ ἰησοῦς εἰς τὸ πλοῖον, ἀλλὰ μόνοι οἱ μαθηταὶ αὐτῶ ἀπῆλθον·

23. ἄλλα δὲ ἦλθε πλοιάρια ἐκ τιβεριάδος ἐγγὺς τῷ τόπῳ, ὅπως ἔφαγον τὸν ἄρτον, εὐχαρισήσαντος τῷ κυρίῳ·

24. ὅτε ἦν εἶδεν ὁ ὄχλος, ὅτι ἰησοῦς ἔκ ἐστὶν ἐκεῖ, ἐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτῶ, ἐνέβησαν τ' αὐτοὶ εἰς τὰ πλοῖα, καὶ ἦλθον εἰς καπερναῦμ, ζητῶντες τὸν ἰησοῦν.

25. καὶ εὐρόντες αὐτὸν πέραν τῆς θαλάσσης, εἶπον αὐτῷ· ῥαββί, πότε ὧδε γέγονας;

26. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ζητεῖτέ με, ἔχ ὅτι εἶδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων, καὶ ἐχορτάσθητε.

27. ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρωσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν βρωσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἣν ὁ υἱὸς τῷ ἀνθρώπῳ ὑμῖν δώσει· τῆτον γὰρ ὁ πατὴρ ἐσφράγισεν, ὁ θεός.

19. Cum remigassent ergo quasi stadia viginti quinque aut triginta, vident Jesum ambulans supra mare, et proximum navi fieri, et timuerunt.

20. Ille autem dicit eis: Ego sum, nolite timere!

21. Voluerunt ergo accipere eum in navim; et statim navis fuit ad terram, in quam ibant.

22. Altera die turba, quae stabat trans mare, vidit, quia navicula alia non erat ibi nisi una, et quia non introisset cum discipulis suis Jesus in navim, sed soli discipuli ejus abiissent;

23. Aliae vero supervenerunt naves a Tiberiade juxta locum, ubi manducaverant panem, gratias ^I) agente Domino.

24. Cum ergo vidisset turba, quia Jesus non esset ibi, neque discipuli ejus, ascenderunt in naviculas et venerunt Capharnaum, quaerentes Jesum.

25. Et cum invenissent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi! quando huc venisti?

26. Respondit eis Jesus, et dixit: Amen, amen dico vobis: Quaeritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, et saturati estis.

27. Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam aeternam, quem Filius hominis dabit vobis. Hunc enim Pater signavit Deus.

v. 22. ἐκεῖνο usque αὐτῶ omitt. Gb. — "Gb. πλοῖον. — v. 24. Ed. omn. Er. καὶ αὐτοὶ. — "Ed. 5. Er. πλοιαρία. — v. 27. Ed. omn. Er. omitt. τὴν βρωσιν.

1) 1590. agentes Deo.

28. εἶπον ἔν πρὸς αὐτόν· τί † ποιῶμεν, ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ;

29. ἀπεκρίθη † ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τὸ ἐστὶν τὸ ἔργον τῆς Θεῶ, ἵνα † πιστεύσῃτε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος.

30. εἶπον ἔν αὐτῷ· τί ἔν ποιεῖς σὺ σημεῖον, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν σοι; τί ἐργάζῃ;

31. οἱ πατέρες ἡμῶν τὸ μάννα ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθὼς ἐστὶ γεγραμμένον· ἄρτον ἐκ τῆς ἕρανῆς ἔδωκεν αὐτοῖς φαγεῖν.

32. εἶπεν ἔν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ἐ μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τῆς ἕρανῆς· ἀλλ' ὁ πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τῆς ἕρανῆς τὸν ἀληθινόν.

33. ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ζωὴν διδὸνς τῷ κόσμῳ.

34. εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν· κύριε, πάντοτε δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον.

35. εἶπε δὲ αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἐγὼ εἶμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς· ὁ ἐρχόμενος πρὸς με οὐ μὴ πεινάσῃ· καὶ ὁ πεισύνων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε.

36. ἀλλ' εἶπον ὑμῖν, ὅτι καὶ ἐωράκατέ με, καὶ οὐ πιστεύετε.

37. πᾶν, ὃ δίδωσί μοι ὁ πατήρ, πρὸς ἐμὲ ἤξει· καὶ τὸν ἐρχόμενον πρὸς με οὐ μὴ † ἐκβάλλω ἔξω.

38. ὅτι καταβέβηκα ἐκ τῆς ἕρανῆς, ἐχ' ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τῆς πέμψαντός με.

39. τὸτο δὲ ἐστὶ τὸ θέλημα τῆς πέμψαντός με † πατρός, ἵνα πᾶν, ὃ δέδωκέ μοι, μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτῆς, † ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ † ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

28. Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus, ut operemur opera Dei?

29. Respondit Jesus, et dixit eis: Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille.

30. Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facis signum, ut videamus et credamus tibi? quid operaris?

31. Patres nostri manducaverunt^{a)} Manna in deserto, sicut scriptum est: „Panem de coelo dedit eis manducare^{b)}.”

a) Exod. 16, 15. b) Ps. 77, 24.

32. Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Non Moyses dedit vobis panem de coelo; sed pater meus dat vobis panem de coelo verum.

33. Panis enim¹⁾ Dei est, qui^{a)} de coelo descendit, et dat vitam mundo.

a) cf. v. 51.

34. Dixerunt ergo ad eum: Domine! semper da nobis panem hunc.

35. Dixit autem²⁾ eis Jesus: Ego sum panis vitae; qui venit^{a)} ad me, non esuriet; et qui credit in me, non sitiet³⁾ umquam.

a) cf. v. 27. 4, 14.

36. Sed dixi vobis, quia et vidistis me, et non creditis⁴⁾.

37. Omne^{a)}, quod dat mihi Pater, ad me veniet; et eum, qui venit ad me, non ejiciam foras;

a) cf. v. 44. 66.

38. quia descendi de coelo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me.

39. Haec est autem voluntas ejus, qui misit me, Patris: ut omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo; sed resuscitem illud in novissimo die.

v. 28. Ed. omn. Er. St. ποιῶμεν. — v. 29. C. et Mt. omitt. ὁ. — "Ed. 1. 2. Er. πισύνητε. — v. 37. Gb. et Mt. ἐκβάλλω. — v. 39. πατρός omitt. Gb. — "C. ἀλλ'. — "Ed. omn. Er. omitt. ἐν.

1) 1590. enim verus est. 2) 1590. 92. 93. 98. ei. — C. R. 1593. et 1598. eis.

3) 1590. sitiet in aeternum. 4) 1590. credidistis.

40. τῆτο † δέ ἐσι τὸ θέλημα τῆ πέμψάντός με, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν υἱὸν, καὶ πιστεύων εἰς αὐτόν, ἔχη ζωὴν αἰώνιον· καὶ ἀναστήσω αὐτόν ἐγὼ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

41. ἐγόγγυζον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἶπεν· † ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος, ὁ καταβάς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

42. καὶ ἔλεγον· ἔχ ἔτος ἐσιν ἰησοῦς; ὁ υἱὸς Ἰωσήφ, ὃ ἡμεῖς οἴδαμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; πῶς ἔν λέγει ἔτος· ὅτι ἐκ τῆ ἕρανῆ καταβέβηκα;

43. ἀπεκρίθη † οὖν ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· μὴ γογγύζετε μετ' ἀλλήλων.

44. οὐδεὶς δύναται εἰσεῖν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ πατήρ, ὁ πέμψας με, ἐλκύσῃ αὐτόν. καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτόν † ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

45. ἔστι γεγραμμένον ἐν τοῖς προφήταις· καὶ ἔσονται πάντες διδακτοὶ † θεῶ. πᾶς † ἔν ὁ † ἀκῆσας παρὰ τῆ πατρὸς, καὶ μαθὼν, ἔρχεται πρὸς με.

46. ἔχ ὅτι τὸν πατέρα τις εἶώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τῆ θεῆ· ἔτος εἶώρακε τὸν πατέρα.

47. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἔχει ζωὴν αἰώνιον.

48. ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς.

49. οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἀπέθανον.

50. ἔτος ἐσιν ὁ ἄρτος, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγῃ, καὶ μὴ ἀποθάνῃ.

51. ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος, ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. ἐὰν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτος, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ ὁ ἄρτος δὲ, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐσιν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς.

40. Haec est autem voluntas Patris mei, qui misit me: ut omnis, qui videt Filium, et credit in eum, habeat vitam aeternam, et ego resuscitabo ^{a)} eum in novissimo die. ^{a)} c. 5, 28. Phil. 3, 21.

41. Murmurabant ergo Judaei de illo, quia dixisset: Ego sum panis vivus, qui de coelo descendi;

42. et dicebant: Nonne ^{a)} hic est Jesus, filius Joseph, cujus nos novimus patrem et matrem? Quomodo ergo dicit hic: Quia de coelo descendi?

^{a)} Matth. 13, 55. Marc. 6, 3.

43. Respondit ergo Jesus, et dixit eis: Nolite murmurare in invicem!

44. Nemo potest venire ad me, nisi ^{a)} Pater, qui misit me, traxerit eum; et ego resuscitabo eum in novissimo die. ^{a)} cf. v. 37.

45. Est scriptum in Prophetis: „Et erunt omnes docibiles Dei ^{a)}.” Omnis, qui audivit a Patre et didicit, venit ad me. ^{a)} Jes. 54, 13. Jer. 31, 34.

46. Non quia Patrem vidit ququam, nisi ^{a)} is, qui est a Deo, hic vidit Patrem. ^{a)} cf. c. 1, 18.

47. Amen, amen dico vobis: Qui credit ^{a)} in me, habet vitam aeternam! ^{a)} c. 3, 16.

48. Ego sum panis vitae.

49. Patres vestri manducaverunt Manna in deserto, et mortui sunt;

50. hic est panis de coelo descendens; ut, si quis ex ipso manducaverit, non moriatur ^{a)}. ^{a)} cf. v. 47.

51. Ego sum panis vivus, qui de coelo descendi.

52. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum; et panis, quem ego dabo, caro mea ^{a)} est pro mundi vita. ^{a)} Matth. 26, 26–28.

v. 40. Gb. τῆτο γαρ. — v. 41. Ed. omn. Er. ὅτι ἐγω. — v. 45. ἔν omitt. Gb. — v. 44. C. omitt. ἐν. — v. 45. Ed. omn. Er. St. τῆ θεῆ. — " ἔν omitt. Gb. — " Mt. et C. ἀκῆσας.

52. ἐμάχοντο ἔν τῃ πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἰουδαῖοι, λέγοντες· πῶς δύναται ἕντος ἡμῶν δῆναί τὴν σάρκα φαγεῖν;

53. εἶπεν ἔν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τῆ νῆς τῆ ἀνθρώπου, καὶ πῖντε αὐτῆ τὸ αἷμα, ἕκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς.

54. ὁ τρώγων με τὴν σάρκα, καὶ πῖνων με τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἑσχάτῃ ἡμέρᾳ.

55. ἡ γὰρ σὰρξ με ἀληθῶς ἐστὶ βρώσις, καὶ τὸ αἷμά με ἀληθῶς ἐστὶ πόσις.

56. ὁ τρώγων με τὴν σάρκα, καὶ πῖνων με τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ.

57. καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν πατήρ, καὶ ἐγὼ ζῶ διὰ τὸν πατέρα· καὶ ὁ τρώγων με, καὶ κεῖνος ζήσεται δι' ἐμὲ.

58. ἕτος ἐστὶν ὁ ἄρτος, ὁ ἐκ τῆ βρῶνῆ καταβάς· οὐ καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες ὑμῶν τὸ μάννα, καὶ ἀπέθανον· ὁ τρώγων τὸν ἄρτον, τῆτον τὸν ἄρτον, τὸ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.

59. ταῦτα εἶπεν ἐν συναγωγῇ, διδάσκων ἐν καπερναούμ.

60. πολλοὶ ἔν ἀκούσαντες ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτῆ, εἶπον· σκληρὸς ἐστὶν ἕτος ὁ λόγος· τίς δύναται αὐτῆ ἀκούειν;

61. εἰδὼς δὲ ὁ ἰησοῦς ἐν ἑαυτῷ, ὅτι γογγύσεις περὶ τῆτος οἱ μαθηταὶ αὐτῆ, εἶπεν αὐτοῖς· τῆτο ὑμῶν σκανδαλίζει;

62. ἐὰν ἔν θεωρῆτε τὸν υἱὸν τῆ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα, ὅπως ἦν τὸ πρότερον;

63. τὸ πνεῦμά ἐστὶ τὸ ζωοποιῶν. ἡ σὰρξ ἕκ ὠφελεῖ ἕδέν. τὰ ῥήματα, ἕ

53. Litigabant ergo Judaei ad invicem, dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?

54. Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis;

55. qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam; et ego resuscitabo eum in novissimo die.

56. Caro enim mea, vere est cibus; et sanguis meus, vere est potus.

57. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me^{a)} manet, et ego in illo. ^{a) c. 15; 4. sq.}

58. Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem; et qui manducat me, et ipse vivet propter me.

59. Hic est panis, qui de coelo descendit; non sicut manducaverunt patres vestri Manna, et mortui sunt; qui manducat hunc panem, vivet in aeternum.

60. Haec dixit in synagoga docens, in Capernaum.

61. Multi ergo audientes ex discipulis ejus, dixerunt: Durus est hic sermo! et quis potest eum audire?

62. Sciens autem Jesus apud semet ipsum, quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis: Hoc vos scandalizat?

63. Si ergo videritis Filium hominis ascendentem^{a)}, ubi erat prius?

^{a) c. 3, 13. Marc. 16, 19.}

64. Spiritus est, qui vivificat; caro non prodest quidquam. Verba, quae

v. 52. C. οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς ἀλλ. — v. 54. Mt. ἐν τῇ. — v. 58. το μάννα omitt. Ch. — "C. add. μν. — "Ed. omn. Er. St. ζηροει.

ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι, καὶ ζωὴ ἐστίν.

64. ἀλλ' εἰσὶν ἐξ ὑμῶν τινες, οἳ ἂν πιστεύσων· ἦδει γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὁ ἰησῆς, τίνες εἰσὶν οἳ μὴ πιστεύοντες, καὶ τίς ἐστίν ὁ παραδώσων αὐτόν.

65. καὶ ἔλεγε· διὰ τῆτο εἴρηκα ὑμῖν, ὅτι ἰδεῖς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με, ἐὰν μὴ ἦ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ πατρὸς μου.

66. ἐκ τῆτε πολλοὶ ἀπῆλθον τῶν μαθητῶν αὐτῷ εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἐκέτι μετ' αὐτῷ περιεπάτην.

67. εἶπεν ἔν ὁ ἰησῆς τοῖς δώδεκα· μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν;

68. ἀπεκρίθη τ' ἔν αὐτῷ σίμων πέτρος· κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ῥήματα ζωῆς αἰωνίης ἔχεις.

69. καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν καὶ ἐγνώκαμεν, ὅτι σὺ εἶ τ' ὁ χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος.

70. ἀπεκρίθη αὐτοῖς τ' ὁ ἰησῆς· ἐκ ἐγὼ ὑμᾶς τὸς δώδεκα ἐξελεξάμην; καὶ ἐξ ὑμῶν εἷς διάβολός ἐστιν.

71. ἔλεγε δὲ τὸν ἰσδαὴν σίμωνος, ἰσκαριώτην· ἔτος γὰρ ἤμελλεν αὐτὸν παραδιδόναι, εἰς ὧν ἐκ τῶν δώδεκα.

C A P. VII.

1. Καὶ περιεπάτει ὁ ἰησοῦς μετὰ ταῦτα ἐν τῇ γαλιλαίᾳ· οὐ γὰρ ἠθέλεν ἐν τῇ ἰσδαίᾳ περιπατεῖν, ὅτι ἐζήτην αὐτὸν οἱ ἰσδαῖοι ἀποκτεῖναι.

2. ἦν δὲ ἐγγὺς ἡ ἑορτὴ τῶν ἰσδαίων, ἡ σκηνοπηγία.

3. εἶπον ἔν πρὸς αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ αὐτῷ· μετάβηθι ἐντεῦθεν, καὶ ὑπάγε εἰς τὴν ἰσδαίαν, ἵνα καὶ οἱ μαθηταὶ σε θεωρήσωσι τὰ ἔργα σε, ἃ ποιεῖς.

ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt.

65. Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Sciebat enim ab initio Jesus, qui essent non I) credentes, et quis traditurus esset eum. a) cf. c. 2, 25:

66. Et dicebat: Propterea dixi vobis, quia a) nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a patre meo.

a) cf. v. 37. 44.

67. Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retro; et jam non cum illo ambulabant.

68. Dixit ergo Jesus ad duodecim: Numquid et vos vultis abire?

69. Respondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? Verba vitae aeternae habes!

70. Et nos credidimus 2), et cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei.

71. Respondit eis Jesus: Nonne ego vos duodecim elegi? Et ex vobis unus diabolus est!

72. Dicebat autem 3) Judam Simonis Iscariotem; hic enim erat traditurus eum, cum esset unus ex duodecim.

1. Post haec autem ambulabat Jesus in Galilaeam, non enim volebat in Judaeam ambulare; quia quaerebant eum Judaei interficere.

2. Erat autem in proximo dies festus Judaeorum, Scenopogia a).

a) Lev. 23, 34.

3. Dixerunt autem ad eum fratres ejus: Transi hinc, et vade in Judaeam, ut et discipuli tui videant opera tua, quae facis. a) Matth. 13, 55.

v. 68. ἐν omitt. Gb. — v. 69. pro ὁ χριστός usque ζωντος legit Gb. ὁ ἀγιός τε θεός. — v. 70. C. et Mt. omitt. ὁ ἰησῆς.

1) 1590. omitt. non.

2) 1590. credimus.

3) 1590. de Juda Simonis Iscariotem.

4. ἴδεις γὰρ ἐν κρυπτῷ τι ποιεῖ, καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρήρησίᾳ εἶναι. εἰ ταῦτα ποιεῖς, φανερώσον σεαυτὸν τῷ κόσμῳ·

5. οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῷ ἐπίσεινον εἰς αὐτόν.

6. λέγει ἔν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς ἔπω πάρεστιν· ὁ δὲ καιρὸς ὁ ὑμέτερος πάντοτε ἔστιν ἔτοιμος.

7. οὐ δύναται ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς· ἐμὲ δὲ μισεῖ, ὅτι ἐγὼ μαρτυροῦμαι περὶ αὐτῶν, ὅτι τὰ ἔργα αὐτῶν πονηρὰ ἔστιν.

8. ὑμεῖς ἀνάβητε εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην· ἐγὼ ἄνω ἀναβαίνω εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην· ὅτι ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς ἔπω πεπλήρωται.

9. ταῦτα ἄ δὲ εἰπὼν αὐτοῖς, ἔμεινεν ἐν τῇ γαλιλαίᾳ.

10. ὡς δὲ ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν, τότε καὶ αὐτὸς ἀνέβη εἰς τὴν ἑορτὴν, ἢ φανερωῶς, ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ.

11. οἱ ἔν Ἰσραὴλ ἐζήτουν αὐτὸν ἐν τῇ ἑορτῇ, καὶ ἔλεγον· πῶς ἔστιν ἐκεῖνος;

12. καὶ γογγυσμὸς πολὺς περὶ αὐτῶν ἦν ἐν τοῖς ὄχλοις. οἱ μὲν ἔλεγον· ὅτι ἀγαθὸς ἔστιν. ἄλλοι ἄ ἔλεγον· ἢ, ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον.

13. ἴδεις μὲντοι παρήρησίᾳ ἐλάλει περὶ αὐτῶν, διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰσραηλίων.

14. ἤδη δὲ τῆς ἑορτῆς μεσότης, ἀνέβη ὁ ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν, καὶ ἐδίδασκε.

15. καὶ ἐθαύμαζον οἱ Ἰσραηλιῶτες, λέγοντες· πῶς ἔπος γραμματα οἶδε, μὴ μεμαθηκώς;

16. ἀπεκρίθη ἄ αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν· ἢ ἐμὴ διδασκίαν οὐκ ἔστιν ἐμὴ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με.

4. Nemo quippe in occulto quid¹⁾ facit, et quaerit ipse in palam esse; si haec facis, manifesta teipsum mundo.

5. Neque enim fratres ejus credebant in eum.

6. Dicit ergo eis Jesus: Tempus meum^{a)} nondum advenit; tempus autem vestrum semper est paratum. a) cf. v. 8.

7. Non potest mundus odisse vos; me autem odit; quia ego testimonium perhibeo de illo, quod opera ejus mala sunt.

8. Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendo²⁾ ad diem festum istum; quia meum tempus nondum impletum est.

9. Haec cum dixisset, ipse mansit in Galilaea.

10. Ut autem ascenderunt fratres ejus, tunc et ipse ascendit ad diem festum non manifeste, sed quasi in occulto.

11. Judaei ergo quaerebant eum in die festo, et dicebant: Ubi est ille?

12. Et murmur^{a)} multum³⁾ erat in turba de eo. Quidam enim dicebant: Quia bonus est! Alii autem dicebant: Non, sed seducit^{b)} turbas!

a) cf. v. 41, 43, 9, 16. b) Matth. 27, 63.

13. Nemo tamen palam loquebatur de illo propter^{a)} metum Judaeorum.

a) c. 9, 22, 12, 42, 19, 38.

14. Jam autem die festo mediante, ascendit Jesus in templum, et docebat.

15. Et mirabantur Judaei, dicentes: Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit?

16. Respondit eis Jesus, et dixit: Mea doctrina^{a)} non est mea, sed ejus, qui misit me. a) c. 14, 24.

v. 8. Gb. ἔκ. — v. 9. δε omitt. Gb. — v. 12. Ed. omn. Er. Mt. ἄλλοι δε. — v. 16. C. et Mt. add. ἐν.

1) 1590. quidquam.

2) 1590. ascendam.

3) 1590. multus.

17. εἰάν τις θέλη τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν, γνώσεται περὶ τῆς διδασχῆς, πότερον ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστίν, ἢ ἐγὼ ἀπὸ ἑμαντοῦ λαλῶ.

18. ὁ ἀφ' ἑαυτῆ λαλῶν τὴν δόξαν, τὴν ἰδίαν, ζητεῖ· ὁ δὲ ζητῶν τὴν δόξαν τῆ πέμψαντος αὐτόν, ἕτος ἀληθῆς ἐστίν, καὶ ἀδικία ἐν αὐτῷ ἐκ ἐστίν.

19. οὐ μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν νόμον; καὶ ἄδεις ἐξ ὑμῶν ποιεῖ τὸν νόμον. τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι;

20. ἀπεκρίθη ὁ ὄχλος, καὶ εἶπε· δαιμόνιον ἔχεις· τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι;

21. ἀπεκρίθη ἡ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἐν ἔργον ἐποίησα, καὶ πάντες θαυμάζετε.

22. ἡ διὰ τῆτο μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὴν περιτομὴν (ἐχ' ὅτι ἐκ τῆ μωσέως ἐστίν, ἀλλ' ἐκ τῶν πατέρων), καὶ ἐν σαββάτῳ περιτέμνετε ἄνθρωπον.

23. εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ, ἵνα μὴ λυθῆ ὁ νόμος μωσέως, ἐμοὶ χολᾶτε, ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑγιῆ ἐποίησα ἐν σαββάτῳ;

24. μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνατε.

25. ἔλεγον ἔν τινες ἐκ τῶν ἱεροσολυμιτῶν· ἐχ' ἕτός ἐστίν, ὃν ζητῶσιν ἀποκτεῖναι;

26. καὶ ἴδε, παρῶρησίε λαλεῖ, καὶ ἰδὲν αὐτῷ λέγουσι. μήποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες, ὅτι ἕτός ἐστίν ἡ χριστός;

27. ἀλλὰ τῆτον οἶδαμεν, πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ χριστὸς ὅταν ἐρχεται, ἰδεις γνώσκει, πόθεν ἐστίν.

28. ἡ ἐκραξεν ἔν ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων ὁ ἰησοῦς, καὶ λέγων· κἀμὲ οἶ-

17. Si quis voluerit voluntatem ejus facere; cognoscat de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego a me ipso loquar.

18. Qui a semetipso loquitur, gloriam propriam quaerit; qui autem quaerit gloriam ejus, qui misit eum, hic verax est, et injustitia in illo non est.

19. Nonne^{a)} Moyses dedit vobis legem; et nemo ex vobis facit legem?
a) Exod. 20, 11. 24, 3.

20. Quid^{a)} me quaeritis interficere? Respondit turba, et dixit: Daemonium habes! quis te quaerit interficere?
a) c. 5, 18.

21. Respondit Jesus, et dixit eis: Unum^{a)} opus feci, et omnes miramini.
a) c. 5, 8.

22. Propterea Moyses^{a)} dedit vobis circumcisionem (non quia ex Moyses est, sed ex patribus^{b)}); et in sabbato^{c)} circumciditis hominem.
a) Lev. 12, 3. b) Gen. 17, 10. c) Matth. 12, 5.

23. Si circumcisionem accipit homo in sabbato, ut non solvatur lex Moysi; mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbato?

24. Nolite judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate.

25. Dicebant ergo quidam ex Jerusalemis: Nonne hic est, quem quaerunt interficere?

26. Et ecce! palam loquitur, et nihil ei dicunt. Numquid vere cognoverunt principes, quia hic est Christus?

27. Sed hunc scimus unde^{a)} sit; Christus autem cum venerit, nemo scit, unde sit.
a) cf. v. 41. Matth. 13, 55.

28. Clamabat ergo Jesus in templo docens, et dicens: Et me scitis et

v. 21. C. et Mt. omitt. δ. — v. 22. δια τῆτο conjungit Gb. cum praecedenti θαυμάζετε. — v. 25. Ed. omn. Er. St. Mt. ἀληθῶς ὁ χριστός. — v. 28. Ed. omn. Er. ἐκραξεν ἔν ὁ ἰησοῦς ... διδάσκων, καὶ λεγων, καὶ με.

δατε, καὶ οἶδατε, πόθεν εἰμί· καὶ ἀπὸ
ἐμαντῶ ἐκ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐσιν ἀληθι-
νὸς ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς ἐκ οἶδατε.

29. ἐγὼ † οἶδα αὐτόν· ὅτι παρ'
αὐτῷ εἰμι, καὶ κεῖνός με ἀπέστειλεν.

30. ἐζήτην ἔν αὐτὸν πιάσαι· καὶ
ἰδεῖς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτόν † τὴν χεῖρα,
ὅτι ἔπω † ἐηλύθει ἢ ὥρα αὐτῶ.

31. πολλοὶ δὲ ἐκ τῆ ὄχλου ἐπίξεν-
σαν εἰς αὐτόν, καὶ ἔλεγον· ὅτι ὁ χρι-
στὸς, ὅταν ἔλθῃ, μῆτι πλείονα ση-
μεῖα † τέτων ποιήσει, ὧν ἕτος ἐποί-
ησεν;

32. ἤκουσαν οἱ φαρισαῖοι τῆ ὄχλου
γογγύζοντος περὶ αὐτῷ ταῦτα· καὶ ἀπ-
έσειλαν † οἱ φαρισαῖοι καὶ οἱ ἀρχι-
ρεῖς ὑπηρέτας, ἵνα πιάσωσιν αὐτόν.

33. εἶπεν ἔν † ὁ ἰησοῦς· ἔτι μι-
κρόν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ ὑπ-
άγω πρὸς τὸν πέμψαντά με.

34. ζητήσετέ με, καὶ οὐχ εὐρήσε-
τε· καὶ ὅπως εἰμί ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ δύ-
νασθε ἐλθεῖν.

35. εἶπον ἔν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς ἑαν-
τῆς· πῶ ἕτος μέλλει πορεύεσθαι, ὅτι
ἡμεῖς ἐκ † εὐρήσομεν αὐτόν; μὴ εἰς
τὴν διασπορὰν τῶν ἐλλήνων μέλλει
πορεύεσθαι, διδάσκειν τῆς ἑλληνας;

36. τίς ἐσιν ἕτος ὁ λόγος, ὃν εἶ-
πε· ζητήσετέ με, καὶ οὐχ εὐρήσετε.
καὶ ὅπως εἰμί ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε
ἐλθεῖν;

37. ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆ με-
γάλῃ τῆς ἑορτῆς εἰσῆκει ὁ ἰησοῦς, καὶ
ἐκραξε, λέγων· εἰάν τις διψᾷ, ἐρχέ-
σθω πρὸς με, καὶ πινέτω.

38. ὁ πιξέων εἰς ἐμὲ, καθὼς εἶ-
πεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας
αὐτῷ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος.

unde sim, scitis, et a me ipso non ve-
ni, sed est verus, qui misit me, quem
vos nescitis.

29. Ego scio^{a)} eum; quia ab ipso
sum, et ipse me misit. a) c. 10, 15. 16, 28.

30. Quaerebant ergo eum apprehen-
dere; et nemo misit in illum manus,
quia^{a)} nondum venerat hora ejus.

a) c. 2, 20.

31. De turba autem multi credide-
runt in eum, et dicebant: Christus
cum venerit, numquid plura signa fa-
ciet, quam quae hic facit?

32. Audierunt Pharisei turbam
murmurantem de illo haec; et mise-
runt Principes et Pharisei ministros,
ut apprehenderent eum.

33. Dixit ergo eis Jesus: Adhuc^{a)}
modicum tempus vobiscum sum; et va-
do ad eum, qui me misit. a) c. 16, 16.

34. Quaeritis me, et non invenie-
tis; et ubi^{a)} ego sum, vos non pote-
stis venire.

a) c. 2, 21.

35. Dixerunt ergo Judaei ad semet
ipsos: Quo hic iturus est, quia non
inveniemus eum? numquid in disper-
sionem Gentium iturus est, et doctur-
us Gentes?

36. Quis est hic sermo, quem di-
xit: Quaeritis me, et non invenietis;
et ubi sum ego, vos non potestis ve-
nire?

37. In novissimo autem die magno^{a)}
festivitatis stabat Jesus et clamabat,
dicens: Si quis sitit, veniat ad me et
bibat!

a) Lev. 23, 56.

38. Qui^{a)} credit in me, sicut dicit
Scriptura: „flumina de ventre ejus flu-
ent aquae vivae.” a) c. 4, 14.

v. 29. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. ἐγὼ δε. — v. 30. Ed. omn. Er. τας χειρας.
— " Ed. omn. Er. ἐηλυθη. — v. 31. C. omitt. τστων. — v. 32. C. et Mt.
pon. ὑπηρετας post ἀπεστειλαν. — v. 33. Ed. omn. Er. ἐν αὐτοῖς. — v. 35. Ed.
omn. Er. εὐρησωμεν.

39. τῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ πνεύματος, ὃ ἐμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν· οὐπω γὰρ ἦν πνεῦμα ἅγιον, ὅτι † ὁ ἰησοῦς οὐδέπω ἐδόξασθη.

40. πολλοὶ οὖν ἐκ τοῦ ὄχλου, ἀκούσαντες τὸν λόγον, ἔλεγον· οὗτός ἐστιν ἀληθῶς † ὁ προφήτης.

41. ἄλλοι ἔλεγον· οὗτός ἐστιν ὁ χριστός. ἄλλοι † δὲ ἔλεγον· μὴ γὰρ ἐκ τῆς γαλιλαίας ὁ χριστός ἔρχεται;

42. οὐχὶ ἡ γραφὴ εἶπεν, ὅτι ἐκ τοῦ σπέρματος δαυὶδ, καὶ ἀπὸ βηθλεὲμ τῆς κόμης, ὅπα ἦν δαυὶδ, ὁ χριστός ἔρχεται;

43. σχίσμα οὖν ἐν τῷ ὄχλῳ ἐγένετο δι' αὐτόν.

44. τινὲς δὲ ἠθέλον ἐξ αὐτῶν πιάσαι αὐτόν· ἀλλ' οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτόν τὰς χεῖρας.

45. ἦλθον † οὖν οἱ ὑπηρέται πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ φαρισαίους· καὶ εἶπον αὐτοῖς ἐκεῖνοι· διατί οὐκ ἠγάγετε αὐτόν;

46. ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται· οὐδέποτε οὕτως ἐλάλησεν ἄνθρωπος, ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος.

47. ἀπεκρίθησαν ἐν αὐτοῖς οἱ φαρισαῖοι· μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε;

48. μὴ τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίσεισεν εἰς αὐτόν, ἢ ἐκ τῶν φαρισαίων;

49. ἀλλ' ὁ ὄχλος ἔτος, ὁ μὴ γνώσκων τὸν νόμον, ἐπικατάρατοί εἰσι.

50. λέγει νικodemus πρὸς αὐτούς, ὁ ἐλθὼν νυκτὸς πρὸς αὐτόν, εἰς ὧν εἰς αὐτῶν.

51. μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον, καὶ γινῶ, τί ποιεῖ;

52. ἀπεκρίθησαν, καὶ εἶπον αὐτῷ· μὴ καὶ σὺ ἐκ τῆς γαλιλαίας εἶ;

39. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum; nondum enim erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus.

40. Ex illa ergo turba cum audissent hos sermones ejus, dicebant: Hic est vere Propheta!

41. Alii dicebant: Hic est Christus! Quidam autem dicebant: Numquid a Galilaea venit Christus? a) v. 27. 1, 46.

42. Nonne Scriptura dicit: „Quia ex semine David, et de Bethlehem castello, ubi erat David, venit Christus a)?” a) Matth. 2, 5. sqq. 22, 42.

43. Dissensio itaque facta est in turba propter eum.

44. Quidam autem ex ipsis volebant apprehendere eum; sed nemo misit super eum manus.

45. Venerunt ergo ministri ad Pontifices et Phariseos. Et dixerunt eis illi: Quare non adduxistis illum?

46. Responderunt ministri: Numquam a) sic locutus est homo, sicut hic homo. a) Matth. 7, 28. Luc. 4, 22.

47. Responderunt ergo eis Pharisei: Numquid et vos seducti estis?

48. Numquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Phariseis?

49. Sed turba haec, quae non novit legem, maledicti sunt.

50. Dixit Nicodemus ad eos, ille, qui venit a) ad eum nocte, qui unus erat ex ipsis: a) c. 3, 1.

51. Numquid lex nostra a) judicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, et cognoverit, quid faciat?

52. Responderunt et dixerunt ei: Numquid et tu Galilaeus es? Scruta-

v. 39. C. et Mt. omitt. ὁ. — v. 40. Ed. omn. Er. omitt. ὁ. — v. 41. C. et Mt. omitt. δε. — v. 45. Ed. 1. 2. Er. omitt. ἐν.

ερέυνησον, καὶ ἴδε, ὅτι προφήτης ἐκ τῆς γαλιλαίας οὐκ ἐγήγερται.

53. καὶ † ἐπορεύθη ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

re Scripturas, et vide, quia a Galilaea Propheta non surgit!

53. Et reversi sunt unusquisque in domum suam.

C A P. VIII.

1. Ἰησοῦς † δὲ ἐπορεύθη εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν.

2. ὄρθρος δὲ πάλιν † παρεγένετο εἰς τὸ ἱερόν, καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἤρχετο πρὸς αὐτόν· καὶ καθίσας ἐδίδασκεν αὐτούς.

3. † ἄγρσι δὲ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι πρὸς αὐτὸν γυναικα, † ἐν μοιχείᾳ † κατειλημμένην· καὶ ζήσαντες αὐτήν ἐν † μέσῳ,

4. † λέγουσιν αὐτῷ· διδάσκαλε, † αὐτὴ ἢ γυνὴ κατειλήφθη ἐπαντοφάρῳ μοιχευομένη.

5. ἐν δὲ τῷ νόμῳ † μωσῆς ἡμῖν ἐνετείλατο, τὰς τοιαύτας † λιθοβολεῖσθαι· σὺ οὖν, τί λέγεις;

6. τοῦτο δὲ ἔλεγον, πειράζοντες αὐτόν, ἵνα ἔχωσι † κατηγορεῖν αὐτοῦ. ὁ δὲ ἰσθῆς † κάτω κύνσας, τῷ δακτύλῳ ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν †.

7. ὡς δὲ ἐπέμενον ἐρωτῶντες αὐτόν, † ἀνακύνσας εἶπε † πρὸς αὐτούς· ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν πρῶτος † τὸν λίθον ἐπ' αὐτῇ βαλέτω.

8. καὶ πάλιν † κάτω κύνσας, ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν.

9. † οἱ δὲ ἀκούσαντες, καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐλεγχόμενοι, ἐξήρχοντο, εἰς καθ' εἰς, ἀρξάμενοι ἀπὸ

1. Jesus autem perrexit in montem Oliveti;

2. et diluculo iterum venit in templum, et omnis populus venit ad eum, et sedens docebat eos.

3. Adducunt autem Scribae et Pharisei mulierem in adulterio deprehensam; et statuerunt eam in medio,

4. et dixerunt ei: Magister! haec mulier modo deprehensa est in adulterio.

5. In lege ^{a)} autem Moyses mandavit nobis hujusmodi lapidare; Tu ergo quid dicis? a) Lev. 20, 10.

6. Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent accusare eum. Jesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terra.

7. Cum ergo perseverarent interrogantes eum, erexit se, et dixit eis: Qui ^{a)} sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. a) Deut. 17, 7.

8. Et iterum se inclinans, scribebat in terra.

9. Audientes ^{I)} autem, unus post unum exibit, incipientes a Senioribus; et remansit solus Jesus, et mulier

v. 53. Mt. ἀπῆλθεν. — v. 1. Mt. καὶ ἰησοῦς. — v. 2. Mt. βαθεὸς ἦλθεν ὁ ἰησῦς. — v. 3. Ed. omn. Er. φερσαιν. — "C. ἐπι μοιχείᾳ. — "Ed. 1. 2. 3. 4. Er. καταλειφθεισαν. Ed. 5. Er. καταληφθεισαν. — "Mt. ἐν τῷ μέσῳ. — v. 4. Mt. εἶπον αὐτῷ. — "C. et Mt. ταυτην εἶρομεν ἐπαντοφάρῳ μοιχευομενην. — v. 5. C. et Mt. add. ἡμῶν omiss. ἡμῖν. — "Mt. λιθαζεν. — v. 6. C. et Mt. κατηγοριαν κατ' αὐτῆς. — "Ed. omn. Er. κατακύνσας. — "C. et Mt. add. μη προσποιεμενος. — v. 7. Ed. omn. Er. add. καὶ. — "Mt. αὐτοῖς. — "Ed. omn. Er. τον λιθον ἐπ' αὐτην βαλλετω. — v. 8. Ed. omn. Er. κατακύνσας. — v. 9. Ed. omn. Er. οἱ δε ἀκουοντες omiss. καὶ ὑπο της συνειδ. ἐλεγχ. et εως των ἐσχατων. —

1) 1590. Audientes autem haec unus.

τῶν πρεσβυτέρων, ἕως τῶν ἐσχάτων· in medio stans.
καὶ κατελείφθη μόνος ὁ ἰησοῦς, καὶ
ἡ γυνὴ ἐν μέσῳ † ἐξῶσα.

10. ἀνακύψας δὲ ὁ ἰησοῦς, καὶ μη-
δένα θεασάμενος πλὴν τῆς γυναικὸς,
εἶπεν αὐτῇ † ἡ γυνὴ, πῶ εἰσιν ἐνεῖ-
ροι οἱ κατήγοροί σε; ἴδεις σε κατέ-
κριεν;

11. ἡ δὲ εἶπεν· οὐδεὶς, κύριε. εἶ-
πε δὲ † αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· οὐδὲ ἐγὼ σε
κατακρίνω. πορεύε, καὶ † μηκέτι ἀ-
μάρτανε.

12. πάλιν οὖν † ὁ ἰησοῦς αὐτοῖς
ἐλάλησε, λέγων· ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τῆ
κόσμου. ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ † πε-
ριπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τὸ
φῶς τῆς ζωῆς.

13. εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ φαρισαῖοι·
σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μαρ-
τυρία σε οὐκ ἔστι ἀληθής.

14. ἀπεκρίθη ἰησοῦς, καὶ εἶπεν
αὐτοῖς· καὶ ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαν-
τοῦ, ἀληθῆς ἔστιν ἡ μαρτυρία μου·
ὅτι οἶδα, πόθεν ἦλθον, καὶ ποῦ ὑπ-
άγω· ὑμεῖς δὲ οὐκ οἴδατε, πόθεν
ἔρχομαι, † ἡ ποῦ ὑπάγω.

15. (ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνε-
τε· ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα.

16. καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγὼ, ἡ κρί-
σις ἡ ἐμὴ ἀληθῆς ἔστιν· ὅτι μόνος ἐκ
εἰμὶ, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με πα-
τήρ.)

17. καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑμετέ-
ρω γέγραπται· ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ
μαρτυρία ἀληθῆς ἔστιν.

18. ἐγὼ εἰμὶ ὁ μαρτυρῶν περὶ
ἑμαντοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ
πέμψας με πατήρ.

19. ἔλεγον οὖν αὐτῷ· ποῦ ἔστιν ὁ
πατήρ σε; ἀπεκρίθη † ἰησοῦς· οὐτε

10. Erigens autem se Jesus, dixit
ei: Mulier! ubi sunt, qui te accusa-
bant? Nemo te condemnavit?

11. Quae dixit: Nemo, Domine!
Dixit autem Jesus: Nec ego te con-
demnabo! Vade, et jam amplius noli
peccare!

12. Iterum ergo locutus est eis Je-
sus, dicens: Ego sum ^{a)} lux mundi!
qui sequitur me, non ambulat in tene-
bris, sed habebit lumen vitae.

a) c. 1, 4. 9, 5.

13. Dixerunt ergo ei Pharisei:
Tu de te ipso testimonium perhibes;
testimonium tuum non est verum.

14. Respondit Jesus, et dixit eis:
Et si ego testimonium perhibeo de me
ipso, verum est testimonium meum;
quia ^{a)} scio, unde veni, et quo vado;
vos autem nescitis, unde venio, aut
quo vado.

a) c. 5, 13. 16, 28.

15. Vos secundum ^{a)} carnem judi-
catis; ego non judico ^{b)} quemquam;

a) c. 7, 24. 41. b) c. 5, 17.

16. et si judico ego, iudicium me-
um verum est, quia solus non sum;
sed ego, et qui misit me, Pater.

17. Et in lege vestra scriptum est,
„quia duorum hominum testimonium
„verum est ^{a)}.”

a) Deut. 17, 6.

18. Ego sum, qui testimonium per-
hibeo de me ipso; et testimonium per-
hibet de me, qui misit me, Pater.

19. Dicebant ergo ei: Ubi est Pa-
ter tuus? Respondit Jesus: Neque me

v. 9. "C. St. Mt. ἴσα. — v. 10. Mt. γεναι. C. omitt. ἡ γυνή. — v. 11. Ed. omn. Er. omitt. αὐτῇ. — "C. et Mt. add. ἀπο τς ννν. — v. 12. C. et Mt. αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς. — "Ed. 1. Er. Gb. περιπατήσει. — v. 14. Ed. omn. Er. St. Mt. και. — v. 19. C. add. ὁ. —

ἐμὲ οἴδατε, οὐτε τὸν πατέρα μου. εἰ
ἐμὲ † ἤδαιτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἤ-
δειτε ἄν.

scitis, neque Patrem meum; si me^{a)}
sciretis, forsitan et patrem meum sci-
retis.

a) cf. c. 14, 9.

20. ταῦτα τὰ ῥήματα ἐλάλησεν
† ὁ ἰησοῦς ἐν τῷ † γαζοφυλακίῳ, δι-
δάσκων ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ οὐδεὶς ἐπία-
σεν αὐτὸν, ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα
αὐτοῦ.

20. Haec verba locutus est Jesus
in gazophylacio, docens in templo, et
nemo apprehendit eum; quia necdum
venerat hora ejus.

21. εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ ἰη-
σοῦς· ἐγὼ ὑπάγω, καὶ ζητήσετε με,
καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖ-
σθε. ὅπως ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύ-
νασθε ἐλθεῖν.

21. Dixit ergo iterum eis Jesus:
Ego vado, et quaeritis me, et in pec-
cato vestro moriemini! Quo ego vado,
vos non potestis venire.

22. ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· μήτι
ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν, ὅτι λέγει· ὅπως ἐγὼ
ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;

22. Dicebant ergo Judaei: Num-
quid interficiet semetipsum, quia di-
xit: Quo ego vado, vos non potestis
venire?

23. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὑμεῖς ἐκ τῶν
κάτω ἐσθε, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί· ὑ-
μεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἐσθε, ἐγὼ οὐκ
εἰμι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.

23. Et dicebat eis: Vos de deor-
sum estis, ego de supernis¹⁾ a) sum.
Vos de mundo hoc estis, ego non sum
de hoc mundo.

a) cf. c. 3, 13.

24. εἶπον οὖν ὑμῖν, ὅτι ἀποθα-
νεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν· ἐὰν
γὰρ μὴ πισεύσητε, ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀ-
ποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν.

24. Dixi ergo vobis, quia morie-
mini^{a)} in peccatis vestris; si enim non
credideritis, quia ego sum, moriemi-
ni in peccato vestro.

a) Marc. 16, 16.

25. ἔλεγον οὖν αὐτῷ· σὺ τίς εἶ;
καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· τὴν ἀρ-
χήν, † ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν.

25. Dicebant ergo ei: Tu quis es?
Dixit eis Jesus: Principium, qui et
loquor vobis.

26. πολλὰ ἔχω περὶ ὑμῶν λαλεῖν
καὶ κρίνειν· ἀλλ' ὁ πέμψας με ἀλη-
θείης ἐστὶ κηρῶν, ἃ ἤκουσα παρ' αὐτοῦ,
ταῦτα λέγω εἰς τὸν κόσμον.

26. Multa habeo de vobis loqui, et
judicare. Sed qui me misit, verax est;
et ego, quae audivi^{a)} ab eo, haec lo-
quor in mundo.

a) cf. 7, 16. 12, 49.

27. οὐκ ἔγνωσαν, ὅτι τὸν πατέρα
αὐτοῖς ἔλεγεν.

27. Et non cognoverunt, quia Pa-
trem ejus dicebat Deum.

28. εἶπεν ἔν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ὅταν
ὑψώσητε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τό-
τε γνώσεσθε, ὅτι ἐγὼ εἰμι, καὶ ἀπ' ἑ-
μαυτῆ ποιῶ ἕδεν, ἀλλὰ καθὼς ἐδί-
δαξέ με ὁ πατήρ μου, ταῦτα λαλῶ.

28. Dixit ergo eis Jesus: Cum ex-
altaveritis^{a)} Filium hominis, tunc cog-
noscetis^{b)}, quia ego sum, et a me ipso
facio nihil, sed sicut docuit me Pater,
haec loquor;

a) cf. 3, 14. b) Matth. 27, 54.
Marc. 15, 39.

29. καὶ ὁ πέμψας με μετ' ἐμοῦ

29. et qui me misit, mecum est,

v. 19. Ed. 1. Er. ἰδῆτε. — v. 20. ὁ ἰησοῦς omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. γαζοφυλακίῳ. — v. 25. Mt. Gb. ὁ, τι.

1) 1590. de superius.

ἔξιν. οὐκ ἀφῆκέ με μόνον ὁ πατήρ, ὅτι ἐγὼ τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ ποιῶ πάντοτε.

30. ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

31. ἔλεγεν οὖν ὁ ἰησοῦς πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ ἰουδαίους· ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταὶ μὲ ἐστέ.

32. καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς.

33. ἀπεκρίθησαν αὐτῷ· σπέρμα ἀβραάμ ἐσμεν, καὶ οὐδεὶς δεδουλευκαμεν πάποτε· πῶς σὺ λέγεις· ὅτι ἐλεύθεροι γενήσεσθε;

34. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας.

35. ὁ δὲ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα· ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

36. ἐὰν οὖν ὁ υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ὅντως ἐλεύθεροι ἔσεσθε.

37. οἶδα, ὅτι σπέρμα ἀβραάμ ἐστέ· ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν.

38. ἐγὼ, ὃ ἐώρακα παρὰ τῷ πατρὶ μὲ, λαλῶ· καὶ ὑμεῖς οὖν, ὃ ἐώρακατε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν, ποιεῖτε.

39. ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· ὁ πατήρ ἡμῶν ἀβραάμ ἐστι. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· εἰ τέκνα τῆ ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τῆ ἀβραάμ ἐποιεῖτε.

40. νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λέλάληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ θεοῦ. τοῦτο ἀβραάμ οὐκ ἐποίησεν.

41. ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν. εἶπον οὖν αὐτῷ· ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγενήμεθα· ἓνα πατέρα ἔχομεν, τὸν θεόν.

et non reliquit me solum; quia ego, quae placita sunt ei, facio semper.

30. Haec illo loquente, multi crediderunt in eum.

31. Dicebat ergo Jesus ad eos, qui crediderunt ei, Judaeos: Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis;

32. Et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos.

33. Responderunt ei: Semen Abrahae sumus, et nemini servivimus unquam; quomodo tu dicis: Liberi eritis?

34. Respondit eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Quia omnis, qui facit peccatum, servus est peccati.

35. Servus autem non manet in domo in aeternum; filius autem manet in aeternum.

36. Si ergo vos filius liberaverit^{a)}, vere liberi eritis.

37. Scio, quia filii Abrahae estis; sed quaeritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis.

38. Ego quod vidi apud Patrem meum, loquor; et vos quae vidistis apud patrem vestrum^{a)}, facitis.

a) cf. v. 44.

39. Responderunt et dixerunt ei: Pater noster Abraham est. Dicit eis Jesus: Si filii^{a)} Abrahae estis, opera Abrahae facite!

a) Rom. 9, 7. 8.

40. Nunc autem quaeritis me interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audivi a Deo; hoc Abraham non fecit.

41. Vos facitis opera patris^{a)} vestri. Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non sumus nati; unum patrem habemus Deum.

a) cf. v. 44.

42. εἶπεν † αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· εἰ ὁ θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπάτε ἂν ἐμέ· ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ θεοῦ ἐξῆλθον, καὶ ἤκω· οὐδὲ γὰρ ἀπ' ἐμαντοῦ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐκεῖνός με ἀπέστειλε.

43. διατί τὴν λαλίαν τὴν ἐμὴν οὐ γινώσκετε; ὅτι οὐ δύνασθε ἀκείν τὸν λόγον τὸν ἐμόν.

44. ὑμεῖς ἐκ τοῦ † πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐσὲ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν. ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀλήθειᾳ οὐκ ἔσηκεν· ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ. ὅταν λαλή τὸ ψεύδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύσης ἐσὶ, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ.

45. ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πισεύετε μοι.

46. τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; εἰ † δὲ ἀλήθειαν λέγω, διατί ὑμεῖς οὐ πισεύετε μοι;

47. ὁ ὢν ἐκ τοῦ θεοῦ τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ ἀκούει· διὰ τῆτο ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ἐσὲ.

48. ἀπεκρίθησαν † ἐν οἱ ἰδαῖοι, καὶ εἶπον αὐτῷ· οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς, ὅτι † σαμαρείτης εἶ σὺν, καὶ δαιμόνιον ἔχεις;

49. ἀπεκρίθη ἰησοῦς· ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου, καὶ ὑμεῖς † ἀτιμάζετε με.

50. ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου· ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων.

51. ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν· εἰάν τις τὸν λόγον τὸν ἐμὸν τηρήσῃ, θάνατον ἐ μὴ † θεωρήσῃ εἰς † τὸν αἰῶνα.

52. εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ ἰδαῖοι· νῦν ἐγνώκαμεν, ὅτι δαιμόνιον ἔχεις· ἀβραάμ ἀπέθανε καὶ οἱ προφῆται·

42. Dixit ergo eis Jesus: Si Deus Pater vester esset, diligeretis utique me, ego enim ex Deo processi, et veni; neque enim a me ipso veni, sed ille me misit.

43. Quare loquelam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem meum.

44. Vos ex patre diabolo estis^{a)}; et desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, et in veritate^{b)} non stetit; quia non est veritas in eo; cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est et pater ejus. a) 1 Joh. 3, 8. b) Gen. 3, 4.

45. Ego autem si veritatem dico, non creditis mihi.

46. Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?

47. Qui ex Deo est, verba Dei audit; propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

48. Responderunt ergo Judaei, et dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus^{a)} es tu? et daemonium^{b)} habes? a) cf. c. 4, 9. b) Matth. 9, 34. Joh. 10, 20.

49. Respondit Jesus: Ego daemonium non habeo; sed honorifico Patrem meum, et vos inhonorastis me.

50. Ego autem non quaero gloriam meam; est, qui quaerat, et judicet.

51. Amen, amen dico vobis: Si quis^{a)} sermonem meum servaverit, mortem non videbit in aeternum. a) c. 5, 24. 11, 25. 26.

52. Dixerunt ergo Judaei: Nunc cognovimus, quia daemonium habes! Abraham mortuus est, et Prophetarum;

v. 42. ἐν add. C. et Mt. — v. 44. τς omitt. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. — v. 46. δε omitt. Gb. — v. 48. ἐν omitt. Gb. — " Ed. 1. Er. σαμαρείτης. — v. 49. Ed. omn. Er. ἡτιμασατε. — v. 51. Ed. 1. Er. θεωρησει. — " Ed. 1. 2. Er. omitt. τον.

καὶ σὺ λέγεις· εἴαν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ, οὐ μὴ † γεύσῃται θανάτου εἰς τὸν αἰῶνα.

53. μὴ σὺ μεῖζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν ἀβραάμ, ὅστις ἀπέθανε; καὶ οἱ προφητῆται ἀπέθανον. τίνα σεαυτὸν † σὺ ποιεῖς;

54. ἀπεκρίθη ἰησοῦς· εἴαν ἐγὼ δοξάζω ἑμαυτὸν, ἢ δόξα μου ἔδεν ἐσίν· † ἐσίν ὁ πατήρ μου ὁ δοξάζων με, ὃν ὑμεῖς λέγετε, ὅτι θεὸς ὑμῶν ἐστίν,

55. καὶ οὐκ ἐγνώκατε αὐτόν· ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν· καὶ εἴπω, ὅτι οὐκ οἶδα αὐτόν, ἔσομαι ὅμοιος ὑμῶν, ψεύξης· ἀλλ' οἶδα αὐτόν, καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ.

56. ἀβραάμ ὁ πατήρ ὑμῶν ἠγαλιάσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν· καὶ εἶδε, καὶ ἐχάρη.

57. εἶπον οὖν οἱ Ἰσραῖλοι πρὸς αὐτόν· πενήτημοντα ἔτη οὐπω ἔχεις, καὶ ἀβραάμ εὐώρακας;

58. εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· πρὶν ἀβραάμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι.

59. ἤραν οὖν λίθους, ἵνα βάλωσιν ἐπ' αὐτόν· ἰησοῦς δὲ ἐκρύβη, καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ †.

et tu dicis: Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in aeternum.

53. Numquid tu major es patre nostro Abraham, qui mortuus est? et Prophetarum mortui sunt. Quem te ipsum facis?

54. Respondit Jesus: Si ego ¹⁾ glorifico me ipsum; gloria mea nihil est; est Pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis, quia Deus vester est,

55. et non cognovistis eum; ego autem novi eum; et si dixero: quia non scio eum, ero similis vobis mendax; sed scio eum, et sermonem ejus servo.

56. Abraham ^{a)} pater vester exultavit, ut videret diem meum; vidit, et gavisus est.

a) Gen. 22, 18.

57. Dixerunt ergo Judaei ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidisti?

58. Dixit eis Jesus: Amen, amen dico vobis, antequam ^{a)} Abraham fieret, ego sum.

a) cf. c. 1, 1.

59. Tulerunt ergo lapides, ut jacerent in eum; Jesus autem abscondit se, et exivit de templo.

C A P. IX.

1. Καὶ παρὰ γωνίας † εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς.

2. καὶ ἠρώτησαν αὐτόν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες· ῥαββὶ, τίς ἤμαρτεν, οὗτος, ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῆι;

3. ἀπεκρίθη † ἰησοῦς· ἔτε ἕτος ἤμαρτεν, ἔτε οἱ γονεῖς αὐτῶ· ἀλλ' ἵνα φανερωθῆι τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῶ.

1. Et praeteriens Jesus vidit hominem caecum a nativitate.

2. Et interrogaverunt eum discipuli ejus: Rabbi! quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ut caecus nasceretur?

3. Respondit Jesus: Neque hic peccavit, neque parentes ejus; sed ut manifestentur ^{a)} opera Dei in illo. a) cf. c. 11, 4.

v. 52. Ed. 1. 3. 4. 5. Er. γενοσεται. — v. 53. σὺ omitt. Gb. — v. 54. C. omitt. ἐσίν. — v. 59. C. Ed. 1. Er. St. et Mt. add. διελθὼν δια μέσου αὐτοῦ καὶ παρηγεν ἕτως. — v. 1. Ed. omn. Er. add. ὁ ἰησοῦς. — v. 5. Ed. omn. Er. add. ὁ.

1) 1592. Si ergo. C. R. 1592. Si ego.

4. ἐμὲ δεῖ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τῷ πέμψαντός με, ἕως ἡμέρα ἐσίν. ἔρχεται νύξ, ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι.

5. ὅταν ἐν τῷ κόσμῳ ᾶ, φῶς εἰμι τοῦ κόσμου.

6. ταῦτα εἰπὼν, ἔπτυσσε γαμαῖ, καὶ ἐποίησε πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος, καὶ ἐπέχρισε τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ.

7. καὶ εἶπεν αὐτῷ· ὕπαγε, νίψαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ σιλωάμ· ὃ ἐξημερεύεται, ἀπεζαλμένος. ἀπῆλθεν οὖν καὶ ἐνίψατο, καὶ ἦλθε βλέπων.

8. οἱ οὖν γείτονες καὶ οἱ θεωροῦντες αὐτὸν τὸ πρότερον, ὅτι ἄπτωχός ἦν, ἔλεγον· οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ καθήμενος καὶ προσαιτῶν;

9. ἄλλοι ἔλεγον· ὅτι οὗτός ἐστιν· ἄλλοι δέ· ὅτι ὁμοῖος αὐτῷ ἐστιν. ἐκεῖνος ἔλεγεν· ὅτι ἐγὼ εἰμι.

10. ἔλεγον οὖν αὐτῷ· πῶς ἀνεόχθησάν τ σε οἱ ὀφθαλμοί;

11. ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, καὶ εἶπεν· ἄνθρωπος, λεγόμενος ἰησῆς, πηλὸν ἐποίησε, καὶ ἐπέχρισέ με τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ εἶπέ μοι· ὕπαγε εἰς τὴν κολυμβήθραν τῷ σιλωάμ, καὶ νίψαι. ἀπελθὼν δὲ καὶ νιψάμενος, ἀνέβλεψα.

12. εἶπον οὖν αὐτῷ· ποῦ ἐστιν ἐκεῖνος; λέγει· οὐκ οἶδα.

13. ἄρρουν αὐτὸν πρὸς τοὺς φαρισαίους, τὸν ποτε τυφλόν.

14. ἦν δὲ σάββατον, ὅτε τὸν πηλὸν ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς, καὶ ἀνέφξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς.

15. πάλιν ἔν ἡρώτων αὐτὸν καὶ οἱ φαρισαῖοι, πῶς ἀνέβλεψεν. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· πηλὸν ἐπέθηκέ τ μοι ἐπὶ τὰς ὀφθαλμούς, καὶ ἐνιψάμην, καὶ βλέπω.

16. ἔλεγον οὖν ἐκ τῶν φαρισαίων τινές· οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἔκ ἐστι παρὰ

4. Me oportet operari opera ejus, qui misit me, donec dies est; venit nox, quando nemo potest operari.

5. Quamdiu sum in mundo, lux ^{a)} sum mundi. a) cf. c. 1, 4. sq. 12, 35.

6. Haec cum dixisset, exspuit in terram, et fecit ^{a)} lutum ex sputo, et linivit lutum super oculos ejus, a) Marc. 8, 23.

7. et dixit ei: Vade, ¹⁾ lava in natatoria Siloë (quod interpretatur Misus)! Abiit ergo, et lavit, et venit videns.

8. Itaque vicini, et qui viderant eum prius, quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic est, qui sedebat et mendicabat? Alii dicebant: Quia hic est!

9. Alii autem: Nequaquam, sed similis est ei! Ille vero dicebat: Quia ego sum!

10. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi?

11. Respondit: Ille homo, qui dicitur Jesus, lutum fecit, et unxit oculos meos, et dixit mihi: Vade ad natatoria Siloë, et lava! Et abii, et ²⁾ lavi; et video.

12. Et dixerunt ei: Ubi est ille? Ait: Nescio.

13. Adducunt eum ad Pharisaeos, qui caecus fuerat.

14. Erat autem sabbatum, quando lutum fecit Jesus, et aperuit oculos ejus.

15. Iterum ergo interrogabant eum Pharisaei, quomodo vidisset. Ille autem dixit eis: Lutum mihi posuit super oculos, et lavi, et video.

16. Dicebant ergo ex Pharisaeis quidam: Non est hic homo a Deo, qui

v. 8. Gb. προσαιτης, C. et Mt. τυφλος. — v. 10. Mt. σοι. — v. 11. Gb. τον σιλωαμ. — v. 15. St. Mt. Gb. μς.

1) 1590. et lava. 2) 1593. o mitt. et.

τῷ θεῷ, ὅτι τὸ σάββατον ἔτηρεῖ. ἄλλοι ἄμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν; καὶ σχίσμα ἦν ἐν αὐτοῖς.

17. λέγουσιν ἑνὶ τῷ τυφλῷ πάλιν· σὺ τί λέγεις περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἠνοιξέσῃ τοὺς ὀφθαλμούς; ὁ δὲ εἶπεν· ὅτι προφήτης ἐσίν.

18. οὐκ ἐπίξενσαν οὖν οἱ Ἰσδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι τυφλὸς ἦν, καὶ ἀνέβλεψεν, ἕως ὅτε ἐφώνησαν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ τοῦ ἀναβλέψαντος·

19. καὶ ἠρώτησαν αὐτούς, λέγοντες· οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ὑμῶν, ὃν ὑμεῖς λέγετε, ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη; πῶς οὖν ἄρτι βλέπει;

20. ἀπεκρίθησαν ἑαυτοῖς οἱ γονεῖς αὐτοῦ, καὶ εἶπον· οἴδαμεν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ἡμῶν, καὶ ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη·

21. πῶς δὲ νῦν βλέπει, οὐκ οἴδαμεν· ἢ τίς ἠνοιξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς, ἡμεῖς οὐκ οἴδαμεν· αὐτὸς ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρωτήσατε· αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λαλήσει.

22. ταῦτα εἶπον οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ὅτι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰσδαῖους· ἤδη γὰρ ἑσπεύοντο οἱ Ἰσδαῖοι, ἵνα, ἐάν τις αὐτὸν ὁμολογήσῃ χριστὸν, ἀποσυνάγωγος γένηται.

23. διὰ τοῦτο οἱ γονεῖς αὐτοῦ εἶπον· ὅτι ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρωτήσατε.

24. ἐφώνησαν οὖν ἐκ δευτέρου τὸν ἄνθρωπον, ὃς ἦν τυφλὸς, καὶ εἶπον αὐτῷ· δὸς δόξαν τῷ θεῷ· ἡμεῖς οἴδαμεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἄμαρτωλὸς ἐστιν.

25. ἀπεκρίθη ἑνὶ ἐκεῖνος, καὶ εἶπεν· εἰ ἄμαρτωλὸς ἐσίν, ἅνθρωπος οἶδα, ὅτι τυφλὸς ὢν ἄρτι βλέπω.

sabbatum non custodit. Alii autem dicebant: Quomodo potest homo peccator haec signa facere? Et schisma erat inter eos.

17. Dicunt ergo caeco iterum: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: Quia Propheta^{a)} est!

a) Luc. 7, 16.

18. Non crediderunt ergo Judaei de illo, quia caecus fuisset, et vidisset, donec vocaverunt parentes ejus, qui viderat.

19. Et interrogaverunt eos, dicentes: Hic est filius vester, quem vos dicitis, quia caecus natus est? Quomodo ergo nunc videt?

20. Responderunt eis parentes ejus et dixerunt: Scimus, quia hic est filius noster, et quia caecus natus est;

21. quomodo autem nunc videat, nescimus; aut quis ejus aperuit oculos, nos nescimus; ipsum interrogate! aetatem habet, ipse de se loquatur.

22. Haec dixerunt parentes ejus, quoniam timebant Judaeos; jam enim conspiraverant Judaei, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret.

23. Propterea parentes ejus dixerunt: Quia aetatem habet, ipsum interrogate!

24. Vocaverunt ergo rursus hominem, qui fuerat caecus, et dixerunt ei: Da gloriam Deo! Nos scimus, quia hic homo peccator est.

25. Dixit ergo eis ille: Si peccator essem, nescio; unum scio, quia caecus cum essem, modo video.

v. 16. Ed. omn. Er. add. δε. — v. 17. C. add. ἐν. — v. 20. δε add. C. et Mt. — v. 21. C. et Mt. εαυτοῖς. — v. 22. Ed. omn. Er. συνεσπεύοντο. —

26. † εἶπον δὲ αὐτῷ πάλιν· τί ἐποίησέ σοι; πῶς † ἤνοιξέ σε τοὺς ὀφθαλμούς;

27. ἀπεκρίθη αὐτοῖς· εἶπον ὑμῖν ἤδη, καὶ οὐκ ἤκούσατε· τί πάλιν θέλετε ἀκοῦν; μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε αὐτοῦ μαθηταὶ γενέσθαι;

28. ἐλοιδόρησαν † αὐτὸν, καὶ εἶπον· σὺ εἰ μαθητῆς ἐκείνου. ἡμεῖς δὲ τοῦ μωσέως ἐσμὲν μαθηταί.

29. ἡμεῖς οἴδαμεν, ὅτι † μωσῆ † λελάληκεν ὁ θεός· τοῦτον δὲ οὐκ οἴδαμεν, πόθεν ἐστίν.

30. ἀπεκρίθη ὁ ἄνθρωπος, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἐν γὰρ τούτῳ θαυμαστόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, πόθεν ἐστίν, καὶ ἀνέφξέ μιν τὰς ὀφθαλμούς.

31. οἴδαμεν δὲ, ὅτι ἁμαρτωλῶν ὁ θεός οὐκ ἀκούει· ἀλλ' ἐάν τις θεοσεβῆς ᾖ, καὶ τὸ θέλημα αὐτῷ ποιῆ, τούτῳ ἀκούει.

32. ἐκ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἤκούσθη, ὅτι ἤνοιξέ τις ὀφθαλμούς τυφλοῦ γεννημένου.

33. εἰ μὴ ἦν οὗτος παρὰ θεοῦ, οὐκ ἠδύνατο ποιεῖν οὕδέν.

34. ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· ἐν ἁμαρτίαις σὺ ἐγεννήθης ὄλος, καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς; καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω.

35. ἤκουσεν ὁ ἰησοῦς, ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω· καὶ εὐρών αὐτὸν, εἶπεν αὐτῷ· σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ;

36. ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, καὶ εἶπε· † καὶ τίς ἐστίν, κύριε, ἵνα πισεύσω εἰς αὐτόν;

37. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· καὶ ἐώρακας αὐτόν, καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκεῖνός ἐστιν.

38. ὁ δὲ ἔφη· πισεύω, κύριε· καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ.

26. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos?

27. Respondit eis: Dixi vobis jam, et audistis! quid iterum vultis audire? Numquid et vos vultis discipuli ejus fieri?

28. Maledixerunt ergo ei, et dixerunt: Tu discipulus illius sis! nos autem Moysi discipuli sumus.

29. Nos scimus, quia Moysi locutus est Deus; hunc autem nescimus, unde sit.

30. Respondit ille homo, et dixit eis: In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis, unde sit, et aperuit meos oculos;

31. scimus^{a)} autem, quia peccatores Deus non audit; sed si quis Dei cultor est, et voluntatem ejus facit, hunc exaudit.

a) Ps. 65, 18.

32. A seculo non est auditum, quia quis aperuit oculos caeci nati;

33. nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam.

34. Responderunt et dixerunt ei: In peccatis^{a)} natus es totus! et tu doces nos? Et ejecerunt^{b)} eum foras.

a) cf. v. 2. b) cf. v. 22.

35. Audivit Jesus, quia ejecerunt eum foras; et cum invenisset eum, dixit ei: Tu credis in Filium Dei?

36. Respondit ille, et dixit: Quis est, Domine! ut credam in eum?

37. Et dixit ei Jesus: Et vidisti eum, et qui loquitur tecum, ipse est.

38. At ille ait: Credo, Domine! et procidens adoravit eum.

v. 26. Ed. omn. Er. εἶπον ἐν. — "C. ἀνεφξέ. — v. 28. Ed. omn. Er. St. add. ἐν. — v. 29. C. μωσει. — "Ed. omn. Er. ἐλαλήσεν. — v. 36. καὶ omitt. St.

39. καὶ εἶπεν ὁ ἰησοῦς· εἰς κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται.

40. καὶ ἤκουσαν ἐκ τῶν φαρισαίων ταῦτα οἱ ὄντες μετ' αὐτοῦ, καὶ εἶπον αὐτῷ· μὴ καὶ ἡμεῖς τυφλοὶ ἐσμεν;

41. εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· εἰ τυφλοὶ ἦτε, οὐκ ἂν εἶχετε ἁμαρτίαν. νῦν δὲ λέγετε· ὅτι βλέπομεν. ἢ οὐν ἁμαρτία ὑμῶν μένει.

39. Et dixit ¹⁾ Jesus: In iudicium ^{a)} ego in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant; et qui vident, caeci fiant.

a) cf. c. 3, 19-21.

40. Et audierunt quidam ex Pharisaeis, qui cum ipso erant, et dixerunt ei: Numquid et nos caeci sumus?

41. Dixit eis Jesus: Si caeci essetis, non haberetis peccatum; nunc vero dicitis: Quia videmus! peccatum vestrum manet.

C A P. X.

1. Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν· ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν ἀγλήν τῶν προβάτων, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν, ἐκεῖνος κλέπτῃς ἐστὶ καὶ ληστής.

2. ὁ δὲ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας, ποιμὴν ἐστὶ τῶν προβάτων.

3. τότε ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει, καὶ τὰ πρόβατα τῆς φωνῆς αὐτῆ ἀκίει· καὶ τὰ ἴδια πρόβατα καλεῖ κατ' ὄνομα, καὶ ἐξάγει αὐτά.

4. καὶ ὅταν τὰ ἴδια πρόβατα ἐκβάλῃ, ἔμπροσθεν αὐτῶν πορεύεται· καὶ τὰ πρόβατα αὐτῷ ἀκολουθεῖ, ὅτι οἶδασιν τὴν φωνὴν αὐτοῦ.

5. ἄλλοτριῶν δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ φεύξονται ἀπ' αὐτοῦ· ὅτι οὐκ οἶδασιν τῶν ἄλλοτριῶν τὴν φωνήν.

6. ταύτην τὴν παροιμίαν εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἐκεῖνοι δὲ οὐκ ἔγνωσαν, τίνα ἦν, ἃ ἐλάλει αὐτοῖς.

7. εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν· ὅτι ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα τῶν προβάτων.

8. πάντες, ὅσοι † πρὸ ἐμοῦ ἦλθον, κλέπται εἰσὶ καὶ λησάι· ἀλλ' οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα.

9. ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα. δι' ἐμοῦ ἐάν

1. Amen, amen dico vobis: Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro;

2. qui autem intrat per ostium ^{a)}, pastor est ovium.

a) cf. v. 7.

3. Huic ostiarius aperit, et oves vocem ejus audiunt, et proprias oves vocat nominatim, et educit eas.

4. Et cum proprias oves emiseric, ante eas vadit; et oves illum sequuntur, quia sciunt vocem ejus.

5. Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo; quia non noverunt vocem alienorum.

6. Hoc proverbium dixit eis Jesus; illi autem non cognoverunt, quid loqueretur eis.

7. Dixit ergo eis iterum Jesus: Amen, amen dico vobis: Quia ego sum ostium ovium!

8. Omnes, quotquot venerunt, fures ^{a)} sunt et latrones, et non audierunt eos oves.

a) Matth. 23, 14-16.

9. Ego ^{a)} sum ostium! per me si quis

v. 8. C. et Mt. omitt. προ ἐμυ.

1) 1590. add. ei.

τις εἰσέλθῃ, σωθήσεται· καὶ εἰσε-
λεύσεται καὶ ἐξελεύσεται, καὶ ρομὴν
εὐρήσει.

10. ὁ κλέπτης οὐκ ἔρχεται, εἰ μὴ
ἵνα κλέψῃ καὶ θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ· ἐ-
γὼ ἦλθον, ἵνα ζωὴν ἔχωσι, καὶ πε-
ρισσὸν ἔχωσιν.

11. ἐγὼ εἰμὶ ὁ ποιμὴν ὁ καλός. ὁ
ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τί-
θησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων.

12. ὁ μισθωτὸς δὲ, καὶ † οὐκ ὢν
ποιμὴν, ἔσθι εἰς τὰ πρόβατα ἴδια,
θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον, καὶ
ἀφίησι τὰ πρόβατα, καὶ φεύγει· καὶ
ὁ λύκος ἀρπάζει αὐτὰ, καὶ σκορπίζει
τὰ πρόβατα.

13. ὁ δὲ μισθωτὸς φεύγει, ὅτι
μισθωτὸς ἐστίν, καὶ οὐ μέλει αὐτῷ
περὶ τῶν προβάτων.

14. ἐγὼ εἰμὶ ὁ ποιμὴν ὁ καλός,
καὶ γινώσκω τὰ ἐμὰ, καὶ γινώσκομαι
ὑπὸ τῶν ἐμῶν.

15. καθὼς γινώσκει με ὁ πατήρ,
καὶ γὼ γινώσκω τὸν πατέρα· καὶ τὴν
ψυχὴν μου τίθημι ὑπὲρ τῶν προβάτων.

16. καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ
οὐκ ἐστὶν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· καὶ κε-
νά με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς
μου ἀκούσουσι· καὶ γενήσεται μία ποι-
μνη, εἷς ποιμήν.

17. διὰ τῆτο ὁ πατήρ με ἀγαπᾷ,
ὅτι ἐγὼ τίθημι τὴν ψυχὴν μου, ἵνα
πάλιν λάβω αὐτήν.

18. οὐδεὶς αἶρει αὐτήν ἀπ' ἐμοῦ,
ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτήν ἀπ' ἐμαντοῦ.
ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ ἐξουσίαν
ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. ταύτην τὴν
ἐντολήν ἔλαβον παρὰ τοῦ πατρὸς μου.

19. σχίσμα ἓν πάλιν ἐγένετο ἐν τοῖς
Ἰουδαίοις διὰ τὰς λόγους τούτους.

introierit, salvabitur; et ingredietur,
et egredietur, et pascua inveniet.

a) cf. c. 14, 6.

10. Fur non venit, nisi ut furetur,
et mactet, et perdat; ego veni, ut vi-
tam habeant, et abundantius habeant.

11. Ego sum pastor bonus! Bonus^{a)}
pastor animam suam dat pro ovibus
suis; a) Jes. 40, 11. Ezech. 34, 25. 37, 24.

12. mercenarius autem, et qui non
est pastor, cujus non sunt oves pro-
priae, videt lupum venientem, et di-
mittit oves, et fugit; et lupus rapit et
dispergit oves;

13. mercenarius autem fugit, quia
mercenarius est, et non pertinet ad e-
um de ovibus.

14. Ego sum pastor bonus; et cog-
nosco^{r)} meas, et cognoscunt me meae.

15. Sicut^{a)} novit me Pater, et ego
agnosco Patrem; et animam meam po-
no pro ovibus meis. a) Matth. 11, 27.

16. Et alias^{a)} oves habeo, quae non
sunt ex hoc ovili; et illas oportet me
adducere, et vocem meam audient, et
fiet unum ovile, et unus pastor.

a) Jes. 56, 8. Marc. 16, 15. Act. 15, 19.

Rom. 9, 24. Eph. 2, 14.

17. Propterea me diligit Pater; quia
a) ego pono animam meam, ut iterum
sumam eam. a) Matth. 16, 21. Joh. 2, 19.

18. Nemo tollit eam a me; sed ego
pono eam a me ipso, et potestatem ha-
beo ponendi eam, et potestatem habeo
iterum sumendi eam; hoc mandatum
accepi a Patre meo.

19. Dissensio iterum^{a)} facta est in-
ter Judaeos propter sermones hos.

a) cf. c. 7, 43.

20. ἔλεγον δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν·
δαίμονιον ἔχει, καὶ μαίνεται. τί αὐ-
τοῦ ἀκούετε;

21. ἄλλοι ἔλεγον· ταῦτα τὰ ῥή-
ματα ἕκ ἐξι δαιμονιζομένα. μὴ δαι-
μόνιον δύναται τυφλῶν ὀφθαλμοὺς
ἀνοίγειν;

22. ἐγένετο δὲ τὰ ἐγκαίρια ἐν † ιε-
ροσολύμοις, καὶ χειμῶν ἦν.

23. καὶ περιεπάτει ὁ ἰησοῦς ἐν
τῷ ἱερῷ, ἐν τῇ σοῶ † σολομῶνος.

24. ἐκύνκλωσαν ἔν αὐτὸν οἱ ἰσδαῖοι
καὶ ἔλεγον αὐτῷ· ἕως πότε τὴν ψυ-
χὴν ἡμῶν αἴρεις; εἰ σὺ εἶ ὁ χριστὸς,
εἰπὲ ἡμῖν παρῴρησίᾳ.

25. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς·
εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πισεύετε. τὰ ἔρ-
γα, ἃ ἐγὼ ποιῶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ
πατρὸς μου, ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ.

26. ἀλλ' ὑμεῖς οὐ πισεύετε· † οὐ
γάρ ἐξε ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν,
καθὼς εἶπον ὑμῖν.

27. τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φω-
νῆς μου ἀκούει, καὶ γινώσκω αὐ-
τὰ, καὶ ἀκολουθεῖσίν μοι.

28. καὶ γὰρ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐ-
τοῖς· καὶ οὐ μὴ ἀπόλωνται εἰς τὸν
αἰῶνα, καὶ οὐχ ἄρπάσει τις αὐτὰ ἐκ
τῆς χειρὸς μου.

29. ὁ πατήρ μου, ὃς δέδωκέ μοι,
μεῖζων πάντων ἐστίν· καὶ οὐδεὶς δύνα-
ται ἄρπάζειν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ πα-
τρὸς μου.

30. ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἑσμεν.

31. ἐβάσασαν οὖν πάλιν λίθους οἱ
ἰσδαῖοι, ἵνα λιθάσωσιν αὐτόν.

32. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς·
πολλὰ κατὰ ἔργα ἔδειξα ὑμῖν ἐκ τοῦ
πατρὸς μου. διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργων
λιθάζετε με;

20. Dicebant autem multi ex ipsis:
Daemonium habet et insanit! quid eum
auditis?

21. Alii dicebant: Haec verba non
sunt daemonium habentis! numquid
daemonium potest caecorum oculos a-
perire?

22. Facta sunt autem Encaenia ^{a)} in
Jerolymis; et hyems erat.

a) 1 Macc. 4, 52. sqq.

23. Et ambulabat Jesus in templo,
in porticu ^{a)} Salomonis.

a) 3 Reg. 6, 5.

24. Circumdederunt ergo eum Ju-
daeï, et dicebant ei: Quousque ani-
mam nostram tollis? Si tu es Christus,
dic nobis palam!

25. Respondit eis Jesus: Loquor vo-
bis, et non creditis. Opera ^{a)}, quae e-
go facio in nomine Patris mei, haec
testimonium perhibent de me; ^{a) c. 5, 36.}

26. Sed vos non creditis, quia non
estis ex ovibus meis.

27. Oves meae vocem meam audi-
unt; et ego cognosco eas, et sequun-
tur me;

28. et ego ^{a)} vitam aeternam do eis;
et non peribunt in aeternum, et non
rapiet eas quisquam de manu mea.

a) c. 8, 51. 17, 24.

29. Pater meus, quod dedit mihi,
majus omnibus est; et nemo potest ra-
pere de manu Patris mei.

30. Ego et Pater unum ^{a)} sumus.

a) cf. c. 17, 10. 11. 21.

31. Sustulerunt ergo lapides Judaei,
ut lapidarent eum.

32. Respondit eis Jesus: Multa bo-
na opera ostendi vobis ex Patre meo,
propter quod eorum opus me lapidatis?

33. ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, λέγοντες· περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάρομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, καὶ ὅτι σὺ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν θεόν.

34. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἐκ ἔξι γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν· ἐγὼ εἶπα, θεοὶ ἔσε;

35. εἰ ἐκείνους εἶπε θεοῦς, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐγένετο, καὶ οὐ δύναται λυθῆναι ἢ γραφή·

36. ὃν ὁ πατήρ ἡγίασε, καὶ ἀπέσειλεν εἰς τὸν κόσμον, ὑμεῖς λέγετε· ὅτι βλασφημεῖς· ὅτι εἶπον· υἱὸς τοῦ θεοῦ εἰμι;

37. εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς μου, μὴ πισεύετε μοι·

38. εἰ δὲ ποιῶ, κἄν ἐμοὶ μὴ πισεύητε, τοῖς ἔργοις πισεύσατε, ἵνα γνῶτε, καὶ πισεύσητε, ὅτι ἐν ἐμοὶ ὁ πατήρ, καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ.

39. ἐζήταν ἄρα οὖν πάλιν αὐτὸν πιάσαι· καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν.

40. καὶ ἀπῆλθε πάλιν πέραν τοῦ ἰορδάνου, εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἦν Ἰωάννης τὸ πρῶτον βαπτίζων· καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ.

41. καὶ πολλοὶ ἦλθον πρὸς αὐτὸν, καὶ ἔλεγον· ὅτι Ἰωάννης μὲν σημεῖον ἐποίησεν οὐδέν· πάντα δὲ, ὅσα εἶπεν Ἰωάννης περὶ τούτου, ἀληθῆ ἦν.

42. καὶ ἐπίστευσαν πολλοὶ ἐκεῖ εἰς αὐτόν.

33. Responderunt ei Judaei: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia; et quia ^{a)} tu, homo cum sis, facis te ipsum Deum. a) cf. c. 5, 18.

34. Respondit eis Jesus: Nonne scriptum est in lege vestra: „quia Ego „dixi, Dii estis ^{a)}?” a) Ps. 81, 6.

35. Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, et non potest solvi Scriptura;

36. quem Pater sanctificavit et misit in mundum, vos dicitis: Quia blasphemus! quia dixi, Filius Dei sum!

37. Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi;

38. si autem facio; et si mihi non vultis credere, operibus credite; ut cognoscatis et credatis, quia ^{a)} Pater in me est, et ego in Patre. a) cf. c. 17, 21.

39. Quaerebant ergo eum apprehendere; et exivit de manibus eorum.

40. et abiit iterum trans Jordanem, in eum locum, ubi ^{a)} erat Ioannes baptizans primum; et mansit illic. a) cf. c. 1, 28.

41. Et multi venerunt ad eum, et dicebant: Quia Ioannes quidem signum fecit nullum;

42. omnia autem, quaecumque dixit ^{a)} Ioannes de hoc, vera erant. Et multi crediderunt in eum. a) cf. c. 3, 26 sqq.

C A P. XI.

1. Ἦν δὲ τις ἀσθενῶν, λέζαρος, ἀπὸ βηθανίας, ἐκ τῆς κόμης μαριάς καὶ μάρθας, τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς.

1. Erat autem quidam languens Lazarus a Bethania, de castello Mariae ^{a)} et Marthae sororis ¹⁾ ejus. a) Luc. 10, 39.

2. ἦν δὲ μαρία, ἡ ἀλείψασα τὸν κύριον μύρω, καὶ ἐκμάζασα τοὺς πόδας αὐτοῦ ταῖς θριξίν αὐτῆς· ἧς ὁ ἀδελφὸς λάζαρος ἠσθένει.

3. ἀπέσειλαν οὖν αἱ ἀδελφαὶ † πρὸς αὐτόν, λέγουσαι· κύριε, ἴδε, ὃν φιλεῖς, ἀσθενεῖ.

4. ἀκούσας δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν· αὐτῇ ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ δι' αὐτῆς.

5. ἠγάπα δὲ ὁ ἰησοῦς τὴν μάρθαν, καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς, καὶ τὸν λάζαρον.

6. ὡς οὖν ἤκουσεν, ὅτι ἀσθενεῖ, τότε μὲν ἔμεινεν ἐν ᾧ ἦν τόπω δύο ἡμέρας.

7. ἔπειτα μετὰ τοῦτο λέγει τοῖς μαθηταῖς †· ἄγωμεν εἰς τὴν ἰσδαίαν πάλιν.

8. λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταί· ῥαββί, νῦν ἐζήτην σε λιθάσαι οἱ ἰσδαῖοι, καὶ πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ;

9. ἀπεκρίθη † ἰησοῦς· ἐχὶ δώδεκά † εἰσιν ὥραι τῆς ἡμέρας; ἐὰν τις † περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προσκόπτει, ὅτι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου βλέπει.

10. ἐὰν δὲ τις † περιπατῇ ἐν τῇ νυκτὶ, προσκόπτει, ὅτι τὸ φῶς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ.

11. ταῦτα εἶπε· καὶ μετὰ τοῦτο λέγει αὐτοῖς· λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται· ἀλλὰ πορεύομαι, ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν.

12. εἶπον οὖν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· κύριε, εἰ κεκοίμηται, σωθήσεται.

13. εἰρήκει δὲ ὁ ἰησοῦς περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ· ἐκεῖνοι δὲ ἔδοξαν, ὅτι περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ὕπνου λέγει.

14. τότε οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς παρόρησι· λάζαρος ἀπέθανε·

2. (Maria autem erat, quae unxit^{a)} Dominum unguento, et extersit pedes ejus capillis suis; cujus frater Lazarus infirmabatur.)
a) cf. c. 12, 3.

3. Miserunt ergo sorores ejus ad eum, dicentes: Domine! ecce, quem amas, infirmatur.

4. Audiens autem Jesus dixit eis: Infirmitas haec non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam.

5. Diligebat autem Jesus Martham, et sororem ejus Mariam et Lazarum.

6. Ut ergo audivit, quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.

7. Deinde post haec dixit discipulis suis: Eamus in Judaeam iterum!

8. Dicunt ei discipuli: Rabbi! nunc quaerebant^{a)} te Judaei lapidare, et iterum vadis illuc?
a) cf. c. 10, 31.

9. Respondit Jesus: Nonne^{a)} duodecim sunt horae diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt;
a) cf. c. 9, 4.

10. si autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.

11. Haec ait, et post haec dixit eis: Lazarus amicus noster dormit^{a)}; sed vado, ut a somno excitem eum.
a) Matth. 9, 24.

12. Dixerunt ergo discipuli ejus: Domine! si dormit, salvus erit.

13. Dixerat autem Jesus de morte ejus; illi autem putaverunt, quia de dormitione somni diceret.

14. Tunc ergo Jesus dixit eis manifeste: Lazarus mortuus est!

v. 3. Ed. omn. Er. add. αὐτῆς. — v. 7. C. add. αὐτῆς. — v. 9. Ed. omn. Er. St. ὁ ἰησοῦς. — "C. ὥραι εἰσιν. — " Ed. omn. Er. περιπατεῖ. — v. 10. Ed. omn. Er. περιπατεῖ.

15. καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς, ἵνα πισεύσητε, ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ· † ἀλλὰ ἄγωμεν πρὸς αὐτόν.

16. εἶπεν οὖν θωμᾶς, ὁ λεγόμενος διδύμος, τοῖς † συμμαθηταῖς· ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ.

17. ἔλθὼν οὖν ὁ ἰησοῦς εὗρεν αὐτὸν τέσσαρας ἡμέρας ἤδη ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ.

18. ἦν δὲ ἡ βηθανία ἐγγὺς τῶν ἱεροσολύμων, ὡς ἀπὸ σαδίων δεκαπέντε.

19. καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ἰουδαίων † ἐηλύθεισαν πρὸς τὰς περὶ † μάρθαν καὶ μαρίαν, ἵνα παραμυθῶσονται αὐτὰς περὶ τῆ ἀδελφῆς αὐτῶν.

20. ἡ ἔν μάρθα, ὡς ἤκουσεν, ὅτι † ἰησοῦς ἔρχεται, ὑπήντησεν αὐτῷ· μαρία δὲ ἐν τῷ οἴκῳ ἐκαθῆζετο.

21. εἶπεν ἔν † μάρθα πρὸς τὸν ἰησοῦν· κύριε, εἰ ἦς ὧδε, ὁ ἀδελφός μου ἐκ ἂν ἐτεθνήκει.

22. ἀλλὰ καὶ νῦν οἶδα, ὅτι, ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν θεὸν, δώσει σοι ὁ θεός.

23. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου.

24. λέγει αὐτῷ † μάρθα· οἶδα, ὅτι ἀναστήσεται ἐν τῇ ἀναστάσει, ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

25. εἶπεν αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, καὶ ἀποθάνῃ, ζήσεται·

26. καὶ πᾶς ὁ ζῶν, καὶ πιστεύων εἰς ἐμὲ, οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα. πιστεύεις τοῦτο;

27. λέγει αὐτῷ· ναὶ κύριε· ἐγὼ πεπίστευκα, ὅτι σὺ εἶ ὁ χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος.

15. Et gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi. Sed eamus ad eum!

16. Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiscipulos: Eamus et nos, ut ¹⁾ moriamur cum eo!

17. Venit itaque Jesus; et invenit eum quatuor dies jam in monumento habentem.

18. (Erat autem Bethania juxta Jerosolimam quasi stadiis quindecim.)

19. Multi autem ex Judaeis venerant ad Martham et Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo.

20. Martha ergo ut audivit, quia Jesus venit, occurrit illi; Maria autem domi sedebat.

21. Dixit ergo Martha ad Jesum: Domine! si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus;

22. Sed et nunc scio, quia, quaecumque poposceris a Deo, dabit tibi Deus.

23. Dicit illi Jesus: Resurget frater tuus!

24. Dicit ei Martha: Scio, quia resurget in resurrectione in novissimo die.

25. Dixit ei Jesus: Ego sum resurrectio, et vita; qui ^{a)} credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet; ^{a)} cf. c. 8, 51.

26. et omnis ^{a)}, qui vivit et credit in me, non morietur in aeternum. Cre-dis hoc? ^{a)} cf. c. 3, 36. 6, 40.

27. Ait illi: Utique Domine! ego credidi, quia ^{a)} tu es Christus Filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti. ^{a)} cf. c. 6, 70.

v. 15. Ed. omn. Er. St. ἀλλ'. — v. 16. Ed. omn. Er. μαθηταις. — v. 19. Ed. omn. Er. ἐηλυθησαν. — "C. add. την. — v. 20. Ed. omn. Er. ὁ ἰησοῦς. — v. 21. Ed. omn. Er. St. ἡ μαρθα. — v. 24. C. add. ἡ.

1) 1590. et moriamur.

28. καὶ ταῦτα εἰπῶσα ἀπῆλθε, καὶ ἐφώνησε μαρίαν τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς λάθρα, εἰπῶσα· ὁ διδάσκαλος πάρεσι, καὶ φωνεῖ σε.

29. ἐκείνη, ὡς ἤκουσεν, ἐγείρεται ταχὺ, καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτόν.

30. ἤπιω δὲ ἐληλύθει ὁ ἰησοῦς εἰς τὴν κώμην· ἀλλ' ἦν ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ὑπῆρτησεν αὐτῷ ἡ μάρθα.

31. οἱ ἔν Ἰουδαῖοι, οἱ ὄντες μετ' αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ παραμυθόμενοι αὐτὴν, ἰδόντες τὴν μαρίαν, ὅτι ταχέως ἀνέστη καὶ ἐξῆλθεν, ἠκολούθησαν αὐτῇ, λέγοντες· ὅτι ὑπάγει εἰς τὸ μνημεῖον, ἵνα κλαύσῃ ἐκεῖ.

32. ἡ ἔν μαρίᾳ, ὡς ἦλθεν, ὅπου ἦν ὁ ἰησοῦς, ἰδῶσα αὐτόν, ἔπεσεν αὐτῇ εἰς τὰ πόδας, λέγουσα αὐτῷ· κύριε, εἰ ἦς ὧδε, ἔκ ἂν ἀπέθανέ με ὁ ἀδελφός.

33. ἰησοῦς ἔν, ὡς εἶδεν αὐτὴν κλαίεσαν, καὶ τὰς συνελθόντας αὐτῇ Ἰουδαίους κλαίοντας, ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι, καὶ ἐτάραξεν ἑαυτόν,

34. καὶ εἶπε· ποῦ † τεθείκατε αὐτόν;

35. λέγουσιν αὐτῷ· κύριε, ἔρχε καὶ ἴδε. ἐδάκρυσεν ὁ ἰησοῦς.

36. ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· ἴδε, πῶς ἐφίλει αὐτόν.

37. τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον· οὐκ ἠδύνατο οὗτος, ὁ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, ποιῆσαι, ἵνα καὶ οὗτος μὴ ἀποθάνῃ;

38. ἰησοῦς οὖν, πάλιν ἐμβριμώμενος ἐν ἑαυτῷ, ἔρχεται εἰς τὸ μνημεῖον. ἦν δὲ σπήλαιον, καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ.

39. λέγει ὁ ἰησοῦς· ἄρατε τὸν λίθον. λέγει αὐτῷ ἡ ἀδελφὴ τοῦ τεθνηκότος, μάρθα· κύριε, ἤδη ὄζει· τεταρταῖος γὰρ ἔστι.

28. Et cum haec dixisset, abiit, et vocavit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, et vocat te!

29. Illa, ut audivit, surgit ¹⁾ cito, et venit ad eum.

30. Nondum enim venerat Jesus in castellum; sed erat adhuc in illo loco, ubi occurrerat ei Martha.

31. Judaei ergo, qui erant cum ea in domo, et consolabantur eam, cum vidissent Mariam, quia cito surrexit et exiit, secuti sunt eam dicentes: Quia vadit ad monumentum, ut ploret ibi!

32. Maria ergo, cum venisset, ubi erat Jesus, videns eum, cecidit ad pedes ejus, et dicit ei: Domine! si fuisset hic, non esset mortuus frater meus.

33. Jesus ergo, ut vidit eam plorantem, et Judaeos, qui venerant cum ea, plorantes, infremuit spiritu, et turbavit se ipsum,

34. et dixit: Ubi posuistis eum? Dicunt ei: Domine! veni et vide!

35. Et lacrymatus est Jesus.

36. Dixerunt ergo Judaei: Ecce, quomodo amabat eum!

37. Quidam autem ex ipsis dixerunt: Non poterat hic, qui aperuit ^{a)} oculos caeci nati, facere, ut hic non moreretur?

a) cf. c. 9, 6. sqq.

38. Jesus ergo rursus fremens in semet ipso, venit ad monumentum; erat autem spelunca, et lapis superpositus erat ei.

39. Ait Jesus: Tollite lapidem! Dicit ei Martha, soror ejus, qui mortuus fuerat: Domine! jam foetet, quatri-duanus est enim.

v. 34. Ed. omn. Er. τεθηκατε.

1) 1590. surrexit.

40. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· ἐκ εἰπόν σοι, ὅτι, ἐὰν πισεύσῃς, ὄψει τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ;

41. ἦραν οὖν τὸν λίθον, † οὗ ἦν ὁ τεθνηκώς κείμενος. ὁ δὲ ἰησοῦς ἤρε τους ὀφθαλμούς ἄνω, καὶ εἶπε· πάτερ, εὐχαρισῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς με.

42. ἐγὼ δὲ ἤδειν, ὅτι πάντοτέ με ἀκούεις· ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεσῶτα εἶπον, ἵνα πισεύσωσιν, ὅτι σὺ με ἀπέσειλας.

43. καὶ ταῦτα εἰπὼν, φωνῇ μεγάλῃ ἐκραύγασε· λάζαρε, δεῦρο ἔξω.

44. καὶ ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκώς, δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις· καὶ ἡ ὄψις αὐτῆς σudaρίῳ περιεδέδετο. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· λύσατε αὐτὸν, καὶ ἄφετε ὑπάγειν.

45. πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν Ἰουδαίων, οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν μαρίαν, καὶ θεασάμενοι, † ἃ ἐποίησεν † ὁ ἰησοῦς, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

46. τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον πρὸς τοὺς φαρισαίους, καὶ εἶπον αὐτοῖς, ἃ ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς.

47. συνήγαγον οὖν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι συνέδριον, καὶ ἔλεγον· τί ποιούμεν; ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος πολλὰ σημεῖα ποιεῖ.

48. ἐὰν ἀφῶμεν αὐτὸν οὕτως, πάντες πισεύσουσιν εἰς αὐτόν· καὶ ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος.

49. εἰς δὲ τις ἐξ αὐτῶν, καϊάφας, ἀρχιερεὺς ὢν τῆ ἐναντιῆ ἐκείνου, εἶπεν αὐτοῖς· ὑμεῖς ἐκ οἴδατε βδέν,

50. οὐδὲ διαλογίζεσθε, ὅτι συμφέρει ἡμῖν, ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται.

51. τῆτο δὲ ἀφ' ἑαυτῆ ἐκ εἶπεν· ἀλλὰ ἀρχιερεὺς ὢν τῆ ἐναντιῆ ἐκείνου,

40. Dicit ei Jesus: Nonne dixi tibi, quoniam si credideris, videbis gloriam Dei?

41. Tulerunt ergo lapidem; Jesus autem elevatis sursum oculis, dixit: Pater! gratias ago tibi, quoniam audisti me.

42. Ego autem sciebam, quia semper me audis, sed propter populum, qui circumstat, dixi: ut credant, quia tu me misisti.

43. Haec cum dixisset, voce magna clamavit: Lazare, veni foras!

44. Et statim prodiit, qui fuerat mortuus, ligatus pedes et manus in stitis, et facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Jesus: Solvite eum, et sinite abire!

45. Multi ergo ex Judaeis, qui venerant ad Mariam et Martham, et viderant, quae fecit Jesus, crediderunt in eum.

46. Quidam autem ex ipsis abierunt ad Phariseos, et dixerunt eis, quae fecit Jesus.

47. Collegerunt ^{a)} ergo Pontifices et Pharisei concilium, et dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? ^{a)} Matth. 26, 3. Joh. 12, 19.

48. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum; et venient Romani, et tollent nostrum locum, et gentem.

49. Unus autem ex ipsis, Caiphas nomine, cum esset Pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quidquam,

50. nec cogitatis, quia expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat.

51. Hoc autem a semetipso non dixit; sed cum esset Pontifex anni illius,

v. 41. ε ἦν usque κείμενος omitt. Gb. — v. 45. C. ὅσα. — " ὁ ἰησοῦς. omitt. Gb.

προεφήτευσεν, ὅτι ἔμελλεν ὁ ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους,

52. καὶ ἐχ' ὑπὲρ τῆς ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ τὰ διεσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἓν.

53. ἀπ' ἐκείνης ἡμέρας ἔτι τῆς ἡμέρας συν-εβλεύσαντο, ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν.

54. ἰησοῦς ἔτι ἐν ἐπιπαλαιῶν πε-ριεπατεῖ ἐν τοῖς ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀ-ἦλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν ἐγγὺς τῆς ἐρήμου, εἰς ἐφραΐμ λεγομένην πόλιν κα-κεὶ διέτριβε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτῶν.

55. ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα τῶν ἰουδαίων· καὶ ἀνέβησαν πολλοὶ εἰς ἱεροσόλυμα ἐκ τῆς χώρας πρὸ τοῦ πάσχα, ἵνα ἀγνίσωσιν ἐναντούς.

56. ἐζήτησαν ἕνα τὸν ἰησοῦν, καὶ ἔλεγον· † μετὰ ἀλλήλων, ἐν τῷ ἱερῷ ἐση-κότες· τί δοκεῖ ὑμῖν, ὅτι ἂ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἐορτήν;

57. † δεδώκεισαν δὲ καὶ οἱ ἀρχιε-ρεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι ἐντολήν, ἵνα, εἴαν τις γνῶ, πῶς ἐστὶ, μὴνύσῃ, ὅπως πιάσωσιν αὐτόν.

prophetavit, quod Jesus moriturus e- rat pro gente;

52. et non tantum pro gente, sed ut ^{a)} filios Dei, qui erant dispersi, con- gregaret in unum. ^{a)} cf. c. 10, 16. 12, 52. Eph. 2, 14, 15.

53. Ab illo ergo die cogitaverunt, ut interficerent eum.

54. Jesus ergo jam non in palam ambulabat apud Judaeos, sed abiit in regionem juxta desertum, in civita- tem, quae dicitur Ephrem, et ibi mo- rabatur cum discipulis suis.

55. Proximum autem erat Pascha Judaeorum; et ascenderunt multi Jero- solymam de regione ante Pascha, ut sanctificarent ^{a)} se ipsos. ^{a)} Exod. 19, 10.

56. Quaerebant ^{a)} ergo Jesum; et colloquebantur ad invicem, in templo stantes: Quid putatis, quia non venit ad diem festum? Dederant autem Pon- tifices et Pharisaei mandatum, ut si quis cognoverit, ubi sit, indicet, ut apprehendant eum. ^{a)} cf. c. 7, 11.

C A P. XII.

1. Ὁ ἔτι ἰησοῦς πρὸ ἑξ ἡμερῶν τῆς πάσχα ἦλθεν εἰς βηθανίαν, ὅπου ἦν λάζαρος ὁ τεθνηκώς, ὃν ἠγειρεν ἐκ νεκρῶν.

2. ἐποίησαν ἕνα αὐτῷ δεῖπνον ἐκεῖ, καὶ ἡ μάρθα διηκόουσα· ὁ δὲ λάζαρος εἰς ἦν τῶν † ἀνακειμένων σὺν αὐτῷ.

3. ἡ ἔτι μαρία, λαβῶσα λίτραν μύρου νάρδος πισικῆς πολυτίμου, ἠλει-ψε τὰς πόδας τῆς ἰησοῦ, καὶ ἐξέμαξε ταῖς θριξίν αὐτῆς τοὺς πόδας αὐτῶν· ἡ δὲ οἰκία ἐπληρώθη ἐκ τῆς ὀσμῆς τοῦ μύρου.

4. λέγει ἕνα εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν

1. ^{a)} Jesus ergo ante sex dies Pa- schae venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitavit Jesus. ^{a)} v. 1-8. Matth. 26, 6-13. Marc. 14, 3-9.

2. Fecerunt autem ei coenam ibi; et Martha ^{a)} ministrabat, Lazarus vero unus erat ex discumbentibus cum eo. ^{a)} Luc. 10, 38. sqq.

3. Maria ergo accepit libram un- guenti nardi pistici, pretiosi, et un- xit ^{a)} pedes Jesu, et extersit pedes ejus capillis suis; et domus impleta est ex odore unguenti. ^{a)} Luc. 7, 46. sqq.

4. Dixit ergo unus ex discipulis ejus,

αὐτοῦ, ἰούδας σίμωνος ἰσκαριώτης, ὁ μέλλων αὐτὸν παραδιδόναι·

5. διατί τῆτο τὸ μύρον ἐκ ἐπρά-
θη τριακοσίων δηναρίων, καὶ ἐδόθη
πτωχοῖς;

6. εἶπε δὲ τῆτο, ἐχ' ὅτι περὶ τῶν
πτωχῶν ἔμελεν αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι κλέ-
πτῆς ἦν, καὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχε,
καὶ τὰ βαλλόμενα ἐβάσταζεν.

7. εἶπεν ἔν ὁ ἰησοῦς· ἄφες αὐτήν·
εἰς τὴν ἡμέραν τῆ ἐνταφιασμῆ με τε-
τήρηκεν αὐτό.

8. τὰς πτωχὰς γὰρ πάντοτε ἔχετε
μεθ' ἐαντῶν, ἐμὲ δὲ ἔ πάντοτε ἔχετε.

9. ἔγνω ἔν ὄχλος πολὺς ἐκ τῶν
Ἰουδαίων, ὅτι ἐκεῖ ἐστὶ· καὶ ἦλθον οὐ
διὰ τὸν ἰησοῦν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὸν
λάζαρον ἴδωσιν, ὃν ἠγειρεν ἐκ νεκρῶν.

10. ἐβλεύσαντο δὲ οἱ ἀρχιερεῖς,
ἵνα καὶ τὸν λάζαρον ἀποκτείνωσιν·

11. ὅτι πολλοὶ δι' αὐτὸν ὑπήγον
τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐπίσεινον εἰς τὸν
ἰησοῦν.

12. τῆ ἐπαύριον ὄχλος πολὺς, ὁ
ἐλθὼν εἰς τὴν ἐορτήν, ἀκίσαντες, ὅ-
τι ἔρχεται † ὁ ἰησοῦς εἰς ἱεροσόλυμα,

13. ἔλαβον τὰ βλαῖα τῶν φοινίκων,
καὶ ἐξῆλθον εἰς † ὑπάντησιν αὐτῷ,
καὶ ἔκραζον· ὡσαννά, εὐλογημένος ὁ
ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου †, ὁ βα-
σιλεὺς τοῦ ἰσραήλ.

14. εὗρὼν δὲ ὁ ἰησοῦς ὄναριον,
ἐκάθισεν ἐπ' αὐτό, καθὼς ἐστὶ γεγραμ-
μένον·

15. μὴ φοβῆ, θυγάτηρ σιών· ἰδὲ,
ὁ βασιλεὺς σε ἔρχεται, καθήμενος ἐπὶ
πῶλον ὄνθ.

Judas Iscariotes, qui erat eum traditu-
rus:

5. Quare hoc unguentum non vae-
niit trecentis denariis, et datum est
egenis?

6. Dixit autem hoc, non quia de
egenis pertinebat ad eum, sed quia fur
erat, et loculos habens, ea, quae mit-
tebantur, portabat.

7. Dixit ergo Jesus: Sinite illam!
ut in diem sepulturae meae servet illud.

8. Pauperes enim semper habetis ¹⁾
vobiscum; me autem non semper ha-
betis ¹⁾).

9. Cognovit ergo turba multa ex
Judaeis, quia illic est; et venerunt non
propter Jesum tantum, sed ut Lazarum
viderent, quem suscitavit ^{a)} a mortuis.

a) cf. c. 11, 43. sq.

10. Cogitaverunt autem principes
Sacerdotum, ut et Lazarum interfice-
rent;

11. quia multi propter illum abi-
bant ex Judaeis, et credebant in Je-
sum.

12. ^{a)} In crastinum autem turba mul-
ta, quae venerat ad diem festum, cum
audissent, quia venit Jesus Jerosoly-
mani,

a) v. 12—15. Matth. 21, 1—11.

Marc. 11, 1—10. Luc. 19, 29—38.

13. acceperunt ramos palmarum,
et processerunt obviam ei, et clama-
bant: Hosanna! benedictus, qui venit
in nomine Domini, Rex Israel!

14. Et invenit Jesus asellum, et se-
dit super eum, sicut scriptum est:

15. „Noli timere, filia Sion! ecce,
„rex tuus venit sedens super pullum
„asinae ^{a)}.”

a) Zach. 9, 9.

v. 12. ὁ omitt. Mt. — v. 15. Mt. ἀπαντησιν. — " C. et Mt. omitt. ὁ.

1) 1590. habebitis.

16. ταῦτα δὲ οὐκ ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ αὐτῷ τὸ πρῶτον· ἀλλ' ὅτε ἐδοξάσθη † ὁ ἰησοῦς, τότε ἐμνήσθησαν, ὅτι ταῦτα ἦν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα, καὶ ταῦτα ἐποίησαν αὐτῷ.

17. ἐμαρτύρει οὖν ὁ ὄχλος, ὁ ὢν μετ' αὐτοῦ, † ὅτε τὸν λάζαρον ἐφώρησεν ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

18. διὰ τοῦτο καὶ ὑπήντησεν αὐτῷ ὁ ὄχλος, ὅτι † ἤκισαν τοῦτο αὐτὸν πεποιθέναι τὸ σημεῖον.

19. οἱ οὖν φαρισαῖοι εἶπον πρὸς ἑαυτούς· θεωρεῖτε, ὅτι οὐκ ὠφελεῖτε οὐδέν· ἴδε, ὁ κόσμος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπῆλθεν.

20. ἦσαν δὲ τινες ἔλληνες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων, ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ.

21. ἔτοι ἦν προσῆλθον φιλίππῳ, τῷ ἀπὸ βηθσαϊδᾶ τῆς γαλιλαίας, καὶ ἠρώτων αὐτὸν, λέγοντες· κύριε, θέλομεν τὸν ἰησοῦν ἰδεῖν.

22. ἔρχεται φιλιππος, καὶ λέγει τῷ ἀνδρέᾳ· καὶ πάλιν ἀνδρέας καὶ φιλιππος λέγουσι τῷ ἰησοῦ.

23. ὁ δὲ ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς, λέγων· ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

24. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου, πεσὼν εἰς τὴν γῆν, ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει.

25. ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν.

26. ἐὰν ἐμοὶ διακονῇ τις, ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω· καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, ἐκεῖ καὶ

16. Haec non cognoverunt discipuli ejus primum; sed quando glorificatus est Jesus, tunc recordati sunt, quia haec erant scripta de eo; et haec fecerunt ei.

17. Testimonium ergo perhibebat turba, quae erat cum eo, quando Lazarum vocavit de monumento, et suscitavit eum a mortuis.

18. Propterea et obviam venit ei turba, quia audierunt eum fecisse hoc signum.

19. Pharisei ergo dixerunt ad semetipsos: Videtis, quia nihil proficimus? Ecce! mundus totus post eum abiit.

20. Erant autem quidam Gentiles^{a)}, ex his qui ascenderant, ut adorarent in die festo. a) cf. c. 7, 35. Act. 17, 4.

21. Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat a Bethsaida Galilaeae, et rogabant eum, dicentes: Domine! volumus Jesum videre.

22. Venit Philippus et dicit Andree: Andreas rursum et Philippus dixerunt Jesu.

23. Jesus autem respondit eis, dicens: Venit hora, ut clarificetur^{a)} Filius hominis. a) cf. c. 17, 1. Phil. 2, 9. sqq.

24. Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti, cadens in terram, mortuum fuerit,

25. ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum^{a)} fructum affert. Qui amat^{b)} animam suam, perdet eam; et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam. a) cf. v. 32. b) Matth. 10, 39.

26. Si quis mihi ministrat, me sequatur; et ubi sum ego, illic et mini-

ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσαι· † καὶ εἰάν τις ἐμοὶ διακοῇ, τιμήσει αὐτὸν ὁ πατήρ.

27. νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάραται· καὶ τί εἶπω· πάτερ, σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης; ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην.

28. πάτερ, δόξασόν σε τὸ ὄνομα. ἦλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω.

29. ὁ ἐν ὄχλῳ, ὁ ἐσὼς καὶ ἀκέσας, ἔλεγε, βροντὴν γερονέαι. ἄλλοι ἔλεγον· ἄγγελος αὐτῷ λελάλημεν.

30. ἀπεκρίθη † ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν· οὐδὲ ἐμὲ αὐτὴ ἡ φωνὴ γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμῶν.

31. νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου † τετε· νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω.

32. καὶ γὰρ, εἰάν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐκλύσω πρὸς ἑμάντόν.

33. τῷτο δὲ ἔλεγε, σημαίνων, ποίῳ θανάτῳ ἠμελλεν † ἀποθνήσκειν.

34. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ὄχλος· ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐκ τῶ νόμου, ὅτι ὁ χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ πῶς σὺ λέγεις· † δεῖ ὑψωθῆναι τὸν υἱὸν τῶ ἀνθρώπου; τίς ἐστὶν οὗτος ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου;

35. εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἔτι μικρὸν χρόνον τὸ φῶς † μεθ' ὑμῶν ἐστὶ· περιπατεῖτε, ἕως τὸ φῶς ἔχετε, ἵνα μὴ σκοτία ὑμῶν καταλάβῃ· καὶ ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ οὐκ οἶδε, ποῦ ὑπάγει.

36. ἕως τὸ φῶς ἔχετε, πιζεύετε εἰς τὸ φῶς, ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε. ταῦτα ἐλάλησεν ὁ ἰησοῦς, καὶ ἀπελθὼν ἐκρύβη ἀπ' αὐτῶν.

37. τοσαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότος ἔμπροσθεν αὐτῶν, οὐκ ἐπίστευον εἰς αὐτόν·

ster meus erit; si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus.

27. Nunc^{a)} anima mea turbata est! Et quid dicam? Pater, salvifica me ex hac hora! Sed propterea veni in horam hanc.

a) Matth. 26, 58. Luc. 12, 50.

28. Pater, clarifica nomen tuum! Venit^{a)} ergo vox de coelo¹⁾: Et clarificavi, et iterum clarificabo.

a) Matth. 3, 17. Joh. 5, 32.

29. Turba ergo quae stabat et audierat, dicebat tonitruum esse factum! Alii²⁾ dicebant: Angelus ei locutus est!

30. Respondit Jesus, et dixit: Non propter me haec vox venit, sed propter vos.

31. Nunc^{a)} iudicium est mundi; nunc princeps^{b)} huius mundi ejicietur foras.

a) cf. c. 3, 18. b) Luc. 10, 18. Joh. 16, 11.

32. Et ego si exaltatus^{a)} fuero a terra, omnia traham ad me ipsum.

a) cf. c. 3, 14. sqq. 8, 28. 11, 51. 52.

33. (Hoc autem dicebat, significans, qua morte esset moriturus.)

34. Respondit ei turba: Nos audivimus ex lege^{a)}, quia Christus manet in aeternum; et quomodo tu dicis: Oportet exaltari Filium hominis?³⁾ Quis est iste Filius hominis?

a) 2 Reg. 7, 15.

Ps. 109, 4.

35. Dixit ergo eis Jesus: Adhuc modicum lumen in vobis est. Ambulate^{a)}, dum lucem habetis, ut non vos tenebrae comprehendant; et qui ambulat in tenebris, nescit, quo vadat.

a) cf. v. 46. 8, 12.

36. Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis. Haec locutus est Jesus; et abiit, et abscondit se ab eis.

37. Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum;

v. 26. και omitt. Gb. — v. 30. C. omitt. δ. — v. 31. C. omitt. τστθ. — v. 33. Ed. 1. 2. Er. ἀποθνήσκων. — v. 34. Gb. ὅτι δεῖ. — v. 35. Gb. ἐν ὑμῖν. 1) 1590. add. dicens. 2) 1590. add. autem. 3) 1590. et quis.

38. ἵνα ὁ λόγος ἡσαΐε τοῦ προφήτου πληρωθῆ, ὃν εἶπε· κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ † ἡμῶν, καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίμη ἀπεκαλύφθη;

39. διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύνατο πιστεύειν, ὅτι πάλιν εἶπεν ἡσαΐας·

40. τετύφλωκεν αὐτῶν τὰς ὀφθαλμούς, καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν· ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ νοήσωσι τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐπιστραφῶσι, καὶ † ἰάσωμαι αὐτούς.

41. ταῦτα εἶπεν ἡσαΐας, ὅτε † εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ.

42. ὅμως μέντοι καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· ἀλλὰ διὰ τοὺς φαρισαίους οὐχ ὠμολόγησαν, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι † γένωνται.

43. ἠγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον, ἢπερ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.

44. ἰησοῦς δὲ ἔκραξε καὶ εἶπεν· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, οὐ πιστεύει εἰς ἐμὲ, ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με.

45. καὶ ὁ θεωρῶν ἐμὲ, θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με.

46. ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ † μείνη.

47. καὶ ἐάν τις με ἀκούσῃ τῶν ῥημάτων, καὶ μὴ πιστεύσῃ, ἐγὼ οὐ κρίνω αὐτόν· οὐ γὰρ ἦλθον, ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον.

48. ὁ ἀθετῶν ἐμὲ, καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ῥήματά μου, ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν. ὁ λόγος, ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτόν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

49. ὅτι ἐγὼ ἐξ ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα· ἀλλ' ὁ πέμψας με πατήρ, αὐτός

38. ut sermo Isaiæ Prophetæ ¹⁾ impleretur, quem dixit: „Domine, quis „credidit auditui nostro? et brachium „Domini cui revelatum est ²⁾?” Jes. 53,1.

39. Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias:

40. „Excaecavit oculos eorum, et „induravit cor eorum; ut non videant „oculis, et non intelligant corde, et „convertantur, et sanem eos ³⁾.”

a) Jes. 6, 9. 10.

41. Haec dixit Isaias, quando vidit gloriam ejus, et locutus est de eo.

42. Verumtamen et ex principibus multi crediderunt in eum; sed ^{a)} propter Pharisaeos non confitebantur, ut e synagoga non ejicerentur.

a) cf. c. 5, 2. 7, 13. 19, 38.

43. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.

44. Jesus autem clamavit, et dixit: Qui credit in me, non credit in me, sed ^{a)} in eum, qui misit me. a) cf. c. 5, 36. sqq.

45. Et qui videt ^{a)} me, videt eum, qui misit me. a) cf. c. 14, 9.

46. Ego lux in mundum veni; ut omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat.

47. Et si quis ^{a)} audierit verba mea, et non custodierit; ego non judico eum. Non enim veni, ut judicem mundum, sed ut salvificem mundum. a) cf. c. 5, 17. sqq.

48. Qui spernit me, et non accipit verba mea, habet, qui judicet eum. Sermo, quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die.

49. Quia ego ex me ipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse ^{a)}

v. 38. Ed. 1. 2. 3. Er. ἡμων. — v. 40. Mt. ἰασομαι. — v. 41. Ed. omn. Er. ἰδε. — v. 42. Ed. omn. Er. γινωνται. — v. 46. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. μεννη. Ed. 5. Er. μεινη.

1) 1590. o mitt. Prophetæ.

μοι ἐντολὴν ἔδωκε, τί εἶπω, καὶ τί λαλήσω.

50. καὶ οἶδα, ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτῆς ζωὴ αἰώνιος ἐστίν. ἃ οὖν λαλῶ ἐγὼ, καθὼς εἶρηκέ μοι ὁ πατήρ, † οὕτως λαλῶ.

mihī mandatum dedit, quid dicam, et quid loquar.

a) cf. c. 8, 26.

50. Et scio, quia mandatum ejus vita aeterna est. Quae ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor.

C A P. XIII.

1. Πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα, εἰδὼς ὁ ἰησοῦς, ὅτι ἐλήλυθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα, ἵνα μεταβῆ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν πατέρα, ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς·

2. καὶ δεῖπνε γενομένης, τοῦ διαβόλου ἥδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν Ἰούδα σίμωνος ἰσκαριώτου, ἵνα αὐτὸν παραδῷ·

3. εἰδὼς ὁ ἰησοῦς, ὅτι πάντα δέδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξηγήλαθε, καὶ πρὸς τὸν θεὸν ὑπάγει·

4. ἐγείρεται ἐκ τοῦ δεῖπνου, καὶ τίθησι τὰ ἱμάτια· καὶ λαβὼν λέντιον, διέζωσεν ἑαυτόν.

5. εἶτα βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νεπτῆρα, καὶ ἤρξατο νίπτειν τὰς πόδας † τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ, ᾧ ἦν διεζωσμένος.

6. ἔρχεται ἔν πρὸς σίμωνα πέτρον· καὶ λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος· κύριε, σὺ μὲ νίπτεταις τοὺς πόδας;

7. ἀπεκρίθη ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ὃ ἐγὼ ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώσει δὲ μετὰ ταῦτα.

8. λέγει αὐτῷ πέτρος· οὐ μὴ † νίψῃς τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· εἰάν μὴ νίψω σε, † οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ.

9. λέγει αὐτῷ σίμων πέτρος· κύριε, μὴ τὰς πόδας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν.

1. Ante diem festum Paschae, sciens^{a)} Jesus, quia venit hora ejus, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem; cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.

a) Matth. 26, 2.

2. Et coena facta, cum^{a)} diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariotae¹⁾); a) Luc. 22, 3.

3. sciens, quia omnia^{a)} dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exivit et ad Deum vadit; a) Matth. 28, 18. Joh. 17, 2.

4. surgit a coena, et ponit vestimenta sua; et cum accepisset linteum, praecinxit se;

5. deinde mittit²⁾ aquam in pelvim, et coepit lavare pedes discipulorum, et extergere linteo, quo erat praecinctus.

6. Venit ergo ad Simonem Petrum; et dicit ei Petrus: Domine! tu mihi lavas pedes?

7. Respondit Jesus, et dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea.

8. Dicit ei Petrus: Non lavabis mihi pedes in aeternum! Respondit ei Jesus: Si non laverō te, non habebis partem mecum.

9. Dicit ei Simon Petrus: Domine! non tantum pedes meos, sed et manus, et caput.

v. 50. St. Mt. et Gb. ἔτω. — v. 8. Ed. 1. Er. νίψεις. — "C. οὐχ.

1) 1590. Iscariotis. 2) 1590. misit.

5. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. omitt. των. —

10. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ὁ λελο-
μένος ἔχειαν ἔχει ἢ τὰς πόδας νίψα-
σθαι, ἀλλ' ἔσι καθαρὸς ὅλος· καὶ
ὑμεῖς καθαροὶ ἔξε, ἀλλ' ἐγὶ πάντες.

11. ἤδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐ-
τόν· διὰ τοῦτο εἶπεν· οὐχὶ πάντες
καθαροὶ ἔξε.

12. ὅτε ἔν ἔνιψε τὰς πόδας αὐ-
τῶν, καὶ ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτῆ, ἀνα-
πεσὼν πάλιν, εἶπεν αὐτοῖς· γινώσ-
κετε, τί πεποίηκα ὑμῖν;

13. ὑμεῖς φωνεῖτέ με· † ὁ διδά-
σκαλος καὶ ὁ κύριος· καὶ καλῶς λέ-
γετε· εἰμὶ γάρ.

14. εἰ οὖν ἐγὼ ἔνιψα ὑμῶν τοὺς
πόδας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος,
καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν
τοὺς πόδας.

15. ὑπόδειγμα γὰρ † ἔδωκα ὑμῖν,
ἵνα, καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ
ὑμεῖς † ποιῆτε.

16. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ἐκ ἔξι
δῆλος μείζων τῷ κυρίῳ αὐτῆ, ἐδὲ ἀπό-
σολος μείζων τῷ πέμψαντος αὐτόν.

17. εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί
ἔξε, ἐὰν ποιῆτε αὐτά.

18. οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω·
ἐγὼ οἶδα, οὓς ἐξελεξάμην· ἀλλ' ἵνα
ἡ γραφὴ πληρωθῆ· ὁ τρώγων μετ'
ἐμοῦ τὸν ἄρτον, ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν
πέτρων αὐτοῦ.

19. ἀπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ
γενέσθαι, ἵνα, ὅταν γένηται, πισεύ-
σητε, ὅτι ἐγὼ εἰμι.

20. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὁ λαμ-
βάνων, ἐὰν τινα πέμψω, ἐμὲ λαμ-
βάνει· ὁ δὲ ἐμὲ λαμβάνων λαμβάνει
τὸν † πέμψαντά με.

21. ταῦτα εἰπὼν ὁ ἰησοῦς ἔτα-
ράθη τῷ πνεύματι, καὶ ἔμαρτύρη-

10. Dicit ei Jesus: Qui lotus est,
non indiget, nisi ut pedes lavet, ¹⁾ sed
est mundus totus. Et vos mundi estis ^{a)},
sed non omnes. a) cf. c. 15, 5.

11. Sciebat enim, quisnam esset,
qui traderet eum; propterea dixit: Non
estis mundi omnes.

12. Postquam ergo lavit pedes eo-
rum, ²⁾ et accepit vestimenta sua, cum
recubisset iterum, dixit eis: Scitis,
quid fecerim vobis?

13. Vos vocatis me Magister, et Do-
mine; et bene dicitis; sum etenim.

14. Si ergo ego lavi pedes vestros,
Dominus et Magister; et vos ^{a)} debetis
alter alterius lavare pedes.

a) Luc. 22, 26. sqq.

15. Exemplum enim dedi vobis, ut
^{a)} quemadmodum ego feci vobis, ita et
vos faciatis. a) Matth. 20, 26. sqq.

16. Amen, amen dico vobis: Non
est servus major domino suo; neque a-
postolus major est eo, qui misit illum.

17. Si haec scitis, beati eritis, si
feceritis ea.

18. Non de omnibus vobis dico; ego
scio, quos elegerim, sed ut adimplea-
tur Scriptura; „Qui manducat mecum
„panem, levabit contra me calcaneum
„suum ^{a)}.” a) Ps. 40, 10. Act. 1, 26.

19. Amodo dico vobis, priusquam
fiat; ut cum factum fuerit, credatis,
quia ego sum.

20. Amen ^{a)}, amen dico vobis: Qui
accipit, si quem misero, me accipit;
qui autem me accipit, accipit eum, qui
me misit. a) Matth. 10, 40.

21. ^{a)} Cum haec dixisset Jesus, tur-
batus est spiritu; et protestatus est,

v. 13. Mt. ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος. — v. 15. C. δέδωκα. — "Ed. omn. Er. ποιεῖτε. — v. 20. Ed. omn. Er. ἀποσειλαντα με.

1) 1590. et est.

2) 1590. accepit vestimenta sua: et cum.

σε, καὶ εἶπεν· ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.

22. ἔβλεπον ἔν εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταί, ἀπορέμενοι, περὶ τίνος λέγει.

23. ἦν δὲ ἀνακείμενος εἰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ ἰησοῦ, ὃν ἠγάπα ὁ ἰησοῦς.

24. νεύει ἔν τέτῳ σίμων πέτρος, πυνθῆσθαι, τίς ἂν εἴη, περὶ ᾧ λέγει.

25. ἐπιπεσὼν δὲ ἐκεῖνος † ἐπὶ τὸ σῆθος τοῦ ἰησοῦ, λέγει αὐτῷ· κύριε, τίς ἐσίν;

26. ἀποκρίνεται ὁ ἰησοῦς· ἐκεῖνός ἐσίν, ᾧ ἐγὼ βιάψας τὸ ψωμίον ἐπίδωσω. καὶ ἐμβάψας τὸ ψωμίον, δίδωσιν ἰούδα σίμωνος, ἰσκαριώτη.

27. καὶ μετὰ τὸ ψωμίον, τότε εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ σατανᾶς. λέγει ἔν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ὁ ποιεῖς, ποιήσον τάχιον.

28. τοῦτο δὲ οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων, πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ.

29. τινὲς γὰρ ἐδόξαν, ἐπεὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχεν ὁ ἰούδας, ὅτι λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἀγόρασον, ὧν χρειάν ἔχομεν εἰς τὴν ἐορτήν· ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα τι δῶ.

30. λαβὼν οὖν τὸ ψωμίον ἐκεῖνος, εὐθὺς ἐξῆλθεν· ἦν δὲ νύξ †.

31. ὅτε οὖν ἐξῆλθε, λέγει ὁ ἰησοῦς· νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ.

32. εἰ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν.

33. τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι. ζητήσατέ με, καὶ καθὼς εἶπον τοῖς ἰουδαίοις· ὅτι, ὅσα ὑπάγω ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν· καὶ ὑμῖν λέγω ἄρτι.

et dixit: Amen, amen dico vobis: Quia unus ^{b)} ex vobis tradet me!

a) v. 21—30. Matth. 26, 20—26. b) cf. c. 6, 65.

22. Aspiciebant ergo ad invicem discipuli, haesitantes, de quo diceret.

23. Erat ergo recumbens unus ex discipulis ejus in sinu Jesu, quem ^{a)} diligebat Jesus. a) c. 19, 26. 20, 2. 21, 7. 20.

24. Innuit ergo huic Simon Petrus, et dixit ei: Quis est, de quo dicit?

25. Itaque cum recubisset ille supra pectus Jesu, dicit ei: Domine, quis est?

26. Respondit Jesus: Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Judae Simonis Iscariotae ¹⁾).

27. Et post buccellam, introivit ^{a)} in eum satanas. Et dixit ei Jesus: Quod facis, fac citius! a) cf. v. 2. Luc. 22, 5

28. Hoc autem nemo scivit discumbentium, ad quid dixerit ei.

29. Quidam enim putabant, quia ^{a)} loculos habebat Judas, quod dixisset ei Jesus: Eme ea, quae opus sunt nobis ad diem festum; aut egenis ut aliquid daret. a) cf. c. 12, 6.

30. Cum ergo accepisset ille buccellam, exivit continuo; erat autem nox.

31. Cum ergo exisset, dixit Jesus: Nunc clarificatus est Filius hominis; et Deus clarificatus est in eo.

32. Si Deus clarificatus est in eo, et Deus ^{a)} clarificabit eum in semetipso; et continuo clarificabit eum. a) c. 17, 5. 6.

33. Filioli! adhuc modicum vobiscum sum. Quaeretis me; et sicut dixi ^{a)} Judaeis: Quo ego vado, vos non potestis venire; et vobis dico modo.

a) c. 7, 34. 8, 22.

v. 23. Gb. ἐν των. — v. 25. Mt. ἐκεῖνος οὕτως. — v. 30. Gb. finit vers. 30. cum νύξ, et incipit vers. 31. cum ὅτε ἐξῆλθε, λέγει κ. τ. λ. C. et Mt. fin. v. 30. cum ἦν δε νύξ, ὅτε ἐξῆλθε, et incip. v. 31. cum λέγει κ. τ. λ.

1) 1590. Iscariotis.

34. ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.

35. ἐν τούτῳ γνώσκονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἔσε, εἰ ἂν ἀγάπην ἔχητε † ἐν ἀλλήλοις.

36. λέγει αὐτῷ σίμων πέτρος· κύριε, πῶς ὑπάγεις; ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ὅπως † ἐγὼ ὑπάγω, εἰ δὲ δύνασαι † μοι νῦν ἀκολουθεῖσαι, ὕστερον δὲ ἀκολουθήσεις μοι.

37. λέγει αὐτῷ † πέτρος· κύριε, διατί οὐ δύναμαί σοι ἀκολουθεῖσαι ἄρτι; τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ σε θήσω.

38. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· τὴν ψυχὴν σε ὑπὲρ ἐμοῦ θήσεις; ἀμὴν, ἀμὴν λέγω σοι· οὐ μὴ ἀλέκτωρ † φωνήσει, ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ με τρίς.

34. Mandatum ^{a)} novum do vobis: Ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem. ^{a)} c. 15, 12. 17.

35. In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.

36. Dicit ei Simon Petrus: Domine! quo vadis? Respondit Jesus: Quo ego vado, non potes me modo sequi; sequeris ^{a)} autem postea. ^{a)} cf. c. 21, 18.

37. Dicit ei Petrus: Quare non possum te sequi modo? animam ^{a)} meam pro te ponam. ^{a)} Matth. 26, 53. sqq.

38. Respondit ei Jesus: Animam tuam pro me pones? Amen, amen dico tibi: Non ^{a)} cantabit gallus, donec ter me neges. ^{a)} Marc. 14, 50. 72.

C A P. XIV.

1. † Καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτῷ· μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία. πίστεύετε εἰς τὸν θεὸν, καὶ εἰς ἐμὲ πίστεύετε.

2. ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς μου πολλάι εἰσιν. εἰ δὲ μὴ, εἶπον ἂν ὑμῖν πορευόμενοι, ἐτοιμάσαι τόπον ὑμῖν.

3. καὶ εἰ ἂν πορευθῶ, † καὶ ἐτοιμάσω ὑμῖν τόπον, πάλιν ἔρχομαι, καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτὸν· ἵνα, ὅπως εἰμι ἐγὼ, καὶ ὑμεῖς ἦτε.

4. καὶ ὅπως ἐγὼ ὑπάγω, οἴδατε, καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε.

5. λέγει αὐτῷ θωμᾶς· κύριε, ἐκ οἴδαμεν, ποῦ ὑπάγεις· καὶ πῶς δυνάμεθα τὴν ὁδὸν εἰδέναί;

6. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωὴ· εἰδὲς ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ.

1. Non turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, et in me credite.

2. In domo Patris mei mansiones multae sunt. Si quo minus, dixissem vobis; quia vado parare vobis locum.

3. Et si abiero, et praeparavero vobis locum; iterum venio, et accipiam vos ad me ipsum, ut ^{a)}, ubi sum ego, et vos sitis. ^{a)} c. 12, 26.

4. Et, quo ^{a)} ego vado, scitis, et viam scitis. ^{a)} c. 13, 1. 53. 56.

5. Dicit ei Thomas: Domine! nescimus, quo vadis; et quomodo possumus viam scire?

6. Dicit ei Jesus: Ego ^{a)} sum via, et ¹⁾ veritas, et vita. Nemo venit ad Patrem, nisi per me. ^{a)} c. 1, 4. 17. 10, 9.

v. 35. Ed. 1. Er. ἔχετε. — v. 36. Ed. 1. 2. Er. St. omitt. ἐγω. — " C. με. — v. 57. Ed. omn. Er. St. ὁ πετρος. — v. 38. C. et Mt. φωνησῃ. — v. 1. C. Gb. et Mt. omitt. καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. — v. 3. Ed. 2. 5. 4. 5. Er. καὶ εἰ ἂν πορευθῶ, ἐτοιμάσαι. Ed. 1. Er. et Mt. καὶ εἰ ἂν πορευθῶ, ἐτοιμάσω.

1) 1590. omitt. et.

7. εἰ ἐγνώκειτέ με, καὶ τὸν πατέρα μου ἐγνώκειτε ἄν· καὶ ἀπ' ἄρτι γινώσκετε αὐτόν, καὶ ἑώρακατε αὐτόν.

8. λέγει αὐτῷ φίλιππος· κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν.

9. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· τοσῶτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ ἔκ ἐγνωκός με; † φίλιππε, ὁ ἑώρακός ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα· καὶ πῶς σὺ λέγεις· δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα;

10. οὐ πιστεύεις, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ ἐστίν; τὰ ῥήματα, ἃ ἐγὼ λαλῶ ἡμῖν, ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ· ὁ δὲ πατὴρ, ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα.

11. πιστεύετε μοι, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ ἐστίν †, εἰ δὲ μὴ, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετε μοι.

12. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, καὶ κείνος ποιήσει· καὶ μείζονα τούτων ποιήσει· ὅτι ἐγὼ πρὸς τὸν πατέρα μου πορεύομαι.

13. καὶ ὅ,τι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, τοῦτο ποιήσω· ἵνα δοξασθῇ ὁ πατὴρ ἐν τῷ υἱῷ.

14. εἴαν τι αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ποιήσω.

15. εἴαν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε.

16. καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον παρακλητόν δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα·

17. τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτὸ, οὐδὲ γινώσκει αὐτό· ὑμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτὸ, ὅτι παρ' ὑμῖν † μένει, καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται.

18. οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς· ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς.

7. Si cognovissetis me, et Patrem meum utique cognovissetis; et amodo cognoscetis eum, et vidistis ^{a)} eum.

a) cf. v. 9.

8. Dicit ei Philippus: Domine! ostende nobis Patrem, et sufficit nobis.

9. Dicit ei Jesus: Tanto tempore vobiscum sum; et non cognovistis me? Philippe! qui videt ^{a)} me, videt et Patrem. Quomodo tu dicis: Ostende nobis Patrem? a) c. 8, 19. Hebr. 1, 5.

10. Non creditis, quia ego in Patre, et Pater in me est? Verba, quae ego loquor vobis, a me ipso non loquor; pater autem in me manens, ipse facit opera.

11. Non creditis, quia ego in Patre, et Pater in me est?

12. Alioquin propter ^{a)} opera ipsa credite. Amen, amen dico vobis: Qui credit ^{b)} in me, opera, quae ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet; quia ego ad Patrem vado. a) c. 5, 56.

b) Matth. 21, 21. Marc. 16, 17.

13. Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam; ut glorificetur Pater in Filio.

14. Si quid ^{a)} petieritis me in nomine meo, hoc faciam. a) c. 15, 7. 16, 25.

15. Si diligitis ^{a)} me, mandata mea servate. a) v. 21, 23. 15, 10. 1 Joh. 2, 5. 5, 5.

16. Et ego rogabo Patrem, et alium ^{a)} Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum,

a) v. 26. 15, 26. 16, 7. 15. Luc. 24, 49.

17. spiritum veritatis, quem ^{a)} mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum; quia apud vos manebit, et in vobis erit. a) 1 Cor. 2, 14.

18. Non ^{a)} relinquam vos orphanos; veniam ad vos. a) Matth. 28, 20.

v. 9. Gb. et Mt. interpungunt: ἔκ ἐγνωκός με, φίλιππε; — v. 11. ἐστίν omitt. St. Gb. et Mt. — v. 17. Ed. 3. Er. μενη.

19. ἔτι μικρὸν, καὶ ὁ κόσμος με οὐκ ἔτι θεωρεῖ· ὑμεῖς δὲ θεωρεῖτέ με· ὅτι ἐγὼ ζῶ, καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε.

20. ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ γνώσεσθε ὑμεῖς, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ με, καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοὶ, καὶ ἐγὼ ἐν ὑμῖν.

21. ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς με, καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνος ἐστὶν ὁ ἀγαπῶν με· ὁ δὲ ἀγαπῶν με, ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τῷ πατρὸς με· καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτὸν, καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμάντον.

22. λέγει αὐτῷ Ἰούδας· οὐχ ὁ Ἰσκαριώτης· κύριε, † καὶ τί γέγονεν, ὅτι ἡμῖν μέλλεις ἐμφανίζειν σεαυτὸν, καὶ οὐχὶ τῷ κόσμῳ;

23. ἀπεκρίθη † ἰησῆς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἕάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον με τηρήσει· καὶ ὁ πατήρ με ἀγαπήσει αὐτὸν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν.

24. ὁ μὴ ἀγαπῶν με, τὰς λόγους με οὐ τηρεῖ· καὶ ὁ λόγος, ὃν ἀκούετε, οὐκ ἐστὶν ἐμὸς, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με πατρὸς.

25. ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, παρ' ὑμῖν μένων.

26. ὁ δὲ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ πατήρ ἐν τῷ ὀνόματί με, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα, καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα, † ἃ εἶπον ὑμῖν.

27. εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν. μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδιά, μηδὲ δειλιάτω.

28. ἠκούσατε, ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν· ὑπάγω, καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. εἰ ἠγαπᾶτέ με, ἐχάρητε ἅν, ὅτι † εἶπον· πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα· ὅτι ὁ πατήρ † μου μεῖζων μου ἐστὶ.

19. Adhuc modicum! et mundus me jam non videt. Vos autem^{a)} videtis me; quia ego vivo, et vos vivetis^{b)}.

a) c. 16, 16. 22. b) c. 10, 28. Eph. 1, 23.

20. In illo die vos cognoscetis, quia^{a)} ego sum in Patre meo, et vos in me, et ego in vobis. a) c. 10, 38.

21. Qui habet^{a)} mandata mea et servat ea, ille est, qui diligit me. Qui autem diligit me, diligitur a Patre meo; et ego diligam eum, et manifestabo ei me ipsum. a) cf. v. 15.

22. Dicit ei Judas^{a)}, non ille Iscariotes: Domine! quid factum est; quia^{b)} manifestaturus es nobis te ipsum, et non mundo? a) Act. 1, 15. Jud. 1.

b) v. 19. Act. 10. 41.

23. Respondit Jesus, et dixit ei: Si quis^{a)} diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum^{b)} veniemus, et mansionem apud eum faciemus; a) cf. v. 15. b) v. 20. 21.

24. qui non diligit me, sermones meos non servat. Et sermonem, quem audistis, non est meus; sed ejus, qui misit me, Patris.

25. Haec locutus sum vobis, apud vos manens;

26. Paraclitus^{a)} autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia, quaecumque dixero vobis. a) v. 16.

27. Pacem^{a)} relinquo vobis, pacem meam do vobis; non quomodo mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet.

a) c. 16, 35. Rom. 14, 17. Phil. 4, 7.

28. Audistis^{a)}, quia ego dixi vobis: Vado, et venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem, quia Pater major me est. a) v. 5. 18.

29. καὶ νῦν εἶρηκα ὑμῖν, πρὶν γενέσθαι, ἵνα, ὅταν γένηται, πισεύσητε.

30. οὐκ ἔτι πολλὰ λαλήσω μεθ' ὑμῶν· ἔρχεται γὰρ ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων, καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν.

31. ἀλλ' ἵνα γινῶ ὁ κόσμος, ὅτι ἀγαπῶ τὸν πατέρα, καὶ καθὼς ἐνετείλατό μοι ὁ πατήρ, οὕτως ποιῶ. ἐγείρεσθε, ἀγωμεν ἐντευθεν.

29. Et nunc dixi vobis, prius, quam fiat, ut, cum factum fuerit, credatis.

30. Jam non multa loquar vobiscum; venit enim princeps ^{a)} mundi huius, et in me non habet quidquam.

a) c. 12, 51. Luc. 22, 55.

31. Sed ut cognoscat mundus, quia diligo Patrem, et sicut ^{a)} mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Surgite, eamus hinc!

a) c. 10, 18.

C A P. XV.

1. ἐγὼ εἶμι ἡ ἀμπελος ἡ ἀληθινή, καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστι.

2. πᾶν κλήμα ἐν ἐμοὶ, μὴ φέρον καρπὸν, αἶρει αὐτό· καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέρον, καθαίρει αὐτό, ἵνα πλείονα καρπὸν φέρῃ.

3. ἤδη ὑμεῖς καθαροὶ ἔξε διὰ τὸν λόγον, ὃν λελάληκα ὑμῖν.

4. μένατε ἐν ἐμοὶ, καὶ ἐγὼ ἐν ὑμῖν. καθὼς τὸ κλήμα οὐ δύναται καρπὸν φέρειν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐὰν μὴ μείνῃ ἐν τῇ ἀμπέλῳ, οὕτως οὐδὲ ὑμεῖς, ἐὰν μὴ ἐν ἐμοὶ μείνητε.

5. ἐγὼ εἶμι ἡ ἀμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα· ὁ μένων ἐν ἐμοὶ, καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ, οὗτος φέρει καρπὸν πολὺν· ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν.

6. ἐὰν μὴ τις μείνῃ ἐν ἐμοὶ, ἐβλήθη ἔξω ὡς τὸ κλήμα, καὶ ἐξηρανθή· καὶ συνάρξουσιν αὐτὰ, καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλουσιν, καὶ καίεται.

7. ἐὰν μείνητε ἐν ἐμοὶ, καὶ τὰ ῥήματα μου ἐν ὑμῖν μείνῃ, ὃ ἐὰν θέλητε, αἰτήσεσθε, καὶ γενήσεται ὑμῖν.

8. ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ πατήρ μου, ἵνα καρπὸν πολὺν φέρητε· καὶ γενήσεσθε ἐμοὶ μαθηταί.

9. καθὼς ἠγάπησέν με ὁ πατήρ,

1. Ego sum vitis vera; et Pater meus agricola est.

2. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet ^{a)} eum; et omnem, qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat ^{b)}.

a) Matth. 7, 19. b) Matth. 13, 12.

3. Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis.

4. Manete in me; et ego in vobis! Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis.

5. Ego sum vitis, vos palmites; qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum; quia sine me nihil ^{a)} potestis facere.

a) 2 Cor. 5, 5.

6. Si quis in me non manserit; mittetur foras sicut palmes, et arescet, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet ^{a)}.

a) Matth. 3, 10.

7. Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint; quodcumque volueritis, petetis, & fiet vobis ^{a)}.

a) c. 14, 14.

8. In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis, et efficiamini mei discipuli.

9. Sicut dilexit me Pater, et ego

καὶ γὰρ ἠγάπησα ὑμᾶς. μείνατε ἐν τῇ dilexi vos. Manete in dilectione mea!
ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ.

10. εἰάν τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολάς τοῦ πατρὸς μου τηρήκα, καὶ μένω αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ.

11. ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἡ χαρὰ ἣ ἐμὴ ἐν ὑμῖν μείνῃ, καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῇ.

12. αὕτη ἐστὶν ἡ ἐπιτολὴ ἣ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς.

13. μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ.

14. ὑμεῖς φίλοι μου ἐστέ, εἰάν ποιῆτε, ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν.

15. οὐκέτι ὑμᾶς λέγω δούλους, ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδε, τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος· ὑμᾶς δὲ εἶρηκα φίλους, ὅτι πάντα, ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς μου, ἐγνώρισα ὑμῖν.

16. οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς, καὶ ἔθῃκα ὑμᾶς, ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε, καὶ καρπὸν φέρετε, καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μείνῃ· ἵνα, ὅ,τι ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δῶ ὑμῖν.

17. ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.

18. εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ, γινώσκειτε, ὅτι ἐμὲ πρῶτον ὑμῶν μείσηκεν.

19. εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει· ὅτι δὲ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστέ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος.

20. μνημονεύετε τοῦ λόγου, οὗ ἐγὼ εἶπον ὑμῖν· οὐκ ἔστι δέσλος μείζων τῆς κυρίας αὐτοῦ. εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν· εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν.

10. Si praecepta mea servaveritis, manebitis ^{a)} in dilectione mea, sicut et ego Patris mei praecepta servavi, et maneo in ejus dilectione. ^{a)} c. 14, 15.

11. Haec locutus sum vobis; ut gaudium meum in vobis sit, et gaudium vestrum impleatur ^{a)}. ^{a)} c. 16, 33.

12. Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem ^{a)}, sicut dilexi vos. ^{a)} c. 13, 34.

13. Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis ^{a)} suis. ^{a)} c. 5, 16. 10, 11. 1 Joh. 3, 16.

14. Vos amici mei estis, si feceritis, quae ego praecipio vobis.

15. Jam non dicam vos servos ^{a)}; quia servus nescit, quid faciat dominus ejus; vos autem dixi amicos; quia omnia, quaecumque audivi a Patre meo, nota ^{b)} feci vobis. ^{a)} Rom. 8, 15. ^{b)} Matth. 13, 11.

16. Non vos me elegistis; sed ego elegi vos, et posui vos, ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat; ut, quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det ^{a)} vobis. ^{a)} c. 14, 13.

17. Haec mando vobis, ut diligatis invicem.

18. Si mundus vos odit, scitote! quia me priorem vobis odio habuit ^{a)}. ^{a)} c. 7, 7. Matth. 5, 11, 12.

19. Si de mundo fuissetis, mundus, quod suum erat, diligeret; quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit ^{a)} vos mundus. ^{a)} c. 17, 14.

20. Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis ^{a)}; non est servus major domino suo. Si me persecuti sunt, et vos persequentur; si sermonem meum servaverunt, et vestrum servabunt. ^{a)} c. 13, 16.

21. ἀλλὰ ταῦτα πάντα ποιήσεσιν ὑμῖν διὰ τὸ ὄνομά μου, ὅτι οὐκ οἶδασι τὸν πέμψαντά με.

22. εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόσφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν.

23. ὁ ἐμὲ μισῶν καὶ τὸν πατέρα μου μισεῖ.

24. εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν αὐτοῖς, ἃ οὐδεὶς ἄλλος πεποίηκεν, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ καὶ ἐωράκασι, καὶ μεμισήκασι καὶ ἐμὲ καὶ τὸν πατέρα μου.

25. ἀλλ' ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος, ὁ γεγραμμένος ἐν τῷ νόμῳ αὐτῶν· ὅτι ἐμίσησάν με δωρεάν.

26. ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τῆς πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ.

27. καὶ ὑμεῖς δὲ μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἔσε.

21. Sed haec omnia facient vobis propter nomen meum, quia nesciunt ^{a)} eum, qui misit me. ^{a)} c. 16, 5. 1 Cor. 2, 8.

22. Si non venissem, et locutus ¹⁾ fuissem eis, peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato suo ^{a)}. ^{a)} Matth. 11, 25.

23. Qui me odit, et Patrem meum odit ^{a)}. ^{a)} 1 Joh. 5, 10.

24. Si opera non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent; nunc autem et viderunt, et oderunt et me et Patrem meum ^{a)}. ^{a)} c. 10, 37-39.

25. Sed ut adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est: „Quia odio habuerunt me gratis ^{a)}.” ^{a)} Ps. 68, 5.

26. Cum autem venerit Paraclitus ^{a)}, quem ego mittam vobis a Patre, spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me; ^{a)} c. 14, 16.

27. et vos testimonium perhibebitis ^{a)}, quia ab initio mecum estis. ^{a)} Act. 5, 32.

C A P. XVI.

1. Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα μὴ σκανδαλισθῆτε.

2. ἀποσυναγωγὰς ποιήσεσιν ὑμᾶς· ἀλλ' ἔρχεται ὥρα, ἵνα πᾶς ὁ ἀποκτείνων ὑμᾶς δόξῃ, λατρείαν προσφέρειν τῷ θεῷ.

3. καὶ ταῦτα ποιήσεσιν †, ὅτι ἐκ ἐγνωσαν τὸν πατέρα, ἢ δὲ ἐμέ.

4. ἀλλὰ ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα, μνημονεύετε αὐτῶν, ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν. ταῦτα δὲ ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον, ὅτι μεθ' ὑμῶν ἤμην.

5. νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμ-

1. Haec ^{a)} locutus sum vobis, ut non scandalizemini ^{b)}. ^{a)} c. 15, 18-25. ^{b)} c. 15, 19.

2. Absque synagogis facient vos; sed venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se praestare Deo ^{a)}. ^{a)} Act. 6, 11. sqq.

3. Et haec facient vobis, quia non noverunt Patrem, neque me.

4. Sed haec locutus sum vobis, ut cum venerit hora eorum, reminiscamini ^{a)}, quia ego dixi vobis. ^{a)} c. 15, 19.

5. Haec autem vobis ab initio non

v. 3. Ed. 1. 2. Er. add. ἡμιν. Ed. 3. 4. 5. Er. St. ὑμιν.

1) 1590. add. non.

φαντά με, καὶ οὐδείς ἐξ ὑμῶν ἐρω-
τᾷ με· ποῦ ὑπάγεις;

6. ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν,
ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν.

7. ἀλλ' ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν λέγω ὑ-
μῖν· συμφέρει ὑμῖν, ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω·
ἐὰν γὰρ † μὴ ἀπέλθω, ὁ παρακλήτος
ἐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πο-
ρευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς.

8. καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τὸν
κόσμον περὶ ἁμαρτίας, καὶ περὶ δι-
καιοσύνης, καὶ περὶ κρίσεως.

9. περὶ ἁμαρτίας μὲν, ὅτι ἔπι-
σένυσιν εἰς ἐμέ·

10. περὶ δικαιοσύνης δὲ, ὅτι πρὸς
τὸν πατέρα με ὑπάγω, καὶ οὐκ ἔτι
θεωρεῖτέ με·

11. περὶ δὲ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων
τοῦ κόσμου τούτου κέκριται.

12. ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν,
ἀλλ' οὐ δύνασθε βασιλεῖν ἄρτι.

13. ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ πνεῦ-
μα τῆς ἀληθείας, ὀδηγήσει ὑμᾶς εἰς
πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. οὐ γὰρ λαλήσει
ἀπ' ἑαυτοῦ, ἀλλ', ὅσα ἂν ἀκούσῃ, λα-
λήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

14. ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ
τῶ ἐμῶ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

15. πάντα, ὅσα ἔχει ὁ πατήρ, ἐ-
μὰ ἐστίν. διὰ τῆτο εἶπον· ὅτι ἐκ τῶ ἐ-
μῶ † λαμβάνει, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

16. μικρὸν, καὶ οὐ θεωρεῖτέ με·
καὶ πάλιν μικρὸν, καὶ ὄψεσθέ με·
ὅτι † ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα.

17. εἶπον ἔν ἐκ τῶν μαθητῶν αὐ-
τῶ πρὸς ἀλλήλους· τί ἐστὶ τῆτο, ὃ λέ-
γει † ἡμῖν· μικρὸν, καὶ ἔθεωρεῖτέ με·
καὶ πάλιν μικρὸν, καὶ ὄψεσθέ με· καί·
ὅτι ἐγὼ ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα;

dixi, quia vobiscum eram. Et nunc
vado ad eum, qui misit me; et nemo
ex vobis interrogat me: Quo vadis?

6. Sed quia haec locutus sum vo-
bis, tristitia implevit cor vestrum.

7. Sed ego veritatem dico vobis;
expedit vobis, ut ego vadam; si enim
non abiero, Paraclitus ^{a)} non veniet ad
vos; si autem abiero, mittam eum ad
vos.

a) c. 7, 39. Act. 2, 35.

8. Et cum venerit ille, arguet mun-
dum de peccato, et de justitia ^{a)}, et de
judicio.

a) Rom. 8, 35.

9. De peccato quidem; quia non cre-
diderunt in me;

10. de justitia vero; quia ad Patrem
vado, et jam non videbitis me;

11. de judicio autem; quia princeps
hujus mundi ^{a)} jam judicatus est.

a) c. 12, 31.

12. Adhuc multa habeo vobis dice-
re; sed non potestis portare modo ^{a)}.

a) 1 Cor. 3, 2.

13. Cum autem venerit ille Spiritus
veritatis, docebit vos omnem verita-
tem. Non enim loquetur a semetipso;
sed quaecumque audiet ^{a)}, loquetur, et
quae ventura sunt, annuntiabit vobis.

a) 1 Cor. 2, 10.

14. Ille me clarificabit; quia de meo
accipiet, et annuntiabit vobis.

15. Omnia, quaecumque habet Pa-
ter, mea sunt. Propterea dixi: Quia
de meo accipiet, et annuntiabit vobis.

16. Modicum, et jam non videbitis
me; et iterum modicum, et videbitis
me; quia vado ad Patrem ^{a)}.

a) v. 19, 28.

17. Dixerunt ergo ex discipulis ejus
ad invicem: Quid est hoc, quod dicit
nobis: Modicum, et non videbitis me;
et iterum modicum, et videbitis me; et,
quia vado ad Patrem?

18. ἔλεγον ἔν· τῆτο τί ἐστιν, ὃ λέγει, τὸ μικρὸν; ἕκ οἶδαμεν, τί λαλεῖ.

19. ἔγνω † ἔν ὃ ἰησῆς, ὅτι ἤθελον αὐτὸν † ἐρωτᾶν, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· περὶ τῆτε ζητεῖτε μετ' ἀλλήλων, ὅτι εἶπον· μικρὸν, καὶ ἔθεωρεῖτέ με· καὶ πάλιν μικρὸν, καὶ ὄψεσθέ με;

20. ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν· ὅτι κλαύσετε καὶ θρηνησετε ὑμεῖς, ὃ δὲ κόσμος χαρήσεται· ὑμεῖς δὲ λυπηθήσεσθε, ἀλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται.

21. ἡ γυνὴ ὅταν † τέκνη, λύπην ἔχει, ὅτι ἤλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς. ὅταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκ ἔτι μνημονεύει τῆς θλίψεως, διὰ τὴν χαρὰν, ὅτι ἐγεννήθη † ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον.

22. καὶ ὑμεῖς ἔν λύπην μὲν νῦν ἔχετε· πάλιν δὲ ὄψομαι ὑμᾶς, καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδία, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἴρει ἀφ' ὑμῶν.

23. καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐμὲ ἕκ ἐρωτήσετε ἐδὲν. ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν· ὅτι, ὅσα ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν.

24. ἕως ἄρτι ἕκ ἠτήσατε ἐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε, καὶ λήψεσθε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ἦ πεπληρωμένη.

25. ταῦτα ἐν παροιμίαις λελάληκα ὑμῖν· † ἔρχεται ὥρα, ὅτε ἕκ ἔτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν, ἀλλὰ παρήσια περὶ τῷ πατρὸς ἀναγγελωῦ ὑμῖν.

26. ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐν τῷ ὀνόματί μου αἰτήσεσθε· καὶ ἔλέγω ὑμῖν, ὅτι ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα περὶ ὑμῶν.

27. αὐτὸς γὰρ ὃ πατὴρ φιλεῖ ὑμᾶς, ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ πεφιλήκατε, καὶ πεπιστεύκατε, ὅτι ἐγὼ παρὰ τῷ θεῷ ἐξῆλθον.

28. ἐξῆλθον παρὰ τῷ πατρὸς, καὶ

18. Dicebant ergo: Quid est hoc, quod dicit, Modicum? nescimus quid loquitur.

19. Cognovit autem Jesus, quia volebant eum interrogare, et dixit eis: De hoc quaeritis inter vos, quia dixi, Modicum, et non videbitis me; et iterum modicum, et videbitis me.

20. Amen, amen dico vobis: Quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit; vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium ^{a)}.

a) Luc. 22, 28-30.

21. Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus; cum autem pepererit puerum, jam non meminit pressurae propter gaudium, quia natus est homo in mundum ^{a)}.

a) c. 12, 24.

22. Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum; et gaudium vestrum nemo tollet a vobis.

23. Et in illo die me non rogabitis quidquam. Amen, amen dico vobis: Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.

24. Usque modo non petistis quidquam in nomine meo; petite, et accipietis ^{a)}! ut gaudium vestrum sit plenum.

a) c. 15, 7.

25. Haec in proverbiiis ^{a)} locutus sum vobis; venit hora, cum jam non in proverbiiis loquar vobis, sed palam de Patre annunciabo vobis.

a) v. 12.

26. In illo die in nomine meo petetis; et non dico vobis, quia ego rogabo Patrem de vobis;

27. ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis, et credidistis, quia ego a Deo exivi.

28. Exivi ^{a)} a Patre, et veni in mun-

v. 19. ἔν omitt. Gb. — " Ed. omn. Er. ἐρωτησαι. — v. 21. Ed. 1. 2. Er. τιαιτι, — " Ed. omn. Er. add. ὁ. — v. 25. ἀλλ' add. C. St. et Mt.

ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον. πάλιν ἀφήμι τὸν κόσμον, καὶ πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα.

29. λέγεσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτῷ· ἴδε, νῦν παρόρησία λαλεῖς, καὶ παροιμίαν οὐδεμίαν λέγεις.

30. νῦν οἶδαμεν, ὅτι οἶδας πάντα, καὶ οὐ χρεῖαν ἔχεις, ἵνα τίς σε ἐρωτᾷ· ἐν τούτῳ πιστεύομεν, ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθες.

31. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἄρτι πιστεύετε;

32. ἰδὲ, ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐλήλυθεν, ἵνα σκορπισθῆτε, ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, καὶ ἐμὲ μόνον ἀφήτε· καὶ ἄκ ἐμὶ μόνος, ὅτι ὁ πατήρ μετ' ἐμοῦ ἐστι.

33. ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε. ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε. ἀλλὰ θαρσεῖτε· ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον.

dum; iterum relinquo mundum, et vado^{b)} ad Patrem. a) c. 8, 42. b) c. 6, 65.

29. Dicunt ei discipuli ejus: Ecce! nunc palam loqueris, et proverbium nullum dicis.

30. Nunc scimus, quia scis omnia, et non opus est tibi, ut quis te interroget; in hoc credimus, quia a Deo existi.

31. Respondit eis Jesus: Modo creditis?

32. Ecce! venit hora, et jam venit, ut dispergamini unusquisque in propria, et me solum relinquantis^{a)}; et non sum solus^{b)}, quia Pater mecum est.

a) Marc. 14, 50. b) c. 8, 29.

33. Haec locutus sum vobis, ut in me pacem^{a)} habeatis. In mundo pressuram habebitis; sed confidite, ego vici mundum. a) c. 14, 27.

C A P. XVII.

1. Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ ἰησοῦς, καὶ ἐπῆρε τὰς ὀφθαλμοὺς αὐτῷ εἰς τὸν ἑρανό, καὶ εἶπε· πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα. δόξασόν σε τὸν υἱόν, ἵνα καὶ ὁ υἱός σε δοξάσῃ σε.

2. καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός, ἵνα πᾶν, ὃ δέδωκας αὐτῷ, † δώσῃ αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον.

3. αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε, τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν, καὶ ὃν ἀπέξειλας, ἰησοῦν χριστόν.

4. ἐγὼ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς. τὸ ἔργον ἐτελείωσα, ὃ δέδωκάς μοι, ἵνα ποιήσω.

5. καὶ νῦν δόξασόν με σὺ, πάτερ, παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ, ἣ εἶχον, πρὸ τῆς τὸν κόσμον εἶναι, παρὰ σοί.

1. Haec locutus est Jesus; et sublevatis oculis in coelum, dixit: Pater! venit hora, clarifica^{a)} filium tuum, ut filius tuus clarificet^{b)} te. a) v. 5. b) v. 4.

2. Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis^{a)}, ut omne, quod dedisti ei, det eis vitam aeternam. a) Matth. 11, 27.

3. Haec est autem vita aeterna: Ut cognoscant te, solum Deum verum, et quem misisti, Jesum Christum^{a)}.

a) 1 Cor. 8, 4-6.

4. Ego te clarificavi super terram; opus^{a)} consummavi, quod dedisti mihi, ut faciam; a) v. 6.

5. et nunc clarifica me, tu, Pater! apud teipsum, claritate, quam habui¹⁾ priusquam mundus esset, apud te^{a)}.

a) v. 24. c. 6, 65.

6. ἐφανερώσα σε τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις, ἧς δέδωκάς μοι ἐκ τῆ κόσμου. σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐτὸς δέδωκας· καὶ τὸν λόγον σε τετηρήκασιν.

7. νῦν ἔγνωσαν, ὅτι πάντα, ὅσα δέδωκάς μοι, παρὰ σοῦ ἐσιν.

8. ὅτι τὰ ῥήματα, ἃ δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς· καὶ αὐτοὶ ἔλαβον, καὶ ἔγνωσαν ἀληθῶς, ὅτι παρὰ σοῦ ἐξήλθον, καὶ ἐπίστευσαν, ὅτι σύ με ἀπέσειλας.

9. ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ. ἢ περὶ τῆ κόσμου ἐρωτῶ, ἀλλὰ περὶ ὧν δέδωκάς μοι, ὅτι σοὶ εἰσι.

10. καὶ τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ἐσι, καὶ τὰ σὰ ἐμά· καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς.

11. καὶ ἐκ ἐτι εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ· καὶ ἄνθρωποι ἐν τῷ κόσμῳ εἰσὶ, καὶ ἐγὼ πρὸς σε ἔρχομαι. πᾶτερ ἅγιε, τήρησον αὐτὸς ἐν τῷ ὀνόματί σου, ἵνα ᾧ δέδωκάς μοι, ἵνα ᾧσιν ἐν, καθὼς ἡμεῖς.

12. ὅτε ἦμην μετ' αὐτῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ἐγὼ ἐτήρην αὐτὸς ἐν τῷ ὀνόματί σου. ἧς δέδωκάς μοι, ἐφύλαξα, καὶ ἄδεις ἐξ αὐτῶν ἀπάλετο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ.

13. νῦν δὲ πρὸς σε ἔρχομαι, καὶ ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ κόσμῳ, ἵνα ἔχωσιν τὴν χαρὰν, τὴν ἐμὴν, πεπληρωμένην ἐν αὐτοῖς.

14. ἐγὼ δέδωκα αὐτοῖς τὸν λόγον σου· καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτὸς, ὅτι ἐκ εἰσὶν ἐκ τῆ κόσμου, καθὼς ἐγὼ ἐκ εἰμὶ ἐκ τῆ κόσμου.

15. ἐκ ἐρωτῶ, ἵνα ἄρῃς αὐτὸς ἐκ τῆ κόσμου, ἀλλ' ἵνα τηρήσῃς αὐτὸς ἐκ τῆς πονηρῆς.

16. ἐκ τῆ κόσμου ἐκ εἰσὶ, καθὼς ἐγὼ ἐκ τῆ κόσμου ἐκ εἰμί.

6. Manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo ^{a)}. Tui erant ^{b)}, et mihi eos dedisti; et sermonem tuum servaverunt. ^{a)} c. 1, 18.

^{b)} c. 8, 47.

7. Nunc cognoverunt ^{a)}, quia omnia, quae dedisti mihi, abs te sunt;

^{a)} c. 16, 30.

8. quia verba, quae dedisti mihi, dedi eis; et ipsi acceperunt, et cognoverunt vere, quia a te exivi, et crediderunt, quia tu me misisti.

9. Ego pro eis rogo; non pro mundo ^{a)} rogo, sed pro his, quos dedisti mihi; quia tui sunt. ^{a)} c. 16, 8.

10. Et mea omnia, tua sunt, et tua, mea sunt; et clarificatus sum in eis.

11. Et jam non sum in mundo, et hi in mundo sunt, et ego ad te venio. Pater sancte! serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum ^{a)}, sicut et nos. ^{a)} v. 21. c. 10, 30.

12. Cum essem cum eis, ego servabam eos in nomine tuo. Quos dedisti mihi, ¹⁾ custodivi; et nemo ex eis periit, nisi filius perditionis ^{a)}, ut Scriptura impleatur. ^{a)} c. 15, 18.

13. Nunc autem ad te venio; et haec loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis.

14. Ego dedi eis sermonem tuum, et mundus eos odio habuit ^{a)}, quia non sunt de mundo, sicut et ego non sum de mundo. ^{a)} c. 15, 19.

15. Non rogo, ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos a malo ^{a)}. ^{a)} v. 11.

16. De mundo non sunt, sicut et ego non sum de mundo.

17. ἀγίασον αὐτὲς ἐν τῇ ἀληθείᾳ
σε ὁ λόγος, ὁ σὸς, ἀλήθειά ἐστι.

18. καθὼς ἐμὲ ἀπέσειλας εἰς τὸν
κόσμον, καὶ γὰρ ἀπέσειλα αὐτὲς εἰς τὸν
κόσμον.

19. καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἀγιάζω
ἐμαυτὸν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ὧσιν ἡγιασμέ-
νοι ἐν ἀληθείᾳ.

20. ἢ περὶ τῶν δὲ ἐρωτῶ μόνον,
ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν † πισεινόντων διὰ
τῆ λόγος αὐτῶν εἰς ἐμὲ.

21. ἵνα πάντες ἐν ὧσι· καθὼς σὺ
πάτερ ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν σοί, ἵνα καὶ
αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν· ἵνα ὁ κόσμος
πιστεύσῃ, ὅτι σὺ με ἀπέσειλας.

22. καὶ ἐγὼ τὴν δόξαν, ἣν δέδω-
κάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς· ἵνα ὧσιν
ἐν, καθὼς ἡμεῖς ἐν ἐσμεν,

23. ἐγὼ ἐν αὐτοῖς, καὶ σὺ ἐν ἐμοί·
ἵνα ὧσι τετελειωμένοι εἰς ἐν, καὶ ἵνα
γινώσκῃ ὁ κόσμος, ὅτι σὺ με ἀπέσει-
λας, καὶ ἡγάπησας αὐτὲς, καθὼς
ἐμὲ ἡγάπησας.

24. πάτερ, ἧς δέδωκάς μοι, θέ-
λω, ἵνα, ὅπως εἰμὶ ἐγὼ, καὶ κεῖνοι ὧσι
μετ' ἐμῆ· ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν
ἐμὴν, ἣν † ἔδωκάς μοι, ὅτι ἡγάπη-
σάς με πρὸ καταβολῆς κόσμου.

25. πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος σε
ἔκ ἔργου· ἐγὼ δὲ σε ἔγνω, καὶ ἔτοι-
ἐγνωσαν, ὅτι σὺ με ἀπέσειλας.

26. καὶ ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνο-
μά σε, καὶ γνωρίσω, ἵνα ἡ ἀγάπη,
ἣν ἡγάπησάς με, ἐν αὐτοῖς ᾗ, καὶ γὰρ
ἐν αὐτοῖς.

17. Sanctifica eos in veritate! Ser-
mo tuus veritas est.

18. Sicut tu me misisti in mundum,
I) et ego misi eos a) in mundum.
a) Matth. 28, 19.

19. Et pro eis ego sanctifico me
ipsum; ut sint et ipsi sanctificati in
veritate a).

20. Non pro eis autem rogo tan-
tum, sed et pro eis, qui credituri sunt
per verbum eorum in me;

21. ut omnes unum sint, sicut tu
Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in
nobis unum sint; ut credat mundus,
quia tu me misisti.

22. Et ego claritatem, quam 2) de-
disti mihi, dedi eis; ut sint unum, sic-
ut et nos unum sumus a).

23. Ego in eis, et tu in me; ut sint
consummati in unum; et cognoscat
mundus, quia tu me misisti, et dile-
xisti eos, sicut et me dilexisti.

24. Pater, quos dedisti mihi, volo,
ut ubi sum ego, et illi sint mecum a);
ut videant claritatem meam, quam de-
disti mihi; quia dilexisti me ante con-
stitutionem mundi b).

25. Pater juste! mundus te non co-
gnovit a); ego autem te cognovi; et hi
cognoverunt b), quia tu me misisti.

26. Et notum feci eis nomen tuum,
et notum faciam; ut dilectio, qua dile-
xisti me, in ipsis a) sit, et ego in ipsis.
a) c. 8, 19. b) v. 8.

C A P. XVIII.

1. Ταῦτα εἰπὼν ὁ ἰησοῦς, ἐξῆλθε
σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτῆ πέραν τῆ χει-
μαρῆς † τῶν κέδρων, ὅπου ἦν κῆπος,

1. Haec cum dixisset Jesus a), egres-
sus est cum discipulis suis trans torren-
tem Cedron, ubi erat hortus, in quem

v. 20. Ed. omn. Er. St. πισεινοντων. — v. 24. C. δεδωκας. — v. 1. Gb. τσ κεδρων.

1) 1590. ita et ego. 2) 1590. add. tu.

εἰς ὃν εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

2. ἦδει δὲ καὶ ἰύδας, ὁ παραδιδὺς αὐτὸν, τὸν τόπον, ὅτι πολλάκις συνήχθη ὁ ἰησοῦς ἐκεῖ μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

3. ὁ ἦν ἰύδας, λαβὼν τὴν σπειραν, καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ φαρισαίων ὑπηρέτας, ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ ὅπλων.

4. ἰησοῦς ἦν, εἰδὼς πάντα τὰ ἐρχόμενα ἐπ' αὐτὸν, ἐξεληθὼν εἶπεν αὐτοῖς· τίνα ζητεῖτε;

5. ἀπεκρίθησαν αὐτῷ· ἰησοῦν, τὸν ναζωραῖον. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἐγώ εἰμι. εἰσὶν δὲ καὶ ἰύδας, ὁ παραδιδὺς αὐτὸν, μετ' αὐτῶν.

6. ὡς ἦν εἶπεν αὐτοῖς· ὅτι ἐγώ εἰμι· ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἔπεσον χαμαί.

7. πάλιν ἦν αὐτὰς ἐπηρώτησε· τίνα ζητεῖτε; οἱ δὲ εἶπον· ἰησοῦν, τὸν ναζωραῖον.

8. ἀπεκρίθη ἰησοῦς· εἶπον ὑμῖν, ὅτι ἐγώ εἰμι. εἰ ἦν ἐμὲ ζητεῖτε, ἄφετε τύτους ὑπάγειν.

9. ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος, ὃν εἶπεν· ὅτι, ἕς δέδωκάς μοι, ἕκ ἀπόλεσα ἐξ αὐτῶν ὑδένα.

10. σίμων ἦν πέτρος, ἔχων μάχαιραν, ἡ ἔλκυσεν αὐτήν, καὶ ἔπαισε τὸν τῷ ἀρχιερέως δούλον, καὶ ἀπέκονεν αὐτῷ τὸ ὠτίον τὸ δεξιόν. ἦν δὲ ὄνομα τῷ δούλῳ μάλχος.

11. εἶπεν ἦν ὁ ἰησοῦς τῷ πέτρῳ· βάλε τὴν μάχαιραν ἡ εἰς τὴν θήκην. τὸ ποτήριον, ὃ δέδωκέ μοι ὁ πατήρ, ἡ μὴ πῖω αὐτό;

12. ἡ ἦν σπειρα, καὶ ὁ χιλιάρχος,

introivit ipse, et discipuli ejus.

a) Matth. 26, 56. Marc. 14, 52. Luc. 22, 59.

2. a) Sciebat autem et Judas, qui tradebat eum, locum; quia frequenter Jesus convenerat illuc cum discipulis suis b).

a) v. 2-11. Matth. 26, 47-56. Marc. 14, 45-52. Luc. 22, 47-53. b) Luc. 21, 57.

3. Judas ergo cum accepisset cohortem, et a Pontificibus et Pharisaeis ministros, venit illuc cum laternis et facibus, et armis.

4. Jesus itaque sciens a) omnia, quae ventura erant super eum, processit, et dixit eis: Quem quaeritis?

a) c. 2, 24, 25. 6, 65.

5. Responderunt ei: Jesum Nazarenum. Dicit eis Jesus: Ego sum. Stabat autem et Judas, qui tradebat eum, cum ipsis.

6. Ut ergo dixit eis: Ego sum; abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram.

7. Iterum ergo interrogavit eos: Quem quaeritis? Illi autem dixerunt: Jesum Nazarenum.

8. Respondit Jesus: Dixi vobis, quia ego sum; si ergo me quaeritis, sinite hos abire;

9. ut impleretur sermo, quem dixit: Quia, „quos dedisti mihi, non perdidit ex eis quemquam a).”

a) c. 17, 12.

10. Simon ergo Petrus habens gladium, eduxit eum, et percussit pontificis servum, et abscidit auriculam ejus dexteram. Erat autem nomen servo Malchus.

11. Dixit ergo Jesus Petro: Mitte gladium tuum in vaginam! Calicem, quem dedit mihi Pater, non ¹⁾ bibam illum a)?

a) c. 10, 18. Matth. 26, 42.

12. a) Cohors ergo et tribunus, et

v. 8. Ed. omn. Er. ὁ ἰησοῦς. —
v. 11. Ed. 1. 2. 4. 5. Er. St. add. σσ.

1) 1590. non vis, ut bibam.

v. 10. Ed. omn. Er. ἠλκυσεν. —

καὶ οἱ ὑπηρεῖται τῶν Ἰουδαίων συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔδησαν αὐτόν.

13. καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν πρὸς ἄνναν πρῶτον· ἦν γὰρ πενθερὸς τῆ καϊάφρα, ὃς ἦν ἀρχιερεὺς τῆ ἐνιαυτῆ ἐκεῖνα.

14. ἦν δὲ καϊάφρας ὁ συμβελεύσας τοῖς Ἰουδαίοις· ὅτι συμφέρει, ἓνα ἄνθρωπον ἀπολέσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ.

15. ἠκολούθει δὲ τῷ Ἰησοῦ σίμων πέτρος καὶ † ὁ ἄλλος μαθητῆς. ὁ δὲ μαθητῆς ἐκεῖνος ἦν γνωστὸς τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ συνεισηλθε τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν ἀλλήν τοῦ ἀρχιερέως.

16. ὁ δὲ πέτρος † εἰσήκει πρὸς τῆ θύρα ἔξω. ἔξηλθεν ἓν ὁ μαθητῆς ὁ ἄλλος, ὃς ἦν γνωστὸς τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ εἶπε τῇ θυρωρῷ, καὶ εἰσήγαγε τὸν πέτρον.

17. λέγει ἓν ἡ παιδίσκη ἡ θυρωρὸς τῷ πέτρῳ· μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν εἶ τῆ ἀνθρώπου τέτε; λέγει ἐκεῖνος· ἔκ ἐγώ.

18. εἰσήκεισαν δὲ οἱ δῆλοι καὶ οἱ ὑπηρεῖται, ἀνθρακιὰν πεποιηκότες, ὅτι ψύχος ἦν, καὶ ἐθερμαίνοντο. ἦν δὲ μετ' αὐτῶν ὁ πέτρος ἐσὼς καὶ θερμαινόμενος.

19. ὁ ἓν ἀρχιερεὺς ἠρώτησε τὸν Ἰησοῦν περὶ τῶν μαθητῶν αὐτῆ, καὶ περὶ τῆς διδαχῆς αὐτῆ.

20. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἐγὼ παρόρησία ἐλάλησα τῷ κόσμῳ. ἐγὼ πάντοτε ἐδίδαξα ἐν † τῇ συναγωγῇ, καὶ ἐν τῷ ἱερῷ, ὅπῃ † πάντες οἱ Ἰουδαῖοι συνέρχονται, καὶ ἐν † κρυπτῷ ἐλάλησα ὑδέν.

21. τί με ἐπερωτᾷς; ἐπερωτήσον τὰς ἀκηκοότας, τί ἐλάλησα αὐτοῖς· ἴδε, οὗτοι οἴδασιν, ἃ εἶπον ἐγώ.

22. ταῦτα δὲ αὐτῆ εἰπόντος, εἶς

ministri Judaeorum comprehenderunt Jesum, et ligaverunt eum; a) v. 12-14. Matth. 26, 57. sqq. Marc. 14, 55. sqq. Luc. 22, 54. sqq.

13. et adduxerunt eum ad Annam primum; erat enim socer Caiphae, qui erat pontifex anni illius.

14. Erat autem Caiphas, qui consilium dederat Judaeis: Quia expedit unum hominem mori pro populo a).

a) c. 11, 50.

15. a) Sequebatur autem Jesum Simon Petrus, et alius^{b)} discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici, et introivit cum Jesu in atrium pontificis c). a) v. 15-18. 25-27. Matth. 26, 69-75. Marc. 14, 66. sqq. Luc. 22, 56. sqq. b) c. 20, 2. sqq. c) v. 24.

16. Petrus autem stabat ad ostium foris. Exivit ergo discipulus alius, qui erat notus pontifici, et dixit ostiariae, et introduxit Petrum.

17. Dicit ergo Petro ancilla ostiaria: Numquid et tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille: Non sum.

18. Stabant autem servi et ministri ad prunas, quia frigus erat, et calefaciebant se; erat autem cum eis et Petrus stans, et calefaciens se.

19. Pontifex ergo interrogavit Jesum de discipulis suis, et de doctrina ejus.

20. Respondit ei Jesus: Ego palam locutus sum mundo; ego semper docui in synagoga, et in templo, quo omnes Judaei conveniunt; et in occulto locutus sum nihil a).

a) Luc. 4, 15.

21. Quid me interrogas? interroga eos, qui audierunt, quid locutus sim ipsis; ecce! hi sciunt, quae dixerim ego.

22. Haec autem cum dixisset, u-

τῶν ὑπηρετῶν παρεστηκὸς ἔδωκε ῥά-
πισμα τῷ ἰησοῦ, εἰπὼν· οὕτως ἀπο-
κρίνη τῷ ἀρχιερεῖ;

23. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· εἰ
κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τῆ
κακῆ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις;

24. ἀπέσειλεν αὐτὸν ὁ ἄννας δε-
δεμένον πρὸς καϊάφην, τὸν ἀρχιερέα.

25. ἦν δὲ σίμων πέτρος ἐς ὧς καὶ
θερμαινόμενος. εἶπον ἔν αὐτῷ· μὴ
καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶ; ἠρ-
νήσατο ἡ ἐκείνος, καὶ εἶπεν· ἔκ εἰμί.

26. λέγει εἰς ἐκ τῶν δούλων τοῦ
ἀρχιερέως, συγγενῆς ὄν, οὗ ἀπέκοψε
πέτρος τὸ ὠτίον· οὐκ ἐγὼ σε εἶδον ἐν
τῷ κήπῳ μετ' αὐτοῦ;

27. πάλιν ἔν ἠρνήσατο ὁ πέτρος·
καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησεν.

28. ἄγρουν ἔν τὸν ἰησοῦν ἀπὸ τῆ
καϊάφης εἰς τὸ πραιτώριον· ἦν δὲ
ἡ πρωί· καὶ αὐτοὶ ἐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ
πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ'
ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα.

29. ἐξῆλθεν ἔν ὁ πιλάτος πρὸς
αὐτὸς ἡ, καὶ εἶπε· τίνα κατηγορίαν
φέρετε κατὰ τῆ ἀνθρώπου τέτες;

30. ἀπεκρίθησαν, καὶ εἶπον αὐ-
τῷ· εἰ μὴ ἦν οὗτος κακοποιὸς, οὐκ
ἄν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν.

31. εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ πιλάτος·
λάβετε αὐτόν ὑμεῖς, καὶ κατὰ τὸν
νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν. εἶπον οὖν
αὐτῷ οἱ ἰσδαῖοι· ἡμῖν οὐκ ἔξεστιν,
ἀποκτεῖναι οὐδένα.

32. (ἵνα ὁ λόγος τοῦ ἰησοῦ πληρω-
θῆ, ὃν εἶπε, σημαίνων, ποίῳ θανά-
τῳ ἠμελλεν ἀποθνήσκειν.)

33. εἰσῆλθεν οὖν εἰς τὸ πραιτώ-
ριον πάλιν ὁ πιλάτος, καὶ ἐφώνησε
τὸν ἰησοῦν, καὶ εἶπεν αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ
βασιλεὺς τῶν ἰσδαίων;

nus assistens ministrorum dedit ala-
pam^{a)} Jesu, dicens: Sic respondes pon-
tifici?

a) Act. 23, 2. 5.

23. Respondit ei Jesus: Si male lo-
cutus sum, testimonium perhibe de ma-
lo; si autem bene, quid me caedis^{a)}?

a) 1 Petr. 2, 23.

24. Et misit eum Annas ligatum ad
Caipham pontificem.

25. Erat autem Simon Petrus stans,
et calefaciens se. Dixerunt ergo ei:
Numquid et tu ex discipulis ejus es?
Negavit ille, et dixit: Non sum.

26. Dicit ei unus ex servis pontifi-
cis, cognatus ejus, cujus abscidit Pe-
trus auriculam: Nonne ego te vidi in
horto cum illo?

27. Iterum ergo negavit Petrus; et
statim gallus cantavit^{a)}.

a) c. 13, 38.

28. Adducunt ergo Jesum a Caipha
in praetorium. Erat autem mane; et
ipsi non introierunt in praetorium^{a)},
ut non contaminarentur, sed ut man-
ducarent Pascha.

a) Matth. 27, 2.

29. Exiit ergo Pilatus ad eos fo-
ras, et dixit: Quam accusationem af-
fertis adversus hominem hunc?

30. Responderunt, et dixerunt ei:
Si non esset hic malefactor, non tibi
tradidissemus eum.

31. Dixit ergo eis Pilatus: Accipi-
te eum vos, et secundum legem ve-
stram^{a)} judicate eum. Dixerunt ergo
ei Judaei: Nobis non licet interficere
quemquam;

a) Act. 18, 14, 15.

32. ut sermo Jesu impleretur, quem
dixit, significans, qua morte esset mo-
riturus^{a)}.

a) c. 12, 32.

33. a) Introivit ergo iterum in prae-
torium Pilatus, et vocavit Jesum, et
dixit ei: Tu es rex Judaeorum?

a) v. 33-19, 16. Matth. 27, 11-31. Marc. 15, 2-20.

Luc. 23, 1-25.

34. ἀπεκρίθη † αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἀφ' ἐαυτῆ σὺ τῆτο λέγεις, ἢ ἄλλοι σοι εἶπον περὶ ἐμῆ;

35. ἀπεκρίθη ὁ πιλάτος· μήτι ἐγὼ ἰσδαϊὸς εἰμι; τὸ ἔθνος, τὸ σὸν, καὶ οἱ ἀρχιερεῖς παρέδωκάν σε ἐμοί. τί ἐποίησας;

36. ἀπεκρίθη † ἰησοῦς· ἡ βασιλεία, ἡ ἐμῆ, ἐκ ἔσιν ἐκ τῷ κόσμῳ τῆτε. εἰ ἐκ τῷ κόσμῳ τῆτε ἦν ἡ βασιλεία, ἡ ἐμῆ, οἱ ὑπηρέται ἂν, οἱ ἐμοί, ἠγωνίζοντο, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς ἰσδαίοις· νῦν δὲ ἡ βασιλεία, ἡ ἐμῆ, ἐκ ἔσιν ἐντεῦθεν.

37. εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ πιλάτος· ἐκὼν βασιλεὺς εἶ σύ; ἀπεκρίθη † ὁ ἰησοῦς· σὺ λέγεις, ὅτι βασιλεὺς εἰμι ἐγώ. ἐγὼ εἰς τῆτο γεγέννημαι, καὶ εἰς τῆτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ. πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας ἀκούει με τῆς φωνῆς.

38. λέγει αὐτῷ ὁ πιλάτος· τί ἐστὶν ἀλήθεια; καὶ τῆτο εἰπὼν, πάλιν ἐξηλήθε πρὸς τὸς ἰσδαίους, καὶ λέγει αὐτοῖς· ἐγὼ ἔδεξιάν αἰτίαν εὐρίσκω ἐν αὐτῷ.

39. ἔστι δὲ συνήθεια ὑμῖν, ἵνα ἕνα ὑμῖν ἀπολύσω ἐν τῷ πάσχα· βέλεσθε ἔν, ὑμῖν ἀπολύσω τὸν βασιλέα τῶν ἰσδαίων;

40. ἐκραύγασαν ἔν † πάλιν πάντες, λέγοντες· μὴ τῆτον, ἀλλὰ τὸν βαρραβᾶν. ἦν δὲ ὁ βαρραβᾶς ληστῆς.

34. Respondit Jesus: A temetipso hoc dicis? an alii dixerunt tibi de me?

35. Respondit Pilatus: Numquid ego Judaeus sum? Gens tua et pontifices ¹⁾ tradiderunt te mihi; quid fecisti?

36. Respondit Jesus: Regnum meum non est de hoc mundo; si ex hoc mundo ^{a)} esset regnum meum, ministri mei utique decertarent, ut non traderer Judaeis; nunc autem regnum meum non est hinc. a) c. 6, 15. Luc. 22, 25. sq.

37. Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu? Respondit Jesus: Tu dicis, quia rex sum ego ^{a)}. Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati; omnibus, qui est ex veritate, audit vocem meam. a) 1 Cor. 15, 25.

38. Dicit ei Pilatus: Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exiit ad Judaeos, et dicit eis: Ego nullam invenio in eo causam ^{a)}! c) c. 19, 4 6.

39. Est autem consuetudo vobis, ut unum dimittam vobis in Pascha; vultis ergo dimittam vobis regem Judaeorum?

40. Clamaverunt ²⁾ ergo rursus omnes, dicentes: Non hunc, sed Barabbam! Erat autem Barabbas latro.

C A P. XIX.

1. Τότε ἔν ἔλαβεν ὁ πιλάτος τὸν ἰησοῦν, καὶ ἐμασίγωσε.

2. καὶ οἱ στρατιῶται, πλέξαντες σέφανον ἔξ ἀκανθῶν, ἐπέθηκαν αὐτῷ τῇ κεφαλῇ, καὶ ἰμάτιον πορφυρῶν περιέβαλον αὐτὸν,

1. Tunc ergo apprehendit Pilatus Jesum, et flagellavit ^{a)}. a) Matth. 27, 26.

2. Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti ejus; et veste purpurea circumdederunt eum.

v. 34. Ed. omn. Er. omitt. αὐτῷ. — v. 36. Ed. omn. Er. St. add. ὁ. — v. 37. Mt. omitt. ὁ. — v. 40. C. omitt. παλιν.

1) 1590. add. tui.

2) 1590. omitt. ergo.

3. καὶ ἔλεγον· χαῖρε, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰσδαίων· καὶ ἐδίδεν αὐτῷ ῥαπίσματα.

4. ἐξῆλθεν † ἔν παλιν ἔξω ὁ πιλάτος, καὶ λέγει αὐτοῖς· ἴδε, ἄγω ὑμῖν αὐτὸν ἔξω, ἵνα γνῶτε, ὅτι ἐν αὐτῷ ἕδεμίαν αἰτίαν εὐρίσκω.

5. ἐξῆλθεν ἔν ὁ ἰησοῦς ἔξω, φορῶν τὸν ἀκάνθινον στέφανον, καὶ τὸ πορφυρεὸν ἱμάτιον. καὶ λέγει αὐτοῖς· † ἴδε, ὁ ἄνθρωπος.

6. ὅτε ἔν εἶδον αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ὑπηρέται, ἐκραύγασαν, λέγοντες· σταύρωσον, σταύρωσον † αὐτόν. λέγει αὐτοῖς ὁ πιλάτος· λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ σταυρώσατε· ἐγὼ γὰρ ἔχ εὐρίσκω ἐν αὐτῷ αἰτίαν.

7. ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰσδαῖοι· ἡμεῖς νόμον ἔχομεν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν ὀφείλει ἀποθανεῖν, ὅτι ἐάντὸν υἱὸν θεοῦ ἐποίησεν.

8. ὅτε ἔν ἤκουσεν ὁ πιλάτος τῆτον τὸν λόγον, μᾶλλον ἐφοβήθη.

9. καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν, καὶ λέγει τῷ ἰησοῦ· πόθεν εἶ σύ; ὁ δὲ ἰησοῦς ἀπόκρισιν ἔκ ἔδωκεν αὐτῷ.

10. λέγει ἔν αὐτῷ ὁ πιλάτος· ἐμοὶ ἢ λαλεῖς; ἔκ οἶδας, ὅτι ἔξουσίαν ἔχω, σταυρώσαι σε, καὶ ἔξουσίαν ἔχω, ἀπολύσαι σε;

11. ἀπεκρίθη † ἰησοῦς· ἔκ εἶχες ἔξουσίαν ἕδεμίαν κατ' ἐμῆ, εἰ μὴ ἦν σοι δεδομένον ἄνωθεν· διὰ τῆτο ὁ παραδιδύς μέ σοι μεῖζονα ἁμαρτίαν ἔχει.

12. ἐκ τῆτε ἐζήτει ὁ πιλάτος ἀπολύσαι αὐτόν. οἱ δὲ Ἰσδαῖοι ἐκραύζον, λέγοντες· ἐάν τῆτον ἀπολύσης, ἔκ εἶ φίλος τῆ καίσαρος. πᾶς ὁ βασιλεὺς † ἐάντὸν ποιῶν, ἀντιλέγει τῷ καίσαρι.

3. Et veniebant ad eum, et dicebant: Ave, rex Judaeorum! et dabant ei alapas ^{a)}.

^{a)} Matth. 26, 67.

4. Exivit ergo iterum Pilatus foras, et dicit eis: Ecce! adduco vobis eum foras, ut cognoscatis, quia nullam invenio in eo causam.

5. (Exivit ergo Jesus portans coronam spineam et purpureum vestimentum.) Et dicit eis: Ecce homo!

6. Cum ergo vidissent eum pontifices et ministri, clamabant dicentes: Crucifige, crucifige eum! Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, et crucifigite! ego enim non invenio in eo causam.

7. Responderunt ei Judaei: Nos legem habemus, et secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit ^{a)}.

^{a)} Matth. 26, 63–66.

8. Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit.

9. Et ingressus est praetorium iterum, et dixit ad Jesum: Unde es tu? Jesus autem responsum non dedit ei.

10. Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris! nescis, quia potestatem habeo crucifigere te, et potestatem habeo dimittere te?

11. Respondit Jesus: Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper; propterea, qui me tradidit tibi, majus peccatum habet ^{a)}.

^{a)} Act. 4, 26–28.

12. Et exinde quaerebat Pilatus dimittere eum; Judaei autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Caesaris ^{a)}! Omnis enim, qui se regem facit, contradicit Caesari.

^{a)} Act. 5, 29.

v. 4. ἔν omitt. Gb. — v. 5. Ed. omn. Er. ἴδε. — v. 6. Ed. omn. Er. St. omitt. αὐτόν. — v. 11. Ed. omn. Er. St. ὁ ἰησοῦς. — v. 12. Ed. omn. Er. St. αὐτόν.

13. ὁ οὖν πιλάτος ἀνάσας τῆτον τὸν λόγον, ἤγαγεν ἔξω τὸν ἰησοῦν, καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ τῆ βήματος εἰς τόπον, λεγόμενον λιθόστρωτον, ἑβραϊσὶ δὲ † γαββαθα̃.

14. ἦν δὲ παρασκευὴ τῆ πάσχα, ὥρα δὲ ὡσεὶ ἕκτη· καὶ λέγει τοῖς ἰσδαίοις· ἴδε, ὁ βασιλεὺς ὑμῶν.

15. οἱ δὲ ἐκραύγασαν· ἄρον, ἄρον, σαύρωσον αὐτόν. λέγει αὐτοῖς ὁ πιλάτος· τὸν βασιλέα ὑμῶν σαυρώσω; ἀπεκρίθησαν οἱ ἀρχιερεῖς· οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ μὴ καίσαρα.

16. τότε ἔν παρέδωκεν αὐτὸν αὐτοῖς, ἵνα σαυρωθῆ. παρέλαβον δὲ τὸν ἰησοῦν, καὶ † ἤγαγον.

17. καὶ βασάζων τὸν σαυρὸν αὐτῆ, ἐξῆλθεν εἰς τὸν λεγόμενον κρανίς τόπον, ὃς λέγεται ἑβραϊσὶ γολγοθα̃·

18. ὅπῃ αὐτὸν ἐσαύρωσαν, καὶ μετ' αὐτῆ ἄλλες δύο, ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν, μέσον δὲ τὸν ἰησοῦν.

19. ἔγραψε δὲ καὶ τίτλον ὁ πιλάτος, καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τῆ σαυρῆ. ἦν δὲ γεγραμμένον· **ΙΗΣΟΥΣ Ο ΝΑΖΩΡΑΙΟΣ, Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.**

20. τῆτον ἔν τὸν τίτλον πολλοὶ ἀνέγνωσαν τῶν ἰσδαίων, ὅτι ἐγγὺς ἦν † ὁ τόπος, τῆς πόλεως, ὅπῃ ἐσαυρώθη ὁ ἰησοῦς· καὶ ἦν γεγραμμένον ἑβραϊσὶ, ἑλληνιστῶν, ῥωμαῖσιν.

21. ἔλεγον ἔν τῷ πιλάτῳ οἱ ἀρχιερεῖς τῶν ἰσδαίων· μὴ γράψῃ ὁ βασιλεὺς τῶν ἰσδαίων· ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνος εἶπε· βασιλεὺς εἰμι τῶν ἰσδαίων.

22. ἀπεκρίθη ὁ πιλάτος· ὁ γέγραφα, γέγραφα.

23. οἱ ἔν στρατιῶται, ὅτι ἐσαύρωσαν τὸν ἰησοῦν, ἔλαβον τὰ ἱμάτια αὐ-

13. Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Jesum; et sedit pro tribunali, in loco, qui dicitur Lithostrotos, Hebraice autem Gabbatha.

14. Erat autem Parasceve Paschae, hora quasi sexta, et dicit Judaeis: Ecce rex vester!

15. Illi autem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum! Dicit eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Responderunt pontifices: Non habemus Regem, nisi Caesarem.

16. Tunc ergo tradidit eis illum, ut crucifigeretur. Susceperunt autem Jesum, et eduxerunt.

17. ^{a)} Et bajulans sibi crucem ^{b)}, exivit in eum, qui dicitur Calvariae, locum, Hebraice autem Golgatha;

^{a)} v. 17-43. Matth. 27, 32-66. Marc. 15, 21-47. Luc. 23, 26-56. ^{b)} Jes. 53, 4. sqq.

18. ubi crucifixerunt eum, et cum eo alios duos, hinc et hinc, medium autem Jesum.

19. Scripsit autem et titulum Pilatus, et posuit super crucem. Erat autem scriptum: **JESUS NAZARENUS, REX JUDAEORUM.**

20. Hunc ergo titulum multi Judaeorum legerunt; quia prope civitatem erat locus, ubi crucifixus est Jesus; et erat scriptum Hebraice, Graece et Latine.

21. Dicebant ergo Pilato pontifices Judaeorum: Noli scribere, Rex Judaeorum; sed, quia ipse dixit: Rex sum Judaeorum.

22. Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi!

23. Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta ejus (et

v. 13. C. γαβαθα. — v. 16. Ed. omn. Er. St. ἀπηγαγον. — v. 20. Ed. 1. 5. Er. St. της πολεις ὁ τοπος.

τῶν, καὶ ἐποίησαν τέσσαρα μέρη, ἐκά-
 στω στρατιώτῃ μέρος, καὶ τὸν χιτῶνα.
 ἦν δὲ ὁ χιτῶν ἄρραφος, ἐκ τῶν ἄνω-
 θεν ὑφαντὸς δι' ὅλην.

24. εἶπον ἕν πρὸς ἀλλήλους· μὴ
 σχίσωμεν αὐτὸν, ἀλλὰ λάχωμεν περὶ
 αὐτῶν, τίνος ἕξαι. (ἵνα ἡ γραφὴ πλη-
 ρωθῇ, ἡ λέγουσα· διεμερίσαντο τὰ
 ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱμα-
 τισμόν μου † ἔβαλον κλῆρον.) οἱ † μὲν
 ἕν στρατιῶται ταῦτα ἐποίησαν.

25. εἰσῆκεισαν δὲ παρὰ τῶν ξανθῶν
 τῆς ἰησοῦς ἡ μήτηρ αὐτῆς, καὶ ἡ ἀδελφὴ
 τῆς μητρὸς αὐτῆς, μαρία, ἡ τῆς κλω-
 πᾶς, καὶ μαρία, ἡ μαγδαληνῆ.

26. ἰησοῦς ἕν † ἰδὼν τὴν μητέρα
 καὶ τὸν μαθητὴν παρεστῶτα, ὃν ἠγά-
 πα, λέγει τῇ μητρὶ αὐτῆς· γύναι, † ἴ-
 δε, ὁ υἱός σου.

27. εἶτα λέγει τῷ μαθητῇ· ἰδὲ,
 ἡ μήτηρ σου. καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας
 ἔλαβεν † ὁ μαθητῆς αὐτὴν εἰς τὰ ἴδια.

28. μετὰ τῆτο † εἰδὼς ὁ ἰησοῦς,
 ὅτι πάντα ἤδη τετέλεσαι, ἵνα τελειω-
 θῇ ἡ γραφὴ, λέγει· διψῶ.

29. σκεῦος ἕν ἔκειτο ὄξος μεσόν·
 οἱ δὲ, πλήσαντες σπόγγον ὄξος, καὶ
 ὑσσώπῳ περιθέντες, προσήνεγκαν αὐ-
 τῷ τῷ στόματι.

30. ὅτε ἕν ἔλαβε τὸ ὄξος ὁ ἰησοῦς,
 εἶπε· τετέλεσαι· καὶ κλίνας τὴν κε-
 φαλήν, παρέδωκε τὸ πνεῦμα.

31. † οἱ ἕν ἰσδαῖοι, ἵνα μὴ μείνη
 ἐπὶ τῶν ξανθῶν τὰ σώματα ἐν τῷ σαβ-
 βάτῳ (ἐπεὶ παρασκευὴ ἦν· ἦν γὰρ
 μεγάλη ἡ ἡμέρα † ἐκείνη τῷ σαββάτῳ),
 ἠρώτησαν τὸν πλάτον, ἵνα κατεα-
 γῶσιν αὐτῶν τὰ σκέλη, καὶ ἀρθῶσιν.

fecerunt quatuor partes, unicuique mi-
 liti partem), et tunicam. Erat autem
 tunica inconsutilis, desuper contexta
 per totum.

24. Dixerunt ergo ad invicem: Non
 scindamus eam, sed sortiamur de illa,
 cujus sit; ut Scriptura impleretur, di-
 cens: „Partiti sunt vestimenta mea si-
 „bi: et in vestem meam miserunt sor-
 „tem a).” Et milites quidem haec fe-
 cerunt.

a) Ps. 21, 19.

25. Stabant autem juxta crucem Je-
 su mater ejus, et soror matris ejus,
 Maria Cleophae a), et Maria Magdalene.

a) Luc. 24, 18.

26. Cum vidisset ergo Jesus ma-
 trem, et discipulum stantem, quem di-
 ligebat a), dicit matri suae: Mulier, ec-
 ce, filius tuus!

a) c. 13, 23.

27. Deinde dicit discipulo: Ecce,
 mater tua! Et ex illa hora accepit eam
 discipulus in sua.

28. Postea sciens Jesus, quia om-
 nia consummata sunt, ut consumma-
 retur Scriptura a), dixit: Sitio!

a) Ps. 68, 22.

29. Vas ergo erat positum aceto ple-
 num. Illi autem spongiam plenam ace-
 to, hyssopo circumponentes, obtule-
 runt ori ejus.

30. Cum ergo accepisset Jesus ace-
 tum, dixit: Consummatum est! Et in-
 clinato capite, tradidit spiritum.

31. Judaei ergo (quoniam Parasce-
 ve erat), ut non remaneret in cruce
 corpora sabbato a) (erat enim magnus
 dies ille Sabbati), rogaverunt Pilatum,
 ut frangerentur eorum crura, et tolle-
 rentur.

a) Deut. 21, 22. sq.

v. 24. Ed. 1. Er. ἔβαλλον. — "Ed. 1. Er. omitt. μεν. — v. 25. Ed. 1. Er. ἰδῶς. — "Ed. omn. Er. ἰδῶν. — v. 27. C. αὐτὴν ὁ μαθητῆς ἔκεινος εἰς τὰ ἴδια. — v. 28. Ed. 1. 2. Er. ἰδῶν. — v. 31. Ed. omn. Er. οἱ ἕν ἰσδαῖοι, ἐπεὶ παρασκευὴ ἦν, ἵνα μὴ μείνη ἐπὶ τῷ σαββάτῳ, ἦν γὰρ μεγάλη ἡμέρα ἐκείνη τῷ σαββάτῳ, ἐρωτησαν τὸν πλάτον, ἵνα κατεαγῶσιν αὐτῶν τὰ σκέλη, καὶ ἀρθῶσιν. — "St. Mt. et Gb. ἐκείνα.

32. ἦλθον ἔν οι ζρατιῶται, καὶ τῷ μὲν πρώτῃ κατέαξαν τὰ σκέλη, καὶ τῷ ἄλλῃ, τῷ συζαρωθέντος αὐτοῦ.

33. ἐπὶ δὲ τὸν ἰησοῦν ἔλθόντες, ὡς εἶδον αὐτὸν ἦδη τεθνηκότα, οὐ κατέαξαν αὐτῷ τὰ σκέλη·

34. ἀλλ' εἰς τῶν ζρατιωτῶν † λόγῃ αὐτῷ τὴν πλευρὰν ἐνυξε, καὶ † εὐθὺς ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ.

35. καὶ ὁ ἑωρακὸς μεμαρτύρηκε, καὶ ἀληθινῇ † αὐτῷ ἐξιν ἡ μαρτυρία· καὶ κείνος οἶδεν, ὅτι ἀληθῆ λέγει, ἵνα † καὶ ὑμεῖς πιστεύσητε.

36. ἐγένετο γὰρ ταῦτα, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ· ὅσῃν ἐ † συντριβήσεται ἀπ' αὐτῷ.

37. καὶ πάλιν ἑτέρα γραφὴ λέγει· ὄψονται, εἰς ὃν ἐξεκέντησαν.

38. μετὰ † δὲ ταῦτα ἠρώτησε τὸν πιλάτον † ὁ ἰωσήφ, ὁ ἀπὸ ἀριμαθαίας, (ὠν μαθητῆς τῷ ἰησοῦ, κεκρυμμένος δὲ διὰ τὸν φόβον τῶν ἰουδαίων), ἵνα ἄρῃ τὸ σῶμα τῷ ἰησοῦ· καὶ ἐπέτρεψε τὸν πιλάτος. † ἦλθεν ἔν καὶ ἡρε τὸ σῶμα τῷ ἰησοῦ.

39. ἦλθε δὲ καὶ νικοδήμους, ὁ ἐλθὼν πρὸς τὸν ἰησοῦν νυκτὸς τὸ πρῶτον, φέρων μίγμα † σμύρνης καὶ ἀλόης † ὡς λίτρας ἑκατόν.

40. ἔλαβον ἔν τὸ σῶμα τῷ ἰησοῦ, καὶ ἔδησαν αὐτὸ † ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν.

41. ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ἐξανρώθη, κήπος, καὶ ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον καιρὸν, ἐν ᾧ ἔδεδεω ὑδεῖς ἐτέθη.

32. Venerunt ergo milites; et primi quidem fregerunt crura, et alterius, qui crucifixus est cum eo.

33. Ad Jesum autem cum venissent, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura,

34. sed unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis, et aqua.

35. Et qui vidit, testimonium perhibuit; et verum est testimonium ejus; et ille scit, quia vera dicit; ut et vos credatis a).

36. Facta sunt enim haec, ut Scriptura impleretur: „Os non comminuetis ex eo a).”

37. Et iterum alia Scriptura dicit: „Videbunt, in quem transiixerunt a).”

38. Post haec autem rogavit Pilatum Joseph ab Arimathaea ¹⁾ [eo quod esset discipulus Jesu, occultus autem propter metum Judaeorum a)], ut tolleretur corpus Jesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo, et tulit corpus Jesu. a) c. 7, 13.

39. Venit autem et Nicodemus a), qui venerat ad Jesum nocte primum, ferens mixturam myrrhae et aloës, quasi libras centum. a) c. 3, 2.

40. Acceperunt ergo corpus Jesu, et ligaverunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Judaeis sepelire.

41. Erat autem in loco, ubi crucifixus est, hortus; et in horto monumentum novum, in quo nondum quisquam positus erat.

v. 34. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. λογχει. — "C. et Mt. εὐθὺς. — v. 35. C. et Mt. ἐξιν ἡ μαρτυρία αὐτῷ. — "C. et Mt. omitt. καὶ. — v. 36. C. συντριβήσεται ἀπ' αὐτῷ. Ed. 1. Er. συντριβήσεται αὐτῷ. Ed. 2. Er. Gb. et Mt. συντριβήσεται αὐτῷ. — v. 38. C. et Mt. omitt. δε. — "C. et Mt. omitt. ὁ. — "Ed. omn. Er. omitt. ἦλθιν ἔν usque ἰησοῦ. — v. 39. Ed. omn. Er. μύρνης. — "Ed. omn. Er. St. et Mt. ὡσεῖ. — v. 40. C. et Mt. add. ἐν.

1) 1590. Arimathia:

42. ἐκεῖ ἔν̄ δια τὴν παρασκευὴν τῶν ἰσδαίων, ὅτι ἐγγὺς ἦν τὸ μνημεῖον, ἔθηκαν τὸν ἰησοῦν.

42. Ibi ergo propter Parasceven Judaeorum, quia juxta erat monumentum, posuerunt Jesum.

C A P. XX.

1. Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων μαρία ἡ μαγδαληνὴ ἔρχεται πρωτῶ, † σκοτίας ἔτι ἕσης, εἰς τὸ μνημεῖον· καὶ βλέπει τὸν λίθον ἠρμένον ἐκ τῶ μνημεῖου.

1. ^{a)} Una autem Sabbati, Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebrae essent, ad monumentum, et vidit lapidem sublatum a monumento.

a) v. 1-18. Matth. 28, 1-15. Marc. 16, 1-14. Luc. 24, 1-12.

2. τρέχει ἔν̄, καὶ ἔρχεται πρὸς σίμωνα πέτρον, καὶ πρὸς τὸν ἄλλον μαθητὴν, ὃν ἐφίλει ὁ ἰησοῦς, καὶ λέγει αὐτοῖς· ἦραν τὸν κύριον ἐκ τῶ μνημεῖου, καὶ ἐκ οἶδαμεν, πῶς ἔθηκαν αὐτόν.

2. Cucurrit ergo, et venit ad Simonem Petrum et ad alium discipulum, quem amabat Jesus ^{a)}, et dicit illis: Tulerunt Dominum de monumento, et nescimus, ubi posuerunt eum. a) c. 13, 23.

3. ἐξῆλθεν ἔν̄ ὁ πέτρος, καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς, καὶ ἦρχοντο εἰς τὸ μνημεῖον.

3. Exiit ergo Petrus, et ille alius discipulus, et venerunt ad monumentum.

4. ἔτρεχον δὲ οἱ δύο ὁμῶ· καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς προέδραμε τάχιον τῷ πέτρῳ, καὶ ἦλθε πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον.

4. Currebant autem duo simul, et ille alius discipulus praecurrit citius Petro, et venit primus ad monumentum.

5. καὶ παρακύνσας βλέπει κείμενα τὰ ὀθόνια· ἔ μόντοι εἰσῆλθεν.

5. Et cum se inclinasset, vidit posita linteamina, non tamen introivit.

6. ἔρχεται ἔν̄ σίμων πέτρος ἀκολουθῶν αὐτῷ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ θεωρεῖ τὰ ὀθόνια κείμενα,

6. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, et introivit in monumentum, et vidit linteamina posita,

7. καὶ τὸ σιδάριον, ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ἔ μετὰ τῶν ὀθονίων κείμενον, ἀλλὰ χωρὶς ἐντετυλιγμένον εἰς ἓνα τόπον.

7. et sudarium, quod fuerat super caput ejus, non cum linteamibus positum, sed separatim involutum in unum locum.

8. τότε οὖν εἰσῆλθε καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς, ὃ ἐλθὼν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ εἶδε, καὶ ἐπίστευσεν.

8. Tunc ergo introivit et ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum; et vidit, et credidit ^{a)}.

a) Luc. 24, 25.

9. ἐδέκω γὰρ ἠδειςαν τὴν γραφὴν, ὅτι δεῖ αὐτόν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι.

9. Nondum enim sciebant Scripturam, quia oportebat eum a mortuis resurgere.

10. ἀπῆλθον ἔν̄ πάλιν πρὸς ἑαυτὰς οἱ μαθηταί.

10. Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos.

11. μαρία δὲ εἰσῆκει πρὸς τὸ μνη-

11. Maria autem stabat ad monu-

μῖτον κλαίσα ἔξω. ὡς ἔν ἐκλαιε, παρέκνυεν εἰς τὸ μνημεῖον·

12. καὶ θεωρεῖ δύο ἀγγέλους ἐν λευκοῖς καθεζομένους, ἓνα πρὸς τῆ κεφαλῇ, καὶ ἓνα πρὸς τοῖς ποσίν, ὅπως † ἔκειτο τὸ σῶμα τῆ ἰησοῦ,

13. καὶ λέγουσιν αὐτῇ ἐκεῖνοι· γύναι, τί κλαίεις; λέγει αὐτοῖς· ὅτι ἤρξαν τὸν κύριόν μου, καὶ οὐκ οἶδα, ποῦ ἔθηκαν αὐτόν.

14. † καὶ ταῦτα εἰποῦσα, ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ θεωρεῖ τὸν ἰησοῦν ἑστῶτα· καὶ οὐκ ᾔδει, ὅτι † ἰησοῦς ἐστὶ.

15. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· γύναι, τί κλαίεις; τίνα ζητεῖς; ἐκεῖνη δοκῶσα, ὅτι ὁ κηπουρὸς ἐστὶ, λέγει αὐτῷ· κύριε, εἰ σὺ ἐβάσασας αὐτόν, εἰπέ μοι, πῶς † ἔθηκας αὐτόν, καὶ γὰρ αὐτόν ἄρῶ.

16. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· μαρία. ἤραββει, λέγει αὐτῷ· ῥαββνι, ὃ λέγεται, διδάσκαλε.

17. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· μή μου ἅπτε· ἔτι γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου· πορεύε δὲ πρὸς τὰς ἀδελφούς μου, καὶ εἰπέ αὐτοῖς· ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν.

18. ἔρχεται μαρία, ἡ μαγδαληνῆ, † ἀπαγγέλλουσα τοῖς μαθηταῖς, ὅτι ἑώρακε τὸν κύριον, καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτῇ.

19. ἔσθης ἔν ὀψίας τῆ ἡμέρας ἐκεῖνη, τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, καὶ τῶν θυρῶν κλεισμένων, ὅπως ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι, διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἦλθεν ὁ ἰησοῦς, καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγει αὐτοῖς· εἰρήνη ὑμῖν.

20. καὶ τῷτο εἰπὼν, ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐ-

mentum foris, plorans. Dum ergo flet, inclinavit se, et prospexit in monumentum;

12. Et vidit duos angelos in albis, sedentes, unum ad caput, et unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu.

13. Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum, et nescio, ubi posuerunt eum.

14. Haec cum dixisset, conversa est retrorsum, et vidit Jesum stantem; et non sciebat ^{a)}, quia Jesus est.

a) Luc. 24, 16.

15. Dicit ei Jesus: Mulier, quid ploras? quem quaeris? Illa existimans, quia hortulanus esset, dicit ei: Domine! si tu sustulisti eum, dicito mihi, ubi posuisti eum; et ego eum tollam.

16. Dicit ei Jesus: Maria! Conversa illa, dicit ei: Rabboni! (quod dicitur Magister.)

17. Dicit ei Jesus: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum; vade autem ad fratres meos ^{a)}, et dic eis: Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum ^{b)}. a) Matth. 28, 10. b) Ebr. 2, 11.

18. Venit Maria Magdalene annuncians discipulis: Quia vidi Dominum, et haec dixit mihi.

19. Cum ergo sero esset die illo, una sabbatorum, et fores essent clausae, ubi erant discipuli congregati ^{a)} propter metum Judaeorum; venit Jesus, et stetit in medio, et dixit eis: Pax vobis! a) Marc. 16, 14. Luc. 24, 36.

20. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus et latus ^{a)}. Gavisi sunt er-

v. 12. Ed. omn. Er. ἔθηκαν το σωμα τς ἰησοῦ. — v. 14. καὶ omitt. Gb. — " Ed. omn. Er. St. ὁ ἰησοῦς. — v. 15. Ed. omn. Er. St. αἶτον ἔθηκας. — v. 16. Ed. 2. 3. Er. ῥαββανοί. — v. 18. Ed. omn. Er. ἀπαγγέλλουσα.

τῷ. ἐχάρησαν ἔν οι μαθηταί, ἰδόντες τὸν κύριον. go discipuli, viso Domino. a) v. 27.

21. εἶπεν ἔν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς πά-
λιν· εἰρήνη ὑμῖν· καθὼς ἀπέσταλκέ με
ὁ πατήρ, καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς.

22. καὶ τῷτο εἰπὼν, ἐνεφύσησε,
καὶ λέγει αὐτοῖς· λάβετε πνεῦμα ἅγιον.

23. ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας,
ἀφιένται αὐτοῖς· ἄν τινων κρατῆτε,
κεκράτῃται.

24. Θωμᾶς δὲ, εἷς ἐκ τῶν δώδε-
κα, ὁ λεγόμενος δίδυμος, ἔκ ἦν μετ'
αὐτῶν, ὅτε ἦλθεν ὁ ἰησοῦς.

25. ἔλεγον ἔν αὐτῷ οἱ ἄλλοι μα-
θηταί· εὐώρακαμεν τὸν κύριον. ὁ δὲ
εἶπεν αὐτοῖς· εἰὰν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερ-
σίν αὐτῷ τὸν τύπον τῶν ἤλων, καὶ
βάλω τὸν δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον
τῶν ἤλων, καὶ βάλω τὴν χεῖρά μου
εἰς τὴν πλευρὰν αὐτῷ, ἔ μὴ πισεύσω.

26. καὶ μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ πάλιν
ἦσαν ἔσω οἱ μαθηταί αὐτῷ, καὶ θω-
μᾶς μετ' αὐτῶν. ἔρχεται ὁ ἰησοῦς,
τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, καὶ ἔση εἰς
τὸ μέσον, καὶ εἶπεν· εἰρήνη ὑμῖν.

27. εἶτα λέγει τῷ θωμᾶ· φέρε
τὸν δάκτυλόν σου ὧδε, καὶ ἴδε τὰς
χεῖράς μου· καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου,
καὶ † βάλε εἰς τὴν πλευρὰν μου· καὶ
μὴ γίνῃς ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός.

28. † ἀπεκρίθη † θωμᾶς, καὶ εἶ-
πεν αὐτῷ· ὁ κύριός μου καὶ ὁ θεός μου.

29. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ὅτι εὐ-
ρακάς με †, πεπίστευκας· μακάριοι
οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πισεύσαντες.

30. πολλὰ μὲν ἔν καὶ ἄλλα ση-
μεῖα ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν
μαθητῶν αὐτῷ, ἃ ἔκ ἔστι γεγραμμέ-
να ἐν τῷ βιβλίῳ τῷτῳ.

31. ταῦτα δὲ γέγραπται, ἵνα πι-

21. Dixit ergo eis iterum: Pax vo-
bis! Sicut misit me Pater, et ego mit-
to vos ^{a)}.

22. Haec cum dixisset, insufflavit ^{a)};
et dixit eis: Accipite Spiritum sanctum!
^{a)} Gen. 2, 7.

23. quorum remisieritis peccata, re-
mittuntur eis; et quorum retinueritis,
retenta sunt ^{a)}.

24. Thomas autem unus ex duode-
cim ^{a)}, qui dicitur Didymus, non erat
cum eis, quando venit Jesus. ^{a)} c. 11, 16.

25. Dixerunt ergo ei alii discipuli:
Vidimus Dominum! Ille autem dixit
eis: Nisi videro in manibus ejus fixu-
ram clavorum, et mittam digitum me-
um in locum clavorum, et mittam ma-
num meam in latus ejus ^{a)}, non cre-
dam. ^{a)} c. 19, 34.

26. Et post dies octo, iterum erant
discipuli ejus intus, et Thomas cum
eis. Venit Jesus, januis clausis, et ste-
tit in medio, et dixit ¹⁾): Pax vobis!

27. Deinde ²⁾ dicit Thomae: Infer
digitum tuum huc, et vide manus me-
as; et affer manum tuam, et mitte in
latus meum; et noli esse incredulus,
sed fidelis ^{a)}. ^{a)} v. 20.

28. Respondit Thomas, et dixit ei:
Dominus meus et Deus meus!

29. Dixit ei Jesus: Quia vidisti me,
Thoma, credidisti; beati, qui non vi-
derunt ^{a)}, et crediderunt. ^{a)} Ebr. 11, 1.

30. Multa ^{a)} quidem et alia signa
fecit Jesus in conspectu discipulorum
suorum, quae non sunt scripta in li-
bro hoc. ^{a)} c. 21, 25.

31. Haec autem scripta sunt, ut

v. 27. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. βαλλε. — v. 28. C. St. et Mt. add. και. — "Ed. omn.
Er. St. ὁ θωμας. — v. 29. Ed. omn. Er. et St. με θωμα.

1) 1590. add. eis. 2) 1590. dixit.

ζεύσητε, ὅτι † ἰησοῦς ἐστὶν ὁ χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

credatis, quia Jesus est Christus Filius Dei, et ut credentes ^{a)} vitam ^{b)} habeatis in nomine ejus. a) Luc. 1, 4. b) c. 5, 24.

C A P. XXI.

1. Μετὰ ταῦτα ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν πάλιν ὁ ἰησοῦς † τοῖς μαθηταῖς ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς τιβεριάδος· ἐφανέρωσε δὲ οὕτως·

1. Postea manifestavit se iterum ^{a)} Jesus discipulis ¹⁾ ad mare Tiberiadis. Manifestavit autem sic: a) c. 20, 19. 26.

2. ἦσαν ὁμοῦ σίμων πέτρος, καὶ θωμᾶς, ὁ λεγόμενος διδυμος, καὶ ναθαναήλ, ὁ ἀπὸ κανᾶ τῆς γαλιλαίας, καὶ οἱ τοῦ ζεβεδαίου, καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο.

2. Erant simul Simon Petrus, et Thomas, qui dicitur Didymus, et Nathanaël, qui erat a Cana Galilaeae, et filii Zebedaei, et alii ex discipulis ejus duo.

3. λέγει αὐτοῖς σίμων πέτρος· ὑπάγω ἀλιεύειν. λέγουν αὐτῷ· ἐρχόμεθα καὶ ἡμεῖς σὺν σοί. ἐξῆλθον, καὶ † ἐνέβησαν εἰς τὸ πλοῖον εὐθὺς, καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐπίασαν οὐδέν.

3. Dicit eis Simon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Venimus et nos tecum. Et exierunt, et ascenderunt in navim; et illa nocte nihil prendiderunt.

4. πρωίας δὲ ἦδη γενομένης ἔζη ὁ ἰησοῦς εἰς τὸν αἰγιαλόν· οὐ μέντοι ἦδισαν οἱ μαθηταί, ὅτι ἰησοῦς ἐστὶ.

4. Mane autem facto, stetit Jesus in littore; non tamen cognoverunt ^{a)} discipuli, quia Jesus est. a) c. 20, 14.

5. λέγει † οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· παιδία, μή τι προσφάγιον ἔχετε; ἀπεκρίθησαν αὐτῷ· οὐ.

5. Dixit ergo eis Jesus: Pueri, numquid pulmentarium habetis? Responderunt ei: Non.

6. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· † βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοῖος τὸ δίκτυον, καὶ εὐρήσετε. ἔβαλον οὖν, καὶ οὐκ ἔτι αὐτὸ ἐλκῦσαι ἴσχυσαν ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἰχθύων.

6. Dicit ²⁾ eis: Mittite in dexteram navigii rete, et invenietis. Miserunt ergo; et jam non valebant illud trahere prae multitudine ^{a)} piscium.

a) Luc. 5, 6.

7. λέγει ἔν ὁ μαθητῆς ἐκεῖνος, ὃν ἠγάπα ὁ ἰησοῦς, τῷ πέτρῳ· ὁ κύριός ἐστι. σίμων ἔν πέτρος, ἀκούσας, ὅτι ὁ κύριός ἐστι, τὸν ἐπενδύτην διεζώσατο· ἦν γὰρ γυμνός· καὶ ἔβαλεν ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν.

7. Dixit ergo discipulus ille, quem diligebat ^{a)} Jesus, Petro: Dominus est! Simon Petrus cum audisset, quia Dominus est, tunica succinxit se (erat enim nudus), et misit se in mare.

a) c. 13, 23.

8. οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταί τῷ πλοιοῦ ἦλθον (ὅ γὰρ ἦσαν μακρὰν ἀπὸ τῆς γῆς, ἀλλ' ὡς ἀπὸ πηχῶν διακοσίων), σύροντες τὸ δίκτυον τῶν ἰχθύων.

8. Alii autem discipuli navigio venerunt (non enim longe erant a terra, sed quasi cubitis ducentis): trahentes rete piscium.

v. 31. Ed. omn. Er. St. ὁ ἰησοῦς. — v. 1. Ed. omn. Er. omitt. τοῖς μαθηταῖς. — v. 5. Ed. omn. Er. St. ἀνέβησαν. — v. 5. Ed. omn. Er. omitt. οὖν. — v. 6. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. βαλλετε.

1) 1590. omitt. discipulis.

2) 1590. dixit.

9. ὡς ἔν ἀπέβησαν εἰς τὴν γῆν, βλέψουσιν ἀνθρακίαν κειμένην, καὶ ὀψάριον ἐπικειμένον, καὶ ἄρτον.

10. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἐνέγκατε ἀπὸ τῶν ὀψαρίων, ὧν ἐπιάσατε νῦν.

11. ἀνέβη σίμων πέτρος, καὶ εἰλκυσσε τὸ δίκτυον ἐπὶ τῆς γῆς, μεσὸν ἰχθύων μεγάλων ἑκατὸν πεντηκοντατριῶν. καὶ τοσέτων ὄντων, ἐκ ἐσχίσθη τὸ δίκτυον.

12. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· δεῦτε, ἀρσιζήσατε. ἰδεῖς δὲ ἐτόλμα τῶν μαθητῶν ἐξετάσαι αὐτόν· σὺ τίς εἶ; εἰδότες, ὅτι ὁ κύριός ἐστιν.

13. ἔρχεται ἄν ὁ ἰησοῦς, καὶ λαμβάνει τὸν ἄρτον, καὶ δίδωσιν αὐτοῖς, καὶ τὸ ὀψάριον ὁμοίως.

14. τῷτο ἦδη τρίτον ἐφανερώθη ὁ ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτῷ, ἐγερωθεὶς ἐκ νεκρῶν.

15. ὅτε ἔν ἠρίξησαν, λέγει τῷ σίμωνι πέτρῳ ὁ ἰησοῦς· σίμων ἄ ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλεῖον τῶτων; λέγει αὐτῷ· ναὶ, κύριε· σὺ οἶδας, ὅτι φιλοῶ σε. λέγει αὐτῷ· βόσκει τὰ ἀρνία μου.

16. λέγει αὐτῷ πάλιν δευτέρον· σίμων ἄ ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με; λέγει αὐτῷ· ναὶ, κύριε· σὺ οἶδας, ὅτι φιλοῶ σε. λέγει αὐτῷ· ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου.

17. λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον· σίμων ἄ ἰωνᾶ, φιλεῖς με; ἐλυπήθη ὁ πέτρος, ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρίτον· φιλεῖς με; καὶ εἶπεν αὐτῷ· κύριε, σὺ πάντα οἶδας· σὺ γνωσκεις, ὅτι φιλοῶ σε. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· βόσκει τὰ πρόβατά μου.

18. ἀμήν, ἀμήν λέγω σοι· ὅτε ἦς νεώτερος, ἐξώννυες σεαυτὸν, καὶ περιεπάτεις, ὅπως ἤθελες; ὅταν δὲ γηράσῃς, ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου, καὶ ἄλλος σε ζώσει, καὶ οἴσει, ὅπως οὐ θέλεις.

9. Ut ergo descenderunt in terram, viderunt prunas positas, et piscem superpositum, et panem.

10. Dicit eis Jesus: Afferte de piscibus, quos prendidistis nunc.

11. Ascendit Simon Petrus, et traxit rete in terram, plenum magnis piscibus, centum quinquaginta tribus. Et cum tanti essent, non est scissum rete.

12. Dicit eis Jesus: Venite, prandete! Et nemo audebat discumbentium interrogare eum: Tu quis es? scientes, quia Dominus est.

13. Et venit Jesus, et accipit ¹⁾ panem, et dat eis, et piscem similiter ^{a)}.

a) Act. 10, 41.

14. Hoc jam tertio ^{a)} manifestatus est Jesus discipulis suis, cum resurrexisset a mortuis.

a) c. 20, 19, 26.

15. Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro Jesus: Simon Ioannis! diligis me plus his ^{a)}? Dicit ei: Etiam, Domine! tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos ^{b)} meos!

a) Matth. 26, 53.

b) c. 10, 3, 11.

16. Dicit ei iterum: Simon Ioannis! diligis me? Ait illi: Etiam, Domine! tu scis, quia amo te. Dicit ei ²⁾: Pasce agnos meos!

17. Dicit ei tertio: Simon Ioannis! amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio: Amas me? et dixit ei: Domine! tu omnia nosti ^{a)}; tu scis, quia amo te. Dixit ei: Pasce oves meas!

a) c. 2, 25.

18. Amen, amen dico tibi: Cum esses junior, cingebas te, et ambulabas, ubi volebas; cum autem senueris, extendes manus tuas, et alius te cinget, et ducet, quo tu non vis ^{a)}.

a) c. 13, 36.

v. 13. ἔν omitt. Gb. — v. 15. Ed. omn. Er. ἰωαννα. — v. 16. et 17. Ed. omn. Er. ἰωαννα.

1) 1596. accepit panem, et dabat eis.

2) 1590. add. iterum.

19. τῆτο δὲ εἶπε, σημαίνων, ποίῳ θανάτῳ δοξάσει τὸν θεόν, καὶ τῆτο εἰπὼν, λέγει αὐτῷ· ἀκολούθει μοι.

20. ἐπιστραφεὶς δὲ ὁ πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν, ὃν ἠγάπα ὁ ἰησοῦς, ἀκολουθῶντα, ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ σῆθος αὐτῷ, καὶ εἶπε· κύριε, τίς ἐσὶν ὁ παραδιδές σε;

21. τῆτον ἰδὼν ὁ πέτρος, λέγει τῷ ἰησοῦ· κύριε, οὗτος δὲ τί;

22. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν, ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; σὺ ἀκολούθει μοι.

23. ἐξῆλθεν ἔν ὁ λόγος ἕτος εἰς τὴς ἀδελφῆς, ὅτι ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος ἐκ ἀποθνήσκει. καὶ ἐκ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ὅτι ἐκ ἀποθνήσκει· ἀλλ', ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν, ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ;

24. ἕτος ἐσὶν ὁ μαθητὴς, ὁ μαρτυρῶν περὶ τέτων, καὶ γραφῆς ταῦτα. καὶ οἶδαμεν, ὅτι ἀληθὴς ἐσὶν ἡ μαρτυρία αὐτῷ.

25. ἔσι δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ, ὅσα ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς, ἅτινα ἐὰν γράφηται καθ' ἓν, ἰδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία. †

19. Hoc autem dixit, significans, qua morte clarificaturus esset Deum. Et cum hoc dixisset, dicit ei: Sequere me!

20. Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Jesus, sequentem, qui et recubuit in coena super pectus ejus, et dixit: Domine, quis est, qui tradet te^{a)}?

21. Hunc ergo cum vidisset Petrus, dixit Jesu: Domine, hic autem quid?

22. Dicit¹⁾ ei Jesus: Sic eum volo manere, donec veniam^{a)}, quid ad te? tu me sequere!

23. Exiit²⁾ sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Jesus: Non moritur. sed: Sic eum volo manere, donec veniam, quid ad te?

24. Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, et scripsit haec; et scimus, quia verum est testimonium ejus^{a)}.

25. Sunt autem et alia multa^{a)}, quae fecit Jesus; quae si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.

v. 25. ἀμην add. C. St. et Mt.

1) 1590. dixit.

2) 1590. 1595. add. ergo.

ACTUS APOSTOLORUM.

C A P. I.

1. Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποίησάμην περὶ πάντων, ὃ θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν,

2. ἄχρι ἧς ἡμέρας, ἐντελειάμενος

1. Primum quidem sermonem feci de omnibus, o Theophile^{a)}, quae coepit Jesus facere et docere

2. usque in diem, qua praecipiens^{a)}

a) Luc. 1, 5.

a)

τοῖς ἀποστόλοις διὰ πνεύματος ἁγίου,
ἃς ἐξελέξατο, ἀνελήφθη·

Apostolis per Spiritum sanctum, quos
elegit, assumptus est; a) Matth. 28, 19.
Joh. 20, 21.

3. οἷς καὶ παρέξησεν ἑαυτὸν ζῶν-
τα, μετὰ τὸ παθεῖν αὐτὸν, ἐν πολ-
λοῖς τεκμηρίοις, δι' ἡμερῶν τεσσαρά-
κοντα ὀπτανόμενος αὐτοῖς, καὶ λέγων
τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ.

3. quibus et praeuit se ipsum vi-
vum post passionem suam in multis ar-
gumentis a), per dies quadraginta ap-
parens eis, et loquens de regno Dei.
a) Joh. 21, 14.

4. καὶ συναλιζόμενος παρήγγειλεν
αὐτοῖς, ἀπὸ ἱεροσολύμων μὴ χωρίζε-
σθαι, ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελ-
σίαν τοῦ πατρὸς, ἣν ἠκούσατέ με·

4. Et convescens, praecepit eis, ab
Jerusalymis ne discederent a), sed ex-
spectarent promissionem Patris, quam
audistis b), inquit, per os meum;
a) Luc. 24, 49. b) Joh. 14, 16.

5. ὅτι ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδα-
τι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύ-
ματι ἁγίῳ, οὐ μετὰ πολλὰς τὰντας
ἡμέρας.

5. quia Ioannes quidem baptizavit
aqua a), vos autem baptizabimini Spi-
ritu sancto b) non post multos hos dies.
a) Matth. 3, 11. b) c. 2, 4.

6. οἱ μὲν οὖν συνελθόντες ἐπηρώ-
των αὐτὸν, λέγοντες· κύριε, εἰ ἐν
τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν
βασιλείαν τῷ Ἰσραὴλ;

6. Igitur, qui convenerant, inter-
rogabant eum, dicentes: Domine! si
in tempore hoc restitues regnum Isra-
el a)? a) Luc. 24, 21.

7. εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· ἂν ὑμῶν
ἔσι, γινῶναι χρόνος ἢ καιρὸς, ἃς ὁ
πατὴρ ἔδειξε ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ.

7. Dixit autem eis: Non est vestrum
nosse tempora vel momenta a), quae
Pater posuit in sua potestate;
a) Matth. 24, 36.

8. ἀλλὰ λήψεσθε δύναμιν, ἐπελ-
θόντος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς·
καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἐν τε ἱερου-
σαλῆμ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ
σαμαρείᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.

8. sed accipietis virtutem superve-
nientis Spiritus sancti in vos, et eri-
tis mihi testes in Jerusalem, et in om-
ni Iudaea, et Samaria, et usque ad ul-
timum terrae a). a) Rom. 10, 18.

9. καὶ ταῦτα εἰπὼν, βλεπόντων
αὐτῶν ἐπήρθη· καὶ νεφέλη ὑπέλαβεν
αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.

9. Et cum haec dixisset, videntibus
illis, elevatus est; et nubes a) suscepit
eum ab oculis eorum. a) Luc. 24, 51.

10. καὶ ὡς ἀτενίζοντες ἦσαν εἰς
τὸν ἕρανόν, πορευομένους αὐτῷ, καὶ
ιδὲ, ἄνδρες δύο παρεῖσημεισαν αὐ-
τοῖς ἐν ἐσθῆτι λευκῇ,

10. Cumque intuerentur in coelum
euntem illum, ecce duo viri astiterunt
juxta illos in vestibus albis,

11. οἱ καὶ εἶπον· ἄνδρες γαλιλαῖ-
οι, τί ἐσῆκατε, ἐμβλέποντες εἰς τὸν
ἕρανόν; ἔτος ὁ ἰησοῦς, ὁ ἀναληφθεὶς
ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν ἕρανόν, ἔτις ἐλεύ-
σεται, ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν
πορευόμενον εἰς τὸν ἕρανόν.

11. qui et dixerunt: Viri Galilaei,
quid statis aspicientes in coelum? hic
Jesus, qui assumptus est a vobis in
coelum, sic veniet a), quemadmodum
vidistis eum euntem in coelum.
a) Luc. 21, 27. Ebr. 9, 28.

12. τότε ὑπέστρεψαν εἰς ἱερουσαλήμ
ἐπὶ ὄρεος, τοῦ καλεμένου ἐλαιῶνος, ὃ

12. Tunc reversi sunt Jerosolymam,
a monte, qui vocatur Oliveti, qui est

ἴσιν ἐγγὺς ἱερουσαλήμ, σαββάτε ἔχον juxta Jerusalem, sabbati habens iter. ὁδόν.

13. καὶ ὅτε εἰσῆλθον, ἀνέβησαν εἰς τὸ ὑπερῶον, ἃ ἦσαν καταμένοντες ὁ τε πέτρος καὶ ἰάκωβος, καὶ ἰωάννης καὶ ἀνδρέας, φίλιππος καὶ θωμᾶς, βαρθολομαῖος καὶ ματθαῖος, ἰάκωβος ἀλφαῖς καὶ σίμων, ὁ ζηλωτῆς, καὶ ἰύδας ἰακώβου.

14. οὗτοι πάντες ἦσαν προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ † καὶ τῇ δεήσει, σὺν γυναιξί, καὶ μαρία, τῇ μητρὶ τοῦ ἰησοῦ, καὶ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ.

15. καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἀναστὰς πέτρος ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν, εἶπεν (ἦν τε ὄχλος ὀνομάτων ἐπιτο-
αυτὸ ὡς ἑκατὸν εἴκοσι).

16. ἄνδρες ἀδελφοὶ, ἔδει πληρωθῆναι τὴν γραφὴν ταύτην, ἣν προεἶπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ σώματος δαυὶδ περὶ ἰούδα, τοῦ γενομένου ὁδηγοῦ τοῖς συλλαβοῦσι τὸν ἰησοῦν.

17. ὅτι κατηριθμημένος ἦν † σὺν ἡμῖν, καὶ ἔλαχε τὸν κληρὸν τῆς διακονίας ταύτης.

18. (ἔτος μὲν ἔν ἐκτήσατο χωρίον ἐκ † μισθῷ τῆς ἀδικίας· καὶ προηγή·
γενόμενος, ἐλάκησε μέσος· καὶ ἐξε-
χύθη πάντα τὰ σπλάγγνα αὐτοῦ.

19. καὶ γνωστὸν ἐγένετο πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν ἱερουσαλήμ, ὥστε κληθῆναι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν, ἄκελδαμὰ, τστέσι, χωρίον αἵματος.)

20. γέγραπται γὰρ ἐν βίβλῳ ψαλμῶν· γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτῷ ἔρημος, καὶ μὴ ἔσω ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ. καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτῷ λάβοι ἕτερος.

21. δεῖ † οὖν † τῶν συνελθόντων

13. Et cum introissent in coenaculum, ascenderunt, ubi manebant ^{a)} Petrus et Ioannes, Jacobus et Andreas, Philippus et Thomas, Bartholomaeus et Matthaeus, Jacobus Alphaei, et Simon Zelotes, et Judas Jacobi.

a) Matth. 10, 2-4.

14. Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, et Maria matre Jesu, et fratribus ^{a)} e-
jus.

a) Marc. 6, 3.

15. In diebus illis exsurgens Petrus in medio fratrum dixit (erat autem turba hominum simul, fere centum viginti):

16. Viri fratres! oportet impleri Scripturam ^{a)}, quam praedixit Spiritus sanctus per os David de Juda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Jesum;

a) Joh. 13, 18.

17. Qui connumeratus ^{a)} erat in nobis, et sortitus est sortem ministerii hujus.

a) Luc. 6, 16.

18. Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, et suspensus ^{a)} crepuit medius; et diffusa sunt omnia viscera ejus.

a) Matth. 27, 5. sqq.

19. Et notum factum est omnibus habitantibus Jerusalem, ita, ut appelleretur ager ille, lingua eorum, Hacceldama, hoc est, ager sanguinis.

20. Scriptum est enim in libro Psalmorum: „Fiat commoratio eorum deserta, et non sit, qui inhabitet in ea:” et, „Episcopatum ejus accipiat alter ^{a)}.”

a) Ps. 68, 26. 108, 8.

21. Oportet ergo ex his viris, qui

v. 14. καὶ τῇ δεήσει omitt. Gb. — v. 17. Gb. ἐν ἡμῖν. — v. 18. Ed. omn. Er. et St. τσ μισθῷ. — v. 21. Ed. 4. Er. omitt. οὖν. — “Ed. 2. 3. 4. 5. -Er. omitt. τωv. —

ἡμῶν ἀνδρῶν ἐν παντὶ χρόνῳ, ἐν ᾧ εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ κύριος Ἰησοῦς,

22. ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου ἕως τῆς ἡμέρας, ἧς ἀνελήφθη ἀφ' ἡμῶν, μάρτυρα τῆς ἀναστάσεως αὐτῶν γενέσθαι σὺν ἡμῖν ἕνα τέτων.

23. καὶ ἔστησαν δύο, Ἰωσήφ, τὸν καλούμενον Βαρσαβᾶν, ὃς ἐπεκλήθη Ἰούδος, καὶ ματθίαν.

24. καὶ προσευξάμενοι εἶπον· σὺ, κύριε καρδιογνώστη πάντων, ἀνάδειξον, ἵνα ὃν ἐξελέξω ἐκ τούτων ἵνα ἕνα,

25. λαβεῖν τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης καὶ ἀποστολῆς, ἐξ ἧς παρέβη Ἰούδας, πορευθῆναι εἰς τὸν τόπον τὸν ἴδιον.

26. καὶ ἔδωκαν κλήρους αὐτῶν· καὶ ἔπεσεν ὁ κλήρος ἐπὶ ματθίαν, καὶ συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἕνδεκα ἀποστόλων.

nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit et exivit inter nos Dominus Jesus ^{a)}, a) Joh. 15, 27.

22. Incipiens a baptismo Ioannis usque in diem, qua assumptus est a nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri unum ex istis.

23. Et statuerunt duos, Joseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, et Matthiam.

24. Et orantes dixerunt: Tu, Domine! qui corda nosti omnium, ostende, quem elegeris ex his duobus unum,

25. accipere locum ministerii hujus et Apostolatus, de quo praevanicatus est Judas, ut abiret in locum suum.

26. Et dederunt sortes eis, et cecidit sors super Matthiam, et annumeratus est cum undecim Apostolis.

C A P. II.

1. Καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς, ἦσαν ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν ἑπιτοαντό.

2. καὶ ἐγένετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος ὡς περ φερομένης προῆς βιβαίας, καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν οἶκον, οὗ ἦσαν καθήμενοι.

3. καὶ ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός· ἐκάθισέ τε ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν.

4. καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες πνεύματος ἁγίου, καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέραις γλώσσαις, καθὼς τὸ πνεῦμα ἐδίδοε αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι.

5. ἦσαν δὲ ἐν Ἱερουσαλὴμ κατοικοῦντες Ἰουδαῖοι, ἄνδρες εὐλαβεῖς, ἀπὸ παντὸς ἔθνους τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανόν.

1. Et cum ¹⁾ complerentur dies Pentecostes, erant omnes ^{a)} pariter in eodem loco;

2. et factus est repente de caelo sonus, tamquam advenientis spiritus vehementis, et replevit ^{a)} totam domum, ubi erant sedentes. a) c. 4, 31.

3. Et apparuerunt illis dispertitae linguae tamquam ignis ^{a)}, seditque supra singulos eorum. a) Matth. 3, 11.

4. Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et coeperunt loqui variis linguis ^{a)}, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis. a) c. 10, 46. 11, 15. 19, 6. Marc. 16, 17. 1 Cor. 12, 10.

5. Erant autem in Jerusalem habitantes Judaei, viri religiosi ex omni natione, quae sub caelo est.

v. 21. " Ed. 1. 2. 3. Er. ἕμας. — v. 24. St. ἐκ τούτων των δύο ἕνα, ὃν ἐξελέξω. — " Ed. omn. Er. omitt. των. — v. 1. Gh. ἐπι το αὐτο.

1) 1590. dum.

6. γενομένης δὲ τῆς φωνῆς ταύτης, συνῆλθε τὸ πλῆθος, καὶ συνεχύθη· ὅτι ἤκβον, εἰς ἕκαστος, τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λαλόντων αὐτῶν.

7. ἐξίσταντο δὲ † πάντες καὶ ἐθαύμαζον, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους· οὐκ ἰδοὺ πάντες οὗτοί εἰσιν οἱ λαλοῦντες γαλιλαῖοι;

8. καὶ πῶς ἡμεῖς ἀκούομεν, ἕκαστος, τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἡμῶν, ἐν ᾗ ἐγεννήθημεν;

9. παράθοι, καὶ μῆδοι, καὶ ἐλαμίται, καὶ οἱ κατοικῶντες τὴν μεσοποταμίαν, ἰσθαίαν τε καὶ καππαδοκίαν, πόντον καὶ τὴν ἰσσίαν,

10. φρυγίαν τε καὶ παμφυλίαν, αἴγυπτον, καὶ τὰ μέρη τῆς † λιβύης, τῆς κατὰ κυρήνην, καὶ οἱ ἐπιδημῶντες ῥωμαῖοι, ἰσθαῖοί τε καὶ προσήλυτοι,

11. κρηῖτες καὶ ἄραβες, ἀκούομεν λαλόντων αὐτῶν ταῖς ἡμετέραις γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τῆ θεῶ.

12. ἐξίσταντο δὲ πάντες καὶ διεπόρουν, ἄλλος πρὸς ἄλλον λέγοντες· τί ἂν θέλοι τοῦτο εἶναι;

13. ἕτεροι δὲ † χλευάζοντες ἔλεγον· ὅτι γλεύκεις μεμεσωμένοι εἰσὶ.

14. σταθεὶς δὲ πέτρος σὺν τοῖς ἑνδεκά, ἐπῆρε τὴν φωνὴν αὐτοῦ, καὶ ἀπεφθέγγετο αὐτοῖς· ἄνδρες ἰσθαῖοι, καὶ οἱ κατοικοῦντες ἱερουσαλήμ ἅπαντες, τοῦτο ὑμῖν γνωστὸν ἔστω, καὶ ἐνωτίσασθε τὰ ῥήματά μου.

15. οὐ γὰρ, ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε, οὗτοι μεθύουσιν· ἔστι γὰρ ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας·

16. ἀλλὰ τοῦτο ἔστι τὸ εἰρημένον διὰ † τοῦ προφήτου ἰωήλ·

17. καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει ὁ θεὸς, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· καὶ προφητεῦσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ

6. Facta autem hac voce, convenit multitudo, et mente confusa est, quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes.

7. Stupebant autem omnes, et mirabantur, dicentes: Nonne ecce! omnes isti, qui loquuntur, Galilaei^{a)} sunt?
a) Marc. 14, 70.

8. Et quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram, in qua nati sumus?

9. Parthi, et Medi, et Aelamitae, et qui habitant Mesopotamiam, Judaeam, et Cappadociam, Pontum, et Asiam,

10. Phrygiam, et Pamphyliam, Aegyptum, et partes Libyae, quae est circa Cyrenen, et advenae Romani,

11. Judaei quoque, et Proselyti, Cretes, et Arabes; audivimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei.

12. Stupebant autem omnes, et mirabantur ad invicem, dicentes: Quidnam vult hoc esse?

13. Alii autem irridentes dicebant: Quia musto pleni sunt isti.

14. Stans autem Petrus cum undecim levavit vocem suam, et locutus est eis: Viri Judaei, et qui habitatis Jerusalem universi! hoc vobis notum sit, et auribus percipite verba mea.

15. Non enim, sicut vos aestimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia;

16. sed hoc est, quod dictum est per Prophetam Joël^{a)}: a) Joël 3, 1. sqq.

17. „Et erit in novissimis diebus „(dicit Dominus), effundam de Spiritu „meo super omnem carnem^{a)}; et propheta- „bunt filii vestri et filiae vestrae,

θυγατέρες ὑμῶν, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὄρασεις ὄψονται, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν † ἐνυπνίους ἐνυπνιασθήσονται.

18. † καὶ γε ἐπὶ τὰς δάλας μὲ καὶ ἐπὶ τὰς δάλας μὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου, καὶ προφητεύσωσι.

19. καὶ δώσω τέρατα ἐν τῷ ἄρα-
νῷ ἄνω, καὶ σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω,
αἷμα καὶ πῦρ καὶ ἀτμίδα καπνῷ.

20. ὁ ἥλιος μετασραφήσεται εἰς
σκότος, καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα, πρὶν
ἢ εἰσεῖν τὴν ἡμέραν κυρίου τὴν μεγά-
λην καὶ ἐπιφανῆ.

21. καὶ ἕξει, πᾶς, ὃς ἂν ἐπικα-
λέσῃται τὸ ὄνομα κυρίου, σωθήσεται.

22. ἄνδρες Ἰσραηλῖται, ἀκούσατε
τὰς λόγους τούτους· Ἰησοῦν, τὸν ναζω-
ραῖον, ἄνδρα ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἀποδοδει-
γμένον εἰς ὑμᾶς δυνάμεσι καὶ τέρασι
καὶ σημείοις (οἷς ἐποίησε δι' αὐτοῦ ὁ
θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, καθὼς καὶ αὐ-
τοὶ οἴδατε),

23. τοῦτον τῇ ὀρισμένῃ βελῇ καὶ
προγνώσει τοῦ θεοῦ ἔκδοτον λαβόντες,
διὰ χειρῶν ἀνόμων προσπήξαντες ἀν-
εἴλετε,

24. ὃν ὁ θεὸς ἀνέστησε, λύσας τὰς
ὠδύνας τοῦ θανάτου, καθότι ἔκ ἦν
δυνατὸν, κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ αὐτοῦ.

25. δαυὶδ γὰρ λέγει εἰς αὐτόν·
προωρώμην τὸν κύριον ἐνώπιόν μου
διὰ παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν,
ἵνα μὴ σαλευθῶ.

26. διὰ τοῦτο εὐφράνθη ἡ καρδία μου,
καὶ ἠγαλλιάσατο ἡ γλῶσσά μου· ἔτι δὲ
ἡ σὰρξ μου κατασκηνώσει ἐπὶ ἐλπίδι.

27. ὅτι ἔκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυ-

„et juvenes vestri visiones videbunt.

„et seniores vestri somnia somniabunt.

a) c. 10, 45.

18. „Et quidem super servos meos
„et super ancillas meas in diebus illis
„effundam de Spiritu meo, et prophe-
„tabunt.

19. „Et dabo prodigia in coelo sur-
„sum, et signa in terra deorsum, san-
„guinem, et ignem, et vaporem fumi.

20. „Sol convertetur in tenebras,
„et luna in sanguinem, antequam ve-
„niant dies Domini magnus et manife-
„stus.

21. „Et erit: omnis, quicumque in-
„vocaverit nomen Domini, salvus e-
„rit a).”

a) Rom. 10, 13.

22. Viri Israëlitae! audite verba
haec: Jesum Nazarenum, virum appro-
batum a Deo in vobis, virtutibus, et
prodigiis, et signis, quae fecit Deus
per illum in medio vestri, sicut et vos
scitis;

23. hunc definito consilio, et prae-
scientia a) Dei traditum, per manus in-
iquorum affligentes I) interemistis;

a) Luc. 22, 22.

24. quem Deus suscitavit a), solu-
tis doloribus inferni, juxta quod im-
possibile erat teneri illum ab eo. a) v. 52.

25. David enim dicit in eum: „Pro-
„videbam Dominum in conspectu meo
„semper; quoniam a dextris est mihi,
„ne commovear;

26. „Propter hoc laetatum est cor
„meum, et exultavit lingua mea, in-
„super et caro mea requiescet in spe;

27. „quoniam non derelinques ani-

v. 17. Ed. omn. Er. St. et Mt. ἐνυπνια. — v. 18. Ed. 2. 5. 4. 5. Er. καὶ τοὶ ἐπι.

1) 1590. 92. 93. 98. affligentes. Edit. Plantiniana vero 1605. 1605. 3. 18. 29. et Lucas Bru-
gensis: affligentes.

χὴν μὲ εἰς ἄδης, ἕδὲ δώσεις τὸν ὄσιόν σου, ἰδεῖν διαφθοράν.

28. ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς· πληρώσεις με εὐφροσύνης μετὰ τοῦ προσώπου σου.

29. ἄνδρες ἀδελφοί, ἐξὼν, εἰπεῖν μετὰ πατριάρχου δαυὶδ, ὅτι καὶ ἐτελεύτησε καὶ ἐτάφη, καὶ τὸ μνήμα αὐτοῦ ἐσιν ἐν ἡμῶν ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης.

30. προφήτης οὖν ὑπάρχων, καὶ εἰδὼς, ὅτι ὄρκω ᾤμωσεν αὐτῷ ὁ θεὸς, ἐκ καρπῆ τῆς ὀσφύος αὐτῆ, † καθί-
σαι ἐπὶ τῆ θρόνου αὐτῆ, τὸ κατὰ σάρκα ἀναστῆσαι τὸν χριστόν,

31. † προῖδὼν ἐλάλησε περὶ † τῆς ἀναστάσεως τοῦ χριστοῦ, ὅτι ἐκ † ἐγκατελήφθη † ἡ ψυχὴ αὐτῆ εἰς ἄδης, ἕδὲ ἡ σὰρξ αὐτῆ εἶδε διαφθοράν.

32. τῆτον τὸν ἰησοῦν ἀνέστησεν ὁ θεὸς, ἧ πάντες ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες.

33. τῆ δεξιᾷ ἐν τῆ θεῷ ὑψωθεὶς, τὴν τε ἐπαγγελίαν † τῆ ἁγίου πνεύματος λαβὼν παρὰ τῆ πατρὸς, ἐξέγεε τῆτο, ὁ νῦν ὑμεῖς βλέπετε καὶ ἀκούετε.

34. ἡ γὰρ δαυὶδ ἀνέβη εἰς τὰς ἐβρανεὺς· λέγει δὲ αὐτός· εἶπεν ὁ κύριος τοῦ κυρίου μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου,

35. ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.

36. ἀσφαλῶς οὖν γνωσκέτω πᾶς οἶκος ἰσραὴλ, ὅτι † καὶ κύριον † καὶ χριστόν αὐτὸν ὁ θεὸς ἐποίησε, τοῦτον τὸν ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε.

37. ἀκούσαντες δὲ κατενύγησαν τῆ καρδίᾳ, εἰπόν τε πρὸς τὸν πέτρον καὶ τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους· τί † ποιήσομεν, ἄνδρες ἀδελφοί;

„mam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.

28. „Notas mihi fecisti vias vitae, „et replebis me iucunditate cum facie tua a).”

29. Viri fratres! liceat audenter dicere ad vos de Patriarcha David, quoniam defunctus est, et sepultus ¹⁾; et sepulcrum ejus est apud nos usque in hodiernum diem a).

30. Propheta igitur cum esset, et sciret, quia jurejurando jurasset illi Deus „de fructu lumbi ejus sedere super „sedem ejus a);”

31. providens locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro ejus vidit corruptionem.

32. Hunc Jesum resuscitavit a) Deus, cujus omnes nos testes sumus.

33. Dexteram igitur Dei exaltatus, et promissione a) Spiritus sancti accepta a Patre, effudit hunc ²⁾, quem vos videtis et auditis.

34. Non enim David ascendit in coelum; dixit autem ipse: „Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis,

35. „donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum a).”

36. Certissime sciat ergo omnis domus Israel, quia et Dominum eum, et Christum a) fecit Deus, hunc Jesum, quem vos crucifixistis.

37. His autem auditis, compuncti sunt corde, et dixerunt ad Petrum, et ad reliquos Apostolos: Quid faciemus a), viri fratres?

v. 30. C. Mt. et St. τοῦ κατὰ σάρκα ἀναστῆσαι τὸν χριστόν, καθίσαι ἐπὶ τῆ θρόνου αὐτοῦ. Ed. 1. Er. et Gb. καθίσαι ἐπὶ τῆ θρόνου αὐτοῦ, omiss. το κατὰ σάρκα ἀναστῆσαι τὸν χριστόν. — v. 31. Ed. 1. Er. προιδως. Ed. 3. 4. 5. Er. προειδως. — "Ed. omn. Er. add. μεν. — "C. ἐγκατελήφθη. St. Mt. et Gb. κατελήφθη. — "ἡ ψυχὴ αὐτοῦ omitt. Gb. — v. 33. St. τῆ πνευμ. τῆ ἁγίου. — v. 36. καὶ omitt. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. — "Gb. καὶ κύριον αὐτόν καὶ χριστόν ὁ θεὸς κ. τ. λ. — v. 37. Ed. 3. 4. 5. Er. et St. ποιήσωμεν.

1) 1590. a d d. est.

2) 1590. effudit hoc donum. quod.

38. πέτρος † δὲ ἔφη πρὸς αὐτούς· μετανοήσατε, καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι ἰησοῦ χριστοῦ, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· καὶ λήψετε τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου πνεύματος.

39. ὑμῖν γάρ ἐστιν ἡ ἐπαγγελία καὶ τοῖς τέκνοις ὑμῶν, καὶ πᾶσι τοῖς εἰς μακρὰν, ὅσους ἂν προσκαλέσεται κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν.

40. ἑτέροις τε λόγοις πλείοσι διεμαρτύρητο, καὶ παρεκάλει, λέγων· σώθητε ἀπὸ τῆς γενεᾶς τῆς σκολιᾶς ταύτης.

41. οἱ μὲν οὖν ἀσμένως ἀποδεξάμενοι τὸν λόγον αὐτοῦ, ἐβαπτίσθησαν· καὶ προσετέθησαν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ψυχαὶ ὡσεὶ τρισχίλια.

42. ἦσαν δὲ προσκαρτεροῦντες τῇ διδαχῇ τῶν ἀποστόλων, καὶ τῇ κοινίᾳ, καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου, καὶ ταῖς προσευχαῖς.

43. ἐγένετο δὲ πάσῃ ψυχῇ φόβος· πολλά τε τέρατα καὶ σημεῖα διὰ τῶν ἀποστόλων † ἐγένετο.

44. πάντες δὲ οἱ † πιστεύοντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ εἶχον ἅπαντα κοινά.

45. καὶ τὰ κτήματα καὶ τὰς ὑπάρξεις ἐπίπρασκον, καὶ διεμέριζον αὐτὰ πᾶσι, καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχε.

46. καθ' ἡμέραν τε προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ ἱερῷ, κλαῖντες τε κατ' οἶκον ἄρτον, μετελάμβανον τροφῆς ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀφελότητι καρδίας,

47. αἰνοῦντες τὸν θεὸν, καὶ ἔχοντες χάριν πρὸς ὅλον τὸν λαόν. ὁ δὲ κύριος προσετίθει τοὺς σωζομένους καθ' ἡμέραν τῇ ἐκκλησίᾳ.

38. Petrus vero ad illos: Poenitentiam ^{a)} (inquit) agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum; et accipietis donum Spiritus sancti ^{b)}.

39. Vobis enim est repromissio, et filiis vestris, et omnibus, qui longe sunt ^{a)}, quoscumque advocaverit Dominus Deus noster.

40. Aliis etiam verbis plurimis testificatus est, et exhortabatur eos, dicens: Salvamini a generatione ista prava!

41. Qui ergo receperunt sermonem ejus, baptizati sunt; et appositae sunt in die illa animae circiter tria millia ^{a)}.

42. Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, et communicatione fractionis panis, et orationibus.

43. Fiebat autem omni animae timor; multa quoque prodigia et signa per Apostolos in Jerusalem fiebant, et metus erat magnus in universis.

44. Omnes etiam, qui credebant, erant pariter, et habebant omnia communia.

45. Possessiones et substantias vendebant, et dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat.

46. Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, et frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione et simplicitate cordis ^{a)},

47. collaudantes Deum, et habentes gratiam ad omnem plebem ^{a)}. Dominus autem augebat ^{b)}, qui salvi fierent quotidie in idipsum.

^{a)} c. 4, 52. sqq. ^{b)} c. 4, 4. 6, 7. Matth. 13, 51. sqq.

C A P. III.

1. Ἐπὶ τὸ αὐτὸ δὲ πέτρος καὶ ἰωάννης ἀνέβαινον εἰς τὸ ἱερόν ἐπὶ τὴν ὄραν τῆς προσευχῆς, τὴν † ἐννάτην.

2. καὶ τις ἀνὴρ, χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῆ ὑπάρχων, ἐβασάζετο, ὃν ἐτίθεν καθ' ἡμέραν πρὸς τὴν θύραν τῆ ἱερῆ, τὴν λεγομένην ὠραίαν, τῆ αἰτεῖν ἐλεημοσύνην παρὰ τῶν εἰσπορευομένων εἰς τὸ ἱερόν.

3. ὃς ἰδὼν πέτρον καὶ ἰωάννην, μέλλοντας εἰσιέναι εἰς τὸ ἱερόν, ἠρώτα ἐλεημοσύνην † λαβεῖν.

4. ἀτενίσας δὲ πέτρος εἰς αὐτὸν σὺν τῷ ἰωάννῃ, εἶπε· βλέψον εἰς ἡμᾶς.

5. ὁ δὲ ἐπεῖχεν αὐτοῖς, προσδοκῶν τι παρ' αὐτῶν λαβεῖν.

6. εἶπε δὲ πέτρος· ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐκ ὑπάρχει μοι· ὁ δὲ ἔχω, τοῦτό σοι δίδωμι· ἐν τῷ ὀνόματι ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ ναζωραίου, ἐγείραι καὶ περιπάτει.

7. καὶ † πιάσας αὐτὸν τῆς δεξιᾶς χειρὸς, ἤγειρε· παραχρηῖμα δὲ ἐξερεώθησαν αὐτῆ αἱ βάσεις καὶ τὰ σφυρά.

8. καὶ ἐξαιλλόμενος ἔστη, καὶ περιεπάτει· καὶ εἰσῆλθε σὺν αὐτοῖς εἰς τὸ ἱερόν, περιπατῶν καὶ ἀλλόμενος, καὶ αἰνῶν τὸν θεόν.

9. καὶ εἶδεν αὐτὸν πᾶς ὁ λαὸς περιπατῆντα καὶ αἰνῶντα τὸν θεόν.

10. ἐπεγίνωσκόν τε αὐτὸν, ὅτι ἕτος ἦν ὁ πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην καθήμενος ἐπὶ τῇ ὠραίᾳ πύλῃ τῆ ἱερῆ· καὶ ἐπλήσθησαν θάμβος καὶ ἐκστάσεως ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι αὐτῷ.

11. κρατῆντος δὲ † τῆ ἰαθέντος χωλῆ τὸν πέτρον καὶ ἰωάννην, συνέδραμε πρὸς αὐτὰς πᾶς ὁ λαὸς ἐπὶ τῇ

1. Petrus autem et Ioannes ascende-
bant in templum ad horam orationis
nonam.

2. Et quidam vir, qui erat claudus
ex utero matris suae, bajulabatur; quem
ponebant quotidie ad portam templi,
quae dicitur Speciosa, ut peteret elce-
mosynam ab introeuntibus in templum.

3. Is cum vidisset Petrum et Ioan-
nem incipientes introire in templum,
rogabat, ut elemosynam acciperet.

4. Intuens autem in eum Petrus cum
Ioanne, dixit: Respice in nos!

5. At ille intendebat in eos, sperans,
se aliquid accepturum ab eis.

6. Petrus autem dixit: Argentum
et aurum non est mihi; quod autem ha-
beo, hoc tibi do: In nomine Jesu Chri-
sti Nazareni ^{a)} surge, et ambula!

a) c. 4, 10. 9, 34.

7. Et apprehensa manu ejus dexte-
ra, allevavit eum et protinus conso-
lidatae sunt bases ejus et plantae ^{a)}.

a) c. 14, 8. sq.

8. Et exiliens stetit, et ambulabat;
et intravit cum illis in templum ambu-
lans, et exiliens, et laudans Deum.

9. Et vidit omnis populus cum am-
bulantem, et laudantem Deum.

10. Cognoscebant autem illum,
quod ipse erat, qui ad elemosynam
sedebat ad Speciosam portam templi;
et impleti sunt stupore et extasi in eo,
quod contigerat illi.

11. Cum teneret ¹⁾ autem Petrum
et Ioannem, cucurrit omnis populus
ad eos, ad porticum, quae appellatur

v. 1. Mt. ἐνάτην. — v. 3. C. St. et Mt. omitt. λαβεῖν. — v. 7. Ed. omn. Er. κρατησας. — v. 11. Mt. et Gb. pro τς ἰαθέντος χωλς legunt αὐτε. —

1) 1590. cum viderent.

507 τῆ καλεμένη † σολομώνος, ἕκ-
θαμβοί.

Salomonis ^{a)}, stupentes. ^{a)} c. 5, 12.
3 Reg. 6, 3. Joh. 10, 25.

12. ἰδὼν δὲ πέτρος ἀπεκρίνατο
πρὸς τὸν λαόν· ἄνδρες Ἰσραηλῖται,
τί θαυμάζετε ἐπὶ τῷ; ἢ ἡμῖν τί
ἀτενίζετε, ὡς ἰδία δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ
πεποιηκόσι τῷ περιπατεῖν αὐτόν;

12. Videns autem Petrus, respon-
dit ad populum: Viri Israëlitae! quid
miramini in hoc? aut nos quid intue-
mini, quasi nostra virtute aut pote-
state fecerimus hunc ambulare?

13. ὁ θεὸς ἀβραάμ, καὶ ἰσαὰκ,
καὶ ἰακώβ, ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡ-
μῶν ἐδόξασε τὸν παῖδα αὐτῷ ἰησοῦν,
ὃν ὑμεῖς † παρεδώκατε, καὶ ἠρνήσα-
σθε αὐτόν κατὰ πρόσωπον πιλάτου,
κρίνατος ἐκείνους ἀπολύειν.

13. Deus Abraham, et Deus Isaac,
et Deus Jacob, Deus patrum nostro-
rum, glorificavit Filium suum Jesum,
quem vos quidem tradidistis, et nega-
stis ante faciem Pilati, judicante illo
dimitti ^{a)};

14. ὑμεῖς δὲ τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον
ἠρνήσασθε, καὶ ἠτήσασθε, ἄνδρα φο-
νέα χαρισθῆναι ὑμῖν·

14. vos autem sanctum et justum
negastis, et petistis virum homicidam
donari vobis;

15. τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀπ-
εκτείνετε, ὃν ὁ θεὸς ἠγειρεν ἐκ νε-
κρῶν, οὗ ἡμεῖς μάρτυρές ἐσμεν.

15. Auctorem vero vitae ^{a)} interfe-
cistis, quem Deus suscitavit a mortu-
is ^{b)}, cujus nos testes sumus.

^{a)} Joh. 10, 10, 28. 11, 25. ^{b)} c. 2, 23, sqq. 36.

16. καὶ ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ ὀνόματος
αὐτοῦ, τοῦτον, ὃν θεωρεῖτε καὶ οἶ-
δατε, ἐξερέωσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ· καὶ
ἡ πίσις, ἡ δι' αὐτοῦ, ἔδωκεν αὐτῷ
τὴν ὀλοκληρίαν ταύτην ἀπέναντι πάν-
των ὑμῶν.

16. Et in fide nominis ejus, hunc,
quem vos vidistis et nostis, confirma-
vit nomen ejus; et fides ^{a)}, quae per eum
est, dedit integram sanitatem istam in
conspectu omnium vestrum. ^{a)} Matth. 8, 13.

17. καὶ νῦν, ἀδελφοί, οἶδα, ὅτι
κατὰ ἄγνοιαν ἐπράξατε, ὥσπερ καὶ
οἱ ἄρχοντες ὑμῶν.

17. Et nunc, fratres! scio, quia
per ignorantiam ^{a)} fecistis, sicut et prin-
cipes vestri;

^{a)} 1 Cor. 2, 8.

18. ὁ δὲ θεὸς, ὃς προκατήγγειλε
διὰ σώματος πάντων τῶν προφητῶν
αὐτοῦ, παθεῖν τὸν χριστόν, ἐπλήρω-
σεν † οὕτως.

18. Deus autem, quae ¹⁾ praenun-
ciavit per os omnium Prophetarum ^{a)},
pati Christum suum, sic implevit.

^{a)} Luc. 24, 44.

19. μετανοήσατε οὖν καὶ ἐπισρέ-
ψατε εἰς τὸ ἐξαλειφθῆναι ὑμῶν τὰς
ἁμαρτίας, ὅπως ἂν ἔλθωσι καιροὶ
ἀναψύξεως ἀπὸ προσώπου τοῦ κυρίου,

19. Poenitemini igitur et converti-
mini, ut deleantur peccata vestra ^{a)};

^{a)} c. 2, 38. 17, 30. 31.

20. καὶ ἀποσείλη τὸν † προκεχει-
ρισμένον ὑμῖν ἰησοῦν χριστόν,

20. ut cum venerint tempora refri-
gerii a conspectu Domini, et miserit
eum, qui praedicatus est vobis, Jesum
Christum ^{a)},

^{a)} Joh. 14, 23.

21. ὃν δεῖ οὐρανὸν μὲν δεξασθαι
ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων,

21. quem oportet quidem coelum
suscipere usque in tempora restitutio-

v. 11. " St. σολομωντος. — v. 13. Mt. et Gb. ἡμεῖς μὲν. — v. 18. St. Mt.
et Gb. οὕτω. — v. 20. Ed. omn. Er. προκεκηρυγμένον.

1) 1593. 98. C. R. 1592. quae 1590. 92. qui.

ὡν ἐλάλησεν ὁ θεὸς διὰ σώματος
† πάντων ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν ἀπ'
αἰῶνος.

22. μωσῆς μὲν † γὰρ πρὸς τοὺς
πατέρας εἶπεν· ὅτι προφήτην ὑμῶν
ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν
ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκού-
σεσθε κατὰ πάντα, ὅσα ἂν λαλήσῃ
πρὸς ὑμᾶς.

23. ἔσαι δὲ, πᾶσα ψυχὴ, ἣ τις
† ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου,
ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ.

24. καὶ πάντες δὲ οἱ προφῆται
ἀπὸ σαμὴλ καὶ τῶν καθεξῆς, ὅσοι
ἐλάλησαν, καὶ † κατήγγειλαν τὰς ἡ-
μέρας ταύτας.

25. ὑμεῖς ἔξε † υἱοὶ τῶν προφη-
τῶν καὶ τῆς διαθήκης, ἧς διεθέτο ὁ
θεὸς πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, λέ-
γων πρὸς ἀβραάμ· καὶ † ἐν τῷ σπέρ-
ματί σε † ἐνευλογηθήσονται πᾶσαι αἱ
πατριά τῆς γῆς.

26. ὑμῶν πρῶτον ὁ θεὸς, ἀναστή-
σας τὸν παῖδα αὐτοῦ † ἰησοῦν, ἀπέ-
σειλεν αὐτὸν, εὐλογοῦντα ὑμᾶς, ἐν
τῷ ἀποσρέφειν ἕκασον ἀπὸ τῶν πονη-
ριῶν ὑμῶν.

nis omnium, quae locutus est Deus
per os sanctorum suorum a seculo Pro-
phetarum.

22. Moyses quidem dixit: „Quoni-
am Prophetam suscitabit vobis Domi-
nus Deus vester de fratribus vestris,
tanquam me; ipsum audietis juxta o-
mnia, quaecumque locutus fuerit vo-
bis.

23. „Erit autem: omnis anima,
quae non audierit Prophetam illum,
exterminabitur de plebe a).”

a) Deut. 18, 15. Act. 7, 57.

24. Et omnes Prophetae a Samuel,
et deinceps, qui locuti sunt, annun-
ciaverunt dies istos.

25. Vos estis filii Prophetarum a),
et testamenti, quod disposuit Deus ad
patres nostros, dicens ad Abraham:
„Et in semine tuo benedicentur omnes
familiae terrae b).”

a) Rom. 3, 2.

b) Gen. 22, 18.

26. Vobis primum a) Deus suscitans
Filium suum, misit eum benedicentem
vobis; ut convertat se unusquisque a
nequitia sua.

a) c. 13, 46.

C A P. IV.

1. Λαλόντων δὲ αὐτῶν πρὸς τὸν
λαόν, ἐπέστησαν αὐτοῖς οἱ ἱερεῖς καὶ
ὁ στρατηγὸς τῆ ἱερῆ, καὶ οἱ σαδδουκαῖοι,

2. διαπονώμενοι διὰ τὸ διδάσκειν
αὐτοὺς τὸν λαόν, καὶ καταγγέλλειν ἐν
τῷ ἰησοῦ τὴν ἀνάστασιν † τὴν ἐκ νεκρῶν.

3. καὶ ἐπέβαλον αὐτοῖς τὰς χεῖρας,
καὶ ἔθεντο εἰς τήρησιν εἰς τὴν αὔριον·
ἦν γὰρ ἑσπέρα ἤδη.

1. Loquentibus autem illis ad popu-
lum, supervenerunt Sacerdotes, et ma-
gistratus templi, et Sadducaei,

2. dolentes a), quod docerent popu-
lum, et annunciarent in Jesum ^I) re-
surrectionem ex mortuis;

a) c. 5, 33. 1 Cor. 1, 23.

3. et injecerunt in eos manus, et po-
suerunt eos in custodiam in crastinum;
erat enim jam vespera.

v. 21. C. et Mt. πάντων των ἁγίων. Gb. των ἁγίων omiss. πάντων. —
v. 22. γὰρ omiss. Gb. — v. 23. C. et Mt. ἔαν. — v. 24. St. προκατηγγειλαν.
— v. 25. Gb. οἱ υἱοί. — " ἐν omiss. St. — " Ed. omn. Er. ἐνευλογηθησονται. —
v. 26. ἰησοῦν omiss. Gb. — v. 2. C. et Mt. των νεκρων.

4. πολλοὶ δὲ τῶν ἀκροάτων τὸν λόγον ἐπίσεισαν· καὶ ἐγενήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν ὡσεὶ χιλιάδες πέντε.

5. ἐγένετο δὲ ἐπὶ τὴν αὔριον, συναχθῆναι αὐτῶν τοὺς ἀρχοντας καὶ ἄρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς εἰς ἱερουσαλήμ,

6. καὶ ἄνναν, τὸν ἀρχιερέα, καὶ καϊάφαν, καὶ ἰωάννην, καὶ ἀλέξανδρον, καὶ ὅσοι ἦσαν ἐκ γένους ἀρχιερατικοῦ.

7. καὶ εἰσάγαγον αὐτοὺς ἐν τῷ μέσῳ, ἐπυνθάνοντο· ἐν ποίᾳ δυνάμει, ἢ ἐν ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε τῆτο ὑμεῖς;

8. τότε πέτρος, πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου, εἶπε πρὸς αὐτούς· ἀρχοντες τῆ λαῖ, καὶ πρεσβύτεροι τῆ Ἰσραήλ·

9. εἰ ἡμεῖς σήμερον ἀνακριθώμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπου ἀσθενοῦς, ἐν τίνι οὗτος σέσωσται·

10. γνωστὸν ἔσω πᾶσιν ὑμῶν καὶ παντὶ τῷ λαῷ Ἰσραήλ, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ ναζωραίου, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ὃν ὁ θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἐν τούτῳ οὗτος παρέσθη ἐνώπιον ὑμῶν ὑγιής.

11. οὗτός ἐστιν ὁ λίθος, ὁ ἐξεθρηνηθεὶς ὑφ' ὑμῶν, τῶν οἰκοδομούντων; ὁ γενόμενος εἰς κεφαλὴν γωνίας.

12. καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ ἢ ἐδὲν ἢ σωτηρία· ἢ ἔτε γὰρ ὄνομά ἐστιν ἔτερον ἢ ὑπὸ τὸν ἔρανόν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς.

13. θεωροῦντες δὲ τὴν τῷ πέτρῳ παρόρησιαν καὶ ἰωάννη, καὶ καταλαβόμενοι, ὅτι ἄνθρωποι ἀγράμματοί εἰσι καὶ ἰδιῶται, ἐθαύμαζον, ἐπερίνοστον τε αὐτούς, ὅτι σὺν τῷ Ἰησοῦ ἦσαν.

14. τὸν δὲ ἄνθρωπον βλέποντες σὺν αὐτοῖς ἐσῶτα, τὸν τεθεραπευμένον, οὐδὲν εἶχον ἀντειπεῖν.

4. Multi autem eorum, qui audierant verbum, crediderunt; et factus est numerus virorum quinque millia ^{a)}.

a) c. 2, 41. 47.

5. Factum est autem in crastinum, ut congregarentur Principes eorum, et Seniores, et Scribae in Jerusalem;

6. et Annas princeps Sacerdotum, et Caiphas, et Ioannes, et Alexander, et quotquot erant de genere sacerdotali ^{a)};

a) Luc. 3, 2.

7. et statuentes eos in medio, interrogabant: In qua virtute, aut in quo nomine fecistis hoc vos?

8. Tunc repletus Spiritu sancto ^{a)} Petrus, dixit ad eos: Principes populi, et Seniores, audite!

a) Matth. 10, 19.

9. Si nos hodie dijudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iste salvus factus est,

10. notum sit omnibus vobis, et omni plebi Israel: quia in nomine Domini nostri Jesu Christi Nazareni ^{a)}, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit a mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus.

a) c. 3, 6.

11. Hic est lapis, qui reprobatus est a vobis aedificantibus, qui factus est in caput anguli ^{a)};

a) Matth. 21, 42.

12. et non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri ^{a)}.

a) Joh. 3, 36. 14, 6. 17, 3.

13. Videntes autem Petri constantiam et Ioannis, comperto, quod homines essent sine litteris, et idiotae, admirabantur, et cognoscebant eos, quoniam cum Jesu fuerant;

14. hominem quoque videntes stantem cum eis ^{a)}, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere.

a) c. 3, 8. sqq.

v. 5. Mt. τῆς προσβ. — v. 7. Ed. omn. Er. St. τῷ μεσῳ. — v. 12. C. add. ἐν. — " C. ἐδὲν γὰρ ὄνομα ἕτερον ἐστὶ. — " ὑπὸ τον ἔρανον omitt. Ed. 1. 2. 3. Er.

15. κελύσαντες δὲ αὐτοὺς ἔξω τοῦ συνεδρίου ἀπελθεῖν, συνέβαλον πρὸς ἀλλήλους,

16. λέγοντες· τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις; ὅτι μὲν γὰρ γνώσον σημεῖον γέγονε δι' αὐτῶν, πᾶσι τοῖς κατοικῆσιν ἱερουσαλήμ φανερόν, καὶ ἔδυνάμεθα ἀρνήσασθαι.

17. ἀλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον διανεμηθῇ εἰς τὸν λαόν, ἀπειλῶν † ἀπειλησώμεθα αὐτοῖς, μηκέτι λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ μηδεὶ † ἀνθρώπων.

18. καὶ καλέσαντες αὐτοὺς, παρήγγειλαν αὐτοῖς, τὸ καθόλου μὴ φθέγγεσθαι, μηδὲ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ ἰησοῦ.

19. ὁ δὲ πέτρος καὶ ἰωάννης ἀποκριθέντες πρὸς αὐτούς, εἶπον· εἰ δίκαιόν ἐστιν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὑμῶν ἀκείειν μᾶλλον ἢ τοῦ θεοῦ, κρίνατε.

20. οὐ δύναμεθα γὰρ ἡμεῖς, ἀεῖδομεν καὶ ἠκούσαμεν, μὴ λαλεῖν.

21. οἱ δὲ προσαπειλησάμενοι ἀέλυσαν αὐτοὺς, μηδὲν εὐρίσκοντες, τὸ πῶς † κολάσονται αὐτούς, διὰ τὸν λαόν· ὅτι πάντες ἐδόξαζον τὸν θεὸν ἐπὶ τῷ γεγονότι.

22. ἐτῶν γὰρ ἦν πλείονων τεσσαράκοντα ὁ ἄνθρωπος, ἐφ' ὃν ἐγεγόνει τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἰάσεως.

23. ἀπολυθέντες δὲ ἦλθον πρὸς τοὺς ἰδίους, καὶ ἀπήγγειλαν, ὅσα πρὸς αὐτοὺς οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἶπον.

24. οἱ δὲ ἀκέσαντες, ὁμοθυμαδὸν ἤσαν φωνὴν πρὸς τὸν θεόν, καὶ εἶπον· δέσποτα, σὺ ὁ θεὸς, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς·

25. ὁ διὰ στόματος δαυὶδ, † παιδός σε, εἰπών· ἵνατί ἐφρόαζαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;

15. Jusserunt autem eos foras extra concilium secedere; et conferebant ad invicem,

16. dicentes: Quid faciemus hominibus istis? quoniam quidem notum signum factum est per eos, omnibus habitantibus Jerusalem; manifestum est, et non possumus negare^{a)}. a) c. 5, 58. sqq.

17. Sed ne amplius divulgetur in populum, comminemur eis^{a)}, ne ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum. a) c. 5, 40.

18. Et vocantes eos, denunciaverunt, ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Jesu.

19. Petrus vero et Ioannes respondentes, dixerunt ad eos: Si justum est in conspectu Dei, vos potius audire, quam Deum, judicate^{a)}! a) c. 5, 29.

20. Non enim possumus, quae vidimus, et audivimus, non loqui.

21. At illi comminantes dimiserunt eos; non inveniētes, quomodo punirent eos, propter populum, quia omnes clarificabant^{a)} id, quod factum fuerat in eo, quod acciderat. a) c. 5, 26.

22. Annorum enim erat amplius quadraginta homo, in quo factum fuerat signum istud sanitatis.

23. Dimissi autem venerunt ad suos^{a)}; et annunciaverunt eis, quanta ad eos principes Sacerdotum et Seniores dixissent. a) c. 1, 15.

24. Qui cum audissent, unanimiter levaverunt vocem ad Deum, et dixerunt: Domine! tu es, qui fecisti coelum et terram, mare et omnia, quae in eis sunt;

25. qui spiritu Sancto per os Patris nostri David, pueri tui, dixisti: „Quare fremuerunt Gentes, et populi meditati sunt inania?

26. παρέβησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ.

27. συνήχθησαν γὰρ ἐπ' ἀληθείας † ἐπὶ τὸν ἄγιον παιδᾶ σε, ἰησοῦν, ὃν ἔχρισας, ἠρώδης τε καὶ πόντιος πιλάτος, σὺν ἔθνεσι καὶ λαοῖς ἰσραήλ,

28. ποιῆσαι, ὅσα ἡ χεὶρ σε καὶ ἡ βουλὴ σε προώρισε γενέσθαι.

29. καὶ τὰ νῦν, κύριε, ἐπίδε ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν, καὶ δὸς τοῖς δέ-λοις σε, μετὰ παρῴρησίας πάσης λαλεῖν τὸν λόγον σε,

30. ἐν τῷ τὴν χειρὰ σε ἐκτείνειν σε † εἰς ἴασιν, καὶ σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου παιδός σε, ἰησοῦ.

31. καὶ δεηθέντων αὐτῶν, ἐσαλεύθη ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἦσαν συνηγμένοι· καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες πνεύματος ἁγίου, καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ μετὰ παρῴρησίας.

32. τοῦ δὲ πλήθους τῶν πισευσάντων ἦν ἡ καρδιά καὶ ἡ ψυχὴ μία· καὶ οὐδὲ εἰς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά.

33. καὶ μεγάλη δυνάμει ἀπεδίδον τὸ μαρτύριον οἱ ἀπόστολοι τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου ἰησοῦ †, χάρις τε μεγάλη ἦν ἐπὶ πάντας αὐτούς.

34. ἐδὲ γὰρ ἐνδεής τις ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς· ὅσοι γὰρ κτήτορες χωρίων ἢ οἰκιῶν ὑπῆρχον, πωλῶντες ἔφερον τὰς τιμὰς τῶν πιπρασκομένων,

35. καὶ ἐτίθεν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων· διεδίδοτο δὲ ἐκάστῳ, καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχεν.

36. ἰωσήs δὲ, ὁ ἐπικληθεὶς βαρ-

26. „Astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum, adversus Dominum, et adversus Christum e- „jus a).”

a) Ps. 2, 1.

27. Convenerunt enim vere in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti a), Herodes et Pontius Pilatus cum Gentibus et populis Israël,

a) c. 2, 36.

28. facere, quae manus tua et consilium tuum decreverunt fieri a).

a) c. 3, 18.

29. Et nunc, Domine! respice in minas eorum, et da servis tuis cum omni fiducia a) loqui verbum tuum,

a) Eph. 6, 19.

30. in eo, quod manum tuam extendas ad sanitates, et signa, et prodigia fieri per nomen sancti Filii tui Jesu a).

a) Marc. 16, 17.

31. Et cum orassent, motus est locus, in quo erant congregati; et repleti sunt omnes Spiritu sancto a), et loquebantur verbum Dei cum fiducia.

a) c. 2, 1. 4.

32. Multitudinis autem credentium erat cor unum, et anima una; nec quisquam eorum, quae possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia a).

a) c. 2, 44. sqq.

33. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri; et gratia magna erat in omnibus illis.

34. Neque enim quisquam egens erat inter illos; quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes a) afferebant pretia eorum, quae vendebant,

a) c. 2, 45. Luc. 12, 35.

35. et ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat.

36. Joseph autem, qui cognomina-

νάβας † ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, ὃ ἐστὶ
† μεθερμηρευόμενον, υἱὸς παρακλή-
σεως, λευίτης, κύπριος τῷ γένει,

37. ὑπάρχοντος αὐτῷ ἀγροῦ, πω-
λήσας ἤνεγκε τὸ χρῆμα, καὶ ἔθηκε
παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων.

tus est Barnabas ^{a)} ab Apostolis (quod
est interpretatum Filius consolationis),
Levites, Cyprius genere, ^{a)} c. 9, 27.

37. cum haberet agrum, vendidit
eum, et attulit pretium, et posuit an-
te pedes Apostolorum.

C A P. V.

1. Ἄνθρωπος δέ τις, ἀνανίας ὀνόματι,
σὺν † σαπφείρῃ, τῇ γυναικὶ αὐτοῦ,
ἐπώλησε κτῆμα,

2. καὶ ἐνοσφίσατο ἀπὸ τῆς τιμῆς,
συνειδυίας καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ·
καὶ ἐνέγκας μέρος τι, παρὰ τοὺς πό-
δας τῶν ἀποστόλων ἔθηκεν.

3. εἶπε δὲ πέτρος· ἀνανία, διατί
ἐπλήρωσεν ὁ σατανᾶς τὴν καρδίαν σε,
ψεύσασθαί σε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον,
καὶ νοσφίσασθαί † ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ
χωρίου;

4. ὕχι μένον σοὶ † ἔμερε, καὶ πρα-
θὲν ἐν τῇ σῇ ἐξουσίᾳ ὑπῆρχε; τί ὅτι
ἔθε ἐν τῇ καρδίᾳ σε τὸ πρᾶγμα τῷ-
το; ἢ ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ
θεῷ.

5. ἀκούων δὲ † ὁ ἀνανίας τοὺς λό-
γους τούτους, πεσὼν ἐξέψυξε· καὶ
ἐγένετο φόβος μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς
ἀκούοντας ταῦτα.

6. ἀναζάντες δὲ οἱ νεώτεροι συν-
έσειλαν αὐτὸν, καὶ ἐξενέγκαντες ἔθα-
ψαν.

7. ἐγένετο δὲ ὡς ὥρων τριῶν διά-
σημα, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, μὴ εἰδυῖα
τὸ γεγονός, εἰσῆλθεν.

8. ἀπεκρίθη δὲ αὐτῇ ὁ πέτρος·
εἰπέ μοι, εἰ τοσοῦτα τὸ χωρίον ἀπ-
έδοσθε; ἢ δὲ εἶπε· ναὶ, τοσοῦτα.

9. ὁ δὲ πέτρος εἶπε πρὸς αὐτήν·
τί ὅτι συνεφωνήθη ὑμῖν, πειράσαι τὸ

1. Vir autem quidam nomine Ana-
nias, cum Sapphira uxore sua, vendi-
didit agrum,

2. et fraudavit de pretio agri, con-
scia uxore sua; et afferens partem quam-
dam, ad pedes Apostolorum posuit ^{a)}.
^{a)} c. 4, 35.

3. Dixit autem Petrus ¹): Anania!
cur tentavit satanas ^{a)} cor tuum, men-
tiri te Spiritui sancto ^{b)}, et fraudare de
pretio agri? ^{a)} Joh. 8, 44. ^{b)} c. 4, 31.

4. Nonne manens tibi manebat, et
venundatum in tua erat potestate? Qua-
re posuisti in corde tuo hanc rem? Non
es mentitus hominibus, sed Deo.

5. Audiens autem Ananias haec ver-
ba, cecidit et expiravit. Et factus est
timor magnus super omnes, qui audie-
runt.

6. Surgentes autem juvenes amove-
runt eum, et efferentes sepelierunt.

7. Factum est autem quasi horarum
trium spatium, et uxor ipsius, nesci-
ens, quod factum fuerat, introivit.

8. Dixit autem ei Petrus: Dic mi-
hi, mulier! si tanti agrum vendidistis?
At illa dixit: Etiam tanti.

9. Petrus autem ad eam: Quid uti-
que convenit vobis tentare Spiritum ^{a)}

v. 36. Ed. 1. Er. ἀπο. — "Ed. omn. Er. omitt. μεθερμ. — v. 1. Mt. σαπφειρα.
— v. 3. Ed. omn. Er. add. σε. — v. 4. Ed. 4. 5. Er. ἐμεινε. — v. 5. ὁ
omitt. Ed. omn. Er. St.

1) 1590. add. ad Ananiam.

πνεῦμα κυρίου; ἰδοὺ, οἱ πόδες τῶν
θαψάντων τὸν ἄνδρα σε, ἐπὶ τῇ θύ-
ρα, καὶ ἐξοίσωσί σε.

10. ἔπεσε δὲ παραχρῆμα παρὰ
τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἐξέψυξεν·
εἰσελθόντες δὲ οἱ νεανίσκοι εὗρον αὐ-
τὴν νεκράν, καὶ ἐξενέγκαντες ἔθαψαν
πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς.

11. καὶ ἐγένετο φόβος μέγας ἐφ'
ὅλην τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐπὶ πάντας
τοὺς ἀκούοντας ταῦτα.

12. διὰ δὲ τῶν χειρῶν τῶν ἀπο-
σόλων † ἐγένετο σημεῖα καὶ τέρατα ἐν
τῷ λαῷ πολλά· καὶ ἦσαν ὁμοθυμα-
δὸν ἅπαντες ἐν τῇ σοῇ † σολομῶνος.

13. τῶν δὲ λοιπῶν οὐδεὶς ἐτόλ-
μα, κολλᾶσθαι αὐτοῖς, ἀλλ' ἐμεγά-
λυνεν αὐτοὺς ὁ λαός.

14. μᾶλλον δὲ † προσετίθεντο πι-
σεύοντες τῷ κυρίῳ, πλήθη ἀνδρῶν
τε καὶ γυναικῶν·

15. ὥστε κατὰ τὰς πλατείας ἐκ-
φέρειν τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ τιθέναι
ἐπὶ κλινῶν καὶ κραββάτων, ἵνα, ἐρ-
χομένε πέτρε, καὶ ἡ σκιά ἐπισκιάσῃ
τινὶ αὐτῶν.

16. συνήρχετο δὲ καὶ τὸ πλῆθος
τῶν πέριξ πόλεων εἰς ἱερουσαλήμ, φέ-
ροντες ἀσθενεῖς καὶ ὀγκυμένους ὑπὸ
πνευμάτων ἀκαθάρτων· οἵτινες ἐθε-
ραπεύοντο ἅπαντες.

17. ἀναστὰς δὲ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ πάν-
τες οἱ σὺν αὐτῷ, ἡ ἕσα αἰρεσις τῶν
σαδδουκαίων, ἐπλήσθησαν ζήλου.

18. καὶ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας αὐ-
τῶν ἐπὶ τοὺς ἀποσόλους, καὶ ἔθεντο
αὐτοὺς ἐν τηρήσει δημοσίᾳ.

19. ἄγγελος δὲ κυρίου διὰ τῆς νυ-
κτὸς ἠνοιξε τὰς θύρας τῆς φυλακῆς·
ἐξαγαγὼν τε αὐτοὺς, εἶπε·

Domini? Ecce! pedes eorum, qui se-
pelierunt virum tuum, ad ostium, et
effarent te.

a) v. 3.

10. Confestim cecidit ante pedes e-
jus, et exspiravit. Intranses autem ju-
venes invenerunt illam mortuam, et ex-
tulerunt, et sepelierunt ad virum suum.

11. Et factus est timor magnus in
universa ecclesia, et in omnes, qui au-
dierunt haec.

12. Per manus autem Apostolorum
fiebant signa et prodigia multa in ple-
be. Et erant unanimiter omnes in por-
ticu Salomonis a);

a) c. 3, 11.

13. caeterorum autem nemo aude-
bat se conjunger illis; sed magnifica-
bat a) eos populus.

a) c. 2, 47.

14. Magis autem augebatur a) cre-
dentium in Domino multitudo virorum
ac mulierum,

a) c. 2, 47.

15. ita, ut in plateas ejicerent in-
firmos, et ponerent in lectulis ac gra-
batis, ut, veniente Petro, saltem um-
bra illius obumbraret quemquam illo-
rum, et liberarentur ab infirmitatibus
suis a).

a) c. 19, 12.

16. Concurrebat autem et multitu-
do vicinarum civitatum Jerusalem, af-
ferentes aegros et vexatos a spiritibus
immundis a); qui curabantur omnes.

a) c. 8, 7.

17. Exsurgens autem princeps Sa-
cerdotum, et omnes, qui cum illo e-
rant (quae est haeresis Sadducaeo-
rum a)) repleti sunt zelo;

a) c. 4, 1.

18. et injecerunt manus in Aposto-
los, et posuerunt eos in custodia pub-
lica.

19. Angelus a) autem Domini per no-
ctem aperiens januas carceris, et edu-
cens eos, dixit:

a) c. 12, 7. 16, 26. 27, 23.

Hebr. 1, 14.

20. πορεύεσθε, καὶ σαθέντες λα-
λεῖτε ἐν τῷ ἱερῷ τῷ λαῷ πάντα τὰ
ρήματα τῆς ζωῆς ταύτης.

21. ἀκέσαντες δὲ εἰσῆλθον ὑπὸ τὸν
ὄρθρον εἰς τὸ ἱερόν, καὶ ἐδίδασκον.
Αδveniens autem princeps Sacerdotum,
et qui cum eo erant, convocaverunt con-
cilium, et omnes Seniores filiorum Is-
ραël; et miserunt ad carcerem, ut ad-
ducerentur.

22. οἱ δὲ ὑπῆρέται παραγερόμε-
νοι, ἐχ' εὔρον αὐτοὺς ἐν τῇ φυλακῇ.
ἀναστρέψαντες † δὲ ἀπήγγειλαν,

23. λέγοντες· ὅτι τὸ μὲν δεσμο-
τήριον εὔρομεν κεκλεισμένον † ἐν πά-
σῃ ἀσφαλείᾳ, καὶ τοὺς φύλακας † ἐ-
σῶτας πρὸ τῶν θυρῶν· ἀνοίξαντες
δὲ, ἔσω οὐδένα εὔρομεν.

24. ὡς δὲ ἤκουσαν τὰς λόγους τέ-
τρες, ὃ τε † ἱερεὺς καὶ ὁ ξρατηγὸς
τῷ ἱερῷ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, διηπόρουν
περὶ αὐτῶν, τί ἂν γένοιτο τῷτο.

25. παραγερόμενος δὲ τις ἀπήγ-
γειλεν αὐτοῖς †· ὅτι ἰδοὺ, οἱ ἄνδρες,
οὓς ἔθεσθε ἐν τῇ φυλακῇ, εἰσὶν ἐν τῷ
ἱερῷ ἐσῶτες καὶ διδάσκοντες τὸν λαόν.

26. τότε ἀπελθὼν ὁ ξρατηγὸς σὺν
τοῖς ὑπῆρέταις, ἤγαγεν αὐτοὺς, οὐ
μετὰ βίας· ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαόν,
ἵνα μὴ λιθασθῶσιν.

27. ἀγαγόντες δὲ αὐτοὺς ἔξησαν
ἐν τῷ συνεδρίῳ· καὶ ἐπηρώτησεν αὐ-
τοὺς ὁ ἀρχιερεὺς,

28. λέγων· ἔ παραγγελία παρηγ-
γείλαμεν ὑμῖν, μὴ διδάσκειν ἐπὶ τῷ
ὀνόματι τέτρω; καὶ ἰδὲ, πεπληρώκατε
τὴν ἱερουσαλήμ τῆς διδαχῆς ὑμῶν· καὶ
βέβησετε ἐπαγαγεῖν ἐφ' † ἡμῶς τὸ αἷμα
τῷ ἀνθρώπῳ τέτρω.

29. ἀποκριθεὶς δὲ † ὁ πέτρος καὶ
οἱ ἀπόστολοι, εἶπον· πειθαρχεῖν δεῖ
θεῷ μᾶλλον, ἢ ἀνθρώποις.

20. Ite, et stantes loquimini in tem-
plo plebi omnia verba vitae hujus.

21. Qui cum audissent, intrave-
runt diluculo in templum, et docebant.
Adveniens autem princeps Sacerdotum,
et qui cum eo erant, convocaverunt con-
cilium, et omnes Seniores filiorum Is-
raël; et miserunt ad carcerem, ut ad-
ducerentur.

22. Cum autem venissent ministri,
et aperto carcere non invenissent illos,
reversi nunciaverunt,

23. dicentes: Carcerem quidem in-
venimus clausum cum omni diligentia,
et custodes stantes ante januas; ape-
rientes autem, neminem intus inveni-
mus.

24. Ut autem audierunt hos sermo-
nes magistratus templi et principes Sa-
cerdotum, ambigebant de illis quidnam
fieret.

25. Adveniens autem quidam nun-
ciavit eis: Quia ecce! viri, quos posui-
stis in carcerem, sunt in templo stan-
tes, et docentes populum.

26. Tunc abiit magistratus cum mi-
nistris, et adduxit illos sine vi; time-
bant enim populum, ne lapidarentur ^{a)}.

a) c. 4, 21.

27. Et cum adduxissent illos, sta-
tuerunt in concilio; et interrogavit eos
princeps Sacerdotum,

28. dicens: Praecipiendo praecepi-
mus vobis, ne doceretis in nomine i-
sto ^{a)}; et ecce! replestis Jerusalem do-
ctrina vestra; et vultis inducere super
nos sanguinem ^{b)} hominis istius.

a) c. 4, 18. b) Matth. 27, 25.

29. Respondens autem Petrus et A-
postoli, dixerunt: Obedire oportet Deo
magis, quam hominibus ^{a)}. a) c. 4, 19.

v. 22. Ed. 2. Er. omitt. δε. — v. 25. C. επι. — " Ed. omn. Er. ἔξω
ἐσώτας. — v. 24. C. ἀρχιερεὺς. — v. 25. C. et St. add. λεγόν. — v. 28. St.
ῖμας. — v. 29. C. et Mt. omitt. ὁ.

30. ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν ἤγειρεν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς διεχειρίσασθε, κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλῳ.

31. τοῦτον ὁ θεὸς ἀρχηγὸν καὶ σωτῆρα ὑψωσε τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, δοῦναι μετάνοιαν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

32. καὶ ἡμεῖς ἐσμεν αὐτοῦ μάρτυρες τῶν ῥημάτων τούτων, καὶ τὸ πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον, ὃ ἔδωκεν ὁ θεὸς τοῖς πειθαρχοῦσιν αὐτῷ.

33. οἱ δὲ ἀκούσαντες διεπρίοντο, καὶ ἐβλεύοντο ἀνελεῖν αὐτούς.

34. ἀναστὰς δὲ τις ἐν τῷ συνεδρίῳ φαρισαῖος, ὀνόματι γαμαλιήλ, νομοδιδάσκαλος, τίμιος παντὶ τῷ λαῷ, ἐκέλευσεν, ἔξω βραχύ τι τοὺς ἀποσόλῃς ποιῆσαι.

35. εἶπέ τε πρὸς αὐτούς· ἄνδρες Ἰσραηλιταί, προσέχετε ἑαυτοῖς ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις τέτοις, τί μέλλετε πράσσειν.

36. πρὸ γὰρ τέτων τῶν ἡμερῶν ἀνέξη θεοῦδας, λέγων, εἶναί τινα ἐαυτὸν †, ᾧ † προσεκολλήθη ἀριθμὸς ἀνδρῶν ὡσεὶ τετρακοσίων· ὃς ἀνῆρέθη, καὶ πάντες, ὅσοι ἐπέιθοντο αὐτῷ, διελύθησαν, καὶ ἐγένοντο εἰς ἕδην.

37. μετὰ τοῦτον ἀνέξη Ἰούδας, ὁ γαλιλαῖος, ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀπογραφῆς, καὶ ἀπέσχησε λαὸν ἰκανὸν ὀπίσω αὐτοῦ· κἀκεῖνος ἀπώλετο, καὶ πάντες, ὅσοι ἐπέιθοντο αὐτῷ, διεσκορπίσθησαν.

38. καὶ τανῦν λέγω ὑμῖν· ἀπόσχητε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων, καὶ ἐάσατε αὐτούς· ὅτι, ἐὰν ἡ ἔξ ἀνθρώπων ἢ βελή † αὕτη ἢ τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται·

39. εἰ δὲ ἐκ θεοῦ ἐσιν, οὐ δύνασθε καταλῦσαι αὐτό· μήποτε καὶ θεομάχοι εὐρεθῆτε.

30. Deus patrum nostrorum suscitavit Jesum, quem vos interemistis, suspendentes in ligno;

31. hunc principem et salvatorem Deus exaltavit dextera sua, ad dandam poenitentiam Israël, et remissionem peccatorum ^{a)}.

32. Et nos sumus testes horum verborum et Spiritus sanctus ^{a)}, quem dedit Deus omnibus obedientibus sibi.

a) Joh. 15, 26.

33. Haec cum audissent, dissecebantur, et cogitabant interficere illos.

34. Surgens autem quidam in concilio Pharisaeus, nomine Gamaliel ^{a)}, legisdoctor honorabilis universae plebi, jussit foras ad breve homines fieri,

a) c. 22, 3.

35. dixitque ad illos: Viri Israëlidae! attendite vobis super hominibus istis, quid acturi sitis;

36. ante hos enim dies exstitit Theodas, dicens se esse aliquem, cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum, qui occisus est; et omnes, qui credebant ei, dissipati sunt et redacti ad nihilum.

37. Post hunc exstitit Judas Galilaeus ^{a)} in diebus professionis, et avertit populum post se, et ipse periit; et omnes, quotquot consenserunt ei, dispersi sunt.

a) c. 21, 38.

38. Et nunc itaque dico vobis, discedite ab hominibus istis, et sinite illos; quoniam si est ex hominibus consilium hoc aut opus, dissolvetur ^{a)};

a) Matth. 15, 13.

39. si vero ex Deo est, non poteritis dissolvere illud ^{a)}; ne forte et Deo repugnare inveniamini. Consenserunt autem illi.

a) Ps. 2, 1. sqq.

40. ἐπείσθησαν δὲ αὐτῶ, καὶ προσκαλεσάμενοι τοὺς ἀποσόλους, † δειραντες παρήγγειλαν, μὴ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ ἰησοῦ, καὶ ἀπέλυσαν αὐτούς.

41. οἱ μὲν οὖν ἐπορεύοντο, χαίροντες, ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου, † ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος † αὐτοῦ κατηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι.

42. πᾶσάν τε ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ κατ' οἶκον οὐκ † ἐπαύοντο διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι ἰησοῦν, τὸν χριστόν.

40. Et convocantes Apostolos, caesis^{a)} denunciaverunt, ne omnino loquerentur in nomine Jesu^{b)}, et dimiserunt eos. a) Matth. 10, 17. b) c. 4, 18.

41. Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habitus sunt pro nomine Jesu contumeliam pati^{a)}. a) Matth. 5, 10—12. 2 Cor. 4, 8—10.

42. Omni autem die non cessabant, in templo et circa domos docentes, et evangelizantes Christum Jesum.

C A P. VI.

1. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις † πληθυνόντων τῶν μαθητῶν, ἐγένετο γογγυσμὸς τῶν ἑλληνιστῶν πρὸς τὰς ἑβραίας, ὅτι παρεθεωρῶντο ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι αὐτῶν.

2. † προσκαλεσάμενοι δὲ οἱ δώδεκα τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν, εἶπον· ἐκ ἄρεσόν ἐσιν, ἡμᾶς, καταλείψαντας τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις.

3. ἐπισκέψασθε ἕν, ἀδελφοί, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν μαρτυρομένους ἑπτὰ, πλήρεις πνεύματος ἀγίας καὶ σοφίας, ἃς καταστήσομεν ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης.

4. ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τῆ λέγει προσκαρτερήσομεν.

5. καὶ ἤρρεσεν ὁ λόγος ἐνώπιον παντὸς τοῦ πλῆθους· καὶ ἐξελέξαντο σέβανον, ἄνδρα πλήρη πίστεως καὶ πνεύματος ἀγίας, καὶ φίλιππον, καὶ πρόχορον, καὶ νικάνορα, καὶ τίμωννα, καὶ παρμενᾶν, καὶ νικόλαον, προσήλυτον ἀντιοχείᾳ·

6. οὓς ἔστησαν ἐνώπιον τῶν ἀποσολῶν· καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας.

7. καὶ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἤρξανε, καὶ

1. In diebus autem illis, crescente numero discipulorum, factum est murmur Graecorum adversus Hebraeos, eo quod despicerentur in ministerio quotidiano viduae eorum.

2. Convocantes autem duodecim multitudinem discipulorum dixerunt: Non est aequum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis;

3. considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu sancto et sapientia, quos constituamus super hoc opus;

4. nos vero orationi, et ministerio verbi instantes erimus.

5. Et placuit sermo coram omni multitudine. Et elegerunt Stephanum, virum plenum fide, et Spiritu sancto, et Philippum^{a)}, et Prochorum, et Nicanorem, et Timonem, et Parmenam, et Nicolaum advenam Antiochenum.

a) c. 8, 5. 26. 21, 8.

6. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum; et orantes imposuerunt eis manus^{a)}. a) c. 13, 5.

7. Et verbum Domini crescebat, et

v. 40. C. δηραντες. — — v. 41. C. ὅτι κατηξιωθησαν, ὑπερ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἰησοῦ ἀτιμασθῆναι. — "Gb. omitt. αὐτον. — v. 42. C. ἐπανσαντο. — v. 1. Ed. omn. Er. πληθυνεντων. — v. 2. Ed. 5. Er. προκαλεσσαμενοι.

ἐπληθύνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐν ἱερουσαλήμ σφόδρα· πολὺς τε ὄχλος τῶν ἱερέων ὑπήκουον τῇ πίσει.

8. στέφανος δὲ, πλήρης † πίσεως καὶ δυνάμεως, ἐποίει τέρατα καὶ σημεῖα μεγάλα ἐν τῷ λαῷ.

9. ἀνέστησαν δὲ τινες τῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς, τῆς λεγομένης λιβερτινῶν, καὶ κυρηναίων, καὶ ἀλεξανδρέων, καὶ τῶν ἀπὸ κιλικίας καὶ ἀσίας, συζητοῦντες τῷ στέφανῳ.

10. καὶ ἐκ ἰσχυρῶν ἀντιζηῖναι τῷ σοφίᾳ καὶ τῷ πνεύματι, ᾧ ἐλάλει.

11. τότε ὑπέβαλον ἄνδρας, λέγοντας· ὅτι ἀκηκόαμεν αὐτοῦ λαλοῦντος ῥήματα βλάβημα εἰς μουσῆν καὶ τὸν θεόν.

12. συνεκίνησάν τε τὸν λαὸν καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς γραμματεῖς· καὶ ἐπισάντες συνήρασαν αὐτὸν, καὶ ἤγαγον εἰς τὸ συνέδριον.

13. ἔστησάν τε μάρτυρας ψευδεῖς, λέγοντας· ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὐ πάνετα ῥήματα † βλάβημα λαλῶν κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου † καὶ τοῦ νόμου.

14. ἀκηκόαμεν γὰρ αὐτῷ λέγοντος, ὅτι † ἰησοῦς ὁ ναζωραῖος ἕτος καταλύσει τὸν τόπον τῆτον, καὶ ἀλλάξει τὰ ἔθνη, ἃ παρέδωκεν ἡμῖν μουσῆς.

15. καὶ ἀτενίσαντες εἰς αὐτὸν ἅπαντες οἱ † καθεζόμενοι ἐν τῷ συνεδρίῳ, εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτῷ ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου.

multiplicabatur numerus discipulorum in Jerusalem valde^{a)}; multa etiam turba Sacerdotum obediebat fidei. ^{a) c. 2, 47.}

8. Stephanus autem plenus gratia et fortitudine, faciebat prodigia et signa magna in populo.

9. Surrexerunt autem quidam de synagoga, quae appellatur Libertinorum, et Cyrenensium, et Alexandrinorum, et eorum, qui erant a Cilicia, et Asia, disputantes cum Stephano;

10. et non poterant resistere sapientiae, et Spiritui, qui loquebatur^{a)}.
^{a) Luc. 21, 15.}

11. Tunc summiserunt viros, qui dicerent se audivisse eum dicentem verba blasphemiae in Moysen, et in Deum^{a)}.
^{a) Matth. 26, 60. sq.}

12. Commoverunt itaque plebem, et Seniores, et Scribas; et concurrentes rapuerunt eum, et adduxerunt in concilium;

13. et statuerunt falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui verba adversus locum sanctum, et legem;

14. audivimus enim eum dicentem: Quoniam Jesus Nazarenus hic destruet locum istum, et mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses.

15. Et intuentes eum omnes, qui sedebant in concilio, viderunt faciem eius tamquam faciem Angeli^{a)}.
^{a) Matth. 13, 43.}

C A P. VII.

1. Εἶπε δὲ ὁ ἀρχιερεὺς· εἰ ἅρα ταῦτα οὕτως ἔχει;

2. ὁ δὲ ἔφη· ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατε. ὁ θεὸς τῆς δόξης

1. Dixit autem princeps Sacerdotum: Si haec ita se^{I)} habent?

2. Qui ait: Viri fratres, et patres, audite: Deus gloriae apparuit patri no-

v. 8. Gb. χαριτος. — v. 13. βλασφημία omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. et St. ἁγίως τοιούτου. — v. 14. Ed. omn. Er. add. ὁ. — v. 15. Ed. omn. Er. καθιζόμενοι.

1) 1590. haberent.

ᾧφθη τῷ πατρὶ † ἡμῶν ἀβραὰμ, ὄν-
τι ἐν τῇ μεσοποταμίᾳ, πρὶν ἢ κατοικῆσαι αὐτὸν ἐν χαρρῶν,

3. καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· ἔξελθε ἐκ
τῆς γῆς σε καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σε,
καὶ δεῦρο εἰς γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω.

4. τότε ἔξελθὼν ἐκ γῆς χαλδαίων,
κατώκησεν ἐν χαρρῶν. † κέκειθεν, με-
τὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν πατέρα αὐτῆ,
† μετώκησεν αὐτὸν εἰς τὴν γῆν ταύ-
την, εἰς ἣν ὑμεῖς νῦν κατοικεῖτε.

5. καὶ ἔκδωκεν αὐτῷ κληρονομίαν
ἐν αὐτῇ, ἐδὲ βῆμα ποδός· καὶ ἐπηγ-
γείλατο, † αὐτῷ δεῖναι εἰς κατάσχε-
σιν αὐτὴν καὶ τῷ σπέρματι αὐτῆ μετ'
αὐτόν, ἕκ ὄντος αὐτῷ τέκνα.

6. ἐλάλησε δὲ ἕως ὅ θεός· ὅτι
ἔσαι τὸ σπέρμα αὐτῆ πάροιικον ἐν γῇ
ἄλλοτρίᾳ, καὶ δαλώσουσιν αὐτὸ καὶ
κακώσουσιν ἕτη τετρακόσια.

7. καὶ τὸ ἔθνος, ᾧ ἐὰν δαλεύσω-
σι, κρινῶ ἐγὼ, εἶπεν ὁ θεός· καὶ
μετὰ ταῦτα ἐξελεύσονται, καὶ λα-
τρεύσεσί μοι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ.

8. καὶ ἔδωκεν αὐτῷ διαθήκην περι-
τομῆς· καὶ † ἕως ἐγέννησε τὸν ἰσαὰκ,
καὶ περιέτεμεν αὐτόν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγ-
δόῃ· καὶ ὁ ἰσαὰκ τὸν ἰακώβ, καὶ ὁ
ἰακώβ τὸς δώδεκα πατριάρχας.

9. καὶ οἱ πατριάρχαι ζηλώσαντες
τὸν ἰωσήφ, ἀπέδοντο εἰς αἴγυπτον·
καὶ ἦν ὁ θεὸς μεθ' αὐτοῦ.

10. καὶ ἐξέλειτο αὐτόν ἐκ πασῶν
τῶν θλίψεων αὐτοῦ, καὶ ἔδωκεν αὐ-
τῷ χάριν καὶ σοφίαν ἐναντίον φα-
ραῶ, βασιλέως αἰγύπτου· καὶ κατέ-
σησεν αὐτόν ἡγούμενον ἐπ' αἴγυπτον
καὶ ὅλον τὸν οἶκον αὐτοῦ.

11. ἦλθε δὲ λιμὸς ἐφ' ὅλην τὴν
γῆν αἰγύπτου καὶ χαναὰν, καὶ θλίψις

stro Abrahæ, cum esset in Mesopota-
mia, prius, quam moraretur in Charan,

3. et dixit ad illum: „Exi de terra
„tua, et de cognatione tua, et veni in
„terram, quam monstravero tibi a).”

a) Gen. 12, 1. sqq.

4. Tunc exiit de terra Chaldaeorum,
et habitavit in Charan. Et inde, post-
quam mortuus est pater ejus, transtu-
lit illum in terram istam, in qua nunc
vos habitatis a).

a) Gen. 12, 5.

5. Et non dedit illi haereditatem in
ea, nec passum pedis; sed repromisit
dare illi eam in possessionem, et semi-
ni ejus post ipsum, cum non haberet
filium a).

a) Gen. 15, 15. 15, 18.

6. Locutus est autem ei Deus: „Quia
„erit semen ¹⁾ ejus accola in terra alie-
„na, et servituti eos subjicient, et ma-
„le tractabunt eos annis quadringentis.

7. „Et gentem, cui servierint, ju-
„dicabo ego, dixit Dominus, et post
„haec exhibunt, et servient mihi in lo-
„co isto a).”

a) Gen. 15, 13. sq. Exod. 3, 12.

8. Et dedit illi testamentum circum-
cisionis a); et sic genuit Isaac, et cir-
cumcidit eum die octavo b); et Isaac c)
Jacob; et Jacob duodecim Patriarchas.

a) Gen. 17, 10. sqq. b) Gen. 21, 4.

9. Et Patriarchæ aemulantes, Jo-
seph vendiderunt in Aegyptum a); et e-
rat Deus cum eo;

a) Gen. 37.

10. a) et eripuit eum ex omnibus
tribulationibus ejus; et dedit ei grati-
am et sapientiam in conspectu Pharao-
nis regis Aegypti, et constituit eum
praepositum super Aegyptum, et super
omnem domum suam.

a) v. 10—15.

Gen. 39—46.

11. Venit autem fames in univer-
sam Aegyptum et Chanaan, et tribula-

v. 2. Ed. 1. Er. ἡμῶν. — v. 4. C. καὶ κέκειθεν. — " St. Mt. et Gb. μετω-
κισεν. — v. 5. C. et Mt. δεῖναι αὐτόν. — v. 8. Ed. omn. Er. ἕτος. —

1) 1590. semen tuum.

2) 1590. add. et.

μεγάλη· καὶ οὐχ εὗρισκον χορτάσμα-
τα οἱ πατέρες ἡμῶν.

12. ἀκούσας δὲ ἰακώβ ὄντα σῖτα
ἐν αἰγύπτῳ, ἐξαπέξελε τοὺς πατέρας
ἡμῶν πρῶτον.

13. καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ ἀνεγνωρί-
σθη ἰωσήφ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ, καὶ
φανερὸν ἐγένετο † τῷ φαραῶ τὸ γένος
τοῦ ἰωσήφ.

14. ἀπολείας δὲ ἰωσήφ μετεκα-
λέσατο τὸν πατέρα αὐτοῦ ἰακώβ, καὶ
πᾶσαν τὴν συγγένειαν † ἐν ψυχαῖς
ἑβδομηκονταπέντε †.

15. κατέβη δὲ ἰακώβ εἰς αἴγυπτον,
καὶ ἐτελεύτησεν αὐτὸς καὶ οἱ πατέρες
ἡμῶν.

16. καὶ μετετέθησαν εἰς συχέμ,
καὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ μνήματι, † ᾧ
ὠνήσατο ἀβραάμ τιμῆς ἀργυρίῳ παρὰ
τῶν υἱῶν † ἐμμορ, τοῦ συχέμ.

17. καθὼς δὲ ἤγγιζεν ὁ χρόνος
τῆς ἐπαγγελίας, ἧς ὤμοσεν ὁ θεὸς
τῷ ἀβραάμ, ἤνυξεν ὁ λαὸς, καὶ
ἐπληθύνθη ἐν αἰγύπτῳ,

18. ἄχρις οὗ ἀνέξη βασιλεὺς ἔτε-
ρος, ὃς οὐκ † ᾔδει τὸν ἰωσήφ.

19. οὗτος κατασοφισάμενος τὸ γέ-
νος ἡμῶν, ἐκάκωσε τοὺς πατέρας ἡ-
μῶν, τοῦ ποιεῖν ἐκθετα τὰ βρέφη αὐ-
τῶν, εἰς τὸ μὴ ζωογονεῖσθαι.

20. ἐν ᾧ καιρῷ ἐγεννήθη μοϋσῆς,
καὶ ἦν ἄσειος τῷ θεῷ· ὃς ἀνετράφη
μῆρας τρεῖς ἐν τῷ οἴκῳ τῆ πατρός. †

21. ἐκτεθέντα δὲ αὐτὸν, ἀνεί-
λετο αὐτὸν ἡ θυγάτηρ φαραῶ, καὶ
ἀνεθρέψατο αὐτὸν ἑαυτῇ εἰς υἱόν.

22. καὶ ἐπαιδένθη μοϋσῆς πάση
σοφίᾳ αἰγυπτίων· ἦν δὲ δυνατὸς † ἐν
ἔργοις καὶ ἐν λόγοις.

tio magna; et non inveniebant cibos
patres nostri.

12. Cum audisset autem Jacob esse
frumentum in Aegypto, misit patres
nostros primum;

13. et in secundo cognitus est Jo-
seph a fratribus suis, et manifestatum
est Pharaoni genus ejus.

14. Mittens autem Joseph accersi-
vit Jacob patrem suum, et omnem co-
gnationem suam in animabus septua-
ginta quinque.

15. Et descendit Jacob in Aegyptum,
et defunctus est ipse, et patres nostri.

16. Et translati sunt in Sichem, et
positi sunt in sepulchro, quod emit A-
braham pretio argenti a filiis Hemor filii
Sichem a).

17. a) Cum autem appropinquaret
tempus promissionis, quam confessus
erat Deus Abrahae, crevit populus, et
multiplicatus est in Aegypto,

a) v. 17-29. Exod. 1, 2.

18. quoadusque surrexit alius rex
in Aegypto, qui non sciebat Joseph.

19. Hic circumveniens genus no-
strum, afflixit patres nostros, ut ex-
ponerent infantes suos, ne vivificaren-
tur.

20. Eodem tempore natus est Moy-
ses, et fuit gratus Deo, qui nutritus
est tribus mensibus in domo patris sui.

21. Exposito autem illo, sustulit
eum filia Pharaonis, et nutritvit eum
sibi in filium.

22. Et eruditus est Moyses omni
sapientia Aegyptiorum, et erat potens
in verbis et in operibus suis.

v. 13. C. omitt. τῳ. — v. 14. C. et St. add. αὐτα. — "C. ἐν ἑβδομηκοντα
πεντε ψυχαῖς. — v. 16. Ed. omn. Er. St. et Mt. ὁ. — "Ed. omn. Er.
ἐμορ. — v. 18. C. ἠέτη. — v. 20. C. add. αὐτα. — v. 22. C. ἐν λόγοις καὶ
ἔργοις αὐτα. St. ἐν λόγοις καὶ ἐν ἔργοις. Gb. ἐν λόγοις καὶ ἐν ἔργοις αὐτα.
Mt. ἐν λόγοις καὶ ἔργοις.

23. ὡς δὲ ἐπληροῦτο αὐτῷ τεσσαρακονταετῆς χρόνος, ἀνέβη ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῆ, ἐπισκέψασθαι τὰς ἀδελφὰς αὐτῆ, τὰς υἱὰς Ἰσραήλ.

24. καὶ ἰδὼν τινα ἀδικούμενον, ἠμύνατο, καὶ ἐποίησεν ἐκδίκησιν τῷ καταπονεμένῳ, πατάξας τὸν αἰγύπτιον.

25. ἐνόμιζε δὲ, συνιέναι τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ, ὅτι ὁ θεὸς διὰ χειρὸς αὐτοῦ δίδωσιν αὐτοῖς σωτηρίαν· οἱ δὲ οὐ συνῆκαν.

26. τῇ ἡμέρᾳ ἐπίβη ἡμέρα ὄψθη αὐτοῖς μαχομένοις, καὶ συνήλασεν αὐτὰς εἰς εἰρήνην, εἰπὼν· ἄνδρες, ἀδελφοί ἐξε ὑμεῖς· ἵνατί ἀδικεῖτε ἀλλήλους;

27. ὁ δὲ ἀδικῶν τὸν πλησίον ἀπόσαστο αὐτὸν, εἰπὼν· τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστὴν ἐφ' ἡμᾶς;

28. μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις, ὃν τρόπον ἀνείλες χθὲς τὸν αἰγύπτιον;

29. ἔφυγε δὲ μωϋσῆς ἐν τῷ λόγῳ τῷτῳ, καὶ ἐγένετο ἀδvena ἐν γῆ ἡμαθίᾳ, ἧ ἐγέννησεν υἱὸς δύο.

30. καὶ πληρωθέντων ἐτῶν τεσσαράκοντα, ὄψθη αὐτῷ ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ ὄρους σινᾶ ἄγγελος κυρίου ἐν φλογὶ πυρὸς βᾶτης.

31. ὁ δὲ μωϋσῆς ἰδὼν, ἔθαύμαζε τὸ ὄραμα· προσερχομένη δὲ αὐτοῦ κατανοῆσαι, ἐγένετο φωνὴ κυρίου πρὸς αὐτόν·

32. ἐγὼ ὁ θεὸς τῶν πατέρων σου, ὁ θεὸς ἀβραάμ, καὶ ὁ θεὸς ἰσαὰκ, καὶ ὁ θεὸς ἰακώβ. ἔντρομος δὲ γενόμενος μωϋσῆς ἐκ ἐτόλμα κατανοῆσαι.

33. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ κύριος· λῦσον τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος, ἐν ᾧ ἔστης, γῆ ἁγία ἐστίν.

23. Cum autem impleretur ei quadraginta annorum tempus, ascendit in cor ejus, ut visitaret fratres suos filios Israel.

24. Et cum vidisset quemdam injuriam patientem, vindicavit illum; et fecit ultionem ei, qui injuriam sustinebat, percussus Aegyptio.

25. Existimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis; sed illi non intellexerunt.

26. Sequenti vero die apparuit illis litigantibus; et reconciliabat eos in pace, dicens: Viri! fratres estis, ut quid nocetis alterutrum?

27. Qui autem injuriam faciebat proximo, repulit eum, dicens: Quis te constituit principem et judicem super nos?

28. Numquid interficere me tu vis, quemadmodum interfecisti heri Aegyptium?

29. Fugit autem Moyses in verbo isto; et factus est advena in terra Madian, ubi generavit filios duos.

30. ^{a)} Et expletis annis quadraginta, apparuit illi in deserto montis Sina Angelus in igne flammae rubi.

^{a)} v. 30-34. Exod. 3, 4.

31. Moyses autem videns, admiratus est visum, et accedente illo, ut consideraret, facta est ad eum vox Domini, dicens:

32. Ego sum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Jacob. Tremefactus autem Moyses, non audebat considerare.

33. Dixit autem illi Dominus: Solve calceamentum pedum tuorum; locus enim, in quo stas, terra sancta est.

v. 26. Gb. τῇ δε. — v. 27. Ed. 1. 2. 3. Er. ἡμας. — v. 29. Ed. 3. 4. 5. Er. et St. μαθίαν. — v. 31. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. ἐθανμασε.

34. ἰδὼν εἶδον τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ μου, τοῦ ἐν αἰγύπτῳ, καὶ τοῦ ξυναγμοῦ αὐτῶν ἤκουσα, καὶ κατέβην, ἐξελεῖσθαι αὐτούς. καὶ νῦν δεῦρο, † ἀποσελῶ σε εἰς αἴγυπτον.

35. τοῦτον τὸν μοῦσῆν, ὃν ἠρνήσαντο, εἰπόντες· τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστήν; τοῦτον ὁ θεὸς ἄρχοντα καὶ λυτρωτὴν ἀπέστειλεν ἐν χειρὶ ἀγγέλου τοῦ ὀφθέντος αὐτῷ ἐν τῇ βάρῳ.

36. ἔτος ἐξήγαγεν αὐτὰς, ποιήσας τέρατα καὶ σημεῖα ἐν γῆ † αἰγύπτῳ, καὶ ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσῃ, καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἔτη τεσσαράκοντα.

37. ἔτος ἐξιν ὁ μοῦσῆς, ὁ εἰπὼν τοῖς υἱοῖς ἰσραὴλ· προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος, ὁ θεὸς † ὑμῶν, ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ· † αὐτῷ ἀκούσεσθε.

38. ἔτος ἐξιν ὁ γενόμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν τῇ ἐρήμῳ, μετὰ τῷ ἀγγέλῳ, τῷ λαλῆντος αὐτῷ ἐν τῷ ὄρει σινᾷ, καὶ τῶν πατέρων ἡμῶν, ὃς ἐδέξατο † λόγια ζῶντα, δῆναι ἡμῖν·

39. ᾧ ἐκ ἠθέλησαν ὑπήκοοι γενέσθαι οἱ πατέρες ἡμῶν, ἀλλ' ἀπόσαντο, καὶ ἐσφάφησαν † ταῖς καρδίαις αὐτῶν εἰς αἴγυπτον,

40. εἰπόντες τῷ ἀαρὼν· ποίησον ἡμῖν θεὸς, οἱ προπορεύονται ἡμῶν· ὁ γὰρ μοῦσῆς οὗτος, ὃς ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐκ γῆς αἰγύπτου, οὐκ οἶδαμεν, τί γέγονεν αὐτῷ.

41. καὶ ἐμοσχοποίησαν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ ἀνήγαγον θυσίαν τῷ εἰδώλῳ, καὶ εὐφραίνοντο ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν.

42. ἔσρεψε δὲ ὁ θεὸς, καὶ παρέ-

34. Videns vidi afflictionem populi mei, qui est in Aegypto, et gemitum eorum audivi, et descendi liberare eos; et nunc veni, et mittam te in Aegyptum.

35. Hunc Moysen, quem negaverunt, dicentes ^{a)}: Quis te constituit principem et judicem? hunc Deus principem et redemptorem misit, cum manu Angeli, qui apparuit illi in rubo.

^{a)} Exod. 2, 14.

36. Hic eduxit illos, faciens prodigia et signa in terra Aegypti, et in rubro mari, et in deserto annis quadraginta ^{a)}.

^{a)} Exod. 7-17.

37. Hic est Moyses, qui dixit filiis Israël: „Prophetam suscitabit vobis „Deus de fratribus vestris, tamquam „me; ipsum audietis.” ^{a)}

^{a)} c. 5, 22.

Deut. 18, 15.

38. Hic est, qui fuit in Ecclesia in solitudine cum Angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, et cum patribus nostris; qui accepit verba vitae dare nobis ^{a)},

^{a)} Exod. 19, 16. sqq.

39. ^{a)} cui noluerunt obedire patres nostri; sed repulerunt, et aversi sunt cordibus suis in Aegyptum,

^{a)} v. 39-41. Exod. 32.

40. dicentes ad Aaron: „Fac nobis „deos, qui praecedant nos; Moyses „enim hic ^I), qui eduxit nos de terra „Aegypti, nescimus, quid factum sit „ei.”

41. Et vitulum fecerunt in diebus illis, et obtulerunt hostiam simulacro, et laetabantur in operibus manuum suarum.

42. Convertit autem Deus, et tra-

v. 34. Ed. omn. Er. add. καὶ. — v. 36. Ed. omn. Er. ἐν τῇ αἰγύπτῳ. Mt. αἰγύπτου. — v. 37. ὑμῶν omitt. Gb. — " C. omitt. αὐτῷ ἀκούσεσθε. — v. 38. Ed. omn. Er. λόγον ζῶντα. — v. 39. Ed. omn. Er. et Mt. τῇ καρδίᾳ αὐτῶν.

1) 1590. Moysi enim huic.

δωκεν αὐτοῖς, λατρεύειν τῇ ζρατιᾷ
τῆ βραβῆ, καθὼς γέγραπται ἐν βίβλῳ
τῶν προφητῶν· μὴ σφάγια καὶ θυ-
σίας προσηρέγκατέ μοι ἔτη τεσσαρά-
κοντα ἐν τῇ ἐρήμῳ, οἶκος Ἰσραὴλ;

43. καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τῆ
μολοχ καὶ τὸ ἄστρον τοῦ θεοῦ ὑμῶν
† ῥεμφάν, τοὺς τύπους, οὓς ἐποίη-
σατε, προσκυνεῖν αὐτοῖς· καὶ μετοι-
κιῶ ὑμᾶς ἐπέκεινα βαβυλῶνος.

44. ἡ σκηνὴ τῆ μαρτυρίας ἦν † ἐν
τοῖς πατέρεσιν ἡμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ,
καθὼς διετάξατο ὁ λαλῶν τῷ μωϋσῆ,
ποιῆσαι αὐτὴν κατὰ τὸν τύπον, ὃν
ἔωράκει·

45. ἦν καὶ εἰσήγαγον διαδεξάμε-
νοι οἱ πατέρες ἡμῶν μετὰ Ἰησοῦ ἐν τῇ
κατασχέσει τῶν ἐθνῶν, ὧν ἔξωσεν ὁ
θεὸς ἀπὸ προσώπου τῶν πατέρων ἡ-
μῶν, ἕως τῶν ἡμερῶν δαυὶδ·

46. ὃς εὗρε χάριν ἐνώπιον τοῦ
θεοῦ, καὶ ἠτήσατο εὑρεῖν σκῆνωμα
τῷ θεῷ ἰακώβ.

47. σολομῶν δὲ ᾠκοδόμησεν αὐ-
τῷ οἶκον.

48. ἀλλ' οὐχ ὁ ὑψιστος ἐν χειρο-
ποιήτοις † ναοῖς κατοικεῖ, καθὼς ὁ
προφήτης λέγει·

49. ὁ οὐρανὸς μοι θρόνος, ἡ δὲ
γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου. ποῖον
οἶκον οἰκοδομήσατέ μοι (λέγει κύριος);
ἢ τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου;

50. οὐχὶ ἡ χεὶρ μου ἐποίησε ταῦτα
πάντα;

51. σκληροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμη-
τοι τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς ὠσίν, ὑμεῖς
ἀεὶ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτε-
τε, ὡς οἱ πατέρες ὑμῶν καὶ ὑμεῖς.

52. τίνα τῶν προφητῶν οὐκ ἐδίω-

didit eos servire militiae coeli, sicut
scriptum est in libro Prophetarum:
„Numquid victimas et ¹⁾ hostias ob-
tulistis mihi annis quadraginta in
„deserto, domus Israël?

43. „Et suscepistis tabernaculum
„Moloch, et sidus Dei vestri Rempham,
„figuras, quas fecistis, adorare eas.
„Et transferam vos trans ²⁾ Babylo-
„nem” ^{a)}.

a) Amos 5, 25.

44. Tabernaculum testimonii fuit
cum patribus nostris in deserto, sic-
ut disposuit illis Deus, loquens ad
Moysen, ut faceret illud secundum
formam, quam viderat ^{a)}.

a) Exod. 25, 40.

45. Quod et induxerunt, suscipi-
entes patres nostri cum Jesu in posses-
sionem Gentium ^{a)}, quas expulit Deus
a facie patrum nostrorum, usque in
diebus David,

a) Jos. 3, 14. sqq.

46. qui invenit gratiam ante Deum,
et petiit, ut inveniret tabernaculum
Deo Jacob ^{a)}.

a) 2 Reg. 7, 2. sqq.

47. Salomon autem aedificavit illi
domum.

48. „Sed non Excelsus in manu-
„factis habitat” ^{a)}, sicut ³⁾ Prophe-
ta dicit:

a) c. 17, 24. 3 Reg. 8, 27.

49. „Coelum mihi sedes est; terra
„autem scabellum pedum meorum.
„Quam domum aedificabitis mihi, dicit
„Dominus? aut quis locus requiētio-
„nis meae est?

50. „Nonne manus mea fecit haec
„omnia?” ^{a)}

a) Jes. 66, 1. 2.

51. Dura cervice, et incircumcisis
cordibus et auribus! vos semper Spi-
ritui sancto resistitis; sicut patres ve-
stri, ita et vos.

52. Quem Prophetarum non sunt

v. 45. C. ζεφαν. — v. 44. Ed. omu. Er. et Mt. omitt. ἐν. — v. 48. ναοις
omitt. Gb.

1) 1590. aut hostias. 2) 1592. 93. trans Babylonem. 1590. in Babylonem. 3) 1590. per
Prophetam.

ξαν οἱ πατέρες ὑμῶν; καὶ ἀπέκτειναν τοὺς προκαταγγειλαντας περὶ τῆς ἐλευσεως τοῦ δικαίου, οὗ νῦν ὑμεῖς προδοῦται καὶ φονεῖς γεγένησθε.

53. οὔτινες ἐλάβετε τὸν νόμον εἰς διαταγὰς ἀγγέλων, καὶ ἐκ ἐφυλάξατε.

54. ἀκούοντες δὲ ταῦτα, διεπρίοντο ταῖς καρδίαις αὐτῶν, καὶ ἔβρονον τοὺς ὀδόντας ἐπ' αὐτόν.

55. ὑπάρχων δὲ πλήρης πνεύματος ἁγίου, ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανὸν, εἶδε δόξαν θεοῦ καὶ ἰησοῦν, ἐσῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ.

56. καὶ εἶπεν· ἰδὲ, θεωρῶ τὰς ἑραυὰς ἀνεωγμένους, καὶ τὸν υἱὸν τῆ ἀνθρώπου, ἐκ δεξιῶν ἐσῶτα τῆ θεῶ.

57. κράξαντες δὲ φωνῇ μεγάλῃ, συνέσχον τὰ ὦτα αὐτῶν, καὶ ὄρμησαν ὁμοθυμαδὸν ἐπ' αὐτόν.

58. καὶ ἐκβαλόντες ἔξω τῆς πόλεως, ἐλιθοβόλην· καὶ οἱ μάρτυρες ἀπέθεντο τὰ ἱμάτια † αὐτῶν παρὰ τὰς πόδας νεανίᾳ, † καλυμένῃ σαύλῃ.

59. καὶ ἐλιθοβόλην τὸν ζέφανον, ἐπικαλύμενον καὶ λέγοντα· κύριε ἰησοῦ, δεῖξαι τὸ πνεῦμά μου.

60. θεῖς δὲ τὰ γόνατα, ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ· κύριε, μὴ σήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. καὶ τῷτο εἰπὼν, ἐκοιμήθη. σαῦλος δὲ ἦν συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ.

persecuti patres vestri? Et occiderunt^{a)} eos, qui praenunciabant de adventu Justī, cujus vos nunc proditores et homicidae fuistis.

a) Matth. 23, 34. sqq.

53. Qui accepistis legem in dispositione Angelorum^{a)}, et non custodistis.

a) Gal. 3, 19.

54. Audientes autem haec dissecebantur cordibus suis, et stridebant dentibus in eum.

55. Cum autem esset plenus Spiritu sancto, intendens in coelum, vidit gloriam Dei, et Jesum stantem a dextris¹⁾ Dei, et ait: Ecce! video coelos apertos, et Filium hominis stantem a dextris Dei.

56. Exclamantes autem voce magna continuerunt aures suas, et impetum fecerunt unanimiter in eum;

57. et ejicientes eum extra civitatem lapidabant; et testes deposuerunt vestimenta sua secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus^{a)}.

a) c. 22, 20.

58. Et lapidabant^{a)} Stephanum invocantem, et dicentem: Domine Jesu, suscipe spiritum meum!

a) Deut. 17, 7.

59. Positis autem genibus, clamavit voce magna, dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum^{a)}! Et cum hoc dixisset, obdormivit in Domino. Saulus autem erat consentiens neci ejus.

a) Matth. 5, 44.

C A P. VIII.

1. Ἐγένετο δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ διωγμὸς μέγας ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, τὴν ἐν ἱεροσολύμοις· πάντες † τε διεσπάρησαν κατὰ τὰς χώρας τῆς ἰουδαίας καὶ σαμαρείας, πλὴν τῶν ἀποστόλων.

1. Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia, quae erat Jerosolymis, et omnes dispersi sunt per regiones Judaeae et Samariae praeter Apostolos.

v. 58. Ed. omn. Er. et Mt. omitt. αὐτῶν. — " C. add. τς. — v. 1. Ed. 1. Er. C. δς.

1) 1590. add. virtutis.

2. συνεκόμισαν δὲ τὸν ζέφανον ἄνδρες εὐλαβεῖς, καὶ ἐποίησαντο κοπετὸν μέγαν ἐπ' αὐτῷ.
3. σαῦλος δὲ ἐλυμαίνεται τὴν ἐκκλησίαν, κατὰ τοὺς οἴκους εἰσπορευόμενος, σύρων τε ἄνδρας καὶ γυναῖκας παρεδίδω εἰς φυλακὴν.
4. οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες διήλθον, εὐαγγελιζόμενοι τὸν λόγον.
5. φίλιππος δὲ, κατελθὼν εἰς πόλιν τῆς σαμαρείας, ἐκήρυσσεν αὐτοῖς τὸν χριστόν.
6. προσεῖχόν τε οἱ ὄχλοι τοῖς λεγομένοις ὑπὸ τῷ φιλίππῳ ὁμοθυμαδόν, ἐν τῷ ἀκούειν αὐτοὺς καὶ βλέπειν τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίει.
7. πολλῶν γὰρ τῶν ἐχόντων πνεύματα ἀκάθαρτα, βοῶντα † φωνῇ μεγάλῃ, ἐξήρχετο· πολλοὶ δὲ παραλυμένοι καὶ χωλοὶ ἐθεραπεύθησαν.
8. καὶ ἐγένετο χαρὰ μεγάλη ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ.
9. ἀνὴρ δέ τις, ὀνόματι σίμων, προὔπῆρχεν ἐν τῇ πόλει, μαγεύων καὶ ἐξιζῶν τὸ ἔθνος τῆς σαμαρείας, λέγων, εἶναί τινα ἐαυτὸν μέγαν.
10. ᾧ προσεῖχον † πάντες ἀπὸ μικρῶ ἕως μεγάλων, λέγοντες· οὗτός ἐστιν ἡ δύναμις τῷ θεῷ, ἡ † μεγάλη.
11. προσεῖχον δὲ αὐτῷ διὰ τὸ ἰκανῶ χρόνῳ ταῖς μαγείαις ἐξεσακέσαι αὐτούς.
12. ὅτε δὲ ἐπίξενσαν τῷ φιλίππῳ εὐαγγελιζόμενῳ τὰ περὶ τῆς βασιλείας τῷ θεῷ καὶ τῷ ὀνόματος † ἰησοῦ χριστοῦ, ἐβαπτίζοντο ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες.
13. ὁ δὲ σίμων καὶ αὐτὸς ἐπίξενσε, καὶ βαπτισθεὶς ἦν προσκαρτεροῦν
2. Curaverunt autem Stephanum viri timorati, et fecerunt planctum magnum super eum.
3. Saulus autem devastabat Ecclesiam^{a)} per domos intrans, et trahens viros ac mulieres, tradebat in custodiam.
4. Igitur, qui dispersi erant, pertransibant, evangelizantes verbum Dei^{a)}.
5. Philippus^{a)} autem descendens in civitatem Samariae, praedicabat illis Christum.
6. Intendebant autem turbae his, quae a Philippo dicebantur, unanimiter audientes, et videntes signa, quae faciebat.
7. Multi enim eorum, qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna exhibant^{a)};
8. multi autem paralytici et claudi curati sunt^{a)}.
9. Factum est ergo gaudium magnum in illa civitate. Vir autem quidam nomine Simon, qui ante fuerat in civitate magus, seducens gentem Samariae, dicens, se esse aliquem magnum^{a)}.¹⁾
10. Cui auscultabant omnes a minimo usque ad maximum, dicentes: Hic est virtus Dei, quae vocatur magna!
11. Attendebant autem eum; propter quod multo tempore magis²⁾ suis dementasset eos.
12. Cum vero credidissent Philippo evangelizanti de regno Dei, in nomine Jesu Christi baptizabantur viri ac mulieres;
13. tunc Simon et ipse credidit; et cum baptizatus esset, adhaerebat Phi-

v. 7. Ed. omn. Er. et St. *μεγαλη φωνη*. — v. 10. *παντες* omitt. Ed. omn. Er. et Mt. — " Gb. add. *καλεμενη*. — v. 12. Ed. omn. Er. et St. *τε ἰησο*.

1) 1590. 1592. 95. et editiones Plantinianae: magnum; al. magum. 2) 1590. magicis.

τῶ φιλίππῳ· θεωρῶν τε δυνάμεις καὶ σημεῖα † μεγάλα γινόμενα, ἐξίστατο.

14. ἀκίσαντες δὲ οἱ ἐν ἱεροσολύμοις ἀπόστολοι, ὅτι δέδεκται ἡ σάμαρεια τὸν λόγον τῆ θεῶ, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὰς τὸν πέτρον καὶ ἰωάννην·

15. οἵτινες καταβάντες προσήξαντο περὶ αὐτῶν, ὅπως λάβωσι πνεῦμα ἅγιον.

16. οὐτῶ γὰρ ἦν ἐπ' οὐδενὶ αὐτῶν ἐπιπεπτωκός· μόνον δὲ βεβαπτισμένοι ὑπῆρχον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ † κυρίου ἰησοῦ.

17. τότε ἐπέτιθεν τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτὰς, καὶ ἐλάμβανον πνεῦμα ἅγιον.

18. † θεασάμενος δὲ ὁ σίμων, ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων δίδεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, προσήγγεικεν αὐτοῖς χρήματα,

19. λέγων· δότε καὶ μοὶ τὴν ἐξουσίαν ταύτην, ἵνα, ὅ † ἐὰν ἐπιθῶ τὰς χεῖρας, λαμβάνη πνεῦμα ἅγιον.

20. πέτρος δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν· τὸ ἀργύριόν σε σὺν σοὶ εἶη εἰς ἀπώλειαν, ὅτι τὴν δωρεάν τοῦ θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρημάτων κταῖσθαι.

21. ἔκ ἔστι σοι μερὶς ἑδὲ κληρὸς ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ· ἡ γὰρ καρδιά σε ἔκ ἔστιν ἐνθεῖα ἐνώπιον τῆ θεῶ.

22. μετανόησον οὖν ἀπὸ τῆς κακίας σε ταύτης, καὶ δεήθητι τῆ θεῶ, εἰ ἄρα ἀφεθήσεται σοὶ ἡ ἐπίνοια τῆς καρδίας σε.

23. εἰς γὰρ χολὴν πικρίας καὶ σύνδεσμον ἀδικίας ὄρω σε ὄντα.

24. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ σίμων εἶπε· δεήθητε ὑμεῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν κύριον, ὅπως μηδὲν ἐπέλθῃ ἐπ' ἐμὲ, ὧν εἰ ἤκατε.

25. οἱ μὲν οὖν διαμαρτυράμενοι,

lippo. Videns etiam signa et virtutes maximas fieri, stupens admirabatur.

14. Cum autem audissent Apostoli, qui erant Jerosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Ioannem.

15. Qui cum venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum;

16. nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu.

17. Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum sanctum ^{a)}.

a) c. 19, 6.

18. Cum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam,

19. dicens: Date et mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum:

20. Pecunia tua tecum sit in perditionem; quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri ^{a)}. a) Matth. 10, 8.

21. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto; cor enim tuum non est rectum coram Deo.

22. Poenitentiam itaque age ab hac nequitia tua; et roga Deum, si forte remittatur tibi haec cogitatio cordis tui;

23. in felle enim amaritudinis, et obligatione iniquitatis video te esse.

24. Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat super me horum, quae dixistis.

25. Et illi quidem testificati et lo-

v. 13. St. σημεια και δυναμεις μεγαλας γινόμενας. Ed. omn. Er. et Mt. δυναμεις και σημεια γινόμενα, ommiss. μεγαλα. — v. 16. Ed. omn. Er. χριστος ἰησους. — v. 18. Gb. ἰδων. — v. 19. St. et Mt. ἀν.

καὶ λαλήσαντες τὸν λόγον τοῦ κυρίου, υπέστρεψαν εἰς ἱερουσαλήμ, πολλὰς τε κόμας τῶν σαμαρειτῶν εὐηγγελίσαντο.

26. ἄγγελος δὲ κυρίου ἐλάλησε πρὸς φίλιππον, λέγων· ἀνάστηθι καὶ πορεύεσθε κατὰ μεσημβρίαν, ἐπὶ τὴν ὁδὸν, τὴν καταβαίνουσαν ἀπὸ ἱερουσαλήμ εἰς γάζαν· αὕτη ἐστὶν ἔρημος.

27. καὶ ἀναστὰς ἐπορεύθη. καὶ ἰδὼς ἀνὴρ αἰθίοψ, εὐνεχός, δυνατὸς κανδάκης, τῆς βασιλείσης αἰθιοπῶν, ὃς ἦν ἐπὶ πάσης τῆς γάζης αὐτῆς· ὃς ἐληλύθει, προσκυνήσων εἰς ἱερουσαλήμ.

28. ἦν τε ὑποστρέφων, καὶ καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἄρματος αὐτοῦ ἀνεγίνωσκε τὸν προφήτην Ἠσαΐαν.

29. εἶπε δὲ τὸ πνεῦμα τῷ φιλίππῳ· πρόσελθε, καὶ κολληθήσῃ τῷ ἄρματι τούτῳ.

30. † προσδραμὼν δὲ ὁ φίλιππος ἤκουσεν αὐτοῦ ἀναγινώσκοντος τὸν προφήτην Ἠσαΐαν, καὶ εἶπεν· ἄρα γε γινώσκεις, ἃ ἀναγινώσκεις;

31. ὁ δὲ εἶπε· πῶς γὰρ ἂν δυναίμην, εἰ μὴ τις ὀδηγήσῃ με; παρεκάλεσέ τε τὸν φίλιππον, ἀναβάνατα καθίσαι σὺν αὐτῷ.

32. ἡ δὲ περιοχὴ τῆς γραφῆς, ἣν ἀνεγίνωσκεν, ἦν αὕτη· ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἄμνος ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἔνοιγε τὸ σῶμα αὐτοῦ.

33. ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη· τὴν δὲ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ.

34. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εὐνοῦχος τῷ φιλίππῳ, εἶπε· δέομαί σε, περὶ τίρος ὁ προφήτης λέγει τούτο; περὶ ἑαυτοῦ, ἢ περὶ ἐτέρου τινός;

35. ἀνοίξας δὲ ὁ φίλιππος τὸ σῶμα αὐτοῦ, καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς γραφῆς ταύτης, εὐηγγελίσαντο αὐτῷ τὸν ἰησοῦν.

cuti verbum Domini, redibant Jerosolymam, et multis regionibus Samaritanorum evangelizabant.

26. Angelus autem Domini locutus est ad Philippum^{a)}, dicens: Surge, et vade contra meridianum ad viam, quae descendit ab Jerusalem in Gazam, haec est deserta.

a) v. 5.

27. Et surgens abiit. Et ecce! vir Aethiops, Eunuchus, potens Candacis reginae Aethiopum, qui erat super omnes gazas ejus, venerat adorare in Jerusalem;

28. et revertebatur sedens super currum suum, legensque Isaiam Prophetam.

29. Dixit autem Spiritus Philippo: Accede et adjunge te ad currum istum.

30. Accurrens autem Philippus, audivit eum legentem Isaiam Prophetam, et dixit: Putasne intelligis, quae legis?

31. Qui ait: Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Rogavitque Philippum, ut ascenderet, et sederet secum.

32. Locus autem Scripturae, quam legebat erat hic: „Tamquam ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tondente se, sine voce, sic non aperuit os suum.

33. „In humilitate iudicium ejus sublatum est. Generationem ejus quis enarrabit, quoniam tolletur de terra „vita ejus^{a)}.”

a) Jes. 53, 7.

34. Respondens autem Eunuchus Philippo, dixit: Obsecro te, de quo Propheta dicit hoc? de se? an de alio aliquo?

35. Aperiens autem Philippus os suum, et incipiens a Scriptura ista, evangelizavit illi Jesum.

36. ὡς δὲ ἐπορεύοντο κατὰ τὴν ὁδὸν, ἦλθον ἐπὶ τι ὕδωρ. καὶ φησιν ὁ εὐνοῦχος· ἰδοὺ, ὕδωρ· τί κωλύει με βαπτισθῆναι;

37. †

38. καὶ ἐκέλευσε σῆναι τὸ ἄρμα· καὶ κατέβησαν ἀμφότεροι εἰς τὸ ὕδωρ, ὃ τε φίλιππος καὶ ὁ εὐνοῦχος· καὶ ἐβάπτισεν αὐτόν.

39. ὅτε δὲ ἀνέβησαν ἐκ τοῦ ὕδατος, πνεῦμα κυρίου ἤρπασε τὸν φίλιππον· καὶ οὐκ εἶδεν αὐτόν οὐκέτι ὁ εὐνοῦχος· ἐπορεύετο γὰρ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ χαίρων.

40. φίλιππος δὲ εὐρέθη εἰς ἄζωτον· καὶ διερχόμενος ἐηγγελίζετο τὰς πόλεις πάσας, ἕως τοῦ ἐλθεῖν αὐτόν εἰς καισάρειαν.

36. Et dum irent per viam, venerunt ad quamdam aquam, et ait Eunuchus: Ecce aqua! quid prohibet me baptizari ^{a)}?

a) c. 10, 47.

37. Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait: Credo, Filium Dei esse Jesum Christum ^{a)}.

a) 1 Joh. 4, 15.

38. Et jussit stare currum; et descenderunt uterque in aquam, Philippus, et Eunuchus, et baptizavit eum.

39. Cum autem ascendissent de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, et amplius non vidit eum Eunuchus. Ibat autem per viam suam gaudens.

40. Philippus autem inventus est in Azoto, et pertransiens evangelizabat civitatibus cunctis, donec veniret Caesaream ^{a)}.

a) c. 21, 8.

C A P. IX.

1. Ὁ δὲ σαῦλος ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόβου εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ κυρίου, προσελθὼν τῷ ἀρχιερεῖ,

2. ἤτήσατο παρ' αὐτοῦ ἐπιστολάς εἰς δαμασκὸν πρὸς τὰς συναγωγὰς, ὅπως, εἰάν τις εὕρη τῆς ὁδοῦ ὄντας, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, δεδεμένους ἀγάγῃ εἰς ἱερουσαλήμ.

3. ἐν δὲ τῷ πορεύεσθαι ἐγένετο, αὐτὸν ἐγγίξειν τῇ δαμασκῷ· καὶ ἕξαιφνης περιήραπεν αὐτὸν φῶς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ.

4. καὶ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν, ἤκουσε φωνὴν λέγουσαν αὐτῷ· σαοὺλ, σαοὺλ, τί με διώκεις;

5. εἶπε δέ· τίς εἶ, κύριε; ὁ δὲ

1. ^{a)} Saulus autem adhuc spirans minarum et caedis in discipulos Domini, accessit ad principem Sacerdotum,

a) v. 1-15. 22, 5-15. 26, 9-18.

2. et petiit ab eo epistolas in Damascum ad synagogas; ut si quos invenisset hujus viae viros ac mulieres, victos perduceret in Jerusalem.

3. Et cum iter faceret, contigit, ut appropinquaret Damasco; et subito circumfulsit eum lux de coelo;

4. et cadens in terram audivit vocem dicentem sibi: Saule, Saule! quid me persequeris?

5. Qui dixit: Quis es, Domine? Et

v. 37. Ed. omn. Er. et St. supplent hunc v.: εἶπε δὲ ὁ φιλιππος· εἰ πιψευ-
εις ἕξ ὅλης τῆς καρδιας, ἕξῃσιν. ἀποκριθεὶς δὲ εἶπε· πιψευω, τον υἱὸν τῆ θεοῦ εἶ-
ναι τον ἡσεν χριστον.

κύριος εἶπεν· ἐγὼ εἰμι ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις· †

ille: Ego sum Jesus, quem tu persequeris. Durum est tibi contra stimulum calcitrare ^{a)}.

a) c. 5, 59.

6. ἀλλὰ ἀνάστηθι, καὶ εἴσελθε εἰς τὴν πόλιν, καὶ λαληθήσεταιί σοι, τί σε δεῖ ποιεῖν.

6. Et tremens ac stupens dixit: Domine! quid me vis facere?

7. οἱ δὲ ἄνδρες, οἱ συνοδεύοντες αὐτῷ, εἰσῆκεισαν ἔννεοι, ἀκούοντες μὲν τῆς φωνῆς, μηδένα δὲ θεωρῶντες.

7. Et Dominus ad eum: Surge, et ingredere civitatem, et ibi dicetur tibi, quid te oporteat facere. Viri autem illi, qui comitabantur cum eo, stabant stupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes.

8. ἠγέρθη δὲ ὁ σαῦλος ἀπὸ τῆς γῆς· ἀνερωμένων τε τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, οὐδένα ἔβλεπε· χειραγωγῶντες δὲ αὐτὸν, εἰσῆγαγον εἰς δαμασκόν.

8. Surrexit autem Saulus de terra, apertisque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes, introduxerunt Damascum.

9. καὶ ἦν ἡμέρας τρεῖς μὴ βλέπων· καὶ οὐκ ἔφαγεν, οὐδὲ ἔπιεν.

9. Et erat ibi tribus diebus non videns, et non manducavit, neque bibit.

10. ἦν δὲ τις μαθητῆς ἐν δαμασκῷ, ὀνόματι ἀνανίας, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ κύριος ἐν ὀράματι· ἀνανία. ὁ δὲ εἶπεν· ἰδοὺ, ἐγὼ, κύριε.

10. Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias; et dixit ad illum in visu Dominus: Anania! At ille ait: Ecce, ego, Domine!

11. ὁ δὲ κύριος πρὸς αὐτόν· ἀναστὰς πορεύθητι ἐπὶ τὴν ῥύμην, τὴν καλεσμένην εὐθεΐαν, καὶ ζήτησον ἐν οἰκίᾳ ἰούδα σαῦλον ὀνόματι, ταρσέα· ἰδοὺ γάρ, προσεύχεται.

11. Et Dominus ad eum: Surge, et vade in vicum, qui vocatur rectus; et quaere in domo Judae Saulum nomine Tarsensem ^{a)}; ecce enim orat.

a) c. 21, 59.

12. καὶ εἶδεν ἐν ὀράματι ἄνδρα, ὀνόματι ἀνανίαν, εἰσελθόντα, καὶ ἐπιθέντα αὐτῷ χεῖρα, ὅπως ἀναβλέψῃ.

12. (Et vidit virum, Ananiam nomine, introeuntem, et imponentem sibi manus, ut visum recipiat.)

13. ἀπεκρίθη δὲ † ἀνανίας· κύριε, ἀκήκοα ἀπὸ πολλῶν περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅσα κακὰ ἐποίησε τοῖς ἁγίοις σε ἐν ἱερουσαλήμ.

13. Respondit autem Ananias: Domine! audi vi a multis de viro hoc, quanta mala fecerit sanctis tuis in Jerusalem ^{a)};

a) v. 1. 2.

14. καὶ ὧδε ἔχει ἐξουσίαν παρὰ τῶν ἀρχιερέων, δῆσαι πάντας τοὺς ἐπικαλεμένους τὸ ὄνομά σε.

14. et hic habet potestatem a principibus Sacerdotum alligandi omnes, qui invocant nomen tuum.

15. εἶπε δὲ πρὸς αὐτόν ὁ κύριος· πορεύε, ὅτι σκεῦος ἐκλογῆς μοί ἐστιν οὗτος, τῷ βασιᾶσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν, καὶ βασιλεύων, νιῶν τε ἰσραήλ.

15. Dixit autem ad eum Dominus: Vade, quoniam vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus ^{a)}, et regibus ^{b)}, et filiis Israël;

a) c. 22, 21. Eph. 3, 8. b) c. 25, 24.

v. 5. Ed. omn. Er. et St. add.: σκληρον σοι προς κεντρα λακτιζειν. — v. 6. Ed. omn. Er. St. τρεμων τε και θαμβων ειπε· κυριε, τι με θελεις ποιησαι; και ο κυριος προς αυτον· αναστηθι. — v. 15. St. ο ανανιας.

16. ἐγὼ γὰρ ὑποδείξω αὐτῷ, ὅσα δεῖ αὐτὸν ὑπερ τοῦ ὀνόματός μου παθεῖν.

17. ἀπῆλθε δὲ ἀνανίας, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν· καὶ ἐπιθεὶς ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, εἶπε· σαὺλ, ἀδελφὲ, ὁ κύριος ἀπέσταλκέ με, † ἰησοῦς, ὁ ὀφθεῖς σοι ἐν τῇ ὁδοῦ, ἣ ἤρχε, ὅπως ἀναβλέψῃς, καὶ πλησθῆς πνεύματος ἁγίου.

18. καὶ εὐθέως ἀπέπεσον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ὡσεὶ λεπίδες, ἀνεβλεψέ τε † καὶ ἀναστὰς ἐβαπτίσθη.

19. καὶ λαβὼν τροφήν, ἐνίσχυσε. ἐγένετο δὲ † ὁ σαῦλος μετὰ τῶν † ἐν δαμασκῷ μαθητῶν ἡμέρας τινάς.

20. καὶ εὐθέως ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἐκήρυξε τὸν † χριστὸν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.

21. ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες, καὶ ἔλεγον· οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ πορθήσας ἐν Ἱερουσαλὴμ τοὺς ἐπικαλεμένους τὸ ὄνομα τοῦτο, καὶ ὧδε εἰς τοῦτο † ἐληλύθει, ἵνα δεδεδεμένους αὐτοὺς ἀγάγῃ ἐπὶ τοὺς ἀρχιερεῖς;

22. † σαῦλος δὲ μᾶλλον ἐνεδυναμῆτο, καὶ † συνέχυνε τὰς Ἰουδαίους, τὰς κατοικῶντας ἐν δαμασκῷ, συμβιβάζων, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστός.

23. ὡς δὲ ἐπληροῦντο ἡμέραι ἰκαναί, συνεβλεύσαντο οἱ Ἰουδαῖοι, ἀνελεῖν αὐτόν.

24. ἐγνώσθη δὲ τῷ σαύλῳ ἡ ἐπιβελὴ αὐτῶν· παρετήρησεν τε τὰς πύλας ἡμέρας τε καὶ νυκτός, ὅπως αὐτὸν ἀνέλῳσι.

25. λαβόντες δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ νυκτός, καθῆκαν διὰ τοῦ τείχους, χαλάσαντες ἐν σπυρίδι.

16. ego enim ostendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati^{a)}.
a) 2 Cor. 11, 23. sqq.

17. Et abiit Ananias, et introivit in domum; et imponens ei manus^{a)}, dixit: Saule frater! Dominus misit me Jesus, qui apparuit tibi in via, qua veniebas, ut videas, et implearis Spiritu sancto.
a) c. 8, 17. 28, 8.

18. Et confestim ceciderunt ab oculis ejus tamquam squamae, et visum recepit; et surgens baptizatus est.

19. Et cum accepisset cibum, confortatus est. Fuit autem cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot.

20. Et continuo¹⁾ in synagogis praedicabat Jesum, quoniam hic est Filius Dei^{a)}.
a) c. 8, 37.

21. Stupebant autem omnes, qui audiebant, et dicebant: Nonne hic est, qui expugnabat in Jerusalem eos, qui invocabant nomen istud? et huc ad hoc venit^{a)}, ut vincetos illos duceret ad principes Sacerdotum?
a) v. 1. 2.

22. Saulus autem multo magis convalescebat, et confundebat Judaeos, qui habitabant Damasci, affirmans, quoniam hic est Christus.

23. Cum autem implerentur dies multi, consilium fecerunt in unum Judaei, ut eum interficerent^{a)}.
a) 2 Cor. 11, 32.

24. Notae autem factae sunt Saulo insidiae eorum; custodiebant autem et portas die ac nocte, ut eum interficerent.

25. Accipientes autem eum discipuli²⁾ nocte, per murum dimiserunt eum, submittentes in sporta.

v. 17. Ed. omn. Er. et Mt. omitt. ἰησοῦς. — v. 18. C. et St. add. παραγορημα. — v. 19. ὁ σαυλος omitt. Mt. et Gb. — "Mt. ὄντων ἐν. — v. 20. Gb. ἰησοῦν. — v. 21. Ed. omn. Er. et Mt. ἐληλύθειν. — v. 22. C. παυλος. — "C. συνεχεε.

1) 1590. ingressus in synagogas. 2) 1590. add. ejus. 1592. 95. 98. omitt. ejus.

26. παραγερόμενος δὲ † ὁ σαῦλος
† ἐν ἱερουσαλήμ ἐπειράτο, κολλαῖσθαι
τοῖς μαθηταῖς· καὶ πάντες ἐφοβοῦντο
αὐτὸν, μὴ πισειόντες, ὅτι ἐστὶ μαθητής.

27. βαρνάβας δὲ, ἐπιλαβόμενος
αὐτὸν, ἤγαγε πρὸς τοὺς ἀποστόλους,
καὶ διηγήσατο αὐτοῖς, πῶς ἐν τῇ ὁδῷ
εἶδε τὸν κύριον, καὶ ὅτι ἐλάλησεν αὐ-
τῷ, καὶ πῶς ἐν δαμασκῷ ἐπαρόρησιά-
σατο ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ ἰησοῦ.

28. καὶ ἦν μετ' αὐτῶν εἰσπορευ-
όμενος † καὶ ἐκπορευόμενος ἐν ἱερου-
σαλήμ, καὶ παρόρησιαζόμενος ἐν τῷ
ὀνόματι τοῦ κυρίου ἰησοῦ.

29. ἐλάλει τε καὶ συνεζήτει πρὸς
τοὺς ἑλληνιστάς· οἱ δὲ ἐπεχείρουν, αὐ-
τὸν ἀνελεῖν.

30. ἐπιγρόντες δὲ οἱ ἀδελφοί, κατ-
ἤγαγον αὐτὸν εἰς καισάρειαν, καὶ ἐξ-
απέστειλαν αὐτὸν εἰς ταρσόν.

31. αἱ μὲν οὖν ἐκκλησίαι καθ' ὅ-
λης τῆς Ἰουδαίας καὶ γαλιλαίας καὶ
σαμαρείας εἶχον εἰρήνην, οἰκοδομού-
μεναι καὶ πορευόμεναι τῷ φόβῳ τοῦ
κυρίου· καὶ τῇ παρακλήσει τοῦ ἁγίου
πνεύματος ἐπληθύνοντο.

32. ἐγένετο δὲ, πέτρον διερχόμε-
νον διὰ πάντων, κατελθεῖν καὶ πρὸς
τὸς ἁγίους, τὸς κατοικῶντας † λύδδαν.

33. εἶρε δὲ ἐκεῖ ἄνθρωπὸν τινα,
† αἰνέα ὀνόματι, ἐξ ἑτῶν ὀκτὼ κα-
τακείμενον ἐπὶ κραβάτῳ, ὃς ἦν πα-
ραλελυμένος.

34. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ πέτρος·
† αἰνέα, ἰάται σε † ἰησοῦς, ὁ χριστός·
ἀνάστηθι, καὶ σερῶσον σεαυτῷ. καὶ
εὐθέως ἀνέστη.

35. καὶ εἶδον αὐτὸν πάντες οἱ κατ-
οικῶντες † λύδδαν, καὶ † τὸν ἀσάρων-
να, οἵτινες ἐπέστρεψαν ἐπὶ τὸν κύριον.

26. Cum autem venisset in Jerusa-
lem, tentabat se jungere discipulis, et
omnes timebant eum, non credentes,
quod esset discipulus.

27. Barnabas^{a)} autem apprehensum
illum duxit ad Apostolos^{b)}; et narra-
vit illis, quomodo in via vidisset Do-
minum, et quia locutus est ei, et quo-
modo in Damasco fiducialiter egerit in
nomine Jesu. a) c. 4, 36. b) Gal. 1, 18.

28. Et erat cum illis intrans et ex-
iens in Jerusalem, et fiducialiter agens
in nomine Domini.

29. Loquebatur quoque Gentibus,
et disputabat cum Graecis; illi autem
quaerebant occidere eum.

30. Quod cum cognovissent fratres,
deduxerunt eum Caesaream, et dimi-
serunt Tarsum.

31. Ecclesia quidem per totam Ju-
daeam, et Galilaeam, et Samariam,
habebat pacem, et aedificabatur am-
bulans in timore Domini, et consolati-
one sancti Spiritus replebatur.

32. Factum est autem, ut Petrus,
dum pertransiret universos, deveniret
ad sanctos, qui habitabant Lyddae.

33. Invenit autem ibi hominem
quemdam, nomine Aeneam, ab annis
octo jacentem in grabato, qui erat pa-
ralyticus.

34. Et ait illi Petrus: Aenea, sa-
nat¹⁾ te Dominus Jesus Christus; surge,
et sterne tibi! et continuo surrexit^{a)}.

35. Et viderunt eum omnes, qui
habitabant Lyddae et Saronae; qui con-
versi sunt ad Dominum.

v. 26. ὁ σαυλος omitt. Gb. — " Gb. εἶε. — v. 28. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. C. Mt. εἰς ἱερουσαλ. omiss. καὶ ἐκπορευομενος. — v. 32. C. λυδαν. — v. 33. Ed. omn. Er. αἰναϊαν. — v. 54. Ed. omn. Er. αἰναϊα. — " Ed. omn. Er. ὁ ἰησοῦς χριστος. — v. 55. C. λυδαν. — " C. την σαρωναν. St. τον σαρωναν. Mt. et Gb. τον σαρωα.

1) 1590. sanet.

36. ἐν ἰόππῃ δὲ τις ἦν μαθήτρια, ὀνόματι ταβιθά, ἣ διερμηνευομένη λέγεται δορκάς· αὕτη ἦν πλήρης ἁγαθῶν ἔργων καὶ ἐλεημοσυνῶν, ὧν ἐποίει.

37. ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἀσθενήσασαν αὐτὴν ἀποθανεῖν· λούσαντες δὲ αὐτὴν ἔθηκαν ἐν ὑπερφῶ.

38. ἐγγὺς δὲ οὔσης † λύδδης τῆ ἰόππῃ, οἱ μαθηταὶ ἀκούσαντες, ὅτι πέτρος ἐστὶν ἐν αὐτῇ, ἀπέσειλαν † δύο ἄνδρας πρὸς αὐτὸν, παρακαλοῦντες, μὴ ὀκνησαί, διελθεῖν ἕως αὐτῶν.

39. ἀναστὰς δὲ πέτρος συνῆλθεν αὐτοῖς· ὃν παραγερόμενον ἀνήγαγον εἰς τὸ ὑπερφῶν· καὶ παρέξησαν αὐτῷ πᾶσαι αἱ χῆραι, κλαίειν καὶ ἐπιδεικνύμεναι χιτῶνας καὶ ἱμάτια, ὅσα ἐποίει μετ' αὐτῶν οὔσα ἢ δορκάς.

40. ἐκβαλὼν δὲ ἕξω πάντας ὁ πέτρος, θεῖς τὰ γόνατα προσηύξατο· καὶ ἐπιστρέψας πρὸς τὸ σῶμα, εἶπε· ταβιθά, ἀνάστηθι. ἣ δὲ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, καὶ ἰδοῦσα τὸν πέτρον, ἀνεκάθισε.

41. δοὺς δὲ αὐτῇ χεῖρα, ἀνέξησεν αὐτὴν· φωνήσας δὲ τοὺς ἄγιους καὶ τὰς χήρας, παρέξησεν αὐτὴν ζῶσαν.

42. γνωστὸν δὲ ἐγένετο καθ' ὅλης τῆς ἰόππης· καὶ πολλοὶ ἐπίστευσαν ἐπὶ τὸν κύριον.

43. ἐγένετο δὲ, ἡμέρας ἱκανὰς μεῖναι αὐτὸν ἐν ἰόππῃ, παρὰ τινι σίμωνι, βρυσεῖ.

36. In Joppe autem fuit quaedam discipula, nomine Tabitha, quae interpretata dicitur Dorcas. Haec erat plena operibus bonis, et eleemosynis, quas faciebat.

37. Factum est autem in diebus illis, ut infirmata moreretur. Quam cum lavissent, posuerunt eam in coenaculo.

38. Cum autem prope esset Lydda ad Joppen, discipuli audientes, quia Petrus esset in ea, miserunt duos viros ad eum, rogantes: Ne pigriteris venire usque ad nos.

39. Exsurgens autem Petrus venit cum illis. Et cum advenisset, duxerunt illum in coenaculum; et circumsteterunt illum omnes viduae flentes, et ostendentes ei tunicas et vestes, quas faciebat illis Dorcas.

40. Ejectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua oravit; et conversus ad corpus, dixit: Tabitha, surge^{a)}! At illa aperuit oculos suos; et viso Petro, resedit.

a) Marc. 5, 41.

41. Dans autem illi manum, erexit eam. Et cum vocasset Sanctos et viduas, assignavit eam vivam.

42. Notum autem factum est per universam Joppen; et crediderunt multi in Domino.

43. Factum est autem, ut dies multos moraretur in Joppe, apud Simonem quemdam coriarium.

C A P. X.

1. ἀνὴρ δὲ τις ἦν ἐν καισαρείᾳ, ὀνόματι κορνήλιος, ἑκατοντάρχης ἐκ σπειρῆς, τῆς καλαμένης ἰταλικῆς,

2. εὐσεβῆς καὶ φοβούμενος τὸν θεὸν σὺν παντὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ποιῶν τε

1. Vir autem quidam erat in Caesarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis, quae dicitur Italica,

2. religiosus^{a)}, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas

ἐλεημοσύνας· πολλὰς τῷ λαῷ, καὶ δεόμενος τῷ θεῷ διαπαντός·

3. εἶδεν ἐν ὁράματι φανερώς, ἡσυχίαν εἰς ὄραν ἡμέραν ἡμέραν, ἄγγελον τῷ θεῷ εἰσελθόντα πρὸς αὐτόν, καὶ εἰπόντα αὐτῷ· κορηλίε.

4. ὁ δὲ ἀτενίσας αὐτῷ, καὶ ἐμφοβος γενόμενος, εἶπε· τί ἐσὶ, κύριε; εἶπε δὲ αὐτῷ· αἱ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

5. καὶ νῦν πέμπω εἰς ἰόππην ἄνδρας, καὶ μετάπεμψαι σίμωνα ἑπιβαλόμενον πέτρον.

6. οὗτος ξενίζεται παρὰ τινὸς σίμωνι, βυρσεῖ, ὃ ἐστὶν οἰκία παρὰ θαλάσσαν. †

7. ὡς δὲ ἀπῆλθεν ὁ ἄγγελος, ὁ λαλῶν ἡσυχίᾳ, φωνήσας δύο τῶν οἰκετῶν αὐτοῦ καὶ στρατιώτην εὐσεβῆ τῶν προσκαρτερούντων αὐτῷ,

8. καὶ ἐξηγησάμενος αὐτοῖς ἅπαντα, ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἰόππην.

9. τῇ δὲ ἐπαύριον ὁδοιποροῦντων ἐκεινῶν, καὶ τῇ πόλει ἐγγιζόντων, ἀνέβη πέτρος ἐπὶ τὸ δῶμα, προσεύξασθαι, περὶ ὥραν ἕκτην.

10. ἐγένετο δὲ πρόσπεινος, καὶ ἤθελε γεύσασθαι· παρασκευαζόντων δὲ ἐκεινῶν, ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτὸν ἕκτασις·

11. καὶ θεωρεῖ τὸν οὐρανὸν ἀνεφωγμένον, καὶ καταβαῖνον ἑπ' αὐτὸν σκευὸς τι, ὡς ὀθόνην μεγάλην, τέσσαρασιν ἄρχαῖς δεδεμένον, καὶ καθιέμενον ἐπὶ τῆς γῆς·

12. ἐν ᾧ ὑπῆρχε πάντα τὰ τετραπόδα τῆς γῆς, καὶ τὰ θηρία, καὶ τὰ ἔρπετά, καὶ τὰ πετεινὰ τῷ οὐρανῷ.

multas plebi, et deprecans Deum semper. a) v. 22.

3. Is vidit in visu manifeste, quasi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad se, et dicentem sibi: Corneli!

4. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quid est¹⁾, Domine? Dixit autem illi: Orationes tuae et eleemosynae tuae ascenderunt in memoriam in conspectu Dei^{a)}. a) Matth. 3, 5. 10.

5. Et nunc mitte viros in Joppen, et accersi Simonem quemdam, qui cognominatur Petrus;

6. hic hospitatur apud Simonem quemdam coriarium^{a)}, cujus est domus juxta mare; hic dicet tibi, quid te oporteat facere. a) c. 9, 43.

7. Et cum discessisset Angelus, qui loquebatur illi, vocavit duos domesticos suos, et militem metuentem Dominum, ex his, qui illi parebant.

8. Quibus cum narrasset omnia, misit illos in Joppen.

9. Postera autem die iter illis facientibus, et appropinquantibus civitati, ascendit Petrus in superiora, ut oraret circa horam sextam;

10. et cum esuriret, voluit gustare. Parantibus autem illis, cecidit super eum mentis excessus,

11. et vidit coelum apertum, et descendens vas quoddam, velut linteum magnum, quatuor initiis submitti de coelo in terram,

12. in quo erant omnia quadrupedia, et serpentina terrae, et volatilia coeli.

v. 3. C. ὡς. — Mt. ἐνατην. — v. 5. C. et St. τινα, ὅς ἐπιβαλεῖται πέτρος. Gb. ὅς ἐπιβαλεῖται πέτρος. — v. 6. Ed. omn. Er. et St. add. οὗτος λαλήσει σοι, τι σε δεῖ ποιεῖν. — v. 7. Gb. αὐτῷ pro τῷ κορηλίῳ. — v. 8. C. omitt. τη. — v. 11. ἐπ' αὐτὸν omitt. Gb.

1) 1590. quis es.

13. καὶ ἐγένετο φωνὴ πρὸς αὐτόν· ἀναστὰς, πέτρε, θῦσον καὶ φάγε.

14. ὁ δὲ πέτρος εἶπε· μηδαμῶς, κύριε· ὅτι οὐδέποτε ἔφαγον πᾶν κοιρὸν, ἢ ἀκάθαρτον.

15. καὶ φωνὴ πάλιν ἐκ δευτέρου πρὸς αὐτόν· ἃ ὁ θεὸς ἑκαθάρισε, σὺ μὴ κοίβη.

16. τῷτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τρίτῃ· καὶ πάλιν ἀνελήφθη τὸ σκεῦος εἰς τὸν οὐρανόν.

17. ὡς δὲ ἐν ἑαυτῷ διηπόρει ὁ πέτρος, τί ἂν εἴη τὸ ὄραμα, ὃ εἶδε, καὶ ἰδὼς, οἱ ἄνδρες, οἱ ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τοῦ κορνηλίου, διερωτήσαντες τὴν οἰκίαν σίμωνος, ἐπέσκησαν ἐπὶ τὸν πυλῶνα.

18. καὶ φωνήσαντες ἐπυνθάνοντο, εἰ σίμων, † ὁ ἐπικαλούμενος πέτρος, ἐνθάδε ξενίζεται.

19. τοῦ δὲ πέτρου † διενθυμισμένα περὶ τοῦ ὄραματος, εἶπεν αὐτῷ τὸ πνεῦμα· ἰδοὺ, ἄνδρες † τρεῖς ζητοῦσίν σε.

20. ἀλλὰ ἀναστὰς κατὰβηθι, καὶ πορεύεσθ σὺν αὐτοῖς, μηδὲν διακρινόμενος· † διότι ἐγὼ ἀπέσταλκα αὐτούς.

21. καταβὰς δὲ πέτρος πρὸς τοὺς ἄνδρας, † τὸς ἀπεσταλμένους ἀπὸ τοῦ κορνηλίου † πρὸς αὐτόν, εἶπεν· ἰδὼς, ἐγὼ εἰμι, ὃν ζητεῖτε· τίς ἢ αἰτία, δι' ἣν πάρεσε;

22. οἱ δὲ εἶπον· κορνήλιος, εκατοντάρχης, ἀνὴρ δίκαιος καὶ φοβούμενος τὸν θεόν, † μαρτυρούμενός τε ὑπὸ † ὅλε τῶ ἔθνους τῶν ἰουδαίων, ἐχρηματίσθη ὑπὸ ἀγγέλου ἁγίου, μεταπέμψασθαί σε εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ ἀκοῦσαι ῥήματα παρὰ σε.

13. Et facta est vox ad eum: Surge, Petre! occide, et manduca.

14. Ait autem Petrus: Absit, Domine! quia nunquam manducavi omne commune et immundum.

15. Et vox iterum secundo ad eum: Quod DEUS purificavit, tu commune ne dixeris ^{a)}.

16. Hoc autem factum est per ter; et statim receptum est vas in coelum.

17. Et dum intra se haesitaret Petrus, quidnam esset visio, quam vidisset, ecce! viri, qui missi erant a Cornelio, inquirentes domum Simonis, astiterunt ad januam;

18. et cum vocassent, interrogabant, si Simon, qui cognominatur Petrus, illic haberet hospitium.

19. Petro autem cogitante de visione, dixit Spiritus ei: Ecce! viri tres quaerunt te ^{a)}.

20. Surge itaque, descende, et vade cum eis, nihil dubitans, quia ego misi illos.

21. Descendens autem Petrus ad viros, dixit: Ecce! ego sum, quem quaeritis: quae causa est, propter quam venistis?

22. Qui dixerunt: Cornelius Centurio, vir justus, et timens Deum, et testimonium habens ab universa gente Judaeorum, responsum accepit ab Angelo sancto, accersire te in domum suam, et audire verba abs te.

v. 17. C. add. και μαθοντες. — v. 18. C. omitt. ὁ. — v. 19. Ed. omn. Er. et St. ἐνθυμισμενος. — " τρεις omitt. Ed. omn. Er. et Mt. — v. 21. Ed. 1. Er. Mt. et Gb. καταβας δε πετρος προς τες ανδρας, ειπεν· ιδω, κ. τ. λ. — " C. ειπε προς αυτους· ιδω, κ. τ. λ. — v. 22. Ed. 1. 2. Er. add. και. — — " C. ὄχλε.

23. εἰσκαλεσάμενος ἔν αὐτοῖς, ἐξέ-
ρισε. τῇ δὲ ἑπαύριον † ὁ πέτρος ἐξῆλ-
θε σὺν αὐτοῖς, καὶ τινες τῶν ἀδελ-
φῶν, τῶν ἀπὸ ἰόππης, συνῆλθον αὐτῷ.

24. καὶ τῇ ἑπαύριον εἰσῆλθον εἰς
τὴν καισάρειαν. ὁ δὲ κορνήλιος ἦν
προσδοκῶν αὐτοῦς, συγκαλεσάμενος
τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀναγ-
καίως φίλους.

25. † ὡς δὲ ἐγένετο † εἰσελθεῖν
τὸν πέτρον, συναντήσας αὐτῷ ὁ κορ-
νήλιος, πεσὼν ἐπὶ τοὺς πόδας, προσ-
εκύνησεν.

26. ὁ δὲ πέτρος † αὐτὸν ἤγειρεν,
λέγων· ἀνάστηθι· κἀγὼ αὐτὸς ἀν-
θρωπὸς εἰμι.

27. καὶ συνομιλῶν αὐτῷ, εἰσῆλθε,
καὶ εὐρίσκει συνελλυθότας πολλὰς.

28. ἔφη τε πρὸς αὐτούς· ὑμεῖς
ἐπίσασθε, ὡς ἀθέμιτόν ἐστιν ἀνδρὶ
Ἰουδαίῳ, κολλᾶσθαι ἢ προσέρχεσθαι
ἄλλοφύλῳ· καὶ ἐμοὶ ὁ θεὸς ἔδειξε,
μηδένα κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον λέγειν
ἄνθρωπον.

29. διὸ καὶ ἀναντιρῶν ἦλθον,
μεταπεμφθεῖς. πυνθάνομαι οὖν, τίνι
λόγῳ μετεπέμψασθέ με;

30. καὶ ὁ κορνήλιος ἔφη· ἀπὸ τε-
τάρτης ἡμέρας μέχρι ταύτης τῆς ὥ-
ρας ἡμῶν νησεύων, καὶ τὴν † ἐνάτην
ὥραν προσευχόμενος ἐν τῷ οἴκῳ μου·
καὶ ἰδὼν, ἀνὴρ ἔση ἐνώπιόν μου ἐν
ἔσθῃτι λαμπρῇ·

31. καὶ φησὶ· κορνήλιε, εἰσηκῶ-
σθη σε ἢ προσευχῇ, καὶ αἱ ἐλεημοσύ-
ναι σε ἐμνήσθησαν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

32. πέμψον οὖν εἰς ἰόππην, καὶ
μετακάλεσαι σίμωνα, ὃς ἐπικαλεῖται
πέτρος· οὗτος ξενίζεται ἐν οἰκίᾳ σί-
μωνος, βυρσεῶς, παρὰ θάλασσαν·
ὃς παραγεγόμενος λαλήσει σοι.

23. Introducens ergo eos, recepit
hospitio. Sequenti autem die, surgens
profectus est cum illis; et quidam ex
fratribus ab Joppe comitati sunt eum.

24. Altera autem die introivit Cae-
saream. Cornelius vero exspectabat il-
los, convocatis cognatis suis, et neces-
sariis amicis.

25. Et factum est, cum introisset
Petrus, obvius venit ei Cornelius, et
procidens ad pedes ejus adoravit.

26. Petrus vero elevavit eum, di-
cens: Surge! et ego ipse homo sum ^{a)}.
^{a)} c. 14, 14. Apoc. 19, 10.

27. Et loquens cum illo intravit,
et invenit multos, qui convenerant;

28. dixitque ad illos: Vos scitis,
quomodo abominatum sit viro Judaeo
conjugi aut accedere ad alienige-
nam ^{a)}; sed mihi ostendit Deus, nemi-
nem communem aut immundum dice-
re hominem ^{b)}; ^{a)} Joh. 4, 9. ^{b)} v. 15.

29. propter quod sine dubitatione
veni accersitus. Interrogo ergo, quam
ob causam accersistis me?

30. Et Cornelius ait: A nudiusquar-
ta die usque ad hanc horam, orans e-
ram hora nona in domo mea, et ecce!
vir stetit ante me in veste candida ^{a)},
et ait: ^{a)} Math. 23, 5.

31. Corneli! exaudita est oratio tua,
et eleemosynae tuae commemoratae
sunt in conspectu Dei.

32. Mitte ergo in Joppen, et accersi
Simonem, qui cognominatur Petrus;
hic hospitatur in domo Simonis coria-
rii juxta mare.

v. 23. Gb. ἀνασας ἐξῆλθε, omissio ὁ πέτρος. — v. 25. Ed. 1. Er. καὶ ὃς
ἔγεν. — "C. ἐλθεῖν. Ed. 1. Er. Mt. et Gb. τὸ εἰσελθεῖν. — v. 26. C. ἤγει-
ρεν αὐτόν. — v. 30. Mt. ἐνάτην.

33. ἔξαντῆς ἔν ἔπεμψα πρὸς σε·
σύ τε καλῶς ἐποίησας, παραγενόμε-
νος· νῦν ἔν πάντες ἡμεῖς ἐνώπιον τῆ
θεῦ πάρεσμεν, ἀκῶσαι πάντα τὰ
προστεταγμένα σοι ὑπὸ τῆ θεῦ.

34. ἀνοίξας δὲ πέτρος τὸ στόμα,
εἶπεν· ἐπ' ἀληθείας καταλαμβάνομαι,
ὅτι ἔκ ἐξὶ προσωπολήπτης ὁ θεός·

35. ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβέ-
μενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιο-
σύνην δεκτὸς αὐτῷ ἐξὶ.

36. τὸν λόγον, ὃν ἀπέσειλε τοῖς
υἱοῖς Ἰσραὴλ, εὐαγγελιζόμενος εἰρή-
νην διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, ἑτός ἐξὶ πάντων
κύριος.

37. ὑμεῖς οἴδατε τὸ γενόμενον ῥῆ-
μα καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας, ἀρχάμενον
ἀπὸ τῆς γαλιλαίας, μετὰ τὸ βάπτι-
σμα, ὃ ἐκήρυξεν Ἰωάννης·

38. ἰησοῦν, τὸν ἀπὸ ναζαρετ, ὡς
ἔχρισεν αὐτὸν ὁ θεός πνεύματι ἁγίῳ
καὶ δυνάμει, ὃς διῆλθεν εὐεργετῶν
καὶ ἰώμενος πάντας τὲς καταδυναστευ-
ομένους ὑπὸ τῆ διαβόλου· ὅτι ὁ θεός
ἦν μετ' αὐτῆ.

39. καὶ ἡμεῖς † ἔσμεν μάρτυρες
πάντων, ὧν ἐποίησεν ἐν τε τῇ χώρᾳ
τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ· ὃν
† καὶ ἀνεῖλον, κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου.

40. τῆτον ὁ θεός ἤγειρε τῇ τρίτῃ
ἡμέρᾳ, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ἐμφανῆ γε-
νέσθαι,

41. ἐ παντὶ τῷ λαῷ, ἀλλὰ μάρ-
τυσι, τοῖς προκεχειροτονημένοις ὑπὸ
τῆ θεῦ, ἡμῖν, οἵτινες συνεβάγομεν
καὶ συνεπίδομεν αὐτῷ μετὰ τὸ ἀναστῆ-
ναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

42. καὶ παρήγγειλεν ἡμῖν, κηρύ-
ξαι τῷ λαῷ καὶ διαμαρτύρασθαι, ὅ-
τι αὐτός ἐστιν ὁ ὠρισμένος ὑπὸ τοῦ
θεοῦ κριτῆς ζώντων καὶ νεκρῶν.

33. Confestim ergo misi ad te; et
tu bene fecisti veniendo. Nunc ergo
omnes nos in conspectu tuo adsumus,
audire omnia, quaecumque tibi prae-
cepta sunt a Domino.

34. Aperiens autem Petrus os su-
um, dixit: In veritate comperi, quia
non est personarum acceptor Deus,

35. sed in omni gente, qui timet
eum, et operatur justitiam, acceptus
est illi^a). a) v. 11-16. c. 4, 12.

36. Verbum misit Deus filiis Israël,
annuncians pacem per Jesum Christum;
(hic est omnium Dominus.)

37. Vos scitis, quod factum est ver-
bum per universam Judaeam; incipi-
ens enim a Galilaea, post baptismum,
quod praedicavit Ioannes,

38. Jesum a Nazareth; quomodo un-
xit eum Deus Spiritu sancto, et vir-
tute, qui pertransiit^a) benefaciendo et
sanando omnes oppressos a diabolo,
quoniam Deus erat cum illo.

a) Matth. 9, 35.

39. Et nos testes sumus omnium,
quae fecit in regione Judaeorum, et Je-
rusalem, quem occiderunt suspenden-
tes in ligno.

40. Hunc Deus suscitavit tertia die,
et dedit eum manifestum fieri,

41. non omni populo^a), sed testi-
bus^b) praedictis a Deo, nobis, qui
manducavimus et bibimus cum illo^c),
postquam resurrexit a mortuis.

a) Joh. 14, 22. b) Joh. 20, 26. sqq. c) Luc. 24, 45.

42. Et praecepit nobis praedicare
populo^a), et testificari, quia ipse est,
qui constitutus est a Deo iudex vivo-
rum et mortuorum^b). a) c. 1, 8.

b) Matth. 25, 31. sqq.

43. τέτω πάντες οἱ προφῆται μαρτυροῦσιν, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν λαβεῖν διὰ τῆ ὀνόματος αὐτοῦ πάντα τὸν πιζεῦόντα εἰς αὐτόν.

44. ἔτι λαλῶντος τῷ πέτρῳ τὰ ῥήματα ταῦτα, ἐπέπεσε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ πάντας τὺς ἀκούοντας τὸν λόγον.

45. καὶ ἐξέσησαν οἱ ἐκ περιτομῆς πιζοὶ, ὅσοι συνῆλθον τῷ πέτρῳ, ὅτι καὶ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἡ δωρεὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκκέχνηται.

46. ἤκουον γὰρ αὐτῶν λαλόντων γλώσσαις, καὶ † μεγαλυνόντων τὸν θεόν. τότε ἀπεκρίθη ὁ πέτρος·

47. μήτι τὸ ὕδωρ κωλύσαι δύναται τις, τοῦ μὴ βαπτισθῆναι τούτους, οἵτινες τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔλαβον, καθὼς καὶ ἡμεῖς;

48. προσέταξέ τε, αὐτοὺς βαπτισθῆναι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου †. τότε ἠρώτησαν αὐτόν, ἐπιμεῖναι ἡμέρας τινάς.

43. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes, qui credunt in eum.

44. Adhuc loquente Petro verba haec, cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum^{a)}. a) c. 4, 31.

45. Et obstupuerunt ex circumcissione fideles, qui venerant cum Petro, quia et in nationes gratia Spiritus sancti effusa est;

46. audiebant enim illos loquentes linguis, et magnificantes Deum^{a)}. c. 2, 4.

47. Tunc respondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperunt sicut et nos^{a)}?

a) c. 2, 38. 15, 8.

48. Et jussit eos baptizari in nomine Domini Jesu Christi. Tunc rogaverunt eum, ut maneret apud eos aliquot diebus.

C A P. XI.

1. Ἦκουσαν δὲ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἀδελφοί, οἱ ὄντες κατὰ τὴν Ἰουδαίαν, ὅτι καὶ τὰ ἔθνη ἐδέξαντο τὸν λόγον τοῦ θεοῦ.

2. καὶ ὅτε ἀνέβη πέτρος εἰς Ἱερουσόλυμα, διεκρίνοντο πρὸς αὐτόν οἱ ἐκ περιτομῆς,

3. λέγοντες· ὅτι πρὸς ἄνδρας ἀκροβυσίαν ἔχοντας εἰσῆλθες, καὶ συνέφαγες αὐτοῖς.

4. ἀρχάμενος δὲ ὁ πέτρος, ἐξετίθετο αὐτοῖς καθεξῆς, λέγων·

5. ἐγὼ ἤμην ἐν πόλει Ἰόππῃ, προσερχόμενος· καὶ εἶδον ἐν ἐκτάσει ὄραμα, καταβαῖνον σκεῦός τι, ὡς ὀρόνην μεγάλην, τέσσαρσιν ἀρχαῖς καθ-

1. Audierunt autem Apostoli, et fratres, qui erant in Judaea, quoniam et Gentes receperunt verbum Dei.

2. Cum autem ascendisset Petrus Jerusalem, disceptabant adversus illum, qui erant ex circumcissione^{a)},

a) c. 10, 45.

3. dicentes: Quare introisti ad viros praeputium habentes, et manducasti eum illis^{a)}?

a) c. 10, 28.

4. Incipiens autem Petrus exponebat illis ordinem, dicens:

5. ^{a)} Ego eram in civitate Joppe orans, et vidi in excessu mentis¹⁾ visionem, descendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor initiis sum-

v. 46. Ed. 3. 4. 5. Er. μεγαλυνοντων. — v. 48. C. add. Ἰησου.

1) 1590. add. meæ.

ιεμένην ἐκ τῆς ἑρανῆς, καὶ ἦλθεν ἄ-
χρως ἐμῆ.

6. εἰς ἣν ἀτενίσας κατενόον· καὶ
εἶδον τὰ τετράποδα τῆς γῆς, καὶ τὰ
θηρία, καὶ τὰ ἑρπετὰ, καὶ τὰ πε-
τεινὰ τοῦ οὐρανοῦ.

7. ἤκουσα δὲ φωνῆς λεγούσης μοι·
ἀναστὰς, πέτρε, θῦσον καὶ φάγε.

8. εἶπον δέ· μηδαμῶς, κύριε· ὅ-
τι † πᾶν κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον οὐδέ-
ποτε εἰσῆλθεν εἰς τὸ σῶμα μου.

9. ἀπεκρίθη δέ μοι φωνὴ ἐκ δευ-
τέρου ἐκ τῆς ἑρανῆς· ὁ ὁ θεὸς † ἐκα-
θάρισε, σὺ μὴ κοίνοιο.

10. τῷτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τρεῖς· καὶ
πάλιν ἀνεσπάσθη ἅπαντα εἰς τὸν ἑ-
ρανόν.

11. καὶ ἰδὼς, ἐξαντῆς τρεῖς ἄνδρες
ἐπέβησαν ἐπὶ τὴν οἰκίαν, ἐν ἣ ἦμην,
ἀπεσταλμένοι ἀπὸ καισαρείας πρὸς με.

12. εἶπε δέ μοι τὸ πνεῦμα, συν-
ελθεῖν αὐτοῖς, μηδὲν διακρινόμενον.
ἦλθον δὲ σὺν ἐμοὶ καὶ οἱ ἕξ ἀδελφοὶ
ἔστοι, καὶ εἰσῆλθομεν εἰς τὸν οἶκον
τῆς ἀνδρός.

13. ἀπήγγειλέ τε ἡμῖν, πῶς εἶδε
τὸν ἄγγελον ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς σταθέν-
τα, καὶ εἰπόντα αὐτῷ· ἀπόσειλον εἰς
ἰόππην † ἄνδρα, καὶ μετάπεμψαι σί-
μωνα, τὸν ἐπικαλούμενον πέτρον,

14. ὃς λαλήσει ῥήματα πρὸς σε,
ἐν οἷς σωθήσῃ σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου.

15. ἐν δὲ τῷ ἀρξασθαί με λαλεῖν,
ἐπέπεσε τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον, ἐπ' αὐ-
τῆς, ὡσπερ καὶ ἐφ' ἡμᾶς ἐν ἀρχῇ.

16. ἐμνήσθην δὲ τῆς ῥήματος † κυ-
ρίως, ὡς ἔλεγεν· ἰωάννης μὲν ἐβάπτι-
σεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε
ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

17. εἰ ἔν τῇ ἰσῆν δωρεὰν ἔδωκεν
αὐτοῖς ὁ θεός, ὡς καὶ ἡμῖν, πιξεύ-

mitti de coelo, et venit usque ad me:

a) v. 5-17. cf. 10, 9-47.

6. in quod intuens considerabam,
et vidi quadrupedia terrae, et bestias,
et reptilia, et volatilia coeli.

7. Audivi autem et vocem dicentem
mihi: Surge, Petre! occide et manduca.

8. Dixi autem: Nequaquam, Do-
mine! quia commune aut immundum
numquam introivit in os meum.

9. Respondit autem vox secundo de
coelo: Quae Deus mundavit, tu ne
commune dixeris.

10. Hoc autem factum est per ter;
et recepta sunt omnia rursus in coe-
lum.

11. Et ecce! viri tres confestim a-
stiterunt in domo, in qua eram, missi
a Caesarea ad me.

12. Dixit autem Spiritus mihi, ut
irem cum illis, nihil haesitans. Vene-
runt autem mecum et sex fratres isti,
et ingressi sumus in domum viri.

13. Narravit autem nobis, quomo-
do vidisset Angelum in domo sua, stan-
tem et dicentem sibi: Mitte in Joppen,
et accersi Simonem, qui cognomina-
tur Petrus,

14. qui loquetur tibi verba, in qui-
bus salvus eris tu, et universa domus
tua.

15. Cum autem coepissem loqui,
cecidit Spiritus sanctus super eos, sic-
ut et in nos in initio.

16. Recordatus sum autem verbi
Domini, sicut dicebat: Ioannes quidem
baptizavit aqua, vos autem baptizabi-
mini Spiritu sancto.

17. Si ergo eandem gratiam dedit
illis Deus, sicut et nobis, qui credidi-

σασιν ἐπὶ τὸν κύριον ἰησοῦν χριστὸν, ἐγὼ δὲ τίς ἤμην, δυνατὸς κωλύσαι τὸν θεόν;

18. ἀκούσαντες δὲ ταῦτα, ἡσύχασαν, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεόν, λέγοντες· ἄρα γε καὶ τοῖς ἔθνεσιν ὁ θεὸς τὴν μετάνοιαν ἔδωκεν εἰς ζωὴν.

19. † οἱ μὲν ἦν διασπαρέντες ἀπὸ τῆς θλίψεως, τῆς γενομένης ἐπὶ στεφάνῳ, διήλθον ἕως φοινίκης καὶ κύπρου καὶ ἀντιοχείας, μηδενὶ λαλῆντες τὸν λόγον, εἰ μὴ μόνον ἰσδαίοις.

20. ἦσαν δὲ τινες ἐξ αὐτῶν ἄνδρες κύριοι καὶ κερηναῖοι, οἵτινες † εἰσελθόντες εἰς ἀντιόχειαν, ἐλάλουν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, εὐαγγελιζόμενοι τὸν κύριον ἰησοῦν.

21. καὶ ἦν χεὶρ κυρίου μετ' αὐτῶν, † πολὺς τε ἀριθμὸς πιστεύσας ἐπέσρεψεν ἐπὶ τὸν κύριον.

22. ἦκύσθη δὲ ὁ λόγος εἰς τὰ ὄρια τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν ἱεροσολύμοις περὶ αὐτῶν· καὶ ἐξαπέστειλαν βαρνάβαν, διελθεῖν † ἕως ἀντιοχείας.

23. ὃς παραγενόμενος καὶ ἰδὼν τὴν χάριν τῆς θεῆς, ἐχάρη, καὶ παρακάλεσε πάντας, τῇ προθέσει τῆς καρδίας προσμένειν τῷ κυρίῳ.

24. ὅτι ἦν ἀνὴρ, ἀγαθὸς, καὶ πλήρης πνεύματος ἁγίου καὶ πίστεως. καὶ προσετέθη ὄχλος ἰκανὸς τῷ κυρίῳ.

25. ἐξῆλθε δὲ εἰς ταρσὸν ὁ βαρνάβας, ἀναζητῆσαι σαῦλον· καὶ εὐρὼν αὐτὸν ἤγαγεν αὐτὸν εἰς ἀντιόχειαν.

26. ἐγένετο δὲ, αὐτὸς ἐνιαυτὸν ὅλον συναχθῆναι † ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ διδάξαι ὄχλον ἰκανὸν, κορηματῆσαι τε πρῶτον ἐν ἀντιοχείᾳ τὰς μαθητὰς χριστιανούς.

mus in Dominum Jesum Christum; ego quis eram, qui possem prohibere Deum^{a)}?

a) c. 10, 47.

18. His auditis, tacuerunt, et glorificaverunt Deum, dicentes: Ergo et Gentibus poenitentiam dedit Deus ad vitam!

19. Et illi quidem, qui dispersi fuerant a tribulatione, quae facta fuerat sub Stephano^{a)}, perambulaverunt usque Phoenicem, et Cyprum, et Antiochiam, nemini loquentes verbum, nisi solis Judaeis.

a) c. 3, 1. 4.

20. Erant autem quidam ex eis viri Cyprii, et Cyrenaei, qui cum introissent Antiochiam, loquebantur et ad Graecos, annunciantes Dominum Jesum;

21. et erat manus Domini cum eis; multusque numerus credentium conversus est ad Dominum.

22. Pervenit autem sermo ad aures ecclesiae, quae erat Jerosolymis, super istis; et miserunt Barnabam^{a)} usque ad Antiochiam.

a) c. 4, 36.

23. Qui cum pervenisset, et vidisset gratiam Dei, gavisus est; et hortabatur omnes in proposito cordis permanere in Domino^{a)};

a) c. 13, 45.

24. quia erat vir bonus, et plenus Spiritu sancto, et fide. Et apposita est multa turba Domino.

25. Profectus est autem Barnabas Tarsum, ut quaereret Saulum^{a)}; quem cum invenisset, perduxit Antiochiam.

a) c. 9, 30.

26. Et annum totum conversati sunt ibi in Ecclesia; et docuerunt turbam multam, ita, ut cognominarentur primum Antiochiae discipuli, Christiani.

v. 19. Ed. omn. Er. add. καὶ. — v. 20. Gb. ἐλθόντες. — Gb. ἑλληνας. — v. 21. C. add. τὰ ἰασθαί αὐτες. — v. 22. C. εἰς ἀντιόχειαν. — v. 26. Ed. omn. Er. Mt. omitt. ἐν.

27. ἐν ταύταις δὲ ταῖς ἡμέραις κατῆλθον ἀπὸ ἱεροσολύμων προφηταὶ εἰς ἀντιόχειαν.

28. ἀναστὰς δὲ εἰς ἕξ αὐτῶν, ὀνόματι ἄγαβος, ἐσήμανε διὰ τοῦ πνεύματος, λιμὸν μέγαν μέλλειν ἔσσεσθαι ἐφ' ὅλην τὴν οἰκουμένην ὅσους καὶ ἐγένετο ἐπὶ κλαυδίου, † καίσαρος.

29. τῶν δὲ μαθητῶν, καθὼς ἤμπορεῖτό τις, ὄρισαν, ἕκαστος αὐτῶν, εἰς διακονίαν πέμψαι τοῖς κατοικοῦσιν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἀδελφοῖς·

30. ὃ καὶ ἐποίησαν, ἀποσεύλαντες πρὸς τὸς πρεσβυτέρους διὰ χειρὸς βαρνάβα καὶ σάββα.

27. In his autem diebus supervenerunt ab Jerosolymis prophetae ^{a)} Antiochiam.

a) c. 13, 1. Eph. 4, 11.

28. Et surgens unus ex eis, nomine Agabus ^{a)}, significabat per spiritum famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quae facta est sub Claudio.

a) c. 21, 10.

29. Discipuli autem, prout quis habebat, proposuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in Judaea fratribus.

a) Rom. 15, 26.

30. Quod et fecerunt, mittentes ad Seniores per manus Barnabae et Sauli ^{a)}.

a) c. 12, 25.

C A P. XII.

1. Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν ἐπέβαλεν ἠρώδης ὁ βασιλεὺς τὰς χεῖρας, κακῶσαι τινὰς τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας.

2. ἀνεῖλε δὲ Ἰάκωβον, τὸν ἀδελφὸν ἰωάννου, μαχαίρᾳ.

3. καὶ ἰδὼν, ὅτι ἀρεσὸν ἐστὶ τοῖς Ἰουδαίοις, προσέθετο, συλλαβεῖν καὶ πέτρον (ἦσαν δὲ † ἡμέραι τῶν ἀζύμων)·

4. ὃν καὶ πιάσας ἔθετο εἰς φυλακὴν, παραδοὺς τέσσαρσι τετραδίοις ξρατιωτῶν, φυλάσσειν αὐτὸν, βελόμενος μετὰ τὸ πάσχα ἀναγαγεῖν αὐτὸν τῷ λαῷ.

5. ὁ μὲν οὖν πέτρος ἐτηρεῖτο ἐν τῇ φυλακῇ· προσευχὴ δὲ ἦν ἐκτενὴς γινομένη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸν θεὸν † ὑπὲρ αὐτοῦ.

6. ὅτε δὲ ἔμελλεν † αὐτὸν προάγειν ὁ ἠρώδης, τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἦν ὁ πέτρος κοιμώμενος μετὰ δύο ξρατιωτῶν, δεδεμένος ἀλύσει δυοῖ, φύλακες τε πρὸ τῆς θύρας ἐτήρουν τὴν φυλακὴν.

1. Eodem autem tempore misit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de ecclesia.

2. Occidit autem Jacobum fratrem Ioannis gladio.

3. Videns autem, quia placeret Judaeis, apposuit, ut apprehenderet et Petrum ^{a)}. Erant autem dies Azymorum.

a) Joh. 21, 18.

4. Quem cum apprehendisset, misit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum ¹⁾ custodiendum, volens post Pascha producere eum populo.

5. Et Petrus quidem servabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo ^{a)}.

a) Eph. 6, 18, 19.

6. Cum autem producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vincetus catenis duabus; et custodes ante ostium custodiebant carcerem.

v. 28. καισαρος omitt. Gb. — v. 3. Mt. Gb. αἱ ἡμέραι. — v. 5. C. περι. — v. 6. C. προαγαγεῖν αὐτον.

1) 1590. add. ad.

7. καὶ ἰδὲ ἄγγελος κυρίου † ἐπέση, καὶ φῶς ἔλαμψεν ἐν τῷ οἴκῳ· τὰς δὲ τὴν πλευρὰν τοῦ πέτρου, ἡγειρεν αὐτὸν, λέγων· ἀνάστα ἐν τάχει. καὶ ἐξέπεσον αὐτῷ αἱ ἀλύσεις ἐκ τῶν χειρῶν.

8. εἶπέ τε ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτόν· περιῶσαι, καὶ ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου. ἐποίησε δὲ † ἕτως. καὶ λέγει αὐτῷ· περιβαλῆ τὸ ἱμάτιόν σου, καὶ ἀκολούθει μοι.

9. καὶ ἐξελθὼν ἠκολούθει αὐτῷ, καὶ οὐκ ἤδει, ὅτι ἀληθὲς ἐστὶ τὸ † γινόμενον διὰ τοῦ ἀγγέλου· ἐδόκει δὲ, ὄραμα βλέπειν.

10. διεληθόντες δὲ πρῶτην φυλακὴν καὶ δευτέραν, ἦλθον ἐπὶ τὴν πύλην, τὴν σιδηρᾶν, τὴν φέρονσαν εἰς τὴν πόλιν, ἣτις αὐτομάτῃ ἠνοίχθη αὐτοῖς· καὶ ἐξελθόντες † προῆλθον ῥύμην μίαν· καὶ εὐθέως ἀπέση ὁ ἄγγελος ἀπ' αὐτοῦ.

11. καὶ ὁ πέτρος γινόμενος ἐν ἐαυτῷ, εἶπε· νῦν οἶδα ἀληθῶς, ὅτι ἐξαπέστειλε κύριος τὸν ἄγγελον αὐτῷ, καὶ † ἐξέλειτό με ἐκ χειρὸς Ἡρώδου καὶ πάσης † τῆς προσδοκίας τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων.

12. συνιδὼν τε ἦλθεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν μαρίας τῆς μητρὸς Ἰωάννου, τοῦ ἐπικαλεσμένου Μάρκου, οὗ ἦσαν ἱκανοὶ συνηθροισμένοι † καὶ προσευχόμενοι.

13. κρούσαντος δὲ † τοῦ πέτρου τὴν θύραν τοῦ πυλῶνος, προσῆλθε παιδίσκη ὑπακοῦσαι, ὀνόματι ῥόδη.

14. καὶ ἐπιγνῶσα τὴν φωνὴν τοῦ πέτρου, ἀπὸ τῆς χαρᾶς ἐκ ἤνοιξε τὸν πυλῶνα· εἰσδραμῶσα δὲ ἀπήγγειλεν, ἔσθαι τὸν πέτρον πρὸ τῶν πυλῶνος.

15. οἱ δὲ πρὸς αὐτὴν εἶπον· μαί-

7. Et ecce! Angelus ^{a)} Domini astitit; et lumen refulsit in habitaculo; percussoque latere Petri, excitavit eum dicens: Surge velociter! Et ceciderunt catenae de manibus ejus. a) c. 5, 19.

8. Dixit autem Angelus ad eum: Praecingere, et calcea te caligas tuas! Et fecit sic. Et dixit illi: Circumda tibi vestimentum tuum, et sequere me!

9. Et exiens sequebatur eum, et nesciebat, quia verum est, quod fiebat per Angelum; existimabat ¹⁾ autem se visum videre.

10. Transeuntes autem primam et secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, quae ducit ad civitatem; quae ultro aperta est eis ^{a)}. Et exeuntes processerunt vicum unum; et continuo discessit Angelus ab eo. a) c. 16, 26.

11. Et Petrus ad se reversus, dixit: Nunc scio vere, quia misit Dominus Angelum suum; et eripuit me de manu Herodis, et de omni expectatione plebis Judaeorum.

12. Consideransque venit ad domum Mariae, matris Ioannis, qui cognominatus est Marcus ^{a)}, ubi erant multi congregati, et orantes. a) v. 25, c. 13, 5, 15, 37. Col. 4, 10. 2 Tim. 4, 11. Philem. 24.

13. Pulsante autem eo ostium januae, processit puella ad ²⁾ audientium, nomine Rhode.

14. Et ut cognovit vocem Petri, prae gaudio non aperuit januam, sed intro currens nunciavit stare Petrum ante januam.

15. At illi dixerunt ad eam: Insa-

v. 7. Ed. 2. Er. ἀπέση. — v. 8. St. Mt. et Gb. ἕτως. — v. 9. C. γενομενον — v. 10. Ed. omn. Er. προσῆλθον. — v. 11. Gb. ἐξέλειτο. — C. omitt. τῆς. — v. 12. C. add. ἀδελφοί. — v. 15. Gb. αὐτῶν.

1) 1590. existimabat enim. 2) 1590. ad videndum.

νη. ἡ δὲ διῶχνρίζετο, ἄτως ἔχειν. οἱ δὲ ἔλεγον· ὁ ἄγγελος αὐτῆ ἔστιν.

16. ὁ δὲ πέτρος ἐπέμενε κρέων· ἀνοίξαντες δὲ εἶδον αὐτὸν, καὶ ἐξέστησαν.

17. κατασείσας δὲ αὐτοῖς τῆ χειρὶ, σιγῶν, διηγήσατο αὐτοῖς, πῶς ὁ κύριος αὐτὸν ἐξήγαγεν ἐκ τῆς φυλακῆς. εἶπε δὲ· ἀπαγγεῖλατε ἰακώβῳ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ταῦτα. καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἕτερον τόπον.

18. γενομένης δὲ ἡμέρας, ἦν τάραχος οὐκ ὀλίγος ἐν τοῖς στρατιώταις, τί ἄρα ὁ πέτρος ἐγένετο.

19. ἡρώδης δὲ, ἐπιζητήσας αὐτὸν, καὶ μὴ εὐρῶν, ἀνακρίνας τοὺς φύλακας, ἐκέλευσεν ἀπαρθῆναι· καὶ κατελθὼν ἀπὸ τῆς ἰουδαίας εἰς τὴν καισάρειαν, διέτριβεν.

20. ἦν δὲ † ὁ ἡρώδης θυμομαχῶν τυρίοις καὶ σιδωνίοις· ὁμοθυμαδὸν δὲ παρήσαν πρὸς αὐτὸν, καὶ πείσαντες βλάσων, τὸν ἐπὶ τῷ † κοιτῶνος τῷ βασιλέως, ἠτύντο εἰρήνην, διὰ τὸ τρέφεσθαι αὐτῶν τὴν χώραν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς.

21. τακτῆ δὲ ἡμέρα ὁ ἡρώδης † ἐνδυσάμενος ἐσθῆτα βασιλικὴν, καὶ καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐδημηγόρει πρὸς αὐτούς.

22. ὁ δὲ δῆμος ἐπεφώνει· † θεῶ φωνῆ, καὶ ἐκ ἀνθρώπων.

23. παραχρῆμα δὲ ἐπάταξεν αὐτὸν ἄγγελος κυρίου, ἀνθ' ὧν ἐκ ἔδωκε † δόξαν τῷ θεῷ· καὶ γενόμενος σκολιγόβρωτος ἐξέψυξεν.

24. ὁ δὲ λόγος τῷ θεῷ ἤνυξεν καὶ ἐπληθύνετο.

25. βαρνάβας δὲ καὶ † σαῦλος ὑπ-

nis! Illa autem affirmabat, sic se habere. Illi autem dicebant: Angelus ejus est!

16. Petrus autem perseverabat pulsans. Cum autem aperuissent ¹⁾, viderunt eum, et obstupuerunt.

17. Annuens autem eis manu, ut tacerent, narravit, quomodo Dominus eduxisset eum de carcere, dixitque: Nunciate Jacobo ^{a)} et fratribus haec! Et egressus abiit in alium locum.

a) c. 15, 15.

18. Facta autem die, erat non parva turbatio inter milites, quidnam factum esset de Petro.

19. Herodes autem cum requisisset eum, et non invenisset, inquisitione facta de custodibus, jussit eos duci; descendensque a Judaea in Caesaream, ibi commoratus est.

20. Erat autem iratus Tyrii et Sidoniis; at illi unanimes venerunt ad eum, et persuaso Blasto, qui erat super cubiculum regis, postulabant pacem, eo quod alerentur regiones eorum ab illo.

21. Statuto autem die, Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, et concionabatur ad eos.

22. Populus autem acclamabat: Dei voces, et non hominis!

23. Confestim autem percussit eum Angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo, et consumptus a vermibus, exspiravit.

24. Verbum autem Domini crescebat, et multiplicabatur.

25. Barnabas autem et Saulus re-

v. 20. ὁ ἡρωδης omitt. Gb. — "Ed. 1. Er. κοιτῶνα. — v. 21. Ed. omn. Er. ἐνδεδυμένος. — v. 22. C. Ed. 1. Er. φωνη θεῶ. — v. 23. St. τὴν δόξαν. — v. 25. Ed. omn. Er. St. παυλος.

1) 1590. add. ostium.

ἔσρεψαν † εἰς ἱερουσαλήμ πληρώσαν-
τες τὴν διακονίαν, συμπαραλαβόντες
καὶ ἰωάννην, τὸν ἐπικληθέντα μάρκον.

versi sunt ab Jerosolymis expleto mi-
nisterio ^{a)}, assumpto Ioanne, qui co-
gnominatus est Marcus ^{b)}.

a) c. 11, 29. 30. b) v. 12.

C A P. XIII.

1. Ἦσαν δὲ τινες ἐν ἀντιοχείᾳ,
κατὰ τὴν ἕσαν ἐκκλησίαν, προφῆται
καὶ διδάσκαλοι, ὃ τε βαρνάβας καὶ
† συμεὼν, ὁ καλέμενος νίγερ, καὶ
λέκιος, ὁ κυρηναῖος, μαναὴν τε, ἡ-
ρώδης τῆ τετραρχίης σύντροφος, καὶ
σαῦλος.

1. Erant autem in Ecclesia, quae
erat Antiochiae, Prophetae ^{a)} et do-
ctores, in quibus Barnabas, et Simon,
qui vocabatur Niger, et Lucius Cyren-
ensis, et Manahen, qui erat Herodis
Tetrarchae collactaneus, et Saulus.

a) c. 11, 27.

2. λειτουργόντων δὲ αὐτῶν τῷ κυ-
ρίῳ, καὶ νηφεύοντων, εἶπε τὸ πνεῦ-
μα τὸ ἅγιον· ἀφορίσατε δὴ μοι † τὸν
βαρνάβαν καὶ τὸν σαῦλον εἰς τὸ ἔρ-
γον, ὃ προσκέκλημαι αὐτούς.

2. Ministrantibus autem illis Do-
mino, et jejunantibus, dixit illis Spi-
ritus sanctus: Segregate mihi Saulum
et Barnabam in opus, ad quod assum-
psi eos ^{a)}.

a) c. 9, 15.

3. τότε νηφεύσαντες καὶ προσευ-
ξάμενοι καὶ ἐπιθέντες τὰς χεῖρας αὐ-
τοῖς, ἀπέλυσαν.

3. Tunc jejunantes, et orantes ^{a)},
imponentesque eis manus ^{b)}, dimise-
runt illos.

a) c. 14, 22. b) c. 6, 6.

4. οὗτοι μὲν οὖν, ἐκπεμφθέντες
ὑπὸ τοῦ πνεύματος, τοῦ ἁγίου, κατ-
ῆλθον εἰς τὴν σελεύκειαν, † ἐκεῖθεν
τε ἀπέπευσαν εἰς τὴν κύπρον.

4. Et ipsi quidem missi a Spiritu
sancto abierunt Seleuciam, et inde na-
vigaverunt Cyprum.

5. καὶ γενόμενοι ἐν σαλαμῖνι,
† κατήγγελλον τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἐν
ταῖς συναγωγαῖς τῶν Ἰουδαίων· εἶχον
δὲ καὶ ἰωάννην ὑπηρέτην.

5. Et cum venissent Salaminam,
praedicabant verbum Dei in synagogis
Judaeorum. Habebant autem et Ioan-
nem ^{a)} in ministerio.

a) c. 12, 12.

6. διελθόντες δὲ † τὴν νῆσον ἄχι
πάφου, εὗρόν τινα μάγον, ψευδοπρο-
φήτην, Ἰουδαῖον, ᾧ ὄνομα † βαρῆσηῦς,

6. Et cum perambulassent univer-
sam insulam usque ¹⁾ Paphum, inve-
nerunt quemdam virum magum ²⁾
pseudopropheta ^{a)}, Judaeum, cui no-
men erat ³⁾ Bar-Jesu,

a) c. 8, 9.

7. ὃς ἦν σὺν τῷ ἀνθυπάτῳ, σερ-
γίῳ παύλῳ, ἀνδρὶ συνετῷ. ἔτος προσ-
καλεσάμενος βαρνάβαν καὶ σαῦλον,
ἐπέζητησεν, ἀκῆσαι τὸν λόγον τῆ θεῶ.

7. qui erat cum Proconsule Sergio
Paulo viro prudente. Hic, accersitis
Barnaba et Saulo, desiderabat audire
verbum Dei.

8. ἀνθίστατο δὲ αὐτοῖς ἐλύμας, ὁ

8. Resistebat autem illis Elymas

v. 25. "C. et St. ἐξ ἱερουσαλήμ εἰς ἀντιοχείαν. Mt. et Gb. ἐξ ἱερουσαλήμ πλη-
ροῦσαντες. — v. 1. Ed. omn. Er. συμων καλεσμενος νιγερ. — v. 2. St. τον τε.
— v. 4. Ed. omn. Er. κακειθεν δε ἐπεπευσαν εἰς την κυπρον. — v. 5. Ed.
omn. Er. κατηγγελον. — v. 6. Gb. ὄλην την. — "Ed. omn. Er. βαρῆσησεν.

1) 1590. add. ad. 2) 1590. 93. C. R. 1592. magum. 1592. 98. magnum. 3) 1590. Barjeu.

μάγος † (ἄτως γὰρ μεθερμηνεύεται τὸ ὄνομα αὐτῆ), ζητῶν, διασρέφαι τὸν ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς πίστεως.

9. σαῦλος δὲ, ὁ καὶ παῦλος, πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου, καὶ ἀτενίσας εἰς αὐτὸν,

10. εἶπεν· ὃ πλήρης παντὸς δόλου καὶ πάσης ῥαδιουργίας, εἰς διαβόλου, ἐχθρὸς πάσης δικαιοσύνης· οὐκ ἀπέσπασεν τὰς ὁδοὺς κυρίου, τὰς εὐθείας;

11. καὶ νῦν ἰδὲ, χεὶρ † κυρίου ἐπί σε· καὶ ἔσῃ τυφλὸς, μὴ βλέπων τὸν ἥλιον ἄχρι καιρῶ. παρακρηῖμα δὲ ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτὸν ἀχλὺς καὶ σκοτός· καὶ περιάγων ἐζητεῖ χειραγωγός.

12. τότε ἰδὼν ὁ ἀνθρώπου τὸ γεγονός, ἐπίστευσεν, ἐκπληροσόμενος ἐπὶ τῇ διδαχῇ τοῦ κυρίου.

13. ἀναχθέντες δὲ ἀπὸ τῆς πόλεως οἱ περὶ τὸν παῦλον, ἦλθον εἰς πέργην τῆς παμφυλίας· ἰωάννης δὲ ἀποχωρήσας ἀπ' αὐτῶν, ὑπέστρεψεν εἰς ἱεροσόλυμα.

14. αὐτοὶ δὲ διελθόντες ἀπὸ τῆς πέργης, παρεγένοντο εἰς ἀντιόχειαν τῆς πισιδίας, καὶ εἰσελθόντες εἰς τὴν συναγωγὴν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων, ἐκάθισαν.

15. μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἀπέσειλαν οἱ ἀρχισυνάγωγοι πρὸς αὐτοὺς, λέγοντες· ἄνδρες ἀδελφοί, εἰ ἔστι λόγος ἐν ὑμῖν παρακλήσεως πρὸς τὸν λαὸν, λέγετε.

16. ἀναστὰς δὲ παῦλος, καὶ κατασείσας τῇ χειρὶ, εἶπεν· ἄνδρες ἰσραηλῖται καὶ οἱ φοβούμενοι τὸν θεόν, ἀκούσατε.

17. ὁ θεὸς τῷ λαῷ τῷ ἡμῶν † ἐξελέξατο τὸς πατέρας ἡμῶν, καὶ τὸν

magus (sic enim interpretatur nomen ejus), quaerens avertere Proconsulem a fide.

9. Saulus autem, qui et Paulus, repletus Spiritu sancto, intuens in eum,

10. dixit: O plene omni dolo et omni fallacia, fili diaboli! inimice omnis justitiae! non desinis subvertere vias Domini rectas?

11. Et nunc ecce, manus Domini super te^{a)}, et eris caecus, non videns solem usque ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo et tenebrae, et circuiens quaerebat, qui ei manum daret.

a) c. 5, 9, 10.

12. Tunc Proconsul cum vidisset factum, credidit, admirans super doctrina Domini.

13. Et cum a Papho navigassent Paulus, et qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphyliae. Ioannes autem discedens^{a)} ab eis, reversus est Ierosolymam.

a) c. 15, 33.

14. Illi vero pertranseuntes Pergen, venerunt Antiochiam Pisidiae; et ingressi synagogam^{a)} die sabbatorum sederunt.

a) c. 17, 2. c. 18, 4.

15. Post lectionem autem legis et Prophetarum^{a)}, miserunt principes synagogae ad eos, dicentes: Viri fratres! si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite!

a) c. 15, 21.

16. Surgens autem Paulus, et manu silentium indicens, ait: Viri Israelitae, et qui timetis Deum! audite:

17. Deus plebis Israel elegit patres nostros, et plebem exaltavit, cum es-

λαὸν ὕψωσεν † ἐν τῇ παροικίᾳ ἐν γῆ αἰγύπτῳ, καὶ μετὰ βραχίονος ὑψηλῆς ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐξ αὐτῆς.

18. καὶ ὡς τεσσαρακονταετῆ χρόνον † ἐτροποφόρησεν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ.

19. καὶ καθελὼν ἔθνη ἑπτὰ ἐν γῆ χαναάν, † κατεκληρονόμησεν αὐτοῖς τὴν γῆν αὐτῶν.

20. καὶ μετὰ ταῦτα, ὡς ἔτεσι τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα, ἔδωκε κριτὰς ἕως σαμυὴλ, τῷ προφήτῃ.

21. καὶ ἐκείθεν ἠτήσαντο βασιλέα, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς τὸν σαὺλ, υἱὸν κίς, ἄνδρα ἐκ φυλῆς βενιαμὴν, ἔτη τεσσαράκοντα.

22. καὶ μετασῆσας αὐτὸν, ἤγειρεν αὐτοῖς τὸν δαυὶδ εἰς βασιλέα, ὃ καὶ εἶπε, μαρτυρήσας· εὗρον δαυὶδ, τὸν τῷ ἰεσσαί, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, ὃς ποιήσει πάντα τὰ θελήματά μου.

23. τούτῃ ὁ θεὸς ἀπὸ τοῦ σπέρματος κατ' ἐπαγγελίαν † ἤγαγε τῷ ἰσραὴλ σωτῆρα ἰησοῦν,

24. προκηρῦξαντος ἰωάννης πρὸ προσώπου τῆς εἰσόδου αὐτῷ βάπτισμα μετανοίας † τῷ ἰσραὴλ.

25. ὡς δὲ ἐπλήρωσεν ὁ ἰωάννης τὸν δρόμον, ἔλεγε· τίνα με ὑπονοεῖτε εἶναι; ἐκ εἰμὶ ἐγὼ, ἀλλ' ἰδὲ, ἔρχεται μετ' ἐμὲ, ὃ ἐκ εἰμὶ ἄξιος τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν λῦσαι.

26. ἄνδρες ἀδελφοί, υἱοὶ γένους ἀβραάμ, καὶ οἱ ἐν ὑμῶν φοβέμενοι τὸν θεὸν, ὑμῶν ὁ λόγος τῆς σωτηρίας ταύτης ἀπεξάλη.

27. οἱ γὰρ κατοικῶντες † ἐν ἱερουσαλῆμ, καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν, τῶν

sent incolae in terra Aegypti, et in brachio excelso eduxit eos ex ea,

18. et per quadraginta ^{a)} annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto.

a) Num. 14, 34.

19. Et destruens gentes septem ^{a)} in terra Chanaan, sorte distribuit eis terram eorum,

a) Jos. 24, 11.

20. quasi post quadringentos et quinquaginta annos; et post haec dedit iudices usque ad Samuel Prophetam.

21. Et exinde postulaverunt regem; et dedit illis Deus Saul, filium Cis, virum de tribu Benjamin, annis quadraginta ^{a)}.

a) 1 Reg. 8-10.

22. Et amoto illo, suscitavit illis David regem; cui testimonium perhibens, dixit ^{a)}: Inveni David filium Jesse ¹⁾, virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.

a) 1 Reg. 13, 14.

23. Hujus Deus ex semine secundum promissionem ^{a)} eduxit Israël salvatorem Jesum,

a) c. 2, 30.

24. praedicante Ioanne ante faciem adventus ejus baptismum poenitentiae omni populo Israël ^{a)}.

a) Marc. 1, 4. sqq.

25. Cum impleret autem Ioannes cursum suum, dicebat ^{a)}: Quem me arbitramini esse? non sum ego, sed ecce! venit post me, cujus non sum dignus calceamenta pedum solvere.

a) Joh. 1, 20. 27.

26. Viri fratres! filii generis Abraham, et qui in vobis timent Deum! vobis verbum salutis hujus missum est.

27. Qui enim habitabant Jerusalem, et Principes ejus, hunc ignorant, et

v. 17. "C. omitt. ἐν τῇ παροικίᾳ. — v. 18. Gb. ἐτροποφορησεν. — v. 19. C. et St. κατεκληροδοτησεν. — v. 25. C. et St. ἤγειρε. Mt. ἤγαγε τῷ ἰσραὴλ σωτηριαν. — v. 24. C. παντὶ τῷ λαῷ τῷ ἰσραὴλ. St. et Gb. παντὶ τῷ λαῷ ἰσραὴλ. — v. 27. C. et Mt. omitt. ἐν.

1) 1590. Jessæ.

ἀγνοήσαντες καὶ τὰς φωνὰς τῶν προφητῶν, τὰς κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγνωσκομένας, κρίναντες ἐπλήρωσαν·

28. καὶ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου εὐρόντες, ἤτήσαντο πιλᾶτον, ἀναρεθῆναι αὐτόν.

29. ὡς δὲ ἐτέλεσαν † πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα, καθελόντες ἀπὸ τοῦ ξύλου, ἔθηκαν εἰς μνημεῖον.

30. ὁ δὲ θεὸς ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν·

31. ὃς ὤφθη ἐπὶ ἡμέρας πλείους τοῖς συναναβᾶσιν αὐτῷ ἀπὸ τῆς γαλιλαίας εἰς ἱερουσαλήμ, οἵτινές εἰσι μάρτυρες αὐτῷ πρὸς τὸν λαόν.

32. καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς εὐαγγελιζόμεθα τὴν πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίαν † γενομένην· ὅτι ταύτην ὁ θεὸς ἐκπεπλήρωκε τοῖς τέκνοις αὐτῶν ἡμῖν, ἀναστήσας ἰησοῦν.

33. ὡς καὶ ἐν τῷ † ψαλμῷ, τῷ πρώτῳ, γέγραπται· υἱὸς μου εἶ σύ· ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε.

34. ὅτι δὲ ἀνέστησεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, μηκέτι μέλλοντα ὑποσρέφειν † εἰς διαφθοράν, ἕτως εἴρηκεν· ὅτι δώσω ὑμῖν τὰ ὅσια δαυὶδ τὰ πιεῖα.

35. διὸ καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει· οὐ δώσεις τὸν ὄσιόν σου, ἰδεῖν διαφθοράν.

36. δαυὶδ μὲν γὰρ, ἰδίᾳ γενεᾷ ὑπηρετήσας τῇ τοῦ θεοῦ βελῆ, ἐκοιμήθη, καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ, καὶ εἶδε διαφθοράν.

37. ὃν δὲ ὁ θεὸς ἤγειρεν, οὐκ εἶδε διαφθοράν.

38. γνωστὸν οὖν ἔσω ὑμῖν, ἄνδρες ἀδελφοί, ὅτι διὰ τούτου ὑμῖν ἄφεσις ἁμαρτιῶν καταγγέλλεται.

39. καὶ ἀπὸ πάντων, ὧν οὐκ ἠδυνήθητε ἐν τῷ νόμῳ μουσέως δικαιο-

tyces Prophetarum ^{a)}, quae per omne sabbatum leguntur ^{b)}, judicantes impleverunt;

28. et nullam causam mortis invenientes in eo, petierunt a Pilato, ut interficerent eum ^{a)}.

29. Cumque consummassent omnia, quae de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt eum in monumento ^{a)}.

30. Deus vero suscitavit eum a mortuis ^{a)} tertia die; qui visus est per dies multos his,

31. qui simul ascenderant cum eo de Galilaea in Jerusalem; qui usque nunc sunt testes ejus ad plebem ^{a)}.

32. Et nos vobis annunciamus eam, quae ad patres nostros repromissio facta est;

33. quoniam hanc Deus adimplevit filiis nostris ¹⁾, resuscitans Jesum, sicut et in Psalmo secundo scriptum est: „Filius meus es tu, ego hodie genui te ^{a)}.”

34. Quod autem suscitavit eum a mortuis, amplius jam non reversurum in corruptionem, ita dixit: „Quia dabo vobis sancta David fidelia ^{a)}.”

35. Ideoque et alias dicit: „Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem ^{a)}.”

36. David enim in sua generatione cum administrasset voluntati Dei, dormivit; et appositus est ad patres suos, et vidit corruptionem.

37. Quem vero Deus suscitavit a mortuis, non vidit corruptionem.

38. Notum igitur sit vobis, viri fratres! quia per hunc vobis remissio peccatorum annunciat, et ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moysi justificari,

v. 29. Ed. omn. Er. et St. ἀπαντα. — v. 32. Ed. 1. Er. γεγενομενην. — v. 35. C. Mt. et St. ἐν τῷ ψαλμῷ, τῷ δευτέρῳ. Gb. ἐν τῷ πρώτῳ ψαλμῷ. — v. 34. C. add. αὐτόν. 1) 1590. filiis vestris.

ωθῆναι, ἐν τούτῳ πᾶς ὁ πισεύων δικαιούται.

40. βλέπετε ἄν, μὴ † ἐπέλθῃ ἐφ' ὑμᾶς τὸ εἰρημένον ἐν τοῖς προφήταις·

41. ἴδετε, οἱ καταφρονηταὶ, καὶ θαυμάσατε, † καὶ ἀφανίσθητε· † ὅτι ἔργον ἐγὼ ἐργάζομαι ἐν ταῖς ἡμέραις ὑμῶν, † ᾧ οὐ μὴ πισεύσητε, ἕάν τις ἐκδιηγῆται ὑμῖν.

42. ἐξιόντων δὲ † ἐκ τῆς συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων †, παρεκάλειν † τὰ ἔθνη εἰς τὸ μεταξὺ σάββατον, λαληθῆναι αὐτοῖς τὰ † ῥήματα.

43. λυθείσης δὲ τῆς συναγωγῆς, ἠκολούθησαν πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν σεβομένων προσηλύτων τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Βαρνάβῳ· οὔτινες προσλαλοῦντες † αὐτοῖς, ἔπειθον αὐτούς, † ἐπιμένειν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ.

44. τῷ † τε † ἐρχομένῳ σαββάτῳ σχεδὸν πᾶσα ἡ πόλις συνήχθη, ἀκῶσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

45. ἰδόντες δὲ οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς ὄχλους, ἐπλήσθησαν ζήλου, καὶ ἀντέλεγον τοῖς ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγομένοις, ἀντιλέγοντες καὶ βλασφημοῦντες.

46. παρόρησιασάμενοι δὲ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας, εἶπον· ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον, πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τῷ Θεῷ· ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτὸν, καὶ ἂν ἀξίως κρίνετε ἑαυτὺς τῆς αἰωνίης ζωῆς, ἰδὲ, σφερόμεθα εἰς τὰ ἔθνη.

47. † ἄτω γὰρ ἐντέταλται ἡμῖν ὁ κύριος· † τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν, τῷ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἑσχάτου τῆς γῆς.

48. ἀκούοντα δὲ τὰ ἔθνη † ἔχαιρε, καὶ ἐδόξαζον τὸν λόγον τῷ κυρίῳ·

39. in hoc omnis, qui credit, justificatur ^{a)}. a) Rom. 8, 3. Gal. 3, 21. 22.

40. Videte ergo, ne superveniat vobis, quod dictum est in Prophetis:

41. „Videte, contemptores, et admiramini, et disperdimini; quia opus operor ego in diebus vestris, opus, quod non credetis, si quis enarraverit vobis ^{a)}.” a) Hab. 1, 5.

42. Exeuntibus autem illis, rogabant, ut sequenti sabbato loquerentur sibi verba haec.

43. Cumque dimissa esset synagoga, secuti sunt multi Judaeorum, et colentium ^I) advenarum, Paulum et Barnabam, qui loquentes suadebant eis, ut permanerent in gratia Dei.

44. Sequenti vero sabbato pene universa civitas convenit audire verbum Dei.

45. Videntes autem turbas Judaei, repleti sunt zelo ^{a)}, et contradicebant his, quae a Paulo dicebantur, blasphemantes. a) v. 50. c. 5, 17. 14, 2.

46. Tunc constanter Paulus et Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei ^{a)}; sed quoniam repellitis illud, et indignos vos iudicatis aeternae vitae, ecce! convertimur ad Gentes ^{b)}. a) Matth. 10, 6. b) Matth. 21, 45.

47. Sic enim praecepit nobis Dominus: „Posui te in lucem Gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terrae ^{a)}.” a) Jes. 49, 6.

48. Audientes autem Gentes gavissae sunt, et glorificabant verbum Do-

v. 40. C. ἀπελθοι. — v. 41. C. add. και ἐπιβλεψατε. — "St. et Gb. ὅτι ἔργον ἐγὼ ἐργάζομαι ἐν ταῖς ἡμέραις ὑμῶν, ἔργον, ᾧ. — "C. ὁ. — v. 42. C. Mt. et Gb. add. αὐτῶν. — "ἐκ τῆς συναγ. των ἰσδ. omitt. Mt. et Gb. — "Gb. omitt. τα ἔθνη. — "C. τα αὐτα ῥήματα. Mt. Gb. τα ῥήματα ταυτα. — v. 43. Ed. omn. Er. omitt. αὐτοῖς. — "Gb. προσμενειν. — v. 44. Mt. δε. — "Gb. ἐρχομενῳ. — v. 47. Ed. omn. Er. ἕως. — "Ed. omn. Er. τεθῆκα. — v. 48. Mt. et Gb. ἔχαιρον. 1) 1590. add. Deum.

καὶ ἐπίσεισαν, ὅσοι ἦσαν τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.

49. διεφέρετο δὲ ὁ λόγος τῷ κυρίῳ δι' ὅλης τῆς χώρας.

50. οἱ δὲ Ἰουδαῖοι παρώτρυναν τὰς σεβομένας γυναῖκας † καὶ τὰς εὐσχημονας, καὶ τὰς πρώτας τῆς πόλεως, καὶ ἐπήγειραν διωγμὸν ἐπὶ τὸν παῦλον καὶ τὸν βαρνάβαν, καὶ ἐξέβαλον αὐτὰς ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.

51. οἱ δὲ ἐκτιναζάμενοι τὸν κοριοτὸν τῶν ποδῶν αὐτῶν ἐπ' αὐτὰς, ἤλθον εἰς ἰκόνιον.

52. οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπληρῶντο χαρᾶς καὶ πνεύματος ἁγίου.

mini; et crediderunt, quotquot erant praeordinati ad vitam aeternam.

49. Disseminabatur autem verbum Domini per universam regionem.

50. Judaei autem concitaverunt ^{a)} mulieres religiosas et honestas, et primos civitatis, et excitaverunt persecutionem in Paulum et Barnabam; et ejecerunt eos de finibus suis. ^{a) v. 45.}

51. At illi, excusso pulvere pedum ^{a)} in eos, venerunt Iconium. ^{a) c. 13, 6. Matth. 10, 14.}

52. Discipuli quoque replebantur gaudio, et Spiritu sancto.

C A P. XIV.

1. Ἐγένετο δὲ ἐν ἰκονίῳ, κατὰ τὸ αὐτὸ εἰσελθεῖν αὐτὰς εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων, καὶ λαλῆσαι ἕτως, ὥστε πισεῦσαι Ἰουδαίων τε καὶ ἐλλήνων πολὺν πλῆθος.

2. οἱ δὲ ἀπειθῦντες Ἰουδαῖοι ἐπήγειραν καὶ ἐκάκωσαν τὰς ψυχὰς τῶν ἐθνῶν κατὰ τῶν ἀδελφῶν.

3. ἰκανὸν μὲν ἔν χρόνον διέτριψαν παρόρησιαζόμενοι ἐπὶ τῷ κυρίῳ, τῷ μαρτυρῶντι τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτῆς, διδόντι, σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι διὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν.

4. ἐσχίσθη δὲ τὸ πλῆθος τῆς πόλεως· καὶ οἱ μὲν ἦσαν σὺν τοῖς Ἰουδαίοις, οἱ δὲ σὺν τοῖς ἀποστόλοις.

5. ὡς δὲ ἐγένετο ὁρμὴ τῶν ἐθνῶν τε καὶ Ἰουδαίων σὺν τοῖς ἄρχεσιν αὐτῶν, ὑβρίσαι καὶ λιθοβολῆσαι αὐτὰς,

6. συνιδόντες κατέφυγον εἰς τὰς πόλεις τῆς λυκαονίας, λύστραν καὶ δέρβην, καὶ τὴν περιχώρον.

7. καὶ κει ἦσαν εὐαγγελιζόμενοι.

1. Factum est autem Iconii, ut simul introirent in synagogam Judaeorum, et loquerentur, ita, ut crederet Judaeorum et Graecorum copiosa multitudo.

2. Qui vero increduli fuerunt Judaei, suscitaverunt et ad iracundiam concitaverunt animas Gentium adversus fratres.

3. Multo igitur tempore demorati sunt, fiducialiter agentes in Domino, testimonium perhibente verbo gratiae suae, dante signa et prodigia fieri per manus eorum ^{a)}. ^{a) c. 19, 11.}

4. Divisa est autem multitudo civitatis; et quidam quidem erant cum Judaeis, quidam vero cum Apostolis.

5. Cum autem factus esset impetus Gentilium et Judaeorum cum principibus suis, ut contumeliis afficerent et lapidarent eos ^{a)}, ^{a) v. 2.}

6. intelligentes confugerunt ^{a)} ad civitates Lycaoniae, Lystram et Derben, et universam in circuitu regionem, et ibi evangelizantes erant ¹⁾. ^{a) Matth. 10, 23.}

v. 50. καὶ omitt. Gb.

1) 1590. add. et commota est omnis multitudo in doctrina eorum. Paulus autem, et Barnabas morabantur Lystris.

8. καὶ τις ἀνὴρ ἐν λύξροις ἀδύ-
νατος τοῖς ποσὶν ἐκάθητο, χωλὸς ἐκ
κοιλίας μητρὸς αὐτῆ ἡ ἀπαρχῶν, ὃς
εἰδέποτε περιεπατήκει.

9. Ἦτος ἤκουε τῆ παύλου λαλῶντος·
ὃς ἀτενίσας αὐτῷ, καὶ ἰδὼν, ὅτι
πίστιν ἔχει τῷ σωθῆναι,

10. εἶπε μεγάλη τῇ φωνῇ· ἡ ἀ-
νάστηθι ἐπὶ τὰς πόδας σε ὀρθός. καὶ
ἤλλετο, καὶ περιεπάτει.

11. οἱ δὲ ὄχλοι ἰδόντες, ὃ ἐποίη-
σεν ὁ παῦλος, ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐ-
τῶν, λυκαονισὶ λέγοντες· οἱ θεοὶ,
ὁμοιωθέντες ἀνθρώποις, κατέβησαν
πρὸς ἡμᾶς.

12. ἐκάλειν τε τὸν μὲν βαρνάβαν
δία, τὸν δὲ παῦλον ἐρμῆν, ἐπειδὴ
αὐτὸς ἦν ὁ ἡγούμενος τοῦ λόγου.

13. ὁ δὲ ἱερεὺς τῆ διῶς, τῷ ὄντος
πρὸ τῆς πόλεως ἡ αὐτῶν, ταύρους καὶ
σέμματα ἐπὶ τὰς πυλῶνας ἐνέγκας,
σὺν τοῖς ὄχλοις ἤθελε θύειν.

14. ἀκούσαντες δὲ οἱ ἀπόστολοι,
βαρνάβας καὶ παῦλος, διαρρήξαντες
τὰ ἱμάτια αὐτῶν, ἡ εἰσεπήδησαν εἰς
τὸν ὄχλον, κρίζοντες,

15. καὶ λέγοντες· ἄνδρες, τί ταῦ-
τα ποιεῖτε; καὶ ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς
ἔσμεν ὑμῖν ἄνθρωποι, εὐαγγελιζόμενοι
ὑμᾶς, ἀπὸ τούτων τῶν ματαίων ἐπι-
σρέφειν ἐπὶ τὸν θεὸν τὸν ζῶντα, ὃς
ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ
τὴν θάλασσαν ἡ πάντα, τὰ ἐν αὐτοῖς.

16. ὃς ἐν ταῖς παρωχημέναις γε-
νεαῖς εἴασε πάντα τὰ ἔθνη πορεύε-
σθαι ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν.

17. καίτοιγε οὐκ ἀμάρτυρον ἐαν-
τὸν ἀφῆκεν, ἀγαθοποιῶν, οὐρανόθεν
ἡ ἡμῖν ὑετοὺς διδοὺς καὶ καιροὺς καρ-
ποφόρους, ἐμπιπλῶν τροφῆς καὶ εὐ-
φροσύνης τὰς καρδίας ἡ ἡμῶν.

7. Et quidam vir Lystris infirmus
pedibus sedebat, claudus ex utero ma-
tris suae, qui numquam ambulaverat^{a)}.

a) c. 3, 2.

8. Hic audivit Paulum loquentem;
qui intuitus eum, et videns, quia fidem
haberet, ut salvus fieret,

9. dixit magna voce: Surge super
pedes tuos rectus! Et exilivit, et am-
bulabat.

10. Turbae autem cum vidissent,
quod fecerat Paulus, levaverunt vocem
suam, Lycaonice dicentes: Dii similes
facti hominibus, descenderunt ad nos^{a)}!

a) c. 28, 6.

11. Et vocabant Barnabam Jovem,
Paulum vero Mercurium, quoniam ipse
erat dux verbi.

12. Sacerdos quoque Jovis, qui e-
rat ante civitatem, tauros et coronas
ante januas afferens, cum populis vole-
bat sacrificare.

13. Quod ubi audierunt Apostoli,
Barnabas et Paulus, conscissis tunicis
suis, exilierunt in turbas, clamantes

14. et dicentes: Viri! quid haec fa-
citis? et nos mortales sumus^{a)}, similes
vobis homines, annunciantes vobis ab
his vanis converti ad Deum vivum, qui
fecit coelum, et terram, et mare, et om-
nia, quae in eis sunt;

a) c. 10, 26.

15. qui in praeteritis generationi-
bus dimisit^{a)} omnes gentes ingredi vias
suas.

a) c. 17, 30.

16. Et quidem non sine testimonio^{a)}
semet ipsum reliquit, benefaciens de
coelo, dans pluvias et tempora fructi-
fera, implens cibo et laetitia corda¹⁾
nostra.

a) c. 17, 27. Rom. 1, 20.

v. 8. ὑπαρχῶν omitt. Gb. — v. 10. C. add. σοι λεγω ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ. — "Mt. et Gb. ἤλατο. — v. 15. αὐτῶν omitt. Gb. — v. 14. Gb. ἐξεσηθησαν. v. 17. Gb. ὑμῖν. — "ἔμων. 1) 1590. corda eorum.

18. καὶ ταῦτα λέγοντες, μόλις κατέπαυσαν τὲς ὄχλους τῷ μὴ θύειν αὐτοῖς.

19. † ἐπῆλθον † δὲ ἀπὸ ἀντιοχείας καὶ ἰκονίας ἰσδαῖοι· καὶ πείσαντες τὲς ὄχλους, καὶ λιθάσαντες τὸν παῦλον, † ἔσυρον ἔξω τῆς πόλεως, νομίσαντες, αὐτὸν τεθνάναι.

20. κυκλωσάντων δὲ αὐτὸν τῶν μαθητῶν, ἀναστὰς εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξῆλθε σὺν τῷ βαρνάβᾳ εἰς δέρβην.

21. εὐαγγελισάμενοί τε τὴν πόλιν ἐκείνην, καὶ μαθητεύσαντες ἱκανοὺς, ὑπέσχεσαν εἰς τὴν λύσραν καὶ ἰκόνιον καὶ ἀντιόχειαν,

22. ἐπισηρίζοντες τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν, † παρακαλῶντες ἐμμένειν τῇ πίσει, καὶ ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

23. χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν, προσεξάμενοι μετὰ νησιῶν, παρέθεντο αὐτὸς τῷ κυρίῳ, εἰς ὃν πεπιστεύκεισαν.

24. καὶ διελθόντες τὴν πησιδίαν, ἦλθον εἰς παμφυλίαν.

25. καὶ λαλήσαντες ἐν πέργῃ τὸν λόγον, κατέβησαν εἰς ἀττάλειαν.

26. κἀκεῖθεν ἀπέπλευσαν εἰς ἀντιόχειαν, ὅθεν ἦσαν παραδεδομένοι τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ εἰς τὸ ἔργον, ὃ ἐπλήρωσαν.

27. παραγενόμενοι δὲ καὶ συναγαγόντες τὴν ἐκκλησίαν, ἀνήγγειλαν, ὅσα ἐποίησεν ὁ θεὸς μετ' αὐτῶν, καὶ ὅτι ἤνοιξε τοῖς ἔθνεσι θύραν πίστεως.

28. διέτριβον δὲ † ἐκεῖ χρόνον ἕκ ὀλίγον σὺν τοῖς μαθηταῖς.

17. Et haec dicentes, vix sedaverunt turbas, ne sibi immolarent.

18. Supervenerunt autem quidam ab Antiochia et Iconio Judaei; et persuasis turbis, lapidantesque Paulum^{a)}, traxerunt extra civitatem, existimantes, eum mortuum esse. a) 2 Tim. 3, 11.

19. Circumdantibus autem eum discipulis, surgens intravit civitatem, et postera die profectus est cum Barnaba in Derben.

20. Cumque evangelizassent civitati illi, et docuissent multos, reversi sunt Lystram, et Iconium, et Antiochiam,

21. confirmantes animas discipulorum, exhortantesque, ut permanerent in fide; et quoniam per multas tribulationes^{a)} oportet nos intrare in regnum Dei. a) Matth. 16, 24.

22. Et cum constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros^{a)}, et orassent cum jejunationibus, commendaverunt eos Domino, in quem crederunt. a) Tit. 1, 5.

23. Transeuntesque Pisidiam, venerunt in Pamphyliam;

24. et loquentes verbum Domini in Perge^{I)} a), descenderunt in Attaliam. a) c. 13, 15.

25. Et inde navigaverunt Antiochiam, unde erant traditi gratiae Dei, in opus, quod compleverunt^{a)}. a) c. 13, 1. sqq.

26. Cum autem venissent, et congregassent Ecclesiam, retulerunt, quanta fecisset Deus cum illis, et quia aperuisset Gentibus ostium fidei.

27. Morati sunt autem tempus non modicum cum discipulis.

v. 19. C. διατριβοντων δε αυτων και διδασκοντων, ἐπῆλθον ἀπο κ. τ. λ. — "δε omitt. Ed. 2. Er. — "C. ἔσυραν. — v. 22. Ed. omn. Er. add. και. — v. 28. ἐκεῖ omitt. Gb.

1) 1590. in Pergen.

C A P. XV.

1. Καί τινες κατελθόντες ἀπὸ τῆς ἰουδαίας, ἐδίδασκον τὰς ἀδελφούς· ὅτι, εἰ μὴ περιτέμνησθε τῷ ἔθει μωϋσέως, οὐ δύνασθε σωθῆναι.

2. γενομένης ἔν τῃ σάσεως καὶ τῆς τήσεως ἐν ὀλίγῃ τῷ παύλῳ καὶ τῷ βαρνάβῃ πρὸς αὐτούς, † ἔταξαν, ἀναβαίνειν παῦλον καὶ βαρνάβαν καὶ τινὰς ἄλλους ἐξ αὐτῶν πρὸς τὰς ἀποστόλους καὶ πρεσβυτέρους εἰς ἱερουσαλήμ περὶ τῆς ζητήματος τούτου.

3. οἱ μὲν ἔν προπεμφθέντες ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, διήρχοντο τὴν φοινίκην καὶ σαμάρειαν, ἐκδιηγόμενοι τὴν ἐπισηροφῆν τῶν ἐθνῶν· καὶ ἐποίουν χαρὰν μεγάλην πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς.

4. παραγενόμενοι δὲ εἰς ἱερουσαλήμ, ἀπεδέχθησαν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων, ἀνήγγειλάν τε, ὅσα ὁ θεὸς ἐποίησε μετ' αὐτῶν.

5. ἐξανέστησαν δὲ τινες τῶν ἀπὸ τῆς αἰρέσεως τῶν φαρισαίων † πεπιστευκότες, λέγοντες· ὅτι δεῖ περιτέμνειν αὐτούς, παραγγέλλειν τε, τηρεῖν τὸν νόμον μωϋσέως.

6. συνήχθησαν δὲ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἰδεῖν περὶ τῆς λόγου τούτου.

7. πολλῆς δὲ συζητήσεως γενομένης, ἀναστὰς πέτρος εἶπε πρὸς αὐτούς· ἄνδρες ἀδελφοί, ὑμεῖς ἐπίσασθε, ὅτι ἀπὸ ἡμερῶν ἀρχαίων ὁ θεὸς ἐν ἡμῖν ἐξελέξατο, διὰ τῆς σωματός μου ἀκῶσαι τὰ ἔθνη τὸν λόγον τῆς εὐαγγελίας, καὶ πισθεῖναι.

8. καὶ ὁ καρδιογνώστης θεὸς ἐμαρτύρησεν αὐτοῖς, δὲς αὐτοῖς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθὼς καὶ ἡμῖν·

9. καὶ ἔθεν διέκρινε μεταξὺ ἡμῶν τε καὶ αὐτῶν, τῇ πίστει καθαρίας τὰς καρδίας αὐτῶν.

1. Et quidam descendentes de Iudaea, docebant fratres: Quia nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvari ^{a)}.

2. Facta ergo seditione non minima Paulo et Barnabae adversus illos, statuerunt, ut ascenderent Paulus et Barnabas, et quidam alii ex aliis, ad Apostolos et presbyteros in Jerusalem, super hac quaestione ^{a)}.

3. Illi ergo deducti ab Ecclesia, pertransibant Phoenicem et Samariam, narrantes conversionem Gentium; et faciebant gaudium magnum omnibus fratribus.

4. Cum autem venissent Jerosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia, et ab Apostolis, et Senioribus, annunciantes ^{a)}, quanta Deus fecisset cum illis.

5. Surrexerunt autem quidam de haeresi Pharisaeorum, qui crediderunt, dicentes: Quia oportet circumcidi eos, praecipere quoque servare legem Moysi.

6. Conveneruntque Apostoli et Seniores videre de verbo hoc.

7. Cum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres! vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes ^{a)} verbum Evangelii, et credere.

8. Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum sanctum ^{a)}, sicut et nobis,

9. et nihil discrevit ^{a)} inter nos et illos, fide purificans corda eorum.

10. νῦν ἔν τι πειράζετε τὸν θεὸν, ἐπιθεῖναι ζυγὸν ἐπὶ τὸν τράχηλον τῶν μαθητῶν, ὃν ἔτε οἱ πατέρες ἡμῶν, ἔτε ἡμεῖς ἰσχύσαμεν βασιάσαι;

11. ἀλλὰ διὰ τῆς χάριτος † τῆς κυρίας ἰησοῦ † χριστοῦ πιστεύομεν, σωθῆναι, καθ' ὃν τρόπον κἀκεῖνοι.

12. ἐσίγησε δὲ † πᾶν τὸ πλῆθος, καὶ ἤκων βαρνάβα καὶ paulus ἐξηγμένων, ὅσα ἐποίησεν ὁ θεὸς σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τοῖς ἔθνεσι δι' αὐτῶν.

13. μετὰ δὲ τὸ σιγῆσαι αὐτοὺς, ἀπεκρίθη ἰάκωβος, λέγων· ἄνδρες ἀδελφοί, ἀκούσατέ † με.

14. συμεῶν ἐξηγήσατο, καθὼς πρῶτον ὁ θεὸς ἐπεσκεύαστο, λαβεῖν ἐξ ἔθνῶν λαὸν ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

15. καὶ τέτω συμφωνῶσιν οἱ λόγοι τῶν προφητῶν, καθὼς γέγραπται·

16. μετὰ ταῦτα ἀνασρέψω, καὶ ἀνοικοδομήσω τὴν σκητὴν † δαυὶδ, τὴν πεπτωκυῖαν, καὶ τὰ κατεσκευασμένα αὐτῆς ἀνοικοδομήσω, καὶ ἀνορθώσω αὐτήν·

17. ὅπως ἂν ἐκζητήσωσιν οἱ κατὰλοιποι τῶν ἀνθρώπων τὸν κύριον, καὶ πάντα τὰ ἔθνη, ἐφ' ἧς ἐπικέκληται τὸ ὄνομά μου ἐπ' αὐτοὺς, λέγει κύριος, ὁ ποιῶν † ταῦτα πάντα.

18. † γνωστὰ ἀπ' αἰῶνός ἐστι τῷ θεῷ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ.

19. διὸ ἐγὼ κρίνω, μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἔθνῶν ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὸν θεόν,

20. ἀλλὰ ἐπισεῖλαι αὐτοῖς τοῦ ἀπέχεσθαι ἀπὸ τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλων, καὶ τῆς πορνείας, καὶ τοῦ πνικτοῦ, καὶ τοῦ αἵματος.

10. Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere jugum^{a)} super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?

a) Matth. 23, 4. Gal. 5, 1.

11. Sed per gratiam^{a)} Domini Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum et illi.

a) Eph. 2, 8.

12. Tacuit autem omnis multitudo; et audiebant Barnabam et Paulum, narrantes, quanta Deus fecisset signa et prodigia in Gentibus per eos.

13. Et postquam tacuerunt, respondit Jacobus^{a)}, dicens: Viri fratres, audite me!

a) c. 12, 17.

14. Simon narravit, quemadmodum primum Deus visitavit sumere ex Gentibus populum nomini suo.

15. Et huic concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est:

16. „Post haec revertar, et reaedificabo tabernaculum David, quod decidit; et diruta ejus reaedificabo, et erigam illud;

17. „ut requirant caeteri hominum „Dominum, et omnes gentes, super „quas invocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens haec^{a)}.”

a) Amos 9, 11. 12.

18. Notum a saeculo est Domino opus suum.

19. Propter quod ego judico, non inquietari eos, qui ex Gentibus convertuntur ad Deum,

20. sed scribere^{a)} ad eos, ut abstineant se a contaminationibus simularum^{b)}, et fornicatione^{1)c)}, et suffocatis, et sanguine^{d)}.

a) v. 29. c. 16, 4. 21, 25. b) 1 Cor. 8.

c) 1 Thess. 4, 3. d) Gen. 9, 4. Lev. 3, 17.

v. 11. τσ omitt. St. — "χριστς omitt. Mt. et Gb. — v. 12. C. το πλῆθος ἅπαν. — v. 13. Ed. 4. 5. Er. μσ. — v. 16. Ed. 3. 4. 5. Er. add. τὴν. — v. 17. C. παντα ταυτα. Gb. omitt. παντα. — v. 18. C. ἃ ἐστι γνωσα ἀπ' αἰωνος αὐτω. Gb. γνωσα ἀπ' αἰωνος. Mt. omitt. versum 18.

1) 1590. 92. 98. C. R. 1593. et fornicatione. 1593. et fornicationis.

21. μωϋσῆς γὰρ ἐκ γενεῶν ἀρχαίων κατὰ πόλιν τὰς κηρύσσοντας αὐτὸν ἔχει, ἐν ταῖς συναγωγαῖς κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγινωσκόμενος.

22. τότε ἔδοξε τοῖς ἀποστόλοις καὶ τοῖς πρεσβυτέροις σὺν ὅλῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐλεξαμένους ἄνδρας ἐξ αὐτῶν πέμψαι εἰς ἀντιόχειαν, σὺν † παύλῳ καὶ βαρνάβᾳ, ἰδαν, τὸν ἐπικαλούμενον βαρσαβῖν, καὶ σίλαν, ἄνδρας ἡγμενους ἐν τοῖς ἀδελφοῖς·

23. γράψαντες διὰ χειρὸς αὐτῶν τάδε· οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῖς κατὰ τὴν ἀντιόχειαν καὶ συρίαν καὶ κιλικίαν ἀδελφοῖς, τοῖς ἐξ ἔθνῶν, χαίρειν.

24. ἐπειδὴ ἠκούσαμεν, ὅτι τινὲς † ἐξ ἡμῶν ἐξελθόντες ἐτάραξαν ὑμᾶς λόγοις, ἀνασκευάζοντες τὰς ψυχὰς ὑμῶν, λέγοντες περιτέμεσθαι, καὶ τηρεῖν τὸν νόμον, οἷς οὐ διεσευλάμεθα·

25. ἔδοξεν ἡμῖν, γενομένοις ὁμοθυμαδὸν, † ἐκλεξαμένους ἄνδρας πέμψαι πρὸς ὑμᾶς σὺν τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῶν, † βαρνάβᾳ καὶ παύλῳ,

26. ἀνθρώποις παραδεδοκόσι τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ.

27. ἀπεξάλκαμεν οὖν ἰούδαν καὶ σίλαν, καὶ αὐτοὺς διὰ λόγου ἀπαγγέλλοντας τὰ αὐτά.

28. † ἔδοξε γὰρ τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ ἡμῖν, μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βῆρος, πλὴν τῶν ἐπιναγκῆς τέτων·

29. ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων, καὶ αἵματος, καὶ πικτοῦ, καὶ πορνείας· † ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς, εὖ πράξετε. ἔρῶσθε.

30. οἱ μὲν ἔν ἀπολυθέντες ἦλθον εἰς ἀντιόχειαν· καὶ συναγαγόντες τὸ πλῆθος ἐπέδωκαν τὴν ἐπιστολήν.

21. Moyses enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus, qui eum praedicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur.

22. Tunc placuit Apostolis, et Senioribus cum omni Ecclesia, eligere viros ex eis, et mittere Antiochiam cum Paulo et Barnaba, Judam, qui cognominabatur Barsabas, et Silam^{a)}, viros primos in fratribus, a) c.16,19. 17,4. 18,5.

23. scribentes per manus eorum: Apostoli, et seniores fratres, his, qui sunt Antiochiae, et Syriae, et Ciliciae, fratribus ex Gentibus, salutem.

24. Quoniam audivimus, quia quidam ex nobis exeuntes, turbaverunt vos verbis, evertentes animas vestras, quibus non mandavimus^{a)}; a) v.1. Gal.2,4.

25. Placuit nobis collectis in unum, eligere viros et mittere ad vos cum charissimis nostris Barnaba et Paulo,

26. hominibus, qui tradiderunt animas suas^{a)} pro nomine Domini nostri Jesu Christi. a) c.13, 50. 14, 18.

27. Misimus ergo Judam et Silam, qui et ipsi vobis verbis referent eadem.

28. Visum est enim Spiritui sancto, et nobis, nihil ultra imponere vobis oneris^{a)}, quam haec necessaria: a) v.10.

29. ut abstineteis^{a)} vos ab immolatis simulachrorum, et sanguine, et suffocato, et fornicatione, a quibus custodientes vos, bene agetis. Valet! a) v.20.

30. Illi ergo dimissi, descenderunt Antiochiam; et congregata multitudine tradiderunt epistolam.

v. 22. St. et Gb. τῷ παύλῳ. — v. 24. C. omitt. ἐξ ἡμῶν. — v. 25. C. et St. ἐκλεξαμένοις. — "C. βαρναβα και παυλς. — v. 28. Ed. 4. 5. Er. ἔδωξε. — v. 29. C. add. και οσα μη θελετε εαυτοις γινεσθαι, ετεροις μη ποιειτε.

31. ἀναγρόντες δὲ, ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ παρρακλήσει.

32. Ἰούδας τε καὶ σίλας, καὶ αὐτοὶ προφηταὶ ὄντες, διὰ λόγῳ πολλῷ παρακάλεσαν τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ ἐπεσήμερον.

33. ποιήσαντες δὲ χρόνον, ἀπέλυθησαν μετ' εἰρήνης ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν πρὸς τοὺς † ἀποστόλους.

34. † ἔδοξε δὲ τῷ σίλα, ἐμμεῖναι † αὐτοῦ.

35. παῦλος δὲ καὶ βαρνάβας διέτριβον ἐν ἀντιοχείᾳ, διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι μετὰ καὶ ἑτέρων πολλῶν τὸν λόγον τοῦ κυρίου.

36. μετὰ δὲ τινὰς ἡμέρας εἶπε παῦλος πρὸς βαρνάβαν· ἐπιστρέψαντες δὲ ἐπισκεψώμεθα τοὺς ἀδελφοὺς † ἡμῶν κατὰ πᾶσαν πόλιν, ἐν αἷς κατηγγείλαμεν τὸν λόγον τοῦ κυρίου, πῶς ἔχουσιν.

37. βαρνάβας δὲ ἐβλεύσατο συμπαραλαβεῖν † τὸν ἰωάννην, τὸν καλούμενον μάρκον.

38. παῦλος δὲ ἤξις, τὸν ἀποστάντα ἀπ' αὐτῶν ἀπὸ παμφυλίας, καὶ μὴ συνελθόντα αὐτοῖς εἰς τὸ ἔργον, μὴ συμπαραλαβεῖν τοῦτον.

39. ἐγένετο οὖν παροξυσμὸς, ὥστε ἀποχωρισθῆναι αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, τὸν τε βαρνάβαν, παραλαβόντα τὸν μάρκον, ἐκπεῦσαι εἰς κύπρον.

40. παῦλος δὲ ἐπιλεξάμενος σίλαν, ἐξῆλθε, παραδοθεὶς τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν.

41. διήρχετο δὲ τὴν συρίαν καὶ κίλικίαν, ἐπισηροῖζον τὰς ἐκκλησίας.

31. Quam cum legissent, gavisī sunt super consolatione.

32. Judas autem et Silas, et ipsi cum essent Prophetæ, verbo plurimo consolati sunt fratres, et confirmaverunt.

33. Facto autem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace a fratribus ad eos, qui miserant illos.

34. Visum est autem Silae ibi remanere; Judas autem solus abiit Jerusalem.

35. Paulus autem et Barnabas demorabantur Antiochiæ, docentes, et evangelizantes cum aliis pluribus, verbum Domini.

36. Post aliquot autem dies dixit ad Barnabam Paulus: Revertentes visitemus fratres, per universas civitates, in quibus prædicavimus verbum Domini, quomodo se habeant.

37. Barnabas autem volebat secum assumere et Ioannem, qui cognominabatur Marcus ^{a)}.

a) c. 12, 12.

38. Paulus autem rogabat eum (ut qui discessisset ab eis de Pamphylia ^{a)}, et non isset cum eis in opus) non debere recipi.

a) c. 13, 13.

39. Facta est autem dissensio ^{a)}, ita, ut discederent ab invicem, et Barnabas quidem, assumpto Marco, navigaret Cyprum;

a) Gal. 2, 11. sqq.

40. Paulus vero, electo Sila, profectus est, traditus gratiæ Dei a fratribus.

41. Perambulabat autem Syriam et Ciliciam, confirmans Ecclesias; præcipiens, custodire præcepta Apostolorum et Seniorum.

C A P. XVI.

1. Κατήρτησε δὲ εἰς δέρβην καὶ λύσαν· καὶ ἰδοὺ, μαθητὴς τις ἦν

1. Pervenit autem ¹⁾ Derben et Lystram ^{a)}. Et ecce! discipulus quidam

v. 33. Gb. ἀποσειλαντας αὐτους. —

"C. αὐτοῦ. — v. 36. ἡμῶν omitt. Gb. —

1) 1590. add. in.

v. 54. hunc versum omitt. Mt. —

v. 37. Gb. καὶ ἰωαννην. —

† ἐκεῖ, ὀνόματι τιμόθεος, υἱὸς γυναικὸς † τινος Ἰουδαίας, πιστῆς, πατρὸς δὲ Ἑλλήνος.

2. ὃς ἐμαρτυρεῖτο ὑπὸ τῶν ἐν Λύστροις καὶ Ἰκονίῳ ἀδελφῶν.

3. τοῦτον ἐθέλησεν ὁ Παῦλος σὺν αὐτῷ ἐξελεθεῖν. καὶ λαβὼν περιέτεμεν αὐτὸν διὰ τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς ὄντας ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις· ἤδεισαν γὰρ ἅπαντες τὸν πατέρα αὐτοῦ, ὅτι Ἑλληνὴν ὑπῆρχεν.

4. ὡς δὲ † διεπορεύοντο τὰς πόλεις, παρεδίδεν αὐτοῖς φυλάσσειν τὰ δόγματα, τὰ κεκριμένα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων, τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ.

5. αἱ μὲν οὖν ἐκκλησίαι ἐσερεοῦντο τῇ πίσει, καὶ ἐπερίσσεον τῷ ἀριθμῷ καθ' ἡμέραν.

6. διελθόντες δὲ τὴν φρυγίαν καὶ τὴν γαλατικὴν χώραν, κωλυθέντες ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος, λαλήσαι τὸν λόγον ἐν τῇ Ἀσίᾳ,

7. ἐλθόντες κατὰ τὴν μυσίαν, ἐπέειραζον, † κατὰ τὴν βιθυνίαν πορεύεσθαι· καὶ ἔκ εἴασεν αὐτὸς τὸ πνεῦμα †.

8. παρελθόντες δὲ τὴν μυσίαν, κατέβησαν εἰς τρωάδα.

9. καὶ ὄραμα διὰ τῆς νυκτὸς ὠφθη τῷ Παύλῳ· ἀνὴρ τις ἦν μακροδὼν ἐσῶς, παρακαλῶν αὐτὸν, καὶ λέγων· διαβὰς εἰς μακεδονίαν, βοήθησον ἡμῖν.

10. ὡς δὲ τὸ ὄραμα εἶδεν, εὐθέως ἐξήτήσαμεν ἐξελεθεῖν εἰς τὴν μακεδονίαν, συμβιβάζοντες, ὅτι προσκέκληται ἡμᾶς ὁ κύριος, † εὐαγγελίσασθαι αὐτούς.

11. ἀναχθέντες ἔν ἀπὸ τῆς τρωά-

erat ibi, nomine Timotheus ^{b)}, filius mulieris Judaeae fidelis ^{c)}, patre gentili.

a) c. 14, 6. sqq. b) c. 17, 14. 19, 22. 20, 4. c) 2 Tim 1, 5.

2. Huic testimonium bonum redderant, qui in Lystris erant et Iconio fratres.

3. Hunc voluit Paulus secum proficisci; et assumens circumcidit eum, propter Judaeos ^{a)}, qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes, quod pater ejus erat Gentilis. a) 1 Cor. 9, 20.

4. Cum autem pertransirent civitates, tradebant eis custodire dogmata, quae erant decreta ^{a)} ab Apostolis et Senioribus, qui erant Jerosolymis.

a) c. 15, 20.

5. Et Ecclesiae quidem confirmabantur fide, et abundabant numero quotidie.

6. Transeuntes autem Phrygiam, et Galatae regionem, vetati sunt a Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia.

7. Cum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam; et non permisit eos Spiritus Jesu.

8. Cum autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem ^{a)}. c. 20, 6.

9. Et visio per noctem Paulo ostensa est: Vir Macedo quidam erat stans, et deprecans eum, et dicens: Transiens in Macedoniam, adjuva nos!

10. Ut autem visum vidit, statim quaesivimus proficisci in Macedoniam, certi facti, quod vocasset nos Deus evangelizare eis.

11. Navigantes autem a Troade,

v. 4. C. omitt. ἐκεῖ. — " τινος omitt. Gb. — v. 4. C. ἐπορεύοντο. — v. 7. Gb. εἰς. — " Gb. πνεῦμα ἁγίου. — v. 10. Ed. 2. 3. Er. εὐαγγελίζασθαι.

δος, ἐνθυδρομήσαμεν εἰς σαμοθράκην, τῇ τε ἐπιούσῃ εἰς νεάπολιν·

12. ἐκεῖθ' ἐν τε εἰς φιλιππους, ἧτις ἐστὶ πρώτη τῆς μερίδος τῆς μακεδονίας πόλις, † κολώνια. ἦμεν δὲ ἐν † αὐτῇ τῇ πόλει διατριβόντες ἡμέρας τινάς.

13. τῇ τε ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων ἐξήλθομεν ἔξω τῆς πόλεως παρὰ ποταμὸν, οὗ ἐνομιζέτο προσευχὴ εἶναι· καὶ καθίσαντες ἐλάλοῦμεν ταῖς συνελθούσαις γυναῖξιν.

14. καὶ τις γυνή, ὀνόματι λυδία, πορφυρόπωλις, πόλεως θυατείρων, σεβομένη τὸν θεὸν, † ἤκκεν· ἧς ὁ κύριος διήνοιξε τὴν καρδίαν, προσέχειν τοῖς λαλεμένοις ὑπὸ τοῦ παύλου.

15. ὡς δὲ ἐβαπτίσθη, καὶ ὁ οἶκος αὐτῆς, παρεκάλεσε, λέγνσα· εἰ κεν κριάτε με πιστὴν † τῷ κυρίῳ εἶναι, εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκόν μου, μένατε. καὶ παρεβιάσατο ἡμᾶς.

16. ἐγένετο δὲ, πορευομένων ἡμῶν εἰς προσευχὴν, παιδίσκην τινὰ, ἔχσαν πνεῦμα πύθωνος, ἀπαντῆσαι ἡμῶν, ἧτις ἐργασίαν πολλὴν παρεῖχε τοῖς κυρίοις αὐτῆς, μαρτενομένη.

17. αὕτη κατακολουθήσασα τῷ παύλῳ καὶ ἡμῶν, † ἔκραξε λέγνσα· οὗτοι οἱ ἄνθρωποι, δέλοι τῷ θεῷ, τῷ ὑψίστῳ, εἰσὶν, οἵτινες καταγγέλλουσιν ἡμῶν ὁδὸν σωτηρίας.

18. τοῦτο δὲ ἐποίει ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. διαπονηθεὶς δὲ ὁ παῦλος, καὶ ἐπιζήσας, τῷ πνεύματι εἶπε· παραγγέλλω σοι ἐν τῷ ὀνόματι ἰησοῦ χριστοῦ, ἐξελεθεῖν ἀπ' αὐτῆς. καὶ ἐξῆλθεν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ.

19. ἰδόντες δὲ οἱ κύριοι αὐτῆς, ὅτι ἐξῆλθεν ἡ ἐλπίς τῆς ἐργασίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενοι τὸν παῦλον καὶ † τὸν σίλαν, εἴλκυσαν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας.

recto cursu venimus Samothraciam, et sequenti die Neapolim;

12. et inde Philippos, quae est prima partis Macedoniae civitas, colonia. Eramus autem in hac urbe diebus aliquot, ¹⁾ conferentes.

13. Die autem sabbatorum egressi sumus foras portam juxta flumen, ubi videbatur oratio esse ²⁾; et sedentes loquebamur mulieribus, quae convenerant.

a) c. 13, 14. 21, 5.

14. Et quaedam mulier, nomine Lydia, purpuraria civitatis Thyatirenorum, colens Deum, audivit; ejus Dominus aperuit cor, intendere his, quae dicebantur a Paulo.

15. Cum autem baptizata esset, et domus ejus, deprecata est, dicens: Si judicastis me fidelem Domino esse, introite in domum meam, et manete! Et coëgit nos.

16. Factum est autem euntibus nobis ad orationem, puellam quamdam habentem spiritum pythonem obviare nobis, quae quaestum magnum praestabat dominis suis divinando.

17. Haec subsecuta Paulum et nos, clamabat dicens: Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annunciant vobis viam salutis ²⁾! a) Marc. 1, 24. 34.

18. Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, et conversus, spiritui dixit: Praccipio tibi in nomine Jesu Christi exire ab ea! Et exiit eadem hora.

19. Videntes autem domini ejus, quia exivit spes quaestus eorum, apprehendentes Paulum et Silam ²⁾ perduxerunt in forum ad principes;

a) c. 15, 22.

v. 12. C. κολωνια. — " Gb. ταπη. — v. 14. Ed. omn. Er. ἡκκεν. — v. 15. C. εἶναι τῷ κυρίῳ. — v. 17. C. et St. ἔκραξε. — v. 19. C. omitt. τον.

1) 1590. aliquot, consistentes.

20. καὶ προσαγαγόντες αὐτοὺς τοῖς ζυατοῖς, εἶπον· οὗτοι οἱ ἄνθρωποι ἐκταράσσειν ἡμῶν τὴν πόλιν, Ἰσδαῖοι ὑπάρχοντες·

21. καὶ καταγγέλλουσιν ἔθνη, ἃ ἔκ ἐξέσιν ἡμῖν παραδέχονται, ἕδὲ ποιῶν, ῥωμαίοις οὖσι.

22. καὶ συνεπέσθη ὁ ὄχλος κατ' αὐτῶν, καὶ οἱ ζυατοῖς περιὸρήξαντες † αὐτῶν τὰ ἱμάτια, ἐκέλευον ῥαβδί-
ζειν·

23. πολλὰς τε ἐπιθέντες αὐτοῖς πληγὰς, ἔβαλον εἰς φυλακὴν, παραγγείλαντες τῷ δεσμοφύλακι, ἀσφαλῶς τηρεῖν αὐτούς.

24. ὃς παραγγέλιαν τοιαύτην εἰληφώς, ἔβαλεν αὐτὸς εἰς τὴν ἐσωτέραν φυλακὴν, καὶ τὰς πόδας αὐτῶν ἰσφαλίσατο εἰς τὸ ξύλον.

25. κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον παῦλος καὶ σίλας προσευχόμενοι ἦμεν τὸν θεόν. † ἐπικροῶντο δὲ αὐτῶν οἱ δέσμοι.

26. ἄφνω δὲ σεισμὸς ἐγένετο μέγας, ὥστε σαλευθῆναι τὰ θεμέλια τῶν δεσμοτηρίων· ἀνεῴχθησαν τε παραχοῆμα αἱ θύραι πᾶσαι, καὶ πάντων τὰ δεσμὰ ἀνέθη.

27. ἔξυπνος δὲ γενόμενος ὁ δεσμοφύλαξ, καὶ ἰδὼν ἀνεφωμένους τὰς θύρας τῆς φυλακῆς, σπασάμενος μάχαιραν, ἔμελλεν ἑαυτὸν ἀναιρεῖν, νομίζων, ἐκπεφευγέναι τοὺς δεσμούς.

28. ἐφώνησε δὲ φωνῇ μεγάλῃ ὁ παῦλος, λέγων· μηδὲν πράξις σεαυτῷ κακόν· ἅπαντες γὰρ ἐσμεν ἐνθάδε.

29. αἰτήσας δὲ φῶτα, εἰσεπήδησε, καὶ ἔντρομος γενόμενος προσέπεσε τῷ παύλῳ καὶ τῷ σίλῳ.

30. καὶ προαγαγὼν αὐτὸς ἔξω, ἔφη· κύριοι, τί με δεῖ ποιῆν, ἵνα σωθῶ;

20. et offerentes eos magistratibus, dixerunt: Hi homines conturbant^{a)} civitatem nostram, cum sint Judaei;

a) c. 17, 6. 24, 5.

21. et annunciant morem, quem non licet nobis suscipere, neque facere, cum simus Romani.

22. Et eucurrit plebs adversus eos; et magistratus seisis tunicis eorum, jusserunt eos virgis caedi^{a)}.

a) 1 Cor. 11, 25. 1 Thess. 2, 2.

23. Et cum multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in carcerem, praecipientes custodi, ut diligenter custodiret eos.

24. Qui cum tale praeceptum accepisset, misit eos in interiorem carcerem, et pedes eorum strinxit ligno.

25. Media autem nocte, Paulus et Silas orantes, laudabant^{a)} Deum; et audiebant eos, qui in custodia erant.

a) c. 5, 41.

26. Subito vero terrae motus factus est magnus, ita, ut moverentur fundamenta carceris; et statim aperta sunt omnia ostia; et universorum vincula soluta sunt.

27. Expergefactus autem custos carceris, et videns januas apertas carceris, evaginato gladio volebat se interficere, aestimans, fugisse vinctos.

28. Clamavit autem Paulus voce magna, dicens: Nihil tibi mali feceris! universi enim hic sumus.

29. Petitoque lumine, introgressus est; et tremefactus, procidit Paulo et Silae ad pedes;

30. et producens eos foras, ait: Domini! quid me oportet facere, ut salvus fiam^{a)}?

a) c. 3, 37.

31. οἱ δὲ εἶπον· πίσεισον ἐπὶ τὸν κύριον, ἡσῶν † χρισὸν, καὶ σωθήσῃ σὺ, καὶ ὁ οἶκός σε.

32. καὶ ἐλάλησαν αὐτῷ τὸν λόγον τοῦ κυρίου, καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.

33. καὶ παραλαβὼν αὐτὸς ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τῆς νυκτός, ἔλασεν ἀπὸ τῶν πληρῶν· καὶ ἐβαπτίσθη αὐτὸς καὶ οἱ αὐτοῦ † πάντες παραχρῆμα.

34. ἀναγαγὼν τε αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, παρέθηκε τράπεζαν, καὶ † ἠγαλλιάσατο, πανοικί πεπισευκῶς τῷ θεῷ.

35. ἡμέρας δὲ γενομένης ἀπέσειλαν οἱ στρατηγοὶ τοὺς ῥαβδοῦχος, λέγοντες· ἀπόλυσον τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους.

36. ἀπήγγειλε δὲ ὁ δεσμοφύλαξ τοὺς λόγους τούτους πρὸς τὸν παῦλον· ὅτι ἀπεσύλασιν οἱ στρατηγοὶ, ἵνα ἀπολυθῆτε· νῦν οὖν ἐξελθόντες, πορεύεσθε ἐν εἰρήνῃ.

37. ὁ δὲ παῦλος ἔφη πρὸς αὐτούς· δειραντες ἡμᾶς δημοσίᾳ, ἀκατακρίτους, ἀνθρώπους ῥωμαῖς ὑπάρχοντας, ἔβαλον εἰς φυλακὴν, καὶ νῦν λάθρα ἡμᾶς ἐβάλλουσιν; οὐ γάρ· ἀλλὰ ἐλθόντες αὐτοὶ † ἡμᾶς ἐξαγαγέτωσαν.

38. ἀνήγγειλαν δὲ τοῖς στρατηγοῖς οἱ ῥαβδοῦχοι τὰ ῥήματα ταῦτα· καὶ ἐφοβήθησαν ἀκούσαντες, ὅτι ῥωμαῖοί εἰσι.

39. καὶ ἐλθόντες παρεκάλεσαν αὐτοὺς, καὶ ἐξαγαγόντες ἡρώτων, ἐξελεθεῖν τῆς πόλεως.

40. ἐξελθόντες δὲ ἐκ τῆς φυλακῆς, εἰσῆλθον † πρὸς τὴν λυδίαν· καὶ ἰδόντες τοὺς ἀδελφούς, παρεκάλεσαν αὐτοὺς, καὶ ἐξῆλθον.

31. At illi dixerunt: Crede ^{a)} in Dominum Jesum, et salvus eris tu, et domus tua.

a) Marc. 16, 16.

32. Et locuti sunt ei verbum Domini, cum omnibus, qui erant in domo ejus.

33. Et tollens eos in illa hora noctis, lavit plagas eorum; et baptizatus est ipse, et omnis domus ejus continuo.

34. Cumque perduxisset eos in domum suam, apposuit eis mensam, et laetatus est cum omni domo sua, credens Deo.

35. Et cum dies factus esset, miserunt magistratus lictores, dicentes: Dimitte homines illos!

36. Nunciavit autem custos carceris verba haec Paulo: Quia miserunt magistratus, ut dimittamini; nunc igitur exeuntes, ite in pace!

37. Paulus autem dixit eis: Caesos nos publice, indemnatos, homines Romanos ^{a)} miserunt in carcerem, et nunc occulte nos ejiciunt? Non ita! sed veniant,

a) c. 22, 25.

38. et ipsi nos ejiciant. Nunciaverunt autem magistratibus lictores verba haec. Timueruntque audito, quod Romani essent,

39. et venientes deprecati sunt eos, et educentes rogabant, ut egrederentur de urbe.

40. Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam ^{a)}; et visis fratribus, consolati sunt eos, et profecti sunt.

a) v. 14.

v. 31. Ed. omn. Er. omitt. χρισον. — v. 33. C. omitt. παντες. — v. 34. Ed. omn. Er. et Mt. ἠγαλλιατο. — v. 37. Ed. omn. Er. et St. omitt. ἡμας. — v. 40. Ed. omn. Er. et St. εις.

C A P. XVII.

1. Διοδεύσαντες δὲ τὴν ἀμφίπο-
λιν καὶ ἀπολλωνίαν, ἦλθον εἰς θεσ-
σαλονικήν, ὅπε ἦν ἡ συναγωγὴ τῶν
ἰσδαίων.

2. κατὰ δὲ τὸ εἰωθὸς τῷ παύλῳ
εἰσῆλθε πρὸς αὐτούς, καὶ ἐπὶ σάβ-
βατα τρία διελέγετο αὐτοῖς ἀπὸ τῶν
γραφῶν,

3. διανοίγων καὶ παρατιθέμενος,
ὅτι τὸν χριστὸν ἔδει παθεῖν καὶ ἀνα-
στῆναι ἐκ νεκρῶν, καὶ ὅτι ἕτός ἐστιν ὁ
χριστὸς ἰησοῦς, ὃν ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν.

4. καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ἐπίεσθησαν,
καὶ προσεκληρώθησαν τῷ παύλῳ καὶ
τῷ σίλῳ, τῶν τε σεβομένων ἐλλήνων
πολὴν πλῆθος, γυναικῶν τε τῶν πρώ-
των οὐκ ὀλίγαι.

5. † ζηλώσαντες δὲ οἱ ἀπειθοῦντες
ἰσδαῖοι, καὶ προσλαβόμενοι τῶν ἀ-
γοραίων τινὰς ἄνδρας πονηροῦς, καὶ
ὄχλοποιήσαντες, ἐθορύβεν τὴν πόλιν·
ἐπισιάντες τε τῇ οἰκίᾳ ἰάσονος, ἐζήτεν
αὐτούς, ἀγαγεῖν εἰς τὸν δῆμον.

6. μὴ εὐρόντες δὲ αὐτούς, ἔσυρον
τὸν ἰάσονα καὶ τινὰς ἀδελφούς ἐπὶ
τοὺς πολιτάρχας, βοῶντες· ὅτι οἱ
τὴν οἰκωμένην ἀνασάτωσαντες οὗτοι
καὶ ἐνθάδε πάρεισιν·

7. οὓς ὑποδέδεκται ἰάσων· καὶ
οὗτοι πάντες ἀπέναντι τῶν δογμα-
των καίσαρος † πράττεισι, βασιλέα
λέγοντες † ἕτερον εἶναι, ἰησοῦν.

8. ἐτάραξαν δὲ τὸν ὄχλον καὶ τὸς
πολιτάρχας, ἀκούοντας ταῦτα.

9. καὶ λαβόντες τὸ ἱκανὸν παρὰ
τοῦ ἰάσονος καὶ τῶν λοιπῶν, ἀπέλυ-
σαν αὐτούς.

10. οἱ δὲ ἀδελφοὶ εὐθέως διὰ τῆς
νυκτὸς ἐξέπεμψαν τὸν † τε παῦλον

1. Cum autem perambulassent Am-
phipolim, et Apolloniam, venerunt
Thessalonicam, ubi erat synagoga Ju-
daeorum.

2. Secundum consuetudinem ^{a)} au-
tem Paulus introivit ad eos, et per
sabbata tria disserebat eis de Scriptu-
ris,

3. adaperiens et insinuans, quia
Christum oportuit pati, et resurgere
a mortuis ^{a)}; et quia hic est Jesus Chri-
stus ^{b)}, quem ego annuncio vobis.

a) Luc. 24, 26. 46. b) c. 9, 22.

4. Et quidam ex eis crediderunt,
et adjuncti sunt Paulo et Silae ^{a)}, et
de colentibus Gentilibusque ^{b)} multitu-
do magna, et mulieres nobiles non
paucae.

5. Zelantes autem Judaei, assumen-
tesque de vulgo viros quosdam malos,
et turba facta concitaverunt civitatem;
et assistentes domui Jasonis, quaere-
bant eos producere in populum.

6. Et cum non invenissent eos, tra-
hebant Jasonem et quosdam fratres ad
principes civitatis, clamantes: Quon-
iam hi, qui urbem concitant ^{a)}, et huc
venerunt,

a) c. 16, 20.

7. quos suscepit Jason, et hi om-
nes contra decreta Caesaris faciunt,
regem ^{a)} alium dicentes esse, Jesum.

a) Joh. 19, 12.

8. Concitaverunt autem plebem, et
principes civitatis, audientes haec.

9. Et accepta satisfactione a Jaso-
ne, et a caeteris, dimiserunt eos.

10. Fratres vero confestim per no-
ctem dimiserunt Paulum et Silam in

v. 5. C. et Mt. προσλαβόμενοι δε οἱ ἰσδαῖοι, οἱ ἀπειθεντες των ἀγοραίων.
Gb. προσλαβόμενοι δε οἱ ἰσδαῖοι των ἀγοραίων. — v. 7. Ed. omn. Er. πρᾶτ-
τεισι. — C. ἕτερον, ἰησοῦν. — v. 10. C. omitt. τε. —

καὶ τὸν σίλαν εἰς † βέροϊαν· οἵτινες παραγενόμενοι, εἰς τὴν συναγωγὴν † ἀπήεσαν τῶν Ἰουδαίων.

11. οὗτοι δὲ ἦσαν εὐγενέστεροι †, τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ, οἵτινες ἐδέξαντο τὸν λόγον μετὰ πάσης προθυμίας, τὸ καθ' ἡμέραν ἀνακρίνοντες τὰς γραφάς, εἰ † ἔχοι ταῦτα † οὕτως.

12. πολλοὶ μὲν οὖν ἐξ αὐτῶν ἐπίσεισαν, καὶ τῶν ἐλληνίδων γυναικῶν τῶν εὐσχημόνων καὶ ἀνδρῶν ἐκ ὀλίγοι.

13. ὡς δὲ ἔγνωσαν οἱ ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης Ἰουδαῖοι, ὅτι καὶ ἐν † τῇ † βεροῖᾳ κατηγγέλη ὑπὸ τοῦ Παύλου ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἦλθον κικεῖ, σαλεύοντες τοὺς ὄχλους.

14. εὐθέως δὲ τότε τὸν Παῦλον ἐξαπέσειλαν οἱ ἀδελφοί, πορεύεσθαι ὡς ἐπὶ τὴν θάλασσαν· ὑπέμενον δὲ ὅτε σίλας καὶ ὁ Τιμόθεος ἐκεῖ.

15. οἱ δὲ καθισῶντες τὸν Παῦλον, ἤγαγον αὐτὸν ἕως Ἀθηνῶν· καὶ λαβόντες ἐντολὴν πρὸς τὸν σίλαν καὶ Τιμόθεον, ἵνα ὡς τάχις ἐλθῶσι πρὸς αὐτὸν, ἐξήεσαν.

16. ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις ἐκδεχομένως αὐτοὺς τοῦ Παύλου, παρωξύνετο τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, θεωροῦντι κατείδωλον οὔσαν τὴν πόλιν.

17. διελέγετο μὲν ἐν ἐν τῇ συναγωγῇ τοῖς Ἰουδαίοις καὶ τοῖς σεβομένοις, καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν πρὸς τὰς παρατυγχάνοντας.

18. τινὲς δὲ † καὶ τῶν ἐπικυβερειῶν καὶ τῶν ζωϊκῶν φιλοσόφων συνέβαλλον αὐτῷ. καὶ τινες ἔλεγον· τί ἂν † θέλοι ὁ σπερμολόγος ἔτος λέγειν; οἱ δὲ ξένων δαιμονίων δοκεῖ καταργεῦς εἶναι· ὅτι τὸν Ἰησοῦν καὶ τὴν ἀνάστασιν † αὐτοῖς εὐηγγελίζετο.

Beroeam. Qui cum venissent, in synagoga Judaëorum introierunt.

11. Hi autem erant nobiliores eorum, qui sunt Thessalonicae, qui susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes ^{a)} Scripturas, si haec ita se haberent. ^{a)} Joh. 5, 39.

12. Et multi quidem crediderunt ex eis, et mulierum gentilium honestarum, et viri non pauci.

13. Cum autem cognovissent in Thessalonica Judaei, quia et Beroeae praedicatum est a Paulo verbum Dei, venerunt et illuc commoventes et turbantes multitudinem.

14. Statimque tunc Paulum dimiserunt fratres, ut iret usque ad mare; Silas autem et Timotheus ^{a)} remanserunt ibi. ^{a)} c. 16, 1. sqq.

15. Qui autem deducebant Paulum, perduxerunt eum usque Athenas; et accepto mandato ab eo ad Silam et Timotheum, ut quam celeriter venirent ad illum, profecti sunt.

16. Paulus autem, cum Athenis eos exspectaret, incitabatur spiritus ejus in ipso, videns idololatriae deditam civitatem.

17. Disputabat igitur in synagoga ^{a)} cum Judaeis, et colentibus, et in foro, per omnes dies, ad eos, qui aderant. ^{a)} v. 2.

18. Quidam autem Epicurei, et Stoici philosophi disserebant cum eo, et quidam dicebant: Quid vult seminiverbiis hic dicere? Alii vero: Novorum daemoniorum videtur annunciator esse; quia Jesum et resurrectionem annuntiabat eis.

v. 10. "Ed. omn. Er et St. βερόϊαν — "St. et Gh. των Ἰουδαίων ἀπῆεσαν. — v. 11. C. add. των ἄλλων. — "Ed. omn. Er. ἔχει. — "St. et Mt. ἔτω. — v. 13. C. omitt. τη. — "Ed. omn. Er. et St. βερόϊα. — v. 18. Ed. omn. Er. et St. omitt. και. — "Ed. omn. Er. θελει. — "C. omitt. αὐτοῖς.

19. ἐπιλαβόμενοι τε αὐτοῦ, ἐπὶ τὸν ἄρειον πάργον ἤγαγον, λέγοντες· δυνάμεθα γινῶναι, τίς ἢ καινὴ αὕτη ἢ ὑπὸ σοῦ λαλεμένη διδαχὴ;

20. ξενίζοντα γὰρ τινα εἰσφέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν. βελάμεθα οὖν γινῶναι, τί ἂν θελοὶ ταῦτα εἶναι.

21. (Ἀθηναῖοι δὲ πάντες καὶ οἱ ἐπιδημῶντες ξένοι εἰς ἐδὲν ἕτερον εὐκαίρου, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καιρότερον.)

22. σταθεὶς δὲ ὁ παῦλος ἐν μέσῳ τοῦ ἀρείου πάργου, ἔφη· ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεσεῖς ὑμᾶς θεωρῶ.

23. διερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν, εὖρον καὶ βωμόν, ἐν ᾧ ἐπεγεγραπτο· ἀγνώστῳ θεῷ. ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν.

24. ὁ θεὸς, ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, ἕτος ἐρανῆ καὶ γῆς κύριος ὑπάρχων, ἐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ,

25. οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται, προσδεόμενός τις, αὐτὸς διδούς πᾶσι ζωὴν καὶ προῆν† κατὰ πάντα.

26. ἐποίησέ τε, ἐξ ἐνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὀρίσας† προστεταγμένους καιροὺς καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν

27. ζητεῖν τὸν † κύριον, εἰ ἄρα γε † ψηλαφήσειαν αὐτὸν, καὶ εὖροιεν, † καίτοιγε οὐ μακρὰν ἀπὸ ἐνὸς ἐκάσθῃ ἡμῶν ὑπάρχοντα.

28. ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμεν· ὡς καὶ τινες τῶν καθ' † ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι· τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν.

19. Et apprehensum eum ad Areopagum duxerunt, dicentes: Possumus scire, quae est haec nova, quae a te dicitur, doctrina?

20. Nova enim quaedam infers aures nostris; volumus ergo scire, quidnam velint haec esse.

21. (Athenienses autem omnes, et advenae hospites, ad nihil aliud vacabant, nisi aut dicere, aut audire aliquid novi.)

22. Stans autem Paulus in medio Areopagi, ait: Viri Athenienses! per omnia quasi superstitiosiores vos video.

23. Praeteriens enim, et videns simulacra vestra, inveni et aram, in qua scriptum erat: IGNOTO DEO. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuncio vobis.

24. Deus, qui fecit^{a)} mundum, et omnia, quae in eo sunt, hic coeli et terrae cum sit Dominus, non in manufactis templis habitat^{b)}, a) c. 14, 14. b) c. 7, 49. 50.

25. nec manibus humanis colitur^{a)} indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam, et inspirationem, et omnia^{b)}; a) Joh. 4, 24. b) Ps. 49, 8. sqq.

26. fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terrae^{a)}, definiens statuta tempora, et terminos habitationis eorum^{b)}, a) Gen. 1, 27. b) Deut. 32, 8.

27. quaerere Deum, si forte attrectent eum, aut inveniant, quamvis non longe^{a)} sit ab unoquoque nostrum. a) c. 14, 16.

28. In ipso enim vivimus, et movemur, et sumus^{a)}; sicut et quidam vestrorum Poëtarum dixerunt: Ipsius enim et genus sumus. a) CoI. 1, 17.

v. 25. Gb. και τα παντα. — v. 26. Ed. 2. 5. 4. 5. Er. et St. προστεταγμενους. — v. 27. Gb. τον θεον. — "Ed. omn. Er. ψηλαφησειεν. — "Ed. omn. Er. και γε. — v. 28. C. ημας.

29. γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ θεοῦ, οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν, χρυσοῦ, ἢ ἀργύρου, ἢ λίθου, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου, τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον.

30. τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ θεὸς, ταυτὴν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν.

31. διότι ἔξησεν ἡμέραν, ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ, ᾧ ὥρισε, πίσιν † παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

32. ἀκούσαντες δὲ ἀνάξασιν νεκρῶν, οἱ μὲν ἐχλεύαζον· οἱ δὲ εἶπον· ἀκυσόμεθά σε πάλιν περὶ τούτους.

33. καὶ οὕτως ὁ παῦλος ἐξῆλθεν ἐκ μέσων αὐτῶν.

34. τινὲς δὲ ἄνδρες, κολληθέντες αὐτῷ, ἐπίσεισαν· ἐν οἷς καὶ διονύσιος, ὁ ἀρεοπαγίτης, καὶ γυνή, ὀνόματι δάμαρις, καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς.

29. Genus ergo cum simus Dei, non debemus aestimare auro, aut argento, aut lapidi, sculpturae artis et cogitationis hominis, Divinum esse simile.

30. Et tempora quidem hujus ignorantiae despiciens ^{a)} Deus, nunc annunciat hominibus, ut omnes ubique poenitentiam ^{b)} agant, ^{a)} c. 14, 15. ^{b)} Luc 24, 47.

31. eo quod statuit diem, in quo judicaturus est orbem in aequitate, in viro ^{a)}, in quo statuit, fidem praebens omnibus, suscitans eum a mortuis. ^{a)} 2 Cor. 5, 10. Matth. 25, 31.

32. Cum audissent autem resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant ^{a)}, quidam vero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum. ^{a)} 1 Cor. 1, 23.

33. Sic Paulus exivit de medio eorum.

34. Quidam vero viri adhaerentes ei, crediderunt; in quibus et Dionysius Areopagita, et mulier nomine Damaris, et alii cum eis.

C A P. XVIII.

1. Μετὰ δὲ ταῦτα χωρισθεὶς ὁ παῦλος ἐκ τῶν ἀθηναίων, ἦλθεν εἰς κόρινθον.

2. καὶ εὗρών τινα Ἰσθαῖον, ὀνόματι ἀκύλαν, ποτικὸν τῷ γένει, προσφάτως ἐληλυθότα ἀπὸ τῆς ἰταλίας, καὶ πρίσυλλαν, γυναῖκα αὐτοῦ (διὰ τὸ διατεταχέναι κλαύδιον, χωρίζεσθαι πάντας τὰς ἰσθαῖας ἐκ τῆς ῥώμης), προσῆλθεν αὐτοῖς.

3. καὶ διὰ τὸ ὁμοτέχρον εἶναι ἔμενε παρ' αὐτοῖς, καὶ εἰργάζετο· ἦσαν γὰρ σκηνοποιοὶ τὴν τέχνην.

4. διελέγετο δὲ ἐν τῇ συναγωγῇ κατὰ πᾶν σάββατον, ἔπειθέ τε ἰσθαῖας καὶ ἔλληνας.

1. Post haec egressus ab Athenis, venit Corinthum.

2. Et inveniens quemdam Judaeum nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italia, et Priscillam uxorem ejus ^{a)} (eo quod praecepisset Claudius discedere omnes Judaeos a Roma), accessit ad eos. ^{a)} v. 18. 26. Rom. 16, 3. 1 Cor. 16, 19. 2 Tim. 4, 19.

3. Et quia ejusdem erat artis, manebat apud eos, et operabatur ^{a)}; (erant autem scenofactoriae artis.) ^{a)} c. 20, 34. 1 Cor. 4, 12. 2 Cor. 11, 9. 1 Thess. 2, 9.

4. Et disputabat in synagoga per omne sabbatum, interponens nomen Domini Jesu, suadebatque Judaeis et Graecis.

5. ὡς δὲ κατήλθον ἀπὸ τῆς μακεδονίας ὁ τε σίλας καὶ ὁ τιμόθεος, συνείχετο τῷ † πνεύματι ὁ παῦλος, διαμαρτυρούμενος τοῖς Ἰουδαίοις τὸν χριστὸν Ἰησοῦν.

6. ἀντιτασσομένων δὲ αὐτῶν καὶ βλασφημούντων, ἐκτιναζόμενος τὰ ἱμάτια, εἶπε πρὸς αὐτούς· τὸ αἷμα ὑμῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ὑμῶν. καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τῆ νῦν εἰς τὰ ἔθνη πορεύσομαι.

7. καὶ μεταβάς ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς οἰκίαν τινὸς, ὀνόματι Ἰούστου, σεβομένου τὸν θεόν, οὗ ἡ οἰκία ἦν συνομοροῦσα τῇ συναγωγῇ.

8. κρίσπος δὲ, ὁ ἀρχισυναγωγὸς, ἐπίστευσε τῷ κυρίῳ σὺν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτῆ· καὶ πολλοὶ τῶν κορινθίων † ἀκούοντες, ἐπίστευον καὶ ἐβαπτίζοντο.

9. εἶπε δὲ ὁ κύριος δι' ὀράματος ἐν νυκτὶ τῷ παύλῳ· μὴ φοβῆ, ἀλλὰ λάλει, καὶ μὴ σιωπήσῃς.

10. διότι ἐγὼ εἰμι μετὰ σοῦ, καὶ οὐδεὶς ἐπιθήσεται σοι τοῦ κακῶσαι σε· διότι λαὸς ἐστὶ μοι πολὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ.

11. ἐκάθισέ τε ἐνιαυτὸν καὶ μῆνας ἕξ, διδάσκων † ἐν αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦ θεοῦ.

12. γαλλίωνος δὲ ἀνθρπατεύοντος τῆς ἀχαΐας, κατεπέστησαν ὁμοθυμαδὸν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ παύλῳ, καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸ βῆμα,

13. λέγοντες· ὅτι παρὰ τὸν νόμον οὗτος ἀναπειθεὶ τοὺς ἀνθρώπους, σέβεσθαι τὸν θεόν.

14. μέλλοντος δὲ τῷ παύλῳ ἀνοίγειν τὸ στόμα, εἶπεν ὁ γαλλίων πρὸς τὰς Ἰουδαίας· εἰ μὲν ἔν † ἦν ἀδικημάτι ἢ ῥαδιέρογγμα πονηρὸν, ὧ Ἰουδαῖοι, κατὰ λόγον ἂν ἠνεσχόμεν ὑμῶν.

15. εἰ δὲ ζήτημά ἐστι περὶ λόγου καὶ ὀνομάτων καὶ νόμου, τῷ καθ' ὑμᾶς,

5. Cum venissent autem de Macedonia Silas et Timotheus^{a)}, instabat verbo Paulus, testificans Judaeis esse Christum Jesum. a) c. 17, 14. sq. 2 Cor. 1, 19.

6. Contradicientibus autem eis, et blasphemantibus, excutiens vestimenta sua, dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrum! mundus ego, ex hoc ad Gentes vadam^{a)}. c. 15, 45. 51. 20, 26.

7. Et migrans inde, intravit in domum cujusdam, nomine Titi Justi, colentis Deum, ejus domus erat conjuncta synagogae.

8. Crispus^{a)} autem archisynagogus credidit Domino cum omni domo sua; et multi Corinthiorum audientes credebant, et baptizabantur. a) 1 Cor. 1, 14.

9. Dixit autem Dominus nocte per visionem^{a)} Paulo: Noli timere, sed loquere, et ne taceas! a) c. 16, 9. 25, 11.

10. Propter quod ego sum tecum; et nemo apponetur tibi, ut noceat te; quoniam populus est mihi multus in hac civitate.

11. Sedit autem ibi annum et sex menses, docens apud eos verbum Dei.

12. Gallione autem proconsule Achaiae, insurrexerunt uno animo Judaei in Paulum, et adduxerunt eum ad tribunal,

13. dicentes: Quia contra legem hic persuadet hominibus colere Deum.

14. Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Judaeos: Si quidem esset iniquum aliquid, aut facinus pessimum, o viri Judaei! recte vos sustinerem;

15. si vero quaestiones sunt de verbo, et nominibus¹⁾, et lege vestra,

v. 5. Gb. τῷ λόγῳ. — v. 8. Ed. 2. 5. 4. 5. Er. ἀκούοντες. — v. 11. Ed. omn. Er. διδάσκων αὐτοὺς τὸν λόγον τοῦ θεοῦ. — v. 14. C. ponit ἦν post τε.

1) 1590. nominibus legis vestrae.

ὄψεσθε αὐτοί· κριτῆς γὰρ ἐγὼ τέ-
των ἢ βύλομαι εἶναι.

16. καὶ ἀπήλασεν αὐτὸς ἀπὸ τῷ
βήματος.

17. ἐπιλαβόμενοι δὲ πάντες οἱ ἔλ-
ληνες σωσθένην, τὸν ἀρχισυνάγωγον,
ἔτυπτον ἔμπροσθεν τῷ βήματος· καὶ
ἔδεν τέτων τῷ γαλλίῳι † ἔμελεν.

18. ὁ δὲ παῦλος ἔτι προσμείνας
ἡμέρας ἱκανὰς, τοῖς ἀδελφοῖς ἀπο-
ταξάμενος, ἐξέπλει εἰς τὴν συρίαν,
καὶ σὺν αὐτῷ πρίσυλλα καὶ ἀκύλας,
κειράμενος τὴν κεφαλὴν ἐν κεγχραῖς·
εἶχε γὰρ εὐχὴν.

19. κατήτησε δὲ εἰς ἔφεσον, † καί-
κεινὸς κατέλιπεν αὐτῷ. αὐτὸς δὲ εἰς-
ελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν, διελέχθη
τοῖς ἰσδαίοις.

20. ἐρωτῶντων δὲ αὐτῶν, ἐπὶ
πλείονα χρόνον μεῖναι παρ' αὐτοῖς,
οὐκ ἐπένευσεν·

21. ἀλλὰ ἀπετάξατο αὐτοῖς, εἰπὼν·
δεῖ με πάντως τὴν ἐρορτὴν, τὴν ἐρχο-
μένην, ποιῆσαι εἰς ἱεροσόλυμα. πάλιν
δὲ ἀνακάμψω πρὸς ὑμᾶς, τῷ θεῷ θέ-
λοντος. καὶ ἀνήχθη ἀπὸ τῆς ἐφέσου.

22. καὶ κατελθὼν εἰς καισάρειαν,
ἀναβὰς, καὶ ἀσπασάμενος τὴν ἐκ-
κλησίαν, κατέβη εἰς ἀντιόχειαν.

23. καὶ ποιήσας χρόνον τινα, ἐξῆλ-
θε, διερχόμενος καθεξῆς τὴν γαλα-
τικὴν χώραν καὶ φρυγίαν, ἐπισηριζῶν
† πάντας τοὺς μαθητάς.

24. ἰσδαῖος δὲ τις, ἀπολλῶς † ὀ-
νόματι, ἀλεξανδρεὺς τῷ γένει, ἀνὴρ
λόγιος, κατήτησεν εἰς ἔφεσον, δυ-
νατὸς ὢν ἐν ταῖς γραφαῖς.

25. οὗτος ἦν κατηχημένος τὴν ὀ-
δὸν τοῦ κυρίου. καὶ ζέων τῷ πνεύμα-
τι, ἐλάλει καὶ ἐδίδασκεν ἀκριβῶς τὰ
περὶ τοῦ κυρίου, ἐπιστάμενος μόνον τὸ
βάπτισμα ἰωάννη.

vos ipsi videritis; Judex ego horum
nolo esse ^{a)}.

a) Joh. 12, 51.

16. Et minavit eos a tribunali.

17. Apprehendentes autem omnes
Sosthenem ^{a)} principem synagogae, per-
cutiebant eum ante tribunal; et nihil
eorum Gallioni curae erat. a) 1 Cor. 1, 1.

18. Paulus vero cum adhuc susti-
nuisset dies multos, fratribus vafa-
ciens, navigavit in Syriam (et cum eo
Priscilla et Aquila, qui sibi totonde-
rat in Cenchrus caput; habebat enim
votum) ^{a)}.

a) c. 21, 24. Num. 6, 9, 18.

19. Devenitque Ephesum, et illos
ibi reliquit. Ipse vero ingressus syna-
gogam, disputabat cum Judaeis.

20. Rogantibus autem eis, ut am-
pliori tempore maneret, non consensit;

21. sed vafaciens, et dicens ^{a)}:
Iterum revertar ad vos, Deo volente,
profectus est ab Epheso.

a) Gal. 2, 1.

22. Et descendens Caesaream, a-
scendit, et salutavit ecclesiam, et de-
scendit Antiochiam ^{a)}.

a) Gal. 2, 11.

23. Et facto ibi aliquanto tempore
profectus est, perambulans ex ordine
Galaticam ¹⁾ regionem ^{a)}, et Phrygiam,
confirmans omnes discipulos. a) c. 16, 6.

24. Judaeus autem quidam, Apol-
lo ^{a)} nomine, Alexandrinus genere, vir
eloquens, devenit Ephesum, potens in
scripturis.

a) c. 19, 1. 1 Cor. 1, 12.

25. Hic erat edoctus viam Domini;
et fervens spiritu loquebatur, et doce-
bat diligenter ea, quae sunt Jesu, sci-
ens tantum baptismum Iohannis ^{a)}.

a) c. 19, 5.

v. 17. C. ἐμελεν. — v. 19. Ed. omn. Er. καὶ ἐκεινὸς. — v. 23. C. τὰς
μαθητάς παντας. — v. 24. C. ὄνομα.

1) 1590. Galatiam.

26. ἔτος τε ἤρξατο, παρήρησιάζεσθαι ἐν τῇ συναγωγῇ. ἀκούσαντες δὲ αὐτῷ ἀκύλας καὶ πρίσκιλλα, προσελάβοντο αὐτὸν, καὶ ἀκριβέστερον αὐτῷ ἐξέθεοντο τὴν † τῆ θεῆ ὁδόν.

27. βυλομένοι δὲ αὐτῷ διελθεῖν εἰς τὴν ἀχαιάν, προτρεψάμενοι οἱ ἀδελφοὶ ἔγραψαν τοῖς μαθηταῖς, ἀποδέξασθαι αὐτόν· ὃς παραγεγόμενος, συνεβύλετο πολὺ τοῖς πεπιζευκόσι διὰ τῆς χάριτος.

28. ἐντόνως γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις διακατηλέγγετο δημοσίᾳ, ἐπιδεικνὺς διὰ τῶν γραφῶν, εἶναι τὸν χριστὸν Ἰησοῦν.

26. Hic ergo coepit fiducialiter agere in synagoga. Quem cum audissent Priscilla et Aquila^{a)}, assumpserunt eum, et diligentius exposuerunt ei viam Domini.

a) v. 2.

27. Cum autem vellet ire Achaïam, exhortati fratres, scripserunt discipulis, ut susciperent eum. Qui cum venisset, contulit multum his, qui crederant.

28. Vehementer enim Judaeos revincebat publice, ostendens per Scripturas, esse Christum Jesum.

C A P. XIX.

1. Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν ἀπολλῶ εἶναι ἐν κορίνθῳ, παῦλον, διελθόντα τὰ ἀνωτερικὰ μέρη, ἐλθεῖν εἰς ἔφεσον. καὶ εὐρῶν τινὰς μαθητὰς,

2. εἶπε πρὸς αὐτούς· εἰ πνεῦμα ἅγιον ἐλάβετε πιζεύσαντες; οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν· ἀλλ' ὑδὲ, εἰ πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν, ἠκούσαμεν.

3. εἶπέ τε πρὸς αὐτούς· εἰς τί ἔν ἐβαπτίσθητε; οἱ δὲ εἶπον· εἰς τὸ ἰωάννη βάπτισμα.

4. εἶπε δὲ παῦλος· ἰωάννης μὲν ἐβάπτισε βάπτισμα μετανοίας, τῷ λαῷ λέγων, εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ' αὐτὸν ἵνα πιζεύσωσι, τρετίσιν, εἰς τὸν χριστὸν Ἰησοῦν.

5. ἀκούσαντες δὲ, ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ.

6. καὶ ἐπιθέντος αὐτοῖς τοῦ παύλου τὰς χεῖρας, ἦλθε τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον, ἐπ' αὐτούς· ἐλάλην τε γλώσσαις, καὶ προεφήτενον.

7. ἦσαν δὲ οἱ πάντες ἄνδρες ὡσεὶ δεκαδύο.

1. Factum est autem, cum Apollo esset Corinthi^{a)}, ut Paulus, peragratiss superioribus partibus, veniret Ephesum^{b)}, et inveniret quosdam^{c)} discipulos;

a) c. 18, 24. 27. b) c. 18, 19. 21.

2. dixitque ad eos: Si Spiritum sanctum^{a)} accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque, si Spiritus sanctus est, audivimus.

a) c. 10, 44. 8, 16.

3. Ille vero ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Ioannis baptisinate.

4. Dixit autem Paulus: Ioannes baptizavit baptismis poenitentiae populum, dicens: In eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est, in Jesum.

5. His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Jesu.

6. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, et loquebantur linguis, et prophetabant.

7. Erant autem omnes viri fere duodecim.

v. 26. C. τὴν ὁδὸν τῆ θεῆ.

1) 1590. de discipulis.

8. εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν συναγωγὴν, ἐπαρρόησιάζετο, ἐπὶ μῆνας τρεῖς διαλεγόμενος, καὶ πείθων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

9. ὡς δὲ τινες † ἐσκληρύνοντο, καὶ ἠπέιθεν, κακολογῶντες τὴν ὁδὸν ἐνώπιον τῆς πλήθους, ἀποξὰς ἀπ' αὐτῶν, ἀφώρισε τὸς μαθητὰς, καθ' ἡμέραν διαλεγόμενος ἐν τῇ σχολῇ τυράννου τινός.

10. τῷτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ ἔτη δύο, ὥστε πάντας τὰς κατοικῶντας τὴν Ἀσίαν ἀκῆσαι τὸν λόγον τῆς κυρίας † ἰησοῦ, Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλληνας.

11. δυνάμεις τε οὐ τὰς τυχοῦσας ἐποίει ὁ Θεὸς διὰ τῶν χειρῶν παύλου,

12. ὥστε καὶ ἐπὶ τὰς ἀσθενῶντας ἐπιφέρεσθαι ἀπὸ τῆς χρωτὸς αὐτῆς σεδάρια ἢ † σιμικίνθια, καὶ ἀπαλλάσσεσθαι ἀπ' αὐτῶν τὰς νόσους, τὰ τε πνεύματα, τὰ πονηρὰ, † ἐξέρχεσθαι ἀπ' αὐτῶν.

13. ἐπεχείρησαν δὲ τινες ἀπὸ τῶν περιερχομένων Ἰουδαίων ἐξορκισῶν, ὀνομάζειν ἐπὶ τὰς ἔχοντας τὰ πνεύματα, τὰ πονηρὰ, τὸ ὄνομα τῆς κυρίας ἰησοῦ, λέγοντες † ὀρκίζομεν ὑμᾶς τὸν ἰησοῦν, ὃν ὁ παῦλος κηρύσσει.

14. ἦσαν δὲ τινες υἱοὶ σκευᾶ, Ἰουδαίς, ἀρχιερέως ἐπὶ αὐτοὶ τῷτο ποιῶντες.

15. ἀποκριθὲν δὲ τὸ πνεῦμα, τὸ πονηρὸν, εἶπε· τὸν ἰησοῦν γινώσκω, καὶ τὸν παῦλον ἐπίσκαμι· ὑμεῖς δὲ τίνας ἐστέ;

16. καὶ ἐφαλλόμενος ἐπ' αὐτὰς ὁ ἄνθρωπος, ἐν ᾧ ἦν τὸ πνεῦμα, το πονηρὸν, καὶ † κατακρυεύσας αὐτῶν, ἴσχυσε κατ' αὐτῶν, ὥστε γυμνὸς καὶ τετραυματισμένος ἐκφυγεῖν ἐκ τοῦ οἴκου ἐκείνου.

8. Introgessus autem synagogam, cum fiducia loquebatur per tres menses, disputans, et suadens de regno Dei.

9. Cum autem quidam indurarentur, et non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis, segregavit discipulos, quotidie disputans in schola tyranni cujusdam.

10. Hoc autem factum est per biennium, ita ut omnes, qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini, Judaei atque Gentiles.

11. Virtutesque non ¹) quaslibet faciebat Deus per manum Pauli ^{a)};

a) c. 14, 3.

12. ita, ut etiam super languidos deferrentur a corpore ejus sudaria, et semicinetia, et recedebant ab eis languores, et spiritus nequam egrediebantur ^{a)}.

a) c. 5, 15. Matth. 9, 21.

13. Tentaverunt autem quidam et de circumeuntibus Judaeis exorcistis, invocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen Domini Jesu, dicentes: Adjuro vos per Jesum, quem Paulus praedicat.

14. Erant autem ²) quidam Judaei Scevae principis Sacerdotum septem filii, qui hoc faciebant.

15. Respondens autem spiritus nequam dixit eis: Jesum novi, et Paulum scio; vos autem, qui estis?

16. Et insiliens in eos homo, in quo erat daemonium pessimum, et dominatus amborum, invaluit contra eos, ita ut nudi et vulnerati effugerent de domo illa.

v. 9. Ed. 3. 4. 5. Er. ἐσκληρύνοντο. — v. 10. ἰησοῦ omitt. Gb. — v. 12. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. σιμικίνθια. — "Gb. ἐπιφέρεσθαι, omitt. ἀπ' αὐτῶν. — v. 15. Gb. ὀρκίζω. — v. 16. C. κατακρυεύσαν.

1) 1590. non modicas quaslibet.

2) 1590. cujusdam Judaei nomine Scevae.

17. τῆτο δὲ ἐγένετο γνωσὸν πᾶσιν Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι, τοῖς κατοικοῦσι τὴν Ἐφεσον. καὶ ἐπέπεσε φόβος ἐπὶ πάντας αὐτούς, καὶ ἐμεγαλύνετο τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ.

18. πολλοὶ τε τῶν πεπιζευκώτων ἤρχοντο, ἐξομολογούμενοι καὶ ἀναγγέλλοντες τὰς πράξεις αὐτῶν.

19. ἱκανοὶ δὲ τῶν τὰ περίεργα πραξάντων, συνερέγκαρτες τὰς βίβλας, κατέκαιον ἐνώπιον πάντων· καὶ συνεψήφισαν τὰς τιμὰς αὐτῶν, καὶ εὖρον ἄργυρίαις μυριάδας πέντε.

20. † οὕτω κατὰ κράτος ὁ λόγος τοῦ κυρίου ἤνθανε καὶ ἴσχυεν.

21. ὡς δὲ ἐπληρώθη ταῦτα, ἔθετο ὁ Παῦλος ἐν τῷ πνεύματι, διελθὼν τὴν μακεδονίαν καὶ ἀχαίαν, πορεύεσθαι εἰς ἱερουσαλήμ, εἰπὼν· ὅτι μετὰ τὸ γενέσθαι με ἐκεῖ δεῖ με καὶ ῥώμην ἰδεῖν.

22. ἀποστείλας δὲ εἰς τὴν μακεδονίαν δύο τῶν διακονούντων αὐτῷ, Τιμόθεον καὶ Ἐραστον, αὐτὸς ἐπέσχε χρόνον εἰς τὴν ἀσίαν.

23. ἐγένετο δὲ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον ταραχὸς ἐν ὀλίγος περὶ τῆς ὁδοῦ.

24. Δημήτριος γάρ τις ὀνόματι, ἀργυροκόπος, ποιῶν ναοὺς ἀργυροῦς ἀρτέμιδος, παρείχετο τοῖς τεχνίταις ἐργασίαν οὐκ ὀλίγην.

25. ἃς συναθροίσας, καὶ τὰς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐργάτας, εἶπεν· ἄνδρες, ἐπίσασθε, ὅτι ἐν ταύτης τῆς ἐργασίας ἢ εὐπορία ἡμῶν ἐστὶ.

26. καὶ θεωρεῖτε, καὶ ἀκούετε, ὅτι ἢ μόνον ἐφέσε, ἀλλὰ σχεδὸν πάσης τῆς ἀσίας ὁ Παῦλος ἕτος πείσας μετέβησεν ἱκανὸν ὄχλον, λέγων, ὅτι ἢ εἰς θεοὶ οἱ διὰ χειρῶν γινόμενοι.

17. Hoc autem notum factum est omnibus Judaeis, atque Gentilibus, qui habitabant Ephesi; et cecidit timor super omnes illos, et magnificabatur nomen Domini Jesu.

18. Multique credentium veniebant, confitentes et annunciantes actus suos.

19. Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa ^{a)} sectati, contulerunt libros, et combusserunt ¹⁾ coram omnibus; et computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium.

a) c. 8, 9.

20. Ita fortiter crescebat ^{a)} verbum Dei, et confirmabatur.

a) c. 6, 7.

21. His autem expletis, proposuit Paulus in Spiritu, transita Macedonia ^{a)} et Achaia, ire Jerosolymam ^{b)}, dicens: Quoniam, postquam fuero ibi, oportet me et Romam ^{c)} videre.

a) 1 Cor. 16, 5. b) c. 13, 21. 20, 22. c) Rom. 15, 23, sqq.

22. Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi, Timotheum ^{a)}, et Erastum ^{b)}, ipse remansit ad tempus in Asia.

a) c. 16, 1.

b) Rom. 16, 23. 2 Tim. 4, 20.

23. Facta est autem illo tempore turbatio non minima ^{a)} de via Domini.

a) 2 Cor. 1, 8.

24. Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens aedes argentearum Dianae, praestabat artificibus non modicum quaestum;

25. quos convocans, et eos, qui hujusmodi erant opifices, dixit: Viri! scitis, quia de hoc artificio est nobis acquisitio;

26. et videtis, et auditis, quia non solum Ephesi, sed pene totius Asiae, Paulus hic suadens avertit multam turbam, dicens: Quoniam non sunt dii, qui manibus fiunt.

27. ἢ μόνον δὲ τῆτο κινδυνεύει ἡμῖν τὸ μέρος εἰς ἀπελεγμὸν ἔλθειν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς μεγάλης † θεᾶς ἀρτέμιδος ἱερόν εἰς οὐδὲν λογισθῆναι, μέλλειν δὲ καὶ καθαιρεῖσθαι τὴν μεγαλειότητα αὐτῆς, ἣν ὅλη ἡ ἀσία καὶ ἡ οἰκαμένη σέβεται.

28. ἀκούσαντες δὲ, καὶ γενόμενοι πλήρεις θυμῶ, ἔκραζον, λέγοντες· μεγάλη ἡ ἄρτεμις ἐφεσίων.

29. καὶ ἐπλήσθη ἡ πόλις ὅλη † τῆς συγχύσεως· ὠρμησάν τε ὁμοθυμαδὸν εἰς τὸ θέατρον, συναρπάσαντες γάϊον καὶ ἀρίσταρχον, μακεδόνας, συνεκδήμους † πάντες.

30. τοῦ δὲ πάντες βελομένους εἰσελεῖν εἰς τὸν δῆμον, οὐκ εἶον αὐτὸν οἱ μαθηταί.

31. τινὲς δὲ καὶ τῶν ἀσιαρχῶν, ὄντες αὐτῶ φίλοι, πέμψαντες πρὸς αὐτὸν, παρεκάλαν, μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον.

32. ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλο τι ἔκραζον· ἦν γὰρ ἡ ἐκκλησία συγκεχυμένη, καὶ οἱ πλείους οὐκ ᾔδεισαν, τίνος ἔνεκον † συνεληλύθεισαν.

33. ἐκ δὲ τοῦ ὄχλου προεβίβασαν ἀλέξανδρον, † προβαλλόντων αὐτὸν τῶν Ἰουδαίων· ὁ δὲ ἀλέξανδρος κατασεισας τὴν χεῖρα, ἤθελεν ἀπολογεῖσθαι τῶ δήμῳ.

34. † ἐπιγρόντες δὲ, ὅτι Ἰουδαῖός ἐστι, φωνὴ ἐγένετο μία ἐκ πάντων, ὡς ἐπὶ ὥρας δύο κραζόντων· μεγάλη ἡ ἄρτεμις ἐφεσίων.

35. † κατασεισας δὲ ὁ γραμματεὺς τὸν ὄχλον, φησὶν· ἄνδρες ἐφεσίοι, τίς γὰρ ἐστὶν ἄνθρωπος, ὃς οὐ γινώσκει τὴν ἐφεσίων πόλιν, νεωκόρον οὖσαν τῆς μεγάλης † θεᾶς ἀρτέμιδος καὶ τῆ διοπετοῦς;

27. Non solum autem haec periclitabitur nobis pars in redargutionem venire^{a)}, sed et magnae Dianae templum in nihilum reputabitur, sed et destrui incipiet majestas ejus, quam tota Asia, et orbis colit. a) c. 16, 19

28. His auditis, repleti sunt ira, et exclamaverunt dicentes: Magna Diana Ephesiorum!

29. Et impleta est civitas confusione, et impetum fecerunt uno animo in theatrum, raptο Gajo^{a)}, et Aristarcho^{b)}, Macedonibus, comitibus Pauli.

a) 1 Cor. 1, 14. b) Col. 4, 10.

30. Paulo autem volente intrare in populum, non permiserunt discipuli.

31. Quidam autem et de Asiae principibus, qui erant amici ejus, miserunt ad eum, rogantes, ne se daret in theatrum.

32. Alii autem aliud clamabant. Erat enim ecclesia confusa, et plures nesciebant, qua ex causa convenissent.

33. De turba autem detraxerunt Alexandrum^{a)}, propellentibus eum Judaeis. Alexander autem manu silentio postulato, volebat reddere rationem populo. a) 2 Tim. 4, 14.

34. Quem ut cognoverunt Judaeum esse, vox facta una est omnium, quasi per horas duas clamantium: Magna Diana Ephesiorum!

35. Et cum sedasset scriba turbas, dixit: Viri Ephesii! quis enim est hominum, qui nesciat Ephesiorum civitatem cultricem esse magnae Dianae^{a)}, Jovisque prolis? a) v. 27.

v. 27. C. et Mt. θεας ἱερον ἀρτεμιδος. — v. 29. C. omitt. της. — "Ed. omn. Er. et St. add. τα. — v. 32. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. συνεληλυθεισαν. — v. 33. Ed. omn. Er. et St. προβαλοντων. — v. 34. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. επιγνοντων. — v. 35. Ed. 1. Er. κατασεισας. — "θεας omitt. Gb.

36. ἀναντιρρήτων ἔν ὄντων τέτων, δέον ἐσὶν, ὑμᾶς κατεσαλμένους ὑπάρχειν, καὶ μηδὲν προπετὲς † πράσσειν.

37. ἤγάγετε γὰρ τὲς ἄνδρας τέ- τως, ἕτε ἱεροσύλους, ἕτε βλασφημῶ- τας τὴν † θεὸν ὑμῶν.

38. εἰ μὲν ἔν δημήτριος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τεχνῖται † ἔχουσι πρὸς τινα λό- γον, ἀγοραῖοι ἄγονται, καὶ ἀνθύ- πατοὶ εἰσὶν· ἐγκαλείωσαν ἀλλήλοις.

39. εἰ δέ τι περὶ ἐτέρων ἐπιζητεῖ- τε, ἐν τῇ ἐννόμῳ ἐκκλησίᾳ ἐπιλυθή- σεται.

40. καὶ γὰρ κινδυνεύομεν, ἐγκα- λῆσθαι ζήσεως περὶ τῆς σήμερον, μηδενὸς αἰτίας ὑπάρχοντος, περὶ οὗ † δυνησόμεθα † δοῦναι λόγον τῆς συζροφῆς ταύτης.

41. καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀπέλυσε τὴν ἐκκλησίαν.

36. Cum ergo his contradici non possit, oportet vos sedatos esse, et ni- hil temere agere.

37. Adduxistis enim homines istos, neque sacrilegos, neque blasphemantes deam vestram.

38. Quod si Demetrius, et qui cum eo sunt artifices, habent adversus aliquem causam, conventus forenses aguntur, et proconsules sunt, accusent invicem.

39. Si quid autem alterius rei quaeritis, in legitima ecclesia poterit ab- solvi.

40. Nam et periclitamur argui seditionis hodiernae; cum nullus obnoxius sit (de quo possimus reddere rationem) concursus istius. Et cum haec dixisset, dimisit ecclesiam.

C A P. XX.

1. Μετὰ δὲ τὸ παύσασθαι τὸν θό- ρυβον πρόσκαλεσάμενος ὁ παῦλος τὲς μαθητάς, καὶ ἀσπασάμενος, ἐξῆλ- θε, πορευθῆναι εἰς τὴν μακεδονίαν.

2. διελθὼν δὲ τὰ μέρη ἐκεῖνα, καὶ παρακαλέσας αὐτοὺς λόγῳ πολλῷ, ἦλθεν εἰς τὴν ἐλλάδα.

3. ποιήσας τε μῆνας τρεῖς, γενο- μένης αὐτῷ ἐπιβελῆς ὑπὸ τῶν Ἰσδαί- ων, μέλλοιεν ἀνάγεσθαι εἰς τὴν συ- ρίαν, ἐγένετο γνώμη τοῦ ὑποξερῆειν διὰ μακεδονίας.

4. συνείπετο δὲ αὐτῷ ἄχρι τῆς ἀ- σίας σώπατρος † πύρρος, † βεροιαῖος· θεσσαλονικέων δὲ, ἀρίζαρχος, καὶ σεκῦνδος, καὶ γαῖος, δερβαῖος, καὶ

1. Postquam autem cessavit tumultus, vocatis Paulus discipulis, et exhortatus eos, valedixit, et profectus est, ut iret in Macedoniam ^{a)}. ^{a)} 1 Tim. 1, 5.

2. Cum autem perambulasset partes illas, et exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ad Graeciam;

3. ubi cum fecisset menses tres, factae sunt illi insidiae a Judaeis navigaturo in Syriam; habuitque consilium, ut reverteretur per Macedoniam.

4. Comitatus est autem eum Sopater ¹⁾ Pyrrhi Beroeensis ^{a)}, Thessalicensium vero Aristarchus, et Secundus, et Gajus ^{b)} Derbeus, et Timothe-

v. 36. St. Mt. et Gb. *πραττειν*. — v. 37. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. *την θεαν*. — v. 38. Ed. omn. Er. et St. *προς τ. λ. ἔχουσι*. — v. 40. Mt. οὗ οὐ δυνησ. — " St. et Gb. *ἀποδοῦναι*. — v. 4. Ed. omn. Er. St. et Mt. omitt. *πυρρος*. — " Ed. omn. Er. et St. *βεροιαῖος*.

1) 1590. Sosipater.

τιμόθεος· ἄσιανοὶ δὲ, τυχικός καὶ τρόφιμος.

5. οὗτοι † προελθόντες ἔμενον ἡμᾶς ἐν τρωάδι.

6. ἡμεῖς δὲ ἐξεπλεύσαμεν μετὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἀζύμων ἀπὸ φιλίππων, καὶ ἦλθομεν πρὸς αὐτοὺς εἰς τὴν τρωάδα † ἄχρι ἡμερῶν πέντε, οὗ διετρίψαμεν ἡμέρας ἑπτά.

7. ἐν δὲ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, συνηγμένων † τῶν μαθητῶν, κλάσαι ἄρτον, ὁ παῦλος διελέγετο αὐτοῖς, μέλλων ἐξίναί τῃ ἐπαύριον, παρέτεινέ τε τὸν λόγον μέχρι μεσονυκτίου.

8. ἦσαν δὲ λαμπάδες ἱκαναὶ ἐν τῷ ὑπερώῳ, οὗ † ἦμεν συνηγμένοι.

9. καθήμενος δὲ τις νεανίας, ὀνόματι εὐτύχος, ἐπὶ τῆς θυρίδος, καταφερόμενος ὑπνω βαθεῖ, διαλεγόμενος τοῦ παύλου ἐπὶ πλεῖον, κατενεχθεὶς † ἀπὸ τοῦ ὑπνου, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ τριζέβου κάτω, καὶ ἦρθη νεκρός.

10. καταβὰς δὲ ὁ παῦλος, ἐπέπεσεν αὐτῷ, καὶ συμπεριλαβὼν εἶπε· μὴ † θορυβεῖσθε· ἡ γὰρ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ ἔστιν.

11. ἀναβὰς δὲ, † καὶ κλάσας ἄρτον, καὶ γευσάμενος, ἐφ' ἱκανόν τε ὀμιλήσας † ἄχρις ἀγῆς, ἕτως ἐξῆλθεν.

12. ἤγαγον δὲ τὸν παῖδα ζῶντα, καὶ παρεκλήθησαν οὐ μετρίως.

13. ἡμεῖς δὲ † προελθόντες ἐπὶ τὸ πλοῖον, ἀνήχθημεν εἰς τὴν ἄσσον, ἐνεῖθεν μέλλοντες ἀναλαμβάνειν τὸν παῦλον· † οὕτως γὰρ ἦν διατεταγμένος, μέλλων αὐτὸς πεζεύειν.

14. ὡς δὲ συνέβαλεν ἡμῖν εἰς τὴν ἄσσον, ἀναλαβόντες αὐτὸν ἦλθομεν εἰς μυτιλήνην.

us^{c)}; Asiani vero Tychicus^{d)} et Trophimus^{e)}.

a) c. 17, 10. b) c. 19, 29. c) c. 16, 1. d) Eph. 6, 21. Col. 4, 7. 2 Tim. 4, 12.

Tit. 3, 12. e) c. 21, 29.

5. Hi cum processissent, sustinuerunt nos Troade;

6. nos vero navigavimus post dies Azymorum^{a)} a Philippis, et venimus ad eos Troadem^{b)} in diebus quinque, ubi demorati sumus diebus septem.

a) Exod. 12. b) c. 16, 3. 2 Cor. 2, 12.

7. Una autem Sabbati, cum convenissemus ad frangendum panem^{a)}, Paulus disputabat cum eis, profecturus in crastinum, protraxitque sermonem usque in mediam noctem. a) c. 2, 16.

8. Erant autem lampades copiosae in coenaculo, ubi eramus congregati.

9. Sedens autem quidam adolescens nomine Eutychus super fenestram, cum mergeretur somno gravi, disputante diu Paulo, ductus somno cecidit de tertio coenaculo deorsum, et sublatus est mortuus.

10. Ad quem cum descendisset Paulus, incubuit super eum, et completus dixit: Nolite turbari! anima enim ipsius in ipso est.

11. Ascendens autem, frangensque panem, et gustans, satsique allocutus¹⁾ usque in lucem, ²⁾ sic profectus est.

12. Adduxerunt autem puerum viventem, et consolati sunt non minime.

13. Nos autem ascendentes navem, navigavimus in Asson, inde suscepturi Paulum; sic enim disposuerat ipse per terram iter facturus.

14. Cum autem convenisset³⁾ nos in Asson, assumpto eo, venimus Mytilenem.

v. 5. C. et St. προσελθόντες. — v. 6. Ed. 2. 3. 4. Er. St. Mt. et Gb. ἀγῆς. — v. 7. Gb. ἡμῶν pro μαθητῶν. — v. 8. Ed. omn. Er. ἦσαν. — v. 9. Ed. omn. Er. ὑπο. — v. 10. C. θορυβεῖσθε. — v. 11. Ed. 1. 2. Er. omitt. καὶ. — " Ed. omn. Er. ἀχρι. — v. 13. Mt. προσελθόντες. — " St. Mt. et Gb. εἶτω.

1) 1590. add. est.

2) 1590. add. et.

3) 1590. convenissemus in Asson.

15. ἀρκεῖσθαι ἀποπλεύσαντες, τῇ ἐπίσει κατηρηθήσασιν ἀντικρὺ χίον. τῇ δὲ ἑτέρᾳ παρεβάλομεν εἰς σάμον· καὶ μείναντες ἐν τρωγυλλίῳ, τῇ ἔχομένῃ ἦλθομεν εἰς μίλητον.

16. ἔκρινε γὰρ ὁ παῦλος, παρεπλεύσαι τὴν ἔφεσον, ὅπως μὴ γένηται αὐτῷ χρονοτριβῆσαι ἐν τῇ ἀσίᾳ. ἔσπευδε γὰρ, εἰ δυνατὸν ἦν αὐτῷ, τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς γενέσθαι εἰς ἱεροσόλυμα.

17. ἀπὸ δὲ τῆς μιλῆτος πέμψας εἰς ἔφεσον, μετεκαλέσατο τὸς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας.

18. ὡς δὲ παρεγένοντο πρὸς αὐτὸν, εἶπεν αὐτοῖς· ὑμεῖς ἐπίστασθε, ἀπὸ πρώτης ἡμέρας, ἀφ' ἧς ἐπέβην εἰς τὴν ἀσίαν, πῶς μεθ' ὑμῶν τὸν πάντα χρόνον ἐγενόμην,

19. δελεύον τῷ κυρίῳ μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ † πολλῶν δακρύων καὶ πειρασμῶν, τῶν συμβάντων μοι ἐν ταῖς ἐπιβλαῖς τῶν Ἰουδαίων.

20. ὡς ἂν ὑπεξεϊλάμην τῶν συμφερόντων, τῷ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν, καὶ διδάξαι ὑμᾶς δημοσίᾳ καὶ κατ' οἴκους·

21. διαμαρτυρούμενος Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι τὴν εἰς τὸν θεὸν μετένοian καὶ πίσιν † τὴν εἰς τὸν κύριον ἡμῶν, Ἰησοῦν † χριστόν.

22. καὶ νῦν ἰδὲ, ἐγὼ δεδεμένος τῷ πνεύματι, πορεύομαι εἰς ἱερουσαλήμ, τὰ ἐν αὐτῇ συναρτήσουτά μοι μὴ εἰδώς,

23. πλὴν, ὅτι τὸ πνεῦμα, τὸ ἄγιον, κατὰ πόλιν διαμαρτυρεταί † μοι, λέγον, ὅτι δεσμά με καὶ θλίψεις μένουσιν.

24. ἀλλ' ἕθενός λόγον ποιῆσαι, ἕδὲ ἔχω τὴν ψυχὴν με τιμίαν ἑμαυτῷ, ὡς

15. Et inde navigantes, sequenti die venimus contra Chium, et alia ¹⁾ applicuimus Samum, et sequenti die venimus Miletum.

16. Proposuerat enim Paulus transnavigare Ephesum, ne qua mora illi fieret in Asia. Festinabat enim, si possibile sibi esset, ut diem Pentecostes faceret Jerosolymis ²⁾. a) c. 18, 21.

17. A Mileto autem mittens Ephesum, vocavit Majores natu Ecclesiae.

18. Qui cum venissent ad eum, et simul essent, dixit eis: Vos scitis, a prima die, qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim,

19. serviens Domino cum omni humilitate, et lacrymis, et tentationibus, quae mihi acciderunt ex insidiis Judaeorum;

20. quomodo nihil subtraxerim ²⁾ utilium, quo minus annuncierem vobis et docerem vos publice, et per domos,

21. testificans Judaeis atque Gentilibus in Deum poenitentiam, et fidem in Dominum nostrum Jesum Christum.

22. Et nunc ecce! alligatus ego spiritu, vado in Jerusalem ²⁾; quae in ea ventura sint mihi, ignorans;

a) Luc. 18, 31. sqq.

23. nisi quod Spiritus sanctus per omnes civitates mihi protestatur, dicens: Quoniam vincula et tribulationes Jerosolymis me manent ²⁾.

a) c. 21, 4. 35.

24. Sed nihil horum vereor; nec facio animam meam pretiosiore, quam

v. 19. πολλων omitt. Gb. — v. 21. την omitt. C. — "χριστον omitt. Ed. omn. Er. et Mt. — v. 25. μοι omitt. Ed. omn. Er. St. et Mt.

2) 1590. add. die. 2) 1590. add. vobis.

τελειῶσαι τὸν δρόμον μου μετὰ χαρᾶς, καὶ τὴν διακονίαν, ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, διαμαρτύρασθαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ.

25. καὶ νῦν ἰδὲ, ἐγὼ οἶδα, ὅτι ἐκέτι ὄψεσθε τὸ πρόσωπόν μου ὑμεῖς πάντες, ἐν οἷς διήλθον κηρύσσων τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

26. διὸ ἄμαρτύρομαι ὑμῖν ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ, ὅτι καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων.

27. οὐ γὰρ ὑπεξειλάμην, τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν πᾶσαν τὴν βεβλήν τοῦ Θεοῦ.

28. προσέχετε ἑν ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον, ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἣν περιποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος.

29. ἐγὼ γὰρ οἶδα τετο, ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ἀφίξίν μου λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου.

30. καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες, λαλῶντες διεστραμμένα τῷ ἀποσπᾶν τὸς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν.

31. διὸ γρηγορεῖτε, μνημονεύοντες, ὅτι τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν οὐκ ἔπαυσάμην, μετὰ δακρῶν νεθετῶν ἕνα ἕκασον.

32. καὶ τανῦν ἄμαρτύρομαι ὑμῶν, ἀδελφοί, τῷ Θεῷ καὶ τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, τῷ δυναμένῳ ἐποικοδομῆσαι, καὶ δῆναι ὑμῖν κληρονομίαν ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πᾶσιν.

33. ἀργυρίᾳ ἢ χρυσίᾳ ἢ ἱματισμῷ ἐδεδνός ἐπεθύμησα.

34. αὐτοὶ ἄμαρτύρομαι ὑμῶν, ὅτι ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς ὄσιν μετ' ἐμοῦ ὑπηρετήσαν αἱ χεῖρες αὐταί.

me, dummodo^{a)} consummem cursum meum, et ministerium verbi, quod accepi a Domino Jesu, testificari Evangelium gratiae Dei^{b)}.

a) c. 21, 13. Philipp. 2, 17. b) 2 Cor. 5, 20.

25. Et nunc ecce! ego scio, quia amplius non videbitis faciem meam vos omnes, per quos transivi praedicans regnum Dei.

26. Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus^{a)} sum a sanguine omnium.

a) c. 13, 6.

27. Non enim subterfugi, quo minus annunciam omne consilium Dei vobis.

28. Attendite vobis, et universo gregi^{a)}, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo^{b)}.

a) 1 Petr. 5, 2. b) Tit. 2, 14. 1 Cor. 6, 20.

29. Ego scio, quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces^{a)} in vos, non parentes gregi;

a) Matth. 7, 15.

30. et ex vobis ipsis exsurgent viri loquentes perversa^{a)}, ut abducant discipulos post se.

a) 1 Tim. 4, 1-5.

31. Propter quod vigilate, memoria retinentes, quoniam per triennium nocte et die non cessavi, cum lacrymis monens unumquemque vestrum.

32. Et nunc commendo vos Deo, et verbo gratiae ipsius, qui potens est aedificare, et dare haereditatem in sanctificatis omnibus.

33. Argentum et aurum, aut vestem nullius concupivi, sicut

34. ipsi scitis; quoniam ad ea, quae mihi opus erant, et his, qui mecum sunt, ministraverunt manus istae^{a)}.

a) c. 13, 5. 2 Cor. 7, 2.

v. 26. C. add. και. Ed. 1. Er. διοτι. — v. 27. Ed. omn. Er. et St. pon. ἡμιν post ὑπεσειλ. — v. 28. C. et Mt. τς κυρις και θες. Gb. τς κυρις. — "Gb. τς αιματος τς ιδις. — v. 32. Ed. omn. Er. παρατιθημι. — v. 34. Ed. omn. Er. et St. αυτοι δε.

35. πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι ἅ-
τω κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι
τῶν ἀσθενούντων, μνημονεύειν τε τῶν
λόγων τῷ κυρίῳ, ἰησοῦ, ὅτι αὐτὸς εἶ-
πε· μακάριον ἐστὶ ἢ λαμβάνειν,
ἢ λαμβάνειν.

36. καὶ ταῦτα εἰπὼν, θεῖς τὰ
γόνατα αὐτοῦ, σὺν πᾶσιν αὐτοῖς
προσηύξατο.

37. ἰκανὸς δὲ ἐγένετο κλαυθμὸς
πάντων· καὶ ἐπιπεσόντες ἐπὶ τὸν τρά-
χηλον τῆ παύλας, κατεφίλην αὐτὸν,

38. ὀδυνώμενοι μάλις ἐπὶ τῷ
λόγῳ, ᾧ εἰρήκει, ὅτι ἐκέτι μέλλουσι
τὸ πρόσωπον αὐτῆ θεωρεῖν. ἢ προσέ-
πεμπτον δὲ αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον.

35. Omnia ostendi vobis, quoniam
sic laborantes, oportet suscipere infir-
mos^{a)}, ac meminisse verbi Domini Je-
su, quoniam ipse dixit: Beatius est
magis dare, quam accipere. a) 1 Cor. 9, 12.

36. Et cum haec dixisset, positus
genibus suis, oravit cum omnibus illis.

37. Magnus autem fletus factus est
omnium; et procumbentes super col-
lum Pauli, osculabantur eum,

38. dolentes maxime in verbo, quod
dixerat, quoniam amplius faciem ejus
non essent visuri^{a)}. Et deducebant e-
um ad navem. a) v. 25.

C A P. XXI.

1. Ὡς δὲ ἐγένετο, ἀναχθῆναι ἡ-
μῶς ἀποσπασθέντας ἀπ' αὐτῶν, εὐ-
θυδρομήσαντες ἤλθομεν ἢ εἰς τὴν κῶ,
τῇ δὲ ἑξῆς εἰς τὴν ῥόδον, ἀκεῖθεν
εἰς πάταρα.

2. καὶ εὐρόντες πλοῖον διαπερῶν
εἰς φοινίκην, ἐπιβάντες ἀνήχθημεν.

3. ἢ ἀναφανέντες δὲ τὴν κύπρον,
καὶ καταλιπόντες αὐτὴν εὐώνυμον,
ἐπλέομεν εἰς συρίαν, καὶ κατήχθημεν
εἰς τυρόν. ἐκεῖσε γὰρ ἦν τὸ πλοῖον
ἀποφορτιζόμενον τὸν γόμον.

4. καὶ ἀνευρόντες ἢ μαθητὰς, ἐπε-
μείναμεν αὐτῆ ἡμέρας ἑπτὰ· οἷτινες
τῷ παύλῳ ἔλεγον διὰ τῷ πνεύματος,
μη ἀναβαίνειν εἰς ἢ ἱερουσαλήμ.

5. ἢ ὅτε δὲ ἐγένετο, ἡμῶς ἑξαρτί-
σαι τὰς ἡμέρας, ἔξελθόντες ἐπορευό-
μεθα, προπεμπόντων ἡμῶς πάντων
σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, ἕως ἕξω τῆς
πόλεως. καὶ θέντες τὰ γόνατα ἐπὶ
τὸν αἰγιαλὸν, προσηυξάμεθα.

1. Cum autem factum esset, ut na-
vigarem abstracti ab eis, recto cur-
su venimus Coum, et sequenti die Rho-
dum, et inde Pataram.

2. Et cum invenissemus navem
transfretantem in Phoenicen, ascen-
dentes navigavimus.

3. Cum apparuissemus autem Cy-
pro, relinquentes eam ad sinistram,
navigavimus in Syriam, et venimus
Tyrum; ibi enim navis expositura erat
onus.

4. Inventis autem discipulis, man-
simus ibi diebus septem; qui Paulo di-
cebant per Spiritum^{a)}, ne ascenderet
Jerosolymam. a) c. 20, 16. 25.

5. Et expletis diebus, profecti iba-
mus, deducentibus nos omnibus cum
uxoribus et filiis usque foras civitatem;
et positus genibus in littore, oravimus.

v. 35. Ed. omn. Er. ἕως. — "Ed. omn. Er. et St. διδ. μαλ. — v. 38. C. omitt. προπεμπτον δε αὐτον εἰς το πλοιον. — v. 1. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. την κω. — v. 3. Ed. omn. Er. ἀναφαναντες. — v. 4. Gb. τες μαθ. — "Gb. ἱεροσολυμα. — v. 5. Ed. 1. Er. ὅτ' ἐγενετο.

6. καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, ἐπέβημεν εἰς τὸ πλοῖον· ἐκεῖνοι δὲ ὑπέσχεσαν εἰς τὰ ἴδια.

7. ἡμεῖς δὲ τὸν πλῆν διανύσαντες, † ἀπὸ τύρου κατηγήσαμεν εἰς πτολεμαίδα, καὶ ἀσπασάμενοι τὰς ἀδελφούς, ἐμείναμεν ἡμέραν μίαν † παρ' αὐτοῖς.

8. τῇ δὲ ἐπαύριον ἐξελθόντες † ἤλθομεν εἰς καισάρειαν· καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκον φιλίππου, τῷ εὐαγγελιστῇ, ὄντος ἐν τῶν ἑπτὰ, ἐμείναμεν παρ' αὐτῷ.

9. τότε δὲ ἦσαν θυγατέρες παρθένου τέσσαρες, † προφητεύουσαι.

10. ἐπιμερόντων δὲ ἡμῶν ἡμέρας πλείους, κατηῆλθέ τις ἀπὸ τῆς ἰσδαίας προφήτης, ὀνόματι ἄγαβος·

11. καὶ ἔλθὼν πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἄρας τὴν ζώνην τῷ παύλῳ, δῆσας τε αὐτῷ † τὰς χεῖρας καὶ τὰς πόδας εἶπε· τάδε λέγει τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον· τὸν ἄνδρα, ὃ ἐξῆν ἡ ζώνη αὐτῆ, † ἕτως δῆσουσιν ἐν ἱερουσαλὴμ † οἱ ἰσδαῖοι, καὶ παραδώσουσιν εἰς χεῖρας ἐθνῶν.

12. ὡς δὲ ἤκούσαμεν ταῦτα, παρεκαλῶμεν ἡμεῖς τε καὶ οἱ ἐντόπιοι, τῷ μὴ ἀναβαίνειν αὐτὸν εἰς ἱερουσαλὴμ.

13. ἀπεκρίθη δὲ ὁ παῦλος· τί ποιεῖτε, κλαίοντες, καὶ συνθρόπτοντές μου τὴν καρδίαν; ἐγὼ γὰρ ἔμόνον δεθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν † εἰς ἱερουσαλὴμ ἑτοιμῶς ἔχω ὑπὲρ τῷ ὀνόματος τῷ κυρίου ἰησοῦ.

14. μὴ πειθομένους δὲ αὐτῷ, ἠσυχάσαμεν, εἰπόντες· τὸ θέλημα τῷ κυρίῳ γενέσθω.

15. μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας ταύτας † ἀποσκευασάμενοι ἀνεβαίνομεν εἰς ἱερουσαλὴμ.

6. Et cum valedicissemus invicem, ascendimus navem; illi autem redierunt in sua.

7. Nos vero, navigatione expleta, a Tyro descendimus Ptolemaidam; et salutatis fratribus, mansimus die una apud illos.

8. Alia autem die profecti venimus Caesaream; et intrantes domum Philippi evangelistae, qui erat unus de septem^{a)}, mansimus apud eum.

a) c. 6, 5. 8, 40.

9. Huic autem erant quatuor filiae virgines prophetantes^{a)}.

a) c. 2, 17.

10. Et cum moraremur per dies aliquot, supervenit quidam¹⁾ a Judaea Propheta, nomine Agabus^{a)}.

a) c. 11, 28.

11. Is cum venisset ad nos, tulit zonam Pauli; et alligans sibi pedes et manus, dixit: Haec dicit Spiritus sanctus: Virum, cujus est zona haec, sic alligabunt in Jerusalem Judaei, et tradent in manus Gentium^{a)}.

v. 4. 53. c. 25, 21.

12. Quod cum audissemus, rogabamus nos, et qui loci illius erant, ne ascenderet Jerosolymam.

13. Tunc respondit Paulus, et dixit: Quid facitis flentes et affligentes cor meum^{a)}? Ego enim non solum alligari, sed et mori in Jerusalem paratus sum propter nomen Domini Jesu.

a) c. 20, 37.

14. Et cum ei suadere non possemus, quievimus, dicentes: Domini voluntas^{a)} fiat!

a) Luc. 22, 42.

15. Post dies autem istos praeparati, ascendebamus in Jerusalem.

v. 7. Ed. 4. Er. ὑπο. — "Ed. 4. Er. συν αὐτοῖς. — v. 8. Ed. omn. Er. et St. οἱ περι τον πανλον ἡλθον. — v. 9. Ed. 4. Er. προφητεύουσαι. — v. 11. C. τὰς πόδας καὶ τὰς χεῖρας. — "St. Mt. et Gb. ἐνω. — "'οἱ omitt. Ed. omn. Er. — v. 13. C. ἑτοιμῶς ἔχω εἰς ἱερουσαλὴμ. — v. 15. C. et Mt. ἐπισκευασάμενοι.

1) 1590. add. vir.

16. συνῆλθον δὲ καὶ τῶν μαθη-
τῶν ἀπὸ καισαρείας σὺν ἡμῖν, † ἄ-
γοντες, παρ' ᾧ ξενισθῶμεν, † μι-
σσοῦν τιμῇ, κυπρίῳ, ἀρχαίῳ μαθητῆ.

17. γενομένων δὲ ἡμῶν εἰς ἱεροσό-
λυμα, ἀσμένως ἐδέξαντο ἡμᾶς οἱ ἀ-
δελφοί.

18. τῇ δὲ ἐπιύσῃ εἰσήει ὁ παῦλος
σὺν ἡμῖν πρὸς ἰάκωβον· πάντες τε
παρεγένοντο οἱ πρεσβύτεροι.

19. καὶ ἀσπασάμενος αὐτὸς, ἐξη-
γεῖτο καθ' ἓν ἕκασον, ὧν ἐποίησεν ὁ
θεὸς ἐν τοῖς ἔθνεσι διὰ τῆς διακονίας
αὐτοῦ.

20. οἱ δὲ ἀκούσαντες, ἐδόξαζον
τὸν † θεὸν, εἰπὸν τε αὐτῷ· θεωρεῖς,
ἀδελγὲ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν ἰσδαί-
ων, τῶν πεπιστευκότων, καὶ πάντες
ζηλωταὶ τῷ νόμῳ ὑπάρχουσι.

21. κατηχήθησαν δὲ περὶ σῆ, ὅτι
ἀποστασίαν διδάσκεις ἀπὸ μωσέως τῶν
κατὰ τὰ ἔθνη πάντας ἰσδαίως, λέγων,
μὴ περιτέμνειν αὐτὸς τὰ τέκνα, μηδὲ
τοῖς ἔθνεσι περιπατεῖν.

22. τί ἔστι; πάντως δεῖ, πλη-
θοῦς συνελθεῖν· ἀκούονται γὰρ, ὅτι
ἐλήλυθας.

23. τῷτο ἔν ποιήσον, ὃ σοι λέγο-
μεν· εἰσὶν ἡμῖν ἄνδρες τέσσαρες, εὐ-
χρῆν ἔχοντες ἐφ' ἑαυτῶν.

24. τάτους παραλαβὼν, ἀγνίσθη-
τι σὺν αὐτοῖς, καὶ διαπάνησον ἐπ'
αὐτοῖς, ἵνα ξυρήσωνται τὴν κεφαλὴν,
καὶ † γνωῶσι πάντες, ὅτι, ὧν κατή-
χηται περὶ σῆ, ἕδέν ἐστιν, ἀλλὰ σοι-
χεῖς καὶ αὐτὸς, τὸν νόμον φυλάσσων.

25. περὶ δὲ τῶν πεπιστευκότων ἐθ-
νῶν ἡμεῖς ἐπεσείλαμεν, κρῖναντες, μη-
δὲν τοιῶτον τηρεῖν αὐτὸς εἰ μὴ φυλάσ-

16. Venerunt autem et ¹⁾ ex disci-
pulis a Caesarea nobiscum, adducen-
tes secum apud quem hospitaremur,
Mnasonem ²⁾ quemdam Cyprium, an-
tiquum discipulum.

17. Et cum venissemus Jerosoly-
mam, libenter exceperunt nos fratres.

18. Sequenti autem die introibat
Paulus nobiscum ad Jacobum ^{a)}, om-
nesque collecti sunt seniores. a) Gal. 1, 19.

19. Quos cum salutasset, narrabat
per singula, quae Deus fecisset in Gen-
tibus per ministerium ipsius.

20. At illi, cum audissent, magni-
ficabant Deum, dixeruntque ei: Vides,
frater! quot millia sunt in Judaeis, qui
crediderunt, et omnes aemulatores sunt
legis;

21. audierunt autem de te, quia
dissessionem doceas a Moysae eorum,
qui per Gentes sunt, Judaeorum, di-
cens, non debere eos circumcidere fi-
lios suos, neque secundum consuetu-
dinem ingredi.

22. Quid ergo est? utique oportet
convenire multitudinem; audient enim
te supervenisse.

23. Hoc ergo fac, quod tibi dici-
mus: Sunt nobis viri quatuor, votum
habentes super se.

24. His assumptis, sanctifica te cum
illis: et impende in illis, ut radant ca-
pita ^{a)}; et scient omnes, quia, quae de
te audierunt, falsa sunt, sed ambulas
et ipse custodiens legem. a) c. 18, 18.

25. De his autem, qui crediderunt
ex Gentibus, nos scripsimus judican-
tes, ut abstineant se ab idolis, immo-

v. 16. C. ἀγοντες. — "Ed. 1. Er. μισσοῦν. — v. 20. Ed. omn. Er.
St. et Mt. κερῖον. — v. 24. Gb. γνωσονται.

1) 1590. autem quidam ex. 2) 1590. Jasonem.

σεσθαι αὐτὲς τὸ τε εἰδωλόθυτον, καὶ τὸ αἷμα, καὶ πνικτὸν, καὶ πορρείαν.

26. τότε ὁ παῦλος, παραλαβὼν τὲς ἄνδρας, τῇ ἐχομένῃ ἡμέρᾳ σὺν αὐτοῖς ἀγνισθεῖς εἰσῆει εἰς τὸ ἱερόν, † διαγγέλλων τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἡμερῶν τῷ ἀγνισμῷ, ἕως ἧ̄ προσηρέχθη ὑπὲρ ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν ἢ προσφορᾶ.

27. ὡς δὲ ἐμελλόν αἱ ἑπτὰ ἡμέραι συντελεῖσθαι, οἱ ἀπὸ τῆς ἀσίας Ἰουδαῖοι, θεασάμενοι αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ, συνέχεον πάντα τὸν ὄχλον, καὶ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτὸν,

28. κράζοντες· ἄνδρες Ἰσραηλιταί, † βοηθεῖτε. ἔστος ἐξιν ὁ ἄνθρωπος, ὁ κατὰ τῷ λαῷ καὶ τῷ νόμῳ καὶ τῷ τόπῳ τέτε πάντας πανταχῶ διδάσκων. ἔτι τε καὶ ἔλληρας εἰσήγαγεν εἰς τὸ ἱερόν, καὶ κεκοίνωκε τὸν ἅγιον τόπον τῆτον.

29. ἦσαν γὰρ † ἑωρακότες τροφίμων, τὸν ἐφείσιον, ἐν τῇ πόλει σὺν αὐτῷ, ὃν ἐνόμιζον, ὅτι εἰς τὸ ἱερόν εἰσήγαγεν ὁ παῦλος.

30. ἐκινήθη τε ἡ πόλις ὅλη, καὶ ἐγένετο συνδρομὴ τῷ λαῷ· καὶ ἐπιλαβόμενοι τῷ παύλῳ, εἴλκον αὐτὸν ἔξω τῷ ἱερῷ· καὶ εὐθέως ἐκλείσθησαν αἱ θύραι.

31. ζητάντων δὲ αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἀνέβη φάσις τῷ χιλιάρχῳ τῆς σπείρης, ὅτι ὅλη συγκέχρηται ἱεροσαλήμ.

32. ὃς ἐξαντῆς παραλαβὼν στρατιώτας καὶ ἑκατοντάρχους, κατέδραμεν ἐπ' αὐτῆς. οἱ δὲ, ἰδόντες τὸν χιλιάρχον καὶ τὰς στρατιώτας, ἐπαύσαντο τύπτοντες τὸν παῦλον.

33. † ἐγγίσας δὲ ὁ χιλιάρχος, ἐπέλαβετο αὐτῶν, καὶ ἐκέλευσε δεθῆναι ἀλύσει δυνά. καὶ ἐπνθάνετο, τίς ἂν εἴη, καὶ τί ἐσι πεποιηκώς.

34. ἄλλοι δὲ ἄλλο τι ἐβόων ἐν τῷ ὄχλῳ. μὴ δυνάμενος δὲ γινῶναι τὸ

lato, et sanguine, et suffocato, et fornicatione ^{a)}.

a) c. 15, 20.

26. Tunc Paulus, assumptis viris, postera die purificatus cum illis, intravit in templum ^{a)} annuncians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio ^{b)}.

a) 1 Cor. 9, 19-23. b) Num. 31, 23. sqq.

27. Dum autem septem dies consumarentur, hi, qui de Asia erant Iudaei, cum vidissent eum in templo, concitaverunt omnem populum, et injecerunt ei manus, clamantes:

28. Viri Israëlitae, adjuvate! hic est homo, qui adversus populum, et legem, et locum hunc omnes ubique docens, insuper et Gentiles induxit in templum, et violavit sanctum locum istum ^{a)}.

a) Dent. 23, 3.

29. Viderant enim Trophimum ^{a)} Ephesium in civitate cum ipso, quem aestimaverunt, quoniam in templum introduxisset Paulus.

a) c. 20, 4.

30. Commotaque est civitas tota, et facta est concursio populi. Et apprehendentes Paulum, trahebant eum extra templum; et statim clausae sunt januae.

31. Quaerentibus autem eum occidere, nunciatum est tribuno cohortis: Quia tota confunditur Jerusalem.

32. Qui statim assumptis militibus et centurionibus, decurrit ad illos. Qui cum vidissent tribunum, et milites, cessaverunt percutere Paulum.

33. Tunc accedens tribunus apprehendit eum, et jussit eum alligari catenis ^{a)} duabus; et interrogabat, quis esset, et quid fecisset.

a) c. 20, 23.

34. Alii autem aliud clamabant in turba. Et cum non posset certum co-

ἀσφαλὲς διὰ τὸν θόρυβον, ἐκέλευσεν, ἄγεσθαι αὐτὸν εἰς τὴν παρεμβολήν.

35. ὅτε δὲ ἐγένετο ἐπὶ τὰς ἀναβαθμὰς, συνέβη, βασιάζεσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν διὰ τὴν βίαν τῆ ὄχλου.

36. ἠκολούθει γὰρ τὸ πλῆθος τῆ λαῶ, κραζόν· αἶρε αὐτόν.

37. μέλλων τε εἰσάγεσθαι εἰς τὴν παρεμβολήν ὁ παῦλος, λέγει τῷ χιλιάρχῳ· εἰ ἔξεσί μοι, εἰπεῖν † πρὸς σε; ὁ δὲ ἔφη· ἑλληνισὶ γινώσκεις;

38. ἐκ ἄρα σὺ εἶ ὁ αἰγύπτιος, ὁ πρὸ τέτων τῶν ἡμερῶν ἀναστατώσας καὶ ἐξαγαγὼν εἰς τὴν ἔρημον τὴς τετρακισχιλίας ἄνδρας τῶν σικαρίων;

39. εἶπε δὲ ὁ παῦλος· ἐγὼ ἄνθρωπος μὲν εἰμι ἰσθαῖος, ταρσεὺς, τῆς κιλικίας ἐκ ἀσήμε πόλεως πολιτῆς· δέομαι δὲ σε· ἐπίτρεψόν μοι, λαλῆσαι πρὸς τὸν λαόν.

40. ἐπιτρέψαντος δὲ αὐτῷ, ὁ παῦλος ἐξῶς ἐπὶ τῶν ἀναβαθμῶν, κατέσεισε τῇ χειρὶ τῷ λαῷ· πολλῆς δὲ σιγῆς γενομένης, † προσεφώνησε τῇ ἑβραϊδὶ διαλέκτῳ, λέγων·

gnoscere prae tumultu, jussit duci eum in castra.

35. Et cum venisset ad gradus, contigit, ut portaretur a militibus propter vim populi.

36. Sequebatur enim multitudo populi, clamans: Tolle eum!

37. Et cum coepisset induci in castra Paulus, dicit tribuno: Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit¹⁾: Graece nosti?

38. Nonne tu es Aegyptius, qui ante hos dies tumultum concitasti, et eduxisti in desertum quatuor millia^{a)} virorum sicariorum? a) c. 5, 36.

39. Et dixit ad eum Paulus: Ego homo sum quidem Judaeus, a Tarso Ciliciae, non ignotae civitatis, muniticeps; rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum.

40. Et cum ille permisisset, Paulus stans in gradibus, annuit manu ad plebem, et magno silentio facto, allocutus est lingua Hebraea, dicens:

C A P. XXII.

1. Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατέ με τῆς πρὸς ὑμᾶς † νυνὶ ἀπολογίας.

2. ἀκέσαντες δὲ, ὅτι † τῇ ἑβραϊδὶ διαλέκτῳ † προσεφώνει αὐτοῖς, μάλλον παρέσχον ἡσυχίαν. καὶ φησιν·

3. ἐγὼ μὲν εἰμι ἀνὴρ ἰσθαῖος, γεννημένος ἐν ταρσῷ τῆς κιλικίας, ἀκατεθραμμένος δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, παρὰ τὰς πόδας γαμαλιήλ, παιδευμένος κατὰ ἀκριβείαν τῆ πατρὸς νόμου, ζηλωτῆς ὑπάρχων τῆ θεῶ, καθὼς πάντες ὑμεῖς ἔσε σήμερον·

1. Viri fratres, et patres! audite, quam ad vos nunc reddo rationem.

2. Cum audissent autem, quia Hebraea lingua loqueretur ad illos, magis praestiterunt silentium.

3. Et dicit²⁾: Ego sum vir Judaeus, natus in Tarso Ciliciae, nutritus autem in ista civitate, secus pedes Gamaliel³⁾ a), eruditus juxta veritatem paternae legis, aemulator legis, sicut et vos omnes estis hodie; a) c. 5, 34.

v. 37. St. et Gb. τι προς. — v. 40. Ed. omn. Er. προσεφωνει. — v. 1. Ed. omn. Er. et St. νυν. — v. 2. Ed. omn. Er. omitt. τη. — "Ed. 2. 3. 4. 5. Er. προσφωνει.

1) 1590. add. ei.

2) 1590. et dixit.

3) 1590. Gamalielis.

4. ὃς ταύτην τὴν ὁδὸν ἐδίωξα ἄχρι θανάτου, δεσμεύων καὶ παραδίδὼς εἰς φυλακὰς ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν,

5. † ὡς καὶ ὁ ἀρχιερεὺς μαρτυρεῖ μοι καὶ πᾶν τὸ πρεσβυτέριον· παρ' ὧν καὶ ἐπιστολὰς δεξιόμενος πρὸς τῶν ἀδελφῶν, εἰς δαμασκὸν ἐπορευόμενῃ, ἄξων καὶ τὸς ἐκεῖσε ὄντας δεδεμένους εἰς ἱερουσαλὴμ, ἵνα τιμωρηθῶσιν.

6. ἐγένετο δέ μοι πορευομένῳ καὶ ἐγγίζοντι τῇ δαμασκῷ περὶ μεσημβρίαν, ἐξαίφνης ἐκ τῆ ἕραν ἑβριάζει φῶς ἰκανὸν περὶ ἐμέ.

7. † ἔπεσον τε εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ ἤκουσα φωνῆς λεγούσης μοι· σαοὺλ, σαοὺλ, τί με διώκεις;

8. ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην· τίς εἶ, κύριε; εἶπέ τε πρὸς με· ἐγὼ εἰμι ἰησοῦς, ὁ ναζωραῖος, ὃν σὺ διώκεις.

9. οἱ δὲ σὺν ἐμοὶ ὄντες τὸ μὲν φῶς ἐθεάσαντο, καὶ ἔμβοβοι ἐγένοντο· † τὴν δὲ φωνὴν ἐκ ἤμεσαν τῷ λαλῆντός μοι.

10. εἶπον δέ· τί ποιήσω, κύριε; ὁ δὲ κύριος † εἶπε πρὸς με· ἀναστὰς πορεύε εἰς δαμασκὸν· κἀκεῖ σοι λαληθήσεται περὶ πάντων, ὧν τέτακται σοι ποιῆσαι.

11. ὡς δὲ οὐκ ἐπέβλεπον ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ φωτὸς ἐκεῖνος, χειραγωγούμενος ὑπὸ τῶν συνόντων μοι, ἦλθον εἰς δαμασκὸν.

12. ἀνανίας δέ τις, ἀνὴρ † εὐσεβῆς κατὰ τὸν νόμον, μαρτυρούμενος ὑπὸ πάντων τῶν κατοικούντων † ἰσδαίων,

13. ἐλθὼν πρὸς με, καὶ ἐπιστάς, εἶπέ μοι· σαὺλ, ἀδελφε, ἀνάβλεψον. κἀγὼ αὐτῇ τῇ ᾧρᾳ ἀνέβλεψα εἰς αὐτόν.

14. ὁ δὲ εἶπεν· ὁ θεὸς τῶν πα-

4. qui hanc viam persecutus sum usque ad mortem, alligans et tradens in custodias viros ac mulieres ^{a)},

a) c. 2, 5. 1 Tim. 1, 15.

5. ^{a)} sicut princeps Sacerdotum mihi testimonium reddit, et omnes maiores natus, à quibus et epistolas accipiens, ad fratres Damascum pergebam, ut adducerem inde viectos in Jerusalem, ut punirentur. a) v. 5-15. Act. 9, 1-15.

6. Factum est autem, eunte me, et appropinquante Damasco media die, subito de coelo circumfulsit me lux copiosa;

7. et decidens in terram, audivi vocem dicentem mihi: Saule, Saule! quid me persequeris?

8. Ego autem respondi: Quis es, Domine? Dixitque ad me: Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris.

9. Et qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt ejus, qui loquebatur mecum.

10. Et dixi: Quid faciam, Domine? Dominus autem dixit ad me: Surgens vade Damascum, et ibi tibi dicetur de omnibus, quae te oporteat facere.

11. Et cum non viderem prae claritate luminis illius, ad manum deductus a comitibus, veni Damascum.

12. Ananias autem quidam, vir secundum legem testimonium habens ab omnibus cohabitantibus Judaeis,

13. veniens ad me, et astans dixit mihi: Saule, frater! respice. Et ego eadem hora respexi in eum.

14. At ille dixit: Deus patrum no-

v. 5. C. ὡς ὁ ἀρχιερεὺς μοι μαρτυρεῖ. — v. 7. Ed. omn. Er. et St. ἐπεσα. — v. 9. C. τὴν φωνὴν δε. — v. 10. Ed. omn. Er. et St. omitt. εἶπε. — v. 12. C. εὐλαβῆς. — "C. et Mt. add. ἐν δαμασκῷ. Ed. 1. Er. ἰσδαίαν.

τέρων ἡμῶν προσχειρίσατό σε γινῶναι τὸ θέλημα αὐτῷ, καὶ ἰδεῖν † τὸν δίκαιον, καὶ ἀκῶσαι φωνὴν ἐκ τῷ στόματος αὐτοῦ.

15. ὅτι ἔση μάρτυς αὐτῷ πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ὧν ἑώρακας, καὶ ἤκουσας.

16. καὶ νῦν τί μέλλεις; ἀναστὰς βάπτισαι, καὶ ἀπόλυσαι τὰς ἀμαρτίας σβ, ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα † τῷ κυρίου.

17. ἐγένετο δέ μοι ὑποσρέψαντι εἰς ἱερουσαλήμ, καὶ προσευχομένε με ἐν τῷ ἱερῷ, γενέσθαι με ἐν ἐκστάσει,

18. καὶ ἰδεῖν αὐτὸν, λέγοντά μοι· σπεῦσον, καὶ ἔξελθε ἐν τάχει ἐξ ἱερουσαλήμ, διότι οὐ παραδέξονται σβ τὴν μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ.

19. καὶ γὰρ εἶπον· κύριε, αὐτοὶ ἐπίσανται, ὅτι ἐγὼ ἤμην φυλακίζων, καὶ † δέρον κατὰ τὰς συναγωγὰς τοὺς πιστεύοντας ἐπὶ σε.

20. καὶ ὅτε ἔξεχεῖτο τὸ αἷμα σφάνε, τῷ † μάρτυρός σβ, καὶ αὐτὸς ἤμην ἐφεσῶς καὶ συνευδοκῶν † τῇ ἀναιρέσει αὐτῆ, † φυλίωσων τὰ ἱμάτια τῶν ἀναιρέωντων αὐτόν.

21. καὶ εἶπε πρὸς με· πορεύε· ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη μακρὰν ἐξαποσελῶ σε.

22. ἤκουον δὲ αὐτῷ ἄχρι τότε τῆ λόγου, καὶ ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν, λέγοντες· αἴρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοῖτον· ἢ γὰρ † καθῆκεν, αὐτὸν ζῆν.

23. † κρᾶζόντων δὲ αὐτῶν, καὶ † ῥιπτόντων τὰ ἱμάτια, καὶ κομπορὸν βαλλόντων εἰς τὸν αἶρα,

24. ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁ χιλιάρχος † ἄγεσθαι εἰς τὴν παρεμβολὴν, εἰπὼν,

strorum praecordinavit te, ut cognosceres voluntatem ejus, et videres Justum, et audires vocem ex ore ejus;

15. quia eris testis illius ad omnes homines, eorum, quae vidisti et audisti.

16. Et nunc, quid moraris? Exsurge, et baptizare, et ablue peccata tua^{a)}; invocato nomine ipsius. a) c. 2, 38.

17. Factum est autem revertenti mihi in Jerusalem, et oranti in templo, fieri me in stupore mentis^{a)}, a) 2 Cor. 12, 2.

18. et videre illum dicentem mihi: Festina, et exi velociter ex Jerusalem; quoniam non recipient testimonium tuum de me.

19. Et ego dixi: Domine! ipsi sciunt, quia ego eram concludens in carcerem, et caedens per synagogas eos, qui credebant in te;

20. et cum funderetur sanguis Stephani testis tui, ego astabam, et consentiebam, et custodiebam vestimenta interficientium illum^{a)}. a) c. 7, 57.

21. Et dixit ad me: Vade! quoniam ego in nationes^{a)} longe mittam te. a) c. 9, 15. Gal. 1, 16.

22. Audiebant autem eum usque ad hoc verbum, et levaverunt vocem suam, dicentes: Tolle de terra hujusmodi; non enim fas est eum vivere^{a)}. a) Matth. 26, 66. 27, 23.

23. Vociferantibus autem eis, et projicientibus vestimenta sua, et pulverem jactantibus in aërem,

24. jussit tribunus induci eum in castra, et flagellis caedi, et torqueri

v. 14. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. το δίκαιον. — v. 16. pro τς κυρις Gb. αὐτς. — v. 19. C. δαιρων. — v. 20. C. πρωτομαρτυρος. — "Gb. omitt. τη ἀναιρέσει αὐτς. — "Gb. και φυλασσων. — v. 22. Ed. 4. 5. Er. et St. καθηκον. — v. 23. St. Mt. et Gb. κρᾶνυζοντων. — "Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ῥιπτοντων. — v. 24. Gb. εἰσαγεσθαι.

μάξιξιν ἀνετάξεσθαι αὐτὸν, ἵνα ἐπι-
γνῶ, δι' ἣν αἰτίαν ἔτως ἐπεφώνηεν αὐτῷ.

25. ὡς δὲ † προέτειναν αὐτὸν τοῖς
ἱμαῖσιν, εἶπε πρὸς τὸν ἐξῶτα ἐκατόντ-
αρχον ὁ παῦλος· εἰ ἄνθρωπον ῥω-
μαῖον καὶ ἀκατάκριτον ἔξεσιν ὑμῖν
μασίξειν;

26. ἀκούσας δὲ ὁ ἐκατόνταρχος,
προσελθὼν ἀπήγγειλε τῷ χιλιάρχῳ,
λέγων· † ὄρα, τί μέλλεις ποιεῖν· ὁ
γὰρ ἄνθρωπος ἔτος ῥωμαῖός ἐστι.

27. προσελθὼν δὲ ὁ χιλιάρχος,
εἶπεν αὐτῷ· λέγε μοι, † σὺ ῥωμαῖος
εἶ; ὁ δὲ ἔφη· ναί.

28. ἀπεκρίθη τε ὁ χιλιάρχος· ἐγὼ
πολλὰ κεφαλαῖς τὴν πολιτείαν ταύτην
ἐκτησάμην. ὁ δὲ παῦλος ἔφη· ἐγὼ δὲ
καὶ γεγέννημαι.

29. εὐθέως ἔν ἀπέσθησαν ἀπ' αὐ-
τῷ οἱ μέλλοντες αὐτὸν † ἀνετάξειν.
καὶ ὁ χιλιάρχος † δὲ ἐφοβήθη, ἐπι-
γνῆς, ὅτι ῥωμαῖός ἐστι, καὶ ὅτι ἦν
αὐτὸν † δεδεκώς.

30. τῇ δὲ ἐπαύριον, βεβλόμενος
γινῶναι τὸ ἀσφαλές, τὸ, τί κατηγο-
ρεῖται παρὰ τῶν Ἰουδαίων, ἔλυσεν αὐ-
τὸν † ἀπὸ τῶν δεσμῶν, καὶ ἐκέλευ-
σεν, † ἐλθεῖν πρὸς ἀρχιερεῖς, καὶ † ὄ-
λον τὸ συνέδριον αὐτῶν· καὶ κατα-
γαγὼν τὸν παῦλον, ἔξησεν εἰς αὐτὸς.

eum, ut sciret, propter quam causam
sic acclamarent ei.

25. Et cum astrinxissent eum lorīs,
dicit astanti sibi Centurioni Paulus: Si
hominem Romanum ^{a)}, et indemnatum
licet vobis flagellare? a) c. 16, 37.

26. Quo audito, Centurio accessit
ad tribunum, et nunciavit ei, dicens:
Quid acturus es? hic enim homo civis
Romanus est.

27. Accedens autem tribunus, di-
xit illi: Dic mihi, si tu Romanus es?
At ille dixit: Etiam.

28. Et respondit tribunus: Ego
multa summa civitatem ¹⁾ hanc con-
secutus sum. Et Paulus ait: Ego au-
tem et natus sum.

29. Protinus ergo discesserunt ab
illo, qui eum torturi erant. Tribunus
quoque timuit, postquam rescivit, quia
civis Romanus esset, et quia alligas-
set ^{a)} eum. a) c. 21, 35.

30. Postera autem die volens sci-
re diligentius, qua ex causa accusaretur
a Judaeis, solvit eum, et jussit
Sacerdotes convenire et omne concili-
um, et producens Paulum, statuit in-
ter illos.

C A P. XXIII.

1. Ἀτενίσας δὲ † ὁ παῦλος τῷ
συνεδρίῳ, εἶπεν· ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ
πάσῃ † συνειδήσει ἀγαθῇ πεπολίτευ-
μαι τῷ θεῷ ἄχρι ταύτης τῆς ἡμέρας.

2. ὁ δὲ ἀρχιερεὺς ἀνανίας ἐπέταξε
τοῖς παρεσῶσιν αὐτῷ, τύπτειν αὐτῷ
τὸ σῶμα.

1. Intendens autem in concilium
Paulus, ait: Viri fratres! ego omni
conscientia bona conversatus sum an-
te Deum usque in hodiernum diem.

2. Princeps autem Sacerdotum Ana-
nias praecepit astantibus sibi percutere
os ejus ^{a)}. a) Joh. 18, 22.

v. 25. Ed. omn. Er. St. et Mt. προειπεν. — v. 26. Gb. omitt. ὄρα. —
v. 27. Ed. omn. Er. et St. εἰ σὺ. — v. 29. Ed. 1. Er. ἀνετάξιν. — "C.
omitt. δε. — "Ed. 1. Er. δεδωσ. — v. 30. ἀπο τῶν δεσμοῶν omitt. Gb. —
"Gb. συνελθεῖν. — "Gb. παν το συνέδριον sine αὐτῶν. — v. 1. C. omitt. ὁ.
— "Ed. 1. Er. συνεδησει.

1) 1590. 1593. civilitatem.

3. τότε ὁ παῦλος πρὸς αὐτὸν εἶπε· τύπτειν σε μέλλει ὁ θεὸς, τοίχῃς κεκοιταμένε. καὶ σὺ κάθη, κρίνων με κατὰ τὸν νόμον, καὶ παρινομῶν κελεύεις με τύπτεσθαι;

4. οἱ δὲ παρεστῶτες εἶπον· τὸν ἀρχιερέα τοῦ θεοῦ λοιδορεῖς;

5. εἶφη τε ὁ παῦλος· οὐκ ᾔδειν, ἀδελφοί, ὅτι ἐστὶν ἀρχιερέως. γέγραπται γάρ· ἀρχοντα τοῦ λαοῦ σε οὐκ ἐρεῖς κακῶς.

6. γινῶς δὲ ὁ παῦλος, ὅτι τὸ ἐν μέρος ἐστὶ σαδδουκαίων, τὸ δὲ ἕτερον φαρισαίων, ἐκραξεν ἐν τῷ συνεδρίῳ· ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ φαρισαῖός εἰμι, υἱὸς φαρισαία. περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι.

7. τῆτο δὲ αὐτῷ λαλήσαντος, ἐγένετο ζήσις † τῶν φαρισαίων καὶ τῶν σαδδουκαίων· καὶ ἐσχίσθη τὸ πλῆθος.

8. σαδδουκαῖοι μὲν γὰρ λέγασιν, μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μηδὲ ἄγγελον, μήτε πνεῦμα· φαρισαῖοι δὲ ὁμολογοῦσι τὰ ἀμφοτέρω.

9. ἐγένετο δὲ κραυγὴ μεγάλη. καὶ ἀναστάντες † οἱ γραμματεῖς τῷ μέρος τῶν φαρισαίων διεμάχοντο, λέγοντες· εἰδὲν κακὸν εὐρίσκομεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τῷτῳ. εἰ δὲ † πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ, ἢ ἄγγελος, † μὴ θεομαχῶμεν.

10. πολλῆς δὲ γενομένης ζήσεως, ἐλάβηθεις ὁ χιλίαρχος, μὴ διασπασθῆ ὁ παῦλος ὑπὸ αὐτῶν, ἐκέλευσε τὸ εὐάτευμα † καταβῆναι, καὶ ἀρπάσαι αὐτὸν ἐκ μέσων αὐτῶν, ἄγειν τε εἰς τὴν παρεμβολήν.

11. τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐπιστὰς αὐτῷ ὁ κύριος, εἶπε· θάρσει, † παύλε. ὡς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμῆ εἰς ἱερουσαλήμ, † ἔτω † σε δεῖ καὶ εἰς ῥώμην μαρτυρῆσαι.

3. Tunc Paulus dixit ad eum: Percutiet te Deus, paries dealbata^{a)}! Et tu sedens judicas me secundum legem, et contra legem^{b)} jubes me percuti?

a) Matth. 23, 27. b) Lev. 19, 15.

4. et qui astabant, dixerunt: Summum Sacerdotem Dei maledicis?

5. Dixit autem Paulus: Nesciebam, fratres! quia princeps est Sacerdotum. Scriptum est enim: „Principem populi „tui non maledices^{a)}.” a) Exod. 22, 28.

6. Sciens autem Paulus, quia una pars esset Sadducaeorum, et altera Pharisaeorum, exclamavit in concilio: Viri fratres! ego Pharisaeus sum, filius Pharisaeorum; de spe^{a)} et resurrectione mortuorum ego iudicor.

a) c. 24, 15.

7. Et cum haec dixisset, facta est dissensio inter Pharisaeos et Sadducaeos, et soluta est multitudo.

8. Sadducaei^{a)} enim dicunt, non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum; Pharisaei autem utraque confitentur. a) Matth. 22, 25.

9. Factus est autem clamor magnus. Et surgentes quidam Pharisaeorum, pugnabant, dicentes: Nihil mali invenimus in homine isto; quid si Spiritus locutus est ei, aut Angelus?

10. Et cum magna dissensio facta esset, timens tribunus, ne discerneretur Paulus ab ipsis, jussit milites descendere, et rapere eum de medio eorum, ac deducere eum in castra.

11. Sequenti autem nocte assistens ei Dominus, ait: Constans esto^{a)}! sicut enim testificatus es de me in Jerusalem, sic te oportet et Romae testificari.

a) c. 18, 9. 19, 21.

v. 7. C. των σαδ. και φαρισ. — v. 9. Ed. omn. Er. et Mt. omitt. οί. — "C. add. και. — "μη θεομαχ. omitt. Gb. — v. 10. St. et Gb. καταβαν, omiss. και. — v. 11. παντε omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. ετως. — "C. δεσ ος.

12. γενομένης δὲ ἡμέρας, ποιήσαντες † τινες τῶν Ἰσδαίων συζροφῆν, ἀνεθεμάτισαν ἑαυτὲς, λέγοντες, μήτε φαγεῖν, μήτε πιεῖν, ἕως ἂν ἀποκτείνωσι τὸν παῦλον.

13. ἦσαν δὲ πλείους τεσσαράκοντα οἱ ταύτην τὴν συνωμοσίαν πεποιηκότες.

14. οἵτινες, προσελθόντες τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ † τοῖς πρεσβυτέροις, εἶπον· ἀναθέματι ἀνεθεματίσαμεν ἑαυτούς, μηδεὸς γεύσασθαι, ἕως οὔ ἀποκτείνωμεν τὸν παῦλον.

15. νῦν ἔν ὑμεῖς ἐμφανίσατε † τῷ χιλιάρχῳ σὺν τῷ συνεδρίῳ, ὅπως αὔριον † αὐτὸν καταγάγῃ πρὸς ὑμᾶς, ὡς μέλλοντας διαγινώσκειν ἀκριβέστερον τὰ περὶ αὐτῷ· ἡμεῖς δὲ, πρὸ τῷ ἐγγίσει αὐτὸν, ἔτοιμοί ἐσμεν τῷ ἀνελεῖν αὐτόν.

16. ἀκίσας δὲ ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς παύλα † τὸ ἐνεδρον, παραγεγόμενος καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν παρεμβολὴν, ἀπήγγειλε τῷ παύλῳ.

17. προσκαλεσάμενος δὲ ὁ παῦλος ἓνα τῶν ἑκατοντάρχων, ἔφη· τὸν † νεανίαν τῆτον ἀπάγαγε πρὸς τὸν χιλιάρχον· † ἔει γάρ τι ἀπαγγεῖλαι αὐτῷ.

18. ὁ μὲν ἔν, παραλαβὼν αὐτόν, ἤγαγε πρὸς τὸν χιλιάρχον, καὶ φησιν· ὁ δέσμος παῦλος, προσκαλεσάμενός με ἠρώτησε, τῆτον τὸν νεανίαν ἀγαγεῖν πρὸς σε, ἔχοντά τι λαλῆσαι σοι.

19. ἐπιλαβόμενος δὲ τῆς χειρὸς αὐτῷ ὁ χιλιάρχος, καὶ ἀναχωρήσας κατ' ἰδίαν, ἐπυθάνετο· τί ἐστίν, ὃ ἔχεις ἀπαγγεῖλαί μοι;

20. εἶπε δέ· ὅτι οἱ Ἰσδαῖοι συνέθεντο τῷ ἐρωτῆσαι σε, ὅπως αὔριον

12. Facta autem die collegerunt se quidam ex Judaeis, et devoverunt se, dicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum ^{a)}.

a) c. 21, 27. sqq.

13. Erant autem plus quam quadraginta viri, qui hanc conjurationem fecerant.

14. Qui accesserunt ¹) principes Sacerdotum, et Seniores, et dixerunt: Devotione devovimus nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum.

15. Nunc ergo vos notum facite tribuno cum concilio, ut producat illum ad vos, tamquam aliquid certius cognituri de eo. Nos vero prius quam appropriet, parati sumus interficere ^{a)} illum.

a) c. 25, 5.

16. Quod cum audisset filius sororis Pauli insidias, venit, et intravit in castra, nunciavitque Paulo.

17. Vocans autem Paulus ad se unum ex Centurionibus, ait: Adolescentem hunc perduc ad tribunum; habet enim aliquid indicare illi.

18. Et ille quidem assumens eum, duxit ad tribunum, et ait: Vincetus Paulus rogavit me hunc adolescentem perducere ad te, habentem aliquid loqui tibi.

19. Apprehendens autem tribunus manum illius, secessit cum eo secretum, et interrogavit illum: Quid est, quod habes indicare mihi?

20. Ille autem dixit: Judaeis convenit rogare te, ut crastina die pro-

v. 12. Gb. ποιησαντες συζροφην οἱ Ἰσδαῖοι. — v. 14. C. omitt. τοῖς. — v. 15. Ed. omn. Er. τῷ χιλιάρχῳ καὶ τῷ (Ed. 1. Er. σὺν τῷ) συνεδρίῳ, ὅπως αὔριον αὐτόν καταγαγῇ πρὸς ἡμᾶς. — "C. καταγαγῇ αὐτόν. — v. 16. Gb. τὴν ἐνεδρον. — v. 17. C. νεανισκον. — "Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἔφη γὰρ τι.
1) 1590. 1593. add. ad.

εἰς τὸ συνέδριον καταγάγῃς τὸν παῦ-
λον, ὡς † μέλλοντες τι ἀκριβέστερον
πυνθάνεσθαι περὶ αὐτοῦ.

21. σὺ ἔν μὴ πεισθῆς αὐτοῖς·
ἐνεδρεῦσαι γὰρ αὐτὸν ἐξ αὐτῶν ἄνδρες
πλείεις τεσσαράκοντα, οἳ τινες ἀνε-
θεμίτισαν ἑαυτοὺς, μήτε φαγεῖν, μή-
τε πιεῖν, ἕως ἢ ἀνέλωσιν αὐτόν. καὶ
ἄρτι ἔτοιμοί εἰσι, προσδεχόμενοι τὴν
ἀπὸ σοῦ ἐπαγγελίαν.

22. ὁ μὲν ἔν χιλίαρχος ἀπέλυσε τὸν
κεαρίαν, παραγγείλας, μηδὲν ἐκλα-
λῆσαι, ὅτι ταῦτα ἐνεφάνισας πρὸς με.

23. καὶ προσκαλεσάμενος δύο τι-
νάς τῶν ἑκατοντάρχων, εἶπεν· ἔτοι-
μάσατε στρατιώτας διακοσίους, ὅπως
πορευθῶσιν ἕως καισαρείας, καὶ ἵπ-
πεῖς ἑβδομήκοντα, καὶ δεξιολάβης δια-
κοσίους, ἀπὸ τρίτης ὥρας τῆς νυκτός·

24. κτήνη τε παρασηῆσαι, ἵνα ἐ-
πιβιάσαντες τὸν παῦλον διασώσωσι
πρὸς † φήλικα, τὸν ἡγεμόνα,

25. γράψας ἐπιστολὴν, περιέχουσαν
τὸν τύπον τῆτον.

26. κλαύδιος λυσίας τῷ κρατίστῳ
ἡγεμόνι, † φήλικι χαίρειν.

27. τὸν ἄνδρα τῆτον, συλληφθέν-
τα ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, καὶ μέλλοντα
ἀναιρεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν, ἐπιστὰς σὺν
τῷ στρατεύματι ἐξειλόμην αὐτόν, μα-
θῶν, ὅτι ῥωμαῖός ἐστι.

28. βελόμενος δὲ γινῶναι τὴν αἰ-
τίαν, δι' ἣν ἐνεκάλειν αὐτῷ, κατήγα-
γον αὐτόν εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν.

29. ὃν εὗρον ἐγκαλούμενον περὶ
ζητημάτων τοῦ νόμου αὐτῶν, μηδὲν
† δὲ ἄξιον θανάτου ἢ δεσμῶν ἔγκλημα
ἔχοντα.

30. μνηστείσης δέ μοι ἐπιβελῆς εἰς

ducas Paulum in concilium, quasi ali-
quid certius inquisituri sint de illo;

21. tu vero ne credideris illis, in-
sidiantur enim ei ex eis viri amplius
quam quadraginta, qui se devoverunt
non manducare, neque bibere, donec
interficiant eum; et nunc parati sunt,
expectantes promissum tuum.

22. Tribunus igitur dimisit adole-
scentem, praecipiens ¹), ne cui loque-
retur, quoniam haec nota sibi fecisset.

23. Et vocatis duobus Centurioni-
bus, dixit illis: Parate milites ducen-
tos, ut eant usque Caesaream, et equi-
tes septuaginta, et lancearios ducen-
tos, a tertia hora noctis;

24. et jumenta praeparate, ut impo-
nentes Paulum, salvum perducerent ad
Felicem praesidem.

25. (Timuit enim, ne forte rape-
rent eum Judaei, et occiderent, et ipse
postea calumniam sustineret, tamquam
accepturus pecuniam.)

26. Scribens ²) epistolam continen-
tem haec: Claudius Lysias optimo prae-
sidi, Felici, salutem.

27. Virum hunc comprehensum a
Judaeis, et incipientem interfici ab eis,
superveniens cum exercitu eripui, co-
gnito, quia Romanus est ³).

a) c. 21, 55. 22, 25.

28. Volensque scire causam, quam
objiciebant illi, deduxi eum in conci-
lium eorum:

29. Quem inveni accusari de quae-
stionibus legis ipsorum ⁴), nihil vero ³)
dignum morte aut vinculis habentem ⁴)
criminis.

a) v. 6.

30. Et cum mihi perlatum esset de

v. 20. Mt. ὡς μέλλοντων. — v. 24. C. φηλικα. — v. 26. C. φηλικι. —
v. 29. δε omitt. Ed. 1. 3. 4. 5. Er.

1) 1590. add. ei.

2) 1590. add. ei.

3) 1590. nullum vero.

4) habentem crimen.

τὸν ἄνδρα μέλλειν ἔσεσθαι † ὑπὸ τῶν ἰσδαίων, ἔξαντῆς ἔπεμψα πρὸς σε, παραγγελίας καὶ τοῖς κατηγοροῖς, λέγειν τὰ πρὸς αὐτὸν ἐπὶ σῶ. † ἔρῶσο.

31. οἱ μὲν οὖν ξρατιῶται κατὰ τὸ διατεταγμένον αὐτοῖς ἀναλαβόντες τὸν παῦλον, ἤγαγον διὰ τῆς νυκτὸς εἰς τὴν ἀντιπατριδα.

32. τῇ δὲ ἐπαύριον, ἔασαντες τὲς ἰππεῖς πορεύεσθαι σὺν αὐτῷ, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν παρεμβολήν.

33. οἵτινες εἰσελθόντες εἰς τὴν καισάρειαν, καὶ ἀναδόντες τὴν ἐπιστολὴν τῷ ἡγεμόνι, παρέξησαν καὶ τὸν παῦλον αὐτῷ.

34. ἀναγνὸς δὲ † ὁ ἡγεμὼν, καὶ ἐπερωτήσας, ἐκ ποίας ἐπαρχίας ἐστὶ, καὶ πυνθόμενος, ὅτι ἀπὸ κιλικίας,

35. διακέσομαι σε, ἔφη, ὅταν καὶ οἱ κατήγοροί σε παραγέρονται. ἐκέλευσέ τε αὐτὸν ἐν τῷ πραιτωρίῳ † ἡρώδῃ φυλάσσεσθαι.

insidiis, quas paraverant illi, misi ¹) eum ad te denunciāns; et accusatoribus ut dicant apud te. Vale.

31. Milites ergo secundum praeceptum sibi, assumentes Paulum, duxerunt per noctem in Antipatridem.

32. Et postera die dimissis equitibus, ut cum eo irent, reversi sunt ad castra.

33. Qui cum venissent Caesaream, et tradidissent epistolam praesidi ^{a)}, statuerunt ante illum et Paulum.

a) Matth. 10, 12.

34. Cum legisset autem, et interrogasset, de qua provincia esset; et cognoscens, quia de Cilicia,

35. audiam te, inquit, cum accusatores tui venerint ^{a)}. Jussitque in praetorio Herodis custodiri eum.

a) c. 24, 1.

C A P. XXIV.

1. Μετὰ δὲ πέντε ἡμέρας κατέβη ὁ ἀρχιερεὺς ἀνανίας μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ῥήτορος τερτύλλου τινὸς, οἵτινες ἐνεφάνισαν τῷ ἡγεμόνι κατὰ τοῦ παύλου.

2. κληθέντος δὲ αὐτοῦ, ἤρξατο κατηγορεῖν ὁ τέρτυλλος, λέγων·

3. πολλῆς εἰρήνης τυγχάνοντες διὰ σῶ, καὶ κατορθωμάτων γινομένων τῷ ἔθνει τέτρω διὰ τῆς σῆς προνοίας, πάντῃ τε καὶ πανταχῶ ἀποδεχόμεθα, κράτισε † φήλιξ, μετὰ πάσης εὐχαριστίας.

4. ἵνα δὲ μὴ ἐπὶ πλεῖον σε ἐγκόπτω, παρακαλῶ, ἀκούσαι σε ἡμῶν συντόμως τῇ σῇ ἐπιεικείᾳ.

5. εὐρόντες γὰρ τὸν ἄνδρα τῶτον λοιμὸν, καὶ κινῶντα ζᾶσιν πᾶσι τοῖς

1. Post quinque autem dies descendit princeps Sacerdotum, Ananias ^{a)}, cum Senioribus quibusdam, et Tertullo quodam oratore, qui adierunt ²) principem adversus Paulum.

a) c. 23, 2.

2. Et citato Paulo, coepit accusare Tertullus, dicens: Cum in multa pace agamus per te, et multa corrigantur per tuam providentiam;

3. semper et ubique suscipimus, optime Felix! cum omni gratiarum actione.

4. Ne diutius autem te protraham, oro, breviter ³) audias nos pro tua clementia.

5. Invenimus hunc hominem pestiferum, et concitantem seditiones om-

v. 30. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἀπο. — "Ed. 4. Er. ἐρῶσοθε. — v. 34. ὁ ἡγεμον omitt. Gb. — v. 35. St. et Gb. τῶ ἡρώδῃ. — v. 3. C. φιλίξ.

1) 1590. 92. 93. 98. misi eum ad te denunciāns; et ... editt. Plantinianæ et Lucas Brugens. misi eum ad te, denunciānt et ... 2) 1590. 1593. adierunt praesidem. 3) 1590. add. ut.

ἰουδαίοις, τοῖς κατὰ τὴν οἰκωμένην, nibus Judaeis in universo orbe, et auctorem seditionis sectae Nazarenorum. πρωτοσύτην τε τῆς τῶν ναζωραίων αἰρέσεως·

6. ὃς καὶ τὸ ἱερὸν ἐπέειρασε βεβηλῶσαι· ὃν καὶ ἐκρατήσαμεν, καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον ἠθέλησαμεν ἄκριναι.

7. παρελθὼν δὲ λυσίας, ὁ χιλιάρχος, ἄ μετὰ πολλῆς βίας ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἀπήγαγε,

8. ἄ κελεύσας, ἄ τὰς κατηγορίας αὐτῷ ἔρχεσθαι ἄ ἐπὶ σέ· παρ' οὗ δυνήσῃ αὐτὸς ἀνακρίνας περὶ πάντων τούτων ἐπιγινῶναι, ὧν ἡμεῖς κατηγοροῦμεν αὐτοῦ.

9. ἄ συνεπέθεντο δὲ καὶ οἱ ἰουδαῖοι, φάσκοντες, ταῦτα οὕτως ἔχειν.

10. ἀπεκρίθη ἄ δὲ ὁ παῦλος, νεύσαντος ἄ αὐτῷ τῷ ἡγεμόνος, λέγειν· ἐκ πολλῶν ἐτῶν ὄντα σε κριτὴν τῷ ἔθνει τέτρω ἐπιστάμενος, εὐθυμότερον τὰ περὶ ἔμμαντῶ ἀπολογῆμαι,

11. δυναμένε σε γινῶναι, ὅτι οὐ πλείους εἰσὶ μοι ἡμέραι ἄ δεκαδύο, ἀφ' ἧς ἀνέβην, προσκυνήσων ἄ ἐν ἱερουσαλήμ.

12. καὶ ἔτε ἐν τῷ ἱερῷ εὔρον με πρὸς τινα διαλεγόμενον, ἢ ἐπισύζασιν ποιῶντα ὄχλῳ, ἔτε ἐν ταῖς συναγωγαῖς, ἔτε κατὰ ἄ τὴν πόλιν·

13. οὐτε παρασηῆσαι ἄ δύνανται περὶ ὧν ἄ νῦν κατηγοροῦσὶ μὲν.

14. ὁμολογῶ δὲ τέτό σοι, ὅτι κατὰ τὴν ὁδὸν, ἢν λέγουσιν αἰρεσιν, ἄ ἔτω λατρεύω τῷ πατρὶ ἄ θεῷ, πιστεύων πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν νόμον καὶ τοῖς ἄ προφήταις γεγραμμένοις,

6. Qui etiam templum violare^{a)} conatus est, quem et apprehensum voluimus secundum legem nostram iudicare.

a) c. 21, 28.

7. Superveniens autem tribunus Lysias^{a)}, cum vi magna eripuit eum de manibus nostris,

a) c. 21, 51-55.

8. jubens accusatores ejus ad te venire^{a)}; a quo poteris ipse, iudicans, de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eum.

a) c. 25, 50.

9. Adjecerunt autem et Judaei, dicentes haec ita se habere.

10. Respondit autem Paulus (annuente sibi praeside dicere): Ex multis annis te esse iudicem genti huic sciens, bono animo pro me satisfaciam.

11. Potes enim cognoscere, quia non plus sunt mihi dies, quam duodecim, ex quo ascendi adorare in Jerusalem;

12. et neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbae, neque in synagogis^{a)};

a) c. 25, 8. 28, 17.

13. neque in civitate; neque probare possunt tibi, de quibus nunc me accusant.

14. Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt haeresim^{a)}, sic deservio Patri et Deo meo, credens omnibus, quae in Lege et Prophetis scripta sunt^{b)};

b) c. 26, 22.

v. 6. C. κριναι. — v. 7. C. βια πολλη ἐκ των χειρων ἡμων ἀφειλετο, και προς σε ἀπεσειλε. — v. 8. Ed. omn. Er. κελων. — C. add. και. — C. omitt. ἐπι σε. — v. 9. Ed. omn. Er. συνεθεντο. — v. 10. C. τε. — Ed. omn. Er. αυτε. — v. 11. Ed. omn. Er. et St. ἡ δεκαδυο. — St. εις. — v. 12. Ed. omn. Er. omitt. την. — v. 15. Ed. omn. Er. et Mt. με δυνανται. — Ed. omn. Er. omitt. νυν. — v. 14. Ed. omn. Er. ετως. — add. τω. — Gb. τοις ἐν τοις προφ.

15. ἐλπίδα ἔχων εἰς τὸν θεόν, ἣν καὶ αὐτοὶ οὗτοι προσδέχονται, ἀνάσσειν μέλλειν ἕσεσθαι νεκρῶν, δικαίων τε καὶ ἀδίκων.

16. ἐν τῷ δὲ αὐτὸς ἀσκῶ, ἀπρόσκοπον συνείδησιν † ἔχειν πρὸς τὸν θεόν καὶ τὰς ἀνθρώπους † διαπαντός.

17. δι' ἐτῶν δὲ πλειόνων παρεγένόμην, ἐλεημοσύνας ποιήσων εἰς τὸ ἔθνος μου καὶ προσφοράς.

18. ἐν οἷς εὐρόν με ἠγγισμένον ἐν τῷ ἱερῷ, ἔμετὰ ὄχλου, ἔδὲ μετὰ θορύβου, τινὲς † δὲ ἀπὸ τῆς ἀσίας ἰσδαῖοι.

19. ἔς † δεῖ ἐπὶ σὲ παρεῖναι, καὶ κατηγορεῖν, εἴ τι ἔχοιεν πρὸς μέ.

20. ἢ αὐτοὶ οὗτοι εἰπάτωσαν, † τί εὐρον ἐν ἐμοὶ ἀδίκημα, ζάντος μου ἐπὶ τοῦ συνεδρίου.

21. ἢ περὶ μιᾶς ταύτης φωνῆς, ἦς † ἔκραξα ἐς ὧς ἐν αὐτοῖς· ὅτι περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ † κρίνομαι σήμερον ὑφ' ὑμῶν.

22. ἀκέσας δὲ ταῦτα ὁ † φηλιξ, ἀνέβαλε αὐτὰς, ἀκριβέστερον εἰδὼς τὰ περὶ τῆς ὁδοῦ (εἰπὼν· ὅταν λυσίας, ὁ χιλιάρχος, καταβῆ, διαγνώσομαι τὰ καθ' ὑμᾶς),

23. διαταξάμενός τε τῷ † ἑκατοντάρχῃ, τηρεῖσθαι † τὸν παῦλον, ἔχειν τε ἄνεσιν, καὶ μηδένα κωλύειν τῶν † ἰδίων αὐτῆ, ὑπηρετεῖν, ἢ προσερχεσθαι αὐτῷ.

24. μετὰ δὲ ἡμέρας τινὰς παρηγέμενος ὁ † φηλιξ σὺν δρουσίλλῃ, † τῇ γυναικὶ αὐτῆ, ἔση ἰσδαία, μετ-

15. spem habens in Deum, quam et hi ipsi exspectant^{a)}, resurrectionem futuram justorum, et iniquorum. a) c. 23, 6.

16. In hoc et ipse studeo sine offenculo conscientiam habere ad Deum et ad homines semper.

17. Post annos autem plures, elemosynas facturus in gentem meam, veni^{a)}, et oblationes, et vota, a) c. 23, 17. sqq.

18. in quibus invenerunt me purificatum in templo, non cum turba, neque cum tumultu¹⁾).

19. Quidam autem ex Asia Judaei, quos oportebat apud te praesto esse, et accusare, si quid haberent adversum me;

20. aut hi ipsi dicant, si quid invenerunt in me iniquitatis, cum stem in concilio;

21. nisi de una hac solummodo voce, qua clamavi inter eos stans^{a)}: Quoniam de resurrectione mortuorum ego judicor hodie a vobis. a) c. 23, 6.

22. Distulit autem illos Felix, certissime sciens de via hac, dicens: Cum tribunus Lysias descenderit, audiam vos.

23. Jussitque Centurioni custodire eum, et habere requiem^{a)}, nec quemquam de suis prohibere ministrare ei.

a) c. 27, 3. 28, 16.

24. Post aliquot autem dies veniens Felix cum Drusilla uxore sua, quae erat Judaea, vocavit Paulum, et au-

v. 16. C. St. et Mt. ἔχων. — "C. omitt. διαπαντος. — v. 18. C. omitt. δε. — v. 19. Gb. ἔδει. — v. 20. Ed. omn. Er. et St. εἰ τι. — v. 21. Ed. omn. Er. et St. ἔκραξα. — "Ed. 3. Er. κρίνομαι. — v. 22. Gb. ἀνεβαλετο δε αὐτας ὁ φηλιξ. C. ὁ φηλιξ ἀνεβαλετο αὐτας. St. et Mt. ὁ φηλιξ ἀνεβαλετο αὐτας. — v. 23. Ed. omn. Er. ἑκατονταρχῷ. — "Gb. αὐτον pro τον παυλον. — "Ed. 1. Er. ἰσδαιων pro ἰδιων. — v. 24. C. φηλιξ. — "C. τη ἰδια γυναικι. Gb. τη γυναικι. —

1) 1590. add. et apprehenderunt me clamantes, et dicentes: Tolle inimicum nostrum.

επέμψατο τὸν παῦλον, καὶ ἤκυσεν αὐτῷ περὶ τῆς εἰς χριστὸν † πίσεως.

25. διαλεγομένε δὲ αὐτῷ περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρατείας καὶ τῷ κρίματος, τῷ μέλλοντος † ἔσεσθαι, ἔμφοβος γενόμενος ὁ † φῆλιξ, ἀπεκρίθη· τὸ νῦν ἔχον πορεύε. καιρὸν δὲ † μεταλαβὼν μετακαλέσομαί σε·

26. (ἄμα † καὶ ἐλπίζων, ὅτι χρήματα δοθήσεται † αὐτῷ ὑπὸ τῷ παύλε, ὅπως λύσῃ αὐτόν· διὸ καὶ πυνότερον αὐτὸν μεταπεμπόμενος, ὡμίλει αὐτῷ.)

27. διετίας δὲ πληρωθείσης ἔλαβε διάδοχον ὁ † φῆλιξ, πόρκιον φῆξον. θέλων † τε χάριτας καταθέσθαι τοῖς Ἰουδαίοις ὁ † φῆλιξ, κατέλιπε τὸν παῦλον δεδεμένον.

divit ab eo fidem, quae est in Christum Jesum.

25. Disputante autem illo de justitia, et castitate, et de judicio futuro, tremefactus^{a)} Felix respondit: Quod nunc attinet, vade; tempore autem opportuno accersam¹⁾ te. a) Hebr. 4, 12.

26. Simul et sperans, quod pecunia ei daretur a Paulo, propter quod et frequenter accersens²⁾ eum, loquebatur cum eo.

27. Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Portium Festum; volens autem gratiam^{a)} praestare Judaeis Felix, reliquit Paulum vinctum. a) c. 25, 9. Marc. 15, 15.

C A P. XXV.

1. Φῆσος ἔν ἐπιβάς τῇ ἐπαρχίᾳ, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνέβη εἰς ἱεροσόλυμα ἀπὸ καισαρείας.

2. † ἐνεφάνισαν δὲ αὐτῷ ὁ † ἀρχιερεὺς καὶ οἱ πρῶτοι τῶν Ἰουδαίων κατὰ τῷ παύλε, καὶ παρεκάλειν αὐτόν,

3. αἰτέμενοι χάριν κατ' αὐτῷ, ὅπως μεταπέμψηται αὐτόν εἰς Ἱερουσαλήμ, ἐνέδραν ποιῶντες, ἀφελεῖν αὐτόν κατὰ τὴν ὁδόν.

4. ὁ μὲν ἔν φῆσος ἀπεκρίθη, τηρεῖσθαι τὸν παῦλον ἐν καισαρείᾳ, εὐαντόν δὲ μέλλειν ἐν τάχει ἐκπορεύεσθαι.

5. † οἱ ἔν δυνατοὶ ἐν ὑμῖν, φησὶ, συγκαταβάντες, εἴ τί ἐστιν ἐν τῷ ἀνδρὶ † τέτρω, † κατηγορεῖτωσαν αὐτῷ.

6. διατρίψας δὲ ἐν αὐτοῖς ἡμέρας † πλείους ἢ δέκα, καταβάς εἰς καισά-

1. Festus ergo cum venisset in provinciam, post triduum ascendit Ierosolymam a Caesarea.

2. Adieruntque eum principes Sacerdotum, et primi Judaeorum, adversus Paulum; et rogabant eum,

3. postulantes gratiam adversus eum, ut juberet perduci eum in Jerusalem, insidias tendentes, ut interficerent eum in via^{a)}. a) c. 25, 15.

4. Festus autem respondit, servari³⁾ Paulum in Caesarea; se autem maturius profecturum.

5. Qui ergo in vobis (ait) potentes sunt, descendentes simul, si quod est in viro crimen, accusent eum.

6. Demoratus autem inter eos dies non amplius, quam octo, aut decem,

v. 24. " C. add. ἰησὺν. — v. 25. ἔσεσθαι omitt. Gb. — " C. φιλῆξ. — " C. λαβόν. — v. 26. Ed. omn. Er. ἄμα δε και. — " αὐτῷ omitt. St. — v. 27. C. his φιλῆξ. — " C. δε. — v. 2. C. ἀνεφανισαν. — " C. add. τς. — v. 5. Gb. οἱ ἔν ἐν ἡμῖν φησι δυνατοὶ. — " Gb. omitt. τέτρω. — " C. add. ἀτοπον. — v. 6. C. πλείους ἢ ὀκτώ. Gb. ἢ πλείους ὀκτώ ἢ δέκα.

1) 1590. accersiam.

2) 1590. accersiens.

3) 1590. add. quidem.

ρειαν, τῇ ἐπαύριον καθίσας ἐπὶ τῆ βήματος, ἐκέλευσε, τὸν παῦλον ἀχθῆναι.

7. παραγενομένε δὲ αὐτῷ, περιέσησαν οἱ ἀπὸ ἱεροσολύμων καταβεβηκότες Ἰουδαῖοι, πολλὰ καὶ βαρέα † αἰτιώματα φέροντες κατὰ τῷ παύλῳ, ἃ ἔκ ἴσχυρον ἀποδείξαι,

8. ἀπολογουμένε αὐτῷ· ὅτι ἔτε εἰς τὸν νόμον τῶν Ἰουδαίων, ἔτε εἰς τὸ ἱερόν, ἔτε εἰς καίσαρά † τι ἥμαρτον.

9. ὁ φῆζος δὲ, τοῖς Ἰουδαίοις θέλων χάριν καταθέσθαι, ἀποκριθεὶς, τῷ παύλῳ εἶπε· θέλεις, εἰς ἱεροσόλυμα ἀναβᾶς, ἐκεῖ περὶ τῶν κρίνεσθαι ἐπ' ἐμῷ;

10. εἶπε δὲ ὁ παῦλος· ἐπὶ τῷ βήματος καίσαρος ἐξώε εἰμι, ἢ με δεῖ κρίνεσθαι. Ἰουδαίε εὐδὲν ἠδίκησα, ὡς καὶ σὺ κάλλιον ἐπιγινώσκεις.

11. εἰ μὲν γὰρ ἀδικῶ, καὶ ἄξιον θανάτε πέπραχά τι, ἢ παραιτῆμαι τὸ ἀποθανεῖν. εἰ δὲ εὐδὲν ἐστίν, ὧν ἔτοι κατηγορεῖσίν με, εὐδεῖς με δύναται αὐτοῖς χαρίσασθαι. καίσαρα ἐπικαλῆμαι.

12. τότε ὁ φῆζος, συλλαλήσας μετὰ τῷ συμβαλίῳ, ἀπεκρίθη· καίσαρα ἐπικέκλησαι; ἐπὶ καίσαρα πορεύσῃ.

13. ἡμερῶν δὲ διαγενομένων τινῶν, ἀγρίππας, ὁ βασιλεὺς, καὶ βερνίκη κατήντησαν εἰς καισάρειαν, ἀσπασόμενοι τὸν φῆζον.

14. ὡς δὲ πλείεθς ἡμέρας † διέτριβεν ἐκεῖ, ὁ φῆζος τῷ βασιλεῖ ἀνέθετο τὰ κατὰ τὸν παῦλον, λέγων· ἀνὴρ τίς ἐστὶ καταλειμμένος ὑπὸ † φήλικος δέσμοιο,

15. περὶ ἧ, γενομένε με εἰς ἱεροσόλυμα, ἐνεφάνισαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῶν Ἰουδαίων, αἰτῆμενοι κατ' αὐτῷ δίκην.

descendit Caesaream, et altera die sedit pro tribunali, et jussit Paulum adduci.

7. Qui cum perductus esset, circumsteterunt eum, qui ab Jerosolyma descenderant Judaei, multas et graves causas objicientes, quas non poterant probare ^{a)},

a) c. 24, 5. 15.

8. Paulo rationem reddente: Quoniam neque in legem Judaeorum, neque in templum, neque in Caesarem quidquam peccavi ^{a)}.

a) c. 24, 12.

9. Festus autem volens gratiam ^{a)} praestare Judaeis, respondens Paulo, dixit: Vis Jerosolymam ascendere, et ibi de his judicari apud me? ^{a)} c. 24, 27.

10. Dixit autem Paulus: Ad tribunal Caesaris sto, ibi me oportet judicari; Judaeis non nocui, sicut tu melius nosti.

11. Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori; si vero nihil est eorum, quae hi accusant me, nemo potest me illis donare ^{a)}. Caesarem appello.

a) v. 9.

12. Tunc Festus cum concilio locutus, respondit: Caesarem appellasti? ad Caesarem ibis ^{a)}!

a) c. 19, 21.

13. Et cum dies aliquot transacti essent, Agrippa rex et Bernice descenderunt Caesaream ad salutandum Festum.

14. Et cum dies plures ibi demorerentur [†]), Festus regi indicavit de Paulo, dicens: Vir quidam est derelictus a Felice vinctus,

15. de quo, cum essem Jerosolymis, adierunt me principes Sacerdotum, et Seniores Judaeorum, postulantes adversus illum damnationem.

v. 7. Ed. omn. Er. et Mt. αἰτιώματα. — v. 8. C. omitt. τι. — v. 14. St. Mt. et Gb. διετριβον. — "C. φήλικος.

1) 1590. morarentur.

16. πρὸς ὕς ἀπεκρίθην, ὅτι ἕκ
 ἕσιν ἔθος ῥωμαίοις, χαρίζεσθαι τινα
 ἄνθρωπον † εἰς ἀπόλειαν, πρὶν ἢ ὁ
 κατηγορούμενος κατὰ πρόσωπον † ἔχοι
 τὴν κατηγορίαν, τόπον τε ἀπολογίας
 λάβοι περὶ τῆ ἐγκλήματος.

17. συνελθόντων ἔν † αὐτῶν ἐν-
 θάδε, ἀναβολὴν μηδεμίαν ποιησάμε-
 νος, τῇ ἐξῆς καθίσας ἐπὶ τῆ βήματος,
 ἐκέλευσα ἀχθῆναι τὸν ἄνδρα.

18. περὶ ἧ σαθέντες οἱ κατήγο-
 ροι, ὑδεμίαν αἰτίαν ἐπέφερον, ὧν
 ὑπερόν ἐγώ.

19. ζητήματα δέ τινα περὶ τῆς ἰ-
 δίας δεισιδαιμονίας εἶχον πρὸς αὐτὸν,
 καὶ περὶ τινος ἰησοῦ τεθνηκότος, ὃν
 ἔφασκεν ὁ παῦλος ζῆν.

20. ἀπορούμενος δὲ ἐγὼ † τὴν περὶ
 τῆς ζήτησιν, ἔλεγον, εἰ βέλαιτο πο-
 ρεῖσθαι εἰς ἱερουσαλήμ, κακεῖ κρίνε-
 σθαι περὶ τῆτων.

21. τῷ δὲ πάντως ἐπικαλεσαμένε,
 τηρηθῆναι αὐτὸν εἰς τὴν τῷ σεβαστῷ
 διάγνωσιν, ἐκέλευσα, τηρεῖσθαι αὐτὸν,
 ἕως ἧ πέμψω αὐτὸν πρὸς καίσαρα.

22. ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν φῆσον
 ἔφη ἔβελόμην καὶ αὐτὸς τῷ ἀνθρώ-
 πῳ ἀκῶσαι. ὁ δὲ, αὔριον, φησὶν, ἀ-
 κῶσει αὐτῷ.

23. τῇ ἔν ἐπαύριον ἐλθόντος τῷ
 ἀγρίππα καὶ τῆς βερνίκης μετὰ πολλῆς
 φαντασίας, καὶ εἰσελθόντων εἰς τὸ
 ἀκροατήριον σὺν τε τοῖς χιλιάρχοις
 καὶ ἀνδράσι, τοῖς κατ' ἐξοχὴν ἔσι τῆς
 πόλεως, καὶ κελεύσαντος τῷ φῆσει,
 ἦχθη ὁ παῦλος.

24. καὶ φησὶν ὁ φῆσος ἄγρίππα
 βασιλεῦ, καὶ πάντες οἱ συμπαρόντες
 ἡμῶν ἄνδρες, θεωρεῖτε τῷτον, περὶ ἧ
 πᾶν τὸ πλῆθος τῶν ἰσδαίων ἐνέτυχόν

16. Ad quos respondi: Quia non
 est Romanis consuetudo damnare ali-
 quem hominem, prius, quam is, qui
 accusatur, praesentes habeat accusa-
 tores^{a)}, locumque defendendi accipiat
 ad abluenda crimina¹⁾. a) v. 4. 5.

17. Cum ergo huc convenissent si-
 ne ulla dilatione, sequenti die sedens
 pro tribunali, jussi adduci virum.

18. De quo, cum stetissent accu-
 satores, nullam causam deferebant, de
 quibus ego suspicabar malum;

19. quaestiones vero quasdam de
 sua superstitione habebant adversus
 eum, et de quodam Jesu defuncto, quem
 affirmabat Paulus vivere.

20. Haesitans autem ego de hujus-
 modi quaestione, dicebam, si vellet ire
 Jerosolymam, et ibi judicari de istis.

21. Paulo autem appellante, ut ser-
 varetur ad Augusti cognitionem, jussi
 servari eum, donec mittam^{a)} eum ad
 Caesarem²⁾. a) c. 27, 1.

22. Agrippa autem dixit ad Festum:
 Volebam et ipse hominem audire. Cras,
 inquit, audies eum.

23. Altera autem die cum venisset
 Agrippa et Bernice cum multa ambitio-
 ne, et introissent in auditorium cum
 tribunis, et viris principalibus civitatis,
 jubente Festo adductus est Paulus.

24. Et dicit Festus: Agrippa rex^{a)},
 et omnes, qui simul adestis nobiscum
 viri, videtis hunc³⁾, de quo omnis
 multitudo Judaeorum interpellavit me

v. 16. Gb. omitt. εἰς ἀπολειαν. — " C. Ed. 1. Er. ἔχει. — v. 17. C.
 omitt. αὐτων. — v. 20. St. et Gb. εἰς τὴν.

1) 1590. add. quae ei obijciuntur.

2) 1592. Caesaream. C. R. 1592. Caesarem.

3) 1590. add. hominem.

μοι ἔν τε ἱεροσολύμοις καὶ ἐνθάδε, ἐπιβοῶντες, μὴ δεῖν ζῆν αὐτὸν μηκέτι.

25. ἐγὼ δὲ καταλαβόμενος, μηδὲν ἄξιον θανάτου αὐτὸν πεπραχέναι. καὶ αὐτῷ δὲ τότε ἐπικαλεσαμένους τὸν σεβαστὸν, ἔκρινα πέμπειν αὐτόν.

26. περὶ ἧ ἀσφαλές τι γράψαι τῷ κυρίῳ ἐκ ἔχω. διὸ προήγαγον αὐτὸν ἐφ' ὑμῶν, καὶ μάλιστα ἐπὶ σοῦ, βασιλεῦ ἀγρίππα, ὅπως, τῆς ἀνακρίσεως γενομένης, σὺ τι γράψαι.

27. ἄλογον γάρ μοι δοκεῖ, πέμποντα δέσμιον, μὴ καὶ τὰς κατ' αὐτοῦ αἰτίας σημαῖναι.

Jerosolymis, petentes et acclamantes, non oportere eum vivere amplius.

a) c. 9, 15.

25. Ego vero comperi nihil dignum morte eum admisisse^{a)}. Ipso autem hoc appellante ad Augustum, judicavi mittere.

a) c. 26, 31,

26. De quo quid certum scribam domino, non habeo. Propter quod produxi eum ad vos, et maxime ad te, rex Agrippa, ut interrogatione facta, habeam, quid scribam.

27. Sine ratione enim mihi videtur, mittere vincitum, et causas ejus non significare.

C A P. XXVI.

1. Ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν παῦλον ἔφη· ἐπιτρέπεται σοι, ὑπὲρ σεαυτοῦ λέγειν. τότε ὁ παῦλος ἀπελογεῖτο, ἐκτείνοντας τὴν χεῖρα·

2. περὶ πάντων, ὧν ἐγκαλεῖμαι ὑπὸ Ἰουδαίων, βασιλεῦ ἀγρίππα, ἡγήμαι ἐμάντων μακάριον † μελλῶν ἀπολογεῖσθαι ἐπὶ σοῦ σήμερον.

3. μάλιστα γνώσῃν ὄντα σε πάντων τῶν κατὰ Ἰουδαίους † ἐθνῶν τε καὶ ζητημάτων. διὸ δέομαί σε, μακροθύμως ἀκοῦσαί μς.

4. τὴν μὲν ἔν βίωσίν μς, τὴν ἐκ νεότητος, τὴν ἀπ' ἀρχῆς γενομένην ἐν τῷ ἔθνει μς ἐν ἱεροσολύμοις, ἴσασι πάντες οἱ Ἰουδαῖοι,

5. προγινώσκοντές με ἀνωθεν, ἐὰν θέλωσι μαρτυρεῖν, ὅτι κατὰ τὴν ἀκριβεστάτην αἴρεσιν τῆς ἡμετέρας θρησκείας ἔζησα, φαρισαῖος.

6. καὶ νῦν ἐπ' ἐλπίδι τῆς πρὸς τὰς πατέρας ἐπαγγελίας γενομένης ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἔζηκα κρινόμενος·

7. εἰς ἣν τὸ δωδεκάφυλον ἡμῶν,

1. Agrippa vero ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso. Tunc Paulus extenta manu coepit rationem reddere^{a)}.

a) Matth. 10, 18.

2. De omnibus, quibus accusor a Judaeis, rex Agrippa! aestimo me beatum, apud te cum sim defensurus me hodie,

3. maxime te sciente omnia, et quae apud Judaeos sunt consuetudines, et quaestiones; propter quod obsecro patienter me audias.

4. Et quidem vitam meam a juventute, quae ab initio fuit in gente mea in Jerosolymis, noverunt omnes Judaei.

5. Praescientes me ab initio (si velint testimonium perhibere), quoniam secundum certissimam sectam nostrae religionis vixi Pharisaeus^{a)}.

a) c. 23, 6.

6. Et nunc in spe, quae ad patres nostros repromissionis^{a)} facta est a Deo, sto iudicio subjectus,

a) c. 13, 32. sqq.

7. in quam duodecim tribus nostrae,

v. 2. C. et Mt. ἐπι σε μελλῶν ἀπ. σημερον. Gb. ἐπι σε μελλῶν σημερον ἀπ. v. 3. Ed. omn. Er. et St. ἡθῶν.

ἐν ἑκτενεῖα νύκτα καὶ ἡμέραν λατρῆ-
ον ἐλπίζει καταντῆσαι· περὶ ἧς ἐλ-
πίδος ἐγκαλεῖμαι, † βασιλεῦ ἀργίπ-
πα, ὑπὸ † ἰσθαίων.

8. τί; ἄπισον κρίνεται παρ' ὑμῖν,
εἰ ὁ θεὸς νεκροὺς ἐγείρει;

9. ἐγὼ μὲν ἔν ἔδοξα ἐμαντῶ, πρὸς
τὸ ὄνομα ἰησοῦ, τῷ ναζωραίου, δεῖν
πολλὰ ἐναντία πράξαι.

10. ὃ καὶ ἐποίησα ἐν ἱεροσολύ-
μοις. καὶ πολλὰς τῶν ἀγίων ἐγὼ † φυ-
λακαῖς κατέκλεισα, τὴν παρὰ τῶν
ἀρχιερέων ἐξουσίαν λαβὼν. ἀναιρεμέ-
νων τε αὐτῶν, κατήνεγκα ψῆφον.

11. καὶ κατὰ πάσας τὰς συναγω-
γάς πολλάκις τιμωρῶν αὐτοὺς, ἠνάγ-
καζον βλασφημεῖν· περισσῶς τε ἐμ-
μαινόμενος αὐτοῖς, ἐδίωκον ἕως καὶ
εἰς τὰς ἔξω πόλεις.

12. ἐν οἷς καὶ πορευόμενος εἰς τὴν
δαμασκὸν μετ' ἐξουσίας καὶ ἐπιτροπῆς,
τῆς παρὰ † τῶν ἀρχιερέων,

13. ἡμέρας μέσης κατὰ τὴν ὁδὸν
εἶδον, † βασιλεῦ, ἑρανόθεν ὑπὲρ τὴν
λαμπρότητα τῷ ἡλίῳ, περιλάμπαν με
φῶς καὶ τὺς σὺν ἐμοὶ πορευομένους.

14. πάντων δὲ καταπεσόντων ἡ-
μῶν εἰς τὴν γῆν, ἤκουσα φωνὴν λαλεῖ-
σαν πρὸς με, καὶ λέγουν τῇ ἑβραϊ-
δι διαλέκτῳ· σαὺλ, σαὺλ, τί με δι-
ώκεις; σκληρὸν σοι, πρὸς κέντρα
λακτίζειν.

15. ἐγὼ δὲ εἶπον· τίς εἶ, κύριε;
ὁ δὲ εἶπεν· ἐγὼ εἰμι ἰησοῦς, ὃν σὺ
διώκεις.

16. ἀλλὰ ἀνάστηθι, καὶ στήθι ἐπὶ
τὺς πόδας σε. εἰς τῆτο γὰρ ὄφθην
σοι, προχειρίσασθαί σε ὑπηρετήν καὶ
μάρτυρα, ὃν τε † εἶδες, ὃν τε ὁ-
φθῆσομαί σοι,

nocte ac die deservientes, sperant de-
venire. De qua spe accusor a Judaeis,
rex!

8. Quid incredibile judicatur apud
vos, si Deus mortuos suscitatur?

9. Et ego quidem existimaveram,
me adversus nomen Jesu Nazareni de-
bere multa contraria agere^{a)}. a) c. 22, 4.

10. ^{a)} Quod et feci Jerosolymis, et
multos sanctorum ego in carceribus
inclusi, a principibus Sacerdotum po-
testate accepta; et cum occiderentur,
detuli sententiam.

a) v. 10—13. cf. c. 22, 4—15. 9, 1—15.

11. Et per omnes synagogas frequen-
ter puniens eos, compellebam blasphemare;
et amplius insaniens in eos, per-
sequerbar usque in exteris civitatibus.

12. In quibus dum irem Damascum
cum potestate, et permissu principum
Sacerdotum,

13. die media in via vidi, rex! de
coelo supra splendorem solis circum-
fulsisse me lumen, et eos, qui mecum
simul erant.

14. Omnesque nos cum decidissemus
in terram, audivi vocem loquen-
tem mihi Hebraica lingua: Saule, Sau-
le! quid me persequeris? durum est ti-
bi contra stimulum calcitrare.

15. Ego autem dixi: Quis es, Do-
mine? Dominus autem dixit: Ego sum
Jesus, quem tu persequeris.

16. Sed exsurge, et sta super pe-
des tuos; ad hoc enim apparui tibi, ut
constituam te ministrum et testem eo-
rum, quae vidisti, et eorum, quibus
apparebo tibi,

v. 7. C. βασιλεως. — "Ed. omn. Er. et St. των ισθαίων. — v. 10. Gb.
ἐν φυλακαῖς. — v. 12. των omitt. St. — v. 13. Ed. omn. Er. pon. βα-
σιλεν post μεσης. — v. 16. C. οἶδες.

17. ἔξαιρέμενός σε ἐκ τῆ λαῶ καὶ τῶν ἔθνων, εἰς ἕς † ἐγὼ σε ἀποσέλλω,

17. eripiens te de populo ¹⁾, et gentibus ^{a)}, in quas nunc ego mitto te,
 a) c. 9, 15.

18. ἀνοῖξαι ὀφθαλμὸς αὐτῶν, τῆ † ἐπιζέφαι ἀπὸ σκότους εἰς φῶς καὶ τῆς ἐξουσίας τῆ σατανᾶ ἐπὶ τὸν θεόν, τῆ λαβεῖν αὐτῆς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ κληρὸν ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πίσει, τῆ εἰς ἐμέ.

18. aperire oculos eorum, ut convertantur a tenebris ad lucem, et de potestate satanae ad Deum; ut accipiant remissionem peccatorum, et sortem inter sanctos per fidem, quae est in me ^{a)}.
 a) Col. 1, 12. sqq. 1 Petr. 1, 3. 4.

19. ὄθεν, † βασιλεῦ ἀγρίππα, ἐκ ἐγενόμην ἀπειθῆς τῆ ἑρανό ὄπτασίᾳ.

19. Unde, rex Aprippa! non fui incredulus coelesti visioni;

20. ἀλλὰ τοῖς ἐν δαμασκῶ πρώτον καὶ ἱεροσολύμοις, εἰς πᾶσαν τε τὴν χώραν τῆς ἰσδαίας, καὶ τοῖς ἔθνεσιν, † ἀπήγγελλον † μετανοεῖν, καὶ ἐπιζέφειν ἐπὶ τὸν θεόν, ἄξια τῆς μετανοίας ἔργα πράσσοντας.

20. sed his, qui sunt Damasci primum, et Jerosolymis ^{a)}, et in omnem regionem Judaeae, et Gentibus annuncibam, ut poenitentiam agerent, et converterentur ad Deum, digna poenitentiae opera facientes.
 a) c. 9, 19. 26.

21. ἔνεκα τούτων με οἱ ἰσδαῖοι συλλαβόμενοι ἐν τῷ ἱερῷ, ἐπειρῶντο διαχειρίσασθαι.

21. Hac ex causa me Judaei, cum essem in templo, comprehensum tentabant interficere ^{a)}.
 a) c. 21, 27. sqq.

22. ἐπικυρίας ἔν τυχόν, τῆς παρὰ τῆ θεῶ, ἄκρι τῆς ἡμέρας ταύτης ἔσηκα, † μαρτυρούμενος μικρῶ τε καὶ μεγάλῳ, ἕδεν ἐκτὸς λέγων, ὧν τε οἱ προφηταὶ ἐλάλησαν μελλόντων γίνεσθαι, καὶ μωσῆς,

22. Auxilio autem adjutus Dei usque in hodiernum diem sto, testificans minori atque majori, nihil extra dicens, quam ea, quae Prophetae locuti sunt futura esse, et Moyses ^{a)}:
 a) c. 24, 14. Luc. 24, 44.

23. εἰ παθητὸς ὁ χριστὸς, εἰ πρώτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν φῶς μέλλει καταγγέλλειν τῷ λαῷ καὶ τοῖς ἔθνεσι.

23. Si passibilis Christus, si primus ^{a)} ex resurrectione mortuorum, lumen annunciaturus est populo et Gentibus.
 a) 1 Cor. 15, 20.

24. ταῦτα δὲ αὐτῷ ἀπολογαμένε, ὁ φῆξος μεγάλη τῆ φωνῆ ἔφη· μαίνη, παῦλε. τὰ πολλὰ σε γράμματα εἰς μαίαν περιτρέπει.

24. Haec loquente eo, et rationem reddente, Festus magna voce dixit: Insanis ^{a)}, Paule! multae te litterae ad insaniam convertunt.
 a) 1 Cor. 1. 23. 4, 10.

25. ὁ δὲ, ἔ μαινομαι, φησὶ, κράτιστε φῆξε, ἀλλὰ ἀληθείας καὶ σωφροσύνης ῥήματα ἀποφθέγγομαι.

25. Et Paulus: Non insanio, inquit, optime Feste! sed veritatis et sobrietatis verba loquor.

26. ἐπίσταται γὰρ περὶ τέτων ὁ βασιλεὺς, πρὸς ὃν καὶ παρῴησιάζομενος λαλῶ· λανθάνειν γὰρ αὐτόν τι

26. Scit enim de his rex, ad quem et constanter loquor; latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim in

v. 17. Ed. omn. Er. et St. νεν σε omiss. ἐγω. — v. 18. Ed. omn. Er. ἵποσρεψαι. Mt. ἀποσρεψαι. — v. 19. C. βουιλερς. — v. 20. Ed. omn. Er. et St. ἀταγγελων. — " C. μετανοιαν. — v. 22. C. μαρτυρομενος.

1) 1590. de populis.

τέτων ἔ† πείθομαι ὑδέν· ἔ γάρ ἐσιν ἐν γωνία πεπραγμένον τῆτο.

27. πιζεύεις, βασιλεῦ ἀγρίππα, τοῖς προφήταις; οἶδα, ὅτι πιζεύεις.

28. ὁ δὲ ἀγρίππας πρὸς τὸν παῦλον ἔφη· ἐν ὀλίγῳ με πείθεις, χριστιανὸν γενέσθαι.

29. ὁ δὲ παῦλος εἶπεν· εὐξαίμην ἂν τῷ θεῷ καὶ ἐν ὀλίγῳ καὶ ἐν πολλῷ, ἔ μόνον σέ, ἀλλὰ καὶ πάντας τὺς ἀκούοντάς με σήμερον, γενέσθαι τοιοῦτους, ὅποῖος κ' ἐγὼ εἰμι, παρεκτός τῶν δεσμῶν τούτων.

30. † καὶ ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, ἀνέστη ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ ἡγεμὼν ἦ τε βερνίκη καὶ οἱ συγκαθήμενοι αὐτοῖς.

31. καὶ ἀναχωρήσαντες ἐλάλουν πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες· ὅτι οὐδὲν θανάτου ἄξιον ἢ δεσμῶν πρᾶσσει ὁ ἄνθρωπος οὗτος·

32. ἀγρίππας δὲ τῷ φήσῳ ἔφη· ἀπολελεύσθαι ἐδύνατο ὁ ἄνθρωπος ἔ-τος, εἰ μὴ † ἐπεκέκλητο καίσαρα.

angulo ^{a)} quidquam horum gestum est.

a) Joh. 12, 20.

27. Credis, rex Agrippa! Prophetis? Scio, quia credis.

28. Agrippa autem ad Paulum: In modico suades me Christianum fieri.

29. Et Paulus: Opto apud Deum, et in modico, et in magno, non tantum te, sed etiam omnes, qui audiunt, hodie fieri tales, qualis et ego sum, exceptis vinculis his.

30. Et exsurrexit rex, et praeses, et Bernice, et qui assidebant eis.

31. Et cum secessissent, loquebantur ad invicem, dicentes: Quia nihil morte aut vinculis ^{a)} dignum quid fecit homo ille ¹⁾.

a) c. 25, 25.

32. Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Caesarem.

a) c. 25, 12.

C A P. XXVII.

1. Ὡς δὲ ἐκρίθη, τῷ ἀποπλεῖν ἡ-μῶς εἰς τὴν ἰταλίαν, παρεδίδαν τὸν τε παῦλον καὶ τινὰς ἐτέρους δεσμώτας ἑκατοντάρχη, ὀνόματι ἰελλίῳ, σπείρης σεβασῆς.

2. ἐπιβάντες δὲ πλοίῳ † ἀδραμντινῷ, μέλλοντες πλεῖν τὰς κατὰ τὴν ἀσίαν τόπους, ἀνήχθημεν, ὄντος σὺν ἡμῖν ἀριστάρχου, μακεδόνας, θεσσαλονικέως.

3. τῇ † τε ἐτέρῃ κατήχθημεν εἰς σιδῶνα. φιλανθρωπῶς τε ὁ ἰελλίος τῷ παύλῳ χορηγούμενος, ἐπέτρεψε, πρὸς † τὰς φίλους πορευθέντα ἐπιμελείας τυχεῖν.

1. Ut autem judicatum est ^{a)} navigare eum in Italiam, et tradi Paulum cum reliquis custodiis centurioni nomine Julio cohortis Augustae, a) c. 25, 21.

2. ascendentes navem Adrumetinum, incipientes navigare circa Asiae loca, sustulimus, perseverante nobiscum Aristarcho ^{a)} Macedone Thessalonicensi.

a) c. 19, 29. Col. 4, 10.

3. Sequenti autem die devenimus Sidonem. Humane ^{a)} autem tractans Julius Paulum, permisit ad amicos ire, et curam sui agere.

a) c. 24, 25.

v. 26. C. πιθομαι· ἔδε γὰρ ἐν γωνία πεπρ. τῆτο ἐσι. — v. 30. Gb. omiss. καὶ ταῦτα εἶπ. αὐτ. pergīt: ἀνεση τε. — v. 32. C. ἐπικεκλητο. — v. 2. Ed. omn. Er. et St. ἀδραμντινῷ. — v. 3. τε omitt. C. — "τες omitt. St.

1) 1590. 1595 iste.

4. κἀκεῖθεν ἀναχθέντες ὑπεπλεύσαμεν τὴν κύβρον διὰ τὸ τοὺς ἀνέμους εἶναι ἐναντίους.

5. τὸ τε πέλαγος, τὸ κατὰ τὴν κιλικίαν καὶ παμφυλίαν, διαπλεύσαντες, † κατήλθομεν εἰς μύρα τῆς λυκίας.

6. κἀκεῖ εὐρών ὁ ἐκατόνταρχος πλοῖον ἀλεξανδρινόν, πλεόν εἰς τὴν ἰταλίαν, ἐνεβίβασεν ἡμᾶς εἰς αὐτό.

7. ἐν ἱκαναῖς δὲ ἡμέραις βραδύπλοοῦντες, καὶ μόλις γενόμενοι κατὰ τὴν κνίδον, μὴ προσεῶντος ἡμᾶς τοῦ ἀνέμου, ὑπεπλεύσαμεν τὴν κρήτην κατὰ σαλμώνην.

8. μόλις τε παραλεγόμενοι αὐτὴν, ἦλθομεν εἰς τόπον τινά, καλούμενον καλοὺς λιμένας, ᾧ ἐγγὺς ἦν πόλις λασαία.

9. ἱκανοῦ δὲ χρόνου διαγενομένης, καὶ ὄντος ἤδη ἐπισηλοῦς τοῦ πλοῦς διὰ τὸ καὶ τὴν νηξίαν ἤδη παρεληλυθέναι, παρήγει ὁ παῦλος,

10. λέγων αὐτοῖς· ἄνδρες, θεωρῶ, ὅτι μετὰ ὕβρεως καὶ πολλῆς ζημίας, οὐ μόνον τοῦ † φορτίου καὶ τοῦ πλοῦς, ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, μέλλειν ἔσεσθαι τὸν πλοῦν.

11. ὁ δὲ † ἐκατοντάρχης τῷ κυβερνήτῃ καὶ τῷ ναυαλήτῳ ἐπέθετο μᾶλλον, ἢ τοῖς ὑπὸ τοῦ παύλου λεγομένοις.

12. ἀνευθέτε δὲ τῷ λιμένος ὑπάρχοντος πρὸς παραχειμασίαν, οἱ πλείους ἔθεντο βελην, ἀναχθῆναι κἀκεῖθεν, εἴ πως δύναιντο καταρτήσαντες εἰς φοῖνικα παραχειμάσαι, λιμένα τῆς κρήτης βλέποντα κατὰ λίβα καὶ κατὰ χῶρον.

13. ὑποπνεύσαντος δὲ νότου, δόξαντες, τῆς προθέσεως κεκρατηκέναι, ἔσαντες ἄσσον, παρελέγοντο τὴν κρήτην.

4. Et inde cum sustulissemus, subnavigavimus Cyprum, propterea quod essent venti contrarii.

5. Et pelagus Ciliciae et Pamphyliae navigantes, venimus Lystram, quae est Lyciae.

6. Et ibi inveniens centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, transposuit nos in eam.

7. Et cum multis diebus tarde navigaremus, et vix devenissemus contra Gnidum, prohibente nos vento, adnavigavimus Cretae, juxta Salmonem.

8. Et vix juxta navigantes, venimus in locum quemdam, qui vocatur Boniportus, cui juxta erat civitas Thalassa.

9. Multo autem tempore peracto, et cum jam non esset tuta navigatio, eo quod ¹⁾ et jejunium ²⁾ jam praeteriisset, consolabatur eos Paulus,

a) Lev. 23, 26. sqq.

10. dicens eis: Viri! video, quoniam cum injuria et multo damno non solum oneris et navis, sed etiam animarum nostrarum, incipit esse navigatio.

11. Centurio autem gubernatori et nauclero magis credebat, quam his, quae a Paulo dicebantur.

12. Et cum aptus portus non esset ad hiemandum, plurimi statuerunt consilium, navigare inde, si quomodo possent, devenientes Phoenicem, hiemare, portum Cretae respicientem ad Africum et ad Corum.

13. Aspirante autem Austro, aestimantes propositum se tenere, cum sustulissent de Asson, legebant Cretam.

v. 5. C. κατηχθημεν. — v. 10. Ed. omn. Er. et St. φορτῆς. — v. 11. Ed. omn. Er. et St. ἐκατονταρχος.

1) 1590. omitt. et.

14. μετ' οὐ πολὺ δὲ ἔβαλε κατ' αὐτῆς ἄνεμος τυφωνικός, ὁ καλούμενος † εὐροκλύδων.

15. συναρπασθέντος δὲ τοῦ πλοῖα, καὶ μὴ δυναμένον ἀντοφθαλμεῖν τῷ ἀνέμῳ, † ἐπιδόντες ἐφερόμεθα.

16. νησίον δὲ τι ὑποδραμόντες, καλύμενον κλαύδην, μόλις ἰσχύσαμεν περικρατεῖς γενέσθαι τῆς σκάφης.

17. ἦν ἄραντες, † βοηθείαις ἐχρῶντο, † ὑποζωννύντες τὸ πλοῖον· φοβέμενοί τε, μὴ εἰς τὴν † σύρτην ἐκπέσωσι, χαλάσαντες τὸ σκεῦος, οὕτως ἐφέροντο.

18. σφοδρῶς δὲ χειμαζόμενων ἡμῶν, τῇ ἑξῆς ἐβολὴν ἐποιοῦντο.

19. καὶ τῇ τρίτῃ αὐτόχειρες τὴν σκευὴν τοῦ πλοῖα † ἐρρίψαμεν.

20. μήτε δὲ ἡλῖς, μήτε ἄστρον ἐπιφαινότων ἐπὶ πλείονας ἡμέρας, χειμῶνός τε ἐκ ὀλίγου ἐπικειμένον, λοιπὸν περιηρεῖτο πᾶσα ἐλπίς τοῦ σώζεσθαι ἡμᾶς.

21. πολλῆς δὲ ἀσιτίας ὑπαρχέσης, τότε σαθεὶς ὁ παῦλος ἐν μέσῳ αὐτῶν, εἶπεν· ἴδει μὲν, ὧ ἄνδρες, πειθαρχήσαντάς μοι, μὴ ἀνάγεσθαι ἀπὸ τῆς κρήτης, κερδησαί τε τὴν ὕβριν ταύτην καὶ τὴν ζημίαν.

22. καὶ τανῦν παραινῶ ὑμᾶς, εὐθυμεῖν. ἀποβολὴ γὰρ ψυχῆς οὐδεμίᾳ ἔσται ἐξ ὑμῶν, πλὴν τοῦ πλοῖα.

23. παρέξη γάρ μοι † ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἄγγελος τοῦ θεοῦ, οὗ εἰμὶ, ὧ καὶ λατρεύω,

24. λέγων· μὴ φοβῶ, παῦλε. καίσαρί σε δεῖ παρασῆναι. καὶ ἰδὲ, κεχαρίσαι σοι ὁ θεὸς πάντας τοὺς πλέοντας μετὰ σοῦ.

25. διὸ εὐθυμεῖτε, ἄνδρες. πιστεύω γὰρ τῷ θεῷ, ὅτι οὕτως ἔσαι, καθ' ὃν τρόπον λελάληταί μοι.

14. Non post multum autem misit se contra ipsam ventus Typhonicus, qui vocatur Euroaquilo.

15. Cumque arrepta esset navis, et non posset conari in ventum, data nave flatibus, ferebamur.

16. In Insulam autem quamdam decurrentes, quae vocatur Cauda, potuimus vix obtinere scapham.

17. Qua sublata, adjutoriis utebantur, accingentes navem, timentes, ne in Syrtem inciderent, summisso vase sic ferebantur.

18. Valida autem nobis tempestate jactatis, sequenti die jactum fecerunt;

19. et tertia die suis manibus armamenta navis projecerunt.

20. Neque autem sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, et tempestate non exigua imminente, jam ablata erat spes omnis salutis nostrae.

21. Et cum multa jejunatio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum, dixit: Oportebat quidem, o viri! audito me, non tollere a Creta, lucrique facere injuriam hanc et jacturam.

22. Et nunc suadeo vobis bono animo esse. Amissio enim nullius animae erit ex vobis, praeterquam navis;

23. astitit enim mihi hac nocte Angelus^{a)} Dei, cujus sum ego, et cui deservio,

a) Hebr. 1, 4.

24. dicens: Ne timeas, Paule! Caesari te oportet assistere^{a)}; et ecce! donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum.

a) c. 23, 11.

25. Propter quod bono animo esto te, viri! credo enim Deo, quia sic erit, quemadmodum dictum est mihi.

v. 14. Gb. εὐροκλυδων. — v. 15. C. ἐπιδιδόντες. — v. 17. Ed. 4. 5. Er. βοηθείας. — " Ed. 3. 4. 5. Er. ὑποζωννύντες. — " Mt. et Gb. σερπιν. — v. 19. Gb. ἰρριφαν. — v. 23. Ed. omni. Er. et St. τῇ νυκτὶ ταύτῃ.

26. εἰς νῆσον δὲ τινα δεῖ ἡμᾶς ἐκπεσεῖν.

27. ὡς δὲ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ νύξ ἐγένετο, διαφερομένων ἡμῶν ἐν τῷ ἁδρία, κατὰ μέσον τῆς νυκτὸς ὑπενόον οἱ ναῦται, προσάγειν τιὰ ἀυτοῖς χώραν.

28. καὶ βολίσαντες, εὔρον † ὀργυιὰς εἴκοσι. βραχὺ δὲ διαζήσαντες, καὶ πάλιν βολίσαντες, εὔρον † ὀργυιὰς δεκαπέντε.

29. φοβέμενοί τε, μήπως εἰς τραχεῖς τόπους † ἐκπέσωμεν, ἐκ πύμνης ῥίψαντες ἀγκύρας τέσσαρας, ἤνυχοντο, ἡμέραν γενέσθαι.

30. τῶν δὲ ναυτῶν ζητήτων φυγεῖν ἐκ τῆς πλοῖα, καὶ χαλασάντων τὴν σκάφην εἰς τὴν θάλασσαν, † προσάσει, ὡς ἐκ πύμνης μελλόντων ἀγκύρας ἐκτείνειν,

31. εἶπεν ὁ παῦλος τῷ † ἑκατοντάρχη καὶ τοῖς στρατιώταις· ἐὰν μὴ οὗτοι μείνωσιν ἐν τῷ πλοίῳ, ὑμεῖς σωθῆναι οὐ δύνασθε.

32. τότε οἱ στρατιῶται ἀπέκοψαν τὰ σχοινία τῆς σκάφης, καὶ εἶασαν αὐτὴν ἐκπεσεῖν.

33. ἄχρι δὲ οὗ ἔμελλεν ἡμέρα γίνεσθαι, παρεκάλε ὁ παῦλος ἅπαντας, μεταλαβεῖν τροφῆς, λέγων· τεσσαρεσκαίδεκάτῃ σήμερον ἡμέραν προσδοκῶντες, ἄστοι διατελεῖτε, μὴ δὲν προσλαβόμενοι.

34. διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς, † παραλαβεῖν τροφῆς· τῷτο γὰρ πρὸς τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ὑπάρχει· ἕδενός γὰρ ὑμῶν θρῖξ ἐκ τῆς κεφαλῆς † πεσεῖται.

35. εἰπὼν δὲ ταῦτα, καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαρίστησε τῷ θεῷ ἐνώπιον πάντων, καὶ κλάσας, ἤρξατο ἐσθίειν.

36. εὐθυμοὶ δὲ γενόμενοι πάντες, † καὶ αὐτοὶ προσελάβοντο τροφῆς.

26. In insulam autem quamdam oportet nos devenire.

27. Sed posteaquam quartadecima nox supervenit, navigantibus nobis in Adria, circa mediam noctem, suspicabantur nautae apparere sibi aliquam regionem.

28. Qui et summittentes holidem invenerunt passus viginti; et pusillum inde separati invenerunt passus quindecim.

29. Timentes autem, ne in aspera loca incideremus, de puppi mittentes anchoras quatuor, optabant diem fieri.

30. Nautis vero quaerentibus fugere de navi, cum misissent scapham in mare, sub obtentu, quasi inciperent a prora anchoras extendere,

31. dixit Paulus Centurioni, et militibus: Nisi hi in navi manserint, vos salvi fieri non potestis.

32. Tunc absciderunt milites funes scaphae, et passi sunt eam excedere.

33. Et cum lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum, dicens: Quartadecima ^{a)} die hodie expectantes jejuni permanetis, nihil accipientes;

a) v. 27.

34. propter quod rogo vos accipere cibum pro salute vestra; quia nullius vestrum capillus de capite ^{a)} peribit.

a) Matth. 10, 30.

35. Et cum haec dixisset, sumens panem gratias egit Deo in conspectu omnium; et cum fregisset, coepit manducare.

36. Animaequiores autem facti omnes, et ipsi sumpserunt cibum.

v. 28. Ed. 1. 2. Er. et C. ὀργνας. — v. 29. Ed. omn. Er. ἐκπεσωσιν. — v. 30. Ed. 2. Er. προσάσει. — v. 31. Ed. omn. Er. ἑκατοντάρχη. — v. 34. Gb. μεταλαβεῖν. — " Gb. ἀπολείται. — v. 36. C. omitt. παντες.

37. ἤμεν δὲ ἐν τῷ πλοίῳ αἱ πᾶσαι ψυχαὶ, διακόσιαι ἑβδομηκονταεξί.

38. κορεσθέντες δὲ τροφῆς, ἐκφιζον τὸ πλοῖον, ἐκβαλλόμενοι τὸν σῆτον εἰς τὴν θάλασσαν.

39. ὅτε δὲ ἡμέρα ἐγένετο, τὴν γῆν οὐκ ἐπεγίνωσκον· κόλπον δὲ τινα κατενόον, ἔχοντα αἰγιαλόν, εἰς ὃν ἐβλεύσαντο, † εἰ δυνατὸν, ἐξῶσαι τὸ πλοῖον.

40. καὶ τὰς ἀγκύρας περιελόντες εἶον εἰς τὴν θάλασσαν, ἅμα ἀνέντες τὰς ζευκτηρίας τῶν πηδαλίων· καὶ ἐπάραντες τὸν † ἀρτέμονα τῆι πνεύσει, κατεῖχον εἰς τὸν αἰγιαλόν.

41. περιπεσόντες δὲ εἰς τόπον διθάλασσον, ἐπώκειλαν τὴν ναῦν· καὶ ἡ μὲν πρόρα ἐρείσασα ἔμεινεν ἀσάλευτος, ἡ δὲ πρόμνα ἐλύετο ὑπὸ τῆς βίας τῶν κυμάτων.

42. τῶν δὲ στρατιωτῶν βελὴ ἐγένετο, ἵνα τὰς δεσμώτας ἀποκτείνωσι, μὴ τις ἐκκολυμβήσας † διαφύγη.

43. ὁ δὲ ἐκατόνταρχος, βελόμενος διασωῶσαι τὸν παῦλον, ἐκάλυσεν αὐτὸς τῷ † βελήματος, ἐκέλευσέ τε τὰς δυναμένους κολυμβᾶν, ἀπορήψαντας πρώτους, ἐπὶ τὴν γῆν ἐξιέναι,

44. καὶ τοὺς λοιποὺς, οὓς μὲν ἐπὶ σαπίσιν, οὓς δὲ ἐπὶ τινω, τῶν ἀπὸ τοῦ πλοῖου. καὶ οὕτως ἐγένετο, πάντας διασωθῆναι ἐπὶ τὴν γῆν.

37. Eramus vero universae animae in navi ducentae septuaginta sex.

38. Et satiati cibo alleviabant navem, jactantes triticum in mare.

39. Cum autem dies factus esset, terram non agnoscebant; sinum vero quemdam considerabant habentem littus, in quem cogitabant, si possent, ejicere navem.

40. Et cum anchoras sustulissent, committebant se mari, simul laxantes juncturas gubernaculorum; et levato artemone secundum aurae flatum tendebant ad littus.

41. Et cum incidissemus in locum dithalassum, impegerunt navem; et prora quidem fixa manebat immobilis, puppis vero solvebatur a vi maris ^{a)}.

a) 2 Cor. 11, 25.

42. Militum autem consilium fuit, ut custodias occiderent, ne quis, cum enatasset, effugeret.

43. Centurio autem, volens servare Paulum, prohibuit fieri; jussitque eos, qui possent natare, emittere se ^{I)} primos, et evadere, et ad terram exire;

44. Et caeteros alios in tabulis ferebant; quosdam super ea, quae de navi erant. Et sic factum est, ut omnes ^{a)} animae evaderent ad terram. a) v. 22, 34.

C A P. XXVIII.

1. Καὶ διασωθέντες, τότε ἐπέγνωσαν, ὅτι μελίτη ἡ νῆσος καλεῖται.

2. οἱ δὲ βάρβαροι παρεῖχον οὐ τὴν τρυφὴν φιλανθρωπίαν ἡμῶν. ἀνάψαντες γὰρ πυρὰν, προσελάβοντο πάντας ἡμᾶς, διὰ τὸν ὑετὸν, τὸν ἐφεσῶτα, καὶ διὰ τὸ ψύχος.

3. συσρέψαντος δὲ τοῦ παύλου φρου-

1. Et cum evasissemus, tunc cognovimus, quia Melita insula vocabatur. Barbari vero praestabant non modicam humanitatem nobis.

2. Accensa enim pyra, reficiebant nos omnes propter imbrem, qui imminabat, et frigus.

3. Cum congregasset autem Pau-

γάνων πλήθος, καὶ ἐπιθέντος ἐπὶ τὴν πυρᾶν, ἔχιδνα ἐκ τῆς θέρμης † ἐξελοῦσα καθῆψε τῆς χειρὸς αὐτοῦ.

4. ὡς δὲ εἶδον οἱ βάρβαροι κρεμᾶμενον τὸ θηρίον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· πάντως φονεὺς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὃν, διασωθέντα ἐκ τῆς θαλάσσης, ἡ δίκη ζῆν οὐκ εἴασεν.

5. ὁ μὲν ἔν, ἀποτινάξας τὸ θηρίον εἰς τὸ πῦρ, ἔπαθεν ἐδὲν κακόν.

6. οἱ δὲ προσεδόκων, αὐτὸν μέλειν † πίμπρασθαι, ἢ καταπίπτειν ἄφρω νεκρόν. ἐπὶ πολὺ δὲ αὐτῶν προσδοκῶντων, καὶ θεωρῶντων, μηδὲν ἄτοπον εἰς αὐτὸν γινόμενον, μεταβαλλόμενοι ἔλεγον, θεὸν αὐτὸν εἶναι.

7. ἐν δὲ τοῖς περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον ὑπῆρχε χωρία τῷ πρώτῳ τῆς νήσου, ὀνόματι ποπλίῳ, ὃς ἀναδεξάμενος ἡμᾶς, τρεῖς ἡμέρας φιλοφρόνως ἐξέτισεν.

8. ἐγένετο δὲ, τὸν πατέρα τῆ ποπλίῳ πυρετοῖς καὶ δυσεντερίᾳ συνεχόμενον κατακεῖσθαι. πρὸς ὃν ὁ παῦλος εἰσελθὼν, καὶ προσενξάμενος, ἐπιθεῖς τὰς χεῖρας αὐτῷ, ἰάσατο αὐτόν.

9. τότε ἔν γενομένα, καὶ οἱ λοιποὶ, οἱ ἔχοντες ἀσθενείας ἐν τῇ νήσῳ, προσήρχοντο, καὶ ἐθεραπεύοντο.

10. οἱ καὶ πολλαῖς τιμαῖς ἐτίμησαν ἡμᾶς, καὶ ἀναγομένοις ἐπέθεντο τὰ πρὸς τὴν χρείαν.

11. μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας † ἀνήχθημεν ἐν πλοίῳ παρακεχειμακότι ἐν τῇ νήσῳ, † ἀλεξανδρίῳ, παρασήμῳ διοσκούροις.

12. καὶ καταχθέντες εἰς συρακούσας, ἐπεμείναμεν ἡμέρας τρεῖς.

13. ὅθεν περιελθόντες κατηρτή-

lus sarmentorum aliquantam multitudinem, et imposuisset super ignem, vipera a calore cum processisset, invasit manum ejus.

4. Ut vero viderunt Barbari pendentem bestiam de manu ejus, ad invicem dicebant: Utique homicida est homo hic, qui cum evaserit de mari, ultio non sinit eum vivere.

5. Et ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est ^{a)}.

a) Marc. 16, 18.

6. At illi existimabant eum in tumorem convertendum, et subito casurum, et mori. Diu autem illis expectantibus, et videntibus nihil mali in eo fieri, convertentes se, dicebant eum esse Deum ^{a)}.

a) c. 14, 10.

7. In locis autem illis erant prae-dia principis insulae, nomine Publii, qui nos suscipiens triduo benigne ¹⁾ exhibuit.

8. Contigit autem, patrem Publii febribus et dysenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit; et cum orasset, et imposuisset ei manus, salvavit eum ^{a)}.

a) Marc. 16, 18. Jac. 5, 14. sqq.

9. Quo facto omnes, qui in insula habebant infirmitates, accedebant, et curabantur;

10. qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, et navigantibus imposuerunt, quae necessaria erant.

11. Post menses autem tres navigavimus in navi Alexandrina, quae in insula hiemaverat, cui erat insigne Castorum.

12. Et cum venissemus Syracusam, mansimus ibi triduo.

13. Inde circumlegentes devenimus

v. 3. C. et Mt. διεξελθῆσα. — v. 6. Ed. 1. 2. Er. πιπρασθαι. — v. 11. C. et Mt. ἠχθημεν. — "G. ἀλεξανδρῆνω.

1) 1590. a d d. se.

σαμεν εἰς ῥήγιον. καὶ μετὰ μίαν ἡμέραν, ἐπιγενομένῃ νύκτι, δευτεραῖοι ἤλθομεν εἰς ποτιόλες.

14. Ἐὐρόντες ἀδελφές, παρεκλήθημεν, ἐπ' αὐτοῖς ἐπιμεῖναι ἡμέρας ἑπτὰ. καὶ ὕτως εἰς τὴν ῥώμην ἤλθομεν.

15. καὶ κεῖθεν οἱ ἀδελφοί, ἀκύσαντες τὰ περὶ ἡμῶν, ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν ἡμῖν ἄχρισ ἀπίες φόρος καὶ τριῶν ταβερῶν. ἔς ἰδὼν ὁ παῦλος, εὐχαριστήσας τῷ θεῷ, ἔλαβε θάρσος.

16. ὅτε δὲ ἤλθομεν εἰς ῥώμην, ὁ ἐκατόνταρχος παρέδωκε τὸς δεσμίους τῷ στρατοπεδάρχη. τῷ δὲ παύλῳ ἐπετρέπη, μένειν καθ' ἑαυτὸν σὺν τῷ φυλάσσοντι αὐτὸν στρατιώτῃ.

17. ἐγένετο δὲ μετὰ ἡμέρας τρεῖς, συγκαλέσασθαι τὸν παῦλον τὸς ὄντας τῶν Ἰσθαίων πρῶτους. συνελθόντων δὲ αὐτῶν, ἔλεγε πρὸς αὐτάς· ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ ἐδὲν ἐναντίον ποιήσας τῷ λαῷ, ἢ τοῖς ἔθεσι τοῖς πατρίοις, δέσμιος ἐξ ἱεροσολύμων παρεδόθην εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων.

18. οὕτως ἀνακρίναντές με, ἐβέβηλοντο ἀπολῦσαι, διὰ τὸ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτῃ ὑπάρχειν ἐν ἐμοί.

19. ἀντιλεγόντων δὲ τῶν Ἰσθαίων, τὴν ἡραγκάσθην ἐπικαλέσασθαι καίσαρα, ἐχ' ὡς τῷ ἔθνει μὲς ἔχων τι κατηγορῆσαι.

20. διὰ ταύτην ἔν τὴν αἰτίαν παρεκάλεσα τὸν ὑμᾶς ἰδεῖν καὶ προσλαλήσαι. ἔνεκεν γὰρ τῆς ἐλπίδος τῆς Ἰσραὴλ τὴν ἄλυσιν ταύτην περιέκειμαι.

21. οἱ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπον· ἡμεῖς οὐτε γράμματα περὶ σοῦ ἐδεξάμεθα ἀπὸ τῆς Ἰσθαίας, οὐτε παραγενόμενός τις τῶν ἀδελφῶν ἀπήγγειλεν, ἢ ἐλάλησέ τι περὶ σοῦ πονηρόν.

22. ἀξιοῦμεν δὲ, παρὰ σοῦ ἀκοῦσαι, ἃ φρονεῖς. περὶ μὲν γὰρ τῆς αἰ-

Rhegium; et post unum diem flante Austro, secunda die venimus Puteolos.

14. Ubi inventis fratribus rogati sumus manere apud eos dies septem; et sic venimus Romam.

15. Et inde cum audissent fratres, occurrerunt nobis usque ad Appii forum, ac tres Tabernas. Quos cum vidisset Paulus, gratias agens Deo, accepit fiduciam.

16. Cum autem venissemus Romam, permissum est Paulo, manere sibimet cum custodiente se milite ^{a)}.

a) v. 30. c. 24, 25.

17. Post tertium autem diem convocavit primos Judaeorum. Cumque convenissent, dicebat eis: Ego, viri fratres! nihil adversus plebem faciens aut morem paternum ^{a)}, vincetus ab Hierosolymis traditus sum in manus Romanorum,

a) c. 24, 12.

18. qui cum interrogationem de me habuissent, voluerunt me dimittere, eo quod nulla esset causa mortis in me.

19. Contradicientibus autem Judaeis, coactus sum appellare Caesarem ^{a)}, non quasi gentem meam habens aliquid accusare.

a) c. 25, 11.

20. Propter hanc igitur causam rogavi vos videre et alloqui. Propter spem enim Israel catena hac circumdatus sum ^{a)}.

a) c. 26, 6. Eph. 6, 20.

21. At illi dixerunt ad eum: Nos neque litteras accepimus de te a Judaea, neque adveniens aliquis fratrum nunciavit aut locutus est quid de te malum.

22. Rogamus autem a te audire, quae sentis; nam de secta hac notum

ρέσεως ταύτης γνωσόν ἐσιν ἡμῖν, ὅτι πανταχοῦ ἀντιλέγεται.

23. ταξάμενοι δὲ αὐτῷ ἡμέραν, ἦγον πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν ξενίαν πλείονες, οἷς ἐξετίθετο διαμαρτυρόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, πείθων τε αὐτοὺς τὰ περὶ τοῦ ἰησοῦ, ἀπὸ τε τοῦ νόμου μωσέως καὶ τῶν προφητῶν, ἀπὸ πρωτῆ ἕως ἑσπέρας.

24. καὶ οἱ μὲν ἐπέιθοντο τοῖς λεγομένοις, οἱ δὲ ἠπίεζον.

25. ἀσύμφωνοι δὲ ὄντες πρὸς ἀλλήλους, ἀπελόντο, εἰπόντος τῷ παύλῳ ῥῆμα ἓν· ὅτι καλῶς τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον, ἐλάλησε διὰ ἡσαΐου, τῷ προφήτῃ, πρὸς τὰς πατέρας ἡμῶν,

26. λέγον· πορεύθητι πρὸς τὸν λαὸν τῆτον, καὶ ἄκουσον· ἀκοῆ ἀκούετε, καὶ ἔμὴ συνῆτε· καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ ἔμὴ ἴδητε.

27. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδιά τῷ λαῷ τῆτε, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἠκυσαν, καὶ τὰς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς.

28. γνωσόν ἔν ἔσω ὑμῖν, ὅτι τοῖς ἔθνεσιν ἄπεσάλη τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ. αὐτοὶ καὶ ἀκούσονται.

29. καὶ ταῦτα αὐτοῦ εἰπόντος, ἀπῆλθον οἱ Ἰουδαῖοι, πολλὴν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς ἄσζητησιν.

30. ἔμεινε δὲ τὸ παῦλος διετίων ὄλην ἐν ἰδίῳ μισθώματι, ἃ ἀπεδέχετο πάντας τὰς εἰσπορευομένους πρὸς αὐτὸν,

31. κηρύσσων τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ διδάσκων τὰ περὶ τοῦ κυρίου, ἰησοῦ ἁριστοῦ, μετὰ πάσης παρόησias, ἀκωλύτως.

est nobis, quia ubique ei contradicitur ^{a)}.

a) Luc. 2, 34.

23. Cum constituissent autem illi diem, venerunt ad eum in hospitium plurimi, quibus exponebat testificans regnum Dei, suadensque eis de Jesu ex Lege Moysi et Prophetis, a mane usque ad vesperam.

24. Et quidam credebant his, quae dicebantur; quidam vero non credebant.

25. Cumque invicem non essent consentientes, discedebant, dicente Paulo unum verbum: Quia bene Spiritus sanctus locutus est per Isaiam Prophetam ad patres nostros,

26. dicens: „Vade ad populum istum, et dic ad eos: Aure audietis, et non intelligetis; et videntes videbitis, et non perspicietis.

27. „Incrassatum est enim cor populi hujus, et auribus graviter audierunt, ¹⁾ oculos suos compresserunt, ne forte videant oculis, et auribus audiant, et corde intelligant, et convertantur, et sanem eos ^{a)}.”

a) Jes. 6, 9. Matth. 13, 14. Joh. 12, 59. sq.

28. Notum ergo sit vobis, quoniam Gentibus missum est hoc salutare Dei, et ipsi audient.

29. Et cum haec dixisset, exierunt ab eo Iudaei, multam habentes inter se quaestionem.

30. Mansit autem biennio toto in suo conducto; et suscipiebat omnes, qui ingrediebantur ad eum,

31. praedicans regnum Dei, et docens, quae sunt de Domino Jesu Christo, cum omni fiducia, sine prohibitione.

v. 26. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. εἶπε. — v. 27. Ed. 1. Er. ἠκυσαν. —
"Mt. ἰάσωμαι. — v. 28. Ed. 4. 5. Er. ἀπεσάλει. — v. 29. C. ζητησιν. —
v. 30. ὁ παυλος omitt. Gb. — v. 31. Ed. omn. Er. omitt. κρισεσ.

1) 1590. add. et.

EPISTOLA PAULI

A D

ROMANOS.

C A P. I.

1. Παῦλος, δοῦλος ἰησοῦ χριστοῦ, κλητὸς ἀπόστολος, ἀφορισμένος εἰς εὐαγγέλιον θεῶ
1. Paulus, servus Jesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium Dei,
2. (ὃ προεπηγγέλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτῷ ἐν γραφαῖς ἁγίαις),
2. quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis ^{a)},
3. περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ (τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος δαυὶδ κατὰ σάρκα,
3. de Filio suo, qui factus est ei ex semine David ^{a)} secundum carnem,
4. τοῦ ὁρισθέντος υἱοῦ θεοῦ ἐν δυνάμει, κατὰ πνεῦμα ἁγιοσύνης, ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν), ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ κυρίου ἡμῶν,
4. qui praedestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri,
5. (διὸ εἰ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολήν εἰς ὑπακοήν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ,
5. per quem accepimus gratiam, et apostolatam ^{a)} ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus,
6. ἐν οἷς ἐσε καὶ ὑμεῖς, κλητοὶ ἰησοῦ χριστοῦ)
6. in quibus estis et vos vocati ^{a)} Jesu Christi,
7. πᾶσι τοῖς ἔσιν ἐν ῥώμῃ ἀγαπητοῖς θεῶ, κλητοῖς ἁγίοις· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεῶ, πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ.
7. omnibus, qui sunt Romae, dilectis Dei, vocatis sanctis. Gratia ^{a)} vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo.
8. πρῶτον μὲν εὐχαριστῶ τῷ θεῷ με διὰ ἰησοῦ χριστοῦ ὑπὲρ πάντων τῶν ὑμῶν, ὅτι ἡ πίστις τῶν ὑμῶν καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ.
8. Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annunciatur ^{a)} in universo mundo.
9. μάρτυς γὰρ μὲ ἐστὶν ὁ θεὸς, ᾧ λατρεύω ἐν τῷ πνεύματί μου, ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὡς ἀδιαλείπτως μνησθῆναι ὑμῶν ποιῶμαι,
9. Testis enim mihi est Deus, cui servo in spiritu meo in Evangelio Filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio,

10. πάντοτε ἐπὶ τῶν προσευχῶν
με δεόμενος, εἴ πως ἤδη ποτὲ εὐδο-
θήσομαι ἐν τῷ θελήματι τῷ θεῷ, ἐλ-
θεῖν πρὸς ὑμᾶς.

11. ἐπιποθῶ γὰρ, ἰδεῖν ὑμᾶς,
ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευμα-
τικὸν, εἰς τὸ ζηριχθῆναι ὑμᾶς,

12. τοῦτο δὲ ἐστὶ συμπαρακληθῆ-
ναι ἐν ὑμῖν διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πί-
σεως, ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ.

13. ἢ θέλω δὲ, ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀ-
δελφοί, ὅτι πολλάκις προσθέμην, ἐλ-
θεῖν πρὸς ὑμᾶς (καὶ ἐκωλύθη ἄχρι
τῷ δευρο), ἵνα † τινὰ καρπὸν σχῶ
† καὶ ἐν ὑμῖν, καθὼς καὶ ἐν τοῖς λοι-
ποῖς ἔθνεσιν.

14. Ἑλλήσι τε καὶ βαρβάροις, σο-
φοῖς τε καὶ ἀνοήτοις ὀφειλέτης εἰμί.

15. † οὕτως, τὸ κατ' ἐμὲ, πρό-
θυμον, καὶ ὑμῖν, τοῖς ἐν Ῥώμῃ, εὐ-
αγγελίσασθαι.

16. ἢ γὰρ ἐπαισχύνομαι τὸ εὐαγ-
γέλιον † τῷ χριστῷ. δύναμις γὰρ θεῷ
ἐστὶν εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πισεύοντι,
ἰσθαίω τε πρῶτον καὶ Ἑλληνι.

17. δικαιοσύνη γὰρ θεῷ ἐν αὐτῷ
ἀποκαλύπτεται ἐκ πίσεως εἰς πίσιν,
καθὼς γέγραπται· ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πί-
σεως ζήσεται.

18. ἀποκαλύπτεται γὰρ ὀργὴ θεῷ
ἀπ' οὐρανοῦ ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ
ἀδικίαν ἀνθρώπων, τῶν τὴν ἀλή-
θειαν ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων.

19. διότι τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ
φανερὸν ἐστὶν ἐν αὐτοῖς· ὁ † γὰρ
θεὸς αἰτοῖς ἐφάνερωσε.

20. (τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ
κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοού-
μενα καθορᾶται, ἧ τε αἰδῖος αὐτοῦ

10. semper in orationibus meis; ob-
secrans, si quo modo tandem aliquan-
do prosperum iter habeam ^{a)} in volun-
tate Dei veniendi ad vos.

a) infr. c. 15, 23. sqq. Act. 19, 21.

11. Desidero enim videre vos, ut
aliquid impertiar vobis gratiae spiri-
tualis ad confirmandos vos;

12. id est, simul consolari in vo-
bis, per eam, quae invicem est, fidem
vestram, atque meam.

13. Nolo autem vos ignorare, fra-
tres! quia saepe proposui venire ad vos
(et prohibitus ^{a)} sum usque adhuc), ut
aliquem fructum habeam, et ¹⁾ in vo-
bis, sicut et in caeteris gentibus.

a) Act. 16, 6-9.

14. Graecis ^{a)} ac Barbaris, sapien-
tibus et insipientibus debitor sum;

a) infr. c. 15, 16.

15. ita (quod in me) promptum
est et vobis, qui Romae estis, evan-
gelizare.

16. Non enim erubescō ^{a)} Evange-
lium. Virtus ^{b)} enim Dei est in salu-
tem omni credenti, Judaeo ^{c)} primum,
et Graeco.

a) 1 Cor. 1, 23. Matth. 10, 52. sqq.

b) 1 Cor. 1, 18. Joh. 17, 3. c) Act. 13, 46.

17. Justitia ^{a)} enim Dei in eo reve-
latur ex fide in fidem; sicut scriptum
est: „Justus autem ex fide vivit ^{b)}.”

a) infr. c. 3, 21-24. b) Hab. 2, 4.

18. Revelatur enim ira Dei de coe-
lo super omnem impietatem et injusti-
tiam hominum eorum, qui veritatem
Dei in injustitia detinent;

19. quia quod notum est Dei, ma-
nifestum est in illis; Deus enim illis
manifestavit.

20. Invisibilia enim ipsius, a crea-
tura mundi, per ea, quae facta sunt,
intellecta conspiciuntur, sempiterna

v. 13. Ed. omn. Er. et St. καρπον τινα. — "C. omitt. και. — v. 15. St. Mt. et Gb. ἐτω. — v. 16. τς χριστς omitt. Gb. — v. 19. Gb. ὁ θεος γαρ.

1) 1590. habeam in vobis.

δύναμις καὶ θειότης), εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους.

21. διότι γνόντες τὸν θεὸν, οὐχ ὡς θεὸν ἐδόξασαν, ἢ † εὐχαρίστησαν· ἀλλ' ἑματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδιά.

22. φάσκοντες, εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν,

23. καὶ ἥλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνης φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν.

24. διὸ καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν εἰς ἀκαθαρσίαν, τοῦ ἀτιμάζεσθαι τὰ σώματα αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς·

25. οἷτινες μετήλλαξαν τὴν ἀλήθειαν † τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ψεύδει, καὶ ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, ὃς ἐστὶν ἐνλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

26. διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς πάθη ἀτιμίας. αἶ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν † εἰς τὴν παρὰ φύσιν.

27. ὁμοίως τε † καὶ οἱ † ἄρρενες, ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλειίας, ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἄρσενες ἐν ἄρσεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι, καὶ τὴν ἀντιμισθίαν, ἣν ἔδει, τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες.

28. καὶ καθὼς οὐκ ἐδοκίμασαν, τὸν θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα,

29. πεπληρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ, † πορνείᾳ, πονηρίᾳ, πλεονεξίᾳ, κακίᾳ· μεσοὺς φθόνου, φόβου, ἔριδος, δόλου, κακοηθείας·

quoque ejus virtus et divinitas; ita, ut sint inexcusabiles^{a)}. infr. v.32. c.2, 14. sq.

21. Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum;

22. dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt;

23. et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis^{a)} corruptibilis hominis, et volucrium, et quadrupedum, et serpentium.

a) Ez. 8, 10.

24. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis.

25. Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium; et coluerunt, et servierunt creaturae potius quam Creatori, qui est benedictus in saecula. Amen.

26. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiae. Nam feminae eorum immutaverunt naturalem usum, in eum usum, qui est contra naturam.

27. Similiter autem et masculi, relicto naturali usu feminae, exarserunt in desideriiis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, et mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes.

28. Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea, quae non conveniunt.

29. Repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrone,

v. 21. Gb. ἡ εὐχαρίστησαν. — v. 25. Ed. omn. Er. αὐτον pro του θεου. — v. 26. Ed. 1. Er. add. της θηλειας. — v. 27. C. omitt. τε. — "Ed. om. Er. ἀρσενες. — v. 29. Gb. omitt. πορνειαι.

30. ψιθυριστὰς, καταλάλας, θεοσυγεῖς, ὑβριστὰς, ὑπερηφάνους, ἀλαζόνας, ἐφευρετὰς κακῶν, γονεῦσιν ἀπειθεῖς·

31. ἀσυνέτους, ἀσυνθέτους, ἀσόργους, ἀσπόνδους, ἀνελεήμονας·

32. οἵτινες τὸ δικαίωμα τοῦ θεοῦ ἐπιγρόντες (ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες ἄξιοι θανάτου εἰσὶν), οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράσσοσι.

30. detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obediētes,

31. insipientes, incompositos, sine affectione, absque foedere, sine misericordia.

32. Qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte, et non solum qui ea faciunt, sed etiam, qui consentiunt facientibus.

C A P. II.

1. Διὸ ἀναπολόγητος εἶ, ὃ ἄνθρωπε πᾶς ὁ κρίνων. ἐν ᾧ γὰρ κρίνεις τὸν ἕτερον, σεαυτὸν κατακρίνεις. τὰ γὰρ αὐτὰ πράσσεις ὁ κρίνων.

2. οἶδαμεν δὲ, ὅτι τὸ κρίμα τοῦ θεοῦ ἐστὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐπὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας.

3. λογίζῃ δὲ τοῦτο, ὃ ἄνθρωπε, ὁ κρίνων τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας, καὶ ποιῶν αὐτὰ, ὅτι σὺ ἐκφεύξῃ τὸ κρίμα τοῦ θεοῦ;

4. ἢ τῆς πλείους τῆς χρηστότητος αὐτῆς, καὶ τῆς ἀνοχῆς, καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς, ἀγροῶν, ὅτι τὸ χρηστὸν τῆς θεῆς εἰς μετάνοιαν σε ἄγει;

5. κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως † δικαιοκρισίας τῆς θεῆς,

6. ὃς ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ,

7. τοῖς μὲν, καθ' ὑπομοχλὴν ἔργα ἀγαθῆ δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀφθαρσίαν † ζητήσιν, ζωὴν αἰώνιον.

8. τοῖς δὲ ἐξ ἐριθείας, καὶ ἀπειθεῖσι μὲν τῇ ἀληθείᾳ, πειθομένοις δὲ τῇ ἀδικίᾳ, † θυμὸς καὶ ὀργή.

1. Propter quod inexcusabilis es, o homo! omnis, qui judicas. In quo enim judicas alterum, te ipsum condemnas; eadem enim agis, quae judicas.

2. Scimus enim, quoniam judicium Dei est secundum veritatem in eos, qui talia agunt.

3. Existimas autem hoc, o homo! qui judicas eos, qui talia agunt, et facis ea, quia tu effugies judicium Dei?

4. An divitias bonitatis ejus, et patientiae, et longanimitatis contemnis? ignoras^{a)}, quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit?

a) Luc. 13, 6-9. 2 Petr. 3, 15.

5. Secundum autem duritiam tuam et impenitens cor, thesaurizas tibi iram in die irae, et revelationis justitiae Dei,

6. qui reddet unicuique secundum opera ejus;

7. iis quidem, qui secundum patientiam boni operis gloriam, et honorem, et incorruptionem quaerunt, vitam aeternam;

8. iis autem, qui sunt ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio.

9. θλίψις καὶ ξενοχωρία ἐπὶ πάντων ψυχῆν ἀνθρώπων τῷ κατεργαζομένῳ τὸ κακὸν, ἰσδαίις τε πρῶτον καὶ Ἕλληνας.

10. δόξα δὲ καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, ἰσδαίῳ τε πρῶτον καὶ Ἕλληνι.

11. οὐ γὰρ ἐστὶ προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ.

12. ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἤμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολῶνται· καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἤμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται,

13. (οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιῆται τοῦ νόμου δικαιωθήσονται.

14. ὅταν γὰρ ἔθνη, τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῶν, οὕτοι, νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσι νόμος·

15. οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως, καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγοροῦντων, ἢ καὶ ἀπολογυμένων·)

16. ἐν ἡμέρᾳ, ὅτε κρινεῖ ὁ Θεὸς τὰ κρυπτά τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

17. † εἰ δὲ σὺ ἰσδαῖος ἐπονομάζῃ, καὶ ἐπαναπαύῃ τῷ νόμῳ, καὶ † κανχᾶσαι ἐν Θεῷ,

18. καὶ γινώσκεις τὸ θέλημα, καὶ δοκιμάζεις τὰ διαφέροντα, κατηχούμενος ἔκ τοῦ νόμου,

19. πέποιθᾶς τε, σεαυτὸν ὁδηγὸν εἶναι τυφλῶν, φῶς τῶν ἐν σκότει,

20. παιδευτὴν ἀφρόνων, διδάσκαλον νηπίων, ἔχοντα τὴν μόρφωσιν † τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας ἐν τῷ νόμῳ·

21. ὁ οὖν διδάσκων ἕτερον, σεαυ-

9. Tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judaei^{a)} primum, et Graeci; a) infr. v 12. Matth. 11, 21. sqq.

10. gloria autem, et honor, et pax omni operanti bonum, Judaeo primum, et Graeco.

11. Non enim est acceptio personarum apud Deum.

12. Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt; et quicumque^{a)} in lege peccaverunt, per legem judicabuntur. a) Luc. 12, 47. sq.

13. Non^{a)} enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur. a) Matth. 7, 21.

14. Cum enim Gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex;

15. qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus,

16. in die, cum judicabit Deus occulta hominum, secundum Evangelium meum, per^{a)} Jesum Christum. a) Act. 17, 31. Joh. 5, 22.

17. Si autem tu Judaeus cognominaris, et requiescis in lege, et gloriaris^{a)} in Deo, a) Joh. 8, 41.

18. et nosti voluntatem ejus, et probas utiliora, instructus per legem,

19. confidis te ipsum esse ducem^{a)} caecorum, lumen eorum, qui in tenebris sunt, a) Matth. 15, 14.

20. eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiae et veritatis in lege.

21. Qui ergo alium doces, te ipsum

τὸν οὐ διδάσκεις; ὁ κηρύσσων μὴ κλέπτειν, κλέπτεις;

22. ὁ λέγων μὴ μοιχεύειν, μοιχεύεις; ὁ βδελυσσόμενος τὰ εἰδωλα, ἱεροσυλεῖς;

23. ὃς ἐν νόμῳ καυχᾶσαι, διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν θεὸν ἀτιμάζεις;

24. τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ θεοῦ δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καθὼς γέγραπται.

25. περιτομὴ μὲν γὰρ ὠφελεῖ, ἐὰν νόμον πράσσης. ἐὰν δὲ παραβάτης νόμου ᾖς, ἡ περιτομὴ σε ἀκροβυστία γέγονεν.

26. ἐὰν ἔν ἡ ἀκροβυστία τὰ δικαιώματα τοῦ νόμου φυλάσσης, οὐχὶ ἡ ἀκροβυστία αὐτοῦ εἰς περιτομὴν λογισθήσεται,

27. καὶ κρινεῖ ἡ ἐκ φύσεως ἀκροβυστία, τὸν νόμον τελοῦσα, σὲ, τὸν διὰ γράμματος καὶ περιτομῆς παραβάτην νόμου;

28. οὐ γὰρ ὁ ἐν τῷ φανερῷ Ἰσραὴλ ἐστίν· οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φανερῷ, ἐν σαρκί, περιτομὴ.

29. ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰσραὴλ καὶ περιτομὴ καρδίας, ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι· οὗ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ θεοῦ.

non doces; qui praedicas non furandum, furaris;

22. qui dicis non moechandum, moecharis; qui abominaris idola, sacrilegium facis;

23. qui in lege gloriaris, per praevaricationem legis Deum inhonoras.

24. (Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes, sicut ^{a)} scriptum est.)

25. Circumcisio quidem prodest, si legem observes; si autem praevaricator legis sis, circumcisio tua praeputium facta est.

26. Si igitur praeputium justitias legis custodiat; nonne praeputium illius in circumcisionem reputabitur?

27. Et judicabit id, quod ex natura est praeputium, legem consummans, te, qui per litteram et circumcisionem praevaricator legis es?

28. Non enim qui in manifesto ¹⁾, Judaeus est; neque quae in manifesto ²⁾, in carne, est circumcisio;

29. sed qui ^{a)} in abscondito ³⁾, Judaeus est; et circumcisio ^{b)} cordis in spiritu, non littera; cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

a) Deut. 10, 16. 50, 6. b) 1 Cor. 7, 19. sq. Phil. 3, 5.

C A P. III.

1. Τί οὖν τὸ περισσὸν τοῦ Ἰσραὴλ; ἢ τίς ἡ ὠφέλεια τῆς περιτομῆς;

2. πολὺν, κατὰ πάντα τρόπον. πρῶτον μὲν γὰρ, ὅτι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ θεοῦ.

3. τί γὰρ, εἰ ἠπίσησάν τινες; μὴ ἡ ἀπιστία αὐτῶν τὴν πίσιν τοῦ θεοῦ καταργήσει;

1. Quid ergo amplius Judaeo est? aut quae utilitas circumcisionis?

2. Multum per omnem modum. Primum quidem, quia ^{a)} credita sunt illis eloquia Dei.

3. Quid enim, si quidam illorum non crediderunt? Numquid ^{a)} incredulitas illorum fidem Dei evacuabit ⁴⁾? Absit.

a) infr. c. 11, 19-31. 2 Tim 2, 15.

v. 29. C. omitt. του.

1) 1590. add. est.

2) 1590. manifesto in carne est, est ...

3) 1590. add. est.

4) 1590. evacuavit?

4. μὴ γένοιτο. γινέσθω δὲ ὁ θεὸς ἀληθής, πᾶς δὲ ἄνθρωπος ψεύξης, καθὼς γέγραπται· ὅπως ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε.

5. εἰ δὲ ἡ ἀδικία ἡμῶν θεοῦ δικαιοσύνην συνίστησι, τί ἐροῦμεν; μὴ ἄδικος ὁ θεὸς, ὁ ἐπιφέρων τὴν ὀργήν; (κατὰ ἄνθρωπον λέγω.)

6. μὴ γένοιτο. ἐπεὶ πῶς κρίνεῖ ὁ θεὸς τὸν κόσμον;

7. εἰ γὰρ ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ἔμῳ ψεύσματι ἐπερίσσευσεν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ, τί ἐτι ἢ κἀγὼ ὡς ἁμαρτωλὸς κρίνομαι;

8. καὶ μὴ (καθὼς βλασφημούμεθα, καὶ καθὼς φασί τινες, ἡμᾶς λέγειν) ὅτι ποιήσωμεν τὰ κακὰ, ἵνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθὰ; ὧν τὸ κρῖμα ἐνδικόν ἐστι.

9. τί ἔν; προεχόμεθα; ἢ πάντως. προητιασάμεθα γὰρ, ἰσθαίεις τε καὶ ἕλληνας πάντας ὑφ' ἁμαρτίαν εἶναι,

10. καθὼς γέγραπται· † ὅτι οὐκ ἔστι δίκαιος οὐδὲ εἷς.

11. οὐκ ἔστιν ὁ συνιῶν· οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν θεόν.

12. πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρεώθησαν. οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός.

13. τάφος ἀνεωγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν. ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐδολιῶσαν. ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν.

14. ὧν τὸ σῶμα ἀρεῶς καὶ πικρίας γέμει.

15. ὀξεῖς οἱ πόδες αὐτῶν, ἐκχέαι αἷμα.

16. σύντριμμα καὶ ταλαιπωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν.

17. καὶ ὁδὸν εἰρήνης ἔκ ἐγνωσαν.

18. οὐκ ἔστι φόβος θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.

4. Est ^{a)} autem Deus verax; omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: „Ut justificeris in sermonibus tuis: „et vincas, cum judicaris ^{b)}.”

a) infr. c. 11, 7 23. b) Ps. 50, 6.

5. Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus? Numquid ^{a)} iniquus est Deus, qui infert iram?

a) cf. v. 7. 8.

6. (Secundum hominem dico.) Absit. Alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum?

7. Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius, quid adhuc et ego tamquam peccator judicor?

8. Et non ^{a)} (sicut blasphemamur, et sicut ajunt quidam nos dicere) faciamus mala, ut veniant bona? quorum damnatio justa est.

a) infr. c. 6, 1.

9. Quid ergo? praecellimus eos? Nequaquam. Causati enim sumus Judaeos et Graecos omnes sub peccato esse,

10. sicut scriptum est: „Quia non „est justus quisquam ^{a)}.”

a) Ps. 13, 5.

11. „Non est intelligens, non est „requires Deum.

12. „Omnes declinaverunt, simul „inutiles facti sunt, non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum.

13. „sepulchrum patens est guttur „eorum ^{a)}, linguis suis dolose agebant: „Venenum aspidum sub labiis eorum ^{b)};

a) Ps 5, 10. b) Ps. 139, 4.

14. „quorum os maledictione et a- „maritudine plenum est ^{a)}.

a) Ps. 9, 29.

15. „Veloces pedes eorum ad ef- „fundendum sanguinem ^{a)};

a) Jes. 59, 7.

16. „contritio, et infelicitas in viis „eorum;

17. „et viam pacis non cognoverunt;

18. „non est timor Dei ante ocu- „los eorum ^{a)}.”

a) Ps. 35, 2.

19. οἶδαμεν δὲ, ὅτι, ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ, ἵνα πᾶν σῶμα φραγῆ, καὶ ὑπόδικος γένηται πᾶς ὁ κόσμος τῷ θεῷ.

20. διότι ἐξ ἔργων νόμος οὐ δικαιοθήσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ. διὰ γὰρ νόμος ἐπίγνωσις ἁμαρτίας.

21. νυνὶ δὲ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη θεοῦ πεφανέρωται, μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν.

22. δικαιοσύνη δὲ θεοῦ διὰ πίσεως ἰησοῦ χριστοῦ, εἰς πάντας καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς πισεύοντας. οὐ γὰρ ἐστὶ διαστολή.

23. πάντες γὰρ ἡμαρτον, καὶ ὑσεροῦνται τῆς δόξης τοῦ θεοῦ,

24. δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως, τῆς ἐν χριστῷ ἰησοῦ,

25. ὃν προέθετο ὁ θεὸς ἰλασῆριον διὰ τῆς πίσεως ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι, εἰς ἐνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, διὰ τὴν πάρεσιν τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων,

26. ἐν τῇ ἀνοχῇ τῆ θεῶ πρὸς ἐνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, ἐν τῷ νῦν καιρῷ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν δίκαιον, καὶ δικαιοῦντα τὸν ἐκ πίσεως † ἰησῶ.

27. ποῦ οὖν ἡ καύχησις; ἐξἑκλείσθη. διὰ ποῖος νόμος; τῶν ἔργων; οὐχί, ἀλλὰ διὰ νόμου πίσεως.

28. λογιζόμεθα † ἔν, † πίσει δικαιοῦσθαι ἄνθρωπον, χωρὶς ἔργων νόμου.

29. ἢ ἰουδαίων ὁ θεὸς μόνον; ἔχι † δὲ καὶ ἔθνῶν; ναί, καὶ ἔθνῶν.

30. ἐπειπερ εἷς ὁ θεὸς, ὃς δικαιοῦσει περιτομὴν ἐκ πίσεως, καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίσεως.

19. Scimus autem, quoniam quaecumque lex loquitur, iis, qui in lege sunt, loquitur; ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo.

20. Quia ^{a)} ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Per ^{b)} legem enim cognitio peccati;

a) infr. v. 28. b) infr. c. 7, 7.

21. nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est, testificata ^{a)} a lege et Prophetis.

a) supr. c. 1, 2. Exod. 34, 6. Ps. 31, 1. sq. Dan. 9, 18.

22. Justitia autem Dei per fidem ^{a)} Jesu Christi, in omnes et super omnes, qui credunt in eum; non enim ^{b)} est distinctio.

a) infr. c. 4, 5. 10, 4. sq.

Gal. 3, 11. b) infr. c. 10, 12.

23. Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei.

24. Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quae est in Christo Jesu,

25. quem proposuit Deus propitiationem ¹⁾ per fidem in sanguine ^{a)} ipsius, ad ostensionem justitiae suae, propter ^{b)} remissionem praecedentium delictorum,

a) Joh. 3, 14–16.

b) infr. c. 5, 9. Ebr. 9, 15.

26. in sustentatione Dei, ad ostensionem justitiae ejus in hoc tempore; ut sit ipse justus, et justificans eum, qui est ex fide Jesu Christi.

27. Ubi est ergo gloriatio ^{a)} tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum ^{b)}? Non; sed per legem fidei.

a) supr. c. 2, 17. b) infr. c. 10, 5.

28. Arbitramur enim justificari ^{a)} hominem per fidem sine operibus legis.

a) infr. c. 9, 32. Gal. 2, 16. Eph. 2, 8, 9.

29. An Judaeorum Deus tantum? nonne et gentium? immo et gentium.

30. Quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, et praeputium per fidem.

31. νόμον ἔν καταργῶμεν διὰ τῆς πίσεως; μὴ γένοιτο. ἀλλὰ νόμον ἰσῶ-
μεν.

31. Legem^{a)} ergo destruimus per fidem? Absit; sed legem statuimus.
a) infr. c. 6, 1. sqq. Matth. 5, 17.

C A P. IV.

1. Τί οὖν; ἐροῦμεν, ἄβραάμ, τὸν πατέρα ἡμῶν, εὐρηκέναι κατὰ σάρκα;

2. εἰ γὰρ ἄβραάμ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ἔχει καύχημα, ἀλλ' οὐ πρὸς τὸν θεόν.

3. τί γὰρ ἡ γραφὴ λέγει; ἐπίσενσε δὲ ἄβραάμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.

4. τῷ δὲ ἐργαζομένῳ ὁ μισθὸς ἔλογίζεται κατὰ χάριν, ἀλλὰ κατὰ † ὀφείλημα.

5. τῷ δὲ μὴ ἐργαζομένῳ, πισεύοντι δὲ ἐπὶ τὸν δικαιούντα τὸν ἄσεβῆ, λογίζεται ἡ πίσις αὐτοῦ εἰς δικαιοσύνην.

6. καθάπερ καὶ δαυὶδ λέγει τὸν μακαρισμὸν τῷ ἀνθρώπῳ, ᾧ ὁ θεὸς λογίζεται δικαιοσύνην χωρὶς ἔργων.

7. μακάριοι, ὧν † ἀπέθησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι.

8. μακάριος ἀνὴρ, ᾧ οὐ μὴ λογίσθαι κύριος ἁμαρτίαν.

9. ὁ μακαρισμὸς ἔν ἔτος ἐπὶ τὴν περιτομῆν, ἢ καὶ ἐπὶ τὴν ἀκροβυσίαν; λέγομεν γὰρ, ὅτι ἐλογίσθη τῷ ἄβραάμ ἡ πίσις εἰς δικαιοσύνην.

10. πῶς οὖν ἐλογίσθη; ἐν περιτομῇ ὄντι, ἢ ἐν ἀκροβυσίᾳ; οὐκ ἐν περιτομῇ, ἀλλ' ἐν ἀκροβυσίᾳ.

11. καὶ σημεῖον ἔλαβε περιτομῆς, σφραγίδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίσεως, τῆς ἐν τῇ ἀκροβυσίᾳ, εἰς τὸ εἶναι

1. Quid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem?

2. Si enim Abraham ex operibus¹⁾ justificatus est, habet gloriam; sed^{a)} non apud Deum. * a) supr. c. 3, 20.

3. Quid enim dicit Scriptura? „Credidit Abraham Deo: et reputatum est illi ad justitiam^{a)}.” a) Gen. 15, 6.

Gal. 3, 6. Jac. 2, 23.

4. Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.

5. Ei vero, qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur^{a)} fides ejus ad justitiam secundum propositum gratiae Dei.
a) supr. c. 3, 24.

6. Sicut et David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus:

7. „Beati, quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.

8. „Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum^{a)}.” a) Ps. 51, 1. sq.

9. Beatitudo ergo haec in circumcissione tantum manet? an etiam in praeputio? Dicimus enim, quia reputata est Abrahae fides ad justitiam.

10. Quomodo ergo reputata est? in circumcissione? an in praeputio? Non^{a)} in circumcissione, sed in praeputio.
a) Gen. 12, 3. sqq. 17, 24.

11. Et signum accepit^{a)} circumcissionis, signaculum justitiae fidei, quae est in praeputio; ut sit pater omnium

v. 4. Ed. omn. Er. et St. το ὀφείλημα. — v. 7. C. ἀγειθησαν.

1) 1590. add. legis.

† αὐτὸν πατέρα πάντων τῶν πισυνόρων δι' ἀκροβυστίας (εἰς τὸ λογισθῆναι καὶ αὐτοῖς τὴν δικαιοσύνην),

12. καὶ πατέρα περιτομῆς τοῖς οὐκ ἐκ περιτομῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς σοικοῦσι τοῖς ἴχνεσι † τῆς πίσεως, † τῆς ἐν † ἀκροβυστία τοῦ πατρὸς ἡμῶν, ἀβραάμ.

13. οὐ γὰρ διὰ νόμου ἢ ἐπαγγελίας τῷ ἀβραάμ, ἢ τῷ σπέρματι αὐτῆ, τὸ κληρονόμον αὐτὸν εἶναι † τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ διὰ δικαιοσύνης πίσεως.

14. εἰ γὰρ οἱ ἐκ νόμου κληρονόμοι, † κεκένωται ἡ πίσις, καὶ κατήρηται ἡ ἐπαγγελία.

15. (ὁ γὰρ νόμος ὀργὴν κατεργάζεται. οὐ γὰρ οὐκ ἔστι νόμος, οὐδὲ παράβασις.)

16. διὰ τῆτο ἐκ πίσεως, ἵνα κατὰ χάριν, εἰς τὸ εἶναι βεβαίαν τὴν ἐπαγγελίαν παντὶ τῷ σπέρματι, ἢ τῷ ἐκ τῆ νόμου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐκ πίσεως ἀβραάμ, ὃς ἔστι πατὴρ πάντων ἡμῶν

17. (καθὼς γέγραπται· ὅτι πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε), κατέναντι οὗ ἐπίσευσε θεοῦ, τοῦ ζωοποιῶντος τοὺς νεκροὺς, καὶ καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα, ὡς ὄντα.

18. ὃς παρ' ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι ἐπίσευσε, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸν πατέρα πολλῶν ἐθνῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον· οὕτως ἔσαι τὸ σπέρμα σε.

19. καὶ μὴ ἀσθενήσας τῇ πίσει, οὐ κατενόησε τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἤδη νεκρωμένον, ἑκατονταέτης πε ὑπάρχων, καὶ τὴν νέκρωσιν τῆς μήτρας σάρξας.

20. εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τῆ θεῆ ἢ διεκρίθη τῇ ἀπιστία, ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίσει, δὲς δόξαν τῷ θεῷ,

credentium per praeputium, ut reputetur et illis ad justitiam; a) Gen. 17, 7. sqq.

12. et sit pater circumcisionis, non iis tantum, qui sunt ex circumcissione, sed et iis, qui sectantur vestigia fidei, quae est in praeputio patris nostri Abrahamae.

13. Non a) enim per legem promissio Abrahamae aut semini ejus, ut haeres esset mundi; sed per justitiam fidei.

a) Gen. 17, 8.

14. Si enim qui ex lege, haeredes sunt; exinanita est fides, abolita est promissio a);

a) Gal. 5, 18.

15. lex enim iram operatur. Ubi a) enim non est lex; nec praevaricatio.

a) infr. 5, 13. 7, 7. sqq.

16. Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei, qui ex lege est solum; sed et ei, qui ex fide est Abrahamae, qui pater est omnium a) nostrum, a) cf. v. 11. 12.

17. (Sicut scriptum est: „Quia patrem multarum gentium posui te a)“ ante Deum, cui ¹) credidit, qui vivificat mortuos, et vocat ea, quae non sunt, tamquam ea, quae sunt. a) Gen. 17, 5.

18. Qui contra spem in spem credit, ut fieret pater multarum gentium, secundum quod dictum est ei: „Sic erit semen tuum ²) a)“.

a) Gen. 15, 5.

19. Et non ³) infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, cum jam fere centum a) esset annorum; et emortuam vulvam Sarae;

a) Gen. 17, 17.

20. in repromissione etiam Dei non haesitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo;

v. 11. αὐτὸν omitt. Ed. 1. Er. — v. 12. St. τῆς ἐν τῇ ἀκροβυστία πίσεως. Gb. τῆς ἐν ἀκροβυστία πίσεως. — "Ed. 1. Er. τοῖς ἐν ἀκροβ. — "C. add. τῇ. — v. 13. Gb. omitt. τσ. — v. 14. Ed. omn. Er. ἐκεκένωται.

1) 1590. credidisti. 2) 1590. add. sicut stellae coeli, et arena maris. 3) 1590. non est infirmatus in fide.

21. καὶ πληροφορηθεὶς, ὅτι, ὁ ἐπήγγελται, δυνατὸς ἐστὶ, καὶ ποιῆσαι.

22. διὸ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.

23. οὐκ ἐγράφη δὲ δι' αὐτὸν μόνον, ὅτι ἐλογίσθη αὐτῷ·

24. ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς, οἷς μέλει λογιζέσθαι, τοῖς πιξεύουσιν ἐπὶ τὸν ἐγείραντα ἰησοῦν †, τὸν κύριον ἡμῶν, ἐκ νεκρῶν,

25. ὃς παρεδόθη διὰ τὰ παρὰ πτώματα ἡμῶν, καὶ ἠγέρθη διὰ τὴν † δικαίωσιν ἡμῶν.

21. plenissime sciens, quia quaecumque promisit¹), potens est et facere.

22. Ideo et reputatum est illi ad justitiam.

23. Non est autem scriptum tantum propter ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam;

24. sed et propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum a mortuis,

25. qui traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram.

C A P. V.

1. Δικαιωθέντες οὖν ἐκ πίστεως, εἰρήνην ἔχομεν πρὸς τὸν θεὸν διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ,

2. δι' οὗ καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν τῇ πίστει εἰς τὴν χάριν ταύτην, ἐν ἣ ἔσχήκαμεν.

3. καὶ καυχώμεθα ἐπ' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ θεοῦ. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν,

4. εἰδότες, ὅτι † ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα.

5. ἡ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύρει, ὅτι ἡ ἀγάπη τῷ θεῷ ἐκκέντραι ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ πνεύματος ἁγίου, τοῦ δοθέντος ἡμῖν.

6. ἔτι γὰρ χριστὸς, ὄντων ἡμῶν ἀσθενῶν †, κατὰ καιρὸν ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανε.

7. μόλις γὰρ ὑπὲρ δικαίᾶς τις ἀποθανεῖται. ὑπὲρ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ τάχα τις καὶ τολμᾷ ἀποθανεῖν.

8. συνίστησι δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς ὁ θεὸς, ὅτι, ἔτι ἁμαρτω-

1. Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum,

2. per quem et²) habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriae filiorum Dei.

3. Non solum autem; sed et gloriamur in tribulationibus; scientes, quod tribulatio patientiam operatur;

4. patientia autem probationem, probatio vero spem,

5. spes autem non confundit; quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum^a), qui datus est nobis. a) infr. c. 8, 15.

6. Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est?

7. Vix enim pro justo quis moritur; nam pro bono forsitan quis audeat mori.

8. Commendat^a) autem charitatem suam Deus in nobis; quoniam³) cum

v. 24. Ed. 1. Er. add. *χριστον*. — v. 25. Ed. omn. Er. *δικαιοσύνην*. — v. 4. C. omitt. *ἡ*. — v. 6. Gb. *ἀσθενῶν ἔτι*.

1) 1590. add. Deus.

2) 1590. omitt. et.

3) 1590. add. si.

λὼν ὄντων ἡμῶν, χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε.

9. πολλῶ ἔν μᾶλλον, δικαιοθέν-
τες νῦν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ, σωθη-
σόμεθα δι' αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀργῆς.

10. εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες κατηλ-
λάγημεν τῷ θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ
υἱοῦ αὐτοῦ, πολλῶ μᾶλλον καταλλα-
γέντες σωθησόμεθα ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ.

11. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καν-
χώμενοι ἐν τῷ θεῷ διὰ τοῦ κυρίου
† ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, δι' οὗ νῦν
τὴν καταλλαγὴν ἐλάβομεν.

12. διὰ τοῦτο, ὥσπερ δι' ἐνὸς ἀν-
θρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσ-
ἤλθε, καὶ διὰ † τῆς ἁμαρτίας ὁ θά-
νατος· καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώ-
πους ὁ θάνατος διήλθεν, ἐφ' ᾧ πάν-
τες ἥμαρτον.

13. ἄχρι γὰρ νόμος ἁμαρτία ἦν ἐν
† κόσμῳ· ἁμαρτία δὲ οὐκ ἔλλογεῖται,
μὴ ὄντος νόμου.

14. ἀλλ' ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος
ἀπὸ ἀδάμ μέχρι μωσέως, καὶ ἐπὶ τὲς
μὴ ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι
τῆς παραβάσεως ἀδάμ, ὅς ἐστι τύπος
τοῦ μέλλοντος.

15. ἀλλ' ἔχ, ὡς τὸ παράπτωμα, †
ἔως καὶ τὸ χάρισμα. εἰ γὰρ τῷ τῷ ἐνὸς
παραπτώματι οἱ πολλοὶ ἀπέθανον,
πολλῶ μᾶλλον ἡ χάρις τῷ θεῷ καὶ ἡ δω-
ρεὰ ἐν χάριτι, † τῇ τῷ ἐνὸς ἀνθρώπῳ,
ἰησοῦ χριστοῦ, εἰς τὲς πολλὰς ἐπερίσσευσε.

16. καὶ οὐχ, ὡς δι' ἐνὸς ἁμαρτή-
σαντος, τὸ δῶρημα. τὸ μὲν γὰρ κα-
ρῖμα ἐξ ἐνὸς εἰς κατάκριμα, τὸ δὲ χά-
ρισμα ἐκ πολλῶν παραπτωμάτων εἰς
δικαίωμα.

17. εἰ γὰρ τῷ τῷ ἐνὸς παραπτώ-

adhuc peccatores ¹⁾ essemus, secundum
tempus, a) Joh. 3, 16. 10, 17.

9. Christus pro nobis mortuus est;
multo igitur magis nunc, justificati in
sanguine ipsius, salvi erimus ab ira
per ipsum.

10. Si enim cum inimici essemus,
reconciliati sumus Deo per mortem Fi-
lii ejus; multo magis reconciliati, sal-
vi erimus in vita ipsius.

11. Non solum autem; sed et glo-
riamur ^{a)} in Deo per Dominum nostrum
Jesum Christum, per quem nunc recon-
ciliationem accepimus. a) Ps. 5, 12. sq.

12. Propterea sicut ^{a)} per unum
hominem peccatum in hunc mundum
intravit, et per peccatum mors ^{b)}; et
ita in omnes homines mors pertransiit,
in quo omnes peccaverunt. a) infr. v. 18.

b) 1 Cor. 15, 21. sq. Gen. 3, 19.

13. Usque ad legem enim peccatum
erat in mundo; peccatum ^{a)} autem non
imputabatur, cum lex non esset.

a) supr. c. 4, 15.

14. Sed regnavit mors ab Adam us-
que ad Moysen etiam in eos, qui non
peccaverunt in similitudinem praevari-
cationis Adae, qui est forma ^{a)} futuri.

a) v. 19. 1 Cor. 15, 45. 47.

15. Sed non sicut delictum, ita et
donum. Si enim unius delicto multi
mortui sunt; multo magis gratia Dei
et donum in gratia unius hominis Jesu
Christi in plures abundavit.

16. Et non sicut per unum pecca-
tum, ita et donum. Nam judicium qui-
dem ex uno in condemnationem; gra-
tia autem ex multis delictis in justifica-
tionem.

17. Si enim unius delicto mors re-

v. 11. Ed. 1. 2. 3. Er. ἴμον. — v. 12. E. 1. Er. δια την ἁμαρτιαν. —
v. 13. C. add. τῷ. — v. 15. St. Mt. c; Gb. ἔτω. — " τῇ omitt. Ed. 1. Er.

1) 1590. essemus, secundum tempus Christus pro ... 1595. essemus secundum tempus Christus
pro ...

ματι ὁ θάνατος ἐβασίλευσε διὰ τῷ ἐ-
νόσ, πολλῶ μᾶλλον οἱ τὴν περισσεύ-
αν τῆς χάριτος καὶ τῆς δωρεᾶς τῆς
δικαιοσύνης λαμβάνοντες ἐν ζωῇ βα-
σιλεύουσι διὰ τῷ ἐνόσ, ἰησοῦ χριστοῦ.

18. Ἄρα ἔν ὡς δι' ἐνόσ παραπτώ-
ματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς κα-
τάκριμα, † οὕτω καὶ δι' ἐνόσ δικαι-
ώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς δι-
καίωσιν ζωῆς.

19. Ὅσπερ γὰρ διὰ τῆς παρακοῆς
τῷ ἐνόσ ἀνθρώπος ἁμαρτωλοὶ † κατ-
εσάθησαν οἱ πολλοὶ, † ἔτω καὶ διὰ
τῆς ὑπακοῆς τῷ ἐνόσ δίκαιοι καταστα-
θήσονται οἱ πολλοί.

20. νόμος δὲ παρεῖληθεν, ἵνα
πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα. ἢ δὲ ἐπλε-
όνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν
ἡ χάρις,

21. ἵνα, ὡσπερ ἐβασίλευσεν ἡ ἁ-
μαρτία ἐν τῷ θανάτῳ, † οὕτω καὶ
ἡ χάρις βασιλεύσῃ διὰ δικαιοσύνης εἰς
ζωὴν αἰώνιον διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, † τοῦ
κυρίου ἡμῶν.

gnavit per unum; multo magis abun-
dantiam gratiae, et donationis, et ju-
stitiae accipientes, in vita regnabunt
per unum Jesum Christum.

18. Igitur sicut per unius delictum
in omnes homines in condemnationem;
sic et per unius justitiam in omnes ho-
mines in justificationem vitae.

19. Sicut enim per inobedientiam u-
nius hominis peccatores constituti sunt
multi; ita et per unius obedientiam ju-
sti constituentur multi.

20. Lex autem subintravit, ut ab-
undaret delictum^{a)}. Ubi autem abun-
davit delictum, superabundavit¹⁾ gra-
tia.

a) supr. 3, 20. 7, 7. sq.

21. Ut, sicut regnavit peccatum in
mortem^{a)}, ita et gratia regnet per ju-
stitiam in vitam aeternam^{b)}, per Jesum
Christum Dominum nostrum.

a) supr. v. 12. b) supr. v. 1. 2.

C A P. VI.

1. Τί ἔν ἐροῦμεν; ἐπιμενεῖμεν τῇ
ἁμαρτίᾳ, ἵνα ἡ χάρις πλεονάσῃ;

2. μή γένοιτο. οὔτινες ἀπεθάνομεν
τῇ ἁμαρτίᾳ, πῶς ἔτι ζήσομεν ἐν ἀν-
τῇ;

3. ἢ ἀγνοεῖτε, ὅτι, ὅσοι ἐβαπτί-
σθημεν εἰς χριστὸν ἰησοῦν, εἰς τὸν θά-
νατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν;

4. συνετάφημεν ἔν αὐτῷ διὰ τῷ
βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον, ἵνα,
ὡσπερ ἠγέρθη χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ
τῆς δόξης τῷ πατρὸς, ἔτω καὶ ἡμεῖς
ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν.

1. Quid ergo dicemus? permanebi-
mus²⁾ in peccato, ut^{a)} gratia abundet?
a) supr. 3, 8.

2. Absit. Qui enim mortui^{a)} sumus
peccato, quomodo adhuc vivemus in
illo?
a) infr. v. 6. 12.

3. An ignoratis,³⁾ quia quicum-
que baptizati sumus in Christo Jesu, in
morte ipsius^{a)} baptizati sumus?
a) infr. v. 6. Col. 2, 12.

4. Consepulti enim sumus cum illo
per baptismum in mortem; ut, quomo-
do Christus surrexit a mortuis per glo-
riam Patris, ita et nos in novitate vi-
tae^{a)} ambulemus?
a) 2 Cor. 5, 15.

v. 18. Ed. 1. Er. ἔτωσ. — v. 19. Ed. omn. Er. καθεσάθημεν. — "ἔτωσ
Ed. omn. Er. — v. 21. Ed. omn. Er. ἔτωσ. — "τς κυρις ἡμων. omitt.
Ed. omn. Er.

1) 1590. a d d. et.

2) 1590. manebimus.

3) 1590. ignoratis fratres quia.

5. εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τῆ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα,

6. τῆτο γνώσκοντες, ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσανρώθη, ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας τῷ μηκέτι διελθεῖν ἡμᾶς τῆ ἁμαρτίας.

7. ὁ γὰρ ἀποθανὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.

8. εἰ δὲ ἀπεθάνομεν σὺν χριστῷ, πιστεύομεν, ὅτι καὶ συζήσομεν αὐτῷ,

9. εἰδότες, ὅτι χριστὸς, ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, οὐκέτι ἀποθνήσκει. θάνατος αὐτοῦ οὐκ ἔτι κυριεύει.

10. ὁ γὰρ ἀπέθανε, τῆ ἁμαρτία ἀπέθανεν ἐφάπαξ. ὁ δὲ ζῆ, ζῆ τῷ θεῷ.

11. † ἔτω καὶ ὑμεῖς λογίζεσθε, ἑαυτοὺς νεκροὺς † μὲν εἶναι τῆ ἁμαρτίας, ζῶντας δὲ τῷ θεῷ ἐν χριστῷ ἰησοῦ, τῷ κυρίῳ † ἡμῶν.

12. μὴ ἔν βασιλευτέῳ ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν σώματι εἰς τὸ ὑπακούειν † αὐτῇ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ.

13. μηδὲ παριζάνετε τὰ μέλη ὑμῶν ὅπλα ἀδικίας τῆ ἁμαρτίας, ἀλλὰ παρασῆσατε ἑαυτοὺς τῷ θεῷ ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶντας, καὶ τὰ μέλη ὑμῶν ὅπλα δικαιοσύνης τῷ θεῷ.

14. ἁμαρτία γὰρ ὑμῶν οὐ κυριεύσει· οὐ γὰρ ἔσε ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν.

15. τί οὖν; ἁμαρτήσομεν, ὅτι οὐκ ἐσμὲν ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν; μὴ γένοιτο.

16. ἐκ οἴδατε, ὅτι, ᾧ παριζάνετε ἑαυτοὺς δέλεος εἰς ὑπακοήν, δούλοί

5. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus,

6. hoc scientes, quia vetus homo ^{a)} noster simul crucifixus ^{b)} est, ut destruat corpus peccati ^{c)}, et ultra non serviamus peccato.

a) Eph. 4, 22.

b) Gal. 5, 24. c) infr. 7, 18. 23.

7. Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato.

8. Si autem mortui sumus cum Christo; credimus, quia simul etiam vivemus ¹⁾ cum Christo;

9. scientes, quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, ²⁾ mors illi ultra ^{a)} non dominabitur.

a) Apoc. 1, 18.

10. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel ^{a)}; quod autem vivit, vivit Deo.

a) Ebr. 9, 25-28.

11. Ita et vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato; viventes autem Deo in Christo Jesu Domino nostro.

12. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.

13. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato; sed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viventes, et membra vestra arma justitiae Deo.

14. Peccatum enim vobis non dominabitur; non enim sub lege estis, sed sub gratia ^{a)}.

a) infr. c. 7, 4. 6. 8, 2. sq.

15. Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit.

16. ³⁾ Nescitis, quoniam, cui exhibetis vos servos ad obediendum, ser-

v. 11. Ed. omn. Er. ἔτωσ. — "Gb. νεκροὺς μὲν τῆ ἁμαρτίας, ζῶντας δὲ τῷ θεῷ, ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ommiss. τῷ κυρίῳ ἡμῶν. — "Ed. 1. 2. 3. Er. ὑμῶν. —

v. 12. αὐτῇ ἐν ταῖς ἐπιθυμ. αὐτοῦ omitt. Gb.

1) 1590. vivemus cum illo.

2) 1590. a d d. et

1590. An nescitis.

ἔξε, ᾧ ὑπακούετε, ἦτοι ἁμαρτίας εἰς θάνατον, ἢ ὑπακοῆς εἰς δικαιοσύνην;

17. χάρις δὲ τοῦ θεοῦ, ὅτι ἦτε δούλοι τῆς ἁμαρτίας, † ὑπηκούσατε δὲ ἐκ καρδίας εἰς ὃν παρεδόθητε τύπον διδασχῆς.

18. ἐλευθερωθέντες δὲ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐδουλώθητε τῇ δικαιοσύνῃ.

19. ἀνθρώπων λέγω διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς ὑμῶν. ὥσπερ γὰρ παρεσήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δούλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ ἀνομίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν, † ἔτω νῦν παρασήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δούλα τῇ δικαιοσύνῃ εἰς ἁγιασμόν.

20. ὅτε γὰρ δούλοι ἦτε τῆς ἁμαρτίας, ἐλεύθεροι ἦτε τῇ δικαιοσύνῃ.

21. τίνα ἔν καρπὸν εἶχετε τότε, ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε; τὸ γὰρ τέλος ἐκείνων θάνατος.

22. νυνὶ δὲ, ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, δουλωθέντες δὲ τοῦ θεοῦ, ἔχετε τὸν καρπὸν ὑμῶν εἰς ἁγιασμόν, τὸ δὲ τέλος ζωῆν αἰώνιον.

23. τὰ γὰρ ὀφώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος· τὸ δὲ χάρισμα τοῦ θεοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐν χριστῷ ἰησοῦ, τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

vi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam?

17. Gratias autem Deo, quod fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinae, in quam traditi estis.

18. Liberati autem a peccato, servi facti estis justitiae.

19. Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestrae; sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiae et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiae in sanctificationem.

20. Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiae.

21. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est.

22. Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam aeternam.

23. Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita aeterna, in Christo Jesu Domino nostro.

C A P. VII.

1. Ἡ ἀγνοεῖτε, ἀδελφοὶ (γινώσκουσι γὰρ νόμον λαλῶ), ὅτι ὁ νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου, ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ;

2. ἡ γὰρ ὑπανδρος γυνὴ τοῦ ζῶντι ἀνδρὶ δεδεται νόμος· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, κατήργηται ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρός.

3. ἄρα ἔν, ζῶντος τοῦ ἀνδρός, μοιχαλὶς χρηματίζει, ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ἀπὸ τοῦ νόμου, τῷ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδα, γενομένην ἀνδρὶ ἑτέρῳ.

1. An ignoratis, fratres! (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit?

2. Nam quae sub viro est mulier, vivente viro alligata est legi; si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri.

3. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro; si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri; ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.

4. ὥστε, ἀδελφοί μου, καὶ ὑμεῖς ἐθανατώθητε τῷ νόμῳ διὰ τῆ σάρματος τῆ χριστοῦ, εἰς τὸ γενέσθαι ὑμῶν ἡ ἐτέρω, τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερομένῳ, ἵνα καρποφορήσωμεν τῷ θεῷ.

5. ὅτε γὰρ ἤμεν ἐν τῇ σαρκί, τὰ παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν, τὰ διὰ τῆ νόμου, ἐνηργεῖτο ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν εἰς τὸ καρποφορῆσαι τῷ θανάτῳ.

6. νυνὶ δὲ κατηργήθημεν ἀπὸ τῆ νόμου, ἀποθανόντες ἐν ᾧ κατειχόμεθα, ὥστε δευλεύειν ἡ ἡμῶν ἐν καινότητι πνεύματος, καὶ ἐ παλαιότητι γραμματος.

7. τί ἔν ἐροῦμεν; ἡ ὁ νόμος ἁμαρτία; μὴ γένοιτο. ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐκ ἔργων, εἰ μὴ διὰ νόμου. τὴν τε γὰρ ἐπιθυμίαν ἐκ ἡδυν, εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν· ἐκ ἐπιθυμῆσεις.

8. ἀφορμὴν δὲ λαβῶσα ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς, κατειργάσατο ἐν ἐμοὶ πᾶσαν ἐπιθυμίαν. χωρὶς γὰρ νόμου ἁμαρτία νεκρά.

9. ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς νόμου ποτέ. ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς, ἡ ἁμαρτία ἡ ἀνέζησεν,

10. ἐγὼ δὲ ἀπέθανον· καὶ εὐρέθη μοι ἡ ἐντολή, ἡ εἰς ζωὴν, αὕτη εἰς θάνατον.

11. ἡ γὰρ ἁμαρτία, ἀφορμὴν λαβῶσα διὰ τῆς ἐντολῆς, ἐξηπάτησέ με, καὶ δι' αὐτῆς ἀπέκτεινεν.

12. ὥστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολή ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή.

13. τὸ ἔν ἀγαθὸν ἐμοὶ γέγονε θάνατος; μὴ γένοιτο. ἀλλὰ ἡ ἁμαρτία· ἵνα φανῇ ἁμαρτία διὰ τῆ ἀγαθῆ μοι κατεργαζομένη θάνατον, ἵνα γένηται καθ' ὑπερβολὴν ἁμαρτωλὸς ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς.

14. οἶδαμεν γὰρ, ὅτι ὁ νόμος πνευ-

4. Itaque, fratres mei, et vos mortificati estis legi per corpus Christi, ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut ¹) fructificemus Deo.

5. Cum enim essemus in carne, passionibus peccatorum, quae per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti.

6. Nunc ^{a)} autem soluti sumus a lege mortis, in qua detinebamur; ita ut serviamus in novitate spiritus, et non in vetustate litterae. ^{a)} infr. c. 8, 1-12.

7. Quid ergo dicemus? lex peccatum est ^{a)}? Absit. Sed peccatum non cognovi ^{b)}, nisi per legem; nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: „Non concupisces ^{c)}.” ^{a)} cf. v. 5.

^{b)} c. 5, 20. ^{c)} Exod. 20, 17.

8. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine ^{a)} lege enim peccatum mortuum erat. ^{a)} cf. 4, 15.

9. Ego autem vivebam sine lege aliquando; sed cum venisset mandatum, peccatum revixit.

10. Ego autem mortuus sum; et inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.

11. Nam peccatum, occasione accepta, per mandatum seduxit me, et per illud occidit.

12. Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum.

13. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem; ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum.

14. Scimus enim, quia lex spiri-

ματικός ἐσιν. ἐγὼ δὲ † σαρκικός εἶμι, πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

15. ὁ γὰρ κατεργάζομαι, οὐ γνώσκω. οὐ γὰρ, ὃ θέλω, τοῦτο πράσσω, ἀλλ', ὃ μισῶ, τοῦτο ποιῶ.

16. εἰ δὲ, ὃ ἔ θέλω, τῆτο ποιῶ, σύμφημι τῷ νόμῳ, ὅτι καλός.

17. νυνὶ δὲ ἐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ' ἡ οἰκῶσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία.

18. οἶδα γὰρ, ὅτι ἐκ οἰκῆ ἐν ἐμοὶ, τρεῖς ἐν τῇ σαρκί μου, ἀγαθόν. τὸ γὰρ θέλειν παράκειται μοι, τὸ δὲ κατεργάζεσθαι τὸ καλὸν οὐχ εὐρίσκω.

19. ἔ γὰρ, ὃ θέλω, ποιῶ ἀγαθόν, ἀλλ', ὃ ἔ θέλω, κακόν, τῆτο πράσσω.

20. εἰ δὲ, ὃ οὐ θέλω ἐγὼ, τοῦτο ποιῶ, οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ' ἡ οἰκῶσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία.

21. εὐρίσκω ἄρα τὸν νόμον τῷ θέλοντι ἐμοὶ ποιεῖν τὸ καλόν, ὅτι ἐμοὶ τὸ κακόν παράκειται.

22. συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον.

23. βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου, ἀντιζηρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά μου † τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας, τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου.

24. ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος. τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;

25. εὐχαρισῶ τῷ θεῷ διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ κυρίου ἡμῶν. ἄρα οὖν αὐτὸς ἐγὼ τῷ μὲν νοὶ δελεύω νόμῳ θεοῦ, τῇ δὲ σαρκὶ νόμῳ ἁμαρτίας.

tualis^{a)} est; ego autem carnalis^{b)} sum, venundatus sub peccato. a) cf. v. 12.

b) cf. v. 19.

15. Quod enim operor, non intelligo. Non enim quod volo bonum, hoc ago; sed quod odi malum, illud facio.

16. Si autem, quod nolo, illud facio; consentio legi, quoniam bona est.

17. Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. a)

a) cf. v. 20.

18. Scio enim, quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle, adjacet mihi; perficere autem bonum, non invenio.

19. Non enim, quod volo bonum, ¹) hoc facio; sed quod nolo malum, hoc ago.

20. Si autem quod nolo, illud facio; jam non ego operor illud; sed quod habitat in me, peccatum.

21. Invenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet.

22. Condelector enim legi Dei secundum interiorem^{a)} hominem; a) c. 2, 15.

23. video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, et captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis.

24. Infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus!

25. Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum^{a)}. Igitur ego ipse mente servio legi Dei; carne autem, legi peccati. a) Eph. 2, 4. sqq.

C A P. VIII.

1. Οὐδὲν ἄρα νῦν κατάκριμα τοῖς ἐν χριστῷ ἰησοῦ, † μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα.

1. Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant.

v. 14. Gb. σαρκινος. — v. 25. C. add. ἐν. — v. 1. μὴ κατα usque πνευμα omitt. Gb. 1) 1590. hoc ago: sed quod odi malum, illud facio.

2. ὁ γὰρ νόμος τῷ πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν χριστῷ ἠσώθη ἡλευθέρωσε με ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου.

3. τὸ γὰρ ἀδύνατον τῷ νόμῳ, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας καὶ περὶ ἁμαρτίας, κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί,

4. ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν, τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα.

5. οἱ γὰρ κατὰ σάρκα ὄντες τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσιν, οἱ δὲ κατὰ πνεῦμα τὰ τοῦ πνεύματος.

6. τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος, τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πνεύματος ζωὴ καὶ εἰρήνη.

7. διότι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἐχθρὰ εἰς θεόν. τῷ γὰρ νόμῳ τῷ θεῷ ἐχ ὑποτάσσεται· ἐδὲ γὰρ δύναται.

8. οἱ δὲ ἐν σαρκί ὄντες θεῷ ἀρέσαι οὐ δύναται.

9. ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστέ ἐν σαρκί, ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴπερ πνεῦμα θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. εἰ δὲ τις πνεῦμα χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ.

10. εἰ δὲ χριστὸς ἐν ὑμῖν, τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν διὰ ἁμαρτίαν, τὸ δὲ πνεῦμα ζωὴ διὰ δικαιοσύνην.

11. εἰ δὲ τὸ πνεῦμα τῷ ἐγείραντος ἠσώθη ἐκ νεκρῶν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, ὁ ἐγείρας τὸν χριστὸν ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν † διὰ τὸ ἐνοικῆν αὐτῷ πνεῦμα ἐν ὑμῖν.

12. ἄρα ἔν, ἀδελφοί, ὀφειλέται ἐσμέν οὐ τῇ σαρκί, τῷ κατὰ σάρκα ζῆν.

13. εἰ γὰρ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλ-

2. Lex enim spiritus vitae^{a)} in Christo Jesu liberavit me a lege peccati et mortis^{b)}. a) cf. v. 9-11. 16. b) c. 7, 5. 10. sq.

3. Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem^{a)}; Deus Filium suum mittens in similitudinem^{b)} carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne, a) c. 7, 9-13. b) Phil. 2, 7. 2 Cor. 5, 21.

4. ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum.

5. Qui enim secundum carnem sunt, quae carnis sunt, sapiunt; qui vero secundum spiritum sunt, quae sunt spiritus, sentiunt.

6. Nam^{a)} prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, vita et pax.

a) Gal. 6, 8.

7. Quoniam sapientia carnis inimica est Deo; legi enim Dei non est subiecta; nec enim potest^{a)}. 1 Cor. 2, 14. Jac. 4, 4.

8. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt.

9. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu; si tamen Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus.

10. Si autem Christus in vobis est; corpus quidem mortuum est propter peccatum^{a)}, spiritus vero vivit propter justificationem. a) supr. c. 5, 12.

11. Quod si spiritus ejus, qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis; qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit^{a)} et mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis. a) 1 Cor. 6, 14. 2 Cor. 5, 5.

12. Ergo, fratres! debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus.

13. Si enim secundum carnem vi-

λετε ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τῷ σώματος θανατῶτε, ζήσεσθε.

14. ὅσοι γὰρ πνεύματι θεῶ ἄγονται, ἑτοί εἰσιν υἱοὶ θεῶ.

15. ἔ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δελείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦμα υἰοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν· ἀββᾶ, ὁ πατήρ.

16. αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν, ὅτι ἐσμὲν τέκνα θεοῦ.

17. εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρονόμοι, κληρονόμοι μὲν θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ χριστοῦ, εἶπερ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν.

18. λογίζομαι γὰρ, ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς.

19. ἡ γὰρ ἀποκαρδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἰῶν τοῦ θεοῦ ἀπεκδέχεται.

20. τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις † ὑπετάγη (ἐχ' ἐκῆσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα) ἐπ' ἐλπίδι.

21. ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δελείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ.

22. οἶδαμεν γὰρ, ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συσενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν.

23. ἔ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν ἀπαρχὴν τῷ πνεύματος ἔχοντες, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς † σενάζομεν, υἰοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, τὴν ἀπολύτρωσιν τῷ σώματος ἡμῶν.

24. τῇ γὰρ ἐλπίδι ἐσώθημεν. ἐλ-

xeritis, moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.

14. Quicumque ^{a)} enim Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei. ^{a)} Joh. 1, 12. ¹ Joh. 3, 1. sqq.

15. Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum ^{a)} adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater)!

^{a)} c. 5, 5. Gal. 4, 5, 6.

16. Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei.

17. Si autem filii, et haeredes; haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi; si ^{a)} tamen compatimur, ut et conglorificemur ^{b)}.

^{a)} Col. 3, 3. sqq.

²Thess. 1, 4-10. ^{b)} Joh. 17, 22, 24. ²Tim. 2, 11. sqq.

18. Existimo ^{a)} enim, quod non sunt condignae passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis.

^{a)} 2 Cor. 4, 17.

19. Nam exspectatio creaturae revelationem filiorum Dei exspectat.

20. Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum, qui subjecit eam in spe;

21. quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis ^{a)}, in libertatem gloriae filiorum Dei.

^{a)} 2 Petr. 3, 10-13. Apoc. 7, 16. sqq. 21, 1. sqq.

22. Scimus enim, quod omnis creatura ingemiscit, et parturit usque adhuc.

23. Non solum autem illa, sed et nos ipsi, primitias spiritus ^{a)} habentes, et ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei exspectantes ^{b)}, redemptionem corporis nostri ^{c)}.

^{a)} supr. v. 11. ² Cor. 5, 5. Eph. 1, 14. ^{b)} 1 Joh. 3, 2. ^{c)} 2 Cor. 5, 2.

24. Spe enim salvi facti sumus.

πίς δὲ βλεπομένη οὐκ ἔστιν ἐλπίς. ὁ Spes autem quae videtur, non est spes;
 γὰρ βλέπει τις, τί καὶ ἐλπίζει; nam quod videt quis, quid sperat?

25. εἰ δὲ, ὃ οὐ βλέπομεν, ἐλπίζο- 25. Si autem quod non videmus,
 μεν, δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμεθα. speramus; per patientiam exspectamus.

26. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ πνεῦμα 26. Similiter autem et Spiritus ad-
 συνατιλαμβάνεται ταῖς ἀσθενείαις juvat infirmitatem nostram; nam quid
 ἡμῶν. τὸ γὰρ τί † προσευξόμεθα, oremus, sicut oportet, nescimus; sed
 καθὸ δεῖ, οὐκ οἴδαμεν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ipse Spiritus postulat pro nobis gemi-
 πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ † ἡμῶν tibus inenarrabilibus.

27. ὃ δὲ ἐρευνῶν τὰς καρδίας οἶδε, 27. Qui autem scrutatur corda, scit,
 τί τὸ φρόνημα τῷ πνεύματος, ὅτι κα- quid desideret Spiritus; quia secundum
 τὰ θεὸν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἁγίων. Deum postulat pro sanctis.

28. οἴδαμεν δὲ, ὅτι τοῖς ἀγαπῶ- 28. Scimus autem, quoniam dili-
 σι τὸν θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς † ἀγα- gentibus Deum omnia cooperantur in
 θὸν, τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὐ- bonum a), iis, qui secundum proposi-
 σιν. tum vocati sunt sancti. a) c. 5, 3. sqq.

29. ὅτι, ἃς προέγνω, καὶ προώ- 29. Nam quos praescivit, et prae-
 ρισε συμμόρφως τῆς εἰκόνης τῆ νῖβ- destinavit conformes fieri imaginis Fi-
 αὐτῆ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον llii sui, ut sit ipse primogenitus in mul-
 ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς. tis fratribus.

30. οὓς δὲ προώρισε, τούτους καὶ 30. Quos autem praedestinavit, hos
 ἐκάλεσε· καὶ οὓς ἐκάλεσε, τούτους καὶ et vocavit; et quos vocavit, hos et ju-
 ἐδικαίωσεν· οὓς δὲ ἐδικαίωσε, τού- stificavit; quos autem justificavit, il-
 τες καὶ ἐδόξασε. los 1) et glorificavit.

31. τί ἔν ἐρεῖμεν πρὸς ταῦτα; εἰ 31. Quid ergo dicemus ad haec? si
 ὁ θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν; Deus pro nobis, quis contra nos?

32. ὅς γε τοῦ ἰδίου νιοῦ οὐκ ἐφεί- 32. Qui a) etiam proprio Filio suo
 σατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρ- non pepercit; sed pro nobis omnibus
 ἔδωκεν αὐτὸν, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐ- tradidit illum; quomodo non etiam cum
 τῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίζεται; illo omnia nobis donavit? a) Joh. 3, 16.

33. τίς ἐγκαλέσει κατὰ ἐκλεκτῶν 33. Quis accusabit adversus electos
 θεοῦ; θεὸς, ὁ δικαίων; Dei? Deus, qui justificat.

34. τίς ὁ κατακρίνων; χριστὸς, ὁ 34. Quis est, qui condemnet? Chri-
 ἀποθανὼν, μᾶλλον δὲ καὶ ἐγερθεὶς, stus Jesus, qui mortuus est, immo a)
 ὃς καὶ ἔστι ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ, ὃς qui et resurrexit, qui est ad dexteram
 καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν; Dei, qui etiam interpellat b) pro nobis.

35. τίς † ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς 35. Quis ergo nos separabit a cha-
 ἀγάπης † τοῦ χριστοῦ; θλίψις, ἢ σε- ritate Christi? tribulatio? an angustia?
 νοχωρία, ἢ διωγμὸς, ἢ λιμὸς, ἢ γυ- an fames? an nuditas? an periculum?
 μνότης, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα; an persecutio? an gladius?

v. 26. Gb. προσευξόμεθα. — "C. ὑμῶν. — v. 28. C. εἰς το. — v. 35. Ed. 3.
 Er. ὑμᾶς. — "Ed. omn. Er. τὸ θεῶν;

1) 1590. et magnificavit.

36. (καθὼς γέγραπται· ὅτι † ἐνεκά σε θανατέμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν. ἔλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς.)

37. ἀλλ' ἐν τέτοις πᾶσιν ὑπερνωκῶμεν διὰ τῆ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς.

38. πέπεισμαι γὰρ, ὅτι ἔτε θάνατος, ἔτε ζωὴ, ἔτε ἄγγελοι, ἔτε ἄρχαί, † ἔτε δυνάμεις, ἔτε ἐρεξῶτα, ἔτε μέλλοντα,

39. ἔτε ὕψωμα, ἔτε βάθος, ἔτε τις κτίσις ἐτέρα δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τῆ θεῦ, τῆς ἐν χριστῷ ἰησοῦ, τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

36. (Sicut scriptum est: „Quia propter te mortificamur tota die; aestimati sumus sicut oves occisionis^{a)}.”)

a) Ps. 43, 23. 24.

37. Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos.

38. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli^{a)}, neque principatus^{b)}, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo,

a) Eph. 6, 12. b) Matth. 10, 28.

39. neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quae^{c)} est in Christo Jesu Domino nostro. a) Joh. 10, 28.

C A P. IX.

1. Ἀλήθειαν λέγω ἐν χριστῷ. οὐ ψεύδομαι, συμμαρτυρήσεις μοι τῆς συνειδήσεώς μου ἐν πνεύματι ἀγίῳ,

2. ὅτι λύπη μοι ἐστὶ μεγάλη, καὶ ἀδιάλειπτος ὁδύνη τῆ καρδίας μου.

3. ἠνυχοῦν γὰρ αὐτοὺς ἐγὼ, ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα,

4. οἳτινές εἰσιν ἰσραηλιῖται, ὧν ἡ νόμοθεσία, καὶ ἡ δόξα, καὶ αἱ διαθήκαι, καὶ ἡ νομοθεσία, καὶ ἡ λατρεία, καὶ αἱ ἐπαγγελίαι·

5. ὧν οἱ πατέρες, καὶ ἐξ ὧν ὁ χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὧν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τὰς αἰῶνας. ἀμήν.

6. οὐχ οἷον δὲ, ὅτι ἐκπέπτωκεν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ. οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ ἰσραὴλ, οὗτοι ἰσραὴλ.

7. οὐδ' ὅτι εἰσὶ σπέρμα ἀβραάμ, πάντες τέκνα. ἀλλ' ἐν ἰσαὰκ κληθήσεται ἡ σοὶ σπέρμα.

1. Veritatem dico in Christo¹⁾, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto:

2. quoniam tristitia mihi magna est, et continuus dolor cordi meo.

3. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis^{a)}, qui sunt cognati mei secundum carnem,

a) 2 Cor. 12, 15.

4. qui sunt Israëlītae^{a)}, quorum adoptio est filiorum^{b)}, et gloria, et testamentum^{c)}, et legislatio^{d)}, et obsequium, et promissa^{e)}.

a) 2 Cor. 11, 22.

b) Exod. 4, 22. sq. c) Gen. 17, 7. Exod. 19, 5.

Deut. 29, 1. d) Ps. 47, 8. e) supr. c. 3, 2.

5. Quorum patres^{a)}, et²⁾ ex quibus est Christus secundum carnem^{b)}, qui est super omnia Deus^{c)} benedictus in secula. Amen.

a) Exod. 3, 15.

b) supr. c. 1, 5. c) Joh. 1, 1.

6. Non autem quod exciderit verbum Dei. Non enim omnes, qui ex Israël sunt, ii sunt Israëlītae:

7. neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii; „sed, in Isaac vocabitur tibi semen^{a)}.”

a) Gen. 21, 12.

v. 36. Gb. ἐνεκεν. — v. 38. Gb. ponit ἔτις δυνάμεις post ἔτε μέλλοντα.

1) 1590. add. Jesu.

2) 1590. omitt. et.

8. τρεῖςιν, ἢ τὰ τέκνα τῆς σαρκός, ταῦτα τέκνα τῆ θεῆ. ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζεσθαι εἰς σπέρμα.

9. ἐπαγγελίας γὰρ ὁ λόγος οὗτος· κατὰ τὸν καιρὸν τῦτον ἐλεύσομαι, καὶ ἔσαι τῆ σάρρα υἱός.

10. ἢ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ῥεβέκα, ἕξ ἐνὸς κοίτην ἔχουσα, ἰσαὰκ, τῆ πατρὸς ἡμῶν.

11. μήπω γὰρ γεννηθέντων, μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ κακὸν (ἵνα ἢ κατ' ἐκλογὴν † πρόθεσις τῆ θεῆ μένη, ἢ ἐξ ἔργων, ἀλλ' ἐκ τῆ καλῦντος),

12. ἐρῶθήθη αὐτῇ· ὅτι ὁ μεῖζων δελεύσει τῷ ἐλάσσονι,

13. καθὼς γέγραπται· τὸν ἰακώβ ἠγάπησα, τὸν δὲ ἡσαῦ ἐμίσησα.

14. τί ἔν ἐρῶμεν; μὴ ἀδικία παρὰ τῷ θεῷ; μὴ γένοιτο.

15. τῷ γὰρ μωσῆ λέγει· ἐλεήσω, ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτιρήσω, ὃν ἂν οἰκτιρῶ.

16. ἄρα ἔν οὐ τῆ θέλοντος, ἠδὲ τῆ τρέχοντος, ἀλλὰ τῆ ἐλεῦντος θεῆ.

17. λέγει γὰρ ἡ γραφή τῷ φαραῶ· ὅτι εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξήγειρά σε, ὅπως ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν δύναμίν μου, καὶ ὅπως διαγγελῆ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῆ.

18. ἄρα ἔν, ὃν θέλει, ἐλεεῖ, ὃν δὲ θέλει, σκληρύνει.

19. ἐρεῖς οὖν μοι· τί ἔτι μέμφεται; τῷ γὰρ βεβλήματι αὐτοῦ τίς ἀνθέστηκε;

20. μενῆγε, ὃ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ, ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ θεῷ; μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι· τί με ἐποίησας οὕτως;

21. ἢ οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς τοῦ πηλοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ φροάματος ποιῆσαι, ὃ μὲν εἰς τιμὴν σκεῦος, ὃ δὲ εἰς ἀτιμίαν;

8. Id est, non qui filii carnis, hi filii Dei; sed qui filii sunt promissionis, aestimantur in semine.

9. Promissionis enim verbum hoc est: „Secundum hoc tempus veniam; „et erit Sarae filius a).” a) Gen. 18, 10.

10. Non solum autem illa; sed et Rebecca ex uno concubitu habens Isaac patris nostri.

11. Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali (ut secundum electionem propositum Dei maneret),

12. non ex operibus, sed ex vocante dictum a) est ei: a) Gen. 25, 25.

13. „Quia major serviet minori,” sicut scriptum est: „Jacob dilexi, Esau autem odio habui a).” a) Mal. 1, 2. sq.

14. Quid ergo dicemus? Numquid iniquitas apud Deum? Absit.

15. Moysi enim dicit: „Miserebor, „cujus misereor: et misericordiam praestabo, cuius miserebor a).” a) Exod. 33, 19.

16. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.

17. Dicit enim Scriptura Pharaoni: „Quia in hoc ipsum excitavi te, ut „ostendam in te virtutem meam: et ut „annunciatur nomen meum in universa terra a).” a) Exod. 9, 16.

18. Ergo cuius vult, miseretur, et quem vult, indurat.

19. Dicis itaque mihi: Quid adhuc quaeritur? voluntati enim ejus quis resistit?

20. O homo! tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid a) dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic? a) Jes. 45, 9.

21. An non habet potestatem figurus lutu, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?

22. εἰ δὲ θέλων ὁ θεὸς ἐνδείξασθαι τὴν ὀργὴν, καὶ γνωρίσαι τὸ δυνατὸν αὐτοῦ, ἤνεγκεν ἐν πολλῇ μακροθυμίᾳ σκευὴ ὀργῆς, κατηρτισμένα εἰς ἀπόλειαν,

23. καὶ ἴνα γνωρίσῃ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ ἐπὶ σκευῇ ἐλέους, ἃ προητοίμασεν εἰς δόξαν·

24. ἧς καὶ ἐκάλεσεν ἡμᾶς, ἃ μόνον ἐξ ἰσθαίων, ἀλλὰ † καὶ ἐξ ἐθνῶν.

25. ὡς καὶ ἐν τῷ ὠσίῃ λέγει· καλέσω τὸν ἐλαόν μου λαόν μου, καὶ τὴν ἐκ ἡγαπημένην ἡγαπημένην.

26. καὶ ἔξαι, ἐν τῷ τόπῳ, οὗ ἐρήθη αὐτοῖς· οὐ λαός μου ὑμεῖς· ἐκεῖ κληθήσονται υἱοὶ θεοῦ ζῶντος.

27. ἡσαΐας δὲ κηρύττει ὑπὲρ τοῦ ἰσραὴλ· εἰς τὸν ὃ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν ἰσραὴλ ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα σωθήσεται.

28. λόγον γὰρ συντελῶν καὶ συντέμων ἐν δικαιοσύνῃ· ὅτι λόγον συντετμημένον ποιήσει κύριος ἐπὶ τῆς γῆς.

29. † καὶ καθὼς προείρηκεν ἡσαΐας· εἰ μὴ κύριος σαβαώθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς σόδομα ἂν ἐγεγήθημεν, καὶ ὡς γομορρά ἂν ὁμοιωθῆμεν.

30. τί οὖν ἐροῦμεν; ὅτι ἔθνη, τὰ μὴ διώκοντα δικαιοσύνην, κατέλαβεν δικαιοσύνην, δικαιοσύνην δὲ τὴν ἐκ πίστεως·

31. ἰσραὴλ δὲ, διώκων νόμον δικαιοσύνης, εἰς νόμον δικαιοσύνης ἐκ ἔφθασε.

32. διατί; ὅτι ἐκ ἐκ πίστεως, ἀλλ' ὡς ἐξ ἔργων νόμου. προσέκοψαν γὰρ τῷ λίθῳ τῆ προσκόμματος,

22. Quod si Deus volens ostendere iram, et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia, vasa irae, apta ¹⁾ in interitum,

23. ut ostenderet divitias gloriae suae in vasa misericordiae, quae prae-paravit in gloriam.

24. Quos et vocavit nos ²⁾ non solum ex Judaeis, sed etiam ex Gentibus;

25. sicut in Osee dicit: „Vocabo „non plebem meam, plebem meam: et „non dilectam, dilectam: et non misericordiam consecutam, misericordiam „consecutam.

26. „Et erit, in loco, ubi dictum „est eis: Non plebs mea, vos ^{a)}:” ibi vocabuntur filii Dei vivi.

a) Hos. 2, 1. 25. 1 Petr. 2, 10.

27. Isaias autem clamat pro Israël: „Si fuerit numerus filiorum Israël, tamquam arena maris, reliquiae salvae „fient.

28. „Verbum enim consummans, „et abbrevians in aequitate: quia verbum brevium faciet Dominus super „terram ^{a)}.”

a) Jes. 10, 22. sq.

29. Et sicut praedixit Isaias: „Nisi „Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, et „sicut Gomorrha similes fuissetis ^{a)}.”

a) Jes. 1, 9.

30. Quid ergo dicemus? Quod gentes, quae non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam; justitiam autem, quae ex fide est.

31. Israël vero sectando legem justitiae, in legem justitiae non pervenit.

32. Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus; offenderunt enim in lapidem offensionis ^{a)},

a) Luc. 2, 34.

v. 24. Ed. 2. Er. omitt. καί. — v. 29. C. omitt. και.

1) 1590. aptata.

2) 1590. omitt. nos.

33. καθὼς γέγραπται· ἰδὲ, † τί-
θημι ἐν σιών λίθον προσκόμματος καὶ
πέτραν σκανδάλου. καὶ πᾶς ὁ πισεύων
ἐπ' αὐτῷ ἔ καταισχυρῆσεται.

33. Sicut scriptum est: „Ecce! po-
no in Sion lapidem offensionis, et pe-
tram scandali; et omnis, qui credit
in eum, non confundetur a).”

a) Jes. 8, 14. 28, 16.

C A P. X.

1. Ἀδελφοί, ἡ μὲν εὐδοκία τῆς
ἐμῆς καρδίας καὶ ἡ δέησις, ἡ πρὸς
τὸν Θεόν, ὑπὲρ † τοῦ Ἰσραὴλ ἔστιν εἰς
σωτηρίαν.

2. μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς, ὅτι ζῆ-
λον Θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' † οὐ κατ' ἐπί-
γνωσιν.

3. ἀγνοοῦντες γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ
δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἰδίαν † δικαιο-
σύνην ζητοῦντες εἴδωσι, τῇ δικαιοσύ-
νῃ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν.

4. τέλος γὰρ νόμου χριστὸς εἰς δι-
καιοσύνην παντὶ τῷ πισεύοντι.

5. Μωσῆς γὰρ γράφει τὴν δικαιο-
σύνην, τὴν ἐκ τοῦ νόμου· ὅτι ὁ ποιήσας
αὐτὰ ἄνθρωπος ζῆσεται ἐν αὐτοῖς.

6. ἡ δὲ ἐκ πίστεως δικαιοσύνη † ἔ-
τι λέγει· μὴ εἶπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου·
τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τῷ
ἔστι χριστὸν καταγαγεῖν.

7. ἢ· τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄ-
βυσσον; τοῦτ' ἔστι χριστὸν ἐκ νεκρῶν
ἀναγαγεῖν.

8. ἀλλὰ τί λέγει; ἐγγύς σου τὸ ῥῆ-
μα ἔστιν ἐν τῷ στόματι σου καὶ ἐν τῇ
καρδίᾳ σου, τοῦτ' ἔστι τὸ ῥῆμα τῆς
πίστεως, ὃ κηρύσσομεν.

9. ὅτι, εἰ ἐκμολογήσῃς ἐν τῷ στό-
ματι σου κύριον Ἰησοῦν, καὶ πισεύσῃς
ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν
ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ.

10. καρδίᾳ γὰρ πισεύεται εἰς δι-
καιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς
σωτηρίαν.

1. Fratres! voluntas quidem cordis
mei, et obsecratio ad Deum, fit pro il-
lis in salutem.

2. Testimonium enim perhibeo illis,
quod aemulationem Dei habent, sed non
secundum scientiam a).

a) Joh. 16, 2. sq.

3. Ignorantes enim justitiam Dei, et
suam quaerentes statuere a), justitiae
Dei non sunt subjecti. a) supr. 9, 31. Phil. 3, 9.

4. Finis enim legis Christus, ad ju-
stitiam omni credenti a).

a) c. 3, 21. sq.
Gal. 3, 13. Eph. 2, 15.

5. Moyses enim scripsit: quoniam
justitiam, quae ex lege est, „qui fe-
cerit homo, vivet in ea a).” a) Lev. 18, 5.

6. Quae autem ex fide est justitia,
sic dicit: „Ne dixeris in corde tuo: Quis
ascendet in coelum? id est, Christum
deducere;

7. „aut quis descendet in abyssum?
hoc est, Christum a mortuis revo-
care a).”

a) Deut. 30, 12-14.

8. Sed quid dicit Scriptura? „Pro-
pe est verbum in ore tuo, et in cor-
de tuo a);” hoc est verbum fidei, quod
praedicamus.

a) Deut. 30, 14.

9. Quia si confitearis in ore tuo Do-
minum Jesum, et in corde tuo credide-
ris, quod Deus illum suscitavit a mor-
tuis, salvus eris.

10. Corde enim creditur ad justi-
tiam; ore autem confessio fit ad salu-
tem.

11. λέγει γὰρ ἡ γραφή † πᾶς ὁ
πιστεύων ἐπ' αὐτῷ ἔκ κατασχευθήσεται.

12. οὐ γὰρ ἐσι διαβολὴ ἰσδαίε τε
καὶ Ἑλλήνος. ὁ γὰρ αὐτὸς κύριος
πάντων, πλετῶν εἰς πάντας τοὺς
ἐπικαλεσμένους αὐτόν.

13. πᾶς γὰρ, ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται
τὸ ὄνομα κυρίου, σωθήσεται.

14. πῶς οὖν ἐπικαλέσονται, εἰς
ὃν οὐκ ἐπίξενσαν; πῶς δὲ πιστεύσουσιν,
οὐκ οὐκ ἤκουσαν; πῶς δὲ ἀκούσουσι χω-
ρὶς κηρύσσοντος;

15. πῶς δὲ κηρύξουσιν, εἰ μὴ ἀπο-
σταλῶσι; καθὼς γέγραπται ὡς ὠραῖοι
οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην,
τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθὰ.

16. ἀλλ' οὐ πάντες ὑπήκουσαν τῷ
εὐαγγελίῳ. ἡσαίας γὰρ λέγει· κύριε,
τίς ἐπίξενσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν;

17. ἄρα ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ
ἀκοὴ διὰ ῥήματος θεοῦ.

18. ἀλλὰ λέγω· μὴ οὐκ ἤκουσαν;
μενοῦνγε εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ
φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα
τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν.

19. ἀλλὰ λέγω· † μὴ οὐκ ἔγνω ἰσ-
ραήλ; πρῶτος μωσῆς λέγει· ἐγὼ πα-
ραζηλώσω ὑμᾶς ἐπ' οὐκ ἔθνει· ἐπὶ
ἔθνει ἀσννέτω παρορητῶ ὑμᾶς.

20. ἡσαίας δὲ ἀποτολμᾷ, καὶ λέ-
γει· ἐνρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητῶσιν· ἐμ-
φανῆς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερω-
τῶσι.

21. πρὸς δὲ τὸν ἰσραὴλ λέγει· ὅ-
λην τὴν ἡμέραν ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς
με πρὸς λαὸν ἀπειθῆντα καὶ ἀντιλέ-
γοντα.

11. Dicit enim Scriptura: „Om-
nis, qui credit in illum, non confun-
detur a).”

a) Jes. 28, 16.

12. Non enim est distinctio Judaei
et Graeci: nam idem Dominus omnium,
dives in omnes, qui invocant illum.

13. „Omnis enim, quicumque in-
vocaverit nomen Domini, salvus e-
rit a).”

a) Joël 3, 5. Act. 2, 16. 21.

14. Quomodo ergo invocabunt, in
quem non crediderunt? Aut quomodo
credent ei, quem non audierunt? Quo-
modo autem audient sine praedicante?

15. Quomodo vero praedicabunt,
nisi mittantur? sicut scriptum est:
„Quam speciosi pedes evangelizantium
pacem, evangelizantium bona a)!”

a) Jes. 52, 7.

16. Sed non omnes obediunt Evan-
gelio. Isaias enim dicit: „Domine, quis
credidit auditui nostro a)?”

a) Jes. 53, 1.

17. Ergo fides ex auditu, auditus
autem per verbum Christi.

18. Sed dico: Numquid non audie-
runt? Et quidem „in omnem terram ex-
iit sonus eorum, et in fines orbis ter-
rae verba eorum a).”

a) Ps. 18, 5.

19. Sed dico: Numquid Israel non
cognovit? Primus Moyses dicit: „Ego
ad aemulationem vos adducam in non
gentem: in gentem insipientem, in i-
ram vos mittam a).”

a) Deut. 32, 21.

20. Isaias autem audet, et dicit:
„Inventus sum a non quaerentibus me:
palam apparui iis, qui me non inter-
rogabant a).”

a) Jes. 65, 1. 2.

21. Ad Israel autem dicit: „Tota
die expandi manus meas ad populum
non credentem et contradicentem¹).”

C A P. XI.

1. Λέγω οὖν· μὴ ἀπόσατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτῷ; μὴ γένοιτο. καὶ γὰρ ἐγὼ Ἰσραηλίτης εἰμὶ, ἐκ σπέρματος ἀβραάμ, φυλῆς βενιαμίν.

2. Ἐκ ἀπόσατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτῷ, ὃν προέγνω. ἢ ἐκ οἴδατε, ἐν ἡλίᾳ τί λέγει ἡ γραφή; ὡς ἐντυγγάνει τῷ θεῷ κατὰ τῷ Ἰσραὴλ, † λέγων·

3. κύριε, τὰς προσφῆτας σε ἀπέκτειναν, καὶ τὰ θυσιαστήριά σε κατέσκαψαν· καὶ γὰρ ὑπελείφθην μόνος, καὶ ζητῶσι τὴν ψυχὴν μου.

4. ἀλλὰ τί λέγει αὐτῷ ὁ χρηματισμός; κατέλιπον ἑμαντῷ ἑπτακισχίλιους ἀνδρας, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ βάλῳ.

5. οὕτως οὖν καὶ ἐν τῷ νῦν καιρῷ λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέγονεν.

6. εἰ δὲ χάριτι, ἄκετι ἐξ ἔργων· ἐπεὶ ἡ χάρις ἄκετι γίνεται χάρις· † εἰ δὲ ἐξ ἔργων, ἄκετι ἐστὶ χάρις· ἐπεὶ τὸ ἔργον ἄκετι ἐστὶν ἔργον.

7. τί ἔν; ὃ ἐπιζητεῖ Ἰσραὴλ, τῷτο ἔκ ἐπέτυχεν· ἢ δὲ ἐκλογὴ ἐπέτυχεν· οἱ δὲ λοιποὶ ἐπωρῶθησαν·

8. (καθὼς γέγραπται· ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς πνεῦμα κατανύξεως, ὀφθαλμοὺς τῷ μὴ βλέπειν, καὶ ὠτα τῷ μὴ ἀκούειν.) ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας.

9. καὶ δαυὶδ λέγει· γεννηθήτω ἡ τραπέζα αὐτῶν εἰς παγίδα, καὶ εἰς θήραν, καὶ εἰς σκάνδαλον, καὶ εἰς ἀνταπόδομα αὐτοῖς.

10. σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τῷ μὴ βλέπειν· καὶ † τὸν ὀπίσθιον αὐτῶν διαπαντὸς σύγαμψον.

11. λέγω οὖν· μὴ ἔπαυσαν, ἵνα πέσωσι; μὴ γένοιτο. ἀλλὰ τῷ αὐτῶν

1. Dico ergo: Numquid Deus repulit populum suum? Absit. Nam et ego Israëlita sum ex semine Abraham, de tribu Benjamin.

2. Non repulit Deus plebem suam, quam praescivit. An nescitis in Elia quid dicit Scriptura: quemadmodum interpellat Deum adversum Israël?

3. „Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt: et ego relictus sum solus, et quaerunt animam meam ^{a)}.” a) 3 Reg. 19, 10. 18.

4. Sed quid dicit illi divinum responsum? „Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal.”

5. Sic ergo et in hoc tempore reliquiae secundum electionem gratiae salvae factae sunt.

6. Si autem gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non est gratia.

7. Quid ergo? quod quaerebat Israël, hoc non est consecutus ^{a)}; electio autem consecuta est; caeteri vero excaecati sunt. a) supr. c. 9, 31. sq.

8. Sicut scriptum est: „Dedit illis Deus spiritum compunctionis, oculos, ut non videant, et aures, ut non audiant ^{a)},” usque in hodiernum diem. a) Jes. 6, 9, 29, 10. Matth. 13, 14.

9. Et David dicit: „Fiat mensa eorum ¹⁾ in laqueum, et in captionem, et in scandalum, et in retributionem illis.

10. „Obscurentur oculi eorum, ne videant; et dorsum eorum semper incurva ^{a)}.” a) Ps. 68, 23. sq.

11. Dico ergo: Numquid sic offenderunt, ut caderent? Absit; sed illo-

v. 2. λεγων omitt. Gb. — v. 6. εἰ δε usque ἐστὶν ἔργον omitt. Gb. — v. 10. Ed. 2. 3. 4. 5. Ep. το νωτον. 1) 1590. add. coram ipsis.

παραπτώματι ἢ σωτηρία τοῖς ἔθνε-
σιν εἰς τὸ παραζηλώσαι αὐτούς.

12. εἰ δὲ τὸ παράπτωμα αὐτῶν
πλοῦτος κόσμος, καὶ τὸ ἥττημα αὐ-
τῶν πλοῦτος ἔθνῶν, πόσῳ μᾶλλον
τὸ πλήρωμα αὐτῶν;

13. ὑμῖν γὰρ λέγω τοῖς ἔθνεσιν,
ἐφ' ὅσον μὲν εἰμι ἐγὼ ἔθνῶν ἀπόστο-
λος, τὴν διακονίαν μὲ δοξάζω,

14. εἴ πως παραζηλώσω μὲ τὴν
σάρκα, καὶ σώσω τινὰς ἐξ αὐτῶν.

15. εἰ γὰρ ἡ ἀποβολὴ αὐτῶν κατ-
αλλαγὴ κόσμος, τίς ἢ πρόσληψις, εἰ
μὴ ζωὴ ἐκ νεκρῶν;

16. εἰ δὲ ἡ ἀπαρχὴ ἀγία, καὶ τὸ
φύραμα· καὶ εἰ ἡ ῥίζα ἀγία, καὶ οἱ
κλάδοι.

17. εἰ δὲ τινες τῶν κλάδων ἐξε-
κλάσθησαν, σὺ δὲ, ἀργιέλαιος ὢν,
ἐνεκεντρισθῆς ἐν αὐτοῖς, καὶ συγκοι-
νωνὸς τῆς ῥίζης καὶ τῆς πιότητος τῆς
ἐλαίας ἐγένεθαι,

18. μὴ κατακαυχῶ τῶν κλάδων.
εἰ δὲ κατακαυχᾶσαι, ἔσθι τὴν ῥίζαν
βασάζεις, ἀλλ' ἡ ῥίζα σέ.

19. ἐρεῖς ἔν' ἐξεκλάσθησαν † κλά-
δοι, ἵνα ἐγὼ ἐγκεντρισθῶ.

20. καλῶς. τῇ ἀπιστίᾳ ἐξεκλάσθη-
σαν, σὺ δὲ † τῇ πίστει ἐσηκασ. μὴ ὑ-
ψηλοφρόνει, ἀλλὰ φοβοῦ.

21. εἰ γὰρ ὁ θεὸς τῶν κατὰ φύ-
σιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, μὴ πως
οὐδὲ σοῦ † φείσεται.

22. ἴδε ἔν' χρησότητα καὶ ἀποτο-
μίαν θεῶ, ἐπὶ μὲν τὰς πεσόντας ἀπο-
τομίαν, ἐπὶ δὲ σὲ χρησότητα, ἐὰν ἐ-
πιμείνῃς τῇ χρησότητι· ἐπεὶ καὶ σὺ
ἐκκοπήσῃ.

23. † καὶ ἐκεῖνοι δὲ, ἐὰν μὴ ἐπι-
μείνωσι τῇ ἀπιστίᾳ, ἐγκεντρισθήσονται

rum delicto salus est Gentibus^{a)}, ut il-
los aemulentur. a) Act. 13, 46.

12. Quod si delictum illorum divi-
tiae sunt mundi, et diminutio eorum
divitiae Gentium; quanto magis pleni-
tudo eorum?

13. Vobis enim dico Gentibus:
Quamdiu quidem ego sum Gentium A-
postolus^{a)}, ministerium meum hono-
rificabo, a) infr. c. 15, 16. Act. 9, 15. Eph 3, 8.

14. si quomodo ad aemulandum pro-
vocem carnem meam, et salvos faciam
aliquos ex illis.

15. Si enim amissio eorum recon-
ciliatio est mundi; quae assumptio^{a)},
nisi vita ex mortuis? a) cf. v. 30. 31.

16. Quod si delibatio sancta est, et
massa; et si radix sancta, et rami.

17. Quod si aliqui ex ramis fracti
sunt, tu autem cum oleaster esses, in-
sertus es in illis, et socius radicis et
pinguedinis olivae factus es^{a)},

a) infr. v. 24. Eph. 2, 19.

18. noli gloriari adversus ramos.
Quod si gloriaris; non tu radicem por-
tas, sed radix te.

19. Dices ergo: Fracti sunt rami,
ut ego inserar.

20. Bene! propter incredulitatem
fracti sunt; tu autem fide stas; noli
altum sapere, sed time.

21. Si enim Deus naturalibus ramis
non pepercit; ne forte nec tibi parcat.

22. Vide ergo bonitatem et severi-
tatem Dei; in eos quidem, qui cecide-
runt, severitatem; in te autem boni-
tatem Dei, si permanseris in bonitate,
alioquin et tu excideris.

23. Sed et illi, si non permanse-
rint in incredulitate, inscrentur; po-

ται. δυνατὸς γὰρ ἐξιν ὁ θεὸς, πάλιν ἐγκεντρίσαι αὐτούς.

24. εἰ γὰρ σὺ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐξεκόπης ἀργειλαίας, καὶ παρὰ φύσιν ἐνεκεντρίσθης εἰς καλλιέλαιον, πόσω μᾶλλον οὗτοι, † οἱ κατὰ φύσιν, ἐγκεντρισιθήσονται τῇ ἰδίᾳ ἐλαιᾷ;

25. οὐ γὰρ θέλω, ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, τὸ μυστήριον τοῦτο (ἵνα μὴ ἦτε παρ' ἑαυτοῖς φρόνιμοι), ὅτι πῶρως ἀπὸ μέρους τῶ Ἰσραὴλ γέγονεν, ἄχρις οὗ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ,

26. καὶ † αὐτῶ πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, καθὼς γέγραπται ἤξει ἐκ σιών ὁ ῥυόμενος, καὶ ἀποσρέψει ἀσεβείας ἀπὸ ἰακώβ.

27. καὶ αὕτη αὐτοῖς ἢ παρ' ἐμοῦ διαθήκη, ὅταν ἀφέλωμαι τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν.

28. κατὰ μὲν τὸ εὐαγγέλιον ἐχθροὶ δι' ὑμᾶς· κατὰ δὲ † τὴν ἐκλογὴν ἀγαπητοὶ διὰ τοὺς πατέρας.

29. ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κλήσις τοῦ θεοῦ.

30. ὥσπερ γὰρ † καὶ ὑμεῖς ποτε ἠπειθήσατε τῶ θεῷ, νῦν δὲ ἠλεήθητε τῇ τούτων ἀπειθείᾳ,

31. † οὕτω καὶ οὗτοι νῦν ἠπειθήσαν τῶ ὑμετέρῳ ἑλέει, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐλεηθῶσι.

32. συνέκλεισε γὰρ ὁ θεὸς τοὺς πάντας εἰς ἀπειθειαν, ἵνα τοὺς πάντας ἐλεήσῃ.

33. ὃ βάθος πλοῦτος καὶ σοφίας καὶ γνώσεως θεοῦ. ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίασαι ὁδοὶ αὐτοῦ.

34. τίς γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου; ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο;

tens est enim Deus iterum inserere illos.

24. Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, et contra naturam insertus es in bonam olivam; quanto magis ii, qui secundum naturam, inserentur suae olivae?

25. Nolo enim vos ignorare, fratres, mysteriam hoc (ut non sitis vobis ipsis sapientes): quia caecitas ex parte contigit in Israël, donec plenitudo Gentium intraret ^{a)}, ^{a)} Luc. 21, 24.

26. et sic omnis Israël salvus fiet, sicut scriptum est: „Veniet ex „Sion, qui eripiat, et avertat impietatem a Jacob.

27. „Et hoc illis a me testamentum, „cum abstulero peccata eorum ^{a)}.”

a) Jes. 59, 20. sq.

28. Secundum Evangelium quidem, inimici propter vos; secundum electionem autem, charissimi propter patres ^{a)}.

a) Deut. 4, 31. 37.

29. Sine poenitentia enim sunt dona et vocatio Dei.

30. Sicut enim aliquando et vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum ^{a)};

a) cf. v. 11.

31. ita et isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam; ut et ipsi misericordiam consequantur.

32. Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur.

33. O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viae ejus!

34. Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit ^{a)}?

a) Jes. 40, 15.

v. 24. οἱ omitt. Ed. omn. Er. — v. 26. Ed. omn. Er. ἔτος. — v. 28. τὴν omitt. Ed. omn. Er. — v. 30. Gb. ὑμεῖς ποτε. C. ποτε καὶ ὑμεῖς. — v. 51. Ed. omn. Er. ἔτος.

35. ἢ τίς προέδωκεν αὐτῷ, καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ;

36. ὅτι ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα. αὐτῷ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

35. Aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei^{a)}?

a) Hiob 41, 2.

36. Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia; ipsi gloria in secula¹⁾. Amen.

C A P. XII.

1. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τῶν οἰκτιρισμῶν τοῦ Θεοῦ, παρασῆσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἀγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν.

2. καὶ μὴ συσχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφῶσθε τῇ ἀνακαινώσει τῆ νοῦς ὑμῶν εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς, τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον.

3. λέγω γὰρ διὰ τῆς χάριτος, τῆς δοθείσης μοι, παντὶ τῷ ὄντι ἐν ὑμῖν, μὴ ὑπερφρονεῖν, παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, ἐκάζῳ ὡς ὁ Θεὸς ἐμέρισε μέτρον πίστεως.

4. καθάπερ γὰρ ἐν ἐνὶ σώματι μέλη πολλὰ ἔχομεν, τὰ δὲ μέλη πάντα οὐ τὴν αὐτὴν ἔχει προῦξιν,

5. οὕτως οἱ πολλοὶ ἐν σῶμά ἐσμεν ἐν Χριστῷ, ὁ δὲ † καθεὶς ἀλλήλων μέλη,

6. ἔχοντες δὲ χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν, τὴν δοθείσαν ἡμῖν, διάφορα· εἴτε προφητεῖαν, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως·

7. εἴτε διακονίαν, ἐν τῇ διακονίᾳ· εἴτε ὁ διδάσκων, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ·

8. εἴτε ὁ παρακαλῶν, ἐν τῇ παρακλησίᾳ· ὁ μεταδιδὺς, ἐν ἀπλότῃ· ὁ προϊζάμενος, ἐν σπᾶδῃ· ὁ ἔλεων, ἐν ἰλαρότῃ.

1. Obsecro itaque vos, fratres! per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.

2. Et nolite conformari huic seculo, sed reformamini in novitate sensus vestri^{a)}; ut probetis, quae sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta.

a) Eph. 4, 22. sq.

3. Dico enim per gratiam, quae data est mihi^{a)}, omnibus, qui sunt inter vos: Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, et unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei.

a) Gal. 1, 1.

4. Sicut^{a)} enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent;

a) 1 Cor. 12, 12. sq.

5. ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

6. Habentes autem donationes, secundum gratiam, quae data est nobis, differentes^{a)}; sive prophetiam^{b)} secundum rationem fidei,

a) 1 Cor. 12, 4. sqq.

b) 1 Cor. 14, 3.

7. sive ministerium^{a)} in ministrando, sive qui docet in doctrina,

a) Act. 6, 1. sqq.

8. qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui praeest in solitudine, qui miseretur in hilaritate.

9. ἡ ἀγάπη ἀνυπόκριτος. ἀποσυροῦντες τὸ πονηρὸν, κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ.

10. τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φιλόσοργοι. τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι.

11. τῇ σπεδῇ μὴ ὀκνηροί. τῷ πνεύματι ζέοντες. † τῷ καιρῷ δελεούντες.

12. τῇ ἐλπίδι χαίροντες. τῇ θλίψει ὑπομένοντες. τῇ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες.

13. ταῖς χρεΐαις τῶν ἀγίων κοινωνοῦντες. τὴν φιλοξενίαν διώκοντες.

14. εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς· εὐλογεῖτε, καὶ μὴ καταρᾶσθε.

15. χαίρειν μετὰ χαιρόντων, καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων.

16. τὸ αὐτὸ εἰς ἀλλήλους φρονεῖντες. μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονεῖντες, ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς συναπαρτόμενοι. μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς.

17. μηδενὶ κακὸν ἀντὶ † κακοῦ ἀποδίδόντες. προνοοῦμενοι καλὰ ἐνώπιον πάντων ἀνθρώπων.

18. εἰ δυνατὸν, τὸ ἐξ ὑμῶν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες.

19. μὴ ἑαυτὸς ἐκδικεῖν, ἀγαπητοί, ἀλλὰ δότε τόπον τῇ ὀργῇ. γέγραπται γάρ· ἐμοὶ ἐκδίκησις· ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει κύριος.

20. εἰ ἐν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σε, ψώμιζε αὐτόν· † εἰ ἐν διψᾷ, πότιζε αὐτόν. τῦτο γὰρ ποιῶν, ἀνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

21. μὴ νικῶ ὑπὸ τῷ κακῷ, ἀλλὰ νῖκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν.

9. Dilectio sine simulatione^{a)}. Odientes malum, adhaerentes bono.

a) 1 Tim. 1, 5.

10. Charitate¹⁾ fraternitatis invicem diligentes; honore invicem praevenientes.

11. Solitudine non pigri; Spiritu ferventes; Domino servientes;

12. spe^{a)} gaudentes; in tribulatione patientes; orationi instantes^{b)};

a) supr. 5, 2. 3, 24. b) Luc 18, 1. sqq. Phil. 4, 6.

13. necessitatibus sanctorum communicantes^{a)}; hospitalitatem sectantes.

a) infr. c. 15, 27.

14. Benedicite persequentibus vos; benedicite, et nolite maledicere^{a)}.

a) Matth. 5, 44.

15. Gaudere²⁾ cum gaudentibus^{a)}, flere cum flentibus.

a) 1 Cor. 13, 6.

16. Idipsum invicem sentientes; non alta sapientes, sed humilibus consentientes; nolite esse prudentes apud vosmet ipsos.

17. Nulli malum pro malo reddentes; providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.

18. Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.

19. Non vosmetipsos defendentes, charissimi! sed date locum irae. Scriptum est enim: „Mihi vindicta³⁾”; ego „retribuam, dicit Dominus^{a)}.”

a) Deut. 32, 55.

20. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus.

21. Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.

v. 11. C. et Mt. τῷ καιρῷ. — v. 17. Mt. καλῶς. — v. 20. Ed. 1. Er. omitt. εἰ ἐν διψᾷ, ποτιζὲς αὐτόν.

1) 1590. charitatem. 2) 1590. gaudete cum gaudentibus, flete... 3) 1590. vindictam: et ego.

C A P. XIII.

1. Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχθούσαις ὑποτασσέσθω. οὐ γὰρ ἐστὶν ἐξουσία, εἰ μὴ ἡ ἀπὸ Θεοῦ. ἡ αἱ δὲ οὐσαι ἐξουσίαι ὑπὸ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσὶν.

2. Ὅστε οἱ ἀντιτασσόμενοι τῇ ἐξουσίᾳ τῆς Θεοῦ διαταγῆς ἀνθέστηκαν. οἱ δὲ ἀνθέστηκότες ἑαυτοῖς κρίμα λήψονται.

3. οἱ γὰρ ἄρχοντες οὐκ εἰσὶ φόβος τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἀλλὰ τῶν κακῶν. θέλεις δὲ μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν; τὸ ἀγαθὸν ποιεῖ, καὶ ἔξεις ἔμπαινον ἐξ αὐτῆς.

4. Θεὸς γὰρ διάκονός ἐστι σοι εἰς τὸ ἀγαθόν. ἐὰν δὲ τὸ κακὸν ποιῆς, φοβῆ. ἡ γὰρ εἰκὴ τὴν μάχαιραν φορεῖ. Θεὸς γὰρ διάκονός ἐστιν, ἔκδικος εἰς ὀργὴν τῶν κακῶν πράσσοντι.

5. διὸ ἀνάγκη ἡ ὑποτάσσεσθαι οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργὴν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συνείδησιν.

6. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ φόρους τελεῖτε· λειτουργοὶ γὰρ Θεοῦ εἰσιν, εἰς αὐτὸ τὸ ἔργο προσκαρτεροῦντες.

7. ἀπόδοτε ἕν πᾶσι τὰς ὀφειλάς, τῶν τὸν φόρον, τὸν φόρον· τῶν τὸ τέλος, τὸ τέλος· τῶν τὸν φόρον, τὸν φόρον· τῶν τὴν τιμὴν, τὴν τιμὴν.

8. μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε, εἰ μὴ τὸ ἡ ἀγαπᾶν ἀλλήλους. ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν ἕτερον νόμον πεπλήρωκε.

9. τὸ γὰρ ἡ μοιχεύσεις· ἡ φονεύσεις· ἡ κλέψεις· ἡ ἐπιθυμήσεις· καὶ εἴ τις ἕτερον ἐντολήν, ἐν τῷ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιῶται, ἐν τῷ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σε ὡς ἑαυτόν.

10. ἡ ἀγάπη ἡ τῷ πλησίον κακὸν

1. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit^{a)}; non est enim potestas, nisi a Deo; quae autem sunt^{r)}, a Deo ordinatae sunt^{b)}. a) 1 Petr. 2, 13. Tit. 3, 1. b) Joh. 19, 11.

2. Itaque, qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.

3. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac! et habebis laudem ex illa;

4. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time! non enim sine causa gladium portat; Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit.

5. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

6. Ideo enim et tributa praestatis; ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.

7. Reddite ergo omnibus debita^{a)}; cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem. a) Matth. 22, 21.

8. Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis; qui enim diligit proximum, legem implevit^{a)}.

a) cf. v. 10. 1 Cor. 13.

9. Nam: „Non adulterabis! Non occides! Non furaberis! Non falsum testimonium dices! Non concupisces!“ et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: „Diliges proximum tuum sicut te ipsum^{a)}.“ Matth. 22, 39, sq.

10. Dilectio proximi malum non

v. 1. C. et Mt. ὑπο Θεοῦ. αἱ δὲ οὐσαι ἐξουσίαι ὑπο τῆς Θεοῦ. — "Gh. αἱ δὲ οὐσαι ὑπο Θεοῦ. — v. 5. C. ὑποτασσέσθω. — v. 8. Gh. ἀλλήλους ἀγαπᾶν. — v. 9. Ed. omn. Er. St. et Mt. add. ἡ ψευδομαρτυρησεις. — v. 10. C. τῶν πλησιον κακον ἡ κατεργαζεται.

1) 1590. sunt a Deo, ordinatae sunt.

οὐκ ἐργάζεται. πλήρωμα οὖν νόμου ἢ ἀγάπη.

11. καὶ τῆτο, εἰδότες τὸν καιρὸν, ὅτι ὥρα, ἡμᾶς ἤδη ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι. (νῦν † γὰρ ἐγγύτερον ἡμῶν ἢ σωτηρία, ἢ ὅτε ἐπισεύσαμεν.

12. ἢ νύξ προέκοψεν, ἢ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν) ἀποθώμεθα ἔν τὰ ἔργα τῶ σκοτός, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὄπλα τῶ φωτός.

13. ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσημόνως περιπατήσωμεν, μὴ κόμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις, μὴ ἔριδι καὶ ζήλῳ.

14. ἀλλ' ἐνδύσασθε τὸν κύριον, ἰησὲν χριστὸν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ † ποιῆσθε εἰς ἐπιθυμίας.

operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

11. Et hoc scientes tempus^{a)}; quia hora est jam nos de somno surgere^{b)}. Nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus. a) Luc. 12, 54. sqq. b) Eph. 5, 14. 1 Thess. 5, 6.

12. Nox praecessit, dies autem appropinquavit; abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis^{a)}.

a) 1 Thess. 5, 8.

13. Sicut in die honeste ambulemus; non in commessationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudiciis, non in contentione et aemulatione;

14. sed induimini Dominum Jesum Christum; et carnis curam ne feceritis in desideriis^{a)}.

a) Gal. 5, 16.

C A P. XIV.

1. Τὸν δὲ ἀσθενοῦντα τῇ πίσει προσλαμβάνεσθε, μὴ εἰς διακρίσεις διαλογισμῶν.

2. ὃς μὲν πισεύει, φαγεῖν πάντα † ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει.

3. ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξεθνεῖτω, καὶ ὁ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω. ὁ θεὸς γὰρ αὐτὸν προσελάβετο.

4. σὺ τίς εἶ, ὁ κρινῶν ἀλλότριον οἰκέτην; τῷ ἰδίῳ κυρίῳ ζήκει ἢ πίπτει. σαθρήσεται δὲ. δυνατὸς γὰρ ἐστὶν ὁ θεός, σηῆσαι αὐτόν.

5. ὃς μὲν κρίνει ἡμέραν παρ' ἡμέραν, ὃς δὲ κρίνει πᾶσαν ἡμέραν. ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ νοῦ πληροφορεῖσθω.

6. ὁ φρονῶν τὴν ἡμέραν κυρίῳ φρονεῖ καὶ ὁ μὴ φρονῶν τὴν ἡμέραν κυρίῳ ἢ φρονεῖ. † καὶ ὁ ἐσθίων κυρίῳ ἐσθίει· εὐχαρισεῖ γὰρ τῷ θεῷ. καὶ ὁ μὴ ἐσθίων κυρίῳ ἢ ἐσθίει, καὶ εὐχαρισεῖ τῷ θεῷ.

1. Infirmum autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum^{a)}.

a) c. 15, 1. 1 Cor. 2, 9.

2. Alius enim credit se manducare omnia; qui autem infirmus est, olus manducet.

3. Is, qui manducat, non manducantem non spernat; et qui non manducat, manducantem non judicet^{a)}; Deus enim illum assumpsit.

a) Col. 2, 16.

4. Tu quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit^{a)}; stabit autem; potens est enim Deus statuere illum.

a) cf. v. 10. Matth. 7, 1.

5. Nam alius judicat diem inter diem; alius autem judicat omnem diem; unusquisque in suo sensu abundet^{a)}.

a) cf. v. 31.

6. Qui sapit diem, Domino sapit; et qui manducat, Domino manducat; gratias enim agit Deo. Et qui non manducat, Domino non manducat, et gratias agit Deo.

7. ἴδεις γὰρ ἡμῶν ἕαντῷ ζῆ, καὶ ἴδεις ἕαντῷ ἀποθνήσκει.

8. εἴν τε γὰρ ζῶμεν, τῷ κυρίῳ ζῶμεν, εἴν τε † ἀποθνήσκωμεν, τῷ κυρίῳ † ἀποθνήσκομεν. εἴν τε οὖν ζῶμεν, εἴν τε † ἀποθνήσκωμεν, τοῦ κυρίου ἐσμέν.

9. εἰς τῷτο γὰρ χριστὸς καὶ ἀπέθανε, † καὶ ἀνέστη, καὶ † ἔζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ.

10. σὺ δὲ, τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; ἢ καὶ σὺ, τί ἐξεσθενεῖς τὸν ἀδελφόν σου; πάντες γὰρ παρασησόμεθα τῷ βήματι τοῦ χριστοῦ.

11. γέγραπται γάρ· ζῶ ἐγὼ, λέγει κύριος· ὅτι ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ †, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ θεῷ.

12. ἄρα οὖν ἕνασος ἡμῶν περὶ ἕαντοῦ λόγον δώσει τῷ θεῷ.

13. μηκέτι ἕν ἀλλήλους κρίνωμεν· ἀλλὰ τοῦτο κρίνατε μᾶλλον, τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ, ἢ σκάνδαλον.

14. οἶδα, καὶ πέπεισμαι ἐν † κυρίῳ ἰησοῦ, ὅτι ἕδὲν κοινὸν δι † ἕαντῷ, εἰ μὴ τῷ λογιζομένῳ τι κοινὸν εἶναι, ἐκείνῳ κοινόν.

15. εἰ δὲ διὰ βρωμα ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται, ἕκέτι κατὰ ἀγάπην περιπατεῖς. μὴ τῷ βρωματί σου ἐκεῖνον ἀπόλλυε, ὑπὲρ ἕ χριστὸς ἀπέθανε.

16. μὴ βλασφημείσθω οὖν ὑμῶν τὸ ἀγαθόν.

17. ἕ γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῷ θεῷ βρωσῖς καὶ πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη, καὶ εἰρήνη, καὶ χαρὰ ἐν πνεύματι ἀγίῳ.

18. ὁ γὰρ ἐν τέτοις δελεύων τῷ

7. Nemo enim nostrum sibi vivit, et nemo sibi moritur.

8. Sive enim vivimus, Domino vivimus; sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus.

9. In hoc enim Christus mortuus est, et resurrexit, ut et mortuorum et vivorum dominetur ^{a)}.

a) 2 Cor. 5, 10, 15.

10. Tu autem quid judicas fratrem tuum? aut tu, quare spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi ^{a)}.

a) Matth. 25, 32.

11. Scriptum est enim: „Vivo ego, „dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, et omnis lingua confitebitur Deo ^{a)}.”

a) Jes 45, 25. Phil. 2, 10.

12. Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.

13. Non ergo amplius invicem judicemus; sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum.

14. Scio, et confido in Domino Jesu ^{a)}, quia nihil commune per ipsum, nisi ei, qui existimat, quid commune esse, illi commune est.

a) Matth. 15, 11.
1 Cor. 10, 15. sq.

15. Si enim propter cibum frater tuus contristatur; jam non secundum charitatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est ^{a)}.

a) 1 Cor. 8, 11.

16. Non ergo blasphemetur bonum nostrum.

17. Non est enim regnum Dei, esca et potus ^{a)}; sed justitia, et pax, et gaudium in Spiritu sancto.

a) 1 Cor. 8, 8.

18. Qui enim in hoc servit Christo,

v. 8. Ed. 3. 4. 5. Er. ἀποθνησκομεν. — "Ed. 3. 4. 5. Er. ἀποθνησκομεν. — v. 9. καὶ ἀνέστη omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. et St. ἀνέστησεν. — v. 11. C. add. ἐπαινεῖων καὶ ἐπιγεῖων, καὶ καταχθονίων. — v. 14. C. χριστῷ ἰησοῦ. — "C. Ed. 1. Er. et Mt. αὐτῶν. Gb. αὐτῶν.

χριστῷ εὐάρεστος τῷ θεῷ καὶ δόκιμος τοῖς ἀνθρώποις.

19. ἄρα ἔν τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν καὶ τὰ τῆς οἰκοδομῆς, τῆς εἰς ἀλλήλους.

20. μὴ ἔνεκεν βρώματος κατάλυε τὸ ἔργον τῷ θεῷ. πάντα μὲν καθαρὰ· ἀλλὰ κακὸν τῷ ἀνθρώπῳ, τῷ διὰ προσκόμματος ἐσθίοντι.

21. καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα, μηδὲ πιεῖν οἶνον, μηδὲ, ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σε † προσκόπτει, ἢ σκανδαλίζεται, ἢ ἀσθενεῖ.

22. σὺ πίσιν ἔχεις; κατὰ † σεαυτὸν ἔχε ἐνώπιον τῷ θεῷ. μακάριος ὁ μὴ κρίνων ἑαυτὸν, ἐν ᾧ δοκιμάζει.

23. ὁ δὲ διακρινόμενος, εἰάν φάγη, κατακέκριται, ὅτι ἐκ ἐκ πίσεως. πᾶν δὲ, ὃ ἐκ ἐκ πίσεως, ἀμαρτία ἐστίν. *)

placet Deo, et probatus est hominibus.

19. Itaque, quae pacis sunt, sectemur; et quae aedificationis sunt, in invicem custodiamus.

20. Noli propter escam destruere opus Dei. Omnia quidem sunt munda^{a)}; sed malum est homini, qui per offendiculum manducat. ^{a) cf. v. 14.}

21. Bonum est non manducare carnem, et non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.

22. Tu fidem habes? penes temet ipsum habe coram Deo. Beatus, qui non judicat semet ipsum in eo, quod probat.

23. Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est; quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.

C A P. XV.

1. Ὁφείλομεν δὲ ἡμεῖς, οἱ δυνατοὶ, τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βασιάζειν, καὶ μὴ ἑαυτοῖς ἀρέσκειν.

2. † ἕκαστος † ἡμῶν τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθὸν πρὸς οἰκοδομήν.

3. καὶ γὰρ ὁ χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἤρεσεν, ἀλλὰ, καθὼς γέγραπται, οἱ ὄνειδισμοὶ τῶν ὄνειδιζόντων σε ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ.

4. ὅσα γὰρ προεγράφη, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν προεγράφη· ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ † τῆς παρακλήσεως τῶν γραφῶν τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν.

5. ὁ δὲ θεὸς τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως δόξη ὑμῖν, τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις κατὰ χριστὸν ἰησοῦν,

1. Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere^{a)}, et non nobis placere. ^{a) c. 14, 1. 15.}

2. Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad aedificationem.

3. Etenim Christus non sibi placuit^{a)}, sed sicut scriptum est^{b)}: „Imperia improperantium tibi ceciderunt „super me^{c)}“. ^{a) Joh. 6, 37. sqq. Phil. 2, 5. sqq. b) Ps. 68, 10. c) Joh. 15, 24.}

4. Quaecumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt; ut per patientiam, et consolationem Scripturarum spem habeamus.

5. Deus autem patientiae et solatii, det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Jesum Christum;

v. 21. Ed. 3. 4. Er. προσκοπτη. — v. 22. Ed. omn. Er. σαιτον. — v. 2. Ed. omn. Er. et St. ἕκαστος γαρ. — *C. ἕμων. — v. 4. C. add. δια.

*) Adjiciunt huic loco Matthaeus et Griesbachius, quæ in fine Cap. XVI. v. 25-27. sequuntur.

6. ἵνα ὁμοθυμαδὸν, ἐν ἐνὶ σώματι, δοξάζητε τὸν θεὸν καὶ πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ χριστοῦ.

7. διὸ προσλαμβάνεσθε ἀλλήλους, καθὼς καὶ ὁ χριστὸς προσελάβετο ἑαυτὸν ἡμᾶς εἰς δόξαν θεῶν.

8. λέγω δὲ, ἡμεῖς Ἰησοῦν χριστὸν διάκονον γεγενῆσθαι περιτομῆς, ὑπὲρ ἀληθείας θεῶν, εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων,

9. τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλῆες δοξάσαι τὸν θεόν, καθὼς γέγραπται· διὰ τοῦτο ἔξομολογήσομαι σοὶ ἐν ἔθνεσι, καὶ τῷ ὀνόματί σου ψαλλῶ.

10. καὶ πάλιν λέγει· εὐφρανθήτε, ἔθνη, μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.

11. καὶ πάλιν· αἰνεῖτε τὸν κύριον, πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἐπαινεσατε αὐτὸν, πάντες οἱ λαοί.

12. καὶ πάλιν ἠσαΐας λέγει· ἔξαι ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσοῦ, καὶ ὁ ἀνιστάμενος, ἄρχων ἐθνῶν. ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπῖσιν.

13. ὁ δὲ θεὸς τῆς ἐλπίδος πληρῶσαι ἡμᾶς πάσης χαρᾶς καὶ εἰρήνης ἐν τῷ πιστεύειν, εἰς τὸ περισσεύειν ἡμᾶς ἐν τῇ ἐλπίδι, ἐν δυνάμει πνεύματος ἁγίου.

14. πέπεισμαι δὲ, ἀδελφοί μου, καὶ αὐτὸς ἐγὼ περὶ ὑμῶν, ὅτι καὶ αὐτοὶ μεσοὶ ἐξε ἀγαθωσύνης, πεπληρωμένοι πάσης γνώσεως, δυνάμενοι, καὶ ἄλλήλους νοθετεῖν.

15. τολμηρότερον δὲ ἔγραψά ὑμῖν, ἀδελφοί, ἀπὸ μέρους, ὡς ἐπαναμνήσκων ὑμᾶς, διὰ τὴν χάριν, τὴν δοθεῖσάν μοι ὑπὸ τοῦ θεοῦ,

16. εἰς τὸ εἶναί με λειτουργὸν Ἰησοῦ χριστοῦ εἰς τὰ ἔθνη, ἱεροργᾶντα τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ, ἵνα γένηται ἡ προσφορά τῶν ἐθνῶν εὐπρόσδεκτος, ἡγιασμένη ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

6. Ut unanimes, uno ore honorificetis Deum et patrem Domini nostri Jesu Christi.

7. Propter quod suscipite invicem, sicut et Christus suscepit vos in honorem Dei.

8. Dico enim Christum JESUM ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum^{a)};

9. gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: „Propterea confitebor tibi in Gentibus, Domine, et nomini tuo cantabo^{a)}.”

a) Ps. 17, 50.

10. Et iterum dicit: „Laetamini, Gentes, cum plebe ejus^{a)}.”

11. Et iterum: „Laudate omnes Gentes Dominum; et magnificate eum, omnes populi^{a)}.”

12. Et rursus Isaias ait: „Erit radix Jesse, et qui exsurget regere Gentes; in eum Gentes sperabunt^{a)}.”

a) Jes. 11, 10.

13. Deus autem spei repleat vos omni gaudio et pace in credendo; ut abundetis in spe, et virtute Spiritus sancti.

14. Certus sum autem, fratres mei, et ego ipse de vobis, quoniam et ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita, ut possitis alterutrum monere.

15. Audacius autem scripsi vobis, fratres! ex parte, tamquam in memoriam vos reducens, propter gratiam, quae data est mihi a Deo,

16. ut sim minister Christi Jesu in Gentibus, sanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta, et sanctificata in Spiritu sancto.

v. 7. Ed. omnia. Er. et St. ἡμᾶς. — v. 8. C. Ed. 1. Er. χριστον Ἰησου. — v. 9. C. add. κυριε. — v. 14. C. Ed. 1. Er. ἀλλῆς.

17. ἔχω ἕν καύχησιν ἐν χριστῷ ἰησοῦ τὰ πρὸς τὸν θεόν.

18. ἢ γὰρ τολμήσω, λαλεῖν τι, ὧν ἢ κατειργάσατο χριστὸς δι' ἐμῆ εἰς ὑπακοὴν ἐθνῶν τὸ λόγῳ καὶ ἔργῳ,

19. ἐν δυνάμει σημεῖων καὶ τεράτων, ἐν δυνάμει πνεύματος τὸ θεοῦ, ὥστε με ἀπὸ ἱερουσαλήμ καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ ἰλλυρικοῦ πεπληρωκέναί τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ,

20. τὸ οὗτο δὲ φιλοτιμούμενον εὐαγγελίζεσθαι, οὐχ ὅπως ὀνομάσθη χριστός, ἵνα μὴ ἐπ' ἀλλότριον θεμέλιον οἰκοδομῶ·

21. ἀλλὰ καθὼς γέγραπται· οἷς οὐκ ἀνηγγέλη περὶ αὐτοῦ, ὄψονται· καὶ οἱ οὐκ ἀκηκόασι, συνήσασιν.

22. διὸ καὶ ἐνεκοπτόμεν τὰ πολλὰ τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς.

23. νυνὶ δὲ μηκέτι τόπον ἔχων ἐν τοῖς κλίμασι τούτοις, ἐπιποθίαν δὲ ἔχων τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν,

24. ὡς εἰάν πορεύομαι εἰς τὴν ἰσπανίαν, τὸ ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς. ἐλπίζω τὸ γὰρ, διαπορευόμενος θεάσασθαι ὑμᾶς, καὶ τὸ ὑφ' ὑμῶν προπεμφθῆναι ἐκεῖ, εἰάν ὑμῶν πρῶτον ἀπὸ μέρους ἐμπλησθῶ.

25. νυνὶ δὲ πορεύομαι εἰς ἱερουσαλήμ, διακονῶν τοῖς ἀγίοις.

26. εὐδόκησαν γὰρ μακεδονία καὶ ἀχαΐα, κοινωνίαν τινα ποιήσασθαι εἰς τοὺς πτωχοὺς τῶν ἀγίων, τῶν ἐν ἱερουσαλήμ.

27. εὐδόκησαν γὰρ, καὶ ὀφειλέ-

17. Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum.

18. Non enim audeo aliquid loqui eorum, quae per me non efficit Christus^{a)} in obedientiam Gentium; verbo et factis;

a) 2 Cor. 3, 5.

19. In virtute signorum et prodigiorum, in virtute Spiritus sancti^{a)}; ita ut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi.

a) Act. 14, 5.

20. Sic autem praedicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum aedificarem; sed sicut scriptum est:

21. „Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt: et qui non audierunt¹⁾, intelligent^{a)}.”

a) Jes. 52, 15.

22. Propter quod et impediabar plurimum venire ad vos; et²⁾ prohibitus sum usque adhuc.

23. Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam praecedentibus annis;

24. cum in Hispaniam proficisci coepero, spero, quod praeteriens videam vos, et a vobis deducar illuc, si vobis primum ex parte fruitus fuero.

25. Nunc igitur proficiscar in Jerusalem ministrare sanctis^{a)}.

a) Act. 19, 21. 24, 27. sqq.

26. Probaverunt^{a)} enim Macedonia, et Achaja, collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Jerusalem.

a) Act. 11, 29

1 Cor. 16, 1. 2. 2 Cor. 3, 1. 2.

27. Placuit enim eis; et debitores

v. 17. τον ομὶττ. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. — v. 18. C. καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ. — v. 19. Gb. ἀγίς. — v. 20. Ed. omn. Er. ἑτῶς. — v. 24. C. ἰσπανίαν. — "ἐλευσομαι πρὸς ὑμᾶς ομὶττ. Gb. — "γὰρ ομὶττ. Gb. — Ed. 4. 5. Er. ἐφ' ὑμῶν.

1) 1590. add. de eo. 2) 1590. sed prohibitus.

ται αὐτῶν εἰσιν. εἰ γὰρ τοῖς πνευμα-
τικοῖς αὐτῶν ἐκοινωνήσαν τὰ ἔθνη,
ὀφείλουσι, καὶ ἐν τοῖς σαρκικοῖς † λει-
τεργῆσαι αὐτοῖς.

28. τῷτο ἐν ἐπιτελέσας καὶ σφραγι-
σάμενος αὐτοῖς τὸν καρπὸν τῆτον, ἀπ-
ελεύσομαι δι' ὑμῶν εἰς τὴν † σπανίαν.

29. οἶδα δὲ, ὅτι ἐρχόμενος πρὸς
ὑμᾶς, ἐν πληρώματι ἐνλογίας † τοῦ
εὐαγγελίου τοῦ χριστοῦ ἐλεύσομαι.

30. παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί,
διὰ τῷ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ
διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ πνεύματος, συν-
αγωνίσασθαί μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς
ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν θεόν,

31. ἵνα ῥυσθῶ ἀπὸ τῶν ἀπειθάν-
των ἐν τῇ ἰουδαίᾳ, καὶ ἵνα ἡ διακονία
μου, ἡ εἰς ἱερουσαλήμ, εὐπρόσδεκτος
γένηται τοῖς ἀγίοις,

32. ἵνα ἐν χαρᾷ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς
διὰ θελήματος θεοῦ, καὶ συνανα-
παύσωμαι ὑμῖν.

33. ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης μετὰ
πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

sunt eorum. Nam si spiritualium eo-
rum participes facti sunt gentiles; de-
bent et in carnalibus ministrare illis.

28. Hoc igitur cum consummavero,
et assignavero eis fructum hunc; per
vos proficiscar in Hispaniam.

29. Scio autem, quoniam veniens
ad vos, in abundantia benedictionis
Evangelii Christi veniam.

30. Obseero ^{a)} ergo vos, fratres, per
Dominum nostrum Jesum Christum, et
per charitatem sancti Spiritus, ut ad-
juvetis ¹⁾ me in orationibus vestris pro
me ad Deum,

a) 2 Cor. 1, 11.

31. ut liberer ab infidelibus ^{a)}, qui
sunt in Judaea, et obsequii mei obla-
tio accepta fiat in Jerusalem sanctis,

a) Act. 23, 27. sqq.

32. ut veniam ad vos in gaudio per
voluntatem Dei, et refrigerer vobiscum.

33. Deus autem pacis sit cum om-
nibus vobis. Amen.

C A P. XVI.

1. Συνίστημι δὲ ὑμῖν φοίβην, τὴν
ἀδελφὴν ἡμῶν, οὖσαν διάκονον τῆς
ἐκκλησίας, τῆς ἐν κερχεαῖς,

2. ἵνα αὐτὴν προσδέξησθε ἐν κυ-
ρίῳ, ἀξίως τῶν ἀγίων, καὶ παρα-
σῆτε αὐτῇ, ἐν ᾧ ἂν ὑμῶν χροῖζη πρῶ-
γματι· καὶ γὰρ αὕτη προσάτις πολ-
λῶν ἐγενήθη καὶ αὐτοῦ ἐμοῦ.

3. ἀσπάσασθε † πρίσκαν καὶ ἀκύ-
λαν, τὰς συνεργάς μου ἐν χριστῷ ἰησοῦ·

4. (οἷτινες ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τὸν
ἐαντῶν τραχὴλον ὑπέθηκαν· οἷς οὐκ
ἐγὼ μόνος εὐχαρισῶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι
αἱ ἐκκλησίαι τῶν ἐθνῶν),

5. καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκ-

1. Commendo autem vobis Phoe-
ben sororem nostram, quae est in mi-
nisterio Ecclesiae, quae est in Cenchrus;

2. ut eam suscipiatis in Domino di-
gnae sanctis; et assistatis ei in quocum-
que negotio vestri indiguerit; etenim
ipsa quoque astitit multis, et mihi ipsi.

3. Salutate Priscam et Aquilam ^{a)}
adjutores meos in Christo Jesu ^{a) Act. 18, 2.}

4. (qui pro anima mea suas cervices
supposuerunt ^{a)}; quibus non solus ego
gratias ago, sed et cunctae ecclesiae
Gentium),

a) Act. 18, 12. sqq.

5. et domesticam Ecclesiam eorum ^{a)}.

v. 27. Ed. 1. 2. Er. λειτεργῆσαι. —
εὐλογίας χριστοῦ ἐλεύσομαι. —

v. 28. C. ἰσπανίαν. —

v. 29. Gb.

v. 30. C. St. et Mt. περισκελλαν.

1) 1590. add et.

κλησίαν. ἀσπάσασθε ἐπαίνετον, τὸν ἀγαπητόν † μὲ, ὃς ἐστὶν ἀπαρχὴ τῆς † ἀρχαίας εἰς † χριστόν.

Salutate Epaenctum dilectum mihi, qui est primitivus ¹⁾ Asiae in Christo.

a) 1 Cor. 16, 19.

6. ἀσπάσασθε μαριὰμ, ἣτις πολλὰ ἐκοπίασεν εἰς ἡμᾶς.

6. Salute Mariam, quae multum laboravit in ²⁾ vobis.

7. ἀσπάσασθε ἀνδρόνικον καὶ ἰουλίαν, τὰς συγγενεῖς μὲ καὶ συναίχμαλώτας μὲ, οἵτινές εἰσιν ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις, οἳ καὶ πρὸ ἐμοῦ γενόνασιν ἐν χριστῷ.

7. Salute Andronicum et Juniam ³⁾ cognatos et concaptivos meos, qui sunt nobiles in Apostolis, qui et ante me fuerunt in Christo.

8. ἀσπάσασθε ἀμπλιαν, τὸν ἀγαπητόν μὲ ἐν κυρίῳ.

8. Salute Ampliatum dilectissimum mihi in Domino.

9. ἀσπάσασθε ἔρβανόν, τὸν συνεργὸν ἡμῶν ἐν χριστῷ, καὶ † στάχυν, τὸν ἀγαπητόν μὲ.

9. Salute Urbanum, adiutorem nostrum in Christo Jesu, et Stachyn, dilectum meum.

10. ἀσπάσασθε ἀπελλῆν, τὸν δόκιμον ἐν χριστῷ. ἀσπάσασθε τὰς ἐκ τῶν ἀριστοβούλων.

10. Salute Apellen probum in Christo.

11. ἀσπάσασθε ἡρωδίανα, τὸν συγγενῆ μὲ. ἀσπάσασθε τὰς ἐκ τῶν ναρκίσσης, τὰς ὄντας ἐν κυρίῳ.

11. Salute eos, qui sunt ex Aristobuli domo. Salute Herodionem, cognatum meum. Salute eos, qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in Domino.

12. ἀσπάσασθε τρύφαιναν καὶ τρυφῶσαν, τὰς κοπιώσας ἐν κυρίῳ. ἀσπάσασθε περσίδα, τὴν ἀγαπητήν ἣτις πολλὰ ἐκοπίασεν ἐν κυρίῳ.

12. Salute Tryphaenam, et Tryphosam, quae laborant in Domino. Salute Persidem charissimam, quae multum laboravit in Domino.

13. ἀσπάσασθε ῥῦφον, τὸν ἐκλεκτόν ἐν κυρίῳ, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ.

13. Salute Rufum ^{a)} electum in Domino, et matrem ejus, et meam.

a) Marc. 15, 21.

14. ἀσπάσασθε ἀσύγκριτον, φλέγοντα, ἐρμῆν, πατρόβαν, ἐρμῆν, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς ἀδελφοὺς.

14. Salute Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen; et qui cum eis sunt, fratres.

15. ἀσπάσασθε φιλόλογον καὶ ἰουλίαν, † νηρέα καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ, καὶ ὀλυμπᾶν, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς πάντας ἁγίους.

15. Salute Philologum et Juliam, Nereum et sororem ejus, et Olympiadem, et omnes, qui cum eis sunt, sanctos.

16. ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ. ἀσπάζονται ὑμᾶς αἱ ἐκκλησίαι † τοῦ χριστοῦ.

16. Salute invicem in osculo sancto ^{a)}. Salutant vos omnes Ecclesiae Christi.

a) 1 Cor. 16, 20. 2 Cor. 13, 12.

17. παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, σκοπεῖν τοὺς τὰς διχομασίας καὶ τὰ σκάνδαλα παρὰ τὴν διδαχὴν, ἣν ὑ-

17. Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones et offencula praeter doctrinam, quam vos

v. 5. C. μοι. — " Gb. ἀσιας. — " Ed. omn. Er. ἐν χριστῷ. — v. 9. C. σαχὴν. — v. 15. C. νηρεαν. Ed. 1. Er. νηρεα. — v. 16. Gb. ἐκκλησιαὶ πασαι.

1) 1590 primitivus ecclesiae Asiae in Christo Jesu. 2) 1590. in nobis. 3) 1590. Juliam.

μεῖς ἐμάθετε, ποιοῦντας· καὶ ἐκκλι-
νατε ἀπ' αὐτῶν.

18. οἱ γὰρ τοιοῦτοι τῷ κυρίῳ † ἡ-
μῶν, † ἰησοῦ χριστῷ, οὐ δουλεύουσιν,
ἀλλὰ τῇ ἐαυτῶν κοιλίᾳ· καὶ διὰ τῆς
χρησολογίας καὶ εὐλογίας ἐξαπατῶσι
τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων.

19. ἡ γὰρ ὑμῶν ὑπακοὴ εἰς πάν-
τας ἀφίκετο. χαίρω ἔν τῷ ἐφ' ὑμῖν.
Θέλω δὲ, ὑμᾶς σοφῆς μὲν εἶναι εἰς τὸ
ἀγαθόν, ἀπεραιῖς δὲ εἰς τὸ κακόν.

20. ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης συν-
τριβεῖ τὸν σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας
ὑμῶν ἐν τάχει. ἡ χάρις τοῦ κυρίου
ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, μεθ' ὑμῶν.

21. ἀσπάζονται ὑμᾶς τιμόθεος,
ὁ συνεργός μου, καὶ λούκιος καὶ ἰάσων
καὶ σωσίπατρος, οἱ συγγενεῖς μου.

22. ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἐγὼ † τρίτος,
ὁ γράψας τὴν ἐπιστολὴν, ἐν κυρίῳ.

23. ἀσπάζεται ὑμᾶς γάϊος, ὁ ξέ-
νος μου καὶ τῆς ἐκκλησίας ὅλης. ἀσπά-
ζεται ὑμᾶς ἔραστος, ὁ οἰκονόμος τῆς
πόλεως, καὶ κούαρτος, ὁ ἀδελφός.

24. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ
χριστοῦ, μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

25. τῷ δὲ δυναμένῳ † ὑμᾶς σηρί-
ξαι κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου καὶ τὸ
κήρυγμα ἰησοῦ χριστοῦ, κατὰ ἀποκά-
λυψιν μυσηρίαι, χρόνοις αἰωνίοις σε-
σιγημέναι,

26. φανερωθέντος δὲ νῦν διὰ τε
γραφῶν προφητικῶν, κατ' ἐπιταγὴν
τοῦ αἰωνίου θεοῦ, εἰς ὑπακοὴν πίστεως,
εἰς πάντα τὰ ἔθνη γνωρισθέντος,

27. μόνῳ σοφῷ θεῷ, διὰ ἰησοῦ
χριστοῦ, † ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας.
ἀμήν.

didicistis, faciunt; et declinate ab il-
lis a).

a) 2 Thess. 3, 6. 14. 2 Joh. 10.

18. Hujusmodi enim Christo Do-
mino nostro non serviunt, sed suo ven-
tri; et per dulces sermones, et bene-
dictiones, seducunt corda innocentium.

19. Vestra enim obedientia in om-
nem locum divulgata est. Gaudeo igitur
in vobis. Sed volo vos sapientes
esse in bono, et simplices in malo.

20. Deus autem pacis conterat Sa-
tanam sub pedibus vestris velociter a)!
Gratia Domini nostri Jesu Christi vo-
biscum.

a) 2 Cor 11, 14. 15. Joh. 12, 31.

21. Salutat vos Timotheus a) adju-
tor meus, et Lucius, et Jason b), et
Sosipater c), cognati mei.

a) Act. 16, 1. sqq.

b) Act. 17, 7. c) Act. 20, 4.

22. Saluto vos ego Tertius, qui
scripsi epistolam, in Domino.

23. Salutat vos Cajus a), hospes me-
us, et universa Ecclesia. Salutat vos
Erastus b), arcarius l) civitatis, et
Quartus, frater.

a) Act. 20, 4. 3 Joh. 1.

b) Act. 19, 22.

24. Gratia Domini nostri Jesu Chri-
sti cum omnibus vobis. Amen.

25. Ei autem, qui potens est vos con-
firmare juxta Evangelium meum, et
praedicationem Jesu Christi, secundum
revelationem mysterii temporibus ae-
ternis taciti,

26. (quod nunc patefactum est per
Scripturas Prophetarum a) secundum
praeceptum aeterni Dei, ad obeditio-
nem fidei) in cunctis Gentibus cogniti.

a) c. 1, 2.

27. Soli sapienti Deo, per Jesum
Christum, cui honor et gloria in sae-
cula saeculorum a). Amen.

a) Eph. 3, 20. sq. Jud. 24. sq. 1 Tim. 1, 17.

v. 18. ἡμῶν omitt. Ed. omn. Er. — ἰησος omitt. Gb. — v. 22. Ed. 1.
Er. τερεντιος. — v. 25. Ed. 1. Er. ἡμας. — v. 27. C. omitt. ᾧ ἡ.

1) 1590. archarius.

EPISTOLA PAULI

A D

CORINTHIOS I.

C A P. I.

1. Παῦλος, κλητὸς ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ, διὰ θελήματος θεοῦ, καὶ σωσθένης, ὁ ἀδελφός,

2. τῆ ἐκκλησίᾳ τῆ θεῶ, τῆ ἕσθ ἐν κορίνθῳ, ἡγιασμένοις ἐν χριστῷ ἰησοῦ, κλητοῖς ἁγίοις, σὺν πᾶσι τοῖς ἐπικαλεμένοις τὸ ὄνομα τῆ κυρίας ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, ἐν παντὶ τόπῳ, αὐτῶν τε καὶ ἡμῶν,

3. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεῶ, πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίας, ἰησοῦ χριστοῦ.

4. εὐχαρισῶ τῷ θεῷ με πάντοτε περὶ ὑμῶν ἐπὶ τῇ χάριτι τῆ θεῶ, τῇ † δοθείσῃ ὑμῖν ἐν χριστῷ ἰησοῦ,

5. ὅτι ἐν παντὶ ἐπλετίσθητε ἐν αὐτῷ, ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει

6. (καθὼς τὸ μαρτύριον τῆ χριστοῦ ἐβεβαιώθη ἐν ὑμῖν),

7. ὥστε ὑμᾶς μὴ ὑσερεῖσθαι ἐν μηδενὶ χαρίσματι, ἀπεκδεχομένους τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ κυρίας ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ,

8. ὃς καὶ βεβαιώσει ὑμᾶς ἕως τέλους ἀνεγκλήτους ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίας ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ.

9. πιστὸς ὁ θεὸς, δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, † ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ κυρίας ἡμῶν.

10. παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τῆ ὀνόματος τῆ κυρίας ἡμῶν, ἰησοῦ

1. Paulus vocatus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei^{a)}, et Sosthenes^{b)} frater, a) Gal. 1, 1. b) Act. 18, 17.

2. ecclesiae Dei, quae est Corinthi, sanctificatis^{a)} in Christo Jesu, vocatis sanctis, cum omnibus, qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, in omni loco ipsorum, et nostro. a) Joh. 17, 19.

3. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo^{a)}. a) Rom. 1, 7.

4. Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quae data est vobis in Christo Jesu;

5. quod in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo et in omni scientia^{a)}. a) c. 12, 8.

6. Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis;

7. ita ut nihil vobis desit in ulla gratia^{a)}, expectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi, a) c. 12, 8. sqq.

8. qui et confirmabit vos usque in finem sine crimine, in die adventus Domini nostri Jesu Christi.

9. Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem^{a)} filii ejus Jesu Christi Domini nostri. a) Joh. 12, 26.

10. Obsecro autem vos, fratres! per nomen Domini nostri Jesu Christi;

χρισῶ, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες, καὶ μὴ ἦ ἐν ὑμῖν σχίσματα, ἥτε δὲ κατηρητισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοῦ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ † γνώμῃ.

11. ἐδηλώθη γάρ μοι περὶ ὑμῶν, ἀδελφοί μου, ὑπὸ τῶν χλόης, ὅτι ἔριδες ἐν ὑμῖν εἰσι.

12. λέγω δὲ τοῦτο, ὅτι ἕνασος ὑμῶν λέγει· ἐγὼ μὲν εἶμι παῦλος· ἐγὼ δὲ ἀπολλῶ· ἐγὼ δὲ κηφᾶ· ἐγὼ δὲ χριστοῦ.

13. μεμερίσαι ὁ χριστός; μὴ παῦλος ἐσαυρώθη ὑπὲρ ὑμῶν; ἢ εἰς τὸ ὄνομα παύλου ἐβαπτίσθητε;

14. εὐχαρισῶ τῷ θεῷ, ὅτι οὐδένα ὑμῶν ἐβάπτισα, εἰ μὴ κρίσπον καὶ γάϊον·

15. ἵνα μὴ τις εἴπῃ, ὅτι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐβάπτισα.

16. ἐβάπτισα δὲ καὶ τὸν σεφανᾶ οἶκον. λοιπὸν οὐκ οἶδα, εἴ τινα ἄλλον ἐβάπτισα.

17. οὐ γὰρ ἀπέσειλέ με χριστός, βαπτίζειν, ἀλλ' εὐαγγελίζεσθαι, οὐκ ἐν σοφίᾳ λόγῃ, ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ σαυρός τοῦ χριστοῦ.

18. † ὁ λόγος γὰρ, ὁ τῷ σαυρῷ, τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστὶ, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν δύναμις θεῶ ἐστὶ.

19. γέγραπται γάρ· ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω.

20. πῶ σοφός; πῶ γραμματεὺς; πῶ συζητητής τῷ αἰῶνος τέτις; ἐχὶ ἐμώρανεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τῷ κόσμῳ τέτις;

21. ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τῷ θεῷ οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σο-

ut idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti in eodem sensu et in eadem ¹⁾ sententia.

11. Significatum est enim mihi de vobis, fratres mei, ab iis, qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos.

12. Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli; ego autem Apollo ^{a)}; ego vero Cephae ^{b)}; ego autem Christi ^{c)}.

a) c. 16, 12. Act. 13, 24. 19, 1. b) c. 3, 4.

c) 2 Cor. 5, 16. 10, 7.

13. Divisus est Christus? numquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis?

14. Gratias ago Deo ²⁾, quod neminem vestrum baptizavi, nisi Crispum ^{a)} et Cajum ^{b)},

a) Act. 18, 8.

b) Act. 19, 29. Rom. 16, 23.

15. ne quis dicat, quod in nomine meo baptizati estis.

16. Baptizavi autem et Stephanæ ^{a)} domum; ceterum ³⁾ nescio, si quem alium baptizaverim.

a) c. 16, 17.

17. Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare; non in sapientia verbi ^{a)}, ut non evacuetur crux Christi.

a) c. 2, 1.

18. Verbum enim crucis, pereuntibus quidem stultitia ^{a)} est; iis autem, qui salvi fiunt, id est nobis, Dei virtus ^{b)} est.

a) v. 23, 24. 2 Cor. 4, 3. b) Rom. 1, 16.

19. Scriptum est enim: „Perdam „sapientiam sapientium, et prudentiam „prudentium reprobabo ^{a)}.”

a) Jes. 29, 14.

20. ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus seculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi ^{a)}?

a) Rom. 1, 22. sq.

21. Nam, quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam De-

v. 10. Ed. 1. Er. γνωσει. — v. 18. C. omitt. ε̅.

1) 1590. eadem scientia. 2) 1590. a d d. meo. 3) 1590. ceterorum autem nescio si quem alium vestrum baptizaverim.

φίας τὸν θεὸν, εὐδόκησεν ὁ θεὸς, διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιξεύοντας.

22. ἐπειδὴ καὶ Ἰσδαῖοι † σημεῖον αὐτοῖσι, καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητῶσιν,

23. ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν χριστὸν ἔσανρωμένον, Ἰσδαίοις μὲν σκάνδαλον, † Ἕλλησι δὲ μωρίαν·

24. αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς, Ἰσδαίοις τε καὶ Ἕλλησι, χριστὸν, θεοῦ δύναμιν καὶ θεοῦ σοφίαν.

25. ὅτι τὸ μωρὸν τῷ θεῷ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ· καὶ τὸ ἀσθενὲς τῷ θεῷ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ.

26. βλέπετε γὰρ τὴν κλησιν ὑμῶν, ἀδελφοί, ὅτι οὐ πολλοὶ σοφοὶ κατὰ σάρκα, οὐ πολλοὶ δυνατοὶ, οὐ πολλοὶ εὐγενεῖς·

27. ἀλλὰ τὰ μωρὰ τῷ κόσμῳ ἐξελέξατο ὁ θεὸς, ἵνα τὰς σοφὰς κατασχύνη· καὶ τὰ ἀσθενῆ τῷ κόσμῳ ἐξελέξατο ὁ θεὸς, ἵνα κατασχύνη τὰ ἰσχυρὰ.

28. καὶ τὰ † ἀγενῆ τῷ κόσμῳ καὶ τὰ ἐξεθνημένα ἐξελέξατο ὁ θεὸς, καὶ τὰ μὴ ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ,

29. ὅπως μὴ καυχῆσθαι πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον † τοῦ θεοῦ.

30. ἐξ αὐτοῦ δὲ ὑμεῖς ἐσε ἐν χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐγενήθη ἡμῶν σοφία ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις·

31. ἵνα, καθὼς γέγραπται· ὁ καυχόμενος ἐν κυρίῳ καυχάσθω.

um; placuit Deo per stultitiam praedicationis salvos facere credentes ^{a)}.

a) Matth. 11, 25.

22. Quoniam et Judaei signa ^{a)} petunt, et Graeci sapientiam ^{b)} quaerunt; a) Matth. 12, 38. sqq. b) Act. 17, 18. sqq.

23. nos autem praedicamus Christum crucifixum; Judaeis quidem scandalum ^{a)}, Gentibus autem stultitiam ^{b)}; a) Luc. 2, 34. Joh. 12, 34. Act. 4, 2. b) Act. 17, 32. 26, 25.

24. ipsis autem vocatis, Judaeis atque Graecis, Christum Dei virtutem et Dei sapientiam.

25. Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus; et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

26. Videte enim vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles ^{a)}.

a) Joh. 7, 48. Jac. 2, 5.

27. Sed quae stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes; et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia;

28. et ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et ea, quae non sunt, ut ea, quae sunt, destrueret;

29. ut non gloriatur omnis caro in conspectu ejus.

30. Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio;

31. ut quemadmodum scriptum est: „Qui gloriatur, in Domino gloriatur ^{a)}!“

a) Jer. 9, 23. 24.

C A P. II.

1. Καὶ γὰρ ἐλθὼν πρὸς ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἦλθον οὐ καθ' ὑπεροχὴν λόγου, ἢ σοφίας, καταγγέλλων ὑμῖν τὸ μαρτύριον τοῦ θεοῦ.

1. Et ego, cum venissem ad vos, fratres! veni non in sublimitate sermonis, aut sapientiae ^{a)}, annuncians vobis testimonium Christi. a) v. 4. 13. c. 1, 17.

v. 22. Gb. σημεῖα. — v. 23. Gb. ἐθνησι. — v. 28. Ed. omn. Er. ἀγεννη. — v. 29. Ed. omn. Er. αὐτὸς pro τὸ θεοῦ.

2. οὐ γὰρ ἔκρινα † τοῦ εἰδέναι τι ἐν ὑμῖν, εἰ μὴ ἰησοῦν χριστόν, καὶ τοῦτον ἐξανθρωμένον.

3. καὶ ἐγὼ ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς.

4. καὶ ὁ λόγός μου καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖς † ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως.

5. ἵνα ἡ πίσις † ὑμῶν μὴ ᾗ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει θεῶ.

6. σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τέλειοις· σοφίαν δὲ ἐ τῷ αἰῶνος τέτε, ἐδὲ τῶν ἀρχόντων τῷ αἰῶνος τέτε, τῶν καταργημένων.

7. ἀλλὰ λαλοῦμεν † σοφίαν θεοῦ ἐν μυστηρίῳ, τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώρισεν ὁ θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν.

8. ἣν ἐδεῖς τῶν ἀρχόντων τῷ αἰῶνος τέτε ἔγνωκεν (εἰ γὰρ ἔγνωσαν, ἕκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσαύρωσαν),

9. ἀλλὰ, καθὼς γέγραπται· ἃ ὀφθαλμὸς ἕκ εἶδε, καὶ ἕξ ἕκ ἤκωσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἕκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

10. ἡμῖν δὲ † ὁ θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ τῷ πνεύματος αὐτοῦ. τὸ γὰρ πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τῷ θεῶ.

11. τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τῷ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τῷ ἀνθρώπου, τὸ ἐν αὐτῷ; ἕτω καὶ τὰ τῷ θεῶ ἐδεῖς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τῷ θεῶ.

12. ἡμεῖς δὲ ἐ τὸ πνεῦμα τῷ κόσμῳ ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα, τὸ ἐκ τῷ θεῶ, ἵνα † εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τῷ θεῶ χαρισθέντα ἡμῖν.

2. Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum.

3. Et ego in infirmitate^{a)}, et timore, et tremore^{b)} multo fui apud vos.

a) Gal. 4, 13. b) Act. 18, 9.

4. Et sermo meus, et praedicatio mea non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis; sed in ostensione spiritus^{a)}, et virtutis;

a) v. 10, 13.

5. ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei^{a)}.

a) 2 Cor. 4, 7. 1 Thess. 1, 5.

6. Sapientiam autem loquimur inter perfectos; sapientiam vero non hujus saeculi, neque principum hujus saeculi, qui destruuntur^{a)};

a) c. 1, 18.

7. sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita^{a)} est, quam praedestinavit Deus ante saecula in gloriam nostram,

a) Eph. 3, 5.

8. quam nemo principum hujus saeculi cognovit; si enim cognovissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent^{a)}.

a) Act. 3, 15-17.

9. Sed sicut scriptum est: „Quod „oculus non vidit, nec auris audivit, „nec in cor hominis ascendit¹⁾), quae „praeparavit Deus iis, qui diligunt illum^{a)}.”

a) Jes. 64, 4.

10. Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum; Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei^{a)}.

a) Matth. 16, 17. Joh. 16, 13.

11. Quis enim hominum scit, quae sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita et quae Dei sunt, nemo^{a)} cognovit, nisi spiritus Dei.

a) Matth. 11, 27.

12. Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus, quae a Deo donata sunt nobis.

v. 2. Gb. τι εἰδέναι, omiss. τε. — v. 4. ἀνθρωπίνης omiss. Gb. — v. 5. C. ἡμῶν — v. 7. Gb. θεος σοφίαν. — v. 10. Gb. ἀπεκ. ὁ θεος. — v. 12. C. οἰδῶμεν.

1) 1530. ascenderunt.

13. ἃ καὶ λαλῶμεν, ἐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος † ἀγίς, πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες.

14. ψυχικός δὲ ἄνθρωπος ἔ δέχεται τὰ τῷ πνεύματος τῷ θεῷ μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστὶ, καὶ ἔ δύνάται γινῶναι, ὅτι πνευματικῶς ἀνακρίνεται.

15. ὁ δὲ πνευματικός ἀνακρίνει μὲν πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ' ἕδερὸς ἀνακρίνεται.

16. τίς γὰρ ἐγνώ νοῦν κυρίου, ὃς συμβιβάσει αὐτόν; ἡμεῖς δὲ νοῦν χριστοῦ ἔχομεν.

13. Quae et loquimur non in doctis humanae sapientiae verbis, sed in doctrina Spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes.

14. Animalis autem homo non percipit ea, quae sunt Spiritus Dei; stultitia enim est illi, et non potest intelligere^{a)}; quia spiritualiter^{b)} examinatur¹⁾. a) 2 Cor. 4, 5. sq. b) c. 12, 3. Joh. 14, 17.

15. Spiritualis autem judicat omnia; et ipse a nemine judicatur²⁾.

16. Quis enim cognovit sensum Domini^{a)}, qui³⁾ instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus. a) Jcs. 40, 13.

C A P. III.

1. † Καὶ ἐγὼ, ἀδελφοὶ, ἐκ ἡδονῆς ἦθην † λαλῆσαι ὑμῶν ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκικοῖς, ὡς νηπίοις ἐν χριστῷ.

2. γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, † καὶ οὐ βρωμα ἔπω γὰρ † ἐδύνασθε, ἀλλ' † οὔτε ἔτι νῦν δύνασθε.

3. ἔτι γὰρ σαρκικοί ἐσε. ὅπερ γὰρ ἐν ὑμῶν ζῆλος καὶ ἔρις καὶ διχομασίαι, οὐχὶ σαρκικοί ἐσε, καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε;

4. ὅταν γὰρ † λέγῃ τις· ἐγὼ μὲν εἶμι παῦλος· ἕτερος δὲ· ἐγὼ ἀπολλῶ· οὐχὶ σαρκικοί ἐσε;

5. τίς οὖν ἐστὶ παῦλος; τίς δὲ ἀπολλῶς; † ἀλλ' ἢ διάκονοι, δι' ὧν ἐπιστεύσατε, καὶ ἐκάστω ὡς ὁ κύριος ἔδωκεν;

6. ἐγὼ ἐφύτευσα, ἀπολλῶς ἐπότισεν, ἀλλ' ὁ θεὸς ἠύξανε.

7. ὥστε ἔτε ὁ φύτεύων ἐσί τι, ἔτε ὁ ποτίζων, ἀλλ' ὁ αὐξάνων θεός.

1. Et ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tamquam parvulis in Christo,

2. lac^{a)} vobis potum dedi, non escam; nondum enim poteratis; sed nec nunc quidem potestis; adhuc enim carnales estis. a) Hebr. 5, 12. sq.

3. Cum enim sit inter vos zelus et contentio^{a)}; nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis?

a) c. 1, 11. sqq. 11, 18.

4. Cum enim quis dicat: Ego quidem sum Pauli. Alius autem: Ego Apollo. Nonne homines estis? quid igitur est Apollo? quid vero Paulus^{a)}?

a) c. 1, 12.

5. Ministri ejus, qui credidistis, et unicuique sicut Dominus dedit.

6. Ego plantavi^{a)}, Apollo rigavit^{b)}; sed Deus incrementum dedit^{c)}.

a) Act. 18, 1. sqq. b) Act. 18, 24. 27. c) Phil. 2, 13.

7. Itaque, neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat; sed, qui incrementum dat, Deus.

v. 13. ἀγίς omitt. Gb. — v. 1. Gb. καγω. — "C. ὑμῶν λαλῆσαι. — v. 2. καὶ omitt. Gb. — "Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. et Mt. ἡδύνασθε. — "Gb. οὐδε. — v. 4. C. λέγει. — v. 5. ἀλλ' ἢ omitt. Gb.

1) 1590. examinantur. 2) 1590. add. sicut scriptum est. 3) 1590. aut quis instruxit eum?

8. ὁ φυτεύων δὲ καὶ ὁ ποτίζων ἓν εἰσιν· ἕκαστος δὲ τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον.

9. Θεοῦ γὰρ ἐσμεν συνεργοί. Θεοῦ γεώργιον, Θεοῦ οἰκοδομὴ ἔξε.

10. κατὰ τὴν χάριν τῆ θεῶ, τὴν δοθεῖσάν μοι, ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων, θεμέλιον τέθεικα· ἄλλος δὲ ἐποικοδομεῖ. ἕκαστος δὲ βλέπέτω, πῶς ἐποικοδομεῖ.

11. θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὃς ἐστὶν ἰησοῦς † χριστός.

12. εἰ δέ τις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τῆτον χρυσόν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, ξύλα, χόρτον, καλάμην,

13. ἐκάστω τὸ ἔργον φανερὸν γενήσεται· ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει, ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται· καὶ ἐκάστω τὸ ἔργον, ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ δοκιμάσει.

14. εἴ τις τὸ ἔργον † μένει, ὃ ἐπιχοδομήσει, μισθὸν λήψεται.

15. εἴ τις τὸ ἔργον † κατακαήσεται, ζημιωθήσεται, αὐτὸς δὲ σωθήσεται, † ἄτως δὲ, ὡς διὰ πυρός.

16. ἔκ οἴδατε, ὅτι ναὸς θεῶ ἔξε, καὶ τὸ πνεῦμα τῆ θεῶ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν;

17. εἴ τις τὸν ναὸν τῆ θεῶ φθειρεῖ, φθερεῖ τῆτον ὁ θεός. ὁ γὰρ ναὸς τῆ θεῶ ἁγίος ἐστὶν, οἵτινες ἔξε ὑμεῖς.

18. μηδεὶς ἐαυτὸν ἐξαπατάτω. εἴ τις δοκεῖ, σοφὸς εἶναι ἐν ὑμῖν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, μωρὸς γενέσθω, ἵνα γένηται σοφός.

19. ἡ γὰρ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία παρὰ τῷ θεῷ ἐστὶ. γέγραπται γάρ· ὁ δρασόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν.

8. Qui autem plantat, et qui rigat, unum sunt. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.

9. Dei enim sumus adjuutores; Dei agricultura estis, Dei aedificatio estis.

10. Secundum gratiam Dei, quae data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui; alius autem superaedificat. Unusquisque autem videat, quomodo supraedificet.

11. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, praeter id, quod positum est, quod est Christus Jesus ^{a)}.

a) Eph. 2, 20.

12. Si quis autem supraedificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, foenum, stipulam;

13. uniuscujusque opus manifestum erit; dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur; et uniuscujusque opus quale sit, ignis ^{a)} probabit.

a) c. 7, 26.

14. Si cuius opus manserit, quod supraedificavit, mercedem accipiet.

15. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.

16. Nescitis, quia templum Dei ^{a)} estis, et Spiritus Dei habitat ^{b)} in vobis?

a) 2 Cor. 6, 16. Eph. 2, 21. sq. b) c. 6, 19.

17. Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

18. Nemo se seducat! si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus ^{a)} fiat, ut sit sapiens.

a) c. 1, 18.

19. Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: „Comprehendam sapientes in astutia eorum ^{a)}.”

a) Hiob 5, 13.

20. καὶ πάλιν· κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν σοφῶν, ὅτι εἰσὶ μάταιοι.

21. ὥστε μηδεὶς καυχᾶσθω ἐν ἀνθρώποις. πάντα γὰρ ὑμῶν ἐσιν.

22. εἴτε παῦλος, εἴτε ἀπολλῶς, εἴτε κηφᾶς, εἴτε κόσμος, εἴτε ζωὴ, εἴτε θάνατος, εἴτε ἐνεσῶτα, εἴτε μέλλοντα· πάντα ὑμῶν ἐσιν·

23. ὑμεῖς δὲ χριστοῦ· χριστὸς δὲ θεοῦ.

20. Et iterum: „Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vanae sunt a).”

a) Ps. 95, 11.

21. Nemo itaque glorietur in hominibus.

22. Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive praesentia, sive futura; omnia enim vestra sunt a);

a) Rom. 8, 28. 38. sq.

23. vos autem Christi; Christus autem Dei a).

a) c. 11, 3.

C A P. IV.

1. Οὕτως ἡμᾶς λογιζέσθω ἄνθρωπος, ὡς ὑπηρέτας χριστοῦ καὶ οἰκονόμους μυστηρίων θεοῦ.

2. ὃ δὲ λοιπὸν, ζητεῖται ἐν τοῖς οἰκονόμοις, ἵνα πισὸς τις εὐρεθῇ.

3. ἐμοὶ δὲ εἰς ἐλάχισόν ἐσιν, ἵνα ὑφ' ὑμῶν ἀνακριθῶ, ἢ ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας. ἀλλ' οὐδὲ ἐμαντὸν ἀνακρίνω

4. (οὐδὲν γὰρ ἐμαντῶ σύννοια· ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμα)· ὃ δὲ ἀνακρίνων με κύριός ἐσιν.

5. ὥστε μὴ πρὸ καιροῦ τι † κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος, ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτά τοῦ σκοτός, καὶ φανερώσει τὰς βελάς τῶν καρδιῶν. καὶ τότε ὁ ἔπαινος γενήσεται ἐκάστῳ ἀπὸ τοῦ θεοῦ.

6. ταῦτα δὲ, ἀδελφοί, μετεσχημάτισα εἰς ἐμαντὸν καὶ ἀπολλῶ, δι' ὑμᾶς, ἵνα ἐν ἡμῖν μάθητε τὸ μὴ ὑπὲρ ὃ γέγραπται φρονεῖν, ἵνα μὴ εἰς ὑπὲρ τοῦ ἐνὸς † φουσιῶσθε κατὰ τῶ ἑτέρου.

7. τίς γὰρ σε διακρίνει; τί δὲ ἔχεις, ὃ ἐκ ἔλαβες; εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι, ὡς μὴ λαβών;

1. Sic nos existimet homo, ut ministros Christi a), et dispensatores mysteriorum Dei.

a) c. 5, 5.

2. Hic jam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis a) quis inveniat.

a) Luc. 12, 42. sqq.

3. Mihi autem pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die; sed neque me ipsum judico.

4. nihil enim mihi conscius sum; sed non in hoc justificatus sum a); qui autem judicat me, Dominus est.

a) Ps. 18, 13.

5. Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita a) tenebrarum, et manifestabit consilia cordium; et tunc laus erit unicuique a Deo.

a) Rom. 2, 16.

6. Haec autem, fratres! transfiguravi in me et Apollo a), propter vos; ut in vobis discatis, ne supra quam scriptum est, unus adversus alterum infletur pro alio.

a) c. 5, 4. 5.

7. Quis enim te discernit? Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?

8. ἤδη κεκορεσμένοι ἐστέ· ἤδη ἐπλη-
τήσατε· χωρὶς ἡμῶν ἐβασιλεύσατε·
καὶ ὄφελόν γε ἐβασιλεύσατε, ἵνα καὶ
ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν.

9. δοκῶ γὰρ, ὅτι ὁ θεὸς ἡμᾶς
τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτως ἀπέδειξεν ὡς
ἐπιθανατίς, ὅτι θάνατον ἐγενήθη-
μεν τῷ κόσμῳ, καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀν-
θρώποις.

10. ἡμεῖς μωροὶ διὰ χριστὸν, ὑμεῖς
δὲ φρόνιμοι ἐν χριστῷ. ἡμεῖς ἀσθενεῖς,
ὑμεῖς δὲ ἰσχυροί. ὑμεῖς ἐνδοξοί, ἡ-
μεῖς δὲ ἄτιμοι.

11. ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πει-
νῶμεν, καὶ διψῶμεν, καὶ γυμνητεύο-
μεν, καὶ κολαφιζόμεθα, καὶ ἀζατῶμεν,

12. καὶ κοπιῶμεν, ἐργαζόμενοι ταῖς
ἰδίαις χερσίν. λοιδορούμενοι εὐλογῶμεν·
διωκόμενοι ἀνεχόμεθα.

13. βλασφημῶμενοι παρακαλῶμεν.
ὡς περικαθάρατα τῷ κόσμῳ ἐγενή-
θημεν, πάντων περίφημα ἕως ἄρτι.

14. ἕκ ἐντρέπων ὑμᾶς γράφω ταῦ-
τα, ἀλλ' ὡς τέκνα μὲ ἀγαπητὰ νου-
θετοῦ.

15. ἐὰν γὰρ μυρίας παιδαγωγοὺς
ἔχητε ἐν χριστῷ, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πα-
τέρας· ἐν γὰρ χριστῷ ἰησοῦ διὰ τοῦ
εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα.

16. παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς· μιμηταί
μὲ γίνεσθε.

17. διὰ τῆτο ἔπεμψα ὑμῖν τιμόθε-
ον, ὃς ἐστὶ τέκνον μὲ ἀγαπητὸν καὶ
πιστὸν ἐν κυρίῳ, ὃς ὑμᾶς ἀναμνήσει
τὰς ὁδούς μὲ, τὰς ἐν χριστῷ, καθὼς
πανταχοῦ ἐν πάσῃ ἐκκλησίᾳ διδάσκω.

18. ὡς μὴ ἐρχομένους δέ μὲ πρὸς ὑ-
μᾶς, ἐφυσιώθησάν τινες.

19. ἐλεύσομαι δὲ ταχέως πρὸς ὑ-
μᾶς, ἐὰν ὁ κύριος θελήσῃ, καὶ γνώ-

8. Jam saturati estis, jam divites
facti estis; sine nobis regnatis; et uti-
nam regnetis, ut et nos vobiscum re-
gnemus.

9. Puto enim, quod Deus nos A-
postolos novissimos ostendit, tamquam
morti destinatos; quia spectaculum fa-
cti sumus mundo, et Angelis, et ho-
minibus.

10. Nos stulti propter Christum,
vos autem prudentes in Christo; nos
infirmi, vos autem fortes; vos nobiles,
nos autem ignobiles.

11. Usque in hanc horam et esuri-
mus, et sitimus, et nudi sumus, et co-
laphis caedimur, et instabiles sumus ^{a)},

a) 2 Cor. 11, 27.

12. et laboramus operantes mani-
bus nostris ^{a)}; maledicimur, et benedi-
cimus ^{b)}; persecutionem patimur, et
sustinemus;

a) c. 9, 6. sqq. Act. 13, 3.

b) Matth. 5, 44. sqq.

13. blasphemamur, et obsecramus;
tamquam purgamenta hujus mundi fa-
cti sumus, omnium peripsema usque
adhuc.

14. Non ut confundam vos, haec
scribo; sed ut filios meos charissimos
moneo.

15. Nam si decem millia paedago-
gorum habeatis in Christo, sed non
multos patres. Nam in Christo Jesu per
Evangelium ego vos genui ^{a)}.

a) Gal. 4, 19. Act. 13, 1-11.

16. Rogo ergo vos, imitatores mei
estote, sicut et ego Christi.

17. Ideo misi ad vos Timotheum,
qui est filius meus charissimus, et fide-
lis in Domino; qui vos commonefaciet
vias meas, quae sunt in Christo Jesu,
sicut ubique in omni Ecclesia doceo.

18. Tamquam non venturus sim
ad vos, sic inflati sunt quidam;

19. veniam autem ad vos cito, si
Dominus voluerit; et cognoscam non

σομαι ἐ τὸν λόγον τῶν πεφυσιωμένων, ἀλλὰ τὴν δύναμιν.

20. οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἢ βασιλείᾳ τῆς θεῆς, ἀλλ' ἐν δυνάμει.

21. τί θέλετε; ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς, ἢ ἐν ἀγάπῃ πνεύματι τε προύχοντος;

sermonem eorum, qui inflati sunt, secundum virtutem.

20. Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute^{a)}. a) c. 2, 4. 9, 2. sq.

21. Quid vultis? in virga veniam ad vos? an in charitate, et spiritu mansuetudinis^{a)}? a) 2 Cor. 13, 10.

C A P. V.

1. Ὅλως ἀκέεται ἐν ὑμῖν πορνεία, καὶ τοιαύτη πορνεία, ἣτις ἐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἄνομάζεται, ὡς ἐν γυναικί τινι πατρὸς ἔχειν.

2. καὶ ὑμεῖς πεφυσιωμένοι ἐσθε; καὶ οὐκ ἄλλο ἐπερθήσατε, ἵνα ἄνομα ἔσθη ἐκ μέσων ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τῆτο ποιήσας;

3. ἐγὼ μὲν γὰρ ὡς ἀπὸν τῷ σώματι, παρὼν δὲ τῷ πνεύματι, ἤδη κέκρικα, ὡς παρὼν, τὸν ἄνομα τῆτο κατεργασάμενον,

4. ἐν τῷ ὀνόματι τῷ κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ χριστοῦ (συναχθέντων ὑμῶν καὶ τῷ ἐμῷ πνεύματι), σὺν τῇ δυνάμει τῷ κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ χριστοῦ,

5. παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῆ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου, Ἰησοῦ. †

6. οὐ καλὸν τὸ καύχημα ὑμῶν. οὐκ οἴδατε, ὅτι μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ;

7. ἐκκαθάρατε ἄνομα τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέον φύραμα, καθὼς ἐσθε ἄζυμοι. καὶ γὰρ τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη, χριστός.

8. ὥστε ἐορτάζωμεν, μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πορνείας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις ειλικρινείας καὶ ἀληθείας.

9. ἔγραψα ὑμῖν ἐν τῇ ἐπιστολῇ, μὴ συναναμίγνυσθαι πόρνοις.

1. Omnino auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita, ut uxorem patris sui aliquis habeat.

2. Et vos inflati estis; et non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit.

3. Ego quidem absens corpore, praesens autem spiritu, jam judicavi, ut praesens, eum, qui sic operatus est:

4. in nomine Domini nostri Jesu Christi^{a)}, congregatis vobis et meo spiritu, cum virtute Domini nostri Jesu, a) Matth. 18, 17.

5. tradere hujusmodi^{I)} satanae in interitum carnis^{a)}, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi.

a) 2 Cor. 12, 8. Luc. 13, 16. Eph. 2, 2. 6, 12.

6. Non est bona gloriatio vestra! Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit?

7. Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi; etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.

8. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiae et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis.

9. Scripsi vobis in epistola: Ne commisceamini fornicariis!

v. 1. ὀνομάζεται omitt. Gb. — v. 2. Gb. ἀρσθη. — v. 3. Ed. omn. Er. ἔσθη. — v. 5. C. add. χριστός. — v. 6. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. ἡμῶν. — v. 7. ἐν omitt. Gb. 1) 1590. add. hominem.

10. καὶ ἐ πάντως τοῖς πόρνοις τῷ κόσμῳ τέτα, ἢ τοῖς πλεονέκταις, ἢ ἄρπαξιν, ἢ εἰδωλολάτραις· ἐπεὶ ὁ φείλετε ἄρα, ἐν τῷ κόσμῳ ἐξελεθῆναι.

11. νῦν δὲ ἔγραψα ὑμῖν, μὴ συναμιγνῶσθαι, εἰάν τις, ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος, † ἢ πόρνος, ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλολάτρης, † ἢ λοιδορὸς, ἢ μέθυσος, ἢ ἄρπαξ· τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν.

12. τί γάρ μοι, καὶ τὰς ἔξω κρίνειν; ἐγὼ τὰς ἔσω ὑμεῖς κρίνετε;

13. τοὺς δὲ ἔξω ὁ θεὸς † κρίνει. † καὶ † ἐξαρεῖτε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν.

10. Non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus; alioquin debueratis de hoc mundo exiisse.

11. Nunc autem scripsi vobis, non commisceri; si is, qui frater nominatur¹⁾, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax; cum ejusmodi nec cibum sumere.

12. Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare? Nonne de iis, qui intus sunt, vos judicatis?

13. Nam eos, qui foris sunt, Deus judicabit. Auferte malum ex vobis ipsis!

C A P. VI.

1. Τοιμᾶ τις ὑμῶν, πράγμα ἔχον πρὸς τὸν ἕτερον, κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἀγίων;

2. † οὐκ οἶδατε, ὅτι οἱ ἅγιοι τὸν κόσμον κρινούσι; καὶ εἰ ἐν ὑμῖν κρίνεται ὁ κόσμος, ἀνάξιοί ἐσε κριτήριον ἐλαχίστων;

3. οὐκ οἶδατε, ὅτι ἀγγέλους κρινούμεν; μήτι γε βιωτικά;

4. βιωτικὰ μὲν οὖν κριτήρια εἰάν ἔχητε, τὰς ἐξεθνημένους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τάτους καθίζετε.

5. πρὸς ἐντροπήν ὑμῖν λέγω· οὐτως οὐκ † ἐν ὑμῖν σοφὸς οὐδὲ εἷς, ὃς δυνήσεται διακρίναι ἀνὰ μέσον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ;

6. ἀλλὰ ἀδελφὸς μετὰ ἀδελφοῦ κρίνεται, καὶ τοῦτο ἐπὶ ἀπίστων;

7. ἤδη μὲν οὖν ὅλως ἤττημα † ὑμῖν ἐστίν, ὅτι κρίματα ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν. διατί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; διατί οὐχὶ μᾶλλον ἀποσερεῖσθε;

1. Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum, judicari apud iniquos, et non apud sanctos?

2. An nescitis, quoniam sancti de hoc mundo¹⁾ judicabunt? Et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis, qui de minimis judicetis? a) Matth. 19, 27. sqq.

3. Nescitis, quoniam angelos judicabimus? quanto magis saecularia?

4. Saecularia igitur judicia si habueritis; contemptibiles, qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum.

5. Ad verecundiam vestram dico: Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum?

6. Sed frater cum fratre judicio contendit, et hoc apud infideles?

7. Jam quidem omnino delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis^{a)}? quare non magis fraudem patimini?

a) Matth. 5, 39.

v. 11. Gb. ἦ. — "C. ponit ἢ λοιδορὸς post πόρνος. — v. 15. Gb. et Mt. κρινεῖ. — " και omitt. Gb. — "C. ἐξαίρειτε. Gb. ἐξαρεῖτε. — v. 2. Gb. ἢ ἐν. — v. 5. Ed. omn. Er. ἐστίν. — v. 7. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. ἐν ὑμῖν.

1) 1590. add. inter vos.

8. ἀλλὰ ὑμεῖς ἀδικεῖτε, καὶ ἀποσερεῖτε, καὶ ταῦτα ἀδελφούς.

9. ἢ οὐκ οἴδατε, ὅτι ἄδικοι † βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι; μὴ πλανᾶσθε. οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοιχοὶ, οὔτε μαλακοὶ, οὔτε ἄρσενοκοῖται,

10. † οὔτε κλέπται, οὔτε πλεονέκται, οὔτε μέθυσοι, οὐ λοίδοροι, οὐχ ἄρπαγες βασιλείαν θεοῦ † οὐ κληρονομήσουσι.

11. καὶ ταῦτά τινες ἦτε. ἀλλὰ ἀπελῶσασθε, ἀλλὰ ἡγιάσθητε, ἀλλ' ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τῆ κυρίου, ἰησοῦ, καὶ ἐν τῷ πνεύματι τῷ θεῷ ἡμῶν.

12. πάντα μοι ἔξεσιν, ἀλλ' † ἔ πάντα συμφέροι. πάντα μοι ἔξεσιν, ἀλλ' ἐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπὸ τινος.

13. τὰ βρώματα τῆ κοιλίας, καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν. ὁ δὲ θεὸς καὶ ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει. τὸ δὲ σῶμα οὐ τῆ πορνεία, ἀλλὰ τῷ κυρίῳ, καὶ ὁ κύριος τῷ σώματι.

14. ὁ δὲ θεὸς καὶ τὸν κύριον ἡγείρε, καὶ ἡμᾶς ἐξεγερεῖ διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

15. οὐκ οἴδατε, ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν μέλη χριστοῦ ἐσιν; ἕως οὖν τὰ μέλη τοῦ χριστοῦ, ποιήσω πόρνης μέλη; μὴ γένοιτο.

16. † ἢ οἴδατε, ὅτι ὁ κολλώμενος τῇ πόρνη ἐν σῶμά ἐσιν (ἔσονται γὰρ, φησὶν, οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν);

17. ὁ δὲ κολλώμενος τῷ κυρίῳ ἐν πνευμᾷ ἐστι.

18. φεύγετε τὴν πορνείαν. πᾶν ἁμάρτημα, ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος,

8. Sed vos injuriam facitis, et fraudatis; et hoc fratribus.

9. An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare! Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri,

10. neque molles, neque masculorum concubitores ^{a)}, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.

a) Rom. 1, 26. sqq.

11. Et haec ¹⁾ quidam fuistis; sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri.

12. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt; omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate.

13. Esca ventri, et venter escis; Deus autem ²⁾ et hunc et has destruet; corpus autem non fornicationi, sed Domino; et Dominus corpori.

14. Deus vero et Dominum suscitavit; et nos suscitabit per virtutem suam.

15. Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit!

16. An nescitis, quoniam, qui adhaeret meretrici, unum corpus efficitur? „Erunt enim (inquit) duo in carne una ^{a)}.”

a) Gen. 2, 24.

17. Qui autem adhaeret Domino, unus spiritus est.

18. Fugite fornicationem! Omne ³⁾ peccatum, quodcumque fecerit homo,

v. 9. Gb. θεσ βασιλειαν. — v. 10. Mt. ponit πλεονεκται ante κλεπται. — "s omitt. C. — v. 12. Ed. 4. Er. ἕκ. — v. 16. C. et Mt. omitt. ἡ.

1) 1590. quidem. 2) 1593. autem hunc. 1590. 1592. 1598. C. R. 1593. autem et hunc.

3) 1590. add. enim.

ἐκτὸς τῆς σῶματός ἐστιν· ὁ δὲ πορνεύων εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει. extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.

19. ἢ οὐκ οἴδατε, ὅτι τὸ σῶμα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου πνεύματος ἐστιν, ὃν ἔχετε ἀπὸ θεοῦ, καὶ οὐκ ἐστὲ ἐαυτῶν; 19. An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti^{a)}, qui in vobis est, quem habetis a Deo, et non estis vestri? a) c.3,16. Rom.8,11.

20. ἡγοράσθητε γὰρ τιμῆς. δοξάσατε δὴ τὸν θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν † καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν, ἅτινά ἐστι τοῦ θεοῦ. 20. Empti enim estis pretio magno^{a)}; glorificate et portate Deum in corpore vestro. a) 1 Petr. 1, 18. sq.

C A P. VII.

1. Περὶ δὲ ὧν ἐγράφατέ μοι, καλὸν ἀνθρώπῳ, γυναικὸς μὴ ἄπτεσθαι. 1. De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere;

2. διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναικῆ ἐχέτω, καὶ ἐκάσῃ τὸν ἴδιον ἄνδρα ἐχέτω. 2. propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquaeque suum virum habeat.

3. τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν † ὀφειλομένην εὐνοίαν ἀποδιδότω, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί. 3. Uxori vir debitum reddat; similiter autem et uxor viro.

4. ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ. ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή. 4. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.

5. μὴ ἀποσερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μὴ τι † ἂν ἐκ συμφώνως πρὸς καιρὸν, ἵνα † σχολάζητε τῇ νησιείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ † συνερχησθε, ἵνα μὴ πειράξῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν. 5. Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.

6. τοῦτο δὲ λέγω κατὰ συγγνώμην, οὐ κατ' ἐπιταγὴν. 6. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.

7. θελω γὰρ, πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν. ἀλλ' ἕκαστος ἴδιον † χάρισμα ἔχει ἐκ θεοῦ, ὃς μὲν οὕτως, ὃς δὲ οὕτως. 7. Volo¹⁾ enim omnes vos esse, sicut me ipsum; sed unusquisque proprium donum habet ex Deo; alius quidem sic, alius vero sic.

8. λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις· καλὸν αὐτοῖς † ἐστίν, ἐὰν μείνωσιν, ὡς καὶ γώ. 8. Dico autem non nuptis, et viduis: bonum est illis, si sic permaneant, sicut et ego.

v. 20. και usque θεσ omitt. Gb. — v. 5. Gb. τὴν ὀφειλὴν ἀποδιδότω. — v. 5. Ed. omn. Er. ἐαν. — "Gb. σχολασθε τῇ προσευχῇ, omiss. τῇ νησιείᾳ και — "Mt. συνερχεσθε. Gb. ἤτε. — v. 7. Gb. ἔχει χάρισμα. — v. 8. Gb. omitt. ἐστίν

1) 1590. Volo autem.

9. εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμη-
σάτωσαν. κρείσσον γάρ ἐστι, γαμῆσαι,
ἢ πρροῦσθαι.

10. τοῖς δὲ γεγαμηκόσι παραγγέλ-
λω οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ὁ κύριος, γυναῖ-
κα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι

11. (ἐὰν δὲ καὶ χωρισθῆ, μενέτω
ἀγαμος, ἢ τῷ ἀνδρὶ καταλλαγῆτω),
καὶ ἄνδρα γυναῖκα μὴ ἀφιέναι.

12. τοῖς δὲ λοιποῖς ἐγὼ λέγω, οὐχ
ὁ κύριος· εἴ τις ἀδελφὸς γυναῖκα ἔχει
ἄπιστον, καὶ αὐτὴ συννευδοκεῖ, οἰκεῖν
μετ' αὐτοῦ, μὴ ἀφιέτω αὐτήν.

13. καὶ γυνή, ἣτις ἔχει ἄνδρα
ἄπιστον, καὶ αὐτὸς συννευδοκεῖ, οἰκεῖν
μετ' αὐτῆς, μὴ ἀφιέτω αὐτόν.

14. ἡγιάσαι γάρ ὁ ἀνὴρ, ὁ ἄπι-
στος, ἐν τῇ γυναικί· καὶ ἡγιάσαι ἡ γυ-
νή, ἡ ἄπιστος, ἐν τῷ ἀνδρὶ· ἐπεὶ ἄ-
ρα τὰ τέκνα ὑμῶν ἀκάθαρτά ἐστι. νῦν
δὲ ἁγία ἐσιν.

15. εἰ δὲ ὁ ἄπιστος χωρίζεται, χω-
ρίζεσθω. οὐ δεδούλωται ὁ ἀδελφὸς ἢ
ἡ ἀδελφή ἐν τοῖς τοιούτοις. ἐν δὲ εἰ-
ρήνῃ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ θεός.

16. τί γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν
ἄνδρα σώσεις; ἢ τί οἶδας, ἄνερ, εἰ
τὴν γυναῖκα σώσεις;

17. εἰ μὴ ἐκάσῃ ὡς ἐμέρισεν ὁ ὁ
θεός, ἕκασον ὡς κέκληκεν ὁ ὁ κύριος,
† ἕτω περιπατεῖτω. καὶ οὕτως ἐν ταῖς
ἐκκλησίαις πάσαις διατάσσομαι.

18. περιτετμημένος τις ἐκλήθη; μὴ
ἐπισπάσθω. ἐν ἀκροβυστία τις ἐκλή-
θη; μὴ περιτεμνέσθω.

19. ἡ περιτομὴ οὐδέν ἐστι, καὶ ἡ
ἀκροβυστία οὐδέν ἐστιν, ἀλλὰ τήρησις
ἐντολῶν θεοῦ.

20. ἕκαστος ἐν τῇ κλήσει, ἣ ἐκλή-
θη, ἐν ταύτῃ μενέτω.

9. Quod si non se continent, nubant.
Melius est enim nubere, quam uri.

10. His autem, qui matrimonio jun-
cti sunt, praecipio non ego, sed Domi-
nus^{a)}, uxorem a viro non discedere.

a) Matth. 5, 32. 19, 5-9.

11. Quod si discesserit, manere in-
nuptam, aut viro suo reconciliari. Et
vir uxorem non dimittat.

12. Nam caeteris ego dico, non Do-
minus: Si quis frater uxorem habet in-
fidelem, et haec consentit habitare cum
illo, non dimittat illam.

13. Et si qua mulier fidelis habet
virum infidelem, et hic consentit ha-
bitare cum illa, non dimittat virum.

14. Sanctificatus est enim vir in-
fidelis per mulierem fidelem, et sancti-
ficata est mulier infidelis per virum fi-
delem; alioquin filii vestri immundi es-
sent, nunc autem sancti sunt.

15. Quod si infidelis discedit, di-
scedat; non enim servituti subjectus
est frater aut soror in hujusmodi; in
pace autem vocavit nos Deus.

16. Unde enim scis, mulier! si vi-
rum salvum facies? aut unde scis, vir!
si mulierem salvam facies?

17. Nisi unicuique sicut divisit Do-
minus, unumquemque sicut vocavit
Deus, ita ambulet; et sicut in omnibus
Ecclesiis doceo.

18. Circumcisis aliquis vocatus est?
non adducat praeputium! In praepu-
tio aliquis vocatus est? non circumci-
datur!

19. Circumcisio nihil est, et praepu-
tium nihil est; sed observatio man-
datorum Dei^{a)}.

a) Rom. 2, 23. sq.

20. Unusquisque in qua vocatione
vocatus est, in ea permanent.

21. δοῦλος ἐκλήθης. μὴ σοι μελέτω. ἀλλ' εἰ καὶ δύνασαι ἐλεύθερος γενέσθαι, μᾶλλον χρῆσαι.

22. ὁ γὰρ ἐν κυρίῳ κληθεὶς δῶλος ἀπελεύθερος κυρίῳ ἐστίν. ὁμοίως καὶ ὁ ἐλεύθερος κληθεὶς δῶλος ἐστὶ χριστῷ.

23. τιμῆς ἡγοράσθητε. μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων.

24. ἕκαστος, ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἀδελφοί, ἐν τούτῳ μενέτω παρὰ θεῶ.

25. περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν κυρίῳ οὐκ ἔχω, γνώμην δὲ δίδωμι, ὡς ἡλεημένος ὑπὸ κυρίου, πιστὸς εἶναι.

26. νομίζω οὖν, τοῦτο καλὸν ὑπάρχειν διὰ τὴν ἐνεσῶσαν ἀνάγκην, ὅτι καλὸν ἀνθρώπῳ τὸ οὕτως εἶναι.

27. δέδεσαι γυναικί· μὴ ζήτησιν. ἐέλυσαι ἀπὸ γυναικός· μὴ ζήτησιν γυναικῶνα.

28. εἰὰν δὲ καὶ γήμης, οὐχ ἡμαρτες. καὶ εἰὰν γήμη ἢ παρθένος, οὐχ ἡμαρτε. θλίψιν δὲ τῆ σαρκὶ ἔξουσιν οἱ τοιοῦτοι, ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι.

29. τοῦτο δέ φημι, ἀδελφοί· ὁ καιρὸς συννεσασμένος τὸ λοιπὸν ἐστίν, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὦσι,

30. καὶ οἱ κλαίοντες ὡς μὴ κλαίοντες, καὶ οἱ χαίροντες ὡς μὴ χαίροντες, καὶ οἱ ἀγοράζοντες ὡς μὴ κατέχοντες,

31. καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τέτρω ὡς μὴ καταχρώμενοι. παρὰ γὰρ τὸ σῆμα τῷ κόσμῳ τέτρω.

32. θέλω δὲ, ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι. ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τῷ κυρίῳ, πῶς ἀρέσει τῷ κυρίῳ.

21. Servus vocatus es? non sit tibi curae; sed et si potes fieri liber, magis utere.

22. Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini; similiter, qui liber vocatus est, servus est Christi ^{a)}.

a) Rom. 6, 18.

23. Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum.

24. Unusquisque ¹⁾ in quo vocatus est, ²⁾ fratres! in hoc permaneat apud Deum.

25. De virginibus autem praeceptum Domini non habeo; consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis.

26. Existimo ³⁾ ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse.

27. Alligatus es uxori? noli quaerere solutionem ^{a)}. Solutus es ab uxore? noli quaerere uxorem. a) Matth 19, 6.

28. Si autem acceperis uxorem, non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit; tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis parco.

29. Hoc itaque dico, fratres! Tempus breve est; reliquum est, ut et qui habent uxores, tamquam non habentes sint;

30. et qui flent, tamquam non flentes; et qui gaudent, tamquam non gaudentes; et qui emunt, tamquam non possidentes;

31. et qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur; praeterit enim figura hujus mundi.

32. Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est, quae Domini sunt, quomodo placeat Deo;

1) 1590. a d d. ergo.

2) 1590. est frater.

3) 1590. existimo enim.

33. ὁ † δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῇ γυναικί.

34. μεμέριζαι † ἡ γυνὴ καὶ ἡ παρθένος. ἡ ἀγαμος μεριμνᾷ τὰ τῆς κν-
ριε, ἵνα ἡ ἀγία καὶ σώματι καὶ πνεύ-
ματι. ἡ δὲ γαμήσασα μεριμνᾷ τὰ τῆ
κόσμου, πῶς ἀρέσει τῷ ἀνδρὶ.

35. τοῦτο δὲ πρὸς τὸ ὑμῶν ἀν-
τῶν συμφέρον λέγω, οὐχ ἵνα βρόχον
ὑμῖν ἐπιβάλλω, ἀλλὰ πρὸς τὸ εὐσχη-
μον καὶ † εὐπάρεδρον τῷ κυρίῳ ἀπε-
ρισπάζω.

36. εἰ δὲ τις ἀσχημονεῖν ἐπὶ τῇ
παρθένον αὐτοῦ νομίζει, ἐὰν ἡ ὑπερ-
ακμος, καὶ οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι·
ὁ θέλει, ποιεῖτω. οὐχ ἀμαρτάνει.
γαμεῖτωσαν.

37. ὅς δὲ ἔζηκεν ἐδραῖος ἐν τῇ
καρδίᾳ, μὴ ἔχων ἀνάγκην, ἔξουσίαν δὲ
ἔχει περὶ τῆς ἰδίας θελήματος, καὶ τῆ-
το κέκρικεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς, τῆ
τηρεῖν τὴν ἐαυτῆς παρθένον, καλῶς
ποιεῖ.

38. ὥστε † καὶ ὁ ἐγαμιζῶν κα-
λῶς ποιεῖ. † ὁ δὲ μὴ ἐγαμιζῶν κρεῖσ-
σον ποιεῖ.

39. γυνὴ δέδεται † νόμῳ, ἐφ' ὅ-
σον χρόνον ζῆ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς. ἐὰν δὲ
† κοιμηθῆ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρη ἐστίν, ᾧ
θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν κυρίῳ.

40. μακαριωτέρα δὲ ἐστίν, ἐὰν
† οὕτω μείνῃ, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην.
δοκῶ δὲ κἀγὼ, πνεῦμα θεοῦ ἔχειν.

33. qui autem cum uxore est, soli-
citus est, quae sunt mundi, quomodo
placeat uxori, et divisus est.

34. Et mulier innupta, et virgo, co-
gitat, quae Domini sunt; ut sit san-
cta corpore et spiritu; quae autem nu-
pta est, cogitat, quae sunt mundi, quo-
modo placeat viro.

35. Porro hoc ad utilitatem vestram
dico; non ut laqueum vobis injiciam;
sed ad id, quod honestum est, et quod
facultatem praebeat sine impedimento
Dominum obsecrandi.

36. Si quis autem turpem se vide-
ri existimat super virgine sua, quod
sit superadulta, et ita oportet fieri;
quod vult faciat; non peccat, si nubat.

37. Nam qui statuit in corde suo
firmus, non habens necessitatem, po-
testatem autem habens suae volunta-
tis; et hoc judicavit in corde suo, ser-
vare virginem suam, bene facit.

38. Igitur et qui matrimonio jun-
git virginem suam, bene facit; et qui
non jungit, melius facit.

39. Mulier alligata est legi, quanto
tempore vir ejus vivit; quod si dormie-
rit vir ejus, liberata est; cui vult, nu-
bat, tantum in Domino.

40. Beatior autem erit, si sic per-
manserit, secundum meum consilium;
puto autem, quod et ego ^{a)} Spiritum
Dei habeam.

a) Gal. 2, 8.

C A P. VIII.

1. Περὶ δὲ τῶν εἰδωλοθύτων, οἴ-
δαμεν, ὅτι πάντες γινώσκωμεν ἔχου-
μεν. (ἡ γινώσκωμεν φυσιοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἴκο-
δομεῖ.

1. De iis autem, quae idolis ¹⁾ sa-
crificantur, scimus, quia omnes scien-
tiam habemus. Scientia inflat, chari-
tas vero aedificat.

v. 33. C. omitt. δε. — v. 34. C. et Mt. add. καὶ. — v. 35. Ed. omn.
Er. Mt. et St. εὐπροσεδρον. — v. 38. Ed. omn. Er. omitt. καὶ. — " Gb. καὶ
ὁ μὴ γαμιζων. — v. 39. νομῳ omitt. Gb. — " Ed. omn. Er. et Mt. καὶ
κοιμηθη. — v. 40. Ed. omn. Er. ἔτως.

1) 1590. idolis immolantur.

2. εἰ δὲ τις δοκεῖ, εἰδέναι τι, οὐδέπω οὐδὲν ἔγνωκε, καθὼς δεῖ γινῶναι.

3. εἰ δὲ τις ἀγαπᾷ τὸν θεόν, οὗτος ἔγνωσαι ὑπ' αὐτοῦ.)

4. περὶ τῆς βρώσεως οὖν τῶν εἰδωλοθύτων οἴδαμεν, ὅτι οὐδὲν εἰδωλον ἐν κόσμῳ, καὶ ὅτι οὐδεὶς θεὸς ἕτερος, εἰ μὴ εἷς.

5. καὶ γὰρ εἴπερ εἰσὶ λεγόμενοι θεοὶ, εἴτε ἐν οὐρανῷ, εἴτε ἐπὶ τῆς γῆς (ὡσπερ εἰσὶ θεοὶ πολλοὶ, καὶ κύριοι πολλοί).

6. ἀλλ' ἡμῖν εἷς θεὸς, ὁ πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν· καὶ εἷς κύριος, ἰησοῦς χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ.

7. ἀλλ' οὐκ ἐν πᾶσιν ἡ γινῶσις. τινὲς δὲ τῇ συνειδήσει τοῦ εἰδώλου ἕως ἄρτι ὡς εἰδωλόθυτον ἐσθίεισι, καὶ ἡ συνείδησις αὐτῶν, ἀσθενὴς οὖσα, μολύνεται.

8. βρωμα δὲ ἡμᾶς οὐ παρίσχησι τῷ θεῷ. οὔτε γὰρ, εἰ ἄν φάγωμεν, περισσεύομεν, οὔτε, εἰ ἄν μὴ φάγωμεν, ὑσερούμεθα.

9. βλέπετε δὲ, μήπως ἡ ἐξουσία ὑμῶν αὕτη πρόσκομμα γένηται τοῖς ἀσθενούσιν.

10. εἰ ἄν τις ἴδῃ σε, τὸν ἔχοντα γινῶσιν, ἐν εἰδωλείῳ κατακείμενον, οὐχὶ ἡ συνείδησις αὐτοῦ, ἀσθενοῦς ὄντος, οἰκοδομηθήσεται εἰς τὸ τὰ εἰδωλόθυστα ἐσθίειν;

11. καὶ ἀπολείται ὁ ἀσθενῶν ἀδελφὸς ἐπὶ τῇ σῇ γνώσει, δι' ἧν χριστὸς ἀπέθανεν.

12. † οὕτω δὲ, ἁμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ τύποντες αὐτῶν τὴν συνείδησιν ἀσθενοῦσαν, εἰς χριστὸν ἁμαρτάνετε.

2. Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit, quemadmodum oporteat eum scire.

3. Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo.

4. De escis autem, quae idolis immolantur, scimus, quia nihil est idolum in mundo, et quod nullus est Deus, nisi unus.

5. Nam etsi sunt, qui dicantur dii, sive in coelo, sive in terra (siquidem sunt dii multi, et domini multi):

6. Nobis tamen unus est ¹⁾ Deus, Pater, ex quo omnia, et nos in illum; et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum ^{a)}.

a) Joh. 1, 5. Col. 1, 16. sq.

7. Sed non in omnibus est scientia. Quidam autem cum conscientia usque nunc idoli, quasi idolothytum manducant; et conscientia ipsorum, cum sit infirma ^{a)}, polluitur.

a) c. 10, 25. sqq.

Rom. 14, 14.

8. Esca autem nos non commendat Deo; neque enim si manducaverimus, abundabimus; neque si non manducaverimus, deficiemus.

9. Videte autem, ne forte haec licentia vestra offendiculum fiat infirmis ^{a)}.

a) c. 9, 22. 10, 52. sq.

10. Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio ²⁾ recubentem, nonne conscientia ejus, cum sit infirma, aedificabitur ad manducandum idolothyta?

11. Et peribit ^{a)} infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est!

a) Rom. 14, 15.

12. Sic autem peccantes in fratres, et percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis.

v. 5. της οmitt. Mt. et Gb. — v. 12. Ed. omn. Er. ἔρωσ.

1) 1590. C. R. 1593 1598. unus est Deus, 1592. 1593. 1598. unus Deus. 2) 1590. in idolo.

3) 1590. conscientia.

13. διόπερ, εἰ βρωμα σκανδαλίξει
τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα
εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν
μου † σκανδαλίσω.

13. Quapropter si esca scandalizat^{a)}
fratrem meum; non manducabo car-
nem in aeternum, ne fratrem meum
scandalizem.

a) Rom. 14, 21.

C A P. IX.

1. † Οὐκ εἰμι ἀπόστολος; οὐκ εἰμι
ἐλευθερος; οὐχὶ ἰησοῦν χριστόν, τὸν κύ-
ριον ἡμῶν, ἐώρακα; οὐ τὸ ἔργον μου
ὑμεῖς ἐξε ἐν κυρίῳ;

1. Non sum liber? non sum Apo-
stolus? nonne Christum Jesum Domi-
num nostrum vidi? nonne opus meum
vos estis in Domino?

2. εἰ ἄλλοις ἐκ εἰμι ἀπόστολος, ἄλ-
λά γε ὑμῖν εἰμι. ἢ γὰρ σφραγὶς τῆς
ἐμῆς ἀποστολῆς ὑμεῖς ἐξε ἐν κυρίῳ.

2. Et si aliis non sum Apostolus,
sed tamen vobis sum; nam signaculum
Apostolatus mei vos estis in Domino.

3. † ἢ ἐμὴ ἀπολογία τοῖς ἐμὲ ἀνα-
κρίνωσιν αὕτη ἐσί.

3. Mea defensio apud eos, qui me
interrogant, haec est:

4. μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν, φαγεῖν
καὶ πιεῖν;

4. Numquid non habemus potesta-
tem manducandi et bibendi?

5. μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν, ἀδελ-
φὴν γυναῖκα περιάγειν, ὡς καὶ οἱ
λοιποὶ ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ
κυρίου, καὶ κηφᾶς;

5. Numquid non habemus potesta-
tem, mulierem sororem circumducen-
di, sicut et caeteri Apostoli, et fratres
Domini, et Cephas?

6. ἢ μόνος ἐγὼ καὶ βαρνάβας οὐκ
ἔχομεν ἐξουσίαν τοῦ μὴ † ἐργάζεσθαι;

6. Aut ego solus, et Barnabas, non
habemus potestatem hoc operandi?

7. τίς στρατεύεται ἰδίῳις ὀφρωτίοις
ποτέ; τίς φυτεύει ἀμπελῶνα, καὶ ἐκ
τοῦ καρποῦ αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει; ἢ τίς
ποιμαίνει ποίμνην, καὶ ἐκ τοῦ γάλα-
κτος τῆς ποιμνῆς οὐκ ἐσθίει;

7. Quis militat suis stipendiis um-
quam? quis plantat vineam, et de fru-
ctu ejus non edit? quis pascit gregem,
et de lacte gregis non manducat^{a)}?

a) Matth. 10, 9. sq.

8. μὴ κατὰ ἄνθρωπον ταῦτα † λα-
λῶ; ἢ ἐκὶ καὶ ὁ νόμος ταῦτα λέγει;

8. Numquid secundum hominem
haec dico? an et lex haec non dicit?

9. ἐν γὰρ † τῷ μωσείῳ νόμῳ γέ-
γραπται· οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα.
μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ θεῷ;

9. Scriptum est enim in lege Moy-
si: „Non alligabis os bovi trituranti^{a)}.”
Numquid de bobus cura est Deo?

a) Deut. 25, 4.

10. ἢ δι' ἡμᾶς πάντως λέγει; δι'
ἡμᾶς γὰρ ἐγράφη, ὅτι ἐπ' ἐλπίδι ὀ-
φείλει † ὁ ἀροτριῶν ἀροτριῆν, καὶ ὁ
ἀλοῶν † τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ μετέχειν,
ἐπ' ἐλπίδι.

10. An propter nos utique hoc di-
cit? Nam propter nos scripta sunt. Quo-
niam debet in spe, qui arat, arare; et
qui triturat, in spe fructus percipiendi.

11. εἰ ἡμεῖς ὑμῖν τὰ πνευματικὰ

11. Si nos vobis spiritualia semi-

v. 13. Ed. omn. Er. et St. σκανδαλίξω. — v. 4. Gb. ἐκ εἰμι ἐλευθερος; ἐκ εἰμι ἀπόστολος; — v. 3. ἢ omitt. Ed. omn. Er. — v. 6. Ed. 1. 2. 3. Er. ἐργασσομαι. — v. 8. C. λεγοι. — v. 9. C. τῷ νόμῳ μωσείῳ. — v. 10. ὁ omitt. C. — "Gb. καὶ ὁ ἀλοῶν ἐπ' ἐλπίδι τὸ μετέχειν.

ἐσπεύραμεν, μέγα, εἰ ἡμεῖς ὑμῶν τὰ σαρκικά † θερίσομεν;

12. εἰ ἄλλοι τῆς † ἐξουσίας ὑμῶν μετέχουσιν, ἢ μᾶλλον ἡμεῖς; ἀλλ' ἢ ἐχρησάμεθα τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ, ἀλλὰ πάντα εἴχομεν, ἵνα μὴ ἐγκοπῆν τινα δῶμεν τῷ εὐαγγελίῳ τῷ Χριστῷ.

13. ἢ οἴδατε, ὅτι οἱ τὰ ἱερά ἐργαζόμενοι ἐκ τῆς ἱερῆς ἐσθίουσιν, οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντες τῷ θυσιαστηρίῳ συμμερίζονται;

14. † οὕτως καὶ ὁ κύριος διέταξε τοῖς τὸ εὐαγγέλιον καταγγέλλουσιν, ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ζῆν.

15. ἐγὼ δὲ † οὐδενὶ ἐχρησάμην τούτων. οὐκ ἔγραψα δὲ ταῦτα, ἵνα † οὕτω γένηται ἐν ἐμοί. καλὸν γάρ μοι μᾶλλον, ἀποθανεῖν, ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ.

16. ἐὰν γὰρ εὐαγγελίζωμαι, οὐκ ἔστι μοι καύχημα. ἀνάγκη γάρ μοι ἐπίκειται. οὐαὶ † δέ μοι ἔστιν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι.

17. εἰ γὰρ ἐκὼν τῷτο πράξω, μισθὸν ἔχω· εἰ δὲ ἄκων, οἰκονομίαν πεπίσειμαι.

18. τίς ἔν μοι ἔστιν ὁ μισθός; ἵνα εὐαγγελίζομενος ἀδάπανον θήσω τὸ εὐαγγέλιον τῷ Χριστῷ εἰς τὸ μὴ καταχρησασθαι τῇ ἐξουσίᾳ μου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.

19. ἐλεύθερος γὰρ ὢν ἐκ πάντων, πᾶσιν ἑμαντὸν ἐδούλωσα, ἵνα τοὺς πλείονας κερδήσω.

20. καὶ ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσω· τοῖς ἐπὶ νόμον ὡς ἐπὶ νόμον, † ἵνα τοὺς ἐπὶ νόμον κερδήσω·

21. τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος (μὴ

navimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus^{a)}? Rom. 15, 27. Gal. 6, 6.

12. Si alii potestatis vestrae participes sunt, quare non potius nos? sed non usi sumus hac potestate^{a)}; sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi^{b)}.

a) c. 4, 12. b) Act. 20, 35.

13. Nescitis, quoniam, qui in sacrario operantur, quae de sacrario sunt, edunt? et qui¹⁾ altari deserviunt, cum altari participant?

14. Ita et Dominus ordinavit^{a)} iis, qui Evangelium annunciant, de Evangelio vivere. a) Matth. 10, 10. Luc. 10, 7.

15. Ego autem nullo horum usus sum. Non autem scripsi haec, ut ita fiant in me; bonum est enim mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet.

16. Nam si evangelizavero, non est mihi gloria; necessitas enim mihi incumbit; vae enim mihi est, si non evangelizavero.

17. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo; si autem invitus, dispensatio mihi credita est.

18. Quae est ergo merces mea? ut Evangelium praedicans sine sumptu ponam Evangelium; ut non abutar potestate mea in Evangelio.

19. Nam cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrificerem.

20. Et factus sum Judaeis tamquam Judaeus^{a)}, ut Judaeos lucrarer; Act. 16, 3.

21. iis, qui sub lege sunt, quasi sub lege essem^{a)} (cum ipse non essem sub lege), ut eos, qui sub lege erant, lucrificerem; iis, qui sine lege erant,

v. 11. C. θερισωμεν. — v. 12. Gb. ὑμων ἐξουσιαις. — v. 14. St. Mt. et Gb. εἶπω. — v. 15. Gb. εἰ κερδημαι εἶδεν. — "Ed. omn. Er. εἶπws. — v. 16. Gb. εἰαι γαρ. — v. 20. add. Gb. μὴ ὢν αὐτος ἐπὶ νομον.

1) 1590. et qui altario.

ὡν ἄνομος θεῶ, ἀλλ' ἐννομος χρι-
στοῦ), ἵνα κερδήσω ἀνόμους.

22. ἐγενόμην τοῖς ἀσθενέσιν ὡς
ἀσθενής, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς κερδήσω.
τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα
† πάντως τινὰς σώσω.

23. τῷτο δὲ ποιῶ διὰ τὸ εὐαγγέ-
λιον, ἵνα συγκοινωνὸς αὐτῷ γένομαι.

24. οὐκ οἶδατε, ὅτι οἱ ἐν σταδίῳ
τρέχοντες πάντες μὲν τρέχουσιν, εἰς δὲ
λαμβάνει τὸ βραβεῖον; † οὕτω τρέ-
χετε, ἵνα καταλάβητε.

25. πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάν-
τα ἐγκρατεύεται, ἐκείνοι μὲν οὖν, ἵνα
φθαρτὸν στέφανον λάβωσιν, ἡμεῖς δὲ,
ἄφθαρτον.

26. ἐγὼ τοίνυν ἔτω τρέχω, ὡς
οὐκ ἀδήλως, † οὕτω πυκτεύω, ὡς οὐκ
ἀέρα † δέρον.

27. ἀλλ' † ὑποπιᾶζω με τὸ σῶμα,
καὶ δελαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύ-
ξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένομαι.

tamquam sine lege essem (cum sine
lege Dei non essem, sed in lege essem
Christi), ut lucrifacerem eos, qui sine
lege erant.

a) Act. 17, 22. sqq.

22. Factus sum infirmis infirmus,
ut infirmos lucrifacerem. Omnibus o-
mnibus factus sum, ut omnes facerem sal-
vos.

23. Omnia autem facio propter Ev-
angelium, ut particeps ejus efficiar.

24. Nescitis, quod ii, qui in sta-
dio currunt, omnes quidem currunt,
sed unus accipit bravium? Sic curri-
te, ut comprehendatis.

25. Omnis autem, qui in agone con-
tendit, ab omnibus se abstinet; et illi
quidem, ut corruptibilem coronam ac-
cipiant; nos autem incorruptam.

26. Ego igitur sic curro, non quasi
in incertum; sic pugno, non quasi aë-
rem verberans;

27. sed castigo corpus meum, et in
servitutum redigo, ne forte, cum aliis
praedicaverim, ipse reprobus efficiar.

C A P. X.

1. Οὐ θέλω † δὲ, ὑμᾶς ἀγνοεῖν,
ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες
ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν, καὶ πάντες
διὰ τῆς θαλάσσης διήλθον,

2. καὶ πάντες εἰς τὸν μωσῆν ἐβα-
πτίσαντο ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θα-
λάσῃ,

3. καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρωῶμα πνευ-
ματικὸν ἔφαγον,

4. καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευ-
ματικὸν ἔπιον (ἔπιον γὰρ ἐκ πνευ-
ματικῆς ἀκολεθούσης πέτρας ἣ δὲ
πέτρα ἦν ὁ χριστός).

5. ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν

1. Nolo enim vos ignorare, fratres!
quoniam patres nostri omnes sub nube
fuerunt, et omnes mare transierunt;

2. et omnes in Moyse baptizati sunt
in nube et in mari;

3. et omnes eandem escam ¹⁾ spi-
ritualem manducaverunt;

4. et omnes eundem potum spiri-
talem biberunt (bibebant autem de spi-
rituali, consequente eos, petra; petra
autem erat Christus);

5. sed non in pluribus eorum bene-

v. 22. Ed. 4. 5. Er. παντας. — v. 24. Ed. omn. Er. ἑτους. — v. 26. Ed.
omn. Er. ἑτους. — "C. δαιρων. — v. 27. C. St. et Mt. ὑποπιᾶζω. —
v. 1. Gb. γαρ.

1) 1590. spiritalem.

εὐδόκησεν ὁ θεός· κατεσρώθησαν γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ.

6. ταῦτα δὲ τύποι ἡμῶν ἐγενήθησαν εἰς τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν, καθὼς καὶ οἱ ἐπεθύμησαν.

7. μηδὲ εἰδωλολάτραι γίνεσθε, καθὼς τινες αὐτῶν, † ὡς γέγραπται· ἐκάθισεν ὁ λαὸς † φαγεῖν καὶ πιεῖν, καὶ ἀνέζησαν, παίζειν.

8. μηδὲ πορνεύωμεν, καθὼς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες.

9. μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν χριστὸν, καθὼς καὶ τινες αὐτῶν ἐπείρασαν, καὶ ὑπὸ τῶν ὄψεων ἀπώλοντο.

10. μηδὲ γογγύετε, καθὼς καὶ τινες αὐτῶν ἐγόγγυσαν, καὶ ἀπώλοντο ὑπὸ τοῦ ὀλοθροῦ τοῦ.

11. ταῦτα δὲ πάντα τύποι συνβαινόντες ἐκείνοις, ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήτησεν.

12. ὥστε ὁ δοκῶν ἐξάναι βλεπέτω, μὴ πέσῃ.

13. πειρασμὸς ὑμᾶς οὐκ εἴληφεν, εἰ μὴ ἀνθρώπινος. πιστὸς δὲ ὁ θεός, ὃς οὐκ εἴσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι † ὑμᾶς † ὑπενεγκεῖν.

14. † διόπερ, ἀγαπητοὶ μου, φεγγετε ἀπὸ τῆς † εἰδωλολατρείας.

15. ὡς φρονίμοις λέγω. κρίνατε ὑμεῖς, ὃ φημι.

16. τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ὃ εὐλογοῦμεν, ἔχι κοινωνία τῷ αἵματος τῷ χριστῷ ἐς; τὸν ἄρτον ὃν κλωμεν, ἔχι κοινωνία τῷ σώματι τῷ χριστῷ ἐς;

17. ὅτι εἰς ἄρτος, ἐν σῶμα οἱ

placitum est Deo; nam prostrati sunt in deserto^{a)}.

a) Num. 14, 28-35. 26, 64-65.

6. Haec autem in figura facta sunt nostri; ut non simus concupiscentes malorum, sicut et illi concupierunt.

7. Neque idololatrae efficiamini, sicut quidam ex ipsis; quemadmodum scriptum est: „Sedit populus manducare, et bibere, et surrexerunt ludere^{a)}.”

a) Exod. 32, 6.

8. Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt; et ceciderunt una die viginti tria millia^{a)}.

a) Num. 25, 1-9.

9. Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentaverunt; et a serpentibus perierunt.

10. Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt; et perierunt ab exterminatore^{a)}.

a) Num. 14, 2-36.

11. Haec autem omnia in figura contingebant illis; scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines seculorum devenerunt.

12. Itaque, qui se existimat stare, videat, ne cadat!

13. Tentatio vos non apprehendat, nisi humana; fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis; sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.

14. Propter quod, charissimi mihi! fugite ab idolorum cultura.

15. Ut prudentibus loquor, vos ipsi judicate, quod dico.

16. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?

17. Quoniam unus panis, ^{I)} unum^{a)}

v. 7. C. et Mt. ὡσπερ. — "C. add. τσ. — v. 15. ἡμᾶς omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. ὑπερενεγκεῖν. — v. 14. C. διο, ἀδελφοὶ μου, ἀγαπητοί. — "C. Ed. omn. Er. εἰδωλολατρίας.

1) 1590. add. et.

πολλοί ἐσμεν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἐνὸς ἄρτου μετέχομεν.

18. βλέπετε τὸν Ἰσραὴλ κατὰ σάρκα· οὐχὶ οἱ ἐσθιόντες τὰς θυσίας κοινωνοὶ τοῦ θυσιασχηγίου εἰσὶ;

19. τί ἔν φημι; ὅτι εἰδωλὸν τί ἐξιν; ἢ, ὅτι εἰδωλόθυτόν τί ἐξιν;

20. ἀλλ' ὅτι, ἃ θύει τὰ ἔθνη, δαιμονίοις θύει, καὶ οὐ θεῷ. οὐ θέλω δὲ, ὑμᾶς κοινωνοὺς τῶν † δαιμονίων γίνεσθαι.

21. οὐ δύνασθε ποτήριον κυρίως πίνειν, καὶ ποτήριον δαιμονίων. οὐ δύνασθε τραπέζης κυρίως μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων.

22. ἢ παραζηλοῦμεν τὸν κύριον; μὴ ἰσχυρότεροι αὐτοῦ ἐσμεν;

23. πάντα † μοι ἔξεσι, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. πάντα † μοι ἔξεσι, ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖ.

24. μηδεὶς τὸ ἐαυτῷ ζητεῖτω, ἀλλὰ τὸ τῷ ἑτέρῳ † ἕκαστος.

25. πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ πωλύμενον ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν.

26. τοῦ γὰρ κυρίως ἢ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς.

27. εἰ δέ τις καλεῖ ὑμᾶς τῶν ἀπίστων, καὶ θέλετε πορευέσθαι, πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῶν ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν.

28. εἰ δέ τις ὑμῶν εἶπη· τοῦτο εἰδωλόθυτόν ἐστι· μὴ ἐσθίετε δι' ἐκείρον, τὸν μνηύσαντα, καὶ τὴν συνείδησιν. † τοῦ γὰρ κυρίως ἢ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς.

29. συνείδησιν δὲ λέγω, οὐχὶ τὴν ἐαυτοῦ, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἑτέρου. ἵνατί γὰρ ἢ ἐλευθερία μὲ κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως;

corpus multi sumus, omnes qui de uno pane¹⁾ participamus. a) c. 12, 12.

18. Videte Israël secundum carnem; nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?

19. Quid ergo? dico quod idolis immolatum sit aliquid? aut quod idolum sit aliquid?

20. Sed quae immolant Gentes, daemoniis immolant, et non Deo. Nolo autem vos socios fieri daemoniorum; non potestis calicem Domini bibere, et calicem daemoniorum;

21. non potestis mensae Domini participes esse, et mensae daemoniorum.

22. An aemulamur Dominum? numquid fortiores illo sumus? omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.

23. Omnia mihi licent, sed non omnia aedificant.

24. Nemo, quod suum est, quacrat, sed quod alterius.

25. Omne, quod in macello vaenit, manducate^{a)}, nihil interrogantes propter conscientiam. a) c. 8, 8.

26. „Domini est terra, et plenitudo ejus^{a)}.” a) Ps. 23, 1.

27. Si quis vocat vos infidelium²⁾, et vultis ire; omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.

28. Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est idolis! nolite manducare, propter illum, qui indicavit, et propter conscientiam;

29. conscientiam autem dico non tuam, sed alterius. Ut quid enim libertas mea iudicatur ab aliena conscientia?

v. 20. Ed. omni. Er. δαιμονίων. — v. 25. μοι omitt. bis Gb. — v. 24. ἕκαστος omitt. Gb. — v. 28. τς γαρ usque ad αὐτῆς omitt. Gb.

1) 1590. add. et de uno calice.

2) 1590. add. ad cœnam.

30. εἰ † ἐγὼ χάριτι μετέχω, τί βλασφημῶμαι, ὑπὲρ ἢ ἐγὼ εὐχαρισῶ;

31. εἴτε οὖν ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε.

32. ἀπόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ,

33. καθὼς καὶ γὰρ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἑμάντῃ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσι.

1. Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ.

30. Si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo, quod gratias ago?

31. Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis; omnia in gloriam Dei facite^{a)}. a) c. 8, 9. Rom. 14, 6.

32. Sine offensione estote Judaeis, et Gentibus, et Ecclesiae Dei;

33. sicut et ego per omnia omnibus placeo, non quaerens, quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.

Cap. XI. v. 1. Imitatores mei estote, sicut et ego Christi.

C A P. XI.

2. ἐπαινῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὅτι πάντα μου μέμνησθε, καὶ καθὼς παρεῖδωκα ὑμῖν, τὰς παραδόσεις κατέχετε.

3. θέλω δὲ, ὑμᾶς εἰδέναι, ὅτι παντὸς ἀνδρὸς ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστός ἐστι, κεφαλὴ δὲ γυναικὸς ὁ ἀνὴρ, κεφαλὴ δὲ Χριστοῦ ὁ Θεός.

4. πᾶς ἀνὴρ προσευχόμενος ἢ προφητεύων, κατὰ κεφαλῆς ἔχων, καταισχύρει † τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

5. πᾶσα δὲ γυνὴ προσευχομένη ἢ προφητεύουσα ἀκατακαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ καταισχύρει τὴν κεφαλὴν ἑαυτῆς· ἐν γὰρ ἐστὶ καὶ τὸ αὐτὸ τῇ ἐξυρμημένῃ.

6. εἰ γὰρ οὐ κατακαλύπτεται γυνὴ, καὶ κειράσθω. εἰ δὲ αἰσχρὸν γυναικὶ τὸ κείρασθαι ἢ ξυραῖσθαι, κατακαλυπτέσθω.

7. ἀνὴρ μὲν γὰρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλὴν, εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ ὑπάρχων. γυνὴ δὲ δόξα ἀνδρὸς ἐστίν.

8. οὐ γὰρ ἐστὶν ἀνὴρ ἐκ γυναικὸς, ἀλλὰ γυνὴ ἐξ ἀνδρὸς.

9. καὶ γὰρ οὐκ ἐκτίσθη ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα.

10. διὰ τῆτο ὀφείλει ἡ γυνὴ ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διὰ τὰς ἀγγέλους.

2. Laudo autem vos, fratres! quod per omnia mei memores estis; et sicut tradidi vobis, praecepta mea tenetis.

3. Volo autem vos scire, quod omnis viri caput Christus est; caput autem mulieris, vir; caput vero Christi, Deus.

4. Omnis vir orans aut prophetans^{a)} velato capite, deturpat caput suum. a) c. 14, 3.

5. Omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum, unum enim est, ac si decalvetur.

6. Nam si non velatur mulier, tondeatur. Si vero turpe est mulieri tonderi, aut decalvari, velet caput suum.

7. Vir quidem non debet velare caput suum; quoniam imago et gloria Dei est, mulier autem gloria viri est.

8. Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro.

9. Etenim non est creatus vir propter mulierem; sed mulier propter virum^{a)}. a) Gen. 2, 18.

10. Ideo debet mulier¹⁾ potestatem habere supra caput propter Angelos.

11. πλὴν † οὔτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικός, οὔτε γυνή χωρὶς ἀνδρός ἐν κυρίῳ.

12. ὡσπερ γὰρ ἡ γυνή ἐκ τοῦ ἀνδρός, † οὕτω καὶ ὁ ἀνὴρ διὰ τῆς γυναικός· τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ.

13. ἐν ὑμῖν αὐτοῖς κρίνατε· πρόπον ἐστὶ, γυναικα ἀκατακάλυπτον τῷ Θεῷ προσεύχεσθαι;

14. ἢ οὐδὲ αὐτὴ ἡ φύσις διδάσκει ὑμᾶς, ὅτι ἀνὴρ μὲν ἐὰν κομᾶ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστὶ,

15. γυνή δὲ ἐὰν κομᾶ, δόξα † αὐτῇ ἐστὶν; ὅτι ἡ κόμη ἀντὶ περιβολαίης δέδοται † αὐτῇ.

16. εἰ δέ τις δοκεῖ φιλόνηκος εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ.

17. τοῦτο δὲ παραγγέλλων οὐκ ἐπαινω, ὅτι οὐκ εἰς τὸ κρεῖττον, ἀλλ' εἰς τὸ ἥττον συνέρχεσθε.

18. πρῶτον μὲν γὰρ, συνερχομένων ὑμῶν ἐν † ἐκκλησίαις, ἀκούω, σχίσματα ἐν ὑμῖν ὑπάρχειν. καὶ μέρος τι πιτεύω.

19. δεῖ γὰρ, καὶ † αἰρέσεις ἐν ὑμῖν εἶναι, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται ἐν ὑμῖν.

20. συνερχομένων οὖν ὑμῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, οὐκ ἔστι, κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν.

21. ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει ἐν τῷ φαγεῖν, καὶ ὃς μὲν πεινᾷ, ὃς δὲ μεθύει.

22. μὴ γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; ἢ τῆς ἐκκλησίας τῆς Θεῶ καταφρονεῖτε, καὶ κατασιχνύετε τὰς μὴ ἔχοντας; τί ὑμῖν εἶπω; ἐπαινέσω ὑμᾶς; ἐν τέτῳ ἐκ ἐπαινω.

11. Verumtamen neque vir sine muliere, neque mulier sine viro in Domino.

12. Nam sicut mulier de viro, ita et vir per mulierem; omnia autem ex Deo.

13. Vos ipsi iudicate; decet mulierem non velatam orare Deum?

14. Nec ipsa natura docet vos, quod vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi;

15. mulier vero si comam nutriat, gloria est illi; quoniam capilli pro velamine ei dati sunt.

16. Si quis autem videtur contentiosus esse; nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei ^{a)}.

a) 1 Tim. 6, 4.

17. Hoc autem praecipio, non laudans, quod non in melius, sed in deterius convenitis.

18. Primum quidem convenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras ^{a)} esse inter vos, et ex parte credo.

a) v. 21. sq. c. 1, 11. sq.

19. Nam oportet et haereses esse, ut et qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.

20. Convenientibus ergo vobis in unum, jam non est Dominicam coenam manducare.

21. Unusquisque enim suam coenam praesumit ad manducandum; et alius quidem esurit, alius autem ebrius est.

22. Numquid domos non habetis ad manducandum et bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, et confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis? laudo vos? in hoc non laudo.

v. 11. Gb. ἕτε γυνή χωρὶς ἀνδρός, ἕτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικός, ἐν κυρίῳ. — v. 12. Ed. omn. Er. ἕτως. — v. 15. Ed. omn. Er. αὐτῆς. — "Ed. omn. Er. et Mt. omitt. αὐτῆ. — v. 18. Ed. omn. Er. et St. τῆ ἐκκλησίαι. — v. 19. C. ἐν ὑμῖν αἰρέσεις.

23. ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ κυρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι ὁ κύριος, ἰησοῦς, ἐν τῇ νυκτὶ, ἣ παρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρτον,

24. καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ εἶπε· † λάβετε, φάγετε. τῦτό μιν ἐστὶ τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον. τῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.

25. ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι, λέγων· τῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι. τῦτο ποιεῖτε, ὁσάκις ἂν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.

26. ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τῆς κυρίας καταγγέλλετε, ἄχρις ἢ † ἂν ἔλθῃ.

27. ὥστε, ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον † τῦτον, ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον τῆς κυρίας ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τῷ σώματι καὶ † τῷ αἵματι τῆς κυρίας.

28. δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν, καὶ ὅπως ἐκ τῶν ἄρτων ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τῶν ποτηρίων πινέτω.

29. ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τῆς κυρίας.

30. διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρώστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί.

31. εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα.

32. κρινόμενοι δὲ ὑπὸ † κυρίας, παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν.

33. ὥστε, ἀδελφοί μου, συνερχόμενοι εἰς τὸ φαγεῖν, ἀλλήλους ἐκδέχεσθε.

34. εἰ † δὲ τις πεινᾷ, ἐν οἴκῳ ἐσθιέτω, ἵνα μὴ εἰς κρίμα συνέρχησθε. τὰ δὲ λοιπὰ, ὡς ἂν ἔλθω, διατάξομαι.

23. Ego enim accepi a Domino, quod et tradidi vobis^{a)}: quoniam Dominus Jesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem,

24. et gratias agens fregit, et dixit: Accipite, et manducate; hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur; hoc facite in meam commemorationem.

25. Similiter et calicem, postquam coenavit, dicens: Hic calix novum testamentum^{a)} est in meo sanguine; hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem.

26. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis; mortem Domini annunciabitis, donec veniat.

27. Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne; reus erit corporis, et sanguinis Domini.

28. Probet autem se ipsum^{a)} homo; et sic de pane illo edat, et de calice bibat.

29. Qui enim manducat et bibit indigne; iudicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini.

30. Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi.

31. Quodsi nosmetipsos dijudicavimus, non utique iudicavimus;

32. dum iudicamur autem, a Domino corripimur; ut non cum hoc mundo damnemur.

33. Itaque, fratres mei! cum convenitis ad manducandum, invicem expectate.

34. Si quis esurit, domi manducet^{a)}; ut non in iudicium conveniatis. Caetera autem, cum venero, disponam.

a) v. 21. sq.

v. 24. λάβετε, φάγετε omitt. Gb. — v. 26. ἂν omitt. Gb. — v. 27. τῦτον omitt. Gb. — † τς omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 32. C. add. τς. — v. 34. δε omitt. Gb.

C A P. XII.

1. Περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν, ἀδελφοί, οὐ θέλω, ὑμᾶς ἀγροεῖν.

2. οἴδατε, ὅτι † ἔθνη ἦτε, πρὸς τὰ εἰδῶλα, τὰ ἄφωνα, ὡς ἂν ἤγεσθε ἀπαρόμενοι.

3. διὸ γνωρίζω ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς ἐν πνεύματι Θεοῦ λαλῶν λέγει ἀνάθεμα Ἰησοῦν, καὶ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἀγίῳ.

4. διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα.

5. καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσι, καὶ ὁ αὐτὸς κύριος.

6. καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτὸς † ἐστὶ Θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν.

7. ἐκάσῳ δὲ δίδεται ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον.

8. ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδεται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα,

9. ἑτέρῳ δὲ πίσις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι, ἄλλῳ δὲ χαρίσματα ἐκμάτων ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι,

10. ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων, ἄλλῳ δὲ προφητεία, ἄλλῳ δὲ διακρίσεις πνευμάτων, ἑτέρῳ δὲ γένη γλωσσῶν; ἄλλῳ δὲ ἐρμηρεία γλωσσῶν.

11. πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάσῳ, καθὼς βούλεται.

12. καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἐν ἐστὶ, καὶ μέλη ἔχει πολλὰ, πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ ἐνός, πολλὰ ὄντα, ἐν ἐστὶ σῶμα, ἅτω καὶ ὁ χριστός.

13. καὶ γὰρ ἐν ἐνὶ πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἐν σῶμα ἐβαπτίσθημεν, εἴτε Ἰουδαῖοι, εἴτε Ἕλληνες, εἴτε δοῦ-

1. De spiritualibus autem nolo vos ignorare, fratres!

2. Scitis ¹⁾, quoniam cum Gentes essetis, ad simulacra muta, prout ducebamini euntes.

3. Ideo notum vobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens dicit anathema Jesu ^{a)}; et nemo potest dicere: Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto ^{b)}. a) 1Joh. 4, 1-3. b) c. 2, 14. Matth. 16, 17.

4. Divisiones vero gratiarum sunt; idem autem Spiritus.

5. Et divisiones ministracionum ^{a)} sunt; idem autem Dominus. a) v. 28.

6. Et divisiones operationum sunt; idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus.

7. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem.

8. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiae ^{a)}; alii autem sermo scientiae secundum eundem Spiritum;

a) c. 2, 6. sqq.

9. alteri fides ^{a)} in eodem Spiritu; alii gratia sanitatum in uno Spiritu;

a) c. 13, 2.

10. alii operatio virtutum, alii prophetia ^{a)}, alii discretio spirituum ^{b)}, alii genera linguarum ^{c)}, alii interpretatio sermonum. a) c. 14, 3. b) 1Joh. 4, 1. c) Act. 2, 4.

11. Haec autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis, prout vult.

12. Sicut enim corpus unum est, et membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt; ita et Christus ^{a)}. a) Rom. 12, 4. 5. Eph. 4, 15. 16.

13. Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judaei, sive Gentiles, sive servi,

λοι, εἴτε ἐλεύθεροι· καὶ πάντες εἰς
ἐν πνεῦμα ἐποτίσθημεν.

14. καὶ γὰρ τὸ σῶμα οὐκ ἔστιν ἐν
μέλος, ἀλλὰ πολλά.

15. ἐὰν εἴπῃ ὁ πῆξ· ὅτι οὐκ εἰμὶ
χεῖρ, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώματος· οὐ
παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος;

16. καὶ ἐὰν εἴπῃ τὸ ἄξ· ὅτι οὐκ εἰμὶ
ὄφθαλμὸς, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώματος·
ὁ παρὰ τῆτο οὐκ ἔστιν ἐκ τῆ σώματος;

17. εἰ ὅλον τὸ σῶμα ὄφθαλμὸς,
ποῦ ἢ ἀκοή; εἰ ὅλον ἀκοή, ποῦ ἢ
ὄσφρησις;

18. νῦν δὲ ὁ θεὸς ἔθετο τὰ μέ-
λη, ἐν ἕκαστον αὐτῶν, ἐν τῷ σώμα-
τι, καθὼς ἠθέλησεν.

19. εἰ δὲ ἦν τὰ πάντα ἐν μέλος,
ποῦ τὸ σῶμα;

20. νῦν δὲ πολλά μὲν μέλη, ἐν δὲ
σῶμα.

21. οὐ δύναται † δὲ † ὁ ὄφθαλ-
μὸς εἰπεῖν τῇ χειρὶ· χρεῖαν σε οὐκ
ἔχω· ἢ πάλιν ἢ κεφαλῇ τοῖς ποσί·
χρεῖαν † ὑμῶν οὐκ ἔχω.

22. ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον τὰ δο-
κῆντα μέλη τῆ σώματος ἀσθενέστερα
ὑπάρχειν, ἀναγκαῖά ἐστι,

23. καὶ ἃ δοκῆμεν ἀτιμότερα εἶ-
ναι τοῦ σώματος, τούτοις τιμὴν πε-
ρισσοτέραν περιτίθεμεν, καὶ τὰ ἀ-
σχήμονα ἡμῶν εὐσχημοσύνην περισσο-
τέραν ἔχει.

24. τὰ δὲ εὐσχημόνα ἡμῶν οὐ
χρεῖαν ἔχει. ἀλλ' ὁ θεὸς συνεκέρασε
τὸ σῶμα, τῷ ὑπεροῦντι περισσοτέ-
ραν δοῦν τιμὴν,

25. ἵνα μὴ ἦ σχίσμα ἐν τῷ σώμα-
τι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων με-
ριμῶσι τὰ μέλη.

26. καὶ εἴτε πάσχει ἐν μέλος,
συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· εἴτε δο-
ξάζεται ἐν μέλος, † συγχαίρει πάν-
τα τὰ μέλη.

sive liberi^{a)}; et omnes in uno Spiritu
potati sumus.

a) Gal. 3, 28.

14. Nam et corpus non est unum
membrum, sed multa.

15. Si dixerit pes: Quoniam non
sum manus, non sum de corpore! num
ideo non est de corpore?

16. Et si dixerit auris: Quoniam
non sum oculus, non sum de corpore!
num ideo non est de corpore?

17. Si totum corpus oculus; ubi
auditus? Si totum auditus; ubi odo-
ratus?

18. Nunc autem posuit Deus mem-
bra, unumquodque eorum in corpore,
sicut voluit.

19. Quod si essent omnia unum
membrum, ubi corpus?

20. Nunc autem multa quidem mem-
bra, unum autem corpus.

21. Non potest autem oculus dicere
manui: Opera tua non indigeo! aut
iterum caput pedibus: Non estis mihi
necessarii!

22. Sed multo magis, quae viden-
tur membra corporis infirmiora esse,
necessariora sunt;

23. et quae putamus ignobiliora
membra esse corporis, his honorem ab-
undantiorem circumdamus; et quae in-
honestata sunt nostra, abundantio-
rem honestatem habent.

24. Honestata autem nostra nullius
egent; sed Deus temperavit corpus,
ei, cui deerat, abundantio-
rem tribuendo honorem,

25. ut non sit schisma in corpore,
sed id ipsum pro invicem sollicita sint
membra.

26. Et si quid patitur unum mem-
brum, compatiuntur omnia membra;
sive gloriatur unum membrum, con-
gaudent omnia membra.

v. 21. δε omitt. Gb. — " ὁ omitt. St. — "" Ed. 1. 2. 3. Er. ἡμῶν. —
v. 26. C. συγχαίρη.

27. ὑμεῖς δὲ ἐσθε σῶμα χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους.

28. καὶ ὅς μὲν ἔθετο ὁ θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα δυνάμεις, εἶτα χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν.

29. μὴ πάντες ἀπόστολοι; μὴ πάντες προφήται; μὴ πάντες διδάσκαλοι; μὴ πάντες δυνάμεις;

30. μὴ πάντες χαρίσματα ἔχουσιν ἰαμάτων; μὴ πάντες γλώσσαις λαλοῦσι; μὴ πάντες διερμηνεύουσι;

31. ζηλεῖτε δὲ τὰ χαρίσματα, τὰ κρείττονα. καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῶν δείκνυμι.

27. Vos autem estis corpus Christi, et membra de membro ^{a)}. a) v. 12.

28. Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores ^{a)}, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum ^{b)}. a) Eph. 4, 11. b) v. 10.

29. Numquid omnes Apostoli? numquid omnes Prophetae? numquid omnes Doctores?

30. numquid omnes virtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur?

31. Aemulamini autem charismata meliora ^{a)}! Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. a) c. 13, 1. sqq.

C A P. XIII.

1. Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλοῦ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠχῶν, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον.

2. καὶ ἐὰν ἔχω προφητείαν, καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίσιν, ὥστε ὄρη μεθιζάνειν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, † ἕδὲν εἰμι.

3. καὶ ἐὰν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου, ἵνα † καυθίσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι.

4. ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται. ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ. ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται, οὐ φουσιῶται,

5. οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν,

1. Si linguis hominum loquar, et angelorum; charitatem ^{a)} autem non habeam, factus sum velut aes sonans, aut cymbalum tinniens. a) Rom. 13, 8. sqq.

2. Et si habuero prophetiam, et noverim mysteria omnia, et omnem scientiam, et si habuero omnem fidem, ita, ut montes transferam ^{b)}; charitatem autem non habuero, nihil sum.

a) c. 14, 5. b) Matth. 21, 21.

3. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum, ita, ut ardeam; charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.

4. Caritas patiens est, benigna est; charitas non aemulatur, non agit perperam, non inflatur,

5. non est ambitiosa, non quaerit, quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum,

6. οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ.

7. πάντα σέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει.

8. ἡ ἀγάπη ἐδέετοτε ἐκπίπτει. εἴτε δὲ προφητεῖαι, καταργηθήσονται· εἴτε γλωσσαι, παύσονται· εἴτε γνώσις, καταργηθήσεται.

9. ἐκ μέρους † γὰρ γινώσκομεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν.

10. ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται.

11. ὅτε ἦμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νήπιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος ἐλογιζόμην. ὅτε δὲ γέγονα ἀνήρ, † κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου.

12. βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι, καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην.

13. νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα. μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη.

6. non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati;

7. omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.

8. Charitas numquam excidit; sive prophetiae ^{a)} evacuabuntur, sive linguae cessabunt, sive scientia destruetur.

a) c. 14, 5.

9. Ex parte enim cognoscimus; et ex parte prophetamus;

10. cum autem venerit, quod perfectum est, evacuabitur, quod ex parte est.

11. Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus; quando autem factus sum vir, evacuaui, quae erant parvuli.

12. Videmus nunc per speculum in aenigmate; tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte; tunc autem cognoscam, sicut et cognitus sum.

13. Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria haec. Major autem horum est charitas.

C A P. XIV.

1. Διώκετε τὴν ἀγάπην, ζηῆστε δὲ τὰ πνευματικά, μᾶλλον δὲ, ἢνα προφητεύητε.

2. ὁ γὰρ λαλῶν γλώσση ἐκ ἀνθρώποις λαλεῖ, ἀλλὰ τῷ θεῷ (ἐδεῖς γὰρ ἀκέει), πνεύματι δὲ λαλεῖ μυσήρια.

3. ὁ δὲ προφητεύων ἀνθρώποις λαλεῖ οἰκοδομὴν καὶ παρακλήσιν καὶ παραμυθίαν.

4. ὁ λαλῶν γλώσση ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ· ὁ δὲ προφητεύων ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ.

1. Sectamini charitatem, aemulamini spiritualia; magis autem, ut prophetetis ^{a)}.

a) v. 5.

2. Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo ^{a)}; nemo enim audit. Spiritu [†]) autem loquitur mysteria.

a) v. 14.

3. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad aedificationem, et exhortationem, et consolationem.

4. Qui loquitur lingua, semetipsum aedificat; qui autem prophetat, Ecclesiam Dei aedificat.

v. 9. C. et Mt. δε pro γαρ. — v. 11. Ed. 1. 2. Er. κατηργην κατα τς νηπις. Ed. 3. 4. 5. Er. κατηργη τα τς νηπις.

1) 1590. Spiritus.

5. θέλω δὲ, πάντας ὑμᾶς λαλεῖν γλώσσαις, μᾶλλον δὲ, ἵνα προφητεύητε. μεῖζων γὰρ ὁ προφητεύων ἢ ὁ λαλῶν γλώσσαις, ἐκτός, εἰ μὴ † διερμηνεύῃ, ἵνα ἡ ἐκκλησία οἰκοδομῆν λάβῃ.

6. νυνὶ δὲ, ἀδελφοί, ἐὰν ἔλθω πρὸς ὑμᾶς γλώσσαις λαλῶν, τί ὑμᾶς ὠφελήσω, ἐὰν μὴ ὑμῖν λαλήσω ἢ ἐν ἀποκαλύψει, ἢ ἐν γνώσει, ἢ ἐν προφητεία, ἢ ἐν διδαχῇ;

7. ὅμως τὰ ἄψυχα φωνὴν διδόντα, εἴτε αὐλὸς, εἴτε κιθάρα, ἐὰν διασολῆν τοῖς φθόγγοις μὴ δῶ, πῶς γνωσθήσεται τὸ αὐλούμενον, ἢ τὸ κιθαριζόμενον;

8. καὶ γὰρ ἐὰν ἀδηλον φωνὴν σάλπιγξ δῶ, τίς παρασκευάζεται εἰς πόλεμον;

9. † ἔτω καὶ ὑμεῖς διὰ τῆς γλώσσης ἐὰν μὴ εὐσημον λόγον δῶτε, πῶς γνωσθήσεται τὸ λαλέμενον; ἔσεσθε γὰρ εἰς ἀέρα λαλῶντες.

10. τοσαῦτα, εἰ τύχοι, γένη φωνῶν ἐξω ἐν κόσμῳ, καὶ οὐδὲν αὐτῶν ἄφωνον.

11. ἐὰν ἔν μὴ εἰδῶ τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς, ἔσομαι τῷ λαλῶντι βάρβαρος, καὶ ὁ λαλῶν ἐν ἐμοὶ βάρβαρος.

12. † ἔτω καὶ ὑμεῖς, ἐπεὶ ζηλωταί ἐστε πνευμάτων, πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας ζητεῖτε, ἵνα περισεύητε.

13. διόπερ ὁ λαλῶν γλώσση προσευχέσθω, ἵνα διερμηνεύῃ.

14. ἐὰν γὰρ προσεύχωμαι γλώσση, τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται, ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστι.

15. τί ἔν ἐστι; προσεύξομαι τῷ πνεύματι, προσεύξομαι δὲ καὶ τῷ νοί· ψαλλῶ τῷ πνεύματι, ψαλλῶ δὲ καὶ τῷ νοί.

16. ἐπεὶ, ἐὰν εὐλογήσῃς † τῷ πνεύ-

5. Volo autem omnes vos loqui linguis; magis autem prophetare. Nam major est, qui prophetat, quam qui loquitur linguis; nisi forte interpretetur, ut Ecclesia aedificationem accipiat ^{a)}.

a) v. 26. sqq.

6. Nunc autem, fratres! si venero ad vos linguis loquens; quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina?

7. Tamen quae sine anima sunt vocem dantia, sive tibia, sive cithara; nisi distinctionem sonituum dederint, quomodo scietur id, quod canitur, aut quod citharizatur?

8. Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum?

9. Ita et vos per linguam, nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id, quod dicitur? eritis enim in aëra loquentes.

10. Tam multa utputa genera linguarum sunt in hoc mundo; et nihil sine voce est.

11. Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus; et qui loquitur, mihi barbarus.

12. Sic et vos, quoniam aemulatores estis spirituum, ad aedificationem Ecclesiae ^{a)} quaerite, ut abundetis.

a) c. 12, 31.

13. Et ideo, qui loquitur lingua, oret, ut interpretetur ^{a)}.

a) v. 27.

14. Nam si orem lingua, spiritus meus orat; mens autem mea sine fructu est.

15. Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo et mente; psallam spiritu, psallam et mente.

16. Caeterum si benedixeris spiri-

ματι, ὁ ἀναπληρῶν τὸν τόπον τῆ ἰδι-
ώτα πῶς ἐρεῖ τὸ ἀμὴν ἐπὶ τῇ σῇ εὐχα-
ρισίᾳ; ἐπειδὴ, τί λέγεις, ἐκ οἴδε.

17. σὺ μὲν γὰρ καλῶς εὐχαρισιεῖς,
ἀλλ' ὁ ἕτερος οὐκ οἰκοδομεῖται.

18. εὐχαρισῶ τῷ θεῷ † με, πάν-
των ὑμῶν μᾶλλον γλώσσαις λαλῶν.

19. ἀλλ' ἐν ἐκκλησίᾳ θέλω πέντε
λόγους διὰ τοῦ νοός μου λαλῆσαι, ἵνα
καὶ ἄλλους καταγγήσω, ἢ μυριάς λόγους
ἐν γλώσσῃ.

20. ἀδελφοί, μὴ παιδία γίνεσθε
ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιύ-
ζετε, ταῖς δὲ φρεσὶ τέλειοι γίνεσθε.

21. ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται· ὅτι
ἐν ἑτερογλώσσοις καὶ ἐν χείλεσιν ἑτέ-
ροις λαλήσω τῷ λαῷ τέτω, καὶ ἕδ'
ἄτως εἰσακύνονται με, λέγει κύριος.

22. ὥστε αἱ γλώσσαι εἰς σημεῖόν
εἰσιν, ἔ τοῖς πιεεύεσιν, ἀλλὰ τοῖς
ἀπίστοις· ἡ δὲ προφητεία, ἔ τοῖς ἀ-
πίστοις, ἀλλὰ τοῖς πιεεύεσιν.

23. εἰάν ἔν συνέλθῃ ἡ ἐκκλησία ὅ-
λη ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ πάντες γλώσσαις
λαλῶσιν, εἰσέλθωσι δὲ ἰδιῶται, ἢ
ἄπιστοι, ἐκ ἐρῶσιν, ὅτι μαίνεσθε;

24. εἰάν δὲ πάντες προφητεύωσιν,
εἰσέλθῃ δέ τις ἄπιστος, ἢ ἰδιώτης,
ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων, ἀνακρίνεται
ὑπὸ πάντων.

25. † καὶ † ἔτω τὰ κρηπτά τῆς
καρδίας αὐτῆ φανερά γίνεται, καὶ ἔ-
τω πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον, προσκυνή-
σει τῷ θεῷ, ἀπαγγέλλων, ὅτι ὁ θεὸς
ὄντως ἐν ὑμῖν ἔστι.

26. τί οὖν ἔσιν, ἀδελφοί; ὅταν
συνέρχησθε, ἕκαστος ὑμῶν ψαλμὸν
ἔχει, διδαχὴν ἔχει, γλώσσαν ἔχει, ἀ-
ποκάλυψιν ἔχει, ἐρμηγείαν ἔχει. πάν-
τα πρὸς οἰκοδομὴν † γινέσθω.

tu, qui ¹) supplet locum idiotae, quo-
modo dicet Amen super tuam benedi-
ctionem? quoniam, quid dicas, nescit.

17. Nam tu quidem bene gratias a-
gis; sed alter non aedificatur.

18. Gratias ago Deo meo, quod
omnium vestrum lingua loquor;

19. sed in Ecclesia volo quinque
verba sensu meo loqui, ut et alios in-
struam; quam decem millia verborum
in lingua.

20. Fratres! nolite pueri effici sen-
sibus, sed malitia parvuli estote ^{a)}; sen-
sibus autem perfecti estote.

a) Matth. 13, 5. Rom. 16, 19.

21. In lege ²) scriptum est: „Quo-
„niam in aliis linguis et labiis aliis lo-
„quar populo huic; et nec sic exaudi-
„ent me, dicit Dominus ^{a)}.” a) Jes. 28, 11.

22. Itaque linguae in signum sunt
non fidelibus, sed infidelibus; prophete-
tiae autem non infidelibus, sed fide-
libus.

23. Si ergo conveniat universa Ec-
clesia in unum, et omnes linguis lo-
quantur; intrent autem idiotae, aut in-
fideles, nonne dicent, quod ³) insa-
nitis ^{a)}?

a) Act. 2, 13.

24. Si autem omnes prophetent ^{a)};
intret autem quis infidelis, vel idiota;
convincitur ab omnibus, dijudicatur ab
omnibus;

a) v. 5.

25. occulta ⁴) cordis ejus manife-
sta fient, et ita cadens in faciem ado-
rabit Deum, pronuncians, quod vere
Deus in vobis sit.

26. Quid ergo est, fratres? cum con-
venitis, unusquisque vestrum psalmum
habet, doctrinam habet, apocalypsim
habet, linguam habet, interpretationem
habet; omnia ad aedificationem fiant.

v. 18. με omitt. Gb. — v. 25. και ἔτω omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. ἔτως bis. — v. 26. Ed. 4. 5. Er. et St. γινέσθω.

1) 1590. quis.

2) 1590. add. enim.

3) 1590. quid insanitis?

4) 1590. add. enim.

27. εἴτε γλώσση τις λαλεῖ, κατὰ δύο, ἢ τὸ πλεῖζον τρεῖς, καὶ ἀνὰ μέρος, καὶ εἰς διερμηνευέτω.

28. εἰ δὲ μὴ ἦ διερμηνευτῆς, σιγάτω ἐν ἐκκλησίᾳ, ἑαυτῷ δὲ λαλεῖτω καὶ τῷ θεῷ.

29. προφηῆται † δὲ δύο ἢ τρεῖς λαλείωσαν, καὶ οἱ ἄλλοι διακρινέτωσαν.

30. εἰ δὲ ἄλλῳ ἀποκαλυφθῆ ἡ καθήμενῳ, ὁ πρῶτος σιγάτω.

31. δύνασθε γὰρ καθ' ἕνα † πάντες προφητεύειν, ἵνα πάντες μανθάνωσι, καὶ πάντες παρακαλῶνται.

32. καὶ πνεύματα προφητῶν προφήταις ὑποτάσσεται.

33. οὐ γὰρ ἐστὶν ἀκαταστασίας ὁ θεὸς, ἀλλ' εἰρήνης. ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις τῶν ἀγίων.

34. αἱ γυναῖκες ὑμῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγάτωσαν. ἡ γὰρ ἐπιπέτρα πτα αὐταῖς, λαλεῖν, ἀλλ' ὑποτάσσεσθαι, καθὼς καὶ ὁ νόμος λέγει.

35. εἰ δέ τι μαθεῖν † θέλωσιν, ἐν οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἀνδρας ἐπερωτάτωσαν. αἰσχρὸν γὰρ ἐστὶ † γυναιξὶν ἐν ἐκκλησίᾳ λαλεῖν.

36. ἢ ἀφ' ὑμῶν ὁ λόγος τῷ θεῷ ἐξῆλθεν; ἢ εἰς ὑμᾶς μόνους κατήντησεν;

37. εἴ τις δοκεῖ προφήτης εἶναι ἢ πνευματικὸς, ἐπιγινώσκέτω, ἃ γράφω ὑμῖν, ὅτι † κυρίως εἰσὶν ἐντολαί.

38. εἰ δέ τις ἀγνοεῖ, ἀγνοεῖτω.

39. ὦστε, ἀδελφοὶ †, ζηλοῦτε τὸ προφητεύειν, καὶ τὸ λαλεῖν γλώσσαις μὴ κωλύετε.

40. πάντα † εὐσημῶνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω.

27. Sive lingua quis loquitur; secundum duos, aut ut multum tres, et per partes, et unus interpretetur.

28. Si autem non fuerit interpres; taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, et Deo ^{a)}.

29. Prophetae autem duo, aut tres dicant, et caeteri dijudicent ^{a)}. a) c. 12, 10.

30. Quod si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat.

31. Potestis enim omnes per singulos prophetare; ut omnes discant, et omnes exhortentur.

32. Et spiritus prophetarum prophetis subjecti [†]) sunt.

33. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis; sicut et in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo.

34. Mulieres in Ecclesiis taceant; non enim permittitur eis loqui ^{a)}, sed subditas ^{b)} esse, sicut et lex dicit.

a) 1 Tim. 2, 11. sqq. b) Eph. 5, 22. sqq.

35. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia.

36. An a vobis verbum Dei processit? aut in vos solos pervenit?

37. Si quis videtur Propheta esse, aut spiritualis, cognoscat, quae scribo vobis, quia Domini sunt mandata.

38. Si quis autem ignorat, ignorabitur.

39. Itaque, fratres! aemulamini prophetare; et loqui linguis nolite prohibere.

40. Omnia autem honeste, et secundum ordinem ²⁾) fiant!

C A P. XV.

1. Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοὶ, τὸ εὐαγγέλιον, ὃ εὐηγγελισάμην ὑμῖν, ὃ

1. Notum autem vobis facio, fratres! Evangelium ^{a)}, quod praedicavi

v. 29. C. omitt. δε. — v. 31. C. ἕκαστοι πάντες. — v. 35. C. ἐθέλωσιν. — C. ἐν ἐκκλησίᾳ γυναιξί. — v. 37. St. τὸ κυρίως. — v. 39. C. add. μσ. — v. 40. Gb. πάντα δε. 1) 1590. subjectus est. 2) 1590. fiant in vobis.

καὶ παρελάβετε, ἐν ᾧ καὶ ἐσῆκατε,

vobis, quod et accepistis, in quo et statis,

a) v. 5. 4.

2. δι' οὗ καὶ † σώζεσθε (τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην ὑμῖν, εἰ κατέχετε), ἐκτὸς εἰ μὴ εἰκὴ ἐπιστεύσατε.

2. per quod et salvamini; qua ratione praedicaverim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis.

3. παρεδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις, ὃ καὶ παρέλαβον, ὅτι χριστὸς ἀπέθαιεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς γραφάς,

3. Tradidi enim vobis inprimis, quod et accepi^{a)}: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas^{b)};

a) c. 11, 25. b) Jes. 53, 4. sq.

4. καὶ ὅτι ἐτάφη, καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς,

4. et quia sepultus est, et quia resurrexit tertia die secundum Scripturas^{a)};

a) Ps. 15, 10. Jon. 2, 1.

5. καὶ ὅτι ὤφθη κηφᾷ, εἴτα τοῖς δώδεκα.

5. et quia visus est Cephae^{a)}, et post hoc undecim^{b)}.

a) Luc. 24, 34. b) Joh. 20, 19. 26.

6. ἔπειτα ὤφθη ἐπάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς ἐφάπαξ, ἐξ ὧν οἱ πλείους μένουσιν ἕως ἄρτι, τινὲς δὲ καὶ ἐκοιμήθησαν.

6. Deinde visus est quam quingentis fratribus^{a)} simul; ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt;

a) Matth. 28, 16. sqq.

7. ἔπειτα ὤφθη Ἰακώβῳ, † εἴτα τοῖς ἀποστόλοις πᾶσιν.

7. deinde visus est Jacobo, deinde Apostolis omnibus.

8. ἔσχατον δὲ πάντων, ὡσπερ εἶ τῷ ἐκτρώματι, ὤφθη καὶ μοί.

8. Novissime autem omnium tamquam abortivo, visus est et mihi^{a)}.

a) Act. 9, 4. sqq.

9. (ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων, ὃς οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς, καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ.

9. Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei^{a)}.

a) Act. 9, 1-6.

10. χάριτι δὲ Θεοῦ εἰμι, ὃ εἰμι. καὶ ἡ χάρις αὐτῶ, ἡ εἰς ἐμὲ, ἢ κενὴ ἐγενήθη, ἀλλὰ περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα· ἐκ ἐγὼ δὲ, ἀλλ' ἡ χάρις τῷ Θεῷ, ἡ σὺν ἐμοί.)

10. Gratia autem Dei sum id, quod sum^{a)}, et gratia ejus in me vacua non fuit; sed abundantius illis omnibus laboravi^{b)}; non ego autem, sed gratia Dei mecum.

a) Rom 1, 4. 1 Tim. 1, 13. sq. b) 2 Cor. 11, 25.

11. εἴτε ἔν ἐγὼ, εἴτε ἐκεῖνοι, † ἔτῳ κηρύσσομεν, καὶ ἔτῳ ἐπιστεύσατε.

11. Sive enim ego, sive illi; sic praedicamus¹⁾, et sic credidistis.

12. εἰ δὲ χριστὸς κηρύσσεται, ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, πῶς λέγσιν τινες ἐν ὑμῖν, ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν ἐκ ἔστιν;

12. Si autem Christus praedicatur, quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?

13. εἰ δὲ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ χριστὸς ἐγήγερται.

13. Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit^{a)}.

a) v. 17.

14. εἰ δὲ χριστὸς οὐκ ἐγήγερται,

14. Si autem Christus non resurre-

κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ δὲ καὶ ἡ πίσις ὑμῶν,

15. εὐρισκόμεθα δὲ καὶ † ψευδομαρτυροῦντες τῷ θεῷ, ὅτι ἔμαρτυρήσαμεν κατὰ τῷ θεῷ, ὅτι ἤγειρε τὸν χριστὸν, ὃν ἔκ ἡγειρεν, εἴπερ ἄρα νεκροὶ ἔκ ἐγείρονται.

16. εἰ γὰρ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ χριστὸς ἐγήγερται.

17. εἰ δὲ χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, ματαία ἡ πίσις ὑμῶν, ἔτι ἐσὲ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν.

18. ἄρα καὶ οἱ κοιμηθέντες ἐν χριστῷ ἀπώλοντο.

19. εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἠλπιότες ἐσμὲν ἐν χριστῷ μόνον, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν.

20. νυνὶ δὲ χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν νεκοιμημένων † ἐγένετο.

21. ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν.

22. ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ ἀδάμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, † ἔτω καὶ ἐν τῷ χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται.

23. ἕκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι. ἀπαρχὴ χριστὸς, ἔπειτα οἱ τοῦ χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ.

24. εἶτα τὸ τέλος, ὅταν παραδῶ τὴν βασιλείαν τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν.

25. δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν, ἄχρις οὗ ἂν θῇ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ.

26. ἕσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος.

27. πάντα γὰρ ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. ὅταν δὲ εἴπῃ, ὅτι πάν-

xit; inanis est ^I) ergo praedicatio nostra, inanis est et fides vestra;

15. invenimur autem et falsi testes Dei; quoniam testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit Christum, quem non suscitavit, si mortui non resurgunt.

16. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit ^{a)}); a) v. 15.

17. quod si Christus non resurrexit; vana est fides vestra; adhuc enim estis in peccatis ^{a)} vestris. a) Rom. 4, 25.

18. Ergo et qui dormierunt in Christo, perierunt.

19. Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus; miserabiliores sumus omnibus hominibus.

20. Nunc autem Christus resurrexit a mortuis, primitiae ^{a)} dormientium. a) v. 23. Act. 26, 23

21. Quoniam quidem per hominem mors; et per hominem resurrectio mortuorum ^{a)}. a) Rom. 5, 12.

22. Et sicut in Adam omnes moriuntur; ita et in Christo omnes vivificantur ^{a)}. a) Rom. 8, 11.

23. Unusquisque autem in suo ordine, primitiae Christus; deinde ii, qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt.

24. Deinde finis; cum tradiderit regnum ^{a)} Deo et Patri, cum evacuaverit omnem principatum, et potestatem, et virtutem. a) Matth. 28, 18. Eph. 1, 20.

25. Oportet autem illum regnare, „donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus ^{a)}.“ a) Ps. 109, 1. sq.

26. Novissima ²⁾) autem inimica destruetur mors; „omnia enim subiecit „sub pedibus ejus ^{a)}.“ Cum autem ³⁾) dicat: a) Ps. 8, 8.

v. 15. C. add. ἡμεῖς. — v. 20. ἐγενετο omitt. Gb. — v. 22. Ed. omn. Er. ἔτω.

1) 1590. omitt. ergo.

2) 1590. novissime.

3) 1590. add. haec.

τα ὑποτέτακται, δῆλον, ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα.

28. ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα, ἵνα ἢ ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν.

29. ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται; τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ † τῶν νεκρῶν;

30. τί καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν † πᾶσαν ὥραν;

31. καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω γῆ τῆν † ὑμετέραν καύχησιν, ἣν ἔχω ἐν χριστῷ ἰησοῦ, τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

32. εἰ κατὰ ἄνθρωπον ἐθνηριμάχησα ἐν ἐφέσω, τί μοι τὸ ὄφελος; εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, φάγωμεν καὶ πίωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν.

33. μὴ πλανᾶσθε· φθείρουσιν ἡθῆ † χορῆς ὁμιλίαι κακαί.

34. ἐκνήψατε δικαίως, καὶ μὴ ἀμαρτάνετε· ἀγνωσίαν γὰρ θεῷ τινες ἔχουσι. πρὸς ἐντροπήν † ὑμῖν λέγω.

35. ἀλλ' ἐρεῖ τις· πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποῖω δὲ σώματι ἔρχονται;

36. ἄφρον, σὺ ὁ σπείρεις, οὐ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ.

37. καὶ ὁ σπείρεις, οὐ τὸ σῶμα, τὸ γενησόμενον, σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι, σίτα, ἢ τινος τῶν λοιπῶν.

38. ὁ δὲ θεὸς αὐτῷ δίδωσι σῶμα, καθὼς ἠθέλησε, καὶ ἐκάσῳ τῶν σπερμάτων τὸ ἴδιον σῶμα.

39. οὐ πᾶσα σὰρξ ἢ ἀντὴ σὰρξ, ἀλλὰ ἄλλη μὲν † ἀνθρώπων, ἄλλη δὲ σὰρξ κτηνῶν, ἄλλη δὲ ἰχθύων, ἄλλη δὲ πτηνῶν.

27. Omnia subjecta sunt ei; sine dubio praeter eum, qui subjecit ei omnia.

28. Cum autem subjecta fuerint illi omnia; tunc et ipse filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia ^{a)}, ut sit Deus omnia in omnibus. ^{a)} Matth. 11, 27.

29. Alioquin quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? ut quid et baptizantur pro illis?

30. Ut quid et nos periclitamur omni hora ^{a)}? ^{a)} Rom. 8, 36.

31. Quotidie morior per ¹⁾ vestram gloriam, fratres! quam habeo in Christo Jesu Domino nostro.

32. Si (secundum hominem) ad bestias pugnavi Ephesi ^{a)}, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? „Man-ducemus, et bibamus; cras enim moriemur ^{b)}!“ ^{a)} Act. 19, 23. sqq. ^{b)} Jes. 22, 13.

33. Nolite seduci! Corruptunt mores bonos colloquia mala.

34. Erigilate justi, et nolite peccare! ignorantiam enim Dei quidam habent; ad reverentiam vobis loquor.

35. Sed dicet aliquis: Quomodo resurgunt mortui? qualive corpore venient?

36. Insiptens! tu quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur ^{a)}.

^{a)} Joh. 12, 24.

37. Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas; sed nudum granum, utputa tritici, aut alijus caeterorum;

38. Deus autem dat illi corpus, sicut vult; et unicuique seminum proprium corpus.

39. Non omnis caro, eadem caro; sed alia quidem hominum, alia vero pecorum, alia volucrum, alia autem piscium.

v. 29. Gb. αὐτῶν pro τῶν νεκρῶν. — v. 30. C. add. κατα. — v. 31. St. Ed. omn. Er. ἡμετεραν. — v. 35. C. χριστα. — v. 54. C. ἴμουν. — v. 39. St. Ed. omn. Er. σαρξ ἀνθρώπων. ¹⁾ 1590. propter vestram.

40. καὶ σώματα ἐπεράνια καὶ σώματα ἐπίγεια· ἀλλ' ἐτέρα μὲν ἢ τῶν ἐπερανίων δόξα, ἐτέρα δὲ ἢ τῶν ἐπιγείων.

41. ἄλλη δόξα † ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀσέρον· ἀστὴρ γὰρ ἀσέρος διαφέρει ἐν δόξῃ.

42. † ἔτω καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ.

43. σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ. σπείρεται ἐν † ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει.

44. σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν. ἔστι σῶμα ψυχικόν, καὶ ἔστι σῶμα πνευματικόν.

45. ἔτω καὶ γέγραπται· ἐγένετο ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἀδάμ εἰς ψυχὴν ζῶσαν. ὁ ἔσχατος ἀδάμ εἰς πνεῦμα ζωοποιούν.

46. ἀλλ' οὐ πρῶτον τὸ πνευματικόν, ἀλλὰ τὸ ψυχικόν, ἔπειτα τὸ πνευματικόν.

47. ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός· ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ κύριος ἐξ οὐρανοῦ.

48. οἶος ὁ χοϊκός, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί· καὶ οἶος ὁ ἐπεράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπεράνιοι.

49. καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, † φορέσομεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπερανίου.

50. τοῦτο δέ φημι, ἀδελφοί, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν θεοῦ κληρονομῆσαι οὐ δύνανται, οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ.

51. ἰδοὺ, μυστήριον ὑμῖν λέγω· πάντες μὲν οὐ κοιμηθήσομεθα, πάντες δὲ ἀλλαγθήσομεθα.

52. ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι (σαλπύσει γὰρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἀφθαρτοί, καὶ ἡμεῖς ἀλλαγθήσομεθα).

40. Et corpora coelestia, et corpora terrestria; sed alia quidem coelestium gloria, alia autem terrestrium.

41. Alia claritas solis, alia claritas lunae, et alia claritas stellarum; stella enim a stella differt in claritate.

42. Sic et resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione.

43. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria^{a)}; seminatur in infirmitate, surget in virtute. a) Phil. 3, 21.

44. Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est et spiritale, sicut scriptum est:

45. „Factus est primus homo Adam in animam viventem^{a)}“, novissimus^{b)} Adam in spiritum vivificantem.

a) Gen. 2, 7. b) Rom. 5, 14.

46. Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale; deinde quod spiritale.

47. Primus homo de terra, terrenus; secundus homo de coelo, coelestis.

48. Qualis terrenus, tales et terreni; et qualis coelestis, tales et coelestes.

49. Igitur, sicut portavimus imaginem terreni; portemus et imaginem coelestis.

50. Hoc autem dico, fratres! quia caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt; neque corruptio incorruptelam possidebit.

51. Ecce! mysterium vobis dico: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.

52. In momento, in ictu oculi, in novissima tuba^{a)}, canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti; et nos immutabimur. a) 1 Thess 4, 15. Apoc. 10, 7. 11, 15.

v. 41. Ed. omn. Er. et St. ἡ ἡλίου.
— v. 45. Ed. 1. 2. 3. Er. ἀσθενεία.

— v. 42. et 45. Ed. omn. Er. ἔτωσ.
— v. 49. C. φορέσωμεν.

53. δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τῷτο ἐν-
δύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν
τῷτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν.

54. ὅταν δὲ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐν-
δύσῃται ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν
τῷτο ἐνδύσῃται ἀθανασίαν, τότε γε-
νήσεται ὁ λόγος, ὁ γεγραμμένος· κατ-
επόδη ὁ θάνατος εἰς νίκος.

55. ποῦ σε, θάνατε, τὸ κέντρον;
ποῦ σε, ἄδη, τὸ νίκος;

56. τὸ δὲ κέντρον τοῦ θανάτου ἡ
ἀμαρτία, ἡ δὲ δύραμις τῆς ἀμαρτίας
ὁ νόμος.

57. τῷ δὲ θεῷ χάρις, τῷ διδόντι
ἡμῖν τὸ νίκος, διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν,
ἰησοῦ χριστοῦ.

58. ὥστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί,
ἑδραῖοι γίνεσθε, ἀμετακίνητοι, πε-
ρισσεύοντες ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ κυρίου πάν-
τοτε, εἰδότες, ὅτι ὁ κόπος ὑμῶν οὐκ
ἔστι κενὸς ἐν κυρίῳ.

53. Oportet enim corruptibile hoc
induere incorruptionem; et mortale hoc
induere immortalitatem^{a)}. a) 2 Cor. 5, 4.

54. Cum autem mortale hoc induerit
immortalitatem; tunc fiet sermo, qui
scriptus est: „Absorpta est mors in vi-
„ctoria^{a)}. a) Jes. 25, 8.

55. „Ubi est, mors! victoria tua?
„ubi est, mors! stimulus tuus^{a)}?”
a) Hos. 13, 14.

56. Stimulus autem mortis peccatum
est; virtus vero peccati lex^{a)}.
a) Rom. 5, 12. 20. 7, 8. sqq.

57. Deo autem gratias, qui dedit
nobis victoriam per Dominum nostrum
Jesum Christum^{a)}. a) Rom. 7, 24. sq.

58. Itaque, fratres mei dilecti! sta-
biles estote et immobiles; abundantes
in opere Domini semper; scientes, quod
labor vester non est inanis in Domino.

C A P. XVI.

1. Περὶ δὲ τῆς λογίας, τῆς εἰς
τὰς ἀγίας, ὥσπερ διέταξα ταῖς ἐκκλη-
σίαις τῆς γαλατίας, † ἔτω καὶ ὑμεῖς
ποιήσατε.

2. κατὰ μίαν σαββάτων ἕκαστος ὑ-
μῶν παρ' ἑαυτῶν τιθέτω, θησαυρίζων,
ὅτι ἂν εὐδοῶται, ἵνα μὴ, ὅταν ἔλθω,
τότε λογίαι γίνωνται.

3. ὅταν δὲ παραγένωμαι, οὓς ἐὰν
† δοκιμάσητε δι' ἐπιστολῶν, τούτους
πέμψω, ἀπενεργεῖν τὴν χάριν ὑμῶν
εἰς ἱερουσαλήμ.

4. ἐὰν δὲ ἦ ἄξιον τοῦ καμῆ πο-
ρεύεσθαι, σὺν ἐμοὶ πορεύονται.

5. ἐλεύσομαι δὲ πρὸς ὑμᾶς, ὅταν
μακεδονίαν διέλθω (μακεδονίαν γὰρ
διέρχομαι).

6. πρὸς ὑμᾶς δὲ τυχὸν παραμενῶ,

1. De collectis^{a)} autem, quae fiunt
in sanctos, sicut ordinavi¹⁾ Ecclesiis
Galatiae^{b)}, ita et vos facite!

a) 2 Cor. 8, 9. Rom 15, 26. b) Act. 11, 29, 30.

2. Per unam sabbati unusquisque
vestrum apud se seponat, recondens,
quod ei bene placuerit; ut non, cum
venero, tunc collectae fiant.

3. Cum autem praesens fuero; quos
probaveritis per epistolas, hos mittam
perferre gratiam vestram in Jerusalem.

4. Quod si dignum fuerit, ut et e-
go eam^{a)}, mecum ibunt. a) Rom. 15, 25.

5. Veniam autem ad vos, cum Ma-
cedoniam pertransiero; nam Macedo-
niam^{a)} pertransibo. a) Act. 16, 12 17, 1. 19, 21.

6. Apud vos autem forsitan mane-

ἢ καὶ παραχειμάσω, ἵνα ὑμεῖς με προπέμψητε, οὐ ἐὰν πορεύωμαι.

7. οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἄρτι ἐν παράδω ἰδεῖν· ἐλπίζω ἄ δὲ, χρόνον τινὰ ἐπιμεῖναι πρὸς ὑμᾶς, ἐὰν ὁ κύριος ἐπιτρέπη.

8. ἐπιμενεῖ δὲ ἐν ἐφέσω ἕως τῆς πεντηκοστῆς.

9. θύρα γὰρ μοι ἀνώγει μεγάλη καὶ ἐνεργής, καὶ ἀντικείμενοι πολλοί.

10. ἐὰν δὲ ἔλθῃ τιμόθεος, βλέπετε, ἵνα ἀφόβως γένηται πρὸς ὑμᾶς· τὸ γὰρ ἔργον κυρίου ἐργάζεται, ὡς καὶ ἐγώ.

11. μή τις ἐν αὐτὸν ἄ ἐξουθενήσῃ· προπέμψατε δὲ αὐτὸν ἐν εἰρήνῃ, ἵνα ἔλθῃ πρὸς με· ἐκδέχομαι γὰρ αὐτὸν μετὰ τῶν ἀδελφῶν.

12. περὶ δὲ ἀπολλῶ, τῷ ἀδελφῷ, πολλὰ παρεκάλεσα αὐτὸν, ἵνα ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν. καὶ πάντως βέ ἦν θέλημα, ἵνα νῦν ἔλθῃ· ἐλεύσεται δὲ, ὅταν εὐκαιρήσῃ.

13. γρηγορεῖτε, σήμετε ἐν τῇ πίσει, ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε.

14. πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ γινέσθω.

15. παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί· οἴδατε τὴν οἰκίαν σεφανᾶ, ὅτι ἐξὶν ἀπαρχῇ τῆς ἀχαιῆς, καὶ εἰς διακονίαν τοῖς ἀγίοις ἔταξαν ἑαυτούς·

16. ἵνα καὶ ὑμεῖς ὑποτάσσησθε τοῖς τοιοῦτοις, καὶ παντὶ τῷ συνεργοῦντι καὶ κοπιῶντι.

17. χαίρω δὲ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ σεφανᾶ καὶ φορτυνάτου καὶ ἀχαιῆκου, ὅτι τὸ ὑμῶν ὑσέρημα ὑτοὶ ἀνεπλήρωσαν.

18. ἀνέπανσαν γὰρ τὸ ἐμὸν πνεῦμα καὶ τὸ ὑμῶν. ἐπιγινώσκετε οὖν τοὺς τοιοῦτους.

bo, vel etiam hiemabo; ut vos me deducatis, quocumque iero.

7. Nolo enim vos modo in transitu videre, spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, si Dominus permiserit.

8. Permanebo autem Ephesi^{a)} usque ad Pentecosten. a) Act. 19, 8-10.

9. Ostium enim mihi apertum est magnum et evidens; et adversarii multi.

10. Si autem venerit Timotheus^{a)}, videte! ut sine timore sit apud vos; opus enim Domini operatur, sicut et ego. a) c. 4, 17. Act. 19, 22.

11. Ne quis ergo illum spernat^{a)}! deducite autem illum in pace, ut veniat ad me; exspecto enim illum cum fratribus. a) 1 Tim. 4, 12.

12. De Apollo^{a)} autem fratre vobis notum facio; quoniam multum rogavi eum, ut veniret ad vos cum fratribus; et utique non fuit voluntas¹⁾, ut nunc veniret; veniet autem, cum ei vacuum fuerit. a) Act. 18, 24.

13. Vigilate, state in fide, viriliter agite, et confortamini!

14. Omnia vestra in charitate fiant!

15. Obsecro autem vos, fratres! nostis domum Stephanae^{a)}, et Fortunati, et Achaici; quoniam sunt primitiae Achaiae, et in ministerium sanctorum ordinaverunt se ipsos; a) c. 1, 16.

16. ut et vos subditi sitis ejusmodi, et omni cooperanti et laboranti.

17. Gaudeo autem in praesentia Stephanae, et Fortunati, et Achaici; quoniam id, quod vobis deerat, ipsi suppleverunt;

18. refecerunt enim et meum spiritum, et vestrum. Cognoscite ergo, qui hujusmodi sunt!

v. 7. Gb. γαρ pro δε. — v. 11. C. ἐξουθενήσῃ.

1) 1590. add. ejus.

19. ἀσπάζονται ὑμᾶς αἱ ἐκκλησίαι τῆς ἀσίας. ἀσπάζονται ὑμᾶς ἐν κυρίῳ πολλὰ ἀκύλας καὶ πρισκίλλα σὺν τῇ κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίᾳ.

20. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἀδελφοὶ πάντες. ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγίῳ.

21. ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ πάνυλα.

22. εἴ τις ἂ φιλεῖ τὸν κύριον, ἰησοῦν χριστὸν, ἢ τὸ ἀνάθεμα. μαρὰν ἀθά.

23. ἡ χάρις τοῦ κυρίου †, ἰησοῦ χριστοῦ, μεθ' ὑμῶν.

24. ἡ ἀγάπη μου μετὰ πάντων ὑμῶν ἐν χριστῷ ἰησοῦ. ἀμήν.

v. 25. Mt. add. ἡμῶν.

19. Salutant vos ¹⁾ Ecclesiae Asiae. Salutant vos in Domino multum Aquila et Priscilla ²⁾ cum domestica sua Ecclesia, apud quos et hospitor. a) Act. 18, 2. 18.

20. Salutant vos omnes fratres. Salutate invicem in osculo sancto!

21. Salutatio, mea manu Pauli ³⁾. a) Col. 4, 13. 3 Thess. 5, 17.

22. Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema; Maran atha.

23. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum ⁴⁾. a) Rom. 16, 24.

24. Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Jesu. Amen.

1) 1590. add. omnes.

EPISTOLA PAULI

A D

CORINTHIOS II.

C A P. I.

1. Παῦλος, ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ, διὰ θελήματος θεοῦ, καὶ τιμόθεος, ὁ ἀδελφός, τῇ ἐκκλησίᾳ τῷ θεῷ, τῇ ἕσθῃ ἐν κορίνθῳ, σὺν τοῖς ἀγίοις πᾶσι, τοῖς ἔσθῃ ἐν ὅλῃ τῇ ἀχαΐᾳ,

2. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ, πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ.

3. εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρισμῶν, καὶ θεὸς πάσης παρακαλήσεως,

4. ὁ παρακαλῶν ἡμᾶς ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει † ἡμῶν, εἰς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς παρακαλεῖν τὰς ἐν πάσῃ θλίψει, δια τῆς παρακαλήσεως, ἧς παρακαλύμεθα αὐτοὶ ὑπὸ τῷ θεῷ,

1. Paulus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, et Timotheus ¹⁾ frater, ecclesiae Dei, quae est Corinthi, cum omnibus sanctis, qui sunt in universa Achaia. a) 1 Cor. 16, 10.

2. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo!

3. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum et Deus totius consolationis,

4. qui consolatur nos in omni tribulatione nostra; ut possimus et ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt, per exhortationem, qua exhortamur et ipsi a Deo.

v. 4. Ed. 5. 4. 5. Er. et St. ὑμῶν.

5. ὅτι, καθὼς περισσεύει τὰ παθήματα τῷ Χριστῷ εἰς ἡμᾶς, † ἕτω διὰ † τῷ Χριστῷ † περισσεύει καὶ ἡ παράκλησις ἡμῶν.

6. εἴτε δὲ θλιβόμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας, † τῆς ἐνεργουμένης ἐν ὑπομονῇ τῶν αὐτῶν παθημάτων, ὧν καὶ ὑμεῖς πάσχομεν· εἴτε παρακαλέμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας, καὶ ἡ ἐλπίς ἡμῶν βεβαία ὑπὲρ ὑμῶν,

7. εἰδότες, ὅτι, ὡς περ κοινωοῖ ἐξε τῶν παθημάτων, † οὕτω καὶ τῆς παρακλήσεως.

8. ἐ γὰρ θέλομεν ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὑπὲρ τῆς θλίψεως ἡμῶν, τῆς γενομένης ἡμῖν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐβαρῆθημεν ὑπὲρ δύναμιν, ὥστε ἐξαπορηθῆναι † ἡμᾶς καὶ τῷ ζῆν.

9. † ἀλλὰ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπόκριμα τῷ θανάτῳ ἐσχῆκαμεν, ἵνα μὴ πεποιθότες ὦμεν ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ Θεῷ, τῷ ἐγείροντι τὸς νεκροὺς,

10. ὃς ἐκ τῆλικάτου θανάτου ἐρύσασατο ἡμᾶς, καὶ ῥύεται, εἰς ὃν ἠλπίζαμεν, ὅτι καὶ ἔτι ῥύσεται,

11. συννυπεργόντων καὶ ὑμῶν ὑπὲρ ἡμῶν τῇ δεήσει, ἵνα ἐκ πολλῶν προσώπων τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα διὰ πολλῶν εὐχαριστηθῇ ὑπὲρ † ἡμῶν.

12. ἡ γὰρ καύχησις ἡμῶν αὕτη ἐστὶ, τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ὅτι ἐν ἀπλότῃ καὶ εἰλικρινείᾳ Θεῷ (ἐκ ἐν σοφίᾳ σαρκικῇ, ἀλλ' ἐν χάριτι Θεῷ) ἀνεσκόφημεν ἐν τῷ κόσμῳ, περισσοτέρως δὲ πρὸς ὑμᾶς.

5. Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis; ita et per Christum^{a)} abundat consolatio nostra. a) c. 12, 9.

6. Sive autem tribulamur pro vestra¹⁾ exhortatione et salute, sive consolamur pro vestra consolatione; sive exhortamur pro vestra exhortatione²⁾ et salute, quae operatur tolerantiam eorumdem passionum, quas et nos patimur.

7. Ut spes nostra firma sit pro vobis; scientes, quod sicut socii passionum estis, sic eritis et consolationis.

8. Non enim volumus ignorare vos, fratres, de tribulatione nostra, quae facta est in Asia^{a)}; quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem; ita, ut taederet nos etiam vivere. Act. 19, 25. sqq.

9. Sed ipsi in nobismet ipsis responsum mortis habuimus; ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitavit mortuos^{a)}, a) 1 Cor. 15, 32.

10. qui de tantis periculis nos eripuit, et eruit; in quem speramus, quoniam et adhuc eripiet,

11. adjuvantibus et vobis in oratione pro nobis;³⁾ ut ex multorum personis, ejus, quae in nobis est donationis, per multos gratiae agantur pro nobis.

12. Nam gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae, quod in simplicitate cordis et sinceritate Dei, et non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conversati sumus in hoc mundo; abundantius autem ad vos^{a)}. a) c. 4, 2.

v. 5. Ed. omn. Er. ἕτως. — "τς omitt. Ed. omn. Er. et St. — "C. περισσευη. — v. 6. Ed. 1. Er. C. et Mt. τῆς ἐνεργουμένης ἐν ὑπομονῇ τῶν αὐτῶν παθημάτων, ὧν καὶ ἡμεῖς πάσχομεν, καὶ ἡ ἐλπίς ἡμῶν βεβαία ὑπὲρ ὑμῶν· εἴτε παρακαλεσμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας, εἰδότες, Gb. vero: εἴτε παρακαλεσμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως, τῆς ἐνεργουμένης ἐν ὑπομονῇ τῶν αὐτῶν παθημάτων, ὧν καὶ ἡμεῖς πάσχομεν (καὶ ἡ ἐλπίς ἡμῶν βεβαία ὑπὲρ ὑμῶν), εἰδότες κ. τ. λ. — v. 7. Ed. omn. Er. ἕτως. — v. 8. C. ὑμᾶς. — v. 9. C. ἀλλ'. — v. 11. C. Ed. 1. Er. ὑπὲρ ὑμῶν.

1) 1590. omitt. exhortatione et. 2) 1590. omitt. et salute. 3) 1590. ut ex multarum personis facierum ejus.

13. οὐ γὰρ ἄλλα γράφομεν ὑμῖν, ἀλλ' ἢ ἃ ἀναγινώσκετε, ἢ καὶ ἐπιγινώσκετε. ἐλπίζω δὲ, ὅτι καὶ ἕως τέλους ἐπιγινώσεσθε,

14. καθὼς καὶ ἐπέγνωτε ἡμᾶς ἀπὸ μέρους· ὅτι καύχημα ὑμῶν ἔσμεν, καθάπερ καὶ ὑμεῖς ἡμῶν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κυρίας † ἰησῶ.

15. καὶ ταύτῃ τῇ πεποιθήσει ἐβελόμην † πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν † πρότερον (ἵνα δευτέραν χάριν ἔχητε),

16. καὶ δι' ὑμῶν † διελθεῖν εἰς μακεδονίαν, καὶ πάλιν ἀπὸ μακεδονίας ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ ὑφ' ὑμῶν προπεμφθῆναι εἰς τὴν ἰσδαίαν.

17. τῷτο ἔν βελεόμενος, μή τι ἄρα τῇ ἐλαφρίᾳ ἐχρησάμην; ἢ, ἃ βελεύομαι, κατὰ σάρκα βελεύομαι, ἵνα ἢ παρ' ἐμοὶ τὸ ναὶ καὶ, καὶ τὸ ἔ ἔ;

18. πιστὸς δὲ ὁ θεὸς, ὅτι ὁ λόγος ἡμῶν, ὁ πρὸς ὑμᾶς, οὐκ ἐγένετο καὶ καὶ οὐ.

19. ὁ γὰρ τοῦ θεοῦ υἱὸς, ἰησοῦς χριστός, ὁ ἐν ὑμῖν δι' ἡμῶν κηρυχθεὶς (δι' ἐμοῦ καὶ σιλβανοῦ καὶ τιμοθέου), οὐκ ἐγένετο καὶ καὶ οὐ, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ γέγονεν

20. (ὄσαι γὰρ ἐπαγγελίαι † θεῶ, ἐν αὐτῷ τὸ καὶ, καὶ ἐν αὐτῷ τὸ ἀμήν) τῷ θεῷ πρὸς δόξαν δι' ἡμῶν.

21. ὁ δὲ βεβαιῶν † ἡμᾶς σὺν † ὑμῖν εἰς χριστόν, καὶ χριστὸς ἡμᾶς θεὸς,

22. ὁ καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς, καὶ δὸς τὸν ἀρῥαβῶνα τοῦ πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν.

23. ἐγὼ δὲ μάρτυρα τὸν θεὸν ἐπικαλεῖμαι ἐπὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν, ὅτι φειδόμενος ὑμῶν οὐκέτι ἦλθον εἰς κόρινθον.

24. ἔχ, ὅτι κυριεύομεν ὑμῶν τῆς πίστεως, ἀλλὰ συνεργοὶ ἔσμεν τῆς χάριτος ὑμῶν. τῇ γὰρ πίσει ἐσῆκατε.

13. Non enim alia scribimus vobis, quam quae legistis, et cognovistis. Spero autem, quod usque in finem cognoscetis,

14. sicut et cognovistis nos ex parte, quod gloria vestra sumus, sicut et vos nostra, in die Domini nostri Jesu Christi.

15. Et hac confidentia volui prius venire ad vos, ut secundam gratiam haberetis;

16. et per vos transire in Macedoniam^{a)}; et iterum a Macedonia venire ad vos, et a vobis deduci in Judaeam.

a) 1 Cor. 16, 5.

17. Cum ergo hoc voluissem, numquid levitate usus sum? aut quae cogito, secundum carnem cogito, ut sit apud me Est et Non?

18. Fidelis autem Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo Est et Non¹⁾).

19. Dei enim filius Jesus Christus, qui in vobis per nos praedicatus est, per me, et Silvanum, et Timotheum^{a)}, non fuit²⁾ Est et Non, sed Est in illo fuit.

a) Act. 18, 5. 2 Thess. 1, 1.

20. Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo Est; ideo et per ipsum Amen Deo ad gloriam nostram.

21. Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, et qui unxit nos Deus;

22. qui et signavit^{a)} nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.

a) Eph. 1; 15.

23. Ego autem testem Deum invoco in animam meam, quod parcens^{a)} vobis, non veni ultra Corinthum; non quia dominamur fidei vestrae, sed adjutores sumus gaudii vestri; nam fidei statis.

a) c. 2, 3. 12, 20. 13, 2. 10.

v. 14. C. τς κυρις ἡμων ἰησους χριστς. — v. 15. Ed. 1. Er. C. et Mt. ἐλθεῖν πρὸς ὑμας. — "C. et Mt. add. το. — v. 16. C. ἐλθεῖν. — v. 20. C. add. τς — v. 21. C. ὑμας et ἡμιν.

1) 1590. add, sed est in illo Est.

2) 1590. add. in illo.

C A P. II.

1. Ἐκριναι δὲ ἐμαντῶ τῷτο, τὸ μὴ πάλιν † ἐν λύπῃ πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν.

2. εἰ γὰρ ἐγὼ λυπῶ ὑμᾶς, καὶ τίς ἐστιν ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἔξ ἑμοῦ;

3. καὶ ἔγραψα ὑμῖν τοῦτο αὐτὸ, ἵνα μὴ ἐλθὼν λύπην † σχῶ ἀφ' ὧν ἔδει με χαίρειν, πεποιθὸς ἐπὶ πάντας ὑμᾶς, ὅτι ἡ ἐμὴ χαρὰ πάντων ὑμῶν ἐστίν.

4. ἐν γὰρ πολλῆς θλίψεως καὶ συν-οχῆς καρδίας ἔγραψα ὑμῖν διὰ πολλῶν δακρῦων, οὐχ ἵνα λυπηθῆτε, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην ἵνα γνῶτε, ἣν ἔχω περισσοτέρως εἰς ὑμᾶς.

5. εἰ δὲ τις λελύπηκεν, οὐκ ἐμὲ λελύπηκεν, † ἀλλ' ἀπὸ μέρους, ἵνα μὴ ἐπιβαρῶ πάντας ὑμᾶς.

6. ἱκανὸν τῷ τοιούτῳ ἡ ἐπιτιμία αὐτῆ, ἡ ὑπὸ τῶν πλειόνων.

7. ὥστε τοῦναντίον μᾶλλον ὑμᾶς χαρίσασθαι, καὶ παρακαλέσαι, μήπως τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῆ ὁ τοιοῦτος.

8. διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς, κερῶσαι εἰς αὐτὸν ἀγάπην.

9. εἰς τοῦτο γὰρ καὶ ἔγραψα, ἵνα γνῶ τὴν δοκιμὴν † ὑμῶν, εἰ εἰς πάντα ὑπήκοοί ἐσε.

10. ᾧ δὲ τι χαρίζεσθε, καὶ ἐγώ. † καὶ γὰρ ἐγὼ εἶ τι κεχαρισμαί, ᾧ κεχαρισμαί, δι' ὑμᾶς, ἐν προσώπῳ χριστοῦ.

11. ἵνα μὴ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ σατανᾶ· οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν.

12. ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν τρωάδα εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ, καὶ θύρας

1. Statui autem hoc ipsum apud me, ne iterum in tristitia venirem ad vos.

2. Si enim ego contristo vos; et quis est, qui me laetificet, nisi qui contristatur ex me?

3. Et hoc ipsum scripsi vobis; ut non, cum venero, tristitiam super tristitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere; confidens in omnibus vobis, quia meum gaudium omnium vestrum est.

4. Nam ex multa tribulatione et angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas; non ut contristemini, sed ut sciatis, quam charitatem habeam abundantius in vobis.

5. Si quis autem contristavit ¹⁾ a), non me contristavit; sed ex parte, ut non onerem omnes vos. a) 1 Cor. 5.

6. Sufficit illi, qui ejusmodi est, objurgatio haec, quae fit a pluribus:

7. ita, ut e contrario magis donetis, et consolemini; ne forte abundantiori tristitia absorbeat, qui ejusmodi est.

8. Propter quod obsecro vos, ut confirmetis in illum charitatem.

9. Ideo enim et scripsi ²⁾ b), ut cognoscam experimentum vestrum, an in omnibus obediens sitis.

10. Cui autem aliquid donastis, et ego; nam et ego, quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi a), a) 1 Cor. 5, 4.

11. ut non circumveniamur a satana; non enim ignoramus cogitationes ejus.

12. Cum venissem autem Troadem a) propter Evangelium Christi, et

v. 1. Ed. omn. Er. et St. ἐλθεῖν ἐν λύπῃ. — v. 5. Ed. 1. 2. 3. Er. St. Gb. et Mt. ἐλθὼν λυπὴν ἐγὼ ἀφ'. C. ἐλθὼν λυπὴν ἐπὶ λυπῇ σχῶ ἀφ'. — v. 5. C. ἀλλὰ. — v. 9. Ed. 3. 4. 5. Er. ἡμῶν. — v. 10. Gb. καὶ γὰρ ἐγὼ ὁ κεχαρισμαί, εἰ τι κεχαρισμαί, δι' ὑμᾶς κ. τ. λ.

1) 1590. add. me.

2) 1590. add. vobis.

μοι ἀνεωργμένης ἐν κυρίῳ, οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου, τῷ μὴ εὐρεῖν με τίτον, τὸν ἀδελφόν μου.

13. ἀλλὰ ἀποταξάμενος αὐτοῖς, ἐξῆλθον εἰς μακεδονίαν.

14. τῷ δὲ θεῷ χάρις, τῷ πάντοτε θριαμβεύοντι ἡμῶς ἐν τῷ χριστῷ, καὶ τὴν ὁσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ φανεροῦντι δι' ἡμῶν ἐν παντί τόπῳ.

15. ὅτι χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ θεῷ ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις,

16. οἷς μὲν ὁσμὴ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὁσμὴ ζωῆς εἰς ζωὴν. καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἱκανός;

17. οὐ γάρ ἐσμεν, ὡς οἱ ἑκατὸν καπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ὡς ἐξ εὐκλειείας, ἀλλ' ὡς ἐκ θεοῦ, κατενώπιον τοῦ θεοῦ, ἐν χριστῷ λαλοῦμεν.

ostium mihi apertum esset in Domino, a) Act. 16, 8. 20, 6.

13. non habui requiem spiritui meo, eo quod non invenerim Titum^{a)} fratrem meum; sed vafaciens eis, profectus sum in Macedoniam. a) c. 7, 5. sq.

14. Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, et odorem notitiae suae manifestat per nos in omni loco.

15. Quia Christi bonus odor sumus Deo in iis, qui salvi fiunt, et in iis, qui pereunt.

16. Aliis quidem odor mortis in mortem; aliis autem odor vitae in vitam. Et ad haec quis tam idoneus?

17. Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes^{a)} verbum Dei, sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur. a) c. 4, 2. 6.

C A P. III.

1. Ἀρχόμεθα πάλιν ἑαυτὰς συνημαίνειν; ἢ εἰ μὴ χηρῶμεν, ὡς τινες, συστατικῶν ἐπιστολῶν πρὸς ἡμᾶς, ἢ ἐξ ὑμῶν συστατικῶν;

2. ἡ ἐπιστολὴ ἡμῶν ὑμεῖς ἐξε, ἐγγεγραμμένη ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, γινωσκομένη καὶ ἀναγινωσκομένη ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων,

3. φανερούμενοι, ὅτι ἐξὲ ἐπιστολῆς χριστοῦ διακονηθεῖσα ὑφ' ἡμῶν, ἐγγεγραμμένη οὐ μέλανι, ἀλλὰ πνεύματι θεοῦ ζῶντος, οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἢ ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας ἢ σαρκίνοις.

4. πεποιθήσιν δὲ τοιαύτην ἔχομεν διὰ τοῦ χριστοῦ πρὸς τὸν θεόν,

5. ἔχ' ὅτι ἱκανοὶ ἐσμεν ἀπ' ἑαυτῶν, ἢ λογίσασθαι τι, ὡς ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλ' ἢ ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ θεοῦ,

1 Incipimus iterum nosmet ipsos commendare? aut numquid egemus (sicut quidam) commendatitiis epistolis ad vos, aut ex vobis^{a)}? a) c. 10, 8. 12.

2. Epistola nostra^{a)} vos estis, scripta in cordibus nostris, quae scitur et legitur ab omnibus hominibus. a) 1 Cor. 9, 2.

3. Manifestati quod epistola estis Christi, ministrata a nobis, et scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi; non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.

4. Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum;

5. non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo^{a)} est;

a) 1 Cor. 15, 10.

v. 17. C. λοιποί. — v. 4. Gb. ἢ μη. — v. 5. Mt. ἀλλὰ. — "C. σαρκίνοις. — v. 5. Ed. omn. Er. λογίζεσθαι.

6. ὃς καὶ ἰκάνωσεν ἡμᾶς διακόνας καινῆς διαθήκης, οὐ γράμματος, ἀλλὰ πνεύματος. τὸ γὰρ γράμμα † ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ.

7. εἰ δὲ ἡ διακονία τῆ θανάτου ἐν γράμμασιν, ἐντετυπωμένη ἐν λίθοις, ἐγενήθη ἐν δόξῃ, ὥστε μὴ δύνασθαι † ἀτενίσαι τὸς υἱὸς Ἰσραὴλ εἰς τὸ πρόσωπον μωσέως, διὰ τὴν δόξαν τῆ προσώπου αὐτῆ, τὴν καταργημένην.

8. πῶς οὐκ ἄλλο ἢ διακονία τοῦ πνεύματος ἔσται ἐν δόξῃ;

9. εἰ γὰρ ἡ διακονία τῆς κατακρίσεως δόξα, πολλῶ ἄλλο † περισσεύει ἢ διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν δόξῃ.

10. καὶ γὰρ † οὐ δεδόξασαι τὸ δεδοξαμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει, ἔνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης.

11. εἰ γὰρ τὸ καταργούμενον διὰ δόξης, πολλῶ ἄλλο τὸ μένον ἐν δόξῃ.

12. ἔχοντες οὖν τοιαύτην ἐλπίδα, πολλῆ παρόρσησιν χρώμεθα,

13. καὶ οὐ, καθάπερ μωσῆς ἐτίθει κάλυμμα ἐπὶ τὸ πρόσωπον ἑαυτοῦ πρὸς τὸ μὴ ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὸ τέλος τοῦ καταργημένου.

14. (ἀλλ' ἐπωρώθη τὰ νοήματα αὐτῶν. ἄχρι γὰρ τῆς σήμερον τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῆ ἀναγνώσει τῆς παλαιᾶς διαθήκης μένει, μὴ ἀνακαλυπτόμενον, † ὅτι ἐν χριζῶ καταργεῖται.

15. ἀλλ' ἕως σήμερον, ἥρῃκα ἀναγινώσκειται μωσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται.

16. ἥρῃκα δ' ἂν ἐπιστρέψῃ πρὸς κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα.

17. ὁ δὲ κύριος τὸ πνεῦμά ἐστιν. οὗ δὲ τὸ πνεῦμα κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία.)

18. ἡμεῖς δὲ πάντες, ἀνακαλυμ-

6. qui et idoneos nos fecit ministros novi testamenti, non littera, sed Spiritu; littera ^{a)} enim occidit, Spiritus ^{b)} autem vivificat. a) Gal. 3, 10. b) Rom. 8, 2.

7. Quod si ministratio mortis, litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria; ita, ut non possent intendere filii Israël in faciem Moysi, propter gloriam vultus ejus, quae evacuatur ^{a)};

a) .Exod. 34, 29. sqq.

8. quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria?

9. Nam si ministratio damnationis ^{a)} gloria est; multo magis abundat ministerium justitiae in gloria. a) Gal. 3, 10.

10. Nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriam.

11. Si enim quod evacuatur, per gloriam est; multo magis, quod manet, in gloria est.

12. Habentes igitur talem spem, multa fiducia utimur.

13. Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israël in faciem ejus, quod evacuatur,

14. sed obtusi sunt sensus eorum; usque in hodiernum enim diem idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non revelatum (quoniam in Christo evacuatur),

15. sed usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum.

16. Cum autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen.

17. Dominus autem Spiritus ^{a)} est; ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas. a) Joh. 4, 24.

18. Nos vero omnes, revelata fa-

v. 6. C. ἀποκτενεῖ. — v. 7. Ed. omn. Er. ἐνατενίσαι. — v. 9. C. περισσεύει. — v. 10. Ed. omn. Er. et St. ἔδξε. — v. 14. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. et Mt. ὁ, τι.

1) 1590. add. in.

μένω προσώπω τὴν δόξαν κυρίας κατα-
οπριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μετα-
μορφόμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν,
καθάπερ ἀπὸ κυρίας πνεύματος.

cie gloriam Domini speculantes, in e-
andem imaginem transformamur a cla-
ritate in claritatem, tamquam a Domi-
ni Spiritu.

C A P. IV.

1. Διὰ τοῦτο ἔχοντες τὴν διακο-
νίαν ταύτην, καθὼς ἡλεήθημεν, οὐκ
ἐκκακοῦμεν,

1. Ideo habentes administrationem,
juxta quod misericordiam consecuti su-
mus, non deficiamus,

2. ἀλλ' ἀπειπάμεθα τὰ κρυπτά τῆς
αἰσχύνης, μὴ περιπατῶντες ἐν πανερ-
γίᾳ, μηδὲ δολῶντες τὸν λόγον τῆ θεῶ,
ἀλλὰ τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας
† συσιζῶντες ἑαυτοὺς πρὸς πᾶσαν συν-
είδησιν ἀνθρώπων ἐνώπιον τῆ θεῶ.

2. sed abdicamus occulta dedeco-
ris, non ambulantes in astutia, neque
adulterantes verbum Dei; sed in mani-
festatione veritatis commendantes nos-
met ipsos ad omnem conscientiam ho-
minum coram Deo ^{a)}.

a) c. 1, 12.

3. εἰ δὲ καὶ ἔστι κεκαλυμμένον τὸ
εὐαγγέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολλυμέ-
ροις ἐστὶ κεκαλυμμένον,

3. Quod si etiam opertum est Ev-
angelium nostrum; in iis, qui pereunt,
est opertum;

4. ἐν οἷς ὁ θεὸς τῷ αἰῶνος τέτι
ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων
εἰς τὸ μὴ ἀγῶσαι † αὐτοῖς τὸν φω-
τισμὸν τῆ εὐαγγελίᾳ τῆς δόξης τῆ χρι-
στῶ, ὃς ἐστὶν εἰκὼν τῆ θεῶ †.

4. in quibus Deus hujus seculi ^{a)} ex-
caecavit mentes infidelium, ut non ful-
geat illis illuminatio Evangelii gloriae
Christi, qui est imago Dei. a) Eph. 6, 11. 12.

5. οὐ γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν,
ἀλλὰ χριστὸν ἰησοῦν, κύριον, ἑαυτοὺς
δὲ δούλους ὑμῶν διὰ ἰησοῦν.

5. Non enim nosmet ipsos praedi-
camus, sed Jesum Christum Dominum
nostrum; nos autem servos vestros per
Jesum ^{a)}.

a) 1 Cor. 1, 15.

6. ὅτι ὁ θεὸς, ὁ εἰπὼν, ἐκ σκό-
της φῶς λάμψαι, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς
καρδίαις ἡμῶν πρὸς φωτισμὸν τῆς
γνώσεως τῆς δόξης τοῦ θεοῦ ἐν προσ-
ώπῳ ἰησοῦ χριστοῦ.

6. Quoniam Deus, qui dixit de te-
nebris lucem splendescere, ipse illuxit
in cordibus nostris ad illuminationem
scientiae claritatis Dei, in facie Chri-
sti Jesu.

7. ἔχομεν δὲ τὸν θησαυρὸν τῆτον
ἐν ὄσρακίνοις σκεύεσιν (ἵνα ἡ ὑπερβο-
λὴ τῆς δυνάμεως ἡ τῆ θεῶ, καὶ μὴ
ἔξ ἡμῶν),

7. Habemus autem thesaurum istum
in vasis fictilibus ^{a)}; ut sublimitas sit
virtutis Dei, et non ex nobis ^{b)}.

a) c. 5, 1. b) 1 Cor. 2, 4. 5.

8. ἐν παντὶ θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ
ξενωχορούμενοι· ἀπορούμενοι, ἀλλ'
οὐκ ἐξαπορούμενοι·

8. In omnibus tribulationem pati-
mur, sed non angustiamur; aporiamur,
sed non destituimur;

9. διωκόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐγκατα-
λειπόμενοι· καταβαλλόμενοι, ἀλλ' ἐκ
† ἀπολλύμενοι·

9. persecutionem patimur, sed non
derelinquimur; ¹⁾ dejicimur, sed non
perimus ^{a)}.

a) c. 1, 5. 8.

v. 2. Ed. 3. Er. συσιζωντες. — v. 4. αὐτοῖς omitt. Gb. — " τς ἀορατς add. C.
— v. 9. Ed. 1. Er. ἀπολλυμενοι.

1) 1590. add. humiliamur, sed non confundimur.

10. πάντοτε τὴν νέκρωσιν τῆς κν-
ρίσ, ἰησοῦ, ἐν τῷ σώματι περιφέρον-
τες, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τῆς ἰησοῦ ἐν τῷ
σώματι ἡμῶν φανερωθῇ.

11. ἀεὶ γὰρ ἡμεῖς, οἱ ζῶντες, εἰς
θάνατον παραδιδόμεθα διὰ ἰησοῦν, ἵ-
να καὶ ἡ ζωὴ τῆς ἰησοῦ φανερωθῇ ἐν
τῇ θνητῇ σαρκὶ ἡμῶν.

12. ὥστε ὁ ἄνθρωπος μὲν θάνατος ἐν ἡ-
μῖν ἐνεργεῖται, ἡ δὲ ζωὴ ἐν ὑμῖν.

13. ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα
τῆς πίστεως (κατὰ τὸ γεγραμμένον·
ἐπίξενσα, διὸ ἐλάλησα), καὶ ἡμεῖς
πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν,

14. εἰδότες, ὅτι ὁ ἐγείρας τὸν κύ-
ριον ἰησοῦν καὶ ἡμᾶς διὰ ἰησοῦ ἄνε-
ρεῖ, καὶ παραστήσει σὺν ὑμῖν.

15. τὰ γὰρ πάντα διὰ ὑμᾶς, ἵνα
ἡ χάρις πλεονάσασα, διὰ τῶν πλειό-
νων, τὴν εὐχαριστίαν περισσεύσῃ εἰς
τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ.

16. διὸ οὐκ ἐκκακοῦμεν· ἀλλ' εἰ
καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθεί-
ρεται, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ἐν ἡμῖν ἀνακαινοῦ-
ται ἡμέρα καὶ ἡμέρα.

17. τὸ γὰρ παραντίκα ἐλαφρὸν
τῆς θλίψεως ἡμῶν καθ' ὑπερβολὴν εἰς
ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρους δόξης κατ-
εργάζεται ἡμῖν,

18. μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλε-
πόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα. τὰ
γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ
βλεπόμενα αἰώνια.

10. Semper mortificationem Jesu in
corpore nostro circumferentes, ut et
vita Jesu manifestetur in corporibus
nostris.

11. Semper enim nos, qui vivimus,
in mortem tradimur^{a)} propter Jesum; ut
et vita Jesu manifestetur in carne no-
stra mortali. a) c. 11, 23.

12. Ergo mors in nobis operatur,
vita autem in vobis^{a)}. a) c. 1, 6. 7.

13. Habentes autem eundem spiri-
tum fidei, sicut scriptum est: „Credi-
di, propter quod locutus sum^{a)};” et
nos credimus, propter quod et loqui-
mur; a) Ps. 115, 10.

14. scientes, quoniam qui suscita-
vit Jesum, et nos cum Jesu suscitabit,
et constituet vobiscum.

15. Omnia enim propter vos; ut
gratia abundans, per multos in gratia-
rum actione, abundet in gloriam Dei.

16. Propter quod non deficimus; sed
licet is, qui foris est, noster homo cor-
rumpatur; tamen is, qui intus est, re-
novatur de die in diem.

17. Id enim, quod in praesenti est
momentaneum et leve tribulationis no-
strae, supra modum in sublimitate aet-
ternum gloriae pondus^{a)} operatur in
nobis, a) Rom. 3, 13.

18. non contemplantibus nobis, quae
videntur, sed quae non videntur^{a)}.
Quae enim videntur, temporalia sunt;
quae autem non videntur, aeterna sunt.
a) Rom. 8, 24.

C A P. V.

1. Οἴδαμεν γὰρ, ὅτι, ἐὰν ἡ ἐπί-
γειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκῆνους καταλυ-
θῇ, οἰκοδομηθῇ ἐκ θεοῦ ἔχουσα, οἰ-
κίαν ἀχειροποίητον, αἰώνιον, ἐν τοῖς
οὐρανοῖς.

1. Scimus enim, quoniam si terre-
stris domus nostra hujus habitationis
dissolvatur, quod aedificationem ex
Deo habemus, domum non manufa-
ctam, aeternam in coelis^{a)}. a) Phil. 3, 21.

2. καὶ γὰρ ἐν τούτῳ ξενάζομεν, τὸ οἰκητήριον ἡμῶν, τὸ ἐξ οὐρανοῦ, ἐπενδύσασθαι ἐπιποθοῦντες,

3. εἴ γε, καὶ ἐνδυσάμενοι, οὐ γυνὸι ἐφροθησόμεθα.

4. καὶ γὰρ οἱ ὄντες ἐν τῷ σκήνει ξενάζομεν, βαρύνενοι, † ἐφ' ᾧ ἂ θελομεν ἐκδύσασθαι, ἀλλ' ἐπενδύσασθαι, ἵνα καταποθῇ τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς.

5. ὁ δὲ κατεργασάμενος ἡμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο θεὸς, ὁ καὶ δὸς ἡμῖν τὸν ἀόρατον τοῦ πνεύματος.

6. θαρόοινοι οὖν πάντοτε, καὶ εἰδότες, ὅτι ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι, ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ κυρίου

7. (διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἶδους).

8. θαρόοιμεν δὲ, καὶ εὐδοκοῦμεν μᾶλλον, ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος, καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον.

9. διὸ καὶ φιλοτιμούμεθα, εἴτε ἐνδημοῦντες, εἴτε ἐκδημοῦντες, εὐάρεστοι αὐτῷ εἶναι.

10. τοὺς γὰρ πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ χριστοῦ, ἵνα † κομισθῆται ἕκαστος τὰ † διὰ τοῦ σώματος, πρὸς † ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε κακόν.

11. εἰδότες ἐν τὸν φόβον τῷ κυρίῳ, ἀνθρώπους πείθομεν, θεῷ δὲ πεφανερῶμεθα. ἐλπίζω δὲ, καὶ ἐν ταῖς συνειδήσεσιν ὑμῶν πεφανερῶσθαι.

12. οὐ γὰρ πάλιν ἑαυτοὺς συνηγόρομεν ὑμῖν, ἀλλ' ἀφορμὴν διδόντες ὑμῖν † καυχήματος ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ἔχητε πρὸς τοὺς ἐν προσώπῳ καυχωμένους, καὶ οὐ καρδίᾳ.

13. εἴτε γὰρ ἐξέσημεν, θεῷ· εἴτε σωφρονοῦμεν, ὑμῖν.

14. ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ χριστοῦ σὺν-έχει ἡμᾶς,

2. Nam et in hoc ingemiscimus^{a)}, habitationem nostram, quae de coelo est, superindui cupientes. a) Rom. 8, 23.

3. Si tamen vestiti, non nudi inveniamur.

4. Nam et qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati; eo quod nolumus exspoliari, sed supervestiri^{a)}; ut absorbeatur, quod mortale est, a vita.

a) 1 Cor. 15, 51. sqq.

5. Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus spiritus^{a)}.

a) Rom. 8, 11.

6. Audentes igitur semper, scientes quoniam dum sumus in^I) corpore, peregrinamur a Domino^{a)}.

a) Phil. 1, 23.

7. (Per fidem enim ambulamus, et non per speciem.)

8. Audemus autem, et bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, et praesentes esse ad Dominum.

9. Et ideo contendimus, sive absentes, sive praesentes, placere illi.

10. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum.

11. Scientes ergo timorem Domini hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus. Spero autem et in conscientiiis vestris manifestos nos esse.

12. Non iterum commendamus nos vobis; sed occasionem damus vobis gloriandi pro nobis; ut habeatis ad eos, qui in facie^{a)} gloriantur, et non in corde.

a) c. 3, 1.

13. Sive enim mente excedimus, Deo; sive sobrii sumus, vobis.

14. Caritas enim Christi urget nos; aestimantes hoc, quoniam si unus pro

v. 4. Ed. omn. Er. et St. ἐπειδή ἂ θελομεν. — v. 10. C. κομιση τε. — "C. τα ἴδια. — " Ed. omn. Er. προς ὁ. — v. 12. C. καυχησεως.

1) 1590. add. hoc.

15. κρίναντας τοῦτο, ὅτι, εἰ εἶς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον. καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθαινόντι καὶ ἐγερθέντι.

16. ὥστε ἡμεῖς ἀπὸ τῆ νῦν ἀδένα οἴδαμεν κατὰ σάρκα· εἰ δὲ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα χριστὸν, ἀλλὰ † νῦν ἐκέτι γινώσκομεν.

17. ὥστε, εἴτις ἐν χριστῷ, καινὴ κτίσις. τὰ ἄρχαῖα παρῆλθεν· ἰδοὺ, γέγονε † καινὰ τὰ πάντα.

18. τὰ δὲ πάντα ἐκ τῆ θεῆ, τῆ καταλλάξαντος ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ δόντος ἡμῖν τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς,

19. ὡς ὅτι θεὸς ἦν ἐν χριστῷ κόσμον καταλλάσσων ἑαυτῷ, μὴ † λογίζομενος αὐτοῖς τὰ παραπτώματα αὐτῶν, καὶ θέμενος ἐν ἡμῖν τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς.

20. ὑπὲρ χριστοῦ ἔν προσβεβύομεν, ὡς τῆ θεῆ παρακαλῆντος δι' ἡμῶν. δεόμεθα ὑπὲρ χριστοῦ· καταλλάγητε τῷ θεῷ.

21. τὸν γὰρ μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς † γινώμεθα δικαιοσύνη θεῆ ἐν αὐτῷ.

omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt ^{a)};

a) Rom. 6, 2. sqq.

15. et pro omnibus mortuus est Christus; ut, et qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, et resurrexit.

16. Itaque nos ex hoc neminem novimus secundum carnem ^{a)}, et si cognovimus secundum carnem Christum; sed nunc jam non novimus.

a) v. 12.

17. Si qua ergo in Christo, nova creatura, vetera transierunt; „ecce! „facta sunt omnia nova.”

18. Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Christum, et dedit nobis ministerium reconciliationis.

19. Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, et posuit in nobis verbum reconciliationis.

20. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo: reconciliamini Deo!

21. Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso ^{a)}.

a) Rom. 3, 24.

C A P. VI.

1. Συνεργοῦντες δὲ καὶ παρακαλῆμεν, μὴ εἰς κενὸν τὴν χάριν † τῆ θεῆ δεῖξασθαι ἡμᾶς.

2. (λέγει γὰρ· καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σε, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι. ἰδὲ, νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος· ἰδὲ, νῦν ἡμέρα σωτηρίας),

3. μηδεμίαν ἐν μηδενὶ διδόντες προσκοπήν, ἵνα μὴ μωμηθῇ ἡ διακονία,

1. Adjuvantes ^{a)} autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.

a) 1 Cor. 3, 9.

2. Ait enim: „Tempore accepto ex- „audivi te, et in die salutis adjuvi te ^{a)}.” Ecce! nunc tempus acceptabile; ecce! nunc dies salutis.

a) Jes. 49, 8.

3. Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum;

v. 16. C. και νυν. — v. 17. C. τα παντα καινα. — v. 19. Ed. 1. Er. λογι-
σομενος. — v. 21. C. γινωμεθα. — v. 1. Ed. 1. Er. οmitt. τς θες.

4. ἀλλ' ἐν παντὶ συνιζῶντες ἑαυ-
τὰς ὡς θεῶν διάκονοι, ἐν ὑπομονῇ πολ-
λῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν
ξεροχωρίαις,

5. ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς, ἐν
ἀκαταστασίαις, ἐν κόποις, ἐν ἀγρυ-
πνίαις, ἐν νηξείαις,

6. ἐν ἀγνότητι, ἐν γνώσει, ἐν
† μακροθυμίᾳ, ἐν χρηστότητι, ἐν πνεύ-
ματι ἀγάπῃ, ἐν ἀγάπῃ ἀνυποκρίτως,

7. ἐν λόγῳ ἀληθείας, ἐν δυνάμει
θεῶν, διὰ τῶν ὄπλων τῆς δικαιοσύ-
νης, τῶν δεξιῶν καὶ ἀρισερῶν,

8. διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας, διὰ δυσ-
φημίας καὶ εὐφημίας· ὡς πλάνοι, καὶ
ἀληθεῖς·

9. ὡς ἀγνοούμενοι, καὶ ἐπιγινω-
σκόμενοι· ὡς ἀποθνήσκοντες, καὶ
ἰδοῦν, ζῶμεν· ὡς παιδευόμενοι, καὶ
μὴ θανατούμενοι·

10. ὡς λυπόμενοι, αἰεὶ δὲ χαίρον-
τες· ὡς πτωχοὶ, πολλὰς δὲ πλετίζον-
τες· ὡς μηδὲν ἔχοντες, καὶ πάντα
κατέχοντες.

11. τὸ σῶμα ἡμῶν ἀνέφερε πρὸς
ὑμᾶς, κορίνθιοι, ἡ καρδία ἡμῶν
† πεπλάτννται.

12. ἢ ξεροχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν· ξερο-
χωρεῖσθε δὲ ἐν τοῖς σπλάγχθοις ὑμῶν.

13. τὴν δὲ αὐτὴν ἀντιμισθίαν
(ὡς τέκνοις λέγω) † πλατύνθητε καὶ
ὑμεῖς.

14. μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες
ἀπίστοις. τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνης
καὶ ἀνομίας; τίς δὲ κοινωνία φωτὶ
πρὸς σκότος;

15. τίς δὲ συμφώνησις χριστῷ πρὸς
† βελίᾳρ; ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετὰ
ἀπίστῳ;

16. τίς δὲ συγκατάθεσις ναῶν θεῶν
μετὰ εἰδώλων; ὑμεῖς γὰρ ναὸς θεοῦ

4. sed in omnibus exhibeamus nos-
met ipsos sicut Dei ministros, in mul-
ta patientia, in tribulationibus, in ne-
cessitatibus, in angustiis,

5. in plagis^{a)}, in carceribus, in se-
ditionibus, in laboribus, in vigiliis, in
jejuniis,

6. in castitate, in scientia, in longa-
nimitate, in suavitate, in Spiritu san-
cto, in charitate non ficta,

7. in verbo veritatis, in virtute Dei,
per arma justitiae, a dextris et a sini-
stris;

8. per gloriam, et ignobilitatem,
per infamiam, et bonam famam; ut
seductores, et veraces; sicut qui igno-
ti, et cogniti;

9. quasi morientes, et ecce! vivi-
mus; ut castigati, et non mortificati;

10. quasi tristes, semper autem gau-
dentes; sicut egentes, multos autem
locupletantes; tamquam nihil habentes,
et omnia possidentes^{a)}.

11. Os nostrum patet ad vos, o Co-
rinthii! cor nostrum dilatatum est.

12. Non angustiamini in nobis; an-
gustiamini autem in visceribus vestris.

13. Eamdem autem habentes remu-
nerationem, tamquam filiis dico: dila-
tamini et vos!

14. Nolite jugum ducere cum infi-
delibus! Quae enim participatio justi-
tiae cum iniquitate? aut quae societas
luci ad tenebras?

15. Quae autem conventio Christi
ad Belial? aut quae pars fidei cum in-
fideli^{a)}?

16. Qui^{I)} autem consensus templo
Dei cum idolis? Vos enim estis tem-

v. 6. Ed. 1. Er. μακροθυμιας. — v. 11. Ed. 3. 4. 5. Er. πεπλατννται. —
v. 15. Ed. 4. 5. Er. πλαθυνθητε. — v. 15. C. βελιαλ.

1) 1590. Quis autem.

ἔσε ζῶντος, καθὼς εἶπεν ὁ θεός· ὅτι ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι λαός.

17. διὸ ἐξέλθετε ἐκ μέσων αὐτῶν, καὶ ἀφορίσθητε (λέγει κύριος), καὶ ἀκαθάρατε μὴ ἄπτεσθε. καὶ γὰρ εἰσδέξομαι ὑμᾶς,

18. καὶ ἔσομαι ὑμῖν εἰς πατέρα, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι εἰς υἱὸς καὶ θυγατέρας, λέγει κύριος, παντοκράτωρ.

plum ^{a)} Dei vivi, sicut dicit Deus: „Quoniam inhabitabo in illis, et inambulabo inter eos, et ero illorum „Deus, et ipsi erunt mihi populus ^{b)}).

a) 1 Cor. 3, 16. b) Lev. 26, 11, 12.

17. „Propter quod exite de medio „eorum, et separamini, dicit Dominus, „et immundum ne tetigeritis ^{a)}.

a) Jes. 52, 11.

18. „Et ego recipiam vos, et ero „vobis in patrem, et vos eritis mihi in „filios et filias, dicit Dominus omnipo- „tens ^{a)}.”

a) Jer. 51, 9.

C A P. VII.

1. Ταύτας ἔν ἔχοντες τὰς ἐπαγγελίας, ἀγαπητοὶ, καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμῆ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελῶντες ἀγιωσύνην ἐν φόβῳ θεῶ.

2. χωρήσατε ἡμᾶς· ἕδνα ἠδικήσαμεν, ἕδνα ἐφθείραμεν, ἕδνα ἐπλεονεκτήσαμεν.

3. οὐ πρὸς κατάκρισιν λέγω. προεῖρηκα γὰρ, ὅτι ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἔσε εἰς τὸ συναποθανεῖν καὶ συζῆν.

4. πολλή μοι παρρησία πρὸς ὑμᾶς, πολλή μοι καύχησις ὑπὲρ ὑμῶν. πεπλήρωμαι τῇ παρακλήσει, ὑπερπερισσεύομαι τῇ χαρᾷ ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν.

5. καὶ γὰρ ἐλθόντων ἡμῶν εἰς μακεδονίαν, ἕδεμίαν ἔσχηκεν ἄνεσιν ἡ σὰρξ ἡμῶν, ἀλλ' ἐν παντὶ θλιβόμενοι· ἔξωθεν μάχα, ἔσωθεν φόβοι.

6. ἀλλ' ὁ παρακαλῶν τοὺς ταπεινοὺς πνεύματι ἡμᾶς † ὁ θεὸς ἐν τῇ παρουσίᾳ τίτου.

1. Has ergo habentes promissiones, charissimi! mundemus nos ab omni inquinamento ¹⁾ carnis, et spiritus perficientes sanctificationem in timore Dei.

2. Capite nos! Neminem laesimus, neminem corrumpimus, neminem circumvenimus.

3. Non ad condemnationem vestram dico; praediximus ^{a)} enim, quod in cordibus nostris estis, ad commoriendum, et ad convivendum. a).c. 6, 11. sq.

4. Multa mihi fiducia est apud vos; multa mihi gloriatio pro vobis; repletus sum consolatione; superabundo gaudio in omni tribulatione ²⁾ nostra.

5. Nam et cum venissemus in Macedoniam, nullam requiem ^{a)} habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus; foris pugnae, intus timores. a) c. 2, 12. sq.

6. Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi.

v. 6. C. omitt. ὁ θεός.

1) 1590. 1592. 1593. 1598. Plantin. 1603. carnis, et spiritus perficientes. Romana edit. a privato impressa 1624. et Plantin. 1605. et seqq. carnis et spiritus, perficientes.

2) 1590. vestra.

7. ἂ μόνον δὲ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐ-
τῆ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παρακλήσει, ἣ
παρακλήθη ἐφ' ὑμῖν, † ἀναγγέλλων
ἡμῖν τὴν ὑμῶν ἐπιπόθησιν, τὸν ὑμῶν
ὄδυρμόν, τὸν ὑμῶν ζῆλον ὑπὲρ ἐμῆ,
ὥστε με μᾶλλον χαρῆσαι.

8. ὅτι, εἰ καὶ ἐλύπησα ὑμᾶς ἐν τῇ
ἐπιστολῇ, ἢ μεταμέλωμαι, εἰ καὶ με-
μελόμην. βλέπω γάρ, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ
ἐκείνη, εἰ καὶ πρὸς ὧραν, ἐλύπησεν
ὑμᾶς.

9. νῦν χαίρω, ἐχ' ὅτι ἐλυπήθητε,
ἀλλ' ὅτι ἐλυπήθητε εἰς μετάνοιαν. ἐ-
λυπήθητε γὰρ κατὰ θεόν, ἵνα ἐν μη-
δενὶ ζημιωθῆτε ἐξ ἡμῶν.

10. ἡ γὰρ κατὰ θεὸν λύπη μετά-
νοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατ-
εργάζεται † ἡ δὲ τῆ κόσμος λύπη θά-
νατον κατεργάζεται.

11. ἰδὲ γάρ, αὐτὸ τῆτο τὸ κατὰ
θεὸν λυπηθῆναι ὑμᾶς πόσῃν κατειρ-
γάσατο † ὑμῖν σπεδὴν· ἀλλὰ ἀπολο-
ρίαν, ἀλλὰ ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ φό-
βον, ἀλλὰ ἐπιπόθησιν, ἀλλὰ ζῆλον,
ἀλλ' ἐκδίησιν. ἐν παντὶ συνεστήσατε
ἑαυτοὺς, ἀγνῆς εἶναι ἐν τῷ πράγματι.

12. ἄρα εἰ καὶ ἔγραψα ὑμῖν, ἐχ'
† εἴνεκεν τῆ ἀδικήσαντος, ἐδὲ εἴνεκεν
τῆ ἀδικηθέντος, ἀλλ' εἴνεκεν τῆ φα-
νερωθῆναι τὴν σπεδὴν † ἡμῶν, τὴν ὑ-
πὲρ ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς, ἐνώπιον τῆ θεῆ.

13. διὰ τῆτο παρακεκλήμεθα ἐπὶ
τῇ παρακλήσει ὑμῶν, περισσοτέρως
δὲ μᾶλλον ἐχάρημεν ἐπὶ τῇ χαρῇ τίτις,
ὅτι ἀναπέπνυται τὸ πνεῦμα αὐτῆ ἀπὸ
πάντων ὑμῶν.

14. ὅτι, εἴ τι ἀντὶ ὑπὲρ ὑμῶν
κεκαύχημαι, οὐ κατησχύνθη, ἀλλ',

7. Non solum autem in adventu e-
jus; sed etiam in consolatione, qua con-
solatus est in vobis, referens nobis ve-
strum desiderium, vestrum fletum, ve-
stram aemulationem pro me, ita, ut
magis gauderem.

8. Quoniam etsi contristavi vos in
epistola, non me poenitet; etsi poeni-
teret, videns quod epistola illa (etsi
ad horam) vos contristavit;

9. nunc gaudeo; non quia contri-
stati estis, sed quia contristati estis ad
poenitentiam. Contristati enim estis
secundum Deum, ut in nullo detrimen-
tum patiamini ex nobis.

10. Quae enim secundum Deum tri-
stitia est, poenitentiam in salutem sta-
bilem operatur^{a)}; seculi autem tristitia
mortem^{b)} operatur. a) Matth. 26, 75.
b) Matth. 27, 3. sqq.

11. Ecce enim hoc ipsum, secun-
dum Deum contristari vos, quantam in
vobis operatur sollicitudinem! sed de-
fensionem, sed indignationem, sed timo-
rem, sed desiderium, sed aemula-
tionem, sed vindictam! In omnibus ex-
hibuistis vos incontaminatos esse nego-
tio^{a)}. a) 1 Cor. 5.

12. Igitur, etsi scripsi vobis, non
propter eum, qui fecit injuriam, nec
propter eum, qui passus est; sed ad
manifestandam sollicitudinem nostram,
quam habemus pro vobis

13. coram Deo; ideo consolati su-
mus. In consolatione autem nostra ab-
undantius magis gavisus sumus super
gaudio Titi; quia reffectus est spiritus
ejus ab omnibus vobis.

14. Et si quid apud illum de vobis
gloriatum sum, non sum confusus; sed

v. 7. C. ἀναγγέλλων. — v. 10. C. omitt. ἡ δὲ τὸ κόσμος λύπη θανάτου κατεργάζεται. — v. 11. C. ἐν ὑμῖν. — v. 12. C. τὸ ἐνεκεν. — "Ed. omn. Er. St. et Mt. ὑμῶν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς.

ὡς πάντα ἐν ἀληθείᾳ ἐλαλήσαμεν ὑμῖν, οὕτω καὶ ἡ καύχησις ἡμῶν, ἡ ἐπὶ τίτῳ, ἀλήθεια † ἐγενήθη,

15. καὶ τὰ σπλάγγνα αὐτῷ περισσοτέρως εἰς ὑμᾶς ἐσιν, ἀναμνησκομένης τὴν πάντων ὑμῶν ὑπακοήν, ὡς μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἐδέξασθε αὐτόν.

16. χαίρω, ὅτι ἐν παντὶ θαρσύνω ἐν ὑμῖν.

sicut omnia vobis in veritate locuti sumus; ita et gloriatio nostra, quae fuit ad Titum, veritas facta est.

15. Et viscera ejus abundantius in vobis sunt, reminiscens omnium vestrum obedientiam, quomodo cum timore et tremore excepistis illum.

16. Gaudeo, quod in omnibus confido in vobis.

C A P. VIII.

1. Γνωρίζομεν δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὴν χάριν τῷ θεῷ, τὴν δεδομένην ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς μακεδονίας,

2. ὅτι ἐν πολλῇ δοκιμῇ θλίψεως ἡ περισσεΐα τῆς χαρῆς αὐτῶν καὶ ἡ κατὰ βάθος πτωχεία αὐτῶν ἐπερίσσευσεν εἰς τὸν πλεόντα τῆς ἀπλότητος αὐτῶν,

3. ὅτι κατὰ δύναμιν (μαρτυρῶ) καὶ ὑπὲρ δύναμιν ἀνθαίρετοι,

4. μετὰ πολλῆς παρακλήσεως δεόμενοι ἡμῶν, τὴν χάριν καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς διακονίας, τῆς εἰς τὰς ἀγίας, † δεξασθαι ἡμᾶς.

5. καὶ οὐ καθὼς ἠλπίσαμεν, ἀλλ' ἑαυτοὺς ἔδωκαν πρῶτον τῷ κυρίῳ καὶ ἡμῖν διὰ θελήματος θεοῦ,

6. εἰς τὸ παρακαλέσαι ἡμᾶς τίτον, ἵνα, καθὼς προεκήρυξαι, † ἔτω καὶ ἐπιτελέσῃ εἰς ὑμᾶς καὶ τὴν χάριν ταύτην.

7. ἀλλ' ὡςπερ ἐν παντὶ περισσεύετε (πίσει καὶ λόγῳ καὶ γνώσει καὶ πάσῃ σπεδῇ καὶ τῇ ἐξ ὑμῶν ἐν ἡμῖν ἀγάπῃ), ἵνα καὶ ἐν ταύτῃ τῇ χάριτι περισσεύητε.

8. ἢ κατ' ἐπιταγὴν λέγω, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐτέρων σπεδῆς, καὶ τὸ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης γνήσιον δοκιμάζων.

1. Notam autem facimus vobis, fratres! gratiam Dei, quae data est in Ecclesiis Macedoniae.

2. Quod in multo experimento tribulationis^{a)} abundantia gaudii ipsorum fuit; et altissima paupertas eorum abundavit in divitias simplicitatis eorum^{b)}.

a) 1 Thess. 1, 6. 2, 14. 2 Thess. 1, 4.
b) 1 Cor. 16, 1. sqq.

3. Quia secundum virtutem, testimonium illis reddo, et supra virtutem voluntarii fuerunt,

4. cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam, et communicationem ministerii, quod fit in Sanctos.

5. Et non sicut speravimus, sed semet ipsos dederunt primum Domino, deinde nobis per voluntatem Dei;

6. ita, ut rogarem Titum; ut quem admodum coepit, ita et perficiat in vobis etiam gratiam istam.

7. Sed sicut in omnibus abundatis fide, et sermone, et scientia, et omni sollicitudine, insuper et charitate vestra in nos, ut et in hac gratia abundetis.

8. Non quasi imperans dico; sed per aliorum sollicitudinem, etiam vestrae charitatis ingenium bonum comprobans.

9. (γινώσκετε γὰρ τὴν χάριν τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ἰησοῦ χριστῷ, ὅτι δι' ὑμᾶς ἐπτώχευσε, πλείσιος ὢν, ἵνα ὑμεῖς τῇ ἐκείνῃ πτωχεύειτε πλετηθήτε.)

10. καὶ γνώμην ἐν τῷτῳ δίδωμι. τῷτῳ γὰρ ὑμῖν συμφέρει, οἷ τινες ἔμῳνον τὸ ποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ τὸ θέλειν προενήρξασθε ἀπὸ πέρουςι.

11. νῦν δὲ καὶ τὸ ποιῆσαι ἐπιτελέσατε, ὅπως, καθάπερ ἡ προθυμία τῷ θέλειν, † ἔτω καὶ τὸ ἐπιτελέσαι ἐκ τῷ ἔχειν.

12. εἰ γὰρ ἡ προθυμία πρόκειται, καθὸ ἐὰν † ἔχη τις, εὐπρόσδεκτος, οὐ καθὸ οὐκ ἔχει.

13. οὐ γὰρ, ἵνα ἄλλοις ἄνεσις, ὑμῖν δὲ θλίψις, ἀλλ' ἐξ ἰσότητος, ἐν τῷ νῦν καιρῷ τὸ ὑμῶν περισσεύμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑξέρημα,

14. ἵνα καὶ τὸ ἐκείνων περισσεύμα γένηται εἰς τὸ ὑμῶν ὑξέρημα, ὅπως γένηται ἰσότης.

15. καθὸς γέγραπται· ὁ τὸ πολὺ οὐκ ἐπλεόνασε, καὶ ὁ τὸ ὀλίγον οὐκ ἡλαττόνησε.

16. χάρις δὲ τῷ θεῷ, τῷ διδόντι τὴν αὐτὴν σπεδὴν ὑπὲρ ὑμῶν ἐν τῇ καρδίᾳ τίτε,

17. ὅτι τὴν μὲν παράκλησιν ἐδέξατο, σπεδαιότερος δὲ ὑπάρχων, ἀθραίρετος ἐξῆλθε πρὸς ὑμᾶς.

18. συνεπέψαμεν δὲ μετ' αὐτοῦ τὸν ἀδελφόν, οὗ † ὁ ἔπαινος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ διὰ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν·

19. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν συνέκδημος ἡμῶν σὺν τῇ χάριτι ταύτῃ, τῇ διακονεμένῃ ὑφ' ἡμῶν πρὸς τὴν αὐτῆς κυρίῳ δόξαν καὶ προθυμίαν † ὑμῶν·

9. Scitis enim gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos egenus^{a)} factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis.

a) Matth. 8, 20.

10. Et consilium in hoc do; hoc enim vobis utile est, qui non solum facere, sed et velle coepistis ab anno priore.

11. Nunc vero et facto perficite; ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit et perficiendi ex eo, quod habetis.

12. Si enim voluntas prompta est, secundum id, quod habet^{a)}, accepta est, non secundum id, quod non habet.

a) Marc. 12, 43.

13. Non enim, ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex aequalitate^{a)}.

a) Act. 4, 34.

14. In praesenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat; ut et illorum abundantia vestrae inopiae sit supplementum, ut fiat aequalitas, sicut scriptum est:

15. „Qui multum, non abundavit: „et qui modicum, non minoravit^{a)}.“

a) Exod. 16, 18.

16. Gratias autem Deo, qui dedit eamdem sollicitudinem pro vobis in corde Titi,

17. quoniam exhortationem^{a)} quidem suscepit; sed cum sollicitior esset, sua voluntate profectus est ad vos.

a) v. 6.

18. Misimus etiam cum illo fratrem¹⁾ a), cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias. a) v. 22.

19. Non solum autem, sed et ordinatus est ab Ecclesiis comes peregrinationis nostrae, in hanc gratiam, quae ministratur a nobis ad Domini gloriam, et destinatam voluntatem nostram.

v. 11. Ed. omn. Er. ἔτος. — v. 12. Ed. 1. Er. ἔχει. — v. 18. C. omitt. ὁ. — v. 19. Ed. 1. Er. Mt. et Gb. ἡμῶν.

1) 1590. add. nostrum.

20. *σελλόμενοι τῷτο, μήτις † ἡ-
μᾶς μωμῆσεται ἐν τῇ ἀδρότητι ταύ-
τη, τῇ διακονεμένη ὑφ' ἡμῶν*

21. *προνοούμενοι † καλὰ οὐ μό-
νον ἐνώπιον κυρίου, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον
ἀνθρώπων.*

22. *συνεπέμψαμεν δὲ αὐτοῖς τὸν
ἀδελφὸν ἡμῶν, ὃν ἐδοκιμάσαμεν ἐν
πολλοῖς πολλαῖς σπουδαῖον ὄντα, νυ-
νὶ δὲ πολὺ σπουδαιότερον πεποιθήσει
πολλῇ, τῇ εἰς ὑμᾶς.*

23. *εἴτε ὑπὲρ τίτου, κοινωτὸς ἐμὸς
καὶ εἰς ὑμᾶς συνεργός, εἴτε ἀδελφοὶ
ἡμῶν, ἀπόστολοι ἐκκλησιῶν, δόξα χρι-
στοῦ.*

24. *τὴν οὖν ἐνδείξιν τῆς ἀγάπης
ὑμῶν καὶ ἡμῶν καυχήσεως ὑπὲρ ὑμῶν
εἰς αὐτοὺς ἐνδείξασθε † εἰς πρόσω-
πον τῶν ἐκκλησιῶν.*

20. *Devitantes hoc, ne quis nos vi-
tuperet in hac plenitudine, quae mini-
stratur a nobis ¹).*

21. *Providemus enim bona non so-
lum coram Deo, sed etiam coram ho-
minibus.*

22. *Misimus autem cum illis et fra-
trem nostrum, quem probavimus in
multis saepe sollicitum esse; nunc autem
multo sollicitiorem, confidentia multa in
vos,*

23. *sive pro Tito, qui est socius
meus, et in vos ²) adjutor, sive fra-
tres nostri, apostoli Ecclesiarum ^a),
gloria ³) Christi.*

a) 1 Cor. 16, 3.

24. *Ostensionem ergo, quae est cha-
ritatis vestrae, et nostrae gloriae pro
vobis, in illos ostendite in faciem Ec-
clesiarum.*

C A P. IX.

1. *Περὶ μὲν γὰρ τῆς διακονίας,
τῆς εἰς τοὺς ἀγίους, περισσὸν μοί ἐστι
τὸ γράφειν ὑμῖν.*

2. *οἶδα γὰρ τὴν προθυμίαν ὑμῶν,
ἣν ὑπὲρ ὑμῶν καυχῶμαι μακεδόσιν,
ὅτι ἀχαῖα παρεσκευάσαι ἀπὸ πέρυσσι,
καὶ ὁ ἐξ ὑμῶν ζῆλος ἠρέθισε τοὺς
πλείονας.*

3. *ἐπεμψα δὲ τὲς ἀδελφές, ἵνα μὴ
τὸ καύχημα ἡμῶν, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν,
κενωθῆ ἐν τῷ μέρει τούτῳ, ἵνα, καθὼς
ἔλεγον, παρεσκευασμένοι ἦτε,*

4. *μὴ πως, εἰὰν ἔλθωσι σὺν ἐμοὶ
μακεδόνας, καὶ εὕρωσιν ὑμᾶς ἀπαρα-
σκευάστους, κατασχυνθῶμεν ἡμεῖς (ἵνα
μὴ λέγωμεν ὑμεῖς) ἐν τῇ ὑποστάσει
ταύτῃ † τῆς καυχήσεως.*

5. *ἀναγκαῖον ἐν ἡγησάμην, παρα-
καλέσαι τὲς ἀδελφές, ἵνα προέλθω-
σιν εἰς ὑμᾶς, καὶ προκαταρτίσωσι*

1. *Nam de ministerio, quod fit in
sanctos, ex abundantia est mihi scribe-
re vobis;*

2. *scio enim promptum animum ve-
strum, pro quo de vobis glorior apud
Macedones ^a). Quoniam et Achaja pa-
rata est ab anno praeterito, et vestra
aemulatio provocavit plurimos.*

a) c. 8, 2.

3. *Misi ⁴) autem fratres, ut ne quod
gloriamur de vobis, evacuetur in hac
parte, ut (quemadmodum dixi) parati
sitis;*

4. *ne cum venerint Macedones me-
cum, et invenerint vos imparatos, e-
rubescamus nos (ut non dicamus vos)
in hac substantia.*

5. *Necessarium ergo existimavi ro-
gare fratres, ut praeveniant ad vos, et
praeparent repromissam benedictionem*

v. 20. St. *ὑμᾶς*. — v. 21. Gb. *προνοοῦμενοι γὰρ*. — v. 24. Ed. omn. Er.
ct St. *καὶ εἰς*. — v. 4. *τῆς καυχῆσεως* omitt. Gb.

1) 1590 add. in Domini gloriam.

2) 1590. in vobis.

3) 1590. gloria.

4) 1590. misimus.

τὴν προκατηγγελημένην εὐλογίαὺν ὑμῶν, ταύτην ἐτοίμην εἶναι ἔσως, ὡς εὐλο- γίαν, καὶ μὴ, † ὡς πλεονεξίαν.

6. τῆτο δέ· ὁ σπεύρων φειδομένως † φειδομένως καὶ θερίσει, καὶ ὁ σπεύρων ἐπ' εὐλογίαις ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει.

7. ἔκαστος, καθὼς προαιρεῖται τῇ καρδίᾳ, μὴ ἐκ λύπης, ἢ ἐξ ἀνάγκης. ἰλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ θεός.

8. δυνατὸς δὲ ὁ θεός, πᾶσαν χάριν περισσεῦσαι εἰς ὑμᾶς, ἵνα ἐν παντὶ † πάντοτε πᾶσαν ἀντάρκειαν ἔχοντες, περισσεύητε εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν,

9. καθὼς γέγραπται· ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν, ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

10. ὁ δὲ ἐπιχορηγῶν σπέρμα τῷ σπεύροντι καὶ ἄρτον εἰς βρώσιν † χορηγῆσαι, καὶ † πληθύναι τὸν σπόρον ὑμῶν, καὶ † ἀυξήσαι τὰ γενήματα τῆς δικαιοσύνης ὑμῶν,

11. ἐν παντὶ πλεσιζόμενοι εἰς πᾶσαν ἀπλότητα, ἥτις κατεργάζεται δι' ἡμῶν εὐχαριστίαν τῷ θεῷ,

12. ὅτι ἡ διακονία τῆς † λειτουργίας ταύτης ἔ μόνον ἐσι προσαναπληρῶσα τὰ ὑσερήματα τῶν ἀγίων, ἀλλὰ καὶ περισσεύουσα διὰ πολλῶν † εὐχαριστιῶν τῷ θεῷ,

13. διὰ τῆς δοκιμῆς † τῆς διακονίας ταύτης δοξάζοντες τὸν θεὸν ἐπὶ τῇ ὑποταγῇ τῆς ὁμολογίας ὑμῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον τῆς χάριτος καὶ ἀπλότητι τῆς κοινωνίας εἰς αὐτὸς καὶ εἰς πάντας,

14. καὶ αὐτῶν δεήσει ὑπὲρ ὑμῶν, ἐπιποθόντων ὑμᾶς, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν χάριν τῆς θεῦ ἐφ' ὑμῖν.

15. χάρις δὲ τῷ θεῷ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιγητῶ αὐτοῦ δωρεᾷ.

hanc paratam esse, sic quasi benedictionem, non tamquam avaritiam.

6. Hoc autem dico: Qui parce seminat, parce et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet ^{a)}.

a) Gal. 6, 9.

7. Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate; hilarem enim datorem diligit Deus.

8. Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis; ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes abundetis in omne opus bonum,

9. sicut scriptum est: „Dispensit, dedit pauperibus; justitia ejus manet, in seculum seculi ^{a)}.”

a) Ps. 111, 9.

10. Qui autem administrat semen seminanti, et panem ad manducandum praestabit, et multiplicabit semen vestrum, et auget incrementa frugum justitiae vestrae;

11. ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quae operatur per nos gratiarum actionem Deo.

12. Quoniam ministerium hujus officii non solum supplet ea, quae desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino,

13. per probationem ministerii hujus glorificantes Deum in obedientia confessionis vestrae, in Evangelium Christi, et simplicitate communicationis in illos, et in omnes;

14. et in ¹⁾ ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis.

15. Gratias ²⁾ Deo super inenarrabili dono ejus.

v. 5. Ed. omn. Er. et St. ὡσπερ. — v. 6. Ed. 1. Er. omitt. φειδομενως. — v. 8. Ed. omn. Er. omitt. παντοτε. — v. 10. Gb. χορηγησει, — "πληθυνει, — " αυξησει. — v. 12. C. λειτουργειας. — " Ed. omn. Er. ευχαριστειν. v. 15. Ed. omn. Er. et St. omitt. της. 1) 1590. omitt. in. 2) 1590. add. ago.

C A P. X.

1. Ἀντὸς δὲ ἐγὼ παῦλος παρακα-
λῶ ὑμᾶς διὰ τῆς πραότητος καὶ ἐπι-
εικείας τῆ χριστοῦ, ὃς κατὰ πρόσωπον
μὲν ταπεινὸς ἐν ὑμῖν, ἀπὼν δὲ θαρ-
ρῶ εἰς ὑμᾶς.

2. δέομαι δὲ, τὸ μὴ παρὼν θαρ-
ρήσαι τῇ πεποιθήσει, ἣ λογίζομαι τολ-
μῆσαι ἐπὶ τινὰς τὰς λογιζομένους ἡμᾶς
ὡς κατὰ σάρκα περιπατῶντας.

3. ἐν σαρκὶ γὰρ περιπατῶντες, ἔ
κατὰ σάρκα στρατευόμεθα

4. (τὰ γὰρ ὄπλα τῆς στρατείας ἡ-
μῶν ἔ σαρκικά, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ θεῷ
πρὸς καθάρσεις ὀχυρωμάτων),

5. λογισμὸς καθαιρῶντες, καὶ πᾶν
ὑψωμα ἐπαιρούμενον κατὰ τῆς γνώσεως
τῆ θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόη-
μα εἰς τὴν ὑπακοὴν τῆ χριστοῦ,

6. καὶ ἐν ἐτοίμῳ ἔχοντες, ἐκδικῆ-
σαι πᾶσαν παρακοὴν, ὅταν πληρωθῇ
ὑμῶν ἡ ὑπακοή.

7. τὰ κατὰ πρόσωπον βλέπετε. εἴ
τις πέποιθεν ἐαυτῷ, χριστοῦ εἶναι, τῷ-
το λογίζεσθω πάλιν ἀφ' ἐαυτοῦ, ὅτι,
καθὼς αὐτὸς χριστοῦ, † ἔτω καὶ † ἡ-
μεῖς † χριστοῦ.

8. εἰν τε γὰρ καὶ περισσώτερόν τι
καυχῆσθαι περὶ τῆς ἐξουσίας ἡμῶν,
ἧς ἔδωκεν ὁ κύριος ἡμῶν εἰς οἰκοδομήν,
καὶ οὐκ εἰς καθάρσεις ὑμῶν, οὐκ
† αἰσχυνθῆσομαι,

9. ἵνα † μὴ δόξω, ὡς ἂν ἐκφοβεῖν
ὑμᾶς διὰ τῶν ἐπιστολῶν

10. (ὅτι αἱ μὲν ἐπιστολαί, φησὶ,
βαρεῖαι καὶ ἰσχυραί, ἡ δὲ † παρουσία
τῆ σώματος ἀσθενής, καὶ ὁ λόγος
ἐξεθενημένος)

11. τοῦτο λογίζεσθω ὁ τοιοῦτος,

1. Ipse autem ego Paulus obsecro
vos, per mansuetudinem et modestiam
Christi, qui in facie quidem humilis sum
inter vos, absens autem confido in vo-
bis a).

a) v. 10. 1 Cor. 4, 18. sqq.

2. Rogo autem vos, ne praesens
audeam, per eam confidentiam, qua ex-
istimor audere in quosdam, qui arbi-
trantur nos tamquam secundum car-
nem ambulemus.

3. In carne enim ambulantes non
secundum carnem militamus.

4. Nam arma militiae nostrae a) non
carnalia sunt, sed potentia Deo ad
destructionem munitionum, consilia
destruentes,

a) Eph. 6, 13.

5. et omnem altitudinem extollen-
tem se adversus scientiam Dei, et in
captivitatem redigentes omnem intel-
lectum in obsequium Christi,

6. et in promptu habentes ulcisci om-
nem inobedientiam, cum impleta fue-
rit vestra obedientia.

7. Quae secundum faciem sunt, vi-
dete a)! Si quis confidit sibi Christi b)
se esse, hoc cogitet iterum apud se;
quia sicut ipse Christi est, ita et nos.

a) c. 5, 16. b) 1 Cor. 1, 12.

8. Nam et si amplius aliquid glo-
riatus fuero de potestate nostra, quam
dedit nobis Dominus in aedificationem,
et non in destructionem vestram; non
erubescam.

9. Ut autem non existimer tamquam
terrere vos per epistolas;

10. quoniam quidem epistolae, in-
quiunt, graves sunt et fortes; praesen-
tia autem corporis infirma, et sermo
contemptibilis;

11. hoc cogitet, qui ejusmodi est,

v. 7. Ed. omn. Er. ἔτος. — " Ed. 4. Er. ὑμεῖς. — "' χριστοῦ omitt. Gb.
— v. 8. Ed. omn. Er. καταισχυνησομαι. — v. 9. C. add. δε. — v. 10. C.
παρόησια.

ὅτι, οἰοί ἐσμεν τῷ λόγῳ δι' ἐπιστολῶν ἀπόντες, τοιοῦτοι καὶ παρόντες τῷ ἔργῳ.

12. οὐ γὰρ τολμῶμεν, ἐγκρίναι ἢ συγκρίναι ἑαυτοὺς τισι τῶν ἑαυτοὺς συνησανόντων, ἀλλὰ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς ἑαυτοὺς μετροῦντες, καὶ συγκρίνοντες ἑαυτοὺς ἑαυτοῖς, οὐ συνηοῦσιν.

13. ἡμεῖς δὲ οὐχὶ εἰς τὰ ἄμετρα καυχησόμεθα, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέτρον τοῦ κανόνος, οὐ ἐμίσησεν † ἡμῖν ὁ θεὸς μέτρον, ἐφικέσθαι ἄχρι καὶ ὑμῶν.

14. οὐ γὰρ, ὡς μὴ ἐφικνούμενοι εἰς ὑμᾶς, ὑπερεκτείνομεν ἑαυτοὺς (ἄχρι γὰρ καὶ ὑμῶν ἐφθάσαμεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ χριστοῦ),

15. οὐκ εἰς τὰ ἄμετρα καυχώμενοι ἐν ἀλλοτριῶν κόποις, ἐλπίδα † δὲ ἔχοντες, ἀξαναμένους τῆς πίστεως ὑμῶν, ἐν ὑμῖν μεγαλυνθῆναι κατὰ τὸν κανόνα ἡμῶν εἰς περισσεῖαν,

16. εἰς τὰ ὑπερέκεινα ὑμῶν εὐαγγελίσασθαι, οὐκ ἐν ἀλλοτριῷ κανόνι εἰς τὰ ἔτοῖμα καυχῆσασθαι.

17. ὁ δὲ καυχώμενος ἐκ κυρίου καυχάσθω.

18. οὐ γὰρ ὁ ἑαυτὸν συνησῶν, ἐκεῖνός ἐστι δόκιμος, ἀλλ', ὃν ὁ κύριος συνίστησιν.

quia quales sumus verbo per epistolas, absentes, tales et praesentes in facto.

12. Non enim audemus inserere, aut comparare nos quibusdam, qui se ipsos commendant ^{a)}; sed ipsi in nobis nosmet ipsos metientes, et comparantes nosmet ipsos nobis. ^{a)} c. 3, 1.

13. Nos autem non in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram regulae, qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad vos.

14. Non enim quasi non pertingentes ad vos, super extendimus nos; usque ad vos enim pervenimus in Evangelio Christi.

15. Non in immensum gloriantes in alienis laboribus; spem autem habentes crescentis fidei vestrae, in vobis magnificari secundum regulam nostram in abundantiam;

16. etiam in illa, quae ultra vos sunt, evangelizare ^{a)}, non in aliena regula, in iis, quae praeparata sunt gloriari. ^{a)} Rom. 15, 18. sqq.

17. Qui autem gloriatur, in Domino gloriatur ^{a)}!

^{a)} 1 Cor. 3, 5. sqq.

18. Non enim, qui se ipsum commendat, ille probatus est; sed quem Deus commendat.

C A P. XI.

1. "Ὁφελον ἀνείχεσθέ με μικρὸν τῆ ἀφροσύνη. ἀλλὰ καὶ ἀνείχεσθέ με.

2. ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς † θεῷ ζήλω. ἡρμούσιμην γὰρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ, παρθένον ἀγνήν παρασηῆσαι, † τῷ χριστῷ.

3. φοβοῦμαι δὲ, μήπως, ὡς ὁ ὄφεις εὖαν ἐξήπατησεν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῆ, † ἔτω φθαρῆ τὰ νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς ἀπλότητος, τῆς εἰς τὸν χριστόν.

1. Utinam sustineretis modicum quid insipientiae meae, sed et supportate me!

2. Aemulor enim vos Dei aemulatione; despondi enim vos uni viro virginem ^{a)} castam exhibere Christo.

^{a)} Eph. 5, 24. sqq.

3. Timeo autem, ne sicut serpens ^{a)} Hevam seduxit astutia sua; ita corrumpantur sensus vestri, et excidant a simplicitate, quae est in Christo. ^{a)} Gen 3, 4.

v. 15. Ed 1. Er. ὁ θεος ἡμῶν. — v. 15. Ed. omn. Er. St. omitt. δε. — v. 2. C. ζηλω θεο. — "τω omitt. St. — v. 3. Ed. omn. Er. ἔτως.

4. εἰ μὲν γὰρ ὁ ἐρχόμενος ἄλλον ἰησῶν κηρύσσει, ὃν ἐκ ἐκηρύξαμεν, ἢ πνεῦμα ἕτερον † λαμβάνετε, ὃ ἐκ ἐλάβετε, ἢ εὐαγγέλιον ἕτερον, ὃ ἐκ ἐδέξασθε, καλῶς † ἀνείχεσθε.

5. λογίζομαι γὰρ, μηδὲν ὑσερηκέ-
ναι τῶν ὑπὲρ λίαν ἀποστόλων.

6. εἰ δὲ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει, ἀλλ' ἐν παντὶ φανερωθέντες ἐν πᾶσιν εἰς ὑμᾶς.

7. ἢ ἁμαρτίαν ἐποίησα, ἐμυτὸν ταπεινῶν, ἵνα ὑμεῖς ὑψωθῆτε; ὅτι δωρεὰν τὸ τοῦ θεοῦ εὐαγγέλιον εὐηγγελισάμην ὑμῖν;

8. ἄλλας ἐκκλησίας ἐσύλησα, λαβῶν ὀψώνιον, πρὸς τὴν ὑμῶν διακονίαν, καὶ παρῶν πρὸς ὑμᾶς καὶ ὑσερηθεῖς, οὐ κατενάρκησα οὐδενὸς

9. (τὸ γὰρ ὑξέρημά με προσανεπλήρωσαν οἱ ἀδελφοί, ἐλθόντες ἀπὸ μακεδονίας), καὶ ἐν παντὶ ἀβαρῆ ὑμῖν ἐμυτὸν ἐτήρησα, καὶ τηρήσω.

10. ἔστιν ἀλήθεια χριστῷ ἐν ἐμοί, ὅτι ἡ καύχησις αὐτῆ ἐκ † σφραγίσεται εἰς ἐμὲ ἐν τοῖς κλίμασι τῆς ἀχαΐας.

11. διατί; ὅτι οὐκ ἀγαπῶ ὑμᾶς; ὁ θεὸς οἶδεν.

12. ὃ δὲ ποιῶ, καὶ ποιήσω, ἵνα ἐκκόψω τὴν ἀφορμὴν τῶν θελότων ἀφορμὴν, ἵνα, ἐν ᾧ καυχῶνται, εὐθεθῶσι καθὼς καὶ ἡμεῖς.

13. οἱ γὰρ τοιοῦτοι ψευδαπόστολοι, ἐργάται δόλιοι, μετασχηματιζόμενοι εἰς ἀποστόλους χριστοῦ.

14. καὶ οὐ θαναμαζόν. αὐτὸς γὰρ ὁ σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός.

15. ἐ μέγα ἐν, εἰ καὶ † οἱ διάκονοι αὐτῆ μετασχηματίζονται ὡς διά-

4. Nam si is, qui venit, alium Christum praedicat, quem non praedicavimus; aut alium spiritum accipitis, quem non accepistis: aut aliud Evangelium ^{a)}, quod non recepistis: recte pateremini. a) Gal. 1, 6. sqq.

5. Existimo enim nihil me minus fecisse a magnis Apostolis ^{a)}. a) c. 12, 11.

6. Nam etsi imperitus sermone, sed non scientia; in omnibus autem ¹⁾ manifestati sumus vobis.

7. Aut numquid peccatum feci, me ipsum humilians, ut vos exaltemini? quoniam gratis ^{a)} Evangelium Dei evangelizavi vobis. a) v. 9. 1 Cor. 9, 18.

8. Alias Ecclesias exspoliavi, accipiens stipendium ad ministerium vestrum.

9. Et cum essem apud vos, et egerem, nulli onerosus fui; nam quod mihi deerat, suppleverunt fratres, qui venerunt a Macedonia ^{a)}; et in omnibus sine onere me vobis servavi, et servabo. a) Phil. 4, 15.

10. Est veritas Christi in me, quoniam haec gloriatio non infringetur ^{a)} in me in regionibus Achaiae. a) 1 Cor. 9, 15.

11. Quare? Quia non diligo vos? Deus scit!

12. Quod autem facio, et faciam; ut amputem occasionem eorum, qui volunt occasionem, ut, in quo gloriantur, inveniantur sicut et nos.

13. Nam ejusmodi pseudoapostoli sunt operarii subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi.

14. Et non mirum! ipse enim sathanas transfiguratur se in angelum lucis.

15. Non est ergo magnum, si ministri ejus transfigurentur velut mini-

v. 4. Ed. 1. Er. λαμβανεται. — "Ed. omn. Er. ἠνείχεσθε. — v. 10. St. σφραγίσεται. — v. 15. οἱ omitt. Ed. omn. Er.

1) 1590. manifestus sum.

κοιοι δικαιοσύνης, ὧν τὸ τέλος ἔσαι
κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν.

16. πάλιν λέγω· μή τις με δόξη,
ἄφρονα εἶναι. εἰ δὲ μή γε, κἄν ὡς
ἄφρονα δεξασθὲ με, ἵνα † κἀγὼ μι-
κρόν τι κανχήσωμαι.

17. ὃ λαλῶ, οὐ λαλῶ κατὰ κύ-
ριον, ἀλλ' ὡς ἐν ἀφροσύνῃ, ἐν ταύ-
τῃ τῇ ὑποζύσει τῆς κανχήσεως.

18. ἐπεὶ πολλοὶ κανχῶνται κατὰ
τὴν σάρκα, κἀγὼ κανχήσωμαι.

19. ἡδέως γὰρ ἀνέχεσθε τῶν ἀφρό-
νων, φρόνιμοι ὄντες.

20. ἀνέχεσθε γὰρ, εἴ τις ὑμᾶς
καταδελοῖ, εἴ τις κατεσθίει, εἴ τις
λαμβάνει, εἴ τις ἐπαίρεται, εἴ τις ὑ-
μᾶς εἰς πρόσωπον † δέρει.

21. κατὰ ἀτιμίαν λέγω, ὡς ὅτι ἡ-
μεῖς ἡσθενήσαμεν. ἐν ᾧ δ' ἂν τις τολ-
μᾷ (ἐν ἀφροσύνῃ λέγω), τολμῶ κἀγὼ.

22. ἑβραῖοί εἰσι· κἀγὼ. ἰσραηλι-
ταί εἰμι· κἀγὼ. σπέρμα ἀβραάμ εἰσι·
κἀγὼ.

23. διάκονοι χριστοῦ εἰσι, (παρα-
φρονῶν λαλῶ) ὑπὲρ ἐγώ· ἐν κόποις
περισσότερος, ἐν πληγαῖς ὑπερβα-
λόντως, ἐν φυλακαῖς περισσότερος,
ἐν θανάτοις πολλάκις

24. (ὑπὸ ἰουδαίων πεντάκις τεσσα-
ράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον.

25. τρις ἐρῆαβδίσθην, ἅπαξ ἐλι-
θάσθην, τρις ἐνανάγησα, νυχθήμε-
ρον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα),

26. ὁδοιπορίαις πολλάκις, κινδύ-
νοις ποταμῶν, κινδύνοις λησῶν, κιν-
δύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν,
κινδύνοις ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρη-
μίᾳ, κινδύνοις ἐν θαλάσῃ, κινδύνοις
ἐν ψευδαδέλφοις,

stri justitiae; quorum finis erit secun-
dum opera ipsorum.

16. Iterum dico (ne quis me putet
insipientem esse, alioquin velut insi-
pientem accipite me, ut et ego modi-
cum quid gloriar),

17. quod loquor, non loquor secun-
dum Deum, sed quasi in insipientia, in
hac substantia gloriae.

18. Quoniam multi gloriantur se-
cundum carnem; et ego gloriabor ^{a)}.

a) v. 22. Phil. 3, 4. sqq.

19. Libenter enim suffertis insipi-
entes, cum sitis ipsi sapientes!

20. Sustinetis enim, si quis vos in
servitute redigit, si quis devorat, si
quis accipit, si quis extollitur, si quis
in faciem vos caedit.

21. Secundum ignobilitatem dico,
quasi nos infirmi fuerimus in hac par-
te! In quo quis audet (in insipientia
dico), audeo et ego.

22. Hebraei sunt, et ego ^{a)}; Israeli-
tae sunt, et ego; semen Abrahae sunt,
et ego;

a) Act. 22, 3. Phil. 3, 5.

23. ministri Christi sunt, ¹⁾ [ut
minus sapiens dico] plus ego; in labo-
ribus plurimis, in carceribus abundan-
tius, in plagis supra modum, in mor-
tibus frequenter ^{a)}.

a) c. 4, 11. 1 Cor. 15, 10.

24. A Judaeis quinquies quadrage-
nas, una minus, accepi.

25. Ter virgis caesus sum; semel
lapidatus ^{a)} sum; ter naufragium ^{b)} feci,
nocte et die in profundo maris fui,

a) Act. 14, 18. b) Act. 27, 41.

26. in itineribus saepe, periculis
fluminum, periculis latronum, pericu-
lis ex genere, periculis ex Gentibus,
periculis in civitate, periculis in soli-
tudine, periculis in mari, periculis in
falsis fratribus;

v. 16. Ed. omn. Er. et St. pon. κἀγὼ post τι. — v. 20. C. δαισι.

1) 1590 add. et ego.

27. ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀ-
γρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ † δί-
ψει, ἐν νησειαῖς πολλάκις, ἐν ψύχει
καὶ γυμνότητι,

28. χωρὶς τῶν παρεκτὸς ἢ ἐπισύ-
σασίς μου, ἢ καθ' ἡμέραν, ἢ μέριμνα
πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν.

29. τίς ἀσθενεῖ, καὶ ἐκ ἀσθενῶ;
τίς σκανδαλίζεται, καὶ ἐκ ἐγὼ πν-
ρῆμαι;

30. εἰ καυχᾶσθαι δεῖ, τὰ τῆς ἀ-
σθενείας μου καυχῆσομαι.

31. ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τῷ κυρίῳ † ἡ-
μῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, οἶδεν, ὃ ὧν εὐλογη-
τὸς εἰς τὸς αἰῶνας, ὅτι ἐ ψεύδομαι.

32. ἐν δαμασκῷ ὁ ἐθνάρχης ἀρέ-
τα, τῷ βασιλέως, ἐφάρρει τὴν δαμα-
σκηνῶν πόλιν, πιάσαι με θέλων·

33. καὶ διὰ θυρίδος ἐν σαργάνῃ
ἐχάλασθην διὰ τῷ τείχεσ, καὶ ἐξέφυ-
γον τὰς χεῖρας αὐτῷ.

27. in labore et aerumna, in vigi-
liis multis, in fame et siti, in jejuniis
multis, in frigore et nuditate ^{a)}.

a) 1 Cor. 4, 11.

28. Praeter illa, quae extrinsecus
sunt, instantia mea quotidiana, soli-
citus omnium Ecclesiarum.

29. Quis infirmatur, et ego non in-
firmor? quis scandalizatur, et ego non
uor?

30. Si gloriari oportet, quae infirmi-
tatis meae ^{a)} sunt, gloriabor. a) c. 12, 5.

31. Deus et Pater Domini nostri Je-
su Christi, qui est benedictus in secu-
la, scit, quod non mentior.

32. Damasci ^{a)} praepositus Gentis
Aretae regis, custodiebat civitatem Da-
mascenorum, ut me comprehenderet;

a) Act. 9, 24. sqq.

33. et per fenestram in sporta di-
missus sum per murum, et sic effugi
manus ejus.

C A P. XII.

1. Καυχᾶσθαι δὴ ἐ συμφέροι μοι·
ἐλεύσομαι γὰρ εἰς ὀπτασίας καὶ ἀπο-
καλύψεις κυρίου.

2. οἶδα ἄνθρωπον ἐν χριστῷ, πρὸ
ἐτῶν δεκατεσσάρων (εἴτε ἐν σώματι,
ἐκ οἶδα· εἴτε ἐκτὸς τῷ σώματος, ἐκ
οἶδα· ὁ θεὸς οἶδεν), ἀρπαγέντα τὸν
τοιῆτον ἕως τρίτης οὐρανῶ.

3. καὶ οἶδα τὸν τοιῆτον ἄνθρω-
πον (εἴτε ἐν σώματι, εἴτε ἐκτὸς τῷ
σώματος, ἐκ οἶδα· ὁ θεὸς οἶδεν),

4. ὅτι ἤρπᾳγη εἰς τὸν παράδεισον,
καὶ ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ
ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι.

5. ὑπὲρ τοῦ τοιούτου καυχῆσομαι.
ὑπὲρ δὲ ἑμάντοῦ οὐ καυχῆσομαι, εἰ
μὴ ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου.

6. εἰὰν γὰρ θελήσω καυχῆσασθαι,

1. Si gloriari oportet (non expedit
quidem); veniam autem ad visiones et
revelationes Domini.

2. Scio hominem in Christo ante an-
nos quatuordecim [sive in corpore, ne-
scio ¹⁾], sive extra corpus, nescio, Deus
scit!], raptum ^{a)} hujusmodi usque ad
tertium coelum. a) Act. 22, 17.

3. Et scio hujusmodi hominem (sive
in corpore, sive extra corpus, nescio,
Deus scit!),

4. quoniam raptus est in Paradisum;
et audivit arcana verba, quae non licet
homini ^{a)} loqui. a) 1 Cor. 2, 9.

5. Pro hujusmodi gloriabor; pro me
autem nihil gloriabor, nisi in infirmi-
tatibus meis ^{a)}. a) c. 11, 30.

6. Nam, et si voluero gloriari, non

οὐκ ἔσομαι ἄφρων· ἀλήθειαν γὰρ ἐ-
ρω. φείδομαι δὲ, μή τις εἰς ἐμὲ λο-
γίσῃται ὑπὲρ ὃ βλέπει με, ἢ ἀκούει
τι ἐξ ἐμοῦ.

7. καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύ-
ψεων ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι
σκόλοψ τῆ σαρκί, ἄγγελος σατανᾶν, ἵνα
με κολαφίσῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι.

8. ὑπὲρ τέττε τρίς τὸν κύριον παρ-
εκάλεσα, ἵνα ἀποσιῇ ἀπ' ἐμῆ.

9. καὶ εἶρηκέ μοι· ἀρκεῖ σοι ἡ χά-
ρις μου. ἡ ἄ γὰρ δύναμις μου ἐν ἀσθε-
νεῖᾳ τελειῖται. ἦδις αὖν μᾶλλον καν-
χῆσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα
ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ.

10. διὸ εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν
ἔβρεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγοῖς,
ἐν σενοχωρίαις ὑπὲρ Χριστοῦ. ὅταν γὰρ
ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι.

11. γέγονα ἄφρων, ἄ κανχόμενος.
ὑμεῖς με ἠναγκάσατε. ἐγὼ γὰρ ὄφει-
λον, ὑφ' ὑμῶν συνίστασθαι· ἐδὲν γὰρ
ὑξέρησα τῶν ὑπὲρ λίαν ἀποσόλων, εἰ
καὶ ἐδὲν εἰμι.

12. τὰ μὲν σημεῖα τοῦ ἀποσόλου
ἄ κατειργάσθη ἐν ὑμῖν ἐν πάσῃ ὑπο-
μοιῇ, ἐν σημείοις καὶ τέρασι καὶ δυ-
νάμεσι.

13. τί γὰρ ἐσιν, ὃ ἠτήθητε ὑπὲρ
τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας, εἰ μὴ, ὅτι ἀν-
τὸς ἐγὼ οὐ κατενάγκησα ὑμῶν; χα-
ρίσασθέ μοι τὴν ἀδικίαν ταύτην.

14. ἰδὲ, τρίτον ἄ τέτο ἐτοίμως
ἔχω, ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἐ ἄ κατ-
αναγκήσω ὑμῶν. ἐ γὰρ ζητῶ τὰ ὑ-
μῶν, ἄ ἀλλ' ὑμᾶς. ἐ γὰρ ὀφείλει τὰ
τέκνα, τοῖς γονεῦσι θησαυρίζειν, ἀλλ'
οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις.

15. ἐγὼ δὲ ἦδις αὖν δαπανήσω, καὶ
ἐκδαπανηθήσομαι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν

ero insipiens, veritatem enim dicam;
parco autem, ne quis me existimet su-
pra id, quod videt in me, aut aliquid
audit ex me.

7. Et ne magnitudo revelationum
extollat me, datus est mihi stimulus
carnis meae, angelus satanae^{a)}, qui me
colaphizet.

a) v. 10.

8. Propter quod ter Dominum ro-
gavi, ut discederet a me.

9. Et dixit mihi: Sufficit tibi gra-
tia mea! nam virtus in infirmitate per-
ficitur. Libenter igitur gloriabor in in-
firmitatibus meis; ut inhabitet in me
virtus Christi.

10. Propter quod placeo mihi in in-
firmitatibus meis, in contumeliis, in ne-
cessitatibus, in persecutionibus, in an-
gustiis pro Christo; cum enim infirmor,
tunc potens^{a)} sum.

a) c. 4, 8. sqq.

11. Factus sum insipiens; vos me
coëgistis. Ego enim a vobis debui com-
mendari; nihil enim minus¹⁾ fui ab
iis, qui sunt supra modum Apostoli^{a)},
tametsi nihil sum.

a) c. 11, 5.

12. Signa tamen Apostolatus mei
facta sunt super vos in omni patientia,
in signis, et prodigiis, et virtutibus^{a)}.

a) Rom. 15, 18. 19.

13. Quid est enim, quod minus ha-
buistis prae caeteris Ecclesiis, nisi quod
ego ipse non gravavi^{a)} vos? Donate mi-
hi hanc injuriam!

a) c. 11, 9.

14. Ecce! tertio hoc paratus sum
venire ad vos^{a)}; et non ero gravis vo-
bis. Non enim quaero, quae vestra
sunt, sed vos. Nec enim debent filii
parentibus thesaurizare; sed parentes
filiis.

a) c. 1, 15.

15. Ego autem libentissime impen-
dam, et superimpendar ipse^{a)} pro ani-

v. 9. γὰρ omitt. Ed. 1. Er. — v. 11. κανχόμενος omitt. Gb. — v. 12. C. κατενάγκησα. — v. 14. τέτο omitt. Ed. omn. Er. St. et Mt. — "C. καταναγκήσω. — "C. ἀλλὰ ὑμᾶς.

1) 1590. minus feci.

ὑμῶν, εἰ καὶ, περισσοτέρως ὑμᾶς ἀγαπῶν, ἤττον ἀγαπῶμαι.

16. ἔσω δέ. ἐγὼ ἔκατεβάρησα ὑμᾶς· ἀλλ' ὑπάρχων πανῆργος, δόλω ὑμᾶς ἔλαβον.

17. μή τινα ὧν ἀπέξαλκα πρὸς ὑμᾶς, δι' αὐτῆ ἐπλεονέκτησα ὑμᾶς;

18. παρεκάλεσα τίτον, καὶ συναπέσειλα τὸν ἀδελφόν. μή τι ἐπλεονέκτησεν ὑμᾶς τίτος; οὐ τῷ αὐτῷ πνεύματι περιεπατήσαμεν; οὐ τοῖς αὐτοῖς ἴχρῃσι;

19. πάλιν δοκεῖτε, ὅτι ὑμῖν ἀπολογέμεθα; κατενώπιον τῆ θεῶ, ἐν χριστῷ λαλῆμεν †. τὰ δὲ πάντα, ἀγαπητοὶ, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν οἰκοδομῆς.

20. φοβοῦμαι γὰρ, μή πως ἐλθὼν, οὐχ οἷος θέλω, εὔρω ὑμᾶς, κἀγὼ εὐρεθῶ ὑμῖν οἷον οὐ θέλετε· μή πως † ἔρεις, ζῆλοι, θυμοὶ, ἐριθειᾶ, καταλαλιαὶ, ψιθυρισμοὶ, φησιώσεις, ἀκατασασίαι·

21. μή πάλιν ἐλθόντα με † ταπεινώσῃ ὁ θεὸς με πρὸς ὑμᾶς, καὶ πενθήσω πολλοὺς τῶν προημαρτηκότων καὶ μὴ μετανοησάντων ἐπὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ πορνείᾳ καὶ ἀσελγείᾳ, ἣ ἔπραξαν.

C A P. XIII.

1. † Τρίτον τῆτο ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. ἐπὶ σώματος δύο μαρτύρων καὶ τριῶν σαθῆσεται πᾶν ῥῆμα.

2. προείρηκα καὶ προλέγω (ὡς παρὼν) τὸ δεύτερον, (καὶ ἀπὸν νῦν) † γράφω τοῖς προημαρτηκόσι καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν, ὅτι, ἐὰν ἐλθῶ εἰς τὸ πάλιν, οὐ φείσομαι.

3. ἐπεὶ δοκιμῆν ζητεῖτε τῆ ἐν ἐμοὶ

mabus vestris; licet plus vos diligens, minus diligar.

a) Rom. 9, 5.

16. Sed esto! ego vos non gravavi; sed cum essem astutus, dolo vos cepi!

17. Numquid per aliquem eorum, quos misi ad vos, circumveni vos?

18. Rogavi Titum, et misi cum illo fratrem^{a)}. Numquid Titus vos circumvenit? nonne eodem spiritu ambulavimus? nonne iisdem vestigiis?

a) c. 2, 12.

19. Olim putatis, quod excusemus nos apud vos? Coram Deo in Christo loquimur; omnia autem, charissimi! propter aedificationem vestram.

20. Timeo enim, ne forte cum venero, non quales volo, inveniam vos^{a)}; et ego inveniar a vobis, qualem non vultis^{b)}; ne forte contentiones, emulationes, animositates, dissensiones, detractiones, susurrations, inflationes, seditiones sint inter vos.

a) c. 1, 23. b) c. 10, 2.

21. Ne iterum, cum venero, humiliet me Deus apud vos, et lugeam multos ex iis, qui ante peccaverunt, et non egerunt poenitentiam super immunditia, et fornicatione, et impudicitia, quam gesserunt.

1. Ecce! tertio hoc venio ad vos; In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum^{a)}!

a) Deut. 19, 15.

2. Praedixi¹), et praedico^{a)}, ut praesens²⁾ et nunc absens iis, qui ante peccaverunt, et caeteris omnibus, quoniam si venero iterum, non parcam.

a) c. 12, 20, 21.

3. An experimentum quaeritis ejus,

v. 19. Gb. λαλῆμεν ταδε. — v. 20. C. Ed. 1. Er. ἐρεις. — v. 21. C. ταπεινώσει. — v. 1. C. add. ἰδε. — v. 2. γραφῶ omitt. Gb.

1) 1590. a d d. enim.

2) 1590. praesens vobis.

λαλῶντος χριστοῦ (ὃς εἰς ὑμᾶς ἀκ-
σθενεῖ, ἀλλὰ δυνατεῖ ἐν ὑμῖν.

4. καὶ γὰρ, εἰ ἐσανρωθή ἐξ ἀσθε-
νείας, ἀλλὰ ζῆ ἐκ δυνάμεως θεῶ· καὶ
γὰρ † ἡμεῖς ἀσθενῶμεν ἐν αὐτῷ, ἀλ-
λὰ ζησομεθα σὺν αὐτῷ ἐκ δυνάμεως
θεῶ εἰς ὑμᾶς).

5. ἑαυτὺς πειράζετε, εἰ ἐσὲ ἐν τῇ
πίσει. ἑαυτὺς δοκιμάζετε. ἢ ἐκ ἐπι-
γνώσκετε ἑαυτὺς, ὅτι ἰησοῦς χριστὸς ἐν
ὑμῖν ἔστιν; εἰ μή τι † ἀδόκιμοί ἐσε.

6. ἐλπίζω δὲ, ὅτι γνώσεσθε, ὅτι
ἡμεῖς οὐκ ἐσμὲν ἀδόκιμοι.

7. εὐχομαι δὲ πρὸς τὸν θεόν, μὴ
ποιῆσαι ὑμᾶς κακὸν μηδὲν, οὐχ ἵνα
ἡμεῖς δόκιμοι φανῶμεν, ἀλλ' ἵνα ὑ-
μεῖς τὸ καλὸν ποιῆτε, ἡμεῖς δὲ ὡς
ἀδόκιμοι ὦμεν.

8. ἢ γὰρ δυνάμεθά τι κατὰ τῆς
ἀληθείας, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἀληθείας.

9. χαίρομεν γὰρ, ὅταν ἡμεῖς ἀ-
σθενῶμεν, ὑμεῖς δὲ δυνατοὶ ἦτε. τῷ-
το δὲ καὶ εὐχόμεθα, τὴν ὑμῶν † κατ-
ύρτισιν.

10. διὰ τῷτο ταῦτα ἀπὼν γράφω,
† ἵνα παρὼν μὴ ἀποτόμως χορήσωμαι
κατὰ τὴν ἐξουσίαν, ἣν ἔδωκέ μοι ὁ
κύριος εἰς οἰκοδομὴν, καὶ οὐκ εἰς
καθαίρεσιν.

11. λοιπὸν, ἀδελφοί, χαίρετε, κατ-
αρτίξεσθε, παρακαλεῖσθε, τὸ αὐτὸ
φρονεῖτε, εἰρηνεύετε. καὶ ὁ θεὸς τῆς
ἀγάπης καὶ † εἰρήνης ἔσαι μεθ' ὑμῶν.

12. † ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν † ἀ-
γίῳ φιλήματι. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ
ἄγιοι πάντες.

13. ἡ χάρις τῷ κυρίῳ, ἰησοῦ χρι-
στῷ, καὶ ἡ ἀγάπη τῷ θεῷ, καὶ ἡ κοι-
νωνία τῷ ἁγίῳ πνεύματος μετὰ πάν-
των ὑμῶν. † ἀμήν.

qui in me loquitur Christus, qui in vo-
bis non infirmatur, sed potens ^{a)} est in
vobis?

a) c. 12, 12.

4. Nam etsi crucifixus est ex infir-
mitate; sed vivit ex virtute Dei ^{a)}. Nam
et nos infirmi sumus in illo; sed ¹⁾ vi-
vemus cum eo ex virtute Dei in vobis.

a) Phil. 2, 7. sqq.

5. Vosmet ipsos tentate, si estis in
fide; ipsi vos probate! An non cogno-
scitis vosmet ipsos, quia Christus Je-
sus in vobis est? nisi forte reprobi estis.

6. Spero autem, quod cognoscetis,
quia nos non sumus reprobi ^{a)}. a) v. 2.

7. Oramus autem Deum, ut nihil
mali faciatis, non ut nos probati appa-
reamus, sed ut vos, quod bonum est,
faciatis; nos autem, ut reprobi simus.

8. Non enim possumus aliquid ad-
versus veritatem, sed pro veritate.

9. Gaudemus enim, quoniam nos in-
firmi sumus, vos autem potentes estis.
Hoc et oramus vestram consummatio-
nem.

10. Ideo haec absens scribo, ut non
praesens durius agam ^{a)} secundum po-
testatem, quam Dominus dedit mihi in
aedificationem, et non in destructio-
nem.

a) v. 2. c. 1, 23.

11. De caetero, fratres! gaudete,
perfecti estote, exhortamini, idem sa-
pitate, pacem habete; et Deus pacis et
dilectionis erit vobiscum.

12. Salutate invicem in osculo san-
cto ^{a)}. Salutant vos omnes sancti.

a) Rom. 16, 16.

13. Gratia Domini nostri Jesu Chri-
sti, et charitas Dei, et communicatio
sancti Spiritus sit cum omnibus vobis.
Amen.

v. 4. Mt. και γαρ και ημεεις. — v. 5. C. add. ἀρα. — v. 9. C. καταρτη-
σιν. — v. 10. Ed. omn. Er. ἵνα μη παρων μη αποτομως. — v. 11. C. add. της.
— v. 12. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. ἀσπάζασθε. Ed. 5. ἀσπάζεσθε. — "C. ἐν φιλ. ἀγιω.
— v. 13. ἀμην omitt. Gb.

1) 1590. vivimus.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΠΑΥΛΙ

A D

G A L A T A S.

C A P. I.

1. Παῦλος, ἀπόστολος, οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ ἰησοῦ χριστοῦ καὶ θεοῦ πατρὸς, τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν,

2. καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ πάντες ἀδελφοὶ, ταῖς ἐκκλησίαις τῆς γαλατίας,

3. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς, καὶ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ,

4. τῷ δόντος ἑαυτὸν ἵπερι τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, ὅπως ἐξέλθῃται ἡμᾶς ἐκ τῆ ἐνεσῶτος αἰῶνος πονηροῦ, κατὰ τὸ θέλημα τῷ θεῷ καὶ πατρὸς ἡμῶν,

5. ᾧ ἡ δόξα εἰς τὰς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

6. Θαυμάζω, ὅτι ἵπετω ταχέως μετατίθεσθε ἀπὸ τῆ καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι ἵχριστοῦ, εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον,

7. ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο, εἰ μὴ τινὲς εἰσιν οἱ ταράσσοντες ὑμᾶς, καὶ θέλοντες μεταστρέψαι τὸ εὐαγγέλιον τῷ χριστοῦ.

8. ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔσω.

9. ὡς προειρήκαμεν, καὶ ἄρτι πάλιν λέγω· εἴ τις ἵυμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔσω.

10. ἄρτι γὰρ ἀνθρώπους πείθω, ἵτόν θεόν; ἢ ζητῶ, ἀνθρώποις ἀρε-

1. Paulus Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, et Deum^{a)} Patrem, qui suscitavit eum a mortuis; a) v. 11. sqq.

2. et qui mecum sunt omnes fratres, Ecclesiis Galatiae^{a)}. a) Act. 16, 6. 18, 25.

3. Gratia vobis et pax a Deo Patre¹⁾, et Domino nostro Jesu Christo,

4. qui dedit semet ipsum pro peccatis nostris; ut eriperet^{a)} nos de praesenti seculo nequam, secundum voluntatem Dei et Patris nostri;

a) c. 6, 14. Tit. 2, 14.

5. cui est gloria in secula seculorum, Amen.

6. Miror, quod sic tam cito transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Evangelium;

7. quod non est aliud^{a)}, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, et volunt convertere Evangelium Christi.

a) 2 Cor. 11, 4.

8. Sed licet nos, aut Angelus de coelo evangelizet vobis praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit!

9. Sicut praediximus, et nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizaverit praeter id, quod accepistis, anathema^{a)} sit!

a) 1 Cor. 16, 22.

10. Modo enim hominibus suadeo, an Deo? an quaero hominibus placere?

σκειν; εἰ γὰρ ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσκον, Si adhuc hominibus placerem, Christi
 χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἦμην. servus non essem.

11. γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοὶ, τὸ
 εὐαγγέλιον, τὸ εὐαγγελισθὲν ὑπ' ἐμοῦ,
 ὅτι οὐκ ἔσι κατὰ ἀνθρώπον.

12. ἰδὲ γὰρ ἐγὼ † παρὰ ἀνθρώπου
 παρέλαβον αὐτὸ, ἕτε ἐδιδάχθην, ἀλ-
 λά δι' ἀποκαλύψεως ἰησοῦ χριστοῦ.

13. ἤνυσάτε γὰρ τὴν ἐμὴν ἀνα-
 ξροφὴν ποτε ἐν τῷ ἰουδαϊσμῷ, ὅτι καθ'
 ὑπερβολὴν ἐδίωκον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ
 θεοῦ, καὶ ἐπόρθην αὐτήν.

14. καὶ προέκοπτον ἐν τῷ ἰουδαϊσμῷ
 ὑπὲρ πολλοὺς συνηλικιώτας † ἐν τῷ γέ-
 νει μου, περισσοτέρως ζηλωτῆς ὑπάρ-
 χων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων.

15. ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ θεός, ὁ
 ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μου,
 καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ,

16. ἀποκαλύψαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ
 ἐν ἐμοί, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν
 τοῖς ἔθνεσιν, εὐθὺς οὐ προσανεθέ-
 μην σαρκὶ καὶ αἵματι,

17. οὐδὲ ἀνῆλθον εἰς ἱεροσόλυμα
 πρὸς τοὺς πρὸ ἐμοῦ ἀποστόλους, ἀλλ'
 ἀπῆλθον εἰς ἀραβίαν, καὶ πάλιν ὑπ-
 ἔξρεσα εἰς δαμασκόν.

18. ἔπειτα μετὰ ἔτη τρία ἀνῆλθον
 εἰς ἱεροσόλυμα, ἰσορῆσαι πέτρον, καὶ
 ἐπέμεινα πρὸς αὐτὸν ἡμέρας δεκαπέντε.

19. ἕτερον δὲ τῶν ἀποστόλων οὐκ
 εἶδον, εἰ μὴ ἰάκωβον, τὸν ἀδελφὸν
 τοῦ κυρίου.

20. ἃ δὲ γράφω ὑμῖν, ἰδοὺ, ἐνώ-
 πιον τοῦ θεοῦ (ὅτι οὐ ψεύδομαι).

21. ἔπειτα ἦλθον εἰς τὰ κλίματα
 τῆς συρίας καὶ τῆς κιλικίας.

22. ἦμην δὲ ἀγνώστου τῷ προσ-
 ῶπῳ ταῖς ἐκκλησίαις τῆς ἰουδαίας, ταῖς
 ἐν χριστῷ,

23. μόνον δὲ ἀκούοντες ἦσαν ὅτι

Si adhuc hominibus placerem, Christi
 servus non essem.

11. Notum enim vobis facio, fra-
 tres! Evangelium, quod evangeliza-
 tum est a me, quia non est secundum
 hominem^{a)}; a) v. 17. 1 Cor. 11, 23. Act. 26, 16.

12. neque enim ego ab homine ac-
 cepti illud, neque didici, sed per re-
 velationem Jesu Christi.

13. Audistis enim conversationem
 meam aliquando in Iudaismo; quon-
 iam supra modum persequabar^{a)} Eccle-
 siam Dei, et expugnabam illam,

a) Act. 22, 4.

14. et proficiebam in Iudaismo su-
 pra multos coetaneos meos in genere
 meo, abundantius aemulator existens
 paternarum mearum traditionum.

15. Cum autem placuit ei, qui me
 segregavit ex utero matris meae, et vo-
 cavit per gratiam suam,

16. ut revelaret Filium suum in me,
 ut evangelizarem illum in Gentibus^{a)},
 continuo non acquievi carni et sangui-
 ni;

a) Act. 9, 15.

17. neque veni Jerosolymam ad an-
 tecessores meos Apostolos; sed abii in
 Arabiam; et iterum reversus sum Da-
 mascum.

18. Deinde post annos tres veni Je-
 rosolymam^{a)} videre Petrum, et mansi apud
 eum diebus quindecim. a) Act. 9, 26, 27.

19. Alium autem Apostolorum vidi
 neminem, nisi Jacobum fratrem Do-
 mini.

20. Quae autem scribo vobis, ecce!
 coram Deo, quia non mentior.

21. Deinde veni in partes Syriae
 et Ciliciae^{a)}. a) Act. 9, 30.

22. Eram autem ignotus facie Ec-
 clesiis Judaeae, quae erant in Christo.

23. Tantum autem auditum habe-

ὁ διώκων ἡμᾶς ποτε νῦν εὐαγγελίζε-
ται τὴν πίσιν, ἣν ποτε ἐπόρθει.

24. καὶ ἐδόξαζον ἐν ἐμοὶ τὸν θεόν.

bant; quoniam qui persequabatur nos
aliquando, nunc evangelizat fidem,
quam aliquando expugnabat.

24. Et in me clarificabant Deum.

C A P. II.

1. Ἐπειτα διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν
πάλιν ἀνέβην εἰς ἱεροσόλυμα μετὰ
βαρνάβα, συμπαραλαβῶν καὶ τίτον.

2. ἀνέβην δὲ κατὰ ἀποκάλυψιν.
καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον,
ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσι, κατ' ἰδίαν
δὲ τοῖς δοκοῦσι, μήπως εἰς κενὸν τρέ-
χω, ἢ ἔδραμον.

3. ἀλλ' ἐδὲ τίτος, ὁ σὺν ἐμοὶ, ἔλ-
λην ὢν, ἠναγκάσθη περιτμηθῆναι.

4. διὰ τὸ δὲ τὰς παρεισάκτες ψευδ-
αδέλφους, οἵτινες παρεισήλθον κατα-
σκοπῆσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν, ἣν
ἔχομεν ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ἵνα τὸ ἡμᾶς κα-
ταδελώσωσται,

5. οἷς ἐδὲ πρὸς ὥραν εἴξαμεν τῇ
ὑποταγῇ, ἵνα ἡ ἀλήθεια τῷ εὐαγγε-
λίῳ διαμείνῃ πρὸς ὑμᾶς.

6. ἀπὸ δὲ τῶν δοκόντων, εἶναί τι,
ὁποῖοι τὸ ποτε ἦσαν, ἀδὲν μοι διαφέ-
ρει (τὸ πρόσωπον ἀνθρώπου θεὸς οὐ
λαμβάνει). ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκούντες
οὐδὲν προσανέθετο.

7. ἀλλὰ τὸναντίον, ἰδόντες, ὅτι
πεπίστευμαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυ-
σίας, καθὼς πέτρος τὸ τῆς περιτομῆς

8. (ὁ γὰρ ἐνεργήσας πέτρῳ εἰς ἀ-
ποσολὴν τῆς περιτομῆς ἐνήργησε καὶ
ἐμοὶ εἰς τὰ ἔθνη),

9. καὶ γνόντες τὴν χάριν, τὴν δο-

1. Deinde post annos quatuorde-
cim, iterum ascendi Jerosolymam cum
Barnaba^{a)}, assumpto et Tito.

a) Act. 15, 2. 4.

2. Ascendi autem secundum revela-
tionem; et contuli cum illis Evangeli-
um, quod praedico in Gentibus, seor-
sum autem iis, qui videbantur aliquid
esse^{a)}; ne forte in vacuum currem,
aut cucurrissem.

a) v. 9.

3. Sed neque Titus, qui mecum erat,
cum esset Gentilis, compulsus est cir-
cuncidi.

4. Sed propter subintroductos fal-
sos fratres^{a)}, qui subintroierunt explo-
rare libertatem nostram, quam habe-
mus in Christo Jesu, ut nos in servitu-
tem redigerent.

a) Act. 15, 24.

5. Quibus neque ad horam cessimus
1) subjectione^{a)}, ut veritas Evangelii
permaneat apud vos.

a) v. 14.

6. Ab iis autem, qui videbantur esse
aliquid (quales aliquando fuerint, ni-
hil mea interest; Deus personam homi-
nis non accipit), mihi enim, qui vi-
debantur esse aliquid, nihil contule-
runt;

7. sed econtra cum vidissent, quod
creditum est mihi Evangelium praepu-
tium, sicut et Petro circumcisionis;

8. (qui enim operatus est Petro in
Apostolatium circumcisionis, operatus
est et mihi inter Gentes^{a)}.)

a) c. 1, 16. 1 Cor. 7, 40.

9. Et cum cognovissent gratiam,

v. 4. Ed. 4. 5. Er. omitt. δε. — "Ed. 3. 4. 5. Er. ὑμᾶς. — v. 6. C. τῶ
pro ποτε. — "C. προσωπον ὁ θεος ἀνθρώπου ἢ συλλαμβανει. St. Mt. et Gb.
προσωπον θεος ἀνθρώπου ἔ λαμβανει. — v. 7. τῆς omitt. C.

1) 1590. subjectioni.

θεϊσάν μοι, Ἰάκωβος καὶ κηφᾶς καὶ Ἰωάννης, οἱ δοκῦντες, σῦλοι εἶναι, δεξιὰς ἔδωκαν ἐμοὶ καὶ βαρνάβα κοινοῦνίας, ἵνα ἡμεῖς † εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομὴν·

10. μόνον † τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύωμεν, ὃ καὶ ἐσπούδασα αὐτὸ τοῦτο ποιῆσαι.

11. ὅτε δὲ ἦλθε πέτρος εἰς ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην, ὅτι κατεγνωσμένος ἦν.

12. πρὸ τῷ γὰρ ἔλθεῖν τινὰς ἀπὸ Ἰακώβου μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήσθιεν. ὅτε δὲ ἦλθον, ὑπέξελλε, καὶ † ἀφώριζεν ἑαυτὸν, φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς.

13. καὶ † συνυπεκρίθησαν αὐτῷ καὶ οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι, ὥστε † καὶ βαρνάβου συναπήχθη αὐτῶν τῇ ὑποκρίσει.

14. ἀλλ' ὅτε εἶδον, ὅτι ἐκ ὀρθοποδοῦσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῷ εὐαγγελίῳ, εἶπον τῷ πέτρῳ ἔμπροσθεν πάντων· εἰ σὺ, Ἰουδαῖος ὑπάρχων, ἐθνικῶς ζῆς, καὶ ἐκ Ἰουδαϊκῶς, † τί τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις Ἰουδαΐζειν;

15. ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι, καὶ οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἁμαρτωλοὶ,

16. εἰδότες †, ὅτι οὐ δικαιούται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ χριστοῦ. καὶ ἡμεῖς εἰς χριστὸν Ἰησοῦν ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν ἐκ πίστεως χριστοῦ, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου· διότι † οὐ δικαιωθήσεται ἐξ ἔργων νόμου πᾶσα σὰρξ.

17. εἰ δὲ ζητοῦντες δικαιωθῆναι ἐν χριστῷ, εὐρέθημεν καὶ αὐτοὶ ἁμαρτωλοὶ, ἄρα χριστὸς ἁμαρτίας διάκονος; μὴ γένοιτο.

18. εἰ γὰρ, ἃ κατέλυσα, ταῦτα

quae data est mihi, Jacobus, et Cephas, et Ioannes, qui videbantur columnae esse, dextras dederunt mihi et Barnabae societatis; ut nos in Gentes, ipsi autem in circumcisionem.

10. Tantum ut pauperum memores essemus, quod etiam sollicitus fui hoc ipsum facere ^{a)}. ^{a)} Act. 11, 29. ¹ Cor. 16, 1. ² Cor. 8, 1. sqq.

11. Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti ^{a)}, quia reprehensibilis erat. ^{a)} Act. 15, 39.

12. Prius enim, quam venirent quidam a Jacobo, cum Gentibus edebat ^{a)}; cum autem venissent, subtrahebat et segregabat se, timens eos, qui ex circumcisione erant. ^{a)} Act. 10, 28. 11, 3.

13. Et simulationi ejus consenserunt caeteri Judaei, ita, ut et Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem.

14. Sed cum vidissem, quod non recte ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephae coram omnibus: Si tu, cum Judaeus sis, gentiliter vivis, et non Judaice, quomodo Gentes cogis judaizare?

15. Nos natura Judaei, et non ex Gentibus peccatores.

16. Scientes autem, quod non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi; et nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi, et non ex operibus legis; propter quod ex operibus legis non justificabitur omnis caro ^{a)}. ^{a)} Rom. 3, 28.

17. Quod si quaerentes justificari in Christo, inventi sumus et ipsi peccatores ^{a)}, numquid Christus peccati minister est? Absit ^{b)}! ^{a)} Rom. 3, 9. ^{b)} Rom. 6, 1. sqq.

18. Si enim, quae destruxi, iterum

v. 9. Mt. et Gb. ἡμεῖς μὲν. — v. 10. C. add. δε. — v. 12. Ed. omn. Er. ἀφωρισεν. — v. 15. C. συνυποκρίθησαν. — "καὶ omitt. C. — v. 14. Gb. πως pro τι. — v. 16. Gb. εἰδότες δε. — "Gb. ἐξ ἔργων νόμου ἢ δικαιωθήσεται.

πάλιν οἰκοδομῶ, παραβάτην ἑμὰν-
τὸν † συνίξημι.

19. Ἐγὼ γὰρ διὰ νόμου νόμος ἀπέ-
θανον, ἵνα θεῷ ζήσω, χριστῷ συνε-
σαύρωμαι.

20. Ὡς δὲ οὐκέτι ἐγὼ, ζῆ δὲ ἐν
ἐμοὶ χριστός. ὁ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν
πίσει ζῶ, τῇ τῷ υἱῷ τῷ θεῷ, τῷ ἀγα-
πήσαντός με, καὶ παραδόντος ἑαυτὸν
ὑπὲρ ἐμῶ.

21. Ἐκ ἀθετοῦ τὴν χάριν τῷ θεῷ.
εἰ γὰρ διὰ νόμου δικαιοσύνη, ἄρα χρι-
σὸς ὄθωκεν ἀπέθανεν.

haec aedificō; praevaricatorem me con-
stituo.

19. Ego enim per legem legi mor-
tuus sum, ut Deo vivam^{a)}; Christo con-
fixus sum cruci^{b)}.

a) Rom. 6, 6. 7, 4. 6.

b) c. 5, 24.

20. Vivo autem, jam non ego; vi-
vit vero in me Christus. Quod autem
nunc vivo in carne; in fide vivo Filii
Dei, qui dilexit me, et tradidit semet
ipsum pro me.

21. Non abjicio gratiam Dei. Si
enim per legem justitia, ergo gratis
Christus mortuus est.

C A P. III.

1. Ὡ ἀνόητοι γαλάται, τίς ὑμᾶς
ἐβάσκηκε † τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι,
οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς ἰησοῦς χριστὸς προε-
γράφη, ἐν ὑμῖν ἐσαυρωμένους;

2. τῷτο μόνον θέλω μαθεῖν ἀφ' ὑ-
μῶν· ἐξ ἔργων νόμου τὸ πνεῦμα ἐλά-
βετε, ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως;

3. ὕτως ἀνόητοί ἐσε; ἐναρξάμενοι
πνεύματι, νῦν σαρκὶ ἐπιτελεῖσθε;

4. τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῆ; εἴγε
† καὶ εἰκῆ;

5. ὁ ἄν ἐπιχορηγῶν ὑμῖν τὸ πνεῦ-
μα, καὶ ἐνεργῶν δυνάμεις ἐν ὑμῖν,
ἐξ ἔργων νόμου, ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως;

6. καθὼς ἀβραὰμ ἐπίστευσε τῷ
θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιο-
σύνην.

7. γινώσκετε ἄρα, ὅτι οἱ ἐκ πί-
στεως, ἕτοί· εἰσιν υἱοὶ ἀβραὰμ.

8. προοῖδύσα δὲ ἡ γραφή, ὅτι ἐκ
πίστεως δικαιοὶ τὰ ἔθνη ὁ θεός, προ-
ευηγγελίατο τῷ ἀβραὰμ· ὅτι † ἐνευ-
λογηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη.

1. O insensati Galatae, quis vos fa-
scinavit non obedire veritati, ante quo-
rum oculos^{a)} Jesus Christus¹⁾ prae-
scriptus est, in vobis crucifixus?

a) c. 5, 7.

2. Hoc solum a vobis volo disce-
re: Ex operibus legis Spiritum acce-
pistis^{a)}, an ex auditu fidei? a) Act. 2, 38.

3. Sic stulti estis, ut cum spiritu
coeperitis, nunc carne²⁾ consumme-
mini?

4. Tanta passi estis sine causa? si
tamen sine causa.

5. Qui ergo tribuit vobis Spiritum,
et operatur virtutes in vobis; ex ope-
ribus legis, an ex auditu fidei?

6. Sicut scriptum est: „Abraham
„credidit Deo, et reputatum est illi ad
„justitiam^{a)}.” a) Gen. 15, 6. Rom. 4, 3.

7. Cognoscite ergo, quia, qui ex
fide sunt, ii sunt filii Abrahæ.

8. Providens autem Scriptura, quia
ex fide justificat Gentes Deus, prænun-
ciavit Abrahæ: „Quia benedicentur in
„te omnes Gentes^{a)}.” a) Gen. 12, 3.

v. 18. Gb. σιτισανω. — v. 1. τη omitt. C. St. et Mt. ἐβάσκακε τη ἀληθείᾳ.
Gb. ἐβάσκακε, omiss. τη ἀληθείᾳ μη πειθεσθαι. — v. 4. και omitt. C. —
v. 8. Ed. omn. Er. εὐλογηθήσονται.

1) 1590. proscriptus.

2) 1590. consummamini?

9. ὡς οἱ ἐκ πίσεως εὐλογοῦνται
σὺν τῷ πιζῶ ἄβραάμ.

10. ὅσοι γὰρ ἐξ ἔργων νόμος εἰσὶν,
ὑπὸ κατάραν εἰσὶ. γέγραπται γάρ
† ἐπικατάρατος πᾶς, ὃς οὐκ ἐμμένει
ἐν πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ
τοῦ νόμου, τοῦ ποιῆσαι αὐτά.

11. ὅτι δὲ ἐν † νόμῳ οὐδεὶς δι-
καιοῦνται παρὰ τῷ θεῷ, δῆλον, ὅτι
ὁ δίκαιος ἐκ πίσεως ζήσεται.

12. ὁ δὲ νόμος οὐκ ἔστιν ἐκ πίσεως,
ἀλλ' ὁ ποιήσας αὐτὰ † ἄνθρωπος ζή-
σεται ἐν αὐτοῖς.

13. χριστὸς † ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ
τῆς κατάρρας τῷ νόμῳ, † γενόμενος ὑ-
πὲρ † ἡμῶν κατὰρα (γέγραπται γάρ
ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμύμενος ἐπὶ
ξύλῳ),

14. ἵνα εἰς τὰ ἔθνη ἡ εὐλογία τῆ
ἀβραάμ γένηται ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ἵνα
τὴν ἐπαγγελίαν τῷ πνεύματος λάβωμεν
διὰ τῆς πίσεως.

15. († ἀδελφοί, κατὰ ἄνθρωπον
λέγω.) ὅμως ἀνθρώπου κενυρωμένην
διαθήκην ὑδεὶς ἀθετεῖ ἢ ἐπιδιατάσσει-
ται.

16. τῷ δὲ ἀβραάμ † ἐρρόθησαν
αἱ ἐπαγγελίαι καὶ τῷ σπέρματι αὐτῷ.
οὐ λέγει † καὶ τοῖς σπέρμασιν, ὡς
ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἐνός· καὶ τῷ
σπέρματί † σε· ὃς ἐστὶ χριστός.

17. τῷτο δὲ λέγω, διαθήκην προ-
κεκυρωμένην ὑπὸ τῷ θεῷ εἰς χριστόν,
ὁ μετὰ † ἔτη τετρακόσια καὶ τριάκον-
τα γεγονώς νόμος ἔκ ἀκροῦ, εἰς τὸ
καταργῆσαι τὴν ἐπαγγελίαν.

18. εἰ γὰρ ἐκ νόμου ἡ κληρονομία,
ἔτι ἔξ ἐπαγγελίας. τῷ δὲ ἀβραάμ
δὲ ἐπαγγελίας κεχάριζαι ὁ θεός.

9. Igitur qui ex fide sunt, bene-
dicentur cum fidei Abraham.

10. Quicumque enim ex operibus le-
gis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum
est enim: „Maledictus omnis, qui non
„permanserit in omnibus quae scripta
„sunt in Libro legis, ut faciat ea a).”

a) Deut. 27, 26.

11. Quoniam autem in lege nemo
justificatur a) apud Deum, manifestum
est: „quia Justus ex fide vivit b).”

a) c. 2, 16. b) Hab. 2, 4.

12. Lex autem non est ex fide, sed,
„qui fecerit ea ¹), vivet in illis a).”

a) Lev. 18, 5.

13. Christus nos redemit a) de ma-
ledicto legis, factus pro nobis male-
dictum b); quia scriptum est: „Male-
„dictus omnis, qui pendet in ligno c).”

a) Rom. 10, 4. b) 2 Cor. 5, 21. c) Deut. 21, 23.

14. Ut in Gentibus benedictio Ab-
rahae fieret in Christo Jesu, ut polli-
citationem Spiritus accipiamus per fi-
dem a).

a) Eph. 1, 13.

15. Fratres! (secundum hominem
dico) tamen hominis confirmatum te-
stamentum nemo spernit, aut super-
ordinat.

16. Abrahae dictae sunt promissio-
nes, et semini ejus a). Non dicit: „Et
„seminibus,” quasi in multis; sed quasi
in uno: „Et semini tuo,” qui est Chri-
stus.

a) Gen. 22, 18.

17. Hoc autem dico: testamentum
confirmatum a Deo, quae post quadrin-
gentos et triginta annos a) facta est lex,
non irritum facit ad evacuandam pro-
missionem.

a) Act. 7, 6.

18. Nam si ex lege haecreditas, jam
non ex promissione. Abrahae autem
per repromissionem a) donavit Deus.

a) Rom. 4, 14.

v. 10. Gb. ὅτι ἐπικατάρατος. — v. 11. C. add. τῶ. — v. 12. ἀνθρώπος omitt. Gb. — v. 13. Ed. 3, 4, 5. Er. ὕμας. — " C. γινόμενος. — " Ed. omn. Er. ἱμῶν. — v. 15. ἀδελφοί omitt. C. — v. 16. St. Mt. et Gb. ἐρρόθησαν. — " και omitt. C. — " σε omitt. C. — v. 17. Gb. ponit ἐτη post τριακ. 1) 1590. add. homo.

19. τί ἔν ὁ νόμος; τῶν παραβάσεων χάριν † προσετέθη (ἄχρισ ἢ ἔλθῃ τὸ πνεῦμα, ᾧ ἐπήγγελται), διαταγῆς δὲ ἀγγέλων, ἐν χειρὶ μεσίτης.

20. ὁ δὲ μεσίτης ἑνὸς οὐκ ἔστιν, ὁ δὲ θεὸς εἷς ἔστιν.

21. ὁ ἔν νόμος κατὰ τῶν ἐπαγγελιῶν τῷ θεῷ; μὴ γένοιτο. εἰ γὰρ ἐδόθη νόμος, ὁ δυνάμενος ζωοποιῆσαι, ὄντως † ἂν ἐκ νόμου ἦν ἡ δικαιοσύνη.

22. ἀλλὰ συνέκλεισεν ἡ γραφὴ † τὰ πάντα ὑπὸ ἁμαρτίαν, ἵνα ἡ ἐπαγγελία ἐκ πίστεως ἰησοῦ χριστοῦ δοθῇ τοῖς πιεζέουσιν.

23. πρὸ τῷ † δὲ ἐλθεῖν τὴν πίσιν ὑπὸ νόμον ἐφρουρέμεθα, συγκεκλεισμένοι εἰς τὴν μέλλουσαν πίσιν ἀποκαλυφθῆναι.

24. ὥστε ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς χριστόν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν.

25. ἐλθούσης δὲ τῆς πίστεως, ἡκέτι ὑπὸ παιδαγωγόν ἔσμεν.

26. πάντες † γὰρ υἱοὶ θεοῦ ἔσε δια τῆς πίστεως ἐν χριστῷ ἰησοῦ.

27. ὅσοι γὰρ † εἰς χριστόν ἐβαπτίσθητε, χριστόν ἐνεδύσασθε.

28. ἐκ ἔνι ἰουδαῖος, ἐδὲ ἑλληγ. ἐκ ἔνι δούλος, ἐδὲ ἐλεύθερος. ἐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θήλυ. πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἔσε ἐν χριστῷ ἰησοῦ.

29. εἰ δὲ † ὑμεῖς χριστοῦ, ἄρα τῷ ἀβραάμ σπέρμα ἔσε, † καὶ κατ' ἐπαγγελίαν κληρονόμοι.

19. Quid igitur lex? Propter ¹⁾ transgressiones ^{a)} posita est, donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per angelos ^{b)} in manu mediatoris.

a) 1 Tim. 1, 8-10. b) Act. 7, 38. 55. Hebr. 2, 2.

20. Mediator autem unius non est; Deus autem unus est.

21. Lex ergo adversus promissa Dei? Absit! Si enim data esset lex, quae posset vivificare, vere ex lege esset justitia ^{a)}.

a) Rom. 8, 2. sqq.

22. Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus.

23. Prius autem, quam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem, quae revelanda erat.

24. Itaque lex paedagogus ^{a)} noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur ^{b)}.

a) v. 19. b) Rom. 7, 6.

25. At ubi venit fides, jam non sumus sub paedagogo ^{a)}.

a) Rom. 6, 14.

26. Omnes enim filii Dei ^{a)} estis per fidem, quae est in Christo Jesu.

a) Rom. 8, 15. sqq.

27. Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis ^{a)}.

a) Rom. 6, 3. 4.

28. Non est Judaeus, neque Graecus; non est servus, neque liber; non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum ^{a)} estis in Christo Jesu.

a) 1 Cor. 12, 12. 13.

29. Si autem vos Christi; ergo semen Abrahae ^{a)} estis, secundum missionem haeredes.

a) Rom. 9, 8.

C A P. IV.

1. Λέγω δὲ, ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ κληρονόμος νηπίος ἔστιν, ἐδὲν διαφέρει δούλος, κύριος πάντων ὢν.

1. Dico autem: Quanto tempore haeres parvulus est, nihil differt a servo, cum sit dominus omnium;

v. 19. Gb. ἐτεθη. — v. 21. ἂν omitt. C. — v. 22. τα omitt. C. — v. 25. δε omitt. C. — v. 26. γαρ omitt. C. Ed. 1. Er. παντες γαρ οἱ θεοι. — v. 27. εἰς χριστον omitt. Ed. omn. Er. — v. 29. C. εἰ δε τς χρις. — " και omitt. C.

1) 1590. transgressionem.

2. ἀλλὰ ὑπὸ ἐπιτρόπης ἐξὶ καὶ οἰκονόμης, ἄχρι τῆς προθεσμίας τοῦ πατρὸς.

3. † ἔγω καὶ ἡμεῖς, ὅτε ἦμεν νήπιοι, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τῷ κόσμῳ ἦμεν δεδωλωμένοι.

4. ὅτε δὲ ἦλθεν τὸ πλήρωμα τῆς χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, † γενόμενον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νόμον,

5. ἵνα τὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν.

6. † ὅτι δὲ ἐξε υἱοὶ, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας † ὑμῶν, κράζον· ἀββᾶ, ὁ πατήρ.

7. ὥστε ἐκ † ἔτι εἶ δῆλος, † ἀλλ' υἱός· εἰ δὲ υἱός, καὶ κληρονόμος θεῶ διὰ χριστοῦ.

8. ἀλλὰ τότε μὲν, οὐκ εἰδότες θεὸν, ἐδωλεύσατε τοῖς † μὴ φύσει οὖσι θεοῖς.

9. νῦν δὲ, γνόντες θεὸν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ θεοῦ, πῶς ἐπιστρέφετε πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα, οἷς πάλιν ἄνωθεν δωλεύειν θέλετε;

10. ἡμέρας παρατηρεῖσθε καὶ μηνῶν καὶ καιρῶν καὶ ἐνιαυτοῦς.

11. φοβῆμαι ὑμᾶς, μὴ πως εἰκῆ κηκοπίακα εἰς ὑμᾶς.

12. γίνεσθε ὡς ἐγὼ, ὅτι κἀγὼ ὡς ὑμεῖς. ἀδελφοί, δέομαι ὑμῶν. οὐδὲν με ἡδικήσατε.

13. οἴδατε δὲ, ὅτι δι' ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς ἐὺηγγελισάμην ὑμῖν τὸ πρότερον.

14. καὶ τὸν πειρασμόν μου, τὸν ἐν τῇ σαρκί μου, οὐκ ἐξεθενήσατε, οὐδὲ ἐξεπτύσατε, ἀλλ' ὡς ἄγγελον θεοῦ ἐδέξασθέ με, ὡς χριστὸν ἰησοῦν.

2. sed sub tutoribus et actoribus est usque ad praefinitum tempus a patre.

3. Ita et nos cum essemus parvuli, sub elementis mundi eramus servientes ^{a)}.

a) c. 3, 23. sq. Col. 2, 17.

4. At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege ^{a)}; a) Matth. 3, 15.

5. ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus ^{a)}.

a) Joh. 3, 16. 8, 35. Rom. 8, 15—17.

6. Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum Filii ¹⁾ sui in corda vestra clamantem: Abba, Pater.

7. Itaque jam non est servus, sed filius. Quod si filius; et haeres per Deum.

8. Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis qui natura non sunt dii, serviebatis.

9. Nunc autem cum cognoveritis Deum; immo cogniti sitis a Deo; quomodo convertimini iterum ad infirma et egena elementa ^{a)}, quibus denuo servire vultis?

a) Col. 2, 20.

10. Dies observatis, et menses, et tempora, et annos ^{a)}.

a) Col. 2, 16.

11. Timeo vos ²⁾, ne forte sine causa laboraverim in vobis.

12. Estote sicut ego, quia et ego sicut vos; fratres! obsecro vos, nihil me laesistis.

13. Scitis autem, quia per infirmitatem ^{a)} carnis evangelizavi vobis jampridem, et tentationem vestram in carne mea.

a) 1 Cor. 2, 3. Act. 14, 5—7.

14. Non sprevistis, neque respuestis; sed sicut Angelum Dei excepistis me, sicut Christum Jesum.

v. 3. Ed. 1. Er. et C. ἔγωγ. — v. 4. C. γεννωμενον. — v. 6. C. ὅτε. — " Gb. ἡμῶν. — v. 7. Ed. 1. Er. εἰ ἔτι. — " C. ἀλλὰ. — v. 8. Gb. φουσι μη.

1) 1590. add. Dei.

2) 1590. o m i t t. vos.

15. τίς ἐν ἡν ὁ μακαρισμὸς ὑμῶν; μαρτυρῶ γὰρ ὑμῖν, ὅτι, εἰ δυνατὸν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορῶζαντες ἂν ἐδώκατέ μοι.

16. ὥστε ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα, ἀλθρευῶν ὑμῖν;

17. ζηλοῦσιν ὑμᾶς οὐ καλῶς. ἀλλὰ ἐκκλείσιν ὑμᾶς θέλουσιν, ἵνα αὐτοὺς † ζηλοῦτε.

18. καλὸν δὲ τὸ ζηλεῖσθαι ἐν καλῷ πάντοτε, καὶ μὴ μόνον ἐν τῷ παρεῖναι με πρὸς ὑμᾶς.

19. τεκνία μου, ἃς πάλιν ὠδίνω, ἄχρισ ἢ μορφοθῆ χριστὸς ἐν ὑμῖν.

20. ἤθελον δὲ παρεῖναι πρὸς ὑμᾶς ἄρτι, καὶ ἀλλάξαι τὴν φωνήν μου, ὅτι ἀποροῦμαι ἐν ὑμῖν.

21. λέγετέ μοι, οἱ ὑπὸ νόμον θέλοντες εἶναι τὸν νόμον οὐκ ἀκούετε;

22. γέγραπται γὰρ, ὅτι ἄβραάμ δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἓνα ἐκ τῆς παιδίσκης, καὶ ἓνα ἐκ τῆς ἐλευθέρου.

23. † ἀλλ' ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης κατὰ σάρκα γεγέννηται, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρου διὰ τῆς ἐπαγγελίας.

24. ἃ τινὰ ἐσὶν ἀλληγορούμενα. αὐτὰ γὰρ εἰσὶν † δύο διαθήκαι, μία μὲν ἀπὸ ὄρους σινᾶ, εἰς δουλείαν γεννωῶσα, ἥτις ἐσὶν ἄγαρ.

25. τὸ γὰρ ἄγαρ σινᾶ ὄρος ἐσὶν ἐν τῇ ἀραβίᾳ, συστοιχεῖ δὲ τῇ νῦν ἱερουσαλήμ, δουλεύει † δὲ μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς.

26. ἡ δὲ ἄνω ἱερουσαλήμ ἐλευθέρου ἐσὶν, ἥτις ἐστὶ μήτηρ † πάντων † ἡμῶν.

27. γέγραπται γὰρ εὐφράνθητι, σεῖρα, ἡ ἢ τίκτησα ὅψον καὶ βόησον, ἡ ἢ ὠδίνουσα ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μάλλον, ἢ τῆς ἐρήμου τὸν ἄνδρα.

15. Ubi est ergo beatitudo vestra? Testimonium enim perhibeo vobis; quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis, et dedissetis mihi.

16. Ergo inimicus vobis factus sum, verum^{a)} dicens vobis? a) 2 Tim. 4, 5.

17. Aemulantur vos non bene; sed excludere vos volunt, ut illos aemulemini.

18. Bonum autem aemulamini in bono semper; et non tantum cum praesens sum apud vos.

19. Filioli mei! quos iterum parturio^{a)}, donec formetur^{b)} Christus in vobis. a) 1 Cor. 4, 15. b) c. 2, 20.

20. Vellem autem esse apud vos modo, et mutare vocem meam; quoniam confunder in vobis.

21. Dicite mihi qui sub lege vultis esse, legem non legistis?

22. Scriptum est enim: „Quoniam Abraham duos filios habuit; unum „de ancilla, et unum de libera^{a)}.”

23. Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est; qui autem de libera, per repromissionem.

24. Quae sunt per allegoriam dicta. Haec enim sunt duo testamenta. Unum quidem in monte Sina, in servitutum generans, quae est Agar.

25. Sina enim mons est in Arabia, qui conjunctus est ei, quae nunc est Jerusalem, et servit cum filiis suis.

26. Illa autem, quae sursum est Jerusalem, libera est, quae est mater nostra.

27. Scriptum est enim: „Laetare „sterilis, quae non paris; erumpe, et „clama, quae non parturis; quia multi „filii desertae, magis, quam ejus, quae „habet virum^{a)}.” a) Jes. 54, 1.

28. ἡμεῖς δὲ, ἀδελφοί, κατὰ ἰσαὰκ ἐπαγγελίας τέκνα ἐσμέν.

29. ἀλλ' ὡσπερ τότε ὁ κατὰ σάρκα γεννηθεὶς εἶδωκε τὸν κατὰ πνεῦμα, † οὕτως καὶ νῦν.

30. ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; † ἔκβαλε τὴν παιδίσκην καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς. ἔγὼ γὰρ μὴ † κληρονομήσῃ ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τῆς υἱᾶς ἐλευθέρου.

31. ἄρα, ἀδελφοί, ἔκ ἐσμέν παιδίσκης τέκνα, ἀλλὰ τῆς ἐλευθέρου.

28. Nos autem, fratres! secundum Isaac promissionis filii sumus ^{a)}.

a) Rom. 9, 7.

29. Sed quomodo tunc is, qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur ^{a)} eum, qui secundum spiritum; ita et nunc.

a) Gen. 21, 9.

30. Sed quid dicit Scriptura? „Ejice ancillam, et filium ejus; non-¹) enim haeres erit filius ancillae cum filio liberae ^{a)}.”

a) Gen. 21, 10-12.

31. Itaque, fratres! non sumus ancillae filii, sed liberae; qua libertate Christus nos liberavit.

C A P. V.

1. Τῇ ἐλευθερίᾳ † ἔν, ἣ † χριστὸς † ἡμᾶς ἠλευθέρωσε, σήκετε, καὶ μὴ πάλιν ζυγῷ δελείας ἐνέχεσθε.

2. Ἴδε, ἐγὼ παῦλος λέγω ὑμῖν, ὅτι, εἰν περιτέμνησθε, χριστὸς ὑμᾶς ἔδδεν ὠφελήσει.

3. μαρτύρομαι δὲ πάλιν παντὶ ἀνθρώπῳ περιτεμνομένῳ, ὅτι ὀφειλέτης ἐσίν, ὄλον τὸν νόμον † ποιῆσαι.

4. κατηγορήθητε ἀπὸ τοῦ χριστοῦ, οἳ τινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε. τῆς χάριτος † ἐξέπεσατε.

5. ἡμεῖς γὰρ πνεύματι ἐκ πίστεως ἐλπίδα δικαιοσύνης ἀπεκδεχόμεθα.

6. ἐν γὰρ χριστῷ ἰησοῦ ἔτε περιτομῆτι ἰσχύει, ἔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ πίσσις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη.

7. ἐτρέχετε καλῶς. τίς ὑμᾶς † ἐνέκοψε, τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι;

8. ἡ πεισμονὴ ἔκ ἐκ τῆς καλῆς τῆς ὑμᾶς.

9. μικρὰ ζύμη ὄλον τὸ φύραμα ζυμοῖ.

1. State, et nolite iterum jugo servitutis ^{a)} contineri.

a) Act. 15, 10.

2. Ecce! ego Paulus dico vobis; quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit ^{a)}.

a) c. 2, 21.

3. Testificor autem rursus omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universae legis faciendae ^{a)}.

a) Rom. 2, 25.

4. Evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini; a gratia excidistis.

5. Nos enim spiritu ex fide spem justitiae exspectamus.

6. Nam in Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium; sed fides, quae per charitatem ^{a)} operatur.

a) c. 6, 15. 1 Cor. 7, 19. Jac. 2, 14-17.

7. Currebatis bene; quis vos impedivit veritati ^{a)} non obedire ²⁾)?

a) c. 3, 1.

8. Persuasio haec non est ex eo, qui vocat vos ^{a)}.

a) c. 1, 6.

9. Modicum fermentum totam massam corrumpit.

v. 29. St. Mt. et Gb. ἐτι. — v. 30. C. ἐβαλλε. — "C. Ed. 1. Er. κληρονομησει. — v. 4. ἐν omitt. Gb. — "C. add. ὁ. — "Gb. ponit ἡμας ante χριστος. — v. 3. C. ποιησας. — v. 4. Ed. omn. Er. ἐξέπεσετε. — v. 7. Ed. omn. Er. et St. ἀνεκοψε.

1) 1590. omitt. enim.

2) 1590. add. nemini consenseritis.

10. ἐγὼ πέποιθα εἰς ὑμᾶς ἐν κυριῷ, ὅτι ἕδὲν ἄλλο φρονήσετε. ὁ δὲ ταράσσειν ὑμᾶς βασιᾶσει τὸ κρίμα, ὅστις ἂν ᾖ.

11. ἐγὼ δὲ, ἀδελφοί, εἰ περιτομὴν ἔτι κηρύσσω, τί ἔτι διώκομαι; ἄρα κατήργηται τὸ σκάνδαλον τοῦ σαυροῦ.

12. ὄφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀνασταυνοῦντες ὑμᾶς.

13. ὑμεῖς γὰρ † ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε, ἀδελφοί. μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῆ σαρκί, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις.

14. ὁ γὰρ πᾶς νόμος ἐν ἐνὶ λόγῳ πληροῦται, ἐν τῷ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς † ἑαυτόν.

15. εἰ δὲ ἀλλήλους δάκνετε καὶ κατέσθιετε, βλέπετε, † μὴ ὑπὸ ἀλλήλων ἀναλωθῆτε.

16. λέγω δὲ πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς ἢ μὴ τελήσητε.

17. ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τὸ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκὸς. ταῦτα δὲ † ἀντικεῖται ἀλλήλοις, ἵνα μὴ, ἂ ἂν θέλητε, ταῦτα ποιῆτε.

18. εἰ δὲ πνεύματι ἄγεσθε, οὐκ ἐσὲς † ὑπὸ νόμον.

19. φανερὰ δὲ ἐσι τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς, ἅτινά ἐσι † μοιχεία, † πορνεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια,

20. † εἰδωλολατρεία, φαρμακεία, ἔχθραι, † ἔρεις, ζῆλοι, θυμοὶ, ἐριθείαι, διχοσασίαι, αἰρέσεις,

21. φθόροι, φόνοι, μέθαι, κῶμοι καὶ τὰ ὅμοια τέτοις, † ἂ προλέγω ὑμῖν, καθὼς καὶ προεῖπον, ὅτι οἱ

10. Ego confido in vobis in Domino, quod nihil aliud sapietis; qui autem conturbat vos, portabit iudicium^{a)}, quicumque est ille.

a) c. 1, 7-9.

11. Ego autem, fratres! si circumcisionem adhuc praedico, quid adhuc persecutionem^{a)} patior? Ergo evacuatum est scandalum^{b)} crucis.

a) 2 Cor. 11, 24. b) 1 Cor. 1, 23.

12. Utinam et abscindantur, qui vos conturbant!

13. Vos enim in libertatem vocati estis, fratres; tantum ne libertatem in occasionem detis carnis^{a)}, sed per charitatem Spiritus servite invicem.

a) Rom. 6, 13. 1 Petr. 2, 16.

14. Omnis enim lex in uno sermone impletur: „Diliges proximum tuum sicut te ipsum^{a)}.”

a) Matth. 22, 39. 40. Rom. 13, 8. 9.

15. Quod si invicem mordetis, et comeditis; videte, ne ab invicem consumamini!

16. Dico autem¹⁾: Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis.

17. Caro enim concupiscit adversus spiritum; spiritus autem adversus carnem; haec enim sibi invicem adversantur, ut non quaecumque vultis, illa faciatis^{a)}.

a) Rom. 7, 14. 15. 23.

18. Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege^{a)}.

a) Rom. 6, 14. sqq.

19. Manifesta sunt autem opera carnis, quae sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria,

20. idolorum servitus, veneficia, inimicitiae, contentiones, aemulationes, irae, rixae, dissensiones, sectae,

21. invidiae, homicidia, ebrietates, comessationes, et his similia; quae praedico vobis, sicut praedixi, quon-

v. 15. Ed. 1. 3. 4. 5. Er. ἐπ' ἐλευθερίαν. — v. 14. Gb. σαυρον. — v. 15. C. μηπω ὑπ'. — v. 17. C. ἀντικεῖται ἀλλήλ. Gb. ἀλλήλ. ἀντικεῖται. — v. 18. C. ἀπο νομς. — v. 19. μοιχευα omitt. Gb. — "C. πορνια. — v. 20. Ed. omn. Er. εἰδωλολατρία. — "Ed. omn. Er. ἔρεις. — v. 21. C. ἀπερ λέγω.

1) 1590. add. in Christo:

τὰ τοιαῦτα πρόσκοντες βασιλείαν θεῶ
ἐ κληρονομήσουσιν.

22. ὁ δὲ καρπὸς τοῦ πνεύματός
ἐσιν ἀγάπη, † χαρὰ, εἰρήνη, μακρο-
θυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πί-
σις, πραότης, ἐγκράτεια.

23. κατὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστι
νόμος.

24. οἱ δὲ τοῦ χριστοῦ τὴν σάρκα
ἐσαύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ
ταῖς ἐπιθυμίαις.

25. εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι
καὶ † σοιζῶμεν.

26. μὴ γινώμεθα κενόδοξοι, ἀλ-
λήλως † προσκαλούμενοι, ἀλλήλοις
φθονοῦντες.

iam, qui talia agunt, regnum Dei non
consequentur ^{a)}. a) 1 Cor. 6, 9. 10. Eph. 5, 5.

22. Fructus autem Spiritus est cha-
ritas, gaudium, pax, patientia, beni-
gnitas, bonitas, longanimitas,

23. mansuetudo, fides, modestia,
continentia, castitas. Adversus hujus-
modi non est lex ^{a)}. a) 1 Tim. 1, 9.

24. Qui autem sunt Christi, carnem
suam crucifixerunt ^{a)} cum vitiis et con-
cupiscentiis. a) Rom. 6, 6.

25. Si spiritu vivimus, spiritu et
ambulemus.

26. Non efficiamur inanis gloriae
cupidi, invicem provocantes, invicem
invidentes.

C A P. VI.

1. Ἀδελφοὶ, ἐὰν καὶ † προληφθῇ
ἄνθρωπος ἐν τινι παραπτώματι, ὑ-
μεῖς, οἱ πνευματικοὶ, καταρτίζετε τὸν
τοιούτον ἐν πνεύματι πραότητος, σκο-
πῶν σεαυτὸν, μὴ καὶ σὺ πειρασθῆς.

2. ἀλλήλων τὰ βάρη βαρᾶτε,
καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον
† τοῦ χριστοῦ.

3. εἰ γὰρ δοκεῖ τις, εἶναι † τι,
μηδὲν ὄν, ἐναντὸν φρεναπατᾶ.

4. τὸ δὲ ἔργον ἐαντῷ δοκιμαζέτω
ἑκασος, καὶ τότε εἰς ἐαντὸν † μόνον
τὸ καύχημα ἔξει, καὶ ἐκ εἰς τὸν ἕτερον.

5. ἑκασος γὰρ τὸ ἴδιον φορτίον βα-
ρᾶσει.

6. κοινωνεῖτω δὲ ὁ κατηχούμενος
τὸν λόγον τῷ κατηχοῦντι ἐν πᾶσιν
ἀγαθοῖς.

7. μὴ πλανᾶσθε· θεὸς οὐ μνηστη-
ρεῖται. ὁ γὰρ ἐὰν σπεῖρη ἄνθρωπος,
τοῦτο καὶ θερίσει.

8. ὅτι ὁ σπείρων εἰς τὴν σάρκα

1. Fratres! et si praeoccupatus fue-
rit homo in aliquo delicto, vos, qui
spirituales estis, hujusmodi instruite
in spiritu lenitatis, considerans te i-
psum, ne et tu tenteris.

2. Alter alterius onera portate, et sic
adimplebitis legem Christi ^{a)}. a) c. 5, 14.

3. Nam si quis existimat se aliquid
esse, cum nihil sit ^{a)}, ipse se seducit.
a) 1 Cor. 13, 2.

4. Opus autem suum probet unus-
quisque, et sic in semetipso tantum
gloriam habebit, et non in altero.

5. Unusquisque enim onus suum
portabit ^{a)}. a) Rom. 14, 10. 13.

6. Communicet autem is, qui cate-
chizatur verbo, ei, qui se catechizat,
in omnibus bonis ^{a)}. Rom. 15, 27. 1 Cor. 9, 11.

7. Nolite errare; Deus non irridetur.

8. Quae enim seminaverit homo,
haec et metet; quoniam qui seminat in
carne sua, de carne et metet corruptio-

v. 22. Ed. 1. Er. χαραι. — v. 25. C. σοιζωμεν. — v. 26. Ed. omn. Er.
προκαλυμμενοι — v. 1. C. προσληφθη. — v. 2. C. omitt. τε. — v. 3. Ed. 1.
Er. omitt. τι. — v. 4. C. omitt. μονον.

† ἐαυτῆ ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθορὰν, ὁ δὲ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα ἐκ τῆ πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον.

9. τὸ δὲ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐκακῶμεν. καιρῷ γὰρ ἰδίῳ θερίσομεν, μὴ ἐκλυόμενοι.

10. Ἄρα ἔν, ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζόμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας, μάλιστα δὲ πρὸς † τὰς οἰκείας τῆς πίσεως.

11. Ἴδετε, πηλίκους ὑμῖν γράμμασιν ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρὶ.

12. ὅσοι θέλωσιν εὐπροσωπῆσαι ἐν σαρκὶ, ἔτοι ἀναγκάζουσιν ὑμᾶς περιτέμνεσθαι, μόνον, ἵνα μὴ τῷ σαρκῷ τοῦ χριστοῦ διώκωνται.

13. εἰδὲ γὰρ οἱ † περιτεμνόμενοι αὐτοὶ νόμον φυλάσσειν, ἀλλὰ θέλωσιν, ὑμᾶς περιτέμνεσθαι, ἵνα ἐν τῇ ὑμετέρᾳ σαρκὶ καυχῶνται.

14. ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σαρκῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσαύρωται, καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ.

15. ἐν γὰρ χριστῷ ἰησοῦ ἔτε περιτομή τι † ἰσχύει, ἔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ καινὴ κτίσις.

16. καὶ ὅσοι τῷ κανόνι τέτρωσιν, εἰρήνην ἐπ' αὐτοὺς καὶ εἰλεος, καὶ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ τῆ θεῶ.

17. τῆ λοιπῆ κόπης μοι μηδεὶς παρεχέτω. ἐγὼ γὰρ τὰ στίγματα τῆ κυρίου ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί με βασάζω.

18. ἡ χάρις τῆ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, μετὰ τῆ πνεύματος ὑμῶν, ἀδελφοί. ἀμήν.

nem; qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam aeternam^{a)}. Rom. 8, 6.

9. Bonum autem facientes, non deficiamus; tempore enim suo metemus non deficientes.

10. Ergo dum tempus^{a)} habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. a) Joh. 9, 4.

11. Videte, qualibus litteris scripsi vobis mea manu^{a)}. Rom. 16, 22. 1 Cor. 16, 21.

12. Quicumque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur.

13. Neque enim, qui circumciduntur, legem custodiunt^{a)}; sed volunt vos circumcidi, ut in carne vestra gloriantur. a) Rom. 2, 25.

14. Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo^{a)}. a) c. 2, 19, 20.

15. In Christo enim Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, sed nova creatura^{a)}. a) c. 5, 6. 2 Cor. 5, 17.

16. Et quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, et misericordia, et super Israël Dei.

17. De caetero nemo mihi molestus sit; ego enim stigmata Domini Jesu in corpore^{a)} meo porto. a) 2 Cor. 4, 10, 11, 23—25.

18. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro, fratres. Amen.

v. 8. Ed. omn. Er. ἰὺς. — v. 10. Ed. 4. 5. Er. omitt. τῆς. — v. 13. C. περιτεμνημένοι. — 15. Gb. ἔεν.

EPISTOLA PAULI

A D

EPHESIUS.

C A P. I.

1. Παῦλος, ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ, διὰ θελήματος θεοῦ, τοῖς ἁγίοις, τοῖς ἕσιν ἐν ἐφέσῳ, καὶ πιστοῖς ἐν χριστῷ ἰησοῦ,

2. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ.

3. εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, ὁ εὐλογησας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογία πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπερανίοις † ἐν χριστῷ,

4. καθὼς ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ,

5. προορίσας ἡμᾶς εἰς νίθεσίαν διὰ ἰησοῦ χριστοῦ εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ,

6. εἰς ἔπαινον δόξης τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν ᾗ ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς ἐν τῷ ἡγαπημένῳ,

7. ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἄφεσιν τῶν παραπτωμάτων, κατὰ τὸν πλεον τῆς χάριτος αὐτοῦ,

8. ἧς ἐπερίσσευσεν εἰς ἡμᾶς ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ φρονήσει,

9. γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ, † ἣν προέθετο ἐν αὐτῷ,

10. εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ

1. Paulus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, omnibus sanctis, qui sunt Ephesi, et fidelibus in Christo Jesu.

2. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

3. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in coelestibus in Christo.

4. Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem ^{a)}; ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate.

a) c. 3, 11.

5. Qui praeordinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, secundum propositum voluntatis suae,

6. in laudem gloriae gratiae suae, in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo;

7. in quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum, secundum divitias gratiae ejus,

8. quae superabundavit in nobis in omni sapientia et prudentia;

9. ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suae, secundum beneplacitum ejus, quod proposuit in eo,

10. in dispensatione plenitudinis temporum ^{a)}, instaurare omnia in Chri-

πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ ἢ ἐν τοῖς ἐρα-
νοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν αὐτῷ,

11. ἐν ᾧ καὶ ἐκληρώθημεν, προ-
ορισθέντες κατὰ πρόθεσιν τῆ τὰ πάν-
τα ἐπεργῆτος κατὰ τὴν βουλὴν τῆ θε-
λήματος αὐτῆ,

12. εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς εἰς ἔπαινον
ἢ τῆς δόξης αὐτῆ, τὸς προηλπικότητας
ἐν τῷ Χριστῷ,

13. ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς (ἀκούσαντες τὸν
λόγον τῆς ἀληθείας, τὸ εὐαγγέλιον
τῆς σωτηρίας ὑμῶν), ἐν ᾧ καὶ πισεύ-
σαντες ἐσφραγίσθητε τῷ πνεύματι τῆς
ἐπαγγελίας, τῷ ἁγίῳ,

14. ὃς ἐστὶν ἀρχαβὼν τῆς κληρο-
νομίας ἡμῶν, εἰς ἀπολύτρωσιν τῆς
περιποιήσεως, εἰς ἔπαινον τῆς δόξης
αὐτῆ.

15. διὰ τετο κἀγὼ, ἀκούσας τὴν
καθ' ὑμᾶς πίσιν ἐν τῷ κυρίῳ, ἰησοῦ,
καὶ τὴν ἀγάπην, τὴν εἰς πάντας τὸς
ἁγίους,

16. οὐ παύομαι εὐχαρισῶν ὑπὲρ
ὑμῶν, μνησίαν ὑμῶν ποιούμενος ἐπὶ
τῶν προσευχῶν μου,

17. ἵνα ὁ θεὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν,
ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ πατὴρ τῆς δόξης, δώῃ
ὑμῖν πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως,
ἐν ἐπιγνώσει αὐτῆ,

18. πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς
τῆς ἢ καρδίας ὑμῶν, εἰς τὸ εἰδέναι ὑ-
μᾶς, τίς ἐστὶν ἡ ἐλπίς τῆς κλήσεως αὐ-
τῆ, καὶ τίς ὁ πλῆθος τῆς δόξης τῆς
κληρονομίας αὐτῆ ἐν τοῖς ἁγίοις,

19. καὶ τί τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος
τῆς δυνάμεως αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς, τοὺς
πισεύοντάς κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ
κράτους τῆς ἰσχύος αὐτοῦ,

20. ἣν ἐνήργησεν ἐν τῷ Χριστῷ, ἐ-
γείρας αὐτὸν ἐκ ἢ νεκρῶν (καὶ ἐκά-
θισεν ἐν δεξιᾷ αὐτῆ ἐν τοῖς ἐπεραινίοις,

sto^{b)}, quae in coelis, et quae in terra
sunt, in ipso. a) c. 2, 14. Gal. 4, 4. b) Col. 1, 18-20.

11. In quo etiam et nos sorte vo-
cati sumus, praedestinati secundum
propositum ejus, qui operatur omnia
secundum consilium voluntatis suae;

12. ut simus in laudem gloriae ejus
nos, qui ante speravimus^{a)} in Christo;

a) Luc. 2, 38.

13. in quo et vos^{a)}, cum audisse-
tis verbum veritatis (Evangelium salu-
tis vestrae), in quo et credentes signa-
ti^{b)} estis Spiritu promissionis sancto,

a) c. 2, 17. b) 2 Cor. 1, 22.

14. qui est pignus^{a)} hereditatis
nostrae, in redemptionem acquisitionis,
in laudem gloriae ipsius. a) 2 Cor. 5, 5.

15. Propterea et ego audiens fidem
vestram, quae est in¹⁾ Domino Jesu,
et dilectionem in omnes sanctos,

16. non cesso gratias agens pro vo-
bis, memoriam vestri faciens in oratio-
nibus meis;

17. ut Deus Domini nostri Jesu
Christi, pater gloriae, det vobis spiri-
tum sapientiae et revelationis, in agni-
tione ejus;

18. illuminatos oculos cordis vestri,
ut sciatis, quae sit spes vocationis ejus,
et quae divitiae gloriae hereditatis ejus
in sanctis,

19. et quae sit supereminens magni-
tudo virtutis ejus in nos, qui credimus
secundum operationem potentiae vir-
tutis ejus,

20. quam operatus est in Christo,
suscitans illum a mortuis, et consti-
tuens ad dexteram suam in coelestibus,

v. 10. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. τα τς. — v. 12. της ομνιτ. C. — v. 18. Ed. omn. Er. et St. της διανοιας. — v. 20. C. Ed. 1. Er. add. των.

1) 1590. in Christo Jesu.

21. ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένε εἰ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

22. καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τὰς πόδας αὐτῆ, καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῆ ἐκκλησίας,

23. ἣτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτῆ, τὸ πλήρωμα τῆ † τὰ πάντα ἐν αὐτῇ πληρομένον).

21. supra omnem principatum ^{a)}, et potestatem, et virtutem, et dominationem ^I), et omne nomen, quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. . a) Matth. 28, 18. Phil. 2, 9-11.

22. Et omnia subiecit sub pedibus ejus ^{a)}; et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, a) 1 Cor. 15, 24. sqq.

23. quae est corpus ipsius, et plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur.

C A P. II.

1. Καὶ ὑμᾶς, ὄντας νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι καὶ ταῖς ἀμαρτίαις

2. (ἐν αἷς ποτε περιεπατήσατε κατὰ τὸν αἰῶνα τῷ κόσμῳ τέττι, κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τῆ ἀέρος, τῆ πνεύματος, τῆ νῦν ἐνεργῆτος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας,

3. ἐν οἷς καὶ ἡμεῖς πάντες ἀνεσφαρῆμεν ποτε ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς σαρκὸς ἡμῶν, ποιῶντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διανοιῶν, καὶ ἤμεν τέκνα φύσει ὀργῆς, ὡς καὶ οἱ λοιποί)

4. ὁ δὲ θεὸς, πλάσιος ὢν ἐν ἐλέει, διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτῆ, ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς,

5. καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι, συνεζωοποίησε τῷ χριστῷ (χάριτί ἐξε σεσωσμένοι),

6. καὶ συνήγειρε, καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπερανίοις ἐν χριστῷ ἰησοῦ,

7. ἵνα ἐνδείξηται ἐν τοῖς αἰῶσι, τοῖς ἐπερχομένοις, τὸν ὑπερβάλλοντα πλεονεξίας τῆς χάριτος αὐτῆ ἐν χρηστότητι ἐφ' † ἡμᾶς ἐν χριστῷ ἰησοῦ.

8. τῆ γὰρ χάριτί ἐξε σεσωσμένοι διὰ τῆς πίστεως (καὶ τῆτο ἐκ ἐξ ὑμῶν θεῶ τὸ δῶρον),

1. Et vos ²⁾, cum essetis mortui ^{a)} delictis et peccatis vestris, a) Col. 2, 13.

2. in quibus aliquando ambulastis secundum seculum mundi hujus, secundum principem ^{a)} potestatis aëris hujus, spiritus, qui nunc operatur in filios diffidentiae; a) c. 6, 11. 12.

3. in quibus et nos omnes aliquando conversati sumus in desideriiis carnis nostrae facientes voluntatem carnis et cogitationum; et eramus natura ^{a)} filii irae, sicut et caeteri. a) 1 Cor. 2, 14.

4. Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos,

5. et cum essemus mortui peccatis, convivicavit ^{a)} nos in Christo (eujus gratia estis salvati), a) Rom. 8, 2.

6. et conresuscitavit, et consedere fecit in coelestibus in Christo Jesu ^{a)}; a) Rom. 6, 6. sqq. Hebr. 12, 22. sqq. Phil. 3, 20.

7. ut ostenderet in seculis supervenientibus abundantes divitias gratiae suae in bonitate super nos in Christo Jesu.

8. Gratia enim estis salvati per fidem ^{a)}; et hoc non ex vobis, Dei enim donum est; a) Rom. 3, 24. 28.

v. 25. Ed. omn. Er. et St. omitt. τα. — v. 7. St. ἡμᾶς.

1) 1593. virtutem, dominationem. C. R. 1593. virtutem, et dominationem.

2) 1590. add. convivicavit.

9. οὐκ ἐξ ἔργων, ἵνα μή τις καυχῆσθαι.

10. αὐτῷ γάρ ἐσμεν ποίημα, κτισθέντες ἐν χριστῷ ἰησοῦ ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, οἷς προητοίμασεν ὁ θεός, ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν.

11. διὸ μνημονεύετε, ὅτι ὑμεῖς ποτε τὰ ἔθνη ἐν σαρκὶ (οἱ λεγόμενοι ἀκροβυστία ὑπὸ τῆς λεγομένης περιτομῆς ἐν σαρκὶ χειροποιήτε),

12. ὅτι ἦτε ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ χωρὶς χριστοῦ, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολιτείας τοῦ ἰσραὴλ, καὶ ξένοι τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες, καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ.

13. νυνὶ δὲ ἐν χριστῷ ἰησοῦ ὑμεῖς, οἱ ποτὲ ὄντες μακρὰν, ἐγγὺς ἐγενήθητε ἐν τῷ αἵματι τοῦ χριστοῦ.

14. αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρωθεν ἐν, καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας,

15. τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτῆ, τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας, ἵνα τὰς δύο κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην,

16. καὶ ἀποκαταλλάξῃ τὰς ἀμφοτέρωθεν ἐν ἐνὶ σώματι τῷ θεῷ διὰ τοῦ σταυροῦ, ἀποκτείνων τὴν ἔχθραν ἐν αὐτῷ.

17. καὶ ἐλθὼν εὐηγγελίσαστο εἰρήνην ὑμῶν, τοῖς μακρὰν, καὶ τοῖς ἐγγύς,

18. ὅτι δι' αὐτῆ ἔχομεν τὴν προσεγγίην οἱ ἀμφοτέρωθεν ἐν ἐνὶ πνεύματι πρὸς τὸν πατέρα.

19. ἄρα οὖν οὐκέτι ἐστέ ξένοι καὶ πάροικοι, ἀλλὰ συμπολιταὶ τῶν ἁγίων καὶ οἰκεῖοι τοῦ θεοῦ,

20. ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θε-

9. non ex operibus, ut ne quis gloriatur.

10. Ipsius enim sumus factura, creati^{a)} in Christo Jesu in operibus bonis, quae praeparavit Deus, ut in illis ambulemus. a) 2 Cor. 5, 17, 21.

11. Propter quod memores estote, quod aliquando vos¹⁾ Gentes in carne, qui dicimini²⁾ praeputium ab ea, quae dicitur circumcisio in carne, manu facta;

12. quia³⁾ eratis illo in tempore sine Christo, alienati a conversatione Israel^{a)}, et hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, et sine Deo^{b)}, in hoc mundo.

a) Rom. 9, 4. 25. 26. b) 1 Thess. 4, 5.

13. Nunc autem in Christo Jesu vos, qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi.

14. Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem maceriae solvens, inimicitias in carne sua;

15. legem mandatorum decretis evacuans; ut duos condat in semet ipso in unum novum hominem, faciens pacem,

16. et reconciliet^{a)} ambos in uno corpore, Deo per crucem, interficiens inimicitias in semet ipso.

a) 1 Tim. 2, 5. 6. Col. 1, 20. sqq.

17. Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuistis, et pacem iis, qui prope.

18. Quoniam per ipsum habemus accessum^{a)} ambo in uno Spiritu ad Patrem.

a) Rom. 5, 2.

19. Ergo jam non estis hospites et advenae; sed estis cives sanctorum et domestici^{a)} Dei;

a) c. 3, 6.

20. superaedificati super fundamen-

1) 1590. add. eratis.

2) 1590. qui dicebamini.

3) 1590. qui eratis.

μελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίῳ αὐτῷ ἰησοῦ χριστῷ,

21. ἐν ᾧ πᾶσα † οἰκοδομὴ συναρμολογημένη αὐξήσει εἰς ναὸν ἅγιον ἐν κυρίῳ,

22. ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς συναρμολογηθήσεσθε εἰς κατοικητήριον τοῦ θεοῦ ἐν πνεύματι.

tum Apostolorum ^{a)} et Prophetarum, ipso summo angulari lapide ^{b)} Christo Jesu; a) Matth. 16, 18. b) 1 Cor. 3, 11. 1 Petr. 2, 4-6.

21. in quo omnis aedificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino ^{a)}, a) 1 Cor. 3, 16. 17.

22. in quo et vos coaedificamini in habitaculum Dei in Spiritu ¹⁾).

C A P. III.

1. Τοῦτε χάριν ἐγὼ παῦλος, ὁ δέσμιος τοῦ χριστοῦ ἰησοῦ ὑπὲρ ὑμῶν † τῶν ἐθνῶν.

2. (εἶπε † ἠκούσατε τὴν οἰκονομίαν τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ, τῆς δωθεῖσθαι μοι εἰς ὑμᾶς,

3. ὅτι κατὰ ἀποκάλυψιν † ἐγνώρισέ μοι τὸ μυστήριον, καθὼς προέγραψα ἐν ὀλίγῳ,

4. πρὸς ὃ δύνασθε ἀναγινώσκοντες νοῆσαι τὴν σύνεσίν μου ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ χριστοῦ,

5. † ὃ † ἐτέραις γενεαῖς ἔκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτῷ καὶ προφήταις ἐν πνεύματι †,

6. εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμετόχα τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ ἐν τῷ χριστῷ διὰ τοῦ εὐαγγελίου,

7. οὗ ἐγενόμην διάκονος κατὰ τὴν δωρεὰν τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ, † τὴν δοθεῖσάν μοι κατὰ τὴν † ἐνεργεσίαν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

8. ἔμοι τῷ ἐλαχιστοτέρῳ † πάντων ἁγίων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη, ἐν τοῖς ἔθνεσιν εὐαγγελίσασθαι τὸν ἀνεξιχνίασον πλοῦτον τοῦ χριστοῦ,

9. καὶ φωτίσαι πάντας, τίς ἢ † οἰ-

1. Hujus rei gratia, ego Paulus vincetus ^{a)} Christi Jesu, pro vobis Gentibus, a) Act. 21, 33. 28, 16.

2. si tamen audistis dispensationem gratiae Dei, quae data est mihi in vobis;

3. quoniam secundum revelationem notum mihi factum est sacramentum, sicut supra ^{a)} scripsi in brevi; a) c. 1, 9. 10.

4. prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi;

5. quod aliis generationibus non est agnitum ^{a)} filiis hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus et Prophetis, in Spiritu, a) 1 Cor. 2, 7. sqq.

6. gentes esse cohaeredes ^{a)}, et concorporales, et participes promissionis ejus in Christo Jesu per Evangelium; a) c. 2, 11-22.

7. ejus factus sum minister, secundum donum gratiae Dei ^{a)}, quae data est mihi secundum operationem virtutis ejus. a) 1 Cor. 15, 10.

8. Mihi ²⁾ omnium sanctorum minimo ^{a)} data est gratia haec, in Gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi, a) 1 Cor. 15, 9.

9. et illuminare omnes, quae sit dis-

v. 21. St. et Gb. ἡ οἰκοδομη. — v. 1. των ἐθνων omitt. C. — v. 2. C. add. και. — v. 3. Gb. ἐγνωρισθη. — v. 5. Ed. 2. Er. omitt. ὃ. — "Ed. 3. 4. 5. Er. ἐν ἑτεροις. — "C. add. ἁγιω. — v. 7. Gb. της δοθεισης. — "Ed. 1. Er. ἐνεργειαν. — v. 8. St. των ἁγιων. C. omitt. ἁγιων. — v. 9. Ed. omn. Er. et St. κοινωνια. 1) 1590. add. sancto. 2) 1590. add. enim.

κοινομία τῷ μνησίῳ, τῷ ἀποκεκρυμμένῳ ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ θεῷ, τὰ πάντα κτίσαντι † διὰ ἰησοῦ χριστοῦ,

10. ἵνα γνωρισθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ † ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς ἐκκλησίας ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ θεοῦ,

11. κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων, ἣν ἐποίησεν ἐν χριστῷ ἰησοῦ, τῷ κυρίῳ ἡμῶν,

12. ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν παρόρησιαν καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐν πεποιθήσει † διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ),

13. διὸ αἰτῆμαι, μὴ ἐκκακεῖν ἐν ταῖς θλίψεσί μου ὑπὲρ ὑμῶν, ἧτις ἐστὶ δόξα ὑμῶν.

14. τούτοις χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ,

15. (ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται)

16. ἵνα δώῃ ὑμῖν κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ, δυνάμει κραταιωθῆναι διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον,

17. κατοικῆσαι τὸν χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐν ἀγάπῃ ἐρριζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι,

18. ἵνα ἐξισχύσητε, καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις, τί τὸ πλάτος, καὶ μῆκος, καὶ βάθος, καὶ ὕψος,

19. γνωναί τε τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τῷ χριστῷ, ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τῷ θεῷ.

20. τῷ δὲ δυναμένῳ ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι ὑπὲρ ἐκπερισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν, κατὰ τὴν δύναμιν, τὴν ἐνεργημένην ἐν ἡμῖν,

21. αὐτῷ ἡ δόξα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν χριστῷ ἰησοῦ εἰς πάσας τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος τῶν αἰώνων. ἀμήν.

pensatio sacramenti absconditi a seculis in Deo, qui omnia creavit;

10. ut innotescat principatibus et potestatibus in coelestibus ^{a)} per Ecclesiam multiformis sapientia Dei,

a) 1 Petr. 1, 12.

11. secundum praefinitionem seculorum ^{a)}, quam fecit in Christo Jesu Domino nostro;

a) c. 1, 4. 5. 11.

12. in quo habemus fiduciam, et accessum ^{a)} in confidentia per fidem ejus.

a) c. 2, 18.

13. Propter quod peto, ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quae est gloria vestra ^{a)}.

a) Phil. 1, 12. 14.

14. Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi,

15. ex quo omnis paternitas in coelis et in terra nominatur,

16. ut det vobis secundum divitias gloriae suae, virtute ¹⁾ corroborari per Spiritum ejus in interiorem hominem ^{a) 2)}.

a) Act. 20, 32.

17. Christum habitare per fidem in cordibus vestris ^{a)}; in charitate radicati et fundati,

a) Joh. 14, 25.

18. ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quae sit latitudo, et longitudo, et sublimitas, et profundum;

19. scire etiam supereminentem scientiae charitatem Christi, ut implemini in omnem plenitudinem Dei.

20. Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter ^{a)}, quam petimus aut intelligimus, secundum virtutem, quae operatur in nobis;

a) Rom. 11, 53. sqq.

21. ipsi gloria in Ecclesia, et in Christo Jesu, in omnes generationes seculi seculorum. Amen.

v. 9. " δια ἰησοῦ χριστοῦ omitt. Gb. — v. 10. Ed. omn. Er. et St. omitt. ταις. — v. 12. Ed. omn. Er. add. τῇ.

1) 1590. virtutem.

2) 1590. in interiori homine.

C A P. IV.

1. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ, ὁ
δέσμιος ἐν κυρίῳ, ἀξίως περιπατῆσαι
τῆς κλήσεως, ἧς ἐκλήθητε,

2. μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης
καὶ πραότητος, μετὰ μακροθυμίας
ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ,

3. σπαδάζοντες, τηρεῖν τὴν ἐνό-
τητα τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ
τῆς εἰρήνης.

4. ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, καθὼς
καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλή-
σεως † ὑμῶν.

5. εἰς κύριος, μία πίσις, ἐν βά-
πτισμα,

6. εἰς θεὸς καὶ πατὴρ πάντων, ὁ
ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν
πᾶσιν † ἡμῖν.

7. ἐνὶ δὲ ἐκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χά-
ρις κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ
χριστοῦ.

8. διὸ λέγει· ἀναβὰς εἰς ὕψος,
ἠγμάλωτευσεν αἰχμαλωσίαν, καὶ ἔδω-
κε δόματα τοῖς ἀνθρώποις.

9. τὸ δὲ ἀνέβη τί ἐστιν, εἰ μὴ, ὅτι
κατέβη † πρῶτον εἰς τὰ κατώτερα μέ-
ρη τῆς γῆς;

10. ὁ καταβὰς, αὐτὸς ἐστὶ καὶ ὁ
ἀναβὰς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρα-
νῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα.

11. καὶ αὐτὸς ἔδωκε, τοὺς μὲν
ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφήτας, τοὺς
δὲ εὐαγγελιστὰς, τοὺς δὲ ποιμένας καὶ
διδασκάλους,

12. πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁ-
γίων, εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκο-
δομὴν τοῦ σώματος τοῦ χριστοῦ,

13. μέχρι † καταστήσωμεν οἱ πάν-
τες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ
τῆς ἐπιγνώσεως τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ, εἰς
ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τῆς
πληρώματος τοῦ χριστοῦ,

1. Obsecro itaque vos ego vincus
in Domino, ut digne ambuletis voca-
tione, qua vocati estis,

2. cum omni humilitate, et mansue-
tudine, cum patientia supportantes in-
vicem in charitate,

3. solliciti servare unitatem Spiritus
in vinculo pacis.

4. Unum corpus, et unus Spiritus^{a)},
sicut vocati estis in una spe vocationis
vestrae.

a) 1 Cor. 12, 13-27.

5. Unus Dominus, una fides, unum
baptisma.

6. Unus Deus et Pater omnium, qui
est super omnes, et per omnia, et in
omnibus nobis.

7. Unicuique autem nostrum data
est gratia secundum mensuram dona-
tionis Christi^{a)}.

a) 1 Cor. 12, 11.

8. Propter quod dicit: „Ascendens
„in altum captivam duxit captivitatem;
„dedit dona hominibus^{a)}.”

a) Ps. 67, 19.

9. Quod autem ascendit, quid est,
nisi quia et descendit primum in infe-
riores partes terrae? ¹⁾)

10. Qui descendit, ipse est, et qui
ascendit super omnes coelos, ut imple-
ret omnia^{a)}.

a) c. 1, 19. sqq.

11. Et ipse dedit quosdam quidem
Apostolos, quosdam autem Prophetas^{a)},
alios vero Evangelistas, alios autem pa-
stores et doctores,

a) Act. 11, 27. 1 Cor. 12, 28.

12. ad consummationem^{a)} sancto-
rum, in opus ministerii, in aedificatio-
nem corporis^{b)} Christi;

a) 1 Cor. 14, 5-5.

b) c. 2, 20-22.

13. donec occurramus omnes in u-
nitatem fidei, et agnitionis Filii Dei,
in virum perfectum^{a)}, in mensuram ae-
tatis plenitudinis Christi^{b)}.

a) 1 Cor. 14, 20. b) Phil. 2, 5.

14. ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας, ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδεΐαν τῆς πλάνης,

15. ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ ἀξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ὃς ἐστὶν ἡ κεφαλὴ, ὁ χριστός,

16. ἐξ ἧς πᾶν τὸ σῶμα συναρμοσθέν καὶ συμβιβασθὲν διὰ πάσης ἀφῆς τῆς ἐπιχορηγίας κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἐνὸς ἐκάσθῃ μέρῳ τὴν αὔξησιν τῆς σῶματος † ποιῆται, εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτῶ ἐν ἀγάπῃ.

17. τῆτο ἔν λέγω καὶ μαρτύρομαι ἐν κυρίῳ, μηκέτι ὑμᾶς περιπατεῖν, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη περιπατεῖ, ἐν ματαιότητι τῆς νοῦς αὐτῶν,

18. ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ, ὄντες ἀπληροτριωμένοι τῆς ζωῆς τῆς θεῆς, διὰ τὴν ἀγνοίαν, τὴν ἔσαν ἐν αὐτοῖς, διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν,

19. οἵτινες ἀπληρηγότες, ἑαυτὰς παρέδωκαν τῇ ἀσελείᾳ, εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ.

20. ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἐμάθετε τὸν χριστόν,

21. εἴγε αὐτὸν ἤκούσατε, καὶ ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε, καθὼς ἐστὶν ἀλήθεια ἐν τῷ ἰησοῦ,

22. ἀποθέσθαι ὑμᾶς κατὰ τὴν πρότεραν ἀναστροφὴν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης,

23. ἀνανεῶσθαι δὲ τῷ πνεύματι τοῦ νοῦς ὑμῶν,

24. καὶ ἐνδύσασθαι τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας.

25. διὸ ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος, λαλεῖτε ἀλήθειαν, ἕκαστος μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ, ὅτι ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη.

14. Ut jam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinae, in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris.

15. Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus,

16. ex quo totum corpus compactum, et cohexum per omnem juncturam subministrationis ^{a)}, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in aedificationem sui in charitate.

a) 1 Cor. 12, 12. 15-27.

17. Hoc igitur dico et testificor in Domino, ut jam non ambuletis, sicut et Gentes ambulant in vanitate sensus sui,

18. tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei, per ignorantiam, quae est in illis, propter coecitatem cordis ipsorum,

19. qui desperantes semet ipsos tradiderunt impudicitiae, in operationem immunditiae omnis, in avaritiam.

20. Vos autem non ita didicistis Christum,

21. si tamen illum audistis, et in ipso edocti estis, sicut est veritas in Jesu ¹⁾,

22. deponere vos secundum pristinam conversationem veterem hominem ^{a)}, qui corrumpitur secundum desideria erroris;

a) Rom. 12, 2. Col. 3, 9.

23. renovamini ^{a)} autem spiritu mentis vestrae,

a) Joh. 3, 5. 5. 6.

24. et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis.

25. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo; quoniam sumus invicem membra.

26. † ὀργίσεσθε, καὶ μὴ ἀμαρτάνετε. ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν.

27. † μήτε δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ.

28. ὁ κλέπτων μηκέτι κλεπτέτω, μάλλον δὲ κοπιάτω, ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθὸν ταῖς † χερσίν, † ἵνα ἔχη, μεταδιδόναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι.

29. πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τῆς σόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορευέσθω, ἀλλ' εἴτις ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς χρείας, ἵνα δῶ χάριν τοῖς ἀκέσει.

30. καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον, τοῦ θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν † ἀπολυτρώσεως.

31. πᾶσα πικρία καὶ θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ κραυγὴ καὶ βλασφημία ἀρθῆτω ἀπ' ὑμῶν σὺν πάσῃ κακίᾳ.

32. γίνεσθε δὲ εἰς ἀλλήλους χρηστοί, εὐσπλαγχοί, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ † ὁ θεὸς ἐν χριστῷ ἐχαρίσατο † ὑμῖν.

26. Irascimini, et nolite peccare ^{a)}; sol non occidat super iracundiam vestram.

a) Ps. 4, 5.

27. Nolite locum dare diabolo ^{a)}!

a) Rom. 14, 16. 1 Petr. 2, 12.

28. Qui furabatur, jam non furetur; magis autem laboret, operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat, unde tribuat necessitatem patienti ^{a)}.

a) Luc. 19, 8. 9.

29. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat ^{a)}; sed si quis bonus ad aedificationem fidei, ut det gratiam audientibus.

a) Math. 12, 36.

30. Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati ^{a)} estis in diem ¹⁾ redemptionis.

a) c. 1, 13. 14.

31. Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur a vobis eum omni malitia ^{a)}.

a) Col. 3, 8.

32. Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit vobis.

C A P. V.

1. Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητὰ,

2. καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν, τῷ θεῷ εἰς ὄσμην εὐωδίας.

3. πορνεία δὲ καὶ πᾶσα ἀκαθαρσία ἢ πλεονεξία μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν (καθὼς πρέπει ἀγίοις),

4. καὶ αἰσχροπτεία καὶ μορολογία, ἢ εὐτραπέλεια, τὰ οὐκ ἀνήκοντα, ἀλλὰ μάλλον εὐχαριστία.

5. τοῦτο γάρ † ἔξε γινώσκοντες, ὅτι πᾶς πόρνος, ἢ ἀκάθαρτος, ἢ

1. Estote ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi,

2. et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos ^{a)}, et tradidit semet ipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis.

a) Joh. 13, 34. 15, 13.

3. Fornicatio autem, et omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos;

4. aut turpitudine, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quae ad rem non pertinent; sed magis gratiarum actio.

5. Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus,

v. 26. Ed. 1. 2. Er. ὀργισέσθε. — v. 27. C. Ed. 1. Er. μηδε. — v. 28. C. add. ιδίαις. — "C. ἐν ἔργῳ. — v. 30. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. ἀπολυτρώσεως. — v. 32. C. ὁ χριστὸς ἐχαρίσατο ἡμῖν. Ed. 1. Er. ὁ θεὸς ἐχαρίσατο ἡμῖν ἐν χριστῷ. — "Mt. ἡμῖν. — v. 5. Gb. ἴξε.

1) 1590. in die.

πλεονέκτης, ὃς ἐσιν εἰδωλολάτρης, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ χριστοῦ καὶ θεοῦ.

6. μηδεὶς ὑμᾶς ἀπατάτω κεροῖς λό-
γοις· διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ
τῷ θεῷ ἐπὶ τὰς νῆδους τῆς ἀπειθείας.

7. μὴ ἔν γίνεσθε συμμετοχοὶ ἀν-
τῶν.

8. ἦτε γὰρ ποτε σκότος, νῦν δὲ
φῶς ἐν κυρίῳ. ὡς τέκνα φωτὸς περι-
πατεῖτε

9. (ὁ γὰρ καρπὸς τῷ ἁγίου πνεύματος
ἐν πίστει ἁγαθωσύνη καὶ δικαιοσύνη
καὶ ἀληθείᾳ),

10. δοκιμάζοντες, τί ἐσιν εὐάρε-
στον τῷ κυρίῳ.

11. καὶ μὴ συγκοινωνεῖτε τοῖς ἔρ-
γοις, τοῖς ἀκάροισι, τοῦ σκοτῆρος,
μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγγετε.

12. τὰ γὰρ κρυφῆ γινόμενα ὑπὸ
ἀντῶν αἰσχροῦν ἐσι καὶ λέγειν.

13. τὰ δὲ πάντα, ἐλεγχόμενα ὑπὸ
τῆς φωτὸς, ἁφανερῶνται· πᾶν γὰρ τὸ
φανερύμενον φῶς ἐσι.

14. διὸ λέγει· ἁγίασμα ὁ καθεύ-
δων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ
ἐπιφανῶσει σοι ὁ χριστός.

15. βλέπετε οὖν, πῶς ἀκριβῶς πε-
ριπατεῖτε, μὴ ὡς ἄσοφοι, ἀλλ' ὡς
σοφοί,

16. ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν,
ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσι.

17. διὰ τῆτο μὴ γίνεσθε ἄφρονες,
ἀλλὰ συνιέντες, τί τὸ θέλημα τοῦ
κυρίου.

18. καὶ μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, ἐν
ᾧ ἐσιν ἁσωτία, ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν
πνεύματι,

19. λαλῶντες ἑαυτοῖς ψαλμοῖς καὶ
ὑμνοῖς καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ᾄ-
δοντες καὶ ψάλλοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑ-
μῶν τῷ κυρίῳ,

aut avarus, quod est idolorum servi-
tus^{a)}, non habet haereditatem in regno
Christi et Dei.

a) Col. 3, 5.

6. Nemo vos seducat inanibus ver-
bis; propter haec enim venit ira Dei
in filios diffidentiae^{a)}.

a) Rom. 1, 18.

7. Nolite ergo effici participes eo-
rum.

8. Eratis enim aliquando tenebrae;
nunc autem lux in Domino^{a)}; ut filii
lucis ambulate!

a) 1 Petr. 2, 9.

9. Fructus enim lucis est in omni
bonitate, et justitia, et veritate;

10. probantes, quid sit beneplaci-
tum Deo;

11. et nolite communicare operibus
infructuosis tenebrarum, magis autem
redarguite.

12. Quae enim in occulto fiunt ab
ipsis, turpe est et dicere.

13. Omnia autem, quae arguuntur,
a lumine manifestantur; omne enim,
quod manifestatur, lumen est.

14. Propter quod dicit: „Surge,
„qui dormis, et exurge a mortuis, et
„illuminabit te Christus^{a)}.”

a) Jes. 60, 1.

15. Videte itaque, fratres! quomo-
do caute ambuletis; non quasi insipientes,

16. sed ut sapientes, redimentes
tempus, quoniam dies mali sunt.

17. Propterea nolite fieri impruden-
tes; sed intelligentes, quae sit volun-
tas Dei.

18. Et nolite inebriari vino, in quo
est luxuria; sed implemini Spiritu san-
cto,

19. loquentes vobismet ipsis in psal-
mis, et hymnis, et canticis spirituali-
bus, cantantes et psallentes in cordibus
vestris Domino^{a)}.

a) Col. 3, 16.

v. 9. Gb. φωτος. — " Ed. omn. Er. ἀγαθωσύνη. — v. 15. Ed. omn. Er. φανερῶνται. — v. 14. Gb. ἐγειρε. — v. 18. Ed. 1. Er. ἁσωτία.

20. ἐνχαρισῶντες πάντοτε ὑπὲρ πάντων ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, τῷ θεῷ καὶ πατρὶ,

21. ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ † χριστοῦ.

22. αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτάσσεσθε, ὡς τῷ κυρίῳ,

23. ὅτι † ἀνὴρ ἐστὶ κεφαλὴ τῆς γυναικός, ὡς ἡ ὁ χριστὸς κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, † ἡ αὐτὸς ἐστὶ σωτὴρ τῷ σώματι.

24. ἀλλ' ὡςπερ ἡ ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ χριστῷ, † ἔτω καὶ αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ἐν παντί.

25. οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καὶ ὁ χριστὸς ἠγάπησεν τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς,

26. ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ, καθαρίσας τῷ λετρῷ τῷ ὕδατος ἐν ῥήματι,

27. ἵνα παραστήσῃ † αὐτὴν ἑαυτῷ ἕνδοξον, τὴν ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπιλον, ἢ ῥυτίδα, ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ', ἵνα ᾖ ἀγία καὶ ἄμωμος.

28. οὕτως ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα. ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἑαυτὸν ἀγαπᾷ.

29. οὐδεὶς γὰρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν, † ἀλλ' ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτὴν, καθὼς καὶ ὁ † κύριος τὴν ἐκκλησίαν.

30. ὅτι μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ.

31. ἀντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.

20. Gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Jesu Christi, Deo et Patri.

21. Subjecti invicem in timore Christi ^{a)}!

a) Joh. 13, 14. sqq.

22. Mulieres viris suis subditae sint ^{a)}, sicut Domino!

a) Gen. 3, 16. 1 Cor. 14, 54. Col. 3, 18. 1 Petr. 3, 1.

23. Quoniam vir caput est mulieris; sicut Christus caput est Ecclesiae; ipse, salvator corporis ejus.

24. Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo; ita et mulieres viris suis in omnibus.

25. Viri! diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et se ipsum tradidit pro ea,

26. ut illam sanctificaret, mundans ¹⁾ lavacro aquae ^{a)} in verbo vitae,

a) Tit. 3, 5. Marc. 16, 16.

27. ut exhiberet ipse sibi ²⁾ gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata ^{a)}.

a) Col. 1, 22. Tit. 2, 14.

28. Ita et viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, se ipsum diligit.

29. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit; sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam.

30. Quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus et de ossibus ejus.

31. „Propter hoc relinquet homo „patrem et matrem suam, et adhaerebit uxori suae; et erunt duo in carne „una ^{a)}.”

a) Gen. 2, 24.

v. 21. Ed. omn. Er. St. et Mt. ἐν φόβῳ θεοῦ. — v. 23. St. ὁ ἀνὴρ. — „καὶ omitt. Gb. — v. 24. Ed. omn. Er. ἔτω. — v. 27. Gb. αὐτοῦ. — v. 29. C. ἀλλὰ. — „Gb. χριστός.

1) 1590. add. eam.

2) C. R. 1592. 1593. 1598. sibi gloriosam. 1590. 1592. sibi in gloriosam.

32. τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς χριστὸν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

33. πλὴν καὶ ὑμεῖς, οἱ καθ' ἕνα, ἕκαστος τὴν ἑαυτῆς γυναῖκα ἕτως ἀγαπάτω ὡς ἑαυτὸν, ἣ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα.

32. Sacramentum hoc magnum est! ego autem dico in Christo et in Ecclesia.

33. Veruntamen et vos singuli, unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat; uxor autem timeat virum suum.

C A P. VI.

1. Τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν ἐν κυρίῳ· τοῦτο γάρ ἐστι δίκαιον.

2. τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα (ἧτις ἐστὶν ἡ ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίᾳ),

3. ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς.

4. ἡ καὶ οἱ πατέρες, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νεθεσίᾳ κυρίου.

5. οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε τοῖς κυριοῖς κατὰ σάρκα μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ἐν ἀπλότῃτι ἡ τῆς καρδίας ὑμῶν, ὡς τῷ κυρίῳ,

6. μὴ κατ' ὀφθαλμοδειλίαν ὡς ἀνθρώποις, ἀλλ' ὡς δεῖλοι τῷ κυρίῳ, ποιῶντες τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ἐκ ψυχῆς,

7. μετ' εὐνοίας δελεῶντες ἡ ὡς τῷ κυρίῳ, καὶ οὐκ ἀνθρώποις,

8. εἰδότες, ὅτι, ὃ ἐάν τι ἕκαστος ποιήσῃ ἀγαθόν, τῷτο κομιεῖται παρὰ τοῦ κυρίου, εἴτε δούλος, εἴτε ἐλεύθερος.

9. καὶ οἱ κύριοι, τὰ αὐτὰ ποιεῖτε πρὸς αὐτοὺς, ἀπιέντες τὴν ἀπειλήν, εἰδότες, ὅτι καὶ ὑμῶν ἡ αὐτῶν ὁ κύριός ἐστιν ἐν ἑρανοῖς, καὶ προσωποληψία ἐκ ἑσὶ παρ' αὐτῷ.

10. τὸ λοιπὸν, ἀδελφοί μου, ἐνδυναμῶσθε ἐν κυρίῳ καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ.

1. Filii! obedite Parentibus vestris in Domino; hoc enim justum est.

2. „Honora patrem tuum et matrem „tuam^{a)},” quod est mandatum primum in promissione;

3. „ut bene sit tibi, et sis longaeuus „super terram.”

4. Et vos, patres! nolite^{a)} ad iracundiam provocare filios vestros; sed educate^{b)} illos in disciplina, et correptione Domini. a) Col. 3, 21. Prov. 19, 19. b) Deut 6, 7.

5. Servi! obedite dominis carnalibus cum timore et tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo;

6. non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes; sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo,

7. cum bona voluntate servientes, sicut Domino, et non hominibus;

8. scientes, quoniam unusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet a Domino, sive servus, sive liber.

9. Et vos, Domini! eadem facite illis, remittentes minas; scientes, quia et illorum et vester Dominus est in caelis; et personarum acceptio non est apud eum.

10. De caetero, fratres! confortamini in Domino, et in potentia virtutis eius.

v. 2. C. πρώτη ἐντολή. — v. 4. Ed. omn. Er. omitt. καὶ. — v. 5. C. omitt. τῆς. — v. 7. Ed. omn. Er. et St. omitt. ὡς. — v. 8. τς omitt. Gb. — v. 9. C. add. καὶ.

11. ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς σῆναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου.

12. ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πύλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τὰς κοσμοκράτορας τοῦ σκοτεινοῦ καὶ τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πορνείας ἐν τοῖς ἐπερανίοις.

13. διὰ τοῦτο ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ, ἵνα δυναθῆτε ἀντισῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ, τῇ πορνείᾳ, καὶ ἅπαντα κατεργασάμενοι σῆναι.

14. σῆτε ἔν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφύν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης,

15. καὶ ὑποδησάμενοι τὰς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης,

16. ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαμβάνοντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυναθήσεθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ, τὰ πεπρωμένα, σβέσαι.

17. καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δεξασθε, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ἡ ἔστι ῥῆμα θεοῦ,

18. διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ ἐν πνεύματι· καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀγρυπνοῦντες ἐν πίστει προσκαρτεροῦντες καὶ δεήσει περὶ πάντων τῶν ἁγίων

19. καὶ ὑπὲρ ἑμῶν, ἵνα μοι καὶ δοθῇ λόγος, ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου ἐν παρόρησίᾳ γνωρίσαι τὸ μυστήριον τοῦ εὐαγγελίου,

20. ὑπὲρ οὗ πρεσβεύω ἐν ἀλύσει, ἵνα ἐν αὐτῷ παρόρησιώσωμαι, ὡς δεῖ με λαλῆσαι.

21. ἵνα δὲ εἰδῆτε καὶ ὑμεῖς τὰ κατ' ἐμὲ, τί πράσσω, πάντα ὑμῖν γνωρίσει τυχικός, ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος ἐν κυρίῳ,

11. Induite vos armaturam^{a)} Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli.

a) Rom. 13, 12.

12. Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem; sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae, in coelestibus^{a)}.

a) c. 2, 2.

13. Propterea accipite armaturam^{a)} Dei, ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare.

a) 2 Cor. 10, 4.

14. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, et induti loricae iustitiae,

15. et calceati pedes in praeparatione¹⁾ Evangelii pacis.

16. In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extingueri^{a)};

a) 1 Joh. 5, 4.

17. et galeam salutis assumite, et gladium spiritus (quod est verbum Dei^{a)}).

a) Ebr. 4, 12.

18. Per omnem orationem et obsecrationem orantes^{a)} omni tempore in spiritu; et in ipso vigilantes in omni instantia et obsecratione pro omnibus sanctis,

a) Matth. 26, 41. Luc. 13, 1. sq.

19. et pro me^{a)}, ut detur^{b)} mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Evangelii,

a) Rom. 15, 30. Col. 4, 3. 2 Thess. 3, 1. Act. 12, 5. b) Act. 4, 29. 31.

20. pro quo legatione fungor in catena²⁾ a), ita ut in ipso audeam, prout oportet me loqui.

a) Act. 23, 20.

21. Ut autem et vos sciatis, quae circa me sunt, quid agam; omnia vobis nota faciet Tychicus^{a)}, charissimus frater et fidelis minister in Domino.

a) Act. 20, 4. Col. 4, 7.

22. ὃν ἔπειμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐ-
τὸ τῷτο, ἵνα γνῶτε τὰ περὶ ἡμῶν,
καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν.

23. εἰρήνη τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ἀ-
γάπη μετὰ πίστεως ἀπὸ θεοῦ πατρὸς
καὶ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ.

24. ἡ χάρις μετὰ πάντων τῶν ἀ-
γαπώντων τὸν κύριον ἡμῶν, ἰησοῦν
χριστὸν, ἐν ἀφθαρσίᾳ. † ἀμήν.

22. Quem misi ad vos in hoc ipsum;
ut cognoscatis, quae circa nos sunt, et
consoletur corda vestra.

23. Pax fratribus, et charitas cum
fide, a Deo Patre¹⁾, et Domino Jesu
Christo.

24. Gratia cum omnibus, qui dili-
gunt Dominum nostrum Jesum Chri-
stum in incorruptione. Amen.

v. 24. ἀμην omitt. Gb.

1) 1590. add. nostro.

EPISTOLA PAULI

A D

PHILIPPENSES.

C A P. I.

1. Παῦλος καὶ τιμόθεος, δοῦλοι
ἰησοῦ χριστοῦ, πᾶσι τοῖς ἁγίοις ἐν χρι-
στῷ ἰησοῦ, τοῖς οὖσιν ἐν φιλίπποις,
σὺν ἐπισκόποις καὶ διακόνοις,

2. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ
πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ.

3. εὐχαριστῶ τῷ θεῷ με ἐπὶ πάσῃ
τῇ μνείᾳ ὑμῶν

4. (πάντοτε ἐν πάσῃ δεήσει με ὑ-
πὲρ πάντων ὑμῶν, μετὰ χαρᾶς τὴν
δεήσιν ποιούμενος)

5. ἐπὶ τῇ κοινωνίᾳ ὑμῶν εἰς τὸ
εὐαγγέλιον, ἀπὸ πρώτης ἡμέρας ἄχρι
τοῦ νῦν,

6. πεποιθὼς αὐτὸ τῷτο, ὅτι ὁ ἐν-
αρχάμενος ἐν ὑμῖν ἔργον ἀγαθὸν ἐπι-
τελέσει ἄχρις ἡμέρας † ἰησοῦ χριστοῦ,

7. καθὼς ἐστὶ δίκαιον ἐμοὶ, τῷτο
φρονεῖν ὑπὲρ πάντων ὑμῶν, διὰ τὸ
ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς, ἐν τε τοῖς
† δεσμοῖς με καὶ † τῇ ἀπολογίᾳ καὶ

1. Paulus et Timotheus, servi Jesu
Christi, omnibus sanctis in Christo Je-
su, qui sunt Philippis^{a)}, cum episco-
pis et diaconibus.

a) Act. 16, 12. sq.

2. Gratia vobis et pax a Deo Patre
nostro, et Domino Jesu Christo.

3. Gratias ago Deo meo in omni me-
moriam vestri,

4. semper in cunctis orationibus me-
is pro omnibus vobis, cum gaudio de-
precationem faciens,

5. super communicatione vestra in
Evangelio Christi a prima die usque
nunc.

6. Confidens hoc ipsum, quia, qui
coepit in vobis opus bonum, perficiet^{a)}
usque in diem^{b)} Christi Jesu.

a) Act. 20, 32. 1 Petr. 1, 5. b) 2 Tim. 4, 7-8.

7. Sicut est mihi justum hoc senti-
re pro omnibus vobis; eo quod habeam
vos in corde, et in vinculis meis^{a)}, et
in defensione et confirmatione Evan-

v. 6. C. χριςτς ιησου. — v. 7. Ed. 4. Er. δεσμοις. — "C. Ed. 1. Er. et Mt. add. ἐν.

βεβαιώσει τῷ εὐαγγελίῳ, συγκοινωνῶς με τῆς χάριτος πάντας ὑμᾶς ὄντας.

8. μάρτυς γάρ με ἐστὶν ὁ θεὸς, ὡς ἐπιποθῶ πάντας ὑμᾶς ἐν σπλάγχνοις ἡμετέροις.

9. καὶ τοῦτο προσεύχομαι, ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον περισσεύῃ ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει,

10. εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ διαφέροντα, ἵνα ἦτε εὐλικρινεῖς καὶ ἀπρόσκοποι εἰς ἡμέραν χριστοῦ,

11. πεπληρωμένοι ἡμετέροις δικαιοσύνης, τῶν διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον θεοῦ.

12. γινώσκω δὲ ὑμᾶς βούλομαι, ἀδελφοί, ὅτι τὰ κατ' ἐμὲ μᾶλλον εἰς προκοπὴν τοῦ εὐαγγελίου ἐλήλυθεν,

13. ὥστε τὰς δεσμὰς μου φανερὰς ἐν χριστῷ γενέσθαι ἐν ὄλῳ τῷ πρακτικῷ καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσι,

14. καὶ τὰς πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν κυρίῳ, πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου, περισσοτέρως τολμᾶν, ἀφόβως τὸν λόγον λαλεῖν.

15. τινὲς μὲν καὶ διὰ φθόνον καὶ ἔριν, τινὲς δὲ καὶ δι' εὐδοκίαν τὸν χριστὸν κηρύσσειν.

16. οἱ μὲν ἐξ ἐριθείας τὸν χριστὸν καταγγέλλουσιν ἐκ ἀγνώσεως, οἳ μὲν θλίψιν ἐπιφέρουσιν τοῖς δεσμοῖς μου.

17. οἱ δὲ ἐξ ἀγάπης, εἰδότες, ὅτι εἰς ἀπολογίαὶν τοῦ εὐαγγελίου κείμεθα.

18. τί γάρ; πλὴν παντὶ τρόπῳ, εἴτε προσφάσει, εἴτε ἀληθείᾳ, χριστὸς καταγγέλλεται. καὶ ἐν τούτῳ χαίρω, ἀλλὰ καὶ χαρήσομαι.

geli, socios gaudii mei omnes vos esse.

a) Act. 28, 16. 30.

8. Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Jesu Christi.

9. Et hoc oro, ut charitas vestra magis ac magis abundet in ¹⁾ scientia, et in omni sensu;

10. ut probetis potiora, ut sitis sinceri et sine offensa in diem Christi,

11. repleti fructu justitiae per Jesum Christum, in gloriam et laudem Dei.

12. Scire autem vos volo, fratres! quia quae circa me sunt ^{a)}, magis ad profectum venerunt Evangelii;

a) Act. 28, 16. 30.

13. ita ut vincula mea manifesta fierent in Christo in omni praetorio, et in caeteris omnibus;

14. et ²⁾ plures e fratribus in Domino confidentes ³⁾ vinculis meis, abundantius auderent sine timore verbum Dei loqui.

15. Quidam quidem et propter invidiam et contentionem ^{a)}; quidam autem et propter bonam voluntatem Christum praedicant;

a) Act. 28, 29. Rom. 16, 17.

16. quidam ex charitate, scientes, quoniam in defensionem Evangelii positus sum.

17. Quidam autem ex contentione Christum annunciant non sincere ^{a)}, existimantes pressuram se suscitare vinculis meis ^{b)}.

a) Gal. 6, 12. b) Act. 21, 27. sqq. 22, 22.

18. Quid enim? dum omni modo, sive per occasionem, sive per veritatem, Christus annuncietur; et in hoc gaudeo, sed et gaudebo.

v. 8. Gb. χριστὸς ἰησὺς. — v. 11. Gb. καρπὸν δικαιοσύνης τῶν. — v. 14. C. τον τῆς θεοῦ λόγον λαλεῖν. — v. 16. Gb. δε pro μεν, qui etiam vv. 15. 17. transponit.

1) 1590. add. omni.

2) 1590. ut plures.

3) 1590. add. in.

19. οἶδα γὰρ, ὅτι τῆτό μοι ἀποβήσεται εἰς σωτηρίαν διὰ τῆς ὑμῶν δόξης καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ πνεύματος ἰησοῦ χριστοῦ,

20. κατὰ τὴν ἀποκαταδοικίαν καὶ ἀπίδα με, ὅτι ἐν οὐδενὶ αἰσχυρῆσομαι, ἀλλ' ἐν πάσῃ παρήρησία, ὡς πάντοτε, καὶ νῦν μεγαλυνθήσεται χριστὸς ἐν τῷ σώματί μου, εἴτε διὰ ζωῆς, εἴτε διὰ θανάτου.

21. ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν χριστὸς, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος.

22. εἰ δὲ τὸ ζῆν ἐν σαρκί, τῆτό μοι καρπὸς ἔργου, καὶ, τί αἰρήσομαι, ἢ γνωρίζω.

23. συνέχομαι † δὲ ἐκ τῶν δύο, τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν χριστῷ εἶναι. πολλῶ † μᾶλλον κρεῖσσον.

24. τὸ δὲ ἐπιμένειν ἐν τῇ σαρκί ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς.

25. καὶ τῆτο πεποιθὼς, οἶδα, ὅτι μερῶ καὶ συμπαραμενῶ πᾶσιν ὑμῖν εἰς τὴν ὑμῶν προκοπὴν καὶ χαρὰν τῆς πίστεως,

26. ἵνα τὸ καύχημα ὑμῶν περισσεύῃ ἐν χριστῷ ἰησοῦ ἐν ἐμοὶ διὰ τῆς ἐμῆς παρουσίας πάλιν πρὸς ὑμᾶς.

27. μόνον ἀξίως τῆ εὐαγγελίᾳ τῆ χριστοῦ πολιτεύεσθε, ἵνα, εἴτε ἐλθὼν καὶ ἰδὼν ὑμᾶς, εἴτε ἀπὼν, ἀκίσω τὰ περὶ ὑμῶν, ὅτι στήκετε ἐν ἐνὶ πνεύματι, μιᾷ ψυχῇ συναθλῶντες τῇ πίστει τῆ εὐαγγελίᾳ,

28. καὶ μὴ πτυρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων, ἧτις † αὐτοῖς μὲν ἔστιν ἔνδειξις ἀπωλείας, ὑμῖν δὲ σωτηρίας, καὶ τῆτο ἀπὸ θεοῦ.

29. ὅτι ὑμῖν ἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ χριστοῦ, ἢ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν,

30. τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες, οἷον † ἴδετε ἐν ἐμοί, καὶ νῦν ἀκίσετε ἐν ἐμοί.

19. Scio enim, quia hoc mihi proveniet ad salutem, per vestram orationem ^{a)}, et subministrationem Spiritus Jesu Christi. ^{a)} 2 Cor. 1, 10. 11.

20. Secundum expectationem et spem meam, quia in nullo confundar; sed in omni fiducia, sicut semper, et nunc magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam ^{a)}, sive per mortem ^{b)}. ^{a)} 2 Cor. 4, 10. 11. ^{b)} Act. 7, 55. 58. 59.

21. Mihi enim vivere Christus est ^{a)}, et mori lucrum ^{b)}. ^{a)} Gal. 2, 20. ^{b)} cf. v. 23.

22. Quod si vivere in carne hic mihi fructus operis est, et quid eligam, ignoro.

23. Coarctor autem e duobus; desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo, multo magis melius;

24. permanere autem in carne necessarium propter vos.

25. Et hoc confidens scio, quia manebo et permanebo omnibus vobis, ad profectum vestrum, et gaudium fidei;

26. ut gratulatio vestra abundet in Christo Jesu in me, per meum adventum iterum ad vos.

27. Tantum digne Evangelio Christi conversamini; ut sive cum venero et videro vos, sive absens, audiam de vobis, quia statis in uno spiritu unanimis, collaborantes fidei Evangelii,

28. et in nullo terreamini ab adversariis; quae illis est causa perditionis, vobis autem salutis, et hoc a Deo;

29. quia vobis donatum est pro Christo, non solum, ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini;

30. idem certamen habentes, quale et vidistis in me ^{a)}, et nunc audistis de me. ^{a)} Act. 16, 19. sqq.

C A P. II.

1. Εἴ τις οὖν παράκλησις ἐν χριστῷ, εἴ τι παραμύθιον ἀγάπης, εἴ τις κοινωνία πνεύματος, εἴ τις σπλάγγνα καὶ οἰκτιρμοὶ,

2. πληρώσατέ με τὴν χαρὰν, ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, σύμφυχοι, τὸ ἐν φρονεῖντες,

3. μηδὲν κατὰ ἐριθείαν ἢ κερδοξίαν, ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἠγόμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν.

4. μὴ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος † σκοπεῖτε, ἀλλὰ καὶ † τὰ ἑτέρων ἕκαστος.

5. τῆτο γὰρ φρονεῖσθε ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν χριστῷ ἰησοῦ,

6. ὃς ἐν μορφῇ θεῷ ὑπάρχων, ἐχάρπαγμον ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ,

7. ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος,

8. καὶ σχήματι ἐρέθεις ὡς ἀνθρώπος, ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ,

9. διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα, τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα,

10. ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι ἰησοῦ πάντων γόνων κάμψη ἐπαρانیων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων,

11. καὶ πάντα γλῶσσα ἐξομολογῆσθαι, ὅτι κύριος ἰησοῦς χριστὸς εἰς δόξαν θεῷ πατρὸς.

12. ὥστε, ἀγαπητοὶ μου, καθὼς πάντοτε ὑπηγάσατε †, μὴ † ὡς ἐν τῇ παρουσίᾳ μου μόνον, ἀλλὰ † νῦν πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ ἀπασίᾳ μου, μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε.

1. Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis;

2. implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eandem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes,

3. nihil per contentionem, neque per inanem gloriam; sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes ^{a)},

a) Matth. 20, 26. 27.

4. non quae sua sunt singuli considerantes, sed ea, quae aliorum.

5. Hoc enim sentite in vobis, quod et in Christo Jesu ^{a)},

a) Joh. 13, 54.

6. qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo;

7. sed semet ipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo ^{a)}. Matth. 20, 28. Joh. 13, 14-17. Rom. 8, 3.

8. Humiliavit semet ipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.

9. Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen, quod est super omne nomen,

10. ut in nomine Jesu omne genu flectatur ^{a)} coelestium, terrestrium, et infernorum;

a) Rom. 14, 11.

11. et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris.

12. Itaque, charissimi mei! (sicut semper obedistis) non ut in praesentia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu et tremore vestram salutem operamini.

v. 1. St. et Mt. εἴ τις. — v. 4. Gb. σκοπεῖντες. — "C. το ἑτερων ἕκαστος. St. τα των ἑτερων ἕκαστος. Gb. τα ἑτερων ἕκαστοι. — v. 12. C. add. μου. — "ὡς omitt. C. — "C. add. και.

13. ὁ θεὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας.

14. πάντα ποιεῖτε χωρὶς † γογγυσμῶν καὶ διαλογισμῶν,

15. ἵνα γένησθε ἄμεμπτοι καὶ ἀκέραιοι, τέκνα θεῶ ἀμώμητα ἐν μέσῳ γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεσραμμένης, ἐν οἷς φαίνεσθε ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ,

16. λόγον ζωῆς ἐπέχοντες εἰς κἀνθημα ἐμοὶ εἰς ἡμέραν χριστοῦ, ὅτι οὐκ εἰς κενὸν ἔδραμον, οὐδὲ εἰς κενὸν ἐκοπίασα.

17. ἀλλ' εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως ὑμῶν, χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν.

18. † τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε, καὶ συγχαίρετέ μοι.

19. ἐλπίζω δὲ ἐν κυρίῳ, ἰησοῦ, τιμόθεν ταχέως πέμψαι ὑμῖν, ἵνα κἀγὼ εὐψυχῶ, γνῶς τὰ περὶ ὑμῶν.

20. οὐδένα γὰρ ἔχω ἰσόψυχον, ὅστις γνησίως τὰ περὶ ὑμῶν μεριμνήσει.

21. οἱ πάντες γὰρ τὰ ἐαντῶν ζητοῦσιν, οὐ † τὰ τοῦ χριστοῦ ἰησοῦ.

22. τὴν δὲ δοκιμὴν αὐτοῦ γινώσχετε, ὅτι, ὡς πατρὶ τέκνον, σὺν ἐμοὶ ἐδούλευσεν εἰς τὸ εὐαγγέλιον.

23. τῆτον μὲν ἔν ἐλπίζω πέμψαι, ὡς ἂν ἀπίδω τὰ περὶ ἐμὲ, ἐξαντῆς.

24. πέποιθα δὲ ἐν κυρίῳ, ὅτι καὶ αὐτὸς ταχέως ἐλεύσομαι.

25. ἀναγκαῖον δὲ ἠγγασάμην, ἐπαφρόδιτον, τὸν ἀδελφὸν καὶ συνεργὸν καὶ συζητιώτην μου, ὑμῶν δὲ ἀπόστολον καὶ λειτουργὸν τῆς χρείας μου, πέμψαι πρὸς ὑμᾶς,

26. ἐπειδὴ ἐπιποθῶν ἦν πάντας

13. Deus est enim, qui operatur in vobis et velle et perficere, pro bona voluntate a).

a) 2 Cor. 3, 5.

14. Omnia autem facite sine murmurationibus et haesitationibus;

15. ut sitis sine querela, et simplices filii Dei, sine reprehensione, in medio nationis pravae et perversae, inter quos lucetis a) sicut luminaria in mundo,

a) Matth. 5, 16.

16. verbum vitae continentes ad gloriam meam a) in die Christi, quia non in vacuum cucurri, neque in vacuum laboravi.

a) 1 Thess. 2, 19.

17. Sed et si immolor supra sacrificium, et obsequium fidei vestrae, gaudeo, et congratulor omnibus vobis a).

a) cf. c. 1, 14.

18. Idipsum autem et vos gaudete, et congratulamini mihi.

19. Spero autem in Domino Jesu, Timotheum a) me cito mittere ad vos; ut et ego bono animo sim, cognitis quae circa vos sunt.

a) Act. 16, 1.

20. Neminem enim habeo tam unanimum, qui sincera affectione pro vobis sollicitus sit.

21. Omnes enim quae sua sunt quaerunt, non quae sunt Jesu Christi.

22. Experimentum autem ejus cognoscite, quia sicut patri filius, mecum servivit in Evangelio a).

a) Act. 16, 3, 12.

23. Hunc igitur spero me mittere ad vos, mox ut videro, quae circa me sunt.

24. Confido autem in Domino, quoniam et ipse veniam ad vos cito.

25. Necessarium autem existimavi Epaphroditum a) fratrem et cooperatorem, et commilitonem meum, vestrum autem apostolum, et ministrum necessitatis meae, mittere ad vos; a) cf. c. 4, 13.

26. quoniam quidem omnes vos de-

ὑμᾶς, καὶ ἀδημονῶν, διότι ἠκύσατε, ὅτι ἡσθένησε.

27. καὶ γὰρ ἡσθένησε παραπλήσιον θανάτῳ. ἀλλ' ὁ θεὸς αὐτὸν ἠλέησεν, οὐκ αὐτὸν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμὲ, ἵνα μὴ λύπην ἐπὶ † λύπῃ σχῶ.

28. σπευδαιότερως ἢν ἔπεμψα αὐτὸν, ἵνα, ἰδόντες αὐτὸν πάλιν, χαρῆτε, καὶ γὰρ ἀλυπότερος ὦ.

29. προσδέχεσθε οὖν αὐτὸν ἐν κυρίῳ μετὰ πάσης χαρᾶς, καὶ τοὺς τοιοῦτους ἐντίμως ἔχετε.

30. ὅτι διὰ τὸ ἔργον τοῦ χριστοῦ μέχρι θανάτου ἤγγισε, † παραβλευσόμενος τῇ ψυχῇ, ἵνα † ἀναπληρώσῃ τὸ ὑμῶν ὑσέρημα τῆς πρὸς με λειψυρίας.

siderabat, et moestus erat, propterea quod audieratis illum infirmatum.

27. Nam et infirmatus est usque ad mortem; sed Deus misertus est ejus; non solum autem ejus, verum etiam et mei, ne tristitiam super tristitiam haberem.

28. Festinantius ergo misi illum, ut viso eo iterum gaudeatis, et ego sine tristitia sim.

29. Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino, et ejusmodi cum honore habetote;

30. quoniam propter opus Christi usque ad mortem accessit, tradens animam suam, ut impleret id, quod ex vobis deerat erga meum obsequium ^{a)}.

a) 1 Cor. 16, 17.

C A P. III.

1. Τὸ λοιπὸν, ἀδελφοί μου, χαίρετε ἐν κυρίῳ. τὰ αὐτὰ γράφειν ὑμῖν, ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀνηρὸν, ὑμῖν δὲ † ἀσφαλές.

2. βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν κατατομήν.

3. ἡμεῖς γὰρ ἐσμεν ἡ περιτομή, οἱ πνεύματι † θεῷ λατρεύοντες, καὶ καυχώμενοι ἐν χριστῷ ἰησοῦ, καὶ οὐκ ἐν σαρκὶ πεποιθότες,

4. καίπερ ἐγὼ ἔχων πεποιθήσιν καὶ ἐν σαρκί. εἴ τις δοκεῖ ἄλλος πεποιθέναι ἐν σαρκί, ἐγὼ μᾶλλον,

5. περιτομὴ ὀκταήμερος, ἐκ γένους ἰσραὴλ, φυλῆς βενιαμὴν, ἑβραῖος ἐξ ἑβραίων, κατὰ νόμον φαρισαῖος,

6. κατὰ ζῆλον διώκων τὴν ἐκκλησίαν, κατὰ δικαιοσύνην, τὴν ἐν νόμῳ, γενόμενος ἄμεμπτος.

1. De caetero, fratres mei, gaudete in Domino. Eadem vobis scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium.

2. Videte canes ^{a)}, videte malos operarios, videte concisionem ^{b)}.

a) Jes. 56, 10. 11. b) Gal. 5, 12. Rom. 16, 17.

3. Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu servimus Deo, et gloriamur in Christo Jesu, et non in carne fiduciam habentes ^{a)}. Rom. 2, 28. sq. Gal. 6. 15. 16. Deut. 50, 6.

4. Quamquam ¹⁾ ego habeam confidentiam et ²⁾ in carne; si quis alius videtur confidere in carne, ego magis ^{a)}.

a) 2 Cor. 11, 18.

5. Circumcisus octavo die, ex genere Israël, de tribu Benjamin, Hebraeus ex Hebraeis, secundum legem Pharisaeus ^{a)},

a) Act. 22, 3. sqq.

6. secundum aemulationem persequens ^{a)} Ecclesiam Dei, secundum justitiam, quae in lege est, conversatus sine querela.

a) Act. 8, 3. 26, 5-11.

v. 27. Gb. λυπην. — v. 30. Gb. παραβολουσ. — "Ed. omn. Er. πληρωση — v. 1. Ed. omn. Er. et Mt. το ασφαλές. — v. 3. C. et Mt. θεσ.

1) 1590. add. et. 2) 1590. o. mitt. et.

7. ἀλλ' ἅτινα † ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἤγημαι διὰ τὸν χριστὸν ζημίαν.

8. ἀλλὰ † μὲν ἔν καὶ ἤγῃμαι, πάντα ζημίαν εἶναι διὰ τὸ ὑπερέβην τῆς γνώσεως χριστοῦ ἰησοῦ, τῷ κυρίῳ με, διὸν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἤγῃμαι, σκύβαλα εἶναι, ἵνα χριστὸν κερδήσω,

9. καὶ εὔρεθῶ ἐν αὐτῷ, μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην, τὴν ἐκ νόμου, ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως χριστοῦ, τὴν ἐκ θεοῦ δικαιοσύνην ἐπὶ τῇ πίστει,

10. τῷ γινῶναι αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν παθημάτων αὐτοῦ, συμμορφούμενος τῷ θανάτῳ αὐτοῦ,

11. εἴ πως καταστήσω εἰς τὴν ἐξανάστασιν τῶν νεκρῶν.

12. οὐχ, ὅτι ἤδη ἔλαβον, ἢ ἤδη τετελείωμαι· διώκω δὲ, εἰ καὶ καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην ὑπὸ † τοῦ χριστοῦ ἰησοῦ.

13. ἀδελφοί, ἐγὼ ἐμμαντὸν † οὐ λογιζομαι κατεληφέναι.

14. ἐν δὲ, τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθάνομενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν διώκω ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως τῷ θεῷ ἐν χριστῷ ἰησοῦ.

15. ὅσοι ἔν τέλειοι, τῷτο φρονώμεν· καὶ εἴ τι ἑτέρως φρονεῖτε, καὶ τῷτο ὁ θεὸς ὑμῶν ἀποκαλύψει.

16. πλὴν εἰς ὃ ἐφθάσαμεν, τῷ αὐτῷ σοιχεῖν † κανόνι, τὸ αὐτὸ φρονεῖν.

17. συμμιμηταί μὲς γίνεσθε, ἀδελφοί, καὶ σκοπεῖτε τὸς † ἅτοι περιπατεῖντας, καθὼς ἔχετε τύπον ἡμῶς.

7. Sed quae mihi fuerunt lucra, haec arbitratus sum propter Christum detrimenta.

8. Verumtamen existimo omnia detrimentum ^{a)} esse propter eminentem scientiam Jesu Christi Domini mei, propter quem omnia detrimentum feci et arbitror, ut stercora, ut Christum lucrificiam, ^{a)} Matth. 16, 26. 27.

9. et inveniar in illo, non habens meam justitiam, quae ex lege est, sed illam, quae ex fide ^{a)} est Christi Jesu; quae ex Deo est justitia in fide,

^{a)} Rom. 3, 21–24.

10. ad cognoscendum illum, et virtutem resurrectionis ejus, et societatem ^{a)} passionum illius: configuratus morti ejus; ^{a)} Rom. 8, 17. 2 Cor. 4, 10.

11. si quo modo occurram ad resurrectionem ^{a)}, quae est ex mortuis.

^{a)} 2 Tim. 2, 11.

12. Non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim; sequor autem, si quo modo comprehendam, in quo et comprehensus sum a Christo Jesu ^{a)}. Act. 26, 13. sqq.

13. Fratres! ego me non arbitror comprehendisse; unum autem, quae quidem retro sunt ^{a)} obliviscens, ad ea vero, quae sunt priora, extendens me ipsum, ^{a)} cf. v. 4–6.

14. ad destinatum persequor, ad bravium supernae vocationis Dei in Christo Jesu.

15. Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus; et si quid aliter sapitis, et hoc vobis Deus revelabit.

16. Verumtamen ad quod pervenimus, ut idem sapiamus, et in eadem permaneamus, regula.

17. Imitatores mei estote, fratres! et observate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram.

v. 7. Ed. omn. Er. μοι ἦν. — v. 8. C. et St. μενεῖν. — v. 12. C. τὸ κυρίῳ, ἰησοῦ χριστοῦ. Gb. χριστοῦ. — v. 15. Ed. omn. Er. et Mt. ἅτοι. — v. 16. κανόνι, τὸ αὐτὸ φρονεῖν omitt. Gb. — v. 17. Ed. omn. Er. ἅτοι.

18. πολλοὶ γὰρ περιπατοῦσιν, οὓς πολλὰκις ἔλεγον ὑμῖν (νῦν δὲ καὶ κλαί-
ων λέγω) τοὺς ἐχθροὺς τοῦ ξανροῦ
τοῦ χριστοῦ,

19. ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια, ὧν † ὁ
θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰ-
σχύνῃ αὐτῶν, οἱ τὰ ἐπίγεια φρονεῖντες.

20. ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν
οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σωτήρα
ἀπεκδεχόμεθα κύριον, ἰησοῦν χριστόν,

21. ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶμα
τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, † εἰς τὸ γε-
νέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι
τῆς δόξης αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐνέργειαν
τοῦ δύνασθαι αὐτόν καὶ ὑποτάξαι
ἐαυτῷ τὰ πάντα.

18. Multi enim ambulat, quos saepe dicebam vobis (nunc autem et fleus dico) inimicos crucis Christi^{a)},

a) 2 Petr. 2, 1. 1 Cor. 1, 23.

19. quorum finis interitus, quorum Deus venter est, et gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.

20. Nostra autem conversatio in coelis est^{a)}, unde etiam salvatorem exspectamus Dominum nostrum Jesum Christum, a) 2 Cor. 4, 12. Ebr. 13, 14. 12, 32-24.

21. qui reformabit^{a)} corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae, secundum operationem¹⁾, qua etiam possit subicere sibi omnia^{b)}. a) 1 Cor. 15, 43. sqq. b) Joh. 5, 21.

C A P. IV.

1. Ὡσε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ καὶ ἐπιπόθητοι, χαρὰ καὶ σέφανός μου † ἔστω σήμερον ἐν κυρίῳ, ἀγαπητοί.

2. εὐοδίαν παρακαλῶ, καὶ συντύχην παρακαλῶ, τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν κυρίῳ.

3. καὶ ἐρωτῶ καὶ σέ, σύζυγε γνήσιε· συλλαμβάνε αὐταῖς, αἵτινες ἐν τῷ εὐαγγελίῳ συνήθλησάν μοι, μετὰ καὶ κλήμεντος καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς.

4. χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε. † πάν-
λιν ἐρω, χαίρετε.

5. τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶ-
σιν ἀνθρώποις. ὁ κύριος ἐγγύς.

6. μηδὲν μεριμνᾶτε· ἀλλ' ἐν παν-
τὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει μετὰ εὐ-
χαριστίας τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωρίζε-
σθω πρὸς τὸν θεόν.

7. καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ, ἡ ὑπερ-
έχουσα πάντα νοῦν, φρουρήσει τὰς καρ-
δίας ὑμῶν καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν ἐν
χριστῷ ἰησοῦ.

1. Itaque, fratres mei charissimi, et desideratissimi! gaudium meum, et corona^{a)} mea! sic state in Domino, charissimi!

a) cf. c. 2, 16. 1 Thess. 2, 19.

2. Evodiam rogo, et Syntychen²⁾ deprecor idipsum sapere in Domino.

3. Etiam rogo et te, germane compar^{a)}! adjuva illas, quae mecum laboraverunt in Evangelio cum Clemente, et caeteris adiutoribus meis, quorum nomina sunt in libro vitae^{b)}.

a) Act. 16, 19. b) Apoc. 3, 5.

4. Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete!

5. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus; Dominus³⁾ prope est.

6. Nihil solliciti sitis; sed in omni oratione, et obsecratione, cum gratiarum actione, petitiones vestrae innotescant apud Deum^{a)}. Luc. 12, 1. sqq. Eph. 6, 18.

7. Et pax Dei, quae exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, et intelligentias vestras in Christo Jesu.

v. 19. ὁ omitt. C. — v. 21. εἰς το γενέσθαι αὐτο omitt. Gb. — v. 4. St. Mt. et Gb. ἔτω. — v. 4. Ed. omn. Er. add. καί.

1) 1590. add. virtutis suae.

2) 1590. Syntyccen.

3) 1590. add. enim.

8. τὸ λοιπὸν, ἀδελφοί, ὅσα ἐσὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνὰ, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνὰ, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὐφρημα, εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα λογίζεσθε.

8. De caetero, fratres, quaecumque sunt vera, quaecumque pudica, quaecumque justa, quaecumque sancta, quaecumque amabilia, quaecumque bonae famae, si qua virtus, si qua laus disciplinae, haec cogitate!

9. ἃ καὶ ἐμάθητε, καὶ παρελάβετε, καὶ ἠκούσατε, καὶ εἶδετε ἐν ἐμοί, ταῦτα πράσσετε, καὶ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν.

9. Quae et didicistis, et accepistis, et audistis, et vidistis in me, haec agite; et Deus pacis erit vobiscum!

10. ἐχάρην δὲ ἐν κυρίῳ μεγάλως, ὅτι ἤδη ποτὲ ἀνεθάλετε τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν· ἐφ' ᾧ καὶ ἐφρονεῖτε, ἠκαιρεῖσθε δέ.

10. Gavisus sum autem in Domino vehementer; quoniam tandem aliquando refloruistis pro me sentire, sicut et sentiebatis; occupati autem eratis.

11. οὐχ ὅτι καθ' ὑσέρησιν λέγω· ἐγὼ γὰρ ἔμαθον, ἐν οἷς εἰμι, ἀντάρκης εἶναι.

11. Non quasi propter penuriam dico; ego enim didici, in quibus sum, sufficiens esse ^{a)}.

a) 1 Tim. 6, 6.

12. οἶδα καὶ ταπεινωθῆναι, οἶδα καὶ περισσεύειν ἐν παντί· καὶ ἐν πᾶσι μεμύημαι, καὶ χορτάζεσθαι καὶ πεινᾶν, καὶ περισσεύειν καὶ ὑστερεῖσθαι.

12. Scio et humiliari, scio et abundare (ubique et in omnibus institutus sum); et satiari, et esurire, et abundare, et penuriam pati.

13. πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με † χριστῷ.

13. Omnia possum in eo, qui me confortat ^{a)}.

a) Eph. 6, 10.

14. πλὴν καλῶς ἐποιήσατε, συγκοινωνήσατές με τῇ θλίψει.

14. Verumtamen bene fecistis, communicantes tribulationi meae.

15. οἴδατε † δὲ καὶ ὑμεῖς, φιλιππήσιοι, ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίῳ, ὅτε ἐξῆλθον ἀπὸ μακεδονίας, οὐδεμία μοι ἐκκλησία ἐκοινωνήσεν εἰς λόγον † δόσεως καὶ λήψεως, εἰ μὴ ὑμεῖς μόνοι,

15. Scitis autem et vos, Philippenses! quod in principio Evangelii, quando profectus sum a Macedonia ^{a)}, nulla mihi Ecclesia communicavit in ratione dati et accepti, nisi vos soli ^{b)};

a) Act. 16, 10. b) 2 Cor. 11, 8.

16. ὅτι καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ † καὶ ἀπᾶξ καὶ δις εἰς τὴν χρεῖαν μοι ἐπέμψατε.

16. quia et Thessalonicam ^{a)} semel et bis in usum mihi misistis. a) Act. 17, 1.

17. οὐχ ὅτι ἐπιζητῶ τὸ δόμα, ἀλλ' ἐπιζητῶ τὸν καρπὸν, τὸν πλεονάζοντα εἰς λόγον ὑμῶν.

17. Non quia quaero datum, sed requiro fructum abundantem ^{a)} in ratione vestra. a) 2 Cor. 9, 6, 12.

18. ἀπέχω δὲ πάντα, καὶ περισσεύω. πεπλήρωμαι, δεξιόμενος παρὰ ἐπαφροδίτε τὰ παρ' ὑμῶν, ὁσμὴν εὐωδίας, θυσίαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ.

18. Habeo autem omnia, et abundo; repletus sum, acceptis ab Epaphrodito ^{a)} quae misistis, ^I) odorem suavitatis, hostiam acceptam, placentem Deo. a) c. 2, 25.

v. 13. *οὐκ* omitt. Gb. — v. 15. C. omitt. *δε*. — "Ed. 4. 5. Er. *δωσεως*. — v. 16. Ed. omn. Er. omitt. *και*. 1) 1590, add. in.

19. ὁ δὲ θεὸς μὲν πληρώσει πάντας
χρείαν ὑμῶν κατὰ τὸν πλάτον αὐτῶν,
ἐν δόξῃ, ἐν χριστῷ ἰησοῦ.

20. τῷ δὲ θεῷ καὶ πατρὶ ἡμῶν ἡ
δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
ἀμήν.

21. ἀσπάσασθε πάντα ἅγιον ἐν
χριστῷ ἰησοῦ. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ σὺν
ἐμοὶ ἀδελφοί.

22. ἀσπάζονται ὑμᾶς πάντες ἡ οἱ
ἅγιοι, μάλιστα δὲ οἱ ἐκ τῆς καίσαρος
οἰκίας.

23. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰη-
σοῦ χριστοῦ, μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

19. Deus autem meus impleat om-
ne desiderium vestrum, secundum di-
vinitas suas, in gloria in Christo Jesu.

20. Deo autem et Patri nostro glo-
ria in secula seculorum. Amen.

21. Salutate omnem sanctum in
Christo Jesu.

22. Salutant vos, qui mecum sunt^{a)},
fratres. Salutant vos omnes sancti, ma-
xime autem, qui de Caesaris domo sunt.

a) c. 1, 13.

23. Gratia Domini nostri Jesu Chri-
sti cum spiritu vestro^{a)}. Amen.

a) Rom. 16, 24.

v. 22. Ed. omn. Er. omitt. οἱ. — v. 23. C. et Mt. omitt. ἡμῶν.

EPISTOLA PAULI

A D

COLOSSENSIS.

C A P. I.

1. Παῦλος, ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ,
διὰ θελήματος θεοῦ, καὶ τιμόθεος, ὁ
ἀδελφός,

2. τοῖς ἐν τῷ κολοσσαῖς ἁγίοις καὶ
πιστοῖς ἀδελφοῖς ἐν χριστῷ· χάρις ὑμῖν
καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ, πατρὸς ἡμῶν,
καὶ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ.

3. εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ καὶ πατρὶ
τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, πάντοτε,
περὶ ὑμῶν προσευχόμενοι,

4. ἀκούσαντες τὴν πίστιν ὑμῶν ἐν
χριστῷ ἰησοῦ καὶ τὴν ἀγάπην, τὴν εἰς
πάντας τοὺς ἁγίους,

5. διὰ τὴν ἐλπίδα, τὴν ἀποκειμέ-
νην ὑμῖν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἣν προηκέ-

1. Paulus Apostolus Jesu Christi per
voluntatem Dei, et Timotheus frater,

2. eis, qui sunt Colossis, sanctis et
fidelibus fratribus in Christo Jesu.

3. Gratia vobis, et pax a Deo Pa-
tre nostro, et Domino Jesu Christo.
Gratias agimus Deo, et Patri Domini
nostri Jesu Christi, semper pro vobis
orantes^{a)};

a) Eph. 1, 15. 16. Phil. 1, 3. sqq.

4. audientes fidem vestram in Chri-
sto Jesu, et dilectionem, quam habetis
in sanctos omnes,

5. propter spem, quae reposita est
vobis in coelis, quam audistis^{a)} in ver-

v. 2. Ed. omn. Er. St. et Mt. κολασσαίς. — " καὶ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ omitt. Gb.

σατε ἐν τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας τῆ ἐν-
αγγελίᾳ,

6. τοῦ παρόντος εἰς ὑμᾶς, καθὼς
καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ· καὶ ἔτι καρ-
ποφορούμενον † καὶ αὐξανόμενον, καθ-
ὼς καὶ ἐν ὑμῖν, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκού-
σατε καὶ ἐπέγνωτε τὴν χάριν τοῦ θεοῦ
ἐν ἀληθείᾳ,

7. καθὼς † καὶ ἐμάθετε † ἀπὸ ἐπ-
αφρᾶ, τῆ ἀγαπητῆ συνδέλε ἡμῶν, ὅς
ἐστὶ πιστὸς ὑπὲρ ὑμῶν διάκονος τῆ χριστοῦ,

8. ὁ καὶ δηλώσας ἡμῖν τὴν ὑμῶν
ἀγάπην ἐν πνεύματι.

9. διὰ τῆτο καὶ ἡμεῖς, ἀφ' ἧς ἡ-
μέρας ἠκούσαμεν, οὐ πανόμεθα ὑπὲρ
ὑμῶν προσευχόμενοι καὶ αἰτούμενοι,
ἵνα πληρωθῆτε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θε-
λήματος αὐτοῦ ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ
συνέσει πνευματικῇ,

10. περιπατῆσαι † ὑμᾶς ἀξίως τῆ
κυρίᾳ εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν, ἐν παντὶ
ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφοροῦντες καὶ αὐξα-
νόμενοι † εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆ θεῶ,

11. ἐν πάσῃ δυνάμει δυνατούμενοι
κατὰ τὸ κράτος τῆς δόξης αὐτοῦ, εἰς
πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν με-
τὰ χαρᾶς,

12. εὐχαρισῶντες τῷ † πατρὶ, τῷ
ικανώσαντι ἡμᾶς εἰς τὴν μερίδα τῆ
κλήρου τῶν ἁγίων ἐν τῷ φωτὶ,

13. ὅς ἐρύσασατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξε-
σίας τῆ σκοτίας, καὶ μετέβησεν εἰς τὴν
βασιλείαν τῆ νύκτῃ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ,

14. ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρω-
σιν †, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν,

15. ὅς ἐστιν εἰκὼν τῆ θεῶ, τῆ ἀο-
γράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως,

16. ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάν-

bo veritatis Evangelii,

a) cf. v. 7.

6. quod pervenit ad vos, sicut et
in universo mundo est, et fructificat,
et crescit, sicut in vobis, ex ea die,
qua audistis, et cognovistis gratiam Dei
in veritate;

7. sicut didicistis ab Epaphra cha-
rissimo conservo nostro, qui est fide-
lis pro vobis minister Christi Jesu,

8. qui etiam manifestavit nobis di-
lectionem vestram in spiritu.

9. Ideo et nos, ex qua die audivi-
mus, non cessamus pro vobis orantes,
et postulantes^{a)}, ut impleamini agni-
tione voluntatis ejus, in omni sapien-
tia, et intellectu spirituali, a) Eph. 1, 17-18.

10. ut ambuletis digne Deo per o-
mnia placentes, in omni opere bono fru-
ctificantes, et crescentes in scientia Dei,

11. in omni virtute confortati secun-
dum potentiam claritatis ejus, in omni
patientia et longanimitate cum gaudio,

12. gratias agentes Deo.¹⁾ Patri,
qui dignos nos fecit in partem sortis
sanctorum in lumine^{a)}, a) Act. 26, 18.

13. qui eripuit nos de potestate te-
nebrarum, et transtulit in regnum Fi-
lii dilectionis suae,

14. in quo habemus¹⁾ redemptio-
nem²⁾ per sanguinem ejus, remissio-
nem peccatorum;

15. qui est imago^{a)} Dei invisibilis,
primogenitus^{b)} omnium creaturae^{c)}.

a) Joh. 1, 4, 9. b) Ps 88, 28. c) Apoc. 1, 17.

16. Quoniam in ipso condita sunt

v. 6. καὶ αὐξανόμενον omitt. Ed. omn. Er. St. et Mt. — v. 7. C. omitt.
καὶ. — "Ed. 2. 3. 4. 5. Er. παρα. — v. 10. ἡμᾶς omitt. Gb. — "Gb. τῇ
ἐπίγνωσει. — v. 12. C. θεῶ καὶ πατρὶ. — v. 14. Ed. cbin. Er. et St. add.
δια τῆ αἱματος αὐτοῦ.

1) 1590. add. et.

2) 1590. redemptionem et remissionem peccatorum.

τα, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι· τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται,

17. καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέζηκε.

18. καὶ αὐτός ἐστι ἡ κεφαλὴ τῆς σώματος τῆς ἐκκλησίας, ὅς ἐστιν ἀρχή, πρωτότοκος ἐν τῶν νεκρῶν, ἵνα γένηται ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων,

19. ὅτι ἐν αὐτῷ εὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι,

20. καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι ἡμᾶς διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, δι' αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

21. καὶ ὑμᾶς, ποτὲ ὄντας ἀπηλλοτριωμένους καὶ ἐχθροὺς τῇ διανοίᾳ ἐν τοῖς ἔργοις, τοῖς πονηροῖς, νυνὶ δὲ ἀποκατήλλαξεν,

22. ἐν τῷ σώματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, διὰ τοῦ θανάτου, παρασηῆσαι ὑμᾶς ἀγίους καὶ ἀμώμους καὶ ἀνεγκλήτους κατενώπιον αὐτοῦ,

23. εἴ γε ἐπιμένετε τῇ πίσει τεθεμελιωμένοι καὶ ἐδραῖοι καὶ μὴ μετακινύμενοι ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τῆς εὐαγγελίας, ἣ ἠγάσατε, τῆς κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ κτίσει, τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν, ἣ ἐγενόμην ἐγὼ παῦλος διάκονος.

24. νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ ἀνταναπληρῶ τὰ ὑσερήματα τῶν θλίψεων τῆς σαρκὸς μου, ὑπὲρ τῆς σώματος αὐτοῦ, ὃ ἐστιν ἡ ἐκκλησία,

25. ἧς ἐγενόμην ἐγὼ διάκονος κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ θεοῦ, τὴν δοθεῖσάν μοι εἰς ὑμᾶς, πληρῶσαι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ,

universa in coelis et in terra, visibilia et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates; omnia per ipsum et in ipso creata sunt^{a)};

a) Joh. 1, 3. Act. 17, 28.

17. et ipse est ante omnes^{a)}, et omnia in ipso constant.

a) Joh. 1, 1. 17, 5.

18. Et ipse est caput corporis Ecclesiae^{a)}, qui est principium, primogenitus^{b)} ex mortuis; ut sit in omnibus ipse primatum tenens.

a) Eph. 1, 22. 25.

b) 1 Cor. 15, 20.

19. Quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem^{a)} inhabitare,

a) cf. 2, 9.

20. et per eum reconciliare omnia^{a)} in ipsum, pacificans^{b)} per sanguinem crucis ejus, sive quae in terris, sive quae in coelis sunt.

a) 1 Joh. 2, 2. b) Eph. 2, 14. 15.

21. Et vos cum essetis aliquando alienati^{a)}, et inimici sensu in operibus malis:

a) Eph. 2, 12. 13.

22. nunc autem reconciliavit^{a)} in corpore carnis ejus per mortem, ¹⁾ exhibere vos sanctos et immaculatos et irreprehensibiles coram ipso;

a) Eph. 2, 16.

23. si tamen permanetis^{a)} in fide fundati, et stabiles, et immobiles a spe Evangelii, quod audistis, quod praedicatum est in universa creatura, quae sub coelo est, cujus factus sum ego Paulus minister.

a) cf. c. 2, 4. sqq.

24. Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, et adimpleo ea, quae desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia,

25. cujus factus sum ego minister secundum dispensationem Dei^{a)}, quae data est mihi in vos²⁾, ut impleam verbum Dei;

a) Act. 26, 17. 18.

v. 18. ἡ omitt. C. — v. 20. τα omitt. C. — "Ed. 2. Er. εἰρηνοποιήσας. — "Ed. omn. Er. ἐπι τοῖς οὐρανοῖς. — v. 24. μὲ omitt. Gb.

1) 1590. ut exhiberet.

2) 1590. in vobis.

26. τὸ μυστήριον, τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν· νυνὶ δὲ ἐφανερώθη τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ,

27. οἷς ἠθέλησεν ὁ θεὸς γνωρίσαι, ἥ τις ὁ πλεῖτος τῆς δόξης ἡ μυστηρίου τέτε ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅς ἐστι χριστὸς ἐν ὑμῖν, ἡ ἐλπίς τῆς δόξης,

28. ὃν ἡμεῖς καταγγέλλομεν, νεθετοῦντες ἡ πάντα ἄνθρωπον, καὶ διδάσκοντες πάντα ἄνθρωπον ἐν πάσῃ σοφίᾳ, ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον ἡ τέλειον ἐν χριστῷ ἰησοῦ.

29. εἰς ὃ καὶ κοπιῶ, ἀγωνιζόμενος κατὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ, τὴν ἐνεργημένην ἐν ἐμοὶ ἐν δυνάμει.

26. mysterium^{a)}, quod absconditum fuit a seculis et generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis ejus,

a) Eph. 3, 5, 9.

27. quibus voluit Deus notas facere divitias gloriae sacramenti hujus in Gentibus, quod est Christus in vobis spes gloriae,

28. quem nos annunciamus, corripientes omnem hominem, et docentes omnem hominem, in omni sapientia; ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Jesu.

29. In quo et laboro, certando secundum operationem ejus, quam operatur in me in virtute^{a)}.

a) 1 Cor. 15, 10.

C A P. II.

1. Θέλω γάρ, ὑμᾶς εἰδέναί, ἡλίκοι ἀγάπῃ ἔχω περὶ ὑμῶν καὶ τῶν ἐν λαοδικείᾳ, καὶ ὅσοι οὐχ ἑώρακασιν τὸ πρόσωπόν μου ἐν σαρκί,

2. ἵνα παρακληθῶσιν αἱ καρδίαι αὐτῶν ἡ συμβιβασθέντων ἐν ἀγάπῃ, καὶ εἰς πάντα πλεῖτον τῆς πληροφωρίας τῆς συνέσεως, εἰς ἐπίγνωσιν τῆς μυστηρίου τῆς θεῆς ἡ καὶ πατρὸς καὶ τῆς χριστοῦ,

3. ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι.

4. τῆτο δὲ λέγω, ἵνα μὴ τις ὑμᾶς παραλογίζηται ἐν ἡ πιθανολογία.

5. εἰ γὰρ καὶ τῇ σαρκὶ ἄπειμι, ἀλλὰ τῷ πνεύματι σὺν ὑμῖν εἰμι, χαίρων καὶ βλέπων ὑμῶν τὴν τάξιν καὶ τὸ σερέωμα τῆς εἰς χριστὸν πίσεως ὑμῶν.

6. ὡς ἔν παρελάβετε τὸν χριστὸν ἰησοῦν, τὸν κύριον, ἐν αὐτῷ περιπατεῖτε,

7. ἐρριζωμένοι καὶ ἐποικοδομού-

1. Volo enim vos scire, qualem solitudinem habeam pro vobis, et pro iis, qui sunt Laodiciae^{a)}, et quicumque non viderunt faciem meam in carne;

a) cf. c. 4, 15, 16.

2. ut consolentur corda ipsorum, instructi in charitate, et in omnes divitias plenitudinis intellectus, in agnitionem mysterii Dei Patris et Christi Jesu;

3. in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi.

4. Hoc autem dico, ut nemo vos decipiat^{a)} in sublimitate sermonum.

a) cf. v. 23.

5. Nam etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum; gaudens, et videns ordinem vestrum, et firmamentum ejus, quae in Christo est, fidei vestrae.

6. Sicut ergo accepistis Jesum Christum Dominum, in ipso ambulate,

7. radicati et supraedificati in ipso,

v. 27. Mt. τι το. — "C. omitt. τς. — v. 28. C. omitt. πάντα ἄνθρωπον. — "Gb. omitt. ἰησοῦν C. omitt. τέλειον. — v. 2. Gb. συμβιβασθέντες. — "καὶ πατρὸς καὶ τς χριστοῦ omitt. Gb. — v. 4. C. πιθανολογία.

μενοι ἐν αὐτῷ καὶ βεβαιούμενοι ἐν τῇ πίσει, καθὼς ἐδιδάχθητε, περισσεύοντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαρισίᾳ.

8. βλέπετε, μὴ τις ὑμᾶς ἔσαι ὁ σιλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ σοιχεῖα τῆ κόσμου, καὶ ἔ κατὰ χρισόν.

9. ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς,

10. καὶ ἔσε ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι, ὅς ἐσιν ἡ κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς καὶ ἔξουσίας,

11. ἐν ᾧ καὶ περιετμήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τῆ σώματος † τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκός, ἐν τῇ περιτομῇ τῷ χρισῷ,

12. συνταφέντες αὐτῷ ἐν τῷ βαπτίσματι, ἐν ᾧ καὶ συνηρέθητε διὰ τῆς πίσεως τῆς ἐνεργείας τοῦ θεοῦ, τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ † νεκρῶν.

13. καὶ ὑμᾶς, νεκρὸς ὄντας † ἐν τοῖς παραπτώμασι καὶ τῇ ἀκροβυσίᾳ τῆς σαρκός ὑμῶν, † συνεζωοποίησεν † σὺν αὐτῷ, χαρισάμενος ἡμῖν πάντα τὰ παραπτώματα,

14. ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρογράφον τοῖς δόγμασιν, ὃ ἦν ὑπεραντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ † ἤρκεν ἐκ τῆ μέσου, προσηλώσας αὐτὸ τῷ ξανθῷ,

15. ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἔξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παρόρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ.

16. μὴ ὄν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει ἢ ἐν πόσει, ἢ ἐν μέρει εορτῆς, ἢ νεμηνίας, ἢ σαββάτων,

17. ἃ ἔσι σκιὰ τῶν μελλόντων, τὸ δὲ σῶμα † χριστοῦ.

et confirmati ^I) fide, sicut et didicistis, abundantes in illo in gratiarum actione.

8. Videte! ne quis vos decipiat per philosophiam, et inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi ^{a)}, et non secundum Christum. ^{a)} Gal. 4, 5. 9. 10.

9. Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter ^{a)};

^{a)} Col. 1, 15. Joh. 14, 9.

10. et estis in illo repleti ^{a)}, qui est caput ^{b)} omnis principatus et potestatis;

^{a)} Joh. 1, 15. ^{b)} Eph. 1, 21.

11. In quo et circumcisi ^{a)} estis circumcissione non manu facta in exspoliatione corporis carnis, sed in circumcissione Christi ^{b)},

^{a)} Rom. 2, 28. 29. ^{b)} Eph. 5, 26. 27.

12. consepulti ei in baptismo ^{a)}, in quo et resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum a mortuis.

^{a)} Rom. 6, 5. sqq.

13. Et vos, cum mortui essetis in delictis ^{a)}, et praeputium carnis vestrae, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta;

^{a)} Eph. 2, 1.

14. delens, quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis ^{a)}, et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci ^{b)};

^{a)} Gal. 3, 10. ^{b)} Eph. 2, 15. Gal. 3, 13.

15. et exspolians ^{a)} principatus et potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semet ipso ^{b)}.

^{a)} Ebr. 2, 14. ^{b)} 1 Cor. 6, 5.

16. Nemo ergo vos iudicet ^{a)} in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniae, aut sabbatorum;

^{a)} Rom. 14, 5. Gal. 4, 10. ☞

17. quae sunt umbra ^{a)} futurorum; corpus autem Christi.

^{a)} Ebr. 10, 1.

v. 11. των ἁμαρτιων omitt. Gb. — v. 12. Ed. omn. Er. et St. των νεκρων. — v. 13. ἐν omitt. Ed. omn. Er. — "Ed. 5. Er. συνεζωοποίησεν. St. συνεζωοποίησεν ὑμας. — "Ed. 1. Er. add. ἡμας. C. ὑμας. — v. 14. C. ἡρκεν. — v. 17. Ed. omn. Er. et St. τῶ χριστοῦ. ¹⁾ 1590. add. in.

18. μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβεύετω, θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ μὴ εἶδρακεν, ἐμβατεύων, εἰκὴ φυσιοῦμενος ὑπὸ τοῦ ροῦς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ,

19. καὶ οὐ κρατῶν τὴν κεφαλὴν, ἐξ ἧ πάν τὸ σῶμα, διὰ τῶν ἀφῶν καὶ συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβάζομενον, αὖξει τὴν αὐξήσιν τῆ θεῶ.

20. εἰ ἔν ἀπεθάνετε σὺν τῷ χριστῷ ἀπὸ τῶν στοιχείων τῆ κόσμου, τί ὡς ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματίζεσθε·

21. μὴ ἄψη, ἢ μηδὲ γέυση, μηδὲ θύγη;

22. ἃ ἐσι πάντα εἰς φθορὰν τῆ ἀποχρήσει, κατὰ τὰ ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας τῶν ἀνθρώπων,

23. ἅτινά ἐσι λόγον μὲν ἔχοντα σοφίας ἐν ἐθειλοθησκείᾳ καὶ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἀφειδία σώματος, οὐκ ἐν τιμῇ τινι, πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός.

18. Nemo vos seducat, volens in humilitate, et religione angelorum, quae non vidit, ambulans, frustra inflatus sensu carnis suae;

19. et non tenens caput, ex quo totum corpus, per nexus et conjunctiones subministratum et constructum, crescit in augmentum Dei.

20. Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis hujus mundi^{a)}, quid adhuc tamquam viventes in mundo discernitis?

a) Gal. 4, 9. 10.

21. Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contrectaveritis!

22. Quae sunt omnia in interitum ipso usu, secundum praecepta et doctrinas hominum^{a)};

a) Matth. 15, 9.

23. quae sunt rationem quidem habentia sapientiae in superstitione et humilitate, et non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis^{a)}.

a) Rom. 13, 14.

C A P. III.

1. Εἰ οὖν συννηγέρθητε τῷ χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε, ἧ ὁ χριστὸς ἐσιν, ἐν δεξιᾷ τῆ θεῶ καθήμενος.

2. τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς.

3. ἀπεθάνετε γὰρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ χριστῷ ἐν τῷ θεῷ.

4. ὅταν ὁ χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ.

5. νεκρώσατε ἔν τὰ μέλη ὑμῶν, τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἧτις ἐσὶν ἢ εἰδωλολατρεία,

1. Igitur, si surrexistis cum Christo, quae sursum^{a)} sunt, quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens;

a) Matth. 6, 33.

2. quae sursum sunt, sapite, non quae super terram^{a)}.

a) Matth. 6, 19-21.

3. Mortui^{a)} enim estis, et vita vestra est abscondita cum Christo in Deo^{b)}.

a) Rom. 6, 2. b) 1 Joh. 3, 2.

4. Cum¹⁾ Christus apparuerit, vita^{a)} vestra; tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria.

a) Joh. 6, 53. Rom. 8, 17.

5. Mortificate^{a)} ergo membra^{b)} vestra, quae sunt super terram; fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam, quae est simulacrorum servitus^{c)};

a) Rom. 8, 13. b) Rom. 7, 23. c) Eph. 5, 5.

v. 20. ἐν omitt. Gb. — " τῶ omitt. Mt. et Gb. — v. 21. C. μὴ γεύση, μὴ θύγη; — v. 5. Ed. omn. Er. εἰδωλολατρεία. 1) 1590. add. autem.

6. δι' ἧ ἐρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας,

7. ἐν οἷς καὶ ὑμεῖς περιεπατήσατέ ποτε, ὅτε ἐζῆτε ἐν αὐτοῖς.

8. νυνὶ δὲ ἀπόθεσθε καὶ ὑμεῖς τὰ πάντα, ὀργὴν, θυμὸν, κακίαν, βλασφημίαν, αἰσχρολογίαν ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν.

9. μὴ ψεύδεσθε εἰς ἀλλήλους, ἀπεκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ,

10. καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτὸν,

11. ὅπως ἐκ ἑνὸς Ἑλλήν καὶ Ἰουδαίου, περιτομῆ καὶ ἀκροβυστίας, βάρβαρος, σκώθης· δοῦλος, ἐλεύθερος· ἀλλὰ † τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι χριστός.

12. ἐνδύσασθε ἑν, ὡς ἐκλεκτοὶ τῷ Θεῷ ἅγιοι καὶ ἠγαπημένοι, σπλαγγχεῖ † οἰκτιρῶν, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, πραότητα, μακροθυμίαν

13. (ἀνεχόμενοι ἀλλήλων, καὶ χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, ἐάν τις πρὸς τινα † ἔχη μομφήν· καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἔχαρισατο † ὑμῖν, † ἕτω καὶ ὑμεῖς),

14. ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τὴν ἀγάπην, ἣτις ἐστὶ σύνδεσμος τῆς τελειότητος.

15. καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ † Θεοῦ βραβεύτω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, εἰς ἣν καὶ ἐκλήθητε ἐν ἐνὶ σώματι, καὶ εὐχάριστοι γίνεσθε.

16. ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐνοικεῖτω ἐν ὑμῖν πλεονείως, ἐν πάσῃ σοφίᾳ διδάσκοντες καὶ νουθετοῦντες ἑαυτοὺς ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ἐν χάριτι ᾄδοντες ἐν † τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ † κυρίῳ.

17. καὶ πᾶν, ὃ † τι ἂν ποιῆτε, ἐν

6. propter quae venit ira Dei super filios incredulitatis;

7. in quibus et vos ambulastis aliquando, cum viveretis in illis.

8. Nunc autem deponite et vos omnia, iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro.

9. Nolite mentiri invicem, exspoliantes vos veterem ^{a)} hominem cum actibus suis,

10. et induentes novum, eum, qui renovatur in agnitionem ¹⁾, secundum imaginem ejus, qui creavit illum.

11. Ubi non est ²⁾ Gentilis, et Judaeus, circumcisio et praeputium, Barbarus et Scytha, servus et liber; sed omnia et in omnibus Christus ^{a)}.

a) Gal. 3, 27. 28. 1 Cor. 7, 22.

12. Induite vos ergo sicut electi ^{a)} Dei, sancti et dilecti, viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, ^{a)} Joh. 15, 19.

13. supportantes invicem, et donantes vobismet ipsis, si quis adversus aliquem habet querelam; sicut et Dominus donavit vobis, ita et vos.

14. Super omnia autem haec, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

15. Et pax ^{a)} Christi exultet in cordibus vestris, in qua et vocati estis in uno corpore; et grati estote. ^{a)} Rom. 5, 1. 5.

16. Verbum Christi habitet in vobis abundanter in omni sapientia, docentes, et commonentes vosmet ipsos, ³⁾ psalmis, hymnis, et canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo.

17. Omne, quodcumque facitis in

v. 11. τα omitt. Ed. 2. Er. — v. 12. Ed. omn. Er. et St. οἰκτιρῶν. — v. 13. C. ἐχει. — " ἡμῖν. — " Ed. omn. Er. ἕτως. — v. 15. Gb. χριστός. — v. 16. Gb. ταῖς καρδίαις. — " θεῷ. — v. 17. τι omitt. Ed. omn. Er.

1) 1590. a d d. Dei. 2) 1590. Ubi non est masculus, et femina, Gentilis. 3) 1590. a d d. in.

λόγω, ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι κυρίου, ἰησοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ καὶ πατρὶ δι' αὐτοῦ.

18. αἱ γυναῖκες, ὑποτάσσεσθε τοῖς ἄνδράσιν, ὡς ἀνῆκεν ἐν κυρίῳ.

19. οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας, καὶ μὴ πικραίνεσθε πρὸς αὐτάς.

20. τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσι κατὰ πάντα· τοῦτο γὰρ ἔστιν εὐάρεστον ἔν κυρίῳ.

21. οἱ πατέρες, μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἵνα μὴ ἀδυνμῶσιν.

22. οἱ δῆλοι, ὑπακίβετε κατὰ πάντα τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις, μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλείαις, ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, ἀλλ' ἐν ἀπλότητι καρδίας, φοβούμενοι τὸν ἄθεόν.

23. καὶ ἄνθρωποι, ὅτι ἐὰν ποιῆτε, ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε, ὡς τῷ κυρίῳ καὶ οὐκ ἀνθρώποις,

24. εἰδότες, ὅτι ἀπὸ κυρίου ἀπολήψεσθε τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς κληρονομίας· τῷ γὰρ κυρίῳ, χριστῷ, δουλεύετε.

25. ὁ δὲ ἀδικῶν κομιεῖται, ὃ ἡδίκησε, καὶ οὐκ ἔστι προσωποληψία.

verbo, aut in opere, omnia in nomine¹⁾ Domini Jesu Christi, gratias agentes Deo et Patri per ipsam^{a)}.

a) Eph. 5, 20.

18. Mulieres! subditae^{a)} estote viris, sicut oportet, in Domino.

a) Gen. 3, 16. Eph. 5, 22.

19. Viri! diligite uxores vestras, et nolite amari esse ad illas^{a)}.

a) Eph. 5, 28. 1 Petr. 3, 7.

20. Filii! obedite parentibus per omnia; hoc enim placitum est in Domino.

21. Patres! nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant^{a)}.

a) Eph. 6, 4. Prov. 19, 19.

22. Servi! obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum^{a)}.

a) Eph. 6, 5-7.

23. Quodcumque facitis, ex animo operamini, sicut Domino, et non hominibus;

24. scientes, quod a Domino accipietis retributionem haereditatis. Domino Christo servite.

25. Qui enim injuriam facit, recipiet id quod inique gessit; et non est personarum acceptio apud Deum.

C A P. IV.

1. Οἱ κύριοι, τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις ἄπαρέχετε, εἰδότες, ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε κύριον ἐν οὐρανοῖς.

2. τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε, γρηγορῶντες ἐν αὐτῇ, ἐν εὐχαριστίᾳ,

3. προσευχόμενοι ἅμα καὶ περὶ ἑμῶν, ἵνα ὁ θεὸς ἀνοίξῃ ἡμῖν θύραν

1. Domini, quod justum est et aequum, servis praestate; scientes, quod et vos Dominum habetis in coelo^{a)}.

a) Eph. 6, 9.

2. Orationi instate^{a)}, vigilantes in ea in gratiarum actione.

a) Luc. 18, 17.

3. Orantes simul et pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad

v. 18. Ed. omn. Er. St. et Mt. ἰδιοῖς ἀνδράσιν. — v. 20. Ed. omn. Er. et St. τῷ κυρίῳ. — v. 22. Ed. omn. Er. ὀφθαλμοδουλείαις. — "Gb. κυρίον. — v. 23. Ed. omn. Er. παν ὁ, τε ἐάν. — v. 24. C. ἀπο κυρίῳ ἀποληψεσθαι. — v. 1. C. παρεχετε. — v. 3. C. καὶ ἡμῖν.

1) 1590. in nomine Domini nostri Jesu Christi facite.

τοῦ λόγου, λαλῆσαι τὸ μυστήριον τοῦ
χριστοῦ, δι' ὃ καὶ δέδεμαι,

4. ἵνα φανερώσω αὐτὸ, ὡς δεῖ με
λαλῆσαι.

5. ἐν σοφίᾳ περιπατεῖτε πρὸς τοὺς
ἕξω, τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι.

6. ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι,
ἁλατι ἡρτυμένος, εἰδέναι, πῶς δεῖ ὑ-
μᾶς ἐν ἐκάστῳ ἀποκρίνεσθαι.

7. τὰ κατ' ἐμὲ πάντα γνωρίσει ὑ-
μῖν τυχικὸς, ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ
πιστὸς διάκονος καὶ σύνδουλος ἐν κυρίῳ,

8. ὃν ἐπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ
τοῦτο, ἵνα γνῶ τὰ περὶ ὑμῶν, καὶ
παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν,

9. σὺν ὄνησίμῳ, τῷ πιστῷ καὶ ἀ-
γαπητῷ ἀδελφῷ, ὃς ἐξῆν ἐξ ὑμῶν.
πάντα ὑμῖν γνωριοῦσι τὰ ὄδε.

10. ἀσπάζεται ὑμᾶς ἀρισταρχος, ὁ
συναιχμάλωτός με, καὶ μάρκος, ὁ
ἀνεψιὸς βαρναβᾶ, περὶ οὗ ἐλάβετε
ἐντολὰς (ἐὰν ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς, δεξά-
σθε αὐτὸν),

11. καὶ ἰησοῦς, ὁ λεγόμενος ἰῆσος,
οἱ ὄντες ἐκ περιτομῆς. ἔτοι μόνον συν-
εργοὶ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, οἵτι-
νες ἐγενήθησάν μοι παρηγορία.

12. ἀσπάζεται ὑμᾶς ἐπαφράς, ὁ
ἐξ ὑμῶν δῶλος χριστῷ, πάντοτε ἀγωνι-
ζόμενος ὑπὲρ ὑμῶν ἐν ταῖς προσευ-
χαῖς, ἵνα σῆτε τέλειοι καὶ πεπληρω-
μένοι ἐν παντὶ θελήματι τοῦ θεοῦ.

13. μαρτυρῶ γὰρ αὐτῷ, ὅτι ἔχει
† ζῆλον πολὺν ὑπὲρ ὑμῶν καὶ τῶν ἐν
λαοδικείᾳ καὶ τῶν ἐν ἱεραπόλει.

14. ἀσπάζεται ὑμᾶς λευκάς, ὁ ἰα-
τρὸς, ὁ ἀγαπητὸς, καὶ δημῶς.

loquendum mysterium Christi (propter
quod etiam vincetus sum^{a)}), a) Act. 23, 16.

4. ut manifestem illud, ita, ut oportet
me loqui.

5. In sapientia ambulate ad eos, qui
foris sunt^{a)}; tempus redimentes^{b)}.

a) Matth. 7, 6. Eph. 5, 15. b) Eph. 5, 16.

6. Sermo vester semper in gratia
sae sit conditus^{a)}, ut sciatis, quomo-
do oporteat vos unicuique respondere.

a) Eph. 4, 29. Luc. 4, 22.

7. Quae circa me sunt, omnia vo-
bis nota faciet Tychicus^{a)} charissimus
frater, et fidelis minister, et conservus
in Domino;

a) Act. 20, 4.

8. quem misi ad vos ad hoc ipsum,
ut cognoscat, quae circa vos sunt, et
consoletur corda vestra,

9. cum Onesimo^{a)} charissimo et fi-
deli fratre, qui ex vobis est. ¹⁾ Om-
nia, quae hic aguntur, nota facient vo-
bis.

a) Philem. 10.

10. Salutat vos Aristarchus^{a)} con-
captivus meus, et Marcus^{b)} consobrinus
Barnabae^{c)}, de quo accepistis manda-
ta; si venerit ad vos, excipite illum.

a) Act. 19, 29. Philem. 24. Act. 27, 2.

b) Act. 12, 12. 15, 37. c) Act. 15, 35-39.

11. Et Jesus, qui dicitur Justus; qui
sunt ex circumcissione; hi soli sunt ad-
jutores mei in regno Dei, qui mihi fue-
runt solatio.

12. Salutat vos Epaphras^{a)}, qui ex
vobis est, servus Christi Jesu, semper
solicitus pro vobis in orationibus; ut
stetis perfecti, et pleni in omni volun-
tate Dei.

a) cf. c. 1, 7.

13. Testimonium enim illi perhibeo,
quod habet multum laborem pro vobis,
et pro iis, qui sunt Laodiciae^{a)}, et qui
Hierapoli.

a) cf. c. 2, 1.

14. Salutat vos Lucas medicus cha-
rissimus et Demas.

15. ἀσπάσασθε τὺς ἐν λαοδικείᾳ ἀδελφοὺς καὶ νυμφᾶν καὶ τὴν κατ' οἶκόν αὐτοῦ ἐκκλησίαν.

16. καὶ ὅταν ἀναγνωσθῇ παρ' ὑμῶν ἢ ἐπιζολῇ, ποιήσατε, ἵνα καὶ ἐν τῇ λαοδικέῳ ἐκκλησίᾳ ἀναγνωσθῇ, καὶ τὴν ἐκ λαοδικείας ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀναγνωῶτε.

17. καὶ εἶπατε ἀρχίππῳ· βλέπε τὴν διακονίαν, ἣν παρέλαβες ἐν κυρίῳ, ἵνα αὐτὴν πληροῖς.

18. ὁ ἀσπασμὸς τῆ ἐμῆ χειρὶ πάντῃ λα. μνημονεύετε με τῶν δεσμῶν. ἢ χάρις μεθ' ὑμῶν. † ἀμήν.

15. Salutate fratres, qui sunt Laodiciae, et Nympham, et quae in domo ejus est, Ecclesiam.

16. Et cum lecta fuerit apud vos epistola haec, facite, ut et in Laodicensium Ecclesia legatur; et eam¹⁾, quae Laodicensium est, vos legatis.

17. Et dicite Archippo^{a)}: Vide ministerium, quod accepisti in Domino, ut illud impleas. a) Philem. 2.

18. Salutatio, mea manu Pauli^{a)}. Memores estote vinculorum meorum. Gratia²⁾ vobiscum. Amen. a) 1 Cor. 16, 21.

v. 16. Ed. omn. Er. ἕμων. — v. 18. ἀμήν omitt. Gb.

1) 1590. et ea, quae Laodicensium est, vobis legatur. 2) 1590. add. Domini nostri Jesu Christi.

EPISTOLA PAULI

A D

THESSALONICENSIS I.

C A P. I.

1. Παῦλος καὶ σιλβανὸς καὶ τιμόθεος τῇ ἐκκλησίᾳ θεσσαλονικέων, ἐν θεῷ πατρὶ καὶ κυρίῳ, ἰησοῦ χριστῷ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ.

2. εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ πάντοτε περὶ πάντων ὑμῶν, μνησίαν ὑμῶν ποιέμενοι ἐπὶ τῶν προσευχῶν † ἡμῶν,

3. ἀδιαλείπτως μνημονεύοντες ὑμῶν τῷ ἔργῳ τῆς πίστεως, καὶ τῷ κόπῳ τῆς ἀγάπης, καὶ τῆς ὑπομονῆς τῆς ἐλπίδος τῆ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, ἔμπροσθεν τῆ θεῶ καὶ πατρὸς ἡμῶν,

4. εἰδότες, ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι, ὑπὸ θεοῦ τὴν ἐκλογὴν ὑμῶν,

1. Paulus, et Silvanus^{a)}, et Timotheus^{b)}, Ecclesiae Thessalonicensium in Deo Patre¹⁾, et Domino Jesu Christo. a) Act. 15, 40. b) Act. 18, 5.

2. Gratia vobis, et pax. Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione,

3. memores operis fidei vestrae, et laboris, et charitatis, et sustinentiae spei Domini nostri Jesu Christi, ante Deum et Patrem nostrum.

4. Scientes, fratres dilecti a Deo, electionem vestram^{a)}; a) Act. 17, 4.

v. 2. Ed. 3. 4. Er. ἕμων.

1) 1590. add. nostro.

5. ὅτι τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν οὐκ ἐγενήθη εἰς ὑμᾶς ἐν λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει καὶ ἐν πνεύματι ἀγίῳ καὶ ἐν πληροφορίᾳ πολλῇ, καθὼς οἴδατε, οἳ ἐγενήθημεν ἐν ὑμῖν δι' ὑμᾶς.

6. καὶ ὑμεῖς μιμηταὶ ἡμῶν ἐγενήθητε καὶ τῷ κυρίῳ, δεξάμενοι τὸν λόγον ἐν θλίψει πολλῇ, μετὰ χαρᾶς πνεύματος ἁγίου,

7. ὥστε γενέσθαι ὑμᾶς τύπος πάντων τοῖς πιστεύουσιν ἐν τῇ μακεδονίᾳ καὶ τῇ ἀχαΐᾳ.

8. ἀφ' ὑμῶν γὰρ ἐξήχηται ὁ λόγος τῷ κυρίῳ ἢ μόνον ἐν τῇ μακεδονίᾳ καὶ τῇ ἀχαΐᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ἡ πίσις ὑμῶν, ἢ πρὸς τὸν θεὸν, ἐξελέλυθεν, ὥστε μὴ χρειᾶν τῇ ἡμᾶς ἔχειν λαλεῖν τι.

9. αὐτοὶ γὰρ περὶ τῇ ἡμῶν ἀπαγγέλλουσιν, ὁποῖαν εἴσοδον ἔσχομεν πρὸς ὑμᾶς, καὶ πῶς ἐπεσρέψατε πρὸς τὸν θεὸν ἀπὸ τῶν εἰδώλων, δελεεῖν θεῶ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ,

10. καὶ ἀναμένειν τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν νεκρῶν, ὃν ἤγειρεν ἐκ τῆς νεκρῶν, ἡσῆν, τὸν ῥυόμενον ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὀργῆς, τῆς ἐρχομένης.

5. quia Evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed et in virtute, et in Spiritu sancto, et in plenitudine multa^{a)}, sicut scitis, quales fuerimus in vobis propter vos^{b)}.

a) 1 Cor. 2, 4. b) Act. 17, 5. sqq.

6. Et vos imitatores nostri facti estis, et Domini, excipientes verbum in tribulatione multa^{a)}, cum gaudio Spiritus sancti;

a) cf. c. 2, 14.

7. ita ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia, et in Achaja.

8. A vobis enim diffamatus est sermo Domini, non solum in Macedonia et in Achaja, sed et in omni loco fides vestra, quae est ad Deum, profecta est, ita, ut non sit nobis necesse quidquam loqui.

9. Ipsi enim de nobis annunciant, qualem introitum habuerimus ad vos, et quomodo conversi estis ad Deum a simulacris, servire Deo vivo et vero,

10. et exspectare Filium ejus de coelis (quem suscitavit ex mortuis) Jesum, qui eripuit nos ab ira ventura^{a)}.

a) Rom. 5, 9. Phil. 3, 20. 1 Cor. 1, 7.

C A P. II.

1. Αὐτοὶ γὰρ οἴδατε, ἀδελφοί, τὴν εἴσοδον ἡμῶν, τὴν πρὸς ὑμᾶς, ὅτι οὐ κενὴ γέγονεν.

2. ἀλλὰ τῇ προπαθόντες καὶ ὑβρισθέντες, καθὼς οἴδατε, ἐν φιλιπποῖς, ἐπαρρησιασάμεθα ἐν τῷ θεῷ ἡμῶν, λαλῆσαι πρὸς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τῷ θεῷ ἐν πολλῷ ἀγῶνι.

3. ἡ γὰρ παράκλησις ἡμῶν οὐκ ἐκ πλάνης, οὐδὲ ἐξ ἀκαθαρσίας, οὔτε ἐν δόλῳ,

1. Nam¹⁾ ipsi scitis, fratres! introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit;

2. sed ante passi²⁾, et contumeliis affecti (sicut scitis) in Philippis^{a)}, fiduciam habuimus in Deo nostro, loqui ad vos Evangelium Dei in multa solitudine^{b)}.

a) Act. 16, 19. sqq. b) Act. 17, 5. sqq.

3. Exhortatio enim nostra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo;

v. 5. ἐν omitt. C. — v. 7. τῇ omitt. Ed. omn. Er. — v. 8. C. et Mt. add. ἐν τῇ. — C. ἔχειν ἡμᾶς, λαλεῖν τι. — v. 9. Ed. omn. Er. ὑμῶν. — v. 10. Ed. 1. Er. Mt. et Gb. τῶν νεκρῶν. — v. 2. Ed. omn. Er. et St. ἀλλὰ καὶ.

1) 1590. add. et. 2) 1590. add. multa.

4. ἀλλὰ, καθὼς δεδοκιμάσμεθα ὑπὸ τῆ θεῆ, πισευθῆναι τὸ εὐαγγέλιον, ἕτως λαλῆμεν, ἐχ ὡς ἀνθρώποις ἀρέσκοντες, ἀλλὰ τῷ θεῷ, τῷ δοκιμάζοντι τὰς καρδίας ἡμῶν.

5. ἔτε γὰρ ποτε ἐν λόγῳ † κολακείας ἐγενήθημεν, καθὼς οἴδατε, ἔτε ἐν προφάσει πλεονεξίας (θεὸς μάρτυς),

6. ἔτε ζητῶντες ἐξ ἀνθρώπων δόξαν, ἔτε ἀφ' ὑμῶν, ἔτε † ἀπ' ἄλλων (δυνάμενοι, ἐν βάρει εἶναι, ὡς χριστῆ ἀπόστολοι),

7. ἀλλ' ἐγενήθημεν ἥπιοι ἐν μέσῳ ὑμῶν. ὡς ἂν τροφὸς θάλαπυ τὰ ἐάντης τέκνα,

8. ἕτως † ἰμειρόμενοι ὑμῶν, ἐνδοκῆμεν, μεταδῆναι ὑμῖν ἢ μόνον τὸ εὐαγγέλιον τῆ θεῆ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐαυτῶν ψυχὰς, διότι ἀγαπητοὶ † ἡμῖν γενήσθε.

9. μνημονεύετε γὰρ, ἀδελφοὶ, τὸν κόπον ἡμῶν καὶ τὸν μόχθον. νυκτὸς † γὰρ καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι τινα ὑμῶν, ἐκηρύξαμεν εἰς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τῆ θεῆ.

10. ὑμεῖς μάρτυρες καὶ ὁ θεὸς, ὡς ὀσίως καὶ δικαίως καὶ ἀμέμπτως ὑμῖν, τοῖς πισεύουσιν, ἐγενήθημεν,

11. (καθὰπερ οἴδατε) ὡς ἕνα ἕνασον ὑμῶν, ὡς πατὴρ τέκνα ἐάντη, παρακαλῶντες ὑμᾶς καὶ παραμυθόμενοι

12. καὶ † μαρτυρούμενοι εἰς τὸ περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τῆ θεῆ, τῆ καλῆντος ὑμᾶς εἰς τὴν ἐάντη βασιλείαν καὶ δόξαν.

13. διὰ τῆτο καὶ ἡμεῖς εὐχαρισθῆμεν τῷ θεῷ ἀδιαλείπτως, ὅτι παραλαβόντες λόγον ἀκοῆς παρ' ἡμῶν τῆ θεῆ, ἐδέξασθε, ἢ λόγον ἀνθρώπων, ἀλλὰ, καθὼς ἐσιν ἀληθῶς, λόγον θεῆ, ὃς καὶ ἐνεργεῖται ἐν ὑμῖν, τοῖς πισεύουσιν.

4. sed sicut probati sumus a Deo, ut crederetur nobis Evangelium; ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra.

5. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis; neque in occasione avaritiae; Deus testis est!

6. Nec quaerentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis.

7. Cum possemus vobis oneri esse ut Christi Apostoli^{a)}; sed facti sumus parvuli in medio vestrum, tamquam si nutritrix foveat filios suos.

a) Luc. 10, 7. 1 Cor. 9, 14.

8. Ita desiderantes vos, cupide volebamus tradere vobis non solum Evangelium Dei, sed etiam animas nostras; quoniam charissimi nobis facti estis.

9. Memores enim estis, fratres! laboris nostri, et fatigationis; nocte ac die operantes^{a)}, ne quem vestrum gravarem, praedicavimus in vobis Evangelium Dei.

a) Act. 18, 3. 20, 33. 34.

10. Vos testes estis, et Deus, quam sancte, et juste, et sine querela, vobis, qui credidistis, fuimus¹⁾;

11. sicut scitis, qualiter unumquemque vestrum (sicut pater filios suos)

12. deprecantes vos et consolantes, testificati sumus, ut ambularetis digne Deo, qui vocavit vos in suum regnum et gloriam.

13. Ideo et nos gratias agimus Deo sine intermissione; quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed (sicut est vere) verbum Dei, qui operatur in vobis^{a)}, qui credidistis.

a) cf. 1, 5. Eph. 3, 20.

v. 5. Ed. omn. Er. κολακίας. — v. 6. C. Ed. 1. Er. ἀπο. — v. 8. Ed. 1. Er. Mt. et Gb. ὀμειρόμενοι. — " C. ἡμῶν. — v. 9. γὰρ omitt. Gb. — v. 12. C. Ed. 1. 2. 3. Er. et Mt. μαρτυρούμενοι.

1) 1590. affuimus.

14. ὑμεῖς γὰρ μιμηταὶ ἐγενήθητε, ἀδελφοὶ, τῶν ἐκκλησιῶν τῆ θεῆ, τῶν ὑσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ὅτι τὰ αὐτὰ ἐπάθετε καὶ ὑμεῖς ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων,

15. τῶν καὶ τὸν κύριον ἀποκτεινάντων ἰησοῦν καὶ τὰς ἰδίους προφητάς, καὶ ἡμᾶς ἐκδιωξάντων, καὶ θεῶ μὴ ἀρεσκόντων, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων,

16. κωλύοντων ἡμᾶς, τοῖς ἔθνεσι λαλῆσαι, ἵνα σωθῶσιν, εἰς τὸ ἀναπληρωῶσαι αὐτῶν τὰς ἀμαρτίας πάντοτε. ἔφθασε δὲ ἐπ' αὐτὸς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος.

17. ἡμεῖς δὲ, ἀδελφοὶ, ἀπορραπισθέντες ἀφ' ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας, προσώπῳ, ἐ καρδίᾳ, περισσοτέρως ἐσπεδάσαμεν, τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν, ἐν πολλῇ ἐπιθυμίᾳ.

18. διὸ ἠθελήσαμεν ἔλθειν πρὸς ὑμᾶς (ἐγὼ μὲν παῦλος) καὶ ἄπαξ καὶ δις, καὶ ἐνέκοψεν ἡμᾶς ὁ σατανᾶς.

19. τίς γὰρ ἡμῶν ἐλπίς, ἢ χαρὰ, ἢ σέφανος καυχίσεως; ἢ ἕξι καὶ ὑμεῖς, ἔμπροσθεν τῆ κυρίας ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, ἐν τῇ αὐτῆ παρουσίᾳ;

20. ὑμεῖς γὰρ ἔσε ἡ δόξα ἡμῶν καὶ ἡ χαρὰ.

14. Vos enim imitatores facti estis, fratres, Ecclesiarum Dei, quae sunt in Judaea in Christo Jesu; quia eadem passi estis et vos a contribulibus vestris^{a)}, sicut et ipsi a Judaeis;

a) Act. 17, 5.

15. qui et Dominum occiderunt Jesum, et Prophetas, et nos persecuti sunt, et Deo non placent, et omnibus hominibus adversantur,

16. prohibentes nos Gentibus loqui, ut salvae fiant, ut impleant peccata sua semper; pervenit enim ira Dei super illos usque in finem.

17. Nos autem, fratres! desolati a vobis ad tempus horae, aspectu non corde, abundantius festinavimus faciem vestram videre cum multo desiderio.

18. Quoniam volumus venire ad vos; ego quidem Paulus, et semel et iterum, sed impedit nos satanas.

19. Quae est enim nostra spes, aut gaudium, aut coronae gloriae? nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum estis in adventu ejus?

20. Vos enim estis gloria nostra et gaudium.

C A P. III.

1. Διὸ μηκέτι σέγοντες, εὐδοκῆσαμεν, καταλειφθῆναι ἐν ἀθήναις μόνοι,

2. ἃ ἐπέμψαμεν τιμόθεον, τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν ἃ διάκονον τῆ θεῆ ἃ συνεργὸν ἡμῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τῆ χριστοῦ, εἰς τὸ σκηρῖσαι ὑμᾶς, καὶ παρακαλεῖσαι ὑμᾶς ἃ περὶ τῆς πίστεως ἃ ὑμῶν,

3. τῷ μηδένα σαίνεσθαι ἐν ταῖς θλίψεσι ταύταις (αὐτοὶ γὰρ οἶδατε, ὅτι εἰς τῷτο κείμεθα.

1. Propter quod non sustinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis, solis.

2. Et misimus Timotheum^{a)} fratrem nostrum, et ministrum Dei in Evangelio Christi ad confirmandos vos, et exhortandos pro fide vestra;

a) Act. 17, 15. sqq. Rom. 16, 21.

3. ut nemo moveatur in tribulationibus istis; ipsi enim scitis, quod in hoc positi sumus.

v. 14. Ed. omn. Er. et St. ταῦτα. — v. 15. ἰδίους omitt. Gb. — v. 20. C. omitt. ἢ. — v. 2. Gb. καὶ συνεργὸν τῆ θεῆ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ. — "Gb. ὑπερ. — "Ed. omn. Er. et St. ἡμῶν.

4. καὶ γὰρ, ὅτε πρὸς ὑμᾶς ἦμεν, προ-
ελέγομεν ὑμῖν, ὅτι μέλλομεν θλίβεσθαι,
καθὼς καὶ ἐγένετο, καὶ οἴδατε).

5. διὰ τῆτο καὶ γὰρ μηκέτι σέγων,
ἐπεμψα εἰς τὸ γνῶναι τὴν πίσιν ὑμῶν,
μήπως ἐπειράσεν ὑμᾶς ὁ πειράζων,
καὶ εἰς κενὸν γένηται ὁ κόπος ἡμῶν.

6. ἄρτι δὲ, ἐλθόντος τιμοθέου πρὸς
ἡμᾶς ἀφ' ὑμῶν, καὶ εὐαγγελισαμένους
ἡμῖν τὴν πίσιν καὶ τὴν ἀγάπην ὑμῶν,
καὶ ὅτι ἔχετε μείλιαν ἡμῶν ἀγαθὴν
πάντοτε, ἐπιποθῶντες, ἡμᾶς ἰδεῖν,
καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς.

7. διὰ τῆτο παρεκλήθημεν, ἀδελ-
φοὶ, † ἐφ' ὑμῖν ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει καὶ
ἀνάγκῃ ἡμῶν, διὰ τῆς † ὑμῶν πίσεως,

8. ὅτι νῦν ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς σήκη-
τε ἐν κυρίῳ.

9. τίνα γὰρ εὐχαριστίαν δυνάμεθα
τῷ θεῷ ἀνταποδοῦναι περὶ ὑμῶν, ἐπὶ
πάσῃ τῇ χαρᾷ, ἣ χαίρομεν δι' ὑμᾶς
ἐμπροσθεν τῷ θεῷ ἡμῶν,

10. νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὑπερεκπε-
ρισσῶ δεόμενοι εἰς τὸ ἰδεῖν ὑμῶν τὸ
πρόσωπον, καὶ καταρτίσαι τὰ ὑσε-
ρήματα τῆς πίσεως ὑμῶν;

11. αὐτὸς δὲ ὁ θεὸς καὶ πατὴρ ἡ-
μῶν, καὶ ὁ κύριος ἡμῶν, ἰησοῦς χριστὸς,
κατενθῆναι τὴν ὁδὸν ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς.

12. ὑμᾶς δὲ ὁ κύριος πλεονάσαι
καὶ περισσεύσαι τῇ ἀγάπῃ εἰς ἀλλή-
λους καὶ εἰς πάντας, καθάπερ καὶ ἡ-
μεῖς εἰς ὑμᾶς,

13. εἰς τὸ σιμῆσαι ὑμῶν τὰς καρ-
δίας ἀμέμπτως ἐν ἀγιωσύνῃ, ἐμπροσ-
θεν τῷ θεῷ καὶ πατρὸς ἡμῶν, ἐν τῇ
παρουσίᾳ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ἰησοῦ χριστῷ,
μετὰ πάντων τῶν ἁγίων αὐτῷ.

4. Nam et cum apud vos essemus,
praedicebamus vobis passuros nos tri-
bulationes, sicut et factum est, et scitis.

5. Propterea et ego amplius non sus-
tinens, nisi ad cognoscendam fidem ve-
stram; ne forte tentaverit vos is, qui
tentat, et inanis fiat labor noster.

6. Nunc autem veniente Timotheo
ad nos a vobis, et annunciante nobis
fidem et charitatem vestram, et quia
memoriam nostri habetis bonam sem-
per, desiderantes nos videre, sicut et
nos quoque vos.

7. Ideo consolati sumus, fratres! in
vobis in omni necessitate et tribulatio-
ne nostra per fidem vestram;

8. quoniam nunc vivimus, si vos
statis in Domino.

9. Quam enim gratiarum actionem
possumus Deo retribuere pro vobis in
omni gaudio, quo gaudemus propter
vos ante Deum nostrum,

10. nocte ac die abundantius oran-
tes, ut videamus faciem vestram, et
compleamus ea, quae desunt fidei ve-
strae?

11. Ipse autem Deus, et Pater no-
ster, et Dominus noster Jesus Christus
dirigat viam nostram ad vos.

12. Vos autem Dominus multipli-
cet, et abundare faciat charitatem ve-
stram in invicem, et in omnes, quem-
admodum et nos in vobis;

13. ad confirmanda corda vestra si-
ne querela in sanctitate, ante Deum et
Patrem nostrum, in adventu Domini
nostri Jesu Christi cum omnibus sanctis
ejus^{a)}. Amen. a) c. 5, 25. 1 Cor. 1, 7. sq. Phil. 1, 10.

C A P. IV.

1. † Τὸ λοιπὸν ἔν, ἀδελφοὶ, ἐρω-
τῶμεν ὑμᾶς καὶ παρακαλῶμεν ἐν κυ-
ρίῳ, ἰησοῦ, καθὼς παρελάβετε παρ'

1. De caetero ergo, fratres! roga-
mus vos et obsecramus in Domino Je-
su^{a)}, ut quemadmodum accepistis a no-

ἡμῶν τὸ πῶς δεῖ ὑμᾶς περιπατεῖν καὶ ἀρέσκειν θεῷ, ἵνα περισσεύητε μᾶλλον.

2. οἴδατε γὰρ, τίνας παραγγελίας ἐδώκαμεν ὑμῖν διὰ τοῦ κυρίου, ἰησοῦ.

3. τοῦτο γὰρ ἐστὶν θέλημα τοῦ θεοῦ, ὁ ἁγιασμός ὑμῶν, ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πορνείας,

4. εἰδέναι ἕκαστον ὑμῶν, τὸ ἐαντὶ σκευῶς κτᾶσθαι ἐν ἁγιασμῷ καὶ τιμῇ,

5. μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας, καθάπερ καὶ τὰ ἔθνη, τὰ μὴ εἰδότα τὸν θεόν,

6. τὸ μὴ ὑπερβαίνειν καὶ πλεονεκτεῖν ἐν τῷ πράγματι τὸν ἀδελφὸν αὐτῷ· διότι ἐκδικὸς ὁ κύριος περὶ πάντων τέτων, καθὼς καὶ † προείπομεν ὑμῖν, καὶ διεμαρτυράμεθα.

7. οὐ γὰρ ἐκάλεσεν ἡμᾶς ὁ θεὸς ἐπὶ ἀκαθαρσία, ἀλλ' ἐν ἁγιασμῷ.

8. τοιγαροῦν ὁ ἀθετῶν οὐκ ἄνθρωπον ἀθετεῖ, ἀλλὰ τὸν θεόν, † τὸν καὶ δόντα τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, τὸ ἄγιον, εἰς † ἡμᾶς.

9. περὶ δὲ τῆς φιλαδελφίας οὐ χρεῖαν ἔχετε γράφειν ὑμῖν· αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς θεοδίδακτοὶ ἐσθε εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους.

10. καὶ γὰρ ποιεῖτε αὐτὸ εἰς πάντας τοὺς ἀδελφούς, τοὺς ἐν ὅλῃ τῇ μακεδονίᾳ. παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, περισσεύειν μᾶλλον,

11. καὶ φιλοτιμεῖσθαι, ἡσυχάζειν, καὶ πράσσειν τὰ ἴδια, καὶ ἐργάζεσθαι ταῖς ἰδίαις χερσὶν ὑμῶν, καθὼς ὑμῖν παρηγγείλαμεν,

12. ἵνα † περιπατῆτε εὐσχημόνως πρὸς τοὺς ἕξω, καὶ μηδενὸς χρεῖαν ἔχητε.

13. οὐ † θέλομεν δὲ ὑμᾶς ἀγροεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα

bis, quomodo oporteat vos ambulare, et placere Deo, sic et ambuletis, ut abundetis magis. a) 2 Thess. 3, 12.

2. Scitis enim, quae praecepta dederim vobis per Dominum Jesum.

3. Haec est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra; ut abstinereatis vos a fornicatione,

4. ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione et honore;

5. non in passione desiderii, sicut et Gentes, quae ignorant Deum;

6. et ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum; quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut praediximus vobis, et testificati sumus.

7. Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.

8. Itaque, qui haec spernit, non hominem spernit, sed Deum^{a)}; qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nobis.

a) c. 2, 13. Luc. 10, 16.

9. De charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis; ipsi enim vos a Deo didicistis^{a)}, ut diligatis invicem. a) Joh. 6, 45.

10. Etenim illud facitis in omnes fratres in universa Macedonia. Rogamus autem vos, fratres, ut abundetis magis,

11. et operam detis, ut quieti sitis, et ut vestrum negotium agatis, et operemini manibus vestris, sicut praecepimus^{a)} vobis; et ut honeste ambuletis ad eos, qui foris sunt; et nullius aliquid desideretis. a) Act. 20, 35. sqq.

12. Nolumus autem vos ignorare, fratres! de dormientibus^{a)}, ut non con-

v. 6. Ed. omn. Er. St. et Mt. προειπαμεν. — v. 8. Ed. omn. Er. τον διδόντα το πνευμα το αγιον αυτε εἰς ὑμας. — "St. et Mt. ὑμας. — v. 12. C. περιπατεῖτε. — v. 13. Ed. omn. Er. et St. θελω. —

μὴ † λυπῆσθε, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ, οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα.

14. εἰ γὰρ πισεύομεν, ὅτι ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, † οὕτω καὶ ὁ θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτοῖς.

15. τῆτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ κυρίου, ὅτι ἡμεῖς, οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ κυρίου, ἐ μὴ φθάσωμεν τὲς κοιμηθέντας.

16. ὅτι αὐτὸς ὁ κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν σάλπιγγι θεῶ καταβήσεται ἀπ' οὐρανό, καὶ οἱ νεκροὶ ἐν χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον.

17. ἔπειτα ἡμεῖς, οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι, ἅμα σὺν αὐτοῖς ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου εἰς αἴρα, καὶ † οὕτω πάντοτε σὺν κυρίῳ ἐσόμεθα.

18. ὥς παρακαλεῖτε ἀλλήλους ἐν τοῖς λόγοις τούτοις.

tristemini, sicut et caeteri, qui spem non habent.

a) 1 Cor. 15, 18.

13. Si enim credimus, quod Jesus mortuus est, et resurrexit; ita et Deus eos, qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo^{a)}.

1 Cor. 6, 14. 15, 25. Rom. 8, 11.

14. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos, qui vivimus, qui residui sumus in adventum¹⁾ Domini, non praeveniemus^{a)} eos, qui dormierunt.

a) 1 Cor. 15, 51.

15. Quoniam ipse Dominus in iussu, et in voce Archangeli, et in tuba Dei descendet de caelo^{a)}; et mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi.

a) Matth. 25, 51. 1 Cor. 15, 51 sqq. Apoc. 10, 7.

16. Deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aëra, et sic semper cum Domino erimus^{a)}.

a) c. 5, 10. Joh. 12, 26. 14, 3. Rom. 3, 17.

17. Itaque consolamini invicem^{a)} verbis istis.

C A P. V.

1. Περὶ δὲ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν, ἀδελφοὶ, οὐ χρειάν ἔχετε ὑμῖν γράφεσθαι.

2. αὐτοὶ γὰρ ἀκριβῶς οἴδατε, ὅτι † ἡ ἡμέρα κυρίου, ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτὶ, οὕτως ἔρχεται.

3. ὅταν † γὰρ λέγωσιν· εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια· τότε † αἰφνίδιος αὐτοῖς ἐφίσηται ὄλεθρος, ὥσπερ ἡ ὠδὴν τῆ ἐν γαστρὶ ἐχέσῃ, καὶ ἐ μὴ ἐκφύγωσιν.

4. ὑμεῖς δὲ, ἀδελφοὶ, οὐκ ἐσὲ ἐν σκότει, ἵνα ἡ ἡμέρα ὑμᾶς ὡς κλέπτῃς καταλάβῃ.

5. πάντες † ὑμεῖς υἱοὶ φωτός ἐσθε καὶ υἱοὶ ἡμέρας. οὐκ ἐσμὲν νυκτός, οὐδὲ σκότους.

1. De temporibus autem, et momentis^{a)}, fratres, non indigetis, ut scribamus vobis.

a) Matth. 24, 36. Act. 1, 7.

2. Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet^{a)}.

a) Matth. 24, 43. 44. 50.

3. Cum enim dixerint: pax, et securitas! tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habentium²⁾, et non effugient^{a)}.

a) Matth. 24, 57, 58.

4. Vos autem, fratres! non estis in tenebris, ut vos dies illa, tamquam fur^{a)}, comprehendat.

a) Matth. 24, 45.

5. Omnes enim vos filii lucis estis, et filii diei^{a)}; non sumus noctis, neque tenebrarum.

a) Rom. 13, 12.

v. 13. "Ed. 4. 5. Er. λυπεισθε. — v. 14. Ed. omn. Er. ἴσως. — v. 17. Ed. omn. Er. ἴσως. — v. 2. ἡ' omitt. Ed. 5. 4. 5. Er. — v. 3. γαρ omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. αἰφνιδίως. — v. 5. Gb. παντες γαρ.

1) 1590. in adventu. 2) 1590. habentis.

6. ἄρα ἔν μὴ καθεύδωμεν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, ἀλλὰ γρηγορῶμεν καὶ νήφωμεν.

7. οἱ γὰρ καθεύδοντες νυκτὸς καθεύδουσι, καὶ οἱ μεθυσκόμενοι νυκτὸς μεθύουσιν.

8. ἡμεῖς δὲ, ἡμέρας ὄντες †, νήφωμεν, ἐνδυσάμενοι θώρακα πίστεως καὶ ἀγάπης, καὶ περικεφαλαίαν, ἐλπίδα σωτηρίας.

9. ὅτι ἔκ ἔθετο ἡμᾶς ὁ θεὸς εἰς ὀργήν, ἀλλ' εἰς περιποίησιν σωτηρίας διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ,

10. τοῦ ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα, εἴτε γρηγορῶμεν, εἴτε καθεύδωμεν, ἅμα σὺν αὐτῷ ζήσωμεν.

11. διὸ παρακαλεῖτε ἀλλήλους, καὶ οἰκοδομεῖτε, εἰς τὸν ἕνα, καθὼς καὶ ποιεῖτε.

12. ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, εἰδέναι τὰς κοπιῶντας ἐν ὑμῖν καὶ προῖσαμένους ὑμῶν ἐν κυρίῳ καὶ νεθετῶντας ὑμᾶς,

13. καὶ † ἠγείσθαι αὐτὰς ὑπερεκπερισσοῦ ἐν ἀγάπῃ διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν. εἰρηνεύετε ἐν † ἑαυτοῖς.

14. παρακαλῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, νεθετεῖτε τὰς ἀτάκτας, παραμυθεῖσθε τὰς ὀλιγοψύχους, ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν, μακροθυμεῖτε πρὸς πάντας.

15. ὁρᾶτε, μή τις κακὸν ἀντὶ κακῆ τιμῆ ἀποδοῖ, ἀλλὰ πάντοτε τὸ ἀγαθὸν διώκετε καὶ εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς πάντας.

16. πάντοτε χαίρετε.

17. ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε.

18. ἐν παντὶ † εὐχαριζεῖτε· τοῦτο γὰρ θέλημα θεοῦ ἐν χριστῷ ἰησοῦ εἰς ὑμᾶς.

19. τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε.

20. † προφητείας μὴ ἐξισθeneῖτε.

6. Igitur non dormiamus sicut et caeteri, sed vigilemus, et sobrii simus.

7. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt; et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt.

8. Nos autem, qui diei sumus, sobrii simus, induti^{a)} Ioricam fidei et charitatis, et galeam spem salutis;

a) Eph. 6, 14. sqq.

9. quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum Jesum Christum,

10. qui mortuus est pro nobis; ut sive vigilemus, sive dormiamus^{a)}, simul cum illo vivamus^{b)}.

a) cf. c. 4, 14. Rom. 14, 7. sq. b) cf. c. 4, 16. et l. c.

11. Propter quod consolamini invicem; et aedificate alterutrum, sicut et facitis.

12. Rogamus autem vos, fratres! ut noveritis eos, qui laborant inter vos, et praesunt vobis in Domino, et movent vos;

13. ut habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum^{a)}; ¹⁾ pacem habete cum eis.

a) 1 Tim. 5, 17.

14. Rogamus autem vos, fratres! corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.

15. Videte, ne quis malum pro malo alicui reddat; sed semper quod bonum est sectamini in invicem, et in omnes.

16. Semper gaudete^{a)}!

a) Phil. 4, 4.

17. Sine intermissione orate!

18. In omnibus gratias agite! haec est enim voluntas Dei in Christo Jesu in omnibus vobis.

19. Spiritum nolite extinguere!

20. Prophetias nolite spernere!

v. 8. C. add. νιοι. — v. 13. Ed. 4. 5. Er. ἠγμισθε. — " Ed. 2. 5. 4. 5. Er. αἰτιας. — v. 18. Ed. 1. 5. Er. εὐχαρισθετε. Ed. 4. Er. εὐχαρισθητε. — v. 20. Ed. omn. Er. προφητιας.

1) 1590. et pacem.

21. † πάντα † δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε.

22. ἀπὸ παντὸς εἶδους πονηρῆ ἀπέχεσθε.

23. αὐτὸς δὲ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης ἀγιάσαι ὑμᾶς ὀλοτελεῖς, καὶ ὀλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, τηρηθείη.

24. πιστὸς ὁ καλῶν ὑμᾶς, ὃς καὶ ποιήσει †.

25. ἀδελφοί, προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν.

26. ἀσπάσασθε τοὺς ἀδελφούς πάντας ἐν φιλήματι ἀγίῳ.

27. ὀρκίζω ὑμᾶς τὸν κύριον, ἀναγνωσθήναι τὴν ἐπιστολὴν πᾶσι τοῖς ἀγίοις ἀδελφοῖς.

28. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, μεθ' ὑμῶν. † ἀμήν.

21. Omnia autem probate^{a)}; quod bonum est, tenete!

a) 1 Joh. 4, 1.

22. Ab omni specie mala abstinete vos!

23. Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia; ut integer spiritus vester, et anima, et corpus sine querela in adventu Domini nostri Jesu Christi servetur¹⁾).

24. Fidelis est, qui vocavit vos; qui etiam faciet^{a)}.

a) Phil. 1, 6.

25. Fratres, orate pro nobis!

26. Salutate fratres omnes in osculo sancto^{a)}!

a) Rom. 16, 16.

27. Adjuro vos per Dominum, ut legatur epistola haec omnibus sanctis fratribus.

28. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum^{a)}. Amen.

a) Rom. 16, 24.

v. 21. Gb. πάντα δε. — " C. δοκιμαζοντες. — v. 24. C. add. την ἐλπίδα ὑμῶν βεβαιαν — v. 28. ἀμην omitt. Gb. 1) 1590. conservetur.

EPISTOLA PAULI

A D

THESSALONICENSIS II.

C A P. I.

1. Παῦλος καὶ σιλβανὸς καὶ τιμόθεος τῇ ἐκκλησίᾳ θεσσαλονικέων, ἐν θεῷ, πατρὶ ἡμῶν, καὶ κυρίῳ, ἰησοῦ χριστῷ.

2. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ.

3. εὐχαρισεῖν ὀφείλομεν τῷ θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἀδελφοί, καθὼς ἄξιόν ἐστιν, ὅτι ὑπερανέξανει ἡ πίστις ὑμῶν, καὶ πλεονάζει ἡ ἀγάπη ἐνὸς ἐκάσθου πάντων ὑμῶν εἰς ἀλλήλους.

1. Paulus et Silvanus, et Timotheus^{a)}, Ecclesiae Thessalonicensium in Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

a) Act. 18, 5. 1 Thess. 1, 1—3. 2 Cor 1, 19.

2. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

3. Gratias agere debemus semper Deo pro vobis, fratres! ita ut dignum est, quoniam supererescit fides vestra, et abundat charitas uniuscujusque vestrum in invicem;

4. ὡσε ἡμᾶς αὐτὲς ἐν ὑμῖν κανχᾶσθαι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆ θεῆ ὑπὲρ τῆς ὑπομονῆς ὑμῶν καὶ πίσεως ἐν πᾶσι τοῖς διωγμοῖς ὑμῶν καὶ ταῖς θλίψεσιν, αἷς ἀνέχεσθε,

5. ἔνδειγμα τῆς δικαίας κρίσεως τῆ θεῆ, εἰς τὸ καταξιωθῆναι ὑμᾶς τῆς βασιλείας τῆ θεῆ, ὑπὲρ ἧς καὶ πάσχετε.

6. εἴπερ δίκαιον παρὰ θεοῦ, ἀποδοῦναι τοῖς θλίβεσιν ὑμᾶς θλίψιν,

7. καὶ ὑμῖν, τοῖς θλιβομένοις, ἄνεσιν μεθ' ἡμῶν, ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῆ κυρίας, ἰησοῦ †, ἀπ' οὐρανό μετ' ἀγγέλων δυνάμεως αὐτῆ,

8. ἐν πυρὶ φλόγος, διδόντος ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσι θεὸν καὶ τοῖς μὴ ὑπακούεσι τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ κυρίας ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ,

9. οἵτινες δίκην τίσεσιν, ὄλεθρον αἰώνιον, ἀπὸ προσώπου † τῆ κυρίας, καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτῆ,

10. ὅταν ἔλθῃ, ἐνδοξασθῆναι ἐν τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ, καὶ θαυμασθῆναι ἐν πᾶσι τοῖς † πισεύσασιν (ὅτι ἐπιξεύθη τὸ μαρτύριον ἡμῶν ἐφ' ὑμᾶς), ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ.

11. εἰς ὃ καὶ προσενχόμεθα πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἵνα ὑμᾶς ἀξιώσῃ τῆς κλήσεως ὃ θεὸς ἡμῶν, καὶ πληρώσῃ πᾶσαν εὐδοκίαν ἀγαθωσύνης καὶ ἔργον πίσεως ἐν δυνάμει,

12. ὅπως ἐνδοξασθῇ τὸ ὄνομα τῆ κυρίας ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, ἐν ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ἐν αὐτῷ, κατὰ τὴν χάριν τῆ θεῆ ἡμῶν καὶ κυρίας, ἰησοῦ χριστοῦ.

4. ita ut et nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Dei, pro patientia vestra, et fide et in omnibus persecutionibus vestris, et tribulationibus, quas sustinetis ^{a)},
a) Matth.5,12. Act.17,5, sqq. Rom. 8, 17-23.

5. in exemplum justi iudicii Dei ^{a)}, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo et patimini.
a) Phil. 1, 28. 29.

6. Si tamen justum est apud Deum retribuere tribulationem iis, qui vos tribulant;

7. et vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in revelatione Domini Jesu de coelo cum angelis virtutis ejus ^{a)},
a) Matth. 25, 31. 1 Thess. 4, 16.

8. in flamma ignis ^{a)} dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, et qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi,
a) 2 Petr. 3, 7.

9. qui poenas dabunt ^{a)} in interitu aeternas a facie Domini, et a gloria virtutis ejus;
a) Matth. 25, 41. 7, 23.

10. cum venerit glorificari in sanctis suis, et admirabilis fieri in omnibus, qui crediderunt, quia creditum est testimonium nostrum super vos in die illo.

11. In quo etiam oramus semper pro vobis; ut dignetur vos vocatione sua Deus noster, et impleat omnem voluntatem bonitatis ¹⁾, et opus fidei in virtute,

12. ut clarificetur nomen Domini nostri ²⁾ Jesu Christi in vobis, et vos in illo secundum gratiam Dei nostri, et Domini ³⁾ Jesu Christi.

C A P. II.

1. Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὑπὲρ † τῆς παρουσίας τῆ κυρίας ἡμῶν,

1. Rogamus autem vos, fratres! per adventum Domini nostri Jesu Christi,

v. 7. C. add. χριστοῦ. — v. 9. τς omitt. C. — v. 10. Ed. omn. Er. et St. πισεύσασιν. — v. 1. τῆς omitt. Ed. omn. Er. ¹⁾ 159c. add. suæ.

²⁾ 159o. C. R. 1592. 1593. Domini nostri Jesu Christi. 1592. Domini Jesu Christi.

³⁾ 159o. 1592. et Domini nostri Jesu Christi. C. R. 1592. 1593. et Domini Jesu Christi.

ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ ἡμῶν ἐπισυναγωγῆς et nostrae congregationis in ipsam^{a)};
ἐπ' αὐτὸν, a) 1 Thess. 4, 12. sqq.

2. εἰς τὸ μὴ ταχέως σαλευθῆναι 2. ut non cito moveamini a vestro
ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ νοῦς, μήτε † θροεῖσθαι sensu, neque terreamini, neque per spi-
μήτε διὰ πνεύματος, μήτε διὰ λόγου, ritum, neque per sermonem, neque per
μήτε δι' ἐπιστολῆς ὡς δι' ἡμῶν, ὡς ὅτι Epistolam tamquam per nos missam^{a)},
ἐνέσημεν ἢ ἡμέρα τῆ † χριστοῦ. quasi instet dies Domini. a) cf. c. 3, 17.

3. μή τις ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ κατὰ 3. Ne quis vos seducat ullo modo;
μηδένα τρόπον. ὅτι ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἢ quoniam nisi venerit discessio primum,
ἀποστασία πρῶτον, καὶ ἀποκαλυφθῇ et revelatus fuerit homo peccati, filius
ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀμαρτίας, ὁ υἱὸς perditionis^{a)}, a) Matth. 24, 4. sqq. 1 Joh. 2, 18.
τῆς ἀπωλείας,

4. ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμε- 4. qui adversatur, et extollitur su-
νος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέ- pra omne, quod dicitur Deus, aut quod
βασμα, ὡς αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τῆ colitur; ita ut in templo Dei sedeat,
θεοῦ † ὡς θεὸν καθίσει, † ἀποδεικ- ostendens se tamquam sit Deus.

5. οὐ μνημονεύετε, ὅτι, ἔτι ὡν 5. Non refinetis, quod cum adhuc
πρὸς ὑμᾶς, ταῦτα ἔλεγον ὑμῖν; essem apud vos, haec dicebam vobis^{a)} ?
a) Act. 17, 1.

6. καὶ νῦν τὸ κατέχον οἴδατε, εἰς 6. Et nunc quid detineat scitis, ut
τὸ ἀποκαλυφθῆναι αὐτὸν ἐν τῷ εἰσ- reveletur in suo tempore.

7. τὸ γὰρ μυστήριον ἤδη ἐνεργεῖται 7. Nam mysterium jam operatur in-
τῆς ἀνομίας, μόνον ὁ κατέχων ἄρτι- quitytatis^{a)}, tantum ut qui tenet nunc,
ἕως ἐκ μέσος γένηται. teneat, donec de medio fiat. a) 1 Joh. 2, 18.

8. καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ 8. Et tunc revelabitur ille iniquus,
ἄνομος, ὃν ὁ κύριος † ἀναλώσει τῷ quem Dominus Jesus interficiet spiri-
πνεύματι τῆ ζόματος αὐτοῦ, καὶ κατ- tu oris sui^{a)}, et destruet illustratione
αργήσει τῇ † ἐπιφανεῖα τῆς παρουσίας adventus sui eum. a) Jes. 11, 4.
αὐτοῦ,

9. οὗ ἐστὶν ἡ παρουσία, κατ' ἐνέρ- 9. Cujus est adventus secundum o-
γειαν τοῦ σατανᾶ, ἐν πάσῃ δυνάμει operationem satanae, in omni virtute,
καὶ σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους, et signis, et prodigiis mendacibus,

10. καὶ ἐν πάσῃ ἀπάτῃ τῆς ἀδι- 10. et in omni seductione iniquita-
κίας, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, ἀνθ' ὧν tis iis, qui pereunt; eo quod charita-
τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας οὐκ ἔδεξαν- tem veritatis non receperunt, ut salvi
το εἰς τὸ σωθῆναι αὐτούς.

11. καὶ διὰ τῆτο πέμψει αὐτοῖς ὁ 11. et mittet^{a)} illis Deus opera-
θεὸς ἐνέργειαν πλάνης, εἰς τὸ πισεῦ- tionem erroris, ut credant mendacio;
σαι αὐτούς τῷ ψεύδει, a) Rom. 1, 21. 22. 24. 25.

12. ἵνα κριθῶσι πάντες οἱ μὴ πι- 12. ut judicentur omnes, qui non

v. 2. Ed. 4. 5. Er. θροεῖσθε. — "Gb. κρησ. — v. 4. ὡς θεον omitt. Gb. —
"C. ἀποδεικνοντα. — v. 8. Gb. κυριος ἰησους. — "Ed. 2. 5. 4. 5. Er. ἐπιφανεα.

ξείσαντες τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' εὐδοκῆσαντες ἐν τῇ ἀδικίᾳ.

13. ἡμεῖς δὲ ὀφείλομεν εὐχαρισεῖν τῷ Θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι ὑπὸ κυρίου, ὅτι εἴλετο ὑμᾶς ὁ Θεὸς ἀπ' ἀρχῆς εἰς σωτηρίαν, ἐν ἀγιασμῷ πνεύματος καὶ πίσει ἀληθείας,

14. εἰς ὃ ἐκάλεσεν ὑμᾶς διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἡμῶν, εἰς περιποίησιν δόξης τοῦ κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ χριστοῦ.

15. ἄρα οὖν, ἀδελφοὶ, σῆμετε, καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, αἷς ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν.

16. αὐτὸς δὲ ὁ κύριος ἡμῶν, Ἰησοῦς χριστός, καὶ ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ ἡμῶν, ὁ ἀγαπήσας ἡμᾶς, καὶ ἔδωκεν παράκλησιν αἰωνίαν καὶ ἐλπίδα ἀγαθὴν ἐν χάριτι,

17. παρακαλέσαι ὑμῶν τὰς καρδίας, καὶ σηριζῆσαι ὑμᾶς ἐν παντὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ ἀγαθῷ.

C A P. III.

1. Τὸ λοιπὸν, προσεύχεσθε, ἀδελφοὶ, περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ λόγος τοῦ κυρίου τρέχη καὶ δοξάζηται, καθὼς καὶ πρὸς ὑμᾶς,

2. καὶ ἵνα ῥυθθῶμεν ἀπὸ τῶν ἀτόπων καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων· οὐ γὰρ πάντων ἡ πίσις.

3. πιστὸς δὲ ἐστὶν ὁ κύριος, ὃς σηριζῆσαι ὑμᾶς καὶ φυλάξει ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

4. πεποιθάμεν δὲ ἐν κυρίῳ ἐφ' ὑμᾶς, ὅτι, ἃ παραγγέλλομεν ὑμῖν, καὶ ποιεῖτε καὶ ποιήσετε.

5. ὁ δὲ κύριος κατευθῦναι ὑμῶν τὰς καρδίας εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν ὑπομονὴν τοῦ χριστοῦ.

6. παραγγέλλομεν δὲ ὑμῖν, ἀδελφοὶ, ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ χριστοῦ, ζέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παν-

crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati ^{a)}.

a) Joh. 3, 19, 20.

12. Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis, fratres dilecti a Deo, quod elegerit ^{a)} vos Deus primitias in salutem, in sanctificatione spiritus, et in fide veritatis; a) Eph. 1, 4.

13. in qua et vocavit vos per Evangelium nostrum, in acquisitionem gloriae Domini nostri Jesu Christi.

14. Itaque, fratres, state! et tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram ^{a)}.

a) 1 Thess. 4, 1. 2 Tim. 3, 14.

15. Ipse autem Dominus noster Jesus Christus, et Deus et Pater noster, qui dilexit nos, et dedit consolationem aeternam et spem bonam in gratia,

16. exhortetur corda vestra, et confirmet in omni opere et sermone bono.

1. De caetero, fratres! orate pro nobis ^{a)}; ut sermo Dei currat et clarificetur, sicut et apud vos; a) Col. 4, 3.

2. et ut liberemur ab importunis et malis hominibus ^{a)}; non enim omnium est fides. a) cf. c. 2, 2. 3. 1, 4.

3. Fidelis autem Deus est, qui confirmabit vos, et custodiet a malo ^{a)}.

a) 1 Thess. 5, 24. Phil 1, 6.

4. Confidimus autem de vobis ¹⁾ in Domino, quoniam quae ²⁾ praecipimus, et facitis, et facietis.

5. Dominus autem dirigat corda vestra in charitate Dei, et patientia Christi.

6. Denunciamus autem vobis, fratres, in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut subtrahatis ^{a)} vos ab omni

τὸς ἀδελφοῦ, ἀτάκτως περιπατοῦν-
τος, καὶ μὴ κατὰ τὴν † παράδοσιν,
ἢν † παρέλαβε παρ' ἡμῶν.

7. αὐτοὶ γὰρ οἴδατε, πῶς δεῖ μι-
μεῖσθαι ἡμᾶς· ὅτι οὐκ ἠτακτήσαμεν
ἐν ὑμῖν,

8. εἰδὲ δωρεάν ἄρτον † ἐφάγομεν
παρὰ τινος, ἀλλ' ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ,
νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι πρὸς
τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι τινα ὑμῶν.

9. οὐχ, ὅτι οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν,
ἀλλ' ἵνα ἐαντοῦς τύπον δώμεν ὑμῖν
εἰς τὸ μιμεῖσθαι ἡμᾶς.

10. καὶ γὰρ, ὅτε ἦμεν πρὸς ὑμᾶς,
τῆτο παρηγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι, εἴ τις
ἔθελει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω.

11. ἀκούομεν γὰρ τινὰς περιπα-
τῶντας ἐν ὑμῖν ἀτάκτως, μηδὲν ἐργα-
ζομένους, ἀλλὰ περιεργαζομένους.

12. τοῖς δὲ τοιούτοις παραγγέλλο-
μεν καὶ παρακαλῶμεν διὰ τῆ κυρίας ἡ-
μῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, ἵνα, μετὰ ἡσυχίας ἐρ-
γαζόμενοι, τὸν ἐαντῶν ἄρτον ἐσθιώσιν.

13. ὑμεῖς δὲ, ἀδελφοί, μὴ ἐκκα-
κήσητε, καλοποιούντες.

14. εἰ δὲ τις οὐχ ὑπακούει τῷ λό-
γῳ † ἡμῶν διὰ τῆς ἐπιστολῆς, τοῦτον
σημειοῦσθε, καὶ μὴ συναναμίσγνησθε
αὐτῷ, ἵνα ἐντραπήῃ.

15. καὶ μὴ ὡς ἐχθρὸν ἠγείσθε, ἀλ-
λὰ νεθετεῖτε ὡς ἀδελφόν.

16. αὐτὸς δὲ ὁ κύριος τῆς εἰρήνης
δῶν ὑμῖν τὴν εἰρήνην διὰ παντὸς ἐν παν-
τὶ τρόπῳ. ὁ κύριος μετὰ πάντων ὑμῶν.

17. ὁ ἀσπασμὸς τῆ ἐμῆ χειρὶ παύ-
λε, ὃ ἐστὶ σημεῖον ἐν πάσῃ ἐπιστολῇ.
† οὕτως γράφω.

18. ἡ χάρις τῆ κυρίας ἡμῶν, ἰησοῦ
χριστοῦ, μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

fratre ambulante inordinate, et non se-
cundum traditionem, quam acceperunt
a nobis.

a) v. 14. Rom. 16, 17.

7. Ipsi enim scitis, quemadmodum
oporteat imitari nos; quoniam non in-
quieti fuimus inter vos;

8. neque gratis panem manducavi-
mus ab aliquo, sed in labore, et in fatiga-
tione, nocte et die operantes^{a)}, ne quem
vestrum gravaremus.

a) 1 Thess. 2, 9, 10.

9. Non quasi non habuerimus pote-
statem^{a)}; sed ut nosmet ipsos formam
daremus vobis ad imitandum nos.

a) 1 Cor. 9, 14. Luc. 10, 7.

10. Nam et cum essemus apud vos,
hoc denunciabamus vobis; quoniam si
quis non vult operari, nec manducet^{a)}.

a) Gen. 3, 19.

11. Audivimus enim inter vos quos-
dam ambulare inquiete, nihil operan-
tes, sed curiose agentes.

12. Iis autem, qui ejusmodi sunt,
denunciamus et obsecramus in Domino
Jesu Christo, ut cum silentio operantes
suum panem manducet^{a)}.

1 Thess. 4, 11.

13. Vos autem, fratres, nolite de-
ficere beneficientes^{a)}.

a) Gal. 6, 9.

14. Quod si quis non obedit verbo
nostro per epistolam, hunc notate, et
ne commisceamini cum illo^{a)}, ut con-
fundatur;

a) v. 6.

15. et nolite quasi inimicum existi-
mare, sed corripite ut fratrem^{a)}.

a) 1 Thess. 5, 14.

16. Ipse autem Dominus¹⁾ pacis
det vobis pacem sempiternam in omni
loco. Dominus sit cum omnibus vobis.

17. Salutatio, mea manu Pauli;
quod est signum in omni epistola^{a)}. Ita
scribo.

a) 1 Cor. 16, 21.

18. Gratia Domini nostri Jesu Chri-
sti cum omnibus vobis. Amen.

v. 6. Ed. omn. Er. παραδωσιν. — C. et Mt. παρελαβον. Gb. παρελαβουαν.
— v. 8. Ed. omn. Er. ελαβομεν. — v. 14. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. ὑμων. —
v. 17. St. Mt. et Gb. ετω. 1) 1590. Deus pacis.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΠΑΥΛΙ

A D

ΤΙΜΟΤΗΕΥΜ Ι.

C A P. I.

1. Παῦλος, ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ
κατ' ἐπιταγὴν θεοῦ ἡμῶν, καὶ σωτῆρος ἡμῶν,
καὶ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν,
2. τιμοθέου, γεννητοῦ τέκνου ἐν πί-
σει· χάρις, εὐλογία, εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ,
καὶ πατρὸς ἡμῶν, καὶ χριστοῦ ἰησοῦ, τοῦ
κυρίου ἡμῶν.

3. καθὼς παρεκάλεσά σε, προσ-
μεῖναι ἐν ἐφέσω, πορευόμενος εἰς μα-
κεδονίαν, ἵνα παραγγείλης τισὶ, μὴ
ἐτεροδιδασκαλεῖν,

4. μηδὲ προσέχειν μύθοις καὶ γε-
νεαλογίαις ἀπεράντοις, αἵτινες ζητή-
σεις παρέχουσι μᾶλλον ἢ τὴν οἰκονομίαν
θεοῦ, τὴν ἐν πίστει.

5. τὸ δὲ τέλος τῆς παραγγελίας
ἐστὶν ἀγάπη ἐκ καθαρῆς καρδίας καὶ
συνειδήσεως ἀγαθῆς καὶ πίστεως ἀνυ-
ποκρίτου,

6. ὧν τινες ἀσχοχῆσαντες, ἐξετρα-
πήσαν εἰς ματαιολογίαν,

7. θέλοντες, εἶναι νομοδιδάσκα-
λοι, μὴ νοοῦντες, ἢ λέγειν, ἢ
μῆτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται.

8. οἶδαμεν δὲ, ὅτι καλὸς ὁ νόμος,
εἰάν τις ἀντὶ νομίμως χρῆται

9. (καὶ εἰδὼς τὸ, ὅτι δικαίω νό-
μος οὐ κέεται, ἀνόμοις δὲ καὶ ἀνυ-
ποτάκτοις, ἀσεβέσι καὶ ἀμαρτωλοῖς,
ἀνοσίοις καὶ βεβήλοις, καὶ πατραλοῖαις
καὶ μητραλοῖαις, ἀνδροφόνους,

1. Paulus Apostolus Jesu Christi se-
cundum imperium Dei Salvatoris no-
stri, et Christi Jesu spei nostrae.

2. Timotheo ^{a)} dilecto filio ^{b)} in fide.
Gratia, misericordia, et pax a Deo Pa-
tre, et Christo Jesu Domino nostro.

a) Act. 16, 1. b) Phil. 2, 22.

3. Sicut rogavi te, ut remaneres
Ephesi, cum irem in Macedoniam ^{a)}, ut
denunciaries quibusdam, ne aliter do-
cerent,

a) Act. 20, 1.

4. neque intenderent fabulis ^{a)}, et
genealogiis ^{b)} interminatis; quae quae-
stiones praestant magis, quam aedifi-
cationem Dei, quae est in fide.

a) 2 Tim. 4, 4. Tit. 1, 14. b) Tit. 3, 9. 2 Cor. 11, 22.

5. Finis autem praecepti est chari-
tas ^{a)} de corde puro, et conscientia bo-
na, et fide non ficta; a) Joh. 15, 54. 55.

6. a quibus quidam aberrantes, con-
versi sunt in vaniloquium,

7. volentes esse legis doctores, non
intelligentes neque quae loquuntur,
neque de quibus affirmant.

8. Scimus autem, quia bona est lex ^{a)},
si quis ea legitime utatur; a) Rom. 7, 12. 14.

9. sciens ¹⁾ hoc, quia lex justo non
est posita ^{a)}, sed injustis, et non sub-
ditis, impiis, et peccatoribus, scelera-
tis, et contaminatis, parricidis ²⁾, et
matricidis, homicidis, a) Gal. 3, 19.

v. 1. C. πατρος και σωτηρος ημων, ιησος χριστος. Gb. σωτηρος ημων, και χριστος
ιησος. — v. 2. Ed. omn. Er. πατρος ημων, και κυριος ιησος χριστος, τος κυ-
ριος ημων. — v. 4. Ed. omn. Er. οικοδομιαν. — v. 7. μητε omit. Ed. omn.
Er. — v. 9. C. οιδως. — "C. et St. πατρολωαις, μητρολωαις. Gb. et Mt.
πατραλωαις, μητραλωαις.

1) 1590. scientes hoc.

2) 1590. patricidis.

10. πόρνοις, ἀρσενοκοίταις, ἀνδραποδισταῖς, ψεύσαις, ἐπιόρκοις, καὶ εἴ τι ἕτερον τῆ ὑγίαινούσῃ διδασκαλίᾳ ἀντίκειται),

11. κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τῆς δόξης τῆ μακαρίας Θεῆ, ὃ ἐπιστεύθην ἐγώ.

12. καὶ χάριν ἔχω τῷ † ἐνδυναμώσαντί με χριστῷ ἰησοῦ, τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ὅτι πιστόν με ἠγήσατο, θέμενος εἰς διανομίαν

13. τὸν πρότερον ὄντα βλάσφημον καὶ διώκτην καὶ ὑβριστήν· † ἀλλ' ἠλεήθην, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ.

14. ὑπερεπλέονασε δὲ ἡ χάρις τῆ κυρίας ἡμῶν μετὰ πίσεως καὶ ἀγάπης, τῆς ἐν χριστῷ ἰησοῦ.

15. πιστὸς ὁ λόγος καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος, ὅτι χριστὸς ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτός, εἰμι ἐγώ.

16. ἀλλὰ διὰ τῆτο ἠλεήθην, ἵνα ἐν ἐμοὶ † πρῶτῳ ἐνδείξῃται ἰησοῦς χριστὸς τὴν πᾶσαν μακροθυμίαν, πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων πιστεύειν ἐπ' αὐτῷ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

17. τῷ δὲ βασιλεῖ τῶν αἰώνων ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ † σοφῷ Θεῷ τιμῇ, † δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

18. ταύτην τὴν παραγγελίαν παρὰ Θεοῦ σοὶ, τέκνον τιμόθεε, κατὰ τὰς προαγύσας ἐπὶ σε προφητείας, ἵνα σρατεύῃ ἐν αὐταῖς τὴν καλὴν σρατείαν,

19. ἔχων πίσιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν, ἣν τινες ἀποσάμενοι, περὶ τὴν πίσιν ἐνανήγησαν,

20. ὧν ἓξιν ὑμέραιος καὶ ἀλέξανδρος, ἃς παρέδωκα τῷ σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι, μὴ βλασφημεῖν.

10. fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiaris, mendacibus, et perjuris, et si quid aliud sanae doctrinae adversatur,

11. quae est secundum Evangelium gloriae beati Dei, quod creditum est mihi.

12. Gratias ago ei, qui me confortavit, ¹⁾ Christo Jesu Domino nostro, quia fidelem me existimavit, ponens in ministerio.

13. Qui prius ^{a)} blasphemus fui, et persecutor, et contumeliosus; sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.

a) Act. 22, 4. 26, 9-11.

14. Superabundavit autem gratia Domini nostri cum fide, et dilectione, quae est in Christo Jesu.

15. Fidelis sermo, et omni acceptione dignus, quod Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere ^{a)}, quorum primus ego sum.

a) Matth. 9, 13. 18, 11. Joh. 3, 17. Rom. 3, 25.

16. Sed ideo misericordiam consecutus sum: ut in me primo ostenderet Christus Jesus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui credituri sunt illi, in vitam aeternam.

17. Regi autem saeculorum immortali, ²⁾ invisibili, soli Deo honor, et gloria in saecula saeculorum. Amen.

18. Hoc praeceptum commendo tibi, fili Timothee! secundum praecedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam,

19. habens fidem et bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt;

20. ex quibus est Hymenaeus, et Alexander, quos tradidi Satanae ^{a)}, ut discant non blasphemare. a) 1 Cor. 5, 5.

v. 12. C. ἐνδυναμῶσιν με χριστῷ οmiss. ἰησοῦ. — v. 13. Ed. omn. Ἐρ. ἀλλὰ καὶ. — v. 16. C. πρῶτον. — v. 17. σοφῶ οmiss. Gb. — "Gb. et Mt. καὶ δοξα.

1) 1590. add. in,

2) 1590. add. et.

C A P. II.

1. Παρακαλω̄ ἔν, πρῶτον πάντων ποιεῖσθαι δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων,

2. ὑπὲρ βασιλέων καὶ πάντων, τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων, ἵνα ἡρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι.

3. τῆτο γὰρ καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τῷ σωτῆρος ἡμῶν, Θεῷ,

4. ὃς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν.

5. εἰς γὰρ θεός, εἰς καὶ μεσίτης Θεῷ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος † χριστὸς ἰησοῦς,

6. ὁ δὲς ἐάντὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων, τὸ μαρτύριον καιροῖς ἰδίους.

7. εἰς ὃ ἐτέθη ἐγὼ κήρυξ καὶ ἀπόστολος (ἀλήθειαν λέγω † ἐν χριστῷ, οὐ ψεύδομαι), διδάσκαλος ἐθνῶν ἐν πίσει καὶ ἀληθείᾳ.

8. βέλομαι ἔν, προσεύχεσθαι τὰς ἀνδρας ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὁσίως χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν,

9. ὡσαύτως καὶ τὰς γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ, μετὰ αἰδῶς καὶ σωφροσύνης, κοσμεῖν ἑαυτάς, μὴ ἐν πλέγμασιν, † ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ,

10. ἀλλ' (ὃ πρέπει γυναῖξιν ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν) δι' ἔργων ἀγαθῶν.

11. γυνὴ ἐν ἡσυχίᾳ μαθανέτω ἐν πάσῃ ὑποταγῇ.

12. γυναικὶ δὲ διδάσκειν ἐκ ἐπιτρέπω, ἰδὲ ἀνθεντεῖν ἀνδρὸς, ἀλλ' εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ.

1. Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus,

2. pro regibus, et omnibus, qui in sublimitate sunt ¹) a), ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate. a) Rom. 13, 1-5.

3. Hoc enim bonum est, et acceptum coram Salvatore nostro Deo,

4. qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire ^{a)}. a) 2 Petr. 3, 9.

5. Unus enim Deus, unus et mediator ^{a)} Dei et hominum, homo Christus Jesus, a) Gal. 3, 20. Ebr. 4, 15.

6. qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus ^{a), 2)} testimonium temporibus suis, a) Matth. 20, 28. 1 Joh. 2, 1, 2.

7. in quo positus sum ego praedicator et Apostolus (veritatem dico, non mentior) doctor Gentium in fide et veritate ^{a)}. a) Act. 9, 15. 26, 16-18.

8. Volo ergo viros orare in omnī loco, levantes puras manus sine ira et disceptatione.

9. Similiter et mulieres in habitu ornato, cum verecundia et sobrietate ornantes se, et non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa;

10. sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona.

11. Mulier in silentio discat cum omni subjectione ^{a)}; a) 1 Cor. 14, 34. 35.

12. docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum ^{a)}; sed esse in silentio. a) Eph. 5, 22.

v. 5. C. ἰησους χριστος. — v. 7. ἐν χριστῷ omitt. Gb. — v. 9. C. add. ἀργυριῶν.

1) 1590. constituti sunt.

2) 1590. cujus testimonium temporibus suis confirmatum est.

13. ἀδάμ γὰρ πρῶτος ἐπλάσθη,
εἶτα εὔα.

14. καὶ ἀδάμ οὐκ ἠπατήθη. ἡ δὲ
γυνὴ ἀπατηθεῖσα, ἐν παραβάσει γέ-
ρονε·

15. σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνο-
γονίας, ἐὰν μείνωσιν ἐν πίσει καὶ ἀγά-
πῃ καὶ ἀγιασμῶ μετὰ σωφροσύνης.

13. Adam enim primus formatus
est; deinde Heva ^{a)}.

14. Et Adam non est seductus; mu-
lier autem seducta in praevaricatione
fuit ^{a)},

15. Salvabitur autem per filiorum
generationem, si permanserit in fide,
et dilectione, et sanctificatione cum so-
brietate.

C A P. III.

1. Πιστὸς ὁ λόγος· εἴ τις ἐπισκο-
πῆς ὀρέγεται, καλῶ ἔργα ἐπιθυμεῖ.

2. δεῖ ἔν, τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπί-
ληπτον εἶναι, μᾶς γυναικὸς ἀνδρα,
† νηφάλιον, σώφρονα, κόσμιον, φι-
λόξενον, διδακτικόν,

3. μὴ πάροῦνον, μὴ πλήκτην, † μὴ
αἰσχροκερδῆ, ἀλλ' ἐπιεικῆ, ἄμαχον,
ἀφιλάργυρον,

4. τῆ ἰδίας οἴκῃ καλῶς προΐσάμενον,
τέκνα ἔχοντα ἐν ὑποταγῇ μετὰ πάσης
σεμνότητος

5. (εἰ δέ τις τῆ ἰδίας οἴκῃ προστῆ-
ναι ἔκ οἴδε, πῶς ἐκκλησίας θεῶ ἐπι-
μελήσεται;),

6. μὴ νεόφυτον, ἵνα μὴ τυφωθεῖς
εἰς κρίμα ἐμπέσῃ τῆ διαβόλῃ.

7. δεῖ δὲ, αὐτὸν καὶ μαρτυρίαν
καλὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν, ἵνα μὴ
εἰς ὀνειδισμόν ἐμπέσῃ καὶ παγίδα τῆ
διαβόλῃ·

8. διακόνες ὡσαύτως σεμνῆς, μὴ
διλόγους, μὴ οἴνω πολλῶ προσέχον-
τας, μὴ αἰσχροκερδεῖς,

9. ἔχοντας τὸ μυστήριον τῆς πίστεως
ἐν καθαρᾷ συνειδήσει.

10. καὶ ἔτσι δὲ δοκιμαζέσθωσαν
πρῶτον, εἶτα διακονείωσαν, ἀνέγ-
κλητοι ὄντες.

11. γυναῖκας ὡσαύτως σεμνῆς, μὴ
διαβόλους, † νηφαλῆς, πιστὰς ἐν πᾶσι.

1. Fidelis sermo: Si quis episcopa-
tum desiderat, bonum opus desiderat ^{a)}.

2. Oportet ¹⁾ ergo episcopum irre-
prehensibilem esse, unius uxoris virum,
sobrium, prudentem, ornatum, pudic-
um, hospitem ^{a)}, doctorem, ^{a)} 3 Joh. 5. 3.

3. non vinolentum, non percusso-
rem, sed modestum; non litigiosum,
non cupidum, sed

4. suae domui bene praepositum;
filios habentem subditos cum omni ca-
stitate.

5. Si quis autem domui suae prae-
esse nescit, quomodo Ecclesiae Dei di-
ligentiam habebit?

6. Non neophytum, ne in superbi-
am elatus, in iudicium incidat diaboli;

7. oportet autem illum et testimo-
nium habere bonum ^{a)} ab iis, qui foris
sunt, ut non in opprobrium incidat, et
in laqueum diaboli. ^{a)} 1 Petr. 2, 12.

8. Diaconos ^{a)} similiter, pudicos,
non bilingues, non multo vino deditos,
non turpe lucrum sectantes; ^{a)} Act. 6. 5.

9. habentes mysterium fidei in con-
scientia pura.

10. Et hi autem probentur primum;
et sic ministrent, nullum crimen ha-
bentes.

11. Mulieres similiter pudicas, non
detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.

12. διάκονοι ἔσωσαν μᾶς γυναί-
κός ἀνδρες, τέκνων καλῶς προϊστά-
μενοι καὶ τῶν ἰδίων οἴκων.

13. οἱ γὰρ καλῶς διακονήσαντες
βαθμὸν ἑαυτοῖς καλὸν περιποιῶνται
καὶ πολλὴν παρῴρησίαν ἐν πίσει, τῇ ἐν
χριστῷ ἰησοῦ.

14. ταῦτά σοι γράφω, ἐλπίζων,
ἐλθεῖν πρὸς σε τάχιον.

15. ἐὰν δὲ βραδύνω, ἵνα εἰδῆς,
πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ θεῶ ἀναστρέφεσθαι,
ἧτις ἐσὶν ἐκκλησία θεῶ ζῶντος, σῦλος
καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας.

16. καὶ ὁμολογημένως μέγα ἐστὶ τὸ
τῆς εὐσεβείας μυστήριον· † θεὸς ἐφα-
νερώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν πνεύ-
ματι, ὤφθη ἀγγέλοις, ἐκηρύχθη ἐν
ἔθνεσιν, ἐπίστευθη ἐν κόσμῳ, ἀνε-
λήφθη ἐν δόξῃ.

12. Diaconi sint unius uxoris viri;
qui filiis suis bene praesint, et suis do-
mibus.

13. Qui enim bene ministraverint,
gradum bonum sibi acquirunt^{a)}, et mul-
tam fiduciam in fide, quae est in Chri-
sto Jesu. a) 1 Petr. 5, 4.

14. Haec tibi scribo¹⁾, sperans me
ad te venire cito.

15. Si autem tardavero, ut scias,
quomodo oporteat te in domo Dei con-
versari, quae et Ecclesia Dei vivi, co-
lumna et firmamentum veritatis.

16. Et manifeste magnum est pie-
tatis sacramentum, quod manifestatum
est in carne^{a)}, justificatum^{b)} est in spi-
ritu, apparuit angelis^{c)}, praedicatum
est Gentibus, creditum est in mundo,
assumptum est in gloria. a) Joh. 1, 14.
b) Joh. 16, 10. Rom. 1, 4. c) Act. 10, 41.

C A P. IV.

1. Τὸ δὲ πνεῦμα ῥητῶς λέγει, ὅτι
ἐν ὑσέροις καιροῖς ἀποσῆσονται τινες
τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμισι
† πλάνοις καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων,

2. ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κε-
κωντηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν,

3. κωλύοντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι
βρωμάτων, ἃ ὁ θεὸς ἔκτισεν εἰς με-
τάληψιν μετὰ εὐχαριστίας τοῖς πιστοῖς
καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν.

4. ὅτι πᾶν κτίσμα θεῶ καλὸν, καὶ
ἄδεν ἀπόβλητον, μετὰ εὐχαριστίας λαμ-
βανόμενον.

5. ἀγιάζεται γὰρ διὰ λόγον θεοῦ
καὶ ἐντενύξεως.

6. ταῦτα ὑποτιθέμενος τοῖς ἀδελ-

1. Spiritus autem manifeste dicit,
quia in novissimis temporibus disce-
dent^{a)} quidam a fide, attendentes spi-
ritibus erroris, et doctrinis daemonio-
rum, a) Act. 20, 29. 30. 2 Tim. 3, 1-4.

2. in hypocrisi loquentium menda-
cium, et cauteriatam habentium suam
conscientiam^{a)}, a) Tit. 3, 11.

3. prohibentium nubere^{a)}, ²⁾ abs-
tinere a cibis^{b)}, quos Deus creavit ad
percipiendum cum gratiarum actione
fidelibus, et iis, qui cognoverunt veri-
tatem. a) Col. 2, 3. 18. b) Rom. 14, 2. Col. 2, 16. 25.

4. Quia omnis creatura Dei bona est,
et nihil rejiciendum^{a)}, quod cum gra-
tiarum actione percipitur. a) Matth. 15, 11.

5. Sanctificatur^{a)} enim per verbum
Dei, et orationem^{b)}. a) Act. 10, 11. sqq.
b) Rom. 14, 6.

6. Haec proponens fratribus, bonus

v. 16. Gb. ὅς ἐφανερῶθη. — v. 1. C. πλανησ.

1) 1590. add. fili Timothee' 2) 1590. add. et.

φοῖς, καλὸς ἔση διάκονος † ἰησοῦ χριστοῦ, † ἐντρφεύμενος τοῖς λόγοις τῆς πίστεως καὶ τῆς καλῆς διδασκαλίας, ἣ παρηκολούθησας.

7. τὰς δὲ βεβήλους καὶ γραώδεις μύθους παραιτῶ, γύμναζε δὲ σεαυτὸν πρὸς εὐσέβειαν.

8. ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος, ἡ δὲ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμός ἐστιν, † ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς, τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης.

9. πιστὸς ὁ λόγος καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος.

10. εἰς τῆτο γὰρ καὶ κοπιῶμεν καὶ ὀνειδιζόμεθα, ὅτι ἠλπικαμεν ἐπὶ θεῷ ζῶντι, ὃς ἐστὶ σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν.

11. † παραγγέλλε ταῦτα καὶ διδάσκει.

12. μηδεὶς σε τῆς νεότητος καταφρονεῖτω, ἀλλὰ τύπος † γίνε τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, † ἐν πνεύματι, ἐν πίστει, ἐν ἀγνείᾳ.

13. ἕως ἔρχομαι, πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει, τῇ διδασκαλίᾳ.

14. μὴ ἀμέλει τῷ ἐν σοὶ χαρίσματός, ὃ ἐδόθη σοι διὰ προφητείας, μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῷ πρεσβυτέρῳ.

15. ταῦτα μελέτα, ἐν τέτοις ἴσθι, ἵνα σε ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾖ ἐν πᾶσιν.

16. ἔπεχε σεαυτῷ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ. ἐπίμενε αὐτοῖς. τῆτο γὰρ ποιῶν καὶ σεαυτὸν σώσεις καὶ τὰς ἀκούοντας σε.

eris minister Christi Jesu, enutritus verbis fidei, et bonae doctrinae, quam assecutus es ^{a)}.

a) 2 Tim. 3, 14.

7. Ineptas autem et aniles fabulas ^{a)} devita; exerce autem te ipsum ad pietatem.

a) cf. c. 1, 4.

8. Nam corporalis ^{a)} exercitatio ad modicum utilis est; pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitae, quae nunc est, et futurae.

a) cf. v. 3.

9. Fidelis sermo, et omni acceptatione dignus.

10. In hoc enim laboramus, et maledicimur, quia speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium ^{a)}.

a) Luc. 18, 7, 8.

11. Praecepte haec, et doce!

12. Nemo adolescentiam tuam contemnat ^{a)}; sed exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate.

a) 1 Cor. 16, 11.

13. Dum venio, attende lectioni ^{a)}, exhortationi, et doctrinae.

a) Act. 17, 11. 2 Tim. 3, 16.

14. Noli negligere gratiam ^{a)}, quae in te est, quae data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum ^{b)} presbyterii.

a) 1 Cor. 12, 7. b) Act. 6, 6. 3, 17. sq. 9, 17.

15. Haec meditare, in his esto; ut profectus tuus manifestus sit omnibus.

16. Attende tibi, et doctrinae; insta in illis! Hoc enim faciens et te ipsum salvum facies, et eos, qui te audiunt.

C A P. V.

1. Πρεσβυτέρῳ μὴ ἐπιπλήξῃς, ἀλλὰ παρακάλει ὡς πατέρα, νεωτέρας ὡς ἀδελφούς,

2. πρεσβυτέρας ὡς μητέρας, νεωτέρας ὡς ἀδελφάς, ἐν πάσῃ ἀγνείᾳ.

1. Senioreni ne increpaveris, sed obsecra, ut patrem; juvenes, ut fratres;

2. anus, ut matres; juvenulas, ut sorores, in omni castitate.

v. 6. C. χριστῶ ἰησοῦ. — "C. ἐντρφεύ. — ἐπαγγελίας. — v. 11. C. παραγγέλλε. — omitt. Gh.

v. 8. Ed. omn. Er. St. et Mt. — v. 12. C. γενε. — "ἐν πνεύματι

3. χήρας τίμα, τὰς ὄντως χήρας. 3. Viduas honora, quae vere ^{a)} viduae sunt. a) cf. v. 5.
4. εἰ δέ τις χήρα τέκνα ἢ ἔκγονα ἔχει, μανθανέτωσαν πρῶτον, τὸν ἱδιδιον οἶκον εὐσεβεῖν, καὶ ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις· τῶτο γὰρ ἐστὶ καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τῆς θεῆς. 4. Si qua autem vidua filios aut nepotes habet; discat primum domum suam regere, et mutuan vicem reddere parentibus, hoc enim acceptum est coram Deo.
5. ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη ἤλπιεν ἐπὶ τὸν θεὸν, καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς νυκτὸς καὶ ἡμέρας. 5. Quae autem vere vidua est, et desolata, speret in Deum, et instet obsecrationibus et orationibus nocte ac die.
6. ἡ δὲ σπαταλωσα ζῶσα τέθνηκε. 6. Nam quae in deliciis est, vivens mortua ^{a)} est. a) Eph. 2, 1.
7. καὶ ταῦτα † παράγγελε, ἵνα ἀρεπλήπτοι ᾖσιν. 7. Et hoc praecipe, ut irreprehensibiles sint.
8. εἰ δέ τις τῶν ἰδίων, καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων, ἐπρονοεῖ, τὴν πίσιν ἤρηται, καὶ ἔστιν ἀπίστου χείρων. 8. Si quis autem suorum, et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior.
9. χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἐξήκοντα γεροντία, ἐνὸς ἀνδρὸς γυνῆ, 9. Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quae fuerit unius viri uxór,
10. ἐν ἔργοις καλοῖς μαρτυρημένη, εἰ ἐτεκνοτρόφησεν, εἰ ἐξενδοδόχησεν, εἰ ἀγίων πόδας ἔνιψεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρηκεσεν, εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολούθησε. 10. in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit ^{a)}, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est. a) 2 Joh. 4.
11. νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ· ὅταν γὰρ κατασρηνιάσωσι τοῦ χριστοῦ, γαρμεῖν θέλωσιν, 11. Adolescentiores autem viduas devita; cum enim luxuriatae fuerint in Christo, nubere volunt;
12. ἔχουσαι κρίμα, ὅτι τὴν πρῶτην πίσιν ἠθέτησαν. 12. habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt;
13. ἅμα δὲ καὶ ἀργαὶ μανθάνουσι περιερχόμεναι τὰς οἰκίας, ἐ μόνον δὲ ἀργαί, ἀλλὰ καὶ φλύαροι καὶ περιέργοι, λαλῶσαι τὰ μὴ δέοντα. 13. Simul autem et otiosae discunt circuire domos; non solum otiosae, sed et verhosae, et curiosae, loquentes, quae non oportet.
14. βέλομαι ἔν, νεωτέρας † γαρμεῖν, τεκνογονεῖν, οἰκοδεσποτεῖν, μηδεμίαν ἀφορμὴν δίδοναι τῷ ἀντικειμένῳ λοιδορίας χάριν. 14. Volo ergo juniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia.
15. ἤδη γὰρ τινες ἐξετράπησαν ὀπίσω τοῦ σατανᾶ. 15. Jam enim quaedam conversae sunt retro ^{I)} satanam ^{a)}. a) c. 1, 6.

16. εἴ τις πιστὸς ἢ πιστὴ ἔχει χήρας, ἐπαρκεῖτω αὐταῖς, καὶ μὴ βαρεῖσθω ἡ ἐκκλησία, ἵνα ταῖς ὄντως χήραις ἐπαρκεῖσιν.

17. οἱ καλῶς προεσῶτες πρεσβύτεροι διπλῆς τιμῆς ἀξιούσθωσαν, μάλιχα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ.

18. λέγει γὰρ ἡ γραφή· βῆν ἄλοῶντα οὐ φρωῶσι. καὶ ἄξιός ἐστι γάτης τοῦ μισθῆ αὐτοῦ.

19. κατὰ πρεσβύτερον κατηγορίαν μὴ παραδέχῃς, ἐκτὸς εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων.

20. τοὺς ἀμαρτάνοντας ἐνώπιον πάντων ἔλεγχε, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωσι.

21. διαμαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων, ἵνα ταῦτα φυλάξῃς χωρὶς προκρίματος, μηδὲν ποιῶν κατὰ πρόσκλησιν.

22. χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει, μηδὲ κοινῶναι ἀμαρτίας ἄλλοτρίαις. σεαυτὸν ἀγνὸν τήρει.

23. μηκέτι ὕδροπότει, ἀλλ' οἶνον ὀλίγον χρῶ διὰ τὸν σῶμαχόν σε καὶ τὰς πνικνὰς σε ἀσθενείας.

24. τινῶν ἀνθρώπων αἱ ἀμαρτίαι πρόδηλοί εἰσι, προὔρξαι εἰς κρίσιν· τισὶ δὲ καὶ ἐπακολοθεοῦσιν.

25. ὡσαύτως καὶ τὰ καλὰ ἔργα πρόδηλά ἐσι· καὶ τὰ ἄλλως ἔχοντα κρυβῆναι οὐ δύναται.

16. Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, et non gravetur Ecclesia: ut iis, quae vere viduae sunt, sufficiat.

17. Qui bene praesunt presbyteri, duplici honore digni habeantur; maxime, qui laborant in verbo et doctrina.

18. Dicit enim Scriptura: „Non alligabis os bovi trituranti^{a)},” et: „Dignus est operarius mercede sua^{b)}.”

a) Deut. 25, 4. 1 Cor. 9, 9. b) Matth. 10, 10.

19. Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus^{a)}.

a) Deut. 19, 15.

20. Peccantes coram omnibus^{a)} argue; ut et caeteri timorem habeant.

a) Matth. 18, 17.

21. Testor coram Deo et Christo Jesu, et electis angelis¹⁾ a), ut haec custodias sine praepudicio, nihil faciens in alteram partem declinando.

a) Matth. 25, 31.

22. Manus cito nemini imposueris^{a)}, neque communicaveris peccatis alienis. Te ipsum castum custodi!

a) c. 4, 14.

23. Noli adhuc aquam bibere; sed modico vino utere propter stomachum tuum, et frequentes tuas infirmitates.

24. Quorumdam hominum peccata manifesta sunt, praecedentia ad iudicium; quosdam²⁾ autem et subsequuntur.

25. Similiter et facta bona manifesta sunt; et quae aliter se habent, abscondi non possunt.

C A P. VI.

1. Ὅσοι εἰσὶν ὑπὸ ζυγὸν δέλοιοι, τῆς ἰδίας δεσπότας πάσης τιμῆς ἀξίους ἡγεῖσθωσαν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τῆ θεοῦ καὶ ἡ διδασκαλία βλασφημηται.

1. Quicumque sunt sub iugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini et doctrina blasphemetur.

v. 25. Ed. omn. Er. δυναται.

1) 1590. add. ejus.

2) 1590. quorundam autem subsequuntur.

2. οἱ δὲ πιστοὶ ἔχοντες δεσπότας μὴ καταφρονεῖτωσαν, ὅτι ἀδελφοί εἰσιν· ἀλλὰ μᾶλλον δουλεύτωσαν, ὅτι πιστοὶ εἰσὶ καὶ ἀγαπητοί, οἱ τῆς ἐνεργεσίας ἀντιλαμβάνομενοι. ταῦτα δίδασθε καὶ παρακάλεϊ.

3. εἴ τις ἕτεροδιδασκαλεῖ, καὶ μὴ προσέχεται ὑγιαίνουσι λόγοις, τοῖς τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ἰησοῦ χριστῷ, καὶ τῇ κατ' εὐσέβειαν διδασκαλίᾳ,

4. τετύφωται, μηδὲν ἐπιζήμενος, ἀλλὰ νοσῶν περὶ ζητήσεις καὶ λογομαχίας, ἐξ ὧν γίνεται φθόρος, ἔρις, βλασφημίαι, ὑπόνοιαι πονηραὶ,

5. † διαπαραιριβαὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νῦν καὶ ἀπεσερημένων τῆς ἀληθείας, νομιζόντων, πορισμὸν εἶναι τὴν εὐσέβειαν. ἀφίσασο ἀπὸ τῶν τοιούτων.

6. ἔστι δὲ πορισμὸς μέγας ἢ εὐσέβεια μετὰ αὐταρκείας.

7. οὐδὲν γὰρ εἰσηγέκαμεν εἰς τὸν κόσμον. δῆλον, ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δύναμεθα.

8. ἔχοντες δὲ διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τέτοις † ἀρκεσθησόμεθα.

9. οἱ δὲ βελόμενοι πλετεῖν ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν καὶ παγίδα καὶ ἐπιθυμίαν πολλὰς † ἀνοήτους καὶ βλαβεράς, αἵτινες βυθίζουσι τὰς ἀνθρώπους εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν.

10. ῥίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ φιλαργυρία, ἧς τινες ὀρεγόμενοι, ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ τῆς πίστεως, καὶ ἐάντὺς περιέπειραν ὀδύναις πολλαῖς.

11. σὺ δὲ, ὦ ἄνθρωπε τῷ θεῷ, ταῦτα φεῦγε, δίωκε δὲ δικαιοσύνην, εὐσέβειαν, πίστιν, ἀγάπην, ὑπομονήν, πραότητα.

12. ἀγωνίζε τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως, ἐπιλαβὲ τῆς αἰωνίης ζωῆς, εἰς

2. Qui autem fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt; sed magis serviant, quia fideles sunt et dilecti, qui beneficii participes sunt. Haec doce, et exhortare!

3. Si quis aliter docet, et non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, et ei, quae secundum pietatem est, doctrinae,

4. superbus est, nihil sciens^{a)}, sed languens circa quaestiones, et pugnas verborum; ex quibus oriuntur invidiae, contentiones, blasphemiae, suspiciones malae,

a) 1 Cor. 8, 1. 2.

5. conflictationes hominum mente corruptorum, et qui veritate privati sunt, existimantium quaestum esse pietatem.

6. Est autem quaestus magnus pietas cum sufficientia.

7. Nihil enim intulimus in hunc mundum; haud dubium, quod nec auferre quid possumus^{a)}.

a) Hiob 1, 21.

8. Habentes autem alimenta, et quibus tegamur, his contenti sumus¹⁾).

9. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et in laqueum diaboli^{a)}, et desideria multa inutilia, et nociva, quae mergunt homines in interitum et perditionem. a) Matth. 19, 23.

10. Radix enim omnium malorum est cupiditas; quam quidam appetentes, erraverunt^{a)} a fide, et inseruerunt se doloribus multis.

a) Matth. 13, 22.

11. Tu autem, o homo Dei! haec fuge; sectare vero justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem.

12. Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam aeternam, in qua vo-

ἦν † ἐκλήθης, καὶ ὁμολόγησας τὴν
καλὴν ὁμολογίαν ἐνώπιον πολλῶν μαρ-
τύρων.

13. παραγγέλλω σοι ἐνώπιον τῆ
θεῶ, τῆ ζωοποιῶντος τὰ πάντα, καὶ
χριστῆ ἰησοῦ, τῆ μαρτυρήσαντος ἐπὶ
ποντίε πιλάτῃ τὴν καλὴν ὁμολογίαν,

14. τηρεῖσαί σε τὴν ἐντολὴν ἄπι-
λον, ἀνεπίληπτον, μέχρι τῆς ἐπιφα-
νείας τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ,

15. ἦν καιροῖς ἰδίους † δεῖξει ὁ
μακάριος καὶ μόνος δυνάστης, ὁ βα-
σιλεὺς τῶν βασιλευόντων, καὶ κύριος
τῶν κυριευόντων,

16. † ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν,
φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον, ὃν εἶδεν ἑδείς
ἀνθρώπων, ἑδὲ † ἰδεῖν δύναται, ᾧ
τιμὴ καὶ κράτος αἰώνιον. ἀμήν.

17. τοῖς πλοσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι
† παραγγέλλε, μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μη-
δὲ ἠλπικεῖναι ἐπὶ πλάτῃ ἀδηλόγητι, ἀλλ'
ἐν τῷ θεῷ, τῷ ζῶντι, τῷ παρέχοντι
ἡμῖν † πάντα πλοσιῶς εἰς ἀπόλαυσιν,

18. ἀγαθοεργεῖν, πλοστεῖν ἐν ἔργοις
καλοῖς, εὐμεταδότους εἶναι, κοινωνικῶς,

19. ἀποθησαυρίζοντας ἑαυτοῖς θε-
μέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλλον, ἵνα ἐπιλά-
βωνται τῆς † αἰωνίης ζωῆς.

20. ὦ τιμόθεε, τὴν † παρακατα-
θήκην φύλαξον, ἐκτρεπόμενος τὰς
βεβήλες κenoφωνίας καὶ ἀντιθέσεις τῆς
ψευδωνύμου γνώσεως,

21. ἦν τινες ἐπαγγελλόμενοι περὶ
τὴν πίσιν ἠσόχησαν. ἡ χάρις μετὰ σε.
† ἀμήν.

catus es, et confessus^{a)} bonam confes-
sionem coram multis testibus. a) Act. 16, 3.

13. Praecipio tibi coram Deo, qui
vivificat omnia, et Christo Jesu, qui
testimonium reddidit sub Pontio Pila-
to^{a)}, bonam confessionem; a) Joh. 18, 36. 37.

14. ut serves mandatum sine ma-
cula, irreprehensibile usque in adven-
tum Domini nostri Jesu Christi,

15. quem suis temporibus ostendet
beatus et solus potens, Rex regum, et
Dominus dominantium,

16. qui solus habet immortalitatem,
et lucem inhabitat inaccessibilem, quem
nullus hominum vidit^{a)}, sed nec vide-
re potest; cui honor, et imperium sem-
piternum. Amen. a) Joh. 1, 18.

17. Divitibus hujus seculi praecipe,
non sublime sapere; neque sperare in
incerto^{a)} divitiarum, sed in Deo vivo,
qui praestat nobis omnia abunde ad fru-
endum; a) Luc. 12, 16—21.

18. bene agere, divites fieri in bo-
nis operibus, facile tribuere, commu-
nicare,

19. thesaurizare^{a)} sibi fundamen-
tum bonum in futurum; ut apprehen-
dant veram vitam. a) Matth. 6, 20.

20. O Timothee! depositum^{a)} cu-
stodi, devitans profanas vocum novi-
tates, et oppositiones falsi nominis sci-
entiae, a) 2 Tim. 3, 14.

21. quam quidam promittentes, cir-
ca fidem exciderunt^{a)}. Gratia tecum.
Amen. a) 2 Tim. 2, 18.

v. 12. Ed. omn. Er. St. et Mt. καὶ ἐκλήθης. — v. 15. C. δεῖξη. —
v. 16. ὁ omitt. Ed. 2. Er. — "Ed. 4. Er. εἶδεν. — v. 17. C. παραγγελε.
— "Ed. omn. Er. et St. πλοσιῶς παντα. — v. 19. Gb. ὄντως ζωῆς. —
v. 20. Gb. et Mt. παραθήκην. — v. 21. ἀμήν omitt. Gb.

EPISTOLA PAULI

A D

TIMOTHEUM II.

C A P. I.

1. Παῦλος, † ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ
διὰ θελήματος θεοῦ κατ' ἐπαγγελίαν
ζωῆς, τῆς ἐν χριστῷ ἰησοῦ,

2. τιμοθέω, ἀγαπητῷ τέκνω· χά-
ρις, ἔλεος, εὐχολογία ἀπὸ θεοῦ πατρὸς
καὶ χριστοῦ ἰησοῦ, τοῦ κυρίου ἡμῶν.

3. χάριν ἔχω τῷ θεῷ, ᾧ λατρεύω
ἀπὸ προγόνων ἐν καθαρᾷ συνειδήσει,
ὡς ἀδιάλειπτον ἔχω τὴν περὶ σε μνή-
μην ἐν ταῖς δεήσεσί μου νυκτὸς καὶ ἡ-
μέρας,

4. ἐπιποθῶν σε ἰδεῖν, μεμνημένος
σε τῶν δακρύων, ἵνα χαρᾶς † πλη-
ρωθῶ,

5. ὑπόμνησιν λαμβάνων τῆς ἐν σοὶ
ἀνυποκρίτου πίστεως, ἧτις ἐνόκησε προ-
τον ἐν τῇ μάμμῃ σου, † λωίδι, καὶ τῇ
† μητρὶ σου, εὐνίκη· πέπεισμαι δὲ,
ὅτι καὶ ἐν σοί.

6. δι' ἣν αἰτίαν ἀναμιμνήσκω σε,
ἀναζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ θεοῦ,
ὃ ἔστιν ἐν σοὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν
χειρῶν μου.

7. οὐ γὰρ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ θεὸς πνεῦ-
μα δειλίας, ἀλλὰ δυνάμεως καὶ ἀγά-
πης καὶ σωφρονισμοῦ.

8. μὴ οὖν ἐπιαισχυνθῆς τὸ μαρτύ-
ριον τοῦ κυρίου ἡμῶν, μηδὲ ἐμὲ, τὸν
δέσμιον αὐτοῦ, ἀλλὰ συγκακοπάθησον
τῷ εὐαγγελίῳ κατὰ δύναμιν θεοῦ,

9. τοῦ σώσαντος ἡμᾶς καὶ καλέ-
σαντος κλήσει ἁγία, ἧ κατὰ τὰ ἔργα

1. Paulus, Apostolus Jesu Christi
per voluntatem Dei secundum promissionem vitae, quae est in Christo Jesu.

2. Timotheo charissimo filio^{a)} gratia, misericordia, ¹⁾ pax a Deo Patre, et Christo Jesu Domino nostro.

a) 1 Cor. 4, 15.

3. Gratias ago Deo²⁾, cui servio^{a)} a progenitoribus³⁾ in conscientia pura, quod sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis, nocte ac die;

a) Act. 24, 14. 16.

4. desiderans te videre, memor lacrymarum tuarum, ut gaudio implear.

5. Recordationem accipiens ejus fidei, quae est in te non ficta^{a)}, quae et habitavit primum in avia tua Loide, et matre tua Eunice^{b)}, certus sum autem quod et in te. a) Phil. 2, 19-22. b) Act. 16, 1.

6. propter quam causam admoneo te, ut resuscites^{a)} gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum.

a) 1 Tim. 4, 14.

7. Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris^{a)}; sed virtutis, et dilectionis, et sobrietatis. a) Rom. 8, 15.

8. Noli itaque erubescere^{a)} testimonium Domini nostri, neque me vinctum ejus; sed collabora Evangelio secundum virtutem Dei, a) Rom. 1, 16.

9. qui nos liberavit, et vocavit vocatione sua sancta, non secundum o-

v. 1. C. omitt. ἰησοῦ χριστοῦ. — v. 4. C. πλησθω. — v. 5. C. λωίδι. — "Ed. omn. Er. μητερι.

1) 1590. et pax a Deo patre nostro.

2) 1590. add. meo.

3) 1590. add. meis.

ἡμῶν, ἀλλὰ κατ' ἰδίαν πρόθεσιν καὶ χάριτι, τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν ἐν χριστῷ ἰησοῦ πρὸ χρόνων αἰωνίων,

10. φανερωθεῖσαν δὲ νῦν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, καταργήσαντος μὲν τὸν θάνατον, φωτίσαντος δὲ ζωῆν καὶ ἀφθαρσίαν διὰ τοῦ εὐαγγελίου,

11. εἰς ὃ ἐτέθη ἐγὼ κήρυξ καὶ ἀπόστολος καὶ διδάσκαλος ἐθνῶν.

12. δι' ἣν αἰτίαν καὶ ταῦτα πάσχω. ἀλλ' ἐκ ἐπαισχύνουμαι. οἶδα γὰρ, ὅτι πέπεισμαι, καὶ πέπεισμαι, ὅτι δυνατός ἐσι, τὴν † παρακαταθήκην μου φυλάξαι εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν.

13. ὑποτύπωσιν ἔχε ὑγιαίνοντων λόγων, ὧν παρ' ἐμοῦ ἤκουσας, ἐν πίσει καὶ ἀγάπῃ, τῇ ἐν χριστῷ ἰησοῦ.

14. τὴν καλὴν † παραθήκην φυλάξον διὰ πνεύματος ἁγίου, τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν.

15. οἶδας τοῦτο, ὅτι ἀπεσράφησάν με πάντες οἱ ἐν τῇ ἀσίᾳ, ὧν ἐσι † φύγελλος καὶ ἔρμογένης.

16. δόξῃ ἔλεος ὁ κύριος τῷ ὀνησιφόρῳ οἴκῳ, ὅτι πολλάκις με ἀνέψυξε, καὶ τὴν ἄλυσίν μου οὐκ † ἐπηρεχύνθη,

17. ἀλλὰ γενόμενος ἐν ῥώμῃ, σπαιδαίωτερον ἐζήτησέ με, καὶ εὗρε

18. (δόξῃ αὐτῷ ὁ κύριος, εὐρεῖν ἔλεος παρὰ κυρίου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ), καὶ ὅσα ἐν ἐφέσῳ διηκόνησε, βέλτιον σὺ γινώσκεις.

pera nostra, sed secundum propositum suum, et gratiam, quae data est nobis in Christo Jesu ante tempora secularia ^{a)}.

a) 1 Cor. 2, 7. Eph. 2, 8. 9.

10. Manifestata est autem nunc per illuminationem Salvatoris ^{a)} nostri Jesu Christi, qui destruxit quidem mortem ^{b)}, illuminavit autem vitam et incorruptionem per Evangelium,

a) Tit. 1, 3. b) Hebr. 2, 14. 15.

11. in quo positus sum ego praedicator, et Apostolus, et magister Gentium ^{a)}.

a) 1 Tim. 2, 7.

12. Ob quam causam etiam haec patior, sed non confundor; scio enim, cui credidi, et certus sum, quia potens est depositum meum servare in illum diem ^{a)}.

a) c. 4, 8.

13. Formam habe sanorum verborum, quae a me audisti in fide et in dilectione ^{a)} in Christo Jesu.

a) 1 Tim. 1, 5.

14. Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum, qui habitat in nobis.

15. Scis ¹⁾ hoc, quod aversi sunt a me omnes, qui in Asia sunt, ex quibus est ²⁾ Phigelus, et Hermogenes.

16. Det misericordiam Dominus Onesiphori domui; quia saepe me refrigeravit, et catenam meam non erubuit;

17. sed cum Romam venisset, sollicite me quaesivit, et invenit ^{a)}.

a) Act. 28, 20. 30.

18. Det illi Dominus invenire misericordiam a ³⁾ Domino in illa die. Et quanta Ephesi ministravit mihi, tu melius nosti.

C A P. II.

1. Σὺν οὖν, τέκνον μου, ἐνδυναμοῦ ἐν τῇ χάριτι, τῇ ἐν χριστῷ ἰησοῦ,

2. καὶ, ἃ ἤκουσας παρ' ἐμοῦ διὰ

1. Tu ergo, fili mi! confortare in gratia, quae est in Christo Jesu!

2. Et quae audisti a me per multos

v. 12. St. Gh. et Mt. παραθήκην. — v. 14. Ed. omn. Er. παρακαταθήκην. — v. 15. Ed. omn. Er. γεγγελλος. — v. 16. Ed. 1. Er. et C. ἐπαισχύνθη.

1) 1590. add. enim.

2) 1590. est Philetus. 1593. Phigellus.

3) 1590. a Deo.

πολλῶν μαρτύρων; ταῦτα παράθε
πισιῶς ἀνθρώποις, οὔτινες ἱκανοὶ ἔσον-
ται, καὶ ἑτέρας διδάξαι.

3. σὺ οὖν κακοπάθησον ὡς καλὸς
στρατιώτης ἰησοῦ χριστοῦ.

4. οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται
ταῖς τοῦ βίε πραγματείαις, ἵνα τῷ
στρατολογῆσαντι ἀρέσῃ.

5. ἐὰν δὲ καὶ ἀθλή τις, οὐ στρα-
νοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ.

6. τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρώ-
τον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν.

7. νόει, ἃ λέγω· δόξῃ γάρ σοι ὁ
κύριος σύνεσιν ἐν πᾶσι.

8. μνημόνευε ἰησοῦν χριστὸν ἐγγε-
γενημένον ἐκ νεκρῶν, ἐκ σπέρματος
δαυὶδ, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου,

9. ἐν ᾧ κακοπαθῶ μέχρι δεσμῶν,
ὡς κακῆργος. ἀλλ' ὁ λόγος τῷ θεῷ ἔ-
δίδεται.

10. διὰ τῆτο πάντα ὑπομένω διὰ
τὰς ἐκλεκτὰς, ἵνα καὶ αὐτοὶ σωτη-
ρίας τύχωσι, τῆς ἐν χριστῷ ἰησοῦ, με-
τὰ δόξης αἰωνίης.

11. πιστὸς ὁ λόγος· εἰ γὰρ συναπ-
εδύομεν, καὶ συζητήσομεν.

12. εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασι-
λεύσομεν. εἰ ἀρνύμεθα, καὶ κείνος ἀρ-
νήσεται ἡμᾶς.

13. εἰ ἀπιστοῦμεν, ἐκεῖνος πιστὸς
μένει. ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν ἔδύναται.

14. ταῦτα ὑπομίμησθε, διαμαρ-
τυρούμενος ἐνώπιον τοῦ κυρίου, μὴ λο-
γομαχεῖν, εἰς ἕδὲν χρήσιμον, ἐπὶ κα-
ταστροφῇ τῶν ἀκούοντων.

15. σπέδασον, σεαυτὸν δόκιμον
παραστήσαι τῷ θεῷ, ἐργάτην ἀνεπαί-
σχνητον, ὀρθοτομῶντα τὸν λόγον τῆς
ἀληθείας.

testes, haec commenda fidelibus homi-
nibus, qui idonei erunt et alios docere.

3. Labora sicut bonus miles Christi
Jesu.

4. Nemo militans Deo implicat se
negotiis secularibus, ut ei placeat, cui
se probavit.

5. Nam et qui certat ^{a)} in agone,
non coronatur ¹⁾), nisi legitime certa-
verit.

a) 1 Cor. 9, 24-27.

6. Laborantem agricolam oportet
primum de fructibus ^{a)} percipere.

a) 1 Tim. 4, 16.

7. Intellige quae dico! dabit enim
tibi Dominus in omnibus intellectum!

8. Memor esto, Dominum Jesum Chri-
stum resurrexisse a mortuis, ex semine
David ^{a)}, secundum Evangelium me-
um ^{b)},

a) Rom. 1, 3. b) Phil. 2, 8. 9.

9. in quo laboro usque ad vincula,
quasi male operans; sed verbum Dei
non est alligatum ^{a)}.

a) Phil. 1, 12-14.

10. Ideo omnia sustineo propter e-
lectos, ut et ipsi salutem consequan-
tur, quae est in Christo Jesu, cum glo-
ria coelesti.

11. Fidelis sermo: Nam si commor-
tuis sumus, et convivemus ^{a)};

Rom. 6, 4. sqq.

12. Si sustinebimus, et conregna-
bimus; si negaverimus, et ille nega-
bit ^{a)} nos;

a) Matth. 10, 32. sqq.

13. si non credimus, ille fidelis ^{a)}
permanet, negare se ipsum non potest.

a) Rom. 3, 5. sqq.

14. Haec commune, testificans co-
ram ²⁾ Domino. Noli contendere ver-
bis ^{a)}; ad nihil enim utile est, nisi ad
subversionem audientium. a) 1 Tim. 6, 4. 5.

15. Solicite cura te ipsum probabi-
lem exhibere Deo, operarium inconfu-
sibilem, recte tractantem verbum ve-
ritatis.

1) 1590. coronabitur.

2) 1590. coram Deo.

16. τὰς δὲ βεβήλους κενοφωσίας περιύσασο. ἐπὶ πλείον γὰρ προκόψουσιν ἀσεβείας,

17. καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ὡς γάργραινα ρομὴν ἔξει, ὧν ἔστιν ὑμέναιος καὶ φιλητὸς,

18. οἵτινες περὶ τὴν ἀλήθειαν ἠσόχησαν, λέγοντες, τὴν ἀνάστασιν ἤδη γερονέναι· καὶ ἀνατρέψουσιν τὴν τινῶν πίσιν.

19. ὁ μέντοι σερὸς θεμέλιος τοῦ θεοῦ ἔστηκεν, ἔχων τὴν σφραγίδα ταύτην· ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ. καὶ ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ νομάζων τὸ ὄνομα † κυρίου.

20. ἐν μεγάλῃ δὲ οἰκίᾳ ἐκ ἔστι μόνον σκευὴ χρυσαῖα καὶ ἀργυραῖα, ἀλλὰ καὶ ξύλινα καὶ ὄστράκινα, καὶ ἅ μὲν εἰς τιμὴν, ἅ δὲ εἰς ἀτιμίαν.

21. εἰάν τις ἐκαθάρισεν ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν, † ἔσαι σκεῦος εἰς τιμὴν, ἡγιασμένον † καὶ εὐχρησον τῷ δεσπότῃ, εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἡτοιμασμένον.

22. τὰς δὲ νεωτερικὰς ἐπιθυμίας φεύγε, δίωκε δὲ δικαιοσύνην, πίσιν, ἀγάπην, εἰρήνην μετὰ τῶν ἐπικαλεσμένων τὸν κύριον ἐκ καθαρᾶς καρδίας.

23. τὰς δὲ μωρὰς καὶ ἀπαιδευτὰς ζητήσεις παραιτοῦ, εἰδὼς, ὅτι γενῶσι μάχας.

24. δοῦλον δὲ κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἡπιον εἶναι πρὸς πάντας, διδακτικὸν, ἀνεξίκακον,

25. ἐν πραότητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, μήποτε δῶ αὐτοῖς ὁ θεὸς μετάνοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας,

26. καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος, ἐξωρημένοι ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκεῖνε θέλημα.

16. Profana autem, et vaniloquia devita! multum enim proficiunt ad impietatem;

17. et sermo eorum ut cancer serpit; ex quibus est Hymenaeus^{a)}, et Philletus,

18. qui a veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse jam factam, et subverterunt quorundam fidem.

19. Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: Cognovit Dominus, qui sunt ejus^{a)}; et: Discedat ab iniquitate omnis, qui¹⁾ nominat nomen Domini! ^{a) Joh. 10, 14.}

20. In magna autem domo non solum sunt vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia^{a)}; et quaedam quidem in honorem, quaedam autem in contumeliam. ^{a) Matth. 13, 24—30. 47—49.}

21. Si quis ergo emundaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, et utile Domino, ad omne opus bonum paratum.

22. Juvenilia autem desideria fuge, sectare vero justitiam, fidem, spem²⁾, charitatem, et pacem cum iis, qui invocant Dominum de corde puro.

23. Stultas autem et sine disciplina quaestiones^{a)} devita; sciens quia generant lites. ^{a) 1 Tim. 1, 4.}

24. Servum autem Domini non oportet litigare; sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem^{a)}, Tit. 1, 7.

25. cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati; nequando Deus^{a)} det illis poenitentiam ad cognoscendam veritatem; ^{a) Matth. 19, 26.}

26. et resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.

v. 19. Ed. omn. Er. et St. *χρῆσις*. — v. 21. Ed. 4. 5. Er. *ἔσθε*. — "Ed. omn. Er. omitt. *καί*."

1) 1590. qui invocat. 2) 1590. 1592. 1593. 1598. Romana 1624.: fidem, spem, charitatem. Plantiniana editt. et Lucas Brugensis omittunt „spem."

C A P. III.

1. Τοῦτο δὲ γίνωσκε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνηύσσονται καιροὶ χαλεποί.

2. Ἔσονται γὰρ † οἱ ἄνθρωποι φίλ-
αντοι, φιλάργυροι, ἀλαζόνες, ὑπερ-
ήφανοι, βλάσφημοι, γονεῦσιν ἀπει-
θεῖς, ἀχάριζοι, ἀνόσιοι,

3. ἄσοργοι, ἄσπονδοι, διάβολοι,
ἀκρατεῖς, ἀνήμεροι, ἀφιλάγαθοι,

4. προδόται, προπετεῖς, τετυφω-
μένοι, φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι,

5. ἔχοντες μόρφωσιν εὐσεβείας, τὴν
δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρηνημένοι. καὶ τῶ-
ν ἀποτρέψω.

6. ἐκ τῶν γὰρ εἰσιν οἱ ἐνδύοντες
εἰς τὰς οἰκίας, καὶ † αἰχμαλωτίζοντες
† γυναικάρια σεσωρευμένα ἀμαρτίαις,
ἀγόμενα ἐπιθυμίαις ποικίλαις,

7. πάντοτε μανθάνοντα, καὶ μη-
δέποτε εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν
δυνάμενα.

8. ὃν τρόπον δὲ Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβρῆς
ἀντέστησαν μωϋσεῖ, † ἔτω καὶ ἔτοι
ἀνθίστανται τῇ ἀληθείᾳ, ἄνθρωποι
κατεφθαρμένοι τὸν νοῦν, ἀδόκιμοι
περὶ τὴν πίσιν.

9. ἀλλ' ἐπὶ προκόψουσιν ἐπὶ † πλεῖον
ἢ γὰρ ἄνοια αὐτῶν ἐκδηλὸς ἔσαι πᾶ-
σιν, ὡς καὶ ἡ ἐκείνων ἐγένετο.

10. σὺ δὲ παρηκολούθηκός με τῇ
διδασκαλίᾳ, τῇ ἀγωγῇ, τῇ προθέσει,
τῇ πίσει, τῇ μακροθυμίᾳ, τῇ ἀγάπῃ,
τῇ ὑπομονῇ,

11. τοῖς διαγωμοῖς, τοῖς παθήμα-
σιν, οἷά μοι † ἐγένετο ἐν ἀντιοχείᾳ,
ἐν ἰκονίῳ, ἐν λύστροις, οἷς διαγωμῶς
ἰπήνεγκα, καὶ ἐκ πάντων με ἐξῥύσατο
ὁ κύριος.

1. Hoc autem scito, quod in novis-
simis diebus instabunt tempora pericu-
losa ^{a)}.

a) 1 Tim. 4, 1.

2. Erunt homines se ipsos amantes,
cupidi, elati, superbi, blasphemi, pa-
rentibus non obedientes, ingrati, sce-
lesti,

3. ^{a)} sine affectione, sine pace, cri-
minatores, incontinentes, immites, sine
benignitate,

a) v. 3-5. cfr. Luc. 17, 26-30.

4. proditores, protervi, tumidi, et
voluptatum amatores magis, quam Dei,

5. habentes speciem quidem pieta-
tis, virtutem autem ejus abnegantes.
Et hos evita!

6. Ex his enim sunt, qui penetrant
domos, et captivas ducunt muliereulas
oneratas peccatis, quae ducuntur variis
desideriis;

7. semper discentes, et numquam
ad scientiam veritatis pervenientes ^{a)}.

a) 1 Cor. 8, 2. 3.

8. Quemadmodum autem Jannes et
Mambres restiterunt Moysi ^{a)}; ita et hi
resistunt veritati, homines corrupti
mente, reprobi circa fidem,

a) Exod. 7, 11. 22.

9. sed ultra non proficient; insipi-
entia enim eorum manifesta erit omni-
bus, sicut et illorum ^{a)} fuit.

a) Exod. 9, 18.

10. Tu autem assecutus es meam do-
ctrinam, institutionem, propositum,
fidem, longanimitatem, dilectionem,
patientiam,

11. persecutiones, passiones, qua-
lia mihi facta sunt Antiochiae ^{a)}, Ico-
nii ^{b)} et Lystris ^{c)}, quales persecutiones
sustinui, et ex omnibus eripuit me Do-
minus.

a) Act. 13, 14. 45. 50. b) Act. 14, 1. 5.

c) Act. 14, 6. 7. 13.

v. 2. οἱ omitt. C. — v. 6. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. et Mt. αἰχμαλωτευοντες.
— "Ed. omn. Er. et St. τα γυναικάρια. — v. 8. Ed. omn. Er. ἔτωσ. —
v. 9. C. πλεῖον. — v. 11. C. ἐγενοντο.

12. καὶ πάντες δὲ οἱ θέλοντες, εὐσεβῶς ζῆν ἐν χριστῷ ἰησοῦ, διωχθήσονται.

13. πονηροὶ δὲ ἄνθρωποι καὶ γόητες προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι.

14. σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες καὶ ἐπισώθης, εἰδὼς, παρὰ τίνος ἔμαθες,

15. καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερά γράμματα οἶδας, τὰ δυνάμενά σε σοφίαι εἰς σωτηρίαν, διὰ πίσεως, τῆς ἐν χριστῷ ἰησοῦ.

16. πᾶσα γραφὴ θεόπνευτος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἐλεγχον, πρὸς ἐπαρόρθωσιν, πρὸς παιδείαν, τὴν ἐν δικαιοσύνῃ,

17. ἵνα ἄρτιος ᾦ ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν † ἐξηρτισμένος.

12. Et omnes, qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.

13. Mali autem homines et seductores proficient in pejus, errantes, et in errorem mittentes.

14. Tu vero permane in iis, quae didicisti et credita sunt tibi; sciens a quo^{a)} didiceras. a) c. 1, 15.

15. Et quia ab infantia^{a)} sacras literas nosti, quae te possunt instruere ad salutem, per fidem, quae est in Christo Jesu. a) c. 1, 5.

16. Omnis¹⁾ scriptura^{a)} divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia; a) 2 Petr. 1, 19-21.

17. ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

C A P. IV.

1. Διαμαρτύρομαι † ἔν ἐγὼ ἐνώπιον τῆ θεῶ καὶ τῆ κνρίε †, ἰησοῦ χριστοῦ, τῆ μέλλοντος κνρίειν ζῶντας καὶ νεκροὺς † κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆ καὶ τὴν βασιλείαν αὐτῆ.

2. κήρξον τὸν λόγον, ἐπίσηθι εὐκαιρῶς, ἀκαιρῶς, ἔλεξον, ἐπιτιμήσον, παρακάλεσον ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ καὶ διδαχῇ.

3. ἔσαι γὰρ καιρὸς, ὅτε τῆς υγιαινάσης διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται, ἀλλὰ κατὰ † τὰς ἐπιθυμίας, τὰς ἰδίας, ἐαυτοῖς ἐπισωρεύουσι διδασκάλας, κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν,

4. καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοήν ἀποστρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται.

5. σὺ δὲ νῆφε ἐν πᾶσι, κακοπάθησον, ἔργον ποιήσον εὐαγγελιστοῦ, τὴν διακονίαν σε πληροφόρησον.

1. Testificor coram Deo, et Jesu Christo, qui judicaturus^{a)} est vivos et mortuos, per adventum ipsius, et regnum ejus. a) Matth. 25, 51.

2. Praedica verbum; insta opportune, importune^{a)}; argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina. a) Act. 24, 25.

3. Erit enim tempus^{a)}, cum sanam doctrinam non sustinebunt; sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros, prurientes auribus; a) c. 5, 1-5.

4. et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.

5. Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistae, ministerium tuum imple! Sobrius esto!

v. 17. C. ἐξηρτυμένος. — v. 1. sv ἐγω et τς κνρίε omitt. Gb. — "C. add. ἡμων. — " Gb. και την. — v. 5. Gb. τας ἰδίας ἐπιθυμίας.

1) 1590. add. enim.

6. ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἐφῆξηκε.

7. τὸν ἀγῶνα, τὸν καλὸν, ἠρώ-
νισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν
πίσιν τετήρηκα.

8. λοιπὸν ἀποκειται μοι ὁ τῆς δι-
καισύνης ζέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι
ὁ κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δί-
καιος κριτῆς, ἢ μόνον δὲ ἐμοὶ, ἀλλὰ
καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφύ-
νειαν αὐτῆ.

9. σπούδασον, ἔλθειν πρὸς με τα-
χέως.

10. δημῖς γὰρ με ἐγκατέλιπεν,
ἀγαπήσας τὸν νῦν αἰῶνα, καὶ ἐπο-
ρεύθη εἰς θεσσαλονίκην· † κρήσικης
εἰς γαλατίαν· τίτος εἰς δαλματίαν.

11. λεκῶς ἐσι μόνος μετ' ἐμοῦ.
μάρκον ἀναλαβὼν, † ἄγε μετὰ σεαν-
τῆ. ἔσι γὰρ μοι εὐχρηστος εἰς διακονίαν.

12. τυχικὸν δὲ ἀπέστειλα εἰς ἔφεσον.

13. τὸν † φελόνην, ὃν ἀπέλιπον
ἐν τρωάδι παρὰ κάρπω, ἐρχόμενος
φέρε καὶ τὰ βιβλία, μάλιστα τὰς μεμ-
βράνας.

14. ἀλέξανδρος, ὁ χαλκεὺς, πολ-
λά μοι κακὰ ἐνεδείξατο. ἀποδώῃ αὐ-
τῷ ὁ κύριος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ,

15. ὃν καὶ σὺ φυλάσσω. λίαν γὰρ
ἀνθέστηκε τοῖς ἡμετέροις λόγοις.

16. ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογίᾳ ἢ-
δεῖς μοι συμπαρεγένετο, ἀλλὰ πάντες
με ἐγκατέλιπον. μὴ αὐτοῖς λογιθεῖν.

17. ὁ δὲ κύριός μοι παρέστη, καὶ
ἐνεδυνάμωσέ με, ἵνα δι' ἐμῆ τὸ κή-
ρυγμα πληροφορηθῆ, καὶ ἀκόσμη πάν-
τα τὰ ἔθνη. καὶ ἐρρύσθηρ ἐκ στόμα-
τος λέοντος.

18. καὶ ῥύσεται με ὁ κύριος ἀπὸ

6. Ego enim jam delibor^{a)}, et tempus
resolutionis meae instat. a) Phil. 2, 17.

7. Bonum certamen certavi, cursum
consummavi, fidem servavi.

8. In reliquo reposita est mihi co-
rona justitiae^{a)}, quam reddet mihi Do-
minus in illa die justus judex; non so-
lum autem mihi, sed et iis, qui dili-
gunt adventum ejus^{b)}. Festina ad me
venire cito. a) Jac. 1, 12. b) 1 Joh. 4, 17.

9. Demas^{a)} enim me reliquit, dili-
gens hoc seculum, et abiit Thessaloni-
cam, a) Philem. 24.

10. Crescens in Galatiam, Titus in
Dalmatiam.

11. Lucas^{a)} est mecum solus. Mar-
cum^{b)} assume, et adduc tecum; est e-
nim mihi utilis in ministerium^{x)}.

a) Philem. 24. b) Act. 12, 12. 15, 37. Col. 4, 10.

12. Tychicum^{a)} autem misi Ephe-
sum. a) Act. 20, 4. Col. 4, 7.

13. Penulam, quam reliqui Troade
apud Carpum, veniens affer tecum, et
libros, maxime autem membranas.

14. Alexander^{a)} acarius multa ma-
la mihi ostendit; reddet illi Dominus se-
cundum opera ejus; a) Act. 19, 35. 1 Tim. 1, 20.

15. quem et tu devita; valde enim
restitit verbis nostris.

16. In prima mea defensione nemo
mihi affuit; sed omnes me derelique-
runt^{a)}; non illis imputetur^{b)}.

a) c. 1, 15. b) Act. 7, 59.

17. Dominus autem mihi astitit^{a)},
et confortavit me; ut per me praedi-
catio impleatur, et audiant omnes Gen-
tes; et liberatus sum de ore^{b)} leonis.

a) Joh. 16, 32. b) Dan. 6, 22.

18. Liberavit me Dominus ab omni

παρτὸς ἔργα πονηρᾶ, καὶ σώσει εἰς τὴν βασιλείαν αὐτῆ, τὴν † ἐπερῶνιον, ᾧ ἡ δόξα εἰς τὰς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. ἀμήν.

19. ἄσπασαι † πρίσκαν καὶ ἀκύ-
λαν καὶ τὸν ὀνησιφόρου οἶκον.

20. Ἐραστος ἔμεινεν ἐν κορίνθῳ.
τροφίμου δὲ ἀπέλιπον ἐν μιλήτῳ ἀσθε-
ροῦντα.

21. σπέδασον, πρὸ χειμῶνος ἐλ-
θεῖν. ἀσπάζεται σε εὐβελος καὶ πύδης
καὶ λῖνος καὶ κλαυδία καὶ οἱ ἀδελ-
φοὶ πάντες.

22. ὁ κύριος, ἰησοῦς χριστὸς, μετὰ
τῷ πνεύματός σε. ἡ χάρις μετὰ ὑμῶν.
† ἀμήν.

opere malo; et salvum faciet in regnum
suum coeleste, cui gloria in secula se-
culorum. Amen.

19. Saluta Priscam et Aquilam^{a)},
et Onesiphori^{b)} domum. ^{a)} Act. 18, 2, 18.
^{b)} Rom. 16, 5. ^{b)} c. 1, 16.

20. Erastus^{a)} remansit Corinthi,
Trophimum^{b)} autem reliqui infirmum
Mileti.

^{a)} Act. 19, 22. Rom. 16, 25.
^{b)} Act. 20, 4. 21, 29.

21. Festina ante hiemem venire.
Salutant te Eubulus, et Pudens, et Li-
nus, et Claudia, et fratres omnes.

22. Dominus Jesus Christus cum
spiritu tuo. Gratia vobiscum. Amen.

v. 18. Ed. 3. 4. 5. Er. ἐπερῶνιον. — v. 19. C. προσιλλαν. — v. 22. ἀμην
omitt. Gb.

EPISTOLA PAULI

AD

TITUM.

CAP. I.

1. Παῦλος, δῦλος θεῷ, ἀπόστολος
δὲ ἰησοῦ χριστοῦ (κατὰ πίσιν ἐκλεκτῶν
θεῷ καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας, τῆς κατ'
εὐσέβειαν,

2. ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίης, ἣν ἐπ-
ηγγέλατο ὁ ἀψευδὴς θεὸς πρὸ χρό-
νων αἰώνιων,

3. ἐφανέρωσε δὲ καιροῖς ἰδίῳ τὸν
λόγον αὐτῆ ἐν κηρύγματι, ὃ ἐπισεύ-
θην ἐγὼ κατ' ἐπιταγὴν τῷ σωτῆρος
† ἡμῶν, θεῷ),

4. τίτῳ, γνησίῳ τέκνῳ, κατὰ κοι-
νήν πίσιν· χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ

1. Paulus servus Dei, Apostolus au-
tem Jesu Christi secundum fidem electo-
rum^{a)} Dei, et agnitionem veritatis, quae
secundum pietatem est, ^{a)} Rom. 8, 29, 30.

2. in spem vitae aeternae, quam
promisit, qui non mentitur, Deus, ante
tempora secularia,

3. manifestavit autem temporibus
suis^{a)} verbum suum in praedicatione,
quae credita est mihi secundum prac-
ceptum Salvatoris nostri Dei,

^{a)} Eph. 1, 9. 10. 2 Tim. 1, 10.

4. Tito dilecto filio^{a)} secundum com-
munem fidem, gratia et pax a Deo Pa-

θεῷ πατρὸς καὶ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ, τῷ σωτήριος ἡμῶν.

5. τέττε χάριν κατέλιπόν σε ἐν κρή-
τη, ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ,
καὶ καταστήσῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέ-
ρες, ὡς ἐγὼ σοι διαταξάμην,

6. εἴ τις ἐστὶν ἀνέγκλητος, μιᾶς
γυναικὸς ἀνὴρ, τέκνα ἔχων πιστὰ, μὴ
ἐν κατηγορίᾳ † ἀσωτίας, ἢ ἀνυπό-
τακτα.

7. δεῖ γὰρ, τὸν ἐπίσκοπον ἀνέ-
κλητον εἶναι, ὡς θεῷ οἰκονόμον, μὴ
αὐθάδη, μὴ ὀργίλον, μὴ πάροινον,
μὴ πλίκτην, μὴ αἰσχροκερδῆ,

8. ἀλλὰ φιλόξενον, φιλάγαθον,
σώφρονα, δίκαιον, ὀσιον, ἐγκρατῆ,

9. ἀντεχόμενον τῷ κατὰ τὴν διδα-
χὴν πιστῷ λόγῳ, ἵνα δυνατὸς ᾖ, καὶ πα-
ρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, τῇ ὑγια-
νέσῃ, καὶ τὸς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν.

10. εἰσὶ γὰρ πολλοὶ † καὶ ἀνυπό-
τακτοὶ, ματαιολόγοι καὶ φρεναπάται,
μάλιστα οἱ ἐκ περιτομῆς,

11. οἳ δεῖ ἐπισημίζεσθαι, οἵτινες † ὁ-
λεσθε οἴκους ἀνατρέπεσθαι, διδάσκοντες,
ἀ μὴ δεῖ, αἰσχροῦ κέρδους χάριν.

12. εἰπέ τις ἐξ αὐτῶν, ἴδιος αὐ-
τῶν προφήτης·
κρηῖτες ἀεὶ ψεῦσαι, κακὰ θηρία,
γαστέρες ἀργαί.

13. ἡ μαρτυρία αὐτῆ ἐστὶν ἀληθής.
διὲν αἰτίαν ἐλέγχε αὐτὸς ἀποτόμως,
ἵνα ὑγιαίνωσιν ἐν τῇ πίστει,

14. μὴ προσέχοντες Ἰουδαϊκοῖς μύ-
θοις καὶ ἐντολαῖς ἀνθρώπων ἀποσρε-
φομένων τὴν ἀλήθειαν.

15. πάντα μὲν καθαρὰ τοῖς κα-
θαροῖς, τοῖς δὲ † μεμιασμένοις καὶ
ἀπίστοις ἐδὲν καθαρὸν, ἀλλὰ μεμιαν-
ται αὐτῶν καὶ ὁ νῆς καὶ ἡ συνείδησις.

tre, et Christo Jesu Salvatore nostro.

a) 1 Cor. 4, 15.

5. Hujus rei gratia reliqui te Cre-
tae, ut ea, quae desunt, corrigas, et
constituas per civitates presbyteros^{a)},
sicut et ego disposui tibi. a) Act. 14, 22.

6. Si quis sine crimine est, unius
uxoris vir^{a)}, filios habens fideles, non
in accusatione luxuriae, aut non sub-
ditos^{b)}. a) 1 Tim. 5, 2. b) 1 Tim. 5, 4, 5.

7. Oportet enim episcopum sine cri-
mine esse, sicut Dei dispensatorem^{a)};
non superbum, non iracundum, non
vinolentum, non percussorem, non tur-
pis lucri cupidum; a) 1 Cor. 4, 1.

8. sed hospitalem, benignum,¹⁾ so-
brium, justum, sanctum, continentem,

9. amplectentem eum, qui secun-
dum doctrinam est, fidelem sermonem;
ut potens sit exhortari in doctrina sa-
na, et eos, qui contradicunt, arguere.

10. Sunt enim multi etiam inobe-
dientes, vaniloqui, et seductores^{a)},
maxime, qui de circumcisione sunt;

a) 1 Tim. 1, 4, 6.

11. quos oportet redargui, qui uni-
versas domos subvertunt, docentes,
quae non oportet, turpis lucri gratia.

12. Dixit quidam ex illis, propri-
us ipsorum propheta: Cretenses semper
mendaces, malae bestiae, ventris²⁾
pigri.

13. Testimonium hoc verum est.
Quam ob causam increpa illos dure,
ut sani sint in fide,

14. non intendentes Judaicis fabu-
lis, et mandatis hominum aversantium
se a veritate.

15. Omnia munda mundis^{a)}; coin-
quinatis autem et infidelibus nihil est
mundum, sed inquinatae sunt eorum et
mens et conscientia. Col. 2, 20, 21. Rom. 14, 20.

v. 6. C. ἀσωτίας. — v. 10. Ed. omn. Er. pon. και ante ματαιολ. —
v. 11. C. οἴκους ὄλεσ. — v. 15. C. μεμιαμένοις. 1) 1590. add. prudentem.

2) 1595. 1598. ventres. 1590. 1592. ventris.

16. θεὸν, ὁμολογοῦσιν, εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνεῖνται, βδελυκτοὶ ὄντες καὶ ἀπειθεῖς καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι.

16. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant; cum sint abominati, et incredibiles, et ad omne opus bonum reprobi.

C A P. II.

1. σὺ δὲ λάλει, ἃ πρέπει τῇ ὑγιανούσῃ διδασκαλίᾳ,

1. Tu autem loquere, quae decent sanam doctrinam:

2. πρεσβύτας νηφαλίς εἶναι, σεμνούς, σώφρονας, ὑγιαίνοντας τῇ πίσει, τῇ ἀγάπῃ, τῇ ὑπομονῇ·

2. Senes, ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia.

3. πρεσβύτιδας ὡσαύτως ἐν κατασήμεναι ἱεροπρεπεῖς, μὴ διαβόλους, μὴ οἴνω πολλῷ δεδαιωμένας, καλοδιδασκάλας,

3. Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices^{a)}, non multo vino servientes, bene docentes; a) 1 Tim. 3, 11.

4. ἵνα σωφρονίζωσι τὰς νέας, φιλόνηδρος εἶναι, φιλοτέχνους,

4. ut prudentiam doceant adolescentulas, ut viros suos ament, filios suos diligant,

5. σώφρονας, ἀγνάς, οἰκιστάς, ἀγαθὰς, ὑποτασσομένας τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ἵνα μὴ ὁ λόγος τῆ θεῆ βλασημηῖται.

5. prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas viris suis, ut non blasphemetur^{a)} verbum Dei.

a) 1 Petr. 2, 12.

6. τὰς νεωτέρας ὡσαύτως παρακάλει σωφρονεῖν

6. Juvenes similiter hortare, ut sobrii sint.

7. (περὶ πάντα σεαυτὸν παρεχόμενος τύπον καλῶν ἔργων, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἀδιαφθορίαν, σεμνότητα, †

7. In omnibus te ipsum praebe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate,

8. λόγον ὑγιῆ, ἀκατάγνωσον, ἵνα ὁ ἐξ ἐναντίας ἐντραπῆ, μηδὲν ἔχων περὶ † ἡμῶν λέγειν φαῦλον),

8. verbum sanum, irreprehensibile; ut is, qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis.

9. δούλας ἰδίοις δεσπόταις ὑποτάσσεσθαι, ἐν πᾶσιν εὐαρέστους εἶναι, μὴ ἀντιλέγοντας,

9. Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes,

10. μὴ νοστιζομένους, ἀλλὰ πίσει πᾶσαν ἐνδεικνυμένους ἀγαθὴν, ἵνα τὴν διδασκαλίαν τῆ σωτήρος ἡμῶν, θεῆ, κοσμοῦσιν ἐν πᾶσιν.

10. non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes; ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus.

11. ἐπεφάνη γὰρ ἡ χάρις τῆ θεῆ, ἡ σωτήριος, πᾶσιν ἀνθρώποις,

11. Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus,

12. παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα, ἀρηυσάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι,

12. erudiens nos, ut abnegantes impietatem et secularia desideria, sobrie et juste, et pie vivamus in hoc seculo.

13. † προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τῆς μεγάλης θεᾶς καὶ σωτῆρος ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ,

14. ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσῃται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας, καὶ καθαρῶς ἑαυτῷ λαῶν περιβύσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων.

15. ταῦτα λάλει καὶ παρακάλει καὶ ἔλεγχε μετὰ πάσης ἐπιταγῆς. μηδεὶς σε περιφρονεῖτω.

13. exspectantes beatam spem, et adventum gloriae magni Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi,

14. qui dedit semet ipsum pro nobis; ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum ^{a)}.

a) Act. 20, 28. Eph. 5, 25-27.

15. Haec loquere, et exhortare, et argue cum omni imperio! Nemo te contemnat ^{a)}!

a) 1 Tim. 4, 12.

C A P. III.

1. Ὑπομίμησθε αὐτοὺς, ἀρχαῖς καὶ ἑξουσίαις ὑποτάσσεσθαι, πειθαρχεῖν, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐτοιμὸς εἶναι,

2. μηδένα βλασφημεῖν, ἀμάχως εἶναι, ἐπιεικεῖς, πᾶσαν ἐνδεικνυμένως πραότητα πρὸς πάντας ἀνθρώπους.

3. ἦμεν γὰρ ποτε καὶ ἡμεῖς ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, πλανώμενοι, δελεούμετες ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις, ἐν κακίᾳ καὶ φθόνῳ διάγοντες, ζυγητοὶ, μισοῦντες ἀλλήλους.

4. ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐπεφάνη τῷ σωτῆρος ἡμῶν, θεῷ,

5. οὐκ ἐξ ἔργων, τῶν ἐν δικαιοσύνῃ, ὧν ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λυτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματος ἁγίου,

6. ὃν ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλοσείως διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ σωτῆρος ἡμῶν,

7. ἵνα, δικαιοθύντες τῇ ἐκείνου χάριτι, κληρονόμοι γενώμεθα κατ' ἐλπίδα ζωῆς αἰωνίας.

8. πιστὸς ὁ λόγος, † καὶ περὶ τέτων βέλομαί σε διαβεβαῖσθαι, ἵνα φρονεῖς, καλῶν ἔργων προϊέσθαι οἱ

1. Admone illos, principibus et potestatibus subditos ^{a)} esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse:

a) Rom. 13, 1. 2. 1 Petr. 2, 13. 14.

2. neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.

3. Eramus enim aliquando et nos ^{a)} insipientes, increduli, errantes, servientes desiderii, et voluptatibus variis, in malitia et invidia agentes, odibiles, odientes invicem. ^{a)} Eph. 2, 5.

4. Cum autem benignitas ^{a)} et humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei;

a) 1 Joh. 4, 9.

5. non ex operibus justitiae, quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam ^{a)} salvos nos fecit per lavacrum regenerationis ^{b)} et renovationis Spiritus sancti, ^{a)} Rom. 3, 24. ^{b)} Joh. 3, 5.

6. quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum;

7. ut justificati gratia ipsius, haeredes simus secundum spem vitae aeternae.

8. Fidelis sermo est; et de his volente confirmare; ut curent bonis operibus praeesse, qui credunt Deo. Haec

πεπισκευότες † τῷ θεῷ. ταῦτά ἐσι τὰ **sunt bona, et utilia hominibus.**
καλὰ καὶ ὠφέλιμα τοῖς ἀνθρώποις.

9. μωρὰς δὲ ζητήσεις καὶ γενεα- **9. Stultas autem quaestiones^{a)}, et**
λογίας καὶ ἔρεις καὶ μάχας νομικὰς **genealogias, et contentiones, et pugnas**
περιτίσασο· εἰσὶ γὰρ ἀνωφελεῖς καὶ **legis devita! sunt enim inutiles, et va-**
† μάταιοι. **nae.** a) 1 Tim. 1, 4.

10. αἰρετικὸν ἀνθρώπον μετὰ μίαν **10. Haeticum hominem post unam**
καὶ δευτέραν νεθεσίαν παραιτῆ, **et secundam correptionem devita;**

11. εἰδὼς, ὅτι ἐξέσραπται † ὁ τοι- **11. sciens, quia subversus est, qui**
ῆτος, καὶ ἀμαρτάνει, ὃν αὐτοκατά- **ejusmodi est, et delinquit, cum sit pro-**
κριτος. **prio iudicio condemnatus.**

12. ὅταν πέμψω ἀρτεμᾶν πρὸς σε, **12. Cum misero ad te Artemam, aut**
ἢ τυχικὸν, σπέδασον, ἐλθεῖν πρὸς με **Tychicum^{a)}, festina ad me venire Ni-**
εἰς νικόπολιν· ἐκεῖ γὰρ κέκρικα πα- **copolim; ibi enim statui hiemare.**
ραχειμάσαι. a) Act. 20, 4. Eph. 6, 21. Col. 4, 7.

13. ζηνᾶν, τὸν νομικὸν, καὶ ἀ- **13. Zenam legisperitum et Apollo^{a)}**
πολλὸν † σπεδαίως πρόπεμψον, ἵνα **solicite praemitte, ut nihil illis desit.**
μηδὲν αὐτοῖς λείπη. a) Act. 18, 24.

14. μανθανέτωσαν δὲ καὶ οἱ ἡμέ- **14. Discant autem et nostri bonis**
τεροι, καλῶν ἔργων προϊέσασθαι εἰς **operibus praeesse ad usus necessarios;**
τὰς ἀναγκαίως χρείας, ἵνα μὴ ὄσιν **ut non sint infructuosi.**

15. ἀσπάζονται σε οἱ μετ' ἐμοῦ **15. Salutant te, qui mecum sunt**
πάντες. ἀσπασαὶ τοὺς φιλοῦντας ἡ- **omnes; saluta eos, qui nos amant in**
μᾶς ἐν πίστει. ἢ χάρις μετὰ πάντων **fide. Gratia Dei cum omnibus vobis.**
ὑμῶν. † ἀμήν. **Amen.**

v. 8. "C. omitt. τω. — v. 9. Ed. omn. Er. *ματαιαι.* — v. 11. ὁ omitt. Ed. 1. Er. — v. 13. Ed. 1. Er. *σπεδews.* — v. 15. *ἀμην* omitt. Gb.

EPISTOLA PAULI

A D

PHILEMONEM.

1. Παῦλος, δέσμιος χριστοῦ ἰησοῦ, **1. Paulus vinctus^{a)} Christi Jesu,**
καὶ τιμόθεος, ὁ ἀδελφός, φιλήμονι, **et Timotheus^{b)} frater, Philemoni di-**
τῷ ἀγαπητῷ καὶ συνεργῷ ἡμῶν, **lecto, et adjutori nostro,**

a) v. 9. 13. Act. 28, 16. b) Col. 1, 1.

2. καὶ ἀπφία, τῇ ἀγαπητῇ, καὶ **2. et Apiae¹⁾, sorori charissimae,**

1) 1593. Appia. 1590. 1592. Apia.

ἀρχίππῳ, τῷ συσρατιῳτῇ ἡμῶν, καὶ
τῇ κατ' οἶκόν σε ἐκκλησίᾳ·

et Archippo^{a)} commilitoni nostro, et
Ecclesiae quae in domo tua est.

a) Col. 4, 17.

3. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ,
πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου, Ἰησοῦ Χριστοῦ.

3. Gratia vobis, et pax a Deo Pa-
tre nostro, et Domino Jesu Christo.

4. εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μὲ πάντοτε,
μνεῖαν σε ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσ-
ευχῶν μου,

4. Gratias ago Deo meo, semper
memoriam tui faciens in orationibus
meis,

5. ἀκούων σε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν
πίσιν, ἣν ἔχεις πρὸς τὸν κύριον, Ἰη-
σοῦν, καὶ εἰς πάντας τὰς ἀγίας,

5. audiens charitatem tuam, et fi-
dem, quam habes in Domino Jesu, et
in omnes sanctos,

6. ὅπως ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σε
ἐνεργῆς γένηται ἐν ἐπιγνώσει παντὸς
† ἀγαθοῦ, τῷ ἐν † ἡμῖν, εἰς Χριστὸν
Ἰησοῦν.

6. ut communicatio fidei tuae evi-
dens fiat in agnitione omnis operis bo-
ni, quod est in vobis in Christo Jesu.

7. † χαρὰν γὰρ ἔχομεν πολλὴν καὶ
παράκλησιν ἐπὶ τῇ ἀγάπῃ σε, ὅτι τὰ
σπλάγγνα τῶν ἀγίων ἀναπέπνυται διὰ
σοῦ, ἀδελφέ.

7. Gaudium enim magnum habui,
et consolationem in charitate tua; quia
viscera sanctorum requieverunt per te,
frater.

8. διὸ πολλὴν ἐν Χριστῷ παρρησίαν
ἔχων, ἐπιτάσσειν σοι τὸ ἀνήκον,

8. Propter quod multam fiduciam
habens in Christo Jesu imperandi tibi
quod ad rem pertinet;

9. διὰ τὴν ἀγάπην μᾶλλον παρα-
καλῶ, τοιῦτος ὢν, ὡς παῦλος πρεσ-
βύτης, νυνὶ δὲ καὶ δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ.

9. propter charitatem magis obsecro,
cum sis talis, ut Paulus senex, nunc
autem et vinctus Jesu Christi.

10. παρακαλῶ σε περὶ τοῦ ἔμου
τέκνου, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς
μου, ὀνήσιμον,

10. Obsecro te pro meo filio, quem
genui^{a)} in vinculis, Onesimo^{b)},

a) 1 Cor. 4, 15. b) Col. 4, 9.

11. τὸν ποτέ σοι ἄχρησον, νυνὶ δὲ
σοὶ καὶ ἐμοὶ εὐχρησον, ὃν ἀνέπεμψα.

11. Qui tibi aliquando inutilis fuit,
nunc autem et mihi et tibi utilis,

12. σὺ δὲ αὐτὸν, τρεῖσι τὰ ἐμὰ
σπλάγγνα προσλαβοῦ,

12. quem remisi tibi. Tu autem il-
lum, ut mea viscera, suscipe;

13. ὃν ἐγὼ ἐβλόμην πρὸς ἔμει-
νόν κατέχειν, ἵνα ὑπὲρ σε † διακονῆ
μοι ἐν τοῖς δεσμοῖς τοῦ εὐαγγελίου.

13. quem ego volueram mecum de-
stinere, ut pro te mihi ministraret in vin-
culis Evangelii;

14. χωρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης ἐδὲν
ἠθέλησα ποιῆσαι, ἵνα μὴ ὡς κατὰ
ἀνάγκην τὸ ἀγαθὸν σε ἦ, ἀλλὰ κα-
τὰ ἐκούσιον.

14. sine consilio autem tuo nihil
volui facere, uti ne velut ex necessi-
tate bonum tuum esset, sed volunta-
rium.

15. τάχα γὰρ διὰ τῆτο ἐχωρίσθη
πρὸς ὦραν, ἵνα αἰώνιον † αὐτὸν ἀπέ-
χης,

15. Forsitan enim ideo discessit ad
horam a te, ut aeternum illum reciperes.

16. οὐκέτι ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὑπὲρ

16. Jam non ut servum, sed pro

δοῦλον, ἀδελφὸν ἀγαπητὸν, μάλιστα ἐμοί, πόσω δὲ μᾶλλον σοί, καὶ ἐν σαρκὶ καὶ ἐν κυρίῳ.

17. εἰ οὖν † ἐμὲ ἔχεις κοινωνόν, προσλαβοῦ αὐτὸν ὡς ἐμέ.

18. εἰ δέ τι ἠδίκησέ σε, ἢ ὀφείλει, τοῦτο ἐμοί ἐλλόγει.

19. ἐγὼ Παῦλος ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρὶ, ἐγὼ ἀποτίσω, ἵνα μὴ λέγω σοι, ὅτι καὶ σεαντόν μοι προσοφείλεις.

20. καὶ, ἀδελφε, ἐγὼ σε ὀναίμην ἐν κυρίῳ· ἀνάπαντόν με τὰ σπλάγχνα ἐν † κυρίῳ.

21. πεπειθὸς τῇ ὑπακοῇ σου, ἔγραψά σοι, εἰδὼς, ὅτι καὶ ὑπὲρ ὃ λέγω ποιήσεις.

22. ἅμα δὲ καὶ ἐτοίμαζέ μοι ξενίαν· ἐλπίζω γάρ, ὅτι † διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν χαρισθήσομαι ὑμῖν.

23. † ἀσπάζονται σε ἐπαφροῦς, ὁ συναιχιμάλωτός με ἐν χριστῷ † ἰησοῦ,

24. Μάρκος, Ἀρίσταρχος, Δημῆς, Λευκῆς, οἱ συννεργοί μου.

25. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. † ἀμήν.

servo charissimum fratrem^{a)}; maxime mihi; quanto autem magis tibi, et in carne et in Domino!

a) Matth. 23, 8.

17. Si ergo habes me socium, suscipe illum sicut me;

18. si autem aliquid nocuit tibi, aut debet; hoc mihi imputa!

19. Ego Paulus scripsi mea manu; ego reddam, ut non dicam tibi, quod et te ipsum mihi debes^{a)};

a) 1 Cor. 9, 11.

20. ita^{a)}, ¹⁾ frater! Ego te fruar in Domino; refice viscera mea in ²⁾ Domino.

a) v. 17.

21. Confidens in obedientia tua scripsi tibi, sciens, quoniam et super id, quod dico, facies.

22. Simul autem et para mihi hospitium; nam spero per orationes vestras donari me vobis.

23. Salutatur te Epaphras^{a)} concaptivus meus in Christo Jesu,

a) Col. 4, 12.

24. Marcus^{a)}, Aristarchus^{b)}, Demas et Lucas^{c)}, adjutores mei.

a) Act. 12, 12. 15, 37. b) Col. 4, 10. c) Col. 4, 14.

25. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

v. 17. Gb. με. — v. 20. Gb. χριστω. — v. 22. Ed. omn. Er. ὅτι καὶ. — v. 25. Ed. 1. Er. Gb. ἀσπάζεται. — C. omitt. ἰησοῦ. — v. 25. ἀμήν omitt. Gb. 1) 1590. ... mihi debes: ita facies. Ego. 2) 1590. in Christo.

EPISTOLA PAULI

AD

HEBRAEOS.

C A P. I.

1. Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατέρας ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' † ἐσχάτε τῶν ἡμερῶν τέτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ,

1. Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis; novissime,

2. diebus istis locutus est nobis in

v. 1. Ed. omn. Er. ἐσχατων.

2. ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων (δι' ἡ καὶ τὴς αἰῶνας ἐποίησεν),

3. ὃς (ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτῆ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτῆ) δι' ἑαυτῆ καθαρισμόν ποιησάμενος τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ † τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς,

4. τοσούτω κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων, ὅσῳ διαφορώτερον παρ' αὐτῆς κεκληρονόμηκεν ὄνομα.

5. τίτι γὰρ εἶπέ ποτε τῶν ἀγγέλων· υἱός μου εἶ συ, ἐγὼ σήμερον γεννηκά σε· καὶ πάλιν· ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν;

6. ὅταν δὲ πάλιν εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει· καὶ προσκνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι θεοῦ.

7. καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους λέγει· ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα.

8. πρὸς δὲ τὸν υἱόν· ὁ θρόνος σε, ὁ θεὸς, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. ῥάβδος ἐκθύτητος ἢ ῥάβδος τῆς βασιλείας σε.

9. ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν. διὰ τῆτο ἔχρισέ σε, ὁ θεός, ὁ θεός σε, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τῆς μετόχης σε.

10. καί· σὺ κατ' ἀρχὰς, κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σε εἰσὶν οἱ οὐρανοί.

11. αὐτοὶ ἀπολῶνται, σὺ δὲ διαμένεις, καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται.

12. καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίξεις αὐτῆς, καὶ ἀλλαγῆσονται. σὺ δὲ † ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σε ἔκλειψον.

Filio^{a)}, quem constituit haerodem universorum, per quem fecit^{b)} et secula;

a) v. 4. sqq. c. 3, 5, 6 12, 25. b) Joh. 1, 3, 10.

3. qui cum sit splendor gloriae, et figura substantiae ejus^{a)}, portansque omnia verbo virtutis suae, purgationem peccatorum faciens^{b)}, sedet ad dexteram majestatis in excelsis;

a) Joh. 14, 9. Col. 1, 15. b) c. 9, 14.

4. tanto melior Angelis effectus, quanto differentius prae illis^{a)} nomen haereditavit.

a) Phil. 2, 9.

5. Cui enim dixit aliquando Angelorum: „Filius meus es tu; ego hodie genui te^{a)}?” Et rursum: „Ego ero illi in patrem, et ipse erit mihi in filium^{b)}?”

a) Ps. 2, 7. b) 2 Reg. 7, 14.

6. Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrae, dicit: „Et adorent eum omnes Angeli Dei^{a)}.”

a) Ps. 96, 7.

7. Et ad Angelos quidem dicit: „Qui facit Angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis^{a)}.”

a) Ps. 103, 4.

8. Ad filium autem: „Thronus tuus, Deus, in seculum seculi; virga aequitatis, virga regni tui.

9. „Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem, propterea unxit te, Deus, Deus tuus oleo exultationis prae par-ticipibus tuis^{a)}.”

a) Ps. 44, 7. 8.

10. Et: „Tu in principio, Domine, terram fundasti; et opera manuum tuarum sunt coeli.

11. „Ipsi peribunt, tu autem permanebis, et omnes ut vestimentum veterascent;

12. „et velut amictum mutabis eos, et mutabuntur; tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient^{a)}.”

a) Ps. 101, 26–28.

13. πρὸς τίνα δὲ τῶν ἀγγέλων εἰ-
ρηκέ ποτε· κάθῃ ἐν δεξιῶν μου, ἕως
ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον
τῶν ποδῶν σου;

14. οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικά
πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποσελλό-
μενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν
σωτηρίαν;

13. Ad quem autem Angelorum di-
xit aliquando: „Sede a dextris meis,
„quo ad usque ponam inimicos tuos sca-
„bellum pedum tuorum ^{a)}?” a) Ps. 109, 1.

14. Nonne omnes sunt administra-
torii spiritus, in ministerium ^{a)} missi
propter eos, qui haereditatem ¹⁾ capi-
ent salutis? a) Matth. 18, 10. Act. 5, 19.

C A P. II.

1. Διὰ τοῦτο δεῖ περισσοτέρως ἡ-
μῶς προσέχειν τοῖς ἀκροθεῖσι, μή πο-
τε παραρῶμεν.

2. εἰ γὰρ ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς
λόγος ἐγένετο βέβαιος, καὶ πᾶσα πα-
ράβασις καὶ παρακοή ἔλαβεν ἔνδικον
μισθαποδοσίαν,

3. πῶς ἡμεῖς ἐκφευξόμεθα, τηλι-
καύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας, ἥτις,
ἀρχὴν λαβοῦσα λαλεῖσθαι διὰ τοῦ
κυρίου, ὑπὸ τῶν ἀκροάντων εἰς ἡμᾶς
ἐβεβαιώθη,

4. συνεπιμαρτυροῦντος τῆ θεῆ ση-
μείοις τε καὶ τέρασι καὶ ποικίλαις δυ-
νάμεσι καὶ πνεύματος ἁγίου μερισμοῖς,
κατὰ τὴν αὐτῆ θέλῃσιν.

5. οὐ γὰρ ἀγγέλοις ὑπέταξε τὴν οἰ-
κωμένην, τὴν μέλλουσαν, περὶ ἧς λα-
λοῦμεν.

6. διεμαρτύρατο δὲ πᾶ τις, λέγων·
τί ἐσὶν ἄνθρωπος, ὅτι † μιμηθήσκη
αὐτοῦ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπι-
σκέπη αὐτόν;

7. ἡλάττωσας αὐτόν βραχύ τι παρ'
ἀγγέλους. δόξῃ καὶ τιμῇ ἐσεφάνωσας
αὐτόν, † καὶ κατέστησας αὐτόν ἐπὶ
τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου.

8. πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν
ποδῶν αὐτῆ. ἐν γὰρ τῷ ὑποτάξαι αὐ-
τῷ τὰ πάντα ἰδὲν ἀφῆκεν αὐτῷ ἀν-

1. Propterea abundantius oportet
observare nos ea, quae audivimus, ne
forte pereffluamus.

2. Si enim, qui per Angelos ^{a)} di-
ctus est sermo, factus est firmus, et
omnis praeveraricatio et inobedientia ac-
cepit justam mercedis retributionem;
a) Act. 7, 53. Gal 3, 19.

3. quomodo nos effugiemus ^{a)}, si
tantam neglexerimus salutem? quae
cum initium accepisset enarrari per Do-
minum ^{b)} ab eis, qui audierunt ^{c)}, in
nos confirmata est, a) c. 12, 25.
b) c. 1, 2. c) 1 Joh. 1, 1-3.

4. contestante Deo ^{a)} signis et por-
tentis, et variis virtutibus, et Spiritus
sancti distributionibus ^{b)} secundum su-
am voluntatem ^{c)}. a) Joh. 15, 26. 27.
b) Act. 2, 4. c) 1 Cor. 12, 11.

5. Non enim Angelis subiecit Deus
orbem terrae futurum, de quo loqui-
mur;

6. testatus est autem in quodam lo-
co quis, dicens: „Quid est homo, quod
„memor es ejus, aut filius hominis,
„quoniam visitas eum?”

7. „Minuisti eum paulo minus ab
„Angelis; gloria et honore coronasti
„eum, et constituisti eum super opera
„manuum tuarum.

8. „Omnia subiecisti sub pedibus e-
„jus ^{a)};” in eo enim, quod omnia ei sub-
jecit, nihil dimisit non subjectum ei.

πότακτον. νῦν δὲ ἔπω ὀρῶμεν αὐτῷ
τὰ πάντα ὑποτεταγμένα,

9. τὸν δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλων
ἡλαττώμενον βλέπομεν, ἰησὺν, διὰ τὸ
πάθημα τῆ θανάτου δόξῃ καὶ τιμῇ ἐ-
σεφανωμένον, ὅπως χάριτι θεῆ ὑπὲρ
παντὸς γεύσῃται θανάτου.

10. ἔπρεπε γὰρ αὐτῷ, δι' ὃν τὰ
πάντα καὶ δι' ᾧ τὰ πάντα, πολλὰς
κίβδους εἰς δόξαν ἀγαγόντα, τὸν ἀρχι-
γόν τῆς σωτηρίας αὐτῶν διὰ παθη-
μάτων τελειῶσαι.

11. ὁ τε γὰρ ἀγιάζων καὶ οἱ ἀ-
γιαζόμενοι ἐξ ἑνὸς πάντες, δι' ἧν αἰ-
τίαν ἐκ ἐπαισχύνεται, ἀδελφὸς αὐτὸς
καλεῖν,

12. λέγων· ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομα
σε τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλη-
σίας ὑμῶν σε.

13. καὶ πάλιν· ἐγὼ ἔσομαι πεποι-
θὸς ἐπ' αὐτῷ. καὶ πάλιν· ἰδὲ, ἐγὼ
καὶ τὰ παιδία, ἃ μοι ἔδωκεν ὁ θεός.

14. ἐπεὶ ἔν τὰ παιδία κεκοινώρηκε
σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ αὐτὸς πα-
ραπληρώσας μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα
διὰ τῆ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κρά-
τος ἔχοντα τῆ θανάτου, τατέξῃ τὸν
διάβολον,

15. καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι
φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνο-
χοι ἦσαν δειλείας.

16. οὐ γὰρ δὴ πρὸ ἀγγέλων ἐπιλαμ-
βάνεται, ἀλλὰ σπέρματος ἀβραάμ ἐ-
πιλαμβάνεται.

17. ὅθεν ὄφειλε κατὰ πάντα τοῖς
ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεήμων
γένῃται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς
τὸν θεὸν εἰς τὸ ἰλάσκεσθαι τὰς ἁ-
μαρτίας τοῦ λαοῦ.

18. ἐν ᾧ γὰρ πέπονθεν αὐτὸς πει-
ρασθεὶς, δύναται τοῖς πειραζομένοις
βοηθῆσαι.

Nunc autem necdum videmus omnia
subjecta ei;

a) Ps. 8, 5-7.

9. eum autem, qui modico quam
Angeli minoratus est, videmus Jesum
propter passionem mortis^{a)}, gloria et
honore coronatum; ut gratia Dei pro
omnibus gustaret mortem. a) Luc. 24, 26 46.

10. Decebat enim eum, propter quem
omnia, et per quem omnia, qui mul-
tos filios in gloriam adduxerat, aucto-
rem salutis eorum per passionem¹⁾
consummare.

11. Qui enim sanctificat, et qui san-
ctificantur, ex uno^{a)} omnes. Propter
quam causam non confunditur fratres^{b)}
eos vocare, dicens: a) Luc. 3, 38. b) Joh. 20, 17.

12. „Nunciabo nomen tuum fra-
tribus meis; in medio Ecclesiae lau-
dabo te^{a)}.” a) Ps. 21, 23.

13. Et iterum: „Ego ero fidens in
eum^{a)}.” Et iterum: „Ecce! ego, et
pueri mei, quos dedit mihi Deus^{b)}.”

a) Jes. 8, 17 b) Jes. 8, 18.

14. Quia ergo pueri^{a)} communi-
caverunt carni et sanguini, et ipse simi-
liter participavit eisdem^{b)}; ut per mor-
tem destrueret eum, qui habebat mor-
tis imperium, id est, diabolum^{c)};

a) v. 10. 15. b) Phil. 2, 7. c) Joh. 16, 11. Col. 2, 15.

15. et liberaret eos, qui timore mor-
tis per totam vitam obnoxii erant ser-
vituti.

16. Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.

17. Unde debuit per omnia fratri-
bus similari^{a)}, ut misericors fieret, et
fidelis pontifex ad Deum, ut²⁾ repro-
pitiaret delicta populi. a) c. 4, 15.

18. In eo enim, in quo passus est
ipse et tentatus, potens est eis, qui
tentantur, auxiliari^{a)}. a) c. 4, 15. 5, 2.

1) 1590. consummari.

2) 1590. et ut.

C A P. III.

1. Ὅθεν, ἀδελφοὶ ἄγιοι, κλήσεως ἑβραϊκῆς μέτοχοι, κατανοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν, † Ἰησοῦν χριστὸν,

2. πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτὸν, ὡς καὶ μωϋσῆς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.

3. πλείονος γὰρ † δόξης ἔτος παρὰ μωϋσῆν ἠξιώται, καθ' ὅσον πλείονα τιμὴν ἔχει τῆ οἴκῳ ὁ κατασκευάσας αὐτόν.

4. (πᾶς γὰρ οἶκος κατασκευάζεται ὑπὸ τινος· ὁ δὲ τὰ πάντα κατασκευάσας θεός.)

5. καὶ μωϋσῆς μὲν πιστὸς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτῆ, ὡς θεράπων, εἰς μαρτύριον τῶν λαληθησομένων.

6. χριστὸς δὲ, ὡς υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτῆ, ἔσμεν ἡμεῖς, ἐάνπερ τὴν παρόρησιαν καὶ τὸ καύχημα τῆς ἐλπίδος μέχρι τέλους βεβαίαν κατέσχωμεν.

7. διὸ (καθὼς λέγει τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον· σήμερον, ἐάν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε,

8. μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆ πειρασμῆ ἐν τῇ ἐρήμῳ,

9. οὐ̄ ἐπείρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν, ἐδοκίμασάν με, καὶ εἶδον τὰ ἔργα με τεσσαράκοντα ἔτη.

10. διὸ προσώχθισα τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ, καὶ † εἶπον· αἰεὶ πλανῶνται τῇ καρδίᾳ· αὐτοὶ δὲ οὐκ ἔγνωσαν τὰς ὁδοὺς με,

11. ὡς ᾄμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου· εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπανσίν μου)

12. βλέπετε, ἀδελφοὶ, μὴ ποτε ἔσαι ἐν τιμῇ ὑμῶν καρδίᾳ πονηρὰ ἀπιστίας ἐν τῷ ἀποσῆναι ἀπὸ θεοῦ ζῶντος.

1. Unde, fratres sancti! vocationis coelestis participes, considerate Apostolum ^{a)} et pontificem ^{b)} confessionis nostrae Jesum,

2. qui fidelis est ei, qui ¹⁾ fecit illum, sicut et Moyses in omni domo ejus ^{a)}.

3. Amplioris enim gloriae iste prae Moysae dignus est habitus, quanto ampliore honorem habet domus, qui fabricavit illam.

4. Omnis namque domus fabricatur ab aliquo; qui autem omnia creavit, Deus est ^{a)}.

5. Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus tamquam famulus, in testimonium eorum, quae dicenda erant;

6. Christus vero tamquam filius in domo sua, quae domus sumus nos, si fiduciam et gloriam spei usque ad finem firmam retineamus.

7. Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus: „Hodie si vocem ejus audieritis,

8. „nolite obdurare corda vestra, „sicut in exacerbatione secundum diem „tentationis in deserto,

9. „ubi tentaverunt ^{a)} me patres vestri; probaverunt et viderunt opera „mea ^{a)} Exod. 17, 2. 7.

10. „quadraginta annis; propter „quod infensus fui generationi huic, „et dixi: Semper errant corde; ipsi autem non cognoverunt vias meas.

11. „Sicut ²⁾ juravi ^{a)} in ira mea: „Si introibunt in requiem meam ^{b)}.”

a) Num. 14, 23-35. b) Ps. 94, 8-11.

12. Videte, fratres! ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis, discedendi a Deo vivo ^{a)};

a) c. 10, 31. Matth. 10, 28.

13. ἀλλὰ παρακαλεῖτε ἑαυτοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἄχρις ἢ τὸ σήμερον καλεῖται, ἵνα μὴ σκληρυνθῇ † ἐξ ὑμῶν τις ἀπάτη τῆς ἁμαρτίας.

14. μέτοχοι γὰρ † γεγόναμεν τῷ χριστῷ, ἐάνπερ τὴν ἀρχὴν τῆς ὑποστάσεως μέχρι τέλους βεβαίαν κατὰσχωμεν.

15. ἐν τῷ λέγεσθαι σήμερον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ

16. (τινὲς γὰρ ἀκόνσαντες παρεπίκραναν, ἀλλ' ἢ πάντες οἱ ἐξελεθόντες ἐξ αἰγύπτου διὰ μουσέως)

17. τίσι δὲ προσώχθισε τεσσαράκοντα ἔτη; ἔτι τοῖς ἁμαρτήσασιν, ὧν τὰ κῶλα † ἔπεσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ;

18. τίσι δὲ ὤμοσε, μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν κατάπανσιν αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἀπειθήσασιν;

19. καὶ βλέπομεν, ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν δι' ἀπισίαν.

13. sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec Hodie cognominatur; ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati.

14. Participes enim Christi effecti sumus; si tamen initium substantiae ejus usque ad finem firmum retineamus.

15. Dum dicitur: „Hodie^{a)} si vocem ejus audieritis, nolite obdurare „corda vestra, quemadmodum in illa „exacerbatione!“

16. Quidam enim audientes exacerbaverunt, sed non universi, qui profecti sunt ex Aegypto per Moysen.

17. Quibus autem infensus est quadraginta annis? nonne illis, qui peccaverunt, quorum eadavera prostrata sunt in deserto^{a)}?

18. Quibus autem juravit non introire in requiem ipsius, nisi illis qui increduli^{a)} fuerunt?

19. Et videmus, quia non potuerunt introire¹⁾ propter incredulitatem.

C A P. IV.

1. Φοβηθῶμεν οὖν, μὴ ποτε, καταλειπομένης ἐπαγγελίας, εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπανσιν αὐτοῦ, δοκῇ τις ἐξ ὑμῶν, ὑξερηκέναι.

2. καὶ γὰρ ἔσμεν εὐηγγελισμένοι, καθάπερ † κακεῖνοι. ἀλλ' ἔκ ὠφέλησεν ὁ λόγος τῆς ἀκοῆς ἐκείνους μὴ † συγκεκραμένους τῇ πίσει τοῖς ἀκόσασιν.

3. εἰσερχόμεθα γὰρ εἰς τὴν κατάπανσιν οἱ πιζεύσαντες, καθὼς εἴρηκεν· ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπανσίν μου· καίτοι τῶν ἔργων ἀπὸ καταβολῆς κόσμου γενηθέντων.

4. εἴρηκε γὰρ πρὸς περὶ τῆς ἐβδόμης ἔτους· καὶ κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἐν

1. Timeamus ergo ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem ejus, existimetur aliquis ex²⁾ vobis desesse.

2. Etenim et nobis nunciatum est, quemadmodum et illis. Sed non profuit illis sermo auditus, non admistus fidei ex iis, quae audierunt.

3. Ingrediemur enim in requiem, qui credidimus; quemadmodum dixit: „Sicut³⁾ juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam^{a)};“ et quidem operibus ab institutione mundi perfectis.

4. Dixit enim in quodam loco de die septima sic: „Et requievit Deus die

v. 13. Ed. omn. Er. Mt. et St. τις ἐξ ὑμῶν. — v. 14. Gb. τὸ χριστὸν γεγ. — v. 17. C. ἐπέσεν. — v. 2. C. ἐκείνοι. — "C. et Mt. συγκεκραμένους.
1) 1590. a d d. in requiem ipsius. 2) 1590. ex nobis. 3) 1590. quibus juravi.

τῆ ἡμέρα, τῆ ἐβδόμῃ, ἀπὸ πάντων
† τῶν ἔργων αὐτοῦ.

5. καὶ ἐν τῷ παλιν· εἰ εἰσελεύ-
σονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου.

6. ἐπεὶ ἔν ἀπολείπεται, τινὰς εἰς-
ελθεῖν εἰς αὐτήν, καὶ οἱ πρότερον
εὐαγγελισθέντες ἔκ εἰσῆλθον δι' ἀπει-
θειαν,

7. πάλιν τινὰ ὀρίζει ἡμέραν, σή-
μερον, ἐν δαυὶδ λέγων, μετὰ τοσῶ-
τον χρόνον (καθὼς εἴρηται)· σήμε-
ρον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτῆ ἀκούσητε,
μὴ σκληρόνητε τὰς καρδίας ὑμῶν.

8. εἰ γὰρ † αὐτὸς ἰησοῦς κατέπαυ-
σεν, ἔκ ἂν περὶ ἄλλης ἐλάλει μετὰ
ταῦτα ἡμέρας.

9. ἄρα ἀπολείπεται σαββατισμὸς
τῷ λαῷ τοῦ θεοῦ.

10. ὁ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν κατά-
παυσιν αὐτοῦ καὶ αὐτὸς κατέπαυσεν
ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὥσπερ ἀπὸ
τῶν ἰδίων ὁ θεός.

11. σπεδάσωμεν ἔν, εἰσελθεῖν εἰς
ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν, ἵνα μὴ ἐν τῷ
αὐτῷ τις ὑποδείγματι πέσῃ τῆς ἀπει-
θείας.

12. ζῶν γὰρ ὁ λόγος τῆ θεῆ καὶ
ἐνεργῆς καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν
μάχαιραν δίξομον καὶ διῆκνύμενος ἄκρι
μερισμῷ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος,
ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς
ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας.

13. καὶ ἔκ ἔξι κτίσις ἀφανῆς ἐνώ-
πιον αὐτῆ, πάντα δὲ γυμὰ καὶ τε-
τραχλημισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῆ,
πρὸς ὃν ἡμῶν ὁ λόγος.

14. ἔχοντες ἔν ἀρχιερέα μέγαν,
διεληλυθότα τῆς ἕρανῆς, ἰησοῦν, τὸν
υἱὸν τῆ θεῆ, κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας.

15. ἔ γὰρ ἔχομεν ἀρχιερέα μὴ δυ-
νάμερον συμπαθεῖσαι ταῖς ἀσθενείαις

„septima ab omnibus operibus suis a).”

a) Gen. 2, 2.

5. Et in isto rursum: „Si introibunt
„in requiem meam.”

6. Quoniam ergo superest introire
quosdam in illam, et ii, quibus priori-
bus annunciatum est, non introierunt
propter incredulitatem,

7. iterum terminat diem quemdam,
Hodie, in David dicendo, post tantum
temporis, sicut supra dictum est: „Ho-
„die si vocem ejus audieritis, nolite ob-
„durare corda vestra a).” c. 5, 7. Ps. 94, 8. 9.

8. Nam si eis Jesus requiem prae-
stitisset, numquam de alia loqueretur,
posthac, die.

9. Itaque relinquitur sabbatismus
populo Dei.

10. Qui enim ingressus est in requi-
em ejus, etiam ipse requievit ab ope-
ribus suis, sicut a suis Deus a).

a) Gen. 2, 2. Apoc. 14, 13.

11. Festinemus ergo ingredi in il-
lam requiem; ut ne in idipsum quis in-
cidat incredulitatis exemplum.

12. Vivus est enim sermo Dei, et
efficax, et penetrabilior omni gladio
ancipiti; et pertingens usque ad divi-
sionem animae ac spiritus, compagum
quoque ac medullarum, et discretor cog-
itationum et intentionum cordis.

13. Et non est ulla creatura invi-
sibilis in conspectu ejus; omnia au-
tem ^I) nuda et aperta sunt oculis ejus,
ad quem nobis sermo.

14. Habentes ergo pontificem ma-
gnum a), qui penetravit coelos b), Je-
sum Filium Dei; teneamus ²) confessi-
onem.

a) c. 6, 20, 8, 1. b) c. 9, 24.

15. Non enim habemus pontificem,
qui non possit compati infirmitatibus

v. 4. Ed. omn. Er. omitt. των. — v. 8. C. αὐτος ὁ ἰησοῦς.

1) 1590. omnia enim.

2) 1590. add. spei nostrae.

ἡμῶν, † πεπειραμένον δὲ κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας. nostris^{a)}; tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.

a) c. 2, 17. 18.

16. προσερχόμεθα ἔν μετὰ παρ- 16. Adeamus ergo cum fiducia^{a)} ad ὀησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος, ἵνα thronum gratiae¹⁾); ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus εὐκαιρον βοήθειαν. in auxilio opportuno. a) c. 10, 21-25.

C A P. V.

1. Πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων 1. Omnis namque Pontifex ex ho- λαμβανόμενος ὑπὲρ ἀνθρώπων καθί- minibus assumptus, pro hominibus con- σεται τὰ πρὸς τὸν θεόν, ἵνα προσφέ- stituitur in iis, quae sunt ad Deum, ut rra δῶρά τε καὶ θυσίας ὑπὲρ ἁμαρτιῶν, offerat dona et sacrificia pro peccatis,

2. μετριοπαθεῖν δυνάμενος τοῖς 2. qui condolere^{a)} possit iis, qui i- ἀγνοῦσι καὶ πλανωμένοις, ἐπεὶ καὶ gnorant et errant; quoniam et ipse cir- αὐτὸς περιίκεται ἀσθένειαν. cumdatus est infirmitate; a) c. 4, 15.

3. καὶ διὰ ταύτην ὀφείλει, καθὼς 3. et propterea debet, quemadmo- περὶ τῆ λαῶν, † ἔτω καὶ περὶ ἑαυτῶ dum pro populo, ita etiam et pro se- προσφέρειν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν. met ipso offerre pro peccatis.

4. καὶ οὐχ ἑαυτῷ τις λαμβάνει τὴν 4. Nec quisquam sumit sibi hono- τιμὴν, ἀλλὰ † καλέμενος ὑπὸ τοῦ rem, sed qui vocatur a Deo, tamquam θεοῦ, καθάπερ καὶ † ἀαρὼν. Aaron^{a)}. a) Gen. 28, 1.

5. † οὕτω καὶ ὁ χριστὸς ἐχ ἑαυτὸν 5. Sic et Christus non semet ipsum ἐδόξασε γεννηθῆναι ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ clarificavit, ut pontifex fieret; sed qui locutus est ad eum: „Filius meus es „tu; ego hodie genui te^{a)}.” a) Ps 2, 7.

6. καθὼς καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει· σὺ 6. Quemadmodum et in alio loco di- ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα, κατὰ τὴν τά- cit: „Tu es sacerdos in aeternum, se- ξιν μελχισεδέκ. „cundum ordinem Melchisedech^{a)}.” a) Ps. 109, 4.

7. ὃς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς 7. Qui in diebus carnis^{a)} suae, pre- αὐτοῦ δεήσεις τε καὶ ἐκτετηρίας πρὸς ces supplicationesque ad eum, qui pos- τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θα- sit illum salvum facere a morte, cum νάττε μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δα- clamore valido et lacrymis^{b)} offerens, κρύων προσενέγκας, καὶ εἰσακουσθεὶς exauditus est pro sua reverentia. ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, a) Rom. 3, 8. b) Matth. 26, 39. 27, 46.

8. (καίπερ ὢν υἱὸς) ἔμαθεν, ἀφ' 8. Et quidem cum esset Filius Dei, ὢν ἔπαθε, τὴν ὑπακοήν, didicit ex iis, quae passus est, obedi- entiam^{a)}; a) Phil. 2, 8.

9. καὶ τελειωθείς, ἐγένετο τοῖς 9. et consummatus, factus est om- ὑπακέουσι αὐτῷ πᾶσιν αἴτιος σωτη- nibus obtemperantibus sibi causa sa- ρίας αἰωνίης, lutis aeternae,

v. 15. Gb. πεπειρασμενον. — v. 3. et 5. Ed. omn. Er. ἕτως. — v. 4. Ed. 1. 2. Er. ἀλλὰ καὶ καλεσμενος. Ed. 3. 4. 5. Er. ἀλλὰ ὁ καλεσμενος. — “Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. ὁ ἀαρων. 1) 1590. a. d. ejus.

10. προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἄρχιερεὺς κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδέκ.

11. περὶ ἧς πολλὸς ἡμῶν ὁ λόγος καὶ δυσερμήνεντος λέγειν, ἐπεὶ νοθροὶ γερόνατε ταῖς ἀκοαῖς.

12. καὶ γὰρ ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, πάλιν χρεῖαν ἔχετε τῷ διδάσκειν ὑμᾶς, τίνα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τῷ θεῷ, καὶ γερόνατε χρεῖαν ἔχοντες γάλακτος, καὶ οὐ σεραῖς τροφῆς.

13. πᾶς γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος ἄπειρος λόγῳ δικαιοσύνης· νήπιος γὰρ ἐστὶ.

14. τελείων δὲ ἐστὶν ἡ σεραὶ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἔξιν τὰ αἰσθητήρια γυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ.

10. appellatus a Deo pontifex juxta ordinem Melchisedech ^{a)}. ^{a)} v. 6.

11. De quo nobis grandis sermo, et ininterpretabilis ¹⁾ ad dicendum; quoniam imbecilles facti estis ad audiendum ^{a)}. ^{a)} Matth. 13, 13.

12. Etenim cum deberetis magistri esse propter tempus, rursus indigetis, ut vos doceamini, quae sint elementa exordii sermonum Dei, et facti estis quibus lacte ^{a)} opus sit, non solido cibo. ^{a)} 1 Cor. 3, 1-3.

13. Omnis enim, qui lactis est particeps, expers est sermonis justitiae; parvulus ^{a)} enim est. ^{a)} Eph. 4, 13. sqq.

14. Perfectorum autem est solidus cibus, eorum, qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.

C A P. VI.

1. Διὸ ἀφέντες τὸν τῆς ἀρχῆς τῷ χριστῷ λόγον, † ἐπὶ τὴν τελειότητα φερόμεθα, μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων καὶ πίψεως ἐπὶ θεὸν,

2. βαπτισμῶν διδαχῆς ἐπιθέσεώς τε χειρῶν ἀναστάσεώς τε νεκρῶν καὶ κρῖματος αἰωνίς.

3. καὶ τῆτο ποιήσομεν, ἐάνπερ † ἐπιτρέπη ὁ θεός.

4. ἀδύνατον γὰρ, τὸς ἄπαξ φωτισθέντας γενσαμένους τε τῆς δωρεᾶς, τῆς ἐπερανίς, καὶ μετόχους γεννηθέντας πνεύματος ἁγίου,

5. καὶ καλὸν γενσαμένους θεῷ ῥῆμα δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος,

6. καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν, ἀνασταυρῶν-

1. Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectiora feramur, non rursus jacentes fundamentum poenitentiae ab operibus mortuis ^{a)}, et fidei ad Deum ^{b)},

^{a)} c. 9, 14. ^{b)} 1 Thess. 1, 9. 10.

2. baptismatum doctrinae, impositionis quoque manuum ^{a)}, ac resurrectionis mortuorum, et judicii ^{b)} aeterni.

^{a)} Act. 19, 1-6. ^{b)} Act. 17, 31.

3. Et hoc faciemus, si quidem permiserit Deus.

4. Impossibile ^{a)} est enim eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum coelste et participes facti sunt Spiritus sancti, ^{a)} c. 10, 26. Matth. 12, 32. Marc. 10, 25. 27.

5. gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque ^{a)} seculi venturi,

^{a)} c. 12, 22. sqq. 13, 14.

6. et prolapsi sunt, rursus renovari ad poenitentiam, rursus crucifigen-

τας ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντας.

7. γῆ γὰρ, ἡ πῖσσα τὸν ἐπ' αὐτῆς πολλάκις ἐρχόμενον ὕετον καὶ τίκτωσα βοτάνην εὐθετον ἐκείνοις, δι' ἧς καὶ γεωργεῖται, μεταλαμβάνει εὐλογίας ἀπὸ τῆς θεῆς.

8. ἐκφέρουσα δὲ ἀκάνθας καὶ τριβόλους, ἀδόκιμος καὶ κατάρως ἐγγύς, ἧς τὸ τέλος εἰς καῦσιν.

9. πεπεισμεθα δὲ περὶ ὑμῶν, ἀγαπητοὶ, τὰ † κρείττονα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας, εἰ καὶ † ἔτω λαλῶμεν.

10. ἔ γὰρ ἄδικος ὁ θεὸς, ἐπιλαθῆσθαι τῶ ἔργῳ ὑμῶν καὶ † τῶ κόπῃ τῆς ἀγάπης, ἧς ἐνεδείξασθε εἰς τὸ ὄνομα αὐτῆς, διακονήσαντες τοῖς ἀγίοις καὶ διακονῆντες.

11. ἐπιθυμῶμεν δὲ, ἕκαστον ὑμῶν τὴν αὐτὴν ἐνδείκνυσθαι σπαδὴν πρὸς τὴν πληροφορίαν τῆς ἐλπίδος ἄχρι τέλους,

12. ἵνα μὴ νωθροὶ γένησθε, μιμηταὶ δὲ τῶν διὰ πίστεως καὶ μακροθυμίας κληρονομούντων τὰς ἐπαγγελίας.

13. τῷ γὰρ ἀβραάμ ἐπαγγειλάμενος ὁ θεὸς, ἐπεὶ κατ' οὐδενὸς εἶχε μείζονος ὁμοῦαι, ὥμοσε καθ' ἑαυτοῦ,

14. λέγων· ἢ μὴν εὐλογῶν εὐλόγησώ σε, καὶ πληθύνων πληθυνῶ σε.

15. καὶ † οὕτω μακροθυμήσας ἐπέτυχε τῆς ἐπαγγελίας.

16. ἄνθρωποι μὲν γὰρ κατὰ τοῦ μείζονος ὁμνύουσι, καὶ πάσης αὐτοῖς ἀντιλογίας πέρας εἰς βεβαίωσιν ὁ ὄρκος.

17. ἐν ᾧ περισσότερον βεβλόμενος ὁ θεὸς ἐπιδείξει τοῖς κληρονόμοις τῆς ἐπαγγελίας τὸ ἀμετάθετον τῆς βελῆς αὐτοῦ, ἐμεσίτευσεν ὄρκον,

tes sibimet ipsi Filium Dei, et ostentui habentes.

7. Terra enim saepe venientem super se bibens imbrem, et generans ¹⁾) herbam opportunam illis, a quibus colitur, accipit benedictionem a Deo.

8. Proferens autem spinas ac tribulos ^{a)}), reproba est et maledicto proxima, cujus consummatio in combustionem.

a) Jes. 5, 5. 6.

9. Confidimus autem de vobis, dilectissimi! meliora et viciniora salutis, tametsi ita loquimur.

10. Non enim injustus ²⁾) Deus, ut obliviscatur operis vestri et dilectionis ^{a)}), quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, et ministratis.

a) c. 10, 52-54.

11. Cupimus autem unumquemque vestrum eandem ostentare sollicitudinem ad expletionem spei usque in finem ^{a)}).

a) c. 3, 14.

12. Ut non segnes efficiamini, vestrum imitatores eorum, qui fide et patientia haereditabunt promissiones.

13. Abrahae namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, juravit per semet ipsum,

14. dicens: „Nisi benedicens benedicam te, et multiplicans multiplicabo te ^{a)}).”

a) Gen. 22, 16. 17.

15. Et sic longanimiter ferens, adeptus est repromissionem.

16. Homines enim per majorem sui jurant; et omnis controversiae eorum finis, ad confirmationem, est juramentum ^{a)}).

a) Exod. 22, 11.

17. In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis ^{a)}) haereditibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum; a) c. 4, 1. sqq.

18. ἵνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι θεὸν, ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν οἱ καταφρονῶντες, κρατῆσαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος,

19. ἣν ὡς ἄγκυραν ἔχομεν τῆς ψυχῆς ἀσφαλῆ τε καὶ βεβαίαν καὶ εἰσερχομένην εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος,

20. ὅπερ πρόδρομος ὑπὲρ † ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς, κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδέκ, ἀρχιερεὺς γενόμενος εἰς τὸν αἰῶνα.

18. ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem,

19. quam sicut anchoram habemus animae tutam ac firmam, et incedentem usque ad interiora^{a)} velaminis,

a) c. 9, 5. 7. 12. 24.

20. ubi praecursor pro nobis introivit^{a)} Jesus, secundum ordinem Melchisedech^{b)} pontifex factus in aeternum. a) c. 10, 19. 20. Joh. 17, 24. b) c. 5, 6.

C A P. VII.

1. Οὗτος γὰρ ὁ μελχισεδέκ, βασιλεὺς σαλήμ, ἱερεὺς τῷ θεῷ † τῷ ὑψίστῳ (ὁ συναντήσας ἀβραάμ ὑποσρέφοντι ἀπὸ τῆς κοπῆς τῶν βασιλείων καὶ εὐλόγησας αὐτὸν,

2. ᾧ καὶ δεκάτην ἀπὸ πάντων ἐμέρισεν ἀβραάμ), πρῶτον μὲν ἐρμηνεύομενος βασιλεὺς δικαιοσύνης, ἔπειτα δὲ καὶ βασιλεὺς σαλήμ (ὁ ἐστὶ βασιλεὺς εἰρήνης),

3. ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, μίτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μίτε ζωῆς τέλος ἔχων, ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ υἱῷ τῷ θεῷ, μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές †.

4. Θεωρεῖτε δὲ, πηλίκος ἦτος, ᾧ καὶ δεκάτην ἀβραάμ ἔδωκεν ἐκ τῶν ἀκροθινίων, ὁ πατριάρχης.

5. καὶ οἱ μὲν ἐκ τῶν υἱῶν λευίτην ἱερατείαν λαμβάνοντες ἐντολὴν ἔχουσιν, ἀποδεκατῆν τὸν λαὸν κατὰ τὸν νόμον, τετῆσι, τὲς ἀδελφῆς αὐτῶν, καίπερ † ἐξεληλυθόσας ἐκ τῆς ὀσφύος ἀβραάμ.

6. ὁ δὲ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν δεδεκάτωκε τὸν ἀβραάμ, καὶ τὸν ἔχοντα τὰς ἐπαγγελίας εὐλόγηκε.

1. Hic enim Melchisedech^{a)}, rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obviam Abrahamae regresso a caede regum, et benedixit ei; a) Gen. 14, 17-19.

2. cui et decimas^{a)} omnium divisit Abraham; primum quidem, qui interpretatur rex justitiae; deinde autem et rex Salem, quod est, rex pacis. a) v. 4.

3. Sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitae habens, assimilatus autem Filio Dei, manet sacerdos in perpetuum.

4. Intuemini autem quantus sit hic, cui et decimas dedit de praecipuis Abraham patriarcha.

5. Et quidem de filiis Levi sacerdotium accipientes, mandatum habent decimas^{a)} sumere a populo secundum legem, id est, a fratribus suis, quamquam et ipsi exierint de lumbis Abrahamae. a) Num. 18, 21.

6. Cujus autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumsit ab Abraham, et hunc, qui habebat reprobationes, benedixit^{a)}. a) Gen. 14, 19, 20.

7. χωρὶς δὲ πάσης ἀντιλογίας τὸ ἔλαττον ὑπὸ τῷ κρείττονος εὐλογεῖται.

8. καὶ ὧδε μὲν δεκάτας ἀποθνήσκοντες ἄνθρωποι λαμβάνουσιν, ἐκεῖ δὲ μαρτυρούμενος, ὅτι ζῆ.

9. καὶ (ὡς ἔπος εἰπεῖν) διὰ ἀβραάμ καὶ λευὶ ὁ δεκάτας λαμβάνων δεδεκάτωται.

10. ἔτι γὰρ ἐν τῇ ὀσφύϊ τῷ πατρὸς ἦν, ὅτε συνήντησεν αὐτῷ ὁ μελχισεδέκ.

11. εἰ μὲν ἔν τελεείωσις διὰ τῆς λευϊτικῆς ἱερωσύνης ἦν (ὁ λαὸς γὰρ ἐπ' αὐτῇ νενομοθέτητο) τίς ἔτι χρεία, κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδέκ ἕτερον ἀνίστασθαι ἱερέα, καὶ ἐ κατὰ τὴν τάξιν ἁαρὼν λέγεσθαι;

12. μετατιθεμένης γὰρ τῆς ἱερωσύνης, ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμῳ μετάθεσις γίνεται.

13. ἐφ' ὃν γὰρ λέγεται ταῦτα, φυλῆς ἐτέρας μετέσχηκεν, ἀφ' ἧς ἕδεις † προσέσχηκε τῷ θουσιασηρίῳ.

14. πρόδηλον γὰρ, ὅτι ἐξ ἰβδα ἀνατέταλκεν ὁ κύριος ἡμῶν, εἰς ἣν φυλὴν ἕδεν περὶ ἱερωσύνης μωϋσῆς ἐλάλησε.

15. καὶ περισσότερον ἔτι κατάδηλόν ἐστιν, εἰ κατὰ τὴν ὁμοιότητα μελχισεδέκ ἀνίσταται ἱερεὺς ἕτερος,

16. ὃς οὐ κατὰ νόμον ἐντολῆς † σαρκικῆς γέγονεν, ἀλλὰ κατὰ δυνάμιν ζωῆς ἀκαταλύτα.

17. μαρτυρεῖ γὰρ ὅτι σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδέκ.

18. ἀθέτησις μὲν γὰρ γίνεται προαγούσης ἐντολῆς διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενεῖς καὶ ἀνωφελές

19. (ἕδεν γὰρ ἔτελείωσεν ὁ νόμος), ἐπεισαγωγὴ δὲ κρείττονος ἐλπίδος, δι' ἧς ἐγγίζομεν τῷ θεῷ.

7. Sine ulla autem contradictione, quod minus est, a meliore benedicatur.

8. Et hic quidem decimas morientes homines accipiunt; ibi autem contestatur, quia vivit.

9. Et (ut ita dictum sit) per Abraham et Levi, qui decimas accepit, decimatus est;

10. adhuc enim in lumbis patris erat, quando obviavit ei Melchisedech.

11. Si ergo consummatio per sacerdotium Leviticum erat (populus enim sub ipso legem accepit), quid adhuc necessarium fuit, secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, et non secundum ordinem Aaron dici?

12. Translato enim sacerdotio, necesse est, ut et legis ^{a)} translatio fiat.

a) v. 18. 19.

13. In quo enim haec dicuntur, de alia tribu est, de qua nullus altari praesto fuit.

14. Manifestum est enim quod ex Juda ^{a)} ortus sit Dominus noster; in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est.

a) Gen. 49, 10.

15. Et amplius adhuc manifestum est; si secundum similitudinem Melchisedech exsurgat alius sacerdos,

16. qui non secundum legem mandati carnalis ^{a)} factus est, sed secundum virtutem vitae insolubilis.

a) v. 18. 19.

17. Contestatur enim: „Quoniam „tu es sacerdos in aeternum, secundum „ordinem Melchisedech ^{a)}.”

a) c. 5, 6. Ps. 109, 4.

18. Reprobatio quidem fit praecedentis mandati propter infirmitatem ejus et inutilitatem ^{a)};

a) Gal. 4, 9.

19. nihil enim ad perfectum ^{a)} adduxit lex; introductio vero melioris spei, per quam proximamus ad Deum.

a) v. 11.

20. καὶ καθ' ὅσον οὐ χωρὶς ὀρκωμοσίας (οἱ μὲν γὰρ χωρὶς ὀρκωμοσίας εἰσὶν ἱερεῖς γεγονότες,

21. ὁ δὲ μετὰ ὀρκωμοσίας διὰ τῆ λέγοντος πρὸς αὐτόν· ὥμοσε κύριος, καὶ ἐ μεταμεληθήσεται· σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδέκ),

22. κατὰ τοσῶτον κρείττονος διαθήκης γέγονεν ἔγγυος ἰησοῦς.

23. καὶ οἱ μὲν πλείονές εἰσι γεγονότες ἱερεῖς διὰ τὸ θανάτῳ κωλύεσθαι παραμένειν,

24. ὁ δὲ διὰ τὸ μένειν αὐτόν εἰς τὸν αἰῶνα ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἱερωσύνην,

25. ὅθεν καὶ σώζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται τὰς προσερχομένους δι' αὐτῆ τῷ θεῷ, πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἔντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν.

26. τοῖστος γὰρ ἡμῶν ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς, ὁσιος, ἀκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ ὑψηλότερος τῶν ἑρραῶν γενόμενος,

27. ὃς ἐκ ἔχει καθ' ἡμέραν ἀνάγκην, ὥσπερ οἱ ἀρχιερεῖς, πρότερον ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἀμαρτιῶν θυσίας ἀναφέρειν, ἔπειτα τῶν τῆ λαῶ· τῆτο γὰρ ἐποίησεν ἐφ' ἅπαξ, ἑαυτὸν ἀνεύγκας.

28. ὁ νόμος γὰρ ἀνθρώπους καθίστησιν ἀρχιερεῖς, ἔχοντας ἀσθενείαν, ὁ λόγος δὲ τῆς ὀρκωμοσίας, τῆς μετὰ τὸν νόμον, υἱὸν εἰς τὸν αἰῶνα † τετελειωμένον.

20. Et quantum est non sine jurejurando (alii quidem sine jurejurando sacerdotes facti sunt,

21. hic autem cum jurejurando per eum, qui dixit ad illum: „Juravit Dominus, et non poenitebit eum; tu es sacerdos in aeternum ^{a)}”). ^{a)} Ps. 109, 4.

22. In tantum melioris ^{a)} testamenti sponsor factus est Jesus. ^{a)} c. 8, 6.

23. Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes ¹⁾, idcirco, quod morte prohiberentur permanere;

24. hic autem eo quod maneat in aeternum, sempiternum habet sacerdotium.

25. Unde et salvare in perpetuum potest accedentes ²⁾ per semet ipsum ad Deum ^{a)}; semper vivens ad interpellandum pro nobis. ^{a)} c. 9, 24. ^{a)} Joh. 14, 6. Rom. 8, 34.

26. Talis enim decebat, ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, et excelsior coelis factus ^{a)}; ^{a)} c. 8, 1.

27. qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi ^{a)}; hoc enim fecit semel, se ipsum offerendo ^{b)}.

^{a)} Lev. 16, 6. 17, 24. ^{b)} c. 9, 12-14. c. 10, 10.

28. Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes; sermo autem jurisjurandi, qui post legem est, Filium in aeternum perfectum ^{a)}. ^{a)} v. 26. Ps. 109, 1.

C A P. VIII.

1. Κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις· τοιοῦτον ἔχομεν ἀρχιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς,

2. τῶν ἀγίων λειτουργὸς καὶ τῆς

1. Capitulum autem super ea ^{a)}, quae dicuntur: Talem habemus Pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in coelis ^{b)}, ^{a)} c. 7. ^{b)} c. 4, 14. 7, 26.

2. sanctorum minister, et taberna-

v. 25. C. ἑπρεπεντυγχάνειν αὐτῶν. — v. 28. Ed. 4. 5. Er. τετελειωμένον.

1) 1590. add. secundum legem. 2) 1590. accedens.

σκηνης, της ἀληθινης, ἣν ἐπηξεν ὁ κύριος καὶ οὐκ ἄνθρωπος.

3. πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς εἰς τὸ προσφέρειν δῶρά τ' τε καὶ θυσίας καθίσταται, ὅθεν ἀναγκαῖον, ἔχειν τι καὶ τοῦτον, ὃ προσενέγκῃ.

4. εἰ μὲν γὰρ ἦν ἐπὶ γῆς, ἂδ' ἂν ἦν ἱερεὺς, ὄντων τῶν ἱερέων τῶν προσφερόντων κατὰ τὸν νόμον τὰ δῶρα

5. (οἷτινες ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπερρανίων, καθὼς κεχηρημάτισται μοϋσῆς, μέλλων ἐπιτελεῖν τὴν σκηνήν. ὅρα γὰρ φησι, τ' ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον, τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει).

6. νυνὶ δὲ διαφορωτέρας τ' τέτευχε λειτουργίας, ὅσῳ τ' καὶ κρείττονός ἐστι διαθήκης μεσίτης, ἥτις ἐπὶ κρείττοσιν ἐπαγγελίαις νενομοθέτηται.

7. εἰ γὰρ ἡ πρώτη ἐκείνη ἦν ἄμεμπτος, ἔκ ἂν δευτέρας ἐζητεῖτο τόπος.

8. μεμφόμενος γὰρ αὐτοῖς, λέγει· ἰδὲ, ἡμέραι ἔρχονται, λέγει κύριος, καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον ἰσραὴλ διαθήκην καιρῆν,

9. ἔ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν ἐποίησα τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέραις, ἐπιλαβομένους με τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἐξαγαγεῖν αὐτὰς ἐκ γῆς αἰγύπτου· ὅτι αὐτοὶ ἔκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ ἐγὼ ἠμέλησα αὐτῶν, λέγει κύριος.

10. ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ ἰσραὴλ μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, λέγει κύριος, διδὼς νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτὰς, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς θεόν, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν.

culi ^{a)} veri, quod fixit ¹⁾ Dominus, et non homo.

^{a)} c. 9, 11. 12.

3. Omnis enim pontifex ad offerendum munera et hostias constituitur ^{a)}; unde necesse est et hunc habere aliquid, quod offerat.

^{a)} c. 5, 1.

4. Si ergo esset super terram, nec esset sacerdos; cum essent, qui offerrent secundum legem munera,

5. qui exemplari ^{a)}, et umbrae deserviunt coelestium. Sicut responsum est Moysi, cum consummaret tabernaculum: „Vide” (inquit) „omnia facito secundum exemplar, quod tibi ostensum est in monte ^{b)}.”

^{a)} Col. 2, 17.

^{b)} Exod 25, 40.

6. Nunc autem melius sortitus est ministerium, quanto et melioris ^{a)} testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est.

^{a)} 2 Cor. 3, 6.

7. Nam si illud prius culpa vacasset: non utique secundi locus inquireretur.

8. Vituperans enim eos dicit: „Ecce! dies venient, dicit Dominus, et consummabo super domum Israël, et super domum Juda, testamentum novum ^{a)}.”

^{a)} Jer. 31, 31-34.

9. Non secundum testamentum, quod feci patribus eorum ^{a)}, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terra Aegypti; „quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo; „et ego neglexi eos, dicit Dominus.

^{a)} Exod. 19, 5.

10. „Quia hoc est testamentum, „quod disponam domui Israël post dies „illos, dicit Dominus, dando ²⁾ leges „meas in mentem eorum, et in corde „eorum superscribam eas; et ero eis in „Deum, et ipsi erunt mihi in populum.

11. καὶ ἐ μὴ διδάξωσιν ἕκαστος τὸν
† πολίτην αὐτῆ, καὶ ἕκαστος τὸν ἀ-
δελφὸν αὐτῆ, λέγων· γινῶθι τὸν κύ-
ριον· ὅτι πάντες εἰδήσασί με ἀπὸ μι-
κρῆ αὐτῶν ἕως μεγάλης αὐτῶν.

12. ὅτι ἵλεως ἔσομαι ταῖς ἀδικί-
αις αὐτῶν, καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν
καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνη-
σθῶ ἔτι.

13. ἐν τῷ λέγειν καινὴν πεπαλαίω-
κε τὴν πρώτην· τὸ δὲ παλαιούμενον
καὶ γηράσκον ἐγγὺς ἀφανισμοῦ.

11. „Et non docebit unusquisque
„proximum suum, et unusquisque fra-
„trem suum, dicens: Cognosce Domi-
„num, quoniam omnes scient me a mi-
„nore usque ad majorem eorum.

12. „Quia propitius ero iniquitati-
„bus eorum, et peccatorum eorum jam
„non memorabor.”

13. Dicendo autem novum vetera-
vit prius; quod autem antiquatur et se-
nescit, prope interitum est.

C A P. IX.

1. Εἶχε μὲν ἔν καὶ ἡ πρώτη † δικαι-
ώματα λατρείας τὸ τε ἅγιον κοσμικόν.

2. σκητὴ γὰρ κατεσκευάσθη ἡ
πρώτη, ἐν ἣ ἡ τε λυχνία καὶ ἡ τρά-
πεζα καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἡ-
τις λέγεται ἅγια.

3. μετὰ δὲ τὸ δεύτερον καταπέ-
τασμα σκητῆ, ἡ λεγομένη ἅγια ἁγίων,

4. χρυσοῦν ἔχουσα θυμιατήριον καὶ
τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης περικεκα-
λυμμένην πάντοθεν χρυσοῦ, ἐν ἣ ἡ ἡ
μάνος χρυσοῦ, ἔχουσα τὸ μάννα, καὶ ἡ
ῥάβδος ἀαρὼν, ἡ βλασήσασα, καὶ αἱ
πλάκες τῆς διαθήκης.

5. ὑπεράνω δὲ αὐτῆς χερουβὶμ δύο-
ξῆς, κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον, πε-
ρὶ ὧν ἕκ ἐξὶ νῦν λέγειν κατὰ μέρος.

6. τῶν δὲ † ἕτω κατεσκευασμέ-
νων, εἰς μὲν τὴν πρώτην σκητὴν δια-
παντὸς εἰσίσαισι οἱ ἱερεῖς, τὰς λατρεί-
ας ἐπιτελέοντες,

7. εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἄπαξ τοῦ
ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς οὐ χωρὶς
αἵματος, ὃ προσφέρει ὑπὲρ ἑαυτοῦ
καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων,

1. Habuit quidem et prius justifica-
tiones culturae, et Sanctum seculare;

2. tabernaculum enim factum est pri-
mum, in quo erant candelabra ^{a)}, et meu-
sa, et propositio panum, quae dicitur
Sancta.

a) Exod. 26, 55. 40, 22. sqq.

3. Post velamentum autem secun-
dum, tabernaculum, quod dicitur San-
cta Sanctorum ^{a)};

a) Exod. 26, 55. sqq.

Lev. 16, 33 sqq.

4. aureum habens thuribulum ^{a)}, et
arcam testamenti circumtectam ex om-
ni parte auro, in qua urna aurea ha-
bens manna ^{b)}, et virga Aaron ^{c)}, quae
fronderat, et tabulae testamenti,

a) Exod. 40, 5. 50, 6. Lev. 16, 12.

b) Exod. 16, 55. c) Num. 17, 10.

5. superque eam erant Cherubim ^{a)}
gloriae obumbrantia propitiatorium. De
quibus non est modo dicendum per sin-
gula.

a) Num. 7, 39. Exod. 25, 22.

6. His vero ita compositis, in priori
quidem tabernaculo semper introibant
sacerdotes, sacrificiorum officia con-
summantes;

7. in secundo autem semel ^{a)} in an-
no solus pontifex non sine sanguine,
quem offert ¹⁾ pro sua, et populi igno-
rantia.

a) Exod. 50, 10. Lev. 16, 2.

8. τῷτο δηλῦντος τῷ πνεύματος, τῷ ἀγίῳ, μήπω † πεφανερῶσθαι τῆν τῶν ἀγίων ὁδόν, ἔτι τῆς πρώτης σκη- νῆς ἐχέσης ζῴσιν,

9. ἥτις παραβολὴ εἰς τὸν καιρὸν † τὸν ἐνεσηκῶτα, καθ' ὃν δῶρά τε καὶ θυσιάαι προσφέρονται, μὴ δυνά- μεναι κατὰ συνείδησιν τελειῶσαι τὸν λατρεύοντα,

10. μόνον ἐπὶ βρώμασι καὶ πόμα- σι καὶ διαφόροις βαπτισμοῖς † καὶ δι- καιώμασι σαρκὸς μέχρι καιροῦ διορ- θώσεως ἐπικείμενα.

11. χριστὸς δὲ, παραγενόμενος ἀρχ- ιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειότερας σκη- νῆς, οὐ χειροποιήτε (τρεῖσιν οὐ ταύτης τῆς κτίσεως),

12. οὐδὲ δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσ- ἤλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ ἅγια, αἰώνιαν λύτρωσιν † εὐράμενος.

13. εἰ γὰρ τὸ αἷμα ταύρων καὶ τράγων καὶ σποδὸς δαμάλεως, ῥαντί- ζισσα τοὺς κεκοινωμένους, ἀγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα.

14. πόσῳ μᾶλλον τὸ αἷμα τῷ χρι- στῷ, ὃς διὰ πνεύματος αἰώνις ἐάντὸν προσήνεγκεν ἄμωμον τῷ θεῷ, κα- θαριεῖ τὴν συνείδησιν † ὑμῶν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων εἰς τὸ λατρεύειν θεῷ ζῶντι;

15. καὶ διὰ τοῦτο διαθήκης και- νῆς μεσίτης ἐστίν, ὅπως, θανάτῳ γε- ρομένους εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διαθήκῃ παραβάσεων, τὴν ἐπ- αγγελίαν λάβωσιν οἱ κεκλημένοι τῆς αἰώνις κληρονομίας.

16. ὅπως γὰρ διαθήκη, θάνατον ἀνάγκη φέρεσθαι τῷ † διαθεμένῳ.

8. Hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatum esse sanctorum vi- am^{a)}, adhuc priore tabernaculo habente statum. a) c. 10, 19.

9. Quae parabola est temporis in- stantis, juxta quam munera, et hos- titiae offeruntur, quae non possunt jux- ta conscientiam perfectum facere ser- vientem^{a)}, solummodo in cibis et in po- tibus, a) c. 10, 4.

10. et ^I) variis baptismatibus, et justitiis carnis usque ad tempus corre- ctionis impositis.

11. Christus autem assistens pon- tifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius tabernaculum^{a)} non ma- nufactum, id est, non hujus creationis; a) c. 3, 1. 2.

12. neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium san- guinem introivit semel in Sancta, ae- terna redemptione inventa.

13. Si enim sanguis hircorum^{a)} et taurorum, et cinis vitulae aspersus^{b)} inquinatos sanctificat ad emundationem carnis; a) Lev. 16, 15. b) Num. 19.

14. quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum^{a)} semet ipsum obtulit immaculatum^{b)} Deo, emunda- bit conscientiam nostram ab operibus mortuis^{c)}, ad serviendum Deo viventi. a) c. 7, 16. b) Lev. 22, 20. c) c. 6, 1.

15. Et ideo novi testamenti media- tor^{a)} est; ut morte intercedente, in red- emptionem earum praeveraricationum, quae erant sub priori testamento, re- promissionem^{b)} accipiant, qui vocati sunt aeternae haereditatis. a) c. 3, 6, 12, 24. b) Rom. 3, 25.

16. Ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris.

v. 8. C. πεφανωσθαι. — v. 9. C. τριτον ενεσηκῶτα. — v. 10. και omitt. Gb. — v. 12. Ed. omn. Er. εὐρομενος. — v. 14. C. ἡμων. — v. 16. C. διατι- θεμενος.

1) 1590. add. in.

17. διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία, ἐπεὶ μὴ ποτε ἰσχύει, ὅτε ζῆ ὁ διαθέμενος.

18. ὅθεν οὐδ' ἡ πρώτη χωρὶς αἵματος ἐγκεκαίρισται.

19. λαληθείσης γὰρ πάσης ἐντολῆς κατὰ νόμον ὑπὸ μωϋσέως παντὶ † τῷ λαῷ, λαβὼν τὸ αἷμα τῶν μόσχων καὶ τράγων μετὰ ὕδατος καὶ ἐρίε κοκκίνης καὶ ὑσώπε, αὐτὸ τε τὸ βιβλίον καὶ πάντα τὸν λαὸν ἐξόρᾶντισε,

20. λέγων· τῆτο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλατο πρὸς ὑμᾶς ὁ θεός·

21. καὶ τὴν σκηνὴν δὲ καὶ πάντα τὰ σκεύη τῆς † λειτουργίας τῷ αἵματι † ὁμοίως † ἐξόρᾶντισε.

22. καὶ σχεδὸν ἐν αἵματι πάντα καθαρίζεται κατὰ τὸν νόμον, καὶ χωρὶς αἱματεκχυσίας οὐ γίνεται ἄφεσις.

23. ἀνάγκη ἔν, τὰ μὲν ὑποδείγματα τῶν ἐν τοῖς ἕραντοῖς τέτοις † καθαρίζεσθαι, αὐτὰ δὲ τὰ ἐπεράνια κρείττοσι θυσίαις παρὰ † ταύτας.

24. ἔ γὰρ εἰς χειροποίητα ἄγια εἰσῆλθεν ὁ χριστός, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν ἕρανόν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν,

25. οὐδ' ἵνα πολλάκις προσφέρῃ ἑαυτὸν, ὥσπερ ὁ ἀρχιερεὺς εἰσέρχεται εἰς τὰ ἄγια κατ' ἐνιαυτὸν ἐν αἵματι ἄλλοτριῷ

26. (ἐπεὶ ἔδει, αὐτὸν πολλάκις παθεῖν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου)· νῦν δὲ ἅπαξ, ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων, εἰς ἀθέτησιν ἁμαρτίας, διὰ τῆς θυσίας αὐτῷ πεφανέρωται.

27. καὶ καθ' ὅσον ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώποις ἅπαξ ἀποθανεῖν, μετὰ δὲ τοῦτο κρίσις,

28. † οὕτω καὶ ὁ χριστός, ἅπαξ

17. Testamentum enim in mortuis confirmatum est; alioquin nondum valet, dum vivit, qui testatus est.

18. Unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est.

19. Lecto enim omni mandato legis a Moyse universo populo, accipiens sanguinem vitulorum et hircorum cum aqua et lana coccinea, et hyssopo, ipsum quoque librum, et omnem populum aspexit,

20. dicens: „Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus a)!”

a) Exod. 24, 6-8.

21. Etiam tabernaculum a) et omnia vasa ministerii sanguine similiter aspexit;

a) Exod. 29, 21.

22. et omnia pene in sanguine secundum legem mundantur; et sine sanguinis effusione non fit remissio.

23. Necessè est ergo exemplaria a) quidem coelestium his mundari; ipsa autem coelestia melioribus hostiis quam istis.

a) c. 8, 5.

24. Non enim in manufacta Sancta Jesus introiit a), exemplaria verorum; sed in ipsum coelum b), ut appareat nunc vultui Dei pro nobis c).

a) v. 6, 7.

b) c. 2, 2. c) 1 Joh. 2, 1.

25. Neque ut saepe offerat semet ipsum, quemadmodum Pontifex intrat in Sancta per singulos annos in sanguine alieno;

26. alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi; nunc autem semel in consummatione saeculorum a), ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit.

a) 1 Cor. 10, 11.

27. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium;

28. sic et Christus semel oblatuſ est

v. 19. C. omitt. τῶν. — v. 21. Ed. 4. 5. Er. λειτουργίας. — " Ed. 4. 5. Er. add. παντα. — " Ed. omn. Er. ἐξόρᾶντισε. — v. 23. Ed. 1. Er. καθαρίζεται. — " C. ταυταις. — v. 28. Ed. omn. Er. ἕτως.

προσνεχθεῖς εἰς τὸ πολλῶν ἀνενεγκεῖν ἀμαρτίας, ἐκ δευτέρου χωρὶς ἁμαρτίας ὀφθήσεται τοῖς αὐτὸν ἀπεκδεχομένοις εἰς σωτηρίαν.

ad multorum exhaurienda peccata^{a)}; secundo sine peccato apparebit¹⁾ exspectantibus se, in salutem. a) c. 10, 12.

C A P. X.

1. Σκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, κατ' ἐνιαυτὸν ταῖς αὐταῖς θυσίαις, ἃς προσφέρουσιν εἰς τὸ διηκενές, οὐδέποτε δύναται τοὺς προσερχομένους τελειῶσαι.

1. Umbram^{a)} enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum; per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, numquam potest accedentes perfectos facere. a) c. 3, 5, 7, 11, 19.

2. ἐπεὶ † οὐκ ἂν ἐπαύσαντο προσφερόμεναι, διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν ἔτι συνείδησιν ἁμαρτιῶν τοὺς λατρεύοντας ἅπαξ κεκαθαρμένους;

2. Alioquin cessassent offerri; ideo quod nullam haberent ultra conscientiam peccati cultores semel mundati.

3. ἀλλ' ἐν αὐταῖς ἀνάμνησις ἁμαρτιῶν κατ' ἐνιαυτόν.

3. Sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit;

4. ἀδύνατον γὰρ, αἷμα τάνυρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἁμαρτίας.

4. impossibile enim est sanguine taurorum et hircorum auferri peccata.

5. διὸ εἰσερχόμενος εἰς τὸν κόσμον, λέγει· θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι.

5. Ideo ingrediens mundum dicit: „Hostiam et oblationem noluisti; corpus autem aptasti mihi;

6. ὀλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ εὐδόκησας.

6. „Holocaustomata²⁾ pro peccato, non tibi placuerunt;

7. τότε εἶπον· ἴδου, ἦκω (ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ) τοῦ ποιῆσαι, ὁ θεὸς, τὸ θέλημά σε.

7. „tunc dixi: Ecce venio^{a)};" in capite libri scriptum est de me, „ut faciam, Deus! voluntatem tuam." a) Ps. 39, 7.

8. ἀνώτερον λέγων· ὅτι θυσίαν καὶ προσφορὰν καὶ ὀλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἠθέλησας, οὐδὲ εὐδόκησας (αἵτινες κατὰ τὸν νόμον προσφέρονται).

8. Superius dicens: „Quia hostias, et oblationes, et holocaustomata³⁾ pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi," quae secundum legem offeruntur,

9. τότε εἶρηκεν· ἴδου, ἦκω τοῦ ποιῆσαι † ὁ θεὸς τὸ θέλημά σε (ἀναίρει τὸ πρῶτον, ἵνα τὸ δεύτερον στήσῃ).

9. tunc dixi: „Ecce! venio, ut faciam, Deus! voluntatem tuam." Auferit primum, ut sequens statuat.

10. ἐν ᾧ θελήματι ἡγιασμένοι ἐσμὲν † οἱ διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ σώματος † ἰησοῦ χριστοῦ ἐφάπαξ.

10. In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel.

11. καὶ πᾶς μὲν † ἱερεὺς ἕξῃς

11. Et omnis quidem sacerdos prae-

v. 2. ἢ omitt. C. — v. 9. C. το θελημα σε, ὁ θεος μς. Gb. omitt. ὁ θεος. — v. 10. οἱ omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. et St. τς ἰησος χριστς. — v. 11. C. ἀρχιερευσ.

1) 1590. add. omnibus. 2) 1590. holocaustomata. 3) 1590. holocaustomata.

καθ' ἡμέραν λειτεργῶν καὶ τὰς αὐ-
τὰς πολλάκις προσφέρων θυσίας, αὐ-
τινες οὐδέποτε δύνανται περιελεῖν ἁ-
μαρτίας.

12. αὐτὸς δὲ μίαν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν
προσενέγκας θυσίαν, εἰς τὸ διηνεκὲς
ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ,

13. τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος, ἕως
τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑποπόδιον
τῶν ποδῶν αὐτοῦ.

14. μῖζ γὰρ προσφορᾷ τετελείω-
κεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἀγιαζομένους.

15. μαρτυρεῖ δὲ ἡμῖν καὶ τὸ πνεῦ-
μα, τὸ ἅγιον. μετὰ γὰρ τὸ προειρη-
κέναι·

16. αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διαθή-
σομαι πρὸς αὐτοὺς μετὰ τὰς ἡμέρας
ἐκείνας· λέγει κύριος· διδοὺς νόμους
μου ἐπὶ καρδίας αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῶν
διανοιῶν αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτοὺς,

17. καὶ τῶν ἁμαρτιῶν † αὐτῶν καὶ
τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι.

18. ὅσα δὲ ἄφεσις † τούτων, οὐκ
ἔτι προσφορὰ περὶ ἁμαρτίας.

19. ἔχοντες οὖν, ἀδελφοὶ, παρόρη-
σίαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων ἐν τῷ
αἵματι ἰησοῦ,

20. ἣν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν, ὁδὸν πρό-
σφατον καὶ ζῶσαν, διὰ τοῦ καταπετά-
σματος (τετέστι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ)

21. καὶ ἱερέα μέγαν ἐπὶ τὸν οἶκον
τοῦ θεοῦ,

22. προσερχόμεθα μετὰ ἀληθινῆς
καρδίας ἐν πληροφῶρᾳ πίστεως, ἐξ-
ῤαντισμένοι τὰς καρδίας ἀπὸ συνει-
δήσεως πονηρᾶς,

23. καὶ λελεζμένοι τὸ σῶμα ὕδατι
καθαρῷ, κατέχωμεν τὴν ὁμολογίαν
τῆς ἐλπίδος ἀλλινῆ (πιστὸς γὰρ ὁ ἐπ-
αγγελιάμενος),

24. καὶ κατανοῶμεν ἀλλήλους εἰς
παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔρ-
γων,

sto est quotidie ministrans^{a)}, et cas-
dem saepe offerens hostias, quae num-
quam possunt auferre peccata^{b)};

a) c. 8, 3. b) c. 9, 9.

12. hic autem unam pro peccatis
offerens hostiam, in sempiternum se-
det in dextera Dei.

13. De caetero exspectans „donec
„ponantur inimici ejus scabellum pe-
„dum ejus^{a)}.” a) c. 2, 8. 1 Cor. 15, 25. sqq.

14. Una enim oblatione consumma-
vit in sempiternum sanctificatos.

15. Contestatur autem nos et Spi-
ritus Sanctus. Postquam enim dixit:

16. „Hoc autem testamentum, quod
„testabor ad illos post dies illos, dicit
„Dominus, dando^{I)} leges meas in cor-
„dibus eorum, et in mentibus eorum
„superscribam eas;

17. „et peccatorum et iniquitatum
„eorum jam non recordabor amplius^{a)}.”

a) Jer. 31, 31-34.

18. Ubi autem horum remissio, jam
non est oblatio pro peccato.

19. Habentes itaque, fratres! fidu-
ciam in introitu sanctorum in sanguine
Christi,

20. quam initiavit nobis viam no-
vam^{a)} et viventem per velamen, id est,
carnem suam;

a) c. 9, 6-8.

21. et sacerdotem magnum^{a)} super
domum Dei^{b)};

a) c. 4, 14. 16. b) c. 3, 6.

22. accedamus cum vero corde in
plenitudine fidei, aspersi^{a)} corda a con-
scientia mala, et abluti^{b)} corpus aqua
munda;

a) c. 12, 24. b) Eph. 5, 26.

23. teneamus spei nostrae confessio-
nem indeclinabilem (fidelis^{a)} enim est,
qui repromisit),

a) c. 6, 17.

24. et consideremus^{a)} invicem in
provocationem charitatis, et bonorum
operum.

a) c. 5, 13.

25. μὴ † ἐγκαταλείποντες τὴν ἐπι-
 συναγωγὴν ἑαυτῶν, καθὼς ἔθος τισίν,
 ἀλλὰ παρακαλῶντες, καὶ τοσούτῳ μᾶλ-
 λον, ὅσῳ βλέπετε ἐγγίζουσαν τὴν ἡμέ-
 ραν.

26. ἐκσίσως γὰρ ἁμαρτανόντων ἡ-
 μῶν μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς
 ἀληθείας, οὐκ ἔτι περὶ ἁμαρτιῶν ἀ-
 πολείπεται θυσία,

27. φοβερὰ δὲ τις ἐκδοχὴ κρίσεως
 καὶ πρὸς ζῆλος, ἐσθίειν μέλλοντος
 τοῦς ὑπεραντίους.

28. ἀθετήσας τις νόμον μωϋσέως,
 χωρὶς † οἰκτιρῶν ἐπὶ θυσίαν ἢ τρισὶ
 μάρτυσιν ἀποθνήσκει·

29. πόσῳ, δοκεῖτε, χείρονος ἀ-
 ξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ
 θεοῦ καταπατήσας καὶ τὸ αἷμα τῆς
 διαθήκης κοινὸν ἡγήσάμενος, ἐν ᾧ
 ἡγιάσθη, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος
 ἐνβρίσας;

30. οἶδαμεν γὰρ τὸν εἰπόντα· ἔμοι
 ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει κύ-
 ριος. καὶ πάλιν· κύριος κρινεῖ τὸν
 λαὸν αὐτοῦ.

31. φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖ-
 ρας θεοῦ ζῶντος.

32. ἀναμνησθεσθε δὲ τὰς πρότε-
 ρον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες, πολ-
 λὴν ἀθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων,

33. τοῦτο μὲν ὀνειδισμοῖς τε καὶ
 θλίψεσι θεατριζόμενοι, τῆτο δὲ κοινω-
 νοὶ τῶν ἄτως ἀνασχεομένων γενη-
 θέντες.

34. καὶ γὰρ τοῖς † δεσμοῖς μὲν
 συνεπαθήσατε, καὶ τὴν ἀρπαγὴν τῶν
 ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσε-
 δέξασθε, γινώσκοντες, ἔχειν † ἑαν-
 τοῖς κρείττονα ὑπαρξῆν ἐν ἕραροῖς καὶ
 μένεσαν.

35. μὴ ἀποβάλητε ἔν τὴν παρῶν-

25. Non deserentes collectionem no-
 stram, sicut consuetudinis est quibus-
 dam, sed consolantes, et tanto magis,
 quanto videritis appropinquantem di-
 em ^{a)}.

a) v. 37. 27. c. 9, 28.

26. Voluntarie enim peccantibus no-
 bis post acceptam notitiam veritatis,
 jam non relinquitur pro peccatis hostia,

27. terribilis autem quaedam exspe-
 ctatio iudicii, et ignis aemulatio ^{a)}, quae
 consumptura est adversarios. a) c. 12, 29.

28. Irritam quis faciens legem Moy-
 si, sine ulla miseratione duobus vel tri-
 bus testibus ^{a)} moritur. a) Deut. 17, 6.

29. Quanto magis putatis deterio-
 ra ^{a)} mereri supplicia, qui Filium Dei
 conculcaverit ^{b)}, et sanguinem testa-
 menti pollutum duxerit, in quo sancti-
 ficatus est, et spiritui ^{c)} gratiae contu-
 meliam fecerit? a) c. 12, 25. b) c. 6, 6.
 c) Matth. 12, 31.

30. Scimus enim, qui dixit: „Mi-
 „hi vindicta, et ego retribuam ^{a)}.” Et
 iterum: „Quia iudicabit Dominus popu-
 „lum suum ^{b)}.” a) Deut. 32, 35, 56. b) Ps. 154, 14.

31. Horrendum est incidere in ma-
 nus Dei viventis.

32. Rememoramini autem pristi-
 nos ^{a)} dies, in quibus illuminati, ma-
 gnum certamen sustinuistis passionum.

a) v. 26. c. 6, 4.

33. Et in altero quidem, opprobriis,
 et tribulationibus spectaculum facti; in
 altero autem socii ^{a)} taliter conversan-
 tium effecti. a) Phil. 4, 14.

34. Nam et vinctis compassi estis, et
 rapinam bonorum vestrorum cum gau-
 dio suscepistis, cognoscentes vos ha-
 bere meliorem ^{a)} et manentem substan-
 tiam. a) Matth. 6, 20.

35. Nolite itaque amittere confiden-

σίαν ὑμῶν, ἧτις ἔχει μισθαποδοσίαν μεγάλην.

36. ὑπομονῆς γὰρ ἔχετε χρείαν, ἵνα, τὸ θελημα τῆς θεῆ ποιήσαντες, κομίσθητε τὴν ἐπαγγελίαν.

37. ἔτι γὰρ μικρὸν, ὅσον ὅσον ὁ ἐρχόμενος ἤξει, καὶ οὐ χρονεῖ.

38. ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται. καὶ ἐὰν ὑποσείληται, ἐκ εὐδοκεῖ ἢ ψυχὴ μου ἐν αὐτῷ.

39. ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμεν ὑποσολῆς εἰς ἀπώλειαν, ἀλλὰ πίστεως εἰς περιποίησιν † ψυχῆς.

tiam vestram, quae magnam habet remunerationem.

36. Patientia^{a)} enim vobis necessaria est; ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. a) Luc. 21, 19.

37. Adhuc enim modicum^{a)}, aliquantulum¹⁾, qui venturus est, veniet, et non tardabit. a) 1 Petr. 1, 6.

38. „Justus autem meus ex fide vivit; quod si subtraxerit se, non placebit animae meae^{a)}.” Hab. 2, 4. Rom. 1, 17.

39. Nos autem non sumus subtractionis filii in perditionem, sed fidei in acquisitionem animae.

C A P. XI.

1. Ἐστὶ δὲ πίστις ἐλπίζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων.

2. ἐν ταύτῃ γὰρ ἐμαρτυρήθησαν οἱ πρεσβύτεροι.

3. πίσει νοῦμεν, κατηγορίσθαι τὴς αἰῶνας ῥήματι θεῆ εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι.

4. πίσει πλείονα θυσίαν ἄβελ παρά καὶν προσήνεγκε τῷ θεῷ, δι' ἧς ἐμαρτυρήθη, εἶναι δίκαιος, μαρτυρῆντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτῷ τῷ θεῷ. καὶ δι' αὐτῆς ἀποθανὼν ἔτι † λαλεῖ.

5. πίσει ἐνώχ μετετέθη τῷ μὴ ἰδεῖν θάνατον, καὶ οὐχ εὐρίσκετο, διότι † μετέθηκεν αὐτὸν ὁ θεός. πρὸ γὰρ τῆς μεταθέσεως αὐτῷ μεμαρτύρηται, εὐηρεσηκέναι τῷ θεῷ.

6. χωρὶς δὲ πίστεως ἀδύνατον εὐαρεσῆσαι· πισεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ θεῷ, ὅτι ἐστὶ, καὶ τοῖς ἐκζητήσιν αὐτὸν μισθαποδοτῆς γίνεται.

7. πίσει χορηματισθεὶς νῶε περὶ τῶν μηδέπω βλεπομένων, εὐλαβηθεὶς κατασελεύασε κιβωτὸν εἰς σωτηρίαν τῷ

1. Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium^{a)}. a) v. 7. 8. 13.

2. In hac enim testimonium consecuti sunt senes^{a)}. a) v. 4. 5. 39.

3. Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei; ut ex invisibilibus visibilia fierent.

4. Fide plurimam hostiam Abel^{a)}, quam Cain, obtulit Deo, per quam testimonium consecutus est esse justus, testimonium perhibente muneribus ejus Deo, et per illam defunctus adhuc loquitur^{b)}. a) Gen. 4, 4. 10. b) c. 12, 24.

5. Fide Henoch^{a)} translatus est, ne videret mortem, et non inveniebatur; quia transtulit illum Deus; ante translationem enim testimonium habuit placuisse Deo. a) Gen. 5, 24.

6. Sine fide autem impossibile est placere Deo; credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se remunerator sit.

7. Fide Noë^{a)}, responso accepto de iis, quae adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in salutem domus

v. 39. C. omitt. ψυχῆς. — v. 4. C. St. et Mt. λαλεῖται. — v. 5. C. μετετέθηκεν.
1) 1590. aliquantulumque.

οἴκῃ αὐτῆ· δι' ἧς κατέκρινε τὸν κόσμον, καὶ τῆς κατὰ πίσιν δικαιοσύνης ἐγένετο κληρονόμος.

8. πίσει καλύμενος ἀβραὰμ ὑπήκουσεν + ἐξελθεῖν εἰς τὸν τόπον, ὃν ἤμελλε λαμβάνειν εἰς κληρονομίαν, καὶ ἐξῆλθε, μὴ ἐπιστάμενος, πῶ ἔρχεται.

9. πίσει παρώκησεν + εἰς + τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ὡς ἀλλοτρίαν, ἐν σικραῖς κατοικήσας μετὰ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, τῶν συγκληρονόμων τῆς ἐπαγγελίας, τῆς αὐτῆς.

10. ἐξεδέχετο γὰρ τὴν τὰς θεμελίους ἔχουσαν πόλιν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ θεός.

11. πίσει καὶ αὐτῇ σάρρα + δύνανται εἰς καταβολὴν σπέρματος ἔλαβε, καὶ παρὰ καιρὸν ἡλικίας + ἔτεκεν, ἐπεὶ πιστὸν ἠγήσατο τὸν ἐπαγγειλάμενον.

12. διὸ καὶ ἀφ' ἐνὸς ἐγεννήθησαν, καὶ ταῦτα νενεκρωμένα, καθὼς τὰ ἄστρα τῷ ἕρανῷ τῷ πλήθει καὶ + ὡς ἡ ἄμμος, ἢ παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης, ἢ ἀναρίθμητος.

13. κατὰ πίσιν ἀπέθανον ἔτσι πάντες, μὴ λαβόντες τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ πόρρωθεν αὐτὰς ἰδόντες + καὶ ἀσπασάμενοι καὶ ὁμολογήσαντες, ὅτι ξένοι καὶ παρεπίδημοί εἰσιν ἐπὶ τῆς γῆς.

14. οἱ γὰρ τοιαῦτα λέγοντες ἐμφανίζουσιν, ὅτι πατρίδα ἐπιζητοῦσι.

15. καὶ, εἰ μὲν ἐκείνης ἐμνημόνεον, ἀφ' ἧς ἐξῆλθον, εἶχον ἂν καιρὸν ἀνακάμψαι.

16. + νῦν δὲ κρείττονος ὀρέγονται, τρεῖς ἐπιβραβεῖς. διὸ ἐκ ἐπιστήνεται αὐτὰς ὁ θεός, θεὸς ἐπικαλεῖσθαι αὐτῶν· ἠτοίμασε γὰρ αὐτοῖς πόλιν.

suae, per quam damnavit mundum^{b)}; et justitiae, quae per fidem est, haeres est institutus. a) Gen. 6, 8, 14. b) 1 Petr. 3, 20.

8. Fide, qui vocatur Abraham^{a)}, obdedit in locum exire, quem accepturus erat in haereditatem; et exiit, nesciens, quo iret. a) Gen. 12, 1, 4.

9. Fide demoratus est in terra repromissionis, tamquam in aliena^{a)}, in casulis habitando cum Isaac et Jacob, cohaeredibus repromissionis ejusdem.

a) Gen. 14, 15. 17, 8.

10. Exspectabat enim fundamenta habentem civitatem^{a)}, cujus artifex et conditor Deus. a) c. 12, 22. 4, 8-10.

11. Fide^{a)} et ipsa Sara^{b)} sterilis virtutem in conceptionem¹⁾ seminis accepit, etiam praeter tempus aetatis, quoniam fidelem credidit esse eum, qui repromiserat. a) Rom. 4, 18-21. b) Gen. 21, 2.

12. Propter quod et ab uno orti sunt [et hoc emortuo^{a)}] tamquam sidera coeli^{b)} in multitudinem, et sicut arena, quae est ad oram maris, innumerabilis.

a) Rom. 4, 19. b) Gen. 15, 5. 22, 17.

13. Juxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus^{a)}, sed a longe eas aspicientes et salutantes, et confitentes, quia peregrini et hospites^{b)} sunt super terram.

a) v. 39. b) Gen. 23, 4. 47, 9.

14. Qui enim haec dicunt, significant se patriam inquirere.

15. Et si quidem ipsius meminissent, de qua exierunt, habebant utique tempus revertendi.

16. Nunc autem meliorem appetunt, id est, coelestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum^{a)}; paravit enim illis civitatem.

a) Gen. 26, 24.

Exod. 3, 6. Matth. 22, 32.

v. 8. C. ἐξελθον. — v. 9. C. add. ἀβρααμ. — "την omitt. Ed. 1. Er. — v. 11. C. add. σερα ἑσα. — "ἐτεκεν omitt. Gb. — v. 12. Ed. omn. Er. et St. οἴσει omiss. ἦ. — v. 13. Ed. omn. Er. et St. add. και πεισθεντες. — v. 16. C. St. et Mt. νυνι.

1) 1590. in conceptione.

17. πίσει προσεήροχεν ἄβραάμ τὸν ἰσαὰκ, πειραζόμενος, καὶ τὸν μονογενῆ προσέφερεν ὁ τὰς ἐπαγγελίας ἀναδεξάμενος

18. (πρὸς ὃν ἐλαλήθη· ὅτι ἐν ἰσαὰκ κληθήσεται σοι σπέρμα),

19. λογιζάμενος, ὅτι καὶ ἐκ νεκρῶν ἐγείρειν δυνατὸς ὁ θεός· ὅθεν αὐτὸν καὶ ἐν παραβολῇ ἐκομίσατο.

20. πίσει περὶ μελλόντων εὐλόγησεν ἰσαὰκ τὸν ἰακώβ καὶ τὸν ἡσαῦ.

21. πίσει ἰακώβ ἀποθνήσκων ἕκασον τῶν υἱῶν ἰωσήφ εὐλόγησε, ὃ προσεκύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου αὐτοῦ.

22. πίσει ἰωσήφ τελευτῶν περὶ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν ἰσραὴλ ἐμνημόνευσε, καὶ περὶ τῶν ὀστέων αὐτῶ ἐνετείλατο.

23. πίσει μωϋσῆς γεννηθεὶς ἐκρῦβη τρίμηρον ὑπὸ τῶν πατέρων αὐτῶ, διότι εἶδον ἀξεῖον τὸ παιδίον, καὶ ἐκ ἐφοβήθησαν τὸ διάταγμα τοῦ βασιλέως.

24. πίσει μωϋσῆς μέγας γενόμενος ἠρνήσατο, λέγεσθαι υἱὸς θυγατρὸς φαραῶ,

25. μᾶλλον ἐλόμενος συγκακχεῖσθαι τῷ λαῷ τῶ θεῷ, ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἀμαρτίας ἀπόλασιν,

26. μείζονα πλοῦτον ἠγησάμενος τῶν † αἰγύπτου θησανρῶν τὸν ὄνειδισμὸν τοῦ χριστοῦ· ἀπέβλεπε γὰρ εἰς τὴν μισθαποδοσίαν.

27. πίσει κατέλιπεν αἴγυπτον, μὴ φοβηθεὶς τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως· τὸν γὰρ ἀόρατον ὡς ὄρων ἐκαρτέρησε.

28. πίσει πεποιήκε τὸ πάσχα καὶ τὴν πρόσχυσιν τοῦ αἵματος, ἵνα μὴ ὁ ὀλοθρευτὴν τὰ πρωτότοκα θύγῃ αὐτῶν.

29. πίσει † διέβησαν τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν ὡς διὰ ξηρᾶς, ἧς πείραν λαβόντες οἱ αἰγύπτιοι κατεπόθησαν.

17. Fide obtulit Abraham Isaac ^{a)}, cum tentaretur, et unigenitum offerebat, qui ¹⁾ susceperat repromissiones;
 a) Gen. 22, 1—10.

18. ad quem dictum est: „Quia in „Isaac vocabitur tibi semen ^{a)}.”

a) Gen 21, 12. Rom. 9, 7.

19. Arbitrans, quia et a mortuis suscitare potens ^{a)} est Deus; unde eum et in parabolam accepit.
 a) Rom. 4, 17.

20. Fide et de futuris benedixit Isaac ^{a)}, Jacob et Esau.
 a) Gen. 27, 27.

21. Fide Jacob moriens singulos filiorum Joseph benedixit ^{a)}, et adoravit fastigium virgae ejus.
 a) Gen. 48, 14—20.

22. Fide Joseph ^{a)} moriens de perfectione filiorum Israël memoratus est, et de ossibus suis mandavit.
 Gen. 50, 24, sqq.

23. Fide Moyses ^{a)} natus, occultatus est mensibus tribus a parentibus suis, eo quod vidissent elegantem infantem, et non timuerunt regis edictum.
 a) Exod. 2, 2.

24. Fide Moyses grandis factus ^{a)} negavit se esse filium filiae Pharaonis;
 a) Exod. 2, 11, 12.

25. Magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem;

26. majores divitias aestimans thesauro Aegyptiorum, improprium ^{a)} Christi; aspiciebat enim in remunerationem.
 a) c. 13, 13. 2 Cor. 4, 10.

27. Fide reliquit Aegyptum ^{a)}, non veritus animositatem regis; invisibilem enim tamquam videns sustinuit.
 a) Exod. 5—11.

28. Fide celebravit Pascha ^{a)}, et sanguinis effusionem, ne qui vastabat primitiva, tangeret eos.
 a) Exod. 12.

29. Fide transierunt mare rubrum ^{a)}, tamquam per aridam terram; quod experti Aegyptii devorati sunt.
 a) Exod. 14, 13, sqq.

30. πίσει τὰ τεῖχη ἱεριχῶ † ἔπεσε, κυκλωθέντα ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας.

31. πίσει ῥαὰβ, ἡ πόρνη, ἔσυν- ἀπόλετο τοῖς ἀπειθήσασιν, δεξαμένη τὰς κατασκόπας μετ' εἰρήνης.

32. καὶ τί ἐτι λέγω; ἐπιλείπει γάρ με διηγέμενον ὁ χρόνος περὶ γεδεῶν βαράκ τε καὶ σαμφῶν καὶ ἰσφθάε δα- υῖδ τε καὶ σαμηὴλ καὶ τῶν προφητῶν,

33. οἱ διὰ πίσεως ἀτηγωνίσαν- το βασιλείας, εἰργάσαντο δικαιοσύ- νην, ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν, ἔφραξαν σόματα λεόντων,

34. ἔσβεσαν δύναμιν πυρός, ἔφν- γον σόματα μαχαίρας, ἐνεδυναμώθη- σαν ἀπὸ ἀσθενείας, ἐγενήθησαν ἰ- σχυροὶ ἐν πολέμῳ, παρεμβολὰς ἐκλι- ναν ἄλλοτρίων.

35. ἔλαβον γυναικας ἐξ ἀναζάσεως τὰς νεκρὰς αὐτῶν. ἄλλοι δὲ ἐτυμπα- νίσθησαν, ἔσ προσδεξάμενοι τὴν ἀπο- λύτρωσιν, ἵνα κρείττονος ἀναζάσεως τύχωσιν.

36. ἔτεροι δὲ ἐμπαιγμῶν καὶ μα- σίγων πείραν ἔλαβον, ἐτι δὲ δεσμῶν καὶ φυλακῆς.

37. ἐλιθάσθησαν, ἐπρίσθησαν, ἐπειράσθησαν, ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπ- έθανον, περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὕσερούμενοι, θλι- βόμενοι, † κακχοῦμενοι

38. (ὡν ἐκ ἧν ἄξιος ὁ κόσμος), ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαιόις καὶ ταῖς ὄπαις τῆς γῆς.

39. καὶ οὗτοι πάντες, μαρτυρη- θέντες διὰ τῆς πίσεως, οὐκ ἐκομίσαν- το τὴν ἐπαγγελίαν,

40. τοῦ θεοῦ περὶ ἡμῶν κρείττον τι προβλεψαμένα, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι.

30. Fide muri Jericho ^{a)} corruerunt, circuitu dierum septem. ^{a)} Jos. 6, 20.

31. Fide Rahab ^{a)} meretrix, non pe- riit cum incredulis, excipiens explo- ratores cum pace. ^{a)} Jos 2, 1. sqq. Jac. 2, 25.

32. Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gede- on ^{a)}, Barac ^{b)}, Samson ^{c)}, Jephte ^{d)}, David, Samuel, et Prophetis; ^{a)} Jud. 6, 11. ^{b)} Jud. 4, 6. ^{c)} Jud. 15, 20. ^{d)} Jud. 11, 6, 9.

33. qui per fidem vicerunt regna ^{a)}, operati sunt justitiam ^{b)}, adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leo- num ^{c)}; ^{a)} 2 Reg. 3. ^{b)} 1 Reg. 12, 3-5. ^{c)} Dan. 6, 22.

34. extinxerunt impetum ignis, ef- fugerunt ¹⁾ aciem gladii, convale- runt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum.

35. Acceperunt mulieres de resur- rectione mortuos suos ^{a)}; alii autem dis- tenti sunt, non suscipientes redempti- onem, ut meliorem invenirent resur- rectionem. ^{a)} 3 Reg. 17, 18. sqq. ⁴ Reg. 4, 21. sqq.

36. Alii vero ludibria et verbera ex- perti, insuper et vincula et carceres;

37. lapidati ^{a)} sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt, circuierunt in melotis, in pelli- bus caprinis, egentes, angustiati, af- flicti; ^{a)} 2 Paral. 24, 21.

38. quibus dignus non erat mundus; in solitudinibus errantes, in monti- bus, et speluncis et in cavernis terrae.

39. Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissio- nem ^{a)}, ^{a)} v. 35. 40.

40. Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consum- marentur.

C A P. XII.

1. *Τοιγαρῶν καὶ ἡμεῖς, τοσῶτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν νέφος μαρτύρων, ὄγκον ἀποθέμενοι πάντα καὶ τὴν † ἐνπερίστατον ἁμαρτίαν, δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα,*
1. Ideoque et nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, et circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen;
2. *ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίσεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν ἰησοῦν, ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς ὑπέμεινε σκασθρὸν, αἰσχύνῃς καταφρονήσας, ἐν δεξιᾷ τε τῷ θρόνῳ τῷ θεῷ † κεκάθικεν.*
2. aspicientes ^{a)} in auctorem ^{b)} fidei, et consummatorem ^{c)} Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet. ^{a)} c. 3, 1. ^{b)} c. 2, 10. ^{c)} c. 5, 9, 10.
3. *ἀναλογίσασθε † γὰρ τὸν τοιαύτην ὑπομεμενηκότα ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς αὐτὸν ἀντιλογίαν, ἵνα μὴ κάμητε, ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐκλυόμενοι.*
3. Recogitate enim eum, qui talem sustinuit a peccatoribus adversum semet ipsum contradictionem, ut ne fatigemini ^{a)}, animis vestris deficientes. ^{a)} c. 10, 35.
4. *οὐπω μέχρις αἵματος ἀντικατέστητε, πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνίζομενοι,*
4. Nondum enim usque ad sanguinem ^{a)} restitistis, adversus peccatum repugnantes; ^{a)} c. 11, 35. sqq.
5. *καὶ ἐκλέλησθε τῆς παρακλήσεως, ἥτις ὑμῖν ὡς υἱοῖς διαλέγεται· νίε μου, μὴ ὀλιγώρει παιδείας κυρίου, μηδὲ ἐκλύε, ὑπὸ αὐτῷ ἐλεγχόμενος.*
5. et obliti estis consolationis ^{a)}, quae vobis, tamquam filiis loquitur, dicens: Fili mi! noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris, dum ab eo argueris. ^{a)} Prov. 3, 11, 12.
6. *ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος, παιδεύει, μασιγοῖ δὲ πάντα υἱόν, ὃν παραδέχεται.*
6. Quem enim diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit.
7. *† εἰ παιδείαν ὑπομένετε, ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται ὁ θεός. τίς γὰρ ἐστὶν υἱός, ὃν ἐ παιδεύει πατήρ;*
7. In disciplina perseverate! tamquam filiis vobis offert se Deus; quis enim filius, quem non corripit pater?
8. *εἰ δὲ χωρὶς ἐσε παιδείας, ἧς μέτοχοι γεγόνασι πάντες, ἄρα νόθοι ἐσὲ καὶ οὐχ υἱοί.*
8. Quod si extra disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes; ergo adulteri, et non filii ^{a)} estis. ^{a)} Joh. 8, 41.
9. *εἶτα τὲς μὲν τῆς σαρκὸς ἡμῶν πατέρας εἶχομεν παιδευτάς, καὶ ἐνετραπέμοθα. ἔ πολλῶ μᾶλλον ὑποταγησόμεθα τῷ πατρὶ τῶν πνευμάτων, καὶ ζήσομεν;*
9. Deinde patres quidem carnis nostrae, eruditores habuimus, et reverebamur eos; non multo magis obtemperabimus Patri spirituum, et vivemus?
10. *οἱ μὲν γὰρ πρὸς ὀλίγας ἡμέρας κατὰ τὸ δοκῶν αὐτοῖς ἐπαίδεον,*
10. Et illi quidem in tempore paucorum dierum, secundum voluntatem su-

ὁ δὲ ἐπὶ τὸ συμφέρον εἰς τὸ μεταλαβείν τῆς ἀγιότητος αὐτῆ.

11. πᾶσα δὲ παιδεία πρὸς μὲν τὸ παρὸν ἔδοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης, ὕσερον δὲ καρπὸν εἰρηγικὸν τοῖς δι' αὐτῆς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσι δικαιοσύνης.

12. διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε,

13. καὶ τροχίους ὀρθὰς ποιήσατε τοῖς ποσὶν ὑμῶν, ἵνα μὴ τὸ χωλὸν ἐκτραπῆ, ἰαθῆ δὲ μᾶλλον.

14. εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων καὶ τὸν ἀγιασμόν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν κύριον,

15. ἐπισκοπεῖντες, μὴ τις ὕσερῶν ἀπὸ τῆς χάριτος τῆ θεῶ, μὴ τις ῥίζα πικρίας ἄνω φύεσα ἐνοχλῆ, καὶ διὰ ταύτης μανθῶσι πολλοὶ,

16. μὴ τις πόρνος, ἢ βέβηλος, ὡς ἦσαυ, ὃς ἀντὶ βρώσεως μιᾶς ἀπέδοτο τὰ πρωτοτόκια αὐτοῦ.

17. ἴσε γὰρ, ὅτι καὶ, μετέπειτα θέλων κληρονομησαὶ τὴν εὐλογίαν, ἀπεδοκιμάσθη. μετανοίας γὰρ τόπον οὐχ εὔρε, καίπερ μετὰ δακρῶν ἐκζητήσας αὐτήν.

18. οὐ γὰρ προσεληλύθατε ψηλαφωμένῳ ὄρει καὶ κεκαυμένῳ πυρὶ καὶ γνόφῳ καὶ σκότῳ καὶ θυέλλῃ

19. καὶ σάλπιγγος ἤχῳ καὶ φωνῇ ῥημάτων, ἧς οἱ ἀκέσαντες παρητήσαντο μὴ προστεθῆναι αὐτοῖς λόγον.

20. (οὐκ ἔφερον γὰρ τὸ διασελλόμενον· καὶ θηρίον θίγη τοῦ ὄρους, λιθοβοληθήσεται †.

21. καὶ († ἔτω φοβερὸν ἦν τὸ φανταζόμενον) μωϋσῆς εἶπεν· ἔκφοβός εἰμι καὶ ἔντρομος).

am erudiebant nos; hic autem ad id, quod utile est, in recipiendo sanctificationem ejus.

11. Omnis autem disciplina in praesenti quidem videtur non esse gaudii, sed moeroris; postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet justitiae.

12. Propter quod remissas manus^{a)} et soluta genua erigite,

13. et gressus rectos facite pedibus vestris; ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur.

14. Pacem^{a)} sequimini cum omnibus, et sanctimoniam^{b)}, sine qua nemo videbit Deum; a) Rom. 12, 13. b) Matth. 5, 3.

15. contemplantes ne quis desit gratiae Dei, ne qua radix^{a)} amaritudinis sursum germinans impediatur, et per illam inquinentur multi. a) Deut. 29, 18.

16. Ne quis fornicator, aut profanus, ut Esau^{a)}, qui propter unam escam vendidit primitiva sua. a) Gen. 25, 33.

17. Scitote enim, quoniam et postea cupiens haereditare benedictionem, reprobatus est; non enim invenit poenitentiae locum^{a)}, quamquam cum lacrymis inquisisset eam. a) Gen. 27, 24—38.

18. Non enim accessistis ad tractabilem montem^{a)}, et accensibilem¹⁾ ignem, et turbinem, et caliginem, et procellam,

19. et tubae sonum, et vocem verborum, quam qui audierunt, excusaverunt se, ne eis fieret verbum^{a)}.

a) Exod. 19, 19. 20, 19.

20. Non enim portabant quod dicebatur: „Et si bestia tetigerit montem, lapidabitur^{a)}.” a) Exod. 19, 12. 15.

21. Et ita terribile erat quod videbatur: Moyses dixit: „Exterritus sum, et tremebundus.”

22. ἀλλὰ προσεληλύθατε σιών ὄρει καὶ πόλει θεῶ ζῶντος, ἱερουσαλήμ ἑβραϊκῶ καὶ μυριάσιν ἀγγέλων,

23. πανηγύρει καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων † ἐν ἑρανοῖς ἀπογεγραμμένων καὶ κριτῇ θεῶ πάντων καὶ πνεύμασι δικαίων τετελειωμένων

24. καὶ διαθήκης νέας μεσίτη ἰησοῦ καὶ αἵματι ῥαντισμῶ, † κρείττον λαλῶντι παρὰ † τὸν ἄβελ.

25. βλέπετε, μὴ παραιτήσησθε τὸν λαλῶντα. εἰ γὰρ ἐκείνοι ἐκ ἔφυγον, τὸν ἐπὶ † γῆς παραιτησάμενοι χρηματιζόντα, πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς, οἱ τὸν ἀπὸ † ἑρανοῶν ἀποσφερόμενοι,

26. οὗ ἡ φωνὴ τὴν γῆν ἐσάλευσε τότε· νῦν δὲ ἐπήγγελται, λέγων· ἔτι ἅπαξ ἐγὼ σεῖω οὐ μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανόν.

27. τὸ δὲ ἔτι ἅπαξ δημοῖ τῶν σαλευομένων τὴν μετάθεσιν, ὡς πεποιημένων, ἵνα μείνη τὰ μὴ σαλευόμενα.

28. διὸ βασιλείαν ἀσάλευτον παραλαμβάνοντες, ἔχωμεν χάριν, δι' ἧς † λατρεύομεν εὐαρέσως τῷ θεῷ μετὰ αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας.

29. καὶ γὰρ ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκων.

22. Sed accessistis ad Sion^{a)} montem, et civitatem Dei viventis, Jerusalem^{b)} coelestem, et multorum milium angelorum frequentiam,

a) Apoc. 14, 1. b) Gal 4, 26. Apoc. 21, 2.

23. et ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in coelis^{a)}, et iudicem omnium Deum, et spiritus¹⁾ justorum perfectorum;

a) Luc. 10, 20.

24. et testamenti novi mediatorem^{a)} Jesum, et sanguinis aspersionem^{b)} melius loquentem, quam Abel. a) c. 8, 6.

b) 1 Petr. 1, 2.

25. Videte, ne recusetis loquentem! Si enim illi non effugerunt, recusantes eum, qui super terram loquebatur; multo magis nos, qui de coelis^{a)} loquentem nobis avertimus. a) c. 2, 2. 3.

26. Cujus vox movit terram tunc^{a)}, nunc autem repromittit, dicens: „Adhuc semel: et ego movebo non solum „terram, sed et coelum^{b)}.”

a) Exod. 19, 18. b) Hagg. 2, 7.

27. Quod autem, „Adhuc semel,” dicit; declarat mobilia translationem tanquam factorum, ut maneant ea, quae sunt immobilia.

28. Itaque regnum immobile^{a)} suscipientes, habemus gratiam, per quam serviamus placentes Deo, cum metu et reverentia.

a) Dan. 2, 44.

29. Etenim Deus noster ignis consumens^{a)} est. a) Deut. 4, 24.

C A P. XIII.

1. Ἡ φιλαδελφία μενέτω.

2. τῆς φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε. διὰ ταύτης γὰρ ἔλαθόν τινες, ξενίσαντες ἀγγέλους.

3. μνησθεσθε τῶν δεσμίων ὡς

1. Charitas fraternitatis maneat in vobis.

2. Et hospitalitatem^{a)} nolite oblivisci, per hanc enim latuerunt²⁾ quidam, Angelis^{b)} hospitio receptis.

a) 1 Petr. 4, 9. b) Gen. 18, 5. 19, 2. 3.

3. Mementote vincitorum, tamquam

v. 25. Gb. ἀπογεγραμμένων ἐν ἑρανοῖς. — v. 24. Ed. omn. Er. et St. κρείττονα. — " Ed. omn. Er. το ἄβελ. — v. 25. St. τῆς γῆς. — " C. ἑρανοῖς. — v. 28. C. et Mt. λατρεύομεν. 1) 1590. et spiritum. 2) 1590. placuerunt quidam.

συνδεδεμένοι, τῶν κακαχημένων ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι.

4. τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος. πόρνης δὲ καὶ μοιχῆς κρινεῖ ὁ θεός.

5. ἀφιλάργυρος ὁ τρόπος. ἀρκέμενοι τοῖς παρῶσιν. αὐτὸς γὰρ εἶρηκεν ἔμὴ σε ἀνῶ, εἰδ' ἔμὴ σε † ἐγκαταλίπω.

6. ὡσεὶ θαρσύνοντας ἡμᾶς λέγειν· κύριος ἐμοὶ βοηθὸς, καὶ οὐ φοβηθήσομαι· τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος;

7. μνημονεύετε τῶν ἡγεμένων ὑμῶν, οἵτινες ἐλάλησαν ὑμῖν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ὧν ἀναθεωροῦντες τὴν ἔκβασιν τῆς ἀναστροφῆς, μιμεῖσθε τὴν πίσιν.

8. ἰησοῦς χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τὰς αἰῶνας.

9. διδασκαίς ποικίλαις καὶ ξένοις μὴ † περιφέρεσθε. καλὸν γὰρ, χάριτι βεβαιῶσθαι τὴν καρδίαν, ἔβρωμασιν, ἐν οἷς ἐκ ὠφελήθησαν οἱ περιπατήσαντες.

10. ἔχομεν θυσιαστήριον, ἐξ ἧ φαγεῖν ἐκ ἔχουσιν ἔξουσίαν οἱ τῆ σκηνῆ λατρεύοντες.

11. ὧν γὰρ εἰσφέρεται ζώων τὸ αἷμα περὶ ἁμαρτίας εἰς τὰ ἅγια διὰ τῆ ἀρχιερέως, τέτων τὰ σώματα κατακαίεται ἔξω τῆς παρεμβολῆς.

12. διὸ καὶ ἰησοῦς, ἵνα ἁγιάσῃ διὰ τῆ ἰδίας αἱματος τὸν λαόν, ἔξω τῆς πύλης ἔπαυε.

13. τοίνυν ἐξερχώμεθα πρὸς αὐτὸν ἔξω τῆς παρεμβολῆς, τὸν ὄνειδισμὸν αὐτοῦ φέροντες.

14. ἔμὴ γὰρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν † μέλλουσαν ἐπιζητῶμεν.

simul vincti^{a)}; et laborantium, tamquam et ipsi in corpore morantes.

a) c. 10, 34.

4. Honorable connubium in omnibus, et thorus immaculatus. Fornicatores enim et adulteros^{a)} judicabit Deus.

a) Gal. 5, 19. 21.

5. Sint mores sine avaritia, contenti praesentibus; ipse enim dixit: „Non te „deseram, neque derelinquam^{a)}.”

a) Gen. 31, 6.

6. Ita, ut confidenter dicamus: „Do- „minus mihi adjutor; non timebo, quid „faciat mihi homo^{a)}.”

a) Ps. 117, 6.

7. Mementote praepositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum^{a)} conversationis, imitamini fidem.

a) Jac. 5, 10.

8. Jesus Christus heri, et hodie; ipse et in secula.

9. Doctrinis variis et peregrinis nolite abduci! Optimum est enim gratia^{a)} stabilire cor; non escis, quae non profuerunt ambulatibus in eis.

a) Gal. 5, 4.

10. Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt.

11. Quorum enim animalium inferatur sanguis pro peccato in sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra^{a)}.

a) Lev. 16, 27.

12. Propter quod et Jesus, ut sanctificaret persuum sanguinem populum, extra portam^{a)} passus est.

a) Joh. 19, 17.

13. Exeamus igitur ad eum extra castra, improprietas ejus^{a)} portantes.

a) c. 12, 2.

14. Non enim habemus hic manentem civitatem^{a)}, sed futuram inquirimus.

a) c. 10, 10.

v. 5. Ed. omn. Er. ἐγκαταλείπω. — v. 14. C. μένουσαν.

v. 9. Mt. et Gb. παραφερέσθαι. —

15. δι' αὐτῆ ἔν † ἀναφέρωμεν θυσίαν αἰνέσεως διαπαντὸς τῷ θεῷ, τατέσι καρπὸν χειλέων ὁμολογούντων τῷ ὀνόματι αὐτῆ.

16. τῆς δὲ εὐποιίας καὶ κοινωνίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε. τοιαύταις γὰρ θυσίαις εὐαρεσεῖται ὁ θεός.

17. πείθεσθε τοῖς ἡγεμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπέκτετε. αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνεῖσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες, ἵνα μετὰ χαρᾶς τῆτο ποιῶσι καὶ μὴ ξενάζοντες· ἀλλύσιτε-λὲς γὰρ ὑμῖν τῆτο.

18. προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν. πεποιθάμεν γὰρ, ὅτι καλὴν συνείδησιν ἔχομεν, ἐν πᾶσι καλῶς θέλοντες ἀνασρέφεσθαι.

19. περισσοτέρως δὲ παρακαλῶ, τῆτο ποιῆσαι, ἵνα τάχιον ἀποκατασταθῶ ὑμῖν.

20. ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης, ὁ ἀναγαγὼν ἐκ νεκρῶν τὸν ποιμένα τῶν προβάτων, τὸν μέγαν, ἐν αἵματι διὰ-θήμης αἰώνις, τὸν κύριον ἡμῶν, ἰησοῦν †,

21. καταρτίσαι ὑμᾶς ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ εἰς τὸ ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτῆ, ποιῶν † ἐν ὑμῖν τὸ εὐάρεσον ἐνώπιον αὐτῆ, διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τὰς αἰῶνας † τῶν αἰώνων. ἀμήν.

22. παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί· ἀνέχεσθε τῆ λόγῃ τῆς παρακλήσεως. καὶ γὰρ διὰ βραχείων ἐπέσειλα ὑμῖν.

23. γινώσκετε τὸν ἀδελφὸν τιμόθεον, ἀπολελυμένον, μεθ' ἧ, εἰὰν τάχιον ἔρχεται, ὄψομαι ὑμᾶς.

24. ἀσπάσασθε πάντας τὰς ἡγεμένους ὑμῶν καὶ πάντας τὰς ἀγίους. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἀπὸ τῆς ἰταλίας.

25. ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

15. Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructum labiorum confitentium nomini ejus.

16. Beneficentiae autem et communionis nolite oblivisci; talibus enim hostiis promeretur Deus.

17. Obedite praepositis vestris, et subjacete eis! Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, et non gementes; hoc enim non expedit vobis.

18. Orate pro nobis! confidimus enim, quia bonam conscientiam^{a)} habemus in omnibus bene volentes conversari.

a) 2 Cor. 1, 12.

19. Amplius autem deprecor vos hoc facere, quo celerius restituar vobis.

20. Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem^{a)} magnum ovium, in sanguine testamenti aeterni^{b)}, Dominum nostrum Jesum Christum,

a) 1 Petr. 2, 25. b) c. 9, 11. sqq.

21. aptet vos in omni bono, ut faciatis ejus voluntatem; faciens in vobis, quod placeat coram se per Jesum Christum; cui est gloria in secula seculorum. Amen.

22. Rogo autem vos, fratres! ut sufferatis verbum solatii. Etenim perpau- cis scripsi vobis.

23. Cognoscite fratrem nostrum Timotheum^{a)} dimissum, cum quo (si celerius venerit) videbo vos.

a) Col. 1, 1.

24. Salutate omnes praepositos vestros, et omnes sanctos. Salutant vos de Italia fratres.

25. Gratia cum omnibus vobis. Amen.

v. 15. Ed. omn. Er. ἀναφερωμεν. — v. 20. C. add. χριστον. — v. 21. Ed. omn. Er. omitt. ἐν. — "C. omitt. των αιωνων.

EPISTOLA JACOBI.

C A P. I.

1. Ἰάκωβος, θεῷ καὶ κυρίῳ, ἰησοῦ
χριστῷ, δούλος, ταῖς δώδεκα φυλαῖς,
ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ, χαίρειν.

2. πᾶσαν χαρὰν ἠγάπησατε, ἀδελ-
φοί μου, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε
ποικίλοις,

3. γινώσκοντες, ὅτι τὸ δοκίμιον
ὑμῶν τῆς πίστεως κατεργάζεται ὑπο-
μονήν.

4. ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέ-
τω, ἵνα ᾗτε τέλειοι καὶ ὀλόκληροι, ἐν
μηδενὶ λειπόμενοι.

5. εἰ δέ τις ὑμῶν λείπεται σοφί-
ας, αἰτείτω παρὰ τοῦ διδόντος θεοῦ
πᾶσιν ἀπλῶς καὶ ἄ μὴ ὀνειδίζοντος·
καὶ δοθήσεται αὐτῷ.

6. αἰτείτω δὲ ἐν πίστει, μηδὲν δια-
κρινόμενος. ὁ γὰρ διακρινόμενος ἔοι-
κε κλύδωνι θαλάσσης ἀνεμιζομένῳ
καὶ ὀπιζομένῳ.

7. μὴ γὰρ οἰέσθω ἄ ἄνθρωπος
ἐκεῖνος, ὅτι λήψεται τι παρὰ τοῦ κυρίου.

8. ἀνὴρ δίψυχος ἀκατάστατος ἐν
πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ.

9. καυχάσθω δὲ ὁ ἀδελφός, ὁ τα-
πεινός, ἐν τῷ ὕψει αὐτοῦ,

10. ὁ δὲ πλῆσιος ἐν τῇ ταπεινώσει
αὐτῷ· ὅτι ὡς ἄνθος χόρτου παρελεύ-
σεται.

11. ἀνέτειλε γὰρ ὁ ἥλιος σὺν τῷ
καύσῳ, καὶ ἐξήρανε τὸν χόρτον,
καὶ τὸ ἄνθος αὐτῷ ἐξέπεσε, καὶ ἡ
εὐπρέπεια τοῦ προσώπου αὐτῷ ἀπόλε-
το. ἄ ἔτω καὶ ὁ πλῆσιος ἐν ταῖς ἄ πο-
ρείαις αὐτῷ μαρανθήσεται.

1. Jacobus, Dei et Domini nostri
Jesu Christi servus, duodecim tribu-
bus, quae sunt in dispersione, salutem.

2. Omne gaudium^{a)} existimate, fra-
tres mei! cum in tentationes varias in-
cideritis.

a) Matth. 5, 11. Rom. 5, 5.

3. Scientes quod probatio fidei ve-
strae patientiam operatur.

4. Patientia autem opus perfectum
habet, ut sitis perfecti et integri, in
nullo deficientes.

5. Si quis autem vestrum indiget
sapientia, postulet a Deo, qui dat om-
nibus affluenter, et non impropert^{a)};
et dabitur ei.

a) Matth. 7, 11.

6. Postulet autem in fide nihil hae-
sitans; qui enim haesitat, similis est flu-
ctui maris, qui a vento movetur et cir-
cumfertur.

7. Non ergo aestimet homo ille, quod
accipiat aliquid a Domino.

8. Vir duplex animo, inconstans est
in omnibus viis suis.

9. Glorietur autem frater humilis in
exaltatione sua;

10. dives autem in humilitate sua,
quoniam sicut flos foeni^{a)} transibit.

a) Jes. 40, 6.

11. Exortus est enim sol cum ardo-
re, et arefecit foenum, et flos ejus de-
cidit, et decor vultus ejus deperit; ita
et dives in itineribus suis marcescet.

v. 5. C. et Mt. ἐκ. — v. 7. ὁ omitt. Ed. omn. Er. — v. 11. Ed. omn.
Er. ἔτω. — "Ed. 2. Er. πορείαι.

12. μακάριος ἀνὴρ, ὃς ὑπομένει πειρασμόν· ὅτι, δόκιμος γενόμενος, λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, ὃν ἐπηγγέλατο ὁ κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

13. μηδεὶς πειραζόμενος λεγέτω· ὅτι ἀπὸ θεῶ πειράζομαι. ὁ γὰρ θεὸς ἀπειρασζὸς ἐστὶ κακῶν, πειράζει δὲ αὐτὸς ἐδένα.

14. ἕκαστος δὲ πειράζεται, ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελλόμενος καὶ δελεαζόμενος.

15. εἴτα ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα τίκει ἀμαρτίαν, ἡ δὲ ἀμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀποκνεύει θάνατον.

16. μὴ πλανᾶσθε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί.

17. πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστὶ καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων, παρ' ᾧ ἐκ ἐνὶ παραλλαγῇ ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα.

18. βεβηθεὶς ἀπεκύνησεν ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἀπαρχὴν τινα τῶν αὐτῶ κτισμάτων.

19. ὦσε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ἔσω πᾶς ἄνθρωπος ταχὺς εἰς τὸ ἀκῶσαι, βραδὺς εἰς τὸ λαλῆσαι, βραδὺς εἰς ὀργήν.

20. ὀργὴ γὰρ ἀνδρὸς δικαιοσύνην θεοῦ οὐ κατεργάζεται.

21. διὸ, ἀποθέμενοι πᾶσαν ἑνπαρίαν καὶ περισσειάν κακίας, ἐν τῇ πραύτητι δέξασθε τὸν ἔμφροτον λόγον, τὸν δυνάμενον σῶσαι τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

22. γίνεσθε δὲ ποιηταὶ λόγου, καὶ μὴ τῷ μόνον ἀκροαταὶ παραλογιζόμενοι ἐαυτοί.

23. ὅτι, εἴ τις ἀκροατὴς λόγου ἐστὶ, καὶ οὐ ποιητὴς, οὗτος ἕοικεν ἀνδρὶ

12. Beatus vir, qui suffert tentationem; quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae^{a)}, quam reponisit Deus diligentibus se. a) 1 Tim. 4, 8.

13. Nemo, cum tentatur, dicat, quoniam a Deo tentatur; Deus enim intentator malorum est; ipse autem neminem tentat.

14. Unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus.

15. Deinde concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum; peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortem^{a)}.

a) Rom. 6, 23.

16. Nolite itaque errare, fratres mei dilectissimi!

17. Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio^{a)}.

a) 1 Tim. 6, 16.

18. Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis^{a)}; ut simus initium^{b)} aliquod creaturae ejus.

a) Eph. 2, 10.

1 Petr. 1, 23. b) Rom. 8, 23.

19. Scitis, fratres mei dilectissimi. Sit autem omnis homo velox ad audiendum; tardus autem ad loquendum, et tardus ad iram.

20. Ira enim viri justitiam Dei non operatur.

21. Propter quod abjicientes omnem immunditiam, et abundantiam malitiae^{a)}, in mansuetudine suscipite insitutum verbum, quod potest salvare animas vestras.

a) Rom. 13, 12.

22. Estote autem factores^{a)} verbi, et non auditores tantum, fallentes vosmet ipsos.

a) Matth. 7, 21.

23. Quia si quis auditor est verbi, et non factor, hic comparabitur viro

κατανοοῦντι τὸ πρόσωπον τῆς γενέσε-
ως αὐτῆ ἐν ἐσόπτρῳ.

24. κατενόησε γὰρ ἑαυτὸν, καὶ
ἀπελήλυθε, καὶ εὐθέως ἐπελάθετο,
ὅποιός ἦν.

25. ὁ δὲ παρακύβας εἰς νόμον τέ-
λειον, τὸν τῆς ἐλευθερίας, καὶ πα-
ραμείνας, ἔτος ἐκ ἀκροατῆς ἐπιλη-
σιμονῆς γενόμενος, ἀλλὰ ποιητῆς ἔρ-
γου, ἔτος μακάριος ἐν τῇ ποιήσει
αὐτῆ ἔξει.

26. εἴ τις δοκεῖ, θρησκός † εἶ-
ναι ἐν ὑμῖν, μὴ χαλιναγωγῶν γλῶσσαν
αὐτῆ, ἀλλὰ ἀπατῶν καρδίαν αὐτῆ,
τάς μάταιος ἢ θρησκεία.

27. θρησκεία καθαρὰ καὶ ἀμίαν-
τος παρὰ † τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὐτῇ
ἔστιν· ἐπισκέπτεσθαι ὄρφανὸς καὶ χή-
ρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν, ἄσπιλον ἐ-
αυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τῆ κόσμου.

consideranti vultum nativitat^s suae in
speculo;

24. consideravit enim se, et abiit,
et statim oblitus est, qualis fuerit.

25. Qui autem perspexerit in legem
I) perfectam libertatis, et permanserit
in ea, non auditor obliviosus factus,
sed factor operis: hic beatus a) in facto
suo erit.

a) Matth. 7, 24. Joh. 13, 17.

26. Si quis autem putat se religio-
sum esse, non refræuens linguam su-
am, sed seducens cor suum, hujus va-
na est religio.

27. Religio munda, et immaculata
apud Deum et Patrem, haec est: Vi-
sitare pupillos et viduas in tribulatione
eorum a), et immaculatum se custodire
ab hoc seculo.

a) 1 Cor. 13, 1. 2. Gal. 5, 6,

C A P. II.

1. Ἀδελφοί μου, μὴ ἐν προσωπο-
ληψίαις ἔχετε τὴν πίσιν τοῦ κυρίου ἡ-
μῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, τῆς δόξης.

2. εἰάν γὰρ εἰσέλθῃ εἰς τὴν συνα-
γωγὴν ὑμῶν ἀνὴρ χρυσοδακτύλιος ἐν
ἐσθῆτι λαμπρᾷ, εἰσέλθῃ δὲ καὶ πτω-
χὸς ἐν ῥυπαρᾷ ἐσθῆτι,

3. καὶ ἐπιβλέψῃτε ἐπὶ τὸν φορᾶν-
τα τὴν ἐσθῆτα, τὴν λαμπράν, καὶ
εἴπητε † αὐτῷ· σὺ κάθε ὧδε καλῶς·
καὶ τῷ πτωχῷ εἴπητε· σὺ σῆθι ἐκεῖ,
ἢ κάθε ὧδε, ὑπὸ τὸ ὑποπόδιόν μου·

4. καὶ οὐ διεκρίθητε ἐν ἑαυτοῖς,
καὶ ἐγένεσθε κριταὶ διαλογισμῶν πο-
νηρῶν;

5. ἀκούσατε, ἀδελφοί μου ἀγαπη-
τοί· οὐχ ὁ θεὸς ἐξελέξατο τοὺς πτω-
χοὺς τοῦ κόσμου † πλοσίους ἐν πίσει καὶ
κληρονόμους τῆς βασιλείας, ἧς ἐπηγ-
γείλατο τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν;

1. Fratres mei! nolite in personarum
acceptatione habere fidem Domini nostri
Jesu Christi gloriae a).

a) 1 Cor. 2, 8.

2. Etenim si introierit in conven-
tum vestrum vir aureum annulum ha-
bens in veste candida, introierit autem
et pauper in sordido habitu,

3. et intendatis in eum, qui indutus
est veste praeclara, et dixeritis ei: Tu
sede hic bene! pauperi autem dicatis:
Tu sta illic! aut: sede sub scabello pe-
dum meorum!

4. Nonne judicatis apud vosmet i-
psos, et facti estis iudices cogitationum
iniquarum?

5. Audite, fratres mei dilectissimi!
nonne Deus elegit pauperes a) in hoc
mundo, divites in fide, et haeredes re-
gni, quod repromisit Deus diligentibus
se?

a) 1 Cor. 1, 26.

v. 26. C. ἐν ὑμῖν εἶναι. Gb. omitt. ἐν ὑμῖν. — v. 27. τῷ omitt. C. et Mt.

— v. 3. αἴτω, omitt. Gb. — v. 5. Ed. omn. Er. et St. κοσμος τατα.

1) 1590. in lege perfectæ.

6. ὑμεῖς δὲ † ἡτιμάσατε τὸν πτωχόν. ἐχ' οἱ πλείοι καταδυναστεύουσιν ὑμῶν, καὶ αὐτοὶ ἔλκυσιν ὑμᾶς εἰς κρίτηρια;

7. οὐκ αὐτοὶ βλασφημοῦσι τὸ καλὸν ὄνομα, τὸ ἐπικληθὲν ἐφ' ὑμᾶς;

8. εἰ μέντοι νόμον τελεῖτε βασιλικὸν κατὰ τὴν γραφήν· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σε ὡς † σεαυτὸν· καλῶς ποιεῖτε.

9. εἰ δὲ προσωποληπτεῖτε, ἀμαρτίαν ἐργάεσθε, ἐλεγγόμενοι ὑπὸ τῆ νόμου ὡς παραβάται.

10. ὅσις γὰρ ὅλον τὸν νόμον τηρήσει, πταίσει δὲ ἐν ἐνί, γέγονε πάντων ἕνοχος.

11. ὁ γὰρ εἰπὼν· μὴ μοιχεύσης· εἶπε καὶ· μὴ φονεύσης. εἰ δὲ εἰ † μοιχεύσεις, φονεύσεις δὲ, γέγονας παραβάτης νόμου.

12. † ἔτω λαλεῖτε καὶ † ἔτω ποιεῖτε, ὡς διὰ νόμου ἐλευθερίας μέλλοντες † κρίνεσθαι.

13. ἡ γὰρ κρίσις ἀνίλεως τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος. † καὶ κατακαυχᾶται † ἔλεος κρίσεως.

14. τί τὸ ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐὰν πίσιν λέγη τις ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχη; μὴ δύναται ἡ πίσις σῶσαι αὐτόν;

15. ἐὰν δὲ ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ γυμνοὶ ὑπάρχωσι, καὶ λειπόμενοι ὡς τῆς ἐφημέρου τροφῆς,

16. εἴπη δὲ τις αὐτοῖς ἐξ ὑμῶν· ὑπάγετε ἐν εἰρήνῃ, θερμαίνεσθε καὶ χορτάζεσθε· μὴ δῶτε δὲ αὐτοῖς τὰ ἐπιτήδεια τῆ σώματος, τί τὸ ὄφελος;

17. † οὐτω καὶ ἡ πίσις, ἐὰν μὴ † ἔργα ἔχη, νεκρὰ ἐσι καθ' ἑαυτήν.

6. Vos autem exhonorastis pauperem. Nonne divites per potentiam opprimunt vos, et ipsi trahunt vos ad judicia?

7. Nonne ipsi blasphemant bonum nomen, quod invocatum est super vos?

8. Si tamen legem perficitis regalem secundum scripturas: „Diliges proximum tuum sicut te ipsum^{a)};" bene facitis.

a) Lev. 19, 18. Matth. 22, 39.

9. Si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti a lege quasi transgressores.

10. Quicumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus^{a)}.

a) Deut. 27, 26.

11. Qui enim dixit: „Non moechaberis," dixit et: „Non occides." Quod si non moechaberis, occides autem, factus es transgressor legis.

12. Sic loquimini, et sic facite, sicut per legem libertatis incipientes iudicari.

13. Judicium enim sine misericordia illi, qui non¹⁾ fecit misericordiam^{a)}; superexaltat autem misericordia iudicium.

a) Matth. 7, 2.

14. Quid proderit, fratres mei! si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? numquid poterit fides salvare eum?

15. Si autem frater et soror nudi sint, et indigeant victu quotidiano,

16. dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini et saturamini! non dederitis autem eis, quae necessaria sunt corpori; quid proderit?

17. Sic et fides, si non habeat opera, mortua est in semet ipsa.

v. 6. C. et St. ἡτιμάσατε. — v. 8. C. et Mt. ἑαυτὸν. — v. 11. Ed. 3. 4. 5. Er. μοιχεύσης, φονεύσης δε. — v. 12. Ed. omn. Er. ἔτος. — "Ed. 5. Er. ἔπος. — "Ed. 1. 2. Er. κρινασθαι. — v. 13. C. κατακαυχᾶται ἔλεος. Mt. κατακαυχᾶ τε ἔλεος. Gb. κατακαυχᾶται ἔλεος. — "St. ἔλεος. — v. 17. Ed. omn. Er. ἔτος. — "Gb. ἔχη ἔργα.

1) 1590. facit.

18. ἀλλ' ἔρει τις· σὺ πίσιν ἔχεις, κἀγὼ ἔργα ἔχω· δεῖξόν μοι τὴν πίσιν σου † ἐκ τῶν ἔργων σου, κἀγὼ δεῖξω σοι ἐκ τῶν ἔργων μου τὴν πίσιν μου.

19. σὺ πιστεύεις, ὅτι ὁ θεὸς εἶς ἐστὶ. καλῶς ποιεῖς. καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύουσι, καὶ φοβίσσονται.

20. θέλεις δὲ γινῶναι, ὡς ἄνθρωπε κενὸν, ὅτι ἡ πίσις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστιν;

21. ἀβραάμ, ὁ πατὴρ ἡμῶν, ἐκ ἑξ ἔργων ἐδικαιώθη, ἀνερέγκας ἰσαὰκ, τὸν υἱὸν αὐτῆ, ἐπὶ τὸ † θυσιαστήριον;

22. βλέπεις, ὅτι ἡ πίσις συνήργει τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ἔργων ἡ πίσις ἐτελειώθη.

23. καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφή, ἡ λέγῃσα· ἐπίστευσε δὲ ἀβραάμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην, καὶ φίλος θεοῦ ἐκλήθη.

24. ὁρᾶτε † τοῖνυν, ὅτι ἑξ ἔργων δικαίεται ἄνθρωπος, καὶ οὐκ ἐκ πίστεως μόνον;

25. ὁμοίως δὲ καὶ ῥαὰβ, ἡ πόρνη, οὐκ ἑξ ἔργων ἐδικαιώθη, ὑποδεξαμένη τοὺς ἀγγέλους καὶ ἐτέρα ὁδοῦ ἐκβαλοῦσα;

26. ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα χωρὶς πνεύματος νεκρὸν ἐστίν, † ἔτω καὶ ἡ πίσις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστὶ.

18. Sed dicet quis: Tu fidem habes, et ego opera habeo; ostende mihi fidem tuam sine operibus; et ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.

19. Tu credis, quoniam unus est Deus; bene facis, et daemones credunt, et contremiscunt.

20. Vis autem scire, o homo inanis! quoniam fides sine operibus mortua est?

21. Abraham pater noster nonne ex operibus justificatus est, offerens ^{a)} Isaac filium suum super altare?

^{a)} Gen. 22, 9-12. Rom. 4, 2. sqq.

22. Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius; et ex operibus fides consummata est.

23. Et suppleta est Scriptura, dicens: „Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam, et amicus Dei appellatus est ^{a)}.” ^{a)} Gen. 15, 6.

24. Videtis quoniam ex operibus justificatur homo, et non ex fide tantum ^{a)}? ^{a)} 1 Cor. 13, 1. 2.

25. Similiter et Rahab ^{a)} meretrix, nonne ex operibus justificata est, suscipiens nuncios, et alia via ejiciens?

^{a)} Jos. 2, 4. Hebr. 11, 31.

26. Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita et fides sine operibus mortua est.

C A P. III.

1. Μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε, ἀδελφοί μου, εἰδότες, ὅτι μείζον κρίμα ληφόμεθα.

2. πολλὰ γὰρ πταίομεν ἅπαντες. εἴ τις ἐν λόγῳ οὐ πταίει, οὗτος τέλειος ἀνὴρ, δυνατὸς, χαλιναγαγῆσαι καὶ ὅλον τὸ σῶμα.

3. † ἴδε, τῶν ἵππων τὲς χαλινὰς εἰς τὰ στόματα βάλλομεν πρὸς τὸ πεί-

1. Nolite plures magistri fieri, fratres mei! scientes, quoniam majus iudicium sumitis.

2. In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit; hic perfectus est vir. Potest etiam fraeno circumducere totum corpus.

3. Si autem equis fraena in ora mittimus ad consentiendum nobis, et om-

v. 18. Gh. χωρὶς pro ἐκ. — v. 21. Mt. θυσιαστήριον. — v. 24. τοῖνυν omitt. Gb. — v. 26. Ed. omn. Er. ἔτωσ. — v. 3. Ed. omn. Er. et St. ἴδε.

θεσθαι αὐτὲς ἡμῖν, καὶ ὄλον τὸ σῶμα † αὐτῶν μεταίρομεν.

4. ἰδὲ, καὶ τὰ πλοῖα, τηλικαῦτα ὄντα, καὶ ὑπὸ σκληρῶν ἀνέμων ἐλαυρόμενα, μεταίρεται ὑπὸ ἐλαγίσου πηδάλιου, ὅπως ἂν ἡ ὁρμὴ τοῦ εὐθύροντος βούληται.

5. † οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα μικρὸν μέλος ἐστὶ, καὶ μεγαλανχεῖ. ἰδοὺ, ὀλίγον πῦρ ἡλίκην ὕλην ἀνάπτει.

6. καὶ ἡ γλῶσσα † πῦρ, ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας. οὕτως ἡ γλῶσσα καθίσταται ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν, ἡ σπιλοῦσα ὄλον τὸ σῶμα, καὶ φλογίζουσα τὸν τροχὸν τῆς γενέσεως, καὶ φλογίζομένη ὑπὸ τῆς γέννης.

7. πᾶσα γὰρ φύσις θηρίων τε καὶ πετεινῶν ἐρπετῶν τε καὶ ἐναλίω δαμάζεται καὶ δεδάμασαι τῇ φύσει, τῇ ἀνθρώπινῃ.

8. τὴν δὲ γλῶσσαν οὐδεὶς δύναται ἀνθρώπων δαμάσαι ἀκατάσχετον κακὸν, μετὰ ἰοῦ † θανατηφόρον.

9. ἐν αὐτῇ εὐλογοῦμεν τὸν θεὸν καὶ πατέρα, καὶ ἐν αὐτῇ καταρώμεθα τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς καθ' ὁμοίωσιν θεοῦ γεγονότας.

10. ἐκ τοῦ αὐτοῦ στόματος ἐξέρχεται εὐλογία καὶ κατάρα. οὐ χρὴ, ἀδελφοί μου †, ταῦτα οὕτως γίνεσθαι.

11. μήτι ἡ πηγὴ ἐκ τῆς αὐτῆς ὀπίθης βρῖνει τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρὸν;

12. μὴ δύναται, ἀδελφοί μου, σικῆ ἐλαίας ποιῆσαι, ἢ ἄμπελος σῦκα; οὕτως † οὐδεμία πηγὴ † ἄλικὸν καὶ γλυκὺ ποιῆσαι ὕδωρ.

13. † τίς σοφὸς καὶ ἐπισήμων ἐν ὑμῖν; δεξιᾶτω ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς τὰ ἔργα αὐτῶ ἐν πραΰντητι σοφίας.

ne corpus illorum circumferimus.

4. Ecce! et ¹⁾ naves, cum magnae sint, et a ventis validis minentur, circumferuntur ²⁾ a modico gubernaculo, ubi impetus dirigentis voluerit.

5. Ita et lingua modicum quidem membrum est, et magna exaltat. Ecce! quantus ignis, quam magnam silvam incendit!

6. Et lingua ignis est, universitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quae maculat totum corpus, et inflammat rotam nativitatis nostrae inflammata a gehenna.

7. Omnis enim natura bestiarum et volucrum, et serpentium, et caeterorum domantur, et domita sunt a natura humana;

8. linguam autem nullus hominum domare potest; inquietum malum, plena veneno mortifero.

9. In ipsa benedicimus Deum et Patrem; et in ipsa maledicimus homines, qui ad ³⁾ similitudinem Dei facti sunt.

10. Ex ipso ore procedit benedictio et maledictio. Non oportet, fratres mei! haec ita fieri.

11. Numquid fons de eodem foramine emanat dulcem et amaram aquam?

12. Numquid potest, fratres mei, ficus uvas facere, aut vitis ficus? Sic neque salsa dulcem potest facere aquam.

13. Quis sapiens et disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiae.

v. 3. "αὐτῶν omitt. Ed. 4. 2. Er. — v. 5. Ed. omn. Er. ἴσως. — v. 6. Ed. omn. Er. το πρρ. — v. 8. Ed. omn. Er. θανατοφόρον. — v. 10. C. add. ἀγαπητοί. — v. 12. Gb. ἴσως ἴτε ἄλικον γλυκν. — "St. et Mt. ἄλικον. — v. 13. C. εἰ τίς.

1) 1590. Et ecce naves.

2) 1590. add. autem.

3) 1590. ad imaginem et similitudinem.

14. εἰ δὲ ζῆλον πικρὸν ἔχετε καὶ ἐριθείαν ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν, μὴ κατακαυχᾶσθε καὶ ψεύδεσθε κατὰ τῆς ἀληθείας;

15. οὐκ ἔστιν αὐτῇ ἡ σοφία ἀνωθεν κατερχομένη, ἀλλ' ἐπίγειος, ψυχικὴ, δαιμονιώδης.

16. ὅπου γὰρ ζῆλος καὶ ἐριθεία, ἐκεῖ ἀκαταστασία καὶ πᾶν φαῦλον πρᾶγμα.

17. ἡ δὲ ἀνωθεν σοφία πρῶτον μὲν ἀγνὴ ἔστιν, ἔπειτα εἰρηνικὴ, ἐπιεικὴς, εὐπειθὴς, μετῆ ἐλέως † καὶ καρπῶν ἀγαθῶν, ἀδιάκριτος καὶ ἀνυπόκριτος.

18. καρπὸς δὲ † τῆς δικαιοσύνης ἐν εἰρήνῃ σπείρεται τοῖς ποιῶσιν εἰρήνην.

14. Quod si zelum amarum habetis, et contentiones sint in cordibus vestris; nolite gloriari, et mendaces esse adversus veritatem.

15. Non est enim ista sapientia desursum descendens; sed terrena, animalis, diabolica.

16. Ubi enim zelus et contentio; ibi inconstantia et omne opus pravum.

17. Quae autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, et fructibus bonis, non judicans ¹), sine simulatione.

18. Fructus autem justitiae in pace seminatur, facientibus pacem.

C A P. IV.

1. Πόθεν πόλεμοι καὶ μάχαι ἐν ὑμῖν; ἐκ ἐντεῦθεν, ἐκ τῶν ἡδονῶν ὑμῶν, τῶν εὐρατενομένων ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν;

2. ἐπιθυμεῖτε, καὶ ἐκ ἔχετε. † φοβενύετε καὶ ζηλῶτε, καὶ ἐ δύνασθε ἐπιτυχεῖν. μάχεσθε καὶ πολεμεῖτε, † ἐκ ἔχετε † διὰ τὸ μὴ αἰτεῖσθαι ὑμᾶς.

3. αἰτεῖτε, καὶ ἐ λαμβάνετε, διότι κακῶς αἰτεῖσθε, ἵνα ἐν ταῖς ἡδοναῖς ὑμῶν διαπανήσητε.

4. μοιχοὶ καὶ μοιχαλίδες, ἐκ οἷδατε, ὅτι ἡ φιλία τῷ κόσμῳ ἔχθρα τῷ θεῷ ἔστιν; ὅς ἂν † ἐν βεληθῇ φίλος εἶναι τῷ κόσμῳ, ἐχθρὸς τῷ θεῷ καθίσταται.

5. ἢ δοκεῖτε, ὅτι κενῶς ἡ γραφὴ λέγει· πρὸς φθόρον ἐπιποθεῖ τὸ πνεῦμα, ὃ κατώκησεν ἐν ἡμῖν;

6. μείζονα δὲ δίδωσι χάριν· † διὸ λέγει· † κύριος ὑπερηφάνοις ἀντιπάσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν.

1. Unde bella et lites in vobis? nonne hinc? ex ²) concupiscentiis vestris, quae militant in membris vestris?

2. Concupiscitis, et non habetis; occiditis, et zelatis, et non potestis adipisci; litigatis, et belligeratis, et non habetis, propter quod non postulatis.

3. Petitis, et non accipitis; eo quod male petatis; ut in concupiscentiis vestris insumatis.

4. Adulteri! nescitis, quia amicitia hujus mundi inimica est Dei ^{a)}? Quicumque ergo voluerit amicus esse seculi hujus, inimicus Dei constituitur.

a) Joh. 15, 19. Rom. 8, 7.

5. An putatis, quia inaniter Scriptura dicat: Ad invidiam concupiscit spiritus, qui habitat in vobis?

6. Majorem autem dat gratiam. Propter quod dicit: „Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam ^{a)}.”

a) Prov. 3, 34.

v. 17. και ομтт. C. — v. 18. της ομтт. Gb. — v. 2. Ed. 2. Er. qθο-
νευτε. — "C. και εκ. — "St. εχετε δε. — v. 4. εν ομтт. Ed. omn. Er.
et Mt. — v. 6. Ed. omn. Er. ομтт. διο usque χαριν. — "Gb. Mt. et St.
ο θεος. 1) 1590. judicans sine simulatione. 2) 1590. nonne ex.

7. ὑποτάγητε ἔν τῷ θεῷ, ἀντίστητε τῷ διαβόλῳ, καὶ φεύξεται ἀφ' ὑμῶν.

8. † ἐγγίσατε τῷ θεῷ, καὶ ἐγγιεῖ ὑμῖν. καθαρῖσατε χεῖρας, ἀμαρτωλοὶ, καὶ ἀγρίσατε καρδίας, δίψυχοι.

9. † ταλαιπωρήσατε καὶ πενήθησατε καὶ κλαύσατε. ὁ γέλως † ὑμῶν εἰς πένθος μετασραφήτω καὶ ἡ χαρὰ εἰς κατήφειαν.

10. ταπεινώθητε ἐνώπιον τῆ κυρίας, καὶ ὑψώσει ὑμᾶς.

11. μὴ καταλαλεῖτε ἀλλήλων, ἀδελφοί. ὁ καταλαλῶν ἀδελφοῦ καὶ κριῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καταλαλεῖ νόμος, καὶ κρίνει νόμον. εἰ δὲ νόμον κρίνεις, ἐκ εἰ ποιητῆς νόμος, ἀλλὰ κριτῆς.

12. εἰς ἔξιν ὁ νομοθέτης †, ὁ δυνάμενος σῶσαι καὶ ἀπολέσαι. σὺ † δὲ τίς εἶ, ὃς κρίνεις τὸν ἕτερον;

13. ἄγε νῦν, οἱ λέγοντες· σήμερον καὶ αὔριον πορευσώμεθα εἰς τήνδε τήν πόλιν, καὶ ποιήσωμεν ἐκεῖ ἐναντιὸν ἕνα, καὶ ἐμπορευσώμεθα, καὶ κερδήσωμεν

14. (οὔτινες ἐκ ἐπίσασθε τὸ τῆς αὔριον. ποία γὰρ ἡ ζωὴ ὑμῶν; ἀτιμὸς γὰρ † ἔξιν, ἢ πρὸς ὀλίγον φαινομένη, ἔπειτα δὲ † ἀφανίζομένη),

15. ἀντὶ τῆ λέγειν ὑμᾶς· ἐὰν ὁ κύριος θελήσῃ, καὶ ζήσωμεν, καὶ ποιήσωμεν τῷτο ἢ ἐκεῖνο.

16. νῦν δὲ κενῶσθε ἐν ταῖς ἀλαζονείαις ὑμῶν. πᾶσα καύχησις τοιαύτη πορηρὰ ἔξιν.

17. εἰδοῦτι ἔν καλὸν ποιεῖν καὶ μὴ ποιοῦντι, ἀμαρτία αὐτῷ ἔξιν.

7. Subditi ergo estote Deo; resistite autem diabolo, et fugiet a vobis.

8. Appropinquate Deo, et appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores; et purificate corda, duplices animo.

9. Miseri estote, et lugete, et plorate; risus vester in luctum convertatur, et gaudium in moerorem.

10. Humiliamini in conspectu Domini, et exaltabit vos.

11. Nolite detrahere alterutrum, fratres ¹⁾! Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi, et judicat legem. Si autem judicas legem, non es factor legis, sed judex.

12. Unus est ²⁾ legislator et judex, qui potest perdere et liberare.

13. Tu autem quis es, qui judicas proximum? Ecce! nunc, qui dicitis: „Hodie aut crastino ibimus in illam civitatem, et faciemus ibi quidem annuum, et mercabimur, et lucrum faciemus.”

14. Qui ignoratis, quid erit in ³⁾ crastino ^{a)}.

a) Luc. 12, 16—20.

15. Quae est enim vita vestra? vapor est ad modicum parens, et deinceps exterminabitur, pro eo ut dicatis: „Si Dominus voluerit ^{a)}.” Et: „Si vixerimus, faciemus hoc, aut illud.”

a) Act. 13, 21.

16. Nunc autem exultatis in superbis vestris. Omnis exultatio talis maligna est.

17. Scienti igitur bonum facere, et non facienti, peccatum est illi ^{a)}.

a) Luc. 12, 47.

v. 8. Ed. 1. 2. 5. Er. ἐγγίσατε. — v. 9. Mt. ταλαιπωρησατε. — "Mt. ἡμῶν. — v. 12. Mt. et Gb. add. καὶ κριτῆς. — "δε omitt. St. Ed. omn. Er. — v. 14. C. Ed. 1. 2. Er. et Mt. ἔσαι. — "C. et Mt. add. καὶ

1) 1590. add. mei!

2) 1590. add. enim.

3) 1590. in crastinam.

C A P. V.

1. Ἄγε νῦν, οἱ πλείοι, κλαύσατε, ὀλολύζοντες ἐπὶ ταῖς ταλαιπωρίαις ὑμῶν, ταῖς ἐπερχομέναις.

2. ὁ πλεῖτος ὑμῶν σέσηπε, † καὶ τὰ ἱμάτια ὑμῶν σητόβρωτα γέγονεν.

3. ὁ χρυσὸς ὑμῶν καὶ ὁ ἄργυρος κατίωται, καὶ ὁ ἰὸς αὐτῶν εἰς μαρτύριον ὑμῶν ἔσται, καὶ φάγεται τὰς σάρκας ὑμῶν, ὡς πῦρ. ἐθρηνάρισατε ἐν ἐσχάταις ἡμέραις.

4. ἰδὲ, ὁ μισθὸς τῶν ἐργατῶν, τῶν ἀμησάντων τὰς χώρας ὑμῶν, ὁ ἀπεσερημένος † ἀφ' ὑμῶν, κρᾶζει, καὶ αἱ βοαὶ τῶν θειρισάντων εἰς τὰ ὦτα κυρίου σαβαὼθ εἰσεληλύθασιν.

5. ἐτρυνήσατε ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐσπαταλήσατε. ἐθρέψατε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν ἡμέρᾳ σφαγῆς.

6. κατεδικάσατε, ἐφορεύσατε τὸν δίκαιον. οὐκ ἀντιτάσσεται ὑμῖν.

7. μακροθυμήσατε οὖν, ἀδελφοί, ἕως τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου. ἰδὸν, ὁ γεωργὸς ἐκδέχεται τὸν τίμιον καρπὸν τῆς γῆς, μακροθυμῶν ἐπ' αὐτῷ, ἕως † ἂν λάβῃ ἕτερον προΰμιον καὶ ὄψιμον.

8. μακροθυμήσατε καὶ ὑμεῖς, σηρίζατε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὅτι ἡ παρουσία τοῦ κυρίου ἤγγικε.

9. μὴ ξενάζετε κατ' ἀλλήλων, ἀδελφοί, ἵνα μὴ † κριθῆτε. ἰδὸν, ὁ κριτὴς πρὸ τῶν θυρῶν ἕστηκεν.

10. ὑπόδειγμα λάβετε, † ἀδελφοί μου, τῆς κακοπαθείας καὶ τῆς μακροθυμίας τῆς προφητίας, οἱ ἐλάλησαν τῷ ὀνόματι κυρίου.

11. ἰδὲ, μακαρίζομεν τὴν ὑπομονὴν ἔχοντας. τὴν ὑπομονὴν ἰὼβ ἠκούσατε,

1. Agite nunc, divites! plorate ^{a)} ululantes in miseriis vestris, quae advenient vobis.

a) Luc. 6, 24.

2. Divitiae vestrae putrefactae sunt; et vestimenta vestra a tineis comesta sunt.

3. Aurum et argentum vestrum aeruginavit; et aerugo eorum in testimonium vobis erit, et manducabit carnes vestras, sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus ^{a)}.

a) v. 5.

4. Ecce! merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quae fraudata est a vobis, clamat; et clamor eorum in aures Domini Sabaoth introivit.

5. Epulati estis super terram, et in luxuriis enutristis corda vestra in die occisionis ^{a)}.

a) 2 Petr. 2, 12. Jer. 46, 21.

6. Addixistis ¹⁾ et occidistis justum, et non restitit vobis.

7. Patientes igitur estote, fratres! usque ad adventum Domini. Ecce! agricola exspectat pretiosum fructum terrae, patienter ferens donec accipiat temporaneum et serotinum.

8. Patienter igitur estote et vos, et confirmate corda vestra! quoniam adventus Domini appropinquavit ^{a) 2)}.

a) Matth. 24, 34.

9. Nolite ingemiscere, fratres! in alterutrum, ut non judicemini. Ecce! iudex ante januam assistit.

10. Exemplum accipite, fratres! exitus mali, laboris et patientiae, prophetas, qui locuti sunt in nomine Domini.

11. Ecce! beatificamus eos, qui sustinuerunt. Sufferentiam Job audistis,

v. 2. Ed. omn. Er. omitt. καί. — v. 4. C. ἰφ'. — v. 7. C. et Mt. αὐτοῦ. — "Ed. omn. Er. et Mt. omitt. ἀν. — v. 9. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. κατακριθῆτε. — v. 10. Ed. omn. Er. et St. τῆς κακοπ., ἀδελφοί μου.

1) 1590. adduxistis.

2) 1590. appropinquabit.

καὶ τὸ τέλος κυρίου εἶδετε, ὅτι ἄπο-
λύσπλαγγρός ἐστιν ὁ κύριος καὶ οὐ-
κίριμων.

12. πρὸ πάντων δὲ, ἀδελφοί μου,
μὴ ὀμνύετε, μήτε τὸν ἔρανόν, μήτε
τὴν γῆν, μήτε ἄλλον τινὰ ὄρκον. ἦτω
δὲ ὑμῶν τὸ ραὶ ραὶ, καὶ τὸ ἔ ἔ, ἵνα
μὴ ἰσχυροῦσιν ἐπὶ ὑμῶν.

13. κακοπαθεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσ-
ερχέσθω. εὐθυμεῖ τις; ψαλλέτω.

14. ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; ἄπο-
καλεσάσθω τὸν πρεσβύτερον τῆς ἐκ-
κλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπὶ αὐ-
τὸν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ
ὀνόματι τοῦ κυρίου.

15. καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει
τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ κύ-
ριος· καὶ ἁμαρτίας ἢ πεποιητῶς,
ἀφεθήσεται αὐτῷ.

16. ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ
παρὰπτώματα, καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ ἀλ-
λήλων, ὅπως ἰαθῆτε. πολὺ ἰσχύει δέ-
σις δικαίη ἐνεργημένη.

17. ἡλίας ἄνθρωπος ἦν ὁμοιοπα-
θὴς ἡμῖν, καὶ προσευχῇ προσηύξατο
τῷ μὴ βροῦξαι. καὶ ἔβροξεν ἐπὶ τῆς
γῆς ἐναντὺς τρεῖς καὶ μῆνας ἕξ.

18. καὶ πάλιν προσηύξατο, καὶ ὁ
οὐρανὸς ὑετὸν ἔδωκε, καὶ ἡ γῆ ἐβλά-
σησε τὸν καρπὸν αὐτῆς.

19. ἀδελφοί· εἴαν τις ἐν ὑμῖν πλα-
νηθῇ ἀπὸ τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπιστρέ-
ψῃ τις αὐτὸν,

20. γινωσκέτω, ὅτι ὁ ἐπιστρέψας
ἀμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδῆ αὐτῷ σώσει
ψυχὴν ἐκ θανάτου, καὶ καλύψει πλη-
θος ἁμαρτιῶν.

et finem Domini vidistis, quoniam mi-
sericors Dominus est, et miserator.

12. Ante omnia autem, fratres mei!
nolite jurare^{a)}, neque per coelum, ne-
que per terram, neque aliud quodcum-
que juramentum. Sit autem sermo ve-
ster: Est, est! Non, non! ut non sub
iudicio decidatis.

13. Tristatur¹⁾ aliquis vestrum?
oret! Aequo animo est? psallat!

14. Infirmatur quis in vobis; indu-
cat presbyteros Ecclesiae, et orent su-
per eum, unguentes eum oleo^{a)} in no-
mine Domini;

15. et oratio fidei salvabit infir-
mum^{a)}, et alleviabit eum Dominus; et
si in peccatis sit, remittentur ei.

16. Confitemini ergo alterutrum pec-
cata vestra, et orate pro invicem, ut
salvemini; multum enim valet depre-
catio iusti assidua.

17. Elias homo erat similis nobis
passibilis, et oratione oravit, ut non
plueret super terram, et non pluit an-
nos tres et menses sex.

18. Et rursus oravit; et coelum
dedit pluviam, et terra dedit fructum
suum.

19. Fratres mei! si quis ex vobis
erraverit a veritate, et converterit quis
eum;

20. scire debet, quoniam qui con-
verti fecerit peccatorem ab errore viae
suae, salvabit animam ejus a morte,
et operiet multitudinem peccatorum.

v. 11. C. πολνευσπλαγγρος. — "C. et Mt. omitt. ὁ κύριος. — v. 12. Gb. ἵνα μὴ ὑπο κρισιν. — v. 14. C. προσκαλεσάτω.

1) 1590. Tristatur aliquis vestrum: oret æquo animo, et psallat.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΠΕΤΡΙ Ι.

CAP. I.

1. Πέτρος, ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ, ἐκλεκτοῖς παρεπιδήμοις διασπορᾶς πόντι, γαλατίας, καππαδοκίας, ἀσίας καὶ βιθυνίας,

2. κατὰ πρόγνωσιν θεῶ, πατρὸς, ἐν ἁγιασμῷ πνεύματος, εἰς ὑπακοὴν καὶ ῥαντισμὸν αἵματος ἰησοῦ χριστοῦ χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήρη πληθυνθεῖη.

3. εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, ὁ κατὰ τὸ πολὺν αὐτῷ ἔλεος ἀναγεννήσας ἡμᾶς εἰς ἐλπίδα ζωῆς ἀνασῶσεως ἰησοῦ χριστοῦ ἐκ νεκρῶν,

4. εἰς κληρονομίαν ἀφθαρτον καὶ ἀμίαντον καὶ ἀμάραντον, τετηρημένην ἐν οὐρανοῖς εἰς ὑμᾶς,

5. τὰς ἐν δυνάμει θεῶ φρουρημένους διὰ πίστεως, εἰς σωτηρίαν ἐτοιμὴν ἀποκαλυφθῆναι ἐν καιρῷ ἐσχάτῳ,

6. ἐν ᾧ ἀγαλλιᾶσθε, ὀλίγον ἄρτι (εἰ δέον ἐστί) λυπηθέντες ἐν ποικίλοις πειρασμοῖς,

7. ἵνα τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως ἢ πολὺν τιμιώτερον χρυσοῖς, τῷ ἀπολλυμένῳ, διὰ πυρὸς δὲ δοκιμαζόμενῳ, εὐρεθῆ ἢ εἰς ἔπαινον καὶ τιμὴν καὶ ἢ δόξαν ἐν ἀποκαλύψει ἰησοῦ χριστοῦ,

8. ὃν οὐκ εἰδότες ἀγαπᾶτε, εἰς ὃν ἄρτι μὴ ὁρῶντες, πισεύοντες δὲ, ἀγαλλιᾶσθε χαρῆ ἀνεκλαλήτῳ καὶ δεδοξασμένῳ,

9. κομιζόμενοι τὸ τέλος τῆς πίστεως ὑμῶν, σωτηρίαν ψυχῶν,

1. Petrus Apostolus Jesu Christi, electis advenis dispersionis Ponti, Galatiae, Cappadociae, Asiae, et Bithyniae,

2. secundum praescientiam Dei Patris, in sanctificationem Spiritus, in obedientiam, et aspersionem sanguinis Jesu Christi. Gratia vobis, et pax multiplicetur.

3. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam ^{a)}, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis,

a) 1 Thess. 4, 13.

4. in haereditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem, conservatam in coelis in vobis,

5. qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem, paratam revelari in tempore novissimo ^{a)}.

a) Phil 1, 6.

6. In quo exultabitis, modicum nunc si oportet contristati in variis tentationibus;

7. ut probatio vestrae fidei multo pretiosior auro (quod per ignem probatur) inveniatur in laudem, et gloriam, et honorem, in revelatione Jesu Christi;

8. quem cum non videritis, diligitis; in quem nunc quoque non videntes creditis; credentes autem exultabitis laetitia inenarrabili, et glorificata,

9. reportantes finem fidei vestrae, salutem animarum ¹⁾).

10. περὶ ἧς σωτηρίας ἐξεζήτησαν καὶ ἐξηρεύνησαν προφηταί, οἱ περὶ τῆς εἰς ὑμᾶς χάριτος προφητεύσαντες,

11. ἐρευνῶντες, εἰς τίνα ἢ ποῖον καιρὸν ἐδήλῃ τὸ ἐν αὐτοῖς πνεῦμα χριστοῦ, † προμαρτυρούμενον τὰ εἰς χριστὸν παθήματα καὶ τὰς μετὰ ταῦτα δόξας,

12. οἷς ἀπεκαλύφθη, ὅτι ἔχ' ἑαυτοῖς, † ὑμῖν δὲ διηκόνων αὐτὰ, ἃ νῦν ἀγγέλλῃ ὑμῖν διὰ τῶν εὐαγγελισαμένων ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἀγίῳ, ἀποσταλέντι ἀπ' οὐρανοῦ, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι.

13. διὸ ἀναζωσάμενοι τὰς ὀσφύας τῆς διανοίας ὑμῶν, νήφοντες, τελείως ἐλπίζατε ἐπὶ τὴν φερομένην ὑμῖν χάριν ἐν ἀποκαλύψει ἰησοῦ χριστοῦ.

14. ὡς τέκνα ὑπακοῆς, μὴ συχηματιζόμενοι ταῖς πρότερον ἐν τῇ ἀγνοίᾳ ὑμῶν ἐπιθυμίαις,

15. ἀλλὰ κατὰ τὸν καλέσαντα ὑμᾶς, ἅγιον, καὶ αὐτοὶ ἅγιοι ἐν πάσῃ ἀναστροφῇ γενήθητε.

16. διότι γέγραπται ἅγιοι γένησθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι.

17. καὶ εἰ πατέρα ἐπικαλεῖσθε τὸν ἀπροσωπολήπτως κρίνοντα κατὰ τὸ ἐκάς ἐργον, ἐν φόβῳ τὸν τῆς παροικίας ὑμῶν χρόνον ἀνασφάγητε,

18. εἰδότες, ὅτι ἐ φθαρτοῖς, ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ, ἐλυτρώθητε ἐκ τῆς ματαίας ὑμῶν ἀναστροφῆς πατροπαράδοτε,

19. ἀλλὰ τιμῷ αἵματι, ὡς ἀμνῶ ἀμώμῳ καὶ ἀσπίλῳ, χριστῷ,

20. προεγνωσμένῳ μὲν πρὸ καταβολῆς κόσμου, φανερωθέντος δὲ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων δι' ὑμᾶς,

21. τὰς δι' αὐτῷ πιεζούσας εἰς θεὸν, τὸν ἐγείραντα αὐτὸν ἐκ νεκρῶν

10. De qua salute exquisierunt, atque scrutati sunt prophetae^{a)}, qui de futura in vobis gratia prophetaverunt.

a) Matth. 13, 17.

11. Scrutantes in quod vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi, praenunciens eas, quae in Christo sunt passiones et posteriores glorias.

12. Quibus revelatum est, quia non sibimet ipsis, vobis autem ministrabant ea, quae nunc nunciata sunt vobis per eos, qui evangelizaverunt vobis, Spiritu sancto misso de coelo, in quem desiderant Angeli prospicere.

13. Propter quod succincti lumbos mentis vestrae, sobrii perfecte¹⁾ sperate in eam, quae offertur vobis, gratiam, in revelationem Jesu Christi.

14. Quasi filii obedientiae, non configurati prioribus ignorantiae vestrae desiderii;

15. sed secundum eum, qui vocavit vos, Sanctum,²⁾ et ipsi in omni conversatione sancti sitis.

16. Quoniam scriptum est: „Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum^{a)}.”

a) Lev. 11, 44. 19, 2.

17. Et si patrem invocatis eum, qui sine acceptione personarum iudicat secundum uniuscujusque opus, in timore incolatus vestri tempore conversamini,

18. scientes, quod non corruptilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternae traditionis;

19. sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati Christi, et incontaminati^{a)},

a) Joh. 1, 29. 1 Cor. 6, 20.

20. praecogniti quidem ante mundi constitutionem, manifestati autem novissimis temporibus propter vos,

21. qui per ipsum fideles estis in Deo, qui suscitavit eum a mortuis, et de-

καὶ δόξαν αὐτῷ δόντα, ὡσε τὴν πίσιν ὑμῶν καὶ ἐλπίδα εἶναι εἰς θεόν.

22. τὰς ψυχὰς ὑμῶν ἡγνικότες ἐν τῇ ὑπακοῇ τῆς ἀληθείας διὰ πνεύματος εἰς φιλαδελφίαν ἀνυπόκριτον, ἐκ καθαρῆς καρδίας ἀλλήλους ἀγαπήσατε ἐκτενωῶς,

23. ἀναγεγεννημένοι ἕκ ἐκ σπορᾶς φθαρτῆς, ἀλλὰ ἀφθάρτε, διὰ λόγου † ζῶντος θεῷ καὶ μένοντος † εἰς τὸν αἰῶνα.

24. διότι πᾶσα σὰρξ ὡς χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα † ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου. ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος † αὐτοῦ ἐξέπεσε.

25. τὸ δὲ ῥῆμα κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα. τῆτο δὲ ἐστὶ τὸ ῥῆμα, τὸ εὐαγγελισθὲν εἰς ὑμᾶς.

dit ei gloriam, ut fides vestra, et spes¹⁾ esset in Deo.

a) v. 5.

22. Animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde invicem diligite attentius;

23. renati^{a)} non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per verbum Dei vivi et permanentis in aeternum.

a) Joh. 1, 13.

24. Quia „omnis caro ut foenum, „et omnis gloria ejus tamquam flos foeni; exaruit foenum, et flos ejus decidit^{a)};

a) Jes. 40, 6-8.

25. verbum autem Domini manet in aeternum; hoc est autem verbum, quod evangelizatum est in vos¹⁾.

C A P. II.

1. Ἀποθέμενοι ἔν πᾶσαν κακίαν καὶ πάντα δόλον καὶ ὑποκρίσεις καὶ φθόνους καὶ πύσας καταλαλιᾶς,

2. ὡς ἀρτιγέννητα βρέφη τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα ἐπιποθήσατε, ἵνα ἐν αὐτῷ ἀύξηθῆτε †,

3. εἴπερ ἐγεύσασθε, ὅτι χρηστὸς ὁ κύριος,

4. πρὸς ὃν προσερχόμενοι, λίθον ζῶντα, ὑπὸ ἀνθρώπων μὲν ἀποδοκιμασμένον, παρὰ δὲ θεῷ ἐλεκτὸν, ἔντιμον,

5. καὶ αὐτοὶ ὡς λίθοι ζῶντες οἰκοδομεῖσθε, οἶκος πνευματικὸς, ἱεράτευμα ἅγιον, ἀνερέγκαι † πνευματικὰς θυσίας, εὐπροσδέκτες τῷ θεῷ διὰ ἰησοῦ χριστοῦ.

6. † διότι περιέχει ἐν τῇ γραφῇ ἰδὲ, τίθημι ἐν σιών λίθον ἀκρογων-

1. Deponentes igitur omnem malitiam, et omnem dolum, et simulationes, et invidias, et omnes detractiones,

2. sicut modo geniti infantes, rationale, sine dolo²⁾ lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem.

3. Si tamen gustatis, quoniam dulcis est Dominus.

4. Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum et honorificatum.

5. Et ipsi tamquam lapides vivi superaedificamini, domus spiritualis³⁾, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum.

6. Propter quod continet Scriptura: „Ecce! pono in Sion lapidem sum-

v. 23. C. θεος ζωντος. — " εἰς τον αἰωνα omitt. Gb. — v. 24. Gb. αὐτῆς pro ἀνθρώπου. — "Ed. omn. Er. omitt. αὐτε. — v. 2. Mt. et Gb. add. εἰς σωτηριαν. — v. 5. C. θυσίας πνευματικας. — v. 6. Ed. 1. Er. διο γαρ. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. διο και.

1) 1590. in vobis.

2) 1590. rationabiles sine dolo.

3) 1590. domos spirituales.

ναῖον, ἐκλεκτὸν, ἔντιμον, καὶ ὁ πι-
σεύων ἐπ' αὐτῷ ἢ μὴ καταισχυρῆθῃ.

7. ὑμῖν ἔν ἡ τιμῇ, τοῖς πισεύουσιν.
ἀπειθῆσι δὲ, λίθον, ὃν ἀπεδοκίμα-
σαν οἱ οἰκοδομῶντες, ἕτος ἐγενήθη εἰς
κεφαλὴν γωνίας καὶ λίθος προσκόμ-
ματος καὶ πέτρα scandalu,

8. οἱ προσκόπτεισι τῷ λόγῳ, ἀ-
πειθοῦντες, εἰς ὃ καὶ ἐτέθησαν.

9. ὑμεῖς δὲ, γένος ἐκλεκτὸν, βα-
σίλειον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς
εἰς περιποίησιν, ὅπως τὰς ἀρετὰς
ἐξαγγείλητε τοῦ ἐκ σκοτῆς ὑμᾶς καλέ-
σαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς,

10. οἳ ποτε οὐ λαὸς, νῦν δὲ λαὸς
θεοῦ, οἳ οὐκ ἠλεημένοι, νῦν δὲ ἐλεη-
θέντες.

11. ἀγαπήτοι, παρακαλῶ ὡς παρ-
οίκους καὶ παρεπιδήμους, † ἀπέχεσθαι
τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, αἵτινες ζηρα-
τεύονται κατὰ τῆς ψυχῆς,

12. τὴν ἀναξροφὴν ὑμῶν † ἔχον-
τες καλὴν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἵνα, ἐν ᾧ
καταλαλῶσιν ὑμῶν ὡς κακοποιῶν, ἐκ
τῶν καλῶν ἔργων † ἐποπτεύσαντες,
δοξάσωσι τὸν θεὸν ἐν ἡμέρᾳ ἐπισκο-
πῆς.

13. ὑποτάγητε ἔν πάσῃ ἀνθρω-
πίνῃ κτίσει διὰ τὸν κύριον, εἴτε βα-
σιλεῖ, ὡς ὑπερέχοντι,

14. εἴτε ἡγεμόσιν, ὡς δι' αὐτοῦ
πεμπομένοις εἰς ἐκδίκησιν † μὲν κακο-
ποιῶν, ἔπαινον δὲ ἀγαθοποιῶν

15. (ὅτι ἕτως ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ
θεοῦ, ἀγαθοποιῶντας φριμῶν τὴν τῶν
ἀφρόνων ἀνθρώπων ἀγνοσίαν),

16. ὡς ἐλεύθεροι, καὶ μὴ ὡς ἐ-
πικάλυμμα ἔχοντες τῆς κακίας τὴν ἐ-
λευθερίαν, ἀλλ' ὡς δέλοιοι † θεῶ.

„mum angularem, ¹⁾ electum, pretio-
sum, et qui crediderit in eum, non
confundetur a).”

a) Jes. 28, 16.

7. Vobis igitur honor credentibus;
non credentibus autem „lapis, quem
reprobaverunt aedificantes, hic fa-
ctus est in caput anguli a).”

a) Ps. 117, 22. Matth. 21, 42. 1 Cor. 1, 23.

8. Et lapis offensionis, et petra scan-
dali his, qui offendant verbo, nec cre-
dunt, in quo et positi sunt.

9. Vos autem genus electum, rega-
le sacerdotium, gens sancta, populus
acquisitionis; ut virtutes annuncietis
ejus, qui de tenebris vos vocavit in
admirabile lumen suum.

10. Qui aliquando non populus ²⁾,
nunc autem populus Dei a); qui non
consecuti misericordiam, nunc autem
misericordiam consecuti.

a) Rom. 9, 25.

11. Charissimi! obsecro vos tam-
quam advenas et peregrinos abstinere
vos a carnalibus desideriiis, quae mi-
litant adversus animam,

12. Conversationem vestram inter
Gentes habentes bonam, ut in eo, quod
detrectant de vobis tamquam de male-
factoribus, ex bonis operibus vos con-
siderantes, glorificent Deum in die vi-
sitationis.

13. Subjecti ^{a)} igitur estote omni
humanae creaturae propter Deum; sive
regi quasi praecellenti; a) Rom. 13, 1. 2.

14. sive ducibus tamquam ab eo mis-
sis ad vindictam malefactorum, laudem
vero honorum.

15. Quia sic est voluntas Dei, ut
beneficientes obmutescere faciatis im-
prudantium hominum ignorantiam;

16. quasi liberi, et non quasi vela-
men habentes malitiae libertatem, sed
sicut servi Dei.

v. 11. Ed. omni. Er. ἀπέχεσθαι. — v. 12. St. et Gb. ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἔχον-
τες καλὴν. — "Ed. omni. Er. ἐποπτεύοντες. — v. 14. μὲν omitt. Gb. —
v. 16. C. add. τῶ. 1) 1590. add. probatum. 2) 1590. add. Dei.

17. πάντας τιμήσατε, τὴν ἀδελφότητα † ἀγαπᾶτε, τὸν θεὸν φοβεῖσθε, τὸν βασιλέα τιμᾶτε.

18. οἱ οἰκέται, ὑποτασσόμενοι ἐν παντὶ φόβῳ τοῖς δεσπόταις, ἢ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ἐπιεικέσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς σκολιοῖς.

19. τῆτο γὰρ χάρις, εἰ διὰ συνείδησιν θεῷ ὑποφέρει τις λύπας, πάσῃων ἀδίκως.

20. ποῖον γὰρ κλέος, εἰ ἁμαρτάνοντες καὶ κολαφιζόμενοι ὑπομενεῖτε; ἀλλ' εἰ ἀγαθοποιεῖντες καὶ πάσχοντες ὑπομενεῖτε, τῆτο † χάρις παρὰ θεῷ.

21. εἰς τῆτο γὰρ † ἐκλήθητε, ὅτι καὶ χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ † ἡμῶν, ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμὸν, ἵνα ἐπακολοθήσῃτε τοῖς ἴχνεσιν αὐτῆ,

22. ὃς ἁμαρτίαν ἔκ ἐποίησεν, ἀδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ σώματι αὐτῆ.

23. ὃς λοιδορούμενος ἔκ ἀντελοιδόρει, πάσῃων ἔκ ἠπαίλει, παρεδίδα δὲ τῷ κρίνοντι δικαίως.

24. ὃς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι αὐτῆ ἐπὶ τὸ ξύλον, ἵνα, ταῖς ἁμαρτίαις ἀπογενόμενοι, τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν. ἢ τῷ μώλωπι αὐτῆ ἰάθητε.

25. ἦτε γὰρ ὡς πρόβατα πλανώμενα. ἀλλ' ἐπεστράφητε νῦν ἐπὶ τὸν ποιμένα καὶ ἐπίσκοπον τῶν ψυχῶν † ὑμῶν.

17. Omnes honorate; fraternitatem diligite; Deum timeate; Regem honorificate.

18. Servi subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis et modestis, sed etiam dyscolis.

19. Haec est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens injuste.

20. Quae enim est gloria¹⁾, si peccantes et colaphizati suffertis? Sed si bene facientes patienter sustinetis; haec est gratia apud Deum.

21. In hoc enim vocati estis: quia et Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus.

22. „Qui peccatum non fecit, nec „inventus est dolus in ore ejus^{a)}.”

a) Jes. 53, 9.

23. Qui cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur^{a)}, non comminabatur; tradebat autem iudicanti se injuste.

a) Joh. 13, 23.

24. Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum; ut peccatis mortui, justitiae vivamus; ejus livore sanati estis^{a)}.

a) Jes. 53, 4, 5.

25. Eratis enim sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad pastorem et episcopum animarum vestrarum.

C A P. III.

1. Ὅμοιως αἱ γυναῖκες, ὑποτασσόμεναι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ἵνα καὶ, † εἰ τινες ἀπειθῶσι τῷ λόγῳ, διὰ τῆς τῶν γυναικῶν ἀναστροφῆς ἄνευ λόγου † κερδηθήσονται,

1. Similiter et mulieres subditae sint viris suis; ut et si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant,

v. 17. Mt. ἀγαπήσατε. — v. 20. Ed. omn. Er. add. γαρ. — v. 21. C. add. και. — " C. St. et Mt. ἡμῶν, ὑμῶν. Gb. ὑμῶν, ὑμῶν. — v. 25. C. ἡμῶν. — v. 1. Ed. omn. Er. οἱ τινες. — " C. et Mt. κερδηθησονται.

1) 1590. est gratia.

2. ἐποπτεύσαντες τὴν ἐν φόβῳ ἀγνὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν,

3. ὧν ἔξω ἔχῃ ὁ ἔξωθεν, † ἐμπλοκῆς τριχῶν καὶ περιθέσεως χρυσίων, ἢ ἐνδύσεως ἱματίων, κόσμος,

4. ἀλλ' ὁ κρυπτός τῆς καρδίας ἀνθρώπος, ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τῷ † προεῖς καὶ ἡσυχίᾳ πνεύματος, ὃ ἔστιν ἐνώπιον † τῷ θεῷ πολυτελής.

5. οὕτω γάρ ποτε καὶ αἱ ἄγαι γυναῖκες, αἱ ἐλπίζουσαι ἐπὶ τὸν θεόν, ἐκόσμεν ἑαυτάς, ὑποτασσόμεναι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν,

6. ὡς σάρῃα ὑπήκουσε τῷ ἀβραάμ, κύριον αὐτὸν καλεῖσα, ἧς ἐγενήθητε τέκνα, ἀγαθοποιῆσαι καὶ μὴ φοβέμεναι μηδεμίαν πτόησιν.

7. οἱ ἄνδρες ὁμοίως, συνοικῶντες κατὰ γνώσιν, ὡς ἀσθενεσέρῳ σκεύει, τῷ γυναικείῳ, ἀπονέμοντες τιμὴν, ὡς καὶ συγκληρονόμοι χάριτος † ζωῆς, εἰς τὸ μὴ † ἐγκόπτεσθαι τὰς προσευχὰς ὑμῶν.

8. τὸ δὲ τέλος, πάντες ὁμόφρονες, συμπαθεῖς, φιλάδελφοι, εὐσπλαγχοι, † φιλόφρονες,

9. μὴ ἀποδιδόντες κακὸν ἀντὶ κακῆ, ἢ λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας, τῶναντίον δὲ, εὐλογῶντες, εἰδότες, ὅτι εἰς τῆτο ἐκλήθητε, ἵνα εὐλογίαν κληρονομήσητε.

10. ὁ γὰρ θέλων ζωὴν ἀγαπῶν καὶ ἰδεῖν ἡμέρας ἀγαθὰς πανσάτω τὴν γλώσσαν αὐτῆ ἀπὸ κακῆ καὶ χεῖλη αὐτῆ τῷ μὴ λαλῆσαι δόλον.

11. ἐκκλινάτω ἀπὸ κακῆ, καὶ ποιησάτω ἀγαθόν. ζητησάτω εἰρήνην, καὶ διωξάτω αὐτήν.

12. ὅτι † οἱ ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὅσα αὐτῆ εἰς δέησιν αὐτῶν, πρόσωπον δὲ κυρίου ἐπὶ ποιῶντας κακά. †

2. considerantes in timore castam conversationem vestram.

3. Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus;

4. sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti et modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples.

5. Sic enim aliquando et sanctae mulieres, sperantes in Deo, ornabant se, subjectae propriis viris:

6. sicut Sara obediebat Abrahae, „dominum” eum vocans; cujus estis filiae beneficientes, et non pertimentes ullam perturbationem.

7. Viri similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tamquam et cohaeredibus gratiae vitae; ut non impediatur orationes vestrae.

8. In fine ¹⁾ autem, omnes unanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles.

9. Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto; sed e contrario benedicentes ^{a)}; quia in hoc vocati estis, ut benedictionem haereditate possideatis. ^{a) Matth. 5, 39. sqq.}

10. „Qui enim vult vitam diligere, „et dies videre bonos, coërceat linguam „suam a malo, et labia ejus ne loquantur dolum.

11. „Declinet a malo, et faciat „bonum; inquiret pacem, et sequatur „eam;

12. „quia oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum; „vultus autem Domini super facientes „mala ^{a)}. ^{a) Ps. 35, 13. sqq.}

v. 3. Ed. omn. Er. ἐκ πλοκῆς. — v. 4. Ed. 4. 5. Er. προεῖς. — " τς omitt. Mt. — v. 7. C. ζωῆς. — " Ed. omn. Er. et St. ἐγκόπτεσθαι. — v. 8. Gb. ταπεινοφρονες. — v. 12. οἱ omitt. C. et Mt. — " C. add. τς ἐξολεθρευσαι αὐτους ἐκ γῆς.

a) 1590. In fide.

13. καὶ τίς ὁ κακῶσων ὑμᾶς, ἐὰν τοῦ ἀγαθοῦ μιμηταὶ γένησθε;

14. ἀλλ' εἰ καὶ † πάσχετε διὰ δικαιοσύνην, μακάριοι. τὸν δὲ φόβον αὐτῶν μὴ φοβηθῆτε, μηδὲ ταραχθῆτε.

15. κύριον δὲ τὸν θεὸν ἀγάσατε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν. ἔτοιμοι δὲ αἰεὶ πρὸς ἀπολογίαὺν παντὶ τῷ αἰτῶντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος μετὰ προκλήτου καὶ φόβου,

16. συνείδησιν ἔχοντες ἀγαθὴν, ἵνα, ἐν ᾧ † καταλαλῶσιν ὑμῶν ὡς κακοποιῶν, καταισχυρθῶσιν οἱ ἐπιρροαζόμενοι ὑμῶν τὴν ἀγαθὴν ἐν χριστῷ ἀνασροφήν.

17. κρεῖττον γὰρ, ἀγαθοποιῶντας, εἰ † θέλοι τὸ θέλημα τῆς θεῆς, πάσχειν, ἢ κακοποιῶντας.

18. ὅτι καὶ χριστὸς ἅπαξ † περὶ ἀμαρτιῶν ἔπαθε, δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων, ἵνα ἡμᾶς προσαγάγῃ τῷ θεῷ, θανατωθεὶς μὲν σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ † πνεύματι,

19. ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεὶς ἐκήρυξεν,

20. ἀπειθήσασί ποτε, ὅτε † ἀπεξεδέχετο ἡ τῆς θεῆς μακροθυμία ἐν ἡμέραις νῶε, κατασκευαζομένης κιβωτοῦ, εἰς ἣν ὀλίγοι, τετέξιν ὀκτώ ψυχὰς διεσώθησαν δι' ὕδατος,

21. † ὁ καὶ ἡμᾶς ἀντίτυπον νῦν σώζει βάπτισμα, οὐ σαρκὸς ἀπόθεις ῥύπε, ἀλλὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς θεὸν δι' ἀναστάσεως ἰησοῦ χριστοῦ,

22. ὅς ἐστιν ἐν δεξιᾷ τῆς θεῆς, πορευθεὶς εἰς ὑρανὸν, ὑποταγέντων αὐτῷ ἀγγέλων καὶ ἐξουσιῶν καὶ δυνάμεων.

13. Et quis est, qui vobis noceat, si boni aemulatores fueritis?

14. Sed et si quid patimini propter justitiam, beati! Timorem autem eorum ne timueritis, et non conturbemini.

15. Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quae in vobis est, spe ¹⁾).

16. Sed cum modestia et timore, conscientiam habentes bonam; ut in eo, quod detrahunt ²⁾ vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conversationem.

17. Melius est enim ³⁾ beneficientes (si voluntas Dei velit) pati, quam malefacientes.

18. Quia et Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus ⁴⁾ quidem carne, vivificatus autem spiritu.

19. In quo et his, qui in carcere erant, spiritibus veniens praedicavit,

20. qui increduli fuerant aliquando, quando exspectabant ⁵⁾ Dei patientiam in diebus Noë, cum fabricaretur arca, in qua pauci, id est octo animae salvae factae sunt per aquam.

21. Quod et vos nunc similis formae salvos facit baptismum; non carnis depositio sordium, sed conscientiae bonae interrogatio in Deum per resurrectionem Jesu Christi,

22. qui est in dextera Dei, deglutiens mortem, ut vitae aeternae haeredes efficeremur; profectus in coelum subjectis sibi angelis, et potestatibus, et virtutibus.

v. 14. C. πασχετε. — v. 16. C. et Mt. καταλαλῶσιν. — v. 17. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. θέλει. — v. 18. Ed. omn. Er. ὑπερ. — "Ed. omn. Er. et St. add. τῷ. — v. 20. Ed. 1. Er. ἅπαξ ἐδέχετο. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. ἀπαξ ἐδέχετο. — v. 21. C. ᾧ Ed. 1. Er. et Mt. ὁ ἀντίτυπον νῦν καὶ ἡμᾶς σώζει.

1) 1590. est, fide et spe. 2) 1590. add. de. 3) 1590. add. ut. 4) 1590. mortificatos . . . vivificatos. 5) In Missali per Clement. VIII. correcto, epist. fest. VI. paschal. „quando exspectabat Dei patientia."

C A P. IV.

1. Χριστῷ ἐν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί, καὶ ὑμεῖς τὴν αὐτὴν ἐννοίαν ὀπλίσασθε (ὅτι ὁ παθὼν ἐν σαρκὶ πέπανται ἁμαρτίας)
2. εἰς τὸ μηκέτι ἀνθρώπων ἐπιθυμίαις, ἀλλὰ θελήματι θεοῦ τὸν ἐπιλοιπον ἐν σαρκὶ βιώσαι χρόνον.
3. ἀρκετὸς γὰρ ἡμῖν ὁ παρεληλυθὸς χρόνος τῆ βίβ, τὸ θέλημα τῶν ἔθνῶν κατεργάσασθαι, ἡ πεπορευμένους ἐν ἀσελείαις, ἐπιθυμίαις, οἰνοφλυγίαις, κόμοις, πότοις καὶ ἀθεμίτοις ἡ εἰδωλολατρείαις,
4. ἐν ᾧ ξενίζονται, μὴ συντρεχόντων ὑμῶν εἰς τὴν αὐτὴν τῆς ἡσωτίας ἀνάχυσιν, βλασφημῶντες,
5. οἱ ἀποδώσῃσι λόγον τῷ ἐτοίμως ἔχοντι, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς.
6. εἰς τοῦτο γὰρ καὶ νεκροῖς εὐηγγελίσθη, ἵνα κριθῶσι μὲν κατὰ ἀνθρώπους σαρκί, ζῶσι δὲ κατὰ θεὸν πνεύματι.
7. πάντων δὲ τὸ τέλος ἤγγικε. σωφρονήσατε οὖν, καὶ νήψατε εἰς τὰς προσευχάς.
8. πρὸ πάντων δὲ τὴν εἰς ἑαυτὸς ἀγάπην ἐκτενῆ ἔχοντες· ὅτι ἡ ἀγάπη καλύψει πληθὺς ἁμαρτιῶν.
9. φιλόξενοι εἰς ἀλλήλους ἄνευ γογυσμῶν.
10. ἕκαστος καθὼς ἔλαβε χάρισμα, εἰς ἑαυτὸς αὐτὸ διακονῶντες, ὡς καλοὶ οἰκονόμοι ποικίλης χάριτος θεοῦ.
11. εἴ τις λαλεῖ, ὡς λόγια θεοῦ· εἴ τις διακονεῖ, ὡς ἐξ ἰσχύος, ἡ ἧς χορηγεῖ ὁ θεὸς, ἵνα ἐν πᾶσι δοξάζηται ὁ θεὸς διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.
1. Christo igitur passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini; quia qui passus est in carne, desiit a peccatis;
2. ut jam non desiderii hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne vivat temporis.
3. Sufficit enim praeteritum tempus ad voluntatem Gentium consummandam, his, qui ambulaverunt in luxuriis, desideriiis, vinolentiis, comestationibus, potationibus, ¹⁾ et illicitis idolorum cultibus.
4. In quo admirantur non concurrentibus vobis in eandem luxuriae confusionem, blasphemantes ^{a)}. a) Act. 13, 45.
5. Qui reddent rationem ei, qui paratus est judicare vivos et mortuos.
6. Propter hoc enim et mortuis evangelizatum est; ut judicentur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in Spiritu.
7. Omnium autem finis appropinquavit. Estote itaque prudentes, et vigilate in orationibus!
8. Ante omnia autem, mutuam in vobismet ipsis charitatem continuam habentes, quia charitas ^{a)} operit multitudinem peccatorum. a) Luc. 7, 47.
9. Hospitalis invicem sine murmuratione!
10. Unusquisque, sicut accepit gratiam ^{a)}, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiae Dei. a) Rom. 12, 6, 7 sqq.
11. Si quis loquitur, quasi sermones Dei; si quis ministrat, tamquam ex virtute, quam administrat Deus; ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum, cui est gloria et imperium in secula seculorum. Amen.

v. 3. C. ὑμῖν. — "Ed. omn. Er. πορευομένων. — "'Ed. omn. Er. εἰδωλολατρίας. — v. 4. C. ἡσωτίας. — v. 8. ἡ omitt. Ed. omn. Er. St. et Mt. — v. 11. C. et Mt. ὡς.

1) 1590. add. ebrietatibus.

12. ἀγαπητοί, μὴ ξενίζεσθε τῇ ἐν ὑμῖν πυρώσει πρὸς πειρασμὸν ὑμῖν γινομένη, ὡς ξένη ὑμῖν συμβαίνοντος,

13. ἀλλὰ, καθὼ κοινωνεῖτε τοῖς † τοῦ χριστοῦ παθήμασι, χαίρετε, ἵνα καὶ ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῆς δόξης αὐτοῦ χαρῆτε ἀγαλλιώμενοι.

14. εἰ ὀνειδίξεσθε ἐν ὀνόματι χριστοῦ, μακάριοι, ὅτι τὸ τῆς δόξης † καὶ τὸ τοῦ θεοῦ πνεῦμα ἐφ' ὑμᾶς † ἀναπαύεται. κατὰ μὲν αὐτὸς βλασφημεῖται, κατὰ δὲ ὑμᾶς δοξάζεται.

15. μὴ γάρ τις ὑμῶν πασχέτω ὡς φονεὺς, ἢ κλέπτης, ἢ κακοποιὸς, ἢ ὡς ἀλλοτριεπίσκοπος.

16. εἰ δὲ ὡς χριστιανὸς, μὴ αἰσχυρέσθω, δοξαζέτω δὲ τὸν θεὸν ἐν τῷ μέρει τούτῳ.

17. ὅτι ὁ καιρὸς τῆ ἄρξασθαι τὸ κρῖμα ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ. εἰ δὲ πρῶτον ἀφ' ἡμῶν, τί τὸ τέλος τῶν ἀπειθάντων τῷ τῷ θεῷ εὐαγγελίῳ;

18. καὶ εἰ ὁ δίκαιος μόλις σώζεται, ὁ ἀσεβὴς καὶ ἁμαρτωλὸς πῶς φανεῖται;

19. ὥστε καὶ οἱ πάσχοντες κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ὡς πιστῶν κρίσει παρατιθέσθωσαν τὰς ψυχὰς † αὐτῶν ἐν ἀγαθοποιίᾳ.

12. Charissimi! nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat;

13. sed communicantes Christi passionibus gaudete^{a)}, ut et in revelatione gloriae ejus gaudeatis exultantes.

a) c. 1, 6. sqq. Act. 5, 41.

14. Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis; quoniam quod est honoris, gloriae, et virtutis Dei, et qui est ejus Spiritus, super vos requiescit.

15. Nemo autem vestrum patiatutur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor.

16. Si autem ut Christianus, non erubescat; glorificet autem Deum in isto nomine.

17. Quoniam tempus est, ut incipiat judicium a domo Dei. Si autem primum a nobis; quis finis eorum, qui non credunt Dei evangelio?

18. Et si justus¹⁾ vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt?

19. Itaque et hi, qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fidei Creatori commendent animas suas in benefactis.

C A P. V.

1. Πρεσβυτέρους, τὰς ἐν ὑμῖν, παρκαλῶ, ὁ συμπρεσβύτερος καὶ μάρτυς τῶν τοῦ χριστοῦ παθημάτων, ὁ καὶ τῆς μελλίσσης ἀποκαλύπτεσθαι δόξης κοινωνός·

2. ποιμάνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον † τοῦ θεοῦ, ἐπισκοπῶντες μὴ ἀναγκασῶς, ἀλλ' ἐκσειῶς· † μηδὲ αἰσχροκερδῶς, ἀλλὰ προθύμως·

3. † μηδὲ ὡς κατακυριεύοντες τῶν

1. Seniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro, consenior et testis Christi passionum, qui et ejus, quae in futuro revelanda est, gloriae communicator.

2. Pascite, qui in vobis est, gregem Dei^{a)}, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntarie;

a) Act. 20, 28.

3. neque ut dominantes^{a)} in cleris,

v. 13. Ed. omn. Er. et St. omitt. τς. — v. 14. Mt. add. και δυναμεις. — "C. ἀναπεπνται. — v. 19. St. et Gb. εαυτων. — v. 2. Ed. omn. Er. τς χριστς. — "Ed. omn. Er. μη. — v. 3. St. Gb. et Mt. μηδ' ὡς.

1) 1590. add. quidem.

κλήρων, ἀλλὰ τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνία.

4. καὶ φανερωθέντες τῷ ἀρχιεπίσκοπῳ, κομεισθε τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον.

5. ὁμοίως νεώτεροι, ὑποτάγητε πρεσβυτέροις. πάντες † δὲ, ἀλλήλοις ὑποτασσόμενοι, τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγκομβώσασθε, ὅτι ὁ θεὸς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν.

6. ταπεινώθητε ἔν ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ θεοῦ, ἵνα ὑμᾶς ὑψώσῃ ἐν καιρῷ,

7. πᾶσαν τὴν μέριμναν ὑμῶν ἐπιρρίψαντες ἐπὶ αὐτόν, ὅτι αὐτῷ μέλει περὶ ὑμῶν.

8. νήψατε, γρηγορήσατε. † ὁ ἀντίδικος ὑμῶν, διάβολος, ὡς λέων ὠρνόμενος περιπατεῖ, ζητῶν, τίνα † καταπίῃ,

9. ᾧ ἀντίστητε σεραοὶ τῆ πίσει, εἰδότες, τὰ αὐτὰ τῶν παθημάτων τῆ ἐν κόσμῳ ὑμῶν ἀδελφότητι † ἐπιτελεῖσθαι.

10. ὁ δὲ θεὸς πάσης χάριτος, ὁ καλέσας † ἡμᾶς εἰς τὴν αἰώνιον ἀντὶ τῆ δόξαν ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ὀλίγον παθόντας, αὐτὸς καταρτίσαι ὑμᾶς, † σηριῶσαι, σθενώσαι, θεμελιώσαι.

11. αὐτῷ ἡ δόξα † καὶ τὸ κράτος εἰς τὰς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

12. διὰ σιλβανῶ ὑμῖν, † τῷ πιστῷ ἀδελφῷ, ὡς λογιζομαι, δι' ὀλίγων ἔγραψα, παρακαλῶν καὶ ἐπιμαρτυρῶν, ταύτην εἶναι ἀληθῆ χάριν τῆ θεῶ, εἰς ἣν ἐσῆκατε.

13. ἀσπάξεται ὑμᾶς ἡ ἐν βαβυλῶνι συννεκλεκτὴ καὶ μάρκος, ὁ υἱὸς μου.

sed forma facti gregis ex animo.

a) Luc. 22, 25. 26.

4. Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriae coronam.

5. Similiter, adolescentes, subditi estote senioribus! Omnes autem invicem humilitatem insinuate! quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

6. Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis.

7. Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis.

8. Sobrii estote, et vigilate; quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quaerens, quem devoret,

9. cui resistite fortes in fide; scientes eandem passionem ei, quae in mundo est, vestrae fraternitati fieri.

10. Deus autem omnis gratiae, qui vocavit nos in aeternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passos, ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.

11. Ipsi gloria, et imperium in secula seculorum. Amen.

12. Per Silvanum^{a)} fidelem fratrem vobis, ut arbitror, breviter scripsi; obsecrans et contestans, hanc esse vestram gratiam Dei, in qua statis.

a) Act. 15, 22.

13. Salutat vos Ecclesia, quae est in Babylone coelecta¹⁾, et Marcus filius meus.

v. 5. Ed. omn. Er. omitt. δε. — v. 8. Ed. omn. Er. et St. add. ὄτι. —
"Mt. καταπειν. — v. 9. ἐπιτελεσθαι omitt. C. — v. 10. C. ἡμᾶς. —
"Mt. et Gb. σηριῶσαι, σθενωσει, θεμελιωσει. — v. 11. Ed. omn. Er. et St.
omitt. και το. — v. 12. Ed. omn. Er. omitt. τς. 1) 1590. collecta.

14. ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλή-
ματι ἀγάπης. εἰρήνη ὑμῖν πᾶσι, τοῖς
ἐν χριστῷ ἰησοῦ. † ἀμήν.

14. Salutate invicem in osculo san-
cto ^{a)}. Gratia vobis omnibus, qui estis
in Christo Jesu. Amen. a) Rom. 16, 16.

v. 14. ἀμήν omit. Gb.

EPISTOLA PETRI II.

C A P. I.

1. † Συμεὼν πέτρος, δῆλος καὶ
ἀπόσολος ἰησοῦ χριστοῦ, τοῖς ἰσότιμον
ἡμῖν λαχῶσι πίστιν ἐν δικαιοσύνῃ τῆ
θεῆ ἡμῶν καὶ σωτῆρος, ἰησοῦ χριστοῦ.

2. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυν-
θειῆ ἐν ἐπιγνώσει τῆ θεῆ καὶ † ἰησοῦ,
τῆ κυρίας ἡμῶν.

3. ὡς πάντα ἡμῖν τῆς θείας δυ-
νάμεως αὐτῆ τὰ πρὸς ζωὴν καὶ εὐσε-
βειαν δεδωρημένης διὰ τῆς ἐπιγνώ-
σεως τῆ καλέσαντος ἡμᾶς διὰ δόξης
καὶ ἀρετῆς.

4. (δι' ὧν τὰ † τίμια ἡμῖν καὶ μέ-
γιστα ἐπαγγέλματα δεδώρηται, ἵνα διὰ
τάτω γένησθε θείας κοινωνοὶ φύσε-
ως, ἀποφυγόντες τῆς ἐν κόσμῳ ἐν ἐ-
πιθυμίᾳ φθορᾶς),

5. καὶ αὐτὸ † τῆτο δὲ σπεδὴν πᾶ-
σαν παρεισενέγκαντες, ἐπιχορηγήσατε
ἐν τῇ πίστει ὑμῶν τὴν ἀρετὴν, ἐν δὲ
τῇ ἀρετῇ τὴν γνῶσιν,

6. ἐν δὲ τῇ γνῶσει τὴν ἐγκράτειαν,
ἐν δὲ τῇ ἐγκρατείᾳ τὴν ὑπομονὴν, ἐν
δὲ τῇ ὑπομονῇ τὴν εὐσεβειαν,

7. ἐν δὲ τῇ εὐσεβείᾳ τὴν φιλαδελ-
φίαν, ἐν δὲ τῇ φιλαδελφίᾳ τὴν ἀγά-
πην.

8. ταῦτα γὰρ ὑμῖν ὑπάρχοντα καὶ
πλεονάζοντα ἕκ ἀργῆς, ἐδὲ † ἀνά-
πυς καθίστησιν εἰς τὴν τῆ κυρίας ἡμῶν,
ἰησοῦ χριστοῦ, ἐπιγνώσιν.

1. Simon Petrus, servus et Aposto-
lus Jesu Christi, iis, qui coaequalem
nobiscum sortiti sunt fidem in justitia
Dei nostri, et Salvatoris Jesu Christi.

2. Gratia vobis, et pax adimplea-
tur in cognitione Dei, et Christi Jesu
Domini nostri.

3. Quomodo omnia nobis divinae
virtutis suae, quae ad vitam et piete-
tem donata sunt, per cognitionem e-
jus, qui vocavit nos propria gloria et
virtute,

4. per quem maxima et pretiosa no-
bis promissa donavit; ut per haec ef-
ficiamini divinae consortes naturae;
fugientes ejus, quae in mundo est, con-
cupiscentiae corruptionem.

5. Vos autem curam omnem subin-
ferentes, ministrare in fide vestra vir-
tutem, in virtute autem scientiam,

6. in scientia autem abstinentiam,
in abstinentia autem patientiam, in pa-
tientia autem pietatem,

7. in pietate autem amorem frater-
nitatis, in amore autem fraternitatis
charitatem.

8. Haec enim si vobiscum adsint et
superent, non vacuos, nec sine fructu
vos constituent in Domini nostri Jesu
Christi cognitione.

v. 1. C. Συμων. — v. 2. C. χριστοῦ ἰησοῦ. Mt. ἰησοῦ χριστοῦ. — v. 4. St. et Gb.
τα μεγαλα ἡμῖν καὶ τιμια. — v. 5. Mt. δε τῆτο. — v. 8. Ed. omn. Er. ἀπαραπύς.

9. ὃ γὰρ μὴ πάρεσι ταῦτα, τυφλός ἐστι, μωπάζων, λήθην λαβὼν τῷ καθαρισμῷ τῶν πάλαι αὐτῷ † ἁμαρτιῶν.

10. διὸ μᾶλλον, ἀδελφοί, σπευδάσατε, βεβαίαν ὑμῶν τὴν κλήσιν καὶ ἐκλογὴν ποιῆσθαι. ταῦτα γὰρ ποιῶντες ἔ μὴ πταίσητέ ποτε.

11. † ἔτω γὰρ πλεσίως ἐπιχορηγηθήσεται ὑμῖν ἡ εἴσοδος εἰς τὴν αἰώνιον βασιλείαν τῷ κυρίῳ ἡμῶν, † καὶ σωτήρος ἰησοῦ χριστοῦ.

12. διὸ ἐκ ἀμελήσω, † αἰεὶ ὑμᾶς ὑπομιμνήσκω περὶ τούτων, καίπερ εἰδότας καὶ ἐσηριγμένους ἐν τῇ παρούσῃ ἀληθείᾳ.

13. δίκαιον δὲ ἠγάμαι, ἐφ' ὅσον ἐμὶ ἐν τούτῳ τῷ σκηνώματι, διεγείρειν ὑμᾶς ἐν ὑπομνήσει,

14. εἰδὼς, ὅτι ταχυνὴ ἐστὶν ἡ ἀπόθεσις τῷ σκηνώματός μου, καθὼς καὶ ὁ κύριος ἡμῶν, ἰησοῦς χριστός, ἐδήλωσέ μοι.

15. σπευδάσω δὲ καὶ ἐκάζοτε, ἔχειν ὑμᾶς μετὰ τὴν ἐμὴν ἔξοδον, τὴν τούτων μνήμην ποιῆσθαι.

16. ἔ γὰρ σεσοφισμένοις μύθοις ἐξακολοθῆσαντες, ἐγνωρίσαμεν ὑμῖν τὴν τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, δύναμιν καὶ παρουσίαν, ἀλλ' ἐπόπται γενηθέντες τῆς ἐκείνης μεγαλειότητος.

17. λαβὼν γὰρ παρὰ θεῶ πατρὸς τιμὴν καὶ δόξαν, φωνῆς ἐνεχθείσης αὐτῷ τοιαῦδε ὑπὸ τῆς μεγαλοπρεπῆς δόξης· ἔτός ἐστιν ὁ υἱός μου, ὁ ἀγαπητός, εἰς ὃν ἐγὼ εὐδόκησα.

18. καὶ ταύτην τὴν φωνὴν ἡμεῖς ἠκούσαμεν, ἔξ ἔραν ἔνεχθεῖσαν, σὺν αὐτῷ ὄντες ἐν τῷ ὄρει, τῷ ἁγίῳ.

9. Cui enim non praesto sunt haec, caecus est, et manu tentans, oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum.

10. Quapropter, fratres! magis sagtagite, ut per bona opera certam vestrā vocationem et electionem faciat. Haec enim facientes, non peccabitis aliquando.

11. Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in aeternum regnum Domini nostri, et Salvatoris Jesu Christi.

12. Propter quod incipiam vos semper commonere de his, et quidem scientes et confirmatos vos in praesenti veritate.

13. Justum autem arbitror, quamdiu sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in commonitione;

14. certus, quod velox est depositio tabernaculi mei, secundum quod et Dominus noster Jesus Christus significavit mihi.

15. Dabo autem operam, et frequenter habere vos post obitum meum, ut horum ¹⁾ memoriam faciatis.

16. Non enim doctas ²⁾ a) fabulas secuti, notam fecimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem et praesentiam; sed speculatores facti illius magnitudinis.

a) 1 Cor. 2, 1.

17. Accipiens enim a Deo Patre honorem, et gloriam, voce delapsa ad eum hujuscemodi a magnifica gloria: „Hic est Filius meus dilectus, in quo „mihi complacui, ipsum audite a).”

a) Matth. 17, 1. sqq.

18. Et hanc vocem nos audivimus de coelo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto.

v. 9. Gb. ἁμαρτηματων. — v. 11. Ed. omn. Er. ἔτος. — " καὶ σωτηρος omitt. C. — v. 12. Ed. omn. Er. et St. ὑμᾶς αἰε.

1) 1590. add. omnium.

2) 1590. indoctas.

19. καὶ ἔχομεν βεβαιότερον τὸν προφητικὸν λόγον, ᾧ καλῶς ποιεῖτε προσέχοντες, ὡς λύχνῳ φαίνοντι ἐν ἀσχηρῷ τόπῳ, ἕως ἢ ἡμέρα † διαυγάσῃ καὶ φωσφόρος ἀνατείλῃ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν,

20. τῆτο πρῶτον γινώσκοντες, ὅτι πᾶσα προφητεία γραφῆς ἰδίας ἐπιλύσεως ἢ ἤρεται.

21. ἢ γὰρ θελήματι ἀνθρώπου ἤν-ἐχθη ποτὲ προφητεία, ἀλλ' ὑπὸ πνεύματος ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν † ἄνθρωποι θεοῦ ἄνθρωποι.

19. Et habemus firmiorem propheticum sermonem; cui benefacitis attendentes quasi lucernae lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, et lucifer oriatur in cordibus vestris.

20. Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scripturae propria interpretatione non fit.

21. Non enim voluntate humana alata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.

C A P. II.

1. Ἐγένοντο δὲ καὶ ψευδοπροφῆται ἐν τῷ λαῷ, ὡς καὶ ἐν ὑμῖν ἔσονται ψευδοδιδάσκαλοι, οἵτινες παρεισάξουσιν αἰρέσεις ἀπωλείας, καὶ τὸν ἀγοράσαντα αὐτὸς δεσπότην ἀρνύμενοι, ἐπάγοντες ἐάντοῖς ταχινὴν ἀπώλειαν.

2. (καὶ πολλοὶ ἔξακολοθήσουσιν αὐτῶν ταῖς † ἀσελείαις, δι' ἧς ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας βλασφημηθήσεται).

3. καὶ ἐν πλεονεξία πλαστοῖς λόγοις ὑμᾶς ἐμπορεύσονται· οἷς τὸ κρίμα ἐκπαλαι οὐκ ἀργεῖ, καὶ ἡ ἀπώλεια αὐτῶν οὐ ἴνυξάξει.

4. εἰ γὰρ ὁ θεὸς ἀγγέλων ἀμαρτησάντων οὐκ ἐφέισατο, ἀλλὰ σειραῖς ζόφου ταρταρώσας, παρέδωκεν εἰς κρίσιν † τηρημένους,

5. καὶ ἀρχαῖε κόσμος ἐν ἐφέισατο, ἀλλὰ ὄγδοον νοῆ δικαιοσύνης κήρυκα ἐφύλαξε, κατακλυσμὸν κόσμου ἀσεβῶν ἐπάξας,

6. καὶ πόλεις σοδόμων καὶ γομόρρας τεφρώσας καταστροφῇ κατέκρινεν, ὑπόδειγμα μελλόντων ἀσεβεῖν θεεικῶς,

7. καὶ δίκαιον λῶτ καταπονούμε-

1. Fuerunt vero et pseudoprophetae^{a)} in populo, sicut et in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, et eum, qui emit eos, Dominum negant; superducentes sibi celerem perditionem.

a) Matth. 24, 11.
Act. 20, 29. 30.

2. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur.

3. Et in avaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur; quibus iudicium jam olim non cessat; et perditio eorum non dormitat.

4. Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit; sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reservari.

5. Et originali mundo non pepercit; sed octavum Noë justitiae praeconem custodivit, diluvium mundo impiorum inducens.

6. Et civitates Sodomorum, et Gomorrhaeorum in cinerem redigens, e-
versione damnavit; exemplum eorum, qui impie acturi sunt, ponens.

7. Et justum Lot oppressum a ne-

νον ὑπὸ τῆς τῶν ἀθέσμων ἐν ἀσελ-
γείᾳ ἀναστροφῆς ἐρῶύσατο

8. (βλέματι γὰρ καὶ ἀκοῇ ὁ δί-
καιος, ἐγκατοικῶν ἐν αὐτοῖς, ἡμέραν
ἐξ ἡμέρας ψυχὴν δικαίαν ἀνόμοις ἐρ-
γοῖς ἐβασάνιζεν)

9. οἶδε κύριος, εὐσεβεῖς ἐκ † πει-
ρασμῶ ῥύεσθαι, ἀδίκως δὲ εἰς ἡμέραν
κρίσεως κολαζομένους τηρεῖν,

10. μάλισα δὲ τὸς ὀπίσω σαρκὸς
ἐν ἐπιθυμίᾳ μισασμῶ πορευομένους, καὶ
† κνηριότητος καταφρονῶντας. τολμη-
ταί, ἀνθάδεις, δόξας ἐ τρέμεισι βλασ-
φημῶντες,

11. ὅπερ ἄγγελοι, ἰσχύϊ καὶ δυνά-
μει μεῖζονες ὄντες, ἐ φέρονσι κατ' αὐ-
τῶν παρὰ κρηφῶ βλάσφημον κρίσιν.

12. ἔτοι δὲ, ὡς ἄλογα ζῶα, φυ-
σικὰ, γεγεννημένα εἰς ἄλωσιν καὶ φθο-
ρᾶν, ἐν οἷς ἀγνοῦσι βλασφημῶντες, ἐν
τῇ φθορᾷ αὐτῶν καταφθαρήσονται,

13. κομήμενοι μισθὸν ἀδικίας, ἡ-
δονὴν ἡγέμενοι τὴν ἐν ἡμέρᾳ τρυφῆν,
σπίλοι καὶ μῶμοι, ἐντρυφῶντες ἐν ταῖς
ἀπάταις αὐτῶν, συνευχαήμενοι ὑμῖν,

14. ὀφθαλμοὺς ἔχοντες μεστὸς μοι-
χαλίδος καὶ ἀκαταπάνους ἁμαρτίας,
δελεάζοντες ψυχὰς ἀσηρίκτες, καρ-
δίαν γεγυμνασμένην † πλεονεξίας ἔχον-
τες, κατάρως τέκνα.

15. † καταλιπόντες εὐθεῖαν ὁδὸν,
ἐπλατήθησαν, ἐξακολοθήσαντες τῇ ὁ-
δῷ τῆ βαλαὰμ τῆ βοσὸρ, ὃς μισθὸν
ἀδικίας ἠγάπησεν,

16. ἔλεξεν δὲ ἔσχεν ἰδίας παρανο-
μίας ὑποζῳγιον ἄφωνον, ἐν ἀνθρώ-
πε φωνῇ φθεγγόμενον, ἐκώλυσε τὴν
τοῦ προφήτε παραφρονίαν.

17. ἔτοι εἰσι πηγαὶ ἀνδροῖ, † νε-
φέλαι ὑπὸ λαίλαπος ἐλαννόμεναι, οἷς
ὁ ζόφος τῷ σκότεις εἰς αἰῶνα τετήρηται.

fandorum injuria, ac luxuriosa con-
versatione eripuit.

8. Aspectu enim et auditu justus e-
rat; habitans apud eos, qui de die in
diem animam justam iniquis operibus
cruciabant.

9. Novit Dominus pios de tentatio-
ne eripere; iniquos vero in diem judi-
cii reservare cruciandos; |

10. magis autem eos, qui post car-
nem in concupiscentia immunditiae am-
bulant, dominationemque contemnunt,
audaces, sibi placentes, sectas non me-
tuunt introducere blasphemantes;

11. ubi angeli fortitudine et virtute
cum sint majores, non portant adver-
sum se execrabile judicium.

12. Hi vero velut irrationabilia pec-
cora, naturaliter in captionem et in
perniciem in his, quae ignorant blas-
phemantes in corruptione sua peribunt,

13. percipientes mercedem injusti-
tiae, voluptatem existimantes diei deli-
cias; coinquationes ¹⁾ et maculae,
deliciis affluentes, in conviviis suis lu-
xuriantes vobiscum,

14. oculos habentes plenos adulte-
rii, et incessabilis delicti; pellicientes
animas instabiles, cor exercitatum a-
varitia habentes, maledictionis filii!

15. Derelinquentes rectam viam er-
raverunt, secuti viam Balaam ex Bo-
sor, qui mercedem iniquitatis amavit;

16. correptionem vero habuit suae
vesaniae. Subjugale mutum animal,
²⁾ hominis voce loquens ^{a)}, prohibuit
prophetae insipientiam. a) Num. 22, 22-34.

17. Hi sunt fontes sine aqua, et ne-
bulae turbinibus exagitatae, quibus ca-
ligo tenebrarum reservatur.

v. 9. C. πειρασμων. — v. 10. C. κρηριότητας. — v. 14. Ed. omn. Er. πλεον-
εξιας. — v. 15. C. καταλειποντες. — v. 17. Gb. και ὀμιχλαιο.

1) 1530. coinquationis.

2) 1590. add. in.

18. ὑπέρογκα γὰρ ματαιότητος
† φθεγγόμενοι, δελεάζουσιν ἐν ἐπιθυ-
μίαις σαρκὸς, ἀσελγείαις τὲς † ὄντως
ἀποφυγόντας τὲς ἐν πλάνῃ ἀναστρεφο-
μένους,

19. ἐλευθερίαν αὐτοῖς ἐπαγγελλό-
μενοι, αὐτοὶ δὲλοι ὑπάρχοντες τῆς
φθορᾶς. ᾧ γὰρ τις ἤττηται, τέτω καὶ
δεδύλωται.

20. † εἰ γὰρ ἀποφυγόντες τὰ μι-
άσματα τῆ κόσμου ἐν ἐπιγνώσει τῆ κν-
ρίσ καὶ σωτῆρος, ἰησῆ χριζῆ, τέτοις
δὲ πάλιν ἐμπλακέντες ἤττωνται, γέ-
γορευεν αὐτοῖς τὰ ἔσχατα χεῖρονα τῶν
πρώτων.

21. κρεῖττον γὰρ ἦν αὐτοῖς, μὴ
ἐπεγνωκέναι τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης,
ἢ ἐπιγνῶσιν ἐπιτρέψαι ἐκ τῆς παραδο-
θείσης αὐτοῖς ἀγίας ἐντολῆς.

22. συμβέβηκε δὲ αὐτοῖς τὸ τῆς
ἀληθῆς παροιμίας· κύνων ἐπιτρέψας
ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέραμα· καί· ὅς λωσα-
μένη εἰς κύλισμα βορβόρος.

18. Superba enim vanitatis loquen-
tes, pellicunt in desideriiis carnis, lu-
xuriae, eos qui paululum effugiunt, qui
in errore conversantur.

19. Libertatem illis promittentes,
cum ipsi servi sint corruptionis^{a)}; a
quo enim quis superatus est, hujus et
servus est. a) Joh. 8, 54. Rom. 6, 16.

20. Si enim refugientes coinquina-
tiones mundi in cognitione Domini no-
stri, et Salvatoris Jesu Christi, his rur-
sus implicati superantur; facta sunt eis
posteriora deteriora prioribus^{a)}.

a) Matth. 12, 43-45.

21. Melius enim erat illis non co-
gnoscere viam justitiae, quam post a-
gnitionem retrorsum converti ab eo,
quod illis traditum est sancto mandato.

22. Contigit enim eis illud veri pro-
verbii: Canis reversus ad suum vomit-
um; et: Sus lota in volutabro luti.

C A P. III.

1. Ταύτην ἦδη, ἀγαπητοὶ, δευτέ-
ραν ὑμῖν γράφω ἐπιστολὴν, ἐν αἷς δι-
στρέφω ὑμῶν ἐν ὑπομνήσει τὴν εἰλικρι-
νῆ διάνοιαν,

2. μνησθῆναι τῶν προειρημένων
ῥημάτων ὑπὸ τῶν ἀγίων προφητῶν
καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων † ἡμῶν ἐντο-
λῆς τῆ κυρίσ καὶ σωτῆρος,

3. τέτω πρώτον γνώσκοντες, ὅτι
ἐλεύσονται ἐπ' ἔσχατε τῶν ἡμερῶν
† ἐμπαῖνται, κατὰ τὰς ἰδίας † ἐπι-
θυμίας αὐτῶν πορευόμενοι

4. καὶ λέγοντες· πῶ ἔσιν ἢ ἐπαγγε-
λία τῆς παρουσίας αὐτῆ; ἀφ' ἧς γὰρ
οἱ πατέρες ἐκοιμήθησαν, πάντα ἔτως
διαμένει ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως.

1. Hanc ecce vobis, charissimi! se-
cundam scribo epistolam, in quibus ve-
stram excito in commonitione since-
ram mentem;

2. ut memores sitis eorum, quae prae-
dixi verborum a sanctis Prophetis, et
Apostolorum vestrorum, praeceptorum
Domini et Salvatoris.

3. Hoc primum scientes, quod ven-
ient in novissimis diebus, in deceptio-
ne illusores, juxta proprias concupis-
centias ambulantes,

4. dicentes: Ubi est promissio, aut
adventus ejus? ex quo enim patres dor-
mierunt, omnia sic perseverant ab in-
itio creaturae.

v. 18. Ed. 1. 2. 4. 5. Er. φθεγγόμενοι. Ed. 5. Er. φθεγγόμενοι. — "C. ὀλι-
γον. Gb. ὀλιγως. — v. 20. C. οἱ γὰρ. — v. 2. C. et Mt. ὑμῶν. —
v. 3. Gb. add. ἐν ἐμπαίμονη. — "Ed. omn. Er. et St. αὐτῶν ἐπιθυμίας.

5. λανθάνει γὰρ αὐτὺς τῷ θε-
λοντας, ὅτι ἕρανοὶ ἦσαν ἔκπαλαι,
καὶ γῆ ἐξ ὕδατος καὶ δι' ὕδατος συνε-
σῶσα τῷ τῷ θεῷ λόγῳ,

6. δι' ὧν ὁ τότε κόσμος ὕδατι κα-
τακλυσθεὶς ἀπόλετο.

7. οἱ δὲ νῦν ἕρανοὶ καὶ ἡ γῆ † τῷ
αὐτῷ λόγῳ τεθησαυρισμένοι εἰσὶ, πυ-
ρὶ τηρέμενοι εἰς ἡμέραν κρίσεως καὶ
ἀπολείας τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων.

8. ἐν δὲ τούτῳ μὴ λανθανέτω ὑ-
μᾶς, ἀγαπητοὶ, ὅτι μία ἡμέρα παρὰ
κυρίου ὡς χίλια ἔτη, καὶ χίλια ἔτη ὡς
† ἡμέρα μία.

9. ἔ βραδύνει ὁ κύριος τῆς ἐπαγ-
γελίας, ὡς τινες βραδυτήτα ἠγῶνται,
ἀλλὰ μακροθυμεῖ εἰς ἡμᾶς, μὴ βελό-
μενός τις ἀπολέσθαι, ἀλλὰ πάντας
εἰς μετάνοιαν χωρῆσαι.

10. ἤξει δὲ ἡ ἡμέρα κυρίου ὡς κλέ-
πτῆς † ἐν νυκτί, ἐν ἣ ὁ οὐρανὸς ῥοι-
ζηδὸν παρελεύσονται, σοιχεῖα δὲ καν-
σέμενα λυθῆσονται, καὶ γῆ καὶ τὰ
ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται.

11. τῶν ἔν πάντων λυομένων,
ποταπὸς δεῖ ὑπάρχειν ὑμᾶς ἐν ἀγίαις
ἀνασροφαῖς καὶ εὐσεβείαις,

12. † προσδοκῶντας καὶ σπεύδον-
τας τὴν παρουσίαν τῆς τῷ θεῷ ἡμέρας,
δι' ἣν ἕρανοὶ πυρέμενοι λυθῆσονται,
καὶ σοιχεῖα κανσέμενα † τήκεται;

13. καινὸς δὲ οὐρανὸς καὶ γῆν και-
νὴν κατὰ τὸ † ἐπάγγελμα αὐτῷ προσ-
δοκῶμεν, ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ.

14. διὸ, ἀγαπητοὶ, ταῦτα προσ-
δοκῶντες, σπεδάσατε, ἄσπιλοι καὶ
ἀμώμητοι αὐτῷ εὐρεθῆναι ἐν εἰρήρῃ.

15. καὶ τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν μα-
κροθυμίαν σωτηρίαν ἠγῆσθε, καθὼς
καὶ ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς παῦ-

5. Latet enim eos hoc volentes, quod
coeli erant prius et terra, de aqua et
per aquam consistens Dei verbo,

6. per quae ille tunc mundus aqua
inundatus periit.

7. Coeli autem, qui nunc sunt, et
terra eodem verbo repositi sunt, igni
reservati in diem iudicii, et perditio-
nis impiorum hominum.

8. Unum vero hoc non lateat vos,
charissimi! quia unus dies apud Do-
minum sicut mille anni, et mille an-
ni sicut dies unus.

9. Non tardat Dominus promissio-
nem suam, sicut quidam existimant;
sed patienter agit propter vos, nolens
aliquos perire, sed omnes ad poeniten-
tiam reverti.

10. Adveniet autem dies Domini,
ut fur ^{a)}, in quo coeli magno impetu
transient, elementa vero calore solven-
tur, terra autem, et quae in ipsa sunt
opera, exurentur. ^{a) Matth. 24, 42, 43.}

11. Cum igitur haec omnia dissol-
venda sint, quales oportet vos esse in
sanctis conversationibus et pietatibus,

12. expectantes et properantes in
adventum diei Domini, per quem coeli
ardentes solventur, et elementa ignis
ardore tabescent?

13. Novos ^{a)} vero coelos, et novam
terram ¹⁾ secundum promissa ipsius
expectamus, in quibus justitia habi-
tat. ^{a) Rom. 8, 19 sqq. Apoc. 21, 2-5. Hebr. 12, 26 sq.}

14. Propter quod, charissimi! haec
expectantes satagite immaculati et in-
violati et inveniri in pace.

15. Et Domini nostri longanimita-
tem ^{a)} salutem arbitremini, sicut et
charissimus frater noster Paulus secun-

v. 7. τῷ omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 8. C. *μια ἡμερα.* — v. 10. ἐν
νυκτι omitt. Gb. — v. 12. Ed. 1. 2. 3. Er. *προσδοκῶντας.* — "C. *τακῆσε-*
ται. — v. 15. C. *αὐτὸς ἐπαγγελμα.*

1) 1590. terram, et promissa ipsius.

λος κατὰ τὴν αὐτῷ δοθεῖσαν σοφίαν ἔγραψεν ὑμῖν,

16. ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς, λαλῶν ἐν αὐταῖς περὶ τούτων, ἐν οἷς ἐστὶ δυσνόητά τινα, ἃ οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀσήρικτοι εὐεβλοῦσιν ὡς καὶ τὰς λοιπὰς γραφὰς πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπόλειαν.

17. ὑμεῖς ἔν, ἀγαπητοὶ, προνοώσκοντες, φυλάσσεσθε, ἵνα μὴ, τῇ τῶν ἀθέσμων πλάνῃ συναπαχθέντες, ἐκπέσητε τῷ ἰδίῳ σιγισμῷ.

18. ἀυξάνετε δὲ ἐν χάριτι καὶ γνώσει τῷ κυρίῳ ἡμῶν καὶ σωτῆρος, ἰησοῦ χριστοῦ. αὐτῷ ἡ δόξα καὶ νῦν † καὶ εἰς ἡμέραν αἰῶνος. ἀμήν.

v. 18. C. omitt. και.

dum datam sibi sapientiam scripsit vobis,

a) v. 9. Rom. 2, 4.

16. sicut et in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quaedam difficilia intellectu, quae indocti et instabiles depravant, sicut et ceteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem.

17. Vos igitur, fratres! praescientes custodite, ne insipientium errore traducti excidatis a propria firmitate.

18. Crescite vero in gratia, et in cognitione Domini nostri et Salvatoris Jesu Christi. Ipsi gloria et nunc et in diem aeternitatis. Amen.

EPISTOLA IOANNIS I.

C A P. I.

1. Ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ ἐώρακαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὃ ἐθεασάμεθα, καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς

2. (καὶ ἡ ζωὴ ἐφανερώθη, καὶ ἐώρακαμεν καὶ μαρτυροῦμεν καὶ † καταγγέλλομεν ὑμῖν τὴν ζωὴν, τὴν αἰώνιον, ἣτις ἦν πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν),

3. ὃ ἐώρακαμεν καὶ ἀκηκόαμεν, ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν, ἵνα καὶ ὑμεῖς κοινωνίαν ἔχητε μεθ' ἡμῶν· καὶ ἡ κοινωνία δὲ, ἡ ἡμετέρα, μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἰησοῦ χριστοῦ.

4. καὶ ταῦτα γράφομεν ὑμῖν, ἵνα ἡ χαρὰ † ὑμῶν ἣ πεπληρωμένη.

1. Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris^{a)}, quod perspeximus, et manus nostrae contrectaverunt, de verbo^{b)} vitae;

a) Joh. 19, 35. b) Joh. 1.

2. et vita manifestata est, et vidimus, et testamur, et annunciamus vobis vitam aeternam, quae erat apud Patrem, et apparuit nobis.

3. Quod vidimus et audivimus, annunciamus vobis; ut et vos societatem habeatis nobiscum; et societas nostra sit cum Patre et cum Filio ejus Jesu Christo.

4. Et haec scribimus vobis, ut gaudetis, et gaudium vestrum sit plenum^{a)}.

a) Joh. 15, 11.

v. 2. C. ἐπαγγέλλομεν. St. Gb. et Mt. ἀπαγγέλλομεν. — v. 4. C. ἡμῶν.

5. καὶ † ἐξιν αὐτῆ ἢ † ἐπαγγελία, ἦν ἀκηκόαμεν ἀπ' αὐτῶ, καὶ ἀναγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι ὁ Θεὸς φῶς ἐστίν, καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ ἐκ ἐξιν ἰδεμία.

6. εἰάν εἴπωμεν, ὅτι κοινωνίαν ἔχομεν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ σκοτεῖ περιπατῶμεν, ψευδόμεθα, καὶ οὐ ποιοῦμεν τὴν ἀλήθειαν.

7. εἰάν δὲ ἐν τῷ φωτὶ περιπατῶμεν, ὡς αὐτός ἐστιν ἐν τῷ φωτὶ, κοινωνίαν ἔχομεν μετ' ἀλλήλων, καὶ τὸ αἷμα ἰησοῦ χριστοῦ, τῷ νῆσι αὐτῶ, καθαρῶν ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας.

8. εἰάν εἴπωμεν, † ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ἐάντοὺς πλανῶμεν, καὶ † ἡ ἀλήθεια οὐκ ἐστίν ἐν ἡμῖν.

9. εἰάν ὁμολογῶμεν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, πιστός ἐστι καὶ δίκαιος, ἵνα ἀφῆ ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας, καὶ καθαρῶσιν ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀδικίας.

10. εἰάν εἴπωμεν, ὅτι ἔχ ἡμαρτήκαμεν, ψεύσῃν ποιεῖμεν αὐτόν, καὶ ὁ λόγος αὐτῶ ἐκ ἐξιν ἐν ἡμῖν.

5. Et haec est annunciatio, quam audivimus ab eo, et annunciamus vobis: Quoniam Deus lux est, et tenebrae in eo non sunt ullae.

6. Si dixerimus, quoniam societatem habemus cum eo; et in tenebris ambulamus, mentimur, et veritatem non facimus.

7. Si autem in luce ambulamus, sicut et ipse est in luce, societatem habemus ad invicem; et sanguis Jesu Christi, Filii ejus, emundat nos ab omni peccato.

8. Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est.

9. Si confiteamur peccata nostra; fidelis est et justus, ut remittat nobis peccata nostra, et emundet nos ab omni iniquitate.

10. Si dixerimus, quoniam non peccavimus, mendacem facimus eum, et verbum ejus non est in nobis.

C A P. II.

1. Τεκνία μου, ταῦτα γράφω ὑμῖν, ἵνα μὴ ἁμαρτήτε. καὶ εἰάν τις ἁμαρτήσῃ, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα, ἰησοῦν χριστόν, δίκαιον.

2. καὶ αὐτός ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἢ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλης τῆς κόσμου.

3. καὶ ἐν τῷ τῷ γνωσκόμεν, ὅτι ἐγνώκαμεν αὐτόν, εἰάν τὰς ἐντολὰς αὐτῶ τηρῶμεν.

4. ὁ λέγων· ἐγνώκα αὐτόν· καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτῶ μὴ τηρῶν, ψεύσῃς ἐστίν, καὶ ἐν τῷ τῷ ἡ ἀλήθεια ἐκ ἐξιν.

5. ὅς δ' ἂν τηρῇ αὐτῶ τὸν λόγον, ἀληθῶς ἐν τῷ τῷ ἡ ἀγάπη τῆ θεοῦ τετελειώται. ἐν τῷ τῷ γνωσκόμεν, ὅτι ἐν αὐτῷ ἔσμεν.

1. Filioli mei! haec scribo vobis, ut non peccetis; sed et si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum;

2. et ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

3. Et in hoc scimus, quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observemus.

4. Qui dicit se nosse eum¹⁾, et mandata ejus non custodit, mendax^{a)} est, et in hoc veritas non est; a) c. 4, 20.

5. qui autem servat verbum ejus, vere in hoc charitas Dei perfecta est^{a)}; et in hoc scimus, quoniam in ipso sumus.

a) Joh. 13, 35. 14, 15.

6. ὁ λέγων, ἐν αὐτῷ μένειν, ὁφεί-
λει, καθὼς ἐκεῖνος περιεπάτησε, καὶ
αὐτὸς † ἔτως περιπατεῖν.

7. † ἀδελφοὶ, ἐκ ἐντολῆν καινὴν
γράψω ὑμῖν, † ἀλλ' ἐντολὴν παλαιάν,
ἣν εἶχετε ἀπ' ἀρχῆς. ἡ ἐντολὴ, ἡ πα-
λαιά, ἔστιν ὁ λόγος, ὃν ἠκούσατε ἀπ'
ἀρχῆς.

8. πάλιν ἐντολὴν καινὴν γράψω ὑ-
μῖν, ὃ ἐστὶν ἀληθὲς ἐν αὐτῷ καὶ ἐν
ὑμῖν· ὅτι ἡ σκοτία παράγεται, καὶ τὸ
φῶς, τὸ ἀληθινόν, ἤδη † φαίνει.

9. ὁ λέγων, ἐν τῷ φωτὶ εἶναι, καὶ
τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς μισῶν, ἐν τῇ σκο-
τίᾳ ἐστὶν ἕως ἄρτι.

10. ὁ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς
ἐν τῷ φωτὶ μένει, καὶ σκάνδαλον ἐν
αὐτῷ οὐκ ἔστιν.

11. ὁ δὲ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς,
ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶ, καὶ ἐν τῇ σκοτίᾳ
περιπατεῖ, καὶ ἐκ οἴδου, πῶς ὑπάγει,
ὅτι ἡ σκοτία ἐτύφλωσεν † τὰς ὀφθαλ-
μὸς αὐτῆς.

12. γράψω ὑμῖν, τεκνία, ὅτι ἀφ-
ἔονται ὑμῖν αἱ ἁμαρτίαι διὰ τὸ ὄνο-
μα αὐτῆς.

13. γράψω ὑμῖν, πατέρες, ὅτι
ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς. γράψω ὑμῖν,
νεανίσκοι, ὅτι νενηκῆκατε τὸν πονη-
ρὸν. γράψω ὑμῖν, παιδιά, ὅτι ἐγνώ-
κατε τὸν πατέρα.

14. † ἔγραψα ὑμῖν, πατέρες, ὅτι
ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς. ἔγραψα ὑ-
μῖν, νεανίσκοι, ὅτι ἰσχυροὶ ἐξε, καὶ
ὁ λόγος τῆς θεᾶς ἐν ὑμῖν μένει, καὶ νε-
νηκῆκατε τὸν πονηρὸν.

15. μὴ ἀγαπᾶτε τὸν κόσμον, μη-
δὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ. εἴαν τις ἀγαπᾷ
τὸν κόσμον, οὐκ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ
πατρὸς ἐν αὐτῷ.

16. ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ

6. Qui dicit se in ipso manere, de-
bet, sicut ille ambulavit, et ipse am-
bulare.

7. Charissimi! non mandatum no-
vum scribo vobis, sed mandatum ve-
tus, quod habuistis ab initio; manda-
tum vetus est verbum, quod audistis.

8. Iterum mandatum novum scribo
vobis, quod verum est et in ipso et in
vobis, quia tenebrae transierunt, et
verum lumen jam lucet ^{a)}. a) Rom. 13, 12.

9. Qui dicit se in luce ^{a)} esse, et fra-
trem suum odit, in tenebris est usque
adhuc. a) Joh. 1, 5.

10. Qui diligit fratrem suum, in
lumine manet, et scandalum in eo non
est.

11. Qui autem odit fratrem suum,
in tenebris est, et in tenebris ambulat,
et nescit, quo eat; quia tenebrae obcaec-
averunt oculos ejus.

12. Scribo vobis, filioli! quoniam
remittuntur vobis peccata propter no-
men ejus.

13. Scribo vobis, patres! quoniam
cognovistis eum, qui ab initio est.
Scribo vobis, adolescentes! quoniam
vicistis malignum.

14. Scribo vobis, infantes! quon-
iam cognovistis patrem. Scribo vobis,
juvenes! quoniam fortes estis, et ver-
bum Dei manet in vobis, et vicistis ma-
lignum.

15. Nolite diligere mundum, ne-
que ea, quae in mundo sunt! Si quis
diligit mundum, non est charitas Pa-
tris in eo ^{a)}. a) Matth. 6, 24.

16. Quoniam omne, quod est in

v. 6. Mt. ἐτω. — v. 7. Gb. ἀγαπητοί. — "Ed. omn. Er. ἀλλὰ. —
v. 8. Ed. 1. Er. φαίνη. — v. 11. C. αὐτὸς τὰς ὀφθαλμοὺς. — v. 14. C. omitt.
ἔγραψα ὑμῖν, πατέρες, ὅτι ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς.

ἐπιθυμία τῆς σαρκός· καὶ † ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἡ ἀλαζονεία τῆ βίβ, ἐκ ἔξιν ἐκ τῆ πατρὸς, ἀλλ' ἐκ τῆ κόσμος ἐσί.

17. καὶ ὁ κόσμος παράγεται καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτῆ, ὁ δὲ ποιῶν τὸ θέλημα τῆ θεῆ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

18. παιδία, ἐσχάτη ὥρα ἐσί. καὶ καθὼς ἠκούσατε, ὅτι ὁ ἀντίχριστος ἔρχεται, καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν, ὅθεν γινώσκουμεν, ὅτι ἐσχάτη ὥρα ἐσί.

19. ἐξ ἡμῶν ἐξῆλθον, ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν. εἰ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν, μεμενῆκεισαν ἂν μεθ' ἡμῶν. ἀλλ' ἵνα φανερωθῶσιν, ὅτι οὐκ εἰσὶ πάντες ἐξ ἡμῶν.

20. καὶ ὑμεῖς χρίσμα ἔχετε ἀπὸ τῆ ἀγίας, καὶ οἴδατε πάντα.

21. οὐκ ἔγραψα ὑμῖν, ὅτι οὐκ οἴδατε τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ὅτι οἴδατε αὐτὴν, καὶ ὅτι πᾶν ψεῦδος ἐκ τῆς ἀληθείας ἐκ ἔξιν.

22. τίς ἐστὶν ὁ ψεύσης, εἰ μὴ ὁ ἀρνύμενος, ὅτι ἰησῆς ἐκ ἔξιν † ὁ χριστός; ἕτός ἐστὶν ὁ ἀντίχριστος, ὁ ἀρνύμενος τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν.

23. πᾶς ὁ ἀρνύμενος τὸν υἱὸν ἰδὲ τὸν πατέρα ἔχει †.

24. ὑμεῖς ἔν ὃ ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς, ἐν ὑμῖν μενέτω. ἐὰν ἐν ὑμῖν μείνη, ὃ ἀπ' ἀρχῆς ἠκούσατε, καὶ ὑμεῖς ἐν τῷ υἱῷ καὶ ἐν τῷ πατρὶ μενεῖτε.

25. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία, ἣν αὐτὸς ἐπηγγέλατο † ἡμῖν, τὴν ζωὴν, † τὴν αἰώνιον.

26. ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν περὶ τῶν πλανῶντων ὑμᾶς.

27. καὶ ὑμεῖς τὸ χρίσμα ὃ ἐλάβετε ἀπ' αὐτῆ, ἐν ὑμῖν μένει, καὶ ἔ χρείαν

mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitae, quae non est ex Patre, sed ex mundo est.

17. Et mundus transit, et concupiscentia ejus; qui autem facit voluntatem Dei, manet in aeternum.

18. Filioli! novissima hora est; et sicut audistis, quia Antichristus venit; et nunc Antichristi multi facti sunt; unde scimus, quia novissima hora est.

19. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis; nam, si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum; sed ut manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis.

20. Sed vos unctionem^{a)} habetis a Sancto, et nostis omnia.

21. Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam; et quoniam omne mendacium ex veritate non est.

22. Quis est mendax, nisi is, qui negat, quoniam Jesus est Christus? Hic est Antichristus, qui negat Patrem et Filium.

23. Omnis qui negat Filium^{a)}, nec Patrem habet; qui confitetur Filium, et Patrem habet.

24. Vos quod audistis ab initio, in vobis permaneat. Si¹⁾ in vobis permanserit, quod audistis ab initio, et vos in Filio et Patre manebitis.

25. Et haec est repromissio, quam ipse pollicitus est nobis, vitam aeternam.

26. Haec scripsi vobis de his, qui seducunt vos.

27. Et vos²⁾ unctionem^{a)} quam accepistis ab eo, maneat in vobis; et

v. 16. ἡ omitt. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. — v. 22. ὁ omitt. Ed. 1. Er. — v. 23. Mt. et Gb. add. ὁ ὁμολογῶν τὸν υἱόν, καὶ τὸν πατέρα ἔχει. — v. 25. Ed. 2. 3. 4. Er. et St. ὑμῖν. — τὴν omitt. Ed. 1. 2. Er.

1) 1590. Quia si.

2) 1590. omitt. vos.

ἔχετε, ἵνα τις διδάσκη ὑμᾶς. ἀλλ' ὡς τὸ αὐτὸ χρίσμα † διδάσκει ὑμᾶς περὶ πάντων, καὶ ἀληθὲς ἔστι, καὶ ἐκ ἔστι ψεῦδος, καὶ καθὼς ἐδίδαξεν ὑμᾶς, μενεῖτε ἐν αὐτῷ.

28. καὶ νῦν, τεκνία, μένετε ἐν αὐτῷ, ἵνα, ὅταν φανερωθῇ, ἔχωμεν παρῳήσιαν, καὶ μὴ αἰσχυρθῶμεν ἀπ' αὐτοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ.

29. ἐὰν † εἰδῆτε, ὅτι δίκαιός ἐστι, γινώσχετε, ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην ἐξ αὐτοῦ γεγέννηται.

non necesse habetis, ut aliquis doceat vos; sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus, et verum est, et non est mendacium. Et sicut docuit vos, manete in eo.

28. Et nunc, filioli! manete in eo; ut cum apparuerit, habeamus fiduciam, et non confundamur ab eo in adventu ejus.

29. Si scitis, quoniam justus est, scitote, quoniam et omnis, qui facit justitiam, ex ipso natus est.

C A P. III.

1. Ἴδετε, ποταπὴν ἀγάπην δέδωκεν ἡμῖν ὁ πατήρ, ἵνα τέκνα θεοῦ κληθῶμεν. διὰ τοῦτο ὁ κόσμος οὐ γινώσκει † ἡμᾶς, ὅτι οὐκ ἔγνω αὐτόν.

2. ἀγαπητοὶ, νῦν τέκνα θεοῦ ἔσμεν, καὶ οὐπω ἐφανερώθη, † τί ἐσόμεθα. οἶδαμεν δὲ, ὅτι, ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὁψόμεθα αὐτόν, καθὼς ἔστι.

3. καὶ πᾶς ὁ ἔχων τὴν ἐλπίδα ταύτην ἐπ' αὐτῷ ἀγνίζει εαυτόν, καθὼς ἐκεῖνος ἀγνός ἐστι.

4. πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ. καὶ ἡ ἁμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία.

5. καὶ οἶδατε, ὅτι ἐκεῖνος ἐφανερώθη, ἵνα τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν † ἄρη. καὶ ἁμαρτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστι.

6. πᾶς ὁ ἐν αὐτῷ μένων οὐχ ἁμαρτάνει. πᾶς ὁ ἁμαρτάνων οὐχ ἐώρακεν αὐτόν, οὐδὲ ἔγνωκεν αὐτόν.

7. τεκνία, μηδεὶς πλανάτω ὑμᾶς. ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην δίκαιός ἐστι, καθὼς ἐκεῖνος δίκαιός ἐστιν.

8. ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστὶν, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ὁ διά-

1. Videte, qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur et simus. Propter hoc mundus non novit nos; quia non novit eum.

2. Charissimi! nunc filii Dei sumus; et nondum apparuit, quid erimus. Scimus, quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum, sicuti est.

3. Et omnis, qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut et ille sanctus est.

4. Omnis, qui facit peccatum, et iniquitatem facit; et peccatum est iniquitas.

5. Et scitis, quia ille apparuit, ut peccata nostra tolleret; et peccatum in eo non est.

6. Omnis, qui in eo manet, non peccat; et omnis, qui peccat, non vidit eum, nec cognovit eum.

7. Filioli! nemo vos seducat. Qui facit justitiam, justus est, sicut et ille justus est.

8. Qui facit peccatum, ex diabolo est; quoniam ab initio diabolus pec-

v. 27. C. διδασκη. — v. 29. C. et Mt. ἰδητε. — v. 1. Ed. omn. Er. ὑμας. — v. 2. Ed. omn. Er. ὅτι. — v. 3. Ed. omn. Er. ἐπ' αὐτον. — v. 5. Ed. 1. 2. Er. αἴρη.

βολος ἀμαρτάνει. εἰς τοῦτο ἐφανερώθη ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου.

9. πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τῆ θεῆ ἀμαρτίαν ἔποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτῆ ἐν αὐτῷ μένει. καὶ ἔδύναται ἀμαρτάνειν, ὅτι ἐκ τῆ θεῆ γεγέννηται.

10. ἐν τέτρω φανερά ἐσι τὰ τέκνα τῆ θεῆ καὶ τὰ τέκνα τῆ διαβόλου. πᾶς ὁ μὴ ποιῶν δικαιοσύνην ἐκ ἔσιν ἐκ τῆ θεῆ ἢ ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτῆ.

11. ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγγελία, ἣν ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους.

12. οὐ καθὼς καὶν ἐκ τοῦ πονηροῦ ἦν, καὶ ἔσφαξε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. καὶ χάριν τίνος ἔσφαξεν αὐτόν; ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρὰ ἦν, τὰ δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ δίκαια.

13. μὴ θαυμάζετε, ἀδελφοί μου, εἰ μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος.

14. ἡμεῖς οἶδαμεν, ὅτι μεταβεβήκαμεν ἐκ τῆ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν, ὅτι ἀγαπῶμεν τὴν ἀδελφόν. ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν μένει ἐν τῷ θανάτῳ.

15. πᾶς ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτῆ ἀνθρωποκτόνος ἐστὶ. καὶ οἶδατε, ὅτι πᾶς ἀνθρωποκτόνος ἐκ ἔχει ζωὴν αἰώνιον ἐν τῷ αὐτῷ μένουσαν.

16. ἐν τέτρω ἐγνώκαμεν τὴν ἀγάπην, ὅτι ἐκεῖνος ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν αὐτῆ ἔθηκε. καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν τὰς ψυχὰς τιθέναι.

17. ὃς δ' ἂν ἔχη τὸν βίον τῆ κόσμου, καὶ θεωρῇ τὸν ἀδελφὸν αὐτῆ χρεῖαν ἔχοντα, καὶ κλείσῃ τὰ σπλάγχθνα αὐτῆ ἀπ' αὐτῆ, πῶς ἡ ἀγάπη τῆ θεῆ μένει ἐν αὐτῷ;

18. τεκνία μου· μὴ ἀγαπῶμεν λόγον, μηδὲ τὴ γλώσση, ἀλλ' ἐργῶν καὶ ἀληθείας.

cat^{a)}. In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli.

a) Joh. 8, 44.

9. Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit^{a)}; quoniam semen ipsius in eo manet, et non potest peccare, quoniam ex Deo natus est.

a) v. 6. c. 5, 18.

10. In hoc manifesti sunt filii Dei, et filii diaboli. Omnis, qui non est justus, non est ex Deo, et qui non diligit fratrem suum.

11. Quoniam haec est annunciatio, quam audistis ab initio^{a)}, ut diligatis alterutrum.

a) Joh. 15, 34.

12. Non sicut Cain^{a)}, qui ex maligno erat, et occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? quoniam opera ejus maligna erant, fratris autem ejus justa.

a) Gen. 4, 8. sqq.

13. Nolite mirari, fratres! si odit vos mundus^{a)}.

a) Joh. 15, 18. sqq.

14. Nos scimus, quoniam translatus sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte^{a)}.

a) c. 2, 11.

15. Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis, quoniam omnis homicida non habet vitam aeternam in semet ipso manentem.

16. In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit^{a)}; et nos debemus pro fratribus animas ponere.

a) Joh. 15, 13.

17. Qui habuerit substantiam hujus mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere, et clauserit viscera sua ab eo; quomodo charitas Dei manet in eo^{a)}?

a) c. 4, 20. Jac. 2, 15. sqq.

18. Filioli mei! non diligamus verbum, neque lingua, sed opere et veritate.

v. 15. Mt. ἐαντιψ. — v. 16. C. add. τὸ θεῶν. — v. 17. ἀπ' αὐτῆ omitt. C. — "Ed. omn. Er. ἐπ' αὐτῶν. — v. 18. τῆ omitt. Ed. omn. Er. et St. — "Gh. et Mt. ἐν ἐργῶν.

19. καὶ ἐν τῷ γινώσκωμεν, ὅτι ἐκ τῆς ἀληθείας ἐσμὲν, καὶ ἔμπροσθεν αὐτῆς πείσομεν τὰς καρδίας ἡμῶν,

20. ὅτι, ἐὰν καταγινώσκῃ ἡμῶν ἡ καρδία, ὅτι μείζων ἐστὶ ὁ θεὸς τῆς καρδίας ἡμῶν, καὶ γινώσκει πάντα.

21. ἀγαπητοὶ, ἐὰν ἡ καρδία ἡμῶν μὴ καταγινώσκῃ ἡμῶν, παρῴρησίαν ἔχομεν πρὸς τὸν θεόν,

22. καὶ, ὃ ἐὰν αἰτῶμεν, λαμβάνομεν παρ' αὐτοῦ, ὅτι τὰς ἐντολάς αὐτοῦ τηροῦμεν, καὶ τὰ ἀρετὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ποιοῦμεν.

23. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ αὐτῆ, ἵνα πισεύσωμεν τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτῆ, ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, καθὼς ἔδωκεν ἐντολήν ἑ.

24. καὶ ὁ τηρῶν τὰς ἐντολάς αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει, καὶ αὐτὸς ἐν αὐτῷ ἔστι, καὶ ἐν τούτῳ γινώσκωμεν, ὅτι μένει ἐν ἡμῖν, ἐκ τοῦ πνεύματος, οὗ ἡμῖν ἔδωκεν.

19. In hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus; et in conspectu eius suadebimus corda nostra.

20. Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum; major est Deus corde nostro, et novit omnia.

21. Charissimi! si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam^{a)} habemus ad Deum;

22. et quidquid petierimus, accipiemus ab eo^{a)}; quoniam mandata eius custodimus, et ea, quae sunt placita coram eo, facimus.

23. Et hoc est mandatum eius: ut credamus^{a)} in nomine Filii eius Jesu Christi; et diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis.

24. Et qui servat mandata eius, in illo manet, et ipse in eo^{a)}; et in hoc^{b)} scimus, quoniam manet in nobis, de Spiritu^{c)}, quem dedit nobis.

a) Joh. 14, 25. b) c. 4, 15. c) Rom. 8, 9.

C A P. IV.

1. Ἀγαπητοὶ, μὴ παντὶ πνεύματι πισεύετε, ἀλλὰ δοκιμάζετε τὰ πνεύματα, εἰ ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστίν. ὅτι πολλοὶ ψευδοπροφῆται ἐξεληλύθασιν εἰς τὸν κόσμον.

2. ἐν τούτῳ ἔστι γινώσκετε τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ· πᾶν πνεῦμα, ὃ ὁμολογεῖ ἰησοῦν χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστίν.

3. καὶ πᾶν πνεῦμα, ὃ μὴ ὁμολογεῖ ἑ τὸν ἰησοῦν χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, ἐκ τοῦ θεοῦ ἐκ ἔστι. καὶ τὸ τοῦ ἐστίν ἑ τὸ τοῦ ἀντιχρίστου, ὃ ἀκηκόατε, ὅτι ἔρχεται, καὶ νῦν ἐν τῷ κόσμῳ ἐστίν ἤδη.

4. ὑμεῖς ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστε, τεκνία, καὶ νενικήκατε αὐτούς. ὅτι μείζων ἐστὶν ὁ ἐν ὑμῖν, ἢ ὁ ἐν τῷ κόσμῳ.

1. Charissimi! nolite omni spiritui credere^{a)}, sed probate spiritus, si ex Deo sint; quoniam multi pseudoprophetae exierunt in mundum.

2. In hoc^{a)} cognoscitur spiritus Dei: omnis spiritus, qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est.

3. Et omnis spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est. Et hic est Antichristus^{a)}, de quo audistis, quoniam venit, et nunc jam in mundo est.

4. Vos ex Deo estis, filiioli! et vicistis eum; quoniam major est, qui in vobis est, quam qui in mundo.

a) c. 2, 18. 22.

v. 23. St. et Gb. add. ἡμῖν. — v. 24. C. add. μένει. — "C. ἔδωκεν ἡμῖν. — v. 2. C. et Mt. γινωσκεται. — v. 3. τον omitt. C. et Mt. Gb. τον ἰησοῦν omitt. χριστον ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα. — "το omitt. C.

5. αὐτοὶ ἐκ τοῦ κόσμου εἰσὶ. διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ κόσμου λαλοῦσι, καὶ ὁ κόσμος αὐτῶν ἀκούει.

6. ἡμεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐσμεν. ὁ γνώσκων τὸν Θεὸν ἀκούει ἡμῶν. ὃς οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἀκούει ἡμῶν. ἐκ τούτου γινώσκουμεν τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης.

7. ἀγαπητοὶ, ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ὅτι ἡ ἀγάπη ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ, καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται, καὶ γινώσκει τὸν Θεόν.

8. ὁ μὴ ἀγαπῶν οὐκ ἔγνω τὸν Θεόν. ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν.

9. ἐν τῷ ἐφανερώθη ἡ ἀγάπη τῆς Θεῆ ἐν τῷ ἡμῖν, ὅτι τὸν υἱὸν αὐτῆς, τὸν μονογενῆ, τὸν ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν κόσμον, ἵνα ζήσωμεν δι' αὐτῆς.

10. ἐν τῷ ἐστὶν ἡ ἀγάπη, ἔχ' ὅτι ἡμεῖς ἠγάπησαμεν τὸν Θεόν, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἰλασμόν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.

11. ἀγαπητοὶ, εἰ οὕτως τὸ Θεὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ἀλλήλους ἀγαπᾶν.

12. Θεὸν οὐδεὶς πώποτε τεθέαται. ἐὰν ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν μένει, καὶ ἡ ἀγάπη αὐτοῦ τετελειωμένη ἐστὶν ἐν ἡμῖν.

13. ἐν τῷ γινώσκουμεν, ὅτι ἐν αὐτῷ μένομεν, καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν, ὅτι ἐκ τῆς πνεύματος αὐτῆς δέδωκεν ἡμῖν.

14. καὶ ἡμεῖς τεθεάμεθα καὶ μαρτυροῦμεν, ὅτι ὁ πατὴρ ἀπέστειλε τὸν υἱὸν σωτήρα τοῦ κόσμου.

15. ὃς ἂν ὁμολογήσῃ, ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ υἱὸς τῆς Θεῆς, ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ μένει, καὶ αὐτὸς ἐν τῷ Θεῷ.

5. Ipsi de mundo sunt; ideo de mundo loquuntur, et mundus eos audit.

6. Nos ex Deo sumus; qui novit Deum^{a)}, audit nos; qui non est ex Deo, non audit nos. In hoc cognoscimus Spiritum veritatis, et spiritum erroris.

a) Joh. 8, 47. 15, 19.

7. Charissimi! diligamus nos invicem; quia charitas ex Deo est. Et omnis, qui diligit, ex Deo natus est, et cognoscit Deum.

8. Qui non diligit, non novit Deum; quoniam Deus charitas est^{a)}.

a) v. 16.

9. In hoc apparuit charitas Dei^{a)} in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum.

a) Joh. 3, 16.

10. In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, et misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris.

11. Charissimi! si sic Deus dilexit nos, et nos debemus alterutrum diligere.

12. Deum nemo vidit unquam^{a)}; si diligamus invicem, Deus in nobis manet, et charitas ejus in nobis perfecta est.

a) Joh. 1, 18.

13. In hoc cognoscimus, quoniam in eo manemus, et ipse in nobis, quoniam de Spiritu¹⁾ suo dedit nobis^{a)}.

a) c. 3, 24. Joh. 14, 17.

14. Et nos vidimus, et testificamur^{a)}, quoniam Pater misit filium suum Salvatorem mundi.

a) Joh. 1, 14.

15. Quisquis confessus fuerit, quoniam Jesus est Filius Dei, Deus in eo manet, et ipse in Deo.

v. 9. Ed. 1. 2. Er. omitt. ἐν ἡμῖν. Ed. 3. 4. Er. ἐν ὑμῖν. — "τον omitt. Ed. omn. Er. — "C. ἀπέστειλε. — v. 11. Ed. omn. Er. ἠγάπησεν ἡμᾶς ὁ Θεός.

1) 1590. add. sancto.

16. καὶ ἡμεῖς ἐγνώκαμεν καὶ πε-
πιστεύκαμεν τὴν ἀγάπην, ἣν ἔχει ὁ θε-
ὸς ἐν ἡμῖν. ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστὶ, καὶ ὁ
μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐν τῷ θεῷ μένει,
καὶ ὁ θεὸς ἐν αὐτῷ †.

17. ἐν τούτῳ τετελείωται ἡ ἀγάπη
μεθ' ἡμῶν, ἵνα παρῴρησάν ἔχωμεν ἐν
τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ὅτι, καθὼς
ἐκεῖνός ἐστι, καὶ ἡμεῖς ἐσμεν ἐν τῷ κό-
σμῳ τούτῳ.

18. φόβος ἐκ ἔσιν ἐν τῇ ἀγάπῃ,
ἀλλ' ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν
φόβον· ὅτι ὁ φόβος κόλασιν ἔχει· ὁ δὲ
φοβούμενος ἂ τετελείωται ἐν τῇ ἀγάπῃ.

19. ἡμεῖς ἀγαπῶμεν αὐτὸν, ὅτι
αὐτὸς πρῶτος ἠγάπησεν ἡμᾶς.

20. εἶάν τις εἴπῃ· ὅτι ἀγαπῶ τὸν
θεόν· καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ † μισῶ,
ψεύσης ἐστίν. ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν
ἀδελφὸν αὐτοῦ, ὃν εἶώρακε, τὸν θεόν,
ὃν † εἶώρακε, πῶς δύναται ἀγαπᾶν;

21. καὶ ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔχο-
μεν ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα ὁ ἀγαπῶν τὸν
θεὸν ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

16. Et nos cognovimus, et credidi-
mus charitati, quam habet Deus in no-
bis. Deus charitas est^{a)}; et qui manet
in charitate, in Deo manet, et Deus in
eo.

a) v. 8.

17. In hoc perfecta est charitas Dei
nobiscum, ut fiduciam habeamus in die
iudicii^{a)}; quia sicut ille est, et nos sumus
in hoc mundo.

a) c. 2, 28.

18. Timor non est in charitate; sed
perfecta charitas foras mittit timorem.
Quoniam timor poenam habet; qui au-
tem timet, non est perfectus in cha-
ritate.

19. Nos ergo diligamus Deum, quon-
iam Deus prior dilexit nos^{a)}.

a) v. 10.

20. Si quis dixerit, quoniam dili-
go Deum, et fratrem suum oderit, men-
dax^{a)} est; qui enim non diligit fratrem
suum, quem videt, Deum, quem non
videt, quomodo potest diligere?

a) c. 2, 4, 11.

21. Et hoc mandatum^{a)} habemus a
Deo: ut, qui diligit Deum, diligat et
fratrem suum.

a) Marc. 12, 51.

C A P. V.

1. Πᾶς ὁ πιστεύων, ὅτι ἰησοῦς ἐστίν
ὁ χριστός, ἐκ τῆ θεῆ γενένηται· καὶ
πᾶς ὁ ἀγαπῶν τὸν γεννησάντα ἀγαπᾷ
καὶ τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ.

2. ἐν τούτῳ γινώσκουμεν, ὅτι ἀγα-
πῶμεν τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ, ὅταν τὸν
θεὸν ἀγαπῶμεν, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐ-
τοῦ τηρῶμεν.

3. αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ ἀγάπη τῆ θεῆ,
ἵνα τὰς ἐντολὰς αὐτῆ τηρῶμεν. καὶ αἱ
ἐντολαὶ αὐτῆ βαρεῖαι ἐκ εἰσίν.

4. ὅτι πᾶν τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆ
θεῆ νικᾷ τὸν κόσμον. καὶ αὕτη ἐστὶν

1. Omnis, qui credit, quoniam Je-
sus est Christus, ex Deo natus est^{a)}.
Et omnis, qui diligit eum, qui genuit,
diliget et eum, qui natus est ex eo.

a) Joh. 1, 12, 13.

2. In hoc^{a)} cognoscimus, quoniam
diligimus natos Dei, cum Deum dili-
gamus, et mandata ejus faciamus.

a) c. 3, 19.

3. Haec est enim charitas Dei, ut
mandata ejus custodiamus; et mandata
ejus gravia non sunt^{a)}.

a) Matth. 11, 50.

4. Quoniam omne, quod natum est
ex Deo, vincit^{a)} mundum; et haec est

ἡ νίκη, ἡ νικήσασα τὸν κόσμον, ἡ πίσις † ἡμῶν.

5. τίς ἐστὶν ὁ νικῶν τὸν κόσμον, εἰ μὴ ὁ πιστεύων, ὅτι ἰησοῦς ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ;

6. οὗτός ἐστιν ὁ ἐλθὼν δι' ὕδατος καὶ αἵματος, ἰησοῦς, ὁ † χριστός· ἐκ ἐν τῷ ὕδατι μόνον, ἀλλ' ἐν τῷ ὕδατι καὶ † τῷ αἵματι. καὶ τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ μαρτυρῶν· ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστιν ἡ ἀλήθεια.

7. † ὅτι τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ ἔρανω, ὁ πατήρ, ὁ λόγος, καὶ τὸ πνεῦμα ἅγιον. καὶ ἔτσι οἱ τρεῖς ἐν εἰσι.

8. † καὶ τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῇ γῆ, πνεῦμα καὶ ὕδωρ καὶ αἷμα. καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἐν εἰσιν.

9. εἰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀνθρώπων λαμβάνομεν, ἡ μαρτυρία τῆ θεῆ μελλῶν ἐστίν· ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τῆ θεῆ, ἣν μεμαρτύρηκε περὶ τῆ υἱὸς αὐτῆ.

10. ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἔχει τὴν μαρτυρίαν ἐν † ἑαυτῷ. ὁ μὴ πιστεύων τῷ θεῷ ψεύστην πεποιήκεν αὐτὸν, ὅτι οὐ πεπίστευκεν εἰς τὴν μαρτυρίαν, ἣν μεμαρτύρηκεν ὁ θεὸς περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

11. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία, ὅτι ζωὴν αἰώνιον ἔδωκεν ἡμῖν ὁ θεός. καὶ αὕτη ἡ ζωὴ ἐν τῷ υἱῷ αὐτῆ ἐστὶν.

12. ὁ ἔχων τὸν υἱὸν ἔχει τὴν ζωὴν. ὁ μὴ ἔχων τὸν υἱὸν τῆ θεῆ τὴν ζωὴν ἐκ ἔχει.

victoria, quae vincit mundum, fides nostra.

a) Joh. 16, 33.

5. Quis est, qui vincit mundum, nisi qui credit^{a)}, quoniam Jesus est Filius Dei?

a) c. 4, 15.

6. Hic est, qui venit per aquam et sanguinem, Jesus Christus, non in aqua solum, sed in aqua et sanguine. Et spiritus est, qui testificatur, quoniam Christus est veritas.

7. Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in coelo: Pater, Verbum, et Spiritus sanctus; et hi tres unum sunt.

8. Et tres sunt, qui testimonium dant in terra: Spiritus, et aqua, et sanguis; et hi tres unum sunt.

9. Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est. Quoniam hoc est testimonium Dei, quod majus est, quoniam testificatus est de Filio suo.

10. Qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se; qui non credit Filio, mendacem facit eum; quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de Filio suo.

11. Et hoc est testimonium, quoniam vitam aeternam dedit nobis Deus; et haec vita^{a)} in Filio ejus est.

a) Joh. 1, 4.

12. Qui habet Filium¹⁾, habet vitam^{a)}; qui non habet Filium²⁾, vitam non habet.

a) Joh. 3, 26.

v. 4. C. ἡμῶν. — v. 6. ὁ omitt. Ed. omn. Er. et Mt. — τῷ omitt. C. — v. 7. St. ἐν τῷ ἔρανω, ὁ πατήρ, ὁ λόγος, το καὶ ἅγιον πνεῦμα· καὶ ἔτσι οἱ τρεῖς ἐν εἰσι. — v. 8. καὶ τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτ. ἐν τῇ γῆ, το πνεῦμα καὶ το ἕδωρ καὶ το αἷμα· καὶ οἱ τρεῖς εἰς το ἐν εἰσιν. Mt. et Gb. ὅτι τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες, v. 8. το πνεῦμα καὶ το ἕδωρ καὶ το αἷμα· καὶ οἱ τρεῖς εἰς το ἐν εἰσιν. v. 7. et 8. Ed. 1. 2. Er. ὅτι τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες, το πνεῦμα, καὶ το ἕδωρ καὶ το αἷμα, καὶ οἱ τρεῖς εἰς το ἐν εἰσιν. Ed. 3. Er. v. 7. ὅτι τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτ. ἐν τῷ ἔρανω, πατήρ, λόγος, καὶ πνεῦμα ἅγιον, καὶ ἔτσι οἱ τρεῖς ἐν εἰσιν. Compl. v. 7. ὅτι τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτ. ἐν τῷ ἔρανω, ὁ πατήρ, καὶ ὁ λόγος, καὶ το ἅγιον πνεῦμα. καὶ οἱ τρεῖς εἰς το ἐν εἰσιν. v. 8. καὶ τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες ἐπὶ τῆς γῆς το πνεῦμα, καὶ το ἕδωρ, καὶ το αἷμα. — v. 10. C. αὐτῷ. Mt. αὐτῷ.

1) 1590. add. Dei.

2) 1590. add. Dei.

13. ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν, † τοῖς πισεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα τῆς νῆς τῆς θεῆς, ἵνα εἰδῆτε, ὅτι ζωὴν † αἰώνιον ἔχετε, † καὶ ἵνα πισεύητε εἰς τὸ ὄνομα τῆς νῆς τῆς θεῆς.

14. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ παρρησία, ἣν ἔχομεν πρὸς αὐτὸν, ὅτι, εἰάν τι αἰτώμεθα κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, ἀκούει ἡμῶν.

15. καὶ εἰάν οἶδαμεν, ὅτι ἀκούει ἡμῶν, ὁ † ἂν αἰτώμεθα, οἶδαμεν, ὅτι ἔχομεν τὰ αἰτήματα, ἃ ἤτήκαμεν παρ' αὐτοῦ.

16. εἰάν τις ἴδῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἁμαρτάνοντα ἁμαρτίαν μὴ πρὸς θάνατον, αἰτήσῃ, καὶ δώσει αὐτῷ ζωὴν, τοῖς ἁμαρτάνουσι μὴ πρὸς θάνατον. ἔστιν ἁμαρτία πρὸς θάνατον. οὐ περὶ ἐκείνης λέγω, ἵνα ἐρωτήσῃ.

17. πᾶσα ἀδικία ἁμαρτία ἐστὶ. καὶ ἔστιν ἁμαρτία οὐ πρὸς θάνατον.

18. οἶδαμεν, ὅτι πᾶς ὁ γεννημένος ἐκ τῆς θεῆς ἐκ ἁμαρτάνει, ἀλλ' ὁ γεννηθεὶς ἐκ τῆς θεῆς τηρεῖ ἑαυτὸν, καὶ ὁ πονηρὸς ἐκ ἄπτεται αὐτῆς.

19. οἶδαμεν, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ ἐσμεν, καὶ ὁ κόσμος ὅλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται.

20. † οἶδαμεν δὲ, ὅτι ὁ υἱὸς τῆς θεῆς ἦκει, καὶ δέδωκεν ἡμῖν διάνοιαν, ἵνα γινώσκωμεν τὸν ἀληθινόν. † καὶ ἐσμεν ἐν τῷ † ἀληθινῷ, ἐν τῷ νῷ αὐτῆς, ἰησοῦ χριστῷ. ἔτος ἐστὶν ὁ ἀληθινὸς θεὸς καὶ † ἡ ζωὴ αἰώνιος.

21. τεκνία, φυλάξατε ἑαυτὰς ἀπὸ τῶν εἰδώλων. † ἀμήν.

13. Haec scribo vobis, ut sciatis, quoniam vitam habetis aeternam, qui creditis in nomine Filii Dei.

14. Et haec est fiducia^{a)}, quam habemus ad eum¹⁾: quia quodcumque petierimus, secundum voluntatem ejus, audit nos.

a) c. 3, 21.

15. Et scimus, quia audit nos, quid quod petierimus; scimus, quoniam habemus petitiones, quas postulamus ab eo.

16. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem^{a)}, petat, et dabitur ei vita, peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem; non pro illo dico, ut roget quis.

a) Matth. 12, 32.

17. Omnis iniquitas peccatum est; et est peccatum ad mortem^{a)}.

a) Rom. 6, 25.

18. Scimus, quia omnis, qui natus est ex Deo, non peccat^{a)}; sed generatio Dei conservat eum, et malignus non tangit eum.

a) c. 3, 9.

19. Scimus, quoniam ex Deo sumus, et mundus totus in maligno positus est.

20. Et scimus, quoniam Filius Dei venit, et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum, et simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus^{a)}, et vita aeterna.

a) Joh. 1, 1. Rom. 9, 5.

1 Tim. 3, 16.

21. Filioli! custodite vos a simulacris. Amen.

v. 13. τοῖς πισεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα τῆς νῆς τῆς θεῆς omitt. Gb. — "St. ἐχετε αἰώνιον. — "Gb. οἱ πισευοντες εἰς τὸ ὄνομα τῆς νῆς τῆς θεῆς. — v. 15. C. εἰαν. — v. 20. Gb. και οἶδαμεν. — "C. add. θεον. — "Ed. 2. Er. ἀληθινῶ. — "C. omitt. ἡ. Mt. ζωὴ ἡ αἰώνιος. — v. 21. ἀμήν omitt. Gb.

1) 1590. ad Deum.

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΙΟΑΝΝΙΣ ΙΙ.

1. Ὁ πρεσβύτερος ἐκλεκτῆ κυρία καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῆς, οὓς ἐγὼ ἀγαπῶ ἐν ἀληθείᾳ (καὶ οὐκ ἐγὼ μόνος, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐγνωκότες τὴν ἀλήθειαν)

2. διὰ τὴν ἀλήθειαν, τὴν μένσαν ἐν ἡμῖν, καὶ μεθ' ἡμῶν ἔσαι εἰς τὸν αἰῶνα·

3. ἔσαι μεθ' ὑμῶν χάρις, ἔλεος, εἰρήνη καὶ παρὰ θεοῦ πατρὸς καὶ παρὰ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ υἱοῦ τοῦ πατρὸς, ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἀγάπῃ.

4. ἐχάρην λίαν, ὅτι εὐρηκα ἐκ τῶν τέκνων σε περιπατοῦντας ἐν ἀληθείᾳ, καθὼς ἐντολὴν ἐλάβομεν παρὰ τοῦ πατρὸς.

5. καὶ νῦν ἐρωτῶ σε, κυρία, οὐχ ὡς ἐντολὴν καὶ γραφῶν σοι καινῆν, ἀλλὰ ἣν εἶχομεν ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους.

6. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη, ἵνα περιπατῶμεν κατὰ τὰς ἐντολὰς αὐτῆς. αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολή, καθὼς ἠκέσατε ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα ἐν αὐτῇ περιπατήτε.

7. ὅτι πολλοὶ πλάνοι εἰσῆλθον εἰς τὸν κόσμον, οἱ μὴ ὁμολογῶντες ἰησοῦν χριστὸν ἐρχόμενον ἐν σαρκί. ἔτος ἐστὶν ὁ πλάνος καὶ ὁ ἀντίχριστος.

8. βλέπετε ἑαυτὰς, καὶ ἵνα μὴ ἀπολέσωμεν, ἀ εἰργασάμεθα, ἀλλὰ μισθὸν πλήρη ἀπολάβωμεν.

9. πᾶς ὁ παραβαίνων καὶ μὴ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τῆς χριστοῦ θεοῦ ἐν ἔξει. ὁ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τῆς χριστοῦ, ἔτος καὶ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἔχει.

1. Senior electae dominae, et natis ejus, quos ego diligo in veritate, et non ego solus, sed et omnes, qui cognoverunt veritatem,

2. propter veritatem, quae permanet in nobis, et nobiscum erit in aeternum.

3. Sit vobiscum gratia, misericordia, pax a Deo Patre, et a Christo Jesu, Filio Patris, in veritate et charitate.

4. Gavisus sum valde, quoniam inveni de filiis tuis ambulantes in veritate, sicut mandatum accepimus a Patre.

5. Et nunc rogo te, domina! non tamquam mandatum novum scribens tibi, sed quod habuimus ab initio, ut diligamus alterutrum.

6. Et haec est charitas, ut ambulemus secundum mandata ejus^{a)}. Hoc est enim mandatum, ut quemadmodum audistis ab initio, in eo ambuletis.

a) 1 Joh. 5, 3.

7. Quoniam multi seductores^{a)} exierunt in mundum, qui non confitentur Jesum Christum venisse in carnem. Hic est seductor et antichristus.

c) Matth. 24, 5. 24. 2 Petr. 2, 1. 1 Joh. 2, 18. 4, 1-3.

8. Videte vosmet ipsos, ne perdati, quae operati estis; sed ut mercedem plenam accipiatis.

9. Omnis, qui recedit, et non permanet in doctrina Christi, Deum non habet^{a)}; qui permanet in doctrina, hic et Patrem et Filium habet. a) 1 Joh. 2, 22. 23.

v. 2. τὴν omitt. Ed. 4. 5. Er. — v. 3. St. ἡμῶν. Ed. omn. Er. καθ' ἡμῶν. — "C. ἀπο. — v. 5. Ed. omn. Er. et St. γραφῶν. — "Mt. ἀλλ'. — v. 6. Ed. omn. Er. τὴν ἐντολὴν. — v. 8. ἵνα omitt. Ed. omn. Er. — "C. add. καλα.

10. εἴ τις ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς, καὶ ταύτην † τὴν διδαχὴν οὐ φέρει, μὴ λαμβάνετε αὐτὸν εἰς οἰκίαν, καὶ χαίρειν αὐτῷ μὴ λέγετε.

11. ὁ γὰρ λέγων † αὐτῷ χαίρειν κοινωνοῖ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, τοῖς πονηροῖς.

12. πολλὰ ἔχων ὑμῖν γράφειν, ἕκ ἠβελήθην διὰ χάριτος καὶ μελανοσ. † ἀλλὰ ἐλπίζω, ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ εὐχόμενος εὐχόμενος λαλῆσαι, ἵνα ἡ χαρὰ ἡμῶν ᾖ πεπληρωμένη.

13. ἀσπάζεται σε τὰ τέκνα τῆς ἀδελφῆς σε, τῆς ἐκλεκτῆς. † ἀμήν.

10. Si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum^{a)}, nec ave ei dixeritis.

a) Rom. 16, 17.

11. Qui enim dicit illi ave, communicat operibus ejus malignis¹⁾).

12. Plura habens vobis scribere, nolui per chartam et atramentum^{a)}; spero enim me futurum apud vos, et os ad os loqui; ut gaudium vestrum plenum sit.

a) 3 Joh. 13.

13. Salutant te filii sororis tuae electae.

v. 10. την omitt. Ed. omn. Er. — v. 11. αὐτῷ omitt. Ed. omn. Er. — v. 12. Gb. ἐλπίζω γαρ. — v. 13. ἀμήν omitt. Gb.

1) 1590. a dd. Ecce! praedixi vobis, ut in die Domini non confundamini.

EPISTOLA IOANNIS III.

1. Ὁ πρεσβύτερος γὰρ, τῷ ἀγαπητῷ, ὃν ἐγὼ ἀγαπῶ ἐν ἀληθείᾳ.

2. ἀγαπητὲ, περὶ πάντων εὐχομαί σε εὐδοῦσθαι καὶ ὑγιαίνειν, καθὼς εὐδοῦνταί σε ἡ ψυχὴ.

3. ἐχάρην γὰρ λίαν, ἐρχομένων ἀδελφῶν καὶ μαρτυρούντων σε τῇ ἀληθείᾳ, καθὼς σὺ ἐν ἀληθείᾳ περιπατεῖς.

4. μείζοτερον τούτων οὐκ ἔχω χαρὰν, ἵνα ἀκούω τὰ ἐμὰ τέκνα ἐν ἀληθείᾳ περιπατοῦντα.

5. ἀγαπητὲ, πιστὸν ποιεῖς, ὃ ἐὰν ἐργάσῃ εἰς τοὺς ἀδελφούς καὶ εἰς τοὺς ξένους,

6. οἱ ἐμαρτύρησάν σε τῇ ἀγάπῃ ἐνώπιον ἐκκλησίας, οὓς καλῶς ποιήσεις προπέμψας ἀξίως τοῦ θεοῦ.

7. ὑπὲρ γὰρ τοῦ ὀνόματος † ἐξῆλθον, μηδὲν λαμβάνοντες ἀπὸ τῶν ἐθνῶν.

1. Senior Gajo^{a)} charissimo, quem ego diligo in veritate.

a) Rom. 16, 23.

2. Charissime! de omnibus orationem facio prospere te ingredi et valere, sicut prospere agit anima tua.

3. Gavisus sum valde venientibus fratribus, et testimonium perhibentibus veritati tuae, sicut tu in veritate ambulas.

4. Majorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare.

5. Charissime! fideliter facis, quidquid operaris in fratres, et hoc in peregrinos.

6. Qui testimonium reddiderunt charitati tuae, in conspectu Ecclesiae; quos, benefaciens, deduces digne Deo.

7. Pro nomine enim ejus profecti sunt, nihil accipientes a Gentibus.

v. 7. C. add. αὐτοῖς.

8. ἡμεῖς οὖν ὀφείλομεν ἀπολαμβάνειν τοὺς τοιοῦτους, ἵνα συνεργοὶ γινώμεθα τῇ ἀληθείᾳ.

9. ἔγραψα τῇ ἐκκλησίᾳ. ἀλλ' ὁ φιλοπρωτεύων αὐτῶν διοτρεφῆς οὐκ ἐπιδέχεται ἡμᾶς.

10. διὰ τῆτο, ἐὰν ἔλθω, ὑπομνήσω † αὐτοῦ τὰ ἔργα, ἃ ποιεῖ, λόγοις πονηροῖς φλυαρῶν ἡμᾶς. καὶ μὴ ἀρκοῦμενος ἐπὶ τούτοις, οὔτε αὐτὸς ἐπιδέχεται τοὺς ἀδελφούς, καὶ τοὺς βελομένους κωλύει, καὶ ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐκβάλλει.

11. ἀγαπητὲ, μὴ μιμοῦ τὸ κακὸν, ἀλλὰ τὸ ἀγαθόν. ὁ ἀγαθοποιῶν ἐκ τοῦ θεοῦ ἔστιν. ὁ † κακοποιῶν οὐχ ὤρακε τὸν θεόν.

12. δημητρίῳ μεμαρτύρηται ὑπὸ πάντων καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας. καὶ ἡμεῖς δὲ μαρτυροῦμεν, καὶ οἴδατε, ὅτι ἡ μαρτυρία ἡμῶν ἀληθῆς ἔστι.

13. πολλὰ εἶχον γράφειν, ἀλλ' οὐ θέλω διὰ μέλανος καὶ καλάμης σοι γράψαι.

14. ἐλπίζω δὲ, εὐθέως ἰδεῖν σε, καὶ ὄμα πρὸς ὄμα λαλήσομεν.

15. εἰρήνη σοι. ἀσπάζονται σε οἱ φίλοι. ἀσπάζε τὲς φίλους κατ' ὄνομα †.

8. Nos ergo debemus suscipere huiusmodi, ut cooperatores simus veritatis.

9. Scripsissem forsitan Ecclesiae; sed is, qui amat primatum gerere in eis, Diotrophes, non recipit nos.

10. Propter hoc si venero, commonebo ejus opera, quae facit, verbis malignis garriens in nos; et quasi non ei ista sufficiant, neque ipse suscipit fratres, et eos, qui suscipiunt, prohibet, et de Ecclesia ejicit.

11. Charissime! noli imitari malum, sed quod bonum est. Qui benefacit, ex Deo est; qui malefacit, non vidit Deum.

12. Demetrio testimonium redditur ab omnibus, et ab ipsa veritate; sed et nos testimonium perhibemus, et nosti, quoniam testimonium nostrum verum est ^{a)}.

a) Joh. 19, 35 21, 24.

13. Multa habui tibi scribere; sed nolui per atramentum ^{a)} et calamum scribere tibi.

a) 2 Joh. 12.

14. Spero autem protinus te videre, et os ad os loquemur. Pax tibi! Salutant te amici! Saluta ¹⁾ amicos nominatim!

v. 10. C. ὑπομνησων. — v. 11. Ed. omn. Er. ὁ δε. — v. 15. C. add. ἀμην.

1) 1590. add. tu.

EPISTOLA JUDÆ.

1. Ἰούδας, † ἰησοῦ χριστοῦ δοῦλος, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου, τοῖς ἐν θεῷ πατρὶ ἡγιασμένοις καὶ ἰησοῦ † χριστῷ τετηρημένοις κλητοῖς

1. Judas, Jesu Christi servus, frater autem Jacobi, his qui sunt in Deo Patre dilectis, et Christo Jesu conservatis, et vocatis.

v. 1. C. χριστος ἰησους. — "Ed. 2. 3. Er. χριστος.

2. ἔλεος ὑμῶν καὶ εἰρήνη καὶ ἀγάπη πληθυνθείη.

3. ἀγαπητοὶ, πᾶσαν σπεδὴν ποιήμενος, γράφειν ὑμῖν περὶ τῆς κοινῆς σωτηρίας, ἀνάγκην ἔσχον, γράψαι ὑμῖν, παρακαλῶν, ἐπαγωνίζεσθαι + τῇ ἁπαξ παραδοθείσῃ τοῖς ἁγίοις πίσει.

4. παρεισέδυσαν γὰρ τινες ἄνθρωποι οἱ πάλαι προγεγραμμένοι εἰς τῆτο τὸ κρίμα, ἄσεβεῖς, τὴν τῷ θεῷ ἡμῶν χάριν μετατιθέντες εἰς ἀσελγίαν, καὶ τὸν μόνον + δεσπότην θεὸν, καὶ κύριον ἡμῶν, ἡσῶν χριστὸν ἀρνύμενοι.

5. ὑπομῆσαι δὲ ὑμᾶς βούλομαι, εἰδόμενος ὑμᾶς ἁπαξ τοῦτο, ὅτι ὁ κύριος λαὸν ἐκ + γῆς αἰγύπτου σώσας, τὸ δεύτερον τοὺς μὴ πιστεύσαντας ἀπώλεσεν,

6. ἀγγέλες τε, τοὺς μὴ τηρήσαντας τὴν ἑαυτῶν ἀρχήν, ἀλλὰ ἀπολιπόντας τὸ ἴδιον οἰκητήριον, εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας δεσμοῖς αἰδίαις ὑπὸ ζόφον τετήρηκεν.

7. ὡς σόδομα καὶ γομορρά καὶ αἱ περὶ αὐτὰς πόλεις, τὸν ὅμοιον τέτοις τρόπον ἐκπορεύεσθαι, καὶ ἀπελθεῖσαι ὀπίσω σαρκὸς ἐτέρας, πρόκεινται δείγμα, πρὸς αἰωνίς δίκην ὑπέχεσαι.

8. ὁμοίως μέντοι καὶ οὗτοι ἐντυπιαζόμενοι, σάρκα μὲν μιάνουσι, κυριότητα δὲ ἀθετοῦσι, δόξας δὲ βλασφημοῦσιν.

9. ὁ δὲ μιχαὴλ, ὁ ἀρχάγγελος, ὅτε, τῷ διαβόλῳ διακρινόμενος, διελέγετο περὶ τῆς μωσέως σώματος, ἐκ ἐτόλμησης, κρίσιν ἐπενεγκεῖν βλασφημίας, ἀλλ' εἶπεν· ἐπιτιμῆσαι + σοι κύριος.

10. οὗτοι δὲ, ὅσα μὲν οὐκ οἶδασιν, βλασφημοῦσιν, ὅσα δὲ φυσικῶς ὡς τὰ ἄλογα ζῶα ἐπίσανται, ἐν τούτοις φθείρονται.

11. οὐαὶ αὐτοῖς· ὅτι τῇ ὁδοῦ τοῦ

2. Misericordia vobis, et pax, et charitas adimpleatur.

3. Charissimi! omnem sollicitudinem faciens scribendi vobis de communi vestra salute, necesse habui scribere vobis deprecans supercertari^{a)} semel traditae sanctis fidei. a) Phil. 1, 27.

4. Subintroierunt enim quidam homines (qui olim praescripti sunt in hoc iudicium) impii, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, et solum Dominatorem, et Dominum nostrum Jesum Christum negantes.

5. Commonere autem vos volo, scientes semel omnia, quoniam Jesus populum de terra Aegypti salvans, secundo eos, qui non crediderunt, perdidit^{a)}.

a) Num. 14, 35. 1 Cor. 10, 5.

6. Angelos vero, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium magni diei, vinculis aeternis sub caligine reservavit.

7. Sicut Sodoma, et Gomorrha^{a)}, et finitimae civitates simili modo ex-fornicatae, et abeuntes post carnem alteram factae sunt exemplum ignis aeterni, poenam sustinentes. a) Gen. 19, 24, sq.

8. Similiter et hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, majestatem autem blasphemant^{a)}.

a) 2 Petr. 2, 10, 11.

9. Cum Michaël Archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moy-si corpore, non est ausus iudicium inferre blasphemiae; sed dixit: Imperet tibi Dominus!

10. Hi autem, quaecumque quidem ignorant, blasphemant; quaecumque autem naturaliter, tamquam muta animalia, norunt, in his corrumpuntur.

11. Vae illis, quia¹⁾ in via Cain^{a)}

v. 3. τη omitt. C. — v. 4. C. θεον και δεσποτην, τον κυρ. Gb. δεσποτην και κυριον. — v. 5. Ed. omn. Er. της pro γης. — v. 9. C. σε.

1) 1590. Vae illis, qui in.

καὶν ἐπορεύθησαν, καὶ τῇ πλάνῃ τοῦ βαλαὰμ μισθοῦ ἐξεχύθησαν, καὶ τῇ ἀντιλογίᾳ τοῦ κορὲ ἀπώλοντο.

12. οὗτοί εἰσιν ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν σπιλάδες, συννεωχόμενοι †, ἀφρόβως ἑαυτοὺς ποιμαίνοντες. νεφέλαι ἄνδρῳ, ὑπὸ ἀνέμων † παραφερόμεναι, δένδρα φθινοπωρινὰ, ἄκαρπα, δις ἀποθανόντα, † ἐκριζωθέντα,

13. κύματα ἄγρια θαλάσσης, ἐπαφρίζοντα τὰς ἑαυτῶν αἰσχύνas, ἀξέρες πλανῆται, οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς † αἰῶνα τετήρηται.

14. προεφήτευσεν δὲ καὶ τούτοις ἔβδομος ἀπὸ ἀδάμ ἐνώχ, λέγων· ἰδοὺ, ἦλθε κύριος ἐν † ἀγίαις μυριάσιν αὐτῆς,

15. ποιῆσαι κρίσιν κατὰ πάντων, καὶ † ἐξελέγξει πάντας τοὺς ἀσεβεῖς αὐτῶν περὶ πάντων τῶν ἔργων ἀσεβείας αὐτῶν, ὧν ἠσέβησαν, καὶ περὶ πάντων τῶν σκληρῶν, ὧν ἐλάλησαν κατ' αὐτοῦ ἄμαρτωλοὶ ἀσεβεῖς.

16. οὗτοί εἰσι γογγυαὶ, μεμψίμοιροι, κατὰ τὰς ἐπιθυμίας † αὐτῶν πορευόμενοι, καὶ τὸ ζῶμα αὐτῶν λαλεῖ ὑπέρογκα, θαυμάζοντες πρόσωπα ὠφελείας χάριν.

17. ὑμεῖς δὲ, ἀγαπητοὶ, μνήσθητε τῶν ῥημάτων, τῶν προειρημένων ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ,

18. ὅτι ἔλεγον ὑμῖν, ὅτι ἐν ἐσχάτῳ χρόνῳ ἔσονται ἐμπαῖκται, κατὰ τὰς † ἑαυτῶν ἐπιθυμίας πορευόμενοι τῶν ἀσεβειῶν.

19. ἔτοί εἰσιν οἱ ἀποδιορίζοντες †, ψυχικοὶ, πνεῦμα μὴ ἔχοντες.

abierunt, et errore Balaam ^{b)} mercede effusi sunt, et in contradictione Core ^{c)} perierunt!

a) Gen. 4, 8. b) Apoc. 2, 14.

c) Num. 16, 1. 51. sq.

12. Hi sunt in epulis suis maculae, convivantes sine timore, semet ipsos pascentes, nubes sine aqua ^{a)}, quae a ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuosae, bis mortuae, e-radicatae,

a) 2 Petr. 2, 17.

13. fluctus feri maris, despuman-tes ¹⁾ suas confusiones, sidera errantia, quibus procella tenebrarum servata est in aeternum.

14. Prophetavit autem et de his septimus ab Adam, Enoch, dicens: „Ecce venit Dominus in sanctis millibus „suis,

15. „facere judicium ^{a)} contra omnes, et arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impie egerunt, et de omnibus duris, quae locuti sunt contra Deum peccatores impii ^{b)}.”

a) Matth. 25, 31.

b) Gen. 5, 18.

16. Hi sunt murmuratores, querulosi, secundum desideria sua ambulantes, et os eorum loquitur ²⁾ superba ^{a)}, mirantes personas quaestus causa.

a) 2 Petr. 2, 18.

17. Vos autem, charissimi! memores estote verborum, quae praedicta sunt ab Apostolis Domini nostri Jesu Christi,

18. qui dicebant vobis, quoniam in novissimo tempore ³⁾ venient illusores, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus.

19. Hi sunt, qui segregant semetipsos, animales, Spiritum non habentes.

v. 12. C. add. ὕμν. — " Ed. omn. Er. περιφερομενοι. — " Ed. 2. 3. 4. 5. Er. add. και. — v. 13. St. τον αἰωνα. — v. 14. St. μυριασιν ἀγίαις. — v. 15. C. et Mt. ἐλεγγαι. — v. 16. Mt. ἑαυτων. — v. 18. C. ἐπιθ. ἑαυτων. — v. 19. Gb. add. ἑαυτες.

1) 1590. 1592. C. R. 1593. 1598. despumantes. 1593. dispumantes.

2) 1590. superbiam.

3) 1590. in novissimis temporibus.

20. ὑμεῖς δὲ, ἀγαπητοὶ, τῇ ἀγίω-
τάτῃ † ὑμῶν πίσει ἐποικοδομῶντες ἐ-
αυτῆς, ἐν πνεύματι ἀγίῳ προσευχό-
μενοι,

21. ἐαυτοὺς ἐν ἀγάπῃ Θεοῦ τηρή-
σατε, προσδεχόμενοι τὸ ἔλεος τοῦ
κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ χριστοῦ, εἰς ζωὴν
αἰώνιον.

22. καὶ ἔς μὲν ἐλεεῖτε, διακρινό-
μενοι.

23. οὓς δὲ ἐν φόβῳ σώζετε, ἐκ
† τοῦ πυρὸς ἀρπάζοντες, μισοῦντες
καὶ τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐπιλωμένον
χιτῶνα.

24. τῷ δὲ δυναμένῳ φυλάξαι
† αὐτοὺς ἀπταισῆς, καὶ ζῆσαι κατ-
ενώπιον τῆς δόξης αὐτοῦ ἀμώμους ἐν
ἀγαλλιάσει,

25. μόνῳ σοφῷ † Θεῷ σωτῆρι ἡ-
μῶν δόξα καὶ μεγαλωσύνη, κράτος
καὶ ἐξουσία † νῦν καὶ εἰς πάντας τοὺς
αἰῶνας. ἀμήν.

20. Vos autem, charissimi! super-
aedificantes vosmet ipsos sanctissimae
vestrae ¹⁾ fidei, in Spiritu sancto o-
rantes,

21. vosmet ipsos in dilectione Dei
servate, exspectantes misericordiam
Domini nostri Jesu Christi in vitam
aeternam.

22. Et hos quidem arguite judica-
tos;

23. illos vero salvate, de igne ra-
pientes; aliis autem miseremini in ti-
more; odientes et eam, quae carnalis
est, maculatam tunicam.

24. Ei autem, qui potens est vos
conservare sine peccato, et constituere
ante conspectum gloriae suae immacu-
latus in exultatione in adventu Domi-
ni nostri Jesu Christi,

25. soli Deo Salvatori nostro, per
Jesum Christum Dominum nostrum,
gloria et magnificentia ^{a)}, imperium et
potestas ante omne seculum, et nunc,
et in omnia secula seculorum. Amen.

a) Rom. 16, 27.

v. 20. C. ἡμῶν. — v. 23. τς omitt. Mt. Ed. omn. Er. — v. 24. Gb. ὑμας.
— v. 25. C. omitt. Θεῷ. — "C. St. et Mt. add. και. Gb. μονῷ Θεῷ σωτῆρι
ἡμῶν, δια Ἰησοῦ χριστοῦ τς κυρίου ἡμῶν δόξα και μεγαλωσση, κρατος και ἐξουσία,
και νυν και εἰς παντας τς αἰῶνας· ἀμήν.

1) 1590. nostrae.

APOCALYPSIS IOANNIS.

C A P. I.

1. Ἀποκάλυψις Ἰησοῦ χριστοῦ, ἣν
ἔδωκεν αὐτῷ ὁ Θεός, δεῖξαι τοῖς δού-
λοις αὐτοῦ, ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει,
καὶ ἐσήμανεν, ἀποσειλάς διὰ τοῦ ἄ-
γγελοῦ αὐτοῦ, τῷ δούλῳ αὐτοῦ, ἰωάννῃ,

2. ὃς ἐμαρτύρησε τὸν λόγον τοῦ

1. Apocalypsis Jesu Christi ^{a)}, quam
dedit illi Deus palam facere servis suis,
quae oportet fieri cito ^{b)}; et significa-
vit, mittens per Angelum ^{c)} suum servo
suo ^{d)} Ioanni, a) c. 22, 16. b) v. 3. c. 22, 10.

c) c. 22, 6. 16. d) v. 19. c. 22, 6.

2. qui testimonium perhibuit verbo

θεοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν ἰησοῦ χριστοῦ, ὅσα † εἶδε †.

3. μακάριος ὁ ἀναγινώσκων, καὶ οἱ ἀκούοντες τοὺς λόγους τῆς † προφητείας καὶ τηροῦντες τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα. ὁ γὰρ καιρὸς ἐγγύς.

4. ἰωάννης ταῖς ἑπτὰ ἐκκλησίαις, ταῖς ἐν τῇ ἀσίᾳ· χάρις ὑμῖν καὶ εὐχήν ἀπὸ † ὁ ὢν καὶ † ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, καὶ ἀπὸ τῶν ἑπτὰ πνευμάτων, ἃ † ἐσὶν ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ,

5. καὶ ἀπὸ ἰησοῦ χριστοῦ, ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς, ὁ πρωτότοκος † ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ ὁ ἄρχων τῶν βασιλείων τῆς γῆς, τῷ † ἀγαπήσαντι ἡμᾶς καὶ λούσαντι ἡμᾶς † ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν † ἡμῶν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ,

6. καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς † βασιλείαν, ἱερεῖς τοῦ θεοῦ καὶ πατρὶ αὐτοῦ. αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

7. ἰδοὺ, ἔρχεται μετὰ τῶν νεφελῶν, καὶ ὄψεται † αὐτὸν πᾶς ὀφθαλμὸς, καὶ οἴτινες αὐτὸν † ἐξεκέντησαν· καὶ κόπονται † ἐπ' αὐτὸν πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. ναὶ, ἀμήν.

8. ἐγὼ εἰμι † τὸ Α καὶ τὸ Ω, λέγει κύριος, ὁ θεὸς, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ.

9. † ἐγὼ ἰωάννης, ὁ καὶ ἀδελφὸς ὑμῶν καὶ συγκοινωνὸς ἐν τῇ θλίψει καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ καὶ ὑπομονῇ ἰησοῦ χριστοῦ, ἐγενόμην ἐν τῇ νήσῳ, τῇ † κα-

Dei, et testimonium Jesu Christi^{a)}, quaecumque vidit.

a) v. 9.

3. Beatus, qui legit, et audit verba prophetiae hujus, et servat ea, quae in ea scripta sunt^{a)}! tempus enim prope est.

a) c. 22, 7.

4. Ioannes septem Ecclesiis, quae sunt in Asia.

Gratia vobis, et pax ab eo, qui est, et qui erat, et qui venturus est^{a)}; et a septem spiritibus, qui in conspectu throni ejus sunt;

a) c. 4, 8.

5. et a Jesu Christo, qui est testis fidelis^{a)}, primogenitus mortuorum^{b)}, et princeps regum terrae^{c)}, qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo^{d)},

a) c. 19, 11. Jes. 55, 4.

b) v. 18. 1 Cor. 15, 20. c) c. 17, 14. 19, 16.

d) c. 5, 9. 7, 14.

6. et fecit nos regnum et sacerdotes^{a)} Deo et Patri suo. Ipsi gloria et imperium in secula seculorum! Amen.

a) c. 5, 10. Exod. 19, 6.

7. Ecce! venit cum nubibus^{a)}, et videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt^{b)}; et plangent se super eum omnes tribus terrae. Etiam! Amen!

a) c. 19, 11. Dan. 7, 13. b) Joh. 19, 37.

8. Ego sum A, et O^I), principium et finis^{a)}, dicit Dominus Deus, qui est, et qui erat, et qui venturus est, omnipotens.

a) c. 21, 6. 22, 13. Jes. 44, 6.

9. Ego Ioannes, frater vester, et particeps in tribulatione, et regno, et patientia in Christo Jesu, fui in insula, quae appellatur Patmos, propter ver-

v. 2. Ed. omn. Er. et St. add. τε. — "C. add. καὶ ἄτινα εἰσι, καὶ ἅ ἡμεῖς γενεσθαι μετα ταυτα. — v. 3. C. προφητιας. — v. 4. Ed. omn. Er. τε ὁ ὢν. Mt. ἀπο θεο, ὁ ὢν. — "Ed. 1. Er. ὁς ἦν — "ἐστω omitt. Mt. — v. 5. ἐκ omitt. Mt. et Gb. — "Mt. et Gb. ἀγαποντι. — "Ed. omn. Er. et St. ἐκ. — "Ed. omn. Er. et St. omitt. ἡμων. — v. 6. Ed. omn. Er. et St. βασιλεις καὶ ἱερεῖς. — v. 7. αὐτον omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "Ed. 1. 2. 3. Er. ἐξεκέντησαν. — "ἐπ' αὐτον omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 8. Ed. omn. Er. et St. το Α καὶ το Ω, ἀρχὴ καὶ τέλος, λεγει ὁ κυριος, ὁ ὢν κ. τ. λ. — v. 9. C. ἐγὼ ἰωαννης, ὁ ἀδελφος ἡμων καὶ κοινονος ἐν τῇ θλίψει καὶ βασιλείᾳ καὶ ὑπομονῇ ἐν χριστῳ ἰησοῦ, κ. τ. λ. Gb. et Mt. ἐγὼ ἰωαννης, ὁ ἀδελφος ἡμων, καὶ συγκοινωνος (Mt. κοινονος) ἐν τῇ θλίψει καὶ βασιλείᾳ καὶ ὑπομονῇ ἰησοῦ χριστοῦ (Mt. ἐν χριστῳ ἰησοῦ), κ. τ. λ. — "τῇ καλεσμενῇ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. —

λαμένη πάτω, διὰ τὸν λόγον τῷ θεῷ
καὶ † διὰ τὴν μαρτυρίαν ἰησοῦ χριστοῦ.

10. ἐγενόμην ἐν πνεύματι ἐν τῇ
κυριακῇ ἡμέρᾳ, καὶ ἤκουσα † ὀπίσω
μου φωνὴν μεγάλην ὡς σάλπιγγος,

11. λέγουσιν † ὃ βλέπεις, γράψον
εἰς βιβλίον, καὶ πέμψον ταῖς † ἐπτά
ἐκκλησίαις, εἰς ἔφεσον καὶ εἰς σμύρ-
ναν καὶ εἰς πέργαμον καὶ εἰς θυάτει-
ρα καὶ εἰς σάρδεις καὶ εἰς φιλαδέλ-
φειαν καὶ εἰς λαοδίκεϊαν.

12. καὶ † ἐπέσρεψα, βλέπειν τὴν
φωνήν, ἣτις † ἐλάλησε μετ' ἐμοῦ. καὶ
ἐπίστροφός εἶδον ἐπτά λυχνίας χρυσοῦς.

13. καὶ ἐν μέσῳ τῶν † ἐπτά λυ-
χνιῶν ὅμοιον υἱῷ ἀνθρώπου, ἐνδεδυ-
μένον ποδήρη καὶ περιεζωσμένον πρὸς
τοῖς † μασοῖς ζώνην χρυσοῦν.

14. ἡ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ καὶ αἱ τρί-
χες λευκαὶ † ὡσεὶ ἔριον λευκὸν ὡς
χιῶν, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς
φλόξ πυρός,

15. καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλ-
κολιβάνῳ, ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμέ-
νοι, καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ ὡς φωνὴ ὑ-
δάτων πολλῶν.

16. καὶ ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ † αὐτῆ
χειρὶ ἄσέρας ἐπτά, καὶ ἐκ τῆ σόματος
αὐτῆ ῥομφαία δίξομος † ὄξεια ἐκπο-
ρευομένη, καὶ ἡ ὄψις αὐτῆ, ὡς ὁ ἡ-
λιος φαίνει ἐν † τῇ δυνάμει αὐτῆ.

17. καὶ † ὅτε εἶδον αὐτὸν, † ἔπεσα
πρὸς τὰς πόδας αὐτῆ ὡς νεκρός. καὶ
† ἐπέθηκε τὴν δεξιάν αὐτῆ † χεῖρα
ἐπ' ἐμὲ, λέγων † μοι· μὴ φοβῆ. ἐγώ
εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος

18. καὶ ὁ ζῶν, καὶ ἐγενόμην νε-
κρός, καὶ ἰδὼ, ζῶν εἰμι εἰς τὰς αἰῶ-

bum Dei, et testimonium Jesu.

10. Fui in spiritu in Dominica die,
et audivi post me vocem magnam tam-
quam tubae,

11. dicentis: quod vides, scribe
in libro; et mitte septem Ecclesiis, quae
sunt in Asia, Epheso, et Smyrnae, et
Pergamo, et Thyatirae, et Sardis, et
Philadelphiae, et Laodiciae.

12. Et conversus sum, ut viderem
vocem, quae loquebatur mecum; et con-
versus vidi septem candelabra aurea;

13. et in medio septem candelabro-
rum aureorum similem filio hominis ^{a)},
vestitum podere, et praecinctum ad ma-
millas zona aurea; ^{a)} Dan. 7, 13. 10, 5, 6.

14. caput autem ejus, et capilli erant
candidi ^{a)} tamquam lana alba, et tam-
quam nix; et oculi ejus tamquam flam-
ma ignis; ^{a)} Dan. 7, 9.

15. et pedes ejus similes aurichal-
co, sicut in camino ardenti; et vox il-
lius tamquam vox aquarum multarum.

16. Et habebat in dextera sua stel-
las septem; et de ore ejus gladius ^{a)} u-
traque parte acutus exhibat; et facies
ejus sicut sol lucet in virtute sua ^{b)}.

^{a)} Jes. 11, 4. 49, 2. ^{b)} Jud. 5, 31.

17. Et cum vidissem eum, cecidi ad
pedes ejus tamquam mortuus ^{a)}. Et po-
suit dexteram suam super me, dicens:
Noli timere! ego sum primus et novis-
simus, ^{a)} Dan. 8, 13.

18. et vivus, et fui mortuus, et
ecce! sum vivens in secula seculorum,

v. 9. "" δια omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 10. C. et Mt. φωνη ὀπίσω μου. —
v. 11. Ed. omn. Er. et St. λεγουσιν· ἐγώ εἰμι το Α και το Ω, ὁ πρῶτος και ὁ
ἔσχατος, και ὁ βλέπεις κ. τ. λ. — "" ταῖς ἐκκλησίαις ταῖς ἐν ἀσίᾳ κ. τ. λ. —
v. 12. C. et Mt. add. ἐκεῖ. — "" C. et Mt. ἐλάλει. — v. 13. ἐπτά omitt.
Ed. 1. 2. 3. Er. — "" C. μασοῖς. — v. 14. Gb. ὡς. — v. 16. C. χεῖρα
αὐτῆ. — "" Ed. 1. 2. Er. ὄξεια. — "" τη omitt. Ed. 1. 2. 5. Er. — v. 17. C.
ὄτι. — "" Mt. ἐπέσον. — "" Mt. et Gb. ἔθηκε. — "" χεῖρα omitt. Mt. et Gb.
— "" μοι omitt. C. Mt. et Gb.

νας τῶν αἰῶνων † ἀμήν. καὶ ἔχω τὰς κλειῖς † τῆ θανάτου καὶ τῆ ᾗδου. et habeo claves mortis et inferni ^{a)}.

a) c. 20, 13.

19. γράψον † ἔν, ἃ εἶδες, καὶ ἃ εἰσι, καὶ ἃ μέλλει † γίνεσθαι μετὰ ταῦτα. 19. Scribe ergo, quae vidisti ^{a)}, et quae sunt ^{b)}, et quae oportet fieri post haec ^{c)}.

a) v. 12—16. b) c. 2—3. c) c. 4, 22.

20. τὸ μυστήριον τῶν ἑπτὰ ἀστέρων, † ὧν εἶδες ἐπὶ τῆς δεξιᾶς μου, καὶ τὰς ἑπτὰ λυχνίας, τὰς χρυσαῖς· οἱ ἑπτὰ ἀστέρες ἄγγελοι τῶν ἑπτὰ ἐκκλησιῶν εἰσι, καὶ † αἱ † ἑπτὰ λυχνίαι, † ἃς εἶδες, ἑπτὰ ἐκκλησίαι εἰσί. 20. Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dextera mea, et septem candelabra aurea: septem stellae, Angeli sunt septem Ecclesiarum; et candelabra septem, septem Ecclesiae sunt.

C A P. II.

1. Τῷ ἀγγέλῳ τῆς † ἐφεσίνης ἐκκλησίας γράψον· τὰδε λέγει ὁ κρατῶν τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, ὁ περιπατῶν † ἐν μέσῳ τῶν ἑπτὰ λυχνιῶν τῶν χρυσῶν. 1. Angelo ¹⁾ Ephesi Ecclesiae scribe: Haec dicit, qui tenet septem stellas in dextera sua ^{a)}, qui ambulat in medio ^{b)} septem candelabrorum aureorum:

a) c. 1, 13. 16. 20. b) Matth. 18, 20. 28, 20.

2. οἶδα τὰ ἔργα σου καὶ τὸν κόπον † σου καὶ τὴν ὑπομονήν σου, καὶ ὅτι ἔδύνη βασάσαι κακούς, † καὶ ἐπειράσασ τὰς λέγοντας, ἂν τὸς ἀποσόλους εἶναι, καὶ ἐκ εἰσὶ· καὶ εὗρες αὐτὸς ψευδεῖς· 2. Scio opera tua, et laborem, et patientiam tuam, et quia non potes sustinere malos; et tentasti eos ^{a)}, qui se dicunt Apostolos esse, et non sunt; et invenisti eos mendaces.

a) 1 Joh. 4, 1—3.

3. † καὶ † ἐβάσασας, καὶ ὑπομονὴν ἔχεις, καὶ διὰ τὸ ὄνομα μου κεκοπίπικας καὶ ἔκέμηκας. 3. Et patientiam habes, et sustinuiisti propter nomen meum, et non defecisti.

4. † ἀλλ' ἔχω κατὰ σε, ὅτι τὴν ἀγάπην σου, τὴν πρώτην, ἀφῆκας. 4. Sed habeo adversum te ²⁾, quod charitatem tuam primam reliquisti.

5. μνημόνευε ἔν, πόθεν † ἐκπέπτωκας, καὶ μετανόησον, καὶ τὰ πρῶτα ἔργα ποιήσον. εἰ δὲ μὴ, ἔρχομαί σοι † ταχὺ, καὶ κινήσω τὴν λυχνίαν σου ἐκ τῆ τόπῃ αὐτῆς, ἂν μὴ † μετανοήσης. 5. Memor esto itaque, unde excideris; et age poenitentiam ^{a)}, et prima opera fac! Sin autem, venio tibi ³⁾, et movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi poenitentiam egeris.

a) c. 16, 22. 3, 3, 19.

6. ἀλλὰ τὺτο ἔχεις, ὅτι μισεῖς τὰ ἔργα τῶν νικολαϊτῶν, ἃ κέρω μισῶ. 6. Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quae et ego odi.

v. 18. ἀμήν omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. et Gb. — "Ed. omn. Er. et St. τῆ ᾗδου καὶ τῆ θανάτου. — v. 19. ἔν omitt. Ed. omn. Er. et St. — "C. γένεσθαι. — v. 20. Ed. omn. Er. et St. ἔς. — "αἱ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "Mt. et Gb. αἱ λυχνίαι αἱ ἑπτὰ, ἑπτὰ. — "ἃς εἶδες omitt. Mt. et Gb. — v. 1. C. τῆς ἐκκλησίας ἐν ἐφεσῶν γραφον. Mt. et Gb. τῆς ἐν ἐφεσῶν ἐκκλησίας γραφον. — "Ed. omn. Er. ἐπι. — v. 2. σου omitt. C. — "Ed. omn. Er. et St. καὶ ἐπειράσω τῆς φασκοντὰς εἶναι ἀποσόλους, καὶ ἐκ εἰσὶ. — v. 3. C. καὶ ἐβάσασας, καὶ ὑπομονὴν ἔχεις διὰ τὸ ὄνομα μου, καὶ ἐκ ἐκοπίπικας. Gb. et Mt. καὶ ὑπομονὴν ἔχεις, καὶ ἐβάσασας διὰ τὸ ὄνομα μου, καὶ ἐκ ἐκοπίπικας. — "Ed. 1. 2. Er. ἐβαπτισίας pro ἐβάσασας. — v. 4. C. ἀλλὰ ἔχω. — v. 5. Mt. et Gb. πέπτωκας. — "Ed. omn. Er. et St. ταχεῖ. — "Ed. 1. Er. μετανοήσεις. 1) 1590. Et Angelo. 2) 1590. add. pauca. 3) 1590. veniam tibi cito.

7. ὁ ἔχων ἄς ἀκυσάτω, τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις· τῷ νικῶντι δώσω † αὐτῷ φραγεῖν ἐκ τῆ ξύλης τῆς ζωῆς, ὃ ἐσιν ἐν † μέσῳ τῆ παραδείσεως τῆ θεῆ † με.

8. καὶ τῷ ἀγγέλῳ † τῆς ἐν σμύρῃ ἐκκλησίας γράψον· τάδε λέγει ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ὃς ἐγένετο νεκρὸς καὶ ἔζησεν·

9. οἶδά σε τὰ ἔργα καὶ τὴν θλίψιν καὶ τὴν † πτωχείαν († ἀλλὰ πλῆσιος εἶ) καὶ τὴν βλασφημίαν † τῶν λεγόντων, Ἰουδαίως εἶναι ἐαυτὸς, καὶ ἐκ εἰσὶν, ἀλλὰ συναγωγὴ τῆ σατανᾶ.

10. μηδὲν φοβῆ, ἃ μέλλεις † πάσχειν. ἰδὲ, † μέλλει βαλεῖν ὁ διάβολος † ἐξ ὑμῶν εἰς φυλακὴν, ἵνα πειρασθῆτε. καὶ ἔξετε θλίψιν † ἡμερῶν δέκα. γίνε πιστὸς ἄχρι θανάτου, καὶ δώσω σοι τὸν ζῆσανον τῆς ζωῆς.

11. ὁ ἔχων οὐς ἀκυσάτω, τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις· ὁ νικῶν οὐ μὴ ἀδικηθῆ ἐκ τοῦ θανάτου, τοῦ δευτέρου.

12. καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν περγάμῳ ἐκκλησίας γράψον· τάδε λέγει ὁ ἔχων τὴν ῥομφαίαν, τὴν δίξομον, τὴν ὄξειαν.

13. οἶδα τὰ ἔργα σε, καὶ πῶ κατοικεῖς, ὅπως ὁ θρόνος τῆ σατανᾶ. καὶ κρατεῖς τὸ ὄνομά με, καὶ ἐκ ἡρόνησω τὴν πίσιν με † καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις, † ἐν αἷς ἀντίπας, ὁ μάρτυς με, ὁ πιστὸς, ὃς ἀπεκτάνθη παρ' ὑμῶν, † ὅπως ὁ σατανᾶς κατοικεῖ.

14. ἀλλ' ἔχω κατὰ σε ὀλίγα, ὅτι ἔχεις ἐκεῖ κρατῶντας τὴν διδαχὴν βα-

7. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti^{a)} dabo edere de ligno vitae^{b)}, quod est in Paradiso Dei mei. a) v. 11, 17. 26. 3, 5.

b) cf. c. 22, 2. Gen. 2, 9. 3, 22.

8. Et Angelo Smyrnae Ecclesiae scribe: Haec dicit primus, et novissimus^{a)}, qui fuit mortuus, et vivit^{b)}:

a) cf. c. 22, 13. Ps. 89, 2. b) c. 1, 17, 18.

9. Scio tribulationem tuam, et paupertatem tuam, sed dives es; et blasphemaris ab his, qui se dicunt Judaeos esse, et non sunt^{a)}, sed sunt synagoga¹⁾ satanae. a) Rom. 2, 23.

10. Nihil horum timeas, quae passurus es! Ecce! missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem, ut tentemini; et habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitae^{a)}! 2 Tim. 2, 11, 12.

11. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis: Qui vicerit, non laedetur a morte secunda^{a)}.

a) c. 20, 14.

12. Et Angelo Pergami Ecclesiae scribe: Haec dicit, qui habet rhomphaeam²⁾ utraque parte acutam^{a)}: a) c. 1, 15.

13. Scio, ubi habitas, ubi sedes est satanae; et tenes nomen meum, et non negasti fidem meam; et in diebus illis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, ubi satanas habitat.

14. Sed habeo adversus te pauca: quia habes illic tenentes doctrinam Ba-

v. 7. αὐτῷ omitt. C. — "Mt. et Gb. ἐν τῷ παραδείσῳ. — "" με omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 8. Ed. omn. Er. et St. τῆς ἐκκλησίας σμυρναίων. — v. 9. Ed. 1. 2. 3. Er. πτωχίαν. — " Ed. omn. Er. et St. πλῆσιος δε εἶ. — "Mt. et Gb. ἐκ των. — v. 10. Mt. παθῆν. — "C. add. δη. — "" Ed. omn. Er. et St. pon. ἐξ ὑμων ante ὁ διαβ. — "" Mt. ἡμερας. — v. 13. καὶ omitt. C. et Mt. — " ἐν omitt. Mt. Ed. omn. Er. ἐμας pro ἐν αἷς. — "" Ed. omn. Er. et St. ὅπως κατοικεῖ ὁ σατανᾶς.

1) 1590. synagogæ. 2) 1590. add. ex.

λαάμ, ὃς † ἐδίδασκεν ἐν τῷ βαλάκ Ilaam^{a)}, qui docebat Balac mittere scan-
βαλεῖν σκάνδαλον ἐνώπιον τῶν υἱῶν dalum coram filiis Israël, edere et for-
Ἰσραήλ, φαγεῖν εἰδωλόθυτα καὶ πορ- nicari. a) Num. 23, 2. 31, 16. 2 Petr. 2, 15. 16.
νεῦσαι.

15. ἔτως ἔχεις καὶ σὺ κρατῦντας 15. Ita habes et tu tenentes doctri-
τὴν διδαχὴν † τῶν † νικολαϊτῶν, ὁ nam Nicolaitarum^{a)}. a) cf. v. 6.
μισῶ.

16. μετανόησον †; εἰ δὲ μὴ, ἔρ- 16. Similiter poenitentiam age! si
χομαί σοι ταχὺ, καὶ πολεμήσω μετ' quo minus, veniam tibi cito, et pugna-
αὐτῶν ἐν τῇ ῥομφαίᾳ τῆς ζόματός μου. bo cum illis in gladio eris mei.

17. ὁ ἔχων οὖς ἀκροάτω, τί τὸ 17. Qui habet aurem, audiat, quid
πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις· τῷ ν- Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo
κῶντι δώσω αὐτῷ † φαγεῖν ἀπὸ τοῦ manna absconditum, et dabo illi cal-
μάννα, τοῦ κεκρυμμένου, καὶ δώσω culum candidum; et in calculo nomen
αὐτῷ ψῆφον λευκὴν καὶ ἐπὶ τὴν ψῆ- novum^{a)} scriptum, quod nemo scit, nisi
φρον ὄνομα † καινὸν γεγραμμένον, ὁ qui accipit. a) c. 3, 12. Num. 25, 12. sqq.

18. καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν † θνα- 18. Et Angelo Thyatirae Ecclesiae
τείροις ἐκκλησίας γράψον· τάδε λέγει scribe: Haec dicit Filius Dei, qui ha-
ὁ υἱὸς τῆς θεᾶς, ὁ ἔχων τὰς ὀφθαλ- bet oculos^{a)} tamquam flammam ignis,
μὰς αὐτῆς ὡς φλόγα πυρός, καὶ οἱ et pedes ejus similes aurichalco^{b)}.
πόδες αὐτῆς ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ. a) cf. v. 19. 23. b) cf. v. 22. 23. 27.

19. οἶδά σε τὰ ἔργα καὶ τὴν ἀγά- 19. Novi opera tua, et fidem, et
πην † καὶ τὴν πίσιν καὶ τὴν διακονίαν charitatem tuam, et ministerium, et
καὶ τὴν ὑπομονὴν σε καὶ τὰ ἔργα σε, patientiam tuam, et opera tua novis-
τὰ ἔσχατα πλείονα τῶν πρώτων. sima plura prioribus.

20. † ἀλλ' ἔχω κατὰ σε ὀλίγα, ὅτι 20. Sed habeo adversus te pauca:
ἐγὼ τὴν γυναῖκα Ἰεζαβὴλ, τὴν λέγσαν, quia permittis mulierem Jezabel^{a)}, quae
ἐάντην προφητῶν, διδάσκειν, καὶ πλα- se dicit propheten, docere^{b)}, et seducere
νᾶσθαι ἐμὲς δέλεις πορνεῦσαι, καὶ εἰ- servos meos, fornicari, et manducare
δωλόθυτα φαγεῖν. de idolothytis. a) 3 Reg. 16, 33. b) 1 Tim. 2, 12.

21. † καὶ ἔδωκα αὐτῇ χρόνον, ἵνα 21. Et dedi illi tempus, ut poeni-
μετανοήσῃ, καὶ οὐ θέλει μετανοῆσαι tentiam ageret; et non vult poenitere
ἐκ τῆς πορνείας αὐτῆς. a fornicatione sua.

22. ἰδὲ, † βάλλω αὐτὴν εἰς κλί- 22. Ecce! mittam¹⁾ eam in lectum;

v. 14. C. et Mt. ἐδίδαξε τον βαλακ. Gb. ἐδιδασκε τῷ βαλακ. — v. 15. τον
omitt. Mt. — "Mt. et Gb. ὁμοίως pro ὁ μισῶ. C. finit vers. 15. cum νι-
κολαϊτῶν et incipit vers. 16. cum ὁμοίως. — v. 16. Mt. et Gb. add. ἔν. —
v. 17. φαγεῖν ἀπὸ omitt. Mt. et Gb. — "C. κενον. — "Ed. omn. Er. et
St. ἐγρω. — v. 18. Ed. 1. 2. 3. Er. θνατειραις. — v. 19. Ed. omn. Er.
et St. καὶ τὴν διακονίαν καὶ τὴν πίσιν. — v. 20. C. et Mt. ἀλλ' ἔχω κατὰ σε,
ὅτι ἀφεις τὴν γυναῖκα σε, τὴν (Mt. omitt. τὴν) Ἰεζαβελ, ἣ λέγει ἐάντην προφητῶν
καὶ διδάσκει καὶ πλανα τες ἐμς δελεις, πορνευσαι καὶ φαγεῖν εἰδωλοθυτα. Gb. ἀλλ'
ἔχω κατὰ σε, ὅτι ἀφεις τὴν γυναῖκα σε Ἰεζαβελ ἣ λέγσει — et reliq. ut C. —
v. 21. Ed. omn. Er. et St. καὶ ἔδωκα οὐτῇ χρόνον, ἵνα μετανοήσῃ ἐκ τῆς πορ-
νεύσεως αὐτῆς, καὶ ἔ μετανοήσεν. — v. 22. Ed. omn. Er. et St. add. ἐγρω. —

1) 1590. Ecce ego mitto.

νην, καὶ τὰς μοιχεύοντας μετ' αὐτῆς εἰς θλίψιν μεγάλην, ἐὰν μὴ μετανοήσωσιν ἐκ τῶν ἔργων † αὐτῆς.

23. καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς ἀποκτενῶ ἐν θανάτῳ, καὶ γνώσονται πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι, ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ ἐρευνῶν νεφροὺς καὶ καρδίας, καὶ δώσω ὑμῖν ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα ὑμῶν.

24. ὑμῖν δὲ λέγω, † τοῖς λοιποῖς, τοῖς ἐν † θνατείροις, ὅσοι ἐκ ἔχουσι τὴν διδασχὴν ταύτην, † οἵτινες ἐκ ἔγνωσαν τὰ † βαθεῖα τῆ σατανᾶ (ὡς λέγουσιν) ὃ † βαλῶ ἐφ' ὑμᾶς ἄλλο βᾶρος.

25. πλὴν, ὃ ἔχετε, κρατήσατε, ἄχρις οὗ † ἂν ἦξω.

26. καὶ ὁ νικῶν καὶ ὁ τηρῶν ἄχρι τέλους τὰ ἔργα μου, δώσω αὐτῷ ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἐθνῶν,

27. καὶ ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ, ὡς τὰ σκευῆ, τὰ κεραμικὰ, † συντριβεται, ὡς καὶ γὰρ εἴληφα παρὰ τοῦ πατρὸς μου.

28. καὶ δώσω αὐτῷ τὸν ἄστέρα, τὸν πρωϊνόν.

29. ὁ ἔχων οὖς ἀκυσάτω, τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

et qui moechantur cum ea, in tribulatione maxima erunt, nisi poenitentiam ab operibus suis egerint.

23. Et filios ejus interficiam in morte, et scient omnes Ecclesiae; quia ego sum scrutans renes et corda^{a)}; et dabo unicuique vestrum secundum opera sua^{b)}. Vobis autem dico, ^{a) Jer. 17, 10.}
^{b) Ps. 61, 13. Rom. 2, 6.}

24. et caeteris, ¹⁾ qui Thyatirae estis, quicumque non habent doctrinam hanc, et qui non cognoverunt altitudines satanae, quemadmodum dicunt, non mittam super vos aliud pondus.

25. Tamen id, quod habetis, tene^{a)}, donec veniam. ^{a) c. 3, 11.}

26. Et qui vicerit, et custodierit usque in finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes^{a)};
^{a) Matth. 19, 28. 1 Cor. 6, 2.}

27. et reget eas in virga ferrea, et tamquam vas figuli confringentur,

28. sicut et ego accepi a Patre meo. Et dabo illi stellam matutinam^{a)}.
^{a) c. 22, 16.}

29. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis!

C A P. III.

1. Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν σάρδεσιν ἐκκλησίας γράψων· τάδε λέγει ὁ ἔχων τὰ † ἐπτὰ πνεύματα τῆ θεῶ καὶ τὰς ἐπτὰ ἀστέρας· οἶδά σε τὰ ἔργα, ὅτι † ὄνομα ἔχεις, † ὅτι ζῆς, καὶ νεκρὸς εἶ.

2. γίνε γρηγορῶν, καὶ † σήριξον τὰ λοιπὰ, † ἃ μέλλει ἀποθανεῖν. οὐ γὰρ † εὐρημά σε τὰ ἔργα πεπληρωμένα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ † μου.

1. Et Angelo Ecclesiae Sardis scribe: Haec dicit, qui habet septem Spiritus Dei^{a)}, et septem stellas: Scio opera tua, quia nomen habes, quod vivas, et mortuus es^{b)}. ^{a) c. 5, 6. b) Luc. 15, 24.}

2. Esto vigilans, et confirma caetera, quae moritura erant. Non enim invenio opera tua plena coram Deo meo.

v. 22. "Ed. omn. Er. et St. αὐτῶν. — v. 24. Ed. omn. Er. et St. add. και, omisso τοις. — "Ed. 1. 2. 3. Er. θνατειραις. — "Ed. omn. Er. et St. και οἵτινες. — "" βαθη. — "" Mt. βαλλω. — v. 25. Mt. ἀνοιξω. — v. 27. C. et Mt. συντριβησεται. — v. 1. ἐπτα omitt. Ed. omn. Er. et St. — "Ed. omn. Er. et St. add. το. — "" Mt. και ζῆς. — v. 2. Gb. ψηρισον. — "Gb. ἃ ἐμελλον ἀποθανειν. Mt. ἃ ἐμελλες ἀποβαλλειν. C. ἃ ἐμελλες ἀποβαλειν. — "Ed. 1. 2. Er. εὐρημα. — "" μς omitt. Ed. omn. Er. et St.

1) C. R. 1592. 1593. Romana editio 1624. qui. 1590. 1592. 1593. quia.

3. μνημόνευε ἔν, πῶς εἴληφας
† καὶ ἤκεις· καὶ τηρεῖ καὶ μετανό-
ησον. ἐὰν οὖν μὴ γρηγορήσῃς, ἕξω
ἐπὶ σε ὡς κλέπτῃς, καὶ οὐ μὴ γνῶς,
ποίων ὥραν ἕξω ἐπὶ σε.

4. † ἔχεις ὀλίγα ὀνόματα † ἐν σάρ-
δεσι, † ἃ οὐκ ἐμόλυναν τὰ ἱμάτια
αὐτῶν. καὶ περιπατήσεσι μετ' ἐμοῦ ἐν
λευκοῖς, ὅτι ἄξιοί εἰσιν.

5. ὁ νικῶν, ἔστος † περιβαλεῖται
ἐν ἱματίοις λευκοῖς· καὶ ἔ μὴ ἐξαλεί-
ψω τὸ ὄνομα αὐτοῦ † ἐκ τῆς βίβλου τῆς
ζωῆς, καὶ ὁμολογήσω τὸ ὄνομα αὐ-
τῷ ἐνώπιον τῷ πατρὸς μου καὶ ἐνώπιον
τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ.

6. ὁ ἔχων οὖς ἀκροάτω, τί τὸ
πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

7. καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν † φιλαδελ-
φείᾳ ἐκκλησίας γράψον· τάδε λέγει ὁ
ἅγιος, ὁ ἀληθινός, ὁ ἔχων τὴν † κλεῖν
τοῦ δαυὶδ, ὁ ἀνοίγων, καὶ οὐδεὶς
† κλείει, καὶ κλείει, καὶ οὐδεὶς ἀνοίγει.

8. οἶδά σε τὰ ἔργα. ἰδοὺ, δίδωκα
ἐνώπιόν σε θύραν ἀνεφωμένην, † ἣν
οὐδεὶς δύναται κλείσαι αὐτήν· ὅτι
μικρὰν ἔχεις δύναμιν, καὶ ἐτήρησάς μου
τὸν λόγον, καὶ ἐκ ἠρήσω τὸ ὄνομά μου.

9. ἰδὲ, δίδωμι ἐκ τῆς συναγωγῆς τῷ
σατανᾷ τῶν λεγόντων, † ἐναντὸς ἰσδαί-
βς εἶναι, καὶ ἐκ εἰσὶν, ἀλλὰ ψεύδονται.
ἰδὲ, ποιήσω αὐτοῖς, ἵνα † ἕξωσι καὶ
προσκυρήσωσιν ἐνώπιον τῶν ποδῶν σου,
καὶ γνῶσιν, ὅτι † ἐγὼ ἠγάπησά σε.

10. ὅτι ἐτήρησας τὸν λόγον τῆς
ὑπομονῆς μου, κἀγὼ σε τηρήσω ἐκ τῆς
ὥρας τῷ πειρασμῷ, τῆς μελλούσης ἐρ-
χεσθαι ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ὅλης, πει-
ράσαι τὰς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς.

3. In mente ergo habe, qualiter ac-
ceperis, et audieris, et serva, et poe-
nitentiam age! Si ergo non vigiliaveris,
veniam ad te tamquam fur ^{a)}, et nescies,
qua hora veniam ad te. ^{a)} Matth. 24, 45.

4. Sed habes pauca nomina in Sar-
dis, qui non inquinaverunt vestimenta
sua; et ambulabunt mecum in albis ^{a)},
quia digni sunt. ^{a)} c. 7, 9.

5. Qui vicerit, sic vestietur vesti-
mentis albis, et non delebo nomen ejus
de Libro vitae ^{a)}, et confitebor nomen
ejus coram Patre meo, et coram angelis
ejus ^{b)}. ^{a)} Phil. 4, 5.
^{b)} Matth. 10, 32. Luc. 9, 26.

6. Qui habet aurem, audiat, quid
Spiritus dicat Ecclesiis!

7. Et Angelo Philadelphiae Eccle-
siae scribe: Haec dicit Sanctus et Ve-
rus, qui habet clavem David ^{a)}; qui
aperit, et nemo claudit; claudit, et ne-
mo aperit ^{b)}. ^{a)} Jes. 22, 17—25. ^{b)} Hiob 12, 14.

8. Scio opera tua. Ecce! dedi co-
ram te ostium ^{a)} apertum, quod nemo
potest claudere; quia modicam habes
virtutem, et servasti verbum meum, et
non negasti nomen meum. ^{a)} 1 Cor. 16, 9.

9. Ecce! dabo de synagoga satanae,
qui dicunt se Judaeos esse, et non sunt,
sed mentiuntur; ecce! faciam illos, ut
veniant ^{a)}, et adorent ante pedes tuos; et
scient, quia ego dilexi te. ^{a)} Jes. 60, 14, 15.

10. Quoniam servasti verbum pa-
tientiae meae; et ego servabo te ab ho-
ra tentationis, quae ventura est in or-
bem universum tentare habitantes in
terra.

v. 3. και ηλ. και τηρει omitt. Mt. — v. 4. C. et Mt. ἀλλ' ὀλίγα ἔχεις. —
"Ed. omn. Er. et St. add. και. — "Ed. 1. 2. 3. Er. οί. — v. 5. C. πε-
ριβαλλεται. — "Ed. omn. Er. et St. ἐκ βίβλου τῆς ζωῆς, καὶ ἐξομολογησομαι.
— v. 7. Ed. omn. Er. φιλαδελφια. — "Ed. omn. Er. et St. κλειδα. —
"C. κλεισει αὐτήν, ὁ μὴ, ὁ ἀνοίγων, καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει. Mt. κλεισει αὐτήν, εἰ
μὴ ὁ ἀνοίγων, καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει. — v. 8. Ed. omn. Er. et St. και pro ἣν. —
v. 9. Ed. omn. Er. et St. αὐτοῖς. — "C. ἕξωσι. — "C. et Mt. omitt. ἐγώ.

11. † ἔρχομαι ταχύ. κράτει, ὃ ἔχεις, ἵνα μηδεὶς λάβῃ τὸν στέφανόν σου.

12. ὁ νικῶν, ποιήσω αὐτὸν σύλον ἐν τῷ ναῷ τῷ θεῷ μου, καὶ ἔξω εἰ μὴ ἐξέλθῃ ἔτι. καὶ γράψω ἐπὶ τὸ αὐτὸν τὸ ὄνομα τῷ θεῷ μου καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως τῷ θεῷ μου, τῆς καινῆς ἱερουσαλήμ, ἣ † καταβαίνοσα ἐκ τῶ ἔρανε ἀπὸ τῷ θεῷ μου, καὶ τὸ ὄνομά † μου, τὸ καινόν.

13. ὃ ἔχων οὖς ἀκουσάτω, τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

14. καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς † ἐν λαοδικείᾳ ἐκκλησίας γράψον· τίς δὲ λέγει † ὁ ἀμὴν, ὁ μάρτυς, ὁ πιστὸς καὶ ἀληθινὸς, ἡ ἀρχὴ τῆς κτίσεως τῷ θεῷ.

15. οἶδά σου τὰ ἔργα, ὅτι οὔτε ψυχρὸς εἶ, οὔτε ζεσὸς. ὄφελον ψυχρὸς † ἦς, ἢ ζεσὸς.

16. οὕτως, ὅτι χλιαρὸς εἶ † καὶ οὔτε ψυχρὸς, οὔτε ζεσὸς, μέλλω σε ἐμέσαι ἐκ τοῦ στόματός μου,

17. ὅτι λέγεις· † ὅτι πλούσιός εἰμι, καὶ πεπλούτηκα, καὶ οὐδεὶς χρειάζαν ἔχω. καὶ οὐκ οἶδας, ὅτι σὺ εἶ ὁ ταλαίπωρος καὶ † ὁ ἐλεεινὸς καὶ πτωχὸς καὶ τυφλὸς καὶ γυμνός.

18. συμβαλέω σοι, ἀγοράσαι † παρ' ἐμοῦ χρυσίον πεπυρωμένον ἐκ πυρός, ἵνα πλετήσῃς, καὶ ἱμάτια λευκά, ἵνα περιβάλῃ († καὶ μὴ φανερωθῇ ἡ αἰσχύνη τῆς γυμνότητός σου), καὶ κολλούριον † ἔγχρισον τοὺς ὀφθαλμούς σου, ἵνα βλέπῃς.

19. ἐγὼ, ὅσους ἐὰν φιλῶ, ἐλέγχω καὶ παιδεύω. † ζήλωσον οὖν καὶ μετανόησον.

20. ἰδὸν, ἔστηκα ἐπὶ τὴν θύραν,

11. Ecce! venio cito; tene, quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.

12. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, et foras non egredietur amplius; et scribam super eum nomen Dei mei^{a)}, et nomen civitatis Dei mei, novae Jerusalem, quae descendit de caelo a Deo meo^{b)}, et nomen meum novum^{c)}. a) c. 14, 1. 22, 4. b) c. 21, 2. c) c. 19, 12. Phil. 2, 9.

13. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis.

14. Et angelo Laodiciae Ecclesiae scribe: Haec dicit Amen, testis fidelis, et verus, qui est principium creaturae Dei^{a)}. a) Joh. 1, 3. Col. 1, 15.

15. Scio opera tua; quia neque frigidus es, neque calidus; utinam frigidus esses, aut calidus!

16. Sed quia tepidus es, et nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo.

17. Quia dicis: quod¹⁾ dives sum, et locupletatus, et nullius egeo^{a)}; et nescis, quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et caecus, et nudus. a) Hos. 12, 9. 1 Cor. 4, 8.

18. Suadeo tibi, emere^{a)} a me aurum ignitum, probatum, ut locuples fias, et vestimentis albis induaris,²⁾ non appareat confusio nuditatis tuae^{b)}; et collyrio inunge oculos tuos, ut videas. a) Jes. 55, 1. b) c. 16, 15.

19. Ego, quos amo, arguo et castigo; aemulare ergo, et poenitentiam age!

20. Ecce! sto ad ostium, et pulso;

v. 11. Ed. omn. Er. St. add. ἰδε. — v. 12. C. αὐτός. — "C. καταβαίνει. Mt. καταβαίνει ἀπο. — "μὲς omitt. Mt. — v. 14. Ed. omn. Er. et St. τῆς ἐκκλησίας λαοδικεῶν. — "ὁ omitt. Ed. 1. 2. 5. Er. — v. 15. Ed. omn. Er. et St. εἶης. — v. 16. C. et Mt. καὶ εἰ ζεσὸς, ἔτε ψυχρὸς. Gb. καὶ εἰς ζεσὸς εἰς ψυχρὸς. — v. 17. ὅτι omitt. C. et Mt. — "ὁ omitt. Ed. omn. Er. St. et Mt. — v. 18. C. et Mt. χρυσίον παρ' ἐμοῦ. — "καὶ omitt. C. — "Mt. ἔγχρισον. Gb. ἔγχρισαι. C. ἔγχρισον ἐπι τῆς κ. τ. λ. — v. 19. Mt. ζήλωσον.

1) 1590. omitt. quod. 2) 1590. ut non.

καὶ φροῦω. ἔάν τις ἀκούσῃ τῆς φωνῆς μου, καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, † εἰσε-
λεύσομαι πρὸς αὐτὸν, καὶ δειπνήσω μετ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς μετ' ἐμοῦ.

21. ὁ νικῶν, δώσω αὐτῷ καθίσαι μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ θρόνῳ μου, ὡς καὶ ἐγὼ ἐνίκησα, καὶ ἐκάθισα μετὰ τοῦ πατρὸς μου ἐν τῷ θρόνῳ αὐτοῦ.

22. ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω, τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

si quis audierit vocem meam, et aperuerit mihi januam, intrabo ^{a)} ad illum, et coenabo cum illo, et ipse mecum.

a) Joh. 14, 23.

21. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo ^{a)}; sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ejus.

a) Joh. 17, 24.

22. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis!

C A P. IV.

1. Μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἰδοῦν, θύρα † ἀνεωγμένη ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἡ φωνή, ἡ πρώτη, ἣν ἤκουσα, ὡς σάλπιγγος λαλούσης μετ' ἐμοῦ, † λέγουσα· ἀνάβα ὧδε, καὶ δεῖξω σοι, ἃ δεῖ γενέσθαι μετὰ ταῦτα.

2. † καὶ εὐθέως ἐγενόμην ἐν πνεύματι, καὶ ἰδὼν, θρόνος ἔκειτο ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ † τῷ θρόνῳ καθήμενος.

3. † καὶ ὁ καθήμενος ἦν ὅμοιος ὁράσει λίθῳ ἰάσπιδι καὶ † σαρδίῳ, καὶ ἱρὶς κυκλόθεν τοῦ θρόνου, † ὅμοιος ὁράσει σμαραγδίνῳ.

4. καὶ κυκλόθεν τοῦ θρόνου θρόνοι † εἴκοσι καὶ τέσσαρες· καὶ ἐπὶ τοὺς θρόνους † εἶδον τὴν εἴκοσιν καὶ τέσσαρας πρεσβυτέρους καθημένους, περιβεβλημένους ἐν ἱματίοις λευκοῖς, καὶ † ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν στεφάνους χρυσοῦς.

5. καὶ ἐκ τῶν θρόνων † ἐκπορεύονται ἄσπραπα καὶ † φωναὶ καὶ βρονταί· καὶ ἑπτὰ λαμπάδες πυρὸς καίόμεναι ἐνώπιον τῶν θρόνων †, αἷ εἰσὶν † τὰ ἑπτὰ πνεύματα τῶν Θεῶν.

1. Post haec vidi; et ecce! ostium apertum in coelo! Et vox prima ^{a)}, quam audivi, tamquam tubae loquentis mecum, dicens: Ascende huc, et ostendam tibi, quae oportet fieri ¹⁾ post haec!

a) c. 1, 10.

2. Et ²⁾ statim fui in spiritu; et ecce! sedes posita erat in coelo, et supra sedem sedens.

3. Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis jaspidis et sardinis ^{a)}; et iris ^{b)} erat in circuitu sedis, similis visioni smaragdinae. a) Ezech. 1, 26. 27. 10, 1. b) Ezech. 1, 28.

4. Et in circuitu sedis sedilia viginti quatuor; et super thronos viginti quatuor seniores sedentes, circumamicti vestimentis albis, et in capitibus eorum coronae aureae.

5. Et de throno procedebant fulgura, et voces, et tonitrua ^{a)}; et septem lampades ^{b)} ardentes ante thronum, quae sunt septem spiritus Dei.

a) c. 3, 5. 11, 19. 16, 18. b) Exod. 25, 37. Zach. 4, 2, 10.

v. 20. C. et Mt. add. και. — v. 1. Ed. omn. Er. et St. ἠνεωγμένη. — "Mt. et Gb. λεγων. — v. 2. και omitt. Mt. — "Mt. τον θρονον. — v. 3. και ὁ καθημενος ἦν omitt. C. et Mt. ἦν omitt. Gb. — "C. Mt. et Gb. σαρδιω. — "C. ὁμοια. Mt. ὁμοιος ὁρασις σμαραγδινω. — v. 4. C. et Gb. εἴκοσι-τεσσαρες bis. — "εἶδον omitt. Mt. εἶδον τες omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. et Gb. — "E. 2. 3. 4. 5. Er. et St. add. ἔσχον. — v. 5. Ed. omn. Er. ἐκπορευοντο. — "Ed. omn. Er. et St. βρονται και φωναί. — "C. et Mt. add. αυτες. — "τα omitt. C. et Mt.

1) 1590. add. cito. 2) 1590. omitt. et.

6. καὶ ἐνώπιον τοῦ θρόνου † ὡς θάλασσα † ὑαλίη, ὁμοία κρυστάλλῳ· καὶ ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ κύκλῳ τοῦ θρόνου τέσσαρα ζῶα, γέμοντα ὀφθαλμῶν ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν.

7. καὶ τὸ ζῶον, τὸ πρῶτον, ὁμοιον λέοντι, καὶ τὸ δεύτερον ζῶον ὁμοιον μόσχῳ, καὶ τὸ τρίτον ζῶον ἔχον † τὸ πρόσωπον ὡς ἄνθρωπος, καὶ τὸ τέταρτον † ζῶον ὁμοιον ἀετῶ † πετωμένῳ.

8. καὶ † τέσσαρα ζῶα, ἐν † καθ' ἑαυτὸ εἶχον ἀνά πτέρυγας ἕξ κυκλόθεν, καὶ ἔσωθεν † γέμοντα ὀφθαλμῶν, καὶ ἀνάπανσιν οὐκ ἔχουσιν ἡμέρας καὶ νυκτός, † λέγοντα· † ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, κύριος, ὁ θεός, ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἦν καὶ ὁ ὢν καὶ ὁ ἐρχόμενος.

9. καὶ ὅταν † δώσωσι τὰ ζῶα δόξαν καὶ τιμὴν καὶ εὐχαριστίαν τῷ καθήμενῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου, τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων,

10. πεσῶνται οἱ † εἴκοσι τέσσαρες πρεσβύτεροι ἐνώπιον τῆ καθήμενης ἐπὶ τῆ θρόνου, καὶ † προσκυνήσουσι τῷ ζῶντι εἰς τὸς αἰῶνας τῶν αἰώνων, καὶ † βάλλουσι τὰς σφάντες αὐτῶν ἐνώπιον τῆ θρόνου, λέγοντες·

11. ἅγιος εἶ †, κύριε, λαβεῖν τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν δύναμιν, ὅτι σὺ ἔκτισας † τὰ πάντα, καὶ διὰ τὸ θέλημά σε † εἰσὶ καὶ ἐκτίσθησαν.

6. Et in conspectu sedis tamquam mare vitreum simile crystallo^{a)}; et in medio sedis, et in circuitu sedis, quatuor animalia^{b)} plena oculis ante et retro.

a) c. 15, 2. Exod. 24, 10. Ezech. 1, 22.
b) Ezech. 1, 5. 26. 10, 1. 19.

7. Et animal primum simile leoni^{a)}, et secundum animal simile vitulo^{b)}, et tertium animal habens faciem quasi hominis, et quartum animal simile aquilae volanti. a) Ezech. 1, 10. 10, 14. b) Deut. 33, 17.

8. Et quatuor animalia, singula eorum habebant alas¹⁾ senas^{a)}; et in circuitu, et intus plena sunt oculis; et requiem non habebant die ac nocte, dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens^{b)}, qui erat, et qui est, et qui venturus est!

a) Jes. 6, 2. Ezech. 1, 9. 10, 19. b) Jes. 6, 3.

9. Et cum darent illa animalia gloriam, et honorem et benedictionem sedenti super thronum, viventi in secula seculorum;

10. procidebant viginti quatuor seniores antesedentem in throno, et adorabant viventem in secula seculorum, et mittebant coronas suas ante thronum, dicentes:

11. Dignus es, Domine Deus noster, accipere gloriam, et honorem, et virtutem; quia tu creasti omnia, et propter voluntatem tuam erant, et creata sunt.

C A P. V.

1. Καὶ εἶδον ἐπὶ τὴν δεξιὰν τοῦ καθήμενου ἐπὶ τοῦ θρόνου βιβλίον, γε-

1. Et vidi in dextera sedentis supra thronum^{a)}, librum scriptum^{b)} intus et

v. 6. ὡς omitt. Ed. omn. Er. et St. — " C. ὑαλίη. — v. 7. Mt. ἔχον προσωπον ἀνθρώπου. Gb. ἔχον το προσωπον ἀνθρώπου. — " ζῶον omitt. Mt. — " Mt. et Gb. πετομενω. — v. 8. Gb. et Mt. και τα τεσσαρα. — " C. et Gb. ἐν καθ' ἐν αὐτων ἔχον. Mt. ἐν καθ' ἐν ἔχον. — " C. Gb. et Mt. γεμισοι. — " Ed. 1. 2. 3. Er. Mt. et Gb. λεγοντες. — " C. ἅγιος novies. — v. 9. C. δοσει. Mt. δοσι. — v. 10. St. εἴκοσι και τεσσαρες. — " Ed. omn. Er. et St. προσκυνουσι. — " Mt. et Gb. βαλσοι. — v. 11. C. et Mt. ἅγιος εἶ, ὁ κυριος και ὁ θεος ἡμων, ὁ ἅγιος, λαβειν κ. τ. λ. — " τα omitt. Mt. — " Mt. et Gb. ἦσαν. i) 1590. alas senas in circuitu: et intus.

γραμμένον ἔσωθεν καὶ † ὀπισθεν, foris, signatum sigillis septem.
κατεσφραγισμένον σφραγῖσιν ἑπτὰ.

a) c. 4, 2. b) Ezech. 2, 9, 10.

2. καὶ εἶδον ἄγγελον ἰσχυρὸν, κη-
ρύσσοντα † φωνῇ μεγάλῃ· † τίς ἐστὶν
ἄξιος, ἀνοίξει τὸ βιβλίον, καὶ λύσαι
τὰς σφραγίδας αὐτοῦ;

2. Et vidi Angelum fortem, prae-
dicantem voce magna: Quis est dignus
aperire librum, et solvere signacula
ejus?

3. καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο ἐν τῷ οὐρα-
νῷ †, † οὐδὲ ἐπὶ τῆς γῆς, † οὐδὲ ὑ-
ποκάτω τῆς γῆς, ἀνοίξει τὸ βιβλίον,
οὐδὲ βλέπειν αὐτό.

3. Et nemo poterat, neque in coe-
lo, neque in terra, neque subter terram,
aperire librum, neque respicere illum.

4. καὶ † ἐγὼ ἔκλαιον † πολλὰ, ὅτι
οὐδεὶς ἄξιος εὐρέθη ἀνοίξει † καὶ ἀνα-
γνῶναι τὸ βιβλίον, ἅτε βλέπειν αὐτό.

4. Et ego flebam multum, quoniam
nemo dignus inventus est aperire li-
brum, nec videre eum.

5. καὶ εἷς † ἐκ τῶν πρεσβυτέρων
λέγει μοι· μὴ κλαῖς· ἴδου, ἐνίκησεν
ὁ λέων, † ὁ ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, ἡ
ρίζα δαυὶδ, † ἀνοίξει τὸ βιβλίον † καὶ
τὰς ἑπτὰ σφραγίδας αὐτοῦ.

5. Et unus de senioribus dixit mi-
hi: Ne fleveris! ecce! vicit leo de tri-
bu Juda^{a)}, radix David, aperire librum,
et solvere septem signacula ejus.

a) Gen. 49, 9, 10.

6. καὶ εἶδον, † καὶ ἰδὼ, ἐν μέσῳ
τῆ θρόνου καὶ τῶν τεσσάρων ζώων καὶ
ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων ἄρνιον ἐση-
κὸς ὡς † ἐσφραγμένον, ἔχον κέρατα
ἑπτὰ, καὶ ὀφθαλμοὺς ἑπτὰ, † οἱ εἰσι
τὰ ἑπτὰ τοῦ θεοῦ πνεύματα τὰ ἀπε-
σαλμένα εἰς πᾶσαν τὴν γῆν.

6. Et vidi; et ecce! in medio thro-
ni, et quatuor animalium, et in medio
seniorum, Agnum^{a)} stantem tamquam
occisum, habentem cornua septem, et
oculos septem, qui sunt septem spiri-
tus Dei^{b)}, missi in omnem terram.

a) Joh. 1, 29, 36. b) c. 4, 5. Zach. 4, 10.

7. καὶ ἦλθε καὶ εἴληψε † τὸ βιβ-
λίον ἐκ τῆς δεξιᾶς τοῦ καθημένου ἐπὶ
τοῦ θρόνου.

7. Et venit, et accepit de dextera
sedentis in throno librum.

8. καὶ ὅτε ἔλαβε τὸ βιβλίον, τὰ
τέσσαρα ζῶα καὶ † οἱ εἰκοσιτέσσαρες
πρεσβύτεροι † ἔπεσον ἐνώπιον τῆ ἀρ-
νίς, ἔχοντες ἕκασος † κιθάρας καὶ φιά-
λας χρυσαῖς, γεμέσας θυμιαμάτων,
αἱ εἰσὶν † αἱ προσευχαὶ τῶν ἁγίων.

8. Et cum aperuisset librum, qua-
tuor animalia, et viginti quatuor senio-
res ceciderunt coram Agno, habentes
singuli citharas^{a)}, et phialas aureas^{b)}
plenas adorationum, quae sunt ora-
tiones sanctorum; a) c. 14, 2. b) c. 8, 5.

9. καὶ ᾄδουσιν ᾠδὴν καινὴν, λέγον-
τες· ἄξιός ἐστ, λαβεῖν τὸ βιβλίον, καὶ

9. et cantabant canticum novum,
dicentes: Dignus es, Domine, accipere

v. 1. C. et Mt. ἔσωθεν. — v. 2. Mt. et Gb. ἐν φωνῇ. — "Mt. τις ἄξιος
ἐστὶν. C. omitt. ἐστὶν. — v. 3. Mt. ἄρα ἄνω. — "Mt. ἅτε ter. — "Ed.
omn. Er. καὶ pro ἴδε. — v. 4. ἐγὼ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "C. et Mt.
πολυ. — "καὶ ἀναγνῶναι omitt. Mt. et Gb. — v. 5. ἐκ omitt. Ed. 1. 2. 3.
Er. — "Ed. omn. Er. et St. ὁ ὢν ἐκ. — "Mt. ὁ ἀνοίγων. — "Ed. omn.
Er. et St. καὶ λύσαι. — v. 6. καὶ ἰδὼ omitt. Mt. et Gb. — "C. ἐσφαγι-
ομενον. — "C. et Mt. αἱ εἰσι τα ἑπτὰ πνευματα τς θες ἀποσπλομενα. Gb. οἱ
εἰσι τα ἑπτὰ πν. τς θες τα ἀπεσαλμενα. Ed. 1. 2. 3. Er. οἱ εἰσι τα τς θες πνευ-
ματα τα ἀπεσαλμενα. — v. 7. C. ponit βιβλιον post θρονου. Mt. omitt. το
βιβλιον. — v. 8. οἱ omitt. C. — "Ed. 1. 2. 5. Er. ἔπεσαν. — "Mt. κιθα-
ραν. — "αἱ omitt. Mt.

ἀνοῖξαι τὰς σφραγίδας αὐτοῦ, ὅτι ἐσφαγῆς, καὶ ἠγόρασας † τῷ θεῷ ἡμᾶς ἐν τῷ αἵματι σου ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καὶ λαοῦ καὶ ἔθνους,

10. καὶ ἐποίησας † ἡμᾶς τῷ θεῷ ἡμῶν βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς, καὶ † βασιλεύσομεν ἐπὶ τῆς γῆς.

11. καὶ εἶδον, καὶ ἤκουσα † φωνὴν ἀγγέλων πολλῶν † κύκλω τοῦ θρόνου καὶ τῶν ζώων καὶ † τῶν πρεσβυτέρων. † καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν μυριάδες μυριάδων καὶ χιλιάδες χιλιάδων,

12. λέγοντες φωνῇ μεγάλῃ· ἄξιόν ἐστι † τὸ ἀρνίον, τὸ † ἐσφαγμένον, λαβεῖν τὴν δύναμιν καὶ † πλοῦτον καὶ σοφίαν καὶ ἰσχύον καὶ τιμὴν καὶ δόξαν καὶ εὐλογίαν.

13. καὶ πᾶν κτίσμα, ὃ † ἐστὶν ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ † ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης † ἄ ἐστι, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς † πάντα, ἤκουσα λέγοντας· τῷ καθημένῳ ἐπὶ † τοῦ θρόνου καὶ τῷ ἀρνίῳ ἡ εὐλογία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. †

14. καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα † ἔλεγον, ἀμήν. καὶ οἱ † πρεσβύτεροι † ἔπεσαν, καὶ προσεκύνησαν. †

librum, et aperire signacula ejus; quoniam occisus es, et redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, et lingua, et populo, et natione;

10. et fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes; et regnabimus super terram ^{a)}.

11. Et vidi, et audivi vocem angelorum multorum in circuitu throni, et animalium, et seniorum, et erat numerus eorum millia millium ^{a)}, ^{a) Dan. 7, 10.}

12. dicentium voce magna: Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem.

13. Et omnem creaturam, quae in coelo est, et super terram, et sub terra, et quae sunt in mari, et quae in eo, omnes audivi dicentes: Sedenti in throno, et Agno, benedictio, et honor, et gloria, et potestas in secula seculorum!

14. Et quatuor animalia dicebant: Amen ^{a)}! Et viginti quatuor seniores ceciderunt in facies suas; et adoraverunt viventem in secula seculorum.

^{a) c. 19, 14.}

C A P. VI.

1. Καὶ εἶδον, † ὅτε ἠνοιξε τὸ ἀρνίον † μίαν ἐκ τῶν † ἑπτὰ σφραγίδων, καὶ ἤκουσα ἐνός ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων

1. Et vidi, quod aperisset agnus unum de septem sigillis, et audivi unum de quatuor animalibus ^{a)}, dicens, tam-

v. 9. τῷ θεῷ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 10. C. Mt. et Gb. αὐτοῖς. — "C. βασιλευσιν. Mt. et Gb. βασιλευσιν. — v. 11. C. et Mt. οἱς φωνῆν. — "Ed. omn. Er. et St. κυκλοθεῖ. — "" τῶν omitt. Ed. omn. Er. et St. — "" καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν μυριάδες μυριάδων omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 12. το omitt. Ed. omn. Er. et St. — "C. ἐσφαγισμένον. — "" Mt. τον πλεστον. — v. 13. ἐστὶν omitt. Mt. — "Ed. omn. Er. et St. ἐν τῇ γῇ. — "" ἢ omitt. Mt. — ""C. et Mt. αὐτοῖς παντας ἡκ. — "" Mt. τῷ θρόνῳ. — ""C. et Mt. add. ἀμήν. — v. 14. C. et Mt. λεγοντα το ἀμήν. — "Ed. omn. Er. add. εικοσιτεσσαρες. — ""C. et Mt. ἔπεσον. — ""Ed. omn. Er. et St. add. ζωντι εἰς τας αἰῶνας των αἰωνων. — v. 1. C. et Mt. ὅτι. — "Ed. omn. Er. et St. ἐν. — "" ἑπτα omitt. Ed. omn. Er. et St.

λέγοντος, ὡς † φωνὴ βροντῆς † ἔρχε, καὶ βλέπε,

2. † καὶ εἶδον, καὶ ἰδὲ, ἵππος λευκός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' † αὐτὸν ἔχων τῶσον. καὶ ἐδόθη αὐτῷ στέφανος, καὶ ἐξῆλθε νικῶν, καὶ ἵνα νικήσῃ.

3. καὶ † ὅτε ἤνοιξε † τὴν σφραγίδα τὴν δευτέραν, ἦκσα τοῦ δευτέρου ζώου λέγοντος· ἔρχε †.

4. καὶ ἐξῆλθεν ἄλλος ἵππος πυρρός. καὶ τῷ καθήμενῳ ἐπ' † αὐτὸν ἐδόθη αὐτῷ, λαβεῖν τὴν εἰρήνην † ἐκ τῆς γῆς, † καὶ ἵνα ἀλλήλους σφάζωσι. καὶ ἐδόθη αὐτῷ μάχαιρα μεγάλη.

5. καὶ ὅτε ἤνοιξε † τὴν σφραγίδα τὴν τρίτην, ἦκσα τοῦ τρίτου ζώου λέγοντος· ἔρχε, † καὶ βλέπε. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοῦ, ἵππος μέλας, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' † αὐτὸν ἔχων ζυγὸν ἐν τῇ χειρὶ † αὐτῷ.

6. καὶ ἦκσα φωνὴν ἐν μέσῳ τῶν τεσσάρων ζώων λέγουσάν· χοῦνιξ σίτε δηραρίς καὶ τρεῖς χοίνικες κριθῆς δηραρίς. καὶ τὸ ἐλαιὸν καὶ τὸν οἶνον μὴ ἀδικήσης.

7. † καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγίδα τὴν τετάρτην, ἦκσα τῆ τετάρτου ζώου λέγουσάν· ἔρχε, καὶ βλέπε.

8. † καὶ εἶδον, καὶ ἰδὲ, ἵππος γλωρός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπάνω † αὐτῷ, ὄνομα αὐτῷ ὁ θάνατος. καὶ ὁ ἄδης † ἀκολοθεῖ † μετ' αὐτῷ. καὶ ἐδόθη † αὐτῷ ἐξουσία ἐπὶ τὸ τέταρτον τῆς

quam vocem tonitruum: Veni, et vide!

a) c. 4, 7.

2. Et vidi; et ecce! equus albus^{a)}, et qui sedebat super illum habebat arcum, et data est ei corona, et exivit vincens, ut vinceret. a) Zach. 1,3-11. 6,1-8.

3. Et cum aperuisset sigillum secundum, audivi secundum animal^{a)}, dicens: Veni, et vide! a) c. 4, 7.

4. Et exivit alius equus rufus, et qui sedebat super illum, datum est ei, ut sumeret pacem de terra, et ut invicem se interficiant, et datus est ei gladius magnus.

5. Et cum aperuisset sigillum tertium, audivi tertium animal^{a)}, dicens: Veni, et vide! Et ecce! equus niger, et qui sedebat super illum, habebat stateram in manu sua. a) c. 4, 7.

6. Et audivi tamquam vocem in medio quatuor animalium dicentium: Bilibris tritici denario¹⁾, et tres bilibres hordei denario²⁾; et vinum et oleum ne laeseris!

7. Et cum aperuisset sigillum quartum, audivi vocem quarti animalis^{a)} dicentis: Veni, et vide! a) c. 4, 7.

8. Et ecce! equus pallidus, et qui sedebat super eum, nomen illi Mors^{a)}, et infernus sequebatur eum, et data est illi potestas super quatuor partes terrae, interficere gladio, fame, et morte, et

v. 1. "" Ed. omn. Er. et St. φωνῆς βροντῆς. — "" C. ἔρχε, καὶ εἶδον. v. 2. καὶ ἰδὲ. Mt. ἔρχε, καὶ ἰδὲ. v. 2. καὶ ἰδὲ. Gb. ἔρχε καὶ ἰδὲ. v. 2. καὶ εἶδον, καὶ ἰδὲ. — v. 2. "" Ed. omn. Er. et St. ἐπ' αὐτῷ. — v. 3. C. ὅτι. — "" C. et Mt. τὴν δευτέραν σφραγίδα. — "" Ed. omn. Er. et St. add. καὶ βλέπε. — v. 4. Ed. omn. Er. et St. ἐπ' αὐτῷ. — "" Ed. omn. Er. et St. απο. — "" καὶ omitt. C. et Mt. — v. 5. Ed. omn. Er. et St. τὴν τρίτην σφραγίδα. — "" C. ἔρχε καὶ εἶδον. καὶ ἰδὲ. Mt. et Gb. ἔρχε καὶ ἰδὲ. Gb. καὶ εἶδον, καὶ ἰδὲ. Mt. καὶ ἰδὲ, omitt. καὶ εἶδον. — "" Ed. omn. Er. et St. ἐπ' αὐτῷ. — v. 7. C. καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν τετάρτην σφραγίδα, ἦκσα φωνὴν τῆς τετάρτου ζώου λέγοντος· ἔρχε καὶ εἶδον, v. 8. καὶ ἰδὲ. Mt. Gb. καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγίδα τὴν τετάρτην, ἦκσα τῆς τετάρτου ζώου λέγοντος· ἔρχε καὶ ἰδὲ. v. 8. Gb. καὶ εἶδον, καὶ ἰδὲ. Mt. καὶ ἰδὲ omitt. καὶ εἶδον. — v. 8. "" αὐτῷ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "" Mt. et Gb. ἀκολοθεῖ. — "" Mt. αὐτῷ. — "" Ed. omn. Er. et St. αὐτοῖς ἐξουσία ἀποκτείνειν ἐπὶ τὸ τέταρτον κ. τ. λ.

1) 1590. add. uno.

2) 1590. add. uno.

γῆς, ἀποκτεῖναι ἐν ὄμορφαίᾳ καὶ ἐν λιμῶν καὶ ἐν θανάτῳ καὶ ὑπὸ τῶν θηρίων τῆς γῆς.

9. καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν πέμπτην σφραγίδα, εἶδον ὑποκάτω τῷ θυσιαστηρίῳ τὰς ψυχὰς τῶν ἑσφαγμένων διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν, ἣν εἶχον.

10. καὶ ἔκραξαν ἑκαστοὶ φωνῇ μεγάλῃ, λέγοντες· ἕως πότε, ὁ δεσπότης, ὁ ἅγιος καὶ ἄληθινός, οὐ κρίνεις καὶ ἐκδικεῖς τὸ αἷμα ἡμῶν ἄπὸ τῶν κατωικούντων ἐπὶ τῆς γῆς;

11. ἡ δὲ ἐδόθησαν ἑκάστῳις ζολαὶ λευκαὶ, καὶ ἐδόθη αὐτοῖς, ἵνα ἀναπαύσωνται ἕτι χρόνον μικρὸν, ἕως οὗ πληρώσονται καὶ οἱ σύνδουλοι αὐτῶν καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν, ἡ δὲ μέλλοντες ἄποκτείνεσθαι ὡς καὶ αὐτοί.

12. καὶ εἶδον, ἡ δὲ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγίδα τὴν ἕκτην, καὶ ἡ σεισμὸς μέγας ἐγένετο, καὶ ὁ ἥλιος μέλας ἐγένετο ὡς σάκκος τρίχινος, καὶ ἡ σελήνη ἡ δὲ ἐγένετο ὡς αἷμα.

13. καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔπεσαν εἰς τὴν γῆν, ὡς συκὴ ἡ δὲ βάλλει τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς, ὑπὸ ἡ δὲ μεγάλῃ ἀνέμῳ σειομένη.

14. καὶ ὁ οὐρανὸς ἀπεχωρίσθη ὡς βιβλίον ἡ δὲ εἰλισσόμενον, καὶ πᾶν ὄρος καὶ νῆσος ἐκ τῶν τόπων αὐτῶν ἐκινήθησαν.

15. καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ μεγεζάνες καὶ οἱ ἡ δὲ χιλιάρχοι καὶ οἱ πλοῦσιοι καὶ οἱ ἡ δὲ ἰσχυροὶ καὶ πᾶς δοῦ-

bestiis terrae^{b)}. a) c. 20, 14. b) Ezech. 14, 21.

9. Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi sub altare^{a)} animas interfectorum propter verbum Dei, et propter testimonium, quod habebant,

a) c. 8, 5. 14, 18. 16, 7.

10. et clamabant^{a)} voce magna, dicentes: Usquequo, Domine! (sanctus, et verus) non iudicas, et non vindicas sanguinem nostrum de iis, qui habitant in terra?

a) Gen. 4, 10.

11. Et datae sunt illis singulae stolae albae^{a)}; et dictum est illis, ut requiescerent adhuc tempus modicum, donec^{b)} compleantur conservi eorum, et fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut et illi.

a) c. 7, 9. 13. 14.

b) c. 13, 7. 14, 15. sqq.

12. Et vidi, cum aperuisset sigillum sextum; et ecce! terrae motus magnus factus est, et sol factus est niger^{a)} tamquam saccus cilicinus; et luna tota facta est sicut sanguis;

a) Jes. 13, 10. Ez. 32, 7. 8.

13. et stellae de coelo ceciderunt^{a)} super terram, sicut ficus emittit grossos suos, cum a vento magno movetur.

a) Jes. 34, 4.

14. Et coelum recessit sicut liber involutus; et omnis mons, et insulae de locis suis motae sunt.

15. Et reges terrae^{a)}, et principes, et tribuni, et divites, et fortes, et omnis servus et liber absconderunt se in

v. 9. C. των ανθρωπων, των εσφαγισμενων. — "C. et Mt. add. τα αρνησ. — v. 10. Ed. omn. Er. et St. κραζον. — "Mt. φωνην μεγαλην. — "Ed. omn. Er. et St. add. ο. — "C. et Mt. εκ. — v. 11. C. και εδοθη αυτοις, ινα αναπαυσωνται ετι χρονον, εως ε πληρωθωσι κ. τ. λ. Mt. et Gb. και εδοθη αυτοις ζολη λευκη, και εδοθη αυτοις, ινα αναπαυσωνται ετι χρονον, εως πληρωθωσι κ. τ. λ. — "Mt. και οι. — "Mt. αποκτενεσθαι. Gb. αποκτενεσθαι. — v. 12. C. add. και. — "Ed. omn. Er. et St. add. ιδς. — "Ed. omn. Er. et St. ο ηλιος εγενετο μελας. — "Mt. et Gb. add. ολη. — v. 13. C. et Mt. επεσον. — "Mt. βαλσα. — "Mt. et Gb. ανεμς μεγαλη. — v. 14. ο omitt. Ed. omn. Er. et St. — "Mt. ελισσομενος. C. ελισσομενον. — v. 15. Ed. omn. Er. et St. πλοισιοι, και οι χιλιαρχοι, και οι δυνατοι.

λος και † πᾶς ἐλεύθερος ἔκρυψαν ἐ-
αυτοὺς εἰς τὰ σπήλαια και εἰς τὰς πέ-
τρας τῶν ὄρεων,

16. και λέγσει τοῖς ὄρεσι και ταῖς
πέτραις· πέσετε ἐφ' ἡμᾶς, και κρύ-
ψατε ἡμᾶς ἀπὸ προσώπου τοῦ καθη-
μένου ἐπὶ † τοῦ θρόνου και ἀπὸ τῆς
ὀργῆς τοῦ ἀρνίου·

17. ὅτι ἦλθεν ἡ ἡμέρα, ἡ μεγάλη,
τῆς ὀργῆς αὐτοῦ· και τίς δύναται στα-
θῆναι;

speluncis, et in petris montium,
a) Jes. 24, 21. 22. Ezech. 32, 7. sqq. 18. sqq.

16. et dicunt montibus, et petris^{a)}:
Cadite super nos, et abscondite nos a
facie sedentis super thronum, et ab ira
Agni!

a) Luc. 23, 50.

17. Quoniam venit dies magnus^{a)}
irae ipsorum; et quis poterit stare?
a) Rom. 2, 5.

C A P. VII.

1. Και μετὰ † ταῦτα εἶδον τέσσα-
ρας ἀγγέλους ἐξῴτας ἐπὶ τὰς τέσσαρας
γωνίας τῆς γῆς, † κρατῦντας τὰς τέσ-
σαρας ἀνέμους τῆς γῆς, ἵνα μὴ πνέῃ
ἄνεμος ἐπὶ τῆς γῆς, μήτε ἐπὶ τῆς θα-
λάσσης, μήτε ἐπὶ † πᾶν δένδρον.

2. και εἶδον ἄλλον ἄγγελον † ἀνα-
βαίνοντα ἀπὸ ἀνατολῆς ἡλίου, ἔχοντα
σφραγίδα θεοῦ ζῶντος· και ἔκραξε φω-
τῆ μεγάλη τοῖς τέσσαρσιν ἀγγέλοις,
οἷς ἐδόθη αὐτοῖς † ἀδικῆσαι τὴν γῆν
και τὴν θάλασσαν,

3. λέγων· μὴ † ἀδικήσητε τὴν γῆν,
μήτε τὴν θάλασσαν, μήτε τὰ δένδρα,
† ἄχρις ἢ σφραγίσωμεν τὰς δάλεις τῆ
θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν.

4. † και ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν
ἐσφραγισμένων· † ἑκατὸν τεσσαρά-
κοντα τέσσαρες χιλιάδες † ἐσφραγι-
σμένοι ἐκ πάσης φυλῆς νιῶν Ἰσραὴλ.

5. ἐκ φυλῆς Ἰούδα, ἑβ' χιλιάδες † ἐ-
σφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς † ῥεββὶμ ἑβ'
χιλιάδες † ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς
γάδ ἑβ' χιλιάδες ἐσφραγισμένοι.

6. ἐκ φυλῆς Ἀσήρ ἑβ' χιλιάδες ἐ-

1. Post haec vidi quatuor Angelos^{a)}
stantes super quatuor angulos terrae,
tenentes quatuor ventos^{b)} terrae, ne fla-
rent super terram, neque super mare,
neque in ullam arborem. a) Matth. 24, 51.
b) Jer. 49, 36. Zach. 6, 1-9. Dan. 7, 2.

2. Et vidi alterum Angelum ascen-
dentem ab ortu solis, habentem signum
Dei vivi; et clamavit voce magna qua-
tuor Angelis, quibus datum est nocere
terrae, et mari,

3. dicens: Nolite nocere terrae et
mari, neque arboribus, quoadusque si-
gnemus^{a)} servos Dei nostri in fronti-
bus eorum. a) Ezech. 9, 4. 6. Luc. 12, 7.

4. Et audivi numerum signatorum,
centum quadraginta quatuor millia^{a)}
signati, ex omni tribu filiorum Israēl.
a) c. 14, 1. 3.

5. Ex tribu Juda duodecim millia
signati; ex tribu Ruben duodecim mil-
lia signati; ex tribu Gad duodecim mil-
lia signati;

6. ex tribu Aser duodecim millia si-

v. 15. "πας omitt. Mt. — v. 16. Mt. τῶν θρόνων. — v. 1. C. et Mt. τστο.
— "Ed. 1. Er. κρατῦντες. — "Mt. τι δένδρον. — v. 2. Ed. omn. Er. et
St. ἀναβαντα. — "Ed. 1. 2. 3. Er. ἀδικηναυ. — v. 3. C. ἀδικησατε. —
"Ed. omn. Er. ἄχρι σφραγιζομεν. St. ἄχρι σφραγισωμεν. — v. 4. C. και ἤκουσα
των ἀριθμων των ἐσφραγισμενων· ἑκατον και τεσσαρακοντα τεσσαρες χιλιαδες ἐ-
σφραγισμενοι κ. τ. λ. — ("Ed. omn. Er. St. et Mt. ρυδ.). — "Mt. ἐσφρα-
γισμενων. — v. 5. Mt. ἐσφραγισμεναι. — "C. ῥεββιν. Gb. et Mt. ῥεββην.
— "ἐσφραγ. omitt. C. et Mt. hic et sqq.

σφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς † νεφθαλεῖμ
ιβ' χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς
μανασσῆ ἰβ' χιλιάδες ἐσφραγισμένοι·

7. ἐκ φυλῆς συμεὼν ἰβ' χιλιάδες
ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς λευὶ ἰβ' χι-
λιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς ἰσα-
χάρ ἰβ' χιλιάδες ἐσφραγισμένοι·

8. ἐκ φυλῆς ζαβζλων ἰβ' χιλιάδες
ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς ἰωσηφ ἰβ'
χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς βεν-
ιαμὴν ἰβ' χιλιάδες † ἐσφραγισμένοι.

9. μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἰδῶ, ὄχ-
λος πολὺς, ὃν ἀριθμῆσαι † ἀντὸν ἔδ-
εις ἐδύνατο, ἐκ παντὸς ἔθνους † καὶ
φυλῶν καὶ λαῶν καὶ γλωσσῶν, † ἐ-
σῶτες ἐνώπιον τῆς θρόνου καὶ ἐνώπιον τῆς
ἀρνίς, † περιβεβλημένοι ζολὰς λευκὰς,
καὶ † φοίνικες ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν.

10. καὶ † κράζουσι φωνῇ μεγάλῃ,
λέγοντες· ἡ σωτηρία τοῦ θεοῦ ἡμῶν,
τῷ καθήμενῷ ἐπὶ † τοῦ θρόνου, καὶ
τῷ ἀρνίῳ.

11. καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι † ἐσῆ-
κεσαν κύκλῳ τῆς θρόνου καὶ τῶν πρεσ-
βυτέρων καὶ τῶν τεσσάρων ζώων, καὶ
† ἔπεσον ἐνώπιον τῆς θρόνου † ἐπὶ † τὰ
πρόσωπα αὐτῶν, καὶ προσεκύνησαν
τῷ θεῷ,

12. λέγοντες· ἀμήν, ἡ εὐλογία καὶ
ἡ δόξα καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ εὐχαριζία
καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμις καὶ † ἡ ἰσχὺς
τοῦ θεοῦ ἡμῶν εἰς τὰς αἰῶνας τῶν αἰ-
ῶνων. ἀμήν.

13. καὶ † ἀπεκρίθη εἰς ἐκ τῶν
πρεσβυτέρων, λέγων μοι· ἔτοι οἱ πε-
ριβεβλημένοι τὰς ζολὰς τὰς λευκὰς
τίνες † εἰσὶ, καὶ πόθεν ἦλθον;

gnati; ex tribu Nephthali duodecim mil-
lia signati; ex tribu Manasse duode-
cim millia signati;

7. ex tribu Simeon duodecim mil-
lia signati; ex tribu Levi duodecim mil-
lia signati; ex tribu Issachar duodecim
millia signati;

8. ex tribu Zabulon duodecim mil-
lia signati; ex tribu Joseph duodecim
millia signati; ex tribu Benjamin duo-
decim millia signati.

9. Post haec vidi turbam magnam,
quam dinumerare nemo poterat ex om-
nibus gentibus, et tribubus, et popu-
lis, et linguis; stantes ante thronum,
et in conspectu Agni, amicti stolis al-
bis^{a)}, et palmae in manibus eorum.

a) c. 6, 11. 3, 5.

10. Et clamabant voce magna di-
centes: Salus^{a)} Deo nostro, qui sedet
super thronum, et Agno! a) c. 12, 10. 19, 1.

11. Et omnes Angeli^{a)} stabant in
circuitu throni, et seniorum, et qua-
tuor animalium; et ceciderunt in con-
spectu throni in facies suas^{b)}, et adora-
verunt Deum, a) c. 5, 11. b) c. 11, 16.

12. dicentes: Amen! benedictio, et
claritas, et sapientia, et gratiarum ac-
tio, honor, et virtus, et fortitudo Deo
nostro in secula seculorum! Amen.

13. Et respondit unus de seniori-
bus, et dixit mihi: Hi, qui amicti sunt
stolis albis, qui sunt? et unde vene-
runt?

v. 6. Ed. omn. Er. et St. νεφθαλιμ. — v. 8. Mt. ἐσφραγισμεναι. —
v. 9. C. et Mt. omitt. αὐτον. — "και φυλων omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. —
"Mt. ἐσωτας. — "Mt. et Gb. περιβεβλημεναι. — "Mt. φοινικας. —
v. 10. Ed. omn. Er. et St. και κραζοντες φωνη μεγαλη, λεγοντες· ἡ σωτηρια τοῦ
καθήμενου ἐπι τοῦ θρονου τοῦ θεου ἡμων, και τοῦ ἀρνιου. — "Mt. τοῦ θρονου. —
v. 11. C. et Mt. εἰσηκισαν. — "Ed. 1. 2. 3. Er. ἔπεσαν. — "Mt. add.
αὐται. — "Ed. omn. Er. et St. ἐπι προσωπον αὐτων. — v. 12. ἡ omitt. C.
— v. 13. Ed. omn. Er. ἀποκριθη. — "εἰσαι omitt. Ed. 1. 2. 3. Er.

14. καὶ τὸ εἶρημα αὐτῶν· κύριέ τις, σὺ οἶδας. καὶ εἶπέ μοι· ἔτοι εἰσὼν οἱ ἐρχόμενοι ἐκ τῆς θλίψεως, τῆς μεγάλης, καὶ τὸ ἐπλυναν τὰς ζολὰς αὐτῶν, καὶ τὸ ἐλεύκαναν τὰς αὐτὰς ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἀρνίου.

15. διὰ τοῦτό εἰσιν ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ, καὶ λατρεύουσιν αὐτῷ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ, καὶ ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου σκηνώσει ἐπ' αὐτούς.

16. οὐ τὸ πεινάσσειν ἔτι, οὐδὲ διψήσσειν τὸ ἔτι, τὸ οὐδὲ μὴ πέσει ἐπ' αὐτούς ὁ ἥλιος, οὐδὲ πᾶν καῦμα,

17. ὅτι τὸ ἀρνίον, τὸ ἀνά μέσον τῶν θρόνων, τὸ ποιμανεῖ αὐτάς, καὶ τὸ ὀδηγήσει αὐτάς ἐπὶ τὸ ζωῆς πηγὰς ὑδάτων, τὸ καὶ ἐξαλείψει ὁ θεὸς πᾶν δάκρυον τὸ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.

14. Et dixi illi: Domine mi! tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, et laverunt stolas suas, et dealbaverunt eas in sanguine Agni.

15. Ideo sunt ante thronum Dei, et serviunt ei die ac nocte in templo ^{a)} ejus; et qui sedet in throno, habitabit super illos. a) c. 11, 19. 14, 15.

16. Non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque ullus aestus.

17. Quoniam Agnus, qui in medio throni est ^{a)}, reget illos, et deducet eos ad vitae fontes aquarum ^{b)}; et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum ^{c)}. a) c. 5, 6. b) Ps. 22, 1-5. c) c. 21, 4. Jes. 25, 8.

C A P. VIII.

1. Καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγίδα, τὴν ἐβδόμην, ἐγένετο σιγή ἐν τῷ οὐρανῷ ὡς ἡμῶριον.

2. καὶ εἶδον τὸς ἑπτὰ ἀγγέλους, οἱ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ἐσῆκασιν, καὶ ἐδόθησαν αὐτοῖς ἑπτὰ σάλπιγγες.

3. καὶ ἄλλος ἄγγελος ἦλθε, καὶ ἐβάθην ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, ἔχων λιβαριῶνα χρυσοῦν, καὶ ἐδόθη αὐτῷ θυμιάματα πολλὰ, ἵνα δώσῃ ταῖς προσευχαῖς τῶν ἁγίων πάντων ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, τὸ χρυσοῦν, τὸ ἐνώπιον τῶν θρόνων.

4. καὶ ἀνέβη ὁ καπνὸς τῶν θυμιμάτων ταῖς προσευχαῖς τῶν ἁγίων ἐκ χειρὸς τοῦ ἀγγέλου ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

1. Et cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in caelo, quasi media hora.

2. Et vidi septem Angelos stantes in conspectu Dei; et datae sunt illis septem tubae ^{a)}. a) Joël 2, 1. Zach. 9, 14.

3. Et alius Angelus venit, et stetit ante altare habens thuribulum aureum ^{a)}; et data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus ^{b)} sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei. a) c. 5, 8. b) Ps. 140, 2.

4. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu Angelī coram Deo.

v. 14. C. et Mt. εἶπον. — " μὲς omitt. Ed. omn. Er. et St. — " Ed. omn. Er. et St. ἐπλατιναν. — " Ed. omn. Er. et St. ἐλεύκαναν τὰς ζολὰς αὐτῶν (St. om. τὰς). — " Mt. omitt. αὐτάς. — v. 15. C. et Mt. τῷ θρόνῳ. — v. 16. C. πινασοῖ. — " ἔτι omitt. Ed. 2. 5. Er. — " C. et Mt. ἐδ' ἢ μὴ πεση. Gb. et St. ἐδε μὴ πεση. — v. 17. Mt. ποιμαίνει. — " ὀδηγεῖ. — " Ed. omn. Er. ζωσας. — " καὶ ἐξαλείψει usque αὐτῶν omitt. Ed. 1. Er. — " Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. ἀπο. — v. 2. τὰς ἑπτὰ omitt. Ed. 1. 2. 5. Er. — v. 5. C. et Mt. τὰ θυσιαστήρια.

5. καὶ ἔλαβεν ὁ ἄγγελος τὸν λιβανωτὸν, καὶ ἐρέμισεν τὸ αὐτὸν ἐκ τοῦ πυρὸς τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν γῆν. καὶ ἐγένοντο φωναὶ καὶ βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ καὶ σεισμός.

6. καὶ οἱ ἑπτὰ ἄγγελοι, οἱ ἔχοντες τὰς ἑπτὰ σάλπιγγας, ἠτοίμασαν ἑαυτοὺς, ἵνα σαλπίσωσι.

7. καὶ ὁ πρῶτος ἐσάλπισε, καὶ ἐγένετο χάλαζα καὶ πῦρ, μειγμένα ἐν αἵματι, καὶ ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν, καὶ τὸ τρίτον τῆς γῆς κατεκαή, καὶ πᾶς χόρτος χλωρὸς κατεκαή.

8. καὶ ὁ δεύτερος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ ὡς ὄρος μέγα τὸ πρὸς καιόμενον ἐβλήθη εἰς τὴν θάλασσαν. καὶ ἐγένετο τὸ τρίτον τῆς θαλάσσης αἷμα.

9. καὶ ἀπέθανε τὸ τρίτον τῶν κτισμάτων καὶ τῶν ἐν τῇ θαλάσῃ, τὰ ἔχοντα ψυχὰς, καὶ τὸ τρίτον τῶν πλοίων καὶ διεφθάρη.

10. καὶ ὁ τρίτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀστὴρ μέγας, καιόμενος ὡς λαμπάς, καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τὸ τρίτον τῶν ποταμῶν καὶ ἐπὶ τὰς πηγὰς καὶ τῶν ὑδάτων.

11. καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἀστέρος λέγεται τὸ ἄψινθος. καὶ τὸ γίνεται τὸ τρίτον τῶν ὑδάτων εἰς ἄψινθον, καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπέθανον ἐκ τῶν ὑδάτων, ὅτι ἐπιπόρθησαν.

12. καὶ ὁ τέταρτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ ἐπλήγη τὸ τρίτον τῆς ἡλίου καὶ τὸ τρίτον τῆς σελήνης καὶ τὸ τρίτον τῶν ἀστέρων, ἵνα σκοτισθῇ τὸ τρί-

5. Et accepit Angelus thuribulum¹⁾, et implevit illud de igne altaris, et misit in terram^{a)}, et facta sunt tonitrua, et voces, et fulgura, et terrae motus magnus.

a) Ezech. 10, 2.

6. Et septem Angeli, qui habebant septem tubas, praeparaverunt se, ut tuba canerent.

7. Et primus Angelus tuba cecinit; et facta est grando^{a)}, et ignis, mista in sanguine, et missum est in terram, et tertia pars terrae combusta est; et tertia pars arborum concremata est; et omne foenum viride combustum est.

a) Jes. 28, 2. Ezech. 15, 15.

8. Et secundus Angelus tuba cecinit; et tamquam mons^{a)} magnus igne ardens missus est in mare, et facta est tertia pars maris sanguis. a) Jer. 51, 25.

9. Et mortua est tertia pars creaturae eorum, quae habebant animas in mari, et tertia pars navium interiit.

10. Et tertius Angelus tuba cecinit; et cecidit de coelo stella^{a)} magna, ardens tamquam facula, et cecidit in tertiam partem fluminum, et in fontes aquarum. a) Jes. 14, 12. Dan. 8, 10.

11. Et nomen stellae dicitur: Absinthium^{a)}; et facta est tertia pars aquarum in absinthium; et multi hominum mortui sunt de aquis, quia amarae factae sunt. a) Deut. 29, 18. Ebr. 12, 15.

12. Et quartus Angelus tuba cecinit; et percussa est tertia pars solis^{a)}, et tertia pars lunae, et tertia pars stellarum, ita, ut obscuraretur tertia pars

v. 5. Ed. omn. Er. et St. το λιβανωτον. — "αὐτο. — "" Mt. βρονται και φωναί. — v. 6. Ed. 1. 2. 3. Er. και ἑπτα. — "" οἱ omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 7. Ed. omn. Er. et St. add. ἄγγελος. — "" ἐν omitt. Ed. omn. Er. et St. — "" Ed. omn. Er. et St. των δειδρων pro της γης. — "" Mt. et Gb. add. και το τριτον των δειδρων κατεκαη. — v. 8. πυρι omitt. C. et Mt. — v. 9. των ἐν τη θαλασση omitt. Ed. 1. 2. Er. — "" C. διεφθαρησαν. Ed. 1. 2. Er. διεφθαρησεν. — v. 10. των omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 11. ὁ omitt. Ed. omn. Er. et St. — "" C. et Mt. ἐγενετο. — "" των ὑδατων omitt. Ed. omn. Er. et St. — "" των omitt. Ed. omn. Er. et St. — "" Ed. 1. Er. ἀπεθανεν. 1) 1590. thuribulum aureum.

τον αὐτῶν, καὶ † ἡ ἡμέρα μὴ φαίνη
τὸ τρίτον αὐτῆς, καὶ ἡ νύξ ὁμοίως.

13. καὶ εἶδον, καὶ ἤκουσα † ἐνὸς ἀε-
τῆ πετομένου ἐν μεσσηρανήματι, λέγον-
τος φωνῇ μεγάλῃ † ἕαι, † ἕαι, ἕαι
† τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς ἐκ τῶν
λοιπῶν φωνῶν τῆς σάλπιγγος τῶν
† τριῶν ἀγγέλων, τῶν μελλόντων σαλ-
πίζειν.

eorum, et diei non luceret pars tertia,
et noctis similiter. a) Amos 8,9. Mich.3,6.

13. Et vidi, et audivi vocem unius
aquilae volantis per medium coeli^{a)}, di-
centis voce magna: Vae, vae, vae^{b)}
habitantibus in terra de ceteris voci-
bus trium Angelorum, qui erant tuba
canturi^{c)}!

a) c. 14, 6.
b) c.9,12. 11,14. 12,12. c) c.9,1.13. 11,15.

C A P. IX.

1. Καὶ ὁ πέμπτος ἀγγελος ἐσάλ-
πισε, καὶ εἶδον ἀστέρα ἐκ τῆ ἄρανῃ
πεπτωκότα εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐδόθη αὐ-
τῷ ἡ κλεῖς τῆ φρεάτος τῆς ἀβύσσου.

2. † καὶ ἤνοιξε τὸ φρέαρ τῆς
ἀβύσσου. καὶ ἀνέβη καπνὸς † ἐκ τοῦ
φρεάτος ὡς καπνὸς καμίνης † μεγάλης.
καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἀήρ ἐκ
τοῦ καπνοῦ τοῦ φρεάτους.

3. καὶ ἐκ τοῦ καπνοῦ ἐξῆλθον ἀ-
κριδες εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐδόθη αὐταῖς
ἐξουσία, ὡς † ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ σκορ-
πίοι τῆς γῆς.

4. καὶ ἐρρέθη † αὐταῖς, ἵνα μὴ
ἀδικήσωσι τὸν χόρτον τῆς γῆς, οὐδὲ
πᾶν χλωρὸν, οὐδὲ πᾶν δένδρον, εἰ μὴ
τοὺς ἀνθρώπους † μόνους, οἵτινες οὐκ
ἔχουσιν τὴν σφραγίδα † τοῦ θεοῦ ἐπὶ
τῶν μετώπων αὐτῶν.

5. καὶ ἐδόθη † αὐταῖς, ἵνα μὴ ἀ-
ποκτείνωσιν αὐτὰς, ἀλλ' ἵνα † βασαν-
ισθῶσιν μῆνας πέντε. καὶ ὁ βα-
σανισμὸς αὐτῶν ὡς βασανισμὸς σκορ-
πίου, ὅταν † παίσῃ ἀνθρώπων.

6. καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις
† ζητήσωσιν οἱ ἀνθρώποι τὸν θάνα-

1. Et quintus Angelus tuba cecinit;
et vidi stellam de coelo cecidisse in ter-
ram, et data est ei clavis putei abyssi.

2. Et aperuit puteum abyssi; et a-
scendit fumus putei, sicut fumus for-
nacis magnae; et obscuratus est sol,
et aër de fumo putei^{a)}.

a) Exod. 10, 15.
Joël 2, 2. 10. Jes. 5, 30.

3. Et de fumo putei exierunt locu-
stae in terram, et data est illis pote-
stas, sicut habent potestatem scorpio-
nes terrae.

4. Et praeceptum est illis, ne lae-
derent foenum terrae, neque omne vi-
ride, neque omnem arborem; nisi tan-
tum homines, qui non habent signum
Dei in frontibus suis^{a)}.

a) c. 7. 2, 5.

5. Et datum est illis, ne occiderent
eos; sed ut cruciarent mensibus quin-
que; et cruciatus eorum, ut cruciatus
scorpii, cum percutit hominem.

6. Et in diebus illis quaerent homi-
nes mortem, et non invenient eam; et

v. 12. Mt. το τρίτον αὐτῆς μὴ φαίνη, ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύξ ὁμοίως. — v. 13. Ed. omn. Er. et St. ἐνὸς ἀγγέλου πετομένου ἐν μεσσηρανήματι (Ed. 1. 2. Er. μεσσηρανήματι. St. μεσσηρανήματι). — " C. add. τρις. — " Ed. 1. 2. 3. Er. bis ἕαι. — " Mt. τρεῖς κατοικοῦντας. — " Ed. 1. 2. 3. Er. τριῶν. — v. 2. καὶ ἤνοιξε τὸ φρέαρ τῆς ἀβύσσου omitt. Mt. — " ἐκ τῆς φρεάτος ὡς καπνὸς omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — " C. et Mt. καιουμένης. — v. 3. Ed. 3. Er. ἔχουσιν. — v. 4. C. αὐτοῖς. — " μόνους omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. Gb. et Mt. — " τῶν θεῶν omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 5. Ed. omn. Er. αὐτοῖς. — " C. βασανισμοῖς. Mt. et Gb. βασανισθῶσι. — " C. πληξῆ. — v. 6. C. ζητήσωσιν.

τον, καὶ † ἐμὴ † εὐρήσουσιν αὐτόν. καὶ ἐπιθυμήσουσιν ἀποθανεῖν, καὶ † φεύξεται † ἀπ' αὐτῶν ὁ θάνατος.

desiderabunt mori, et fugiet mors ab eis.

7. καὶ τὰ ὁμοιώματα τῶν ἀκροίδων ὅμοια ἵπποις ἠτοιμασμένοις εἰς πόλεμον. καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ὡς † ζέφανοι χρυσοῖ, καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὡς πρόσωπα ἀνθρώπων.

7. Et similitudines locustarum, similes equis ^{a)} paratis in praelium; et super capita earum tanquam coronae similes auro; et facies earum tanquam facies hominum. ^{a)} Joël 2, 4.

8. καὶ εἶχον τρίχας ὡς τρίχας γυναικῶν, καὶ οἱ ὀδόντες αὐτῶν ὡς λέοντων ἦσαν.

8. Et habebant capillos, sicut capillos mulierum; et dentes earum, sicut dentes leonum ^{a)} erant. ^{a)} Joël 1, 6.

9. καὶ εἶχον θώρακας ὡς θώρακας σιδηροῦς. καὶ ἡ φωνὴ τῶν πτερύγων αὐτῶν ὡς φωνὴ ἀρμάτων, ἵππων πολλῶν τρεχόντων εἰς πόλεμον.

9. Et habebant loricas sicut loricas ferreas, et vox alarum earum, sicut vox curruum ^{a)} equorum multorum currentium in bellum. ^{a)} Joël. 2, 5.

10. καὶ ἔχουσιν οὐράς ὁμοίας σκορπίοις καὶ † κέντρα ἦν ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν· καὶ ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἀδικῆσαι τὰς ἀνθρώπους μῆνας πέντε.

10. Et habebant caudas similes scorpionum, et aculei erant in caudis earum; et potestas earum nocere hominibus mensibus quinque. Et habebant super se

11. † καὶ ἔχουσιν ἐπ' αὐτῶν βασιλείαν τὸν ἄγγελον τῆς ἀβύσσου, ὄνομα † ἐναντῷ ἐβραϊστὶ † ἀββαδὼν, καὶ ἐν τῇ ἐλληνικῇ ὄνομα ἔχει, ἀπολλύων.

11. Regem angelum abyssi, cui nomen Hebraice: Abaddon, Graece autem: Apollyon, Latine habens nomen Exterminans.

12. ἡ βὰι, ἡ μία, ἀπῆλθεν. ἰδὲ, † ἔρχονται † ἔτι δύο βὰι μετὰ ταῦτα.

12. Vae unum abiit; et ecce! veniunt adhuc duo vae post haec.

13. καὶ ὁ ἕκτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ ἤκουσα φωνὴν μίαν ἐκ τῶν τεσσάρων κεράτων τοῦ θυσιασηρίου, τοῦ χρυσοῦ, † τοῦ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ,

13. Et sextus Angelus tuba cecinit; et audiui vocem unam ex quatuor cornibus ^{a)} altaris aurei, quod est ante oculos Dei, ^{a)} Exod. 50, 2. 10. Lev. 4, 7.

14. † λέγουσαν τῷ ἕκτῳ ἀγγέλῳ, † ὁ ἔχων τὴν σάλπιγγα· λύσον τοὺς τέσσαρας ἀγγέλους, τοὺς δεδεμένους ἐπὶ τῷ ποταμῷ, τῷ μεγάλῳ, εὐφράτῃ.

14. dicentem sexto Angelo, qui habebat tubam: Solve quatuor Angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate ^{a)}! ^{a)} c. 16, 12.

15. καὶ ἐλύθησαν οἱ τέσσαρες ἄγγελοι, οἱ ἠτοιμασμένοι εἰς τὴν ὥραν

15. Et ^{a)} soluti sunt quatuor Angeli, qui parati erant in horam, et diem,

v. 6. " Ed. omn. Er. ἐκ. St. ἐχ pro ἐ μη. — " Ed. 2. Er. εὐρήσουσιν. — " Ed. 1. 2. Er. φεύξει. — " Ed. omn. Er. et St. ὁ θάνατος ἀπ' αὐτῶν. — v. 7. Ed. omn. Er. et St. ζεφανοὶ ὁμοιοὶ χρυσοῦ. — v. 10. C. et Mt. κεντρα. καὶ ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν ἐξουσίαν ἔχουσι τὴν ἀδικῆσαι τὰς ἀνθρώπους μῆνας πέντε. — v. 11. καὶ omitt. Gb. C. et Mt. ἔχουσι βασιλεῖα ἐπ' αὐτῶν ἄγγελον τῆς ἀβύσσου· ὄνομα αὐτῷ ἐβραϊστὶ ἀββαδων (Mt. ἀβαδδων), ἐν δὲ τῇ ἐλληνικῇ ὄνομα ἔχει ὁ (Mt. omitt. ὁ) ἀπολλύων. — " St. Gb. αὐτῶν. — " St. et Gb. ἀβαδδων. — v. 12. C. et Mt. ἔρχεται. — " ἐτι omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 15. τὴν omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 14. Mt. λεγοντος. — " Ed. omn. Er. et St. ὡς εἶχε.

† καὶ ἡμέραν καὶ μῆνα καὶ ἐνιαυτὸν, et mensem, et annum; ut occiderent
 ἵνα ἀποκτείνωσι τὸ τρίτον τῶν ἀν- tertiam partem hominum. a) c.16,14. 20,7.
 θρώπων.

16. καὶ ὁ ἀριθμὸς † τῶν στρατευ-
 μάτων τῆ † ἵππικῆ δύο μυριάδες μυ-
 ριάδων. † ἦκσα τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν.

16. Et numerus equestris exercitus
 vicies millies dena millia. Et audiui
 numerum eorum.

17. καὶ ἔτως εἶδον τοὺς ἵππους ἐν
 τῇ ὁράσει καὶ τοὺς καθημένους ἐπ' αὐ-
 τῶν ἔχοντας θώρακας πυρίνας καὶ ὑα-
 κινθίνους καὶ θειώδεις. καὶ αἱ κεφαλαὶ
 τῶν ἵππων ὡς κεφαλαὶ λεόντων, καὶ
 ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν ἐκπορεύεται
 πῦρ καὶ καπνὸς καὶ θεῖον.

17. Et ita vidi equos in visione; et
 qui sedebant super eos, habebant lori-
 cas igneas, et hyacinthinas, et sulphu-
 reas, et capita equorum erant tamquam
 capita leonum; et de ore eorum pro-
 cedit a) ignis, et fumus, et sulphur.

a) Joël 2, 3.

18. † ἀπὸ τῶν τριῶν † πληγῶν τῆ-
 των ἀπεκτάνθησαν τὸ τρίτον τῶν ἀν-
 θρώπων † ἐκ τοῦ πυρὸς καὶ † τοῦ
 καπνοῦ καὶ † τοῦ θείου, τοῦ ἐκπορευο-
 μένου ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν.

18. Et ab his tribus plagis occisa est
 tertia pars hominum de igne, et de fu-
 mo, et sulphure, quae procedebant de
 ore ipsorum.

19. † ἡ γὰρ ἐξουσία τῶν ἵππων ἐν
 τῷ στόματι αὐτῶν ἔστι καὶ ἐν ταῖς οὐ-
 ραῖς αὐτῶν. αἱ γὰρ οὐραὶ αὐτῶν † ὅ-
 μοιοι † ὄφεσιν, ἔχουσι κεφαλὰς. καὶ
 ἐν αὐταῖς ἀδικοῦσι.

19. Potestas enim equorum in ore
 eorum est, et in caudis eorum; nam cau-
 dae eorum similes serpentibus, habent-
 es capita; et in his nocent.

20. καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων,
 οἳ οὐκ ἀπεκτάνθησαν ἐν ταῖς πληγαῖς
 ταύταις, † οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν ἐρ-
 γῶν τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἵνα μὴ προσ-
 κνήσωσι τὰ δαιμόνια καὶ τὰ εἰδώλα,
 τὰ χρυσεῖα καὶ τὰ ἀργυρεῖα † καὶ τὰ
 χαλκῆ καὶ τὰ λίθινα καὶ τὰ ξύλινα,
 ἃ οὔτε βλέπειν † δύναται, οὔτε ἀκού-
 ειν, οὔτε περιπατεῖν.

20. Et ceteri homines, qui non sunt
 occisi in his plagis, neque poeniten-
 tiam egerunt de operibus manuum sua-
 rum, ut non adorarent daemonia a), et
 simulacra aurea, et argentea, et aerea,
 et lapidea, et lignea, quae neque vi-
 dere possunt, neque audire, neque am-
 bulare. b).

a) Deut. 32, 17. Ps. 95, 5.

b) Ps. 116, 12-15.

21. καὶ οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν φό-
 βων αὐτῶν, οὔτε ἐκ τῶν † φαρμακει-
 ῶν αὐτῶν, οὔτε ἐκ τῆς πορνείας αὐ-
 τῶν, οὔτε ἐκ τῶν κλεμμάτων αὐτῶν.

21. Et non egerunt poenitentiam ab
 homicidiis suis, neque a veneficiis suis,
 neque a fornicatione sua, neque a fur-
 tis suis.

v. 15. C. omitt. και ἡμεραν et Mt. add. εἰς την. — v. 16. των omitt. Ed.
 omn. Er. et St. — " C. et Mt. ἵππικῆ, omiss. δυο. — " Ed. omn. Er. et
 St. add. και. — v. 18. Ed. omn. Er. et St. ὑπο. — " πληγῶν omitt. Ed.
 omn. Er. et St. — " Mt. ἀπο. — " Ed. omn. Er. et St. add. ἐκ. —
 v. 19. Ed. omn. Er. et St. αἱ γὰρ ἐξουσίαι αὐτῶν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν εἰσιν. αἱ
 γὰρ ἔχουσι αὐτῶν ὅμοιοι ὄφεσιν, ἔχουσι κεφαλὰς καὶ ἐν αὐταῖς ἀδικοῦσιν. — " Gb.
 ὅμοιοι ὄφεσιν. — " Mt. ὅμοιοι ὄφεσιν. — v. 20. Ed. omn. Er. ἔτς. —
 " και τα χαλκα omitt. Mt. — " Mt. δυναται. — v. 21. C. φαρμακων.
 Mt. φαρμακων.

C A P. X.

1. Καὶ εἶδον † ἄλλον ἄγγελον ἰσχυρὸν καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, περιβεβλημένον νεφέλην, καὶ † ἡ ἴρις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὡς σῦλοι πυρός.

2. καὶ † εἶχεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ † βιβλαρίδιον † ἀνεωγμένον, καὶ ἔθηκε τὸν πόδα αὐτοῦ, τὸν δεξιόν, † ἐπὶ τῆς θαλάσσης, τὸν δὲ εὐώνυμον ἐπὶ τῆς γῆς.

3. καὶ ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ, ὡσπερ λέων μυκᾶται. καὶ ὅτε ἔκραξεν, ἐλάλησαν † αἱ ἑπτὰ βρονταὶ τὰς ἑαυτῶν φωνάς.

4. † καὶ ὅτε ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταὶ, ἔμελλον γράφειν. καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, † λέγσαν· σφράγισον, ἃ † ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταὶ, καὶ † μὴ ταῦτα γράψῃς.

5. καὶ ὁ ἄγγελος, ὃν εἶδον ἐξῶτα ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἦρε τὴν χεῖρα αὐτοῦ, † τὴν δεξιάν, εἰς τὸν οὐρανόν,

6. καὶ ᾤμωσεν † ἐν τῷ ζῶντι εἰς τὰς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ὃς ἔκτισε τὸν ἕρανόν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ † καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, ὅτι χρόνος † οὐκέτι ἔσται.

7. ἀλλὰ † ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς φωνῆς τοῦ ἑβδόμου ἀγγέλου, † ὅτ' ἂν μελ-

1. Et vidi alium Angelum fortem^{a)} descendentem de coelo amictum nube, et iris in capite ejus, et facies ejus erat ut sol, et pedes ejus, tamquam columnae ignis.

a) c. 5, 2. Dan. 10, 5-8.

2. Et habebat in manu sua libellum apertum^{a)}; et posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram.

a) c. 5, 1.

3. Et clamavit voce magna^{a)}, quemadmodum cum leo rugit. Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas.

a) Jer. 25, 30. Hos. 11, 10. Amos 1, 2.

4. Et cum locuta fuissent septem tonitrua voces suas, ¹⁾ ego scripturus eram; et audivi vocem de coelo dicentem mihi: Signa, quae locuta sunt septem tonitrua; et noli ea scribere!

5. Et Angelus, quem vidi stantem super mare, et super terram, levavit^{a)} manum suam ad coelum,

a) Gen. 14, 22.

6. et juravit^{a)} per viventem in secula seculorum, qui creavit coelum, et ea, quae in eo sunt; et terram, et ea, quae in ea sunt; et mare, et ea, quae in eo sunt: Quia tempus non erit amplius^{b)}!

a) Dan. 12, 7. b) c. 6, 11.

7. Sed in diebus vocis septimi^{a)} Angeli, cum coeperit tuba canere, con-

v. 1. ἄλλον omitt. C. Mt. — " ἡ et αὐτος omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 2. Mt. et Gb. ἔχων. — " C. βιβλιδαριον. Mt. βιβλιον. — " E. 1. 2. 3. Er. ἠνεωγμενον. — " Ed. omn. Er. et St. ἐπι τὴν θαλασσαν ... τὴν γῆν. — v. 3. αἱ omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 4. Ed. omn. Er. et St. καὶ ὅτε ἐλάλησαν ἑπτὰ βρονταὶ τὰς φωνὰς ἑαυτῶν, ἔμελλον κ. τ. λ. — " Ed. omn. Er. et St. λέγσαν μοι. — " Ed. 1. Er. ἐλάλησεν. — " C. καὶ μετὰ ταῦτα γραψῆς. Mt. καὶ μὴ αὐτὰ γραψῆς. Gb. καὶ μὴ ταῦτα γραψῆς. — v. 5. τὴν δεξιάν omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 6. ἐν omitt. Mt. — " καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — " Ed. omn. Er. et St. ἔκ εἶσαι ἐτι. — v. 7. C. ἀλλ' ἐν. — " C. ὅταν μελλῇ σαλπίζειν, τελεσθῆ το μνηριον τς θες, ὁ εὐγγελιοατο τς δσλς αὐτς, τς προφητας. Gb. et Mt. ὅταν μελλῇ σαλπίζειν, καὶ ἐτελεσθῆ το μνηριον τς θες, ὡς εὐγγελιωε τς ἑαυτς δσλς (Mt. τς δσλς αὐτς) τς προφητας. St. ὅταν μελλῇ.

1) 1590. add. et.

λει σαλπίζειν, καὶ τελεσθῆ τὸ μυστή- summabitur^{b)} mysterium Dei, sicut ev-
ριον τοῦ θεοῦ, ὡς εὐηγγέλισε τοῖς ἐ- angelizavit per servos suos Prophetas.
αυτοῦ δούλοις τοῖς προφήταις.

8. καὶ ἡ φωνή, ἣν ἤκασα ἐκ τοῦ 8. Et audiivi vocem de coelo iterum^{a)}
οὐρανοῦ, πάλιν λαλοῦσα μετ' ἐμοῦ loquentem mecum, et dicentem: Vade,
καὶ λήγασα· ὕπαγε, λάβε τὸ † βιβλα- et accipe librum apertum de manu An-
ρίδιον, τὸ ἠνεωγμένον ἐν τῇ χειρὶ † τῆ geli stantis super mare, et super ter-
ἀγγέλου, τοῦ ἐσῶτος ἐπὶ τῆς θαλάσ- ram.
σης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. a) cf. v. 4.

9. καὶ ἀπῆλθον πρὸς τὸν ἄγγελον, 9. Et abii ad Angelum, dicens ei,
λέγων αὐτῷ· † δός μοι τὸ † βιβλα- ut daret mihi librum. Et dixit mihi:
ρίδιον. καὶ λέγει μοι· λάβε καὶ κα- Accipe librum, et devora^{a)} illum; et
τάφαγε αὐτό· καὶ πικρανεῖ σε τὴν faciet amaricari^{b)} ventrem tuum; sed
κοιλίαν, ἀλλ' ἐν † τῷ στόματί σε ἔ- in ore tuo erit dulce tamquam mel^{c)}.
σαι γλυκὺ ὡς μέλι. a) Ez. 2, 2. 3, 1-3. b) c. 12, 12. c. 13-18.
c) c. 11, 1. 15. 16. 17. c. 19-22.

10. καὶ ἔλαβον τὸ † βιβλαρίδιον 10. Et accepi librum de manu¹⁾,
ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἀγγέλου, καὶ κατέ- et devoravi illum; et erat in ore meo
φαγον αὐτό. καὶ ἦν † ἐν τῷ στόματί tamquam mel dulce; et cum devorás-
με ὡς μέλι, γλυκὺ. καὶ ὅτε ἔφαγον sem eum, amaricatus est venter meus.
αὐτό, ἐπικράνθη ἡ κοιλία μου.

11. καὶ † λέγει μοι· δεῖ σε πάλιν 11. Et dixit mihi: Oportet te ite-
προφητεῦσαι ἐπὶ λαοῖς καὶ † ἔθνεσι rum prophetare Gentibus et populis, et
καὶ † γλώσσαις καὶ βασιλεῦσι πολλοῖς. linguis, et regibus multis!

C A P. XI.

1. Καὶ ἐδόθη μοι κάλαμος, ὅμοιο- 1. Et datus est mihi calamus similis
ος ῥάβδῳ, † λέγων· ἔγειραι, καὶ μέ- virgae^{a)}, et dictum est mihi: Surge, et
τρησον τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ καὶ τὸ θν- metire templum Dei, et altare, et ad-
σιασῆριον καὶ τοὺς προσκυνοῦντας ἐν orantes in eo.
αὐτῷ. a) Ezech. 40, 3.

2. καὶ τὴν αὐλήν, τὴν † ἔξωθεν τῆ 2. Atrium autem, quod est foris²⁾
ναῶ, ἔκβαλε † ἔξω, καὶ μὴ αὐτὴν templum, ejice foras, et ne metiaris il-
† μετρήσης, † ὅτι ἐδόθη τοῖς ἔθνεσι. lud! quoniam datum est Gentibus, et
καὶ τὴν πόλιν, τὴν ἁγίαν, πατήσονται civitatem sanctam calcabunt mensibus
μῆνας τεσσαράκοντα † δύο. quadraginta duobus^{a)}.
a) Dan. 8, 13. 14.
Luc. 21, 24.

3. καὶ δώσω τοῖς δυοῖς μάρτυσί μου, 3. Et dabo duobus testibus meis, et

v. 8. C. et Mt. βιβλιαριον το ἀνεωγμενον. — " τς omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 9. Gb. et Mt. δεσαι. — " C. et Mt. βιβλιαριον. — " τω omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 10. C. βιβλιαριον. Mt. βιβλιον. — " ἐν omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 11. Mt. λεγσαι. — " C. Mt. add. ἐπι. — " Ed. omn. Er. et St. γλωτταις. — v. 1. C. add. και εἰσηκει ὁ ἀγγελος. — v. 2. Ed. omn. Er. et St. ἔσωθεν. — " C. Ed. 1. 2. Er. ἔξωθεν. — " C. μετρησεις. — " ὅτι omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — " Mt. add. και.

1) 1590. add. Angeli.

2) 1590. est infra templum.

καὶ προφητεύσουσιν ἡμέρας χιλίας δια-
κοσίας ἐξήκοντα περιβεβλημένοι σάκ-
κους.

4. οὗτοί εἰσιν αἱ δύο ἐλαῖαι καὶ
† αἱ δύο λυγρίαί, αἱ ἐνώπιον τοῦ
† κυρίου τῆς γῆς † ἐσῶσαι.

5. καὶ εἴ τις αὐτὸς † θέλει ἀδικῆ-
σαι, πῦρ ἐκπορεύεται ἐκ τῷ σώματος
αὐτῶν, καὶ κατεσθίει τὸς ἐχθροὺς αὐ-
τῶν. καὶ εἴ τις † αὐτὸς θέλει ἀδικῆ-
σαι, † ἔτω δεῖ αὐτὸν ἀποκτανθῆναι.

6. ἔτοι ἔχουσιν † ἔξοσιαν, κλειῶσαι
τὸν ἔρανον, † ἵνα μὴ ἕτερός βρέξῃ τὰς
ἡμέρας τῆς προφητείας αὐτῶν. καὶ
ἔξοσιαν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ξρέ-
γειν † αὐτὰ εἰς αἷμα, καὶ πατάξαι
τὴν γῆν † ἐν πάσῃ πληγῇ, ὅσακις ἐὰν
θελήσωσιν.

7. καὶ † ὅταν τελέσωσι τὴν μαρ-
τυρίαν αὐτῶν, τὸ θηρίον, † τὸ ἀνα-
βαῖνον ἐκ τῆς ἀβύσσου, ποιήσει † μετ'
αὐτῶν πόλεμον, καὶ νικήσει αὐτὸς,
καὶ † ἀποκτενεῖ αὐτὸς.

8. καὶ † τὰ πτώματα αὐτῶν ἐπὶ
τῆς πλατείας † πόλεως, τῆς μεγάλης,
ἣτις καλεῖται πνευματικῶς σόδομα
καὶ αἴγυπτος, ὅπερ † καὶ ὁ κύριος
† αὐτῶν ἐσαυρωθῆν.

9. καὶ † βλέψουσιν ἐκ τῶν λαῶν καὶ
φυλῶν καὶ † γλωσσῶν † καὶ ἔθνων,
† τὰ πτώματα αὐτῶν † ἡμέρας τρεῖς
† καὶ ἡμῖσιν, καὶ τὰ πτώματα αὐτῶν
οὐκ † ἀφήσουσι τεθῆναι εἰς † μνημεῖα.

prophetabunt diebus mille ducentis sex-
aginta, amicti saccis.

4. Hi sunt duae olivae^{a)}, et duo can-
delabra, in conspectu Domini terrae[†])
stantes.

a) Zach. 4, 3. 6, 11. 14.

5. Et si quis voluerit eos nocere,
ignis exiet de ore eorum, et devorabit
inimicos eorum^{a)}; et si quis voluerit
eos laedere, sic oportet eum occidi.

a) 4 Reg. 1, 10. Luc. 9, 54.

6. Hi habent potestatem claudendi
coelum^{a)}, ne pluat diebus prophetiae
ipsorum; et potestatem habent super
aquas convertendi eas in sanguinem^{b)},
et percutere terram omni plaga^{c)}, quo-
tiescumque voluerint.

a) 3 Reg 17, 1,
Jac. 5, 17. b) Exod. 7, 19. 20. c) Exod. 9.

7. Et cum finierint testimonium su-
um, bestia^{a)}, quae ascendit de abysson,
faciet adversum eos bellum, et vincet il-
los, et occidet eos^{b)}.

a) c. 17, 8. b) 3 Reg. 19, 10.

8. Et corpora eorum jacebunt in pla-
teis civitatis magnae^{a)}, quae vocatur
spiritualiter Sodoma et Aegyptus, ubi
et Dominus eorum crucifixus est.

a) c. 16, 19.

9. Et videbunt de tribubus, et po-
pulis, et linguis, et Gentibus, corpo-
ra eorum per tres dies et dimidium;
et corpora eorum non sinent poni in
monumentis.

v. 4. αἱ omitt. Ed. omn. Er. St. — "Ed. omn. Er. et St. θες — "Gh. et Mt. ἐσωτες. — v. 5. Ed. omn. Er. et St. θελη bis. — "C. et Mt. θελει αἰτες. Ed. 1. 2. Er. omitt. αὐτες. — "Ed. omn. Er. et C. ἔτος. — v. 6. Mt. et Gh. τον ἔρανον ἐξοσιαν κλεισαι. — "Ed. omn. Er. et St. ἵνα μη βρεξη ἕτερος ἐν ταῖς ἡμεραις αὐτων της προφητειας κ. τ. λ. — "αὐτα omitt. Ed. 1. Er. — "" ἐν omitt. Ed. 3. 4. 5. Er. Gh. et Mt. ὅσακις ἐὰν θελησωσιν, ἐν παση πληγη. — v. 7. Ed. omn. Er. ὅτε τελεσωσι. — "το omitt. Ed. omn. Er. et St. — "" Ed. omn. Er. et St. πολεμον μετ' αὐτων. — "" Ed. omn. Er. et St. ἀποκτανει. — v. 8. Mt. et Gh. το πτωμα. — "C. et Mt. add. της. — "" και omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "" Ed. omn. Er. et St. ἡμων. — v. 9. Ed. omn. Er. et St. βλεψουσι. — "γλωττων. — "" και ἔθνων omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "" Gh. et Mt. το πτωμα. — "" Ed. 1. 2. 3. Er. add. και οἱ ἐκ των ἔθνων. — "" και omitt. C. et Mt. — "" Ed. 1. 2. Er. ἀφισουσι. — "" Ed. omn. Er. et St. μνηματα.

1) 1590. terrae stantia.

10. καὶ οἱ κατοικῶντες ἐπὶ τῆς γῆς
† χαίρουν ἐπ' αὐτοῖς, καὶ † εὐφραν-
θήσονται, καὶ δῶρα πέμψουν ἀλλή-
λοις, ὅτι ἔτοι οἱ δύο προφηταὶ ἐβα-
σάνισαν τὰς κατοικῶντας ἐπὶ τῆς γῆς.

11. καὶ μετὰ † τρεῖς ἡμέρας καὶ
ἡμῖν πνεῦμα ζωῆς ἐκ τοῦ θεοῦ εἰσηλ-
θεν † ἐπ' αὐτούς. καὶ ἔστησαν ἐπὶ τὰς
πόδας αὐτῶν, καὶ φόβος μέγας † ἔπε-
σεν ἐπὶ τὰς θεωρῶντας αὐτούς.

12. καὶ ἤκουσαν † φωνὴν μεγάλην
ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λέγουσαν αὐτοῖς·
ἀνάβητε ὧδε. καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸν
οὐρανὸν ἐν τῇ νεφέλῃ· καὶ ἔθεώρη-
σαν αὐτοὺς οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν.

13. † καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ † ὥρᾳ ἐγένε-
το σεισμὸς μέγας, καὶ τὸ δέκατον
τῆς πόλεως ἔπεσε, καὶ ἀπεκράνθησαν
ἐν τῷ σεισμῷ ὀνόματα ἀνθρώπων χι-
λιάδες ἑπτὰ. καὶ οἱ λοιποὶ ἔμφοβοι
ἐγένοντο, καὶ ἔδωκαν δόξαν τῷ θεῷ
τοῦ οὐρανοῦ.

14. † ἡ ἑαὶ, ἡ δευτέρα, ἀπῆλθεν.
† ἡ ἑαὶ, ἡ τρίτη † ἔρχεται ταχύ.

15. καὶ ὁ ἕβδομος ἄγγελος ἐσάλ-
πισε, καὶ ἐγένοντο φωναὶ μεγάλαι ἐν
τῷ οὐρανό, † λέγουσαι· † ἐγένετο ἡ
βασιλεία τοῦ κόσμου τοῦ κυρίου ἡμῶν
καὶ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

16. καὶ οἱ † εἴκοσι τέσσαρες πρεσ-
βύτεροι, † οἱ ἐνώπιον † τοῦ θεοῦ
καθήμενοι ἐπὶ τοὺς θρόνους αὐτῶν,
† ἔπεσαν ἐπὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, καὶ
προσεκύνησαν τῷ θεῷ,

17. λέγοντες· εὐχαριστοῦμέν σοι,

10. Et inhabitantes terram gaude-
bunt super illos, et jucundabuntur;
et munera mittent invicem, quoniam
hi duo prophetae cruciaverunt eos, qui
habitabant super terram.

11. Et post dies tres, et dimidium,
spiritus vitae a Deo intravit in eos. Et
steterunt super pedes suos, et timor
magnus cecidit super eos, qui viderunt
eos.

12. Et audierunt vocem magnam de
coelo, dicentem eis: Ascendite huc! Et
ascenderunt in coelum in nube^{a)}; et vi-
derunt illos inimici eorum. a) 4 Reg. 2, 11.

13. Et in illa hora factus est ter-
rae motus magnus, et decima pars ci-
vilitatis cecidit; et occisa sunt in terrae
motu nomina hominum septem millia;
et reliqui in timorem sunt missi, et de-
derunt gloriam Deo coeli.

14. Vae secundum abiit^{a)}; et ecce!
vae tertium^{b)} veniet cito! a) c. 9, 12.
b) c. 12, 12.

15. Et septimus angelus tuba ceci-
nit; et factae sunt voces magnae in coe-
lo dicentes: Factum est regnum hujus
mundi, Domini nostri et Christi ejus,
et regnabit in secula seculorum! Amen.

16. Et viginti quatuor seniores, qui
in conspectu Dei sedent in scedibus su-
is^{a)}, ceciderunt in facies suas; et ad-
oraverunt Deum, dicentes:

a) c. 4, 4. 10. 7, 11.

17. Gratias agimus tibi, Domine

v. 10. Ed. omn. Er. et St. χαρῶσιν. — "Ed. omn. Er. et St. εὐφρανῶνται.
— v. 11. Mt. et Gb. τὰς τρεῖς. — "Ed. 1. 2. 3. Er. αὐτοῖς. Mt. εἰς αὐτούς.
Gb. ἐν αὐτοῖς. — "C. ἐπέπεσαν. — v. 12. C. καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ
τοῦ οὐρανοῦ, λέγουσης αὐτοῖς. Mt. καὶ ἤκουσα φωνῆν . . . λέγουσαν αὐτοῖς. — v. 15. καὶ
omitt. Mt. — "C. et Mt. ἡμέρα. — v. 14. ἡ omitt. Ed. 1. 2. Er. —
"Ed. 1. 2. 3. 4. Er. et Gb. add. ἰδς. C. et Mt. add. ἰδς post τρίτη. —
v. 15. Gb. λέγοντες. — "Ed. omn. Er. et St. ἐγένοντο αἱ βασιλείαι. —
v. 16. St. εἴκοσι καὶ τεσσαρες. — "οἱ omitt. Ed. 1. 2. 5. Er. — "Mt. οἱ ἐνώ-
πιον τοῦ θεοῦ τοῦ θεοῦ, οἱ καθήμενοι. — "C. et Mt. ἔπεσαν.

κρίσις; ὁ θεός, ὁ παντοκράτωρ, ὁ Deus¹⁾ omnipotens, qui es, et qui e-
 ὦν καὶ ὁ ἦν † καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὅτι ras, et qui venturus es; quia accepisti
 εἴληφας † τὴν δυνάμιν σε, τὴν μεγά- virtutem tuam magnam, et regnasti.
 λην, καὶ ἐβασίλευσας.

18. καὶ τὰ ἔθνη ὠργίσθησαν, καὶ
 ἦλθεν ἡ ὀργή σε καὶ ὁ καιρὸς τῶν
 νεκρῶν, κριθῆναι, καὶ δοῦναι τὸν
 μισθὸν τοῖς δούλοις σε, τοῖς προφή-
 ταις, καὶ τοῖς ἁγίοις καὶ τοῖς φοβε-
 μένοις τὸ ὄνομά σε, τοῖς μικροῖς καὶ
 τοῖς μεγάλοις, καὶ διαφθεῖραι τοὺς
 † διασφείροντας τὴν γῆν.

19. καὶ † ἠνοίγη ὁ καὸς τῆ θεῶ
 ἐν τῷ ὕρανῳ, καὶ ὤφθη ἡ κιβωτὸς
 τῆς διαθήκης † τῆ κριεῖς ἐν τῷ ναῶ
 αὐτῆ, καὶ ἐγένετο ἀεραπαὶ καὶ φω-
 καὶ καὶ βρονταὶ † καὶ σεισμὸς καὶ χά-
 λαζα μεγάλη.

18. Et iratae sunt Gentes^{a)}, et adve-
 nit²⁾ ira tua^{b)}, et tempus mortuorum
 judicari, et reddere mercedem servis
 tuis Prophetis et sanctis, et timentibus
 nomen tuum, pusillis et magnis, et ex-
 terminandi eos, qui corruerunt terram.

a) Ps. 2, 1. b) c. 15, 1. 7. 16, 1.

19. Et apertum^{a)} est templum Dei in
 coelo; et visa est arca testamenti ejus
 in templo ejus, et facta sunt fulgura,
 et voces,³⁾ et terrae motus, et gran-
 do magna^{b)}. a) Apoc. 4, 1. 15, 5. 19, 11. b) c. 3, 5.

C A P. XII.

1. Καὶ σημεῖον μέγα ὤφθη ἐν τῷ
 οὐρανῳ, γυνὴ περιβεβλημένη τὸν ἥ-
 λιον, καὶ † ἡ σελήνη ὑποκάτω τῶν
 ποδῶν αὐτῆς, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς
 αὐτῆς στέφανος ἀστέρων δώδεκα.

2. καὶ ἐν γαστρὶ ἔχουσα † κράζει,
 ὠδίνουσα καὶ βασανιζομένη, τεκεῖν.

3. καὶ ὤφθη ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ
 οὐρανῳ, καὶ ἰδοὺ, δράκων † μέγας
 πνύρός, ἔχων κεφαλὰς ἑπτὰ καὶ κέ-
 ρατα δέκα, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐ-
 τοῦ † ἑπτὰ διαδήματα.

4. καὶ ἡ ἑρὰ † αὐτῆ σύρει τὸ τρί-
 τον τῶν ἀστέρων † τῆ ὕρανῳ, καὶ ἔ-
 βαλεν αὐτὴς εἰς τὴν γῆν. καὶ ὁ δρά-
 κων ἔσηκεν ἐνώπιον τῆς γυναικὸς, τῆς
 μελλύσης † τεκεῖν, ἵνα, ὅταν τέκη,
 τὸ τέκνον αὐτῆς † καταφάγη.

1. Et signum magnum apparuit in
 coelo: Mulier amicta sole, et luna sub
 pedibus ejus, et in capite ejus corona
 stellarum duodecim^{a)}; a) Gen. 57, 9. 10.

2. et in utero habens, clamabat par-
 turians^{a)}, et cruciabatur, ut pariat.

a) Mich. 4, 9. 10.

3. Et visum est aliud signum in coe-
 lo: et ecce! draco^{a)} magnus, rufus, ha-
 bens capita septem, et cornua decem;
 et in capitibus ejus diademata septem^{b)};

a) cf. v. 9. b) c. 13, 1. 19, 12.

4. et cauda ejus trahebat tertiam par-
 tem stellarum coeli^{a)}, et misit eas in
 terram; et draco stetit ante mulierem,
 quae erat paritura; ut cum peperisset, fi-
 lium ejus devoraret. a) Dan. 8, 10. Jes. 14, 12.

v. 17. καὶ ὁ ἐρχόμενος omitt. Mt. et Gb. — " τὴν omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 18. Ed. 1. 2. 3. Er. φθειροντας. — v. 19. Mt. ἠνοιχθη. — " Ed. omn. Er. et St. αὐτὴς πρὸς τὴν κριεῖς. — " καὶ σεισμος omitt. C. et Mt. — v. 1. ἡ omitt. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. — v. 2. C. et Mt. ἐκραζεν. — v. 3. Mt. πνύρός μεγας. — " Ed. 3. 4. 5. Er. et St. διαδηματα ἑπτα. Ed. 1. 2. Er. omitt. ἑπτα. — v. 4. αὐτὴ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — " τὴ ὕρανῳ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — " C. τικτιν. — " Ed. 1. 2. 3. Er. φαγη.

1) 1590. add. noster. 2) 1595. adventi; C. R. 1595. advenit. 3) 1590. add. et tonitrua.

5. καὶ ἔτεκεν υἷον ἄρρενα, ὃς μέλ-
λει † ποιμαίνειν πάντα τὰ ἔθνη † ἐν
ῥάβδῳ σιδηρᾷ. καὶ † ἤρπασθη τὸ
τέκνον αὐτῆς πρὸς τὸν θεὸν καὶ † πρὸς
τὸν θρόνον αὐτοῦ.

6. καὶ ἡ γυνὴ ἔφυγεν εἰς τὴν ἔρη-
μον, ὅπου ἔχει † ἐκεῖ τόπον ἡτοιμα-
σμένον † ἀπὸ τῆς θεῆς, ἵνα ἐκεῖ † τρέ-
φωσιν αὐτὴν ἡμέρας χιλίας διακο-
σίας ἑξήκοντα.

7. καὶ ἐγένετο πόλεμος ἐν τῷ οὐ-
ρανῷ· ὁ μιχαὴλ καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ
† τοῦ πολεμῆσαι μετὰ τοῦ δράκοντος,
καὶ ὁ δράκων ἐπολέμησε καὶ οἱ ἄγγελοι
αὐτοῦ.

8. καὶ οὐκ † ἴσχυσεν, οὐδὲ τόπος
εὑρέθη † αὐτῶν ἐτι ἐν τῷ οὐρανῷ.

9. καὶ ἐβλήθη ὁ δράκων, ὁ μέγας,
† ὁ ὄφις, ὁ ἀρχαῖος, ὁ καλούμενος
διάβολος καὶ † ὁ σατανᾶς, ὁ πλανῶν
τὴν οἰκεμένην ὄλην, ἐβλήθη εἰς τὴν
γῆν. καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ † μετ' αὐ-
τοῦ ἐβλήθησαν.

10. † καὶ ἤκουσα φωνὴν μεγάλην ἐν
τῷ ἔραυθῷ, λέγσαν· ἄρτι ἐγένετο ἡ
σωτηρία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ βασιλεία
τῆς θεῆς ἡμῶν καὶ ἡ ἐξουσία τῆς χριστοῦ
αὐτῆς, ὅτι † κατεβλήθη ὁ † κατηγο-
ρος τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ὁ κατηγορῶν
αὐτῶν ἐνώπιον τῆς θεῆς ἡμῶν ἡμέρας
καὶ νυκτός.

11. καὶ αὐτοὶ ἐνίκησαν αὐτὸν διὰ
τὸ αἷμα τῆς ἀρνίε καὶ διὰ τὸν λόγον
τῆς μαρτυρίας αὐτῶν, καὶ ἐκ ἡγά-
πησαν τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἄχρι θανάτου.

5. Et peperit filium masculinum, qui
recturus erat omnes Gentes in virga fer-
rea^{a)}; et raptus est filius ejus ad Deum,
et ad thronum ejus, a) c. 19, 15.

6. et mulier fugit in solitudinem,
ubi habebat locum paratum a Deo, ut
ibi pascant eam diebus mille ducentis
sexaginta^{a)}. a) c. 11, 3.

7. Et factum est praelium magnum
in caelo; Michaël^{a)} et angeli ejus prae-
liabantur cum dracone, et draco pugna-
bat, et angeli ejus. a) Dan. 10, 13. 21.

8. Et non valuerunt, neque locus
inventus est eorum amplius in caelo.

9. Et projectus est draco ille ma-
gnus, serpens antiquus^{a)}, qui vocatur
diabolus et satanas, qui seducit uni-
versum orbem; et projectus est in ter-
ram, et angeli ejus cum illo missi sunt.
a) Gen. 3, 1. 4. 15. Joh. 8, 44. 1 Joh. 3, 8.

10. Et audiui vocem magnam in
caelo dicentem: Nunc facta est salus,
et virtus, et regnum Dei nostri, et pot-
estas Christi ejus^{a)}; quia projectus est
accusator fratrum nostrorum, qui ac-
cusabat^{b)} illos ante conspectum Dei
nostri die ac nocte.

a) c. 11, 15. b) Job 1, 11. Zach. 3, 1.
Luc. 22, 31.

11. Et ipsi vicerunt eum propter
sanguinem Agni^{a)}, et propter verbum
testimonii sui, et non dilexerunt ani-
mas suas usque ad mortem^{b)}.

a) c. 7, 14. b) c. 2, 10.

v. 5. C. ποιμαίνειν. Ed. 1. 2. Er. ποιμενεῖν. — "ἐν omitt. Ed. omn. Er. et St. — "C. ἤρπασθη. — "πρὸς omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 6. ἐκκε omitt. Ed. omn. Er. et St. — "Mt. ἕπο. — "C. et Mt. ἐκτραφίσαι. — v. 7. τς omitt. Mt. Ed. omn. Er. et St. ἐπολεμήσαν κατα (St. μετὰ) τς δρακόντος. — v. 8. Ed. omn. Er. et St. ἴσχυσαν, ἔτε. — "C. et Mt. αὐτῶ. — v. 9. ὁ omitt. Ed. omn. Er. et St. — "ὁ omitt. C. et Mt. — "μετ' αὐτς omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 10. Ed. omn. Er. et St. καὶ ἤκουσα φωνὴν μεγάλην, λέγσαν· ἐν τῷ ἔραυθῷ ἄρτι κ. τ. λ. — "Mt. ἐβλήθη. — "Gb. κατηγορῶ. Ed. 1. 2. 3. Er. ὁ κατηγορῶν αὐτς ἐνώπιον τς θες ἡμέρας καὶ νυκτός.

12. διὰ τοῦτο εὐφραίνεσθε, † οἱ ἔθνη καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς σκηνοῦντες. † οὐαὶ τῇ γῆ καὶ τῇ θαλάσῃ, ὅτι κατέβη ὁ διάβολος πρὸς ὑμᾶς, † ἔχων θυμὸν μέγαν, εἰδὼς, ὅτι ὀλίγον καιρὸν ἔχει.

13. καὶ ὅτε † εἶδεν ὁ δράκων, ὅτι ἐβλήθη εἰς † τὴν γῆν, † εἰδίωξε τὴν γυναῖκα, ἣτις ἔτεκε τὸν ἄρρενα.

14. καὶ ἐδόθησαν τῇ γυναικὶ δύο πτέρυγες τοῦ ἀετοῦ, τῷ μεγάλῃ, ἵνα † πέτηται εἰς τὴν ἔρημον εἰς τὸν τόπον αὐτῆς, † ὅπου τρέφεται ἐκεῖ καιρὸν καὶ καιροῦς καὶ ἡμισυ καιροῦ ἀπὸ προσώπου τοῦ ὄφεως.

15. † καὶ ἔβαλεν ὁ ὄφις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ὀπίσω τῆς γυναικὸς ὕδωρ ὡς ποταμὸν, ἵνα † αὐτὴν ποταμοφόρητον ποιήσῃ.

16. καὶ ἐβοήθησεν ἡ γῆ τῇ γυναικὶ, καὶ ἤνοιξεν ἡ γῆ τὸ σῶμα αὐτῆς, καὶ κατέπιε τὸν ποταμὸν, ὃν ἔβαλεν ὁ δράκων ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ.

17. καὶ ὠργίσθη ὁ δράκων ἐπὶ τῇ γυναικὶ, καὶ ἀπῆλθε, ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ σπέρματος αὐτῆς, τῶν τηρούντων τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ καὶ ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν † τοῦ ἰησοῦ χριστοῦ.

18. καὶ ἐστάθη ἐπὶ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης.

12. Propterea laetamini, coeli, et qui habitatis in eis. Vae terrae, et mari! quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens, quod modicum tempus habet.

13. Et postquam vidit draco, quod projectus esset in terram, persecutus est mulierem, quae peperit masculum.

14. Et datae sunt mulieri alae duae aquilae magnae, ut volaret in desertum in locum suum, ubi alitur per tempus, et tempora, et dimidium temporis, a facie serpentis.

15. Et misit serpens ex ore suo post mulierem aquam tamquam flumen, ut eam faceret trahi a flumine.

16. Et adjuvit terra mulierem, et aperuit terra os suum, et absorbit flumen^{a)}, quod misit draco de ore suo.

a) c. 17, 15.

17. Et iratus est draco in mulierem; et abiit facere praelium cum reliquis de semine ejus, qui custodiunt mandata Dei, et habent testimonium Jesu Christi.

18. Et stetit supra arenam maris^{a)}.

a) Jos. 15, 12. Dan. 8, 5.

C A P. XIII.

1. Καὶ εἶδον ἐκ τῆς θαλάσσης θηρίον ἀναβαῖνον, † ἔχον κέρατα δέκα καὶ κεφαλὰς ἑπτὰ, καὶ ἐπὶ τῶν κεράτων αὐτῆ δέκα διαδήματα, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῆ † ὀνόματα βλασφημίας.

1. Et vidi de mari bestiam ascendentem^{a)}, habentem capita septem, et cornua decem^{b)}, et super cornua ejus decem diademata, et super capita ejus nomina blasphemiae.

a) Dan. 7, 3. sqq.

b) c. 17, 5. 7-12.

v. 12. οἱ omitt. Mt. — "Ed. omn. Er. et St. ἔαι τοῖς κατοικοῖσι τὴν γῆν καὶ τὴν θαλάσσαν. — "Ed. omn. Er. et St. add. ὁ. — v. 15. Ed. 1. 2. Er. εἶδον. — "την omitt. C. — "Ed. 1. 2. Er. εἰδίωξα. — v. 14. Ed. omn. Er. πεταται. — "C. et Mt. ὅπως τρέφεται. — v. 15. Ed. omn. Er. et St. καὶ ἔβαλεν ὁ ὄφις ὀπίσω τῆς γυναικὸς ἐκ τοῦ στόματος αὐτῆ (Er. αὐτοῦ) κ. τ. λ. — "Ed. 3. 4. 5. Er. et St. ταυτην. Ed. 1. 2. Er. omitt. αὐτην. — v. 17. C. τα ἰησοῦ. Mt. et Gh. ἰησοῦ. — v. 1. Ed. omn. Er. et St. ἔχον κεφαλὰς ἑπτα, καὶ κέρατα δέκα (Ed. 1. Er. ἑπτα). — "Ed. omn. Er. et St. ὄνομα.

2. καὶ τὸ θηρίον, ὃ εἶδον, † ἦν ὁμοιον παρδάλει, καὶ οἱ πόδες αὐτῆ ὡς † ἄρκου, καὶ τὸ σῶμα αὐτῆ ὡς σῶμα λέοντος, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ δράκων τὴν δύναμιν αὐτῆ καὶ τὸν θρόνον αὐτῆ καὶ ἐξουσίαν μεγάλην.

3. † καὶ μίαν ἐκ τῶν κεφαλῶν αὐτοῦ † ὡς ἐσφαγμένην εἰς θάνατον. καὶ ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐθεραπεύθη, καὶ † ἐθαύμασεν ὅλη ἡ γῆ ὅπισω τοῦ θηρίου.

4. † καὶ προσεκύνησαν τὸν δράκοντα, ὃς ἔδωκεν ἐξουσίαν τῷ θηρίῳ, καὶ προσεκύνησαν τὸ θηρίον, λέγοντες, τίς ὅμοιος τῷ θηρίῳ; τίς δύναται πολεμῆσαι μετ' αὐτοῦ;

5. καὶ ἐδόθη αὐτῷ σῶμα † λαλοῦν μεγάλα καὶ † βλασφημίας, καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία ποιῆσαι † μῆρας τεσσαράκοντα δύο.

6. καὶ ἤνοιξε τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς βλασφημίαν πρὸς τὸν θεόν, βλασφημῆσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ † καὶ τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ σκηροῦντας.

7. καὶ ἐδόθη αὐτῷ, † πόλεμον ποιῆσαι μετὰ τῶν ἁγίων, καὶ νικῆσαι αὐτούς. καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία ἐπὶ πᾶσαν φυλὴν † καὶ γλώσσαν καὶ ἔθνος.

8. καὶ προσκυνήσουσιν † αὐτῷ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν οὐ γέγραπται † τὸ ὄνομα ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς τοῦ ἁγίου, † τοῦ † ἐσφαγμένου ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

9. εἴ τις ἔχει οὖς, ἀκουσάτω.

2. Et bestia, quam vidi, similis erat pardo^{a)}, et pedes ejus sicut pedes ursi, et os ejus sicut os leonis. Et dedit illi draco^{b)} virtutem suam, et potestatem magnam. a) Dan. 7, 4-7. b) c. 12, 5.

3. Et vidi unum de capitibus^{a)} suis, quasi occisum in mortem; et plaga mortis ejus curata est. Et admirata^{b)} est universa terra post bestiam. a) c. 17, 9. b) c. 17, 8.

4. Et adoraverunt draconem, qui dedit potestatem bestiae; et adoraverunt bestiam, dicentes: Quis similis bestiae? et quis poterit pugnare cum ea?

5. Et datum est ei os loquens magna, et blasphemias; et data est ei potestas facere menses quadraginta duos.

6. Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen ejus, et tabernaculum ejus, et eos, qui in coelo habitant.

7. Et est datum illi bellum facere cum sanctis, et vincere eos. Et data est illi potestas in omnem tribum, et populum, et linguam, et gentem.

8. Et adoraverunt eam omnes, qui inhabitant terram; quorum^{a)} non sunt scripta nomina in Libro vitae Agni, qui occisus est ab origine mundi. a) c. 17, 8.

9. Si quis habet aurem, audiat!

v. 2. ἦν omitt. Ed. 1. 2. 5. Er. — "Mt. et Gb. ἀρκου. — v. 5. Ed. omn. Er. et St. και εἶδον μιαν των κεφ. — "C. et Mt. ὡσει. — "Ed. omn. Er. et St. ἐθανμασθη ἐν ὅλη τη γη ὅπισω τς θηρις. — v. 4. C. et Mt. και προσεκυνησαν τω δρακοντι, τω δεδωκοτι την ἐξουσιαν τω θηριω, και προσεκυνησαν τω θηριω, λεγοντες· τις ὁμοιος τω θηριω, και (Mt. omitt. και) τις δυνατος πολεμησαι μετ' αὐτς; Gb. και προσεκυνησαν τω δρακοντι, ὅτι ἔδωκε την ἐξουσιαν τω θηριω, και προσεκυνησαν τω θηριω, λεγοντες· τις ὁμοιος τω θηριω; και τις δυναται πολεμησαι μετ' αὐτς; — v. 5. Ed. omn. Er. λαλον. — "C. et Mt. βλασφημιαν. — "C. et Mt. add. πολεμον. — v. 6. και omitt. Mt. — v. 7. C. et Mt. ποιησαι πολεμον. — "Mt. et Gb. add. και λαον. — v. 8. Mt. et Gb. αυτων. — "Ed. omn. Er. et St. τα ὀνοματα ἐν τη βιβλω κ. τ. λ. — "τς omitt. Ed. omn. Er. et St. — "Ed. 1. 2. Er. ἐσφαγισμενου.

10. † εἶ τις αἰχμαλωσίαν συνάγει, εἰς αἰχμαλωσίαν ὑπάγει· εἴ τις ἐν μαχαίρᾳ † ἀποκτενεῖ, δεῖ αὐτὸν ἐν μαχαίρᾳ ἀποκτανθῆναι. ὧδέ ἐστιν ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ πίστις τῶν ἁγίων.

11. καὶ εἶδον ἄλλο θηρίον ἀναβαῖνον ἐκ τῆς γῆς. καὶ εἶχε κέρατα † δύο, ὅμοια † ἀρνίῳ, καὶ ἐλάλει ὡς δράκων.

12. καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πρώτου θηρίου πᾶσαν ποιεῖ ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ † ποιεῖ τὴν γῆν καὶ † τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας, ἵνα προσκυνήσωσι τὸ θηρίον, τὸ πρῶτον, οὗ ἐθεραπεύθη ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

13. † καὶ ποιεῖ σημεῖα μεγάλα, ἵνα καὶ πῦρ ποιῇ καταβαίνειν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὴν γῆν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων.

14. καὶ πλανᾷ † τὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τὰ σημεῖα, ἃ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι ἐνώπιον τῶ θηρίου, λέγων τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ποιῆσαι εἰκόνα τῷ θηρίῳ, ὃ † ἔχει τὴν πληγὴν τῆς μαχαίρας, καὶ ἔζησε.

15. καὶ ἐδόθη αὐτῷ, † δῶναι πνεῦμα τῇ εἰκόνι τῶ θηρίου, † ἵνα καὶ λαλήσῃ † ἡ εἰκὼν τῶ θηρίου, † καὶ ποιήσῃ, ὅσοι ἂν μὴ προσκυνήσωσι † τὴν εἰκόνα τῶ θηρίου, † ἵνα ἀποκτανθῶσι.

16. καὶ ποιεῖ πάντα, τὺς μικροὺς καὶ τὺς μεγάλους, καὶ τὺς πλοσίους καὶ τὺς πτωχοὺς, καὶ τὺς ἐλευθέρους καὶ τὺς δούλους, ἵνα † δῶσιν αὐτοῖς † χάραγμα ἐπὶ † τῆς χειρὸς αὐτῶν, τῆς δεξιᾶς, ἢ ἐπὶ † τῶν μετώπων αὐτῶν,

10. Qui in captivitatem duxerit, in captivitatem vadet; qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Hic est patientia et fides Sanctorum.

11. Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, et habebat cornua duo similia Agni^{a)}, et loquebatur, sicut draco.

a) Matth. 7, 15.

12. Et potestatem^{a)} prioris bestiae omnem faciebat in conspectu ejus; et fecit^{b)} terram, et habitantes in ea, adorare bestiam primam, cujus curata est plaga mortis. a) cf. v. 2.4.5.7. b) v. 14. c. 19, 20.

13. Et fecit signa magna^{a)}, ut etiam ignem^{b)} faceret de coelo descendere in terram in conspectu hominum.

a) 2 Thess. 2,9. sqq. Deut. 15, 1.2. Matth. 24, 24.

b) Luc. 9, 54. Marc. 8, 11. Hiob 1, 16.

14. Et seduxit habitantes in terra propter signa, quae data sunt illi facere in conspectu bestiae, dicens habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestiae, quae habet plagam gladii^{a)}, et vixit.

a) cf. v. 3. 12.

15. Et datum est illi, ut daret spiritum imagini bestiae; et ut loquatur imago bestiae; et faciat, ut quicumque non adoraverint imaginem bestiae, occidantur.

16. Et faciet omnes pusillos, et magnos, et divites, et pauperes, et liberos, et servos habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis.

v. 10. C. εἰ τις ἐχει αἰχμαλωσίαν, ὑπάγει κ. τ. λ. — "Mt. εἰ τις ἐν μαχαίρᾳ, δεῖ αὐτὸν ἀποκτανθῆναι. — v. 11. δυο omitt. Mt. — "Ed. omn. Er. et St. ὅμοια ἀρνίῳ. — v. 12. C. et Mt. ἐποιεῖ. — "Ed. omn. Er. et St. τὺς κατοικοῦντας ἐν αὐτῇ. — v. 13. C. Mt. et Gb. καὶ ποιεῖ σημεῖα μεγάλα καὶ πῦρ, ἵνα ἐκ τῶ οὐρανοῦ καταβῆναι ἐπὶ (Gb. καταβῆ εἰς) τὴν γῆν, ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. — v. 14. C. et Mt. add. τὺς ἔμψ. — "C. εἶχε. Mt. ὃ εἶχε πληγὴν, καὶ ἔζησεν ἀπο τῆς μαχαίρας. — v. 15. C. et Mt. πνεῦμα δῶναι. — "C. καὶ ἵνα. — "ἢ omitt. C. — "C. καὶ ποιεῖ τὺς μὴ προσκυνήσαντας τῇ εἰκόνι τῶ θηρίου, ἵνα ἀποκτανθῶσι. — "Mt. et Gb. τῇ εἰκόνι. — "ἵνα omitt. Mt. — v. 16. Ed. omn. Er. et St. δώσῃ. Mt. δώσωσιν. — "C. et Mt. χαραγματα. — "τῆς omitt. Mt. — "Gb. το μετωπον.

17. καὶ ἵνα μὴ τις † δύνῃται ἀγο-
ράσαι ἢ πωλῆσαι, εἰ μὴ ὁ ἔχων τὸ
χάραγμα, † ἢ τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου,
ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

18. ὧδε ἡ σοφία ἐστίν. ὁ ἔχων † νῦν
ψηφισάτω † τὸν ἀριθμὸν τῶ θηρίου.
ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστίν, † καὶ ὁ
ἀριθμὸς αὐτῆ † χξς'.

17. Et ne quis possit emere, aut ven-
dere, nisi, qui habet characterem, aut
nomen bestiae, aut numerum nominis
ejus.

18. Hic sapientia est! Qui habet in-
tellectum, computet numerum ^{a)} be-
stiae. Numerus enim hominis est; et nu-
merus ejus: sexcenti sexaginta sex.

a) c. 15, 2.

C A P. XIV.

1. Καὶ εἶδον, καὶ ἰδὲ † ἀρνίον † ἐ-
σηκὸς ἐπὶ τὸ ὄρος σιών, καὶ μετ' αὐ-
τῆ † ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες
χιλιάδες, † ἔχουσαι τὸ ὄνομα αὐτῆ καὶ
τὸ ὄνομα τῶ πατρὸς αὐτῆ γεγραμμέ-
νον ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν.

2. καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐκ τῶ ἔρανῶ
ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν καὶ ὡς φω-
νὴν βροντῆς μεγάλης. καὶ † ἡ φωνή,
ἦν ἤκουσα, ὡς κιθαρῶδῶν κιθαριζόν-
των ἐν ταῖς κιθάραις αὐτῶν.

3. καὶ ᾄδουσιν ᾠδὴν καινὴν ἐνώπιον
τῶ θρόνου καὶ ἐνώπιον τῶν τεσσάρων
ζώων καὶ τῶν πρεσβυτέρων. καὶ ἐδεῖς
ἐδύνατο μαθεῖν τὴν ᾠδὴν, εἰ μὴ αἱ
ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιά-
δες, οἱ ἠγορασμένοι ἀπὸ τῆς γῆς.

4. ἔτοι εἰσιν, οἱ μετὰ γυναικῶν ἐκ
ἐμολύνθησαν· παρθένοι γὰρ εἰσιν. ἔ-
τοι εἰσιν † οἱ ἀκολοθεῖντες τῷ ἀρνίῳ,
ὅπως † ἂν ὑπάγῃ. ἔτοι † ἠγοράσθησαν
ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἀπαρχὴ τῶ θεῶ
καὶ † τῶ ἀρνίῳ.

5. † καὶ ἐν τῷ στόματι αὐτῶν ἐχ
εὐρέθη † ψεῦδος· ἄμωμοι γὰρ εἰσιν †.

1. Et vidi; et ecce! Agnus ^{a)} stabat
supra montem Sion, et cum eo centum
quadraginta quatuor millia ^{b)} habent-
es nomen ejus, et nomen Patris ejus
scriptum in frontibus suis ^{c)}.

a) c. 7, 9. 10. 17. b) c. 7, 4. c) c. 3, 12.

2. Et audivi vocem de coelo, tam-
quam vocem aquarum multarum, et
tamquam vocem tonitruui magni ^{a)}; et
vocem, quam audivi, sicut citharoedo-
rum citharizantium in citharis suis ^{b)}.

a) c. 19, 6. b) c. 5, 8.

3. Et cantabant quasi canticum no-
vum ante sedem, et ante quatuor ani-
malia, et seniores; et nemo poterat di-
cere canticum, nisi illa centum quadra-
ginta quatuor millia, qui empti sunt de
terra.

4. Hi sunt, qui cum mulieribus non
sunt coinquinati ^{a)}; virgines ^{b)} enim
sunt. Hi sequuntur Agnum, quocumque
ierit. Hi empti sunt ex hominibus pri-
mitiae Deo, et Agno, ^{a)} c. 2, 12.

Hos. 5, 3. 6, 10. b) 2 Cor. 11, 2.

5. et in ore eorum non est inventum
mendacium; sine macula enim sunt ante
thronum Dei.

v. 17. Ed. omn. Er. et St. δυναται. — "ἢ omitt. Mt. et Gb. — v. 18. Ed. omn. Er. et St. add. τον. — "τον omitt. Ed. 2. 5. Er. — "και omitt. Mt. — "C. ἐξιν ἐξακοσιοι, ἐξηκοντα ἐξ. — v. 1. Mt. et Gb. το ἀρνιον. — "Ed. omn. Er. et St. ἐξος. — "Mt. add. ἀριθμος. — "Ed. omn. Er. et St. ἐχουσαι το ὄνομα τς πατρὸς αὐτς γεγραμμενον (Ed. 1. 2. 5. Er. καιομενον) ἐπι των μετωπων αὐτων (St. αὐτων). — v. 2. Ed. omn. Er. et St. και φωνην ἤκουσα κιθαρῶδων κ. τ. λ. — v. 4. Ed. omn. Er. et St. omitt. εἰσιν. — "C. add. γαρ. Mt. ὅπως ἐαν. — "C. et Mt. add. ὑπο ἴησ. — "τω omitt. St. — v. 5. Mt. και ἐχ εὐρεθη ἐν τῷ στόματι αὐτων ψευδος. — "Ed. omn. Er. et St. δολος. — "Ed. omn. Er. et St. add. ἐνώπιον τς θρόνου τς θες.

6. καὶ εἶδον † ἄλλον ἄγγελον † πε-
τόμενον ἐν † μεσσηρανίματι, ἔχοντα
εὐαγγέλιον αἰώνιον, † εὐαγγελίσαι τὰς
† καθημένους ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐπὶ πᾶν
ἔθνος καὶ φυλὴν καὶ γλώσσαν καὶ λαόν,

6. Et vidi alterum Angelum ^{a)} vo-
lantem per medium coeli, habentem Ev-
angelium ^{b)} aeternum, ut evangeliza-
ret sedentibus super terram, et super
omnem gentem, et tribum, et linguam,
et populum, ^{a)} c. 8, 13. ^{b)} Rom. 16, 25.
1 Petr. 1, 23. 25.

7. † λέγων ἐν φωνῇ μεγάλῃ † φο-
βήθητε τὸν † θεόν, καὶ δότε αὐτῷ
δόξαν, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς κρίσεως
αὐτῷ, καὶ † προσκυνήσατε † τῷ ποιή-
σαντι τὸν ἔρανον καὶ τὴν γῆν καὶ † τὴν
θάλασσαν καὶ πηγὰς ὑδάτων.

7. dicens magna voce: Timete Do-
minum, et date illi honorem! quia ve-
nit hora iudicii ejus; et adorare eum,
qui fecit coelum et terram, mare et fon-
tes aquarum.

8. καὶ ἄλλος † ἄγγελος ἠκολέσθη-
σε, λέγων † ἔπεσεν, ἔπεσε βαβυλὼν,
† ἡ μεγάλη. † ὅτι ἐκ τῆ οἴης † τῆ
θυμῆ τῆς πορνείας αὐτῆς πεπότισε
πάντα † ἔθνη.

8. Et alius Angelus secutus est di-
cens: Cecidit, cecidit Babylon illa ma-
gna ^{a)}, quae a vino irae fornicationis
suae potavit omnes gentes. ^{a)} c. 18, 2.

9. † καὶ ἄλλος ἄγγελος, τρίτος,
ἠκολέσθησεν αὐτοῖς, λέγων ἐν φωνῇ
μεγάλῃ † εἴ τις προσκυνεῖ τὸ θηρίον
καὶ τὴν εἰκόνα αὐτῆ, καὶ λαμβάνει
χάραγμα ἐπὶ τῆ μετώπῳ αὐτῆ, ἢ ἐπὶ
τὴν χεῖρα αὐτῆ,

9. Et tertius Angelus secutus est il-
los, dicens voce magna: Si quis ado-
raverit ^{a)} bestiam, et imaginem ejus, et
acceperit characterem in fronte sua, aut
in manu sua, ^{a)} c. 15, 12-17.

10. καὶ αὐτὸς πίεται ἐκ τῆ οἴης
τῆ θυμῆ τῆ θεῆ, τῆ κεκερασμένῳ ἀ-
κράτῳ ἐν τῷ ποτηρίῳ τῆς ὀργῆς αὐτῆ,
καὶ βασανισθήσεται ἐν πυρὶ καὶ θείῳ
† ἐνώπιον τῶν ἁγίων ἀγγέλων καὶ ἐν-
ώπιον τῆ ἀρνίῳ.

10. et hic bibet de vino irae Dei,
quod mistum est mero in calice irae
ipsius, et cruciabitur igne et sulphure ^{a)}
in conspectu Angelorum sanctorum, et
ante conspectum Agni;

^{a)} c. 19, 20. 20, 14. 21, 8.

11. καὶ ὁ καπνὸς τῆ βασανισμῆ
αὐτῶν † εἰς αἰῶνας αἰώνων ἀναβαίνει,
καὶ ἐν ἔχουσιν ἀνάπαισιν ἡμέρας καὶ
νυκτὸς οἱ προσκυνῶντες † τὸ θηρίον

11. et fumus ^{a)} tormentorum eorum
ascendet in secula seculorum ^{b)}. Nec
habent requiem die ac nocte, qui ado-
raverunt bestiam, et imaginem ejus,

v. 6. ἄλλον omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. et Mt. — "Ed. omn. Er. et St. πε-
τομενον. — "Ed. 3. 4. Er. ἐν μεσσηρανηματι. Ed. 1. 2. 5. Er. ἐν μεσσηρα-
νηματι. — "C. εὐαγγελισασθαι. — "Ed. 4. 5. Er. et St. κατοικωντας (Ed.
1. 2. 3. Er. καθημενος τους κατοικωντας) ἐπι της γης, και παν ἔθνος κ. τ. λ. —
v. 7. Ed. omn. Er. et St. λεγοντα. — "Ed. 3. 4. 5. Er. φοβειθητε. Ed. 1. 2.
Er. φοβησθητε. — "Mt. κρηιον. — "Ed. 1. 2. Er. προσκυνησας. — "Mt.
αυτον, τον ποιησαντα. — "την omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 8. C.
ἄλλος ἄγγελος, δευτερος. Mt. ἄλλος δευτερος ἄγγελος. — "ἔπεσεν omitt. Mt. —
"Ed. omn. Er. et St. add. ἡ πολις. — "ὅτι omitt. C. et Mt. — "τς
θυμης omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "C. et Mt. add. τα. — v. 9. Ed. omn.
Er. et St. και τριτος ἄγγελος. — "εἴ τις το θηριον (Ed. 1. 2. 3. Er. τῷ θη-
ριῳ) προσκυνει. — v. 10. Ed. omn. Er. et St. ἐνωπιον ἀγγέλων των ἁγίων. —
v. 11. Ed. omn. Er. et St. ἀναβαινει εἰς αἰωνα αἰωνων. — "Ed. 1. 2. Er.
τῷ θηριῳ.

καὶ τὴν εἰκόνα αὐτῆ, καὶ εἴ τις λαμβάνει τὸ χάραγμα τῆς ὀνόματος αὐτῆ.

12. ὧδε † ὑπομονὴ τῶν ἁγίων ἐσίν, † ὧδε οἱ τηρεῦντες τὰς ἐντολάς † τῆς θεῆ καὶ τὴν πίσιν † ἰησοῦ.

13. καὶ ἤκουσα φωνῆς ἐκ τῆς ἑρανεῖ, λεγέσης † μοι· γράψον· μακάριοι οἱ νεκροὶ, οἱ ἐν κυρίῳ ἀποθνήσκοντες ἀπάρτι. † ναί, λέγει τὸ πνεῦμα, ἵνα ἀναπαύσωνται ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν. τὰ δὲ ἔργα † αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν.

14. καὶ εἶδον, καὶ ἰδὲ, νεφέλη λευκὴ καὶ ἐπὶ τὴν νεφέλην † καθήμενος, ὁμοίος υἱῷ ἀνθρώπου, ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆ στέφανον χρυσοῦν καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτῆ δρέπανον ὀξύ.

15. καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τῆς ναεῖ, κρᾶζων ἐν † φωνῇ μεγάλῃ τῷ καθημένῳ ἐπὶ τῆς νεφέλης· πέμψον τὸ δρέπανόν σε καὶ θερίσον, ὅτι † ἤλθεν ἡ ὥρα † τῆς θερίσαι, ὅτι ἐξηράνη ὁ θερισμὸς τῆς γῆς.

16. καὶ ἔβαλεν ὁ καθημένος ἐπὶ τὴν νεφέλην † τὸ δρέπανον αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐθερίσθη ἡ γῆ.

17. καὶ ἄλλος † ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ναοῦ, τοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ, ἔχων καὶ αὐτὸς δρέπανον ὀξύ.

18. καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τῆς θυσιαστηρίου, ἔχων ἐξέσιάν ἐπὶ τῆς πυρὸς, καὶ ἐφώνησε † κρηνῇ μεγάλῃ τῷ ἔχοντι τὸ δρέπανον τὸ ὀξύ, λέγων· πέμψον σε τὸ δρέπανον, τὸ ὀξύ, καὶ τρύγησον τοὺς βότρυας † τῆς ἀμπέλης τῆς γῆς, ὅτι † ἤμασαν αἱ σαφυλαὶ αὐτῆς.

et si quis acceperit characterem nominis ejus. a) c. 19, 3. b) c. 20, 10.

12. Hic patientia sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei, et fidem Jesu.

13. Et audiui vocem de coelo, dicentem mihi: Scribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur! Amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis; opera enim illorum sequuntur illos.

14. Et vidi, et ecce! nubem candidam; et super nubem sedentem similem Filio hominis^{a)}, habentem in capite suo coronam auream, et in manu sua falcem acutam. a) Dan. 3, 25. 10, 18.

15. Et alius Angelus exivit de templo^{a)}, clamans voce magna ad sedentem super nubem: Mitte falcem^{b)} tuam, et mete^{c)}! quia venit hora, ut metatur, quoniam aruit messis terrae.

a) c. 11, 19. b) Marc. 4, 29. c) v. 15. c. 6, 11. Matth. 13, 30. 45.

16. Et misit, qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, et demessa¹⁾ est terra.

17. Et alius Angelus exivit de templo, quod est in coelo, habens et ipse falcem acutam.

18. Et alius Angelus exivit de altari, qui habebat potestatem supra ignem^{a)}; et clamavit voce magna ad eum, qui habebat falcem acutam, dicens: Mitte falcem tuam acutam, et vindemia botros^{b)} vineae terrae! quoniam maturae sunt uvae ejus. a) c. 8, 5. b) Deut. 32, 52.

Jer. 2, 21.

v. 11. "το omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 12. Mt. ἡ ὑπομονή. — "ὧδε omitt. Mt. et Gb. — "τς θες omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "C. add. τς. — v. 13. μοι omitt. Mt. et Gb. — "C. et Mt. λέγει ναί. — "αὐτῶν omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 14. Mt. et Gb. καθημενον ὁμοιον. — v. 15. Ed. 4. 5. Er. et St. ἐν μεγάλῃ φωνῇ. Ed. 1. 2. 3. Er. ἐν μεγάλῃ τῇ φωνῇ. — "Ed. omp. Er. et St. ἤλθε σοι. — "τς omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 16. Ed. 1. 2. Er. τον. — v. 17. Ed. omn. Er. et St. pon. ἄγγελος post ἑρανω. — v. 18. Mt. ἐν κρηνῇ. — "τῆς ἀμπέλης omitt. Ed. omn. Er. et St. — "Mt. ἤμασαν ἢ σαφυλὴ τῆς γῆς. 1) 1590. et demessuit eam.

19. καὶ † ἔβαλεν ὁ ἄγγελος τὸ δρέπανον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐτρόγησε τὴν ἄμπελον τῆς γῆς, καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν ληρὸν τοῦ θυμοῦ τοῦ θεοῦ, † τὸν μέγαν.

20. καὶ ἐπατήθη ἡ ληρὸς † ἔξωθεν τῆς πόλεως, καὶ ἐξῆλθεν αἷμα ἐκ τῆς ληρῆ ἄχρι τῶν χαλιῶν τῶν ἵππων ἀπὸ σαδίων χιλίων ἑξακοσίων.

19. Et misit Angelus falcem suam acutam in terram, et vindemiavit vineam terrae, et misit in lacum^{a)} irae Dei magnum. a) c. 19, 15. Joël 3, 18. Jes. 65, 3.

20. Et calcatus est lacus extra civitatem, et exivit sanguis de lacu usque ad frenos equorum per stadia mille sexcenta.

C A P. XV.

1. Καὶ εἶδον ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ, μέγα καὶ θαυμαστὸν, ἄγγελοι ἑπτὰ, ἔχοντας πληγὰς ἑπτὰ, τὰς ἐσχάτας, ὅτι ἐν † αὐταῖς ἐτελέσθη ὁ θυμὸς τοῦ θεοῦ.

2. καὶ εἶδον ὡς θάλασσαν † ὑαλίνην † μεμιγμένην πυρὶ, καὶ τὸς νικῶντας ἐκ τῆς θηρίως καὶ ἐκ τῆς εἰκόνας αὐτῆ † καὶ ἐκ τῆ ἀριθμῷ τῆ ὀνόματος αὐτῆ ἑσῶτας ἐπὶ τὴν θάλασσαν, τὴν ὑαλίνην, ἔχοντας † κιθάρας τῆ θεῶ.

3. καὶ ᾄδουσι τὴν ψῆδὴν μωσέως, † δάλα τῆ θεῶ, καὶ τὴν ψῆδὴν τῆ ἀρρίως, λέγοντες· μεγάλα καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σε, † κύριε, ὁ θεὸς, ὁ παντοκράτωρ. δίκαια καὶ ἀληθινὰ αἱ ὀδοί σε, ὁ βασιλεὺς † τῶν ἐθνῶν.

4. τίς ἔ μὴ φοβηθῆ † σε, κύριε, καὶ † δοξάσῃ τὸ ὄνομά σε; ὅτι μόνος † ὁσιος, ὅτι † πάντα τὰ ἔθνη ἤξεσι καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σε, ὅτι τὰ δικαιώματά σε ἐφανερώθησαν.

5. καὶ μετὰ ταῦτα εἶδον †, καὶ ἤρῳίγη ὁ ναὸς τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίως ἐν τῷ οὐρανῷ,

6. καὶ ἐξῆλθον οἱ ἑπτὰ ἄγγελοι,

1. Et vidi aliud signum^{a)} in coelo magnum, et mirabile, Angelos septem, habentes plagas septem novissimas; quoniam in illis consummata est ira Dei. a) c. 12, 1. 5.

2. Et vidi tamquam mare vitreum^{a)} mistum igne, et eos, qui vicerunt^{b)} bestiam, et imaginem ejus, et numerum nominis ejus, stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei.

a) c. 4, 6. b) c. 15, 10. 18.

3. Et cantantes canticum Moysi^{a)}, servi Dei, et canticum Agni^{b)}, dicentes: Magna et mirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens! justae et verae sunt viae tuae, ¹⁾ Rex seculorum!

a) Exod. 15, 1. b) c. 5, 9. 12.

4. Quis non timebit te, Domine! et magnificabit nomen tuum? quia solus pius es; quoniam omnes gentes^{a)} venient, et adorabunt in conspectu tuo, quoniam judicia tua manifesta sunt.

a) Ps. 85, 9.

5. Et post haec vidi, et ecce! apertum^{a)} est templum tabernaculi testimonii in coelo.

a) c. 11, 9.

6. Et exierunt septem Angeli habentes

v. 19. Mt. ἔξεβαλεν. — "Ed. omn. Er. et St. τὴν μεγαλήν. — v. 20. Ed. omn. Er. et St. ἔξω. — v. 1. Ed. omn. Er. αὐτοῖς. — v. 2. C. ὑαλίνην bis. — "C. πυρὶ μεμιγμένην. — "Ed. omn. Er. et St. add. καὶ ἐκ τῆ χαραγματός αὐτῆ, omiss. seq. καὶ. — "Mt. add. τας. — v. 3. C. add. τς. — "Ed. omn. Er. et St. κυριος. — "Ed. omn. Er. et St. τῶν ἁγίων. — v. 4. σε omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "Mt. δοξασσι. — "C. ἅγιος εἰ. Mt. ἅγιος. — "Mt. παντες pro παντα τα ἔθνα. — v. 5. Ed. omn. Er. et St. add. καὶ ἰδς. 1) 1590. add. Domine.

† οἱ ἔχοντες τὰς ἑπτὰ πληγὰς † ἐκ τῶ
ναῦ, ἐνδεδυμένοι λίνον καθαρὸν † καὶ
λαμπρὸν, καὶ † περιεζωσμένοι † περι
τὰ στήθη ζώνας χρυσαῖς.

7. καὶ ἐν † ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων
ἔδωκε τοῖς ἑπτὰ ἀγγέλοις ἑπτὰ φιάλας
χρυσᾶς, γεμύσας τῷ θυμῷ τῆ θεῶ, τῷ
ζῶντος εἰς τὰς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

8. καὶ ἐγεμίσθη ὁ ναὸς † καπνῷ ἐκ
τῆς δόξης τῆ θεῶ καὶ ἐκ τῆς δυνάμεως
αὐτῆ, καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο εἰσελθεῖν † εἰς
τὸν ναὸν, ἄχρι τελεσθῶσιν αἱ ἑπτὰ
πληγαὶ † τῶν † ἑπτὰ ἀγγέλων.

tes septem plagas de templo, vestiti li-
no mundo, et candido, et praecincti cir-
ca pectora zonis aureis. a) c.1,15. Lev.6,7.

7. Et unum de quatuor animalibus^{a)}
dedit septem Angelis septem phialas au-
reas, plenas iracundiae^{b)} Dei viventis
in secula seculorum. a) c 4,6-8. b) Ez.22,51.

8. Et impletum est templum fumo^{a)}
a Majestate Dei, et de virtute ejus; et
nemo poterat introire in templum, do-
nec consummarentur septem plagae se-
ptem Angelorum. a) Exod. 40, 34.

3 Reg. 8, 10. Jes. 6, 4.

C A P. XVI.

1. Καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης † ἐκ
τῆ ναῦ, λέγουσας τοῖς ἑπτὰ ἀγγέλοις·
ὑπάγετε, † ἐκχέετε τὰς φιάλας τῷ
θυμῷ † τῆ θεῶ εἰς τὴν γῆν.

2. καὶ ἀπῆλθεν † ὁ πρῶτος καὶ
ἔξέχεε τὴν φιάλην αὐτῆ † ἐπὶ τὴν γῆν.
καὶ ἐγένετο ἔλκος κακὸν καὶ πονηρὸν
† εἰς τὰς ἀνθρώπους, τὰς ἔχοντας τὸ
χάραγμα τῆ θηρίας, † καὶ τὰς προσ-
κυνῶντας τῇ εἰκόνι αὐτῆ.

3. καὶ ὁ δεύτερος ἀγγελος ἔξέχεε τὴν
φιάλην αὐτῆ εἰς τὴν θάλασσαν. καὶ
ἐγένετο αἷμα ὡς νεκροῦ, καὶ πᾶσα ψυ-
χὴ † ζῶσα ἀπέθανεν ἐν τῇ θαλάσῃ.

4. καὶ ὁ τρίτος † ἀγγελος ἔξέχεε
τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τοὺς ποταμοὺς
καὶ † εἰς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, καὶ
ἐγένετο αἷμα.

5. καὶ ἤκουσα τῷ ἀγγέλι † τῶν ὑδά-

1. Et audiavi vocem magnam de tem-
plo, dicentem septem Angelis: Ite, et
effundite septem phialas irae Dei in ter-
ram!

2. Et abiit primus¹⁾, et effudit phia-
lam suam in terram; et factum est vul-
nus saevum et pessimum^{a)} in homines,
qui habebant characterem bestiae, et
in eos, qui adoraverunt²⁾ imaginem
ejus. a) Exod. 9, 9-11.

3. Et secundus Angelus effudit phia-
lam suam in mare; et factus est sanguis
tamquam mortui; et omnis anima vi-
vens mortua est in mari.

4. Et tertius³⁾ effudit phialam suam
super flumina, et super fontes aquarum,
et factus est sanguis^{a)}. a) Exod.7,17-21.

5. Et audiavi Angelum aquarum, di-

v. 6. οἱ omitt. Ed. omn. Er. et St. — "C. ἐκ τῆ ναῦ, οἱ ἦσαν ἐνδεδυ-
μένοι λίνον καὶ καθαρὸν καὶ λαμπρὸν, κ.τ.λ. Mt. add. οἱ ἦσαν. omiss. ἐκ τῆ ναῦ·
— "καὶ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. Mt. et Gb. — "Ed. omn. Er. et St. περι-
ζωσμενοὶ. — "περι omitt. Ed. 1. 2. 5. Er. — v. 7. ἐκ omitt. Ed. omn. Er. et St.
— v. 8. Mt. ἐκ τῆ καπνῶ. — "Ed. 1. 2. 3. Er. ἐν τῷ ναῷ. — "ἑπτὰ omitt. C.
— v. 1. ἐκ τῆ ναῦ omitt. Mt. — "C. ἐκχέετε. Mt. et Gb. καὶ ἐκχέετε τὰς
ἑπτὰ φιάλας. — "τῆ θεῶ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 2. ὁ omitt. Ed. 1.
2. 5. Er. — "Mt. εἰς. — "Mt. ἐπι. — "Ed. omn. Er. et St. καὶ τὸς
τὴν εἰκόνα προσκυνῶντας αὐτῆ. — v. 3. Gb. ζωῆς. — v. 4. ἀγγελος omitt. Mt.
et Gb. — "εἰς omitt. C. — v. 5. τῶν ὑδάτων omitt. Ed. 1. 2. 3. Er.

1) 1590. add. Angelus.

2) 1590. add. bestiam et.

3) 1590. add. Angelus.

των λέγοντος· † δίκαιος εἶ, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν, † ὁ ὅσιος, ὅτι ταῦτα ἔκρινας.

6. ὅτι αἷμα ἁγίων καὶ προφητῶν † ἐξέχεαν, καὶ αἷμα αὐτοῖς ἔδωκας πιεῖν. ἄξιόι † εἶσι.

7. καὶ ἤκουσα † ἄλλῃ ἐκ τοῦ θουσιασθηρίου λέγοντος· καὶ, κύριε, ὁ θεὸς, ὁ παντοκράτωρ, ἀληθινὰ καὶ δίκαιαι αἱ κρίσεις σε.

8. καὶ ὁ τέταρτος † ἄγγελος ἐξέχευε τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἥλιον, καὶ ἐδόθη αὐτῷ κανματίσαι † τοὺς ἀνθρώπους ἐν πυρὶ.

9. καὶ ἐκανματίσθησαν οἱ ἄνθρωποι καῦμα μέγα, καὶ ἐβλασφήμησαν † οἱ ἄνθρωποι τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, τοῦ ἔχοντος † ἐξουσίαν ἐπὶ τὰς πληγὰς ταύτας. καὶ οὐ μετενόησαν, δοῦναι αὐτῷ δόξαν.

10. καὶ ὁ πέμπτος † ἄγγελος ἐξέχευε τὴν φιάλην αὐτῷ ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ θηρίου. καὶ ἐγένετο ἡ βασιλεία αὐτῷ ἐσκοτωμένη, καὶ † ἔμασῶντο τὰς γλώσσας αὐτῶν ἐκ τῆς πόνε.

11. καὶ ἐβλασφήμησαν τὸν θεὸν τοῦ οὐρανοῦ ἐκ τῶν πόνων αὐτῶν καὶ ἐκ τῶν ἐλκῶν αὐτῶν. καὶ οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν.

12. καὶ ὁ ἕκτος † ἄγγελος ἐξέχευε τὴν φιάλην αὐτῷ ἐπὶ τὸν ποταμὸν, τὸν μέγαν, † εὐφράτην. καὶ ἐξηράνθη τὸ ὕδωρ † αὐτῷ, ἵνα ἐτοιμασθῇ ἡ ὁδὸς τῶν βασιλείων τῶν ἀπὸ † ἀνατολῶν ἤλις.

13. καὶ εἶδον ἐκ τοῦ στόματος τοῦ δράκοντος καὶ ἐκ τῆς στόματος τοῦ θη-

centem : Justus es, Domine! qui es, et qui eras; sanctus, qui haec judicasti!

6. Quia sanguinem Sanctorum et Prophetarum^{a)} effuderunt; et sanguinem eis dedisti bibere; digni enim sunt.

^{a)} Matth. 23, 34. 35.

7. Et audiui alterum ab altari¹⁾ a) dicentem : Etiam, Domine Deus omnipotens! vera et justa judicia tua^{b)}.

a) c. 9, 13. b) c. 19, 2.

8. Et quartus Angelus effudit phialam suam in solem, et datum est illi aestu affligere homines et²⁾ igni.

9. Et aestuaverunt homines aestu magno, et blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, neque egerunt poenitentiam, ut darent illi gloriam.

10. Et quintus Angelus effudit phialam suam super sedem bestiae; et factum est regnum ejus tenebrosum^{a)}. Et commanducaverunt linguas suas prae dolore,

^{a)} Exod. 10, 21. sqq. Jes. 8, 21. 22.

11. et blasphemaverunt Deum coeli prae doloribus et vulneribus suis, et non egerunt poenitentiam ex operibus suis.

12. Et sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphraten^{a)}; et siccavit aquam ejus^{b)}, ut praepararetur via regibus ab ortu solis.

^{a)} c. 9, 14. ^{b)} Jos. 3, 13. 16.

Jes. 11, 15. 16. 51, 10.

13. Et vidi de ore draconis^{a)}, et de ore bestiae^{b)}, et de ore pseudoprophe-

v. 5. " Ed. omn. Er. et St. δίκαιος κυριε εἶ, ὁ ὢν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ὅσιος κ. τ. λ. — " ὁ omitt. Mt. — v. 6. Ed. omn. Er. et St. ἐξέχεον. — " add. γαρ. — v. 7. C. omitt. ἄλλῃ. Mt. et Gb. omitt. ἄλλῃ ἐκ. — v. 8. ἄγγελος omitt. Mt. et Gb. — " Mt. ἐν πυρὶ τὰς ἀνθρώπους. — v. 9. οἱ ἄνθρωποι omitt. Ed. omn. Er. et St. — " C. add. τὴν. — v. 10. ἄγγελος omitt. Mt. et Gb. — " Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἔμασῶντο. — v. 12. ἄγγελος omitt. Ed. 1. Er. Mt. et Gb. — " Ed. omn. Er. add. τον. — " αὐτὸς omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — " Mt. ἀνατολῆς.

1) 1590. omitt, ab altari. 2) 1590. et igne.

ρίς καὶ ἐκ τοῦ ζώματος τοῦ ψευδο-
προφήτε πνεύματα † τρία ἀκάθαρτα,
† ὡς βάτραχοι.

14. εἰς ἃ γὰρ πνεύματα † δαιμόνων
ποιῶντα σημεῖα, † ἃ ἐμπορεύεται ἐπὶ
τὰς βασιλεῖς † τῆς οἰκουμένης ὅλης,
συναγαγεῖν αὐτὰς εἰς † τὸν πόλεμον
τῆς ἡμέρας ἐκείνης, τῆς μεγάλης τῆ
θεᾶ, τῆ παντοκράτορος.

15. (ἰδοὺ, ἔρχομαι ὡς κλέπτῃς.
μακάριος ὁ γρηγορῶν καὶ τηρῶν τὰ ἱ-
μάτια αὐτοῦ, ἵνα μὴ γυμνὸς περι-
πατῆ, καὶ βλέπωσι τὴν ἀσχημοσύνην
αὐτοῦ.)

16. καὶ συνήγαγεν αὐτὰς εἰς † τὸν
τόπον, τὸν καλούμενον ἑβραϊστὶ † ἄρ-
μαγεδών.

17. καὶ ὁ ἕβδομος † ἄγγελος ἐξέ-
χεε τὴν φιάλην αὐτῆ † εἰς τὸν αἴρα.
† καὶ ἐξῆλθε φωνὴ μεγάλη ἀπὸ τῆ καῶ
τῆ ἑραῦ ἀπὸ τῆ θρόνου, λέγουσα· γέ-
γονε.

18. καὶ ἐγένοντο † φωναὶ καὶ βρον-
ται καὶ ἀσραπαὶ, καὶ σεισμός † ἐγένε-
το μέγας, οἷος οὐκ ἐγένετο, ἀπ' οὗ
οἱ ἄνθρωποι ἐγένοντο, † ἐπὶ τῆς γῆς·
τηλικόωτος σεισμός, † οὕτω μέγας.

19. καὶ ἐγένετο ἡ πόλις, ἡ μεγά-
λη, εἰς τρία μέρη, καὶ αἱ πόλεις τῶν
ἔθνῶν ἔπεσον. καὶ βαβυλῶν, ἡ μεγά-
λη, ἐμνήσθη ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, δοῦ-
ναι αὐτῇ τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ
θυμοῦ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ.

20. † καὶ πᾶσα νῆσος ἔφυγε, καὶ
ὄρη οὐχ εὐρέθησαν.

tae^{c)} I) spiritus tres immundos in mo-
dum ranarum. a) c. 12, 9. b) c. 15, 1. 2.
c) c. 15, 11.

14. Sunt enim spiritus daemonio-
rum facientes signa, et procedunt ad
reges totius terrae congregare illos in
praelium ad diem magnum omnipoten-
tis Dei.

15. Ecce, venio sicut fur! Beatus,
qui vigilat^{a)}, et custodit vestimenta sua,
ne nudus^{b)} ambulet, et videant turpi-
tudinem ejus! a) Marc. 13, 35-57.
Luc. 12, 35-40. b) c. 5, 17, 18.

16. Et congregabit^{a)} illos in lo-
cum, qui vocatur Hebraice: Armage-
don²⁾ b). a) cf. v. 12. b) Jud. 15, 19.
4 Reg. 9, 27. Zach. 12, 11.

17. Et septimus Angelus effudit phi-
alam suam in aërem, et exivit vox ma-
gna de templo a throno, dicens: Fa-
ctum est!

18. Et facta sunt fulgura, et voces,
et tonitrua^{a)}, et terrae motus factus est
magnus, qualis nunquam fuit, ex quo
homines fuerunt super terram, talis ter-
rae motus, sic magnus. a) c. 4, 5. 2, 5. 11, 19.

19. Et facta est civitas^{a)} magna in
tres partes; et civitates Gentium ceci-
derunt; et Babylon^{b)} magna venit in
memoriam^{c)} ante Deum, dare illi ca-
licem vini indignationis irae ejus.
a) c. 11, 8. b) c. 17, 5. c) c. 18, 5.

20. Et omnis insula fugit, et mon-
tes non sunt inventi.

v. 13. Mt. ἀκάθαρτα τρια. — "Ed. omn. Er. et St. ὁμοια βατραχοις. —
v. 14. Mt. et Gb. δαιμονιων. — "Ed. omn. Er. et St. ἐμπορευεσθαι. — "Ed.
omn. Er. et St. add. τῆς γῆς και. — "" τον omitt. Ed. omn. Er. et St. —
v. 16. τον omitt. C. — "Ed. 5. Er. et St. ἀρμαγεδδων. Mt. μαγεδων. —
v. 17. ἄγγελος omitt. Mt. et Gb. — "Mt. et Gb. ἐπι. — "" Ed. 1. 2. 3. Er. και
ἐξῆλθε φωνη ἐκ τῆ ἑραυ ἀπο τῆ θρονο, λεγουσα. — v. 18. C. et Mt. ἀσραπαι
και βρονται και φωνα. Gb. ἀσραπαι και φωνα και βρονται. — "ἐγενετο omitt.
Mt. — "" Ed. 1. 2. 3. Er. add. και. — "" Ed. omn. Er. εἶπος. — v. 20. και
omitt. Ed. 1. 2. 3. Er.

1) 1590. a. d. exire.

2) 1590. Armageddon.

21. καὶ χάλαζα μεγάλη ὡς ταλαν-
τιαῖα καταβαίνει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τοὺς
ἀνθρώπους. καὶ ἐβλασφήμησαν οἱ ἄν-
θρωποι τὸν θεὸν ἐκ τῆς πληγῆς τῆς
χαλάζης, ὅτι μεγάλη ἐστὶν ἡ πληγὴ αὐ-
τῆς σφόδρα.

21. Et grando ^{a)} magna sicut talen-
tum descendit de coelo in homines; et
blasphemaverunt Deum homines pro-
pter plagam grandinis; quoniam ma-
gna facta est vehementer.

a) Exod. 9, 25. Hiob 38, 22.

C A P. XVII.

1. Καὶ ἦλθεν εἰς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἁγ-
γέλων, τῶν ἔχόντων τὰς ἑπτὰ φιάλας,
καὶ ἐλάλησε μετ' ἐμοῦ, λέγων ἑ-
δεῦρο, δεῖξω σοι τὸ κρίμα τῆς πόρνῆς,
τῆς μεγάλης, τῆς καθημένης ἐπὶ
τῶν ὑδάτων, ἑπτὰ ποταμῶν,

1. Et venit unus de septem Ange-
lis ^{a)}, qui habebant septem phialas, et
locutus est mecum, dicens: Veni, o-
stendam tibi damnationem ^{b)} meretri-
cis ^{c)} magnae, quae sedet super aquas
multas; a) c. 21, 9. b) c. 17, 16. c) Jes. 25, 15-18.

2. μεθ' ἧς ἐπόρνευσαν οἱ βασιλεῖς
τῆς γῆς, καὶ ἐμεθύσθησαν ἑοικέντες
τὴν γῆν ἐκ τοῦ οἴνου τῆς πορ-
νείας αὐτῆς.

2. cum qua fornicati sunt reges ter-
rae ^{a)}, et inebriati sunt, qui inhabitant
terram de vino prostitutionis ejus ^{b)}.

a) c. 18, 9. b) c. 14, 2. Jer. 51, 7. Nah. 3, 4.

3. καὶ ἀπήνεγκέ με εἰς ἔρημον ἐν
πνεύματι. καὶ εἶδον γυναῖκα καθημέ-
νην ἐπὶ θηρίον κόκκινον, γέμον ἑο-
νομάτων βλασφημίας, ἔχον ἑπτὰ κεφαλάς
καὶ κέρατα δέκα.

3. Et abstulit me in spiritu in deser-
tum. Et vidi mulierem sedentem super
bestiam ^{a)} coecineam, plenam nomini-
bus blasphemiae, habentem capita se-
ptem, et cornua decem. a) c. 13, 1.

4. καὶ ἡ γυνὴ ἦν περιβεβλημένη
ἑοικέντες τὴν πορφύραν καὶ κόκκινον,
καὶ κεχρυσωμένη ἑοικέντες τὸ χρυσοῦν
καὶ λίθον τιμίον καὶ μαργαρίταις,
ἔχουσα ἑοικέντες τὸ χρυσοῦν ποτή-
ριον ἐν τῇ χειρὶ αὐτῆς, γέμον βδελυ-
γμάτων καὶ ἑοικέντες τὰ ἀκάθαρτα τῆς πορ-
νείας αὐτῆς.

4. Et mulier erat circumdata purpu-
ra, et coccino, et ¹) inaurata auro, et
lapide pretioso, et margaritis, habens
poculum aureum in manu sua, plenum
abominatione et immunditia fornicatio-
nis ejus.

5. καὶ ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῆς ὄνο-
μα γεγραμμένον· μυστήριον· βαβυλῶν,
ἡ μεγάλη, ἡ μήτηρ τῶν πόρνων καὶ
τῶν βδελυγμάτων τῆς γῆς.

5. Et in fronte ejus nomen scriptum:
Mysterium! Babylon magna ^{a)}, mater
fornicationum et abominationum ter-
rae. a) c. 14, 8.

6. καὶ εἶδον τὴν γυναῖκα μεθύσαν
ἑοικέντες τὸ αἷμα τῶν ἁγίων, καὶ ἐκ
τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων ἰησοῦ. καὶ
ἐθαύμασα, ἰδὼν αὐτήν, θαῦμα μέγα.

6. Et vidi mulierem ebriam de san-
guine sanctorum, et de sanguine mar-
tyrum Jesu ^{a)}; et miratus sum, cum vi-
dissem illam, admiratione magna.

a) c. 18, 24.

v. 1. Ed. omn. Er. et St. add. μοι. — "των omitt. bis Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 2. Ed. omn. Er. et St. pon. οἱ κατοικ. την γην post αὐτης. — v. 3. Mt. ὀνοματα. — "κεφαλὰς ἑπτὰ καὶ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 4. C. et Mt. πορφυραν (Mt. πορφυρον) καὶ κοκκινον, κεχρυσωμενη. Gb. πορφυρον καὶ κοκκινον, καὶ κεχρυσ. κ. τ. λ. — "Mt. et Gb. χρυσιον. — "Mt. ποτηριον χρυσον. — Ed. omn. Er. et St. ἀκαθαρτητος. — "Mt. της γης pro αὐτης. — v. 6. ἐκ omitt. Mt. — "καὶ omitt. Mt. 1) 1590. 1592. inaurata. 1595. 1598. romana editio 1624. inaurato. A a a 2

7. καὶ εἶπέ μοι ὁ ἄγγελος· διατί
 εἰθαύμασας; ἐγὼ ἄ σοι ἐρῶ τὸ μυσή-
 ριον τῆς γυναικὸς καὶ τῆ θηρίου, τῆ
 βασιλεύουσας αὐτήν, ἃ τῆ ἔχοντος τὰς
 ἑπτὰ κεφαλὰς καὶ τὰ δέκα κέρατα.

8. ἃ τὸ θηρίον, ὃ εἶδες, ἦν καὶ
 ἐκ ἔξι καὶ μέλλει ἀναβαίνειν ἐκ τῆς
 ἀβύσσου καὶ εἰς ἀπώλειαν ἃ ὑπάγειν.
 καὶ θανατώσονται οἱ κατοικῆντες ἃ ἐπὶ
 τῆς γῆς, ὧν ἔ γέγραπται ἃ τὰ ὀνό-
 ματα ἐπὶ τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς ἀπὸ
 καταβολῆς κόσμου, ἃ βλέποντες τὸ θη-
 ρίον, ὅτι ἦν καὶ ἐκ ἔξι καὶ ἃ παρέσαι.

9. ὧδε ὁ νοῦς, ὃ ἔχων σοφίαν.
 αἱ ἑπτὰ κεφαλὰι ἃ ἑπτὰ ὄρη εἰσὶν,
 ὅπως ἢ γυνὴ κάθηται ἐπ' αὐτῶν.

10. καὶ βασιλεῖς ἃ ἑπτὰ εἰσιν. οἱ
 πάντες ἃ ἔπεσαν, ἃ ὃ εἷς ἐστίν, ὃ ἄλ-
 λος οὐπω ἦλθε, καὶ ὅταν ἔλθῃ, ὀλί-
 γον ἃ αὐτὸν δεῖ μεῖναι.

11. καὶ τὸ θηρίον, ὃ ἦν καὶ ἐκ
 ἔξι, καὶ ἃ αὐτὸς ὄγδοός ἐστι, καὶ ἐκ
 τῶν ἑπτὰ ἐστίν, καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγει.

12. καὶ τὰ δέκα κέρατα, ἃ εἶδες,
 δέκα βασιλεῖς εἰσιν, οἵτινες βασιλείαν
 ἃ ὑπὸ ἔλαβον, ἀλλ' ἐξέσαι ὡς βα-
 σιλεῖς μίαν ὥραν λαμβάνουσι μετὰ τῆ
 θηρίου.

13. οὗτοι μίαν ἃ γνώμην ἔχουσι,
 καὶ τὴν δύναμιν καὶ ἃ τὴν ἐξέσαι
 ἃ ἑαυτῶν τῶ θηρίῳ ἃ διδώουσι.

14. οὗτοι μετὰ τοῦ ἀρνίου πολυμή-
 σουσι, καὶ τὸ ἀρνίον νικήσει αὐτούς,
 ὅτι κύριος κυρίων ἐστὶ καὶ βασιλεὺς
 βασιλέων, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ κλητοὶ
 καὶ ἐκλεκτοὶ καὶ πιστοί.

15. καὶ λέγει μοι· τὰ ὕδατα, ἃ

7. Et dixit mihi Angelus: Quare mi-
 rararis? ego dicam tibi sacramentum^{a)}
 mulieris et bestiae^{b)}, quae portat eam,
 quae habet capita septem, et cornua
 decem.

a) v. 15-18. b) v. 8-14.

8. Bestia, quam vidisti, fuit^{a)}, et
 non est^{b)}, et ascensura^{c)} est de abys-
 so^{d)}, et in interitum ibit^{e)}; et mirabun-
 tur inhabitantes terram (quorum non
 sunt scripta nomina in Libro vitae a
 constitutione mundi), videntes bestiam,
 quae erat, et non est.

a) c. 13, 1. b) c. 13, 3.
 c) c. 13, 12. d) c. 11, 7. e) c. 19, 19, 20. 2 Thess. 2, 5.

9. Et hic est sensus, qui habet sa-
 pientiam. Septem capita, septem mon-
 tes sunt, super quos mulier sedet, et
 reges septem sunt.

10. Quinque ceciderunt, unus est,
 et alius nondum venit; et cum venerit,
 oportet illum breve tempus manere.

11. Et bestia, quae erat, et non est,
 et ipsa octava est; et de septem est, et
 in interitum vadit^{a)}.

a) v. 8.

12. Et decem cornua^{a)}, quae vidi-
 sti, decem reges sunt, qui regnum non-
 dum acceperunt, sed potestatem tam-
 quam reges una hora accipient post be-
 stiam.

a) c. 13, 1. Dan. 7, 20-24.

13. Hi unum consilium habent, et
 virtutem et potestatem suam bestiae
 tradent.

14. Hi cum Agno pugnabunt; et A-
 gnus vincet illos; quoniam Dominus
 dominorum est, et Rex regum; et qui
 cum illo sunt, vocati, ^I) electi, et fi-
 deles.

15. Et dixit mihi: Aquae, quas vi-

v. 7. Mt. ἐγὼ ἐρῶ σοι. — " Ed. 1. 2. 3. Er. add. καὶ. — v. 8. το omitt. Ed. omn. Er. et St. — " Ed. omn. Er. et St. ὑπάγει. — " Mt. τὴν γυν. — " Mt. τὸ ὄνομα ἐπὶ τῷ βιβλίῳ. — " Gb. βλέποντων, Mt. βλέποντων, ὅτι ἦν το θηρίον καὶ κ. τ. λ. — " Ed. omn. Er. et St. καὶ περὶ ἐστίν. — v. 9. Ed. omn. Er. ὄρη εἰσὶν ἑπτὰ. — v. 10. Mt. εἰσὶν ἑπτὰ. — " C. et Mt. ἔπεσαν. — " Ed. omn. Er. add. καὶ. — " Mt. δεῖ αὐτόν. — v. 11. Mt. ἕτος. — v. 12. Ed. 1. 2. 3. Er. ἕκ. — v. 13. Mt. et Gb. ἔχουσι γνώμην. — " τὴν omitt. Mt. — " C. et Mt. αὐτόν. — " Ed. omn. Er. et St. διαδιδώουσι.

εἶδες, ἢ ἡ πόρνη κάθεται, λαοὶ καὶ ὄχλοι εἰσὶ καὶ ἔθνη καὶ γλῶσσαι.

16. καὶ τὰ δέκα κέρατα, ἃ εἶδες, † καὶ τὸ θηρίον, ἔτοι μισήσουσι τὴν πόρνην, καὶ ἠρημωμένην ποιήσουσιν αὐτήν, † καὶ γυμνήν †, καὶ τὰς σάρκας αὐτῆς φάγονται, καὶ αὐτήν † κατακαύσουσιν ἐν πυρὶ.

17. ὁ γὰρ θεὸς ἐδώκεν εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν ποιῆσαι τὴν γνώμην αὐτῶν, καὶ ποιῆσαι † γνώμην μίαν, καὶ δῆναι τὴν βασιλείαν αὐτῶν τῷ θηρίῳ, ἄχρι † τελεσθῆσονται οἱ λόγοι τῶ θεῶ.

18. καὶ ἡ γυνή, ἣν εἶδες, ἔστιν ἡ πόλις, ἡ μεγάλη, ἡ ἔχουσα βασιλείαν ἐπὶ τῶν βασιλείων τῆς γῆς.

disti, ubi meretrix sedet, populi sunt, et Gentes, et linguae.

16. Et decem cornua, quae vidisti in bestia, hi odient fornicariam, et desolatam facient illam, et nudam, et carnes ^{a)} ejus manducabunt, et ipsam ¹⁾ igni concremabunt ^{b)}.

a) c. 18, 16. b) c. 18, 8.

17. Deus enim dedit in corda eorum, ut faciant, quod placitum est illi; ut dent regnum suum bestiae, donec consummentur verba Dei.

18. Et mulier, quam vidisti, est civitas magna ^{a)}, quae habet regnum super reges terrae. ^{a)} c. 14, 8.

C A P. XVIII.

1. † καὶ μετὰ ταῦτα εἶδον † ἄλλον ἄγγελον καταβαίνοντα ἐκ τῶ ὑρανῶ, ἔχοντα ἑξουσίαν μεγάλην. καὶ ἡ γῆ ἐφωτίσθη ἐκ τῆς δόξης αὐτῶ.

2. † καὶ ἔκραξεν ἐν ἰσχυρῶ φωνῇ, λέγων· ἔπεσεν, ἔπεσε βαβυλῶν, ἡ μεγάλη, καὶ ἐγένετο κατοικητήριον δαιμόνων καὶ φυλακὴ παντὸς πνεύματος ἀκαθάρτου καὶ φυλακὴ παντὸς † ὁρνέου ἀκαθάρτου καὶ μεμισημένους.

3. ὅτι ἐκ † τῶ οἴνου τῶ θυμῶ τῆς πορνείας αὐτῆς † πέπωκε πάντα τὰ ἔθνη, καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς μετ' αὐτῆς ἐπόρνευσαν, καὶ οἱ ἔμποροι † τῆς γῆς ἐκ τῆς δυνάμεως τῶ † σιρήνης αὐτῆς ἐπλήθησαν.

4. καὶ ἤκουσα ἄλλην φωνὴν ἐκ τῶ

1. Et post haec vidi alium ^{a)} Angelum descendentem de coelo, habentem potestatem magnam; et terra illuminata est a gloria ejus. ^{a)} c. 10, 1.

2. Et exclamavit in fortitudine, dicens: Cecidit ^{a)}, cecidit Babylon magna! et facta est habitatio daemoniorum, et custodia omnis spiritus immundi, et custodia omnis volueris immundae et odibilis ^{b)}. ^{a)} c. 14, 8. Jes. 21, 9. ^{b)} Jer. 50, 39. 51, 37. Jes. 13, 21. sq.

3. Quia de vino ^{a)} irae fornicationis ejus hiberunt omnes gentes; et reges ^{b)} terrae cum illa fornicati sunt; et mercatores terrae de virtute deliciarum ejus divites facti sunt. ^{a)} Jes. 51, 7. Nah. 3, 4. ^{b)} c. 17, 2.

4. Et audiavi aliam vocem de coelo,

v. 16. Ed. omn. Er. et St. ἐπι το θηριον. — "και γυμνην omitt. Mt. — " C. add. ποιησουσιν αὐτην. — "" Ed. 1. 2. 3. Er. κεραισιν. — v. 17. Ed. omn. Er. et St. μιαν γνομην. — " Mt. τελεσθωσιν. Ed. omn. Er. et St. τελεσθη τα ῥηματα τς θες. — v. 1. και omitt. Mt. — " ἄλλον omitt. St. — v. 2. Ed. omn. Er. et St. και ἐκραξεν ἐν ἰσχυρῶ φωνῇ μεγάλῃ, λεγων. — " Ed. 1. 2. Er. ὁρνει. — v. 3. C. τς θυμς τς οἴνς τς πορνείας αὐτῆς πεπωτικε. — " Mt. πτωκασι. — "" Ed. 1. 2. 3. Er. αὐτῆς pro τῆς γῆς. — "" Ed. 1. 2. 3. Er. σρηνη. ¹⁾ 1590. igne.

ἔρανῶ, λέγουσαν· † ἐξέλθετε † ἐξ αὐ-
τῆς, ὁ λαὸς μου, ἵνα μὴ συγκοινωνή-
σητε ταῖς ἀμαρτίαις αὐτῆς, † καὶ ἐκ
τῶν πληγῶν αὐτῆς ἵνα μὴ λάβητε,

5. ὅτι † ἐκολλήθησαν αὐτῆς αἱ ἀ-
μαρτίαι ἄχρι τοῦ ἔρανῶ, καὶ ἐμνημό-
νευσεν † ὁ θεὸς τὰ ἀδικήματα αὐτῆς.

6. ἀπόδοτε αὐτῇ, ὡς καὶ αὐτὴ ἀπ-
έδωκεν † ὑμῖν, καὶ διπλώσατε † αὐ-
τῇ διπλᾶ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῆς· ἐν τῷ
ποτηρίῳ †, ᾧ ἐκέρασε, κεράσατε αὐ-
τῇ διπλοῦν.

7. ὅσα ἐδόξασεν † ἑαυτὴν καὶ ἐ-
σηρξίασε, † τοσοῦτον δότε αὐτῇ βα-
σανισμὸν † καὶ πένθος, ὅτι ἐν τῇ καρ-
δίᾳ αὐτῆς λέγει· † κáθημαι βασίλισ-
σα, καὶ χήρα οὐκ εἰμί, καὶ πένθος
οὐ μὴ ἴδω.

8. διὰ τῆτο ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἦξεσιν
αἱ πληγαὶ αὐτῆς, θάνατος, † καὶ
πένθος καὶ λιμὸς, καὶ ἐν πυρὶ κα-
τακαυθήσεται· ὅτι ἰσχυρὸς κύριος,
ὁ θεὸς, † ὁ κρίνας αὐτὴν.

9. † καὶ κλαύουσιν † αὐτὴν καὶ
κόφονται ἐπ' αὐτῇ οἱ βασιλεῖς τῆς
γῆς, οἱ μετ' αὐτῆς πορνεύσαντες καὶ
σηρξιάσαντες, ὅταν βλέπωσι τὸν κα-
πνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς,

10. ἀπὸ μακρόθεν ἐσηκότες διὰ
† τὸν φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐτῆς,
λέγοντες· βαι, βαι, ἡ πόλις, ἡ με-
γάλη, βαβυλῶν, ἡ πόλις, ἡ ἰσχυρὰ,
ὅτι † μιᾷ ὥρᾳ ἦλθεν ἡ κρίσις σου.

11. καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς † κλαί-
ουσι καὶ πενθοῦσιν † ἐπ' αὐτῇ, ὅτι τὸν
γόμον αὐτῶν ἔδειξεν ἀγοράζει ἐκέτι,

dicentem: Exite de illa, populus me-
us! ut ne participes sitis delictorum e-
jus, et de plagis ejus non accipiatis.

5. Quoniam pervenerunt peccata e-
jus usque ad coelum, et recordatus est
Dominus iniquitatum ejus.

6. Reddite illis, sicut et ipsa red-
didit vobis; et duplicate duplicia secun-
dum opera ejus; in poculo, quo mi-
scuit¹⁾), miscete illi duplum.

7. Quantum glorificavit se, et in de-
liciis fuit, tantum date illi tormentum
et luctum; quia in corde suo dicit: Se-
deo regina^{a)}, et vidua non sum; et lu-
ctum non videbo^{b)}. a) c. 17, 18. b) Jes. 47, 7, 8.

8. Ideo in una die^{a)} venient plagae
ejus, mors et luctus, et fames, et igne
comburetur^{b)}; quia fortis est Deus, qui
judicabit illam. a) v. 10, 17, 19. b) c. 17, 16.

9. Et flebunt, et plangent se super
illam reges terrae, qui cum illa fornici-
cati sunt, et in deliciis vixerunt, cum
viderint fumum incendii ejus.

10. Longe stantes propter timorem
tormentorum ejus, dicentes: Vae, vae
civitas illa magna Babylon, civitas il-
la fortis! quoniam una hora venit ju-
dicium tuum.

11. Et negotiatores terrae flebunt
et lugebunt super illam; quoniam mer-
ces eorum nemo emet amplius:

v. 4. Mt. ἐξέλθε. — "ἐξ αὐτῆς omitt. Ed. 1. 2. Er. — "Ed. omn. Er. et St. καὶ (Ed. 1. 2. 3. Er. omitt. καὶ) ἵνα μὴ λαβῆτε ἐκ τῶν πληγῶν αὐτῆς. — v. 5. Ed. omn. Er. et St. ἠκολούθησαν. — "C. et Mt. add. αὐτῆς. — v. 6. ὕ-
μιν omitt. Mt. et Gb. — "Mt. τα διπλᾶ, ὡς καὶ αὐτῇ, καὶ κατὰ. — "Mt.
ποτηρίῳ αὐτῆς. — v. 7. Mt. αὐτὴν. — "Ed. 1. 2. Er. κεράσατε pro τοσοῦτον
δοτε. — "καὶ πένθος omitt. C. — "C. et Mt. add. ὅτι. — v. 8. καὶ
omitt. Mt. — "Ed. omn. Er. et St. ὁ κρινῶν αὐτὴν. — v. 9. C. et Mt.
καὶ κλαύουσι καὶ κόφονται ἐπ' αὐτὴν. — "αὐτὴν omitt. Gb. — v. 10. τον
omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "Ed. omn. Er. et St. add. ἐν. — v. 11. Mt.
κλαύουσι. — "Ed. 1. 2. 3. Er. ἐν ἑαυτοῖς. 1) 1590. add. vobis.

12. † γόμον χρυσῆ καὶ ἀργύρου καὶ λίθου τιμῆς καὶ † μαργαρίτας καὶ † βύσσοις καὶ † πορφύρας καὶ † σηρικῆ καὶ κοκκίνας, καὶ πᾶν ξύλον θύϊνον καὶ πᾶν σκεῦος ἑλεφάντινον καὶ πᾶν σκεῦος ἐκ ξύλου τιμιωτάτου καὶ χαλκῆ καὶ σιδήρου † καὶ μαρμάρου,

13. καὶ † κιννάμωμον καὶ † θυμιάματα καὶ μύρον καὶ λίβαρον καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον καὶ σερμίδαλι καὶ σῖτον † καὶ κτήνη καὶ πρόβατα, καὶ ἵππων καὶ ῥεδῶν καὶ σωμάτων καὶ ψυχῶν ἀνθρώπων.

14. καὶ ἡ ὀπώρα τῆς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς σε † ἀπῆλθεν ἀπὸ σε, καὶ πάντα τὰ λιπαρὰ καὶ τὰ λαμπρὰ † ἀπῆλθεν ἀπὸ σε, καὶ οὐκέτι † οὐ μὴ † εὐρήσῃς αὐτά.

15. οἱ ἔμποροι τῶν, οἱ πλετήσαντες ἀπ' αὐτῆς, ἀπὸ μακρόθεν σήσονται διὰ τὸν φόβον τῆ βασιανισμῶ αὐτῆς, κλαίοντες καὶ πενθῶντες

16. καὶ λέγοντες· † εἰ, εἰ, ἡ πόλις, ἡ μεγάλη, ἡ περιβεβλημένη † βύσσινον καὶ πορφύραν καὶ κόκκινον, καὶ κεχρυσωμένη † ἐν χρυσοῦ καὶ λίθῳ τιμῶ καὶ μαργαρίταις· ὅτι μιᾶ ὥρᾳ ἠρημώθη ὁ τοσῦτος πᾶτος.

17. καὶ πᾶς κυβερνήτης καὶ πᾶς † ἐπὶ τῶν πλοίων ὁ ὄμιλος καὶ ναῦται, † καὶ ὅσοι τὴν θάλασσαν ἐργάζονται, ἀπὸ μακρόθεν ἔσησαν

18. καὶ ἔκραζον, † βλέποντες τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς, λέγοντες· τίς ὁμοία τῇ πόλει, τῇ μεγάλῃ;

12. Merces auri et argenti, et lapidis pretiosi, et margaritae, et byssi, et purpurae, et serici, et cocci, [et omne lignum thycinum, et omnia vasa eboris, et omnia vasa de lapide pretioso, et aramento, et ferro, et marmore,

13. et cinnamomum ¹⁾] et odoramentorum, et unguenti, et thuris, et vini, et olei, et similiae, et tritici, et jumentorum, et ovium, et equorum, et rhedarum, et mancipiorum, et animarum hominum.

14. Et poma desiderii animae tuae discesserunt a te, et omnia pinguia et praeclara perierunt a te, et amplius illa jam non invenient.

15. Mercatores horum, qui divites facti sunt, ab ea longe stabunt propter timorem tormentorum ejus, flentes ac lugentes,

16. et dicentes: Vae, vae civitas illa magna! quae amicta erat bysso, et purpura, et cocco, et deaurata erat auro, et lapide pretioso, et margaritis.

17. Quoniam una hora destitutae sunt tantae divitiae; et omnis gubernator, et omnis, qui in lacum navigat, et nautae, et qui in mari operantur, longe steterunt,

18. Et clamaverunt videntes locum incendii ejus, dicentes: Quae similis civitati huic magnae?

v. 12. Ed. 1. 2. 3. Er. γομος. — "Ed. omn. Er. ἔτε pro και. — "Mt. et Gb. βυσσίνου. — "Ed. 1. 2. Er. et Mt. πορφύρα. — "και σηρικῆς omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "και μαρμαρος omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 13. Mt. κινναμωμου. Gb. κινναμωμον και ἀμωμον. — "Ed. 1. 2. 3. Er. θυμιαμα. — "Mt. και προβατα, και κτηνη. — "C. ῥεδῶν. — v. 14. Ed. 1. 2. 3. Er. ἀπῆλθον. — "C. ἀπωλοντο. Mt. et Gb. ἀπωλετο. — "Mt. αὐτα εἰ μη εὐρησῃ. — "C. Ed. 1. 2. 3. Er. εὐρησει. — v. 15. Mt. εἰαι semel. — "Mt. βύσσινον. — "Gb. ἐν χρυσοῦ. Mt. χρυσιω, omiss. ἐν. — v. 17. C. ὁ ἐπὶ των πλοιων πλεων. Mt. et Gb. ὁ ἐπὶ τοπον πλεων. — "Ed. 1. 2. 3. Er. ναυται την θαλασσαν ἐργαζονται, ἀπο ... — v. 18. Ed. omn. Er. et St. ὁρωντες.

1) 1590. et cinnamomum et amomum.

19. καὶ ἔβαλον † γῆν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ ἔκραζον, κλαίοντες καὶ πενθοῦντες † λέγοντες· οὐαὶ, οὐαὶ, ἡ πόλις, ἡ μεγάλη, ἐν ἣ ἔπλοῦθησαν πάντες οἱ ἔχοντες † πλοῖα ἐν τῇ θαλάσῃ ἐκ τῆς τιμιότητος αὐτῆς, ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἠρημώθη.

20. εὐφραίνε † ἐπ' αὐτῇ, οὐρανὸν καὶ οἱ ἅγιοι † καὶ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ προφηταί, ὅτι ἔκριεν ὁ θεὸς τὸ κρίμα ὑμῶν ἐξ αὐτῆς.

21. καὶ ἦρεν εἰς ἄγγελος ἰσχυρὸς λίθον ὡς μύλον † μέγαν, καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν θάλασσαν, λέγων· ἔτις ὄρμηματι βληθήσεται βαβυλῶν, ἡ μεγάλη πόλις, καὶ ἔ μὴ εὐρεθῆ ἔτι.

22. καὶ φωνὴ κitharoedῶν καὶ μουσικῶν καὶ αὐλητῶν καὶ σαλπιστῶν οὐ μὴ ἀκροθῆ ἐν σοὶ ἔτι, καὶ πᾶς τεχνίτης πάσης τέχνης ἔ μὴ εὐρεθῆ ἐν σοὶ ἔτι, καὶ φωνὴ μύλης ἔ μὴ ἀκροθῆ ἐν σοὶ ἔτι,

23. † καὶ φῶς λύχνου ἔ μὴ φανῆ ἐν σοὶ ἔτι, καὶ φωνὴ νυμφίος καὶ νύμφης ἔ μὴ ἀκροθῆ ἐν σοὶ ἔτι· ὅτι οἱ ἔμποροὶ σε ἦσαν οἱ μερζάνες τῆς γῆς, ὅτι ἐν τῇ φαρμακείᾳ σε ἐπλανήθησαν πάντα τὰ ἔθνη.

24. καὶ ἐν αὐτῇ † αἷματα προφητῶν καὶ ἁγίων εὐρέθη καὶ πάντων τῶν ἐσφαρμένων ἐπὶ τῆς γῆς.

19. Et miserunt pulverem super capita sua^{a)}, et clamaverunt flentes et lugentes, dicentes: Vae, vae civitas illa magna, in qua divites facti sunt omnes, qui habebant naves in mari de pretiis ejus; quoniam una hora desolata est!

a) Ezech. 27, 50. Hiob 2, 12.

20. Exulta super eam, coelum^{a)}, et sancti Apostoli et Prophetae! quoniam judicavit Deus judicium vestrum de illa.

a) c. 19, 1. Jer. 51, 48.

21. Et sustulit unus Angelus fortis lapidem^{a)} quasi molarem magnum, et misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, et ultra jam non invenietur.

a) Jer. 51, 63. 64.

22. Et vox citharoedorum, et musicorum, et tibia canentium, et tuba, non audietur in te amplius; et omnis artifex omnis artis non invenietur in te amplius; et vox molae non audietur in te amplius^{a)}!

a) Jer. 25, 10.

23. Et lux lucernae non lucebit in te amplius; et vox sponsi et sponsae^{a)} non audietur adhuc in te; quia mercatores tui erant principes terrae, quia in veneficiis tuis erraverunt omnes gentes.

a) Jer. 7, 34. 16, 9.

24. Et in ea sanguis prophetarum et sanctorum inventus est^{a)}; et omnium, qui interfecti sunt in terra.

a) c. 17, 6. Matth. 23, 37.

C A P. XIX.

1. † Καὶ μετὰ ταῦτα ἤκουσα † φωνὴν ὄχλου πολλῆ † μεγάλην ἐν τῷ ἔραθῳ, λέγοντος † τὸ ἀλληλούϊα. ἡ σωτηρία καὶ † ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμις κυρίου τῷ θεῷ ἡμῶν,

1. Post haec audivi, quasi vocem^{a)} turbarum multarum^{b)} in coelo dicentium: Alleluja! Salus¹⁾, et gloria, et virtus Deo nostro est!

a) c. 12, 10.

b) c. 6, 11. 7, 9.

v. 19. Ed. omn. Er. et St. γῆν. — "C. et Mt. add. και. — "C. et Mt. add. τα. — v. 20. Ed. omn. Er. ἐπ' αὐτην. — "Ed. omn. Er. et St. omitt. και οἱ. — v. 21. Ed. omn. Er. μεγα. — v. 23. και φως usque ἐτε omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 24. Ed. omn. Er. et St. αἷμα. — v. 1. και omitt. Mt. et Gb. — "Mt. et Gb. ὡς φωνην μεγαλην ... λεγοντων· ἀλληλουϊα. C. ὡς φωνην ὄχλου πολλης μεγ. ... λεγοντων· ἀλληλουϊα. — "μεγαλην omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "το omitt. St. — "C. et Mt. ἡ δυναμις και ἡ δοξα τῷ θεῷ ἡμων. Gb. ἡ δοξα και ἡ δυναμις τῷ θεῷ ἡμων. 1) 1590. Laus, et gloria.

2. ὅτι ἀληθινὰ καὶ δίκαιαι αἱ κρίσεις αὐτῆ, ὅτι ἔκρινε τὴν πόρνην, τὴν μεγάλην, ἣτις † ἐφθειρε τὴν γῆν ἐν τῇ πορνείᾳ αὐτῆς, καὶ ἐξεδίκησε τὸ αἷμα τῶν δούλων αὐτῆ ἐκ † χειρὸς αὐτῆς.

3. καὶ δεύτερον † εἶρηκαν ἄλλη-
λῆια. καὶ ὁ καπνὸς † αὐτῆς ἀναβαίνει εἰς τὰς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

4. καὶ † ἔπεσον οἱ πρεσβύτεροι, οἱ † εἴκοσι τέσσαρες, καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα, καὶ προσεκύνησαν τῷ θεῷ, τῷ καθήμενῳ ἐπὶ † τῷ θρόνῳ, λέγοντες ἁμὴν, ἀλληλῆια.

5. καὶ φωνὴ † ἐκ τῶ θρόνου ἐξῆλθε, † λέγουσα ἁνεῖτε τὸν θεὸν ἡμῶν, πάντες οἱ δούλοι αὐτῆ καὶ οἱ φοβούμενοὶ αὐτὸν, † οἱ μικροὶ καὶ οἱ μεγάλοι.

6. καὶ ἤκουσα † ὡς φωνὴν ὄχλου πολλῆ καὶ ὡς φωνὴν βροντῶν ἰσχυρῶν, † λέγοντας ἀλληλῆια ὅτι ἐβασίλευσε † κύριος, ὁ θεὸς † ἡμῶν, ὁ παντοκράτωρ.

7. χαίρωμεν καὶ ἀγαλλιώμεθα καὶ δοῦμεν τὴν δόξαν αὐτῷ, ὅτι ἦλθεν ὁ γάμος τοῦ ἀρνίῳ, καὶ ἡ γυνὴ † αὐτοῦ ἠτοίμασεν ἑαυτήν.

8. καὶ ἐδόθη αὐτῇ, ἵνα περιβάλῃ-
ται βύσσινον † λαμπρὸν καὶ καθαρὸν (τὸ γὰρ βύσσινον τὰ δικαιώματά † ἐ-
σι τῶν ἁγίων).

9. καὶ λέγει μοι † γράψον ἡμῖν κάρτεροι οἱ εἰς τὸ δεῖπνον † τῆ γάμου τῆ ἀρνίῳ κεκλημένοι. καὶ λέγει μοι ἔτσι οἱ λόγοι ἀληθινοὶ † εἰσι τῆ θεῆ.

2. Quia vera ^{a)} et justa ^{b)} judicia sunt ejus, qui judicavit de meretrice magna, quae corripit terram in prostitutione sua, et vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus ejus.

a) c. 6, 10. 11. b) c. 15, 3.

3. Et iterum dixerunt: Alleluja! Et fumus ^{a)} ejus ascendit in secula seculorum.

a) c. 18, 9. 18.

4. Et ceciderunt ^{a)} seniores viginti quatuor, et quatuor animalia, et adoraverunt Deum sedentem super thronum, dicentes: Amen! Alleluja!

a) c. 5, 14.

5. Et vox de throno exivit, dicens: Laudem dicite Deo nostro, omnes servi ejus; et qui timetis eum, pusilli et magni!

6. Et audiavi quasi vocem turbæ magnæ, et sicut vocem aquarum multarum, et sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentium: Alleluja! quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens.

7. Gaudeamus, et exultemus, et demus gloriam ei; quia venerunt nuptiæ ^{a)} Agni, et uxor ejus præparavit se.

a) c. 21, 2. 9. 22, 5.

8. Et datum est illi, ut cooperiat ^{a)} se byssino splendenti et candido. Byssinum enim justificationes ^{b)} sunt Sanctorum.

a) Ps. 44, 14. 15. b) Jes. 61, 10. Eph. 5, 27.

9. Et ¹⁾ dixit mihi: Scribe: Beati, qui ad coenam nuptiarum ^{a)} Agni vocati sunt; et dicit mihi: Haec verba Dei vera sunt!

a) c. 20, 6. 22, 14.

Math. 22, 2. sqq.

v. 2. C. et Mt. διεφθειρε. — "Ed. omn. Er. et St. add. της. — v. 3. C. et Mt. εἶρηκαν. — "ἀνεῖτε omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 4. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. et St. ἔπεσαν. — "Ed. 5. Er. et St. εἴκοσι καὶ τέσσαρες. — "Mt. τῶ θρόνῳ. — v. 5. Mt. ἀπο. — "λέγουσα omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "Ed. omn. Er. et St. add. καὶ. — v. 6. ὡς omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "C. λέγοντων. Gb. et Mt. λεγοντες. — "κύριος omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "ἡμῶν omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 7. αὐτῆ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 8. Ed. omn. Er. et St. καθαρὸν καὶ λαμπρὸν. — "C. et Mt. τῶν ἁγίων ἐσι. — v. 9. γραψον omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "τῆ γάμου omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "Mt. τῆ θεῆ εἰσι. 1) 1590. Et dicit.

10. καὶ † ἔπεσον ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν αὐτοῦ, προσκυνῆσαι αὐτῷ. καὶ λέγει μοι ὄρα, μή. σύνδαλός σε εἰμὶ καὶ τῶν ἀδελφῶν σε, † τῶν ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν † τῷ ἰησοῦ. τῷ θεῷ προσκύνησον (ἡ γὰρ μαρτυρία † τῷ ἰησοῦ ἐστὶ τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας).

11. καὶ εἶδον τὸν ἕρανὸν ἀνεωγμένον, καὶ ἰδὲ, ἵππος λευκός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτὸν † καλούμενος πιστός καὶ ἀληθινός, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει καὶ πολεμεῖ.

12. οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν † ὡς φλόξ πυρός, καὶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ διαδήματα πολλά. ἔχων † ὄνομα γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ αὐτός.

13. καὶ περιβεβλημένος ἱμάτιον βεβαμμένον αἵματι. καὶ † καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ λόγος τῷ θεῷ.

14. καὶ τὰ στρατεύματα, † τὰ ἐν τῷ ἕρανῳ, † ἠκολούθει αὐτῷ † ἐφ' ἵπποις λευκοῖς, ἐνδεδυμένοι βύσσινον λευκὸν, † καθαρὸν.

15. καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐπορεύεται ῥομφαία † ὀξεῖα, ἵνα ἐν αὐτῇ † πατάξῃ τὰ ἔθνη. καὶ αὐτὸς ποιμανεῖ αὐτὰς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ, καὶ αὐτὸς πατεῖ τὴν ληρὸν τῷ οἶνι τῷ θυμῷ † τῆς ὀργῆς τῷ θεῷ, τῷ παντοκράτορος.

16. καὶ ἔχει ἐπὶ τὸ ἱμάτιον καὶ ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ † ὄνομα γεγραμμένον βασιλεὺς βασιλείων καὶ κύριος κυρίων.

17. καὶ εἶδον † ἓνα ἄγγελον, ἐσωτά ἐν † τῷ ἡλίῳ. καὶ ἔκραξε † φωνῇ μεγάλῃ, λέγων πᾶσι τοῖς † ὀρνέοις,

10. Et cecidi ante pedes ejus, ut adorarem eum^{a)}. Et dicit mihi: Vide ne feceris! conservus tuus sum, et fratrum tuorum habentium testimonium Jesu. Deum adora! Testimonium enim Jesu est spiritus prophetiae. a) 2. 2, 3.

11. Et vidi coelum apertum, et ecce! equus albus, et qui sedebat super eum, vocabatur: Fidelis et Verax^{a)}; et cum justitia judicat et pugnat.

a) c. 1, 5. 3, 14.

12. Oculi autem ejus sicut flamma ignis^{a)}, et in capite ejus diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo novit, nisi ipse. a) c. 1, 14.

13. Et vestitus erat veste aspersa sanguine^{a)}; et vocatur¹⁾ nomen ejus: Verbum^{b)} Dei. a) cf. c. 14, 20. b) Joh. 1, 1.

14. Et exercitus, qui sunt in caelo, sequebantur^{a)} eum in equis albis, vestiti byssino albo et mundo^{b)}.

a) c. 17, 14. b) v. 8.

15. Et de ore ejus procedit gladius ex utraque parte acutus^{a)}; ut in ipso percutiat Gentes. Et ipse reget eas in virga ferrea^{b)}; et ipse calcet torcular^{c)} vini furoris irae Dei omnipotentis.

a) c. 2, 12. b) Ps. 2, 9. c) c. 14, 19.

Jes. 63, 3.

16. Et habet in vestimento et in femore suo scriptum: Rex regum, et Dominus dominantium.

17. Et vidi unum Angelum stantem in sole, et clamavit voce magna, dicens omnibus avibus^{a)}, quae vola-

v. 10. Ed. 1. Er. ἔμπροσθα. Ed. 2. Er. ἔμπροσθα. — "Ed. 1. 2. 3. Er. add. καὶ. — "" τὸ omitt. C. et Mt. — "" τὸ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 11. καλούμενος omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 12. ὅτι omitt. C. et Mt. — "C. et Mt. add. ὄνομα γεγραμμένα καὶ. — v. 13. Mt. κλητά. — v. 14. τα omitt. Ed. omn. Er. et St. — "Ed. 1. 2. 3. Er. ἠκολούθει. — "" C. et Mt. ἐπι. — "" Ed. omn. Er. et St. add. καὶ. — v. 15. C. et Mt. δισκομοσ. — "Ed. omn. Er. et St. πατασση. — "" Ed. omn. Er. et St. add. καὶ. — v. 16. Ed. omn. Er. et St. add. το. — v. 17. ἓνα omitt. Mt. — " τῷ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "" Mt. add. ἐν. — "" Ed. 1. 2. Er. ὀρνέοις. —

1) 1590. vocabatur.

τοῖς † πετομένοις ἐν † μεσσηρήματι
† δεῦτε, συνάχθητε εἰς † τὸ δεῖπνον,
τὸ μέγα, τοῦ θεοῦ,

18. ἵνα φάγητε σάρκας βασιλέων
† καὶ σάρκας χιλιάρχων καὶ σάρκας
ἰσχυρῶν καὶ σάρκας ἵππων καὶ τῶν
καθημένων † ἐπ' αὐτῶν καὶ σάρκας
πάντων, ἐλευθέρων † τε καὶ δούλων,
† καὶ μικρῶν † καὶ μεγάλων.

19. καὶ εἶδον τὸ θηρίον καὶ τὸς
βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ τὰ στρατεύματα
αὐτῶν συνηγμένα, ποιῆσαι † πόλεμον
μετὰ τῷ καθημένῳ ἐπὶ τῷ ἵππῳ καὶ με-
τὰ τῷ στρατεύματι αὐτῷ.

20. καὶ ἐπιάσθη τὸ θηρίον καὶ
† μετὰ τῆς ὁ ψευδοπροφήτης, ὁ ποι-
ήσας τὰ σημεῖα ἐνώπιον αὐτῶν, ἐν οἷς
ἐπλάνησε τὸς λαβόντας τὸ χάραγμα
τῷ θηρίῳ καὶ τὸς προσκυνῶντας τῇ εἰ-
κόνι αὐτῷ. ζῶντες † ἐβλήθησαν οἱ δύο
εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρὸς, τὴν καιο-
μένην ἐν † θεῷ.

21. καὶ οἱ λοιποὶ ἀπεκράνθησαν
ἐν τῇ ῥομφαίᾳ † τῷ καθημένῳ ἐπὶ τῷ
ἵππῳ, τῇ † ἐξελεύσει ἐκ τοῦ στόματος
αὐτῷ. καὶ πάντα † τὰ ὄρνεα ἐχορτά-
σθησαν ἐκ τῶν σαρκῶν αὐτῶν.

bant per medium coeli: Venite, et con-
gregamini ad coenam magnam Dei!

a) Ezech. 39, 4. 17-20.

18. Ut manducetis carnes regum, et
carnes tribunorum, et carnes fortium,
et carnes equorum, et sedentium in i-
psis, et carnes omnium liberorum et ser-
vorum, et pusillorum et magnorum.

19. Et vidi bestiam, et reges ter-
rae^{a)}, et exercitus eorum congregatos
ad faciendum praelium cum illo, qui
sedebat in equo, et cum exercitu ejus.

a) c. 16, 14.

20. Et apprehensa est bestia^{a)}, et
cum ea pseudopropheta^{b)}, qui fecit si-
gna coram ipso, quibus seduxit eos,
qui acceperunt characterem bestiae, et
qui adoraverunt imaginem ejus. Vivi
missi sunt hi duo in stagnum ignis ar-
dentis sulphure^{c)}.

a) c. 15, 1. sqq. 17, 8.

b) c. 13, 11. sqq. c) c. 20, 9. Dan. 7, 11. 26.

21. Et ceteri occisi sunt in gladio
sudentis super equum, qui procedit de
ore ipsius; et omnes aves saturatae sunt
carnibus eorum.

C A P. XX.

1. Καὶ εἶδον ἄγγελον καταβαίνον-
τα ἐκ τοῦ ἔρανος, ἔχοντα τὴν † κλεῖν
τῆς ἀβύσσου καὶ ἄλυσιν μεγάλην ἐπὶ
τῇ χειρὶ αὐτῷ.

2. καὶ ἐκράτησε τὸν δράκοντα, τὸν
ὄφιν, τὸν ἀρχαῖον, ὃς ἐστὶ διάβολος
καὶ † σατανᾶς, † καὶ ἔδησεν αὐτὸν
χίλια ἔτη,

1. Et vidi Angelum descendantem
de coelo, habentem clavem abyssi, et
catenam^{a)} magnam in manu sua.

a) 2 Petr. 2, 4. Jud. 6.

2. Et apprehendit draconem^{a)}, ser-
pentem antiquum, qui est diabolus et
satanas, et ligavit eum per annos mille;

a) c. 12, 9.

v. 17. "" Ed. omn. Er. et St. πετομενοις. — "" Ed. omn. Er. μεσσηρηματι.
— "" Ed. omn. Er. et St. δευτε και συναγεσθε εἰς το δεῖπνον τε μεγαλε θεε.
— "" Mt. τον δεῖπνον τον μεγαλ τε θεε. — v. 18. και σαρκας omitt. Ed. 1.
2. 3. Er. — "" Ed. 1. 2. 3. Er. ἐπ' αὐτω. — "" τε omitt. Ed. omn. Er. et St.
— "" και omitt. C. — "" C. et Mt. add. τε. — v. 19. Mt. τον πολεμον.
— v. 20. Mt. et Gb. ὁ μετ' αὐτε ψευδοπροφητης. C. μετ' αὐτε ὁ ψευδοπρο-
φητης. — "" Ed. 1. 2. 3. Er. βληθησονται. — "" Ed. omn. Er. et St. add. τω.
— v. 21. τε omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "" Ed. omn. Er. et St. ἐπο-
ρομενη. — "" τα omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 1. Ed. omn. Er. et St. κλειδα.
— v. 2. C. add. ὁ. — "" C. et Mt. add. ὁ πλανων την οικουμενην ολην.

3. καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὴν ἄβυσσον, καὶ † ἐκλεισέ †, καὶ ἐσηράγισεν ἐπάνω αὐτῷ, † ἵνα μὴ πλανῆ ἔτι τὰ ἔθνη, ἄχρι τελεσθῆ † τὰ χίλια ἔτη. † καὶ μετὰ ταῦτα δεῖ † αὐτὸν λυθῆναι μικρὸν χρόνον.

4. καὶ εἶδον θρόνους (καὶ ἐκάθησαν ἐπ' αὐτὰς, καὶ κρίμα ἐδόθη αὐτοῖς) καὶ τὰς ψυχὰς τῶν † πεπελεκισμένων διὰ τὴν μαρτυρίαν ἰησῆ καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ οἵτινες ἔπροσεκύνησαν † τῷ θηρίῳ, ἕτε τὴν εἰκόνα αὐτῷ, καὶ ἔκλαβον τὸ χάραγμα ἐπὶ τὸ μέτωπον † αὐτῶν καὶ ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτῶν. καὶ ἔζησαν, καὶ ἐβασίλευσαν μετὰ † χρισῷ † χίλια ἔτη.

5. († οἱ δὲ λοιποὶ τῶν νεκρῶν ἔζησαν, ἄχρι τελεσθῆ τὰ χίλια ἔτη.) αὕτη ἡ ἀνάστασις, ἡ πρώτη.

6. μακάριος καὶ ἅγιος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ † ἀναστάσει τῇ πρώτῃ. ἐπὶ τούτων † ὁ δεύτερος θάνατος ἔχει ἔξουσίαν, ἀλλ' ἔσονται ἱερεῖς τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ χριστοῦ, καὶ βασιλεύσουσι μετὰ † αὐτῷ χίλια ἔτη.

7. καὶ † ὅταν τελεσθῆ τὰ χίλια ἔτη, λυθήσεται ὁ σατανᾶς ἐκ τῆς φυλακῆς αὐτοῦ.

8. καὶ ἐξελεύσεται, πλανῆσαι τὰ ἔθνη, τὰ ἐν † ταῖς τέσσαρασι γωνίαις τῆς γῆς, τὸν γῶγ καὶ τὸν μαγῶγ, συναγαγεῖν αὐτὰς εἰς † πόλεμον, ὧν ὁ ἀριθμὸς † ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης.

9. καὶ ἀνέβησαν ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς γῆς, καὶ ἐκύκλωσαν τὴν παρεμβολὴν τῶν ἀγίων καὶ τὴν πόλιν, τὴν ἡραπη-

3. et misit eum in abyssum, et clausit, et signavit super illum, ut non seducat^{a)} amplius gentes, donec consummentur mille anni; et post haec oportet illum solvi modico tempore.

a) 2 Thess. 2, 9. 10.

4. Et vidi sedes, et sederunt super eas, et iudicium datum est illis^{a)}; et animas decollatorum propter testimonium Jesu, et propter verbum Dei, et qui non adoraverunt bestiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus aut in manibus suis, et vixerunt, et regnaverunt cum Christo mille annis. a) Matth. 19, 28.

Luc. 22, 30. 1 Cor. 6, 2. 3.

5. Ceteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni. Haec est resurrectio prima.

6. Beatus et sanctus, qui habet partem in resurrectione prima; in his secunda mors non habet potestatem; sed erunt Sacerdotes^{a)} Dei et Christi, et regnabunt cum illo mille annis.

a) c. 5, 10. Jes. 61, 6.

7. Et cum consummati fuerint mille anni^{a)}, solvetur satanas de carcere suo, et exibit, et seducet Gentes, quae sunt super quatuor angulos terrae, Gog et Magog^{b)}, et congregabit eos in praedium, quorum numerus est sicut arena maris. a) cf. v. 2. 3. b) Ezech. 38, 2. 3. 39, 1.

8. Et ascenderunt super latitudinem terrae^{a)}, et circuierunt castra sanctorum, et civitatem dilectam.

a) Ezech. 38, 8-12. Num. 22, 5.

v. 3. Ed. 1. 2. 3. Er. ἔδησεν. — "Ed. omn. Er. et St. add. αὐτον. — "Ed. omn. Er. ἵνα μὴ πλανῆται τα ἔθνη ἔτι. — "ta omitt. Ed. omn. Er. et St. — "καὶ omitt. Mt. — "Mt. λυθῆναι αὐτον. — v. 4. Ed. omn. Er. πεπελεκισμένων. — "C. τῷ θηρίῳ, ἕτε τὴ εἰκόνι. Mt. το θηριον ἕτε τὴν εἰκόνα. Gb. το θηριον, ἕτε τὴ εἰκόνι. — "αὐτον omitt. Mt. et Gb. — "C. et Mt. τς χρισῷ. — "Mt. et Gb. τα χιλια ἔτη. — v. 5. C. καὶ οἱ λοιποὶ. — "Ed. omn. Er. et St. ἀνεζήσαν ἕως τελεσθῆ τα χιλια ἔτη ἄχρι (ἀχρι omitt. St.). οἱ δε λοιποὶ usque ἔτη omitt. Mt. — v. 6. Ed. 3. Er. ἀναστασις. — "Ed. omn. Er. et St. ὁ θανατος ὁ δευτερος. — "Mt. μετὰ ταυτα. — v. 7. Ed. omn. Er. et St. καὶ ὅτε ἐτέλεσθησαν. Mt. καὶ μετὰ τα χιλια ἔτη. — v. 8. ταις omitt. Ed. omn. Er. et St. — "C. et Mt. add. τον. — "Mt. et Gb. add. αὐτων.

μὲνην. καὶ κατέβη πῦρ † ἐν τῷ ὕρανῳ ἀπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ κατέφαγεν αὐτούς.

10. καὶ † ὁ διάβολος, ὁ πλανῶν αὐτὲς, ἐβλήθη εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός καὶ τοῦ θείου, ὅπου † καὶ τὸ θηρίον καὶ ὁ ψευδοπροφήτης. καὶ βασανισθήσονται ἡμέρας καὶ νυκτὸς εἰς τὰς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

11. καὶ εἶδον θρόνον † μέγαν, λευκόν, καὶ τὸν καθήμενον † ἐπ' αὐτόν, ὃ ἀπὸ προσώπου ἔφηνεν † ἡ γῆ καὶ ὁ ὕρανός, καὶ τόπος ἔχ' εὐρέθη αὐτοῖς.

12. καὶ εἶδον τὲς νεκροὺς, † μικροὺς καὶ μεγάλους, ἐξῶτας ἐνώπιον τοῦ † θρόνου, καὶ βιβλία † ἠνεόχθησαν. καὶ † ἄλλο βιβλίον † ἠνεόχθη, ὃ ἐστὶ τῆς ζωῆς. καὶ ἐκρίθησαν οἱ νεκροὶ ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐν τοῖς βιβλίοις κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν.

13. καὶ ἔδωκεν ἡ θάλασσα † τὲς † ἐν αὐτῇ νεκροὺς, καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ἄδης ἔδωκαν τὲς † ἐν αὐτοῖς νεκροὺς. καὶ ἐκρίθησαν ἕκαστος κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν.

14. καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ἄδης ἐβλήθησαν εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός. † ἕτος ἐστὶν ὁ δευτέρος θάνατος,

15. καὶ εἴ τις ἔχ' εὐρέθη ἐν † τῇ βίβλῳ τῆς ζωῆς γεγραμμένος, ἐβλήθη εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός.

9. Et descendit ignis a Deo de coelo, et devoravit eos^{a)}; et diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis et sulphuris, ubi et bestia^{b)}

a) Ezech. 38, 22. 39, 6. b) c. 19, 20.

10. et pseudopropheta cruciabitur die ac nocte in secula seculorum.

11. Et vidi thronum magnum candidum, et sedentem super eum^{a)}, a cuius conspectu fugit terra et coelum^{b)}, et locus non est inventus eis.

a) Matth. 19, 28. 25, 31. b) 2 Petr. 5, 7-12.

12. Et vidi mortuos magnos et pusillos stantes in conspectu throni, et libri^{a)} aperti sunt; et alius Liber apertus est, qui est vitae^{b)}; et iudicati sunt mortui ex his, quae scripta erant in libris secundum opera ipsorum.

a) Mal. 3, 16. Jer. 17, 1. b) c. 3, 12. Luc. 10, 20.

13. Et dedit mare mortuos, qui in eo erant; et mors et infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant; et iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum.

14. Et infernus et mors^{a)} missi sunt in stagnum ignis. Haec est mors secunda.

a) 1 Cor. 15, 26. 54. 55.

15. Et qui non inventus est in Libro vitae scriptus, missus est in stagnum ignis.

C A P. XXI.

1. Καὶ εἶδον ὕρανόν καινόν καὶ γῆν καινὴν. ὁ γὰρ πρῶτος ὕρανός καὶ ἡ πρώτη γῆ † παρῆλθε, καὶ ἡ θάλασσα ἐκ ἔστιν ἔτι.

1. Et vidi coelum novum et terram novam^{a)}. Primum enim coelum, et prima terra abiit^{b)}, et mare jam non est.

a) 2 Petr. 3, 13. Jes. 65, 17. 66, 22. b) c. 20, 11.

Jes. 34, 4. Matth. 24, 29.

v. 9. Ed. omn. Er. et St. ἀπο τοῦ θεοῦ ἐκ τοῦ ὕρανῳ. — v. 10. ὁ οὐρανὸς. Ed. 1. 2. 3. Er. — "καὶ οὐρανὸς. Ed. omn. Er. et St. — v. 11. Ed. omn. Er. λευκὸν μέγαν. — "ἐπ' αὐτῶν. — "C. ὁ ὕρανός καὶ ἡ γῆ. — v. 12. C. τὰς μεγάλους καὶ τὰς μικροὺς. — "Ed. omn. Er. et St. θεοῦ. — "C. ἀνεόχθησαν. Mt. ἠνοιξαν. Ed. 1. 2. Er. et Gb. ἠνοιχθήσαν. — "Ed. omn. Er. et St. βιβλίον ἄλλο. — "C. ἀνεόχθη. Ed. 1. 2. Er. ἠνοιχθη. — v. 13. Mt. et Gb. τὰς νεκροὺς, τὰς ἐν αὐτῇ. — "Ed. 1. Er. ἐν αὐτοῖς. — "C. τὰς ἑαυτῶν νεκροὺς. Mt. et Gb. τὰς νεκροὺς, τὰς ἐν αὐτοῖς. — v. 14. C. ἕτος ἐστὶν ὁ θάνατος, ὁ δευτέρος, ἡ λίμνη τοῦ πυρός. Mt. ἕτος ὁ θάνατος ὁ δευτέρος ἐστὶν, ἡ λίμνη τοῦ πυρός. Gb. pon. ἐστὶ post δευτέρος. — v. 15. Mt. τῷ βιβλίῳ. — v. 1. Mt. et Gb. ἀπῆλθεν.

2. καὶ τὴν πόλιν, τὴν ἁγίαν, ἱε-
ρουσαλὴμ καινὴν, εἶδον καταβαίνουσαν
† ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἡτοιμα-
σμένην ὡς νέμφην κεκοσμημένην τῷ
ἀνδρὶ αὐτῆς.

3. καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ
τοῦ οὐρανοῦ, λεγούσης· ἰδὲ, ἡ σκητὴ τοῦ
Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ σκη-
νώσει μετ' αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ † λαὸς
αὐτῆς ἔσονται, καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς † ἔ-
σαι μετ' αὐτῶν † Θεὸς αὐτῶν.

4. καὶ ἐξαλείψει † πᾶν δάκρυον
ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, καὶ ὁ
θάνατος οὐκ ἔσται ἔτι, οὔτε πένθος,
οὔτε κλαυθρὴ, οὔτε πόνος οὐκ ἔσται
ἔτι. ὅτι τὰ πρῶτα † ἀπῆλθον.

5. καὶ εἶπεν ὁ καθήμενος ἐπὶ † τοῦ
θρόνου· ἰδὲ, † καινὰ πάντα ποιῶ.
καὶ λέγει † μοι· γράψον· ὅτι † ἔτοι-
οὶ λόγοι † ἀληθινοὶ καὶ πιστοὶ εἰσι.

6. καὶ εἶπέ μοι· † γέγονε. ἐγὼ εἶ-
μι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέ-
λος. ἐγὼ τῷ διψῶντι δώσω † ἐκ τῆς
πηγῆς † τοῦ ὕδατος τῆς ζωῆς δωρεάν.

7. ὁ νικῶν † κληρονομήσει † ταῦ-
τα, καὶ ἔσομαι αὐτῷ Θεός, καὶ αὐ-
τὸς ἔσται μοι † ὁ υἱός.

8. † τοῖς δὲ δειλοῖς καὶ ἀπίστοις
† καὶ ἐβδελυγμένοις καὶ φονεῦσι καὶ
πόρνοις καὶ † φαρμακοῖς καὶ εἰδωλο-
λάτραις καὶ πᾶσι τοῖς ψευδέσι, τὸ
μέρος αὐτῶν ἐν τῇ λίμνῃ, τῇ καιομέ-
νῃ πυρὶ καὶ θείῳ, † ὃ ἔστιν ὁ θάνα-
τος, ὁ δεύτερος.

2. Et ego Ioannes vidi sanctam ci-
vitatem^{a)} Jerusalem novam, descenden-
tem de caelo a Deo, paratam sicut spon-
sam^{b)} ornatam viro suo.

a) Ebr. 11, 16. 12, 22. b) c. 19, 7. 8. Eph. 5, 27.

3. Et audivi vocem magnam de thro-
no dicentem: Ecce! tabernaculum Dei
cum hominibus, et habitabit cum eis!
Et ipsi populus ejus^{a)} erunt, et ipse
Deus cum eis erit eorum Deus.

a) Exod. 19, 6. Ezech. 48, 35.

4. Et absterget Deus omnem lacry-
mam ab oculis eorum; et mors ultra
non erit, neque luctus, ¹⁾ neque do-
lor erit ultra, quia prima abierunt.

5. Et dixit, qui sedebat^{a)} in throno:
Ecce, nova facio omnia^{b)}! Et dixit mi-
hi: Scribe, quia haec verba fidelissima
sunt, et vera. a) c. 4, 2. b) Jes. 43, 18. 19.

6. Et dixit mihi: Factum est! Ego
sum A, et O²⁾; initium et finis^{a)}. Ego
sitiienti dabo de fonte aquae vitae gra-
tis^{b)}. a) c. 1, 8. b) c. 22, 17. Ps. 41, 2-5.

7. Qui vicerit, possidebit haec, et
ero illi Deus^{a)}, et ille erit mihi filius.

a) Ebr. 11, 16. Zach. 3, 8. Jes. 49, 8.

8. Timidis autem, et incredulis, et
execratis, et homicidis, et fornicatori-
bus, et veneficis, et idololatratis, et om-
nibus mendacibus, pars illorum erit in
stagno ardenti igne et sulphure. Quod
est mors secunda.

v. 2. Ed. omn. Er. et St. καὶ ἐγὼ ἰωαννης εἶδον τὴν πόλιν κ. τ. λ. — "Mt. et Gb. ἐκ τῶν οὐρανῶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. — v. 3. Ed. omn. Er. et St. λαοὶ. — "Gb. μετ' αὐτῶν ἔσαι, Θεὸς αὐτῶν. Mt. μετ' αὐτῶν ἔσαι, omitt. Θεὸς αὐτῶν. — "Θεὸς αὐτῶν omitt. C. — v. 4. Ed. omn. Er. et St. add. ὁ Θεός. Mt. ἐξα-
λείψει ἀπ' αὐτῶν παν δάκρυον ἀπὸ τῶν ὀφθ. κ. τ. λ. — "Mt. ἀπῆλθε. —
v. 5. Mt. et Gb. τῷ θρόνῳ. — "C. καινὰ ποιῶ πάντα. Mt. πάντα καινὰ
ποιῶ. — "μοι omitt. Mt. — "ἔτοι omitt. Mt. — "Mt. πιστοὶ καὶ ἀ-
ληθινοὶ τῶν Θεῶν εἰσι. Gb. πιστοὶ καὶ ἀληθινοὶ εἰσι. — v. 6. C. γέγονε το α καὶ
το ω, ἀρχὴ καὶ τέλος. Mt. γέγονα ἐγὼ το α καὶ το ω, καὶ ἡ ἀρχὴ καὶ το τέλος.
— "Mt. add. αὐτῶν. — "τῶν omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 7. Mt. ὁ νι-
κῶν δώσω αὐτῷ τὰ πάντα. — "Ed. omn. Er. πάντα. — "ὁ omitt. C. et Mt.
— v. 8. Ed. omn. Er. δειλοῖς δε καὶ. — "C. et Mt. add. καὶ ἁμαρτωλοῖς.
— "Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. φαρμακεῦσι — "Ed. omn. Er. et St. ὁ δευ-
τερος θάνατος. 1) 1590. add. neque clamor. 2) a et ω.

9. καὶ ἦλθεν † εἰς † τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων, τῶν ἐχόντων τὰς ἑπτὰ φιάλας, † τὰς γεμύσας † τῶν ἑπτὰ πληγῶν, τῶν ἐσχάτων. καὶ ἐλάλησε μετ' ἐμοῦ, λέγων· δεῦρο, δεῖξω σοὶ † τὴν νύμφην τῆ ἀρνίᾳ τὴν γυναικᾶ.

10. καὶ ἀπήνεγκέ με ἐν πνεύματι ἐπ' ὄρος μέγα καὶ ὑψηλὸν, καὶ ἔδειξέ μοι τὴν πόλιν, τὴν † μεγάλην, † τὴν ἁγίαν ἱερουσαλήμ, καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ † ἀπὸ τοῦ θεοῦ,

11. ἔχουσαν τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ, † ὁ φωστὴρ αὐτῆς ὅμοιος λίθῳ τιμιωτάτῳ, † ὡς λίθῳ ἰάσπιδι, κρυσταλλίζοντι,

12. † ἔχουσα † τεῖχος μέγα καὶ ὑψηλὸν, † ἔχουσα πυλῶνας δώδεκα, καὶ ἐπὶ τοῖς † πυλῶσιν ἀγγέλους δώδεκα, καὶ ὀνόματα ἐπιγεγραμμένα, ἃ ἔστι † τῶν δώδεκα φυλῶν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ.

13. ἀπὸ † ἀνατολῶν πυλῶνες τρεῖς, † ἀπὸ βορρᾶ πυλῶνες τρεῖς, ἀπὸ † νότου πυλῶνες τρεῖς, ἀπὸ δυσμῶν πυλῶνες τρεῖς.

14. καὶ † τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ἔχον θεμελίους δώδεκα, καὶ † ἐπ' αὐτῶν δώδεκα ὀνόματα τῶν δώδεκα ἀποστόλων τοῦ ἀρνίᾳ.

15. καὶ ὁ λαλῶν μετ' ἐμοῦ εἶχε † μέτρον, κάλαμον χρυσοῦν, ἵνα μετρήσῃ τὴν πόλιν καὶ τὰς πυλῶνας αὐτῆς, † καὶ τὸ τεῖχος αὐτῆς.

16. καὶ ἡ πόλις τετράγωνος κεῖται, καὶ τὸ μῆκος αὐτῆς † τοσοῦτόν ἐστιν ὅσον καὶ τὸ πλάτος. καὶ

9. Et venit unus de septem Angelis^{a)} habentibus phialas plenas septem plagis novissimis, et locutus est mecum, dicens: Veni, et ostendam tibi sponsam, uxorem Agni. a) c. 17, 1.

10. Et sustulit^{a)} me in spiritu in montem magnum et altum, et ostendit mihi civitatem sanctam Jerusalem^{b)}, descendentem de coelo a Deo, a) c. 17, 5. b) v. 2.

11. habentem claritatem Dei^{a)}; et lumen ejus simile lapidi pretioso tamquam lapidi jaspidis, sicut crystallum. a) v. 23.

12. Et habebat murum magnum et altum, habentem portas duodecim^{a)}; et in portis Angelos^{b)} duodecim, et nomina inscripta, quae sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israël. a) Ezech. 43, 31. b) Gen. 3, 24.

13. Ab Oriente portae tres; et ab Aquilone portae tres; et ab Austro portae tres; et ab Occasu portae tres.

14. Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum^{a)} Agni. a) Act. 1, 15, 26.

15. Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam^{a)}, ut metiretur civitatem, et portas ejus, et murum. a) Ezech. 40, 5.

16. Et civitas in quadro posita est, et longitudo ejus tanta est, quanta et latitudo; et mensus est civitatem de

v. 9. Ed. omn. Er. et St. add. προς με. — "C. et Mt. add. ἐκ. — " τας omitt. C. et Mt. — " των omitt. Mt. — " C. et Mt. την γυναικα την νυμφην τῆ ἀρνίᾳ. — v. 10. την μεγαλην omitt. Mt. et Gb. — " την omitt. C. — " Mt. ἐκ. — v. 11. Ed. omn. Er. et St. add. και. — " ὡς λιθῳ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 12. C. ἔχουσαν bis. — " Ed. omn. Er. et St. add. τε. — " Ed. 1. 2. 3. Er. πυλωσιν. — " Mt. ἃ ἔστιν ὀνοματα των δωδεκα φυλων υιων ισραηλ. — v. 13. Ed. omn. Er. et St. ἀπ' ἀνατολης. — " C. et Mt. add. και ante απο ter. — " Ed. 1. 2. 3. Er. μεσημβριας. — v. 14. το omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — " Ed. omn. Er. et St. και ἐν αυτοις ὀνοματα. — v. 15. μετρον omitt. Ed. omn. Er. et St. — " και το τεχος αὐτης omitt. C. et Mt. — v. 16. C. και το μηκος αὐτης ὅσον το πλατος. Ed. 1. 2. Er. μηκος αὐτης τοσοτον ἐστιν ὅσων και το πλατος.

ἐμέτρησε τὴν πόλιν + τῷ καλάρῳ + ἐ- arundine aurea per stadia duodecim
πὶ σαδίας + δώδεκα χιλιάδων, + τὸ millia; et longitudo, et altitudo, et la-
μῆκος καὶ τὸ πλάτος, καὶ τὸ ὕψος titudo ejus aequalia sunt.
αὐτῆς ἴσα ἐστί.

17. καὶ + ἐμέτρησε τὸ τεῖχος αὐ- 17. Et mensus est murum ejus cen-
τῆς ἑκατὸν τεσσαράκοντα τεσσάρων tum quadraginta quatuor cubitorum,
πηγῶν, μέτρον ἀνθρώπου, ὃ ἐστὶν ἀγ- mensura hominis, quae est Angeli.
γέλῃ.

18. καὶ ἦν ἡ ἐνδόμησις τῆς τεῖχος 18. Et erat structura muri ejus ex
αὐτῆς ἰασπις, καὶ ἡ πόλις χρυσίον lapide jaspide^{a)}; ipsa vero civitas au-
καθαρόν, + ὁμοία ὑάλῳ καθαρῷ. rum mundum, simile vitro mundo.

a) Zach. 2, 5.

19. + καὶ οἱ θεμέλιοι τῆς τεῖχος τῆς 19. Et fundamenta muri civitatis o-
πόλεως παντὶ λίθῳ τιμίῳ κεκοσμη- mni lapide pretioso ornata^{a)}. Funda-
μένοι. ὁ θεμέλιος, ὁ πρῶτος, ἰασπις· mentum primum, jaspis; secundum, sap-
ὁ δεύτερος σάπφειρος· ὁ τρίτος + χαλ- phirus; tertium, chalcedonius; quar-
κηδῶν· ὁ τέταρτος σμάραγδος· tum, smaragdus; a) Exod. 28, 17. Jes. 54, 11-14.

20. ὁ πέμπτος σαρδόνυξ· ὁ ἕκτος 20. quintum, sardonyx; sextum,
+ σάρδιος· ὁ ἕβδομος χρυσόλιθος· ὁ sardius; septimum, chrysolithus, octa-
ὄγδοος + βήρυλλος· ὁ ἕννατος τοπά- vum, beryllus; nonum, topazius; deci-
ζιον· ὁ δέκατος χρυσόπρασος· ὁ ἐν- mum, chrysoprasus; undecimum, hya-
δέκατος + ὑάκινθος· ὁ δωδέκατος cincthus; duodecimum, amethystus.

21. καὶ οἱ δώδεκα πυλῶνες δώδε- 21. Et duodecim portae, duodecim
κα μαργαρίται, ἀνὰ εἰς ἕκαστος τῶν margaritae sunt per singulas; et sin-
πυλώνων ἦν ἐξ ἑνὸς μαργαρίτε. καὶ gulae portae erant ex singulis marga-
ἡ πλατεία τῆς πόλεως χρυσίον καθα- ritis; et platea civitatis aurum mun-
ρόν, ὡς + ὑάλος + διαυγής. dum, tamquam vitrum perlucidum.

22. καὶ ναὸν οὐκ εἶδον ἐν αὐτῇ. 22. Et templum non vidi in ea^{a)};
ὁ γὰρ κύριος, ὁ θεὸς, ὁ παντοκρά- Dominus enim Deus omnipotens tem-
τωρ, ναὸς αὐτῆς ἐστὶ καὶ τὸ ἀρνίον. plum illius est, et Agnus. a) Jer. 31, 33. sq.

23. καὶ ἡ πόλις ἔχει χροίαν ἔχει τῷ 23. Et civitas non eget sole, neque
ἡλίῳ ἀδὲ τῆς σελήνης, ἵνα + φαίνωσιν luna, ut luceant in ea; nam claritas
+ ἐν αὐτῇ. ἡ γὰρ δόξα τῷ θεῷ ἐφώ- Dei¹⁾ illuminavit eam, et lucerna ejus
τισεν + αὐτὴν καὶ ὁ λύχνος αὐτῆς, τὸ est agnus^{a)}. a) c. 22, 5. Jes. 60, 19. 20.
ἀρνίον.

24. + καὶ περιπατήσουσι τὰ ἔθνη 24. Et ambulabunt gentes in lumi-

v. 16. "Ed. omn. Er. et St. add. ἐν. — "Ed. omn. Er. ἐπὶ σαδίων. —
"Mt. δεκαθνο. — "C. et Mt. add. δωδεκα. — v. 17. ἐμέτρησε omitt. Mt.
— v. 18. C. ὁμοιον ὑέλῳ. Mt. ὁμοιον ὑάλῳ. — v. 19. καὶ omitt. Mt. —
"Ed. omn. Er. καλκιδων. — v. 20. Mt. σαρδιον. — "Ed. 1. 2. 3. Er. βη-
ριλλιος. — "C. ὑακινθινος. — "Ed. 1. 2. Er. ἀμεθυσος. Ed. 3. 4. 5. Er.
ἀμεθυσος. — v. 21. C. ὑελος. — "Ed. omn. Er. et St. διαφανης. —
v. 23. Ed. 4. Er. φαινουσιν. Mt. φαινωσιν. αὐτη γαρ ἡ δοξα κ. τ. λ. — "ἐν
omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. et Gb. — "Ed. 1. 2. 3. Er. αὐτη. — v. 24. Ed.
omn. Er. et St. καὶ τα ἔθνη των σωζομενων ἐν τῷ φωτι αὐτῆς περιπατησουσι,
καὶ οἱ βασιλ. κ. τ. λ. 1) 1590. illuminabit.

διὰ τῆ φωτὸς αὐτῆς, καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς φέροσι τὴν δόξαν τὴν τιμὴν αὐτῶν εἰς αὐτήν.

25. καὶ τὸ οἱ πυλῶνες αὐτῆς ἢ μὴ κλεισθῶσιν ἡμέρας. νύξ γὰρ ἔκ ἐξαι ἐκεῖ.

26. καὶ οἴσονται τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν τῶν ἐθνῶν εἰς αὐτήν τ.

27. καὶ οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν πᾶν τὸ κοινὸν καὶ τὸ ποιοῦν βδέλυγμα καὶ ψεῦδος, εἰ μὴ οἱ γεγραμμένοι ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς τῷ ἀρνίῳ.

ne ejus^{a)}; et reges terrae afferent gloriam suam et honorem in illam.

a) Jes. 60, 3. 49, 22 25.

25. Et portae ejus non claudentur^{a)} per diem; nox enim non erit illic^{b)}.

a) Jes. 60, 11. b) c. 22, 5.

26. Et afferent gloriam et honorem gentium in illam.

27. Non intrabit in eam aliquod coquinatum, aut abominationem faciens, et mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitae Agni^{a)}. a) c. 20, 15.

C A P. XXII.

1. Καὶ ἔδειξέ μοι τὸ καθαρὸν ποταμὸν ὕδατος ζωῆς, λαμπρὸν ὡς κρύσταλλον, ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀρνίου.

2. ἐν μέσῳ τῆς πλατείας αὐτῆς καὶ τῆς ποταμῷ ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν ξύλον ζωῆς, ποιῶν καρπὸς δώδεκα, κατὰ μῆνα τὸ ἕκαστον τὸ ἀποδιδῶν τὸν καρπὸν αὐτῷ. καὶ τὰ φύλλα τῆς ξύλης εἰς θεραπείαν τῶν ἐθνῶν.

3. τὸ καὶ πᾶν κατανάθεμα ἔκ ἐξαι ἔτι. καὶ ὁ θρόνος τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀρνίου ἐν αὐτῇ ἔξαι, καὶ οἱ δῆλοι αὐτῷ λατρεύουσιν αὐτῷ.

4. καὶ ὄψονται τὸ πρόσωπον αὐτῷ, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῷ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν.

5. καὶ νύξ ἔκ ἐξαι τὸ ἐκεῖ, τὸ καὶ χρεῖαν ἔκ ἔχει λύχνος καὶ φωτὸς τὸ ἥλιος, ὅτι κύριος, ὁ θεὸς, τὸ φωτίζει αὐτῷ. καὶ βασιλεύουσιν εἰς τὰς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

1. Et ostendit^{a)} mihi fluvium aquae vitae¹⁾, splendidum tamquam crystallum, procedentem de sede Dei et Agni.

a) c. 21, 9.

2. In medio plateae ejus, et ex utraque parte fluminis lignum vitae^{a)}, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, et folia ligni ad sanitatem Gentium.

a) c. 2, 7. Ez. 47, 7. 12.

3. Et omne maledictum non erit amplius; sed sedes Dei et Agni in illa erunt, et servi ejus servient illi.

4. Et videbunt faciem ejus; et nomen ejus in frontibus eorum.

5. Et nox ultra non erit; et non egebunt lumine lucernae, neque lumine solis^{a)}, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, et regnabunt^{b)} in saecula saeculorum. a) ac. 21, 25. b) c. 1, 6.

Dan. 7, 18. 27.

v. 24. "Mt. φερσιν αὐτῷ, δόξαν καὶ τιμὴν τῶν ἐθνῶν εἰς αὐτήν. — "καὶ τὴν τιμὴν οὐκ ἔχει. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 25. Ed. omn. Er. et St. οἱ. — v. 26. Mt. add. ἵνα εἰσέλθῃσι. Ed. 1. 2. 3. Er. omitt. versum 26. — v. 27. Ed. omn. Er. et St. κοινῶν. — "Mt. ὁ ποιῶν. — v. 4. C. ποταμὸν καθαρὸν. καθαρὸν οὐκ ἔχει. Mt. et Gb. — v. 2. Mt. ἐκεῖθεν. — "Ed. omn. Er. et St. add. ἕνα. — "C. ἕκαστον ἀποδίδως. Mt. ἀποδίδως ἕκαστον. Ed. 1. 2. 3. Er. ἕκαστον ἀποδίδοντα. — v. 3. C. καὶ πᾶν καταθέμα ἔκ ἐξαι ἐκεῖ. Mt. et Gb. καὶ πᾶν καταθέμα ἔκ ἐξαι ἔτι. — v. 5. ἐκεῖ οὐκ ἔχει. Mt. Gb. ἔτι pro ἐκεῖ. — "Mt. et Gb. καὶ ἡ χρεῖα λύχνος καὶ φωτός. — "ἥλιος οὐκ ἔχει. — "C. et Mt. φωτίζει αὐτῷ. Gb. φωτίζει ἐπὶ αὐτῷ. 1) 1590. aquae vitae.

6. καὶ † εἶπέ μοι· ἔτοι οἱ λόγοι πιστοὶ καὶ ἀληθινοί. καὶ κύριος, ὁ θεὸς τῶν πνευμάτων † τῶν προφητῶν, ἀπέστειλε τὸν ἄγγελον αὐτῆ, δεῖξαι τοῖς δέλοις αὐτῆ, ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει.

7. † ἰδὲ, ἔρχομαι ταχύ. μακάριος ὁ τηρῶν τὰς λόγους τῆς προφητείας τῆ βιβλίας τῆς.

8. † κἀγὼ ἰωάννης, ὁ ἀκέων καὶ βλέπων ταῦτα. καὶ ὅτε ἤκουσα καὶ † ἔβλεψα, † ἔπεσον, προσκυνῆσαι ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν τῆ ἀγγέλου, τῆ † δεικνύοντός μοι ταῦτα.

9. καὶ λέγει μοι· ὄρα, μὴ. † σύνδεσός σε εἰμὶ καὶ τῶν ἀδελφῶν σε, τῶν προφητῶν, καὶ τῶν τηρούντων τὰς λόγους τῆ βιβλίας τῆς. τῷ θεῷ προσκύνησον.

10. καὶ λέγει μοι· μὴ σφραγίσῃς τὰς λόγους τῆς προφητείας τῆ βιβλίας τῆς, † ὅτι † ὁ καιρὸς ἐγγύς ἐστιν.

11. † ὁ ἀδικῶν ἀδικησάτω ἔτι, καὶ ὁ ῥυπαρὸς ῥυπαρευθήτω ἔτι, καὶ ὁ δίκαιος δικαιοσύνην ποιησάτω ἔτι, καὶ ὁ ἅγιος ἁγιασθήτω ἔτι.

12. † ἰδὲ, ἔρχομαι ταχύ, καὶ ὁ μισθός μου μετ' ἐμοῦ, ἀποδοῦναι ἐκάστῳ, ὡς τὸ ἔργον † αὐτῆ ἔσται.

13. † ἐγὼ εἰμὶ τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἀρχὴ καὶ τέλος, ὁ πρῶτος καὶ † ἔσχατος.

14. μακάριοι οἱ ποιῶντες τὰς ἐντολάς αὐτῆ, ἵνα ἔσται ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἐπὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, καὶ τοῖς † πύλωσιν εἰσέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν.

6. Et dixit mihi: Haec verba fidelissima sunt, et vera. Et Dominus Deus spirituum prophetarum misit^{a)} Angelum suum ostendere servis suis, quae oportet fieri cito. a) c. 1, 1.

7. Et ecce, venio velociter^{a)}! Beatus^{b)}, qui custodit verba prophetiae libri hujus. a) c. 3, 11. 12, 20. b) c. 1, 3.

8. Et ego Ioannes, qui audiivi et vidi haec. Et postquam audissem, et vidissem, cecidi^{a)}, ut adorarem ante pedes Angeli, qui mihi haec ostendebat. a) c. 19, 9-10.

9. Et dixit mihi: Vide ne feceris! conservus enim tuus sum, et fratrum tuorum Prophetarum, et eorum, qui servant verba prophetiae libri hujus; Deum adora!

10. Et dicit mihi: Ne signaveris^{a)} verba prophetiae libri hujus; tempus enim prope^{b)} est. a) c. 10, 4. Dan. 8, 26. b) c. 1, 3.

11. Qui nocet, noceat adhuc; et qui in sordibus est, sordescat adhuc; et qui justus est, justificetur adhuc; et sanctus, sanctificetur adhuc.

12. Ecce! venio cito^{a)}, et merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua. a) v. 7.

13. Ego sum A et O^{I)}, primus et novissimus, principium et finis^{a)}. a) c. 1, 8.

14. Beati, qui lavant stolas suas in sanguine Agni^{a)}, ut sit potestas eorum in ligno vitae^{b)}, et per portas intrent in civitatem. a) c. 12, 11. b) c. 2, 7.

v. 6. C. et Mt. λέγει. — "Ed. omn. Er. et St. των ἁγίων προφητων οmiss. των πνευματων. — v. 7. Mt. et Gb. και ιδε. — v. 8. Ed. omn. Er. et St. και εγω ιωαννης ο βλεπων ταυτα, και ακουον. — "Mt. και οτε ειδον. — "Ed. omn. Er. et St. επεσα. — ""C. δεικνυντος. — v. 9. Ed. omn. Er. et St. συνδεσος σε γαρ ειμι και των αδελφων σε προφητων, και των τηρουντων κ. τ. λ. — v. 10. Mt. ο καιρος γαρ ἐγγυς, Gb. ο καιρος ἐγγυς. — "ο omitt. Ed. 1. 2. Er. — v. 11. Ed. omn. Er. et St. ο ἀδικων ἀδικησάτω (Ed. 5. Er. ἀδικισάτω) ἔτι, και ο ῥυπαρον ῥυπαρευθήτω ἔτι. και ο δικαιος δικαιωθήτω ἔτι. και ο ἅγιος ἁγιασθήτω ἔτι. — v. 12. Ed. omn. Er. et St. και ιδε. — "C. et Mt. εσαι αυτα. — v. 13. C. εγω το αλφα και το ω, αρχη κ. τ. λ. Mt. et Gb. εγω το α και το ω. ο πρωτος και ο εσχατος, η αρχη και το τελος. — "St. add. ο. — v. 14. Ed. 1. 2. 3. Er. πυλωσιν. 1) α et ω.

15. ἔξω † οἱ κύνες καὶ οἱ φαρμακοὶ καὶ † οἱ πόρνοι καὶ οἱ φονεῖς καὶ οἱ εἰδωλολάτραι καὶ πᾶς † ὁ φιλῶν καὶ ποιῶν ψεῦδος.

16. ἐγὼ ἰησοῦς ἔπεμψα τὸν ἄγγελόν μου, μαρτυρῆσαι ὑμῖν ταῦτα † ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις. ἐγὼ εἰμι † ἡ ῥίζα καὶ τὸ γένος † τῆ δαυὶδ, ὁ † ἀστὴρ, ὁ λαμπρὸς, ὁ πρωϊνός.

17. καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ νύμφη λέγουσιν· † ἔρχε. καὶ ὁ ἀκούων εἰπάτω· † ἔρχε. καὶ ὁ διψῶν † ἐρχέσθω, ὁ θέλων λαβέτω ὕδωρ ζωῆς δωρεάν.

18. † συμμαρτυροῦμαι γὰρ παντὶ ἀκούοντι τὰς λόγους προφητείας βιβλίου τούτου. † ἂν εἴ τις ἐπιτιθῆ πρὸς ταῦτα, ἐπιθήσει ὁ θεὸς ἐπ' αὐτὸν τὰς πληγὰς, τὰς γεγραμμένας ἐν βιβλίῳ τούτῳ.

19. † καὶ † ἂν εἴ τις ἀφαιρῇ ἀπὸ τῶν λόγων βίβλου τῆς προφητείας ταύτης, † ἀφαιρήσει ὁ θεὸς τὸ μέρος αὐτῆ ἀπὸ βίβλου † τῆς ζωῆς, καὶ † ἐκ τῆς πόλεως ἁγίας, καὶ τῶν γεγραμμένων ἐν βιβλίῳ τούτῳ.

20. λέγει ὁ μαρτυρῶν ταῦτα· ναὶ, ἔρχομαι ταχὺ, ἀμήν. † ναὶ, ἔρχε, κύριε, ἰησοῦ.

21. † ἡ χάρις τῆ κυρίας ἰησοῦ χριστοῦ, μετὰ πάντων τῶν ἁγίων. † ἀμήν.

15. Foris canes, et venefici, et impudici, et homicidae, et idolis servientes, et omnis, qui amat et facit mendacium.

16. Ego Jesus misi ^{a)} Angelum meum, testificari vobis haec in Ecclesiis. Ego sum radix, et genus David ^{b)}, stella splendida et matutina ^{c)}. ^{a)} c. 1, 1. 2. ^{b)} c. 5, 5. Rom. 15, 12. ^{c)} Jes. 14, 12.

17. Et spiritus ^{a)} et sponsa ^{b)} dicunt: Veni! Et qui audit, dicat: Veni! Et qui sitit, veniat; et qui vult, accipiat aquam vitae, gratis. ^{a)} Rom. 8, 26. 27. ^{b)} c. 21, 9.

18. Contestor enim omni audienti verba prophetiae libri hujus: Si quis apposuerit ad haec, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto ^{a)}; ^{a)} c. 15, 1. 6. 7. 8. 21, 8.

19. et si quis diminuerit ^{a)} de verbis libri prophetiae hujus, auferet Deus partem ejus de libro vitae, et de civitate sancta, et de his, quae scripta sunt in libro isto ^{b)}. ^{a)} Deut. 4, 2. ^{b)} c. 20, 12.

20. Dicit qui testimonium perhibet istorum: Etiam venio cito! Amen! Veni, Domine Jesu!

21. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis ^{a)}! Amen. ^{a)} 2 Tim. 4, 22. Tit. 3, 15.

v. 15. Ed. omn. Er. add. δε. — "οἱ omitt. Ed. omn. Er. et St. — "" δ omitt. C. et Mt. — v. 16. ἐπι omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — " ἡ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "" τς omitt. Mt. et Gb. — "" Ed. 1. 2. 3. Er. ὁ ἀστὴρ λαμπρὸς καὶ ὀρθρινός. Ed. 4. 5. Er. ὁ ἀστὴρ ὁ λαμπρὸς καὶ ὀρθρινός. — v. 17. Ed. omn. Er. et St. ἔλθε his. — " Ed. omn. Er. et St. ἔλθτω, καὶ ὁ θέλων λαμβανέτω το ὕδωρ ζωῆς δωρεάν. — v. 18. C. μαρτυροῦ ἐγὼ παντὶ ἀκούοντι τὰς λόγους τῆς προφητείας τς βιβλίου τούτου. ἂν τις ἐπιτιθῆ ἐπ' αὐτά, ἐπιθήσει ἐπ' αὐτὸν ὁ θεὸς τὰς ἐπτα πληγὰς, τὰς γεγραμμένας ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. Mt. et Gb. μαρτυροῦ ἐγὼ παντὶ τῷ ἀκούοντι τὰς λόγους τῆς προφητείας τς βιβλίου τούτου· ἂν τις ἐπιτιθῆ ἐπ' αὐτά, ἐπιθήσει (Gb. ἐπιθήσει) ὁ θεὸς ἐπ' αὐτὸν τὰς πληγὰς τὰς γεγραμμένας ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. — " ἂν omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 19. C. Mt. et Gb. καὶ ἂν τις ἀφείλῃ ἀπο τῶν λόγων τς βίβλου τῆς προφητείας ταυτῆς, ἀφείλοι (Gb. ἀφείλει) ὁ θεὸς τὸ μέρος αὐτοῦ ἀπο τς ζῦλης τῆς ζωῆς καὶ ἐκ τῆς πόλεως, τῆς ἁγίας, τῶν γεγραμμένων ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. — " ἂν omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "" Ed. 2. Er. ἀφείλει. — "" τῆς omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "" ἐκ τῆς omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 20. ναὶ omitt. Gb. — v. 21. Ed. omn. Er. et St. ἡ χάρις τς κυρίας ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν. — " Gb. omitt. ἀμήν.

E m e n d a n d a.

Marc. X, 49. pro *ἔχειραι* legit Griesb. *ἔχειρε*. — Luc. VI, 8. pro *ἔχειραι* leg. Gb. *ἔχειρε*. — VI, 10. pro *ἀποκατεσάθη* leg. Gb. *ἀπεκατεσάθη*. — VII, 46. pro *μον τοὺς πόδας* leg. Gb. *τοὺς πόδας μου*. — Joh. V, 14. pro *τί σοι γένηται* leg. Gb. *σοί τι γένηται*. — X, 8. pro *πρὸ ἐμῆ ἦλθον* leg. Gb. *ἦλθον πρὸ ἐμῆ*. — XI, 44. ante *ἔξῆλθεν* omitt. Gb. *καὶ*. — XI, 51. ante *ἰησοῦς* omitt. Gb. *ὁ*. — XII, 12. ante *ἰησοῦς* omitt. Gb. *ὁ*. — Act. V, 39. pro *αὐτὸ* leg. Gb. *αὐτοῦς*. — VII, 10. pro *ἔξιλετο* leg. Gb. *ἔξιλατο*. — VII, 21. pro *ἀνείλετο* leg. Gb. *ἀνείλατο*. — VIII, 21. pro *ἐνώπιον* leg. Gb. *ἐναντι*. — X, 20. pro *διότι* leg. Gb. *ὅτι*. — XVI, 32. pro *καὶ πᾶσι* leg. Gb. *σὺν πᾶσι*. — XIX, 4. ante *ἰησοῦν* omitt. Gb. *χριστόν*. — XXI, 27. pon. Gb. *τὰς χεῖρας* post *ἐπ' αὐτόν*. — XXII, 24. pon. Gb. *αὐτόν* post *εἰσάγεσθαι*. — XXII, 26. pon. Gb. *ἀπήγγειλε* post *χιλιάρχῳ*. — XXIII, 15. omitt. Gb. *αἴριον* post *ὅπως*.

Luc. 20, 19. post manus dele: ¹⁾ in, et infra notam. — 1 Petr. 3, 3. pone apud: vestimentorum infra notam: 1590. vestimentorumve.

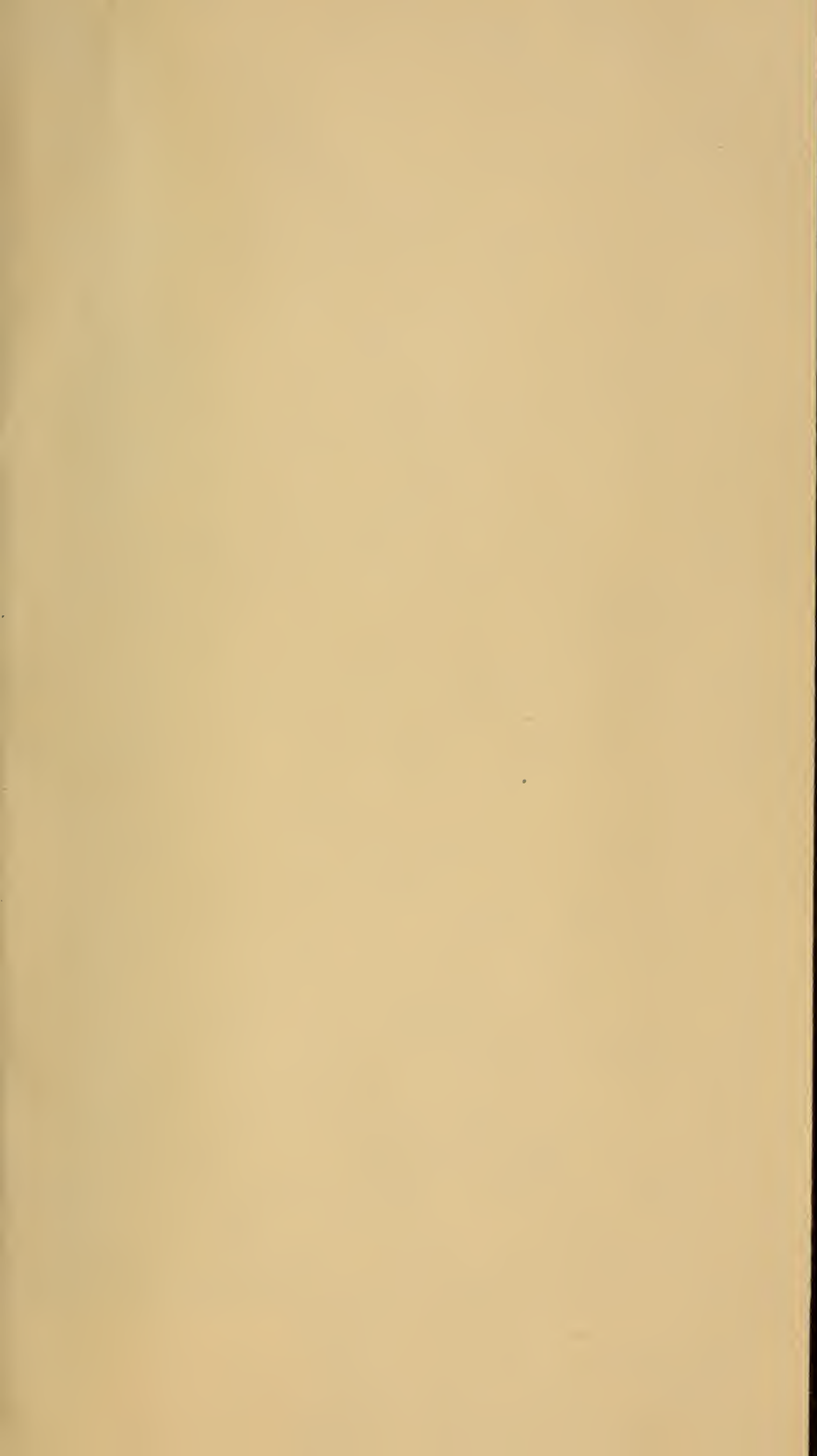

Deacidified using the Bookkeeper process.
Neutralizing agent: Magnesium Oxide
Treatment Date: June 2005

PreservationTechnologies
A WORLD LEADER IN PAPER PRESERVATION

111 Thomson Park Drive
Cranberry Township, PA 16066
(724) 779-2111

LIBRARY OF CONGRESS

0 014 396 638 0